HRADY
ZÁMKY A TVRZE
KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO.

POPISUJE

DR AUGUST SEDLÁČEK,

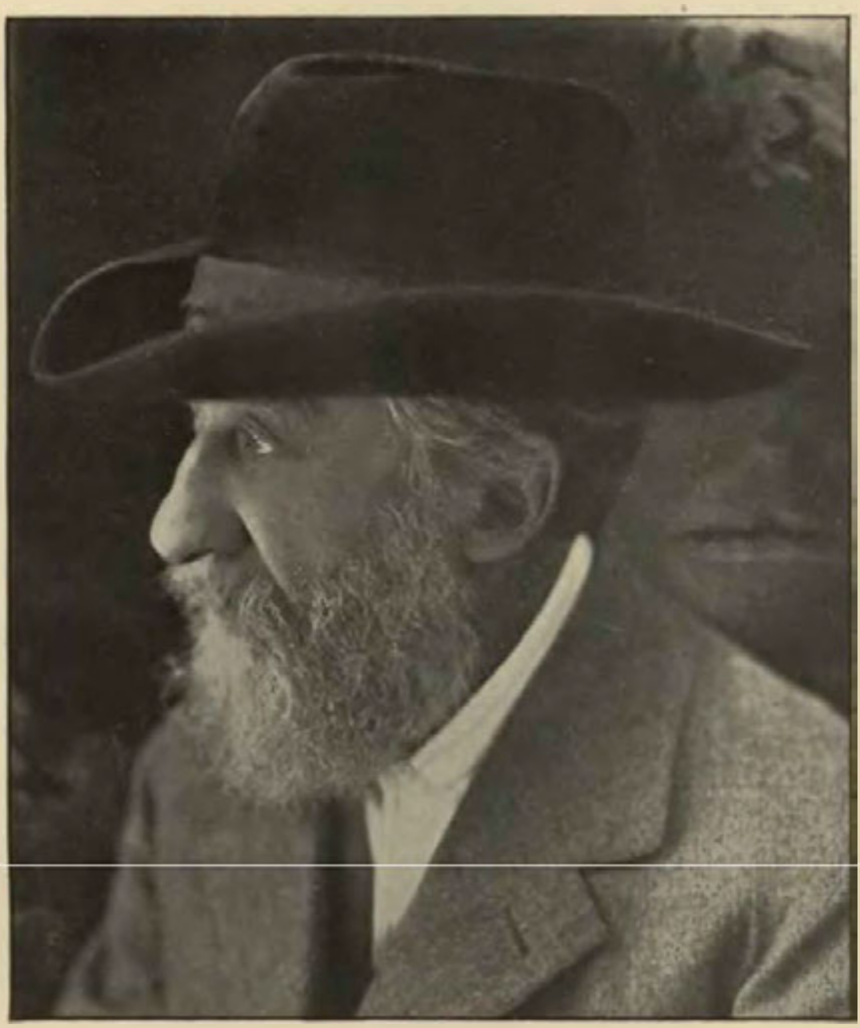
ČLEN ČESKÉ AKADEMIE A KR. Č. SPOLEČNOSTI NAUK.

ILUSTROVALI

KARREL LIEBSCHER A ROMAN HAVELKA.

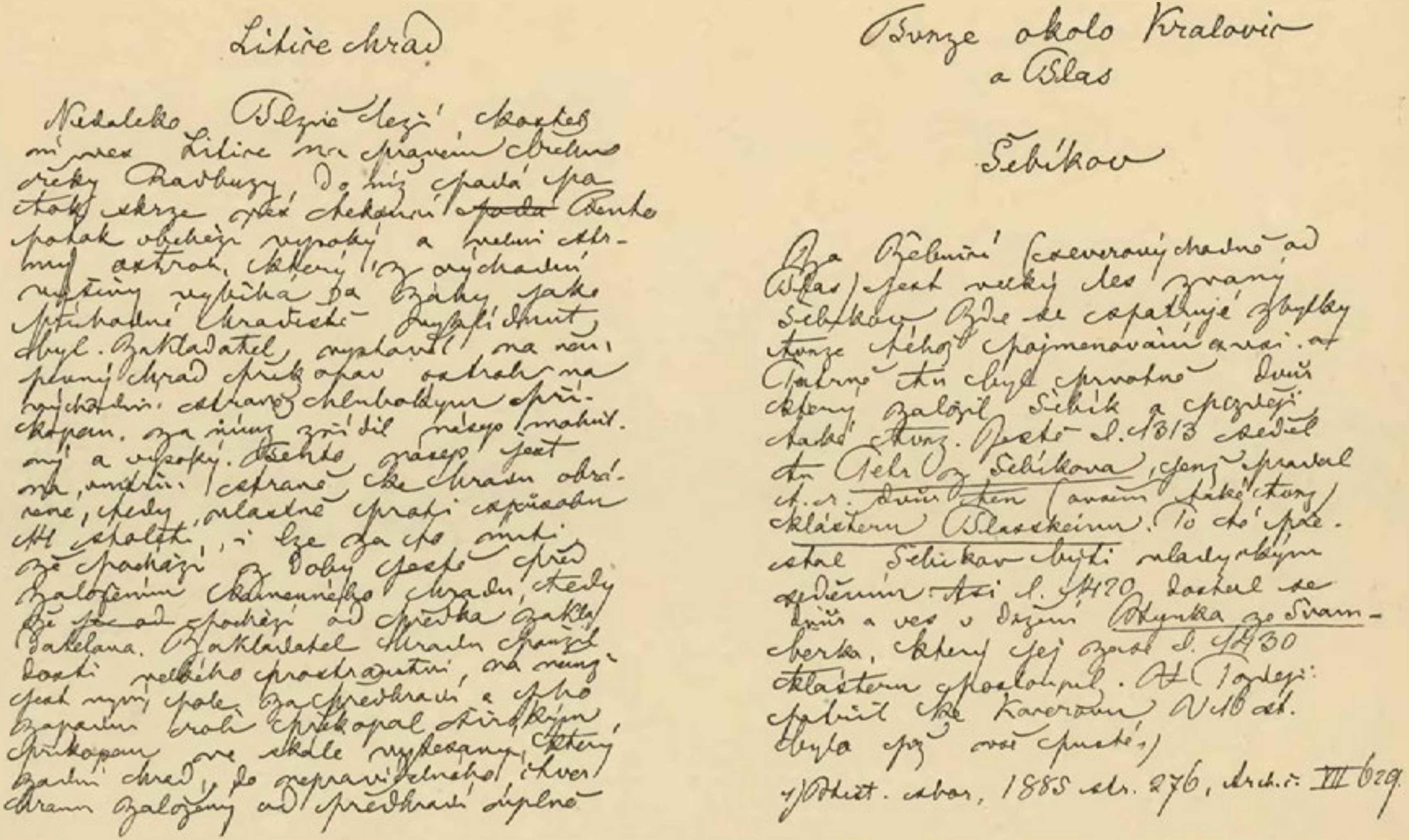
DÍL ČTRNÁCTÝ.

ŠOLC A ŠIMÁČEK,
NAKLADATELSKÁ SPOL. S R. O.
V PRAZE.
1923.

Fot. Jos. Skalický v Písku.

August Sedláček

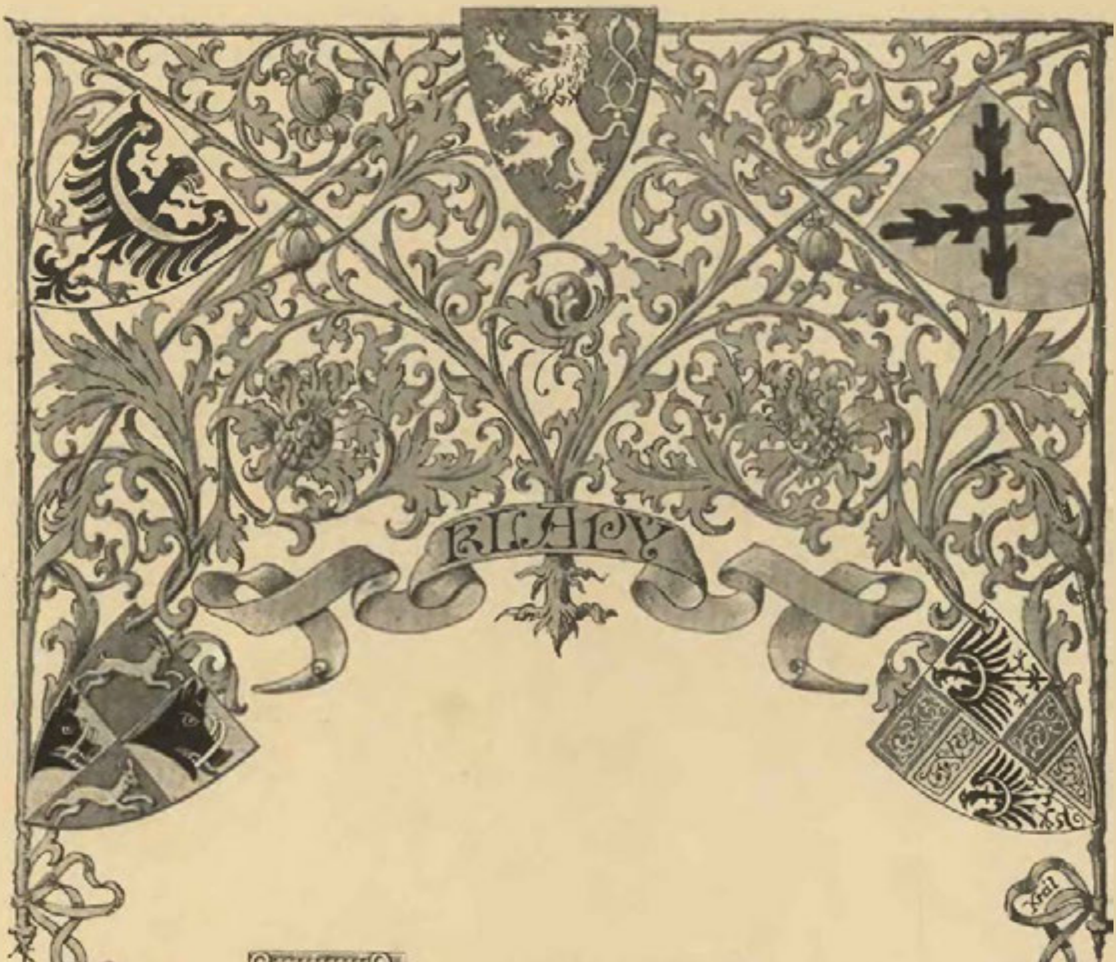

Snímek dvou stran rukopisu »Hradů, zámků a tvrzí království Českého«.

LITOMĚŘICKO A ŽATECKO

Klapý od severu.

Klapý

Klapý jest hrad daleko viditelný, jako Bezděz, jemuž se i v tom podobá, že věže obou lze do velké vzdálenosti rozeznávati, protože se jich tmavší barva od světlého vzduchu odráží. Klapský hrad stojí blíže Libochovic na vysokém a strmém vrchu, který z okolní roviny osamotněle vyniká. Útvar hory jest čedičový a hranaté jeho sloupy lze na kolika místech viděti. Pod ním leží ves Klapý neb Klepý, z posledních let dostatečně známá a také hojně navštěvovaná, která jest starší než hrad.

Stará cesta vede ke hradu nahoru hned za dvorem Podhorou napřed volně, pod hradem se zahne dvakráte a jde pod ním tudíž dvakráte napřed k západu a potom k východu až k samé dolní bráně; mezi oběma udělána jest také nová pěšina. K dolní bráně, ještě ve svahu stojící, vybíhala zeď z hradu a stojí ještě kousek zdi. Skrze zbytky prosté jen v hradbě se nacházející horní brány vstupuje se do *předhradí*. Tu stojí *Černá věž* zrovna proti bráně, na konci hory otočena jsouc hradbou, která se k ní na dvou místech přibližuje tak, že parkán mezi nimi jest velice zúžen. Jméno své má od tmavého čediče, z něhož jest zdola až ke kranclím vystavěna. Obrovské toto stavení, nyní pořádně opravené, má dvírka obložená se zapadáním pro můstek na západní straně a teprve ve výšce prvního poschodí; přicházelo se sem tedy po dřevěné pavlači z blízké hradby. Asi nad druhým poschodím hrubost zdi ustupuje a zbytky hrubých krákorců svědčí, že tu býval ochoz okolo věže, na nějž se ze dvírek ve věži se nacházejících vycházelo. Užší hořejší část věže kromě toho nemá nic pamětihodného. Nejvýše jsou na čtyři strany dráže ve zdi, aby se tu břevna zasaditi mohla; soudíme totiž, že tu měl hlásný svou podkrovní světnici, odkudž přehlížel blízké okolí. Z Klapého totiž jest sice rozhled do dalekých krajin a snadno se ze všech míst jeho přehlédne, co se v okolí děje, ale aby bylo viděti na cestu ke hradu vedoucí, k tomu přispívala znamenitá

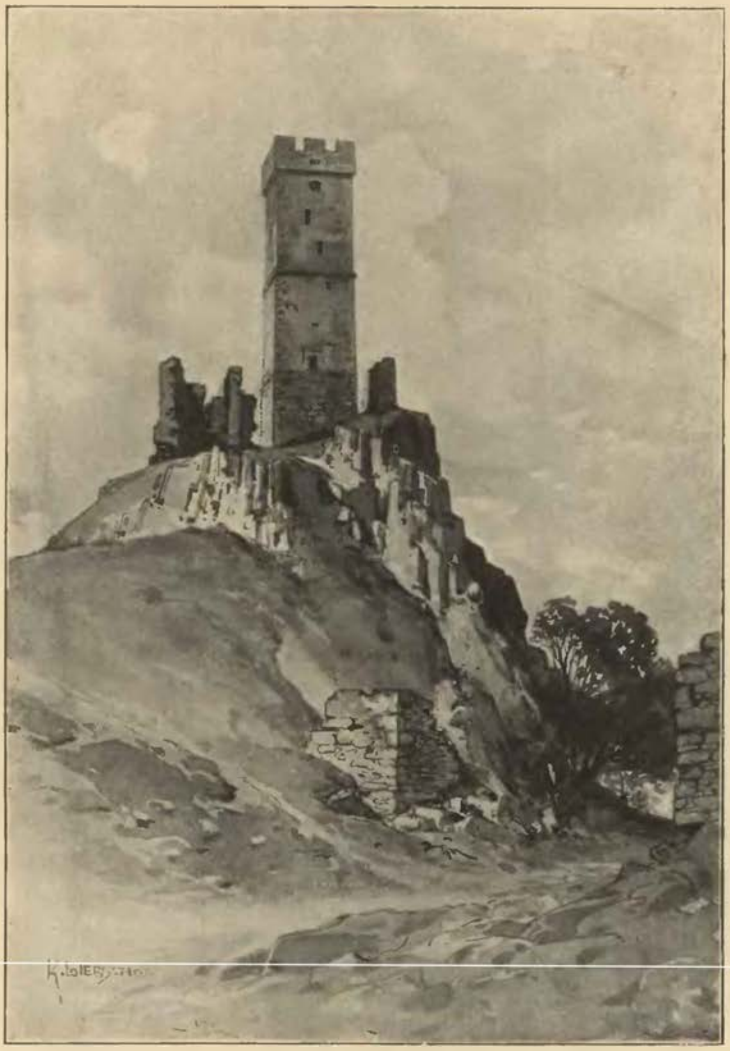

Zříceniny paláce na Klapém od západu.

výška této věže. Kromě dotčených dvou otvorů není ve věži žádného jiného otvoru, leč jedině díra v přízemí, aby se vlezlo do věže. Poněvadž tato totiž do polovice 19. století byla nepřístupna, nabájilo se mnoho o pokladech tam schovaných, a tak nelenil nikdo, kdo měl k tomu chvíle a chuti, pracně hrubou zeď vybourati, aby došel sklamání.

Povrch předhradí k zadnímu hradu volně stoupá. Nad věží jest vyvýšenina, na níž bývala studně, bezpochyby jen hluboká nádržka k zachycování dešťové vody. Nyní po ní není památky. Něco výše je vyvýšenina, mezi kterou a jižním krajem hory jest nechána úzká cesta. Bezpochyby tu bývala zase brána. Kraj hory je tu tak strmý, že jako stěna spadá, a poněvadž se po čediči nejistě chodí, jest cesta ta pro mnohého nepříjemná.

Stavení *horního hradu,* který od předhradí příkopem oddělen býval, mělo tvar obdélníka s rohy zaokrouhlenými. Kromě *bílé věže* byly v něm tři domy a mezi nimi prázdné prostranství na způsob uliček, přes něž dřevěnými pavlačemi se s místa na místo chodívalo. Stavení tato, v nichž se i kaple nacházela, jsou úplně zbořena, tak že o jich úpravě nic jistého říci nelze. Věž nad ně, posud jsouc neporušená, vysoko vyniká. Spodek její se vchodem k východní straně obráceným jest z čedičového kamene a tudíž černý. Nad tím jest jedno poschodí z velkých kamenů a vrchní část jest z tesného kamene a v ní jsou

Zříceniny paláce na Klapém od východu.

také okénka a okna. Nejvýše jest cimbuří. Vnitřek se sesul, ale přece tu zustaly známky bývalých klenutí. Za palácem popsaným k západní straně bývalo ještě opevnění zabírající ostatek vrchu, ale málo již z něho zbylo. Také bývalo venkovské opevnění na jižní straně předhradí, totiž hradba se dvěma čtverhranatými věžemi. Snad tu bývalo podhradí.

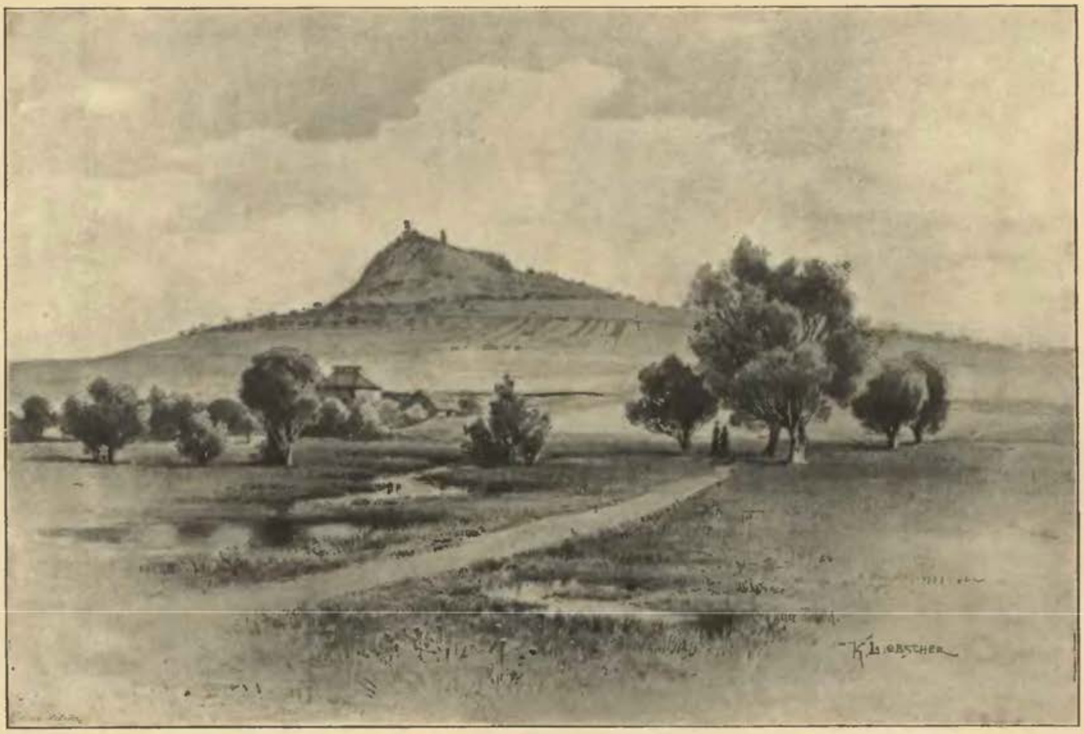
Na počátku 14. století vypravovala se ještě pověst o založení hradu. Povídalo se, že za knížete Hostivita povstal Léva, jeden z Vlastislavova rodu, chtě zase dobyti Luckého knížectví. Kníže poslal naň lid, aby jej vyleželi hladem, když pak Lévovi vynikli proti Čechům a ze strachu před nimi utekli, ženy jich mužům se posmívaly, poklepávajíce na lůno a znáti dávajíce, aby se tu ukryli. Pro tu hanbu se vrátili a Cechy pobili. Dokládá pak letopisce, že pro ten klep nelepý hrad byl nazván Klepý.[1]) Protože nynější hrad ve 13. st. postaven byl a to se zajisté ještě ve 14 st. pamatovalo, vztahuje se ta pověst ke staršímu opevnění, i jest na snadě, že východně položená hora již za starých dob neosazena nezůstávala poskytujíc obyvatelům okolním výtečné útočiště, kdykoliv nějaký nepřítel do země vnikl.

Z téhož zřídla, ze kterého jsme pověst čerpali, pochází také paměť, že prvními obyvateli hradu Klapého byli Vladislavovi rodici, totiž páni erbu orlice, dokud odměny nepřijali, totiž dokud si hrad za jiné

[1]) Dalimilova kronika.

zboží nevyměřili. A kdy se to založení Klapého stalo, také lze tak tak určiti. Klapý se co do rozdělení a rozsazeni věží podobá Oseku, jako oko oku a lze proto za to míti, že je buď jeden stavitel stavěl neb jeden podle druhého si za vzor obral; a protože Osek ok. r. 1250 vznikl, lze za to míti, že i hrad Klapý tehda byl založen. S tím také se srovnávají dějiny vesnice, která byla napřed statkem nábožného Hroznaty (1197), od něhož se dostala klášteru Teplskému, který část její od p. Smila přikoupil (1237) a dědiny kladské tudíž od krále Václava obdržel.[1])

Asi okolo r. 1300 *Václav z Lichtenburka* nabyl hradu Klapého a držel jej do smrti. Soudíme tak odtud, že Václav r. 1307 pečeť svou k listu rychtáře Libochovského přitiskl. Syn jeho *Hynek* (1314) vyměnil si Klapý s *králem Janem* za jiné zboží a král prodal pak r. 1335 hrad Klapý, tvrz a městečko Libochovice se čtyřmi vesnicemi *Zbyňkovi Zajíci z Valdeka.*[2]) Nový pán od zajíce znamení svého erbovního

Klapý od jihu.

přezval Klapý, dav mu jméno Hasenburg, které se odtud i v českých pamětech vyskytuje. Zbyněk sám (od r. 1341) a potomci jeho psali se odtud *Zajíci z Hazemburka.*[3]) Zbyněk byl od r. 1348 mistrem král. komory a od r. 1350 nejv. truksasem, která hodnost se v rodě jeho dědičnou stala. Zbyněk nazýván byl Zámořský, bezpochyby proto, že cestu do Palestiny konal.

Zbyněk zemřel r. 1368. Dva syny Jana a Zbyňka († 1357) přečkal a tak zůstali po něm nejmladší syn *Vilém,* který byl prvotně určen k duchovnímu stavu a záhy stal se kanovníkem několika kostelův, a vnuk *Mikuláš,* syn Janův. Ti oba do r. 1379 nedílně vládli, zboží kupovali a r. 1376 společně rozprodali role při Budyni rozličným osobám, mezi nimiž byl i Chotěbor, purkrabě na Klapém.[4]) Roku 1379 rozdělili se tak, že Vilém přijal za díl hrad Klapý s Libochovicemi a Mikuláš hrad a město Budyni; kromě toho Mikuláš díl svůj Vilémovi ve dsky zemské vložil.[5]) Vilém obdaroval r. 1381 faráře v Klapém věčným platem[6]) a r. 1382 učinil podobné nadání ke kostelu v Libochovicích. Když r. 1393 zemřel, dostalo se zboží jeho synům kromě Slavětína, kterýž ve věně Anně z Libochovic odjinud ze Slavětína puštěn.[7])

[1]) Reg. I. 195, 284, 423, 426. [2]) Reg. II. 916, IV. 916. [3]) Podrobné zprávy o tomto rodu viz v Koubkových Dějinách Libochovic. [4]) Arch. Budynský. Bezpochyby Chotěbor z Brloha. [5]) Rel. tab. I. 457. [6]) Paprocký o st. pan. 75. [7]) Doklady u Koubka.

Synové *Zbyněk*, *Oldřich*, *Vilém*, *Mikuláš*, *Jaroslav* a *Jan* okolo r. 1395 se rozdělili, tak že na každého přišla šestina hradu a snad tolikéž Libochovic, jestli tu totiž nebylo po třech dílech.[1]) Zbyněk, jenž se stal r. 1390 proboštem Mělnickým a r. 1403 arcibiskupem († 1411), díl svůj držel do r. 1400. Roku 1398 společně s Jaroslavem a Janem, bratřími, prodal plat Anně, mateři, k založení kaplanství v Libochovicích a r. 1399 založil nový oltář v kostele Všech Svatých v Litoměřicích, k němuž poukázal plat ve vsi Klapém.[2]) Také Jaroslav a Jan (z nichž tento záhy zemřel) drželi své šestiny jen do r. 1400. Oldřich totiž koupil r. 1400 od Zbyňka, Mikuláše, Jaroslava a Jana čtyři díly hradu s dvorem popl. pod hradem a dvěma vesnicemi;[3]) měl tedy na hradě pět šestin a šestá patřila bratru jeho Vilémovi.

Pohled na Klapý z lomů čedičových.

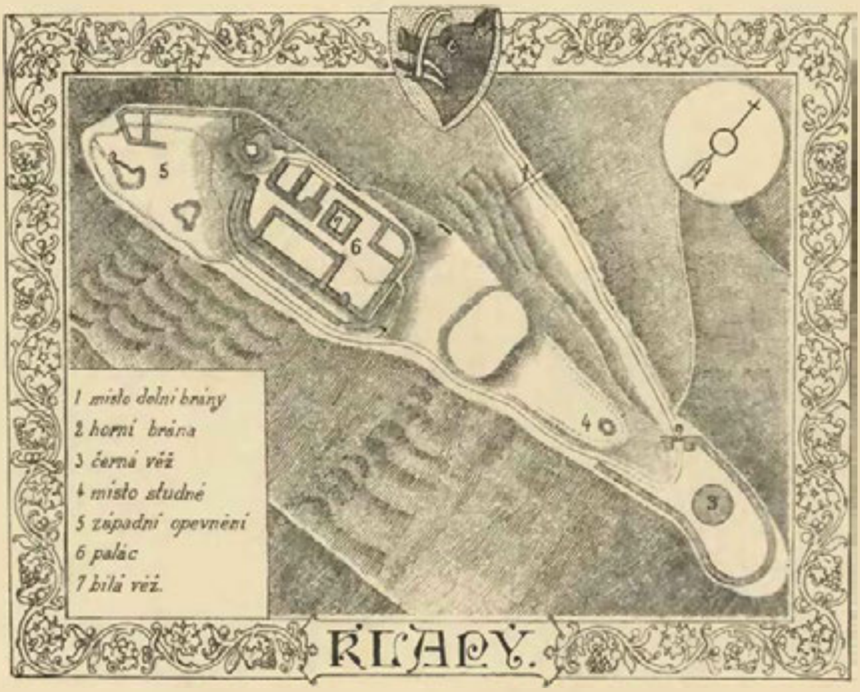
Oldřich, pán na slovo vzatý, věrně se přidržoval krále Vácslava, od něhož všelijakých milostí dosáhl. Jeho kázáním jal bývalého kancléře Hanka z Vratislavě a držel ve vězení (1406) na hradě Klapém,[4]) ale rozhněval si krále, když r. 1407 Přibíka a Baština, kteří si nějakou odúmrť na Dubanech vyprosili, tu jal.[5]) Po nějaké době se král udobřil a Oldřich požíval jeho přízně do smrti.[6]) Nemaje synův, vstoupil r. 1412 na spolek s Vilémem, bratrem svým,[7]) a tím způsobem stalo se, že Vilém po smrti Oldřichově († 1415, 9. září) všechno jeho jmění dědil a celý hrad Klapý do své moci dostal.[8]) Ačkoli trvalého nepřátelství mezi těmito dvěma bratřími nebylo, přece jednou se nepřátelsky rozešli. Neznámého roku opanoval Vilém díl Oldřichův a odtud přátelům jeho škodil. Král vyzval proto všechna města v kraji Litoměřickém a Žateckém a Kaplíře, aby Oldřichovi proti bratru jeho Vilémovi pomáhali.[9]) — Není nám známo, proč se Vilém psal r. 1420 seděním v Libochovicích,[10]) an přece byl pánem i na Klapém i na Libochovicích.

Na počátku válek r. 1420 byl Klapý pevnou záštitou strany pod jednou, s níž Vilém věrně držel. V červnu r. 1421, než se měl vzdáti hrad Pražský Pražanům, nevědělo se, co činiti s poklady kostelními

[1]) Společným purkrabí tu byl r. 1398 Petr. (Knihy Lounské.) [2]) Lib. erect. [3]) Rel. tab. I. 588. [4]) Akta jud. [5]) DD. 14. f. 233, 235. [6]) Arch. c. k. dvorský k r. 1413. [7]) Rel. tab. II. 89. [8]) Roku 1415 dne 23. března ještě Oldřich žil a založil nový oltář v kostele sv. Víta. (Lib. erect. X. 41.) [9]) Palacký, Formelbücher II., str. 125. [10]) Arch. kapitulní.

tamže zůstavenými; i nabídl se Hynek Škoda z Valdeka, že něco z nich odveze ke schování na hrad Klapý.[1]) Roku 1424 viděti bylo z Klapého, jak Libochovice dobyty od Žižky a na konci téhož roku leželi pod obojí pod Klapým k Třebenicům.[2]) Roku 1429 zase v této krajině leželi.[3]) Asi r. 1431 zemřel Vilém, zůstaviv syny *Zbyňka* a *Viléma*. Onen ujal Klapý a měl tu útočiště r. 1431, když část Sirotků hned po vánocích přitáhla na zboží jeho a je plenila.[4]) Že by tehda byli Klapého dobyli, jak se tu a tam píše, v starých pamětech není poznamenáno.

Zbyněk měl častá jednání ve veřejných a soukromých bězích. Ke Klapému dostal od krále Ladislava (1454) několik vesnic duchovních pod hradem, jež sice již dříve měl v moci.[5]) Jiřího z Poděbrad se věrně přidržel až do smrti (1463). Poznamenal o něm Paprocký, že Pán Bůh mu mnoho dobrého dával a ač pohrdajícího statkem zemským u velikém bohatství až do smrti choval. Nemaje, pokud jest známo

Plán hradu Klapého.

přirozených dědicův, zapsal hrad Hazmburk s městečkem Podhradím (1452) *Mikuláši Zajíci z Hazemburka* a jeho synům *Janovi* a *Oldřichovi*.[6]) Poněvadž onen dříve zemřel, než Zbyněk, tito se ve jmění Zbyňkovo uvázali. V jich držení sloučena Kost a jiné statky v severních Čechách s Klapým a Budyní, kterou byl Zbyněk po strýcích Budyňských zdědil, ale učiněno mezi nimi dohodnutí, že Jan držel statky Zbyňkovy a ostatek Oldřich. Že pak tento bezdětek zemřel, zase všechno jeho jmění na Jana spadlo. Na vysokém hradě Klapém, jak se zdá, páni již od nějaké doby nebydlívali;[7]) jejich sídlem bývala obyčejně Budyně, na jejíž vyzdobení všechnu péči vynakládali. Jan zemřel r. 1495, a ve dvou letech po něm synové jeho *Mikuláš* a *Jan*, onen r. 1496, tento r. 1497. Za mládí *Jana*, nezletilého syna Mikulášova, byla poručnická vláda. Okolo r. 1511 Jan let svých docházel, Klapý v dobrém stavu udržoval a měl tu v l. 1527—1529 hejtmanem Jana Racháče ze Švihova.[8]) Roku 1550 vložil si Jan zámek Hazemburk s dvorem popl., městečko pusté pod týmž zámkem s podacím, ves Klapý s podacím a vše jiné příslušenství v obnovené dsky zemské.[9]) Zemřel r. 1551.

Janovi synové byli *Václav*, *Mikuláš*, *Jiří* a *Kryštof*. Václav byl od r. 1555 nejv. mistrem Strakonickým a zdá se, že vstupuje do řádu sv. Jana, dostal své vybytí a odřekl se všeho dílu. Ostatní

---

[1]) Palacký, Urk. Beitr. I. 105. [2]) Cod. dipl. Lus. II. 216. [3]) Brüxer Stadtbuch N. 207. [4]) Bartošek. [5]) Arch. gub. [6]) Paprocký o st. pan. 92. [7]) Hejtmanem tu byl v l. 1477—1485 *Jan z Kamenice*. (Arch. Budynský, DD. 17. f. 360.) [8]) Arch. mus. Reg. kom. soudu. [9]) DZ. 250. L 23.

bratří rozdělili se tak, že Mikuláš dostal Budyni, Jiří Mšený a Kryštof zámek Hazemburk s městečkem pustým k němu přizděným a dv. popl. a přísl. Vesnice, kteréž posud k Budyni a Klapému patřily, stejnoměrně mezi všechny tři díly rozděleny.[1]) Kryštof držel zboží to jen krátký čas, bezpochyby proto, že je udržeti nemohl. Roku 1558 prodal zámek Hazemburk a městečko Libochovice s vesnicemi *Janovi staršímu z Lobkovic* na Zbiroze a Točnice.[2])

Prodejem tímto končí se dějiny Klapého. Jako předchůdce jeho i Kryštof na něm nebydlíval a meškával obyčejně v Libochovicích. Hrad Klapý sice pořáde pokládán za přední sídlo panství, jež se stále nazývalo Hazemburským, ale vlastním panským sídlem stal se nový zámek v Libochovicích. Zámek Klapský ještě stál r. 1569 při smrti Janově, ale od synů jeho ponechán spoustě a nazývá se r. 1586 pustým zámkem. Ještě r. 1580 nazýval se Jakub Lhota hejtmanem panství Hazemburského.[3])

[1]) DZ. 56. B 4. [2]) DZ. 56. H 17. [3]) Nápis na zvoně v Dubanech.

Černá věž na Klapém.

Zámek v Libochovicích, pohled s mostu.

LIBOCHOVICE ZÁMEK.

V Libochovicích stojí nový zámek asi v letech 1683—1689 založený, čtverhranaté stavení v barokovém slohu, jež dvůr obdélníkový zavírá. Na dvoře v přízemí je chodba a kolonada s hrubými sloupy kromě severní strany. Totéž, avšak zastavené opakuje se v prvním patře východní a západní strany. Okna i na dvoře i zvenčí vyznamenávají se, pokud jsou v nových zdech, pravidelným rozložením a svými štíty, v nichž se oblouky a lomenice střídají. Na severní straně zámku přistavěna jest bývalá *kaple*, která pochází ještě ze staré tvrze Zajíců, jak svědčí gotická okna vysoká a široká, ač kromě malých otvorů zazděná. Spodek vnitřku upraven jest na kůlnu pro kočáry a stropem oddělen jest od vrchního ponebí, kteréž již ničím bývalý účel nepřipomíná. K západní straně kaple přistavěna jest *věž*, prvotně zvonice a nyní vodárna, do čtverhranu založená. Rustika na obou těchto staveních prosvítající svědčí o tom, že stará tvrz Zajíců v 16. století obnovena, snad i rozšířena a znova upravena. Sice se také v západní části zámku kusy starých zdí zachovaly, a proto také strana ta má zvenčí okna nepravidelně rozložená. Jaké a které prostranství stará tvrz zaujímala, z těchto skrovných známek nelze vystopovati.[1])

Libochovice (prvotně Ljubochovici) jsou patrně velmi stará osada, která v tomto kraji požehnaném ode dávna stojí. Protože jsou ještě jedny Libochovice (Libochovičky) u Tuchoměřic, nesnadno říci, ku

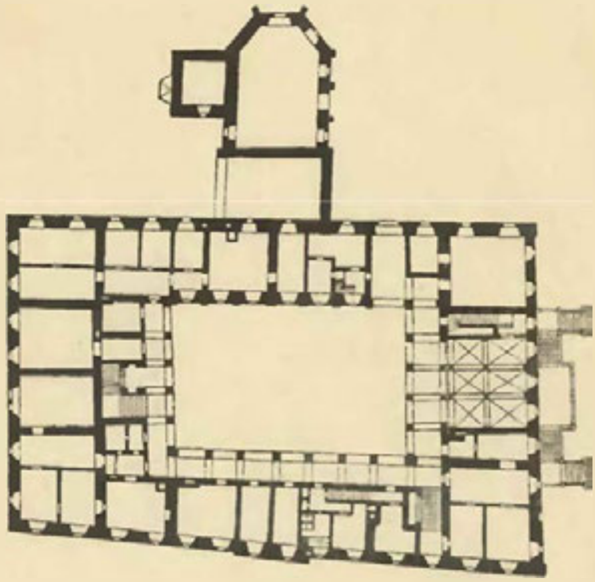
[1]) Dr. B. Matějka v Soupise okresu Roudnického na str. 129.

Zámek v Libochovicích.

kterým z nich se staré paměti z r. 1205 a 1235 vztahují, ač se kloníme domněnkou spíše k Libochovičkám.[1]) Libochovice totiž byly ode dávna příslušenstvím hradu Klapého. Léta 1282 a 1307 objevují se nám jako městečko po novém způsobu zřízené, a páni, aby jim nebylo konati obtížné cesty na vysoký Klapý, měli tu tvrz, která se r. 1335 poprvé připomíná. Roku 1382 stavěn tu nový kostel, vlastně řkouc dřeva na stavbu byla svážena.[2])

Anna, manželka Viléma Zajíce z Hazemburka, psávala se z Libochovic a ráda tu přebývajíc založila tu (1398) kaplanství a oltář Navštívení P. M. v kostele farním, k němuž jí synové Zbyněk, Jaroslav a Jan plat v Kostelci prodali.[3]) Tehda bylo celé panství mezi šest synův na šest dílů rozděleno. Zdali bylo také tolik dílů na Libochovicích, není známo, poněvadž se v r. 1411 jen tři díly v držení bratří Mikuláše a Jaroslava vyskytují, když tito samojediní faráře do Libochovic podávali.[4]) Mikuláš prodal r. 1412 dva

Plán Libochovic.

díly tvrze a celé městečko s dvěma díly podací a díl svůj v Kostelci bratru Oldřichovi, jenž pak r. 1414 třetí díl tvrze s vesnicemi Poplzemi, Lhotou a částí Kostelce přikoupil.[5]) Takovým způsobem Libochovice zase ke Klapému připojeny.

Balbin našel v starém rukopise, že r. 1424 městečko Libochovice od strany pod obojí vypáleno a při tom kněží, kteří se sem uchýlili, a dva obráncové upáleni. Veleslavín dokládá k tomu, že se tak stalo 1. září a že upálení byli násilníci. Není pochyby, že tyto osoby byly na tvrzi dobyty a ta také spálena. Možná, že od té doby pusta zůstávala; neb ve vkladu desk zemských r. 1550 připomíná se v Libochovicích pustý zámek, a tak i v následujících zápisech Kryštof Zajíc, jenž r. 1558 panství Hazemburské *Janovi z Lobkovic* prodal, bydlel v Libochovicích v domě a tu si obyt na rok vymínil. Týž Jan, jak znáti lze z posledního pořízení jeho, kdež jest řeč o zámku Libochovicích, ze zbytků tvrze nový zámek vyzdvihl a tu také r. 1569 zemřel. Jeho nástupcové a držitelé spantví Hazemburského již tu stále bydlívali a od spuštění Klapého hradu panství se i Libochovským nazývalo.

Po Janovi dostaly se Libochovice synu jeho *Jiřímu staršímu z Lobkovic*, jenž měl také Mělník, ale později velké bohatství. Také k Libochovicům některé vesnice přikoupil. Roku 1591 udělil obci zdejší první svobody. Znám jest konec tohoto pána, jenž po dlouhé době stavy proti králi bouřil, avšak od nich opuštěn byv, všecky statky své propadl a k věčnému vězení odsouzen byl (1594). Libochovice zůstaly nějaký čas panstvím komorním. Když *Zikmund Bathory ze Somlio* se knížectví Sibínského slavně a na věčné časy odřekl, slíbil mu císař Rudolf za to odměnu na penězích a užívání panství Libochovského do smrti. Podle toho mu r. 1606, 22. srpna zámek a město Libochovice, zámek pustý Hazemburk a 17 vesnic

[1]) Doklady toho a následujícího v Koubkových Dějinách Libochovic. [2]) Knihy Lounské. [3]) Lib. erect. IX. J 12. [4]) Lib. conf [5]) Rel. tab. II 87, 105.

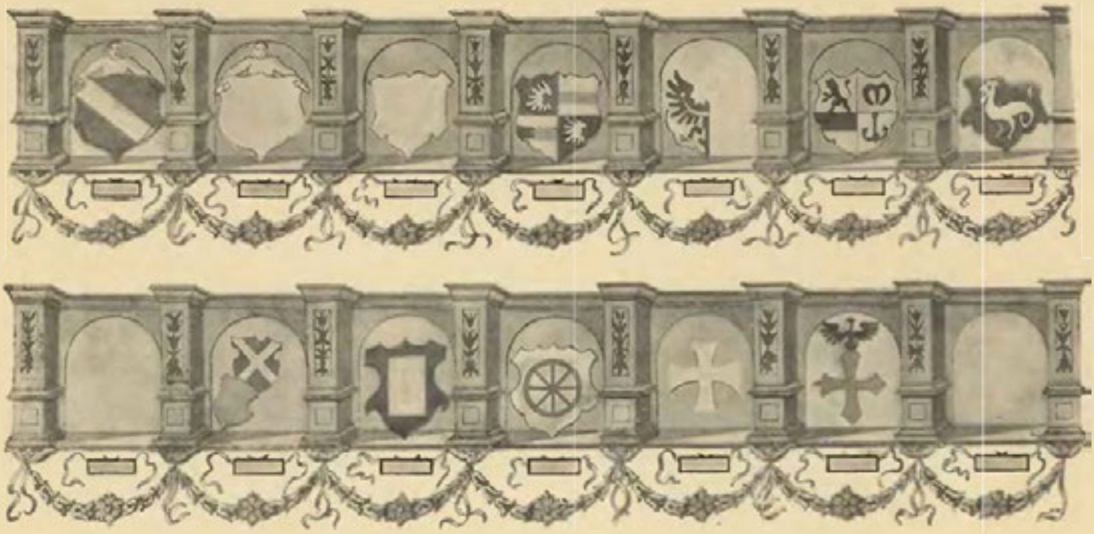
ve dsky zámské vloženy. Nějaký čas seděl tu Zikmund pokojně, ale když potom nové pikle proti císaři sestrojoval, zatčen jest a dodán do Prahy do vězení (1610). Tři léta potom zemřel a pochován v kostele sv. Víta. Téhož roku (1613, 21. května) zemřel jeho hejtman Libochovský Jan Kavkovec z Kavkovic.

Co se týče Libochovic, ty sice Zikmundovi po jeho zradě ponechány, avšak r. 1610 vložil Rudolf *Adamovi ze Šternberka* za to, že 95.000 kop míšeňských na vybytí Pasovského vojska zapůjčil, zápis ve dsky zemské, že Libochovic jemu po smrti Zikmundově postupuje.[1]) Stal se tedy Adam pánem zdejším r. 1613 a r. 1614 stvrdil svobody města. Zůstav v pokojném držení Libochovic až do r. 1619 potom ze země odjel, aby se nestal účastným zavržení Ferdinanda II. Stavové potom všechno jmění jeho zabrali. Kdo se stal správcem panství, není známo, ale to se ví, že r. 1620 v říjnu se uchýlil sem Jan Adam Nostic z Nostic s manželkou a dítkami, utíkaje před sedláky, které bezpochyby nešetrným jednáním na sebe popudil. Sedláci shlukli se u velikém počtu, táhli do Libochovic a tu položivše se před zámkem Nostice moci míti chtěli. Nejv. úředníci poslali jim rozkaz, aby ho na pokoji nechali.[2])

Od dob Adamových bývaly Libochovice s Budyní pod jedněmi pány; jen to budiž doloženo, že do konce 17. st. měla Budyně přednost, pak ale Libochovice. Kníže Gundakar (Dytrychštein) totiž ok. r. 1683 začal stavěti zámek v Libochovicích Plány pracoval a stavbu řídil Antonín de Porta, knížecí stavitel v Roudnici. Stavba trvala až do r. 1689 a byla velmi nákladná. Jen na poslední kvitanci zaplatilo se staviteli 12.000 fl. rh. Roku 1689 také skrze Jak. Mithofera vypracována všechna ozdobná kamenická díla na zámku, úředním domě a zahradě. V držení rodu Dytrychšteinského zůstaly Libochovice až do jeho vymření.[3])

---

[1]) DZ. 94. J 17. [2]) Arch. Třebonský. [3] Viz obšírné zprávy u Koubka

Malovaná výzdoba západní strany velké síně v zámku Budyňském.

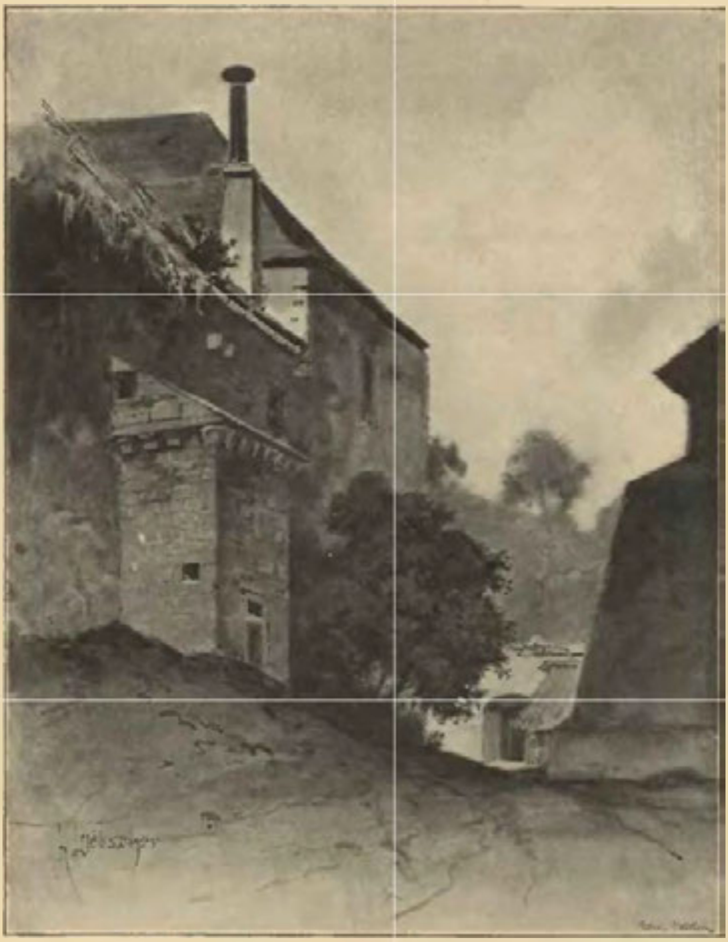
BUDYNĚ HRAD.

V úrodné rovině mezi tučnými rolemi a luhy u řeky Ohře rozkládá se Budyně nevelké, ale historicky památné město, jehož hodný, pracovitý a pobožný lid držel se s pány svými od nepaměti jedné víry a mnoho pěkných památek, obzvláště církevních, zachoval. Páni jeho, kteří sídleli na hradě při městě, vystavěli oba kostely a hrad; proto se na těchto památkách erb jich nejednou opakuje. V kostele jsou pěkné a vzácné památky z doby Hazemburské, připomínajíce posud bohatýrský rod Zajícův. Hrad jejich stojí na západním konci města. Poněvadž bylo město také hradbami zavřeno a takořka podhradí zpevněné, nepotřeboval hrad na této straně předhradí a kolikero hradeb, nýbrž šlo se k němu a chodí posud z rynku.

Na severní straně hradu stýkala se *hradba* jeho s hradbou, která šla okolo města a běží potom podle nynějšího stavení, v němž jest humno a nahoře sýpka, k severnímu rohu, kdež vyniká ze stavení později přistavěného mohutná *bašta*. Tato hrubá a okrouhlá bašta vystavěna jest z pískového štukoví a jiného kamení a pilířem jest sice podepřena, ale hrubě roztržena. Posud jest dosti vysoká, ale patřičného vrchu nemá. Dole při zemi zazděn jest hrubý kámen se střílnou na ručnice zřízenou (kroužek s čarou). Od této bašty běží hradba posud vysoká a pevná se střílnami až k jihozápadnímu rohu hradby, kdež jest bašta základu vejčitého. V této hradbě byla *zadní brána* nyní zazděná a vedle ní starodávná *branka* do polokruhu sklenutá, kterou chodci z této strany do hradu přicházeli. Posud se zachovala těžká dubová veřej a na venkovské straně kladky na spouštění zvoditého mostu jakož i kus mostnice; neb na té straně býval hluboký a široký příkop. Na této a severní straně býval hrad totiž náležitě zpevněn. Jeho hlavní pevností na severní straně byly močály a voda se sem ustavičně nadýmala z řeky Ohře umělým náspem, který se táhne ve směru venkovského vyzdění západního příkopu. Také okolo města šla voda a zbytečná voda odtékala do nádržky na jižní straně města. Svodnici k napouštění vody lze posud stopovati. Vychází prý od silnice do Libochovic a končí se kousek za jihozápadní baštou. Mezi severní baštou a zadní branou počínal se hluboký široký, a též bahnitý *příkop*, který jest v zahradu obrácen; na všech stranách byl vyzděn vysokou zdí a ač jest od sta let zanesen, přece se táhne podlé náspu zeď zvýší muže, někde o něco nižší se střílnami také na ručnice zřízenými. Tato zeď se i tam, kde násep přestává, prodlužuje a to skorem až k poplužnému dvoru a od něho jde jiná hradba podle nynější silnice Mšenské a podlé samých domů u silnice stojících až k rynku. Že v tomto velkém prostranství

bylo *předhradí* s rozmanitými hospodářskými staveními ze dřeva, jest na snadě. Přicházelo se do něho brankou, která je blízko rohu, který tvoří zeď od vejčité bašty k východu a hradba ode dvora k severu běžící, a to proti příkopu hrad od města dělícímu, do něhož z ní šly stupně. Branka tato v tu stranu k příkopu jest řemeslně dílem 17. věku (tuším za posledního Zajíce) vroubena. Uvnitř má podobnou úpravu.

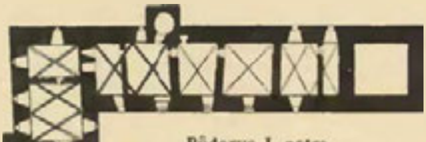
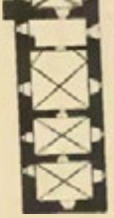
Do vnitřního zavření hradu přichází se přímo z rynku starou *branou*, nacházející se mezi křovím a v malých sadech, které tu Budyňští zasázeli, aby staré zdi zakryli. Brána jest jednoduchá, do končitého oblouku sklenutá, ve slohu 15. věku a zavírá se vraty. Nad ní postaven jest v 16. století renesanční štít,

Motiv z východní strany paláce.

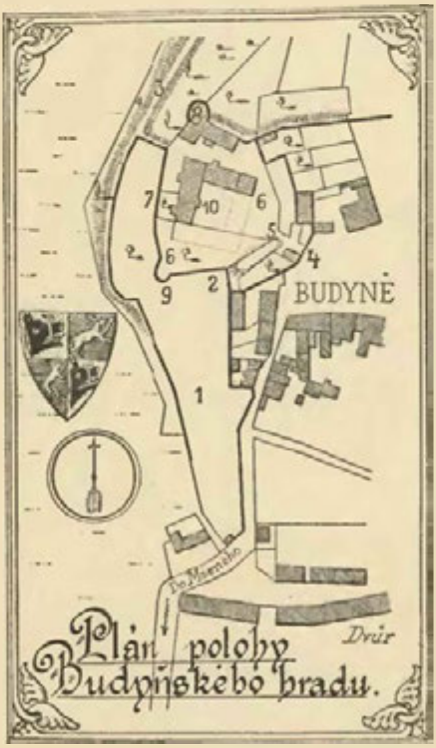
na němž byla rustika a malby. Od té brány v pravo a v levo běží hradba, v níž se zachovaly výstupky pro střelce z vnitřní a již popsané střílny z venkovské strany. Za touto jednoduchou branou chodívalo se jindy a posud tomu pověst nasvědčuje k *druhé bráně*, z níž ani památky nezbylo; avšak dí-li se v pověsti, že tu byl zvoditý most, jest ta pověst pravdiva; neb v pravo odtud lze posud viděti zbytky hlubokého příkopu, který původnímu svému určení jen tehda sloužiti mohl, jestliže šel až k bráně a za ní.

Za domkem, ve kterémž štěpař bydlí, spatřuje se kopec podlé hradeb se táhnoucí. Zde — asi před 20 lety — bylo viděti staré zdi nějakého stavení toliko do přízemí, které později překlenuli a z toho pivovárské sklepy udělali. Před tím tu byl podlé pověsti kostel a soudilo se tak podlé maleb na omítce a složení zdí.

Půdorys I. patra.

Uprostřed vlastního hradu stával *palác* jsa na všech stranách od okolních hradeb parkánem oddělen. Založen byl do čtverhranu, který čtverhranatý dvůr objímal. Východní a jižní křídlo, které podlé starého obrazu z dob pozdějších pocházelo, roku 1823 pro vetchost vybouráno a tak zbyla jen západní (nejstarší palác) a severní strana, která jest původní a úpravou svou stavitelskou jest velepamátná. Palác podlé svědectví starých lidí již dávno zemřelých měl v tu stranu k domu číslo 77 mnoho zlatem štafírovaných pokojů krásného díla a pět věží. Nejvyšší byla nad nynějším sklepem (lednicí), nad rohem nynějšího zbytku ke straně domu č. 2.; z jejího nejvyššího ponebí prý daleko viděti bylo. V tom pruském ohni, když sloupy a podpory vrchní báně přehořely, báň z té nesmírné výšky padla až na rynk mezi kostel a dům č. 2. v městě. Do hořejšího ponebí bylť dán prach a skrze ten prach roztrhána.[1]) Také povídají, že nahoře na této věži byla vodárna a odtud že se voda vedla i do kašny na náměstí. Druhá věž bývala bezpochyby proti bráně a dvě snad na rozích. Pátou snad se míní severní bašta. Tyto porůznu stojící věže r. 1823 rozebrány a zbořeny. — Co se týče *úpravy* zbývajícího stavení, jest všude velmi zajímava. Na *západním* stavení do dvora jsou dole moderní okna, avšak na horních oknech lze viděti starodávné veníře s kamennými kříži, vše ozdobně tesané. Památný je na té straně arkýř. Zdola nahoru jde po stěně mohutný kamenný sloup, na němž jest vytesán erb Zajícovský; nad tím býval pěkný arkýř, který buď spadl anebo pro nebezpečenství byl zbořen, tak že na ten čas nic nezbývá než ozdobně vytesané dvéře, jimiž se do něho vstupovalo, a na omítce kraje malované lupeny. Že arkýř tento, v němž bezpochyby domácí kaple bývala, byl sklenut do špičky, ještě lze znáti. Druhý arkýř, čtverhranatý, stával odtud v pravo při rohu, jsa položen na pěti krakorcích, který také za své vzal, tak že jen skrovné zbytky viděti. Pod tím jest nové stavení obsahující vchod do prvního patra, k němuž přístup býval s pavlačí.

Vysvětlení plánu: 1. Předhradí; 2. branka do příkopu; 3 násep k nadýmání vody; 4. brána z rynku; 5. druhá brána za ní a na most přes příkop; 6. na parkán; 7. zadní brána; 8. hrubá bašta severní; 9. vejčitá bašta; 10. palác s částmi stojícími a vybouranými. — Bývalé hradby tlustými čarami naznačeny.

Severní strana k právě popsanému pradávnému paláci přistavěná pochází z 15. století a spatřuje se proto na ní větší pravidelnost, než na předešlém křídle. Jest sice dvojího zdiva (dílem z tesného, dílem z lomeného kamení), avšak z jedné doby. Okna jsou sice souměrně rozdělena, ale nemají stejných rozměrů a také osy jich se neshodují, také znáti rozdíly vyzdobení, ale všechna jsou v ušlechtilém slohu 15. stol. uměle a ozdobně veníři obložena a milo pohleděti na troje proutky nahoře a po stranách, které se křížem protínají.[2])

Venkovská strana tohoto severního křídla neméně jest památna. Na jeho východním konci jest spodek velké věže do čtverhranu založené a z tesného a lomeného kamene vystavěné, která prvotně o sobě stávala. Ze starých dob zachovaly se na ní vchod ve výši druhého patra na východní a dvírka do nějakého námětku na severní straně. Omítka, pokud zůstala, ukazuje rustikovou výzdobu 16. stol. Ostatek tohoto křídla obsahuje kromě starožitných oken výstupek od země vynikající z tesných kamenů vystavěný a na něm staré krakorce, na nichž jest nyní střecha; dříve býval bezpochyby hrubý kamenný arkýř. V tomto výstupku jsou dole dvéře a od nich jde šnek až nahoru.

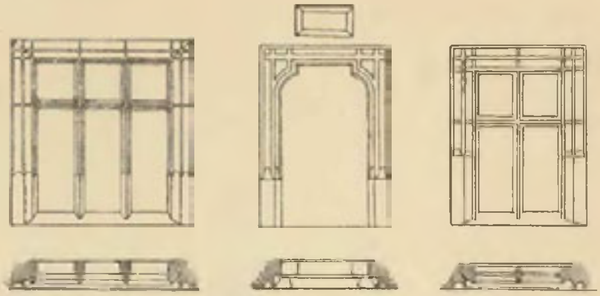
Venkovská úprava západního křídla jest jako u předešlého, ale zajímavější dvěma arkýři asi stejně vysokými. Jeden stojí na stavěném sloupu, druhý vystupuje ze zdi na špičatém podezdění. Pod tímto křídlem, jež bylo prvotním palácem, nacházejí se velké sklepy.

Vnitřek přízemí obsahuje nízké sklepy, z nichž jsou stáje. V prvním patře jsou byty úředníků a světnice klenuté

[1]) Pamětní kniha Budyňská. [2]) Do podrobna jsou všechny ty části v Soupise okresu Roudnického popsány.

do kříže buď s pruty anebo bez nich; v některých jsou také svorníky a někde na místě těchto sklepů 15. stol. spatřují se klenby ze 16. stol. s ostrými hranami.

V druhém patře jest žalostné podívání; střecha jest roztrhána, rozcuchanými došky pokryta, okna bez skel, dláždění plné plísně a nečistoty. V menší síni jest i dláždění vytrháno a zdi se rozstupují.[1]) *Velka síň* (nyní

Okna zámku.

Znak Zajíců v pivovaře budyňském.

senník) zabírala všechnu délku západního křídla. Úprava její, ze všech místností nejlépe zachovaná, pochází z dob Jana Zbyňka Zajíce; z bohatého někdy a nádherného vyzdobení ovšem jsou jen zbytky, protože síň ta spustla. Strop a severní stěna vzaly za své a tak nemáme o jich ovšem krásné úpravě ani zdání. Lze tedy stopovati bývalou výzdobu jen po třech stěnách postranních. Stěny ty na zdech i v oknech byly pomalovány. Po stranách oken a arkýřů jsou široké pilastry s římsami na vrchu, vyplňované ozdobnými tvary rostlinnými, světlými v černém. Mezi nimi jsou malovány chodby slohu renesančního. Hořejší část stěny jest malovaná arkáda a v jednotlivých obloucích jsou erby s tabulkami pod nimi na jména, ale těch tu není. Pokud se zachovaly, jsou to: černý kříž s orlicí na jeho vrchu, červené kolo, prázdný obdélník na žlutém štítě, štít s křížem sv. Ondřeje a pod ním sviní hlava, bílá labuť v červeném (pp. ze Švamberka), erb pp. z Hradce (avšak na místě růže jest lev), půl orlice černé, Kaplířů ze Sulevic, bílý pruh pokosem na žlutém. Naproti na východní stěně spatřují se bílý beránek v červeném Dubanských, žlutý měsíc Vřesovcův, jelení rohy pp. z Gutšteina, erb pp. z Martinic a naposled růže Rožemberská zčernalá. Krásně jsou malovány stěny v oknech. Na západní stěně jest roztomilý arkýř s pěkným hvězdovitým klenutím z 15. století. Na jeho stěně vymalována jest Lukrecie s dýkou a pod ní dva medaliony s hlavami. Na protější stěně se arkýř sřítil, ale ozdobný portál k němu z renesanční doby se zachoval.

Menší síň vedle předešlé jest v rohu severního a západního křídla, byla také vymalována:[2]) také ve vedlejší světnici severního křídla v oknech jsou zbytky. Ve vedlejších světnicích odtud až k věži není nic pamětihodného kromě toho, co je na venkovské straně.

Pokud naše nejstarší paměti sahají, byla krajina Budynská vždy zbožím komoře knížecí a královské náležitým; Budyně sama připomíná se poprvé k r. 1173; neb když král Vladislav byl vládu ze sebe složil ve prospěch syna svého Bedřicha a ostatek života svého v klášteře Strahovském pokojně ztráviti hodlal, vymínil si ke své výživě požitky panství Budynského.[3]) Když byl později král zemi českou opustil a r. 1174 v zemi Durynské zemřel, spadlo panství Budynské zase na tehdejšího knížete

Ozdobné pásy z velké síně.

[1]) Stav v letech 1880—1890. [2]) Viz podrobně v Soupisu.
[3]) Palackého děje I b. 66.

Brána zámku Budynského. Pohled z nádvoří.

Soběslava II. Ve zdejším dvoře knížecím, jenž byl potom na hrad přestavěn, přebývali někdy panovníci čeští, zejména se ví o Přemyslovi I., že se tu r. 1218 nějaký čas zdržoval.[1]) Panství bývalo spravováno tehda vladaři královskými, z nichž jest znám k r. 1263 Prosimir.[2]) Tehdejší král Přemysl II. přebýval někdy na hradě zdejším, r. 1267 dne 7. srpna udělil zde výsadu klášteru Hradištskému na Moravě a r. 1270 dne 1. dubna poslal odtud jakýsi dopis Filipovi, někdy arcibiskupovi Solnohradskému, stěžuje si do něho pro bezpráví, jichž se byl proti němu dočinil.[3]) V těch asi dobách vysazena jest při hradu posavadní ves právem purkrechtním a proměněna v městečko na způsob osad německých, jehož fojt Vlastibor se r. 1282 připomíná.[4]) Jak paměť pozdější vypravuje, stalo se toto vysazení a vyměřování polí v ten čas, když měl Budyni v zástavě Bernart, biskup Míšenský.

V době nám neznámé udělil král vladařství zdejší nějakému člověku na tři léta proti vyplacení 100 hřiven stříbra.[5]) Z tohoto tuto vypráveného zřejmě vysvítá, jak nedůvodné jest přidati se k mínění oněch, kteří báji o přebývání templářů na hradě Budynském, neb důkaz ten, že na hradě býval někdy obraz, na němž vyobrazen byl templář v plášti bílém a červeném se znakem řádu a štíty 17 českých rodin, nic nedokazuje, poněvadž týž obraz zajisté z pozdější doby a tuším z času posledního pana Zajíce pocházel, když se již děje templářské v Čechách dávno neznaly.[6])

V držení panství Budynského se zbožím v Černuci a Malovařích dostala se na počátku 14. stol. kněžna *Griffina* Sąčská. Táž byla dcerou Rostislava Mstislaviče bána v Mačvě z knížat Halických a mladší sestra manželky Přemysla II. Kunhuty, byla vdána za Polského knížete Leška Černého, kterýž po smrti Boleslava Stydlivého († 1275) stal se knížetem a pánem Krakovským a r. 1289 zemřel. Z historie Polské vědomo jest, že při vzniklých po smrti Jindřicha IV. o knížectví Krakovské rozepřích dědických, kněžna Griffina nejsnažněji přičinila se o to, že synovec její král Vácslav II. Český r. 1291 dosáhl panství nad Krakovem a Sudoměří. Z pramenův pak českých dovídáme se, že později do Prahy přestěhovala se a tu ještě v l. 1300—1303 mladou královou Českou Elišku čili Rejčku, krále Vácslava II. druhou manželku, vychovávala.[7]) Poslední dni života svého ztrávila jako řeholnice v klášteře sv. Anežky v Praze. Za té doby, co kněžna počala vlásti na Budyni, našlo se, že se při vysazení Budyně a vyměřování polí chyby nějaké staly, pročež kázala kněžna, aby byla všechna pole znovu vyměřena a plat povinný z nich aby

---

[1]) Reg. I. 276. [2]) Reg. II. 170. [3]) Reg. II. 214, 268. [4]) Reg. II. 548. [5]) Reg. II. 1000. Pravdivost děje tohoto jest pochybna, neb nejen že zpráva o tom jest vážena z formuláře, ale lze i touž věc o Zbraslavi vypravovati. [6]) Pohádku o templářích v Budyni začal Pelzel (Abhandlungen der Gesell. d. W. 1796) a poslední o tom psal Frind (Kirchengeschichte 1868). Důkazy toho, že tu templáři nebyli, kromě toho co se svrchu píše, obsahují Mittheilungen d. V. f. G. d. D. VII. 85. [7]) Palackého Radhost II. 277.

Zámek v Libochovicích, pohled z náměstí.

KAREL LIEBSCHER.

(* 1851 † 1906).

Branka v Budyni.

byl znova ustanoven. Král Vácslav ty změny nejen potvrdil (1302, 6. listopadu), ale i tu výsadu podruhé přidal, aby obyvatelé panství pod soudy zeměpanské neslušeli, nýbrž toliko soudci panskému odpovídali.[1]) Když Griffina r. 1309 aneb později zemřela, navrátilo se panství Budynské zase ke komoře královské. O Budyni se činí zase zmínka v letech potomních; neb když král Jan s mnohými německými knížaty a vojskem vytáhl (1310), aby zaujal trůn Český, setkal se v Budyni s biskupem Pražským Janem, jenž od Roudnice táhna k jeho vojsku se připojil; odtud minouc Prahu táhlo vojsko ke Kutné Hoře.[2])

V prvních letech krále Janových nezměnilo se nic ve způsobu spravování panství; tak jako dříve byl tu r. 1311 vladař, jemuž rozkázal král, aby cisterciaky Osecké v držení jich statku blízkého chránil.[3]) Ale po nějakém čase zastavil Budyni tak jako jiné statky královské rozzastavoval. Mezi věřiteli jeho měli za ním nemalé peníze, jež si „službami svými“ byli zasloužili, *Jindřich z Valdemberka* a zeť jeho *Albrecht* purkrabě *z Lizníka*, oba pánové Němečtí; na místě peněz zastavil jim král hrad a městečko Budyni se vším příslušenstvím, začež oni r. 1321 dne 9. května vyznali, že jim jinými penězi kromě zástavných povinen není.[4]) Po některém čase král Jan Budyni vyplativ nadobro ji prodal; obdržev totiž od *Zbyňka Zajíce z Valdeka* hrad jeho Žebrák odevzdal mu směnou (r. 1336, 23. ledna v Praze) hrad Budyni s městečkem, čtverým poplužím a vinicemi, a vesnice i se všemi many na témže zboží.[5]) Před tím byl také nabyl Zbyněk hradu Klapého, kterýž překřtil po německu Hazemburk a hlavním sídlem rodu svého učinil; v držení rodu tohoto zůstávala Budyně až do jeho ochuzení, jsouc za posledních držitelů tohoto rodu také hlavním sídlem.

Ze synův Zbyňkových zemřeli dva již před otcem, a jen třetí *Vilém* otce svého († 1368) přetrval. Tento držel oboje panství Hazemburské i Budynské ve spolku se strýcem svým *Mikulášem*, synem asi nejstaršího bratra, jenž prý již r. 1350 zemřel. Vrchnostenská práva, zejména podávání nových kněží ke kostelům farním vykonával Vilém sám, tak na př. l. 1370—1378 při kostele Budynském a r. 1377 v Nížebozích,[6]) ale ve věcech, jež se týkaly ztenčení panství, nepodnikal nic bez svolení synovce svého. Roku 1376 dne 4. dubna prodali 3 lány a 3 korce rolí blíže města Budyně právem zákupným Chotěborovi, purkrabí na Hazemburce, a téhož dne ustanovili, aby obyvatelé Budyně a vesnic k panství patřících nedávali na budoucí časy obvyklý desátek z lánu 8 korců Litoměřických obilí, nýbrž na místě toho z každého lánu daň v penězích, totiž půl hřivny neb 32 grošů.[7]) Roku 1379 rozdělili se oba o společné

[1]) Reg. II 836. [2]) Děje Palackého. Srovnej Chronic. Francisci 85. Dalemil vypravuje o nějakých bájích krále Jana, o Budyni, jak se zdá, náleží příběh tento ještě do r. 1310. [3]) Brüxer Stadtbuch N. 46. Mittheil. VII. 39. [4]) Archiv c. k. dvorský, též v rukopisu Roudnickém, kdež jest chybně psáno „Hencicus de Waldek“. [5]) Archiv kapituly Pražské, otištěno u Koubka na str. 40—45. [6]) Lib. conf. [7]) Archiv města Budyně. (Viz též Pam. arch. V. 238.)

zboží, totiž Hazemburk, Budyni, Slavětín a vesnice některé v Polabí tak, že Mikuláši zůstalo panství Budynské a některé vesnice v Polabí, aby však při takové případnosti, že by Mikuláš bez dědicův zemřel, Vilém díl jeho zděditi mohl, učinil Mikuláš při úřadu desk zemských přiznání (3. června), že Vilémovi veškerý svůj díl na všech panstvích Hazemburských za 12.000 kop grošů českých prodává.[1]) Ke skutečnému prodeji však nepřišlo.

Mikuláš, jenž se od sídla svého Budyně také Zajícem Budynským nazýval a úřad nejvyššího mistra kuchyně královské obdržel, opatřil Budynským výsadu královskou (1381, 22. dubna), aby mohli s 2 vozy kupectví svá kteroukoliv silnicí k Budyni voziti; neb jiní kupci jen po silnicích vysazených a určitých jezditi mohli.[2]) Za časův Paprockého vypravovali o tomto Mikuláši mnozí listové, kteréž jemu obnovil a upevnil král Václav okolo r. 1386; kromě toho se o něm jen to ví, že přikoupil nějaký statek v Nížebozích a v letech 1389—1392 na soudě zemském zasedal. Naposled se připomíná r. 1394, an tehda plat na jednom poddaném ve Třteni špitálu na Hradčanech daroval.[3]) V tu dobu (r. 1395 dne 7. května) zemřel,[4]) zanechav vdovu Jitku a nedospělé dítky. Vdova zůstalá s poručníky statky sirotčí spravovala a v letech 1395—1398 ke kostelům v Budyni a Nížebozích nové faráře podávala. Jitka pak darovala r. 1398 skvostné nádobí kostelu v Nížebozích, aby tudíž za Anežku, někdy manželku Zdeňka z Rožmitála, 3 zádušní mše do roka slouženy byly.

Mikulášovi synové *Jan* a *Mikuláš* Zajícové připomínají se již od r. 1402, ačkoliv snad oba ještě let neměli, r. 1405 byl již Jan při letech a vložil téhož roku dne 16. října hrad Budyni s městem a předměstím a vsi ve dsky strýci svému Oldřichovi v 5000 kopách,[5]) stalo se to, jak říkali staří, k věrným rukám, t. j. k opatrování za let nedospělosti držitele aneb tehda, když otec umíraje dobrého sirotků opatřiti mínil. Proto si Jan učinil výminku, že Oldřich musí zápis ten po 5 letech, kdyby si toho Jan požádal, z desk zase propustiti, totéž aby i platno bylo, kdyby bratr Janův Mikuláš přišel k letům takovým, jako byl Jan od dání tohoto zápisu v 5 letech a žádal by si zápis tento z desk propustiti.[6]) Držíce ještě panství v nedílu odpustili bratří Jan a Mikuláš r. 1408 měšťanům Budynským povinnost, aby mohli jen u vrchnosti víno kupovati,[7]) při čemž Mikuláš pečeti vlastní nemaje list pečetidlem děda svého Jana spečetil,[7]) potom se o dědictví své rozdělili; Mikuláši zůstala Budyně s polovicí svého bývalého příslušenství, a Jan obdržel dvůr v Žabovřescích se vsí celou, ves celou Břežany se mlýny v Mileticích (což vše potom strýci svému Oldřichovi prodal) a kromě toho držel hrad Kamýk, kdež také obyčejně přebýval.[8]) Ujav Mikuláš panství přiznal se r. 1412 dne 20. ledna ke dluhu 20 kop, který měl zaplatiti faráři Budynskému[9]) a odpustil r. 1414 dne 12. března některé roboty měšťanům Budynským a sedlákům Píšteckým, Vrbeckým a Roudenským, zejména aby nebyli povinni ku palivu ke dvoru neb na hrad svážeti, koně a vozy k pojízdám pánu neb paní dávati.[10])

Není pochyby, že oba bratří vyznání katolickému věrni zůstávali, když začaly nepokoje husitské; ale že by byli něco mocně proti druhé straně předsevzali, jako strýcové jich Kostští a Hazemburšti, není známo. Když o to pracováno bylo r. 1423, aby se strany v Čechách jak mezi sebou tak i s církví Římskou smířily a v té příčině všem stavům a stranám ke dni sv. Havla sněm valný do Prahy uložen byl, přišel sem také Mikuláš Budynský a byl účasten všech jednání na sněmě.[11]) V ty časy převzal od bratra svého Jana hrad Kamýk, kterýž brzo potom prodal, ale za to přijal zase téhož bratra ve spoludržení panství Budynského.[12]) K roku 1434 našli jsme o něm poslední zmínku; jak se zdá, potom zemřel zůstaviv vdovu Elišku z Koldic. Jan stav se samostatným držitelem Budyně urovnal r. 1451 dne 4. března při, která vznikla mezi obcí městskou a předměstskou v Budyni s jedné a sedláky Pístskými, Vrbickými a Roudnickými s druhé strany, ani tito při ponůckách na hradbách městských pomáhati nechtěli; vyslyšev Jan obou vypověděl, aby Budynští měli dva ponocné na zdi městské a jen kdyby vrchnost rozkázala, aby k těmto dvěma ještě jiní ponocní z města a vesnic přičiněni byli.[13]) Ještě téhož roku prodal Budyni strýci svému *Zbyňkovi Zajíci z Hazemburka*; témuž postoupila také Eliška z Koldic věna svého (1000 kop) na témže panství, a konečně získal Zbyněk od Hynka Škody z Valdeka plat 10 kop, kterýž měl na panství Budynském.[14]) Do 6. září bylo to vše ujednáno a dokonáno, a tak měly Hazemburk a Budyně zase jednoho pána.

Zdali pan Zbyněk sídlo své s vysokého Klapého dolů do Budyně přenesl, není nám sice známo, ale lze tak souditi, poněvadž i potomní Zajícové více milujíce Budyni než Klapý, Kost a jiná sídla svá, zde obyčejně přebývali. Neb když Zbyněk r. 1463 zemřel, strýc a dědic jeho *Jan Zajíc z Hazemburka* porovnav se o pozůstalost s bratrem svým Oldřichem na Budyni se přestěhoval a tu až do smrti své

---

[1]) Rel. tab. I. 457. [2]) Archiv Budynský, Pelzel's Wenzeslaus I. 105. [3]) Schaller, Prag II., 48. [4]) Lib. erect. XII. f. 138. [5]) Rel. tab. II. 20. [6]) Rel tab. II. 20. Arch. č. III. 476. [7]) Archiv Budynský. [8]) Rel. tab. II. 100. [9]) Lib. erect. XIII. T 15. [10]) Archiv Budynský. [11]) Palackéhoděje III b., str. 192. [12]) Jan Zajíc z Budyně r. 1443 (archiv č. I. 280). [13]) Archiv Budynský. [14]) Rel. tab. II. 220, 222.

sídlem býval. Jsa smýšlení katolického a při tom více milovník stavovských výsad nežli obecného dobrého království smutně se proslavil, jsa jeden z předních v jednotě panské. Jan se propůjčil k tomu, že r. 1465 dne 25. září na sněmu obecném jménem strany své podal králi spis, v němž si jednotníce do něho stěžovali, že nadužíval moci své a utiskoval je co despota bezprávně. Shledávaje, že stížnost nedochází souhlasu u jiných stavův, obzvláště stavu rytířského, tím pevněji se zapsal k jednotě na hradě Zelenohorském; když pak páni ve svém neposlušenství setrvali, vypověděna jim válka. Brzo přikročeno k oblehání hradův Hazemburských v Boleslavště a Hradečtě, z nichž některé v moc královu upadly. Kromě těchto pohrom těžce nesl Jan interdikt na Čechy položený a rád byl velice, když mu papež r. 1467 dovolil, aby mše svatá před ním sloužena byla, avšak ráno přede dnem. Vedle toho neostýchal se učiniti to, čemuž se mnozí katoličtí páni podvoliti nechtěli, pustil totiž vojsko nepořádného krále Českého Matyáše na hrad Budyni, odkudž r. 1468 týž král s králem Jiřím válčil.[1]) Umíniv si král Jiří potrestati Matyáše i pány odporné, sebral se r. 1469 se svými pány a vytáhl proti Zajícovi do pole. Odňav mu hrad Andělskou horu, obehnav také Budyni i jiných hradův více, Budyně zejména dobýval v srpnu Jindřich kníže Minstrberský, syn králův, a Mikuláš Střela z Rokyc, doufajíce tam zmocniti se osoby a rodiny pana Zajíce, jehož byl před tím jmenoval Matyáš kancléřem svým Českým, a vyvaditi jím knížete Viktorina od Uhrův zajatého; ale Zajíci se poštěstilo ujíti na svobodu a připojiti se k vojsku, kteréž pod správou Jaroslava ze Šternberka sbíralo se u Žitavy, aby vybavilo ostatní hrady Zajícovy, jako Osek, Skály, Navarov, Trosky a Kost. To zvěděvše kníže Jindřich a Střela nechali Budyně a přitáhli k Žitavě, kdež nepřátelům velikou záhubu učinili a jezdíce tu daleko po Lužici a Slezsku způsobili brzo takový postrach, jako býval tu za husitských válek. I seznajíce bratří Zajícové, že kacířstva přemoci nelze a protož že potřebí jest snášeti je a mířiti se s nimi, vstoupili ve příměří jednoroční s králem a ochránili tím zámky své.[2]) Po nějakém čase počala zdejší posádka Uherská zase válku, tak že r. 1472 na sněmě tehdejším také jednáno o „nepřátely, kteříž jsou na Budyni a Duchcově“, a usneseno, aby byla volána vojna ihned a když král (Vladislav) dá věděti týden napřed, tehdy aby s ním táhli, že sám chce táhnouti osobně.[3]) Není nám známo, že by se bylo usnesení to dokonalo, jisto jest, že Jan ve svém odporu až do konečného míru r. 1478 setrval a teprv potom krále Vladislava za pána svého podnikl. Mezi tím byl bratr jeho Oldřich zemřel (1474) a v Budyni pochován; Jan zdědiv jeho díl byl odtud sice jeden z nejbohatších pánův Českých, ale pro mnohé náklady ve válkách tehdejších tolik závad nadělal, že potom nejedno panství na jich zaplacení prodáno. Purkrabí na Budyni byl v ty časy Aleš z Kozojed (1475—1477).[4])

Jan byl ještě s n. bratrem svým některé rybníky na pastvištích a obcích lidí Budynských na Slatině a Babině zdělal, ale je za to ničím neodměnil, teprve r. 1477 dne 26. února dal jim jiná pastviště, trávníky a louky u mlýna Miletického nad Ohří a jinde, také jim dal lázni svou na předměstí Budynském.[5]) Roku 1478 dne 29. prosince zemřela manželka jeho Anna kněžna Hlubčická a pochována v kostele Budynském, kdež se posud náhrobek její (avšak jen s některými slovy z nápisu zachovanými) spatřuje. Obdržev od téže manželky své všechen nápad její ke knížectví Hlubčickému nepřestával se k tomu táhnouti, aby mu dotčené knížectví i s věnem kněžniným a skvosty n. tchyně své vydáno bylo.[6]) Úřadův tehda k sobě nepřijímal, než jako náčelník strany své působil slovem i pérem tím živěji i mocněji; zachovalo se několik jeho traktatův dosti obratně psaných, jimiž dorážel tu na kališníky tu na bratří pikharty, také nepřestával obhajovati práva stavu svého. Hrad Budynský, jak se zdá, obnovil a opevnil, také tu postavil nový kostel ke cti sv. Jiří, jejž posvětil Jošt z Rožemberka, biskup Vratislavský. Zemřel r. 1495 dne 15. května a pohřben v Budyni; jeho ztrátou rozkvílil se pan Bohuslav z Lobkovic v žalozpěv tklivý, ana prý klesla s ním do hrobu „ozdoba vlasti, největší naděje a podpora říše ku pádu nakloněné, hrdina mečem i slovem, výtečný mravův vzor a slunce na sněmu jasné.“[7]) Na znalost jeho práv při hájení nevázanosti stavovské naráží týž Bohuslav v nápisu náhrobném Janově, kterýž sám sepsal, řka, že Jan znal práva vlasti tak jako Solon a Lykurg.

Po Janovi zůstali synové *Mikuláš* a *Jan* a dcera Anežka, kteráž byla provdána za Zdeňka ze Šternberka. Hned po smrti otce svého přimluvili se bratří Mikuláš, jenž převzal po otci úřad dědičný truksasa království, a Jan, aby město Budyni dva trhy výroční udělil, ke kteréžto prosbě týž král r. 1495 přivolil.[8]) Oběma nebylo popřáno dlouho na zemi dlíti, Mikuláš zemřel r. 1496 dne 13. listopadu a Jan r. 1497 dne 5. prosince. Při smrti jejich byl již jen jediný z celého rodu, nezletilý syn Mikulášův, jenž se *Janem* nazýval. Zdeněk Lev z Rožmitála jsa druhým poručníkem jeho, shledal hned při převzetí pozůstalosti otcovy velké závady, jimiž panství tížena byla, a proto prodal již r. 1497 panství Kostské prvnímu a hlavnímu poručníkovi Janovi ze Šelemberka; oba poručníci vidouce, že dům na rynku, kterýž

[1]) Staří letop. str. 194. [2]) Palackého děje str. 524, 528, 533. [3]) Tamže Va. 60. [4]) DD. 16. f. 373. [5]) Archiv Budynský
[6]) Byl hejtmanem tehda na Budyni (1482) Bedřich ze Stroupče. [7]) Palackého děje Va. 364. [8]) Archiv Budynský.

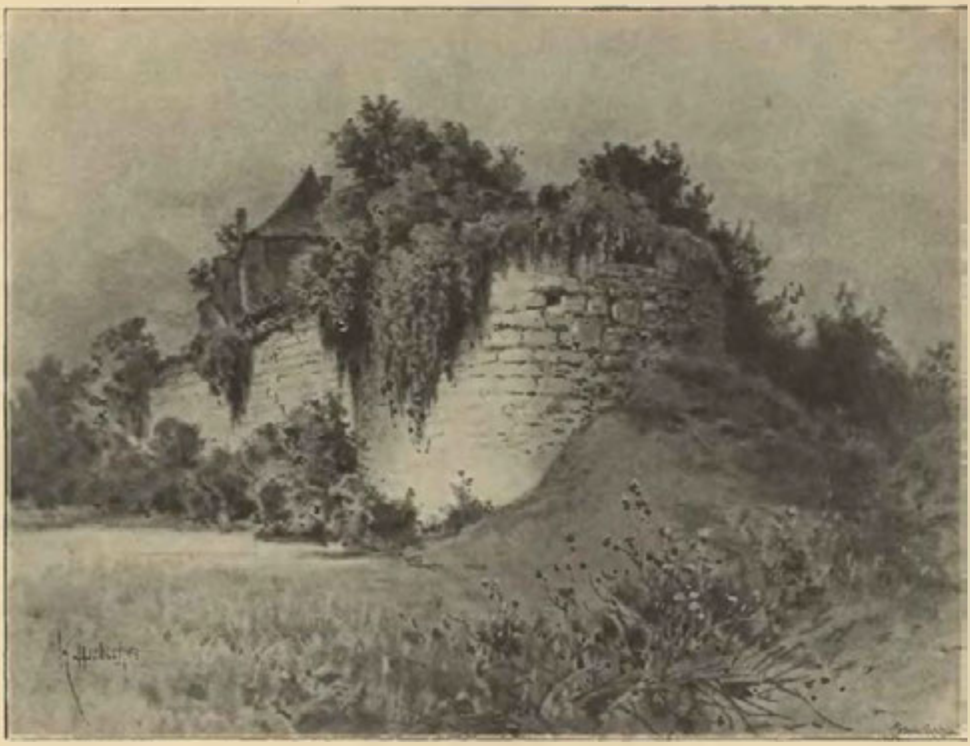
po shoření počal stavěti n. Mikuláš Zajíc, ještě daleko není dostavěn, nechtěli jeho doděláním sirotku výloh přimnožiti a proto jej darovali r. 1506 dne 14. března Budynským, aby si jej sami dostavěli a z něho radnici udělali. Téhož dne postarali se také o novou vydatnou opravu ve vládě městské, zdvihli totiž a v niveč obrátili právo Magdeburské, kde manžel po manželu nedědí, a ustanovili, aby sobě každý dědictví po muži neb ženě u práva města Budyně podle práva Pražského hleděl. Těch obou listů také král Vladislav potvrdil.[1]) Jindřich ze Všechlap byl tehda purkrabí na Budyni (1510), ale i Bedřich ze Stroupče, bývalý purkrabě, tu přebýval. Asi r. 1511 ujal mladý Jan správu panství a hned si vyprosil u krále Vladislava, aby ze vsí svých zápisných Doksanských splacován nebyl, kromě od krále aneb od osob, kterým by spravedlivě příslušelo. Starodávné rozepře mezi obcí Budynskou a sedláky Pístskými Vrbeckými a Roudnickými, jež před tím v příčině robot ke mlýnu u města Budyně a fur všelijakých obnoveny byly, r. 1515 dne 22. června k jisté výpovědi přivedl, ale přece mír mezi nimi nezjednal; a když si po nějakém čase „vesňané" dotčení zase stěžovali, že je Budynští ke všem městským dávkám potahují, měl strany k tomu, aby se srovnaly; smlouvou jich takovou, aby na město nakládali měšťané a teprv kdyby se k tomu důchodu nedostávalo, aby ze spolku (všichni) šosovali a vesňané aby připuštěni byli k obecnému jmění (mimo louky některé a obce), potvrdil r. 1520 dne 3. února.[2]) Za těch dob (zejména 1517) byl purkrabí na Budyni Mikuláš z Polenska.

K manželství pojal Jan Zajíc Markétu kněžnu Minstrberskou, pravnučku krále Jiří, jíž asi r. 1530 na tvrzi Mšeném s příslušenstvím 2500 kop grošů českých věnoval; ta mu porodila 10 synův a 4 dcery, z nichž jen 5 synův a 2 dcery na živě zůstali.[3]) Přítelem jsa umění a důkladných staveb kolikeré

Palác v Budyni od západní strany.

[1]) Archiv Budynský. [2]) Tamže. Mezi svědky byl Ondřej Šindel z Blumova, jenž tu byl vedle tituláře roku 1534 vydaného hejtmanem. [3]) DZ. 4 A 17.

Okrouhlá bašta na západní straně.

památky práce své po sobě zůstavil, jako na př. věže u kostela Všech Svatých, nad jejížto vchodem se posud letopočet 1542 nachází, muka Boží nedaleko kostela, křtitelnici a obrazy v kapli Hazemburské. Když r. 1541 nešťastnou příhodou dsky zemské shořely, dal sobě Jan všecka zboží svá v obnovené dsky zemské vložiti, a to ta, která patřila k Hazemburku, a panství Budynské (r. 1550).[1]) Přečkav choť svou, jež r. 1551 zemřela, život svůj dokonal r. 1553 dne 2. října. Poslední čas života jeho provázen byl kolika nešťastnými příhodami, kromě toho, že mu choť jeho umřela, stala se i znamenitá škoda na hradě, jehož veliký díl se obořil a roztrhl nějakým prachem, jejž ve věži pán měl; neb hlásný či holomek zapomenul svíčky na věži a když dohořely, prach se zapálil a jedenácte osob se zabilo a zasulo. Pán sám z toho velmi těžce onemocněl a dcera jeho vdaná za Litvína Popela také k smrti ležela, tak že „právě ruka Páně se ho dotkla".[2])

Z dcer Janových, které jej přečkaly, provdala se Kateřina za Jaroslava ze Smiřic a Hedvika za Albrechta Smiřického, synové Janovi *Václav*, *Mikuláš*, *Jan* a *Kryštof* zůstali nějaký čas v nedílu a společnosti otcovského jmění, ale potom rozdělili se mladší tři bratří tak, že každý z nich vzal třetí díl statků kolem Budyně ležících; Mikuláš obdržel hrad Budyni s městem i předměstím, dvorem, mlýnem, pivovárem, vsi Písty, Vrbku, Roudník, Břežany, Žabovřesky, i také platy, které se z vesnic cizích panství scházely; druhý bratr Jiřík obdržel zboží Mšenské a od panství Budynského ves Kostelec a bývalé zboží pustého hradu Šebína, Kryštof konečně obdržel starožitnou kolébku rodu svého hrad Klapý se vším zbožím, které se k němu v 16. století držívalo, kromě vsí Břežan a Žabovřesk, jež připadly k dílu Budynskému a k tomu ještě zboží Dubanské. Čtvrtému bratru Václavovi nebyl tehda díl vyměřen, snad proto, že jsa v řádu sv. Jana Jerusalem. členem již své opatření měl, ale poněvadž on přece při bratřích dílu otcovského vyhledávati nepřestával, postoupili mu tito r. 1569 kláštera pustého sv. Dobrotivé i s tím, což k němu příslušelo. Dotčený Václav byl toho času nejvyšším mistrem převorství ve Strakonicích.

Mikuláši se dobře vedlo, co se týče zámožnosti, neb s manželkou svou Salomenou z Janovic, která r. 1555 dne 26. srpna jemu a Jiříkovi z Hozlau v Budyni všech svých spravedlností postoupila,[3])

[1]) DZ. 250. L 24. R. 1538 byl Jan Ledvický z Chanova hejtmanem na Budyni. [2]) Břežanův život Viléma str. 46. [3]) DZ. 86. K 3.

vešel ve spoludržení panství Bezdězského, nedlouho potom nabyl panství toho cele, ale prodal je již r. 1558. Peněz takto stržených užil ke zvětšení panství Budynského, přikoupil r. 1559 od bratra svého Jiříka vsi Kostelec a Lhotu, něco snad užil k zaplacení dluhův a ostatek naložil k tomu, aby vsi zápisné Chotěšov, Černivo, Vrbičany a Přestavlky s podacím v Chotěšově a manem ve Vrbičanech v dědičné držení uvedl, což se také r. 1577 s přivolením císaře Rudolfa stalo, než vsi ty mimo Přestavlky prodal ještě téhož roku Václavovi Kaplíři ze Sulevic. Jak dále s penězi nabytými naložil, není nám známo. Ztrativ úmrtím (1567, 13. prosince), choť Salomenu pojal druhou manželku Annu, dceru Jana z Lobkovic, sousedního pána na Libochovicích, ale i tu brzo ztratil, neb již r. 1571 dne 29. srpna zemřela. K poddaným svým Budynským laskavě se choval; r. 1574 dne 25. ledna povolil konšelům zdejším, aby jedenkaždý, kdož by z gruntův Hazemburských peníze na jiné grunty vyzdvihoval, jim po jednom groši míšeňském z každé kopy za práci jich dával. K výsadě té přitiskl pečeť svou Štěpán z Hozlau, hejtman na Budyni, který v témž úřadě ještě r. 1581 zůstával. Obci Budynské, poněvadž se měšťané jisté platy vydávati uvolili, udělil r. 1581 dne 10. května rozličné svobody, potvrdil jim právo piva vařiti, cla vybírati, solnici míti, ládunky sousedské, hájek Veselý, a dovolil, aby čeleď dvorská (t. j. ve dvoře Budynském) slad ke mletí dovážela. K jeho prosbě také císař Rudolf t. r. dne 7. října dovolil, aby mohli Budynští dva výroční trhy r. 1507 povolené na jiné dni přeložiti a vysadil jim ještě třetí trh výroční.[1]) Poslední své pořízení napsal r. 1582 dne 20. července; maje jen dvě dítky *Jana Zbyňka* a Hedviku odkázal veškeré své jmění tomuto synovi, ale tak, kdyby před lety plnými zemřel, aby po něm Hedvika dědila, také dal téhož syna k opatrování švaku svému Jiříkovi z Lobkovic na Libochovicích a napomenul děti své, aby při víře katolické zůstávaly. Zemřel r. 1585.

Hned po smrti jeho uvázali se ve správu panství Budynského dva konšelé Budynští a přibravše si vedle vůle zemřelého ještě jiné osoby platy z panství vybírali a počet osobám k tomu ustanoveným činili, tudíž se stalo, že Jiřík toliko mladého pána vychovával, ale městská rada Budynská panství řídila a svého pána v soudech i jinde zastupovala a jeho jménem také peníze půjčovala. Když byl Jan Zbyněk po roce 1590 let svých dosáhl, panství ujal a s penězi po několik let opatrnými měšťany ušetřenými velmi dobře hospodařiti mohl, snadnoť mu tedy bylo r. 1595 statek Mšenský od strýce svého Viléma koupiti, r. 1601 přikoupil ještě zboží Brozanské a později zdědil také zboží Vinořské, jež však nepodržel. Jak viděti jest, rostlo v těch letech zboží jeho pozemské a Janovi Zbyňkovi možno bylo ze vzrustajících důchodův sobě pansky vésti a zálibě své, umění a vědy podporovati, dosti činiti. Správu panství Budynského obstarával tehda rodič jeden Budynský Martin Michna, jsa hejtmanem; týž baže po větší poctivosti, toho dosáhl (r. 1598), že jej císař Rudolf v stav vladycký povýšil, erb půl zajíce zlatého ve štítu modrém udělil a aby se po jistém hájku u Budyně z Vacinova psáti mohl, dovolil. Ten byl ještě r. 1602 na Budyni úředníkem, také přitiskl pečeť svou k listině, již Jan Zbyněk Budynským obdarování předkův svých stvrdil (8. ledna). Z pozdějších nadání dovídáme se také, že obdrželi Budynští od Jana Zbyňka nadání, aby mohli o statcích svých říditi, jako se mělo za právo v městech královských.[2]) Jan Zbyněk, byv již před tím kr. radou a nejvyšším dědičným truksasem, povolán jest také do soudu komorního a byv ve právech znalý stal se později také presidentem nad apelacími.

Jak již řečeno, byl Jan Zbyněk pán umění a věd milovný; zámek Budynský dal nákladně obnoviti a vystavěti a ještě jiné zámky své ve Mšeném, Hostimicích a Brozanech, tolikéž dvůr v Praze jako znovu vystavěti a ozdobiti poručil. Na zámku zdejším měl skvostnou knihovnu, která se proslulé bibliotéce pánův Hasišteinských z Lobkovic téměř vyrovnala a jež potom roztroušena byla; pokud známo, zachoval se ještě v knihovně Vatikanské rukopis řečený „o vynálezcích hvězdářství“ opatřený erbem Hazemburským, jejž sepsal Sebalt Adolf rodem Vratislavan, dílem ve Slezsku, dílem na Budyni přebývaje. I to, že slavný astronom Tycho de Brahe své dílo „Astronomiae instauratae mechanica“ 1598 Janovi Zbyňkovi věnoval, svědčí o tom, že byl tento milovníkem hvězdářství a pracovníky v oboru tomto podporoval. Známo jest také, že učení mužové rádi u Zbyňka přebývali. Bartoloměj Paprocký, spisovatel Diadochu, pobyl tu nějaký čas, vypisoval si zprávy ze starého archivu rodinného a přímluvou Zbyňkovou také toho dosáhl, že byl na jiných zámcích hoštěn a staré paměti spisovati mu dovoleno; když pak se dílo vydávalo „znaje to býti k slávě a ozdobě království tohoto“, nákladu nelitoval, pročež i Paprocký dokládá, že „vivus et mortuus pána Boha za šťastné panování jeho prositi neopomine, aby sám in annos Nestoreos panoval a potom potomci jeho do skonání světa“.

Dobromyslné přání Paprockého se nevyplnilo; mohlť sice Jan Zbyněk nákladně stavěti a peníze vydávati, poněvadž tím se sice zadlužil, ale přece jmění své udržeti mohl; ale jiná věc jej k tomu přivedla,

---

[1]) Archiv Budynský (majestát Rudolfův jest znám jen z majestátu císaře Josefa II. 1782, 16. října). [2]) Tamže.

že o vše jmění přišel. Vedle způsobu tehdejšího věku miloval Jan Zbyněk alchymii náruživě a s alchymisty velmi rád obcoval; rytíř Bavor Rodovský z Hustiřan, který alchymií o všechno přišel, u něho na Budyni přebýval a život svůj dokončil. Všelijací dobrodruhové pomáhali pak Zbyňkovi statek utráceti, vymáhajíce na něm veliké peníze, s nimiž potom utekli. Ještě roku 1607 koupil Nížebohy, ale prodal za to Mšený; ale r. 1609 počínal si již peníze půjčovati, zejména si vypůjčil 12.800 tolarův, ohromnou sumu na ty časy, již na sebe převedl Adam ze Šternberka; potom následovalo vypůjčování jiných sum ne o mnoho menších. Roku 1613 nastupovali již věřitelové naň pro nezaplacení dluhův, a místokomorník Humprecht Černín z Chudenic byl vyslán od úřadu desk zemských, aby jednotlivé části panství odhádal. Vsi Žabovřesky, Břežany, Nížebohy, Vrbka a Kostelec odhádány dne 18. května jednomu věřiteli Janovi z Klenového, vsi Roudník, Lhotští chalupníci a dvůr Lhotský odhádáni téhož dne jinému věřiteli Václavovi hraběti z Rozdražova, obojí dále po svém právě nešli, nýbrž postoupili spravedlnosti své ještě téhož roku panu Adamovi ze Šternberka, jenž chtěl Budyni pro sebe získati, an na tom statku již mnoho tisíc kop dluhu měl.[1]) I vida Jan Zbyněk, že nelze statek déle udržeti, prodal jej r. 1614 témuž *Adamovi ze Šternberka* na *Bechyni*, JMC. radě, místodržícímu a nejv. purkrabí praž., za 150.000 kop míšenských. Při tom zabezpečeno jest to, co sestře Zbyňkově Hedvice, ještě neprovdané, na panství spravedlivě náleželo, věno manželky Zbyňkovy Polyxeny Minkvicové přeneseno jest na statek Brozanský, jejž jí byl Zbyněk před tím odevzdal, a konečně převzal Adam povinnost jisté dluhy Zbyňkovy zaplatiti, jakož i některé z nich byl na sebe převedl. Zbyněk nedostal z celé sumy trhové ani jediné kopy, poněvadž peníze vybývající po zaplacení největších dluhů k uspokojení jiných věřitelů ke dskám položeny byly; ano shledává se z výpovědi úředníků menších desk zemských o dluzích Zbyňkových (1615), že ani suma stržená k uspokojení věřitelů nestačila, a že poukázáni jsou, aby si ostatního jmění Zbyňkova hleděli. Nešťastný Zbyněk našel útočiště u své choti na Brozanech a utrápiv se nad ztrátou veškerého jmění zemřel r. 1616 a pochován jest v klášteře sv. Jakuba v Starém městě Pražském, ačkoliv si byl pohřeb v kostele Budynském vymínil.[2]) Potomci jeho majíce ve svém držení skrovné statky vymřeli po meči r. 1663 a tak zhynul rod tento kdysi tak slavný a při tom pyšný.

Novým držitelem Budyně stal se pán na ten čas velice vážený pro povahu svou přímou a poctivou, jak u katolických, tak i evangelických; získav asi současně s Budyní panství Libochovské obě v jedno zboží sloučil. Sídlem býval obyčejně na Bechyni, pokud mu toho úřady jeho dovolovaly, většinou však se zdržoval v Praze a do Budyně, tuším, jen málokdy přicházel, a jestliže se zdržoval v okolí zdejším, bydlíval obyčejně na Libochovicích. Po jeho smrti († 1623, dne 10. dubna) následoval v držení panství jeho četných syn *Frant. Matyáš.* Týž se ženil r. 1634 dne 26. listopadu v Hradci Jindřichově bera si k manželství *Lidmilu Kateřinu*, dceru Jana staršího Kavky *z Říčan*, po níž mu 4000 kop míšeňských věna jmenováno, což Adam také slušně obvěnil na statcích svých Bechyni, Budyni, Libochovicích a Zelené hoře a k tomu dům svůj na Hradčanech jí za vdovské sídlo vykázal. Konečně však týž pán r. 1647 dne 11. února téže choti své panství Budynského za všeliké hotové peníze, převzaté dluhy a dědictví po otci jejím dohromady za 70.000 fl. k dědičnému jmění postoupil. Roku příštího hrabě František Matyáš byv od vojáka Švédského na ruce nebezpečně raněn, učinil poslední pořízení (31. července), jímž odkázal všechna panství svá třem synům svým *Václavovi Vojtěchovi*, *Janovi Norbertovi* a *Ignácovi Karlovi*, ale pro nezletilost jich choť svou poručnicí nad nimi ustanovil. Zemřel dne 9. srpna téhož roku. Kolik let to trvalo, nežli mladí pánové let svých dosáhli, ale ujavše dědictví otcovské s mateří svou v příčině její spravedlnosti se pěkně porovnali. Poněvadž ona, jednak za zemřelým manželem peníze měla, jednak i vedouc poručnictví a správu všech panství, mnoho věřitelů spokojila a odbyla, postoupeny jí za to od synů r. 1665 dne 2. září panství Budynské i se statkem Brníkovským,[3]) panství Libochovské se statky přivtělenými, konečně i panství Krupecké spolu s několika požadavky na penězích. Drževši hraběnka statky ty nějaký čas prodala je i se statkem Vojničkami přikoupeným r. 1672 dne 21. května synu svému *Václavovi Vojtěchovi* hraběti *ze Šternberka* na Zelené hoře za 250.000 fl. Posledním pořízením svým (1672 dne 7. června) nařídila, aby tělo její v Jezovitském kostele sv. Salvatora, kdež manžel její a syn Jan Adam odpočívají, a sice v kapli sv. Františka Xaveria pochováno bylo; dědici svého jmění ustanovila děti své, poddaným svým darovala všechny nedoplatky až do dne smrti její a služebníkům konečně šaty smutečné a jednoroční mzdu.

Nový držitel potvrdil r. 1675 dne 15. dubna výsady města Budyně listem, kterýž jest dán na zámku Budyni; jest z toho viděti, že byla Budyně nejen pokládána ještě za přední sídlo v krajině této, ale

---

[1]) DZ. 136. L 4—5. [2]) Dačického paměti f. 145. [3]) V *Brníkově* povstalo jakési sídlo teprve v 17. století; v starší době patřila ves ta k proboštství Mělnickému a zápisem královským dostala se r. 1437 v držení Jindřicha Berky z Dubé (rukopis Vídeňský); r. 1528 nacházíme již ves tuto v držení *Sezimův z Ústí*, ale pořád jen co zboží zápisné (arch. gub.), až jim konečně r. 1575 v dědictví dána. (DZ. 18. N 15.) Sídlo tu povstalo teprve později, poněvadž se nepřipomíná v zápisech předešlých, když pak Bernart z Elsnic († r. 1622) třetiny statkův svých odsouzen byl, prodán jest Brníkov *Adamovi ze Šternberka*, jenž jej přivtělil k panství Budynskému. (Viz Koubkovy děje Libochovic str. 255.) Teprv v trhové listině téhož panství r. 1676 připomíná se „der alte Rittersitz Bernikow, so aber abkommen und allda der Zeit ein Herrschafts Meierhof ist." (DZ. 393. K 14.)

Zříceniny zámku Budynského r. 1803.

že i hrabě tu někdy přebýval.[1]) Byl cís. radou, skutečným komořím a dvoru královského v Čechách maršálek a přivedl panství ke své rozsáhlosti, neb r. 1675 přikoupil k němu vsi Podbradec a Ječovice na onen čas pustou. Konečně prodal hrabě r. 1676 dne 6. února panství svá Budynské a Libochovské s Pátkem *Gundakarovi* hraběti *z Dytrychšteina* a manželce jeho za 480.000 fl. rh.[2])

Nový držitel a jeho manželka Eliška Konstancie roz. z Kvestenberka měli již hezké jmění, když panství kupovali, neb jemu patřily Sonnberg a Oberhollabrunn a jí Nepomyšl a Velký Holešov, kromě toho zastával hrabě vysoké úřady, jsa cís. radou, nejv. komoří, rytířem zlatého rouna a dědičným číšníkem v Korutanech. Ani zámek Budynský ani Libochovský neposkytovaly mu takového pohodlí, jakého si přál, pročež dal r. 1683 zámek Libochovský v téže podobě, jak se nyní nachází, stavěti a když byl dostavěn, tu časem přebýval. Takovým spůsobem se stalo, že zámek Budynský přestav býti sídlem panským, čím dále tím více zacházel. Jelikož Gundakar (jsa od r. 1684 knížetem) mužských dědiců po sobě nezůstavil, následoval po něm v držení svěřenství knížetem Gundakarem zřízeného kníže *Ferdinand*, strýc jeho, jenž r. 1690, 23. června nadání města Budyně potvrdil. Podobných stvrzení dostali Budynští r. 1700 dne 1. prosince od knížete Leopolda, r. 1731 od knížete Valtera a r. 1760, 30. června od knížete Karla.

Rok 1759 byl osudným pro zdejší hrad. Dne 19. dubna přitáhl Pruský generál Šafgoč a uložil na město 10.000 tolarů, 10 koní a 10 krav. Ač od té sumy až na 500 tolarů slevil, přece se mu nemohlo zaplatiti, pročež město do gruntu spáliti kázal. Dům od domu granátníci chodíce oheň zakládali a věnce smolné na střechy házeli. Byv ke hněvu popuzen skrze odjezd knížecích úředníkův, velikou zásobu obilí ze zámku dílem do příkopů, dílem do malé řeky vházeti a zámek vydrancovati, zapáliti a prachem rozvrátiti rozkázal. Jako příčina tohoto ukrutenství surového udává se: Šafgoč dříve od vojska královnina zajatý byl nějaký čas v Budyni a tu nejvíce v děkanském domě hrou v karty s královninými důstojníky chvíli si ukracoval. Stalo se, že Šafgoč, tehdáž major, vše prohrál tak, že si půjčoval od děkana 500 tol., avšak ten mu odepřel. Po čase se navrátiv, nenašel ani úředníka, ani děkana, mstil se městu. Jindřich, bratr Pruského krále, očitě spatřiv zkázu města, daroval Budynským 1000 fl. (200 fl. v hotovosti a 800 fl. v úpisu). Skrze ten oheň město svou okrasu, brány a věže, ztratilo a zůstávalo pusté několik let.[2])

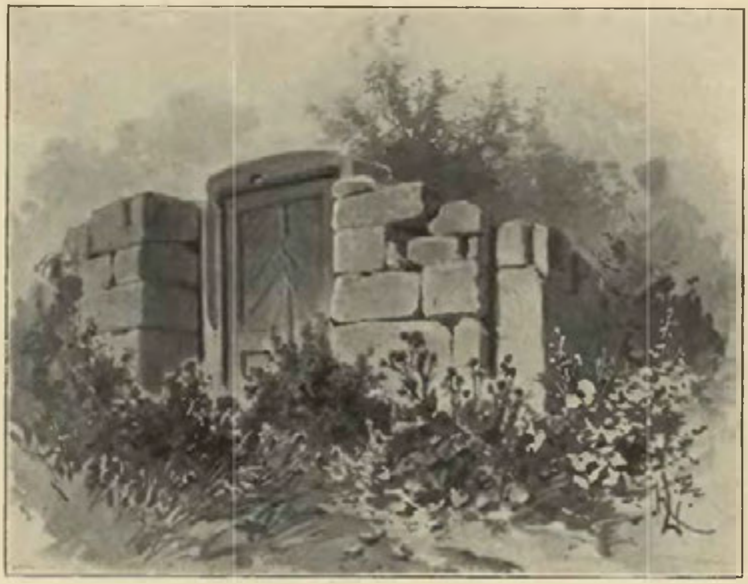
K dějinám Budyně táhnou se tyto tři listy:

Urozenému panu panu Jindřichovi z Roznberka pánu na Krumlově, pánu a ujci mému milému buď list dán.

Modlitba má ustavičná tvé Mti. uroz. pane a ujče můj milý! By zdráv byl a milý pán Bůh tvé Mti. štěstí a vše dobré rozmnožil, to bych srdečně ráda tvé Mti., milý pane, vždyckny viděla i slyšela. A rač

[1]) V trhových listech stojí Budyně na předním místě, ale strany správy byla spojena s Libochovici, r. 1675 byl Vít Christian Beneda z vysoké hory hejtmanem na obou panstvích. [2]) DZ. 393. K 14—27.

věděti, uroz. pane a ujče milý, že mne přátelé Boží volí urozenému panu panu Mikulášovi Zajícovi pánu na Budyni v manželství zjednali a to jest bohdá mé počestné a dobré. I prosím tvé Mti. milostivý pane a ujče milý, račiž mi milostivě nápomocen býti těch peněz mých ode pana Michalce, kterých jest svěřeno tvé milosti a k mé ruce, neb mi jich jest již potřebí k mému dobrému a rač jej z nich pilně a snažně upomínati. Neb milý pane a ujče milý, nebude-li s pomocí pilné a upřímné tvé k tomu, tehdy se bojím, žeť mi ty peníze a statček velmi nesnadně od něho vyjde. I úfám tvé Mti., že tvá Mt. milostivě ke mně se ukáže a dopomůžeš mi toho milostivě k mému dobrému a počestnému. A z toho chci za tvú milost ráda milýho pána Boha snažně a věrně, dokud jsem živa, prositi. Odpovědi prosím milostivé. Dán na Budyni.

Branka v Budyni.

Elška z Koldic, dcera nebožky paní Klařiny z Michalovic, ujčina tvá, paní na Budyni modlitebnice tvá.

Vrozenemu panu panu Gindřichowi z Rozenberka pánu na Krumlowě dd.

Služba má ustavičná twe Mti. urozeny pane a příteli milý! Jakož jsem tvé Mti. dříve před některým časem byl poselství učinil o urozené panně panně Elšce bratraně mé a dceři urozené paní paní Klařiny z Michalovic, že jměl jest o ni řeč urozený pan purkrabě Míšenský pan na Frawsteyně k přízni manželské. Ta řeč pro zmeškání jeho nedošla. Ale potom urozený pán pan Mikuláš Zajíc z Hazmburka pán na Budyni jí požádal. Tomu jsem ji dal s radau přátelskau, a to jest Bohdá její dobré a počestné. I prosím Tvé Mti. milý pane byť tvá Mt. ráčila Jana Michalce z těch peněz upomínati, kterých jest tvé Mti. k její ruce svěřeno. Neb milý pane, tvá Mt. mi jest psala, že jej z těch peněz chceš napomínati, když jich ona k svému dobrému bude potřebovati. I věřím toho tvé Mti., že budeš jej s pilností a s snažností upomínati. Neb jest jí toho již k jejímu dobrému potřebí a jinak by jí ty peníze od něho s velikau nesnází mohli vyjíti. Atohoť její muž švagr náš milý s svými přátely můž dobře a já vedle nich k tvé Mti. a libosti milý pane po vše časy zaslaužiti. Dán na Bílině pod mau pečetí.

Albrecht z Koldic Římského a (Českého krále) kamermeyster.

(Odpoveď Jindřichova.)

Službu . . o urozené . . . Mikuláše Zajíce švagra mého milého. I slyším s pravou věrou rád její dobré i počestné. A také chci rád a pilně obeslati pana Michalce a jeho upomínati vedlé toho jakož mi jest svěřeno o mateře nebožce její, abych já jeho upomínal. Datum feria secunda ante purificationis beate Virg. Mar. anno 1412.[1])

[1]) Kopie v archivu Třebonském.

Bašta v Budyni.

Pečeti Půty ze Mšeného jinak z Ryzemberka

ŠEBÍN TVRZ.

Nade vsí Livousy proti Křesýnskému kostelu na kraji obory stávala tvrz Šebín, byvši založena na ostrohu mezi řekou Ohří a potůčkem od Horek tekoucím. Tvrziště nyní docela lesem zarostlé, jehož vrchní rovina má podobu husí hlavy, odděleno jest od pláně příkopem. Sice jest kromě stromů holé a jen v příkopě se spatřuje kus zdi. Nad Livousy jest vysoký ostroh, jemuž se říká Šance.

Protože první známí držitelé Šebína[1]) erbu lvi nohy byli potomky pánu ze Mšeného, lze za to míti, že Šebín patřil prvotně ke Mšenému. Půta ze Mšeného slove r. 1279 z *Ryzemberka*[2]) a tak je i psán na některých pečetech. Na spojitost s jihočeským Ryžemberkem nelze snadno mysliti, a proto máme za to, že Půta postaviv si tvrz, dal jí podle zvyku tehdejšího toto německé jméno, jemuž, tušim, ani nerozuměl.[3]) Na počátku 14. století došlo k rozdělení panství Mšenského. Okolo r. 1350 seděl *Jan* na Šebíně a Jindřich v Křesýni.[4]) Od nich vystavěn bezpochyby starožitný kostel Křesýnský, na němž se erb tohoto rodu dvakráte (nade vchodem a na svorníku) spatřuje. Dotčený Jan prodal r. 1362 dne 6. května 20 lánů dědin u Křesýně některým obyvatelům této vesnice právem zákupným, t. j. tak, aby mu z každého lánu po hřivně stříbra splatili, desátky obilné vydávali, v čas výprav vojenských pomáhali a konečně poražená dřeva v lesích panských a kámen potřebný na břeh mlýnský sváželi.[5]) Kromě toho vyskytuje se náš Jan r. 1374 jakožto patron kostela Křesýnského a r. 1376 jako svědek při nadání Budynským učiněném.[6])

Nástupcem Janovým stal se *Předbor z Dubé* jinak *z Ronova* erbu ostrví, jenž se počal psáti od r. 1405 seděním na Šebíně, ale kromě toho i Žandov u Lipého držel; také byl maršálkem dvoru královéŽofie. Roku 1405 podával nového faráře ke kostelu Křesýnskému a zemřel nějaký čas potom, zůstaviv sirotky nezletilé. Poručenství nad nimi ujal pan Hynek Berka jinak Hlaváč z Dubé pán na Lipém a vykonával na statku práva vrchnostenská zejména v letech 1412—1413;[7]) tehda dorůstaje syn Předborův *Předbor z Ronova* a *ze Šebína* ujal panství a bydlel na tvrzi s bratřími a sestrami jen krátký čas. Bezpochyby pro závady některé a dluhy prodal r. 1415 tvrz Šebín se dvorem poplužným, vsi Křesýni, Livousy a Horky *Vilémovi Zajíci z Hazemburka.*[8]) Šebín se dostal takovým způsobem k panství Hazemburskému. Ještě v 15. století opuštěna jest tvrz dokonce, poněvadž jí pánové k ničemu potřebovati nechtěli, a dvůr potom rozprodán mezi lidi; i jméno tvrze za dob našich zapomenuto a jen blízký les Šebín s pamětmi starými nám je dochoval.[9])

Erb pánů z Šebína v kostele Křesýnském

1) Jméno Šebín pochází od Šeby (Šebestiana) a bylo patrně jen nějakému dvoru přikládáno. 2) Reg. II. 507. 3) Šebín je malý a nevysoký. 4) Tadra, Summa Gerb. n. 208. 5) Kniha pamatní fary Libochovské 1747, f. 37; Koubek str. 49. 6) Lib. conf. Archiv Budynský. 7) Lib. conf. 8) Rel. tab. II. 118. Arch. č. III. 485. Vilém byl proto 1435 patronem v Křesýni (Lib. conf.). 9) Pozoruhodné jest, že nebylo zboží Šebínské drženo k Hazemburku, nýbrž kromě Křesýna později spravováno z Budyně, snad proto, poněvadž sem byl lepší přístup, nežli přes řeku do Libochovic. Při panství Budynském nacházíme r. 1550 také »Šebín zámek pustý«. (DZ. 250. L 24.) Při dělení se bratří Zajícův r. 1556 připadlo celé zboží Šebínské k dílu Mšenskému *Jiříkovi Zajíci z Hazemburka*, tento prodal (1564) zámek pustý Šebín, vsi Křesýni, Levusy, Horky s podacím v Křesýni, krčmami v Levusích a Křesýni s posudným z těch krčem, mlýn náchlební pod Poplzy a mlýn u Levus Janovi nejstaršímu z Lobkovic na Zbiroze za 4650 kop g. č. (DZ. 15. B 1.). Od těch dob patří tvrziště k panství Libochovskému.

Erb pánů z Šebína v kostele Křesýnském.

MŠENÝ TVRZ.

Ve Mšeném u Budyně ve dvoře ještě v druhé polovici 19. století stávala stará tvrz. Bylo to stavení čtverhranaté, poschodí vysoké, jehož místností se dílem za sklad, dílem za byt pro šafářku užívalo. Na tu stranu do poplužného dvora nebylo na tom stavení nic pozoruhodného, ale na severní straně byly dva výstupky, jichž poschodí na krakorcích spočívajíce ještě více ven povydána byla. Oken na této straně bylo málo a v zanedbaných místnostech uvnitř spatřovaly se ještě známky maleb. Stavení to okolo r. 1870 zbořeno tak, že dnes po něm není známky, a to proto, aby se získalo kamene.

Na Mšeném seděli ve 13. století vladykové, kteří na štítě lví nohu nosili. Nazývali se někdy také z Ryzemberka, tuším po hradu Šebíně. Předkem jich byl *Půta* řečený *Petřík*, jenž se poprvé r. 1262 připomíná. Roku 1267 učinil jakousi smlouvu s Vrbickými poddanými kapituly Pražské. Kromě toho se připomíná v rozličných soukromých zápisech ještě i v pozdějších dobách a snad ještě r. 1287. Synové jeho byli *Jetřich* (1276—1295), *Potik*, *Půta* (1279—1295), *Jan*, *Mikuláš*, *Petřík* a *Hynce*.[1] Potomci jich rozrodili se na Mšeném, Šebíně a Vetlé. Na Mšeném zůstal *Kunrat* (1321—1347), jenž okolo r. 1340 platy v některých blízkých vesnicích Janu biskupovi pro Roudnický klášter prodal.[2] Také si najal od Jana ze Šebína dvůr poplužný v Livousích.[3] Syn jeho z Kateřiny ze Žirotína jménem *Plichta* stal se r. 1356 kanovníkem Pražským a r. 1358 tudíž děkanem a zemřel r. 1362.[4] Kdežto o těchto dvou je známo, že byli erbu lví nohy, není to jisto o *Smilovi ze Mšeného*, který se od r. 1316 připomíná a ještě r. 1362 na Krakovci seděl.[5]

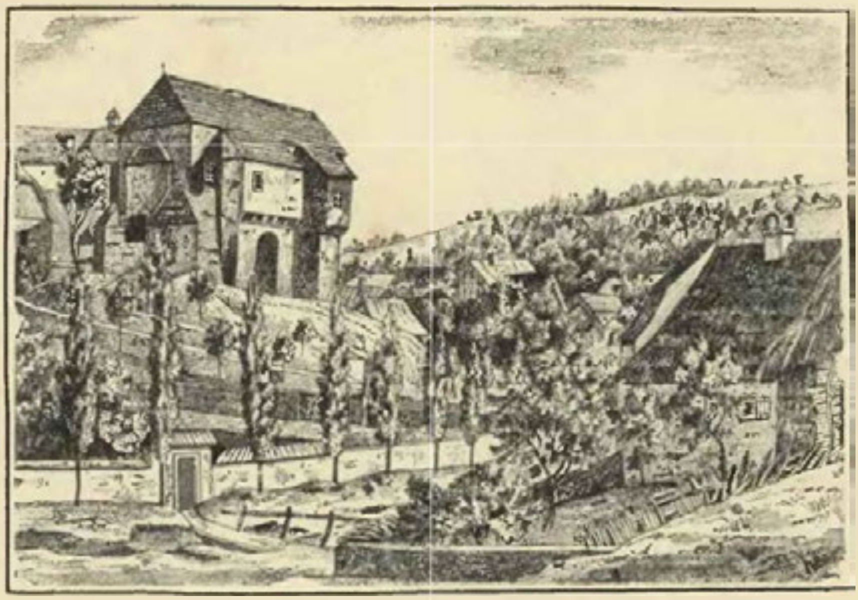
Mšený dostal se potom vladykám *ze Rvenice* odjinud *ze Slavětína*; zejména tu seděli od r. 1376 *Aleš starší* a od r. 1379 bratr jeho *Jindřich*.[6] Onen zemřel po r. 1395, tento žil ještě r. 1406 a daroval tehda se synem Albertem kostelu Charvateckému plat v Charvatcích a Martiněvsi.[7] O potomních osudech těchto pánů není nic známo. Balbín četl ve starém rukopise, že Jan ze Mšeného rytíř byl r. 1424 v Libochovicích upálen,[8] ale jakého rodu byl, nevíme. Asi v ty doby *Půta z Ilburka* držel Mšený a prodal jej králi Zikmundovi, ale když s ním r. 1426 počítáno, navrácen mu statek Mšenský a kromě toho mu Loketský kraj zastaven.[9] Nacházíme potom *Viléma z Ilburka* r. 1453 jako pána na Mšeném[10] a později jako věrného přívržence králova. Purkrabě jeho Jan Fráněk z Jarpic (1477), Aleš z Kozojed (1479), zase Fráněk (1484) a Kuba (1485) řídili také městečko Třebenice ze Mšeného.[11] Vilém zemřel r. 1489 a pohřben v Charvatcích.[12] Vdova Mandaléna z Koldic nějaký čas Mšený spravovala a měla tu r. 1490 hejtmana Martina. Asi r. 1500 ujal *Vilém* (syn její) statek Mšenský, jehož pánem se r. 1501 jmenuje.[13] Jak se zdá, prodal Mšený brzo potom a statek zdejší stal se na nějaký čas příslušenstvím Budyně. Zejména jej držel *Jan Zajíc z Hazemburka*,[14] jenž r. 1553 zemřel. Synové jeho nechtěli sami všechna rozsáhlá zboží spravovati a proto Mšený pronajali. Jak se jim při tom vedlo, vypravuje se v následující paměti:

Roku 1557 na den na nebe vzetí p. Maří vyslán byv Cipryan Revelík, písař důchodní pánů Zajíců, s panem Jiříkem z Hozlau k manželce Daniele Tatousa z Vraního na tvrz Mšený, promluvení takovéto učinil: „Paní milá! Jsme k Vám vysláni od JJ. M. pánů našich pana Vácslava, pana Mikuláše, pana Jiříka a pana Kryštofa bratří vlastních Zajíců z Házemburka, máteli jaké poručení od manžela svého na připsání J. M.

---

[1]) Reg. II. 148, 223, 445, 446, 507, 548, 570, Rel. tab. I. 3, 4, Reg. II. 719. [2]) Reg. III. 303, IV. 356, arch. kapitulní. [3]) Tadra, Summa Gerhardi. [4]) Reg. Vatikánská Tadra, Summa Gerhardi. Borový, Lib. erect. I. 40. [5]) Tab. vet. Koubek, Děje Libochovic, str. 50. Viz v lib. conf. 1365, 11 Mart. [6]) Arch. Budynský a bibl. Praž. [7]) Lib. erect. V. 122. [8]) Miscell. dec. I. lib. IV. p. 157. [9]) Diplom. Ileburg. 338. [10]) Drážďanský arch. [11]) Kniha Třebonská. [12]) Soupis IV. 105. [13]) DZ. 191. N 5. [14]) DZ 4. A 17, 86. F 20.

arciknížete, abyšte se odtudto pohnuli a statku tohoto JJ. Mem. neplundrovali a více škody žádné nedělali, neb JJ. Mi. páni věděti ráčí, že se tu škoda nemalá děje, obilí se neklidí z polí a čeládky že ve dvoře žádné nemáte, pročež podlé téhož poručení, jak jsme Vám oznámili a téhož listu od J. Mi. arciknížete, o kterémž manžel Váš ví, abyšte pokojně a přátelsky odtud se odebrali. S tím jsme k Vám odesláni a s ničímž víc, že nám na to odpověď dáte, čím bychom JJ. M. pány své zpravili.“ Proti tomu dala paní tu odpověď: „Páni milí! Nemám Vám nic za zlé, že jste ke mně z poručení JJ. Mí. pánův svých přišli. O psaní J. Mi. arciknížete nic nevím a také poručení od manžela svého žádného nemám a jak jsme sobě to podlé zápisu uvedli, tak držíme, pokudž nám suma naše dána nebude; kdež se o obilí domlouváte, že se neklidí, pohleďte, že se čtyři stohy dělají.“ V tom se dala v pláč naříkajíc tak: „Což nám tu páni na naši těžkost hledí, pánu Bohu to poroučím a za tou těžkostí na naši hlavu všeho zlého hledí, bodejž to na svých hlavách shledali“, klnouc a rotíc dále. I šli vyslaní odtud pryč. Potom po témž dni vyjel Jiřík se mnohými pány a vladykami na ohledání toho statku Mšenského, jak se opatruje. Přijeli nejprve k sekáčům ovsa, ale ten oves se již

Mšený tvrz (dle starého vyobrazení).

přestál, neb jiných ovsů nebylo již a ten dotínali již. Jedouce dále ke Mšenému, potkali se s skotákem, který krávy pásl, i ptali se ho, mnoho-li dobytka má. Pověděl, že paní Afra Danielka dva býky velmi dobré, krávu též dobrou a pícek dobrý prodala. Pak Lukeš ovčák též pověděl jim, když se ho ptali, že prodala do Roudnice 31 skopcův. Když pak vjeli na pole mezi ječmeny posekané, tu viděli některý málo snop svázaný, než všecek ležel na hrstech nevázaný, tak že na tři neděle ležel, jak sekáči pravili, a již rostl na brázdách velmi hustě. I nabrav Cipryan toho zeleného z brázdy z těch několik hrstí pořád, dal panu Hozlaurovi, řka: „Abyšte viděli, o čem praviti, jak se hospodářsky klidí.“ A tak ten ječmen i oves vázali, že ho čtvrtá částka zůstávala tu po rozhořích a záhoně. Odtud jeli k dědinám, kde se počalo orati. I ptal se pan Ota Šimfeld: „Proč jste tak dlouho neorali?“ Pověděli pacholci, že nemají čím a také že musí často do Prahy jeti, když jim páni jejich velí a těmi častými jízdami že „kůň“ schromili. Když pak do dvora přijeli, nenašli tam čeledi žádné kromě těch pacholků tří, kteří roli počali k setbě dělati, a nějaké děvčátko v ratejně, na němž se pán ptal na šafáře a šafářku, i pravilo tolikéž i ti pacholci, že je odehnali, jakž se tu brzo paní Afra vstěhovala. A tak žádného řádu v témž dvoře ani při dědinách i při klizení obilí, jakž to dobří hospodáři dělávali, nebylo. Hnůj se nevozil na dědiny, úhorův nezmísili a mělo-li se také síti, nesilo se nic. [1])

Když se synové Janovi dělili, dostal *Jiřík Zajíc* tvrz, dvůr a ves Mšený a k tomu některé vesnice od panství Budynského a Klapského. [2]) Jiřík hospodařil tu okolo 20 let a zemřel r. 1580 zůstaviv syny *Viléma*

[1]) Reg. svěd. 1554—1557 k. f. 466—469. [2]) DZ. 56. B 4.

a *Václava.*[1]) Onen ujal Mšený, stal se nejv. děd. truksasem a zastavil tento statek napřed *Janovi Zbyňkovi,* strýci svému, a naposled mu jej r. 1599 dědičně prodal.[2]) Tento pán byl v ustavičných závadách a proměnil si proto zámek Mšený r. 1607 za menší statek Nížebohy.[3]) Novým pánem stal se *Jan Boryně ze Lhoty,* držitel Mikovic a Ředhoště. Z doby tohoto pána, jenž r. 1613 zemřel, znám jest tento příběh:

Michal Adam ze Zhořelice nakoupil r. 1611 v měsíci únoru ve Vratislavi a Svídnici 5 sudů rozdílných kupeckých věcí a zboží a několik centnýřů slezské ryty odtud do Norymberka vézti a dodati přijal a na dva vozy naložil. Z těch věcí všude ve Slezsku i v Čechách povinná mýta a cla odvozoval a zaplatil a od celných bolety anebo cedulky mýtné bral. A poněvadž tehdá pro vpád Pasovských silnice nebezpečny byly, nejel na Prahu, nýbrž chtěl k Lounům a ke Chbu jeti. Když přijel dne 7. března k Ředhošti, sedláci a obyvatelé té vsi, staří i mladí, mužského i ženského pohlaví se všelijakými zbraněmi, ručnicemi, bidly, vidlicemi, cepy a palicemi proti nim vypadli a jeho a pacholků s velikou zuřivostí těmi slovy se ptali: „Co vezete, vy šelmy?“ I oznámili: „Vezeme kupecké zboží, kteréž sme ve Vratislavi naložili a do Norymberka vézti a dodati máme.“ I řekli: „Vy šelmy, lžete, vy vezete Leopoldské zboží“ (t. j. zboží Pasovskými pobrané). A poněvadž sedláci jim věřiti nechtěli, ukazovali jim listy mýtné, kteréž jeden mezi nimi, kterýž německy uměl, četl a hned potom k jiným řekl, aby je propustili, nebo že vezou kupecké zboží. Ale oni na to nedbali. Rychtář té vsi s jinými dvěma na ten jeden vůz vlezli a tu hned ty sudy odbednili. I prosil je Adam, aby moci neužívali, a uvoloval se jim, že na jich žádost do vsi pojede a tu tak dlouho s pacholky, koňmi a vozy zůstane, až jim tu kupce, kterýmž ty věci náležejí, tu na místo postaví; ale nemohl toho při nich obdržeti, nýbrž oni ty věci přece přehledávali. Když pak spatřili, že mnoho peněz před rukami bylo, jeden z nich, rektor školy, na bílém koni ku pánu gruntů těch Janovi Borňovi ze Lhoty a na Mšeném jel. Mezi tím sedláci nic před sebe nebrali. Když pak rektor zase přijel a s koně ssedl, tu všichni, staří i mladí, muži i ženy, ty sudy na kusy rozsekávali a peníze a zboží kromě pytlů s rytou pobrali a do Ředhoště odešli. A ačkoliv je při té trvající loupeži pilně pro Boha prosili, aby toho nečinili, však nic nespomáhalo, nýbrž oni ještě k tomu oznamovali, že když s těmi penězi a zbožím hotovi budou, vozky zabijí, koně a vozy vezmou, jakož oni pak je všudy přehledávali a všechny peníze (kromě něco málo, kteréž Adam v botě ukryté měl) i všechno nádobí, které při sobě měli, pobrali. A tak se k tomu měli, kdyby se jim kdo byl protivil, že ho třebas zabili. Když se sedláci zase do vsi oddali, dal Adam pytle s rytou zase nakládati a jel s pacholky také do vsi; tu přes noc zůstali a se vyptávali, kdoby pánem těch gruntu byl, ale toho dne od žádného tu se uptati nemohl. Nazejtří „pán Bůh tu milost dáti ráčil“, že od cizích přezvěděl, že Jan Boreň té vsi pánem jest. Šel se svým šafářem Martinem Vernerem na Mšený. Když před pána přišli a jemu o té loupeži bolestně žalovali, řekl on k nim: „Co ste vy ti lidé, kteří ste včerejšího dne to neštěstí měli?“ Řekli: „Ano.“ I odpověděl pán, že té pominulé noci nemnoho spal, on že by 300 tolarů za to dal, aby ta loupež od lidí jeho se byla nestala. Tu jej Adam s vyzdviženými rukami pro Boží milosrdenství prosil, aby on se jakožto pán těch gruntů poddanými svými ujistil a jemu k těm odňatým penězům a zboží zase dopomohl, tak aby ty věci v ta místa náležitá dovézti a dodati mohl; načež pán odpověděl, poněvadž on poddaným svým tu loupež neporučil, tehdy že on dopomoci nechce, aby oni co zase dáti měli. Když Adam takové spečování s podivením přeslyšel, ještě jej prosil, aby nařídil, aby ty pobrané věci na právo nebo na zámek jeho složeny byly, tak aby odtud nic ztraceno a odcizeno nebylo, a ti kupci, komuž přináležejí, při něm to najíti a vyzdvihnouti mohli. Ale i to učiniti se spečoval, nýbrž ještě rychtáře svého a kováře ve Mšeném poslal a těm, též písaři a úředníku poručil, aby s Adamem do Ředhoště šli, ty pytle s rytou přehlédali a vysypali a peníze v nich hledali. Na takové nenadálé poručení Adam a šafář jeho oznámili, že žádných peněz nenajdou, a jestliže co najdou, že svá hrdla chtějí propadnouti. Řekl pán, že o jich hrdla nic nedbá. A tak ti pánem zřízení některé pytle vysypali a jiné rožnem naskrze propíchali a peníze hledali. Když pak žádných peněz nenalezli, dali jim tu rytu zase a je za ves provodili. Tu jel „on do konce zarmoucený člověk“ k Lounům, ke Chbu a k Norymberku a na cestě v hospodách útratu na čeládku a koně vyvěřoval, též i peníze půjčoval.[4])

Synové Janovi *Jan David* a *Adam* byli ještě r. 1623 nedílni, když háj Mšenský prodávali,[5]) ale když se r. 1628 rozdělili, dostal onen Mšený zámek, sídlo starožitné, ač poněkud sešlé, „však když se zase pospraví, jakož sem toho již dobrý začátek učinil, dosti zvolný byt míti bude“.[6]) Jan David však málo na zámku spravil, jelikož jej r. 1630 *Jetřichovi Malovci z Malovic* prodal.[7]) Když tento r. 1652 po novém roce zemřel, uvázal se ve Mšený starší syn Maximilian Lev[8]) a když se r. 1663 s mladším bratrem *Bohuslavem Blažejem* dělil, vzal si Podbradec a Martiněves a Bohuslavovi zanechal Mšený se sídlem starožitným, ač sešlým.[9]) Bohuslav zemřel r. 1666 odkázav Mšený a Kamenici manželce své *Zuzaně Heleně* roz. *z Golče.*

[1]) DZ. 20. Q 29. [2]) DZ. 129. H 4, 174. B 8. [3]) DZ. 133. L 25, 177. R 5. [4]) Reg. svěd. něm. 1586 1618. [5]) DZ. 141. D 1. [6]) DZ. 297. H 3. [7]) DZ. 297. O 16. [8]) DZ. 112. E 26. [9]) DZ. 72. M 12, 73. H 25.

Bratr jeho sice tomu odpíral a obdržel r. 1672 přísudek na soudu zemském, ale při revisi ve dvorské kanceláři (1674) Zuzana vyhrála, tak že zůstavena v držení Mšeného.[1]) Dočkavši se čtvrtého manžela prodala Mšený r. 1681 *Karlovi Jakardovskému z Sudic,* jenž tu jen několik měsíců seděl a r. 1682 týž statek *Janovi Kašparovi* svob. pánovi *Montani* prodal.[2]) Ale později dostal se zase Jakardovským zejména Markétě Žofii vdané napřed Schwarzbachové a pak Sauerové. Od její dědiců z obojího manželství dostal se Mšený r. 1717 *M. Jozefě* ovd. hr. *z Martinic* pro syna jejího.[3]) V rodě tomto zůstal Mšený až do r. 1742, kdež koupen ke Zlonicům.[4])

---

[1]) DZ. 114. K 2, 115. C 26. F 4. [2]) DZ. 395. O 22, 396. G 17. [3]) DZ. 493. D 1. [4]) Pam. arch. J. 366, Folkmann, gel. Linie Kinský.

TVRZE V OKOLÍ LIBOCHOVIC.

DUBANY.

Po tvrzi v Dubanech již dávno není památky. Stávala ovšem poblíž kostela, v mnohé příčině zajímavého. Z vladyk zdejších připomínají se záhy Čáslav r. 1251 a Matěj 1282 a Pavel a Venec r. 1307.[1]) Jakého rodu byli, není nám známo. Jisto je, že již následující patřili k rodině, která nosila na štítě beránka a později se dělila na větve *Dubanských*, *Žichovcův* a *Soušských z Duban*. Roku 1358 byli tu dva statky; na jednom seděli *Jan* a *Karel* bratří, na druhém Zdeslav.[2]) Jan neb Ješek věnoval r. 1361 na Dubanech manželce Markétě. Karel učiniv r. 1359 spolek nabyl Loukohořan, jež pak r. 1364 s *Alšem Beránkem*, synem Janovým, prodal.[3]) Aleš sice r. 1365 chtěl vstoupiti do duchovního stavu,[4]) ale zanechal toho později. Roku 1373 prodal svůj díl Vojniček, r. 1376 nějaké dědiny dotčené Markétě a r. 1379 věnoval na Dubanech.[5]) Asi v ty časy byly tu kromě statku Alše a bratra Jana statek Jindřichův a Petra a Jiříka bratří.[6]) Ti všichni podávali r. 1378 ke kostelu zdejšímu. Byly tu tedy tři statky. Když Jindřich r. 1380 statek svůj Alšovi prodal, povstaly zase dva statky. Druhý n. Petra a Jiříka přišel pak ke hradu Klapému a páni z Hazemburka měli odtud polovici podací v Dubanech. Vedle Alše vyskytuje se od r. 1389 *Dmitr*, snad syn jeho bratra. Ten prodal tehda něco v Dubanech, ale zůstal tu sídlem a r. 1396 dostal také díl Alšův.[7]) Aleš daroval r. 1394 faráři v Dubanech domek vedle fary k vydržování vikáře[8]) a žil ještě r. 1400. Dmitr prodal r. 1399 dvůr v Dubanech, ale není známo, komu.[9]) Dmitr zemřel ok. r. 1406 a zboží jeho spadlo na krále. Zdá se, že Oldřich z Hazemburka r. 1399 jeho zboží koupil a že proto r. 1407 na ty sahal, kteří si na králi odúmrť vyprosili.[10]) Zbytek Duban, pokud nepatřil ke Klapému, měl potom *Jindřich*, snad Alšův syn. Roku 1418 prodal Jindřich 8 kop úroku na tvrzi a dvoru v Dubanech *Vilémovi Zajíci z Hazemburka*.[11]) Nacházíme potom Jindřicha často v rozličných pamětech soukromých.[12]) V Libochovských starých knihách bylo r. 1573 psáno, že Jindřich v l. 1433—1463 statek panů Zajíců spravoval a že po něm *Oldřich* (syn) následoval.[13]) Tento Oldřich byl r. 1456 v žoldu křižovníkův Pruských,[14]) ujal po smrti otcově Dubany, splativ své bratří a zemřel r. 1483. Synové jeho *Vilém* a *Karel* drželi Dubany ještě r. 1503,[15]) ale nedlouho potom prodány ke Klapému. Ještě r. 1553 připomíná se tvrz a ves Dubany.

[1]) Reg. II. 548, 916, IV. 811. [2]) Lib. conf. [3]) Rel. tab. I. 426, 428, 431. [4]) Reg. Vatikánská. [5]) Rel. tab. I. 443, 450, 457. [6]) Jiřík prodal r. 1365 svůj statek ve Vojničkách (Rel. tab. I. 432). [7]) Rel. tab. I. 462, 520, 528, 554, 563. [8]) Lib. erect. XII. 133. [9]) Rel. tab. I. 584, DD. 18, f. 114. [10]) Arch. č. I. 396, DD. 14, f. 233. [11]) Rel. tab. II. 143. [12]) Paprocký o st. pan., DD. 20, str. 118, Arch. č. III. 502. [13]) DZm. 108. A 91. [14]) Sor. rer. Pruss. IV. 528. [15]) Rel. tab. II. 327, Pam. arch. VII. 225.

LOUKOHOŘANY.

Ves Loukohořany (staroč. Lúkohořany) připomíná se již r. 1237, jsouc sídlem *Přibíkovým*. Jiný Přibík spolčil se r. 1359 s *Karlem z Duban*; skrze to dědil Karel Loukohořany a prodal je r. 1364.[1]) V knihách Lounských připomíná se r. 1384 *Lidéř* a na poč. 15. století Petr. Nástupcem jeho byl *Václav Farsa z Kralovic*, který v l. 1411—1415 v soukromých pamětech se připomíná.[2]) Kromě částí vsi, které patřily jinam, drželi tvrz a díl vsi potomci jeho.[3]) Poslední z nich *Jan Čelechovec z Kralovic* prodal r. 1548 tvrz pustou, dvůr a ves Loukohořany *Albrechtovi Kaplíři ze Sulevic*.[4]) Týž měl také Třebivlice, k nimž Loukohořany, obnoviv tu tvrz, připojil. Když se r. 1556 synové jeho dělili, dostal *Petr* tvrzku v Loukohořanech s příslušenstvím.[5]) Roku 1583 měl týž statek *Vilém Kaplíř ze Sulevic*,[6]) jenž měl také Želevice a k nim Loukohořany připojil. Oboje pak koupeno r. 1593 k Libochovicům.

ŽELEVICE.

Západně od Libochovic jest ves Želevice, prvotně Želejovice. Roku 1307 seděli tu *Petr* a *Sulislav*.[7]) Císař Karel daroval tu jeden dvůr *klášteru sv. Jiří*, ale ten jej pro vzdálenost r. 1364 *Ješkovi* a *Blahotovi* bratřím z *Nedvědice* prodal.[8]) V potomních letech nacházíme, že byly Želevice na drobné statky rozděleny. Na jednom dvoře seděli bratří *Jan* a *Rous* erbu lilie a později Janův syn též *Jan*, jenž r. 1395 faru Křesýnskou platem v Želevicích na záduší předků svých obdařil. Roku 1402 přivěsil svou pečeť ke dlužnímu listu Jana z Radovesic.[9]) V Lounských knihách připomíná se r. 1407 *Vaněk z Želevic* a r. 1411 *Petr*, jenž měl popluží v Děčanech.[10]) Jeden dvůr měla Anna z Kyšic, manželka Jana Hořešáka, a ta jej prodala r. 1444 *Petrovcovi ze Trtěna*.[11]) Jiný dvůr držel *Jindříšek*, k tomu něco zdědil a r. 1455 věnný plat přikoupil.[12]) Ok. r. 1485 zemřel bezdětek a zboží po něm nabyla Dorota Berková z Velezic se svými dětmi a Jindřichem Berkou, nevlastním synem.[13]) Ok r. 1496 zemřel Sezemka z Želevic, syn dotčené Anny, jež dostávala platy z prodaného zboží. Tehda velkou část vsi drželi Kaplířové ke Skalce[14]) a ostatek byl roztříštěn. Tak to i zůstalo v následujících dobách. Od jednoho ze starších vladyk pocházeli

[1]) Reg. I. 427, Rel. tab. I. 426, 431. [2]) Arch. Drážďanský, Lib. erect. VIII. 125. [3]) Část r. 1486 ke Košťálovu. [4]) DZ. 47. B 13. [5]) DZ. 52. G 3. [6]) DZ. 66. B 7. [7]) Reg. II. 916. [8]) Borový, Lib. erect. I 49. [9]) Lib. erect. XIIIa. 50, Arch. kapitul. Viz i Acta judic. 1406. 14. Maj. [10]) Lib. erect. VIII. 129. [11]) DD. 25, f. 254. Viz i 34, str. 157. [12]) Rel. tab. II. 267, DD. 33, str. 360 O Baltazarovi viz Rel. tab. I. 130. [13]) DD. 17, f. 360. [14]) DD 17, f. 372.

Hodkové ze Želevic, kteří měli v 16. stol. statky v Litoměřicku. Tvrz s částí vsi držel v 16. stol. *Vilém Kaplíř ze Sulevic*. Syn jeho *Vácslav* prodal Želevice a Loukohořany r. 1593 *Jiřímu z Lobkovic*, jenž oboje k Libochovicům připojil.[1])

EVAŇ.

Ves Evaň bývala prvotně nějakým duchovenstvím, zastavena od krále Vladislava Pavlovi Skalskému z Jenšteina, byla r. 1495 v držení Jana ze Šelmberka a jeho synův a r. 1528 Jana Sezimy z Ústí.[2]) Potomkům tohoto puštěna ves ta r. 1575 dědičně,[3]) po čemž drahně svých vesnic okolo Slaného a Budyně prodávali. Evaň ves s dvorem prodal Jan Sezima r. 1597 *Karlovi Elsnicovi z Elsnic*.[4]) Zdá se, že tento tu tvrz vyzdvihl, ač se tato teprve v pamětech 17. stol. připomíná Roku 1619 koupila *Johanka z Hertemberka*, první manželka *Vácslava ze Šternberka*, statek Evaň od Elsniců,[5]) a Vácslav zděděv jej seděl tu ještě r. 1626 s druhou svou manželkou Alénou z Hozlau.[6]) Ale r. 1627 mu ten statek v pokutě zabrán a prodán Marii Maximilianě ze Šternberka, po jejíž smrti připojen k Budyni.[7])

SOLANY.

Tvrz v Solanech byla záhy sídlem větve vladyk ze Sulevic, která se později *Solskými ze Sulevic* nazývala. K nim asi nepatřili *Břetislav* r. 1300 a *Předbor* r. 1318.[8]) *Kunrát ze Sulevic* podával r. 1363 kněze ke zdejšímu kostelu a r. 1372 daroval kostelu zdejšímu pole na spásu duše manželky Elišky.[9]) Současně (1372 atd.) držel *Jarek z Žichova* část Solan a Třebivlic.[10]) Kunrát žil ještě r. 1397 maje zrostlé syny.[11]) Od počátku 15. století vyskytují se z této větve tři snad synové Kunrátovi. *Kunata* jinak *Habart* daroval r. 1405 plat ve Hliňanech ke kostelu Solanskému, nabyl pak na Moravě, kdež se s Kateřinou z Buzova oženil, vsi Dobrovic, a přečkal následující náboženské války.[12]) *Smil* psal se také ze Solan, držel statek v Třebivlicích, nabyv tu r. 1392 jakési odúmrti a zapsal na něm r. 1406 peníze Habartovi bratru, Henzlinovi kanovníkovi, Rydkéři ze Skalky, Janovi ze Solan a Vácslavovi z Kralovic.[13]) Jan přečkal náboženské války. Zdali byl bratrem předešlých dvou *Jan Drštata ze Solan*, nevíme. Týž měl také část Solan, ale tuším ji prodal a seděl pak na Jeviněvsi. Roku 1415 byl již mrtev.[14]) Svůj statek v Solanech prodal bezpochyby *Ondřejovi Dubovi z Vlašimě*, jenž r. 1408 klášteru sv. Michala v Litoměřicích plat v Solanech daroval.[15]) V polovici 15. stol. žil *Smil Solský ze Sulevic*, jenž před r. 1452 zemřel vdovu Ofku z Pozdně zůstaviv. Snad byl synem jeho *Smil*, který se l. 1478—1486 připomíná.[16]) Asi v ty časy připomíná se též *Vácslav Solský*.[17]) Král Vladislav dal mu r. 1499, 11. listopadu plat roč. 50 kop gr českých z král. zámku Hrádku doživotně[18]) a uměl ho dobře upotřebiti, neb byl pan Vácslav muž vtipný a starých práv zběhlý, pročež byl také r. 1499 mezi pány, kteří dsky zemské prohlíželi.[19]) Zůstavil po sobě jen dcery *Kateřinu*, *N.....*, *Dorotu* a *Otilii*. Ty zdědivše zboží Solské po otci prodaly tvrz Solany s dvorem popl., ves celou s vesnicemi a podacím v Solanech *Děpoltovi z Lobkovic*.[20]) Po smrti Děpoltově dostaly se Solany synu jeho *Kryštofovi* (potom staršímu), jenž byl také pánem na Bílině, Kosti a Běškovicích. Všechna ta zboží i Solany zdědil syn jeho *Oldřich Felix z Lobkovic*, který r. 1604 zemřel. Není nám zřejmo, proč král Rudolf II. tomuto Oldřichovi (r. 1594) »2 vesnice, totiž Solany s tvrzí a dvorem popl. a ves Skalic se vším příslušenstvím« do desk ku pravému dědictví vepsati dal;[1]) snad byl již dřevní vklad zapomenut? Však již r. 1606 nacházíme tvrz Solskou v držení krále *Rudolfa* II. jenž ji připojil k Libochovicům.[2]) Jak se to stalo, neumíme pověděti.

[1]) DZ. 27. A 11. [2]) Arch. gub. [3]) DZ. 62. D 19. [4]) Arch. mus. [5]) DZ. 193. F 14. [6]) Reg. k. s. [7]) Bílek, konf. 634. [8]) Arch. Osecký. Tab. vet. n. 292. [9]) Borový, Lib. erect. I. 87, Lib. conf. [10]) Lib. conf., Rel. tab. I. 554. [11]) Lib. erect. V. 91. [12]) Dsky Olomoucké, Rel. tab. II. 16, Arch. č. I. 397. [13]) DD. 14, f. 216, 218. [14]) DD. 21, str. 227, Rel. tab. II. 136. [15]) Lib. erect. VIII. 4. [16]) DD. 21, f. 226. [17]) Arch. gub., Dílčí cedule Kaplířův. [18]) Arch. č. VI. 582. [19]) Tamže V. 496. [20]) DZ. 7. D 17.

KOSTELEC.

V Kostelci u Budyně bývala tvrz za starodávna. Roku 1377 připomíná se *Přech Střeka z Kostelce*, jenž prodal pánům z Hazemburka 4 lány pro kostel Kostelecký.[3]) Část vsi patřila již r. 1379 ke Klapému; kromě toho tu byly dva vladyčí statky. Jeden z nich, totiž tvrz s parkánem, dvůr a deset kmetcích dvorů prodal *Mikuláš z Kostelce* Vilémovi z Hazemburka a od té doby patřila i tato část ke Klapému a páni Klapští drželi polovici podací.[4]) Tvrz ovšem potom zanikla. Na druhém díle seděl r. 1386 *Diviš*, r. 1407 a 1411 *Čéč* a r. 1412 *Jan*.[5]) V letech 1431—1444 připomíná se *Smil* z Kostelce,[6]) jenž po předcích z tohoto Kostelce pocházel a snad ještě díl ten držel. Kostelec patřil později celý ke Klapému; ok. r. 1553 přidělen ke Mšenému a r. 1567 koupen k Budyni.[7])

PODBRADEC.

Ve vsi Podbradci bývalo vladyčí sídlo, zejména se připomínají r. 1411 *Smil* a r. 1434 syn jeho *Čeněk*.[8]) Na tvrzi seděl v l. 1452—1464 *Erhart z Hořan*[9]) a r. 1478 připomíná se *Jan z Podbradce*.[10]) V letech 1495—1510 seděl tu *Erhart z Hertenberka*.[11]) Před r. 1528 prodal *Jan Štrouch z Chlumku* tvrz Podbradec *Jiříkovi z Pouchova*, který tu ještě r. 1536 seděl.[12]) *Jan* kanovník se *Zikmundem* a *Floryanem* bratřími svými z Pouchova prodal r. 1542 statek Podbradec *Elišce Valdštejnské z Krajku* a na Peruci.[13]) Statek tento potom přivtělen k Peruci. K r. 1571 nacházíme, že *Habart Kokovský z Hertenberka* prodal tvrz a dvůr Podbradec *Bohuslavovi Sekerkovi z Sedčic* a tento r. 1573 *Karlovi Odolánovi z Hoštic*.[14]) A protože Anna Marie Lobkovská ze Švamberka dědička po n. Bedřichovi z Lobkovic a na Peruci r. 1597 tvrz Podbradec postoupila *Adamovi Pfefrkornovi z Otopachu*,[15]) jest velice nejisté, jestliže se ty zprávy k jedné tvrzi aneb dvěma vztahují.

Adam držel Podbradec ještě r. 1603.[16]) Následovali po něm synové jeho, z nichž nejstarší *Vácslav Gabryel* po r. 1615 zemřel. Tu vydáni od zemského soudu komisaři, kteří statek Podbradec (1617) *Janovi Davidovi Berňovi ze Lhoty* prodali.[17]) Od té doby patřil Podbradec ke Mšenému. Roku 1631 přišel do země Karel Pfefrkorn, syn n. Adamův, jenž se pro víru byl do Sas vystěhoval, a uvázal se v Podbradec.[18]) Když se přibližoval rok 1663, byla tvrz zdejší bez krovů, sešlá, ale pokojů bylo drahně a ještě tak dobrých, že se na skrovný náklad spraviti mohla.[19]) Maximilian Lev Malovec, jenž ji za díl dostal, nespravil jí, ale *Vácslav Mouřic Salomon z Frýdberka*, jenž ji r. 1669 od něho koupil,[20]) přikryl ji šindelnou střechou a stavěl ji, avšak staré zdi, na které nové vyháněl, se rozstupovaly a poněvadž peněz po ruce nebylo, prodal Podbradec *Vácslavovi Vojtěchovi ze Šternberka*, jenž jej k Budyni připojil.[21])

NÍŽEBOHY.

Kostelní ves Nížebohy připomíná se již r. 1262, jsouc sídlem *Martinovým*.[22]) Ve 14. stol. patřila jedna část s kostelem ke Klapému a Budyni, kterouž koupil Mikuláš Zajíc z Hazemburka od Havla z Budyně,[23]) druhá část patřila k pro-

[1]) DZ. 27. B 23. [2]) DZ. 133. F 6. [3]) Paprocký o st. pan. 75. [4]) Lib. conf. Rel. tab. I. 510. [5]) Acta judic. Lib. conf. [6]) Arch. mus., DD. 61, f. 397. [7]) DZ. 16. E 9. [8]) Lib. erect. XIIIa. Kniha Pražská. [9]) DD. 21, str. 226. [10]) Knihy Lounské. [11]) Paprocký o st. ryt. 242, Arch. Budynský. [12]) Reg. kom. soudu. [13]) DZ. 1. C 26. [14]) DZ. 17. G 14, 61, G 7. [15]) DZ. 92. B 18. [16]) VUSp. 1898 I. 76, Rozvrž. 72. [17]) DZ. 297. N 3. [18]) Mittheil. XIV. 22. [19]) DZ. 72. M 12—23. [20]) DZ. 318. E 8. [21]) DZ. 30. K 15, 391. P 25. [22]) Reg. II. 148. [23]) Paprocký o st. pan. 77, Rel. tab. I. 457.

Budyně. Pohled na palác z nádvoří.

Střekov.

boštství kostela Pražského.[1]) Onano patřila k Budyni i potom, tato držena od r. 1420 k Račiněvsi.[2] Jiří král vyplativ Nížebohy zapsal je r. 1463 *Vilémovi z Ilburka*,[3]) jenž je s mnohými jinými ke Mšenému držel. Později připojeny k Budenicům a od nich r. 1542 odprodány *Bohuslavovi Chobolskému z Dobic* a *Václavovi Kekulovi ze Stradonic*.[4]) Roku 1562 patřila ves Nížebohy *Rausendorfům ze Špremberka*,[5]) potom *Janovi Štrauchovi z Chlumku*, po jehož smrti spadla na bratří a ujata od *Bedřicha Štraucha*.[6]) Asi od těch dob tu stávala tvrz. Roku 1581 dostal Hendrych Kurcpach z Trachemberka vsi Charvatce, Martiněves a Nížebohy k dědictví.[7]) Nížebohy i s tvrzí odtud drženy k Martiněvsi s ní pak připojeny k Ředhošti a tak se dostaly r. 1603 v držení *Jana Borně ze Lhoty*. Tento vyměnil si je r. 1607 za statek Mšený a postoupil tvrz, dvůr a ves Nížebohy *Janovi Zbyňkovi Zajíci z Hazemburka*.[8]) Od té doby patřily celé Nížebohy k Budyni.

MARTINĚVES.

Martiněves dostala se z části již před r. 1226 Dokzanskému klášteru a tomu ještě r. 1273 patřila. Část byla zemanským statkem, na němž seděl r. 1267 *Vykel*.[9]) Později patřila část ke Mšenému a koupena okolo r. 1340 pro Roudnický klášter.[10]) Nicméně zůstala i potom část při Mšeném, něco vycházelo také ku Pražskému kostelu a platy k Budyni. Od husitských válek byla Martiněves v zápisném držení, šla z ruky do ruky a ještě r. 1585 tu tvrze nebylo. Tehda koupil týž statek *Ladislav starší z Lobkovic*.[11]) Buď on aneb manželka jeho Mandaléna Lobkovská ze Salmu vyzdvihla tu tvrz, která se připomíná poprvé ve smlouvě (1603), jíž prodala statky Ředhošťský, Martinovský a Nížebožský *Janovi Boryňovi ze Lhoty*[1]) Martiněves zůstala pak od r. 1607 až do r. 1663 při Mšeném. Za té doby tvrz tu znova vyzdvižena a ještě se r. 1663 dostavovala, když *Maximilian Lev Malovec* dostal Podbradec a Martiněves za díl.[13]) Pán tento prodal pak oba statky. Martiněves patřila do r. 1686 Julianě Sabině Vršovcové, pak hrab. z Lichtenšteina, od r. 1695 Frant. z Klebelsberka. Od r. 1723 patřila Vchynským a od r. 1765 ke Zlonicům.

POHOŘICE.

Ve farnosti Charvatecké jest ves Pohořice s bývalou tvrzí. Ves patřila prvotně ke Mšenému. *Kunrát ze Mšeného* tuším tu tvrz postavil a prodal pak týž statek s jinými vesnicemi ok. r. 1340 Janovi biskupovi pro *Roudnický klášter*.[14]) Tento zůstal v držení téhož statku až do r. 1420. Vítězní Pražané darovali Pohořice asi r. 1421 *Ondřejovi Čapkovi*,[15]) ale poněvadž král Zikmund tvrz Pohořice r. 1420 *Kerunkovi Milešovskému ze Sulevic* zapsal,[16]) tomuto odevzdány a zůstaly pak v držení potomkův jeho Osterských ze Sulevic.[17]) Na počátku 16. stol. drženy ke Brocnu. Teprve r. 1561 prodali *Vojtěch* a *Petr* bratří *Kaplíři* tuto část (ostatek patřil k Martiněvsi) *Jiříkovi Žďárskému ze Žďáru* a na Kladně.[1]) Část tato patřila pak střídavě ke Kladnu a k Dobré a prodána r. 1692 nezletilému Frant. Antonínovi z Lichtenšteina. Hned potom připojena k Martiněvsi[2]) a s ní k panství Zlonickému.

ŘEDHOŠŤ.

V Ředhošti připomíná se záhy sídlo vladycké, které se nazývá hradem. Ředhošť připomíná se záhy, jsouc v l. 1203—1226 sídlem *Bořitovým*, jehož syn též *Bořita* řečený (1203 – 1255) za živobytí otcova držel Letovice na Moravě a po otci též na Ředhošti seděl. Jeden ze synův jeho byl Boleslav ze Smečna,[3]) druhým snad byl *Bořita*, který r. 1318 hrad Ředhošť držel.[4]) Ti všichni byli erbu dvou sekerek na kříž přeložených; téhož erbu byli také r. 1334 *Bořita*, arcipřišť Znojemský, *Petr* a *Hynek* bratří z Ředhoště, kteří t. r. ves Ředhošť právem zákupným vysadili.[5]) Nějaký čas potom se z Ředhoště vyprodali. Hynek se vyskytuje napřed v jižních Čechách a později (1365) držel s Bořitou Hobzí na Moravě, kdež buď r. 1368 neb 1369 zemřel.[6])

Ředhošťský statek byl potom majetkem *špitálu Matky Boží pod Vyšehradem* a arcibiskupové byli jeho vrchními správci. V letech 1371—1414 prefekti téhož kláštera sem faráře podávali a Jan arcibiskup ulevil sedlákům zdejším (1388) v břemenech, které na ně prefekti nemírně nakládali.[7]) Část vsi snad zůstala vladyčím statkem. Aspoň se připomínají v l. 1404—1411 *Jan* a *Bedřich* bratří *z Ředhoště* jako páni na Orasicích a onen držel v l. 1408—1432 statek Světec; avšak erbu byli od starých Ředhošťských rozdílného.[8]) Bředrich koupil r. 1418 část špitálskou Ředhoště[9]) a vdova po něm Markéta Vlčkovna z Minic (1423) obdržela od Kunráta arcibiskupa tři vesnice zápisem.[10]) Vedle něho měl tu tvrz *Humprecht* (z Tasnovic), která mu od Pražanů zabrána a v l. 1421 – 1423 *Mikulášovi Harasovi* darována.[11]) *Albrecht*, syn Bedřichův, zapsal r. 1434 statky své Buštěves a Ředhošť *Peškovi* a *Janovi* bratřím *z Kunvaldu*.[12]) Od té doby patřila Ředhošť k Buštěhradu a kterákoliv tu tvrz byla, ta zanikla. Tak zůstalo až do r. 1548.

Asi r. 1548 prodali Jan, Vladislav a Ludvík bratří Bezdružičtí z Kolovrat ves celou Ředhošť *Zikmundovi z Freiskutu* měštěnínu Starého města Pražského.[13]) Od Anny Sejdové z Freiskutu koupil ji pak *Ladislav starší z Lobkovic*,[14]) držel ji až do ztráty svých statků a novou tvrz tu vyzdvihl. Statky Ředhošť, Martiněves a Nížebohy ponechány pak manželce jeho *Mandaléně ze Salmu* a ta je prodala r. 1603 *Janovi Bořkovi ze Lhoty*.[15]) Od té doby (1607) patřily všechny ty tři statky ke Mšenému.

Asi r. 1662 odprodána Ředhošť ode Mšeného *Janovi Václavovi Bílkovi z Bilenberka*, jenž r. 1662 zemřel.[16]) Později měl týž statek *Zikmund Bedřich* hrabě *Saurau* a prodal jej r. 1670 Matiáši Leopoldovi z Rosenfeldu.[17])

---

[1]) Emler Urb. 396. [2]) Arch. č. II. 179. [3]) Arch. gub. [4]) DZ. 42, E 6. [5]) DZ. 59, C 29. [6]) DZ. 63, V. 6. [7]) DZ. 21, F 20. [8]) Koubek, Děje Libochovic 111, 113. [9]) Reg. I. 327, II. 223, 333. [10]) Reg. IV. 356. [11]) DZ. 23, B 11. [12]) DZ. 177, R 5. [13]) DZ. 72, M 12. [14]) Reg. IV. 356, Emler Urb. 14. [15]) Höfler Font. r. H. II. 292. [16]) Arch. č. VI. 591.

[1]) DZ. 55, G 26. [2]) DZ. 403, C 19. [3]) Reg. I. a II., Palacký, Děje I. b. [4]) Tab. vet. 38, 40, 41. [5]) Kniha Pražská 231, str. 126. [6]) Dsky Morav. Arch. Hradecký, Třeboňský. [7]) Lib. conf. Kniha Pražská, 331, str. 17. [8]) Lib. conf. Arch. Drážďanský. [9]) Arch. kap. Vyšehrad. [10]) Kniha Pražská. [11]) Höfler, Font.r. H. II. 294. [12]) Kniha Pražská. [13]) DZ. 8. N 10. [14]) DZ. 23. N 12. [15]) DZ. 177, R 5. [16]) DZ. 314, J 18, J 26. [17]) DZ. 318, K 9.

STŘEKOV.

Mezi pěknými krajinami naší vlasti zaujímá údolí Labe od Lovosic k Děčínu přední místo. Neb nehledíc o hladině řeky tiše tekoucí a stromoví, které všude vroubí, jsou tu stráně a hory přerozmatitého tvaru, tu kuželovité, tam táhlé, ondy jako stěny, jinde zase zvolna se sklánějíce. Kromě některých míst skalnatých aneb drobným kamením posutých pokryty jsou stráně mladým lesem, vinicemi a políčky, na něž se hnůj na zádech vynášeti musí. Mezi těmito svěže zelenými, krásnými stráněmi vyniká Střekovská skála se starým osmahlým hradem tvoříc s okolím obraz, který uchvacuje a jímá, jako málokterý jiný.

Hrad Střekov stojí na vrchu skaliska asi 100 m. vysokého a k Labi strmě, anobrž na způsob stěny spadajícího. Málokde spatřuje se místo pro středověký hrad tak vhodné, jako hradiště Střekovské. Neb kdežto jest na východní straně Labe pohoří skalnaté, málo schůdné a jen krsky porostlé, jehož boky rovně s řekou běží, stojí hradiště samo o sobě nesouvisíc nijak s dotčenými stráněmi, leč jen hluboce sníženým sedlem nejen jako pevnost nepřemožená, nýbrž i jakožto věc tvarem svým vysoce malebná. Z těch příčin nelze slovy ani vypsati, jak Střekov mocně dojímá každého, který jej poprvé spatřil, a žádný obraz nemůže toto kouzlo přírody a umění patřičně znázorniti.

Vrch hradiště jest velikou trhlinou rozdělen ve dvě části, z nichž jest severní vyšší a rovnější, jižní však sice nižší, avšak v tu stranu k vodě velmi strmá. Tím se také podmiňovalo rozdělení Střekova na *přední* a *zadní hrad*. Na úpatí tohoto skaliska prostírá se Střekovský dvůr, bývalé *předhradí*. Staří také říkávali, že jest hořejší zámek v dvojím zavření a předhradí že jest dolní zavření (1658), sice se i nižší a vyšší hrad rozeznával.

Dvojí *cestou* se přichází na Střekov. Oboje vycházejí ze vsi Střekova, která jest na dvě od sebe odlehlé části rozdělena, mezi nimiž se vypíná mohutná skála hradiště. Severní části se říká na Ovčíně, poněvadž tu v 17. stol. ovčín býval; zde jest také nedaleko nádraží Severozápadní dráhy. Druhá jest vlastní Střekov. Oboje jsou spojeny cestou, která jde podle železné dráhy a pod samým hradištěm. Jako všechny vesnice v této části Polabí, jest i tato ves roztroušena malebně po stráních mezi ovocnými sady a vinicemi, které se tu nacházejí již od pradávných dob. Jižní cesta ke hradu jest pohodlnější a k jetí způsobilá; severní jest sice strmější a neschůdnější, za to však kratší, zvláště pro toho, který od Ústí přichází.

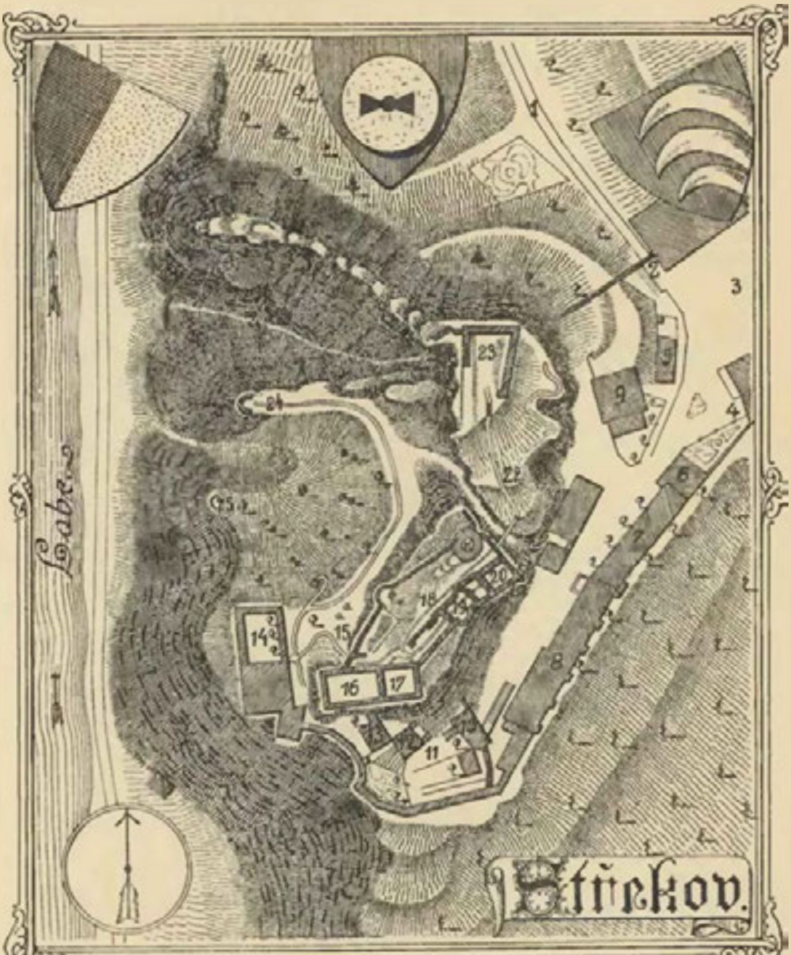
Obě cesty spojují se za dvorem u hospodářských stavení čili bývalého předhradí rozloženého v hluboké rozsedlině, kterou se dělí hradiště od vyšších strání. Stavení dvora pocházejí z pozdních dob a neukazují nic pamětihodného kromě toliko toho, že za nimi samými jsou dvoje brány, mezi nimiž se dotčené cesty spojují. Spojená cesta běží pak mezi několika hospodářskými staveními, která sice také z pozdních dob pocházejí, zajisté však na starých základech stojí, neb větší jich část přistavěna jest ke hradbám, které prvotně předhradí zavíraly. O těch místech se dí k r. 1615: „Při témž zámku nedocházejíce mostu plac s obláskovým kamenem vydlážděný. Před branou ratejna, při ní komora, chlív, marštal, pivovár“ (nyní tři dřevěná stavení). K jihozápadu následuje úzký a dlouhý dvorek; v pravo jsou strmé skály hradiště, k nimž jsou chlévy přistavěny, v levo jest dlouhé jednopatrové stavení, v němž se kanceláře, byt správce, sýpka

a skladiště nacházejí. Stavení toto rázu starožitného sesíleno jest na venkovské straně několika pilíři. Ačkoliv mělo předhradí jen prosté hradby, bylo přece proti nepřátelům dobře opatřeno, poněvadž bývalo pod samým hradem a hluboko pod ním. Nebo poněvadž tu nepřítel dosti silný jen kamením s hradu metaným se zdržovat mohl, dovedla i malá a slabá posádka hrad a toto předhradí brániti.

První brána do nižšího neb předního hradu byla umístěna tak, že přetrhla cestu pod skalou a také se obcházeti nemohla, poněvadž v pravo a v levo od ní hradby vycházely. Stojí na strmé skále, jest posud poschodí vysoká, ale kromě místa, kam most zapadával, otvorů pro kladky a starobylého gotického vroubení na začátku a konci průjezdu nemá již staré úpravy. Okna na ní do starého sklípku mají ráz renesanční. Na bráně též viděti známky koulí od Laudonových Charvátův, když zde r. 1757 oddělení Prušanů překvapili. Dříve byl tu zvoditý most, o němž se r. 1658 praví, že se po něm do hradu od pivováru vjíždělo a vcházelo. Roku 1660 praví se o tomto mostu zdéli 24 loket, že se pryč zebrati může. Na místě mostu jsou nyní dřevěné schody. V urbáři r. 1615 praví se, že nad branou byla kancelář, a při ní sklep malý klenutý suchý; nad tím obojím krov přikrytý krycími cihlami. Ta kancelář snad byla dřevěná, ale sklep, t. j. klenutá světnice je ještě tu a připojena jest k vedlejšímu hostinci. V starších dobách tu bývala vrátnice, k níž se přicházelo do nedávna po zděných schodech. Okno ze vrátnice obráceno bylo tak, aby každého dobře viděti bylo, kdo ke bráně kráčel.

Z brány přichází se na volné místo neb nevelký dvůr. Zavírají je jižně hrubá hradba a severně vysoké skalní stěny, k nimž přistavěn jest nový *hostinec* neb restaurace. Tento stával (1830) dříve blíže ke skále, ale jest nyní rozmetán. Jihozápadní konec hostince byl před lety bytem hostinského, jenž byl v starých zdech bývalé kuchyně zřízen; nyní jest rozšířen až ke bráně. Nad ním na strmé skále vypíná se staré stavení, pod nímž jest sklep ve skále vytesaný (asi na 17 hektol.).

Místo za hostincem bývalo dříve pláckem nepříliš širokým při hrubé hradbě, kudy šla cesta do hradu, ale kočárem neb vozem se tu jeti nemohlo. Nyní je to místo za-

Vysvětlení plánu.

1. Cesta ke hradu od Ovčína, 2. vjezd do dvora vedle stodoly, 3. dvůr, 4 vjezd ode vsi Střekova, 5. byt šafářův a od něho k jihozápadu dělničí byty, 6. kancelář, 7. byt správcův, 8. byt a sýpka a jihozápadně chlév, 9 chlévy, 10. stavení brány, 11. volné místo, 12. hostinec (v 17. st. kuchyně), 13. místo hosti ce rozmetaného, 14. velká světnice pánův v 16. stol. (1660 velká světnice, pod tím maštale), 15. brána do horního, předního hradu, 16. velké stavení (obydlí prvních pánův ?, 1660 troje pokoje dokonce ničímž nepřikryté), 17. kaple (1615 velký sklenutý sklep na způsob kaple), 18. dvůr, 19. stavení k baště přistavěné, 20. věžovaté obydlí (ženský dům ?, 1615 v něm věže veliká čtyřbranatá, zdi dobré a obvržené vápnem, bez krovu), 21. velká věže (1615 druhá věže ještě vyšší okrouhlá), 22. zadní hrad (1658 do druhého placu hořejšího most zdvihací byl), 23. stavení s obydlím, poslední útočiště, 24. hlídka přístupná, 25. hlídka nepřístupná, 26. známky hradby a dvou bašt pro střelce (1615 znamení a díl starých zdí, dvou kapliček, též způsob ambitův).

rovnáno. Odtud k západu jest dlouhé čtverhranaté stavení v hrubých zdech, které jest z polovice přikryto a na posedění hostem, kteří sem často přicházejí, zřízené. Pod ním jest prý sklep, v němž bývaly konice; poznává se to posud dobře, neboť jest znáti podle kroků na podlaze, že jest dolejšek dutý a dole ve skále jest okno. V tomto stavení byla velká světnice. Okna jsou tu všude na venkovskou stranu, mají veníře a kamenná sedadla, avšak z prvotního hradu bezpochyby nepocházejí. K jihovýchodnímu rohu tohoto stavení přistavěno jest asi před 60 lety malé stavení se světničkou.

Od toho stavení jde dolů úzká pěšina mezi křovím a na kraji skály k okrouhlé *baště* čili bývalé baště, nad níž jest nyní altan. Vystavěna jest na výběžku skály a oddělena po obou stranách hlubokými roklemi. Na druhé skále přes rokli byla podobná bašta, ale k té se jíti nemůže. Všecko dosud popsané bylo nižším hradem.

Střekov. Pohled z jihovýchodu.

Vyšší hrad měl dvě samostatná oddělení, totiž *přední* a *zadní*. Ono a tudíž také oboje bývalo přístupno jen po žebříku a tak to bývalo asi až do polovice minulého století. Tehdejší správce Vrba dal tu udělati schody, jež se sem a tam ve skále točí. Po nich přichází se napřed do malého dvorku, v němž jest velké v hradbě prolomené okno. Odtud lze znáti, že i tu nějaký příbytek býval, jenž se však úplně sesul. Po schodech se přichází potom do velkého čtverhranatého stavení, které stojí na skále k jihu obrácené a nad samým hostincem se vypíná. Mělo dvě oddělení, z nichž větší k západu hledící jest nyní pouhý výstupek na skále, dřevěným zábradlím ohrazený. Zde jest sklep do polokruhu sklenutý s hrubými zdmi a zasklenými okny, v nichž jsou kamenná sedadla. Jest žlutě pomalován. Před ním jest malý sklípek. Zajímavá jest živá skála, která vyniká až do samých obou sklepů. Nad tím bývalo ještě jedno poschodí. Východní oddělení tohoto stavení na vyšším odstavci skály stojící obsahovalo *kapli* nyní velice spuštěnou, tak že jen některé známky svědčí o bývalé kráse. Vchod do kaple ze dvora jest široce vylámán. Bývala tu tři okna, z nichž jediné na východní straně se úplně udrželo; jižní okno jest chatrné a jihovýchodní (za oltářem) se docela sesulo. Veníře, v nichž jako i ve štukoví jsou nesčíslná jména vyškrabána, svědčí o 15. věku a bývaly pomalovány červenou a zelenou barvou, jak se posud poznává. Na jižní straně jest polookrouhlý výklenek, k západu dvéře a v levo od nich výklenek na spůsob sanktuáře. Zajímavé bylo umístění oltáře. Jihovýchodní roh byl zdí uříznut, ve zdi pak byl vítězný oblouk, za nímž stál v rohu oltář. Roh ten se úplně sesul.

Jak již dotčeno, jdou hradby na severozápadní straně předního hradu po skále až k velké věži, přetrženy jsouce baštičkou. Na protějším jihovýchodním kraji byla řada stavení, která začínala u severovýchodního rohu kaple. Ve venkovské jich zdi jsou dosti velké vyhlídky, tuším na zasazení děl, jen střílna nejblíže k věži jest starší. První oddělení jest čtverhranaté beze zdi. Odtud se přijde jednoduchým průchodem do místnosti nově opravené, která však o velkém stáří nesvědčí; starší jest bašta z ní ven na skálu vybíhající a zvenčí cihlami vyzděná. Za tím jest třetí oddělení, malá místnost s výklenkem a velkou střílnou k jihovýchodu. I tato místnost jest novějšího původu a pochází jako předešlé ze 16. století, jak svědčí hojné cihly a chatrná vazba kamene. V starých dobách bezpochyby tu byla holá hradba snad jen s dřevěnými přístavky, jen čtvrté oddělení jest velmi staré. Jest to *věžovaté stavení*, do nepravidelného čtverhranu založené, které má hrubé zdi a rohy štukovím sesílené. Do přízemí vchází se z předešlého

Střekov. Pohled z vesnice.

oddělení dveřmi, do končitého oblouku sklenutými, jichž veníře jsou z části vylámány. V přízemí jest vysoký sklep podobný sklepům v Jindřichově Hradci (vedle Svatojirské legendy). Klenutí do kříže založené držely pruty hrubé a hmotné bez okrouhlého svorníku a konsolů, ale jen jediný pás zbyl. V pravo ode vchodu jest veliké gotické okno, z něhož se dolů pod bránu a do krásného okolí hleděti může. Okno jest pěkně vroubeno a při něm kamenná sedadla. Na severovýchodní straně všetečníci kus zdi skorem veskrze vylámali. Do prvního poschodí jest nyní přístup takový, že každý, kdo se sem chce dostati, musí se vrátiti skrze předešlé dvě místnosti a pak jíti po skále. V starší době šel sem bezpochyby můstek. Dvéře jsou nad dveřmi přízemí a jsou veníři obloženy, které se shodují s veníři v kapli. V pravo ode dveří jest starožitné okno zvláštním spůsobem klenuté. Klenutí jest totiž začato, jako by mělo jíti do polokruhu, ale nahoře náhle v ostří vybíhá. Okna jsou na třech stranách a v nich jsou kamenná sedadla již otlučená. Na severozápadní straně jest malý výklenek, na severovýchodní branka. Tou se vycházelo na prevít v arkýři neb námětku umístěný. Stavení to, jehož roh jest kulatým pilířem sesílen, jest přikryto chatrnou šindelnou střechou. Na místě jejím bývalo podsebití a z něho se přišlo do velké věže, která má vchod na jižní straně ve značné výši.

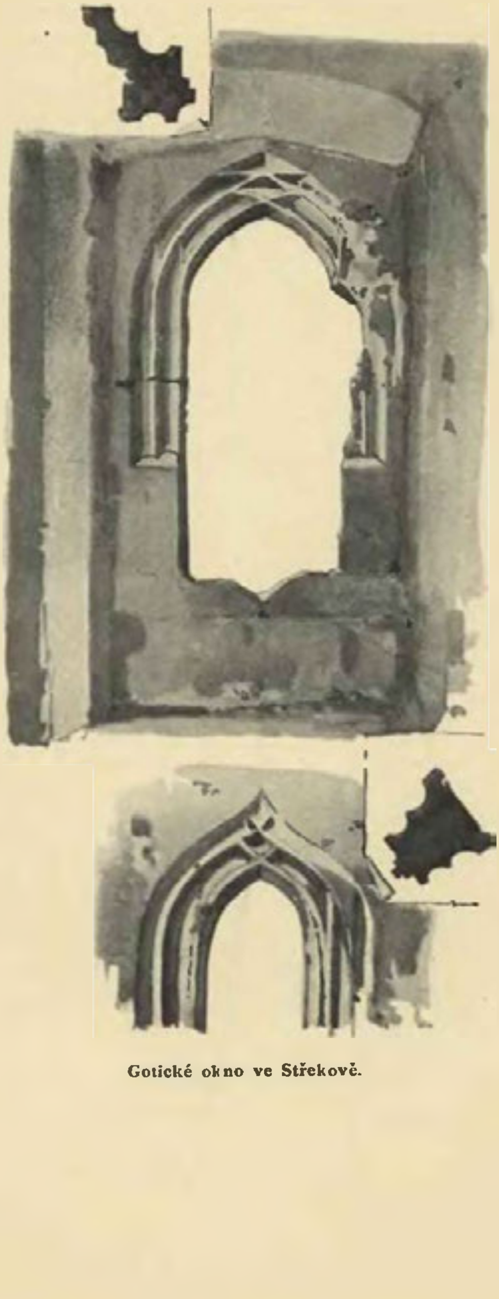
Velká věž stojí na nejvyšší skále sama o sobě a opírá se po obou stranách o hradby, z nichž jedna jde k věžovatému stavení a druhá po severozápadním kraji předního hradu; třetí hradba vybíhá

od ní na kraj skály. Přístupna jest nyní jen tak, že se musí k ní po skále vylézti. Založena jest do kruhu a zdi má velmi hrubé (dole asi 2 m). Vnitřek v přízemí má skorem 3 m. v průměru. Bylo tu vězení, neb nynější vchod jest teprve v posledních stoletích prolámán. Nahoru se jde točitými schody až do výšky branky, kde byla první podlaha. Branka má oblouk velmi špičatý a za ním díry pro závoru. Nad tím jest ještě starý trám původní. Schodů ve hrubosti zdi nebylo a šlo se tedy hned na první podlahu. Něco výše jest druhá podlaha. Zdi jsou tu jen $^3/_4$ m. hrubé. Místnost tato byla rozdělena na dvě, v první větší jsou tři okna a zabírá tři čtvrtiny vnitřku; v druhé byla světnička s jediným oknem a výklenkem v příční stěně. Prvotně se sem chodívalo buď po žebříku neb rovných schodech. Patrně tu byla světnice hlásného. Nad tím jest šindelná střecha a nad ní korouhev s vyraženým počtem 1869. Střecha a schody jsou nové a pravým dobrodiním.

Mezi touto věží a věžovatým stavením jest hradba, v níž jest v pravo nahoře stará střílna a u země branka, kterou se přicházelo do zadního hradu, a to dřevěným můstkem přes rokli, která oba hrady odděluje a naschvál vytesána byla. Zajímavé jest, přijde-li se do zadního hradu, poohlédnouti se nazpátek. Tu jest viděti, že hradba k věžovatému stavení bez vazby přistavěna jest. Nad brankou jest viděti místo k zapadání zvoditého můstku i s dřevem a otvorem pro malou kladku železnou, která se tu nachází. Můstek ten úzký byl ovšem tak dlouhý, jako je rokle široká, a svědčí (kromě velké věže) o tom, že přece jen přední hrad pokládán za jádro celku.

Překročivše nynější most po několika stupních se dostaneme na skálu zadního hradu, jejíž povrch jest suchoparem. Na východním kraji jest hradba s dvěma polookrouhlými baštami, každou asi pro jednoho střelce. Potom jde zase několik stupňů nahoru na skálu, která jest asi v rovnosti se skalou, na níž věž stojí. Zde jsou zříceniny čtverhranatého stavení, které z prvotního hradu pochází. Zdi jsou velmi hrubé, ale jen na západní straně jest nad povrchem skály kus zvýší poschodí. Kde přestává stavení, končí se skála srázná jako stěna a velice vysoká. Stavení to mělo býti pánu posledním útočištěm, kdyby všechen ostatní hrad byl ztracen. Avšak od husitských válek, kdež užíváno střelného prachu, poklesla jeho důležitost, protože mohlo býti s blízké výšiny rozstříleno, a proto tuším v 15. století opuštěno.

Grueber domnívá se, že zbyla z původního hradu jen okrouhlá věž a vše ostatní že teprve v 15. věku postaveno. Z kamenického díla na branách a oknech soudil, že na Střekově stavěl týž stavitel (měl říci kameník), který pracoval na Doubravské hoře. Poněvadž tato asi l. 1478 stavěna, následovalo by z pozorování Gruebrova asi jen tolik, že v těch dobách vybouráváno a nová okna dělána. Nákladnou stavbu tehdejší držitelé podnikati nemohli. Nám se ovšem také zdá, že prvotní Střekov l. 1318 založený byl malý, ale že v l. 1319 až 1380 hrad v hlavních svých částech byl vystavěn a v 16. století teprve v něm a pod ním přistavováno.

Gotické okno ve Střekově.

Pohled z terasy k hlásce.

Pod nynějším hradem původně byla ves Střekov. Asi okolo l. 1318 nabyl jí *Pešík z Veitmile.* Týž tu postavil tvrz a dal jí po spůsobu tehdejším německé jméno Schreckenstein, použiv k tomu českého jména vesnice.[1]) Tvrz tato byla nevelká, poněvadž Pešík tolik peněz neměl, aby si velkou vyzdvihl. Prodav ves Čahostice králi Janovi, obdržel od něho 250 kop, za které slíbil statky koupiti; ty i Střekov přijal v lednu l. 1319 od krále v manství. Dotčených 250 kop zatím od krále na mýtu v Litoměřicích a Ústí zapsáno. Ale ještě t. r. prodal Pešek tento statek; neb nacházíme, že král Jan l. 1319 v září hrad Střekov, ves Budkov a clo v Ústí dětem n. *Jana z Vartemberka* v manství udělil.[2]) Synové tohoto byli *Jan* (1325 až 1366) a *Beneš* († 1372), kteří také Děčín drželi. Ze současných zápisů lze znáti, že se od sebe oddělili; každý měl díl hradu Děčína a k tomu jisté vesnice. Jan měl větší část panství Děčínského, Beneš Střekov se Svádovem a od Děčínského panství Libouchec s okolím.[3]) Kdekoliv byly v těch místech kostely, nacházíme Beneše od r. 1357 jako jich samotného patrona. Jemu samému také králové Karel a Václav manství Střekov a Svádov, na něž mu listy shořely, l. 1370 potvrdili.[4]) Po smrti Benešově následovali synové jeho *Beneš*, *Václav* a *Mikuláš.* Beneš vyskytuje se l. 1375 jako patron v Libouchci, ale koupiv díl bratra svého Mikuláše, prodal l. 1376 díl svůj na hradech Děčínu a Střekově bratranci svému *Janovi Gastovi* a jeho bratru.[5]) Od té doby Gast držel celý Děčín, ale celý Střekov se Svádovem a Libouchec s okolím patřil třetímu bratru *Václavu Bílému,* jenž byl l. 1377 samotným patronem v Libouchci.[6])

Václav zemřel l. 1383 aneb nedávno před tím.[7]) Dědicův po něm a bratřích nebylo; ke statku připovídali se Beneš z Veselé jménem sirotků n. Jana z Vartemberka, jakožto společníka n. Václava, ale vyhrál jedině v příčině zpupných statků, nikoliv však manských Střekova a Svádova, pro něž takový spolek neplatil. Ty proto za odúmrť vyhlášeny a král Václav daroval je Jankovi Děčínskému z Vartemberka,[8]) jenž Děčín se sirotky n. Jana Gasta držel.

Jan, tuším nejstarší syn Gastův, držel naposled i Děčín i Střekov. L. 1400 nacházel se v nějakých závadách a proto postoupil dne 12. května část zboží svrchupsaného totiž hrad Střekov (dass Schreckensteine sloss) se vším jeho příslušenstvím, dvůr ve Svádově, cokoliv mu zde na díl náleželo, clo v Ústí a Litoměřicích,

---

[1]) Jako Žampach (Sandbach) po Písečné, Angerbach po Úporu, Lichtenburk po Světlíku, Rauchenberk po Kouřimi. Pomůckou: Mitth. Exc Cl. XV. 113. [2]) Reg. III. 199. Arch. č. II. 455. [3]) Tak lze znáti z Lib. conf. a DD. 13. f. 172. [4]) Arch. č. II. 455. [5]) Arch. mus. [6]) Lib. conf. [7]) DD. 13. f. 172. [8]) DD. 13. f. 172.

desátek z vinic u Ústi, vinici ve Střekově *Ješkovi ze Vchynic na Syřevicích* za 1400 kop; začež směnou obdržel Syřevice, díl zboží ve Vrbičanech a půl vsi Lukovec. Při tom trhu sobě vymínil zvláště Jan, že hrad prodává tak, aby jej opět koupiti mohl a to tak, kdyby Jan peníze trhové na sv. Vácslava r. 1401 vrátil a zaplatil, že mu má Ješek toho hradu opět postoupiti.[1]) Směna ta stala se později příčinou nemalých pří mezi rodem Vchynským a Vartenberským a to tím více, poněvadž měl pán Děčínský na směnu tu dopláceti, jelikož zboží Syřevské bylo zpupné, Střekovské však manské a tím pětinu své pravé ceny tratilo.

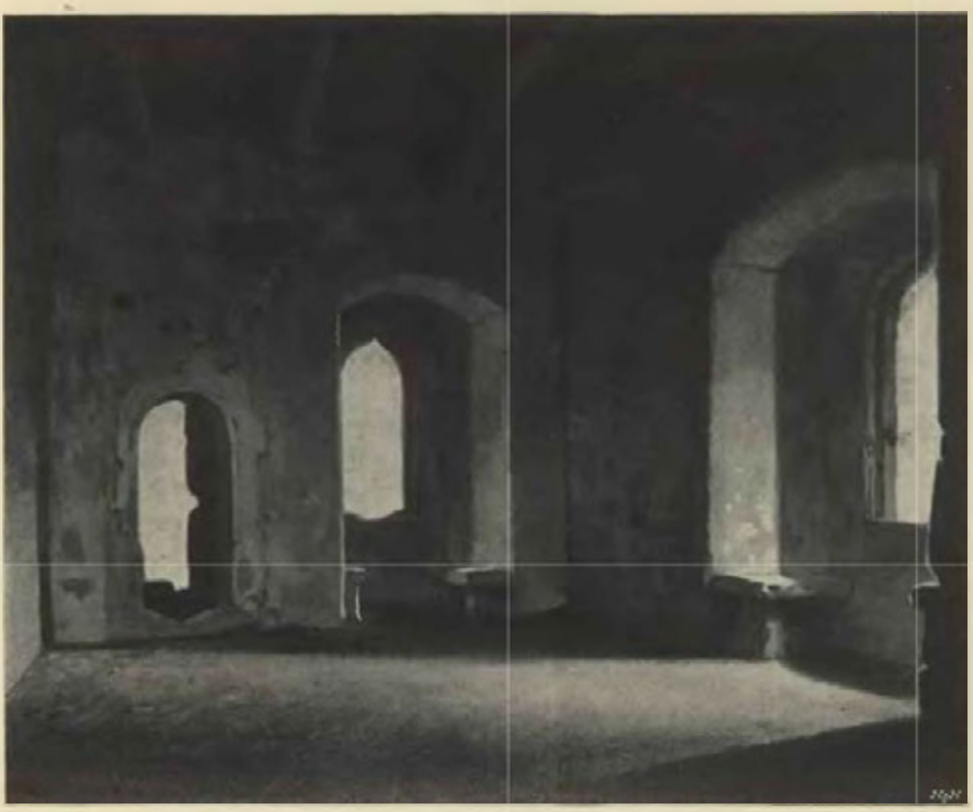
Počátky rozmíšek těchto sluší hledati hned v následujícím roce. Pro nedoplacení peněz v smlouvě předešlé vyminěných táhl se Ješek opět na Syřevice a nechtěl je Janovi ve dsky zemské vložiti. Z toho povstaly zmatky, které se tím zvětšily, že Jan postoupil Syřevic opět jinou směnou za hrad Vartu Benešovi z Kostomlat, avšak tento mu nechtěl Varty postoupiti, dokud by Syřevic ode všech závad neočistil. Žádal Ješka, aby tak učinil, ale ten se k tomu neměl. Nemaje nyní v moci ani Střekova ani Syřevic, položil se před Střekovem a jal se ho obléhati. Když tu nějaký čas ležel, žádán od přátel, aby raději přál smírnému konci. Ten se měl vykonati mocným rozsouzením. Určení k tomu oprávce Vácslav z Vartenberka na Blansku, Bohuněk z Blahotic vypověděli mezi oběma stranami l. 1401 dne 18. července. Jan měl Ješkovi vydati a zaplatiti ve lhůtách 700 kop a po zaplacení neb pojištění těch peněz měl mu Ješek hradu Střekova postoupiti. Hned po tom udělal Jan troje listy dlužní na 200, 200 a 100 kop Ješkovi a manželce jeho Dorotě. Ješek potom užitkův ke hradu zastavených sice postoupil, ale hrad samotný si nechal a nechtěl jej vydati. Mezi tím Ješek zemřel zůstaviv z Doroty syny Jana a Vácslava. Asi o novém roce 1402 odevzdával Jan Dorotě dotčené dlužní zápisy, ale ta je nechtěla vzíti vymlouvajíc se, že jí nejsou rukojmě dostatečni. I tu vážnou příčinu si brala, že výpověď Vácslavem učiněná nestala se jednomyslně. Zase pak Jan prodal Syřevice Janovi Kumpanovi, ale když ten kliditi chtěl, byl od sirotkův sehnán. Zmatky z toho znova vzniklé mínil Jan ukliditi tak, že se položil pod Střekovem a jej půl leta obléhal. Nedobyv ho měl teď ještě větší škodu, protože 500 kop proležel.[2])

Hláska na Střekově.

Krátkou dobu potom, any ty pře pořád trvaly, octl se Střekov v držení *Viléma markrabě Míšenského*. Jak se to stalo, není známo. Věrní jeho manové z Osecké krajiny *Dobuš* a *Ota z Bran* usazeni tu jako správce a l. 1403 obnovena s nimi smlouva, aby hrad, zejména věž a brány byly vojsku markrabě vždy otevřeny proti každému nepříteli, kromě krále Vácslava; kromě toho byli

[1]) Archiv český I. 177, 178, arch. Drážďanský Téhož dne dal Ješek ujištění, že se tak zachová. [2]) Arch. Drážďanský.

Síň na Střekově.

oba povinni markrabí sloužiti, nesměli Střekova prodávati neb zastavovati a povinni byli ho na požádání postoupiti.[1]) Markrabě stal se konečně i rozsudím mezi Janem a Dorotou. L. 1405 v říjnu Jan podal svou žalobu a Dorota také svou, ale výpověď, jak se zdá, byla nijaká. Jan byl mezi tím v ustavičné válce s Dobušem a jeho spojencem Otou z Lukova, jenž seděl na Vartě. Markrabě Vilém smluvil s nimi příměří poslední den r. 1405, které trvalo do následujícího masopustu.[2]) Avšak i potom trvaly nepokoje, tak že až do l. 1407 sem posila z Drážďan dodávána.[3])

Do těchto věcí konečně promluvil také král Václav. Střekov byl manstvím a držitelé jeho od několika let manskou svou povinnost zanedbávali. Není sice známo, kterak si král ke svému právu pomáhal, ale jisto jest, že panství již l. 1409 držel, an kněze do Proboštova podával, a že hrad do své moci také dostal, o tom svědčí následující. Buď totiž toho nebo následujícího leta zapsal král úřad purkrabský na Střekově i s hradem *Vlaškovi z Kladna.*[4]) K tomu mu také král Lovosické zboží zapsal. Na počátku válek následujících byl Střekov znamenitou oporou pro stranu pod jednou, s níž Vlašek držel. Kapitola Pražská uložila tu 40 svých zápisných knih, které teprve l. 1454 do Prahy přivezeny. Jan probošt Roudnický neměl se v Roudnici za bezpečného a ujel také na Střekov, kde se l. 1421 zdržoval. Později tu také přebývaly panny z kláštera Teplického.[5]) L. 1422 pošel Vlaškovi nemalý strach, že bude obležen od vojska pod obojí v okolí Litoměřic se sbírajícího.[6]) Vlašek nehledal proto spásy u svých, nýbrž v cizině. L. 1422 dne 6. listopadu poddal se s bratrem Jetřichem markrabí Míšenskému, jemuž slíbil hrad Střekov otvírati.[7]) Pevný, nedobytný hrad Střekov snad ani nebyl obléhán a všechny zprávy o jeho dobytí, i Pešinovy i Theobaldovy, jsou bájky.

Po smrti Vlaškově bratr jeho *Jetřich* držel Střekov, zejména již l. 1429.[8]) V následujících dobách nacházíme jej často ve veřejných a soukromých jednáních. Protože bratr jeho Vlašek 89 koní do roka k válkám držel a platné služby činil, připsal císař Zikmund l. 1436 tisíc kop na hradu Střekově.[9])

---

[1]) Kopiář v arch. Drážďanském. [2]) Arch. Drážďanský. [3]) Mitth. V. GD XXVIII. [4]) Lib. conf. Arch. č. I. 520. [5]) Acta jud. Palacký urk. Beitr. I. 127. Lib. conf. [6]) Urk. B. II. 529. [7]) Arch. Drážďanský. [8]) Arch. č. I. 410. [9]) Rkps. Vídeňský.

Střekov od severu.

Jetřich slouže pak králi Albrechtovi vysloužil si 150 fl., jež král Bedřich l. 1441 synu jeho Václavovi zapsal a l. 1442 zaplatil.[1]) Jetřich byl tehdá již tak stár, že se žádných jednání nezúčastnil, kromě, že l. 1442 k některým jednáním pečeť svou přitisknouti dal.[2]) Zdá se, že v brzkém čase potom zemřel.

Synové jeho *Václav* a *Vlach* ukázali l. 1454 listy své na Střekov a statky duchovní.[3]) Držíce se věrně Jiříka Poděbradského opověděli l. 1455 Míšenským a nacházejí se také l. 1456 ve společném držení Střekova.[4]) *Jan Vlach z Kladna*, jenž l. 1468 a 1470 na Střekově seděl, byl snad synem některého z nich.[5]) Bezpochyby se rozdělil s Václavem Kladenským, jenž až do konce téhož století na Lovosicích seděl. Tohoto „Václava Střekovského" a nikoliv držitele hradu Střekova týkal se také nález (1487) o lovení ryb v Labi.[6]) Týž Václav zdědiv hrad Střekov prodal jej l 1479 *Hanušovi* a *Lorencovi* bratřím *Glacům ze Starého dvoru*, což také král Vladislav potvrdil, připsav 1250 kop a dav jim a dětem životy.[7]) Když se l. 1485 o své jmění dělili, dostal Hanuš starší hrad Střekov a Lorenc Borek, jinak Červený Hrádek.[8]) L. 1499 Hanuš předkládal králi Vladislavovi, že hrad Střekov jest na pomezí a opravy potřebuje; tím vyjednal si majestát, že mu dovoleno 200 kop na Střekově prostavěti.[9]) Hanuš držel Střekov ještě l. 1506, avšak brzo po tom postoupil jej *Oplovi z Fictum*. Tento prodal Střekov a Teplici l 1508[10]) *Albrechtovi z Kolovrat*, nejv. kancléři. Tento držel Střekov jen dvě léta, protože již l. 1510 zemřel. Dědici stali se jeho pastorkové *Jan* a *Bernart* bratří *z Valdsteina*, ale vzali tím na se také dluhy nebožtíkovy, pro něž sami bývali v závadách. Prodávali proto některá svá zboží. Po smrti Bernartově oddělil se Jan od synovců a držel sám Krupku, Střekov a jiná panství. Ač l. 1523 Krupku prodal, přece z dluhů nevybředl. Byl dlužen znamenitou sumu peněz *Jaroslavovi z Šelmberka*, kterému postoupil Střekova. Postoupení stalo se bez obvyklého potvrzení královského. Jaroslav ustanovil tu za purkrabě Václava z Nehvizdek,[11]) když potom Jaroslav Střekova se zbaviti chtěl, našla se pro to nová spůsoba. Jaroslav postoupil dlužní právo své Elišce z Fictum a ta potom právo vedla na zboží Střekovské. Tudíž r. 1532 26. října odhádal Burjan Medek místokomorník část panství Střekovského totiž vsi Střekov, Novosedlice, Kramola, Nová ves, Sedlo, Proboštov, Zálezly a Pohořice téže Elišce v sumě hlavní a v úrocích zadrželých a škodách.[12]) Postoupením a zápisem královským[13]) dostalo se panství nedlouho potom *Kašparovi*

[1]) Arch. c. k. dvorský, Chmel Reg. [2]) Arch. Drážďanský. [3]) Arch. č. I. 521. [4]) Arch. Drážďanský, DD 19 str. 101. [5]) DD 61 str. 499, 557. [6]) Arch. č XIII. 441. [7]) Rkps. Vídeňský [8]) DD 6 str. 43 a 181. [9]) Rkps. Vídeňský, Arch. č. VI. 581. [10]) Reg. k. s. O roku soudíme tak proto. že l. 1508 oba si statky prodávali. [11]) Reg k. s [12]) DZ 6 E 9. Hejtmanem tu byl 1533 Jindřich z Doupova (R. k. s.) [13]) Majestátem 1538, 13. května potvrzeny mu listy králů Václava, Zikmunda a Vladislava, zapsán život a povoleno 250 kop na prostavění (Arch. gub.)

Dešenskému ze Strojetic. O tomto víme, že poddané na panství utiskoval a s nimi se mnohá leta přel, až r. 1537 soudem zemským učiněn byl nález, aby též lidé platy a robotami výše nebyli utahováni, nežli bylo odhádáno, oni pak aby se chovali k pánu poddaně a poslušně. Ale nic nepomohlo; r. 1538 byli trestáni pro nové stížnosti proti onomu nálezu a r. 1547 bylo souzeno sedmero stížností, jichž původové byli předkem čtyři lidé z Proboštova, Zálezl atd. Stížnosti ty obsahovaly, že je novými břemeny obtěžoval, královských rozkazův si nevážil, kdykoli poddaní ku králi se utíkali a potom domů přijeli, že se s nimi vězel a trápil ukrutně i při tom těžce na penězích pokutoval. I Kašpar i poddaní jeho vystoupili z předešlých soudních výpovědí; pán měl tedy dle nálezu státi před králem, až do země přijede, peníze kostelní a sirotčí měl dáti, kam patří, a lidí aby neobtěžoval; žalobníci poddaní byli vzati v kázeň, že prý si zbytečně králi na vrchnost svou stěžovali, majíce již dříve soudní vypovědi.[1])

Z jeho styků s Ústskými znám je tento zábavný příběh: Okolo l. 1541 kázal ryby loviti čertovou mateří. Poslal pro Ústské, aby k rozdílu jeli. První vlak lovili Ústští. Nalovili množství ryb, rybáři pak přistáli ku kraji, rozdělili je a pak metali losy. Když po několika nedělích druhý lov lovili čertovou mateří, nalovili něco ryb drahně a přistáli ke kraji Pán kázal ty ryby rozděliti rybákům. I nasuli ryb, co se jim zdálo s jedno rozdělení, aby se ty prve rozdělily, aby jich nezmořili. Když rozdělili, pravil pán: Prej já mám vůli, abych volil. Pověděli páni Ústští: Pane sousede, toho je nikdy nebývalo, losujme jako prve Pán: Já nechci, neb sem prve nikdy nelosoval, pak prej, kdo nechcete, abych já volil, vysypte je v Labe. Rozhněval se, vzal oštip a šel od nich na zámek. Pak poslali Ústští jeho písaře a pověděli: Chceli pán, abychme losovali, tehdy budeme dobří sousedé, jako prve. Odpověděl pán po písaři: Nechci, než aby je vysypali přece do Labe. A tak rybáci učinili.[2])

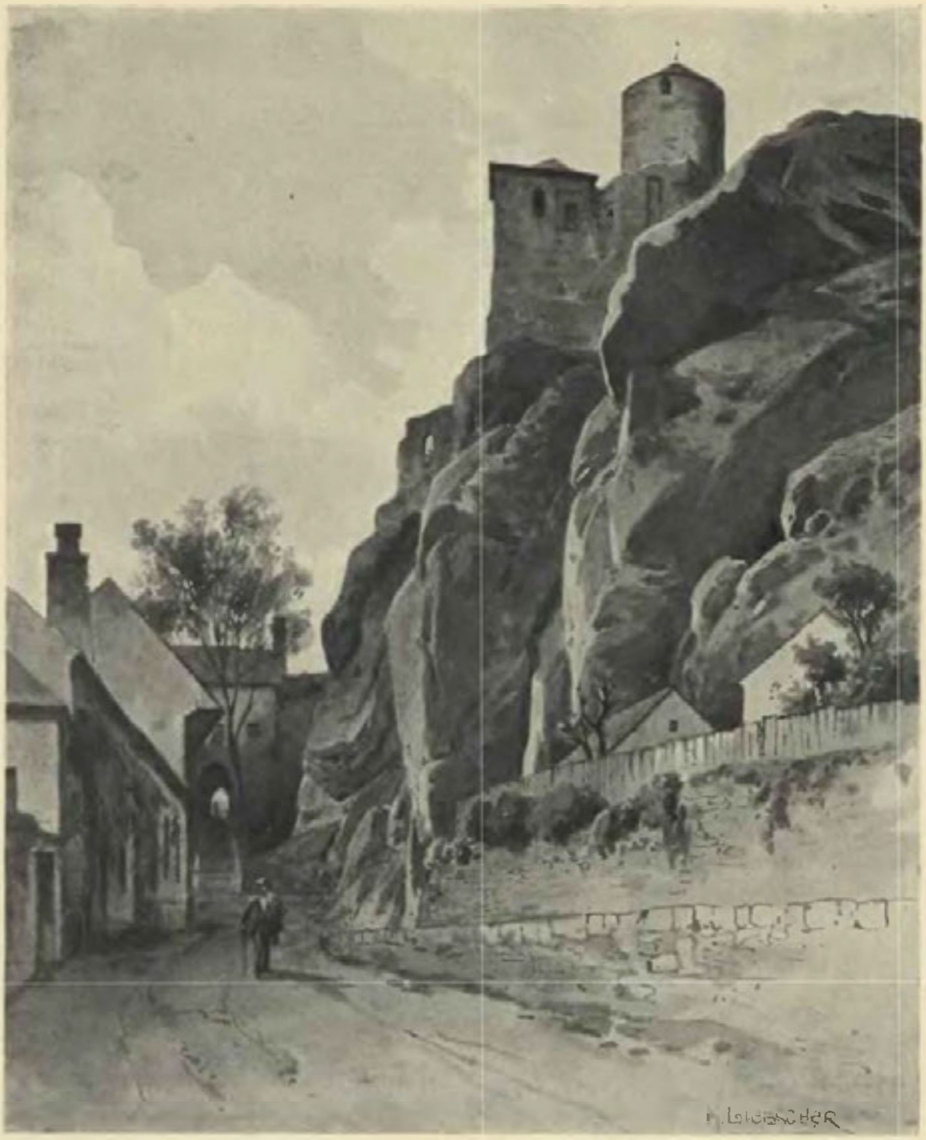

Brána na Střekově.

Kromě toho se Kašpar, jsa povahy nepokojné a nepovolné, dosti se sousedy napřel, jak svědčí zápisy komorního soudu. Když mu l. 1541 majestáty a dobré vůle na Střekov ve sklepě při dskách zemských shořely, vydal mu král Ferdinand l. 1549 nový majestát na Střekov a 3000 kop na něm zapsaných.[3]) Když pak Kašpar zemřel a zástava na syna *Václava* a bratří jeho přešla, zastavil jej král jim l. 1555 tak, že do desíti let nesmějí býti splacováni. Když pak Václav l. 1563 Střekov *Václavovi z Lobkovic* na Duchcově postoupil, dostal tento majestátem životy pro sebe a nejstaršího syna. Protože byl hrad Střekov sešlý a na stavení velkých oprav potřeboval, povolil král Maximilian Václavovi l. 1567, aby 300 kop na něm prostavěti mohl.[4]) A poněvadž spustlost hradu byla taková, že ani tyto peníze na dokonalou opravu nevystačovaly, jednáno se stavy l. 1509 na sněmě shromážděnými, aby na opravu nové peníze povolili. Podlé toho vydán majestát Václavovi, aby ještě 500 fl. na opravu hradu vynaložil, ještě jiných 500 fl. mu připsáno a ustanoveno, aby Václav hrad opatroval, králům otvíral a z něho mimo vůli králův válek nezačínal.[5]) Z těch tedy dob pocházejí poslední památky 16. st, které se na Střekově spatřují Konečně jal se Václav s komorou jednati, aby mu Střekov dědičně doprodán byl,[6]) ale v tom l. 1574 zemřel. Syn jeho *Adam Havel* zdědil Střekov s Duchcovem a Všechlapy. Týž zjednav si veliké zásluhy v komisi Štrasburské a poselstvím do Sedmihradska, jednal o to, aby mu byl Střekov dědičně puštěn. V té příčině učiněn l. 1598 výjezd na panství a shledáno, že hrad na veliké skále stojící, na díle od cihel a na díle od šindel krytý má cenu 1000 kop m. Po

---

[1]) Pam. arch. VI., 101. Viz i Pam. VIII. 343. [2]) Reg. kom. s svěd. [3]) Arch. gub. [4]) Kopiáře arch. gub. [5]) Arch. gub. [6]) Kopiář arch. gub.

Střekov, vchod na hrad.

sečtení peněz zapsaných našlo se, že Vácslavovi na něm zbývá 7100 kop míš. a v těch mu majestátem 1599 25. května dědičně puštěn, tak že ani peníze nepřiplatil.[1]) Vklad ve dsky zemské následoval l. 1601.

Adam přečkal tuto milost jen 6 let († 1605). Syn po něm zůstalý *Vácslav Vilém*, jenž držel Duchcov, Střekov, Všechlapy, Jiřetín a Litvínov, zasnoubil se s Annou Marií z Firštenberka, a když tato r. 1612 zemřela, v druhém loži pojal Marketu hraběnku z Dietrichšteina, z níž pošel syn František Josef Vácslav Vilém potom přistoupil k rodinnému spolku pro sebe a potomky své a toho r. 1615 při stavích dosáhl, že mu prodej Střekova dědičný potvrzen byl. Ledva toho nabyl, prodal celé panství l. 1615 bohaté paní *Polyxeně Lobkovské z Pernšteina* na Roudnici, Sedlčanech a Litomyšli za 35.000 k. míš. Podlé trhové smlouvy i podlé taxy byl Střekov z části přikryt, z části pust. Tak ku př. byly obě věže bez střech a některé části byly tak zašlé, že se již nevědělo, k čemu bývaly.[2]) Prodejem tímto dostal se Střekov v držení linie knížecí Chlumecké a Roudnické rodu Lobkovského a náleží jí posud.

---

[1]) Arch. gub. [2]) DZ. 189. F 5, Arch. Roudnický.

Za *Vácslava Frant. Eus. z Lobkovic* († 1677) zuřila válka třicítiletá a Střekov prodělal mnoho svízelův. Napřed jej osadili Sasové pod Arnheimem (konec října 1631), potom Švédové pod Bannérem (zač. července 1634, začátek dubna 1639), pod Torstensonem (zač. listopadu 1645) a Kopím (konec srpna 1648) a odtud poplenili celé okolí. V urbáři r. 1658 dí se proto o Střekovu, že jest od lidu vojenského všechen spálen a zbořen. Co nebylo klenuté, nemělo krytu a l. 1660 byl již jen jediný pokoj nad branou, v němž se mohlo bydleti a pěti sklepů se ještě užívalo.[1]) Za knížete *Filipa z Lobkovic* († 1734) začal dokonalý úpadek hradu, jenž byl úplně osudu zůstaven, a ku konci 18. století pro strmou a vysokou polohu málokdy byl navštěvován. Část po části spadala. Napřed se sřítila nejvyšší na temeni skály položená část, potom se sesul palác s kaplí a konečně i velká síň, ježto se dlouho zhoubným živlům opírala. Nicméně byl hrad ještě za války sedmileté stanoviskem vojenským Když Chorvaté posádkou v Ústí ležící r. 1757 před Prusy ustupovali, osadili vysoký hrad, odtud dráždili nepřítele a konečně při šarvátce zastřelili pruského generála Zastrova, jenž na onom břehu Labe k Lovosicům proniknouti chtěl. Když ale postupovala velká armáda pruská, opustila posádka Střekov a pruský major Emminger opatřil hrad Střekov pruskou posádkou. Po bitvě Kolínské (18. června 1757) ustoupili Prusové před rakouskou armádou a Chorvaté Laudonovští přilehli 27. července k Střekovu. Nalezše hrad osazený postavili několik kusův na hoře Schanzenberg východně od hradu ležící a odtud k hradu tak silně střîleti počali, že se musil major Emminger s 200 vojáky na hradě osazenými vzdáti. Pro takovou chybu, že totiž v čas s hradu neustoupil, pruský nejvyšší z Herzberka obdržel rozkaz, aby zavazadla Emmingerova v Ústí zůstavená před městem spálil. Charvaté odvážlivější ztečením hradu vytáhli k Ústí, osadili velkou sýpku na Kramoli a odtud nepřítele tak dráždili, až postavena jest na onom břehu celá baterie děl, aby sýpka střelbou byla rozbita. Po té sice Charvaté ustoupili, přešli ale přes Labe u Svádova, ztekli horu p. Marie Prusy osazenou a 29. července nepřítele z krajiny vypudili. To je poslední děj z dějin Střekova.*)

---

[1]) Arch. Roudnický. — *) Popis Střekova před desítiletím k tisku sepsaný budiž doplněn článkem J. Nečáska v Časopisu společnosti přátel starožitností českých XX. na str. 74.

Střekov od jihu

TVRZE V OKOLÍ ÚSTÍ.

Nad Ústím n. L. stával hrad jehož trvání bylo jen krátké. Připomíná se jen v listu d. 1283, 23. srpna, kdež jest řeč o městu a hradě Ústí. Památka po něm dlouho trvala. Když po r. 1426 se stal příliv českého obyvatelstva do Ústí, nazýváno místo hradu Větruší, a Hájek kronikář přimyslil k němu povídačku svou o založení Větruše. Teprve když r. 1839 tak zvaná Ferdinandshöhe zakládána, přišlo se na známky bývalého hradu a r. 1845 zase kopajíce uhodili na dvě rovnoběžné zdi, v nichž se rozličné starožitnosti nacházely. (Ill. Chronik II. 593.)

V městečku **Trmicích**[1]) bývaly dvě tvrze, z nichž jedna (v listinách »hořejší« zvaná) vypínala se nad městečkem, druhá dolejší pod ním.[2]) O osadě Trmicích, jejíž tvrze bývaly manství, jakož i ves, zmiňují se listiny dosti záhy; dokladem toho jest *Jan z Trmic* služebník Boršův z Oseka r. 1294. (Reg. II. 173.) Na počátku 14. století byl *Zvěst z Trmic* držitelem okolní krajiny a zvláště i hory Krupé, na kteréž se počal dolovati cín a r. 1305 zboží toto proti jakémusi jalovému dání bránil. (Reg. II 882.) Tuším, že tito držitelé zboží v Trmicích byli many královskými a že si zde tvrz čili sídlo vystavěli. Dal li tedy král Jan r. 1330 panství Krupecké »s siedlem, kteréž Trmice slove« v manství a pod léno Těmovi z Koldic (Arch. DZ.), rozuměj tomu tak, že mu k témuž panství přidal také vrchní opravu nad manem královským v Trmicích. A poněvadž takové manství v Trmicích bylo dvoje, povstaly též dvě tvrze.

Knihy potvrzovací kostela pražského jmenují r. 1369 *Petra* a *Kunrata* vládyky držitele naší polovice spolu s držiteli druhé polovice Gerunkem a Jindřichem pány podacími kostela Trmického a v l. 1394—1407 *Michála*, obyvatele města Krupky držitelem zboží v Trmicích a pánem podacím oltáře v kostele Krupském a kostela Chabařovského. Ke kostelu zdejšímu opět podávali r. 1402 Těma, biskup Míšenský, a Jiří bratří z Koldic jako držitelé Krupky a man jejich Gerunk z Miliny, držitel dolejšího manství. V držení Chabařovic následoval po Michálovi *Kunrád Manštorf* purkrabě na Krupce (1415), po něm se tu vyskytuje sice r. 1423 Jan z Koldic jako vrchní pán, ale opět r. 1427 17. listopadu jako patron kostela zdejšího *Jan Michálkův* syn *z Krupky*, jenž jest bezpochyby jeden a tentýž s *Hanušem Manštorfem z Trmic*, jenž měl r. 1436, 27. října jeden hlas podací v Trmicích. Roku 1416 odprodal Albrecht z Koldic, sudí dvorský, »dědiny své manské« tvrz v Trmicích s dvorem poplužným a dvory kmetcími a vsi *Hynkovi Jindřichovi Berkovi z Honšteina* za 700 kop grošů. Míní se tu tuším vrchní panství nad Trmici, na nichž seděl pořád man nějaký.

Nástupcové Hynkovi *Jindřich*, *Hynek* a *Mikuláš* bratří *z Dubé a z Hohenšteina* dědiny nahoře jmenované prodali kdysi před r. 1437 *Hanušovi* řečenému *Manštorf* z Krupky, jenž na nich choti své Marketě 200 kop věnoval (DD.) O třicet let později nacházíme zboží toto rozděleno na dvě polovice, poněvadž se buď synové buď vnukové Hanušovi dělili. První polovici držel *Jan Trmický z Manštorfu*, jenž na své polovici Anně z Všechlap manželce věnoval. Po jeho smrti zůstaly dědičkami jeho jmění dvě dcery *Kateřina* a *Eliška*, nad nimiž tedy král Vladislav r. 1487 učinil poručníkem Ješka z Miliny, držitele tvrze dolejší. Roku 1489 dosáhše let plných ujaly vládu otcovského zboží, ježto sdílely z počátku *s Mikulášem Stolinským z Kopist.* Brzo potom rozdělily se sestry o zboží, tak že každá z nich držela čtvrtinu panství hořejší tvrze. Eliška prodala pak r. 1494 díl svůj svrchu řečenému Mikulášovi. Několik dní potom postoupila mu také choť jeho Kateřina všeho práva na svůj podíl spokojivši se s věnem 350 kop, které jí Mikuláš na celé polovici věnoval. Roku následujícího (1495) prodal Mikuláš vše právo své a veškeré dědictví Jindřichovi z Manštorfu za 400 kop. (Vše z DD.)

Druhá polovice tvrze hořejší vyskytuje se nám poměrně později v listinách. Držitel její byl *Jindřich Trmický z Manštorfu*, jenž na své polovici v l. 1489 a 1494 značné dluhy Petrovi z Kouče zapisoval. Koupiv r. 1495 první polovici stal se držitelem celého zboží, na němž opět Petrovi r. 1496 sto kop zapsal chtě se tím vyhnouti zákonům manským; neb byl již starý a bez dítek. Než i Petr uznal za dobré o své nároky na Trmice se starati a již r. 1496 pořídiv zvláště o zboží svém poručníkům statku svého 100 kop zapsal. Čeho se Jindřich a Petr báli, stalo se hned roku následujícího (1497). Po smrti Jindřichově dědictví jeho v Trmicích a Chabařovicích prohlášeno za odumřelá léna, ale proti dlužním úpisům Petrovým právo královo bylo málo výnosné a tak se stal *Petr Kouč z Kouče* držitelem celé tvrze.

Kašpar a *Jan* bratří Koučové, kteří se po Petrovi v držení tvrze vyskytují, byli jeho synové. Hned po nastoupení svém (r. 1507) obmeškali učiniti obvyklou přísahu a povinnost manskou; z té příčiny jim král Vladislav tvrz Trmickou odňal a udělil *Albrechtovi z Kolovrat* na Libšteině nejv. kancléři podávaje mu dědin těch v ušlechtilé manství k hradu Krupce, jenž tehda Albrechtovi náležel. (DD. 27. C 10.) Prameny naše nikde nám nedotvrzují toho, že by byl Albrecht vešel v skutečné držení Trmicka, naopak po několika letech nacházíme zase bratry svrchupsané v držení jeho. Tíž učinili dskami r. 1515 své rozdělení vzavše každý polovici tvrze, dvoru a statku tak jako již bývalo dříve; Janovi připadla polovice n. Jindřicha z Manštorfu, Kašparovi ta, již držel někdy Jan Trmický. (DD. 63, str. 156.)

Kašpar pojal k manželství Kateřinu z Veletic a věnoval jí r. 1518. na své polovici. Jan byl před tím polovice své postoupil *Jiřímu Osterskému ze Sulevic.* Sedění dvou pánův z roz-

[1]) Pomůcka: die Herrschaft Türmitz. Eine Druckschrift von Dr. Hallwich. — 2 díly. [2]) Že tomu tak, svědčí ohlédání komorníka Martina Nymburského r. 1595. Týž veden »s *tvrze dolejší* p. Mikuláše Oty Trmického z Miliny skrze dvůr jeho do vsi Trmic, odtud veden až k lávkám, které přes Bílinu sou a z těch lávek ukazovali (lidé) *tvrz hořejší* u hořejšího konce též vsi, kteráž jest nad řekou Bílinou atd.“ (DZ 170 mezi K a M).

ličného rodu a to na jedné tvrzi nedělalo asi mnoho dobroty a protož Kašpar Jiříkovi odkoupil jeho polovici. (DD 62. a 63.) Takhle hořejší tvrz byvši dvakráte dělena dostala zase jednoho pána. Dle tituláře r. 1589 seděl ještě Kašpar na Trmicích. Kdo po něm následoval, nelze již tvrditi. Přinášeloť to právo manské samo sebou, že následovali synové po otci, pročež máme *Jindřicha z Kouče*, jenž r. 1589 Trmicům vládl, za vnuka Kašparova. Řečenému Jindřichovi král Rudolf zboží Trmické r. 1589 z manství propustil. (DD 53, str. 6; DZ. 24. L 17.) Po něm se nám vyskytuje jako pán Trmický r. 1615 *Jan Jindřich z Kouče*. Když krátce potom povstala rebelie stavovská, stáli všichni Koučové jako horliví evangelíci na straně stavův odbojných, pročež po vítězství Bělohorském naktap opustili Čechy, aby pokutě ušli. Asi v ten čas koupil statek Trmický od nich *Vavřinec Majdrle z Mansperku* (potomní cís. rada a celní úředník v Praze). Trh tento stal se toliko listem a ne dskami; Koučové neměli ani dosti času, aby si dobrali sumu trhovou. Proto Ferdinand II., na něhož suma ta v pokutě připadnouti měla r. 1636, 7. ledna Majdrlovi všechny ještě nedoplacené peníze daroval. (DZ. 145 B 19.) Vavřinec, jenž byl také dolní Trmice koupil, zemřel r. 1644 dne 22. října t. r., syn jeho *Václav Adalbert* svým i jménem bratra svého Jana B. zveden jest na obojí statek Trmický. Oba bratří byli tehdá mladíci a jakýsi Alexander Weipe obstarával tehda zprávu veškerého zboží. Válečné příběhy tehdejší doby působily jim velké svízele. Tak na př. 27. listopadu 1647 rota švédská vrazila do dvora Trmického (kterého?) a tamější dobytek (30 kusů) odehnala. Hejtman zámecký jim odporoval, zajali jej a s ním vzali »mladého pána«. Zajatí byli brzo potom sice vybaveni, ale kořist ostatní dovezena na Most. Několik let potom bratří se o dědictví otcovské rozdělili, Václav vzal si hořejší Trmice, bratr jeho zboží dolejší. Oba bratří asi hleděli statek předešlou válkou zpustlý povznésti všelijakých oprav v hospodářství si všímajíce; ale prostředky jejich k provedení tohoto cíle nedostačovaly; dluhy jsa tísněn prodal Václav Adalbert r. 1662. 30. června statek hořejší Trmický *Janovi Hertvíkovi z Nostic* za 24.000 fl. rh. a 200 fl. klíčného.[1]) Téhož dne koupil Jan H. také dolejší panství a oboje navždy spojil. Rodina Nosticův od těchto dob nepřetržitě až na naše časy Trmicům vládla. I stará tvrz od nich zachována; jest to nynější starý zámek ležící na ostrově mezi Bílinou a průplavem z ramene téže řeky utvořeným na hořejším konci osady, jak již řečeno.

Asi ku konci 14. století rozdělilo se Trmicko na dvě části; v *dolejším* dílu založili si majitelé snad již tehda, jistě ale v 15. století svou zvláštní tvrzi. Dávno z ní všechny stopy vymizely, toliko název »Schlösselwiese«, který se přikládá louce jisté u nynější myslivny na dolejším konci Trmic, poukazuje nás k místu, kde stávala. Nynější myslivna stojí na základech bývalé tvrze.

Nejstarší majitelé dílu dolejšího byli bratří *Gerunk* a *Jindřich* z Miliny, kteří r. 1369 nového faráře k zdejšímu kostelu podávali. *Gerunk z Miliny* (de Melyn a ne de Mücheln, jak Hallwich vykládá) v březnu r. 1402 spolu s bratry z Koldic faráře do Trmic podával. Jeho potomek jest Ota z Miliny »seděním v Trmicích« r. 1429. (Arch. č. I. 410.) Týž měl také r. 1436 jeden hlas podací kostelního v Trmicích. *Ješek* (1464), jeden z jeho nástupců byl r. 1487 králem jmenován poručníkem Kateřiny a Elišky, osiřelých držitelkyň jedné čtvrti Trmicka. Tito držitelé zavázáni byli poddaností a službami manskými k panství Krupeckému, ale *Karel* a *Václav* bratří *z Miliny* (onen již r. 1521 se připomíná) dosáhli toho u tehdejších majitelův Jáchyma a Jiříka bratří Malcounův, že jim všechny služby »bez újmy práva krále J. M.« odpuštěny byly. Tehdá se nám tvrze zdejší po prvé výslovně jmenuje. Královského sproštění léna pohřešujeme (DD. 63, str. 254.)

Po bratřích svrchu psaných seděli zde *Kryštof, Mikuláš* a *Václav* bratří *Trmičtí z Miliny*, kteří si r. 1545 v sobotu po sv. Bonifáci dědictví své v obnovené dsky zemské vložili, totiž: Trmice tvrz, dvůr popl. a dvory km. a vesnice. (DZ. 150. J 1.) O dětech Kryštofových nevíme; po Václavovi zůstala jediná dcera Anna (později Kelblova) přeživši ostatní tuším děti, nad níž do r. 1587 měl poručenství Rudolf Karel z Miliny. Řečený *Rudolf Karel* a *Mikuláš Ota* byli synové zůstalí po Mikulášovi. Roku 1588 vložili si revers ve dsky o svém rozdělení učiněném již před tím, onen byl si vzal Stebno, tento zůstal na Trmicích. (DZ. 23. L 30, 24. E 16.)

Mikuláš Ota měl v druhém manželství Markétu z Bynu a jedinou dceru z prvního manželství Annu, jež byla zasnoubena Jindřichovi z Bynu pánu na Děčíně. Této své dceři a jejím dědicům odkázal Mik. Ota r. 1604 všechen statek vyminiv při tom jen věno pro svou nynější manželku a zemřel r. 1605. (DZ. 132. Q 18.)

Dotčená *Anna Bynova z Miliny* žila ještě 1615, jako paní na Děčíně, Trmicích a Stebně darovala téhož roku kostelu zdejšímu nový zvon. Po její smrti synové pozůstalí Rudolf starší, Vyntíř a *Rudolf mladší* rozdělili se o dědictví otcovské a mateřské, a tento obdržel za svůj díl zboží Trmické. Ve vzpouře stavovské brzo potom vypuklé nebouřili se Bynové proti Ferdinandovi II., mohli tedy po r. 1627 buď přestoupiti k vyznání katolickému a podržeti svá panství, buď je prodati a ze země se vystěhovati. Poněvadž ale volili to poslední, raději prodali všechny své statky. *Rudolf mladší Děčínský z Bynu* prodal r. 1629 tvrz a ves Trmice *Vavřincovi Majdrlovi z Mansperku*, J. M. C. radě za 30.000 fl. rh. V trhové smlouvě o to učiněné se naposledy tvrze zdejší připomíná a jest i věc možná, že ji Švédové v Trmicích plenící (jak nahoře pověděno) zbořili. Po Vavřincovi dostal dolejší zboží za svůj podíl *Jan Baptista* Majdrle a prodal jej (Dolní Trmice), an tehda valně byl zadlužen, *Janovi Hertvíkovi z Nostic* r. 1662 za 24.000 fl. rh. a 100 fl. klíčného. Stalo se to téhož dne, kteréhož Nostic koupil Hořejší Trmice. Oboje zůstalo od těch časů spojeno. Co se dělo potom se starou tvrzí, pověděno již na počátku. (DZ. 396, J 28, 143. K 16, 315. G 19.)

Ve vsi **Tuchomyšli** stávala tvrz velmi záhy a to již ve století čtrnáctém. Původně patřila klášteru Roudnickému. Biskup Pražský Jan maje zboží Kyšperské, k jeho lepšímu opatření a pro snadnější obranu proti nepřátelským útokům nabyl r. 1337 vsí Lochočic, Habří, Hotovic, Modlan, Sobědruh s tvrzí v Tuchomyšli postoupiv za to klášteru jiné vesnice. Od těchto dob až do husitských válek zůstala Tuchomyšl nepřetržitě v držení arcibiskupství Pražského.

Roku 1426 a 1430 připomíná se jako pán zdejšího podacího *Rydkéř z Polenska* seděním na Kyšperce; viděti z toho, že Tuchomyšl spolu s Kyšperkem zastavena jest pánům světským. (Tomek, D. P. I. 363. Lib. conf.)

Ve vsi **Předlicích** nenalézáme žádné tvrze před 16. stol.[2]) Zbyněk Berka z Dubé mistr Strakonický s konventem svým prodal (1547) vesnice celé Předlice, Klíše, Habrovice, Banov, Újezdec, Hradešín a Lovín *Jarošovi Kelblovi z Gaisinku*. (DZ. 8. G 18.) Po smrti Jarošově, který tuším bez dětí zemřel, zdědili všechny statky po něm zůstalé strýcové jeho a to Heřman Kelbl na Stružnici, Ota na Chlumci, Adam Lipolt a Vladislav bratří Kelblové na Hrbovicích. Ti se rozdělili r. 1559 tak, že každý z nich vzal si jisté vsi. Heřman a bratr jeho Lipolt vzali si vsi Habrovice a Banov, též 12 lidí v Přestanově. Ota si vzal 11 lidí v Malém Březně a 4 člověky v Klíši, též 450 kop, konečně Adam Kelbl s Vladislavem bratrem svým vzal si Předlici ves s podacím a polovici vsi Chvojence. (DZ. 172. C 8.) Na Předlicích a Hrbovicích vládl potom Adam sám. Ten snad vystavěl zdejší tvrz.

Adam Kelbl byv dvakráte ženat (jednou s Evou z Nicvic, s níž zplodil nejstaršího syna, a podruhé s Kateřinou z Berbistorfu), zanechal po své smrti (buď na konci r. 1591 neb počátku

[1]) DZ. 315 G. 15

[2]) Předlice patřily za starých dob řádu maltánskému. Dle přiznání velkého převora téhož řádu Jindřicha z Hradce (1418) koupila Předlice Anna z Koldic do života svého (Hallwich, Gesch. von Graupen 13). V husitských válkách r. 1426 stala se u vsi této pamětihodná ona bitva, již obyčejně Ústeckou nazýváme. Zástavou dostala se bezpochyby proslulému válečníkovi *Jakoubkovi z Vřesovic*. Když se vnukové jeho o všechno zboží dělili (r. 1467), dostalo se »zbožie Předlické« s Kyšperkem *Jarošovi ze Vřesovic* a zůstávalo potom u Kyšperka ještě l. 1486. (Arch. arcibisk.)

1592) několik synův, ale statek Předlický odkázal jedinému *Bernartovi*, nejstaršímu synu svému. (DZ. 26. C 30.) Bernart prodal před r. 1602 (vkl. 1612, 3. července) tvrz a dvůr Předlici s poplužím a ves, v Střížově 1 člověka, v Dělouši c. t. m., v Německé Nové vsi, Roudné, Kamenici c. t. m. s podacím sv. Vavřince *Janovi Heřmanovi, Adamovi, Otovi Vilémovi* a *Václavovi* bratřím *Kelblům z Gaizinku*. (Reg. k. s. DZ. 136. D 30.)

Adam a Vilém Kelblové propadli své díly na Předlicích, jež r. 1623 prodány Františkovi de Couriers. (DZ. 153. H 18.) Václav podržel svůj díl, ale odsouzen k manství. Po tom přijal r. 1626 léno na tvrz Předlice, dvůr popl., ves c. t. m., díl vsi Hrbovice, ves Střížovice, Německý Neydorf, Dělouš a Kamenici c. t. m. (DD. 64, f. 668.) Kdysi před r. 1631 prodal Václav celý svůj statek manský Předlický *Šalomounovi Freudenbergerovi* z Havlsberka, král. rychtáři v Ústí nad Labem. (DD. 7, f. 173.) Na týž statek *Ferdinand Arnošt* a *Jan Jiří* bratři Freudenbergerové r. 1659 léno přijali. (Bílek, Děje konf.) Zdá se, že tato část spojena záhy s následující částí zpupnou a že pak obě omylem za manský statek pokládány.

Jedna část zboží Předlického dědičná prodána byla r. 1623 se zbožím Chvojenským nejv. lejtenantovi *Františkovi Ferdinandovi de Couriers* a ta zůstávala zbožím zpupným. Courierovy všechny statky časem se dostaly *Josefovi Rudolfovi* hraběti ze *Šenfeldu* († 1704). Po jeho smrti zvedena jest sestra jeho *Marie Viktorie* s manželem svým *Františkem Ignácem* hrabětem *Vratislavem z Mitrovic* na statky Schönwald, Chvojno, Netluky a Předlice (1704) a získala dvě léta potom od bratra svého (Frant. Josefa) i ostatní statky Šenfeldské. V držení těch pak následoval syn jejich *Frant. Karel* a vnuk též *Frant. Karel* jmenovaný. Statek Předlický, jak manský tak i dědičný, byl za posledního držitele zadlužen. Napřed statky ty všechny r. 1783 jsou odhádány a potom Předlice s vesnicemi od starodávna k ní příslušnými prodány *Fridrichovi Mauricovi* hraběti *z Nostic*. Od těch časův náleží obé k Trmicům.[1])

V **Řehlovicích** stávala tvrz novější na místě sýpky (Heber III. 205). Na tvrzi zdejší seděl ve 14. st. *Rydkéř* a po něm l. 1366 Eliška vdova. Jeho tušim synové byli *Rydkéř, Petr* a *Erhart* bratří *ze Skalky*, kteří v l. 1386 ke kostelu zdejšímu podávali. L. 1405 zbyli jen Rydkéř a Erhart a l. 1411 Rydkéř sám. Týž psal se také z Řehlovic a zůstavil syna *Jana Skálu ze Sulevic*, jenž byl l. 1416 poručníkem dětí Erhartových (Lib. conf. DD. 15, f. 292). Týž Jan byl l. 1422 patronem v Mokově a l. 1426 v Řehlovicích. Současně se připomíná *Petr ze Sulevic* a z Řehlovic, Janův bratr, jenž l. 1419 Pražanům opověděl (Arch. č. IV 377). Z téhož rodu tu seděli *Vaněk* (1441) a od r. 1468 *Jan Kníže* a *Pavel Kníže*. Oba věrně stáli ke králi Jiřímu, Jan byl válečníkem, Pavel byl opatrný a v právech zběhlý (Arch. Drážďanský a kapitulní, Arch. č. IV 77 444). V 16. st držel Řehlovice *Alexander z Leisneka* a prodal je před r. 1530 *Jetřichovi z Bílé* (DZ. 8. A. 12, reg. kom. s.). Tento zůstavil syny *Jáchyma* a *Jana*. Onen ujal Řehlovice a stav se hejtmanem v Jáchymově, zemřel l. 1569 (DZ. 16. K 14). Asi za těch dob vedle staré tvrze vystavěna nová tvrz. Synové jeho dělili se teprve l. 1587. *Bedřich, Adolf* a *Jiřík* zůstavili si Řehlovice, Jindřich a Jáchym dostali Malhostice (DZ. 166. D 23). Bedřich měl později Řehlovice sám. L. 1618 stal se direktorem a pro své velké účastenství ve vzpouře l. 1621 sťat. Statek jeho Řehlovice napřed pobrán, ale potom zastaven synu *Bedřichovi* a dceři *Eufrosině* (1622) za jejich podíl po matce Beatrici, kteří sice ho l. 1628 dědičně dosáhli, avšak stěhujíce se ze země pro víru *Otovi z Nostic* prodali (Bílek, konf. 26). L. 1629 připojeny Řehlovice ke Hliňanům.

Ve **Hliňanech** bývala tvrz bezpochyby na místě pozdějšího zámku. Ze starších držitelů je znám jediný *Petr Šebíř ze Hliňan* (Lib. erect. V.). *Jan, Zikmund* a *Bernart* strýcové *Glacové ze Starého dvoru* prodali Hliňany *Buškovi Kaplíři ze Sulevic* a po druhé je vložili (1545) vnukům jeho *Kryštofovi* a *Aleksandrovi* (DZ. 7. A 10). Když se tito l. 1557 dělili, vzal každý polovici, ale Kryštof hned prodal díl svůj Aleksandrovi (DZ. 12. M 5, DZm. 231. B 23). Tento zemřel l. 1583 zůstaviv dcery *Annu* a *Kateřinu*. Ty se l. 1592 rozdělily. Kateřina prodala svou polovici statku Hliňanského (1607) *Janovi Mikuláši Hochauzdrovi z Hochauzu* (DZ. 22. A 2., 182. J 9.). Tento byl manželem Anniným, vyženil s ní druhou polovici Hliňan a tak měl celý statek. Byv l. 1623 odsouzen, přišel o vše jmění. Statek jeho Hliňany koupil *Vilém mladší Popel z Lobkovic*, jenž maje Hochauzárovi peníze vyplatiti Hliňany (1626) mu na tři léta pronajal Po vypršení té doby prodal Hliňany (1629, *Otovi z Nostic*, jehož potomkům až do 19 st. náležely. (Bílek konf. DZ. 304. C 23.)

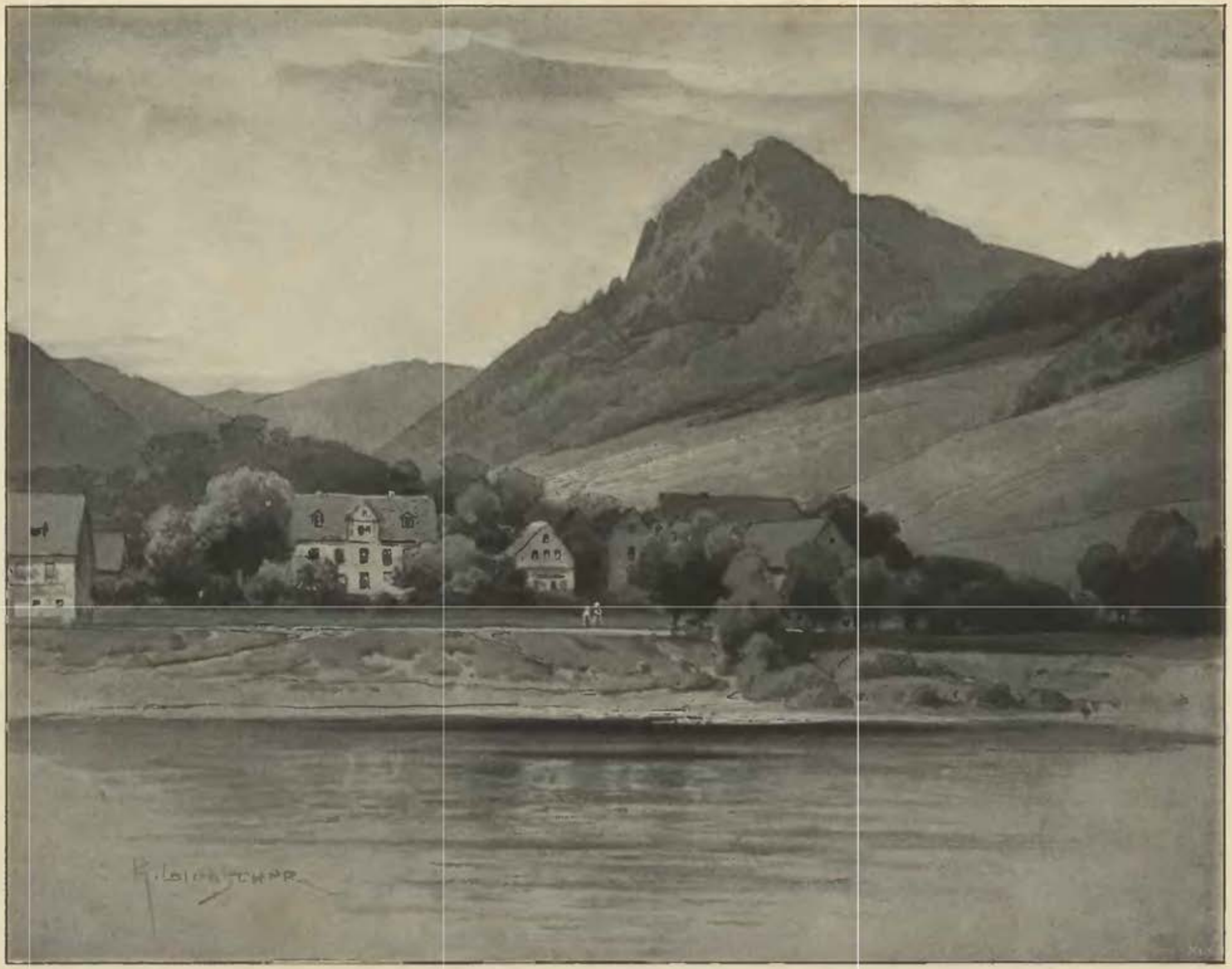
Ves **Brozánky** (prvotně jen *Brozany*) v starších dobách byla rozdělena. Část se dvorem a kostelem patřívala do l. 142) *klášteru Teplickému*, jenž tu l. 1408 dvůr rozprodal, a potom k Teplickému panství (Lib. conf. Lib. erect. IX. B 11. Viz i Rel. tab. II. 43). Jiná část byla vladyčím zbožím a stávala tu tvrz. Na ní seděl *Ondřej* a l. 1410 syn jeho *Léva*, jenž tehda s farářem smlouvu učinil, a bratří jeho *Hylbrant, Haštal* a *Vygant* (Lib. erect. VIII. 109 XI. 164). Lévovi potomci, oblíbivše si jméno jeho, psali se pak *Lévami z Brozánek*. V 15. století připojena také druhá část k Teplickému panství. Jan z Valdšteina daroval l. 1524 Vítovi Lišovskému role v Brozánkách, v těch místech, kde tvrz Lévovská stávala (DZ. 2. A 6). Celá ves patřila pak od r. 1544 k Malhosticům a od 17. stol. k Řehlovicům a pak ke Hliňanům.

---

[1]) Hallwich C. č. II. str. 15, 37, 65.

Klášterec.

Hymlštein.

PERŠTEIN HRAD.

Ke zříceninám, které prvotní rozdělení a jednoduchost od založení svého zachovaly, náleží také zbytky hradu Peršteina. V té příčině podobají se hradu Týřovu, který je však bohatostí svých tvarův tak překonává, jako král pána. Perštein stával nade vsí téhož jména, na vysoké a strmé hoře, k níž založena za naší paměti pěšina. Tou se také přichází asi k tomu místu, kudy se do hradu chodívalo. Před vchodem viděti jest v pravo kopec strmý, z něhož vyčnívají trosky velké věže, v levo táhne se tenká hradba, v níž se nacházela brána. Odtud viděti jest v levo úzký parkán, který však nejde daleko, nýbrž se po několika krocích končí, jsa tu šikmou, polosesutou hradbou zavřen. Za *první brankou* jen 10 kroků daleko jest *druhá*, nacházející se ve zdi hrubé a velmi vysoké, která jest beze všech oken. Brána tato byla prostě z lomeného kamene klenuta, zvenku užší, uvnitř širší. Příchozí vstoupil skrze ni do *předhradí*, maje po pravé ruce v znamenité výši horní hrad, po levé převysoké hradby bez oken, předhradí objímající. Při nich jsou zbytky stavení (konice ?). Prostranství hned za branou je široké, ale zůžuje se za nedlouho, ale tu se spatřují z obou stran jen základy aneb nevysoké zdi. Cesta pak vede mezi nimi pořád v neširokém prostranství mezi venkovskými hradbami a horním hradem, až k místu, kde venkovská hradba v rohu se láme a směrem ke hradu k západní straně běží. Tu bezpochyby byla zase *(třetí) brána* prostá, po níž není památky, a dostal se pak příchozí do horního hradu. Jde-li se rovně starou cestou, přijde se až ke skalnatému konci horního hradu, pod nímž jižně něco níže jest čtverhranná prostora dosud zdmi zavřená (místo k založení praku ? zahrádka ?).

Na *horním hradě* jest choditi nesnadno, poněvadž jest tu mnoho kamení a mladého stromoví, a z té příčiny nesnadno jest hradiště přehlédnouti a zkoumati, kde co bývalo. Po kopcích kamení a prohlubních jde se pak na horním hradě zpátkem (t. j. k severní straně), zde pak jest pramálo viděti. V severozápadním rohu jest prohlubeň, svědčící o tom, že tu bývaly sklepy, a proto také *palác;* zbylo tu venkovské zdivo, z něhož lze usouditi, že byl stavěn do podkovy asi tak jako u Košumberka a Brandýsa. Zvláštností jest u něho *velká věž*, postavená na nejvyšším místě hradu, stojící sice na kraji hradu k ochraně brány a přece jsouc posledním útulkem páně. Od paláce byla jen tak málo vzdálena, že se do ní přecházeti mohlo po mostě, sice byla s palácem spojena hradbou, ve které se nachází branka týmž způsobem upravená, jako dolní brána. Ta asi nebývala pro nic jiného, než aby se mohlo vyjíti před věž; neb pata nestojí na samém kraji strmé hory; snad také po hoře, ač strmé, šla pěšina, aby se na cestu bez dlouhých oklik vycházeti mohlo. Věž byla okrouhlá a hrubá; jižní její polovice sesula se úplně, z druhé stojí zbytek dosti vysoký.

Původní název[1]) hradu toho Birsenstein, Pirsinstein za několik staletí prodělal změny všelijaké, až se konečně ustálil český název Perštein, vedle něhož se užíval pořáde původní název německý a nový německý Pürstein.[2]) Kdy byl hrad založen, jest věcí naprosto neznámou, neb rok 1250, který od některých za

[1]) Pomůckou: Jos. Stocklöw Gesch. der Burg Pürstein (Mittheilungen XIV. 157—190). [2]) Variantův jmena tohoto nachází se množství, všechny však základ svůj mají ve formách Piršenštein neb Perštein. Spůsob psáti Pürsenstein jest novější a tudiž nelze mysliti na formu Purschenstein, tím méně Borschenstein, která by na pány Borše z Oseka jako zakladatele ukazovala (tak na př. Borschengruen svou původní formu až do svého vyvrácení podržel). Název Finkelstein, jenž někdy zřícenině naší mylně přikládán byl, náleží jinému hradu.

čas založení udáván byl, nezakládá se ani na podstatných domněnkách, tím méně na spolehlivých pamětech, poněvadž se domnělí zakladatelé jeho, páni ze Šumburka, teprv od r. 1290 v našem okolí vyskytují, hrad Perštein pak teprv v 14. století v jejich držení se vyskytuje. Tím arci není zamezeno domnívati se, že jej již dříve drželi a také založili.

Páni ze Šumburka pošli dle zpráv spolehlivějších z hradu Šumburka, kdež vládli co ministerialové biskupův Naumburských; odtud přešli do Míšně a Lužice, a konečně se také buď za Václava I., buď za syna jeho Přemysla do Čech dostali. Bedřicha ze Šumburka, pána na Glouchově (1261), v letech 1290—1291 zemřelého, synové byli *Heřman*, *Bedřich*, *Jetřich*, Bedřich, jinak *Frycek* (1261), a *Jindřich* (1288). Z těchto se jeden Bedřich vyskytuje r. 1285 na Moravě, kdežto vystaviv sobě nový hrad u Borstendorfu, proto upadl v tuhé pře s biskupem Olomouckým, a když potom přes rozkaz králův hrad ten rozmetati nechtěl, co odbojník válkou stižen, zajat a ztrátou jednoho prstu pokutován byl. Jelikož roku 1295 byli Fridrich a Jetřich v držení vsi Otvic u Chomutova, lze souditi, že asi v ten čas se usazovali v kraji Kadaňském; tři bratří: Bedřich, Heřman a Frycek, drželi i úřad královský v kraji Kadaňském, jehož se teprve r. 1312 odřekli. Jeden Bedřich vynikal v rozmanitých půtkách let 1316—1318, byl tehda podkomoří královských měst a spolu ve skrovném počtu oněch šlechticův, kteří se přidrželi strany královy. Po smíření Domažlickém ztratil úřad svůj, jenž se dostal Jindřichovi z Lipého.

Potomky jednoho z těchto bratří byli tři bratří *Albert*, *Bedřich* a *Jetřich* ze *Šumburka*, synové pošlí z jednoho Bedřicha, po němž r. 1356 vdova Jitka z Lejsneka žila. Bedřich, jenž byl r. 1345 hejtmanem landkrabí Durynského a spolu pánem na Peršteině, vyskytuje se r. 1344 ve dvou zápisech jako svědek a držel roku 1349 s bratrem svým Albertem hrady Ponicz a Liechtenstein v Míšensku ležící. Listem, daným 1352 5. října, vyznávají všichni tři bratří, že statky své, totiž hrady Piršenstein a Egrberk, polovici městečka Přísečnice s polovicí cla tudíž, ves Vartu s lesem, v městě Kadani 10 hřiven důchodův z dědičné rychty a 40 hřiven platu ročního z úrokův téhož města, hamry železné v okolí a vsi Prunéřov a Mikulovice i se všemi vesnicemi, které k oběma hradům příslušely, od krále v ušlechtilé manství přijali a jemu se tak, jako i předkové, k věrnosti manské zavazují. Bratří ti založili pošlost Peršteinskou vedle větve Hasišteinské. Bratří Peršteinští podávali ke kostelu v Klášterci kněze r. 1356 s mateří svou Jitkou a sami,[1]) Bedřich mimo to sám r. 1359 ke kostelu Radnickému na panství Egrberském. Z toho jest viděti, že posud všichni bratří nedílně vládli, později však (a to, jak se zdá, brzo po r. 1360) rozdělili se o statky své. Bedřich zůstal pánem na Peršteině a Jetřich byl potom pánem na Egrberce, proto ale přece v stálých stycích s bratrem svým, u něhož se kolikráte zdržoval; tak na př. listem r. 1363, 3. dubna na Piršenšteině daným, prodal statek svůj v Přílepích klášteru Oseckému.[2]) Jaké asi to byly příčiny, pro něž *Jindřich z Elsterberka* r. 1368, 18. prosince právo podací v Klášterci provozoval, není nám známo.[3]) Fridrich byl ženat s Kateřinou z Oerlinga z Moravy pocházející, s níž splodil 2 syny *Arnošta* a *Albrechta* neb *Alše*.

Posledně se připomíná Bedřich v prosinci r. 1375, a poprvé *Arnošt* jako pán hradu r. 1376, an podával kněze ke kostelu ve Volyni. Celkem vidíme Arnošta ve 14. století skorem vždy provozovati práva vrchnostenská na panství a podávati kněze ke kostelům.[4]) Albert zajisté nachází se jen jednou (1379) jako patron kostela Klášterského. Co se týče rodinných jednání, vyskytují se vždy oba bratří. R. 1382 prodali se svým strýcem Albrechtem Egrberským manství svá Lichtenstein a Thurn Fridrichovi a Vítovi Glouchovským ze Šumburka, r. 1388 svářili se mezi sebou v příčině zboží svého Přísečnického, r. 1398 seděli oba na soudu zemskem, r. 1402 již Aleš sám. Od roku tohoto mizí na nějaký čas Arnošt ze všech jednání Peršteina se týkajících, a všude vládne Aleš sám. Týž totiž byl r. 1402 patronem v Louchově, v letech 1405—1409 pánem podací v Přísečnici[5]) a zemřel, jak se zdá, asi r. 1410. Kadaňské knihy toho roku připomínají paní Alšovou (Alsonissa) z Peršteina, jež brala z důchodův městských roční úrok 40 kop. Od r. 1402, tedy až do smrti Alšovy, nenacházíme Arnošta v zápisech panství se týkajících, což se souviseti zdá se zajetím Arnoštovým, o němž se arci teprv k r. 1413 dovídáme. Bližší příčiny a průběh sporu toho, jejž měl Arnošt s králem Václavem ve příčině hradu Peršteina, nejsou nám známy; Arnošt bezpochyby spravedlivé věci králově protiviv se mocí, napřed nějakým zápisem převedl Perštein na bratra svého, potom ale byl zajat a teprv po nějakém čase z vězení propuštěn a na soudě zemském postaven. Tu však (r. 1413) přiznal, že se s králem o Perštein a jeho zboží souditi nechce, než přichází mocně na krále, cožkoli s ním Arnoštem o ten hrad i o jiné všecky věci učiní, že slibuje na tom dosti míti a nemá věčně s králem nic činiti ani řečí ani skutkem.[6]) Po té byl Arnošt úplně na svobodu propuštěn a žil někde na nějakém statku. R. 1417 byl již mrtev.

Mezitím byla od r. 1410 poručnická vláda na Peršteině. *Zachař z Vlčí hory*, jsa purkrabí na hradě a při tom také poručník sirotkův Alšových, podával r. 1411 nové kněze ke kostelům v Přísečnici a Louchově,

---

[1]) Lib. conf. [2]) Viz dále v dějinách hradu Egrberka [3]) Lib. conf. Kdybychom nečtli Fridricha ještě jednou, totiž r. 1375, 12. prosince jako pána podací ve Volyni (Lib. conf.), domnívali bychom se, že vládl Jindřich jako poručník. V reg. Vatikánských připomíná se také 1. 1343 kaple na Peršteině, ale nemáme ani zdání, kde stávala [4]) A to r. 1377 do Volyně, r. 1379 do Račic, do Přísečnice, r. 1380 do Louchova, r. 1389 do Klášterce, r. 1391 do Louchova, r. 1395 do Nové Vsi, r. 1401 do Klášterce. [5]) Lib. conf. [6]) Arch č. II. 378.

po něm následoval v obou důstojenstvích *Ratibor ze Sedčic*, t. r. patron kostela v Klášterci. Z dětí nebožtíka Alše znám jest nám jediný syn *Aleš*. Nedlouho po tom se to bylo stalo, že Arnošt, z vězení byv propuštěn, králi se i s hradem Peršteinem na milost poddal. Jak se zdá, bylo potom panství Šumburkův na témže hradě až do smrti Vácslava krále přerušeno a panství úředníky královskými spravováno. Tak aspoň tomu musíme rozuměti, čtouce, že r. 1416 *Hájek z Hodětína*, mistr kuchyně královské, faráře ke kostelu Louchovskému podával[1]) a že se Vilém, syn Arnoštův, psal seděním na Řepíně r. 1417,[2]) an si zboží to jen zápisně držeti mohl od komory královské. Ale v témž roce, kteréhož Vácslav zemřel, nachází se Aleš, syn Alšův, v držení Peršteina, a ve všech tehdejších jednáních držel se stranou Zikmundovou, a Vilém se nazývá také r. 1420 na Pernšteině.[3])

Po novém opanování hradu skrze Šumburky měli k němu právo potomci obou bratří Arnošta i Alše, zejména syn tohoto *Aleš* a syn onoho *Vilém*, vedle něhož a s nímž se r. 1422 jako podací páni v Přísečnici a Louchově vyskytují *Jetřich* a *Janěk ze Šumburka*,[4]) tedy vedle pravděpodobnosti též synové Arnoštovi. Již z tohoto osazování far kněžími, konsistoří katolickou potvrzenými, dá se souditi o katolickém smýšlení těchto pánův; ale oni je i skutky zřejmě okazovali. R. 1424 podával Vilém ke kostelu Přísečnickému sám,[5]) r. 1424 skrotil odporného sobě vladyku z Bukova, jenž se mu na 10 let zapsati musil, r. 1427 přel se s Albrechtem purkrabí z Leisneka; současně s událostmi těmi válčil na jiných stranách s kališníky, a teprv r. 1427, 14. září přistoupil vedle jiných pánův ze Žatecka ke smlouvám, učiněným mezi Hynkem Krušinou ze Švamberka a pány kraje Plzeňského s jedné a Tábory s druhé strany.[6]) Mír s Tábory potom dlouho nedržel, neb již r. 1429 odpovídá mu Saský kníže Fridrich k jeho poptávce, že ne on (kníže), nýbrž Mostští mír »s kacíři« učinili, že neví, jestli tak posádka Osecká učinila, že se ale přičiní, aby bylo příměří opět vypověděno. Další boje s Tábory byly přetrženy, poněvadž oba »bratří strýčení«, rozdělivše se o Peršteín na polovici, ani ve svém domově se srovnati nemohli a o způsob, jak by dědictví své rozděliti měli, se přeli. Konečně mezi sebou učinili smlouvu (1431, 5. října), aby mocně přišli na přátely k tomu dožádané.[7]) Výrok opravcův následoval dne 26. října a byl takový: Aleš má Vilémovi zaplatiti 500 k. gr. o sv. Jakubu a ty mu má položiti za jeho díl hradu svrchního, za půl hory, na níž hrad stojí, za půl mlýna pod hradem, i za ty krčmy a domy, které jsou pod hradem; a také toho hradu nemá prodati ani zastaviti ku páně Vilémově škodě nikomu. A když budou ty peníze zaplaceny, tedy Vilém má Alšovi hradu Peršteina (t. j. jen dílu svého) postoupiti se vším příslušenstvím i co tu jest pušek, prachu i šípův. K tomu dostal Aleš na svůj díl vesnice některé a konečně zboží Přísečnické, poněvadž byl toto někdy Aleš, otec jeho, vyplatil. Vilémovi se dostala za díl druhá polovice panství s vesnicemi, zboží Nezabylické s manstvími. A poněvadž Vilém sídla svého na tom zboží neměl, udělena mu plná vůle, aby si na něm nový hrad vystavěl.[8]) Nežli byl hrad tento vystavěn, bydlel arci Vilém ještě na Peršteině. Tak tu na př. vydal r. 1432, 23. června list, poslaný radě Chebské, jímž si stěžuje na jejich spoluobčana Štěpána Harnišmagistra, jenž prý pomáhal tajně táborskému vůdci Jakoubkovi ze Vřesovic a tím prý královu a křesťanství věc zradil, pročež aby byl povinen podati se soudu a výpovědi jeho.

Práva panská na nově vymezeném panství provozoval Aleš od doby dělení sám. R. 1432, 10. března podával kněze do Přísečnice[9]) a připomíná se potom ve mnohých jednáních téže doby co svědek. R. 1445 vypůjčil si 50 kop od »bratra svého« Alše ze Šternberka, pročež mu vsi své Černýše ke hradu Peršteinu náležité postoupil.[10]) Pro nedostatek peněz zastavoval a odprodával dědiny od svého panství. R. 1445 prodal Vilém a později Aleš každý svou polovici Prunéřova s vesnicemi a polovici městečka pánům z Lobkovic. V příčině prodeje povstaly potom rozepře mezi Šumburky a Mikulášem z Lobkovic, do nichž byli zapleteni i jiní pánové. Hádky ty srovnány jsou r. 1446, dne 16. března skrze Oldřicha z Rožmberka. Potom následoval r. 1446, 24. srpna se strany Alšovy vklad zboží Prunéřovského ve dsky dvorské.[11]) R. 1446, 12. června učinil Aleš smlouvu s Fridrichem knížetem Saským, zavázav se jemu po 3 léta sloužiti a hrad Peršteín proti každému (kromě krále českého) otevřený míti. Když byli r. 1447 posláni poslové k císaři Bedřichovi, aby si vyprosili mladého Ladislava za krále, nacházeli se mezi nimi Vilém i Aleš.

Fridrich kníže byl Alše s hradem jeho jen proto najal, aby při své nepřátelské mysli k jednotě Poděbradské měl v krajinách těchto nějaké pevné záštity. K zvětšení nepřátelství mezi ním a Poděbradskými přispělo i to nemálo, že odňal Vojerce Vilémovi ze Šumburka (1449), který se nyní tím více přivinul k jednotě Poděbradské a u pana Jiříka pomoci vyhledával. Naproti němu stáli ve zdejší krajině Mikuláš z Lobkovic, Jindřich starší z Vejdy na Haušteině, Bedřich z Šumburka a z Glouchova na Hartenšteině, náš Aleš a obec Kadaňská. Všichni ti páni vešli v zjevné spojení s Bedřichem Saským, jenž učinil v Kadani roku 1450, 13. dubna proti Jiříkovi Poděbradskému spolek s katolickými pány na 3 léta. Nyní začaly půtky na kolika místech; také posádka německá Peršteinská půtku s Poděbradskými začala. V březnu r. 1450 »Němci s Per-

[1]) Lib. conf. [2]) T. r. 14. června daroval klášteru v Gerungsvaldě plat na zboží svém Vyntířovském (lib. erect. X. & XI. p. v. 144). [3]) Arch. č. III 494. [4]) Lib. conf. Purkrabí na Piršenšteině byl téhož roku jakýsi *Mikuláš Prawn* (ib. A 5). [5]) ibidem IX A 2. [6]) Arch. gub. [7]) Arch. gub. [8]) Arch. gub. Jednání ta vše v českém jazyce. Jan z Běšic byl purkrabě. [9]) Lib. conf. [10]) DD 61 str. 455 [11]) DD 61 str. 345.

štajna sjevše, spálili jsou velmi dobrou ves Heřmanovi Sirotkovi, služebníku páně Jiříkovu« a lidem páně Alšovým ze Šternberka také něco pobrali. Jak z dopisu téhož pana Šternberka (1450, 13. března) viděti jest, dálo se to vyskakování ze zámku pomocí a přispěním páně Mikulášovým z Lobkovic, neb na hradě spíže neměli, než jen to, což jim Mikulášovou pomocí přicházelo. Všeliké ty a takové malé půtky, které zdejší krajinu trápily, trvaly až do června téhož roku, až totiž jim konec učinilo smíření obou stran na hradě Vilšteině (11. června). Umluveno tu, že v pondělí na sv. Víta, když slunce zajde, s obou stran mají vstoupiti v příměří, v něž také zahrnuti Mikuláš a Glouchovský i s jich zámky s Hasišteinem, Kadaní, Peršteinem a j. v. O Alšovi tu ani zmínky více; jisto jest, že byl již r. 1451 mrtev, a nemineme se pravdou, přijmeme-li za to, že zemřel ještě před smlouvou Vilšteinskou a někdy v první polovici r. 1450. O rodinných poměrech Alšových víme jen to, že měl děti, a že z nich syn jeden byl r. 1446 v jinošském věku; neb t. r. (ve čtvrtek po neděli Reminiscere) přimlouval se pan Oldřich z Rožmberka u kapituly pražské »za syna páně Alšova z Šumburka a z Piršenšteina«, aby jej proboštem udělali.[1])

Hrad Perštein uvádí se ve smlouvě Vilšteinské v takovém sloučení se jménem Glouchovského, že tohoto za jeho pána pokládati musíme. Snadno v něm shledati jest *Fridricha ze Šumburka a z Glouchova*, jenž také patřil r. 1450 k jednotě Strakonické a ke straně knížete Bedřicha Saského. Ale co dědičný pán tu vlásti nemohl, an náležel hrad dětem Alšovým, byl tu tedy jen poručníkem, ale poručníkem nešťastným, jenž by byl málem sirotky o jich veškeré jmění připravil. R. 1451, 31. března učiněny byly ve Chbě úmluvy smírné mezi knížectvím Saským a jednotou Poděbradskou, a ujednáno, že má příměří až do 29. června téhož roku trvati. Ale nežli příměří došlo, nacházel se Bedřich zase ve válce a na hrad sesuly se najednou všecky nehody. O příčinách půtky této nejsme s dostatek zpraveni; souditi se může, že Bedřich svévolným způsobem příměří přerušiv počal v Žatecku řáditi po loupežnicku. V pozdním jaře r. 1451 vytáhli Jakoubek z Vřesovic, Jan Calta z Kamenné hory, Aleš ze Šternberka, Petr odtudž, města Louny a Žatec s celou hotovostí kraje Žateckého s puškami a potřebnou zbrojí ke hradu Peršteinu, a zakopavše se kolem něho, počali stříleti k zámku. Z Lounských počtů lze shledati, že tu leželi asi od 22. května až do ledna r. 1452. Bedřich se sice udatně bránil, když však nepřátelé hrad ztekli, octl se mimo očekávání v jich zajetí. Nyní mu bylo teprv podstoupiti kruté výminky, aby byl vězení prost, a přestáno v červnu t. r.[2]) na následujících podmínkách: Bedřich ze Šumburka a na Glouchově a Hartenšteině postoupí hotovosti kraje hradu »Pirssinsteina« a v moc jich vydá, nicméně můž on s hradu to, co by jeho bylo, vzíti a odvézti, však co by od spíže bylo, to aby při hradě zůstalo. Tovaryši jeho na hradě bojovavší mohou se zbrojí a potřebou svou kamkoliv odejíti; zajatci s obou stran budou propuštěni. Více i to ujednáno, že může Bedřich s Žateckými dále jednati, aby panství Peršteinské dětem n. strýce jeho Alšovým zůstaveno bylo. Konečně se zavázal Bedřich, že bude držeti věčný mír se všemi těmi, kdož byli buď před hradem leželi, buď jakýmkoli spůsobem radou a skutkem pomáhali, toho jim ničím nevzpomínati a při všech přích svých jen k zemskému soudu hleděti. Páni kraje Žateckého, nechtíce připraviti sirotky o jmění jich zděděné, ale i při tom zbaviti se hnízda nepokojův věčných, vydali list přiznávací (dne 29. června) vyznávajíce, že dědicům Alšovým, až by hrad Piršenštein pobořen byl, veškeré panství otcovské navrátí, kromě však hory, na níž stojí hrad. Hrad pak nemá býti nikdy ani osazen ani znovu postaven. Škoda, že se nám tolik zpráv nezachovalo, abychom mohli vypravovati, jestli a jak se nadzmíněné zboření zběhlo a kdy zase hrad znovu postaven byl; neb to jest jisto, že zase r. 1508 stál.[3])

Bedřich, syn Alšův, držel také v zástavě zámek Kadaňský a rozšířil r. 1466 objem panství Peršteinského přikoupením pustého hradu Funkšteina, k němuž několik okolních vesnic náleželo.[4]) R. 1470 nabyl také královského hradu Trutnovského, an mu Hanuš z Varnsdorfu všechny své zápisy na panství Trutnovském odkázal, a král jemu úřad purkrabský tamže udělil. R. 1487 nazývá se Bedřichem starším ze Š a z Peršteina na Trutnově a prodal platy své na vesnicích Prunéřově, Mikulovicích a Cibuši Šťastnému z Fictumu a na Novém Šumburce.[5]) R. 1494 předstoupili strýcové Arnošt Glouchovský a Bedřich Peršteinský před krále Vladislava, ukazujíce mu listy někdy Karla IV. a Václava na manství jejich Glouchovské, Valdenberské a Piršenšteinské. Nedlouho potom zemřel dotčený Arnošt, zůstaviv syny dva, kteří dědili panství Glouchovské. Ti prosili krále r. 1497, aby statky půjčené někdy otci jich a Bedřichovi dal v manství a pod léno nejen jim, nýbrž i strýcům jich *Bernartovi*, *Janovi*, *Albrechtovi*, *Václavovi*, *Heřmanovi* a *Karlovi* sedícím na Piršenšteině.

Bernart držel také panství Trutnovské a zabit jest r. 1504 na Horách Kutných. *Jan*, *Allrecht*, *Heřman* a *Karel* prodali r. 1508 Piršštein hrad, dvůr popl. s popl. krčmy osedlé i pusté, mlýn s platem a vesnice *Albrechtovi z Kolovrat*, nejvyššímu kancléři království.[6]). Od Albrechta koupil zboží to t. r. *Opl z Fictum*[7]) a připojil Perštein k panství svému Šumburskému. Oplovi bylo r. 1512 celé to panství z manství propuštěno.

---

1) Archiv kapituly Pražské. 2) Leželi tu tedy po dobytí ještě až do ledna r. 1452. 3) »Dědinu jich manskú Piršstein zámek« (DD 62 p. 338). R. 1469 připomínají se »villae quae ad castrum Perštein pertinent« (DD 61. p. 485), r. 1483 villae ad castrum Persistein (ib. 62 p. 77), podobně i 1487. Zvyk býval přikládati k hradu slovo »desertum« neb »ruptum«, byl-li pobořen, ale jen ve vkladech, kdež se o něm mluvilo, v našich příkladech k r. 1466—1487 však jen se mluví o příslušenství jeho. A tak ty doklady přesně nedokazují 4) DD 61 p. 485. 5) DD 6 p. 84. 6) DD 62 p. 338 a 63 p. 92. 7) DD 62 p. 339, 63 p. 93—94.

Ale za ten krátký čas, co byl připojen Piršstein k Šumbursku, již byl hrad opuštěn, jak se zdá, schválně: neb v listině dotčené královské připomíná se »pustý zámek Piršenštein«.

Jen ještě jednou a na krátký čas povstalo panství Pirššteinské; dlužno tedy děje pustého hradu až do jeho konečného spojení se Šumburkem pronásledovati. R. 1515 na den sv. Matěje oddělili se od sebe *Opl*, *Jiřík*, *Hanuš* a *Volf* bratří *Fictumové*, při čemž se dostal Perštein Jiříkovi. Tento se zapletl v ničemné obmysly bratra svého, jenž se zabýval děláním falešné mince, zapsal r. 1529 statky své Volfovi Jetřichovi a Hanušovi Fictumům, aby se k němu zabavením statkův přikročiti nemohlo. Opl nacházel se právě při svatebním veselí na Vlašimi (v říjnu r. 1530), když se faleš na něho zjevila a on o tom vyjednání zvěděl. Rychle se sebral, ujel pryč ze země a statek jeho i Jiříkův pobrán králi k ruce. Pobrání Peršteina arci odpírali svrchudotčení Fictumové, ale marně. Chtě Ferdinand král své radě a sekretáři Dr. Pavlovi Ritiovi opatřiti hrad Sprinzenštein v zemi nad Enží ležící, jenž byl manstvím Pasovským a od administratora téhož biskupství již jiné císařské radě a sekretáři Ondřejovi Adlerovi připověděn byl, byl si vyžádal při Adlerovi

Perštein.

tyto nároky a slíbil mu (v Linci 1529, 30. září) buď 3000 fl. rh. zaplatiti aneb statku v téže ceně z konfiskovaných zboží Fictumovských postoupiti, a tu si Adler vyprosil »úřad Pirššteinský«. Že ale týž Adler panu *Kryštofovi z Jendorfu* kr. radě a nejv. hejtmanu nad horami českými 3000 fl. dlužen byl, tedy zapsán jest Piršštein králem pánu tomuto v 3957 fl. 56 kr. List královský na tento zápis r. 1533, 4. ledna v Inšpruce vydaný vymiňuje, aby obyvatelé při svých starodávných obyčejích zůstaveni, statky ve své celosti zanechány byly a k výplatě panství aby strana straně půl léta napřed dala věděti, mimo to i dovoleno Jendorfarovi, že může zápis ten darovati neb prodati, však bez porušení celosti zboží. Brzo se ale ukazovaly všelijaké těžkosti; neb Adler nebyl obyvatelem země a byl Piršenšteina proti reversu a zaplacení 957 fl. 56 kr. Jendorfarovi na oko postoupil. Nedlouho potom Adler zemřel, a poněvadž bratr jeho Kryštof taktéž zboží v Čechách držeti nemohl, prosil krále (r. 1537, 2. srpna), aby zbořený hrad s panstvím (Das zerbrochen Schloß und Amt Piersenstain geheißen) Sigmundem Holzbockem, kr. úředníkem v Jáchymově dotud spravován byl, dokud by Adler inkolatu nedosáhl, a zatím aby se mu toho dostatečná jistota učinila. Komora česká, jíž žádost tato dodána byla, mínění své asi v ten spůsob vyslovila, že neví, zdali se na krále sluší zápisy tak, jak je Adler žádá, vydati. Zatím ale *Hanuš z Fictumu*, jenž po 9 let panování králova na Piršenšteině důchodův z téhož

panství nebral a proto se zkráceným býti mněl, proti králi soudem nastupovati se jal. Hanuš pak, obdržev přísudek na soudu zemském, že mu zboží Oplem zapsané křivě a neprávě odňato bylo, pohnal krále z užívání vsí Tomkova, Teličova, Horné, Steingrynu, Rájova, Hohu, Tolu, Hameršmídu s mlynářem a krčmářem a vším příslušenstvím, náležejícím k zámku pustému Piršenšteinu, jehož užívání sobě za 9 let pokládal 2000 k. gr. č.[1]) Není pochyby, že Hanuš nejen vydání zboží, nýbrž i zaplacení škod na soudu zemském obdržel; a poněvadž byl také pánem na Šumburce, spojen jest s tímto hrad Piršenštein po druhé a na vždy. Až do bělohorské bitvy uvádí se ve všech zápisech panství Šumburského a naposled r. 1608 »Piršštain zámek pustý«.

1) Emler reliq. tab. I, str. 285—286.

ŠUMBURK HRAD.

Okolí Klášterce znamenité jest pro svou malebnou polohu, zejména homolovité hory, které se obyčejně na vysokém, avšak volně se sklánějícím podstavci nacházejí a z něho strmě vynikají. Takovou horou je také Šumburské hradiště.[1])

Hrad Šumburk založen na vrchu hory tak, že se na něm od první brány až k paláci ustavičně stoupá. Od města Klášterce jde se k němu cestou dobře schůdnou až k severní patě hradiště, kdež postaven jest dvůr poplužní Šumburk. Při něm bývalo sídlo v 16. století vystavěné, a nad branou dvorskou býval kámen s erby a nápisy Viléma Huvara a Markéty Huvarové, rozené Borynky, 1599, který jest nyní zazděn nad brankou v levo od brány zámecké v Klášterci. Ode dvora vede cesta lesem, kterým boky hradiště zarostly, a mezi kamením, sesutým a sházeným, až k *první bráně*, která se nacházela v západním rohu hradu. Tato brána bývala prostými vraty v hradbě, kteráž šla od strmého boku hradiště až na horu na hrad. Z této hradby, jakož i z jiné, která šla vedle strmého boku, jen málo zbylo. Je-li málo viděti z první brány, ještě méně jest viděti z *druhé brány*, něco výše se nacházející, neb tu jen základy znáti jest. Tato brána nacházela se také ve příční hradbě, která běžela od boku k hornímu hradu. K obraně její a příhrádku za ní se nacházejícího povydána je z hradu čtverhranatá *věž*. Na konci tohoto příhrádku, který byl menší, než příhrádek mezi první a druhou branou, byl příkop, který dolní ohradu od hradu odděloval. Přes něj mohlo se jíti jedině zveditým mostem, který se spouštěl na to místo, kde z dolní ohrady vycházel násep vysoký a příkrý, s hlubokým příkopem hrad na všech stranách zavírající. Na tomto náspu končí se hradby a ploty se sruby bývaly jich pokračováním.

Hrad dělívali páni Šumburští na horní a dolní, a tak i my učiníme. Do *třetí brány*, ze které veníře dávno jsou vylámány, tak že na příchozího otvírá zubatý jícen, dostaneš se jen tehda, jestliže slezeš do příkopu a z něho vylezeš; pěšinka je několik kroků před branou, ale pro husté křoví není jí viděti. Zvláštností u této brány je prampouch v pravo od ní, než se vstoupí, se nacházející; vypadá tak, jako by to byla zazděná brána. Na levé čili jihozápadní straně dolního hradu, v levo od brány, jest stavení nepravidelných základů, asi z trojího oddělení se skládající. Při samé bráně bylo stavení, v jehož přízemku se *vrátnice* nacházela; tu lze viděti okno, kterým hleděl vrátný do průjezdu, též jiné okno, kterým viděl na příkop a most, a konečně dvéře do průjezdu. V nepravidelném druhém oddělení byly snad konice v přízemí a nad tím podlahy na sypání obilí, spižírny, obročnice a p. Z tohoto stavení vybíhá třetí oddělení, již dotčená čtverhranatá věž. V podzemí tohoto stavení byly sklepy, z nichž jeden, velmi prostranný, ještě se udržel. Přichází se do něho po stupních.

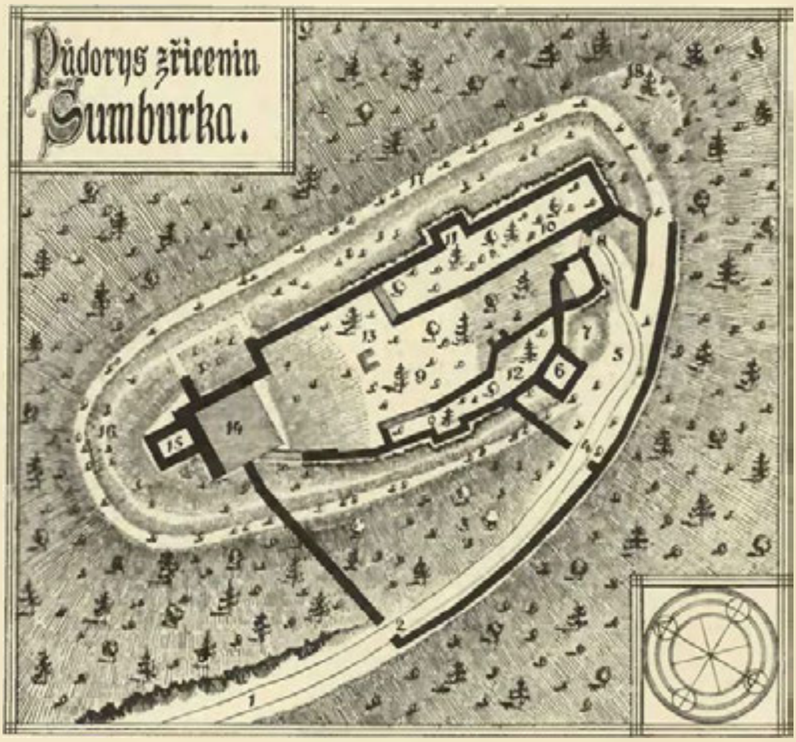
Na oné (severovýchodní) straně jest dlouhé a pravidelné stavení, postavené ok. l. 1480 a proto v 16. st. *Novým domem* nazývané. V přízemí jeho při bráně byla kovárna, na druhé (severozápadní) straně pekárna; nad tím bývaly světnice snad jen o jednom poschodí. Také se tu spatřují dva zajímavé zbytky, totiž na venkovské jihovýchodní zdi prevít, postavený na dvou velkých kamenech, které tu zazděny na místě krakorců,

---

[1]) Pomůckou: Bernau Album I. 375.

a něco dále ve výstupku téhož stavení (na severových. straně) místo *kaple*, jejímiž zbytky jsou kusy prutů a klenby. V kapli jest ještě omítka a velké okno, kde býval oltář. Na pravé (epištolní) straně jest malý výklenek (sanktuář), v levo na omítce vedle okna jest v kruhu kříž, rudkou malovaný. Kaple stojí nad prampouchem, pod nímž byl prostranný přístěnek, jest postavena a klenuta cihlami v 16. věku, a to do venkovské zdi, jak posud lze znáti. Mezi oběma staveními v těch místech, kde rohy jejich proti sobě hledí, jsou zbytky staré nádržky neb studně.

Horní hrad byl malý, ale velmi pevný, stoje na nejvyšším místě hory. Přístup k němu nyní jen skrze křoví dosti jest obtížný; v staré době chodilo se strmě do kopce, ale tudy se do vnitřku nikdo nedostal, nýbrž přístup byl po pavlačích. Neb dosud na přední zdi v přízemí není dveří a horní hrad jest posud úplně zavřen, čemuž nepřekazila díra, v novější době na půl vylámaná; kdo chce tedy dnes do vnitřku přijíti, musí stavení obcházeti na západním boku. Horní hrad skládá se ze tří čtverhranatých stavení. Hlavní stavení do pravidelného čtverhranu založené bylo věžovaté a tři poschodí vysoké. Je to starodávný *palác*. Severovýchodně

Vysvětlení plánu Šumburka.

1. Stará cesta, 2. první brána, 3. přihrádek, 4. druhá brána, 5 druhý přihrádek, 6. čtverhranatá věž, 7. příkop, 8. třetí brána, 9. dolní hrad, 10. nový dům, 11. kaple, 12. nepravidelné stavení, 13. nádržka, 14. věžovatý palác, 15. stavení k němu, 16. příkop, 17. násep, 18. rovné místo k postavení praku.

jest druhé stavení, jehož venkovská zeď se celá do příkopu sřítila. Třetí stavení přistavěno jest, k severozápadu stojíc, na skalnatém výběžku. Sklepy (klenuté místnosti, které bývaly v přízemí a prvním poschodí) dříve byly nepřístupny, protože byly zasypány, nyní průlomem učiněným v hradbě, která běží k první bráně, přichází se přímo ke sklepům, nyní otevřeným (do nedávna ještě klenutým), ale poněvadž jsou otevřeny, zase se přes ně nemůže přecházeti nahoru, leč by se z předu paláce po zdi až do výšky asi dvou m. vylezlo. Na tom paláci viděti je z venčí piknůsky a námětky, též okna později vylomená a cihlami vroubená vedle starých oken.

Zříceniny Šumburka pro svou malebnou polohu a také slušnou velikost zajisté se každému zalíbí, avšak kdo sem přijde, pohřeší architektonickou výzdobu. Každý starý hrad byl kvapně stavěn, ale po vystavění hradeb a hlavních zdí pečlivě vyzdoben vnitřek paláce, ale u Šumburka vzniklo všechno rychle a jediným vodítkem byla bezpečnost.

Kde se nyní spatřují malebné zříceniny hradu Šumburka, viděti bylo ještě na počátku 15. století nic více než lesnatý vrch, kterýž již lid vesnický od blízkého městečka Klášterce Horou Klášterskou nazýval; okolí té hory s vesnicemi mnohými od dob dávných patřilo k hradu Peršteinu. Když se r. 1431, 26. října bratří strýčení *Aleš* a *Vilém ze Šumburka* o panství Peršteinské podělili, poněvadž se spolu na hradě Peršteině srovnati nemohli, dostala se Vilémovi polovice všech vesnic se zbožím Nezabylickým. Zejména doloženo i to ve smlouvě na to zdělané, chtěl-li by si pan Vilém stavěti na hoře Klášterské hrad, jehož již jméno má Schonburg, toho že mu Aleš nemá brániti.[1]) Nový hrad měl se jmenovati na počest rodu Novým Šumburkem. Než byl hrad dokonán, bydlel Vilém u svého bratrance na Peršteině; odtud zajisté r. 1432, 23. června stěžoval si radě Chebské do Štěpána Harnušmistra, že proti všemu prospěchu královu podporuje tajně Jakoubka z Vřesovic a také k Peršteinu nepřátelsky se chová. R. 1435 byl již Šumburk dostavěn a Vilém jal se odtud psáti seděním na Novém Šumburce.[2])

Vilémův celý život vykazuje řadu půtek rozličných a hádek. Jak se nemohl porovnati s bratrem svým strýčeným, tak i s cizími se neustále buď lstí, buď zjevným násilím potýkal. R. 1435 přel se s knížaty

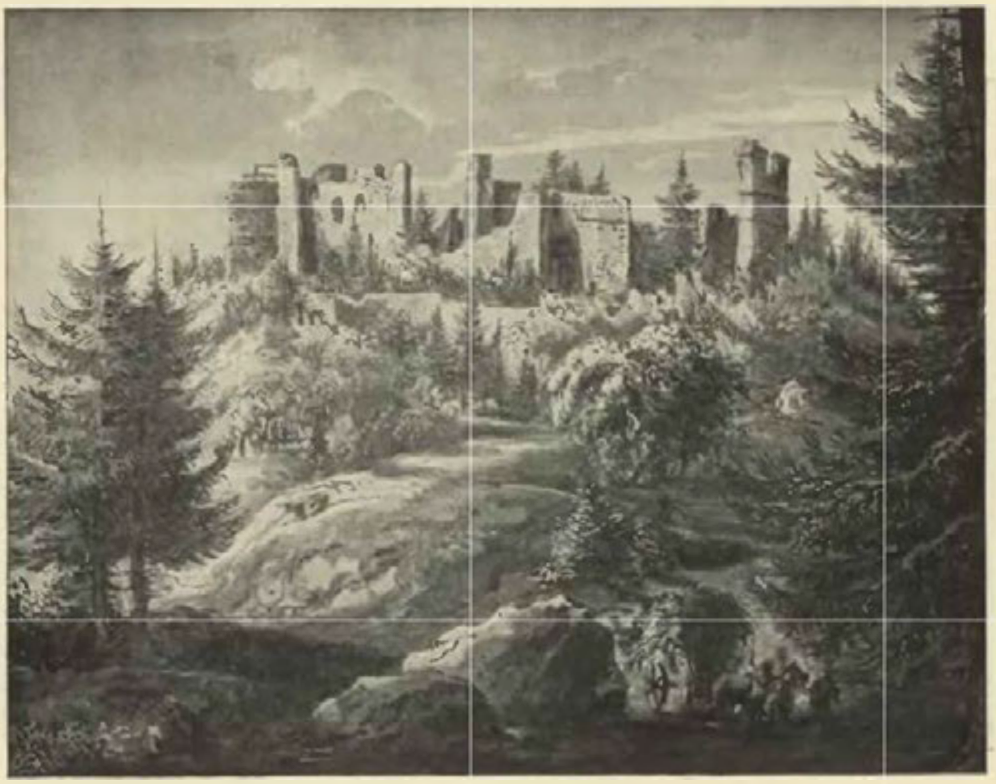
Šumburk od východu.

Saskými, opatem Grunhainským, Jindřichem z Waldenburka a obcí Mostskou o nějaké dluhy, tentokráte ale (10. srpna) přišel mocně na císaře co vrchního rozsudí, jehož nález pod základem 3000 fl. stř. zdržeti slíbil.[3]) Asi v ty časy (zajisté ale před r. 1437) počal půtky s Ventem z Ilburka. Tento napřed učinil Vilémovi značnou škodu, zajav mu něco koní a dobytka na panství Šumburském. Z těch příčin pohnal Vilém Venta k soudu dvorskému, poněvadž byl Šumburk manstvím královským.[4]) Obdržel arci za právo, jehož si však hleděl násilím, opanovav zrádným spůsobem hrad Egrberk, jak se v dějinách téhož hradu vypravuje. Egrberk skutečně také podržel a jej r. 1443 dskami dvorskými Jakoubkovi z Vřesovic prodal.[5]) Již před tím byl také ztenčil objem panství Šumburského, prodav r. 1441 plat svůj 30 k. gr. na vesnicích Prunéřově, Cibuši a Mikulovicích Boršovi z Oseka[6]) a podíly své na Prunéřově a Přísečnici prodal později pánům z Lobkovic. R. 1446 nacházel se zase v půtkách s Bedřichem knížetem Saským. T. r. o letnicích smluveno jest s ním příměří až

[1]) Archiv gubern. Proto nesmysl u Hájka (list 130): Kojatovi synu Všeborovu dán (1065) hrad Dřevič a Smilu synu Borňovu »hrad řečený Šumov«. Smil dle Hájka byl před tím držitel Žatce. [2]) 1435, 21. dubna svědčí »Wilhelm v. Schonnburg gesessin zon Nüenschonnburg« (Palacký Urkund. Beiträge II, 518). R. 1434, 3. února podával Vilém kněze do Klášterce (Acta Zitav.). [3]) Brüxer Stadtbuch N. 229. Vilém obdržel také zápisy na Kostelec n. L., Rabštein a j., kteréžto zápisy r. 1453 Beneš z Hořovic purkrabí na Rabšteině před komisí k tomu zřízenou ukazoval. [4]) DD 19 str. 587. [5]) DD 61 p. 325. [6]) DD 61 p. 310.

do sv. Michala skrze Anarga z Valdenburka a Hanuše Šocha, úředníka na Šarfenšteině. Vedle tohoto smířil se Vilém r. 1447, 1. května s knížetem, slíbil jemu po 4 léta sloužiti a hrad Nový Šumburk jemu na požádání otvírati. Vážné asi příčiny přinutily Viléma prodati celé panství Šumburské a tím dopustiti, že jeho vlastní dílo přešlo do rukou cizích. Vilém podržel si toliko malou část, ostatek všechen prodal r. 1449 *Vilémovi z Ilburka* a to hrad Nový Šumburk,[1]) městečko Klášterec se clem na Ohři, dvůr popl. s 3 rybáky, dvoje manství osedlé a pusté, 2 mlýny s podacím a vesnice.[2])

Vilém Ilburský zůslal jen 4 léta v držení Šumburka; jsa dlužen 1500 kop *Ondřejovi Kafunkovi z Kafunka* a 1500 kop *Oplovi*, *Bozovi* a *Bernartovi*, bratřím *z Fictumu* a *Mikuláši* řeč. *Pflug* postoupil jim (1453) »hradu nového na hoře Klášterské řeč. založeného zvaného Šumburk«, výslovně ale nepostupoval manství ve Vranech.[3]) Téhož ještě roku postoupil Ondřej polovice hradu své Oplovi v 1500 k.[4]) a páni z Fictumu stali se nyní vládcemi samotnými hradu a panství. Bratří řečení bývali někdy předními důvěrníky

Šumburk od severozápadu. Dle tušové kresby V. Kandlera z r. 1836. — Originál v archivu J. J. kníž. Ferd. Zd. z Lobkovic v Roudnici n. L.

a rádcemi knížete Viléma Saského, ale r. 1451, upadše v nemilost a ztrativše všecky statky své, uprchli do Čech, kdežto pan Jiří, správce, přijal Opla mezi rady své.[5]) Majíce dosti stížností do knížat Saských, stavěli se tím rozhodněji na stranu českou. Boz koupil r. 1460 hrad Egrberk a založil zde vedlejší linii, jež tu po 100 let seděla. Pro věrnost kolikráte osvědčenou zapsal král Jiří r. 1465, 11. března Oplovi a synům jeho čtyrem 1500 k. gr. sumy roční komorní na městě Kadani.[6]) Po smrti Oplově, jenž asi l. 1473 zemřel,[7]) zdědili všechna zboží otcovská synové jeho *Jiřík*, *Purkart*, *Kryštof* a *Šťastný*. Ti postoupili r. 1471, 24. října zápisu otcova na Kadaň bratřím z Lobkovic[8]) a rozdělili se potom o panství Šumburské tak, že dva a dva měli držeti polovici hradu; ale Jiřík a Purkart odřekli se r. 1478 všech práv svých a pustili svou polovici ostatním dvěma bratřím, kteří ji až do smrti v nedílu drželi.[9]) Jako již dříve otec jejich, tak i oni hrad, protože byl

[1]) Castrum Novum Szumburgk nominatum in monte Clasterzské dicto fundatum. [2]) DD 61 p. 366. [3]) DD 61 p. 380. [4]) tamže 384. [5]) Palackého děje IV, a, 321. [6]) Rkps. Vídeňský. V rukopise se praví Bohuš za Purkart. [7]) Arch. kapitulni. [8]) Rkp. Vídeňský. [9]) DD 5 p. 366, 61 p. 534.

na stavení sešlý, »všechen téměř znova ustavili« a některá zboží k němu přikoupili. Kryštof, jenž se stal maršálkem dvoru královského, záhy si dobyl zásluh o krále Vladislava, pročež tento listem r. 1481, 22. ledna daným, oběma »hrad řečený Nový Šumburk, ležící za Kadaní« znovu v ušlechtilé manství vysadil a více přidal, jestli by kdo proti nim něco měl, že nemají tištěni býti před žádný soud, co se toho zámku dotýče, nýbrž toliko před krále a jeho rady mají pohnáni býti. Povoleno jim také, aby mohli hrad volně prodati, zastaviti a nápady v rodě si zřizovati.[1]) Co se týče svrchuřečeného přikoupení statkův, jehož se list královský dotýče, tak arci získali bratří r. 1481 ves Petlary a v Mereticích dvory kmecí, za to ale prodali půl Špindlbachu a Tyrsdorfu a ves Raisendorf c. t. m.[2])

Kryštof Opl byl ženat s Annou z Varnsdorfa, jíž r. 1485 400 kop gr. na městečku Klášterci a několika vesnicích věnoval.[3]) Zemřel r. 1486 v lednu, a bratr jeho Šťastný se v hrad jako jediný již dědic uvázal. Ten měl manželku Martu z Muldorfa, jíž r. 1488 na polovici své Pruneřova a vesnicích Mikulovicích a Čibuši věnoval;[4]) a poněvadž na těchto vesnicích měl plat 30 kop Fridrich starší ze Šumburka a na Trutnově, aby tedy vsi ty očištěny byly, Šťastný dotčený plat r. 1487 přikoupil.[5]) Také nabyl panství Teplického. U vysokém stáří udělil r. 1500 městečku svému Klášterci nějaké výsady.[6]) Brzo potom zemřel; když r. 1505 strojena byla válka Loketská, byl již mrtev a dědici jeho vypravovali 47 pěších, 3 jízdné a 3 vozy.[7]) Dědici těmi byli bratří *Opl*, *Jiřík Hanuš* a *Volf Jetřich* (zkrátka Volfdietrich zvaný). Dokud byli bratří nedílní, spravoval Opl panství sám. Týž postoupil panství Teplického Albrechtovi z Kolovrat, ale obdržel za to od něho hrad Perštein pustý s panstvím dosti rozsáhlým. K jeho prosbám král Vladislav veškerá manská panství týchž bratří z manství propustil a r. 1512, 21. září v dědictví zpupné uvedl. Oboje panství obsahovala hrad Nový Šumburk s dvorem popl., Klášterec městečko, vsi, pustý zámek Piršenštein.[8])

R 1514, na den sv. Matěje, rozdělili se bratří o všechno dědictví otcovské a na to sobě dílčí cedule zdělali. Nám jest znám toliko díl, jejž dostal Volf, jehož řečeného dne bratří od sebe oddělili, totiž: Na Novém Šumburce ten dům nový v dolejším zámku od kovárny až do pekárny se všemi pokoji od zdola sklepů až do makovice, městečko Klášterec s pivovarem, masnými krámy, sladovnou a vesnice některé. Při tom také vyminěno, aby podací v Klášterci, kaplanství tudíž, kaplanství na hradě Pražském sv. Václava zůstalo všem v nedílu.[9]) Díl tento nikdy již s panstvím hradu Šumburka spojen nebyl. O ostatních bratřích nevíme, zdali se hned rozdělili aneb ještě nějaký čas v nedílu zůstávali; nicméně najisto postaveno jest, že po několika letech od sebe dílní byli. Z ostatních dílův známe jen neúplně díl Oplův. Poněvadž se tento i potom pánem na Novém Šumburce psal, domníváme se, že i jemu díl hradu patřil; mimo to Jiřík držel veškeré příslušenství pustého hradu Peršteina, a jeden z obou od panství Šumburského také vsi Okunov, Šempach, Grynov s jezerem, Zásadu a Malkov. Z pozdějších zápisův domýšlíme se, že Šumburk byl na tři díly rozdělen, a třetina každému bratru kromě Jiříka patřila. Opl pro svou zběhlost v právech zemských povoláván býval k mnohým čestným úkolům, ale důvěry stavův zneužil nekalým spůsobem, dopustiv se falše. Předvídaje pád svůj, prodal díl svůj všechen ostatním třem bratřím svým a uprchl do ciziny. Královská komora ihned se zmocnila nejen Vintířova a Pětipes, dvou statků Oplových vlastních, nýbrž i všeho toho, co byl bratřím svým zapsal.[10]) Co se týče Peršteina, vypravováno v dějinách jeho, jak zástavami královskými z ruky šel do ruky, svrchupsané však vsi Šumburské zastavil král Ferdinand Hanušovi a Volfovi.[11]) Nemínili však bratří spokojiti se touto zástavou, nýbrž proti králi soudem nastupovali, aby jim zboží někdy Oplem zapsané vydáno bylo. Jiřík mezitím z dějiště zmizel a Volfdytrych buď r. 1538, buď 1539 zemřel, také konce pře se nedočkav, ovšem ale přísudku. Mimo syny Volfovy již z bratří jediný Hanuš byl dědicem oprávněným, a tak dobře vedl svou při, že jemu a Volfovi soud zemský díl někdy Oplův přisoudil. Vinil tedy Hanuš r. 1540 krále Ferdinanda z 356 ss. 50 gr. na díl jeho, Hanuše, ze zástavy svrchupsané přišlých (jež mu měl král navrátiti), jako i za 9 let užívání nejen vsí již řečených, nýbrž i panství Peršteinského, čehož sobě v rovné sumě asi 3000 k. (oč totiž za těch 9 let přišel) počítal.[12]) Hrad Šumburk od těch dob zůstal rozdělen na 2 díly, jeden z nich patřil potomkům Volfovým, dva díly (totiž svůj a svých ostatních bratří) držel nyní Hanuš.

Volf-Dytrych prodal s bratrem svým Hanušem dvory kmecí ve Vizentalu r. 1534 Jeronymovi a Lorencovi bratřím Šlikům z Holiče.[13]) Svému městečku Klášterci byl udělil r. 1529 na neděli Laetare svobody a jiným listem (16. října roku?) obdrželi od něho svobodu, aby mohli piva vařiti, vyčepovati, sůl a maso prodávati, a o statcích svých říditi.[14]) S manželkou svou Markétou ze Rzavého splodil syny Lva a Opla a dvě dcery. Obdržev r. 1536 královské povolení, aby mohl o statku svém říditi, odkázal (1538 v pátek po sv. Řehoři) statek všechen synům svým na rovné díly, však s těmi výminkami, aby dluhy spravedlivé zaplatili a dcerám Elišce a Anně po 500 k. míš. a k tomu každé aksamitovou sukni, dvě damaškové, jednu dykytovou, jednu polouatlasovou, 4 prostřední sukně, k tomu 1 kožich aksamitový, kunami podšitý, a jedno lože

---

[1]) DD 61 p 547 [2]) tamže 550. [3]) DD 62 p. 87. R. 1486 v pátek před novým letem propustila Anna jsouc ovdovělá zápis ten z desk. R. 1485 prodal Kryštof dům u Štupartů v Praze. [4]) Tamže 130. [5]) DD 6 p. 84. [6]) Mayer Monographie von Kaaden 76. [7]) Arch. č. VI. 317. [8]) DZ 6 D 23 a DD 67 fol. 32. [9]) DZ 5 G 21. Tento díl jest základ panství Klášterského, jak se mu v 16. století říkalo. [10]) Viz Reliq. tab. I, 285. [11]) Opl umřel v cizině před r. 1544 zůstaviv syny Kryštofa, Šťastného a Viléma (DZ 5 G 21.) [12]) Arch. gub. [13]) Reliq. tab. I. 285—286. DZ 3 D 17. [14]) Dr. Mayer l c. 77.

šatův dobrých, též také každé 100 zlatých rýnských na řetěz vydali. Pakli by jim otec něco ještě za zdravého života dal udělati, buď na šatech, buď na řetězích, tehdy jim synové nebudou povinnováni toho dávati. Choti své odkázal ves Břežany, dům svůj v Klášterci s dvorem poplužním, nový rybník v Miřeticích a jiný pod ním, však jen do smrti neb stavu jejího změnění, potom to ale mělo zase na syny spadnouti kromě 500 k. míš., kteréž Markéta mohla odkázati, komukoliv by se jí líbilo.[1]) Oba synové byli nezletilí, tudíž se máti jich v poručenství uvázala, a v té důstojnosti ještě r. 1546 zůstávala. Když totiž dsky zemské shořely, a každý práva ta, pokud je r. 1541 držel, dobrými výpisy neb jakkoliv jinak dovoditi musil, dokázala i Markéta právo své ke zpupnému držení části panství Šumburského, a proto na její nalehání třetí díl Šumburka a Klášterec r. 1546 z desk dvorských vymazán jest.[2]) Za let pozdějších rozcházely se dějiny tohoto dílu s dějinami ostatních dílů hradu Šumburka, a to zvláště od té doby, co hrad na hoře sešel a v něm se bydleti nemohlo a tudíž držitelé tohoto dílu nuceni byli dům svůj v Klášterci ve tvrz prostrannou rozšířiti.

Hanuš, o němž se při několika trzích[3]) dovídáme, prodal panství své, totiž dva díly zámku Nového Šumburka, dvůr popl. pod zámkem, Piršenštein zámek pustý a vesnice s pivovarem, ovčínem, mlýnem pod zámkem r. 1543 *Hanušovi*, *Arnoštovi*, *Jiříkovi*, *Hugovi* a *Volfovi* bratřím ze *Šumburka* na Glouchově a Valdemburce.[4]) Po stoleté přestávce dostal se zase hrad v držení toho rodu, jenž jej byl založil.

Z bratří těchto (synův Arnošta r. 1534 zemřelého) potom jen Jiřík, Hug a Volf v držení Šumburka se nacházejí. Bratři ti, kteří byli r. 1526 Horní Vizental (1455 ještě tu byl širý les) založili, přičinili se také r. 1546, aby jejich dva díly hradu Šumburka z desk dvorských vymazány byly.[5]) Nemínili však na dlouho ve zdejší krajině se zdržovati. Prodavše r. 1559 Horní Vizental knížectví Saskému t. r. (ok. 20. června) dvou dílův zámku Nového Šumburka se vším příslušenstvím *Petrovi Bořňovi ze Lhoty* a na Nezabylicích postoupili.[6]) Hned po učiněném trhu *Benigna Bořňova z Jansdorfu*, Petrova manželka, řečeným bratřím $3747\frac{1}{2}$ k. gr. č., jež jim ještě nezaplatila, na panství Šumburském zapsala. Petr Boreň byl l. 1560 na silnici mezi Kláštercem a Šumburkem od bujných zemanů zastřelen,[7]) zůstaviv dvě dcerky nezletilé *Markétu* a *Benignu*, a poněvadž brzo potom máti jejich také zemřela, ujal vládu panství a poručenství nad mladými slečnami *Zdislav ze Lhoty*, bratr Petrův, jenž se před tím na mlýně Míkovském, nyní ale seděním na Novém Šumburce psal a r. 1562 u arciknížete Ferdinanda úřad kraječe zastával. R. 1573, jsa v nedostatku zdraví postaven, učinil v bytu svém v Novém městě Pražském (dne 27. října) poslední své pořízení.[8]) Zemřel ještě téhož roku. Za těchto dvou pánův Boryňů byl hejtmanem na zámku Jindřich Hertenbergar z Hertenberka († 1565).

Když se slečny v panství uvazovaly, nacházel se hrad ve stavu neskvělém. Dlouhotrvalé jeho rozdělení mezi dvě rodiny zajisté nepřispělo k pořádnému opravení starých sešlých stavení, k tomu pak od r. 1543—1559 nikdo tu nebydlel, poněvadž se dá mysliti o Šumburcích, že raději přebývali na Glouchově a Valdemburce a Fictumové, ač se psali seděním na Novém Šumburce, raději bydlili na tvrzi Klášterské, nežli na svém domě na Šumburce, takořka jako v podruží postaveném. Při takových poměrech postačila jakákoliv násilná změna k opuštění starého hradu; a ta se naskytla požárem, jenž větší část hradu strávil.[9]) Bořňové si proto pod hradem nový dům vystavěli. Ze dvou dcer Petrových byla vdána starší za Václava Gryspeka z Gryspeka († 1590) a mladší Benigna za Ferdinanda Renšpergara z Držkovic. Při rozdělení obou sester (r. 1574 ve dsky vloženém) dostalo se Benigně zboží Nezabylické se Všehrdy a Přečaply,[10]) Marketa obdržela panství Šumburské. Zámek a dům panský popisuje nám dílčí cedule takto: »Zámku Nového Šumburka dva díly, jakž ve svém zavření a položení na ten čas jest, se všemi pokoji, kteréž ještě po vyhoření v celosti zůstaly, pod zemí i nad zemí, v tom ve všem zavření, jakž jej prodajem od p. Šumburkův otec náš dostal. Pod kterýmžto zámkem jest stavení nemálo pro pohodlí a k bytu vrchnosti se 2 světnicemi a několika komorami a jedním sklepem suchým, poněvadž na zámku pro sešlost střech a nepříležitost bydleti se nemůže.«[11])

Až do r. 1590 byla Marketa v šťastném manželství s Václavem Gryspekem, jemuž jednoho syna a dvě dcery darovala.[12]) Oželevši chotě svého († 1590), vdala se podruhé za *Viléma Huvara z Lobenšteina*, jehož rod z Bavor pocházel a tam ve stavu svobodných pánův posud kvete. Markéta tím arci ztratila poručenství nad dětmi svými, ale zrušivši zapsání Šumburka n. Václavovi, zase ujala zboží to, jež r. 1593 v úterý po sv. Lucii svému druhému choti zapsala a jen dcerám Rozině a Elišce Gryspekovnám jistý díl svrchkův a nábytkův poručila. R. 1599 znova dostavěli dvůr poplužný a tuším i zámek, pročež nad vraty dvoru zasadili znaky své z kamene tesané a bohatě ozdobené, též nápisy, na nichž se pány na Šumburce a Piršenštejně píší.[13]) Také kostelu v Petlářích darovali křtitelnici, rovněž týmž erbem opatřenou. Z manželství tohoto pošla jediná dcera *Justina Benygna*, jež byla při smrti otce svého († ok. 1601—1602) nezletilá.[14]) Od smrti druhého chotě svého omrzelo Markétu přebývání na Šumburce tak, že si usmyslila panství to prodati. Byla již od-

---

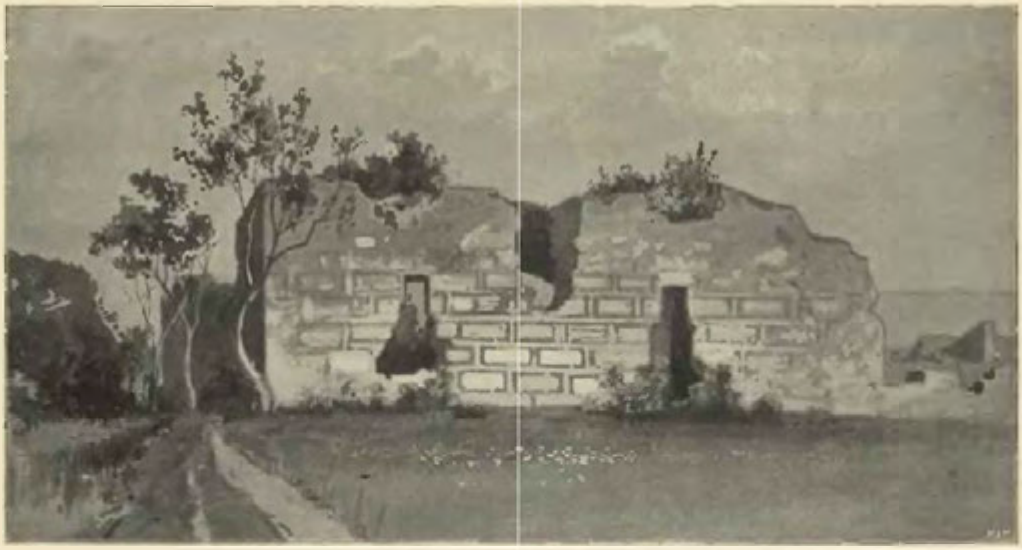
[1]) DZ 3 H 23—24. [2]) DD 62 p. 536. [3]) Před r. 1541 prodal ves Sabenice obci města Mostu a ves Vysoké Březno konventu kláštera Zahražanského (DZ 1 G 25). [4]) DZ 5 A 5. [5]) DD 62 p. 537. Hejtmanem na Šumburce uvádí se r. 1557 Jiří Löblich, 1563 Michael Ohininger. [6]) DZ 87 B 45. [7]) DZm. 10. F 20. [8]) DZ 18 C 29 — D 3 [9]) Kdy se to stalo, není nám známo; možná že již za Šumburků vyhořel, o čemž srovnej něco níže popis téhož hradu. [10]) DZ 61 M 11—16. Dělení se ale stalo již před r. 1572, neb tehda Marketa zapsala Šumburk choti svému, kdyby ho předemříti měla (DZ m. 233 P 25). [11]) DZ 71 M 2—10. Hejtmanem na Šumburce byl r. 1581 Eliáš Zenser. [12]) Václav se také psal sed. na Novém Šumburce a Nečtinách. [13]) Nyní jsou tyto kameny nad fortnou u zámecké brány v Klášterci. [14]) DZ 131 G 30.

prodala před r. 1605 jednu část panství, totiž vsi Okonov, Horn, Tunkov a Telič bratřím ze Štensdorfu na Hlubanech[1]). Ostatek panství totiž dva díly zámku Nového Šumburku s tvrzí (t. j. stavením pod zámkem) s dvorem popl. a s jeho stavením a krčmou pod zámkem., Pirštain zámek pustý s mlýnem a krčmou a 5 vsí prodala l. 1607 *Kryštofovi Fictumovi z Fictum* na Novém Šumburce a Klášterci za 14.000 k. míš.[2])

Mezitím byl třetí díl zámku bez přetržení v držení Fictumův sídlících na Klášterci zůstal, až za Kryštofa zase všechny tři díly v držení jedné osoby sloučeny byly. Panství Šumburské splynulo s panstvím Klášterským; o opravení starého hradu na kopci nebylo řeči, když i opravení nové tvrze při dvoře zanedbáno.[3])

---

[1]) DZ 132 P 12. [2]) DZ 182 A 6. [3]) Srovnej Mittheil. XIV. 184 — 188.

Felixpurk od jihu.

FELIXPURK ZÁMEK.

Na severozápadním konci vsi Rošovic jest pěkné údolí, z něhož jest viděti hornatou krajinu Kláštereckou. Zde při samé Ohři a nepříliš vysoko nad ní stával zámek Felixpurk, ještě před 100 lety dobře zachovaný, ano před půl stoletím ještě pod střechou se nacházející, jehož místo dnes jest ohavností spuštění. Zámek s poschodí vysoký všude býval obklopen ovocnými sady, z nichž jsou nyní pole a zahrádky. Zámek byl do obdélníka založen, jehož čelní strana k severu obrácena byla. Na této straně jest dlouhý příjezd, nad jehož branou rok 1581 vytesán byl. Ze skrovných zbytků lze znáti, že byla brána tak upravena, jako by byla štukovím obložena, ale je to jen omítkou napodobeno.

Na prostranném dvoře, kde býval v pravo byt sládkův a kromě toho skladiště a jiné příležitosti, jest spuštění takové, že vnitřní zeď jest docela zbořena a jen místy stojí; dvůr je proto hotové rumoviště. Ze dvora v levo chodilo se pěknými a pohodlnými schody do horního poschodí. Tu bývaly před 50 lety byty polesného ve výslužbě (na severní straně) a zahradníkův (na jižní straně), které se ještě poměrně dobře udržely. Ostatek býval pust již před 50 lety, a nyní jest východní strana sesuta, tak že zůstaly jen některé klenby. V jihozápadním rohu bývala věž 4 poschodí vysoká, po níž není dnes ani památky. Pěkné bývaly pavlače v prvním poschodí na kamenných sloupech stojící a pěkně sklenuté, které dvůr na severní, východní a jižní straně zavíraly. Klenba a zdi byly ozdobeny malbami, kteréž však na některých místech setřeny byly. Na klenbách byly malovány ženštiny, které snad znamenaly 12 měsícův. Ve výklencích bývaly komické obrazy, samí to zajíci, ani sedí při kvasu za stolem, vycházejí si na procházku, vyjíždějí na koni do boje a přítomni jsou popravě. Také byli vyobrazeni jako dovední lovci, honíce ptáky, lišky a medvědy, ani střílejí ku ptáku, pracují v pekařství a hornictví a konečně umírají. To vše se stavením úplně zničeno.[1])

Zámek tento založen od *Bohuslava Felixa z Lobkovic a Hasišteina* a po něm pojmenován. Základní kámen prý k němu položen l. 1554 a stavba l. 1557 dokonána.[2]) Avšak s tím se nesrovnává, že Majdaléna Fictumova z Kolovrat od r. 1540 ves Rošovice držela a ještě l. 1577 se paní tudíž nazývala[3]). I to lze považiti, že se Felixpurk l. 1583 novým zámkem nazývá a teprve l. 1579 v pamětech připomíná[4]). Bohuslav

---

[1]) Heber's Burgen II. 223. Popis jest psán, jak tu bylo asi l. 1890. [2]) Heber. [3]) DD 64. str. 192, Arch. arcibisk. [4]) DZ 64 K 2.

zemřel l. 1583 a brzo po jeho smrti se synové rozdělili, avšak vesnice ke hradu Egrberku náležité prozatím v nedílu zůstavili, protože Anně vdově po otcovi panství Egrberské i s tím novým zámkem Felixpurkem do života postoupili.[1]) Proč ujal týž statek *Bohuslav Jáchym*, není známo. Bezpochyby se to stalo tak, že chtěl Felixpurk, jenž byl dán za díl *Janovi Valdemarovi*, mladšímu bratru, prodati a peněz utržených k zaplacení dluhů Janových užiti. Prodal Felixpurk l. 1588 *Voifovi Žoldánovi ze Štampachu*, jenž nic nezaplatil, hned se hospodářství ujal, piva vařil a vystavoval, dříví prodával, v potocích lovil a ovce z ovčince odháněl, a to ještě, nežli mu bylo postoupeno. Když pak neplatil, Bohuslav zase Felixpurk ujal.[2]) Bratr tím zachráněn nebyl a Felixpurk dostal se l. 1589 věřiteli jeho *Janovi staršímu z Lobkovic* na Točníce, jemuž byl pro dluh 5600 kop, úroky a škody odhádán[3]).

Když Jan nedlouho potom zemřel, dostal se Felixpurk (1590) na díl synu jeho *Ladislavovi staršímu*. Tento vida l. 1593, jak se nad ním bouře stahuje (Viz VI. díl str. 163, 243), zapsal Felixpurk manželce své *Mandaléně ze Salmu*,[4]) ale od vlády místa tomu nedáno a všechen statek Ladislavův zabrán. Protože však měla Mandaléna na statcích znamenité věno a jinou spravedlnost, učinil s ní Rudolf II. l. 1595 v červenci takové narovnání, že jí Felixpurk, Poláky, Martiněves a Ředhošť, též svršky na Zbirově a Králově Dvoře postoupil.[5]) Ke konci r. 1595 jí všecky ty statky v desky vloženy,[6]) ale již l. 1596 prodala Mandaléna Félixpurk a Poláky *Linhartovi Štampachovi ze Štampachu*.[7]) Když tento l. 1608 zemřel, rozdělili se synové jeho l. 1609 tak, že Jan Raichart dostal Poláky, Linhart Ahníkov s Hasišteinem, *Matyáš mladší* Felixpurk s Egrberkem, Jan Jindřich Byčice s Březnem a Boleboř. Matyáš byl účasten povstání l. 1618, pročež odsouzen dvou třetin statku, ale statek jeho všecek zabrán a prodán l. 1623 *Kryštofovi Šimonovi* svob. p. z *Thunu*[8]). Od pána tohoto připojen na věčné časy ke Klášterci. Oddělen sice l. 1653 s polovicí Klášterského panství, ale za nedlouho s ním zase spojen. Zámek Felixpurk scházel pak zvolna, ale přece udržován pod střechou. Když vyhořel, obnoven zase a dán sem pivovar a zřízeny byty pro vysloužilé úředníky. Pro nedostatek náležitých oprav došlo k žalostnému stavu, v němž se tento jindy krásný zámek nachází.

---

[1]) DZ 67 C 20. [2]) Reg. svěd. k. s. [3]) DZ 24 M 1 — 5. [4]) DZ 26 O 10. [5]) Arch gub. [6]) DZ 127 A 24. [7]) DZ 172 O 26. [8]) Bilkovy děje konf.

Felixpurk od severu.

HYMLŠTEIN HRAD.

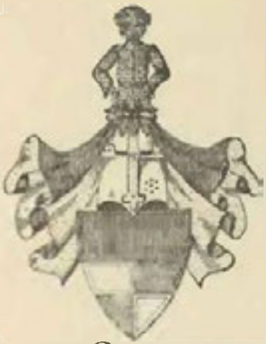
Vysoko nad údolím potoka, který pod Vartou do Ohře ústí, na lesnaté hoře vyplnají se zříceniny hradu Hymlšteina. Starodávný příjezd k němu jde od samoty Hrachové až ke dvoru, který se jmenuje po hradu. Ten dvůr stojí na sedle, které ostroh hradiště od výběžku Krušných hor dělí. Dvůr ten leží blíž kraje návrší, které strmě spadá do dotčeného údolí, kterému se pro jeho nehostinnost za staré doby Peklo říkávalo, jakož se tak posud víska v něm se nacházející jmenuje. Ode dvora jde stará cesta nahoru ke hradu až k místu *první brány*, která mezi stěnami na obou stranách se nacházejícími stála tak, že tu byl jediný přístup ke hradu. Odtud jde cesta po levém kraji a podle bývalé hradby a vždy výše k *druhé bráně*, ještě stojící. Brány jsou vlastně dvě, jedna s větším, jedna s menším otvorem, obě do půlkruhu sklenuté. Touto branou a brankou vstupuje se do malého dvorku, v němž se skrovné zbytky bývalých stavení spatřují. Největší jest zřícenina *věžovatého stavení*, do čtverhranu založeného, které stojí vedle brány, a jsouc její hlavní ochranou, také tuším bývalým pánům palácem a obydlím bývalo. Okna na bezpečných stranách se nacházející byla příčinou, že se tu dříve zeď rozpadávala. Sice je tu a všude jinde viděti jednoduchost a prostotu a nikdež známky ozdobnosti. K tomuto stavení přiléhalo jiné, jež jest úplně zbořeno, tak že jen znáti základy. Na východní straně, trochu povýšené, také bývalo stavení. Zde se nachází vysoký kamenný sloup, který se od lidu zkamenělým mnichem nazývá.[1])

Hrad Hymlštein pojmenován od zakladatele Nebeským kamenem, jako protiva vísky Pekla, na úpatí hradiště se nacházející. Zakladatelem snad byl *Vilém z Ilburka*, jenž se poprvé l. 1434 jako pán jeho připomíná.[2]) Bezpochyby přejal od Štěpána z Kobrshainu část panství Haunšteinského a na něm kvapně nový hrad založil; když pak později i Haunšteina nabyl, zůstal Hymlštein při panství Haunšteinském. Tím se nám také vysvětluje, proč opustl za ostatek 15. století, proto totiž, že kromě purkrabě tu nikdo nebydlíval. Když se okolo l. 1494 bratří *Oldřich* a *Václav Sataněřové* dělili, dostal onen za díl hrad svrchní Haunštein a Hymlštein zvolil si tento za obydlí, a v Kadaňských knihách se l. 1494 poprvé jako jeho pán připomíná. Aby tu pohodlněji bydleti mohl, stavěl tu.[3]) Bezpochyby přistavěl stavení mimo velké věžovaté stavení, které mu bylo k bytu nepohodlné. L. 1507 ještě žil,[4]) ale, jak se zdá, brzo potom zemřel. L. 1515 drželi jej *Bedřich*,

---

[1]) Heber IV. 26. [2]) Lib. conf. Všechny řeči v pamětních knihách okolí (Heber IV. 28) o založení jeho skrze pány ze Šumburka jsou plané domněnky. Páni ze Šumburka ve zdejší krajině nic neměli, nýbrž patřila až do roku 1357 klášteru Postoloprtskému a pak ke hradu Haunšteinu. [3]) DZ. 6. B. 16. [4]) Arch. Chomutovský.

Stolinský z Kopist

z Rausendorfu

Glac ze Starého Domu

z Rosenfeldu

z Ploskovic

Jrmický z Miliny

z Redhoště

Léva z Brozánek

z Pouchova

z Kladna

Mirohorský

Liška z Duchcova

Kamýk z Pohrutic

Michna z Vacinova

ze Želevic

z Nebvízdek

Erby rodin českých osedlých na Litoměřicku. I.

Zámek v Děčíně.

Hymlštein. Dle tušové kresby V. Kandlera z r. 1838. — Originál v archivu J. J. kníž. Ferd. Zd. z Lobkovic v Roudnici n. L.

Zikmund, *Jan*, *Oldřich*, *Kryštof*, *Pavel* a *Šťastný*, synové jeho,[1]) později se také *Ciryl*, nejmladší bratr, připomíná. Bedřich prodal l. 1519 lesy a hory v tu stranu k Vizentálu Kašparovi Pasekovi, aby tu louky, role a rybníky zakládal.[2]) Po rozdělení bratří podrželi Hymlštein *Bedřich*, *Kryštof*, *Pavel*, *Šťastný* a *Ciryl*, a ti prodali tento svůj statek l. 1528 *Jindřichovi Šlikovi z Holiče*.[3])

Jindřich tento panství nově koupeného dlouho neužil, než ještě t. r. (1528) zemřel, zanechav syny *Kašpara* a *Jindřicha*.

Až do jejich plných let spravoval panství bratr zemřelého Lorenc. Potom bratří, dosáhše plných let, před r. 1543 se rozdělili, mladšímu bratru Jindřichovi zůstal hrad Haunštein, Kašpar přijal za svůj díl hrad Haunštein svrchnější s vesnicemi, hrad Hymlštein s příslušenstvím, načež na statku Hymlšteinském manželce své Alžbětě z Vartemberka 7000 fl. uherských věnoval.[4])

Kašpar se o hrad náš hrubě nestaral a opravovati jej zanedbával, tím se také stalo, že za jeho vlády zpustl. Kašpar se potom r. 1546 přidržel stavův Ferdinandovi I. odpírajících, a za pokutu r. 1547 oba

[1]) DD 62 str. 387. [2]) Arch. univ. [3]) DZ. 3 G 5, 6. B 17 [4]) DZ 5 C 26, 27.

hrady Haunšteinské a Hymlštein v manství a pod léno uvedl.[1]) V rekognici na to učiněné i v jiných listinách téhož věku se hrad všudy co pustý zámek připomíná.

Kašpar Šlik, měv panství Hauenšteinské ještě několik let, zůstavil je synům svým *Bedřichovi*, *Jindřichovi* (IV.) a *Prokopovi*, kteří se již v r. 1570 jako nedílní držitelé obojího panství připomínají. Poněvadž Jindřich a Prokop ještě let svých nedosáhli, hospodařil na panstvích sám Bedřich. Na jeho prosbu král Maximilian r. 1574 Hauenšteinsko a »Hymlšteyn zámek pustey« s příslušenstvím z manství propustil.[2]) Zdá se, že za těchto dob hrad pustý byl poopraven a že se dal zase k obydlí potřebovati; neb zápisy pozdější tomu nasvědčují.

Potom nastalo mezi bratřími bezpochyby nové rozdělení, jímž se hrad s panstvím dostal na díl *Jindřichovi*, a po jeho smrti synu jeho *Kašparovi;* možná že s tím souvisí opravení hradu, který měl býti otci obydlím. Bedřich, jenž panství jménem strýce svého Kašpara, let nemajícího, spravoval, prodal r. 1587 zámek Hymlštein, dvůr popl. při témž zámku a několik vesnic *Šimonovi Ungnadovi ze Sunku* na Bornsdorfu.[3]) Šimon se Šliky byl spřízněn (a tuším n. Jindřichův švakr), neb téhož dne, kteréhož byl Hymlštein ve dsky vložen, zapsal naň 6000 ss. g. č. dluhu Anně Marii Šlikové ze Suneku.[4])

Nový majitel panství ho dlouho nedržel, neb již r. 1588 prodal je *Kryštofovi Fictumovi z Fictum* na Novém Šumburce a Klášterci.[5]) Po trhu učiněném statek ten byl ke Klášterecku připojen. Zdá se také, že hrad nedlouho po tom zpustl. V dílčích cedulích téhož statku, r. 1653 sepsaných, připomíná se jen vrch hradský.

---

[1]) DD 64, 600. [2]) DD 52 D 17 a DZ 18 H 30. [3]) DZ 69 B 1. [4]) DZ 90 M 1. [5]) DZ 167 B 18.

Hymlštein. Dle kresby F. A. Hebra z r. 1844.

KLÁŠTEREC ZÁMEK.

Zámek Klášterec jest v pěkném položení východně od města, které jest o něco vyšší než on a při samé řece Ohři, která tu v oblouku okolo zámku teče. Středověké pevnosti byla by tato poloha málo prospěla, a to v krajině, kde jest drahně homolovitých hor, ale zámek ten jest výtvor doby, kde si panstvo méně hledělo bezpečnosti života a jmění, jako spíše pohodlného bydlení, v němž mu již bývalé pěstní právo nepřekáželo, a známku té doby prozrazují kromě rovné polohy i kuplovaná okna v renesančním slohu.

Zámek založen jest do čtverhranu až do prvního poschodí, obílen jest do žluta, a zarostlý jsa na stěnách pnoucími rostlinami, spíše má ráz villy než zámku. Z města se chodívá k zámku skrze zámeckou zahradu, u níž tabule zvědavého napomíná, že do ní vstoupiti nesmí. Nad průjezdem jsou erby rodu Thunovského, v přízemí kuchyně a byty služebnictva, a v hořejším poschodí 23 skvostně upravených světnic. V severozápadním rohu vypíná se čtverhranatá věž, cimbuřím zdobená, jež se divně od renesančního slohu odráží; na ní jest erb Fictumovský z kamene vytesaný a rok 1590. Tehda nejen tato věž, nýbrž i celý zámek založen, avšak, poněvadž se na něm nejednou měnilo a stavělo, zůstaly z prvotního stavení jen hrubé zdi a některá okna.[1])

Děje tvrze Klášterce jsou takořka jen pokračování dějin Peršteina a Nového Šumburka, k nimž městečko Klášterec od dávna a pokud paměti sáhají, hledělo.[2]) Až do r. 1431 patřilo městečko k onomu, a od r. 1431—1514 k Šumburku, tvrze však aneb nějakého domu panského nemělo. Potřeba takového sídla nastala teprv r. 1514, když *Volf Dytrych z Fictumu* zboží Klášterské s dílem hradu Šumburka na svůj díl obdržel. Volf vystavěl tu takový dům a odkázal posledním pořízením (1538) manželce své *Markétě ze Rzavého*,[3]) jež se také po smrti manžela svého († ok. 1539) v poručenství nad nezletilými syny svými *Lvem* a *Oplem* uvázala. Po smrti mateře své dotčení synové dům ten rozšířili a na způsob tvrze ohradili, tak že se potom v památkách tvrzí nazývá.[4]) Lev se psal obyčejně seděním na Šumburce, dokud vůbec tento hrad v dobrém stavu se nacházel, později však se radši psával seděním na Klášterci. R. 1576 uvedl do Klášterce prvního protestantského kazatele a v tom si liboval, že Prunéřov, Mikulovice a Petlary »z papežských ohavností vybavil a zde čisté slovo boží zavedl«.[5]) Zemřel l. 1577.

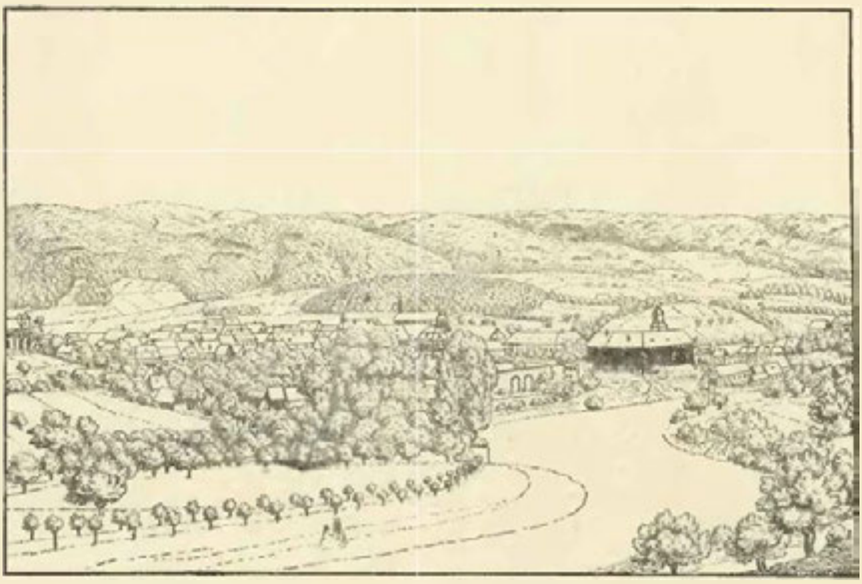
R. 1577 seděli na Klášterci *Volf*, *Jetřich*, *Kryštof* a *Bohuslav Felix*, bratří *z Fictum*, tušim synové nezletilí Lvovi; řečeného roku prodány jim od panství Hauenšteinského dva kusy lesu řečeného Háj.[6]) Dva

---

[1]) Bernau Album I. 105. [2]) Název Klášterce pochodí odtud, že tu okolo r. 1250 proboštství čili klášterec poddaný opatství v Postoloprtech založen byl. [3]) DZ 3 H 23—24. [4]) V dílčí ceduli Šumburské arci teprv r. 1574 ve dsky vložené píše se: Ohře řeka veliká začíná u samé tvrze Klášterské, slove »u jezu Klášterského, kde pan Lev Fictum bytem jest« (DZ 61 M 2—10). [5]) Mittheilungen XIV 185. [6]) DZ 19 M 20.

poslední bratří jedině potom nedílně vládli Kláštercem, a jemu l. 1581 potvrzení majestátů z l. 1457 a 1493 vyprosili.[1]) Kryštof, jenž l. 1590 tvrz Klášterec založil, byl prý »muž vzácný, prozřetelný a v putování světa hrubě zběhlý«; my můžeme k tomu ještě přidati, že byl velmi dobrý hospodář. R. 1583 přikoupil s bratrem svým Bohuslavem statek Mory a později, jsa pánem na Klášterci, nemalé statky přikupoval. Asi r. 1590 totiž se oba bratří od sebe oddělili;[2]) Kryštof držel Klášterec samotný, Bohuslav Pichlberk a Prunéřov od Klášterce oddělený, a k tomu Mory, jichž mu bratr jeho (arci teprv 1616 juxtou ve dskách zemských) postoupil. Rozdělením tímto byly odloučeny od Klášterce dvůr Pichlberk, Prunéřova ta strana k jezeru, Chbany (připadly k Morům) a Bisidky; při Klášterci mimo skrovný objem zůstal třetí díl zámku Šumburka. K tomu přikoupil šetrný Kryštof r. 1592 hrad Hymlštein s vesnicemi, r. 1605 vsi Okonov, Horu, Tunkov, Beličov a r. 1607 panství Šumburské. Ženat byl Kryštof s Voršilou Šlikovnou z Holiče a s ní (pokud víme) synův nesplodil, nýbrž toliko dcery Elišku, Eleonoru, Lukrecii, Marketu a Hypolitu, jimž r. 1597 statek svůj, však teprv po smrti, zapsal.[3])

Na počátku 17. století byl Kryštof jedním z nejhorlivějších a nejčinnějších mezi stavy protestantskými, od nichž za povstání (1618—1620) k rozličným poselstvím užíván i za direktora a defensora zvolen

Klášterec. Dle kresby Fr. Botha (as z r. 1800) v knihovně Musea král. Českého.

jest. Za tou příčinou odsouzen jest Kryštof r. 1622, 5. listopadu všeho statku svého, a poněvadž se i víry své zříci nechtěl, musil se vystěhovati do Saska. Komora česká prodala r. 1623, 2. června zámek a městečko Klášterec, též i statek Novošumburský, zámky Felixpurk a Egerburk a zámek Choltice a tvrz Svojšice *Kryštofovi Šimonovi* svob. p. *z Thunu.*[4]) Nový pán koupil také r. 1628 panství Děčínské, a získav r. 1629 pro rodinu svou povýšení do stavu hraběcího, zemřel r. 1635, 27. března. Již před jeho smrtí spadly všecky jeho statky (1628) na synovce *Jana Zikmunda*, jenž l. 1646 zemřel. Za něho zámek a městečko od vojska vypáleny (1639), když odtud švédský lid vyháněli. Po smrti Jana Zikmunda rozdělilo se o zboží po něm zůstalá 8 synův jeho, učinivše r. 1653, 20. května z celé pozůstalosti také 8 dílův, a to: Děčínský, Podmokelský, Bynaburský, Schönsteinský, Klášterský, Felixpurský, Pětipeský a Choltický.[5]) K dílu Klášterskému patřily zámek Klášterec »od kamene vystavený, s krásnými sklepy a pokoji, též sklepy podzemními«, městečko a několik vesnic.[6]) Díl tento, jako i Felixpurský a Pětipeský, spojil jeden ze synův *Michal Osvald z Thunu*, jenž Felixpurk na díl dostav l. 1655, také díl bratra Quidobalda Klášterecký a díl Pětipeský bratra Václava získal a l. 1671 Klášterec za svěřenství prohlásiv, z něho jako i Pětipes, Benešova, Žehušic a Markvartic první majorát utvořil. R. 1666 a r. 1682 potvrdil a rozšířil svobody městečka Klášterce. Na stavby a k účelům církevním obětoval

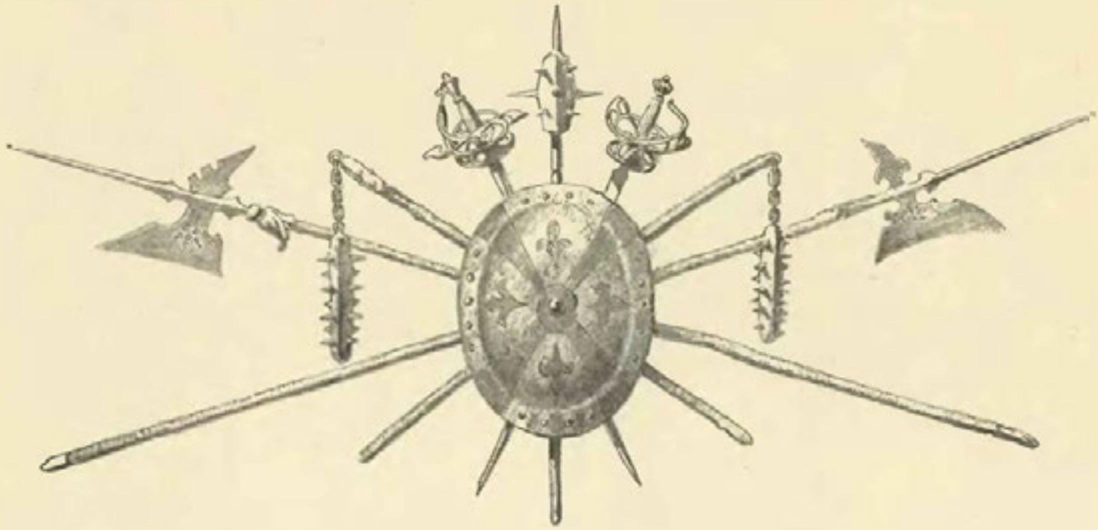
[1]) Reg. královská. [2]) DZ 27 E 8 vloženo 1594. [3]) DZ 27 F 24. Pořízení toto bylo r. 1601 zrušeno a Kryštof zapsal 1616 manželce své Okunov, Horu a j. vesnice (Mittheil. XIV. 188). [4]) DZ 153 E 8—13, Bílek Konf. [5]) Srovnej děje Děčína. [6]) DZ 309 G 11—19.

hrabě nemálo peněz. Povolal vlaského stavitele Rossi di Lucca, za jehož dozorství vystavěn jest kostel farní (1670) i s hrobkou hraběcí. Na konci městečka, tu stranu ke Kadani, vystavěl hrabě kapli Loretánskou, a blízko odtud na levém břehu Ohře kapli p. Marii posvěcenou. Za tohoto hraběte a skrze téhož stavitele proměněna jest (1656) stará tvrz v nádherný zámek s překrásnou zahradou, v níž dle popisu Schallerova rozličné umělé vodotrysky, sochy z kamene vytesané a jiné znamenitosti viděti bylo. K panství přikoupil týž hrabě r. 1668 od Michala Lorence 2 domy v Českém Vizentále s mlýnem, rybníky († 1694). Poněvadž po Michalovi nezůstali synové, nýbrž jen dvě dcery Maria Magdalena a Eleonora, připadly statky majorátní jeho bratru *Maximilianovi*; týž dostal proto r. 1694, 19. února komorníka od desk zemských, aby se mohl uvázati v Klášterec, Felixburk a Pětipsy i s tvrzí Minickou, též Žehušice s dvorem Druhanickým a Benešov. Po jeho smrti († 1701) připadl majorát tento staršímu synu *Janovi Františkovi Jozefovi*, jenž však před svou smrtí († 1720) všechny tři majoráty Thunovské sloučil. Zdědil je všechny jediný jeho syn *Jan Jozef Antonín* († 1788). Týž je do r. 1785 spravoval sám, pak ale je synům svým odstoupil, při čemž dostal první, t. j. Klášterský majorát *František Jozef*. Týž byl pán laskavý a podnikavý, a zemřel r. 1800. Po něm dědil majorát syn *Jozef Jan* († 1810) a po tomto téhož syn *Jozef Matyáš*, známý pro výtečné působení své nejen na statcích svých, nýbrž i v životě veřejném. Po smrti jeho († 1868) zdědil majorát syn jeho Osvald [1]) Když pak tento r. 1883 zemřel, následoval po něm syn téhož jména.

[1]) Bernau Album I 107—112.

Klášterec od západu. Dle staré kresby K. Brantla v Uměl.-prům. museu v Praze

EGRBERK HRAD.

Jižně od Klášterce vypíná se za Ohří lesnaté pohoří, končíc se na třech homolích, jichž bokové napřed strmě a potom volně do hlubokého údolí řeky padají. Na prostřední z nich a nejnižší, tak zvaném hradišti Lestkovském, od sousední homole sedlem oddělené, stával hrad Egrberk a stojí nyní jeho zříceniny. Hradiště jest na všechny strany, nejvíce však v tu stranu ke vsi Lestkovu velmi strmé, což nemálo přispívalo k pevnosti hradu. Stará cesta k němu kamenitá proto se táhne místy strmě nahoru a směřuje k sedlu a tudy k prvním hradbám, které byly však mimo ohradu hradu a jen proto postaveny, aby ostříhaly přístupu ke zvoditému mostu.

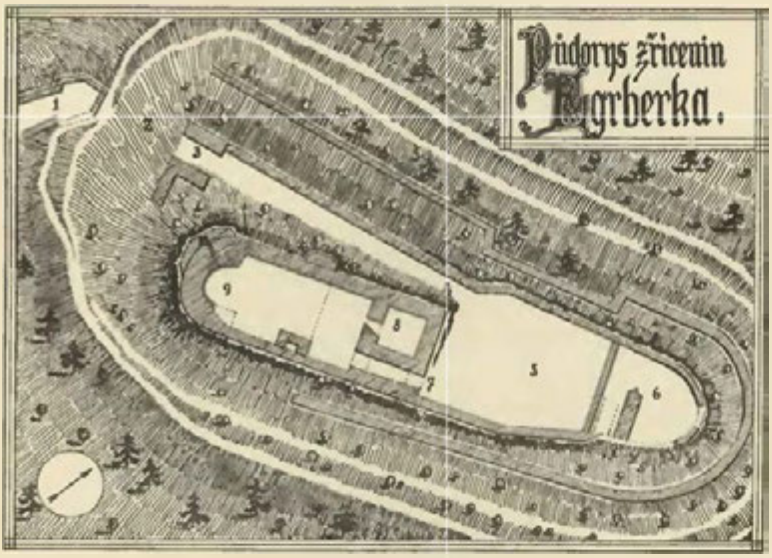
Egrberk, který se dělil na *horní hrad* a *dolní ohradu*, opevněn býval kromě vysokého náspu a hlubokého příkopu dvojí hradbou vnitřní a venkovskou, avšak z této již jen málo zbylo. Vstupovati do dolní ohrady bylo snadno tomu, kdo byl již za *první branou*, ale do této nebylo tak snadno se dostati. Před ní totiž byla bašta, do níž se jezdívalo dotčenou cestou a jež se volně táhla až na vrch bašty; odtud pak se šlo po mostě a zvoditém mostě přes příkop do brány. Měla pak ta cesta výhodu, že byla pravostranná.

Brána tato byla věžovité stavení, z něhož zůstaly jen ty dvě strany, kde nebylo otvorů, kdežto ty, kde byla vrata, se sesuly. Byla pak brána ta tak výhodně položena pod samým horním hradem, že se s něho vydatně a z výšky brániti mohla. Teď se ovšem nebrání, ale také se tu choditi nemůže, protože je cesta mnohým kamením spadaným přerušena. Chodí se tedy pěšinou napřed mezi venkovskou a vnitřní hradbou a pak skrze průlom pod horní hrad. Tu se vstoupí do prázdného místa, kteréž zavírá na jedné straně vnitřní hradba a na druhé straně hrad na skále stojící, jehož vysoké položení bylo pro obranu velmi výhodné (díl I. str. 155). Na jeho konci — tak smýšlíme — kde hradba přistupuje ke skále horního hradu, byla *druhá brána*, po níž není nejmenší památky;[1] za ní pak jest prostranný plac, jenž se skládá ze dvora a podkovitého zavření na konci hradu, ve kterém lze shledati dvě oddělení. Přední byl dům, ve kterémž byly rozličné příležitosti předhradské, pokudž nebyly ukládány v dřevěných domcích na dvoře, zadní bylo baštou na zasazování střelby, poněvadž se tu dvě strany pohodlně přehlédnouti mohly.

---

[1]) Není sice známky, kdy a k čemu by se ta brána byla připojovala, ale položení a podobnost s jinými hrady nutí k domněnce.

Horní hrad podobal se sám sebou zajisté kostelu a v té příčině srovnává se s Radyní, neb tu i tam jest v popředí vysoké stavení na způsob kostelní věže, k němuž se v zadu dlouhé stavení podobné kostelní lodi připojuje. Přístup ke hradu nebyl ovšem po rovině, protože byla brána asi 2 m vysoko nad placem položena, ale poněvadž stál horní hrad na skále a brána, jak již psáno, v jisté výšce a mnohem výše než nyní, kde sesutím se udělala cesta k ní, lze za to míti, že se sem šlo po dřevěných schodech aneb snad po žebříku, který se mohl vytáhnouti. Byltě hrad pro bezpečnost a pohodlí šlo stranou. Na bráně spatřuje se malý zlomek veníře, někdy ozdobného. Průjezd byl na kraji věžovatého stavení (již dotčeného) do čtverhranu založeného a do 3. poschodí vyhnaného, které v 16. století mnoho opravováno a měněno, tak zejména některá okna vylomena a zdivo opravováno. Také se zdá, že byl venkovský roh opraven a těsným kamením zpevněn. V jeho přízemí jsou dvéře, které tu snad prvotně nebyly, nýbrž bezpochyby později byly probourány. Přízemí a první poschodí obmezena byla průjezdem, v nich obou oken nebylo, jen k západu jsou v prvním poschodí dvě okna do vnitřního dvoru. V druhém poschodí byla *síň*, která se táhla po celém stavení i nad průjezdem a měla na delších stranách po třech a na kratších po dvou oknech neb prvotně otvorech. Okna nejsou stejná; jedno na př. kryje se trámy, jiné však u severního rohu v pravo jest velmi pěkně ozdobeno

Vysvětlení plánu. 1. Příjezd, 2. místo mostu a zvoditého mostu, 3. přední brána, 4. snad druhá brána, 5. plac, 6. podkovité stavení, 7. brána k hornímu hradu, 8. věžovatý palác, 9. starý palác, 10. podezdívka a ochoz.

a sklenuto útle přitesanými pruty dvakráte do kříže, tak že tento kousek k nejhezčím památkám Egrberka náleží. V tomto okně jsou ještě trámy a prkna, bezpochyby od triangulačních prací pocházející. — Kde byla tato síň, spatřuje se posud dynchování. Nad síní bylo ještě třetí poschodí s nízkými světnicemi a nevelkými okny; jedno z nich dává znáti, že bývala obložena kamennými veníři tesanými.

Od západního rohu věže táhne se hrubá hradba, která byla zevnčí uprostřed šestihranatým výstupkem sesílena; ta se z velké části sesula a zbyl z ní jen trup asi 4 m vysoký. Druhá hradba, jdoucí od průjezdu, jest o něco slabší než první a od ní jest do dvora povydáno malé čtverhranné stavení, o jehožto určení není nic známo, ač nebyla-li tu vězení, poněvadž jest vnitřek přes to, že mnoho z toho stavení spadlo, ještě hluboký. Tam, kde obě hradby konce hradu dobíhají, spojeny jsou polookrouhlou zdí neobyčejné hrubosti, která z části se sesula a z části stojí, objevujíc se zevnčí jako dvě vetché zdi, které jsou již na upadení a nebezpečně se kloní; dojem ten obchází příchozího, i přijde-li k nim z vnitřku. Obdivuhodná jest pečlivost, se kterou tato zeď jest stavěna. Lícní zeď ze vnitřku ukazuje, jak pečlivě kladeny kameny na sebe, aby jen byla zeď hladká, také má zeď tato starší ráz, než věžovaté stavení před ní. Tuším, že tu býval starý podkovitý palác, jaký se nacházívá u nejstarších hradů (na př. Brandýs, Košumberk) a že pochází od prvních držitelův a ostatek od Šumburkův. Okna tu byla také, ale úzká; o jejich způsobě nelze nic říci, poněvadž jsou mnoho vylomena. Jeden širší otvor je tu též, který snad byl brankou ven; neb jest tu hrubá podezdívka, vystavěná snad již velmi dávno, aby zeď podpírala a tu se mohl umístiti ochoz.[1])

[1]) Pomůcka Heber's Burgen, III, 131.

Zakladatelem Egrberka byl podle našeho domnění *Odolen z Chyš*, jenž žil v l. 1254—1292, týž, jenž držel Kadaň a jemuž ji král Přemysl odňal. Dostal za to snad Hustopeč na Moravě, kterou r. 1279 a bezpochyby již dříve držel. Že pak (snad) Egrberk založil, dovodí se tím, že se po něm psával.[1]) Jeho synové byli *Frycek* a *Vilém z Egrberka*, z nichž tento stranil l. 1317 přátelům proti králi Janovi. Statky své Hustopeč a Zlín prodali l. 1322 královně Alžbětě. Zdá se, že se později oddělili; Frycek zajisté sídlel na Pětipsech, jimiž se králi Janovi v manství poddal. O Vilémovi se píše naposled k r. 1327, než vyskytují se po něm (1342) *Vilém starší* a *Vilém mladší z Egrberka* jako držitelé městečka Vilémova a jeden z nich byl v letech 1346—1350 purkrabí na Kadani a popravcem kraje Žateckého.[2]) Fryckovi potomci psali se pak buď z Pětipes aneb *Pětipeskými z Chyš a z Egrberka.*

Egrberk od jihu.

Je zřejmo, že dotčení bratří usadivše se na menších statcích Egrberk prodali. Získali jej buď tehda neb později bratří *Albrecht*, *Frycek* a *Jetřich ze Šumburka*, držitelé hradu Peršteina, kterýž s Egrberkem léta 1352 císaři Karlovi v manství dali.[3]) Frycek vyskytuje se l. 1359 jako samojediný pán na Egrberku,[4]) ale později se dostal Jetřichovi. Každý z obou měl potomstvo a tak vznikly dvě pošlosti. Jetřich měl z manželky Žofky syny *Albrechta* a *Jetřicha* a zemřel kdysi před r. 1379. Mladší syn Jetřich vstoupil před r. 1376 do řádu Něm. rytířův a byl r. 1383 komturem v Chomutově. Albrecht, jenž zdědil Egrberk, učinil l. 1379 darování k oltáři sv. Kříže v kostele Cvikovském a prodal l. 1382 se strýci svými hrady Lichtenstein a Turn strýcům svým Glouchovským. L. 1383 podával kněze do kostela Radnického, ale brzo potom prodal Egrberk *Jindřichovi Škopkovi z Dubé.*[5]) Tento tu měl purkrabě Vítka, jenž podával (1386) faráře do Radnice. Jindřich byl nejv. hofmistrem a zemřel 1395, 6. května. Zůstavil syny *Alše* a *Jindřicha*, kteří byli ještě l. 1401 ve

---

[1]) Loserth St. Paulerformelbuch 68. Ostatní podle Emlerových Regest [2]) Palacký, Formelb., I, 359. [3]) Arch. c. a k. dvorský. [4]) Lib. conf. [5]) Mitteilungen d. V f. G. d. D., XIV, 175.

spolku, ale od r. 1402 vládl Jindřich na Egrberce sám podávaje do r. 1404 faráře do Velké Vsi, Soběchleb a Radnice.[1]) Od r. 1405 psával se Jindřich seděním na Ústí, protože na Egrberce nebydlíval, ač v krajině naší měl statky některé. Prodal Egrberk kdysi okolo l. 1410 ne-li dříve.

Novým pánem stal se *Mikuláš* Augustinův *z Prahy*, známý milostník a věrný služebník krále Vácslava, jenž se proto psával v l. 1411 a 1412 z Egrberka, měv před tím Vožici (ještě v letě 1411), ale prodav asi l. 1413 Egrberk seděl potom na Okoři.[2]) Z následujících držitelův jest nám znám *Vend z Ilburka*, spolu pán na Šonevaldě v Lužici, pán smýšlení přísně katolického a tudíž nepřítel kališníkův, s nimiž maje po boku mladého Venda a strýce Půtu bojoval.[3]) Král Zikmund potvrdil l. 1430 Otovi z Ilburka a Vendovi a Půtovi jeho strýci manství Egrberk a Šonevald ke společnému držení a nápadům a týž Ota se i r. 1431 nazývá pánem na Egrberce.[4]) Pan Vend, jenž potom Egrberk držel, jest bezpochyby Vend 1426 mladší řečený. Tento ženil se l. 1426 s Irmengardou z Kyrchenberka, s níž vyženil 1600 fl. a tři vesnice; jako obvěnění zapsal jí hrad Egrberk a kázal poddaným jí člověčenství slibovati.[5]) Vend přišel o Egrberk násilím, a to

Egrberk, východní strana paláce.

pro násilí, které sám způsobil. Navedl nějakého Jana, že ztekl Kleinštein. Vilémovi ze Šumburka učinil škodu na koních, dobytku a nábytcích.[6]) Když pak proto byl v nepřízni s Vilémem, vložili se mezi ně Kadaňští a učinili mezi nimi stání za 2 neděle. V tom čase, když šel Vend z Egrberka do lázně a nezůstal nahoře než kuchař a klíčník, tehdy v takovém stání mezi nimi učiněném, poslal tam Vilém služebníky své a byli na jedné pasece přes noc, a když zvěděli, že Vend na hradě není, zmocnili se hradu zradou. Zrádcové na hradě jsoucí, návěští davše střelením z píšťaly, vtáhli některé z těch, kteří byli v lese, na hrad po provaze; potom z těch zrádcí dva přihnali dva voly a řekli paní[7]) »račte jíti a ohledati ta dva voly«, a když ona sešla, vystrčili praporec volajíce: »Šumburg, her Šumburg«. A když to zvěděl pan Vend, i vyběhl chutně z lázně a nenadáv se, by mu se to státi mělo, aby jich tak mnoho na hradě bylo, běžel na horu do předhradí. Než když chtěl na horu, zavřeli před ním most, ale vrátný sběh spustil jim most, ale zrádce druzí zachovali most do pravého hradu. Tu Vend vida, že zle a nemoha již utéci, spustil se po zaječím tenatu dolův a obraziv se nemohl utéci. Tedy nějaký Tyrant sedlák vzav jej na se, nesl jej před p. Viléma, jenž

[1]) Lib. cont. Rel. tab., I, 592. [2]) Rel. tab., II, 83, 91, Arch. Č., II, 186, 204. Zemřel l. 1416. [3]) Arch. Č., II, 456. Bezold, K. Sigmund, II, 166. [4]) Diplom. Ileburg 339—341, arch. gub. [5]) DD. 61, str. 355. [6]) DD. 19, str. 587. [7]) Rkps »pánu a paní«.

přikázav jej vsaditi do věže kázal mu tam otépku sena dáti, a v té věži jej umořil.[1]) Z pozdějšího zápisku dovídáme se, že měl Vilém na témž hradě 2000 hřiven stříbra pány na soudě dvorském přisouzených, pro kterouž věc nebráněno panu Vilémovi Egrberk ve desky dvorské vložiti.

Týž Vilém prodal r. 1443 »hrad Egrberk se svými staveními a hradbami, jak jest vystaven«, Rošovice, Kotviny, Vozlovice, Suchý důl jakož i jiné vsi s rychtami a cly *Jakoubkovi z Vřesovic a z Kostomlat* za 2000 k. gr. (a to těch, jež mu byly přisouzeny). Buď dobrovolně aneb spíše z přinucení prodala také Irmigard z Kyrchenberka věno své 1600 fl. rýnských na Egrberce zapsaných témuž Jakoubkovi, jenž tudíž zůstal držitelem hradu přes všechny odpory *Půty z Ilburka* a na Šonvaldě, pravého dědice, jemuž svědčil na Egrberk list manský s majestátem n. císaře Sigmundův. Ano týž r. 1453, když se řády zase do země vracovaly, povšechně odpor vložil proti zvodu n. Viléma Šumburka a panování na hradě Egrberce, proti téhož trhu s Jakoubkem, a konečně i proti věnování bratra svého Venda.[2]) Věc ta dostávala nový obrat

Egrberk, západní strana paláce.

r. 1454, když se vyhledávaly odúmrti královské. Tehda také hrad Egrberk provolán za odumřelé léno. Právo královo vyprosil si Jan Calta z Kamenné hory, proti němuž však v odporu zůstávali Půta z Ilburka se synem svým Otou jako dědic a Jakoubek z Vřesovic co držitel Egrberka. Pře ta se protáhla až do r. 1457, tu teprve Půta dokázal právo své listem císaře Zikmundovým svědčícím na léno téhož hradu a potvrzením Ladislavovým. pročež mu na soudě dvorském dáno za právo.[3]) Jakoubek se od těch dob nevyskytuje více co držitel Egrberka bezpochyby proto, že jej Půta odbyl vyplacením dotčených 2000 k.

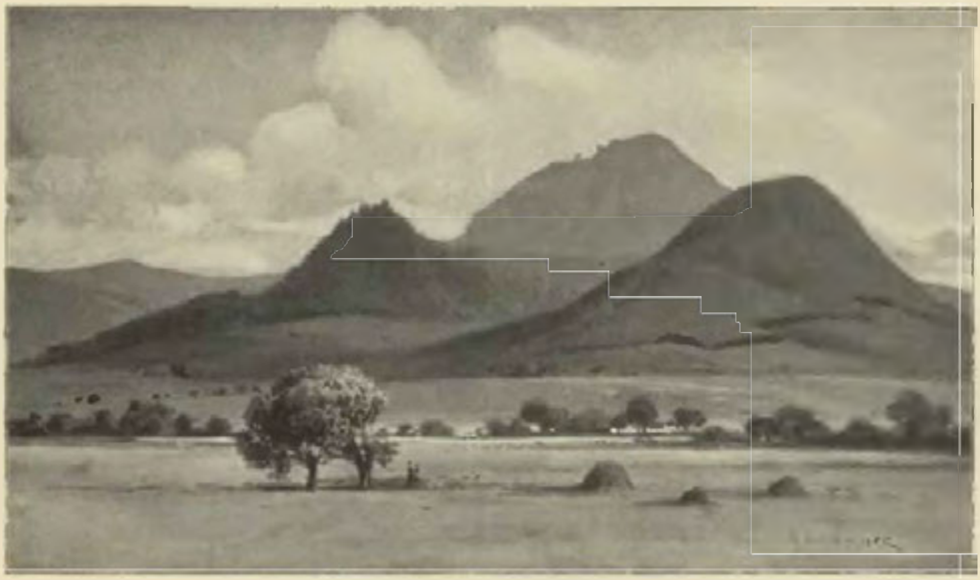
Až do r. 1460 držel Půta Egrberk, potom prodal Egrberk hrad s poplužími a vsi *Bosovi z Fictumu* za 2400 k.[4])

Boso (Buš) pocházející z Apoldské linie téhož rodu byl původně v Míšni osedlý, kdežto s bratřími svými býval v ustavičných sporech s knížaty Saskými, pro kteroužto věc nucen byl bezpečnosti své v Čechách hledati (1451). Tady rod Fictumův bohatstvím hojných statkův v Žatecku i vysoké vážnosti nabyl a zdomácněl mezi šlechtou českou. Po Bosovi drželi hrad Egrberk bratří *Dětřich a Věněk Fictumové z Egrberka* (1474), ti přispěli hojnými dary k založení františkánského kláštera v Kadani, v němž sobě pohřebiště zvolili,

[1]) Ve dskách dvorských (33, str. 355 atd.) nachází se několik svědomí, z nichž vypravování naše složeno jest. Odpory tam se nacházející, že byl pán v lázni a zase na hradě, vyrovnali jsme tak, že jsme událost zmíněnou jen o paní samotné vypravovali. [2]) DD. 61, str. 325, 354 Arch. Č., III, 553. [3]) DD. 16. f., 294; arch. č., III, 559. [4]) DD. 5, str. 52 a 61, str. 436.

jakž o tom posud zachovalý náhrobek Majdaleny Fictumovy z Kolovrat svědčí. R. 1488 seděl Dětřich sám na hradě Egrberce s chotí svou Kateřinou z Muldorfu, jíž t. r. na panství Egrberském věnoval.[1]) Syn a nástupce Dětřichův *Bernardin* zděditv po otci Egrberk učinil l. 1548 týmže hradem přísahu, věrnost a poddanost manskou králi Ludvíkovi i vší koruně České. Později oženil se s Mandalenou z Kolovrat, jíž r. 1532 na vesnicích Vartě a Olšovicích věnoval.[2]) Posledním pořízením (1540) odkázal všechen svůj statek synům svým na rovné díly, avšak tak, aby dluhy jeho zaplatili, manželce své Mandaleně odkázal úroky ze vsí Barth (Varta?), Kozlovice (Oslovice?) a Rozbíře, kterėžto vsi jí měly býti hned po jeho smrti postoupeny, po její smrti však aby vesnice ty na syny spadly. Mimo to vykázal jí byt na Egrberce při synech a jisté pokoje tudíž. Dcerám svým Anně a Kateřině odkázal každé věna 200 k. a jistou výpravu »jakož pak na zemanku záleží k její poctivosti.« Zemřel l. 1544.[3])

Bernartovi synové *Jetřich, Bernart a Jiřík* učinili r. 1553 slib manský králi Ferdinandovi[4]) nejsouce ani tehda ještě všichni dospělí, an byl nejmladší Jiřík pod poručenstvím mateře. Jiný syn *Volf Fictum* byl se před tím od ostatních bratří a mateře oddělil dostav bezpochyby jisté peníze, v nichž ostatním bratřím

Egrberk od severu.

dílu svého na hradě postoupil. I Bernart prodal díl svůj ostatním bratřím a ti byli potom poslední svého rodu na Egrberce. Neb l. 1557 prodali Dětřich a Jiří hrad Egrberk *Bohuslavovi Šťastnému z Lobkovic a z Hasištejna* na Ličkově, lantfojtu Dolní Lužice,[5]) jenž byl manželem sestry jich Anny Jiřík koupil potom 1564 Zlovědice a zemřel l. 1587.

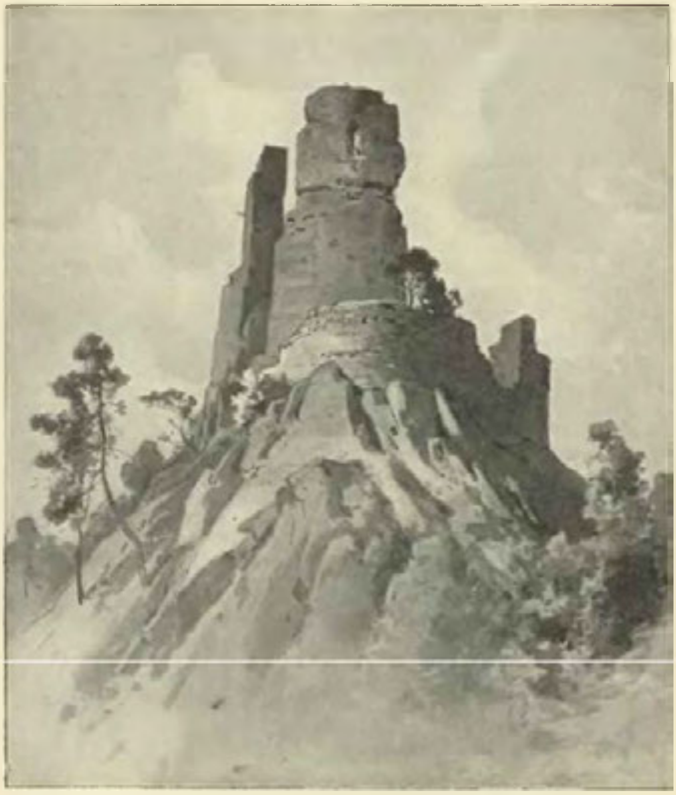
Za těch dob byl Egrberk již hrubě sešlý a pro svou polohu k obývání nepříhodný. Bohuslav tedy založil zámek Felixpurk pod hradem a Egrberk ponechal jen jako pevnost proti nepříteli. Jako císařův rada vymohl snadno, že mu byl Egrberk (1581) z manství propuštěn.[6]) Hrad a panství spravovali tehda 1557—1558 Dětřich z Fictumu (jenž však tu málokdy přebýval a zde svého klíčného Štěpána Müllnera míval), 1563 Jiří Löblich, 1563—1565 Erhart Štampach ze Štampachu na Děkově, 1565—1567 Nestor z Fictumu, 1568—1570 Jindřich Štensdorfár.

Bohuslav zemřel l. 1583, 27. srpna a pohřben v kostele Chomutovském. Synové jeho *Jan Valdemar* a *Bohuslav Jáchym* rozdělili se sice asi po měsíci od smrti otcovy, ale ponechali si Egrberk a Poláky v nedílu, protože Anna z Fictumu, macecha jich, tu své věno měla zapsané, píšíc se paní na Egrberce a Felixpurce.[7]) Jsouc věkem sešlá, odkázala (1587, 15. února) příbuzným po penězích, avšak městečko Podbořany a věno své na Egrberce dětem bratra svého Jiříka. Zemřela ještě t. r. Oba bratří Lobkovští, ujavše potom

[1]) DD. 6, str. 129, 62, str. 132. [2]) DD. 63, str. 173, 495, 63, str. 312. [3]) DD. 64, str. 192—195. [4]) Tamže 251. [5]) DD. 62, str. 647, 692. [6]) DZ. 21, G 48. [7]) DZ. 67, A 9. Pak udělali s ní synové smlouvu a zůstavili jí Egrberk, Felixpurk a Poláky do smrti (DZ 67, C 20).

věnné statky, rozdělili se o ně (ok. r. 1588) tak, že Bohuslav převzal Egrberk a Jan Felixpurk a Poláky. Bohuslav prodal pak (1591) zámek Egrberk s 23 vesnicemi *Linhartovi Štampachovi ze Štampachu* na Libouši a Hagensdorfu za 31.800 k. m.[1]) Tento koupil pak 1598 Felixpurk a měl zase celé bývalé panství Egrberské. Když se l. 1609 synové jeho dělili, dostal *Matyáš mladší* na svůj díl Felixpurk s Egrberkem, ale toto zboží propadlo konfiskaci (1623) a přivtěleno ke Klášterci. Není pochyby, že hrad již hrubě sešlý rozpadl se v 17. století na dobro.

[1]) DZ. 23, K 22, 168 Q 11.

Egrberk, starý palác.

KLEINŠTEIN HRÁDEK.

V pozemcích obce Humnice od Šumburka za Ohří na konci pohoří Rabenstein nachází se staré hradiště, kterému se říkalo druhdy Prager haus, ale není to jeho vlastní pojmenování, neb říkávalo se mezi lidem »prochen haus«, t. j. »zbořený hrad«, vedle toho i »procher haus«, což se zdálo býti některým dialektickým vyslovením slova Prager haus, kterýžto název přešel i do katastrálních map.[1]) Stará cesta k němu jde až pod ostroh, na němž hrad stával, a pak po boku skrze křoví a zvolna nahoru až na rovinu ostrohu. Na konci tohoto a na nejvyšším místě ostrohu jest hradiště, byvši odděleno od roviny příkopem, jenž jest dílem zasut a dílem zoráním vedlejšího pole zarovnán. Z hradu, který byl založen do čtverhranu, zbyly jen části hradeb, zavírajících místo nerovné, plné pahrbků a prohlubenin. Největší jáma, ano propast, je u jihozápadního rohu, protože tu byly sklepy pod obydlím. V severovýchodním rohu je dosti velký pahrbek, snad ze sesuté věže, která tu stávala při bráně, pocházející.

Že se jmenoval tento hrádek Kleinštein, jest jen domněnka, opírající se o to, že se les v těchto končinách Klingerstein nazýval. Okolí patřilo ode dávna k Egrberku, ale bezpochyby buď uchváceno některým válečníkem ok. r. 1420 nebo od Egrberka zastaveno. Nový držitel vystavěl tu hrádek, na němž seděl l. 1435 *Žibřid ze Žďáru.* Nedlouho potom nabyl ho *Vojtěch z Doupova*, a tu navedl Vend z Ilburka jakéhosi Jana, aby hrad slezl. Ten to také udělal a zbořil hrad. Vojtěch, žalovav na Venda u soudu dvorského (1437, 17. dubna), obdržel na Venda právo stanné, ale, jak se zdá, ke hradu si již nepomohl. Okolí jeho patřilo ještě v 15. st. k Egrberku.[2])

[1]) Na Hebrově mapě přidané k VI. dílu slove Kaiserhaus. O výslovnosti zvěděl jsem u představeného v Kotvině Kleynsteyn slove l. 1437. [2]) Schlesinger, Brüxer Stadtbuch, n. 229, DD. 19, str. 587.

TVRZE V OKOLÍ KLÁŠTERCE.

Ve farní vsi *Okounově* (již. od Klášterce) bývala tvrz, kterouž drželi *Doupovci*, totiž 1359—1368 *Ondřej* a 1386—1410 *Erhart* (spolu pán na Liběticích), avšak již l. 1475 *Mikuláš ze Žďáru*, nebyl-li držitelem jen části, protože l. 1499 dán *Vilémovi z Doupova* majestát na mlýn pod Okounovem a vybírání cla u něho a bezpochyby byl držitelem Okounova samého. Po něm však již připojen k Peršteinu a Šumburku, po čemž tvrz zdejší zpustla. Co se potom dálo s Oplem z Fictumu, již vypravováno. Milostí krále Ferdinanda dostal se Okounov se čtyřmi vesnicemi *Hanušovi* a *Volfdytrychovi Fictumům* (1533) a později onomu s dvěma jinými vesnicemi. Tvrz pustá (naposled 1540 příp.) patřila pak k Šumburku, před r. 1605 na krátký čas ke Hlubanům a od r. 1605 ke Klášterci.[1])

Ve vsi *Mikulovicích* u Klášterce vznikla tvrz pozdě. Ve vsi v lese založené teprve okolo l. 1261 zakládán kostel (Reg. II, 128). Ves sama patřívala pánům ze Šumburka a držena od nich k Peršteinu, později také Funkšteinu i Šumburku a konečně ke Klášterci. L. 1611 byly Mikulovice v držení *Doroty z Trautenberka*, vdané napřed Purkrštorfové a později Májové. L. 1614 se tu připomíná tvrz (DZ. 95, D 24, 184, Q 3). L. 1616 prodala Dorota týž statek císaři Matyáši (Arch. gub.).

[1]) Lib. conf. Arch. Chebský, Arch. Český, VI, 574, Arch. gub. Reliq. tab., I, 285—286. DZ. 83, B 3. L. 1598 držel jej Kryštof Šlik (Arch. c. a kr. dvorský).

Bývalá »Benešovská brána« v Děčíně

DĚČÍN HRAD.

Blízko severních končin Čech, asi dvě hodiny nad výtokem Labe, vypíná se na vysoké skále Děčínský zámek.[1]) Nevyznačuje se nijak lepostí svých tvarův jsa v střízlivém slohu stavěn, jako spíše svou hmotou a ještě více čarokrásnou polohou v krajině, která se po obou stranách Labe v rozmanitých tvarech vypíná. Proto také položení to každého, kdo sem poprvé přijede, překvapí. Nejkrásnější jest pohled pro toho, kdo se na lodi přiveze.

Zakladatel vybral si k založení hradu skalnatý, na tři strany strmý, anobrž stěnami se sklánějící ostroh, který jen na východní straně skrze sedlo s výšinou souvisel. A poněvadž skála končí u řeky a cokoliv se na ní plavilo, s hradu viděti bylo, byl držitel neobmezeným pánem i nad řekou. Dotčené sedlo za starých dob pro vozy neposkytovalo pohodlného příjezdu jsouc kostrbaté a na spodku svém protrhané. Proto záhy místo hluboké překlenuto mostem, jak viděti na starém vyobrazení zámku, později taky skály vylámány a vylámaným kamenem prohlubně zasypány. Když pak k tomu po obou stranách postaveny stěny a ozdobeny na způsob arkad, povstal tak zvaný *dlouhý příjezd*, rovná, volně stoupající cesta, která nemá sobě rovné, zajímavá pro toho, kdo ji poprvé vidí, nudná tomu, kdo tu často chodívá, poněvadž kromě nebe, zdí a silnice nic nevidí.

Na konci příjezdu jsou nová vrata, na nichž se čte přání blaha a požehnání, které sem zasazeno l. 1854, když se tu tři mocnáři sjížděli. Dříve tu bývala pevná brána, z níž hradby vycházejíce *předhradí* zavíraly. Toto někdy neupravené prostranství, v němž bylo několik hospodářských stavení, jest přeměněno

[1]) Pomůckou: F. Klutschak, Schloss Tetschen, 1855.

na rovinu, která je stíněna pěknými stromy. U brány stojí dům s obydlími a kolna, více tu jiných stavení není. Na severní straně, která jest volnější, než jižní, zřízena asi v 17. st. bašta, na níž až do polovice 18. st. osm těžkých děl zasazeno bylo. Když ale Prušáci Děčín opanovali, děla pobrali a nevrátili.

Předhradí bylo od ostatku odděleno hlubokým ve skále vytesaným příkopem, který se úplně udržel a v zahrady proměněn jest, jen že na místě zvoditého jest kamenný most. Dokud byl příkop od severní a jižní strany zavřen, chováváni tu medvědi. Brána, kterou se vjíždí, bývala prý ostříhána okrouhlou věží, která však ani na starém obraze se nespatřuje. Co bylo za branou, tvořilo *přední* a *zadní hrad* a jedno od druhého bylo odděleno příkopem také ve skále vytesaným.[1]) V předním hradě bývalo aspoň v 17. stol. málo stavení; v zadním hradě byla vysoká stavení na čtyři strany a při bráně stávala čtverhranatá věž. Když nynější zámek l. 1790 přestavováním starého byl zřízen, překlenut příkop a všechno stavení vůkol a vůkol

Vjezd do zámku Děčínského.

uvedeno do rovnosti a též některé části vybourány a znova stavěny. Tím dostalo zámecké stavení svou nynější podobu, totiž stavení dvou poschodí vysokého s pravidelně rozloženými okny a novou věží na západním konci, který velký dvůr zavírá. Tento jest nyní přeměněn v zahradu, která se pečlivě udržuje. Uvnitř zámku jest drahně světnic nádherně upravených, kromě toho kaple sv. Jiří l. 1790 znova vystavěná a *knihovna*. Tato jest umístěna na jižní straně zámku v místnostech světlých a vysokých, jest pečlivě srovnána a obsahuje tisíce knih. Vzácnou její částí jsou rukopisy, většinou velmi cenné a pro dějiny Čech důležité, v nichž jest také všechna pozůstalost Pelclova uložena. Na téže straně jest také stará listovna v nejspodnějších místnostech, která byla V. V. Tomkem srovnána a v l. 1844—1845 přerovnána. Blízko odtud je také zbrojnice se starými a vzácnými zbraněmi, zámecké divadlo a v knihovně sbírka mincí a mineralií. V místnostech ostatních a na chodbách je velmi mnoho obrazů, velký vývod rodu Thunovského, podobizny členů rodu Thunovského již od starých dob, než ještě do Čech přišli a až na nynější dobu, kromě toho sbírka rozmanitých starých obrazův a vyobrazení zámku, jak býval v 17. stol. Také z rodiny Bynovské byly tu některé

[1]) Proto je l. 1401 řeč o mostu zadním (Tadra, Acta jud., IV 19).

obrazy ještě ke sklonku 18. st., ale ty se při stavbách l. 1790 ztratily. Přítele honby by mnohé památky po zvěři uhoněné neb postřílené pobavily. Na západním konci zámku jsou dveře na skalní výstupek, nad nimiž jest tabulka kamenná o stavění zámku l. 1573. Na výstupku jest malé dělo, které se v pravé poledne slunečními paprsky zapaluje a vystřeluje. Pod zámkem široko táhne se krásný park.

Zakladatelem hradu[1]) za pradávných dob byl nějaký Dětoch, kterému se v domácnosti Děta neb Dětka říkalo. Držitelé opanovali rody v Polabí od Ústí až po Perno bydlící a spojili je v knížectví Děcko, jehož obyvatelé se po hradu *Děčané* nazývali. Tak se nazývá i kraj v popise hranic Pražského biskupství,

Brána do zámku Děčínského.

když Děcko bylo již v moci Pražských knížat, ano i druhdy hrad sám. Tento byl opevněn po staroslovanském způsobu náspy a ploty a pod ním na jižní straně skály bývalo podhradí, z něhož povstalo později město a odtud obdržela ves Staré město své jméno. Starý hrad Děčínský se v pamětech několikráte připomíná. L. 1128 zavezen sem kníže Břetislav, Soběslav kníže daroval tu plat kostelu Vyšehradskému a Vladislav kníže l. 1146 solnou dávku klášteru Plasskému, který ji zase ok. l. 1183 knížeti Bedřichovi vrátil. Ok. l. 1199 byl tu popravcem Bohuše a l. 1220 Markvart Heřmanic, předek pánů z Vartemberka.[2]) Rod tento ještě dlouho potom si nějaká práva k Děčínu pokládal.[3]) Král Vácslav I. oblíbil si *Heřmana ze Šumburka*, jemuž Děčín l. 1249 odevzdal a Heřman vystavěl na hradišti zděný hrad po západním způsobu,[4]) přihradil k němu nové podhradí

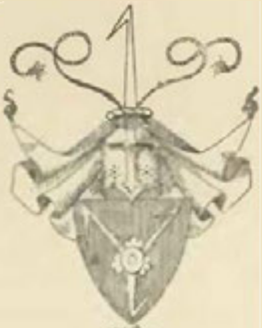
[1]) K dějinám užito spisu P. Fr. Focke, Aus dem alt. Gesch.-Gebiete Deutschböhmens, ovšem s opatrností. [2]) F. r. B., II 206, Reg., I. díl. [3]) Teprve l. 1283 se jich Jan z Michalovic, potomek Beneše, bratra Markvartova, odřekl (Reg. II. 560). [4]) Neplach.

z Levina

ze Všechlap

z Hořan

Kamýtský ze Lstiboře

z Boštic

Jakardovský ze Sudic

ze Křesyně

z Kamenice

z Bílé na Rechlovicích

z Redhoště

z Nedvědic

ze Skalky

ze Jendorfu

Princ z Buchova

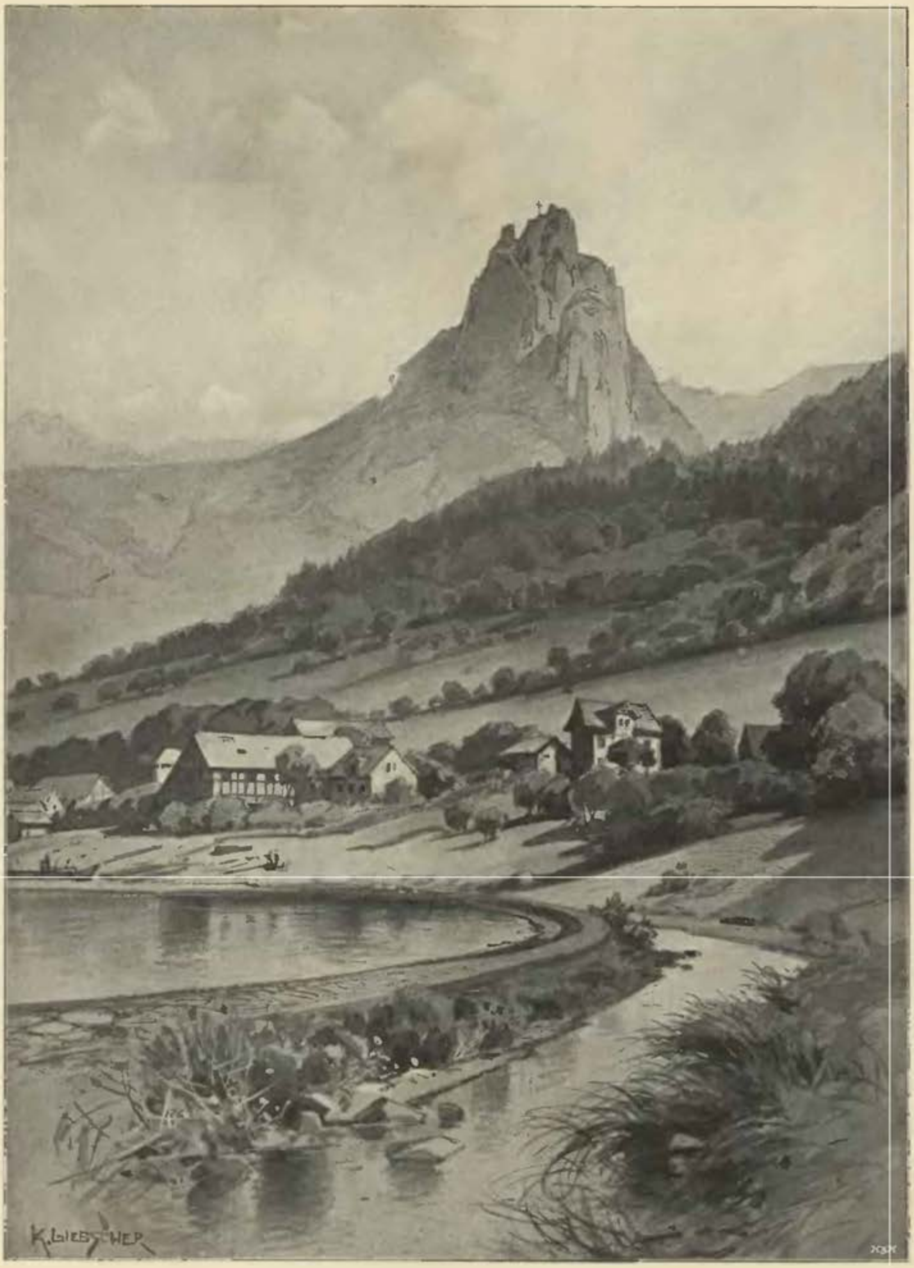

z Bilenberka

z Duban

Erby rodin českých osedlých na Litoměřicku. II.

Vrabinec.

na severní straně hradiště, jež právy městskými vysadil a krajany svými Němci zalidnil. Děčín byl potom hradem královským a nacházel se l. 1283 mezi hrady, které měly Otíkovi Braniborskému zastaveny býti, ale císař Rudolf tuto zástavu zrušil.[1]) Král Václav III. konečně okolo l. 1305 hrad a město Děčín s panstvím *Janovi* a *Vaňkovi z Vartemberka* dědičně daroval.[2])

Jan zemřel l. 1316 obléhaje Kostelec, pevnost Mikuláše z Potšteina. Zůstali po něm synové *Vaněk*, *Beneš* a *Ješek*.[3]) Vaněk oddělil se statky v Boleslavště a jeho bratřím zůstaly statky v Litoměřicku. Asi okolo l. 1350 došlo i k dělení mezi nimi. Jan dostal díl hradu Děčína a okolí Rozběles, Schönbornu a Valtířova, Beneš obdržel díl hradu Děčína, hrad Střekov, tvrz Svadov a okolí Libouchce, Chlumce, Nebočad a Petrovic [4]) Jan zemřel nedlouho po r. 1365, zůstaviv syny *Jana Gasta* a *Jana*, jichž poručníkem byl strýc jejich Beneš a podával l. 1368 faráře ke kostelu zdejšímu. Asi l. 1370 došel Jan Gast let svých a podával

Vchod do zámku Děčínského.

potom se strýcem. Císař Karel a král Václav l. 1370 těmto třem spoludržitelům hrad a město Děčín potvrdili.[5]) Za těch dob bylo již v městě tolik Němců, že Anna z Potšteina, manželka Benešova v kostele zdejším oltář sv. Jana evang. pro kazatele německého založila.[6]) Po smrti Benešově († 1372) vládli synové jeho *Václav*, *Mikuláš* a *Beneš* druhé polovici Děčína.[7]) Beneš koupiv od Mikuláše díl jeho, zapsal vše svoje právo na Děčíně a Střekově strýcům svým, oběma Janům,[8]) kteří tu l. 1377 Peška Faulfiše za purkrabě měli.[9]) L. 1383 byl i Gast i Václav mrtvi a tuším také ostatní kromě Jana bratra Gastova, jenž spravoval Děčín jsa též poručníkem synův Gastových totiž *Jana*, *Beneše* a *Václava*; jménem jich připovídal se ke Střekovu a Svadovu n. Václavovu, jenž tuším po rozdělení s bratřími nic na Děčíně neměl [10]) Dotčený Jan starší prodal l. 1387 ves Německé Chvojno obci Děčínské, která měla úmysl založiti mši v Starém městě, ale že na to sama nevystačovala, přidal (1388) k platu ze Chvojna vycházejícího ještě ze svého plat v Slavíkově.[11]) Zemřel některý rok potom.

---

[1]) Arch. Svatováclavský. [2]) Obsaženo v listu r. 1370, Jan otec, Vaněk, tuším, syn. [3]) Paprocký o st. pan. 264. [4]) Tak z lib. conf. a pozdějších zápisů. [5]) Arch. Berlínský a mus. [6]) Borový, lib. erect., I 87. [7]) Lib. conf., Rel. tab. I 445, Tomek, Zákl. IV 146. [8]) Arch. mus. [9]) Emler, Urb. 17. [10]) DD. 13 f. 172. [11]) Borový, lib. erect., III 292.

Bývalá »Císařská brána« v Děčíně.

Jan syn Gastův jakožto nejstarší bratr ujal se vlády nad Děčínem a první z rodu přijal za klenot pannu veslující. L. 1391 vypovídal mezi Janem farářem a měšťany Děckými o ranní mši,[1]) l. 1392 přiděloval jménem svým a bratří svých Ješka (t. j. Beneše) a Vácslava platy v Křešicích a Chlumu k Libouchci zastavenému[2]) a byl l. 1395 ještě s bratřími v nedílu, když půl lánu v Kumpolticích, náležející k oltáři v Starém městě, osvobozoval.[3]) Ale potom se dav do služby Zikmundovy zdržoval se v Braniborsku a tu drahně peněz protrávil. Ještě více se zavedl, když se s bratřími dělil, ponechav si větší část panství Děckého s Střekovem a zapsav se bratřím dílem na penězích. Neb Vácslav dostal menší část Děcka, na níž založil Blansko, a Beneš tuším odbyt penězi. Jan proto zastavil l. 1400 Střekov, ale tím se zase zavedl, jak již vypravováno, a l. 1405 na škodu Čech také Perno zastavil.[4]) Přes to činil kostelům a oltářům v Děčíně všelijaká dobrodiní. Zemřel buď na konci r. 1409 neb na počátku r. 1410[5]) zůstaviv syny *Zikmunda* a *Jana*.

V následujících dobách stál Zikmund v popředí a mnohem více v běhy tehdejší zasahoval, nežli bratr jeho více méně trpný. Také se zdá, že Zikmund, ačkoliv se asi tři leta po smrti otcově s bratrem rozdělil, řízení celého panství podržel. L. 1413 učinil nadání na stálou mši v kapli sv. Jiří na hradě[6]) a manželka jeho Markéta z Kekeřic založila l. 1425 novou kapli na krchově farního kostela sv. Vácslava.[7]) L. 1417 začal neblahou svou činnost, při které beze všeho přesvědčení vždy se klonil na stranu mocnější. L. 1417 pobral opatovi Celskému pod Děčínem věci, které z Lovosic po Labi plavil.[8]) Poněvadž se držel katolické strany, druhá strana v podletí r. 1423 Děčín (město) vypálila.[9]) Až do ústské bitvy držel s katolíky, ale tu najednou dal se na stranu podobojích, což mu i užitek vyneslo. Zasahaje mocně do domácích půtek l. 1427, hned potom začal půtky se Saskem, které s přestávkami skorem do jeho smrti trvaly. L. 1429 zase držel s katolíky a proto podobojí na jeho statcích plenili.[10]) Začav l. 1433 boje s Lužičany, smířil se l. 1435 se Sasy, ale nepohodl se s nimi zase, takže před Děčín přitáhli (1436) a jej obléhali. Tu přinucen k příměří. Naposled táhl s králem Albrechtem před Tábor (1438) a když se tu na něho proneslo, že zradu o krále ukládá, byl jat, do Jindřichova Hradce odvezen a tam hladem umořen.

Při jeho smrti patřila polovice hradu Děčína (zadní k Labi), polovice města a několik vesnic většinou na levém břehu Labe sirotkům *Jindřichovi* a *Janovi mladšímu*, synům Zikmundovým,[11]) jimž také Milčany, Litýšek, Kamenice a j. patřily. Přední polovice hradu, druhý díl Děčína, vesnice některé a tuším hrad Varta patřily Janovi staršímu, bratru Zikmundovu. Na Zikmundově polovici zapsáno bylo věno Anežky ze Šternberka, vdovy po Jindřichovi Hlaváči z Dubé († 1423), kterou byl Zikmund po r. 1427 k manželství pojal. Ta asi roku 1439 zemřela a věno její sice spadlo na krále,[12]) ale poněvadž následovalo bezvládí, nezabráno.

Jindřich »mladý Děcký« byl tak nepokojným jako jeho otec. L. 1438 omočil si u Želenic, ale špatně pochodil; v postě r. 1439 zrádně přepadl Valečov a paní se syny zavlekl na Děčín, odkudž je teprve l. 1441 propustil, když mu Valečov zapsali. Mezi tím začal (1439) válku s Lužičany, ve které z obou stran

---

[1]) Arch. Berlínský. [2]) Arch. musejní. [3]) Lib. erect., IX J 11. Avšak ještě l. 1398 psal se Vácslav z Děčína (Rel. tab. I 581). [4]) Arch. Drážďanský. Hejtmanem byl l. 1401 Jan Vyduna ze Korotic (Acta jud.). [5]) Lib. conf., Rel. tab. I 91. [6]) Arch. mus. [7]) Lib. erect. XIII a 223. [8]) Arch. Drážďanský. [9]) Viz Tomkův Dějepis Prahy IV. [10]) Purkrabí l. 1436 Mikuláš Mašov ze Lhoty. (Arch. č. VI 489.) [11]) Rel. tab. II 942. [12]) DD. 15 f. 153.

pleněno za celý rok. L. 1441 začal tyto půtky znova a pálil u Žitavy; příštího roku měl půtky v Čechách, ukončiv spory se Sasy. Za to na něho na podzim Lužičané táhli. Dokončiv tuto válku začal l. 1443 půtku s Pražany. V té a ve válce s Lužičany pokračováno i v příštím roce. V září l. 1444 vypravili Pražané vojsko k Jakoubkovi z Vřesovic a lantfrydu Litoměřickému, aby táhli na Děčín a Jivník.[1]) Jestli má Paprocký pravdu, dobyt byl hrad Děčín mocí silnou, rozbořen a loupežníci pověšeni. Potom prý také Jivník dobyt a 36 chasníkův tu zvěšeno.[2]) Snad to bylo tehdá, že hrad Děčín hořel a truhly s něho kvapně metali.[3]) Také Jindřich v tehdejších bojích a tuším při obléhání Děčína zahynul; neb od té doby se v pamětech nepřipomíná.

Následující držitelé byli *Jan starší* a *Jan mladší*. L. 1453 provoláno věno po Anežce ze Šternberka od manželů její na Děčíně, Milčanech, vesnicích u Šternberka, Benešově, Lipém a Litýšku zapsané. Vyprosili si je Aleš a Zdeněk ze Šternberka, ale l. 1454 právo své, pokud se týkalo polovice Děčína, Milčan s Rybnovem a Litýšku, prodali Janovi mladšímu.[4]) Za těch dob ještě zůstalo rozdělení Děčína na polovice a na druhé polovici seděl ještě Jan starší se synem svým *Janem*,[5]) ale jest to poslední rok, ve kterém se onen připomíná. Jak se zdá, došlo za živobytí Jana mladšího († 1464) ke zcelení panství Děčínského a Jan syn Jana staršího, podržev Březno s Vartou, stal se předkem *Březenských z Vartemberka*. Když si l. 1465 *Kryštof* a *Zikmund*, synové n. Jana mladšího odúmrť po komkoliv na hradech Děčíně a Vartici vyprosili, odpírali tomu potomci Jana staršího, totiž Zikmund Beršteinský a Jiří Březenský.[6]) Kryštof byl s bratrem svým v nedílu ještě l. 1476[7]) a do té doby spravoval otcovské statky, od nichž Tolštein odprodal. Když se potom rozdělili, dostal Kryštof Rybnovské zboží a tuším také Děvín a snad ještě jiná zboží a Zikmundovi zůstal Děčín s Ostrým, Kamenicí a Vrabincem. Zikmund byl horlivý katolík a při tom pán na poddané své laskavý. Po léta býval lantfojtem v Lužici.[8]) L. 1493 učinil s knížaty Saskými smlouvu o hranice svého panství. Není nám známo, proč se pán tento zavedl tak, že pomýšlel na prodání Děčína, který rodu 200 let patřil. Již l. 1504 hledal kupce a král Vladislav mu povolil, aby jej komukoliv i cizinci prodati mohl.[9]) Ale nenašel cizozemce, který by byl Děčín zaplatil, až jej konečně prodal l. 1511 *Mikuláši Trčkovi z Lípy* a z Lichtemburka za 60.000 kop.[10]) Nový pán přijel sem ještě t. r. a přebývaje na hradě tu svobody dal městu Kamenici.[11]) Mezi lidem se říkalo, že se Trčkovi na Děčíně pro množství Němců a zlé cesty nelíbilo; vlastní však příčina, proč jej prodal, byla ta, že byl od jeho ostatních statků příliš vzdálen. Prodal jej l. 1515 *Hanušovi Volfovi* a *Bedřichovi* bratřím *ze Solhauzu* za 70.000 k.,[12]) ale ve dsky je vložil Hanuši samotnému.[13]) L. 1522 se pak bratři o ty statky dělili. Volf vzal peníze, Hanušovi zůstal Děčín s Březnem a Svadovem a Bedřichovi se dostaly Ostrý s Benešovem, Kamenice a Žandov.[14]) Hrad Děčín dostal se na díl Hanušův, ale zdá se, že část jeho i Bedřichovi ponechána.[15]) Solhauzové na všech svých statcích zaváděli luteránství. L. 1534 prodal Hanuš hrad Děčín s panstvím *Rudolfovi* rytíři z *Bynu*, pánu na Veisenšteině a Lauenšteině.[16])

Bývalá »Labská brána« v Děčíně.

Cizinec tento domácích práv neznalý poddané své utiskoval. Týž zemřel l. 1540 zůstaviv syny *Jindřicha staršího*, *Rudolfa*, *Gyntera*, *Rudolfa* a *Jindřicha*

---

[1]) Hrad Jivník, jenž se jen tuto připomíná, stál buď v okolí Děčína aneb Kamenice. [2]) St. letop. Script. rer. Lusat. Arch. Drážďanský, Paprocký o st. ryt. 137. [3]) Arch. č. I. 546. [4]) DD. 16 f. 286, Rel. tab. II 242. [5]) DD. 16 f. 308. [6]) DD. 16 f 379. [7]) Arch. č. VII 509. [8]) Viz ČČM. 1841 str. 149. Hejtmany byli 1487 Kryštof Ptach z Haugvic, 1502 Jan z Froberka. [9]) Arch. mus. [10]) Kronika Šleglova, Paprocký o st. pan. 276, 369. [11]) Arch. Kamenický. Hejtmana tu měl 1514 Matouše Seiferta a 1515 Jiří Saka z Račic (Šegl). [12]) Kronika Šleglova. [13]) DZ. 84 C 92. [14]) Šleglova kronika. [15]) V prodeji l. 1534 praví Hanuš: zámek Děčín, kolik ho na můj díl náleží. [16]) Kopie zámeck. arch. v Děčíně.

mladšího. První čtyři l. 1543 vše právo své k Děčínu Jindřichovi mladšímu postoupili. Do té doby byli nedílni a l. 1541 společně svobody města Děčína potvrdili. Za těchto časův byla stavba hradu Děčínského taková, by se všecko tam vešlo, čeho v míru i ve válce pro obyvatele potřebí bylo, i pekárna, porážka dobytka, pivovár, chmelnice, šermírna, kovárna i škola, vězení, které katova rodina vymítati musila. Objat byl zdmi a plaňkami a na tři úzké dvory rozdělen, z jejichž dlažby potutelná tráva vykukovala, kterou při slavnostech vyrvávati musili. Střecha byla díl křidličná, díl ze šindelů. Pokoje podle barev jmenovati již tehdá ve zvyku bývalo. Polední stranu hradiště až po panský mlýn pod hradem zajímaly vinice, chmelnice a šafránice. [1])

Jindřich mladší získav také Blansko zemřel l. 1553 bezdětek. O statek po něm podělili se l. 1554 bratří jeho Jindřich starší na Veisenšteině, lantfojt v Perně, a Gynter tak, že onen dostal Blansko, tento Děčín s přísl. Při tom vymíněno, kdyby některý z nich bez mužských potomků zemřel, aby statek spadl na druhého, a kdyby i jeho potomstvo sešlo, na syny n. Rudolfa pána na Blansku a jich potomky. [2]) Gynter pokračoval

Zámek v Děčíně. Dle kresby F. K. Wolfa z r. 1797, ryté Puchernou r. 1805. — Originál v archivu J. J. kniž. Ferd. Zd. z Lobkovic v Roudnici n. L.

v hubení katolictví a lid němčil skrze pastory z Němec povolávané. L. 1573 přestavěl zadní část hradu Děčína [3]) a zemřel l. 1576 v Drážďanech. Tělo jeho převezeno do Děčína a tu v kostele pohřbeno. [4])

Synové pozůstalí *Rudolf*, *Jindřich starší*, *Gynter* a *Jindřich mladší* l. 1579 učinili smlouvu o rozdělení otcovských statků. [5]) Při tom obdrželi Rudolf Lauenštein v Sasích, Jindřich starší Děčín s vesnicemi na pravém břehu Labe, Jindřich mladší Podmokly s blízkými vesnicemi na levém břehu a Gynter Libouchec s okolím, z něhož utvořil panství Šonšteinské. Jindřich a Gynter utiskovali krutě poddané, [6]) sice si hleděli u nich dobrého řádu. Jindřich pilně opravoval hrad, miloval honby, byl horlivý luterán (bibli přečetl 24kráte), kupoval zvony pro kostely a zavedl kostelní knihy. Na Děčíně dával skvělé hostiny, mumraje a divadla, čímž ovšem z peněz se vydával, ale jsa sám zase střídmým živobytím ušetřil. Když bratr jeho Jindřich bezdětek zemřel, zdědil po něm (1561) několik vesnic na levém břehu Labe i s Podmokly. [7]) Zemřel l. 1614 zůstaviv z manželky Anny Trmické z Miliny nezletilé syny *Rudolfa staršího*, *Gyntera* a *Rudolfa mladšího*. [8]) Poručnicí

---

[1]) DZm. 226, G 27. ČČM. 1841 str. 153—154. [2]) DZ. 51, A 19. Dílčí cedule jsou české. [3]) Ovšem tak, jestliže tabule zůstala na svém místě neb blízko něho. [4]) Mitth. Exc. Cl. VII 9. [5]) DZ. 65 A 18. [6]) Viz ČČM. 1841 str. 151—156. [7]) Arch. zámku Děčínského. [8]) DZ. 137 E 5—11.

jich byla napřed máti jejich a to ještě l. 1615,[1]) ale potom Anna Hyršpergárova z Kynykshainu rozená Trmická († 1618), která se psávala paní na Děčíně.[2]) Nejstarší syn oženiv se l. 1623 asi tehdá neb nedlouho potom ujal se panství a poněvadž se jako nezletilý ničím v l. 1618—1620 neprovinil, zůstal v držení svých statků Děčína, Podmokl, Trmic a Stebna.[3]) Avšak protože víru předkův svých opustiti nechtěl, musil statky své prodati a z Čech se vystěhovati. Protože mu statek Děčínský nedoplacen, přišel sem s bratřími l. 1631 se Sasy, ujal se Děčína a zůstal tu až do odchodu jich, pročež pak všech svých nároků odsouzen.[4])

Po Bělohorské bitvě zakupoval se v Čechách *Kryštof Simon* hrabě *z Thunu*, ze starého rodu Tyrolského a prvotně ze zámku Thona pocházející. Od Bynů koupil skrze plnomocníky své l. 1628 dne 2. srpna Děčín a Blansko a 14. srpna Šonštein a Bynauburk.[5]) Později koupil také Jílový, ale sám na těch statcích

Zámek v Děčíně od jihozápadu. Dle kresby V. Kandlera as z r. 1840. — Originál v archivu J. J. kníž. Ferd. Zd. z Lobkovic v Roudnici n. L.

nehospodařil, nýbrž je l. 1627 zapsal synovci svému *Janovi Zikmundovi*, jenž po jeho smrti († 1635) všechny statky v Čechách zdědil.

Jan Zikmund hrubě svých statků ani neužil. Po bitvě Breitenfeldské přihrnuli se Sasové do Čech (1631). Na hrad Děčínský v tom nebezpečenství položena posádka 100 mušketýrů pod kapitánem de la Marche, kteří jej měli hájiti. Avšak Sasové obsadivše bez odporu město (4. listopadu) dostali nazejtří hrad úmluvou. Tehdá i mnozí z vystěhovalých, též kněží přišli se podívat na staré příbytky. Sasové hrad drželi 4 leta majíce hejtmany Kryštofa Jindřicha ze Stoupic, pak Jindřicha Kurta. Sasové vytloukli celou krajinu a vzavše, co se potřebovati mohlo a naposled i mešní roucha v Děčíně, vozili po lodích do ciziny, aspoň však s lidmi nelidsky nenakládali. Hůře se chovali Charvati, kteří sem l. 1632 zajížděli. I když Sasové z Čech vypuzeni byli, zůstávala na hradě jich posádka a trpěno vydírání okolí. Sasové se tu dobře opevnili a ač morem 40 a válkami 71 vojínů ztratili, přece se tu drželi. Teprve když byl Pražský mír učiněn (1635), odtáhli asi čtyři neděle potom.

---

[1]) Arch. zámku Děčínského. [2]) Kostelní knihy Děčínské. [3]) Arch. zámecký. [4]) ČČM. 1881 str. 56, Mittheil. G. d. D. XIV 20—21. [5]) DZ. 298 N. 26.

V ubožené krajině byl krátký čas pokoj, ač neúroda. Když Bannér svou loupežnou válku začal, vtrhl do okolí švédský velitel Štalhans. Pověstný jeho generál Pful obořil se na hrad, na němž nebylo posádky, toliko Jan Schober, hejtman panství, muž odhodlaný a před tím důstojník cís. vojska, odhodlal se k obraně, ač málo lidu k tomu měl. S hradu střílel na nepřítele, ale po třech dnech (25. dubna 1639) pro nedostatek střeliva a převahu nepřátel se vzdal. Pful potom nelidsky na panství řádil. Přes celou zimu zůstali Švédové na panství. Teprve když Bannér z Čech odtáhl, opustili panství, ale na Děčíně zůstal nejv. hejtman Koppy přece posádkou. Zde také chováni byli katoličtí kněží, kteří od Švédů byli zajati. Na jaře l. 1640 vrátil se Jan Schober s cís. nejvyšším Janem Kryštofem z Rublandu k městu Děčínu, jež po zajetí 40 švédských mušketýrů zabráno. K obléhání hradu přikročeno teprve, když děla byla přivezena. Po prvních výstřelech pokoušeli se císařští dostati se po žebřících na most, ale nepovedlo se jim to. Švédská posádka měla sice nedostatek léků a mouky, ale přece se držela. Kněží z hradu propustili, aby je nemusili živiti. Obdrževše císařští posilu provalili střelbou hradby a chtěli tudy do hradu vniknouti, ale zbráněno jim po dvakráte tím,

Zámek v Děčíně. Dle lithografie Dra Raua a syna v Drážďanech r. 1852. — Originál v archivu J. J. kníž. Ferd. Zd. z Lobkovic v Roudnici n. L.

že Švédové dříví na hradě zapálili. Když potom Rubland těžce byl raněn, stal se velitelem nejvyšší z Libnova, který na počátku května r. 1640 v noci, když byla mlha, přední hrad ztekl, po čemž dne 13. května Švédové na zadním hradě se poddali a odevzdavše zbraň odtáhli. Nejvyšší Rubland pozdraviv se potom, po tři měsíce na hradě zůstával. On, pak jiní synové té války, Baltazar Šamb (1642), hejtman Šmíd (1641, 1642), lejtenant Adriano Aldrieri (1643) panství vyjídali a poslední z nich divokostí svou všechny převyšoval, klel, až byl strach a poněvadž se několika hanebností dočinil, byl odvolán a poslán sem lejtenant Pavel Kaufmüller.

Ku konci r. 1645 poslán byl švédský generálmajor Paykul, aby dobyl hradu Děčína, protože tu byla velká zásoba munice, která se měla za císařskými do Němec voziti. Paykul obsadil město a střílel ke hradu, ale nic nedokázal, protože nejv. vachtmistr Jan Jiří Stüblinger se s posádkou dobře bránil a velká zima obléhajícím také překážku činila. Lépe se vedlo Švédům l. 1648, když se jim jednalo o to, aby kořist v Praze a jinde nabranou volně ze země voziti mohli. Nejvyšší Jan Koppy byv z Prahy vyslán přibyl dne 6. září k Děčínu a zapáliv bránu dostal se do města, týden potom dobyl venkovských opevnění a když pak ke bráně hrubě stříleno, posádka na hradě se vzdala. I po učinění Vestfálského míru zůstali tu Švédové až do konce června l. 1649.[1])

[1]) Focke, ČČM. 1841.

Mezi tím byl Jan Zikmund z Thunu l. 1646 dne 29. června v Děčíně zemřel. Poněvadž strýc jeho Jiří Zikmund s ním byl od Kryštofa Šimona za dědice všeho jmění, ještě nezadaného, ustanoven, dělal proto nároky na část statků. Když pak l. 1651 zemřel, dědicům jeho odhádány (1652) Podmokly, Želenice a Bynauburk s blízkými vesnicemi. [1]) Měl to býti tuším jen díl, který by se jim jednou vydati měl, poněvadž týž díl odhádán poručníkům dětí Jana Zikmunda. Synům tohoto l. 1653 vykázány díly ze všech statků a učiněno osm dílů, z nichž čtyři připadly na Klášterec, Felixpurk, Pětipsy, Choltice a Castellfondo. Děčínské panství rozděleno na čtyři díly, tak že dostali *Maximilian* hrad a město Děčín s vesnicemi, *Jan Arnošt* Podmokly s vesnicemi, *Rudolf* Bünauburk a *Frant. Zikmund* Jílový a Šonštein též s vesnicemi. [2])

Aby jmění rodinné co možná pohromadě zůstalo, uzavřeli všichni čtyři držitelé panství Děčínského, že k tomu díly své oddají. Rudolf odevzdal svůj díl již l. 1664 bratru svému Maximilianovi a ostatní

Zámek v Děčíně. Rytina dle kresby Al. Bubáka z r. 1868.

vymínivše si užitky do života l. 1671, když byl majorát Děčínský zřízen. Z těch časů nejen poroba všude byla utužena, ale i s městem všeliké sváry vyhledávány, ovšem na úkor obce. Pozdvižení sedlské l. 1680 i zde zuřící bylo smutným následkem nového směru. [3])

Hrabě Maximilian zemřel l. 1701. Stav hradu Děčína byl za něho takový, že jej Balbín pochvalně vynášel řka, že se mu málokterý zámek v Čechách vyrovnává. Vypravuje, že Maximilian 15 let o něm stavěl, zaměstnávaje velký počet dělníků, a šest let že se jen lámala a kopala skála, aby byl získán rovný povrch, jehož u starých hradů nebývalo. Takovým způsobem od r. 1668 přední neb východní hrad znova vystavěn. Ostatek i s obojími příkopy zůstal. O zadním zámku píše Balbín, že byl vysoký, avšak nestejně, plný koutů a vnitřku sice prostorného, ale zasmušilého. Kaple však bývala tak pěkná, že se mohla kostelu přirovnávati. U dřevěného mostu oba hrady spojujícího byla obrovská socha nějaké obludy o třech tělech, která z otvorů svých všech veliké množství vody vychrlovala. [4])

---

[1]) DZ. 151 L 22 — N 16. [2]) DZ. 309 T 7 — G 11. [3]) ČČM. 1841. [4]) Miscell. III in additam.

Po smrti Maximilianově držel Děčín nejmladší syn jeho *Jan Arnošt*, jenž teprve l. 1714 svých let dosáhl a již 1717 zemřel. Následoval tedy starší bratr *Jan František*, posud držitel majorátu Kláštereckého, k němuž Choltice zdědil a tak všechny tři majoráty Thunovské sloučil. Avšak i on již l. 1720 zemřel a naděje budoucího zachování této pošlosti spočívala jedině na synu jeho *Janovi Josefovi*, nad nímž byla poručnicí matka M. Filipína. Tato mu příliš na prospěch nebyla, protože dluhův po manželu nejen nesplacovala, nýbrž i nádherným živobytím přivětšovala. L. 1732 ujal se hrabě panství. Nedlouho potom začaly válečné svízele. V listopadu l. 1741 přitáhli do krajiny zdejší Sasové a přinesli sem první válečný hluk. Hůře řádili Prusové oddělení prince Desavského, kteří až do r. 1742 panství vyjídali. Když s Prusy mír učiněn, dostal se Děčín v moc Francouzův. Tito totiž jsouce v Praze tištěni, hleděli do ciziny uniknouti. Generál jich Broglie ustoupiv sem osadil l. 1742 dne 2. října hrad a zůstavil tu velitele Amyemiza, jenž jej všemožně opevnil a proti zemské milici a hejtmanu Hoberkovi i střelbě její tak dlouho se bránil, až i Belleisle z Prahy vytáhl, pak dostal volný odchod (1742, 11. prosince).

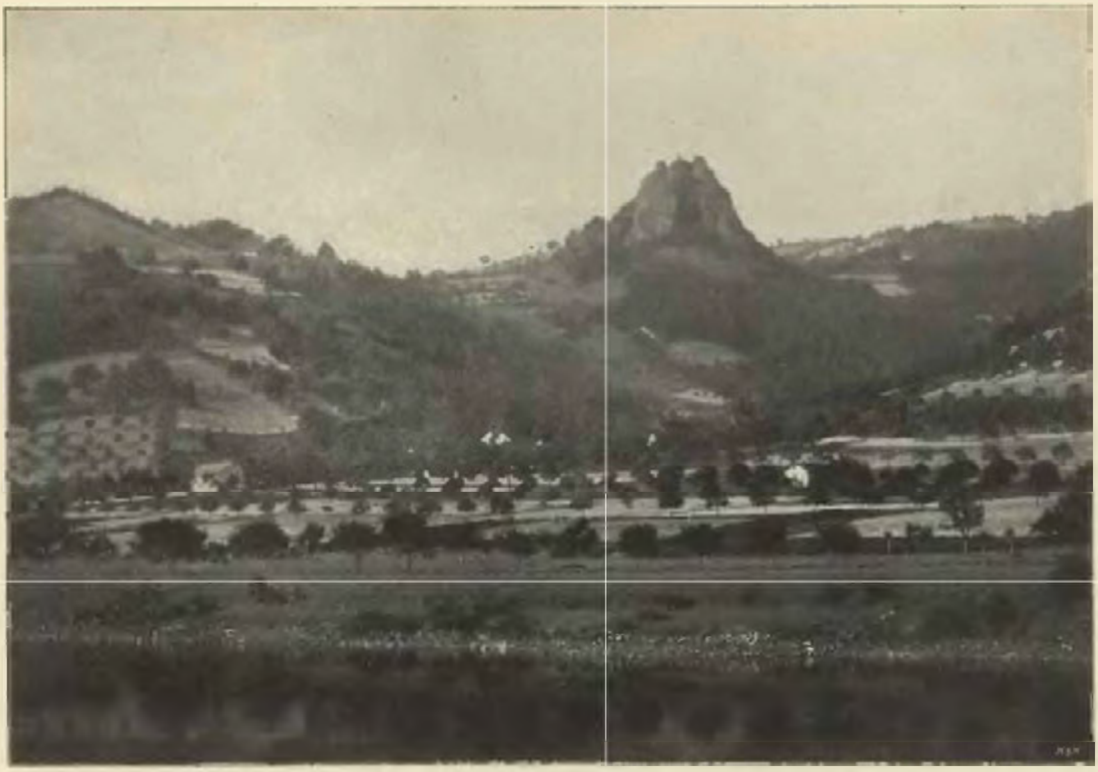
Do rozepří pošlých potom s poddanými Pruska válka podruhé se vložila (1744). Devadesát Charvátů posádkou na hrad vloženo, avšak Prušáci přitrhše hrad opanovali a vyplenili a Charváty zajali, po čemž nepřátelská děla po Labi nahoru po 16 dní bez překážky plavena. Za odcházejícími ze země Prušáky Sasové, spojenci králové, kráčeli a Děčín obsadili; ti však z jara l. 1745 odtáhli. Hned potom staré spory poddaných s vrchností začaly; i k zjevnému srocení přišlo (1753).

Když začala válka l. 1756, poslán sem hejtman Mittelstetter s rakouskou posádkou a obsadil hrad (8. září). Avšak ke sklonku téhož měsíce Manštein, generál Pruský, hrad opanoval a sem posádku vložil. Po zpátečném tažení Prusův Charvátě a jiná vojska v Děčíně, na panství a po hranicích ležela. Velitelem na hradě byl hrabě Buttler. Z jara r. 1757 místo učinili Prusům a ti brzo opět Charvátům.

V nové válce, která l. 1778 vznikla, přišli sem Prusové a zase okolí vyjídali. Jindřich Pruský vložil na hrad posádku, která po nějakém čase zase odtáhla. Bylo neschopnost místa k obraně proti tehdejšímu způsobu válečnictví znamenati a císař Josef spatřiv hrad životně (1778) raději Terezín, než Děčín, za pevnost zvolil. Mnohými válečnými i jinými útrapami jsa zmořen, hrabě Jan Josef († 1788) statky mezi syny své rozdal (1785). Děčín dostal hrabě *Václav*, polní maršálek († 1796). Hrabě Václav jest vlastním zakladatelem nynějšího zámku. Započav stavbu l. 1790 překlenul zadní příkop, dvůr upravil, všechna stavení přivedl do rovnosti. Také vnitřek k pohodlnějšímu obývání upravil. Syn jeho *František Antonín*, došed r. 1808 let svých, převzal panství. Ledva se to stalo, zase hraženo na Děčíně (1809) pro nebezpečnost nepřítele. Arcikníže Ferdinand z hlavního stanu v Litoměřicích k tomu rozkaz dal. L. 1813 opět hraženo a posádka Charvátů do zámku vložena. Hrabě objal zámek krásným a rozsáhlým parkem, ve kterýž i dvory zámecké proměnil. Byl výtečným hospodářem a panství znamenitě povznesl. Po jeho smrti († 1873) následoval v držení Děčína syn *Bedřich František* († 1881) a po něm nynější držitel zámku kníže *Frant. Antonín* (naroz. 1847), z pominulých i přítomných běhův politických dobře známý.

Děčín po třicítileté válce. Dle staré rytiny.

Vrabinec. Dle fotografie H. Eckerta, c. a k. dvorního a komorního fotografa v Praze.

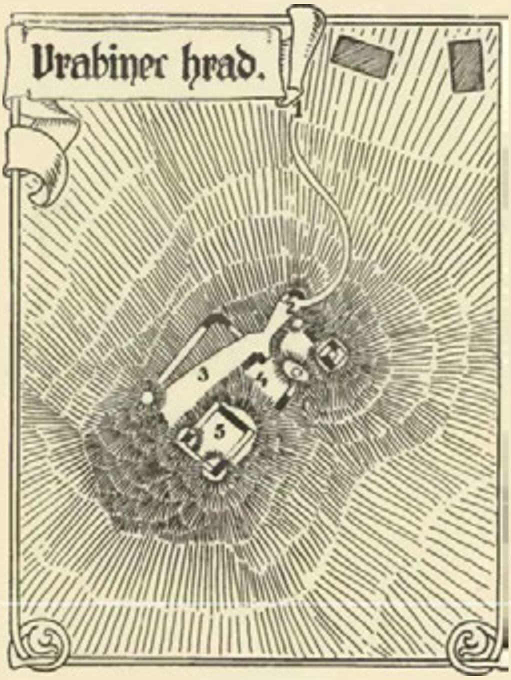
VRABINEC HRAD A TĚCHLOVICE.

Nedaleko Těchlovic nad Babutínem viděti jest místo hradu Vrabince na konci táhlého a vysokého pohoří, které se nade vsí Lhotou sráznou skalou končí. Tento konec rozděluje se na vrchu v několik pitvorných skalek. Když se jde ode Lhoty, viděti jest tři skalky vedle sebe, od Babutína tolikéž. Celkem je jich pět. Severní a největší z těchto skalek podobá se hrubému špalku, kdežto západní též hrubá jest vysoký kužel. Mezi oběma stojí skalisko rozsedlinou rozštípené, jehožto část k jihu vystupující zdálí má podobu medvěda sedícího neb obludy jemu podobné. (Nazývá se Čertův nos.) A zase na jeho druhém oddělení jest kus zdi podobající se zdálí muži s čepicí aneb z jiné strany kalichu. Od jihovýchodu a severozápadu podobá se celý Vrabinec třenovému zubu korunkou zasazenému s kořínky vyčnívajícími. Nejpitvornější jest Vrabinec, hledí-li se naň od posledního domku vsi Babutína. Mníme tu viděti obludu medvědovitou, jak se skály shlíží, s patrnýma očima, nosem a ušima (jiní porovnávají s kočičí hlavou a opět jiným zdá se býti hlava kozákova); vedlé toho v levo spatřuje se postava zastřená, ana nos zdvihá a naproti tomu klečí postava s hlavou vztyčenou. Domnívalo se odtud, že se lidem zdálo tu viděti dva kněží pohanské příšernou modlu vzývající a pochází pojmenování lidové hradu Heidenschloss; ale snad jméno to pochází od starodávné ohrady kamenné, která byla pod Vrabincem. Hrubý tento val táhne se pod ním od severozápadu k jihovýchodu; jiný nižší a již valně rozebraný běžel od něho v pravém úhlu vedlé pěšiny, která jde z Vrabince do Lhoty.

Na dotčených pitvorných skalách stával hrad Vrabinec neb Vrabník, později od Němců Sperlingstein pojmenovaný. Od živnosti, která se na severním úpatí hradiště nachází, běží úzká cesta po palouku, a odtud mezi křoví; tu jest dlážděna čedičovým kamenem a jde strmě nahoru. Ani se nezdá, že by tu byl kdo koněm jezdil, ale cesta je posud dobrá. Pak se přijde na vyvýšeninu k místu *brány*. Tato bývala mezi

vysokou skalou, jejíž stěny snad přitesány byly, a baštou postavenou z hrubého čedičového kamení, která ven před bránu vyčnívala. V levo od brány je dotčená skalka a něco dále zase skalka; na této jsou zbytky nevelké čtverhranaté hlídky. Obě skalky spojuje hradba.

Něco dále bývala *druhá brána*. Ve stráni k severu jest zaokrouhlený roh bývalé hradby, která se tu lámala, pak šla k cestě, po níž se kráčí, a zase v levo od ní připojovala se ke zdi, z níž zbyl roh. Za tím místem vstoupí se na rovné prostranství nevelké, porostlé lipami a křovím. Na konci tohoto prostranství jsou dvě skály a mezi nimi rozsedlina, která by se dobře skalní branou nazývati mohla. Hned za ní jest skalný sráz. Krásné jsou čedičové hráně na skalisku. Kromě toho jsou tu ještě dvě prostranství. Jedno je mezi skalami, jimiž zavřeno bylo na dvou stranách a na ostatních hradbami, jichž kusy ještě zbyly. Prostranství to je rozsedlina, která se na venkovskou stranu snižuje. Tam, kde začíná sklon, leží kus zdi nerozbitý, který sem spadl. Druhé prostranství jest v jižním rohu hradu na skalisku, na něž lze vylézti, ač pracně. Tu stávalo čtverhranaté věžovaté stavení, jak souditi lze ze zbytků zdí. Místo to je také tak vysoko položeno, že z něho lze shlížeti na všechny strany. Na venkovské straně jsou dvě skaliska, jež byla oporou této věži. Na jednom skalisku jest zídka, která zdálí pitvorně vyhlíží. Starší popisovatelé dí o ní, že se zídka ta v prostřed zůžuje a nahoře zase rozšiřuje, což jí zdola tvaru poprsí dodává, ale nyní již tak nevyhlíží, protože bezpochyby kus její spadl. [1])

Plán Vrabince.
1. Začátek cesty, 2. první brána, 3. rovné prostranství, 4. rozsedlina, 5. věžovaté stavení.

Zdali byla také v Těchlovicích tvrz, není známo. Ovšem se tak více podobá, protože tu sídleli *Těchlovci z Těchlovic*, zámožná rodina vladycká. První z nich známí byli *Petr* (v l. 1360—1362 patron v Rychnově) a *Zvěst*, snad bratří. Zvěst byl již l. 1363 mrtev zůstaviv vdovu Canu, která v l. 1363—1368 s Petrem do Těchlovic kněze podávala. Synové její byli *Vácslav* a *Zvěst*, kteří zdědili Čakovice od otce koupené.[2]) V držení Těchlovic následoval *Jan*, jenž koupil l. 1374 některé vesnice od pánů z Vartenberka.[3]) V letech 1379—1385 podával do Mukařova, l. 1391 koupil Dlažkovice, později vyskytuje se jako patron kostelů v Těchlovicích, Rychnově a Nebočadech. Jmění jeho rostlo a proto si vyzdvihl na svém zboží hrad, jemuž se říkalo napřed *Vrabník* a později Vrabinec. Od r. 1404 psával se seděním na něm.[4]) Vyskytuje se velmi často v tehdejších soukromých bězích.[5]) Asi okolo l. 1413 upadl v závady a byl nucen Vrabinec s rozsáhlým zbožím prodati. Že je koupil *Zikmund z Vartenberka*, viděti odtud, že l. 1414 podával faráře do Nebočad. Avšak již l. 1417 *Jindřich Lefl z Lažan* byl tu patronem a poroučel proto i na Vrabinci. Zdali se to stalo prodejem nebo zástavou, není známo. Po něm následoval *Mikuláš z Lobkovic a z Hasišteina*.[6]) Toho dotčený již Zikmund asi l. 1424 k sobě na Hasištein pozval a pak jej zrádně do vězení uvrhl. Žádal na něm, aby mu Vrabince postoupil.[7]) Z vězení toho vyručil jej Bedřich kníže Saský takovým způsobem, aby Mikuláš knížeti Vrabince v 6 nedělích postoupil i se střelbou a spíží a kníže aby jej zase vydal. Zároveň vzal na sebe Mikuláš zaplatiti nějaké peníze, které kníže byl dlužen Zikmundovi.[8]) Dostal se pak Vrabinec *Anežce ze Šternberka*, vdově po Hynkovi Hlaváči z Dubého a z Lipého, která tu l. 1427 přebývala a faráře do Rychnova podávala. Ta paní snad již tehdá, jistě však později byla manželkou Zikmundovou. Po nějakém čase dostal se *Janovi z Lažan a z Bechyně* tuším zástavou a ten sem dal za purkrabě Oldřicha z Hlavatec. Když pak okolo l. 1440 pánu Děčínskému postoupen býti měl, poprosil ho Jan, aby Oldřicha ještě nějaký čas ponechal, by mohl své věci opatřiti; i ten dopustil toho, aby tu Oldřich do roka a neboli do půl leta zůstal.[9]) Za válek, které Vartenberkové z Děčína s Lužičany vedli, přitáhli tito l. 1444 ke hradu Sloupu, jehož okolí poplenili, pak přitáhli ke Vrabinci,[10]) jehož posádka ustoupila. Hrad byl potom vypálen. Tak i naloženo se Stolinkami, Kamenicí a Žandovem.

---

[1]) Heber, Burgen I 237, Focke, Geschichtsgebiet II 21, Mitth. Exc. Cl. IV 148. [2]) Lib. conf. DD. 13 f. 178. [3]) Rel. tab. I 445, DD. 13 f. 172. [4]) Rel. tab. I 538, 587, Lib. conf. [5]) Arch. Drážďanský, Rel. tab. I 599, Jireček, Cod. jur. Boh. II b. 348, Lib. erect. Arch. č. VI 15. [6]) Lib. conf. [7]) Theobald mluví o Hasišteinu, ale tomu odporuje naše vypravování. [8]) Arch. Drážďanský. [9]) Arch. Třeboňský. [10]) vor den Reibenick. Scr. rer. Lus. I 222.

Není známo, byl-li Vrabinec zase vystavěn. »Vrabnické zboží« patřilo l. 1504 k Děčínu; hrad se l. 1515 při postupování Děčínského panství pustým nazývá. Zříceniny jeho velice se zalíbily Balbínovi, jenž o nich píše: Věc jest podívání velmi hodná, poněvadž jest na nedostupné skále a nemá přístupu ani po koni ani po vozech; hlídky mnohonásobné vynikají, živé vody žilám lidským podobné se stkví, a sudy vína tu nalezeny a vín okusil jistý člověk, jehož jméno jmenovali mi starci o tom vypravující. Ithace, kterou Homér popisuje jako hnízdečko ke skalám přilepené, podobné jest toto místo, jehož pohledu jsem dlouho zapomenouti nemohl.[1])

[1]) Miscell. III 97.

VRATY HRAD.

Jižně ode vsi Milířska, tam kde se konce obcí Těchlovic, Zubrnic a Velkých Stinek stýkají, vypíná se vysoká hora, na niž jest pokud možno pohodlný přístup od Těchlovic. Nazývá se Ratenstein (nikoliv Radenstein), což zachovalo dřívější název Vraty. Povrch hory je hřeben, který se táhne od severu k jihu. Na počátku hřebene severním jest kuželovitá skála, na niž lze přijíti po pěšině, pak následuje úzký hřeben a za ním pahrbek skalnatý. Za ním uprostřed hřebene jest věžiště od předešlého hlubokým sedlem oddělené. Je to pahorek pěkně do okrouhla zdělaný, na němž však nejsou již známky stavení. Za věžištěm jest malé předhradí od něho mělkým sedlem (snad zaneseným příkopem) oddělené, pak jest zase hluboké sedlo a konečně homole, jejíž svah se k tomu sedlu na způsob hřebene táhne. V katastrálních mapách nazývá se to místo také Pustým zámkem a tak říkají věžišti též Těchlovšti, kdežto Příbramští tak jmenují severní skalku. Nalezeny tu podkova a hrot střely.[1])

Vácslav Krušina z Lichtenburka, držitel Stříteže, Miletína a Hradiště, jehož naposled k r. 1385 nacházíme, měl manželku Kačnu z Rychenburka, jíž věno na nějakém neznámém dědictví zapsal. L. 1397 byl již mrtev a nastala pře o správu toho věna čili o očištění statku od něho.[2]) Ke správě ještě l. 1404 nedošlo, ale měla Kačna také věno na hradě Vratech a jiných zbožích k němu příslušejících, které jí ve při její se syny n. Janka Děčínského přisouzeno.[3]) Zboží to po její smrti pokládáno za královskou odúmrť. Ale Kačna byla o tomto věně ustanovení učinila. Zapsala je několika osobám, z nichž však při smrti její jen *Anežka z Sezemic* zbyla. Vácslav, Beneš a Jan Děčínští s Jankem z Těchlovic činili jí obtíže, ale zemský soud jí nálezem dvojím chránil a také Pražského purkrabě o zakročení požádal.[4]) Z toho lze znáti, že Vraty stávaly buď na zboží pánů z Vartemberka neb Těchlovickém, ale že tu sídlel purkrabě, který blízké vesnice spravoval. Po r. 1400 se o Vratech nikde nepíše.

---

[1]) Viz i Sborn. hist. II 18, Mitth. Exc. Cl. VI 231, VII 249. [2]) Rel. tab. I 574. [3]) DD. 14 f. 222. [4]) Rel. tab. I 595, II 6. Jireček, cod. jur. Boh. II b. 348.

ŠONSTEIN ZÁMEK.

Západně od Děčína něco přes 3 hodiny cesty jest ves Šonštein, v níž býval zámek od 16. století a při něm dvůr a kostel, což vše přišlo na zmar.[1]) Ze zámku zbylo jen několik sklepův, které stojí pod továrnou na knoflíky a v zahradě při tom jest spodek okrouhlé věže. Stavení bylo stavěno na způsob hradu s příkopem, ale obydlí bylo nákladné a ozdobné. V 16. století byl tu prý pustý forberk Šonov, jenž l. 1557 zase stavěn.[2]) Tehdá a již dávno před tím patřila krajina okolní k Děčínu, když se však l. 1579 synové zůstalí po *Gynterovi z Bynu* dělili, dostal *Gynter* třetí z nich Libouchec a okolní vesnice za svůj díl a založil na něm nový zámek. Týž se psal již l. 1588 pánem na Ssenssteynie, když manželce své Markétě z Bredova na dvoru Pinweyt s hamrem železným věnoval.[3]) Když pak Jindřich bratr jeho Podmoklský zemřel, dostal z podílu jeho ještě několik vesnic k Podmoklům.[4]) Později držel také Lauenštein v Sasích, který byl zdědil. Po něm drželi Šonštein s Bünauburkem synové jeho *Gynter starší* a *Rudolf mladší*, kteří sice zůstali Ferdinandovi II. věrni, ale nechtíce se odříci svého náboženství luteránského raději se odstěhovali prodavše l. 1628 dotčené statky *Kryštofovi Simeonovi z Thunu.*[5]) Vrátili se sice l. 1631 se Sasy do Čech, ale opanovali Šonštein jen na krátko.[6]) Mezi tím měl Šonštein ještě samostatnou správu a byl l. 1629 Jan Bartoloměj Sulzner hejtmanem tu a na Jílovém. L. 1631 vypálen zámek od Charvátů a byl pust několik let. Sídlem měl se státi opět l. 1653, když se po smrti *Jana Zikmunda z Thunu* všechna panství jeho mezi 8 synův dělila. Jeden z těchto dílův obsahoval statky Šonštein a Jílový s 6 vesnicemi,[7]) ten však, jemuž díl ten náležeti měl, nepodržel ho, neb 5 bratří se oddalo stavu duchovnímu, a proto se dostal postoupením zase k panství Děčínskému. Zámek se rozpadával a stal se pomalu lomem. Vrchnost tu brala štukoví, když se stavělo l. 1786 na Děčíně, a poddaní si ze zbytků stavěli chalupy.[8])

---

[1]) Heber, Burgen V 232, Focke II 19, podle stavu l. 1834 a 1879. U Hebra jsou popsány některé podrobnosti, jež jistě již zmizely. [2]) Tomek v ČČM. 1841. [3]) DZ. 24. D 14, Exc. Cl. XXII 119. [4]) Arch. Děčínský. [5]) DZ. 298 O 2. [6]) Mitth. V. z. G. d. D. XIV 21. [7]) DZ. 309 G 4—11. [8]) Focke II 19.

Šonstein. Dle kresby Brantlovy asi z r. 1840.

TVRZE OKOLO DĚČÍNA.

Zámeček *Bünauburg* západně nad Podmokly ležící děkuje svůj vznik 16. století. Jak již v dějinách Šonšteina psáno, býval tu forberk Bünweide, l. 1572 od *Gyntera z Bynu* založený.[1]) Syn jeho Gynter založil tu zámeček o třech světnicích, komorách a dvou svrchních sklepích, kterýž však stále ke statku Šonšteinskému patřil a l. 1628 připojen k panství Děčínskému. Při dělení téhož panství dostal se tento zámeček se dvory Těchlovským a Jilovským a vesnicemi *Rudolfovi* hraběti *z Thunu*, jenž jej měl dosti dlouho a teprve l. 1664, když se mu zachtělo býti kapucínem, hraběti Maximilianovi k panství Děčínskému postoupil. Zámeček byl potom bytem napřed revírníkův a pak výběrčích. L. 1835 pronajat za tkalcovnu, která tu bývala dlouhá léta.[2])

Ves *Libouchec* na Jilovském potoce ležící má své české jméno po potoku, který se tak jmenoval l. 1169, nežli ještě ves stála. Tato, byvši pak založena, obdržela německé jméno *Kunigswalde*. Tvrz zde založena ve 14. století, jak svědčí násep a příkopy při hostinci u pošty č. 175. Buď byla obydlím Anny vdovy po Benešovi z Vartenberka, která Libouchec l. 1377 držela, neb neznámého šlechtice, jemuž ta ves byla l. 1392 zastavena. Ves ta byla sice stále při panství Děčínském, ale l. 1534 zase v zástavním držení Oldřicha z Duban. Gynter z Bynu a manželka jeho Markéta z Bredova vyzdvihla při dvoře jakýsi zámeček s věží, jenž stojí posud a ještě v 17. st. od pánův obýván byl. Také l. 1872 po ohni obnoven.[3])

V *Jilovém* připomíná se l. 1348 dvůr, který od Ústských na poručení královské vypálen (Urkundenbuch v. Aussig). Ve 14. stol. byl tu farní kostel a tuším i tvrz. Držitelé obou byli 1371—1385 *Petr z Naptic*, 1390—1410 *Albert* a *Kunat* bratři odtudž. Kunat žil ještě 1427 s Kunatem mladším, tuším, synem Albertovým (Lib. conf., Arch. Drážďanský, Arch. č. IV 376). L. 1433 byl patronem zdejšího kostela nějaký Jiří. L. 1455 držel Jilový *Jan z Lungvic*; ale část byla manstvím k Lipému. Ještě l. 1481 seděl tu Jan z Lungvic, ale již l. 1487 *Hanuš z Gerštorfu*. Na počátku 16. století patřila část ke Blansku (bývalé manství Lipské) a druhá koupena od nějakého rytíře *z Bynu*. Po něm následoval syn *Jindřich*. L. 1554 vložil si ve dsky sídlo a forberk v Jilovém s částí vsi, jež od mnoha let po otci držel (DZ. 252 A 1). Týž seděl na tvrzi ještě l. 1568 (DZ. 16 G 12). Jeho, tuším, synové byli bratří *Rudolf starší*, *Rudolf mladší*, *Gynter* a *Jindřich*, kteří se l. 1587 nazývají pány na Jilovém a tuším ještě l. 1601 v nedílu byli (DZ. 23 M 5, Arch. zámecký v Děčíně) Potom došlo k dělení a Rudolf starší a Jindřich obdrželi díly na Jilovém. Každý z nich měl tu tvrz (DZ. 93 L 24, 190 L 12). Rudolf zemřel l. 1608 a poněvadž statek jeho Jilovský nemohl býti udržen, tudíž prodali páni od zemského soudu zřízení tvrz Jilový s příkopem, dvůr a vše přísl. Jindřichovi (staršímu) bratru zemřelého. Tento zemřel l. 1624, zůstaviv z manželky Doroty z Lucelburku syna *Jindřicha* (mladšího) a 3 dcery (DZ 142 A 10). L. 1623 odsouzen z pokuty k manství a to jen na přímluvu knížete Saského, ale poněvadž statek byl nad míru prodlužen, propuštěn z manství (1628) a Dorota prodala jej (1629) *Kryštofovi Simonovi z Thunu* (Bílek, Děje konf.). Od té doby zůstal statek v držení Thunův, třeba i k Děčínu stále nepatříval. (Podrobnosti vypisuje Focke, ač s chybami ve vývodu.)

Nedaleko vsi *Želenic* stávala tvrz, po níž podnes známky příkopu a náspu zbyly. Na této tvrzi seděl v l. 1401—1408 *Jan Viduna ze Skorotic* (Arch. Drážďanský, Lib. conf.), 1423 a 1436 *Jordan z Haugvic* (Arch. kapit., Arch. č. III 503, VI 490), jehož potomci se nazývali *Ptachové*. Poslední z nich *Kryštof* (1502) prodal l. 1513 tvrz Želenice s vesnicemi *Mikuláši Trčkovi z Lípy* (Šeglova kronika, DZ. 6 T 21). Od té doby patřily k Děčínu. Tvrz zanikla v 16. stol. a zůstal dvůr, kterému se od 17. st. Huba říkalo (Focke II 24).

U *Chorotic* jižně od Želenic na levém břehu Labském spatřuje se pahrbek (neb ostroh?) od ostatní krajiny příkopem oddělený (Focke II 31). Snad tu stávala tvrz, avšak není známo, že by Chorotice neb (v starší době) Chorčice bývaly statkem o sobě, třebas byly l. 1406 od Děčína zastaveny (Rel. tab. II 21).

Podmokly patřívaly ode dávna k Děčínu a byl tu již l. 1407 poplužný dvůr. Když se l. 1579 Rudolf, Jindřich, Gynter a Jindřich bratří z Bynu dělili, obdržel Jindřich mladší Podmokly a vesnice při nich na

[1]) Vesnička při tom jmenovala se tak i v 17. stol. [2]) Focke II 11, 292, DZ. 151, L 22. [3]) Focke I 125, II 12, Lib. conf. Arch. mus.

levém břehu Labském. Poněvadž se tu později tvrz vyskytuje, zdá se, že si tento Jindřich obydlí při dvoře postavil. Když l. 1591 zemřel, smluvili se ostatní bratři o jeho díl a Podmokly připojeny zase k Děčínu. Po druhé zase odděleny l. 1653, ale od r. 1674 patřily zase k Děčínu.

Nedaleko Dolní Grunty (Niedergrund) jest místo řečené *das hohe schloss*, kdež prý nějaký hrádek stával, ale zdá se, že je to pouhé místní pojmenování. Krajina tato byla totiž do 16. stol. neobydlena. Grunty samy se teprve v 17. století připomínají. (Focke II 28.)

Ode vsi Bělé půl hodiny k severu jest skalisko řečené *Lidenschloss*, kdež prý také hrádek stával (Brandlův seznam, Focke II 29). Bělá jest stará ves a možná, že tu stávalo obydlí nějakého mana hradu Děčínského.

U osady Königsmühle (záp. od Dolní Grunty) při hranicích bývalo prý staré stavení příkopem obehnané (Focke II 27—28).

U vsi *Ludvíkovic* (tak 1425—1513, později Losdorf) bývala nějaká tvrz, jejímuž místu se v 18. st. Losburg říkalo. L. 1819 a 1821 bralo se odtud kamení ke stavbám. O této domnělé tvrzi není nic známo (Brandlův seznam v arch. Rychnovském, Focke II 27).

V *Hedštenu* (Heidenstein), vesnici severovýchodně od Děčína ležící, stával prý zámeček na pahrbku, kdež se spatřují známky stavení. Bylo to snad prosté obydlí prý rodiny Heidenreichův, od nichž prodáno k panství Děčínskému (Focke II 25).

Také u *Libverdy* (dříve Libenwerde) bývala tvrz neb zámeček. Bývalo tu bezpochyby obydlí mana zámku Děčínského, jakým byl snad 1401—1413 *Lorenc Finc z Libverdy*. Okolo l. 1580 prý ještě tato tvrz opravována a stavení její l. 1788 ohněm zničeno (Focke II 13, arch. Drážďanský a musejní).

U Rozběles na pravém břehu Labe a na hoře nad skalou řečenou Malsche spatřovaly se známky nějakého opevnění, jemuž se říkalo *šance* neb *Švédské šance* (Brandlův seznam). Také o tom není nic známo.

U Křešice neb Křešky býval statek *Slavíkov*. Ukazuje se tu pahrbek řeč. Schlossberg, na němž tvrz stávala. Možná je to před r. 1388, ale odtud a ještě l. 1454 patřil Slavíkov přímo k panství Děčínskému (Focke II 232, Borový, Lib. erect. III 292, Rel. tab. II 242).

Hrádek u Úštku.

HRÁDEK HRAD.

Nedaleko města Úště mezi Ostrým a Rašovici stojí malebné zříceniny hradu, jenž u Čechův (a posud u lidu venkovského) *Hrádek*, sice a obyčejně německým názvem *Helfenburg* jmenován byl.[1]) Tento hrad založen byl na skalnatém ostrohu mezi dvěma doly od Rašovic vybíhajícími a byl stráněmi na tři strany strmě spadajícími od přírody tak dobře zpevněn, že bylo potřebí jen čtvrtou stranu, k východu hledící umělým způsobem zpevniti. Hradby zavíraly tedy velký trojhran. Cesty bývaly k němu dvě, jak ještě lze znáti. Jedna běžela z severního dolu nahoru, druhá po rovině od Rašovic. Obě se sbíhaly v těch místech, kde stojí nově vystavěná hajnice.

Hajnice stojí před příkopem v živé skále vytesaném a širokém, který býval někdy hluboký, nyní ale od deštů a spadajících zemin jest zanesen. Přes příkop se přicházelo po mostě zvoditém ke bráně v hradbě se nacházející. Tato *brána* však svými patníky byla výše položena než dno hradu za ní se nacházející, patrně z té příčiny, aby se odtud po dřevěných mostech do výše položených částí hradu jezditi mohlo. V pozdějších dobách bylo to spojení nepohodlné, pročež se zvoditý most rozebral a z příkopu se vytesaly stupně a brána vytesáním byla prohloubena, tak že její bývalý spodek je ve vzduchu. Brána vystavěna jest z čtvercového tesaného kamení, má prohlubeniny k zapadání mostu a jest vystavěna do končitého oblouku. V pravo od ní jest úzká branka v témž slohu zřízená. Byla určena pro jednotlivé pěší, kteří do hradu vcházeli. Nad těmi branami viděti kladky, po nichž běžely řetězy neb lana most spouštějící. Zajímavější jsou dva štíty z kamene tesané, které se nacházejí nad sloupem obě brány dělícím. Po způsobu 14. věku jsou nakloněny. Na levém z nich lze posud znáti, že to je trojdílný štít arcibiskupství a kostela Pražského; druhý jest zcela zvětralý, ale ze starých vyobrazení a popisů lze seznati, že tu bývaly supí hlavy pp. z Jenšteina a z Vlašimě. Patrné tedy jest, že arcibiskup Jan Očko hrad znova vystavěv tu štíty svoje zasaditi dal.

Zajímavé jest, že kromě této brány byla v téže hradbě *druhá brána* nacházející se až u severo-východního rohu hradu. Brána tato byla níže položena než první a zasluhovala proto název *dolejší brány*, jak se jí bezpochyby za starých dob říkávalo. K této o něco širší bráně, nežli jest hořejší, přijíždělo se také po zvoditém mostě a cesta od ní vedla po dolejších částech hradu, odkudž bezpochyby přístupu přímého ne-

---

[1]) Pomůckou: Bernau, Album I 117.

Hrádek u Úštku.

bylo k horním částem leč snad jen po dřevěných pavlačích z pater neb střech. A zase okolnost ta, mající patrně svůj zvláštní účel, svědčí o tom, že se tu jezdilo ke stavením, která patřila k hospodářství. Hrádek totiž neměl předhradí u hradův obyčejného (odtud i jméno Hrádek) a proto obilnice, stáje a podobné položeny byly do dolního hradu.

Vedle hořejší brány nacházela se *velká věž*, nejznamenitější stavení na Hrádku. Stojí na mohutném skalisku pískovém, které uměle bylo přitesáno, aby bylo nepřístupným. Věž založena byla do čtverhranu a zdola až k vrchu z tesaného kamení stavěna. Asi polovičku výšky její zabírá skalisko a ostatek zdivo. Nejhořejší patro jest povydáno a leží na hmotné vykroužené římse. Nad ním bezpochyby stálo ještě podkroví a nad ním krov střechy. Roh její i s kusem strany se sřítil sice před dávnými dobami, ale již je zase spraven. Ke věži jest přístup od ochoze hradby po stupních, a to vchodem nízkým, již napolo zasypaným. Možná, že tento vchod teprve později byl prolomen; prvotní vchod byl ze severozápadního skaliska po dře-

Hrádek Dle litografie Ludv. hrab. Bouquoye as z r. 1820. — Originál v archivu J. J. kníž. Ferd. Zd. z Lobkovic v Roudnici n. L.

věném mostě. Zdivo věže má tři poschodí, v nichž se nacházely bílé, pěkně obmrštěné světnice podlahami od sebe oddělené. Oken na venkovské straně není. V prostředním patře byla pěkná světnice, která byla osvětlena třemi okny, obloženými kamennými veníři, sice prostě, ale pořádně přitesanými. V oknech jsou kamenné lavice. Dvířky se vycházelo na pavlač, která byla položena na dvou mohutných krakorcích. Věž poskytovala pánu přístřeší, bránila bránu hořejší pod ní stojící a bylo-li zle, byla posledním útulkem toho, který hrad držel.

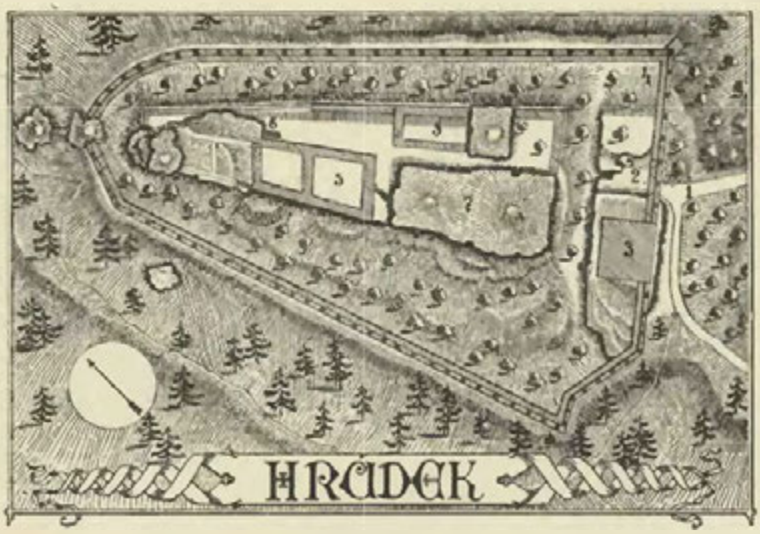
V pravo a v levo od věže vybíhají *hradby* objímajíce všechen hrad. Složení jich, jak se posud zachovalo, svědčí o pilné a důkladné práci, jako na př. u hradu Rabí. Veškeré hradby posázeny jsou stínkami a v každé z nich jest střílna; vedle stínek jest ochoz po všech hradbách. V severozápadním rohu hradeb, kde rovina ostrohu končí, jest *branka*, kterou se mohlo přicházeti přímo do údolí. Za starých dob zajisté byla hodně zarostlá křovím, aby jí nebylo viděti, a z vnitřní strany pevně zavřena.

Uprostřed hradiště jest strmé skalisko, na němž stávala *obydlí*. Dílem byla zděná, jak svědčí ještě stojící zbytky, dílem byla ve skále vytesána, dílem byla ze dřeva, jak svědčí draže. Spojení mezi nimi po

povrchu skaliska nesrovnalém způsobeno bývalo po dřevěných pavlačích a chodbách. Místnosti tyto, které sice bezpečnosti, ale nemnoho pohodlí poskytovaly, vystavěny byly po způsobu v severních Čechách obvyklém a pocházely bezpochyby z prvotního hradu, k němuž arcibiskup Jan věž a hradby přidal.

Na severovýchodním úpatí skaliska jsou ještě zbytky zdí, o tom svědčící, že ve zdech a pod skalou byl parkán. Do něho se vjíždělo dolní branou, ale protože dno mezi branou a parkánem bylo nízké, položen tu býval dřevěný most. Při severozápadním konci parkánu při skále jest otvor bývalé *cisterny*, která bývala velmi hluboká, ale nyní spadajícím rumem a kamením tam vházeným sice zasypána, ale dosud ještě dosti hluboká. Sotva v ní byl pramen vody, nýbrž bezpochyby tam dešťová voda vpouštěna bývala, jak to ve středověku u všech vysoko položených míst bývalo. Nedaleko odtud jsou dvéře k hlubokým *sklepům*. Vstupuje se napřed po několika schodech do sklípku, jenž snad byl mlíčnicí, a odtud zase po schodech do hloubky, kdež jsou dva tmavé sklepy ve skále vytesané. První je menší, druhý větší. Z druhého jest díra ke studni.

Hrádek nepatří ke starým hradům a nepřipomíná se před r. 1375. Kdyby byl o půl století starší, setkali bychom se s ním někde v pamětech. O jeho blízkém okolí ze starších dob jen pramálo víme,

Plán Hrádku.
1. Cesta ke hradu přes příkop, 2. horní brána a nad ní 3. velká věž, 4. dolní brána, 5. zbytky stavení se skalními světnicemi, 6. místo studně, 7. vysoká skála, na níž stávala stavení a pod ní sklepy.

o Hrádku samotném z pozdějších pamětí, že byl královským manstvím.[1]) Poněvadž blízký Úštěk také byl manstvím, podobá se víře, že Hrádek povstal na území, kteréž bylo od Úště odprodáno. Z pozdější paměti (1383) dovídáme se, že se po něm psal *Hanuš z Helfenburka*, jehož syn Jindřich neb Hynek l. 1383 a 1386 žil. Soudíme, že Hanuš byl totožný s Henzlinem z Klinšteina, jenž se v l. 1372—1378 připomíná, a Hynek, syn jeho, že jest týž Hynek z Klinšteina, který se l. 1419 připomíná.

Hanuš prodal Hrádek (1374 neb 1375) *Janovi Očkovi z Vlašimě*, arcibiskupu.[2]) Arcibiskupové měli blízko odtud Blíževedly a jiné drobné statky i lze proto dobře pochopiti, co praví na svou omluvu: »kterak hrad Helfenburk přísedící blíže hradu Roudnici a přiležící k mezím zboží arcibiskupství dřívepřečeného pro blízkost města arcibiskupského (Roudnice) mohl by kostel arcibiskupský od téhož hradu a lidí na něm obývajících, když by v moc cizích přišel, u mnohá nebezpečenství padnouti.« A omluva tato psána byla proto, že arcibiskup nemaje dosti peněz na zaplacení Hrádku, se svolením kapitoly rychtu svou v Pelhřimově za 360 kop prodal.[3]) Před tím byl Hoštku koupil, tu pak i se zbožím hradu Hrdelíku ke Hrádku připojil. K němu patřila pak dvě městečka a devět vesnic.[4]) Hrádek posud skrovný rozšířil, zejména vystavěl hradby kolem něho a zděná stavení.[5])

---

[1]) DD. 30 str. 10. O původu jména Mitth. Exc. Cl. XV 346. První úplné dějiny v Pam. arch. X 239—248. [2]) »Jakž to ve dskách zemských a dvoru království Českého i na listech na to učiněných plněji obsaženo jest,« ale jediný zápis se nezachoval. [3]) Borový, Lib. erect. I 103, Arch. Pelhřimov. [4]) Emler, Urbáře 100. [5]) Script. rer. Boh. II 441, Dobner, Mon. III 41.

Po Očkovi následoval synovec jeho *Jan z Jenšteina*, jenž v pevnění hradu pokračoval; ač při tom poddaní povinni byli pomáhati robotami voznými i pěšími, přece arcibiskup na Hrádku 500 kop prostavěl.[1]) Zejména je známo, že věž nad branou stojící za něho vystavěna. R. 1383 počala pro něho pře o Hrádek. Hynek z Helfenburka pohnal jej do dvorského soudu, že se uvázal bezprávně v jeho manský hrad Helfenburk. Vlastní příčiny toho nejsou nám známy, ale tolik jest jisto, že nějaké výminky při prodeji l. 1375 učiněné ještě nebyly vyplněny. Arcibiskup hojil se tedy na správcích, totiž těch, kteří se při prodeji zaručili.

Dolní brána na Hrádku.

Pohnal jich pět. Dvě třetiny zboží byly snadno spraveny, ale pro ostatní třetinu povstaly zmatky. Teprve r. 1386, když i tento třetí díl byl spraven, propustil Hynek svou při.[2])

Již před touto pří staly se s arcibiskupem velké změny. Muž tento rozmařile a ve vší hojnosti v domě otce svého vychovaný, i jsa arcibiskupem, vesele se bavíval při tancích, hrách rytířských a jiných kratochvílích. Když však byl r. 1380 sklíčen těžkou nemocí, ze které povstal po velkém utrpení přes všechnu naději lékařův, ponejprv myslil na pokání ze svého posavadního lehkomyslného živobytí. A ještě více hnulo

[1]) Script. r. B. II 445, Tomek DP. III 47. [2]) DD. 18 f. 53—56.

jeho mysli, když r. 1392 uslyšel o hrozné smrti arcibiskupa Magdeburského, který o tehdějším masopustě, veda řadu v tanci se ženskými v úzkém rytířském oděvu, jak jej tehdáž nosili hýskové, vyděšen najednou hlasem, že hoří stavení, v překotném útěku, který nastal, sám druhý vaz srazil. Od té doby vzdaloval se Jan světa a oddával se skutkům kajícím. Jak nejvíce moha trávil čas v samotě, v modlitbě, v rozjímání a všelijakém spisování, maje k tomu zřízeny úzké komůrky na hradech Roudnici a Helfenburce i také v Praze ve věži dvoru arcibiskupského, ve kterých nedopřával sobě ani nejmenšího pohodlí; mořil tělo své příliš častými a těžkými posty daleko přes míru církevních přikázání, mrskával se druhdy metlami, druhdy proutím trněným, spával málo a na tvrdém loži, častěji ve studené komnatě třeba za tuhého mrazu, ač si tím vším způsobil tělesné neduhy.[1])

Na Hrádku, kdež nejčastěji a nejraději bydlíval, poněvadž byl daleko od lidí, udělal si modlitebnu skrovnou s dvířky tak malými, že jen prošel jsa do polovice těla ohnut. V té modlitebně měl koutek k bičování a sedadlo, jen co by tělo k bičování podepřel.[2]) Někdy se mu i prosté nevinné zábavy dostávalo. Když jednou snídal, ptáček z blízkého lesa přiletěv, po celé snídaní s ním zůstával, tu po stole poskakuje a zase vsedávaje na vrch hlavy aneb ruce. Teprve po snídaní a obdržev požehnání odletěl do lesů.[3])

Helfenburk si zvláště zamiloval, a i když byl po své rozepři s králem ze země utekl a několik měsíců v Římě pobyl, nic žalobami svými u papeže nepořídiv a v důvěře své se zklamav, navrátil se na podzim r. 1393 zase do Čech, kdež se uchýlil do zátiší na hradě Helfenburce.[4]) Od těch časův vystříhal se sporův s králem, také bouře panské se neúčastnil, ačkoliv byl náčelník jednoty panské Jindřich Rožemberský velmi důvěrným jeho přítelem, o němž se dá mysliti, že ho k tomu pobádal. Král Václav mu však nedůvěřoval, a to tím více, že se arcibiskup v ty dni, když se páni r. 1394 radili v Praze o zajetí krále, tudíž zdržoval. Vida pak arcibiskup, že král ukládá o sesazení jeho, a maje již málo podpory v duchovenstvu a papeže úmyslům královým nakloněným býti shledávaje, poděkoval se sám z arcibiskupství poručiv synovce svého Olbrama ze Škvorce za svého nástupce (1395). Dne 2. července r. 1396 v zalíbený sobě den Navštívení P. Marie vykonal arcibiskup Jan sám vysvěcení a slavné posazení Olbramovo na arcibiskupskou stolici v kostele Pražském. Novému arcibiskupovi nařídil papež Bonifác (1398), aby Janovi postoupil hrad Helfenburk, roční důchod 2000 fl. a ospy žita, ovsa a ječmene.[5]) Za těch dob by se byl málem na Hrádku zabil. Měl tu při sobě M. Jindřicha, doktora bohosloví řádu kazatelského, s nímž se modlil tuším ve velké věži. Když odtud vycházel po mostě, propadl se kdesi, takže z polovice těla visel za trámoví, ale lokty se udržev, zase se na most vyšvihl.[6]) Byv od papeže jmenován patriarchou Alexandrinským, zemřel l. 1400 dne 17. června a Hrádek zase spadl na arcibiskupství. Purkrabím se tu stal potom Ludvík z Budišína,[7]) jenž ještě l. 1417 věci na panství řídil.[8])

Důležitost hradu Helfenburka ukázala se při začetí husitských nepokojů. Kapitula kostela Pražského, bojíc se zajisté násilných převratův, jichž velikost nikdo předvídati nemohl, kázala na hrad Helfenburk ostatky svatých při kostele Pražském chované odvézti, brzy však byly odtud vzaty z poručení krále Václava a odvezeny na hrad Karlštein. Tehdejší arcibiskup Pražský *Kunrát z Vechty* byl vůbec poslední arcibiskup, který Helfenburk držel. On sám byl ještě před husitskými válkami některá panství arcibiskupska zastavil, jako Týn n. Vltavou, Pelhřimov, Český Brod a Vokovice jako i některé jiné statky drobné; nejdéle ještě v moci své podržel Roudnici a Hrádek, aspoň ještě r. 1418 faráře ke kostelu Tuhanskému podával.[9]) Nedlouho potom sám arcibiskup odstoupil od katolické církve a přidal se r. 1421 21. dubna ke straně kališnické. Tohoto neb příštího roku stala se vážná změna v držení hradu, zmocnilť se ho dosavadní purkrabí *Aleš z Malíkovic*, šlechtic katolický, jenž podával na panství zdějším kněze katolické, konsistoří Žitavskou potvrzené, jako zejména r. 1422 do Blíževedel, 1423 do Tuhaně, posléze pak r. 1424 opět do Blíževedel. Věc ta vysvětluje se listem Jana biskupa Olomouckého r. 1421 15. listop., jímž nařizuje, aby nedopouštěli purkrabí hrady vyplacovati arcibiskupem Kunrátem.[10]) Po něm drželi Hrádek napřed *Půta z Častolovic* (1427 v letě) a pak bratří *Jaroslav* a *Jindřich Berky z Dubé* seděním na Ronově a Milšteině; Jaroslav zejména r. 1427 24. října podával nového faraře do Robče, jakož ten, »jenž drží nyní hrad Hrádek, jinak Helfenburk«.[11]) Pro jistější zachování hradu postoupili jej oba bratří *Janovi ze Smiřic* pod těmi úmluvami, což by jim bratřím Jan na penězích půjčil, za ně který dluh kde zaplatil anebo na opravení a spíži téhož hradu vynaložil, že se to vše Smiřickému, kdyby se chtěli Dubští opět veň uvázati, má navrátiti; purkrabím potom byl učiněn panoše Kuneš z Miřejova. O dluhy tím povstalé smluvili se páni obojí strany r. 1429 25. listopadu, shromáždivše se ještě s dvěma Berkami, Kašparem z Rostok a Pešíkem z Minic, na hradě našem. I našlo se, že zůstávají bratří dlužni na opravení a spíži 622 k. gr. Pr., kteréžto až do nejprv příštího masopustu dáti a zaplatiti slíbili, při tom i to přimíněno, což by koli spíže a kterýchžkoli potřeb ke stravě příslušných hradu bylo potřebí, to aby si Jan beze škody a nákladův bratří Dubských dobyl a naložil a Dubští

[1]) Tomek, Děje Prahy, III 357—358. V letech 1388 a 1389 arcibiskup zajisté často na hradě našem přebýval a tu listy vydával (Borový, Lib. erect. III 293, 315). [2]) Font. rer. I Boh. 447. [3]) Tamže 451. [4]) Tomek, Děje Prahy III 381. [5]) Arch. Třeboňský. [6]) Font. r. Boh. I 457. [7]) Tomek, Základy III 169. [8]) Lib. erect. XI 138. [9]) Balbín (Miscell. III 90; a Lib. erect. I p. 61) dočetl se o tom v nějakém starém rukopise. [10]) Lib. conf. [11]) Lib. conf. Jandera v pam. Hořických z rkp. mus.

aby jen nahradili, co se v tom času na opravu hradu naloží.[1]) Zdali Dubští hrad vyplatili, nikde se již neudává, že se ani tak nestalo, proto na jevo vychází, že zůstal i potom v držení jeho Jan ze Smiřic, jemuž arcibiskup Kunrát r. 1431 hrad Roudnici s příslušenstvím (bezpochyby i v to Helfenburk pojímaje) zastavil. Týž arcibiskup, jenž poslední léta věku svého na Roudnici strávil, byl tehda nejen beze vší vážnosti u té strany, ku které se byl přidal, maje na starosti toliko svěcení kněžstva, nýbrž i od r. 1426 v klatbě církve katolické. Krátce před svou smrtí postoupil Smiřickému Roudnici, jak již řečeno, a skonal r. 1431 v prosinci na hradu Helfenburce, jsa skorem úplně zapomenut.[2]) Kde byl pohřben, věděti se nemůže, ačkoliv někteří se domnívali, že na Hrádku odpočívá.[3])

Skalní branka na Hrádku.

Jan Smiřický, jenž jest znám pro nešťastné své skončení, učinil poslední své pořízení v Praze r. 1453 ve čtvrtek před narozením P. Marie, kterýmžto synům svým odkázal všechna svá zboží dědičná i zápisná. Nařídil také, kdyby Roudnice byla vyplacena a chtěli také Helfenburk hrad potom vyplatiti, aby za Helfenburk a za ty zápisy pana Dubského nebrali než 170 kop, a z těch odkázal 70 kop Ermolansovi (z Přívor), jenž byl purkrabím na Helfenburce.[4]) Vdova po Janovi Markéta z Michalovic jakožto poručnice nad syny Václavem a Jindřichem postoupila s povolením krále Ladislava »těch všech statkův« někdy manželu jejímu arcibiskupem zastavených 1456 *Jindřichovi z Rožemberka* v též sumě, za jakouž byly Smiřickému zastaveny.[5]) Jindřich byl jen nastrčen. Vlastně byl Hrádek vyplacen od krále, aby byl zastaven posavadnímu poručníku mladých Smiřických *Zdeňkovi Konopištskému ze Šternberka*, jenž byl vedle jiných hlavní příčinou těch bojův za krále Jiří z Poděbrad. I jal se král r. 1467 hrady a tvrze nevěrných pánův dobývati a kázáním jeho obleženy jsou jednoho dne, totiž 28 dubna, všechny hrady Zdeňkovy, totiž Roudnice, Helfenburk, Šternberk, Konopiště, Leštno, Kostelec a tvrz Měšická. Nejprvnější vzdala se Roudnice, jsouc sice pevna, ale málo zásobena; posádka její umluvila se již 21. června a i ustoupila konečně 12. července. S ní bezpochyby v tutéž úmluvu pojata byla posádka Helfenburská,[6]) čímž dobyl král nejen zbroje na hradě chované, nýbrž i skvostných věcí, které tuto schovány byly. Za to se mstil Zdeněk neobyčejným braním a loupením.

Dobytý hrad svěřil král Jiří věrnému svému *Petrovi Kapléři ze Sulevic* na Vimberce, jenž byl buď zápisným držitelem, buď toliko opatrovníkem hradu. Odtud, jako i z jiných sídel svých válčil udatně se Zdeňkem a zajal mu mnohé služebníky, než konečně on sám octl se v zajetí Zdeňkově, jenž jej choval v tvrdém městě Budějovicích. Strany prázdnoty vězení jednání bylo dokončeno teprv r. 1471 24. ledna; Petr, byv z vězení propuštěn a svoboden, zavázal se propustiti Zdeňkovy služebníky a slíbil také, »kteréž klenoty a svátosti a knihy a jiné věci, kteréž jsú na hrádku Helfemburku, kteréž přísluší k klášteru Rudnickému«, na Hazmburk přivésti a položiti v moc p. Jana Zajíce.[7]) Zůstal tedy hrad přece v držení strany královské a nebyl nikdy více Zdeňkovi neb jeho dědicům navrácen.[8])

---

[1]) Lib. conf. [2]) Arch. č. VI 485–486. [3]) Cochlaeus, lib. V p. 209, Frind, Kirchengeschichte III 67. [4]) Beckovského poselkyně 672. [5]) Lib. III vet. urb. Prag. f. 237. [6]) Paprocký, o st. pan. 312, Arch. Třeboňský. [7]) Palackého Dějiny, IV b. 382. Staří letopisové (str. 185) mluví o Hradištku u Roudnice. [8]) Arch. gub. (orig.), Arch. č. VIII 20.

Ok. l. 1475 nabyl Helfenburka *Vilém Ilburk z Ilburka*,[1]) jenž zemřel l. 1489. Po něm následoval syn *Vilém*, jemuž dal král Vladislav r. 1500 12. září list na bezpečné držení zboží zápisných.[2]) Týž Vilém, synův nemaje, odkázal poslední vůlí svou d. r. 1531 25. února veškeré jmění své, totiž zámek Ronov, tvrz Stolinky, zámky Helfenburk, Oltářík a Lemberk choti své *Anežce hrabince z Helfenšteina* na Ronově, však jen k užívání do života, po smrti její mělo to vše spadnouti na dceru jejich *Annu z Ilburka* vdanou za *Jindřicha Kurcpacha* a syny z toho manželství pošlé, Viléma a Jindřicha.[3]) Anežka uvázavši se po smrti chotě

Velká věž na Hrádku.

svého († 1538) ve všechna panství řečená, sídlila ve Stolinkách a držela Helfenburk až do smrti své. Odkázavši všechny jistoty své na penězích (1400 k. gr. č.) vnučce Anežce (r. 1551 manželce Jaroslava purkrabě z Donína) zemřela r. 1550.[4])

Paní Annu z Ilburka, jež se uvázala po smrti mateře ve všechno panství otcovské, obsílal od r. 1551 do soudu komorního Jan Kryštof hrabě z Tarnova a na Roudnici, chtě od ní vyplatiti panství Helfenburské, totiž hrad Helfenburk s městečkem Blíževedly s vesnicemi, maje k tomu od krále výplatu danou.[5])

---

[1]) V ty časy se připomínají kolikráte *Šofové z Helfemburka*, jako na př. Kryštof 1474 na Valdšteině, bratří Jindřich a Jan (Šuofové, totiž Šůfové), kteří se připomínají až do r. 1496. Se Hrádkem nesouvisí. V pozdějších přech děje se zmínka o majestátě Jiříka krále na Helfenburk a krále Vladislava na Blíževedly, ale osoby, jimž zastavováno, zejména se neuvodí. [2]) Diplom. Ileburg. 548—549. Fojtem Vilémovým na Hrádku byl Jiří Harniš. [3]) Arch. č. VI 586. [4]) DZ. 3 D 15. [5]) DZ. 9 H 5. Zápisné držení Helfenburka jí l. 1544 majestátem potvrzeno (Arch. gub.).

Když bylo první obeslání zdviženo, obsílal hrabě před se; tentokráte opět bylo vyzdviženo (l. 1553), neboť obeslaná dokázala, že ta ves Vobroka s Domašici přísluší kostelu Charvatskému a nikoliv k arcibiskupství a uvedla mimo to majestát krále Vladislavův, v němž stojí ves Blížhevedly, jež ostatně společně s Helfemburkem zastavena nebyla.[1]) Ještě téhož roku hrabě zase Annu co držitelkyni zámku neboli hrádku Helfemberku v příčině výplaty obeslal, dokládaje se toho, že již po třetí k výplatě obsílá, však předešle obranami svými ona Anna po dvakráte k vyzdvižení přivedla, a tak i nyní ty cesty obmýšlí, kteréž aby opět postačiti měly, naděje není. Obeslaná vytáčela se všelijak uvádějíc, že se zámek Helfmberkem nenazývá (jak bylo psáno v majestátu krále Ferdinanda); velká prý proměna mezi tím jest, neb z německého jazyka burgk hrad a pergk vrch nebo hora se vykládá. Soud komorní přidav se k mínění obeslané, obeslání r. 1553 zdvihl.[2])

Po smrti Annině uvázali se v panství *Vilém a Jindřich Kurcpachove z Trachemberka a z Miliče* učinivše r. 1554 přátelskou smlouvu; o dědictví nabyté porovnali se tak, že Jindřich ujal Helfenburk, Stolinky a Lemberk a z toho bratru svému Vilémovi každého roku 600 k. míš. vydávati se zakázal.[3]) Jindřich

Opevnění u malé branky na Hrádku.

konečně toho dosáhl, že mu král Maximilian II. r. 1575 (ok. 30. září) celé panství dědičně dal a v dědictví zpupné proměnil.[4]) Mimo to obdržel Jindřich od krále Rudolfa r. 1581 vsi zápisné Charvatce, Martiněves a díl Nížeboh k dědictví zpupnému. Ačkoliv byl tudíž pánem dosti bohatým, přece v brzku více nákladův na vydržování své domácnosti potřeboval, nežli mu jeho jmění poskytnouti mohlo. Zejména mu dluhů přirostlo, když mu strýc jeho Jindřich mladší s panstvím Milickým ve Slezsku 173.000 tolarův dluhu postoupil. To bylo asi příčinou, proč Jindřich panství Lemberské roku 1581 odprodal. Tohoto roku asi mnoho peněz potřeboval, neb ok. 1581 v úterý po sv. Bonifáci zapsal Hanušovi Šenfeldovi z Šenfeldu v Ústí nad Labem na panství Helfenburském 5000 k. gr. Č., z kteréhož dluhu za živobytí svého 1600 kop uplatil. Poněvadž z manželství svého s Evou z Vartenberka synův nezplodil než toliko dceru jedinou, nařídil kšaftem svým daným na Stolinkách r. 1587 v neděli na den sv. Pavla obrácení, aby dotčená manželka jeho Ronov, Stolinky a Helfenburk se vším příslušenstvím toliko do živnosti své držela, a po její smrti aby připadl ten statek na Evu Malcánovou z Lobkovic, vnučku jejich, k pravému dědictví. Z tohoto potom vnučka měla všechny dluhy,

[1]) Kniha »obeslané výplaty 1550—1628«. [2]) Reg. obeslání bílá 1552—1570 f. 16. [3]) Tamže f. 26. [4]) DZ. 292 O 7.

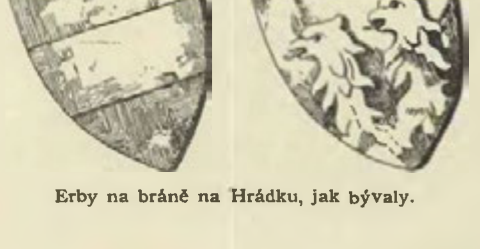
jež by po něm zůstaly, zaplatiti.[1]) Sotva byl Jindřich r. 1590 zemřel a v kostele Stolinském pohřben, již se táhl k dědictví strýc jeho Jindřich mladší (syn Vilémův) jakožto strýc nedílný zemřelého, dokládaje se kšaftu n. Viléma z Ilburka, dle něhož panství ta na oba bratří Viléma a Jindřicha, připadnouti měla,[2]) též smlouvy mezi těmiže bratřími učiněné, v níž se usnesli, že jestliže by jeden z nich bez dědicův mužského pohlaví zemřel, všecken statek na bratra druhého a dědice jeho mužského pohlaví připadnouti má. Než potomstvo ženské Jindřicha Kurcpacha nevážíc odporův těchto, zůstalo v držení panství jak Ronovského tak i Helfenburského. Eva z Lobkovic nahoře dotčená postoupila r. 1591 všech práv svých k dědictví po dědu manželu svému *Joachymovi Malcánovi z Pencelínu* na Miliči a Pencelíně. Týž pak r. 1591 v pondělí po narození P. Marie učinil se tchyní svou Evou smlouvu o veškeré dědictví jim připadlé; neb poněvadž po n. Jindřichovi »nemálo dluhův« se našlo, prodala Eva zeti svému některý díl dědictví, aby jeho rozprodáním dluhy zaplatil, a to zámek Helfenburk s lesy a j. Dala mu také moc, aby mohl Jindřichovi z Vartemberka na Kamenici na vsi Vítkově na jistotu 1500 k. gr. Č. zápis učiniti aneb mu ji doprodati. Z pojištěných sobě na panství Miliči v Slezí na svršky na nábytky do několika tisíc kop gr. Č. a na panství Ronovském a Helfenburském věna 1500 kop č. vdova tak mnoho upustila, že p. Malcán měl toliko, když by dvůr Vobrka s lesy a vesnicemi za jejího živobytí prodal, jí 3000 k. gr. Č. vydati, jinak mohla ona o té sumě pořízení učiniti.[3]) Co se pak týče Blíževedel a platu moučného a lojového z městečka Hoštky, to bylo při panství Ronovském ponecháno. Po této smlouvě následovalo ihned rychlé vyprodání panství táhnoucího se v podobě třísla od severu k jihu, neb l. 1591 prodal Malcán vsi Hubiny, Strachal, Mošnice, Novou Ves, Hrobeč s podacím Janovi Vlkovi z Kvítkova na Smědovicích,[4]) t. r. prodal vsi Držovice, Načkovice, Hořejší a Dolejší Šebířov Janovi Sezimě z Ústí na Úšti, více ještě dům svobodný Kurcbachovský v Menším městě Pražském vedle brány Písecké ležící Fridrichovi Šlikovi z Holiče a Kryštofovi z Fictumu, konečně r. 1593 dvůr Obroky s vesnicemi Janovi z Vartemberka k panství Bězdězskému. Když i byl r. 1603 panství Ronovské prodal, bylo dědictví někdy Jindřicha Kurcpacha cele roztříštěno a rozprodáno, čímž se také vlastní dějiny Hrádku končí. Jen o osudu vsí Rašovic, Kalovic a Šinbornu nevíme, jak a kdy byly k Úšti připojeny, avšak zdá se, že okolo l. 1592 s Hrádkem prodány.

Zajímavéť jest zajisté, že najednou Hrádek z dějin mizí, jako nějaká bublina. Marně bychom po celých dskách zemských po jeho dalších osudech pátrali, ve smlouvě mezi Malcánem a Evou z Vartemberka (1591) uvádí se naposled, a to co zámek ještě neporušený, při rozprodeji panství 1591—1593 nepřipomíná se nikdež. Nesnadno věc tuto nějak vysvětliti. Podle zdí a věží, jak je bylo v první polovici našeho století viděti, soudilo se, že nebyl ani zbořen ani spálen, nýbrž spíše asi pro vzdálenost a neschůdnost cest opuštěn a zpuštění zůstaven. Jestli byl od Sezimů ok. l. 1592 zakoupen, zajisté od nich byl opuštěn, neb se zdá, že i poslední držitelé tu nebydlívali sídlíce na Stolinkách.

Za časův Balbínových se již ani jméno hradu nevědělo a naopak se nevědělo, kterému místu přiděliti název Helfenburka. Do okolí se byli přistěhovali Němci, kteří původní název Helfenburg či Elfemburk ve jméno Affenburg proměnivše brzy i cosi o opicích bájili. Balbín hrad takto popisuje: Hrad pustý a nyní zápasí stářím a časem, též sebe samého znenáhla ssutinami svými pohřbívá, Hradec neb Hrádek jindy nazván byl, nyní se ale novým jmenem (poněvadž mínili někteří, že tu opice pelechy své měli a lidé na ně ozbrojeni vyšli) Affenburg nazývá u nynějších.[5]) Beckovský toto opakuje takto dí: Blíž pak Oušti (ne Oustí nad Labem) v kraji Litoměřickém 7 mil od Prahy na skále v lesích stojí také zámek pustý, který předešlých časův jmenován byl Hradec i také Hrádek; ale nyní nazývá se Affenburg, to jest opičí hrad, protože v tom hradu již pustém opice tak se množily, které jestli chtěli okolní obyvatelé vyobcovati, zbrojně na hrad jíti a ty opice pobíti museli.«[6])

Zajímavé je, že Hrádek jsa již pustinou v l. 1625—1671 často navštěvován býval. Svědčí o tom letopočty na zdech velké věže. Ke sklonku 19. st. mnoho učiněno. Hrad učiněn přístupným, věž opravena.[7])

[1]) DZ. 18 O 21. [2]) DZ. 25 K 11 [3]) DZ. 168 C 8. [4]) DZ. 170 N 18 a 91, H 13. [5]) Balbín, Miscell. III 109. Pověst tuto šíře podávají Mittheilungen XII 89, »die Affenburg«. [6]) Poselkyně str. 72. Heber, vydávaje r. 1844 první díl svých Hradův, nevěděl také, kam má dáti svůj »Hradek bei Auscha« (str. 68), až teprv Popisem Palackého jinak byl poučen (IV 91). [7]) Mitth. Exc. Cl. XI 322.

Erby na bráně na Hrádku, jak bývaly.

ÚŠTĚK HRAD.

Město Úštěk stojí na ostrožně, která od východu k západu vybíhá a někde volněji a někde strměji k údolím spadá. Z těch příčin podobá se dlouhé ulici, která se na konci v rynk rozšiřuje. Za ním stojí k východu kostel, a jižně od náměstí jest bývalé stavení hradu, v němž l. 1890 Bohuslav Niklas, z Roudnice rodilý, pivovar převzal a otevřel. Stavení to je zastavěno na všechny strany moderními domy a domky. Přes cestu mezi domy stojí *spodek staré věže*, která bývala vyšší, ale v poslední době asi o poschodí snížena. Do jejího těla jsou vylámána novověká okna a tak by tu nikdo staré věže nehledal, kdyby jí nepřipomínal kamenný námětek, na nejvyšším místě východní stěny se nacházející.

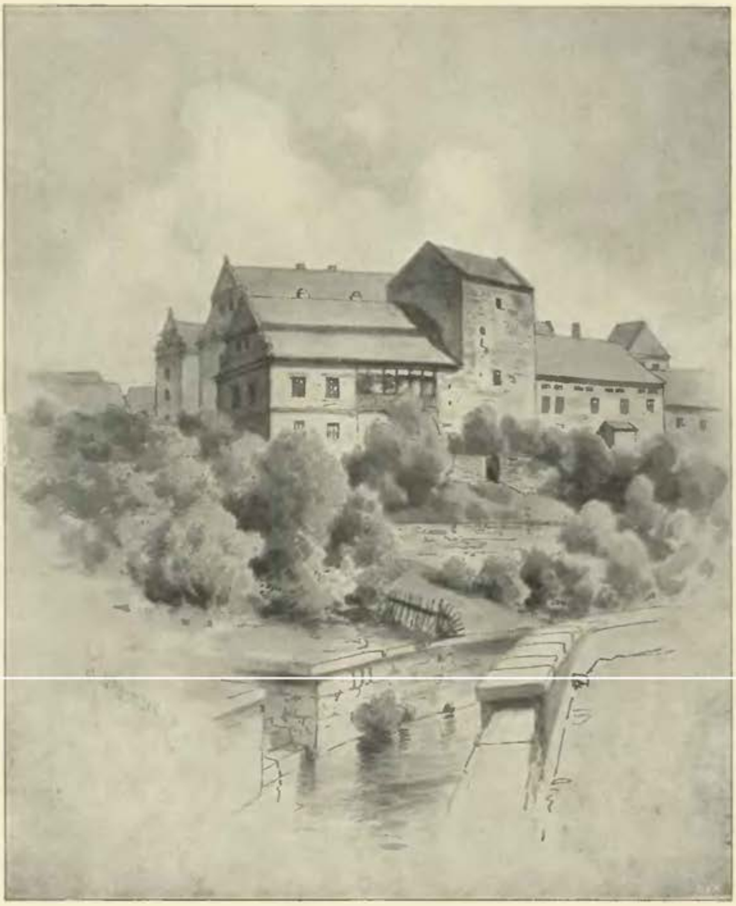
Cesta dotčená patrně tedy jde přes hradiště. Přes ni jest staré stavení paláce s malým dvorem a jiným starodávným, k němu přistavěným domem. Do dvora přichází se branou v barokovém slohu vystavěnou, na níž jest odznak tovaryšstva Ježíšova a rok 1677. Tehda vystavěna tato brána a zámek obdržel nynější svou podobu. Na nevelkém dvoře jest v pravo palác, v levo jsou městské domy a proti bráně zazděn jest starý náhrobek ze 16. st. s českým nápisem, z něhož jen tolik znáti, že v sobotu po sv. Hátě urozený pán pan Jan zemřel. Palác jest stavení dvě poschodí vysoké, zřízené ve slohu asi z konce 16 neb počátku 17. století, a má okna s kamennými veníři, částečně i zazděná. Do horních místností se jde ve starém schodišti po pohodlných schodech, z dubového dříví tesaných. Nejvýše jest velká síň, nyní pustá a jen za skladiště užívaná, a vedle ní menší síň též pustá. Pod nimi je také síň nějaká, v níž jsou na trámě provazy; vypravuje se, že na nich věšeli lidi. Také se povídá, že z paláce byl most na vedlejší věž, což jest trochu rozumnější pověst, nežli prvější Město bývalo někdy hrazeno a posud lze viděti zbytky příkopu na západní straně.

Úštěk nazýval se dříve vždy jen Úšť. Bezpochyby stál již l. 1057 a 1218, když kostelu Litoměřickému darován sedlák v Úšti.[1]) Město hrazené i se hradem při něm založeno od pánův *z Michalovic*, jimž okolí ode dávna patřívalo. Zboží toto svobodné *Petr z Michalovic*, aby nabyl snáze Velešína, l. 1361 králi v manství podal.[2]) Týž pán držel Úštěk do smrti († 1368) a potom syn jeho *Jan*, jenž byl v l. 1369—1378 pod poručenstvím, ještě snad l. 1391[3]) jako dědičný držitel, avšak z listu l. 1387 daného dovídáme se, že Úštěk byl zastaven *Jindřichovi Škopkovi z Dubé* a že měl býti vyplacen, k čemuž však nedošlo.[4]) Naopak Jindřich získal jej nadobro a sem l. 1394 faráře podával. Zemřel l. 1395 dne 6. května,[5]) zůstaviv syny *Alše a Jindřicha*. Onen jako starší spravoval panství až do r. 1402 a podával kněží do Úšťku a Levína.[6]) Asi l. 1404 ujal Úšť mladší bratr Jindřich, jenž byl nad jiné pány Husův ochránce a přítel.[7]) L. 1409 pořádal některé povinnosti zdejšího faráře.[8]) Zpečetiv stížný list zemřel buď r. 1415 neb r. 1416. Syn jeho *Jindřich* byl při smrti otcově nezletilým, pročež se Aleš l. 1416 zboží Úšťského ujal[9]) a když mladý Jindřich nedlouho potom zemřel, dosáhl toho Aleš u krále Václava (1418), že mu hrad a město Úšť v manství udělil. A tak i l. 1421 král Zikmund učinil. Avšak l. 1426 prodal Úšť *Václavovi Cardovi z Petrovic*.[10]) K prodeji tomu byl nutkán mimo jiné i tím, že poddaní jeho Úšťští se byli přidali k víře pod obojí, ač sám byl horlivý

[1]) ČČM. 1836 str. 332 Z tvaru Vscri soudím, že se má čísti Úšči. [2]) Arch. c. k. dvorský. [3]) Rel. tab. I 445. Říkalo se tehda Michalcův Úšť. [4]) Arch. Novohradský. [5]) Lupáč. [6]) Lib. conf. [7]) Palacký, Docum. J. Hus, I 1 1, Flajšhans, Lit. činnost M. J. Husi. [8]) Lib. erect. IX E 5. [9]) DD. 61 B 7. [10]) DD. III 174—176.

stranník víry pod jednou. Nastalá změna byla proto pro ně výhodou, protože Carda byl jedním z válečníkův pod obojí a horlivým přívržencem Pražské strany.

Ve zdejší krajině měl Carda potíž, protože tu byli mocní katoličtí páni. Jeho předním protivníkem byl Zikmund Děčínský z Vartemberka. Nejhorší půtky mezi nimi byly l. 1428. Tu přitrhl Děčínský okolo hodu Všech svatých k městu Úšti, dobyl ho, rozvrátil hradby a všechno město vypálil.[1]) Náhradou za to dal Carda obci právo Boleslavské, míli, co se dotýče řemesel, osvobodil je od robot a dovolil, aby mohli o statcích říditi a volně se stěhovati.[2]) L. 1437 dosáhl od císaře potvrzení Úšťku.[3]) V l. 1447—1454 hospodařil se synem svým *Václavem* a když tento pak zemřel, založil (1463) ze svých peněz špitál v Úšti.[4]) Byl při zdraví ještě l. 1467, kdež mu Lužičané devět vesnic na panství vypálili.[5]) Zemřel l. 1471 u vysokém stáří.

»Stará věž« v Úšťku.

Zboží Úšťské dostalo se potom *Sezimovi z Ústí*, za něhož byl starý Václav l. 1463 vnuku svou Kateřinu vdal.[6]) Král Vladislav Sezimovi přál a potvrdil mu l. 1475 zápisné vesnice, které držel po Cardovi. Zemřel l. 1487 na samém konci roku zůstaviv syny *Zdeňka*, *Jana*, *Bedřicha* a *Václava* jinak *Prokopa*. Ti všichni obdrželi l. 1497 potvrzení na všechna svá duchovenství a král Vladislav jim hrad a město Úštěk z manství propustil.[7]) Jan a Václav bratří své přečkali (tento žil asi do r. 1549) a když se rozdělili, měl každý polovici hradu a města Úšťku. Kromě toho měli i Zvířetice, jež si Jan l. 1528 za sebe a strýce své za Tečenský statek vyměnil.[8]) Jan spravuje pak panství sám, vystavěl l. 1525 věž nad hradem k Litoměřicům a l. 1526 věž při východní bráně, které l. 1859 zbořeny.[9]) L. 1536 obdařil obyvatele města, aby

[1]) Theobald, vyd. 1609 str. 352. [2]) Arch. Roudnický. [3]) Arch. mus. [4]) Arch. č. II 177, III 537, Arch. mus. DZ. 6 E 4. [5]) Jan Gubínský, Palacký na str. 413. [6]) DD. V 20ᵍ. [7]) Arch. gub. Rel. tab. II. 505, Lupáč. [8]) DZ. 45 C 3. [9]) Mitth. ndb. Exc. VI 288, Lumír 1853.

při víře pod obojí zachováni byli bez utištění a úzkostí a kněží jiných aby neměli, nežli kteří rozdávali tělo a krev Boží pod obojí spůsobou. Také dopustil, aby se mohli vyprodávati, za provinění sami se trestali a o svých statcích měli právo říditi.[1]) Žil ještě l. 1541 maje soudy se svými synovci[2]) zvláště po opětném rozdělení.

Od té doby rod Sezimův byl rozdělen na dvě větve a každá měla polovici hradu. Pošlost Václavova dříve zemřela. Ze tří synův jeho Adam a Jan mladší oba ok. l. 1541 a 1542 zemřeli, zůstal tedy *Bedřich* starší sám drže polovici hradu a města Úštku, polovici Levína a ves Rochov a jiné vesnice.[3]) Po Adamovi dědil, ale za živobytí nežili ve svornosti. Asi l. 1542 nedlouho před svou smrtí přišel Adam s lidmi a zámečníkem na zámek Úšt, rozkázal si v sklepu, ve kterém vína byla, dvéře odemknouti a druhé vylámati

Okolí »Staré věže« v Úštku.

a vzal sud a věrtel vína. To učinil proto, že sklep se Bedřichovi na díl dostal, ale z vína část Adamovi patřila. Do dvora hospodářského přišed, kázal sobě pokoje, které se Frydrychovi na díl dostaly, odmykati a čeledi jeho ložní a jiné šaty pobral a vyházel.[4]) Bedřich věnoval l. 1544 na svém díle a kdysi okolo l. 1550 zemřel. Zůstali po něm nezletilí synové *Jan Burjan* a *Bedřich* (potom starší). L. 1553 spravovaly jich statek tety Eva a Kateřina napřed pospolu[5]) a později Eva sama. To trvalo až do r. 1573.[6]) L. 1574 došlo k rozdělení. Při tom si ponechal Jan polovici hradu Úštku a Bedřich dostal dvůr a ves Rochov; kromě toho měl každý z nich část města a několik vesnic.[7])

Jan Burjan věnovav l. 1578 manželce Bonuši z Veitmile na polovici zámku a města zemřel na podzim. Tušim po něm zůstal náhrobek v bývalém zámku, na němž lze přečísti devítku na konci letopočtu

---

[1]) Arch. Roudnický. [2]) Reg. k. s. [3]) DZ. 5 D 21 a 83, E 11. [4]) Reg. kom. soudu. [5]) DZ. 86 E 19. [6]) DZ. 18 C 1. [7]) DZ. 64 D 21 — E 4. K Rochovu přešla malá část, Jan kladl si polovici.

a slova »urozený pán pan Jan«. Bratr jeho Bedřich zemřel l. 1582 v Litoměřicích v čas moru. Oba zemřeli bez mužských potomkův. Statek Rochovský Bedřichův dostal se dceři. Jan Burjan učiniv poslední pořízení několik měsícův před smrtí, odkázal statek svůj polovici zámku a města Úště manželce své *Bonuši z Veitmile.* [1]) Tato vdala se ve třech letech za *Jana ze Šternberka*, jemuž l. 1584 všechen statek zapsala. [2]) Jan zemřel l. 1595 dne 6. května, [3]) odkázav statek svůj synu *Zdenkovi* pod poručenstvím manželky Apoleny z Valdšteina a mateře. [4]) Zdeněk nabyv let svých, zapsal l. 1614 svou polovici zámku a města Úště mateři

Bývalá brána v Úštku. Dle kresby Edv. Herolda. (»Světozor« 1874.)

své *Apoleně* a obnovil týž zápis l. 1617 v měsíci lednu, [5]) při čemž však jí poručil rozličné odkazy. Syn a matka zemřeli záhy za sebou. Po Apoleně dědily sestry její *Maryje Slavatova a Eliška Žerotínská z Valdšteina*, [6]) ale když statek převzaly, shledaly tolik odkazův, že statek udržen býti nemohl. Tedy prodány l. 1617 dne 13. října tři díly zámku Ouště s světnicemi, komorami, sklepy suchými i podzemními, kuchyní klenutou, se svobodným do téhož zámku vjížděním a vcházením, město s Českým a Německým předměstím a vesnice *Mikuláši Gerštorfovi z Gerštorfu.* [7])

---

[1]) DZ. 20 F 2, O 21—24. [2]) DZ. 22 F 10, 66 D 1. [3]) Paprocký o st. pan. 193. [4]) DZ. 27 N. 26. [5]) DZm. 237 F 22, 23, L 21. [6]) DZ. 138 M 6. [7]) DZ. 191 M 14.

Po Bedřichovi († 1582) dostal se statek Rochov s částí města Úštku dceři jeho *Mandaléně*, že však ta byla nezletilá, ujal jej strýc Jaroslav jako poručník a psal se proto na Rochově.[1]) Spravoval jej 15 let a teprve po jeho smrti (1596) se Mandaléna v týž statek uvázala.[2]) Táž, vdavši se pak za *Jana Kryštofa z Valdšteina*, jemu l. 1601 statek svůj všechen zapsala.[3]) Ale tento pán zadlužil se tak, že nemohl téhož statku udržeti; i byl l. 1616 odhádán *Adamovi Kryštofovi Sezimovi z Ústí*,[4]) tak že se zase dostal do rodu dřevních držitelův.

Druhá polovice hradu dostala se po smrti Janově († r. 1539) synům jeho. Bylo jich sedm, ale synové Sezima a Zdeněk, tuším, za živobytí otcova zemřeli a Bedřich mladší brzo po něm, tak že zůstali *Zdislav*, *Jiřík*, *Jindřich* a *Jaroslav*. Při dělení dostal první Koleč, ale zemřel již před r. 1544, druhý polovici Úště, třetí Tečeněves a čtvrtý Evaň s Brníkovem. Jiřík byl znamenitý pán, jenž putoval k Božímu hrobu a na horu Sion. Když Turci Budín obléhali, té pevnosti, s jinými tam jsa zavřen, statečně brániti pomáhal. Císaři Karlovi V. při dobývání Říma sloužil a králi Maximilianovi ke stolu při korunování.[5]) S bratrem Jindřichem drže polovici města, vymohl mu l. 1562 potvrzení cla, na něž dřívější svobody shořely.[6]) Když l. 1565 Jindřich zemřel, tuť Jiřík a Jaroslav smluvili se o poručenství syna jeho *Adama Kryštofa*, teprve čtyrletého.[7]) Jiřík, ujav poručenství, zaručil se l. 1568 statkem svým.[8])

Po smrti Jiříkově synové *Jan*, *Bedřich mladší*, *Kryštof Vilém* a *Karel* zůstali nějaký čas v nedílu, až pak l. 1579 postoupivše tři ostatní statek Úštecký a Kolecký bratru Janovi, přijali od něho za díl po 5500 kopách míš.[9]) Karel zavražděn l. 1580 v Lipém a Kryštof seděl pak na Beřkovicích a naposled na Polici. Jan držel Úštěk do smrti, přikoupil l. 1591 několik vesnic v okolí a l. 1605 statek Jištrby. Zemřel l. 1617 v srpnu.[10]) Syn jeho *Jiří Vilém* ujal díl Úštku a Jištrby, k nimž zdědil i Liběšice. Dlouhého živobytí neměl. Jsa nečackého zdraví, napsal l. 1619 poslední pořízení, jímž statek svůj všechen odkázal manželce Lidmile, roz. Švábce z Chvatliny »pro její ctné a šlechetné chování a upřímné v častých nemocech opatrování«.[11]) Když však Jiří l. 1621 zemřel, uvázala se Lidmila ve statek všechen a užila jeho jen krátký čas.[12]) Neb již dne 5. října nařízeni byli komisaři, aby statek n. Jiříkův v pokutě ujali.[13])

V ten čas, kdy rod Sezimův se schyloval k vymření, přišel také o vše své jmění. Jiří Vilém byl povstání činně podporoval. Poslal lid svůj k Plzni a do Rakous, byl krajským hejtmanem, vypravoval lid krajský, osadil města Ústí a Děčín a hranice proti Sasům zasekal. Proto odsouzena dědička polovice zámku Úště a čtvrti města a vesnic, Liběšic a Jištrb. Podobně *Adam Kryštof* odsouzen statků Rochova a Tečeněvsi s druhou čtvrtí města Úště. Všechny ty statky pojistil Ferdinand II. již l. 1621 *koleji jezovitské u sv. Klimenta v Praze*, ale majestát na to teprve l. 1623 dne 13. května vydal. Statek Mikuláše z Gerštorfu též zabrán a darován l. 1622 Janovi hrab *z Merode*.[14]) Zámek té doby byl velmi sešlý a téměř na spadnutí.[15])

Merode daroval l. 1628 svou část Úštského panství tovaryšstvu Ježíšovu k založení *koleje v Litoměřicích*,[16]) tak že sice Úštěk celému řádu, ale dvěma kolejím patřil. Stav ten, za kterého Litoměřičtí ve svém díle pivovar zařídili, trval až do r. 1675. Tehda prodala kolej Litoměřická svou část koleji Klimentské, začež 49.000 fl., vsi Nučnice a Okny a les u Pokratic obdržela.[17])

Jezovité obnovili zámek l. 1677 tak, jak se nyní spatřuje. Mnoho sice učinili pro povznesení řemesel, ale vláda jejich přece byla krutá. Když se sedláci l. 1680 na panství pozdvihli, přidali se Úštští k nim, ale měli to pak ještě hůře. Přišli o své výsady. Za jich panování město, jež bylo až do 17. stol. převahou české, již se bylo proměnilo v německé, tak že obyvatelé ani svým starým pamětem nerozuměli. Rektor Jiří Weiss sice l. 1680 nařídil, aby se česky a německy na radnici úřadovalo a ve školách vyučovalo, ale proud nových poměrů byl silnější než vůle pánův.[18]) Jezovité byli zde pány až do zrušení řádu. Zámek již za nich pozbyl důležitosti, poněvadž přenesli sídlo panství do své residence Liběšické.

---

1) DZ. 21 K 29. 2) DZ. 173 B 26. 3) DZm. 236 F 19, G 2. 4) DZ. 138 B 15, 27. 5) Paprocký o st. pan. 223. 6) Reg. královská. 7) DZ. 58 L 5. 8) DZ. 16 H 3. 9) DZ. 64 M 23. 10) Pam. Dačického I 243. 11) DZ. 140 J 1. 12) DZm. 61. 13) Arch. mus. 14) Bílek, Děje konf. 117, 505. 15) Arch. mus. 16) Arch. mus. 17) Arch. Roudnický a mus. 18) Obšírně v dějinách 17. st. Mitth. Exc. Cl. IX 257.

Hradiště Levínské.

LEVÍN HRAD.

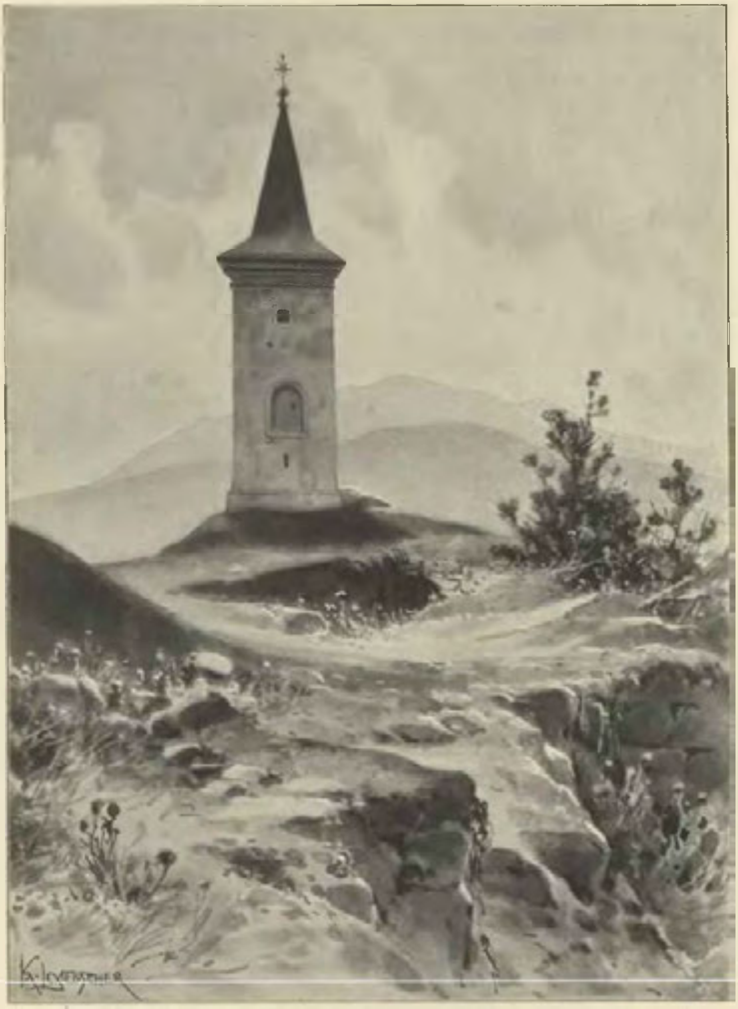
Od Úštku k severozápadu prostírá se návrší Konojedské, jsouc odděleno od podstavce hory Sedla hlubokým údolím potoka tekoucího k jihovýchodu. Do tohoto údolí vybíhá mohutný ostroh, na bocích stromovím porostlý, na němž leží malebně městečko Levín. Tu stojí okrouhlý kostel v 18. století vystavěný, v němž jest zazděna na sloupě za oltářem pamětihodná deska kamenná, okrouhlá, jež zajisté s osudy bývalých držitelův souvisí. Viděti na ní lvici starodávného slohu, asi v 12. neb 13. století vytesanou, a několik písmen jako rozházených, jichž smysl není zřejmý.[1]) Poněvadž je zvíře ve skoku, majíc kočičí hlavu nazpátek a k pozorovateli obrácenou a ocas též kočičí vztyčený, říká se mu *Levínský kocour*. Pravděpodobně je to erb buď Heřmana z Ralska (1174—1197) aneb syna jeho Beneše (1197—1222), kteří snad zdejší kostel založili.[2])

Na konci ostrohu, na němž Levín stojí, vypíná se hůrka na všechny strany příkrá, na níž stojí zvonice l. 1699 vystavěná. Na vrchu téže hůrky, dříve uměle urovnaném, teď však rozkopaném, stával hrad, jak lze souditi nejen z pověsti, nýbrž i ze zbytkův nedávno objevených. Rozkopali totiž část hradiště a přišli při tom na zbytky stavení, z nichž o bývalém rozdělení nelze nic hádati.

Hrad tento zajisté patřil k nejstarším hradům zděným. Jestiť poloha již k tomu volená, aby tu byl napřed hrad a potom ves, jež snad byla plaňkami k němu přihrazena. Jeho nejstarší nám známí držitelé byli páni *z Michalovic*, kteří jej záhy opustili a sídlem tohoto panství vzmáhající se Úšť učinili. Již v nejstarším seznamu Úštského panství l. 1426 čte se toliko ves Levín.

---

1) Jsou to písmena C L R F (?) B U A J. 2) Lvice na pečeti Havla Markvartice (1237) je již jiného slohu; kráčí, má jednu přední nohu zdviženou a ocas přes záda ke hlavě přehozený. V témž slohu jsou všechny lvice Markvarticův až do r. 1312, od r. 1317 již se proměnily ve lva.

Věž na hradišti Levinském.

TVRZE V OKOLÍ ÚŠTKU.

V *Liběšicích* bývala tvrz, na jejímž místě stojí bývalá jezovitská residence, stavitelem Dienzenhoferem vystavěná (Paudler, Deutsches Buch, II 70). Liběšice připomínají se již l. 1239 jako majetek kláštera Kladrubského. L. 1282 sídlel tu nějaký *Protivec*, ale od počátku 14. stol. vyskytují se v držení *Alberta z Frydlantu*, předka pánův *Škopkův z Dubé* (Reg. I 453, II 548, III 206). Týž připomíná se často do r. 1323. Z jeho šesti synův ujal Liběšice *Albert mladší*, jenž se v l. 1319—1347 připomíná, avšak bratr jeho Zbyněk psával se též z Liběšic. Oba sedávali na soudu zemském. Asi okolo l. 1350 rozdělila se rodina ta na dvě větve, vlastní Škopky a pány z Liběšic. Předkem těchto byl *Beneš*, od r. 1357 (DD. I. díl) často připomínaný, jenž byl l. 1374 hejtmanem v Budišíně. Z jeho synův dva oddali se duchovnímu stavu; *Albert* byl křižovníkem Něm. řádu, *Jan* byl proboštem Vyšehradským a vydal na Liběšicích (1387) list, jímž strýcům Škopkům některé vesnice udělil (Arch. DZ.). Jiný syn byl *Jindřich* a čtvrtému *Benešі Silnému* dal otec l. 1397 za díl Vartu. Beneš starší se synem Jindřichem podával l. 1404 kněze ke kostelu Liběšickému (Lib. conf.); k témuž kostelu již od předkův hojně nadanému daroval l. 1405 plat a les a 14 kusův ostatkův v drahocenných klenotech. Farář byl za to povinen k jistým službám, zejména i na »hradě«

(Lib. erect. VII f. 52). Zemřel nedlouho po tom. Po jeho smrti patřila polovice Liběšic Benešovi a polovice nějakému jinému bratru. Avšak i »Beneš mladý« zemřel záhy. Sirotkův ujal se Herbort z Kolovrat a aby po jich smrti rodina o Liběšice nepřišla, vložil tu polovici ve dsky l. 1407 Albertovi (Rel. tab. II 41). Ale l. 1418 postoupil Herbort téhož statku několika poručníkům, z nichž jeden Jan z Ročova, jeho syn, nazývá se l. 1423 pánem na Liběšicích; ale l. 1426 je držel *Jan z Dubé*, tuším, syn Benešův (DD. 3 str. 176, 21 str. 151, Arch. Lipský).

Z jistých jednání l. 1457 jde na jevo, že Liběšice tehda *Jindřichovi Berkovi z Dubé* patřily (DD. 16 f. 321). Až do r. 1487 držel je *Jindřich z Rabšteina* a poněvadž odtud věno své ženy převáděl, zdá se, že Liběšice prodal (DD. 62 str. 101). Drželi je pak páni *z Gutšteina* a Jan prodal je asi l. 1520 *Karlovi Dubanskému z Duban*, jehož synu *Oldřichovi* vklad dskami zemskými l. 1545 obnoven (Arch. c. k. dvor., DZ. 7 D 27, Karel † 1542). Oldřichovi (1547) sem svěřen na nějaký čas vévoda Saský zajatý (Mitth. Exc. Cl. VII 335). Oldřich zemřel nedlouho po r. 1571 (DZ. 17 G 9). Ke statku po něm připovídali se příbuzní ženy jeho Anny ze Vřesovic, jíž odkázány statky do života, pak bratří Hostakovští, potomci z dcery Karlovy, a konečně *Albrecht*, *Kunrát* a *Lvík* bratří *Žichovci z Duban* jako z krve Dubanských pošlí. Mezi těmi stala se l. 1574 smlouva, tak že Žichovcům za 55.000 k. míš. statku odměřeno (DZ. 63 A 12). Dostali v tom Liběšice v novém objemu a Drahobuz. Sami se pak l. 1575 rozdělili tak, že Albrecht dostal Drahobuz a ostatní po polovici Liběšic (DZ. 65 C 7, reg. kom. s.). Lvík zemřel l. 1580, dětí nezůstaviv a odkázav statek Kunrátovi. Tohoto tuším synem byl *Jan*, jenž l. 1595 pořízení učinil a před r. 1598 zemřel (DZ. 21 C 26, 27, L 5). Zdali dědičky jeho Mandaléna (napřed Vřesovcova, pak Černínova), Ludmila Vřesovcova a Aléna byly jeho dcerami, z pamětí na jevo nevychází. Po smrti Mandaléninë († 1599) dostal se statek její ostatním dvěma sestrám, a když se l. 1600 rozdělily, byla Lidmila paní na Hoř. Chobolicích a Liběšicích a Aléna paní na Liběšicích (Reg. k. s.). Část onu po smrti mateře Lidmily a otce Jakuba zdědily dcery jich Dorota a Mandaléna, avšak že spolubydlení dvou držitelův na

T. zv. »Levínský kocour« (zmenš.) a jedna písmena z něho (v přir. velikosti).

jedné tvrzi jen kyselosti působilo, Aléna díl ten tvrze a co k tomu přímo patřilo, přikoupila (DZ. 188 L 1). Ke statku Chobolickému zůstal pak jen díl vsi. Aléna zemřela l. 1617. Posledním pořízením odkázala statek Liběšický *Jiřímu Vilému Sezimovi z Ústí* (DZ. 138). Od té doby patřily Liběšice k Ústí, jak již vypravováno. Jezovité učinili Liběšice hlavou panství a bývalou tvrz l. 1620 od vojáků docela vydrancovanou přeměnili v residenci.

Tečiněves n. s tvrzí byla l. 1318 sídlem *Chvalovým*. *Hašek*, *Kuneš* a *Protivec* bratří (1353) byli strýcové Rochovských a *Chval*, jenž se l. 1391 po Tečiněvsi psal, byl také držitelem Rochova. Naopak *Jan z Rochova* (1401, 1404) a *Hašek* (1417) psali se také z Tečiněvsi. V l. 1439—1471 připomíná se často *Jan z Čečelic*, držitel Tečiněvsi, jenž držel také Vedlici od děkanství Litoměřického. L. 1485 držela zboží po něm dcera *Elena*, jež se vdala za *Kryštofa z Vartemberka*. Paní tato držela také Malešov, kterýž (tuším i se zbožím Tečenským) zapsala l. 1521 synům svým *Janovi* a *Václavovi z Vartemberka*. Tento Jan, dostav týž statek za díl, postoupil jej l. 1528 bratřím *Sezimům z Ústí* a na Úšti směnou za Zvířetice. Od té doby byla Tečiněves obyčejně příslušenstvím Úštku, ovšem také od 16. st. nějaký čas samostatným statkem v rodě Sezimův (Tab. vet. 222, Lib. erect. conf. DD., Arch. č. II, III, Rel. tab. I, Pam. arch. VI 95, DZ 7 H 23, 45, C 3).

V *Rochově*, jižně odtud, byla tvrz a ode dávna vladyčí sídlo. Prvotní držitelé buď tohoto neb druhého Rochova u Budyně z názvu vsi utvořili si znamení na štítě (šachovní figurku roch). Jeden z nich *Kunrát*, syn Druhův, již v l. 1289—1310 usedlý byl na Čáslavsku (Reg. II 637, 962) a potomci jeho tu zůstali až do 15. st. (naposled v Polné). Z téhož rodu byl také *Bušek*, jenž l. 1346 od křižovníkův Svatomářských ves Pochvalov do života přijal a jim ves Maškovice daroval (Reg. IV 698). Potomci jeho a jiných vladyk byli *Šmohařové z Rochova*, z nichž první téhož jména byl v l. 1370—1378 pánem na Lobči pod Bezdězem. Na tomto Rochově pod Úštkem seděl l. 1335 *Čeněk*, jenž l. 1353 se syny svými *Zdeňkem* a *Janem* část vsi Sukorad prodal ke Křešické faře. L. 1391 patřilo zboží Rochovské *Chvalovi*

z *Tečiněvsi*; l. 1401 seděl *Jan z Rochova* na Tečiněvsi a podával l. 1404 faráře do Stražiště. V l. 1451—1471 připomíná se často *Protivec z Rochova* s bratrem Vilémem erbu lilie, ale nevíme, jestli z tohoto Rochova pocházel (Acta administr., Lib. erect. XII 68, XIII b. 53, Lib. conf., Arch. Drážďanský, bibl. Praž. a Lipský). Rochov připojen pak k Tečiněvsi a pustá tvrz l. 1528 k Úštku. Od r. 1574 držen k části Úštku a tvrz tu buď obnovena aneb znovu vystavěna, jež konečně k Ústí připojena.

Blízko předešlých jest ves *Vědlice*, někdy i *Jedlice* řečená. I tu byla tvrz. L. 1382 seděl tu *Hynek z Vetlé*, jenž byl l. 1399 v jednotě panské. L. 1421 byl tu pánem *Jan Štěně z Příbramě*. L. 1453 tvrz zdejší s částí vsi patřila k Tečiněvsi a připojena l. 1528 k Úštku. Část vsi patřila ke koleji krále Václava v Praze, ke špitálu v Hoštce a k děkanství Litoměřickému (DD. 13 f. 167, Manuale v arch. kapit., Arch. č. I 61, III 568, Arch. Třeboňský, Knihy Pražské, DZ. 250 K 25, reg. k. s.).

Ve vsi *Jištrbích*, jižně od Liběšic, bývala pěkná tvrz a později zámeček, který v minulém století od obce koupen a rozbořen. Ves prvotně Diežcrpi řečená připomíná se již l. 1057 v základním listu Litoměřickém (ČČM. 1836 str. 330). Z vladyk připomínají se l. 1318 *Výše*, 1384 *Zdeněk* již mrtvý a Bavor, ok. l. 1403 Diviš (Tab. vet. 222, 292, DD. 13 f. 177, 180, Arch. Drážďanský, viz i Rel. tab. I 573). Z rodu těchto prvotních vladyk pocházel bezpochyby Janek, jenž dostal l. 1436 zápis na Zerčice (Arch. č. I 540). V l. 1417—1454 držel Jištrby *Petřík z Lejen* (Rel. tab. II 134, Scr. rer. Lus. I 250, Arch. č. I 428, III 549). Plat na zdejší tvrzi vyprosil si l. 1456 Aleš z Pokratic (DD. 16 f. 316). V l. 1528—1543 patřily Jištrby *Zikmundovi z Blatna* (DZ. 249 C 6, 250 E 22). Po jeho smrti ujal týž statek starší jeho syn *Habart*. Po tomto následoval (syn?) *Albrecht*, jenž zemřel před r. 1605. Za svého živobytí prodal Jištrby *Janovi Sezimovi z Ústí*, jenž je připojil k panství Úštskému (DZ. 14 C 7, 132 Q 2). L. 1623 stál tu zámek čtverhranatý, nákladně vystavěný (Arch. mus.).

Ves *Okny* blízko Labe ležící byla l. 1390 v držení *Michalce z Nučnic* a jeho bratří a Lavola, měšťana Litoměřického (Borový, Lib. erect. III 320). Později tu seděl Michalec sám a činil mnohá dobrodiní kostelům a klášterům. Později drželi zdejší tvrz bratří *Pešík, Martin* a *Bohuslav z Minic* a ještě l. 1454 seděla tu Anna vdova po Kryštofovi z Minic; po r. 1455 dostala se tvrz v držení *Václava Cardy z Petrovic*, jenž Okny k Úštku připojil (DD. 16 f. 304, Rel. tab. II 165, 326, 346).

Ves *Encovany* připomíná se již l. 1269 (Reg. IV 818). Petr probošt Chotěšovský koupil je l. 1335 pro klášter (Köppl, Chotieschau 16). Za Karla IV. byly zastaveny *Henzlinovi z Turgova*. Probošt Sulek vyplatil je zase a usadil tu svého bratra *Jana ze Hrádku*, jenž tu v l. 1404—1407 seděl (kopiář Přemyšlovský, Arch. mus. a Třeboňský, Lib. conf.). Po něm následoval l. 1411 *Zachař ze Hrádku*. Císař Zikmund zastavil Encovany (1436) *Janovi ze Smiřic*. (Rkps Vídeňský.) Odtud drženy k Roudnici a okolo l. 1456 vyplaceny od krále (Arch. Třeboňský). Král Jiří zastavil Encovany *Hertvíkovi z Ostružna*, což i král Vladislav l. 1481 potvrdil (Arch. c. k. dvorský). Hertvík postoupil Encovan l. 1483 *Ješkovi Svojanovskému z Bozkovic* (Arch. č. VIII 493—494). Po nějakém čase je probošt vyplatil (1498), ale zastavil je zase (1499) *Vilémovi*, *Humprechtovi* a *Janovi* bratřím *Černínům z Chuděnic* (Arch. c. k. dvorský). Za těch dob již tu stávala tvrz, na níž snad Vilém ještě l. 1508 seděl; jisto jest však, že l. 1512 byla v držení kláštera (Arch. č. VIII 542, 546). I v potomních letech tak bylo a l. 1540 byl tu Tomáš z Velhartic hejtmanem (Reg. k. s., DZ. 83 G 17). Král Ferdinand zastavil Encovany (1588) *Osvaldovi ze Šenfeldu*, sekretáři svému, a tomu také je klášter (1563) dědičně prodal (Arch. gub., DZ. 56 E 29). Osvald, stav se místokancléřem, zemřel l. 1589 a pohřben v Hrušovanech. Syn jeho *Rudolf* následoval ho l. 1602, zůstaviv manželku *Lidmilu Šenfeldovou z Mitrovic* (DZ. 131 H 9). Tato vdala se po druhé za *Ladislava Zejdliče z Šenfeldu* a zapsala mu celé své jmění. Ladislav byl pilný sběratel starých pamětí. (Viz Jirečkovu Rukovět II 355.) Při konfiskaci odsouzen všeho jmění a Encovany prodány (1623) Polyxeně *Lobkovské z Pernšteina* (Bílek, Děje konf.). Ladislav, vystěhovav se l. 1628, vrátil se l. 1631 do země se Sasy a mocně se ujímal Encovan, pročež (1634) znovu odsouzen a přišel i o svůj plat, který mu byl od r. 1624 dáván. Encovany zůstaly v držení Lobkovského rodu.

Ves *Svařenice* blízko Encovan připomíná se l. 1253, kdež darována v nově osazeným u sv. Štěpána v Litoměřicích, avšak již l. 1272 byla v držení kláštera Chotěšovského (Reg. II 313, IV 813). Avšak to platí jen o části. Část byla vladycká a l. 1295 statkem *Jindřichovým* (Reg. II 719). L. 1335 urovnávány spory mezi klášterem a vdovou po *Rudlinovi ze Svařenic* (Reg. IV 56). *Jindřich* odtudž seděl na tvrzi, na níž l. 1381 manželce Bětce věnoval; tato zdědila po něm tvrz a zapsala ji (1408) *Hrzkovi* a *Janovi ze Smědovic* (DD. 21 str. 172, Rel. tab. I 470). L. 1411 psal se odtud jakýsi *Vykant* (Lib. erect.). Smědovští byli l. 1487 již dávno mrtvi, když odúmrť na nich byla dána Valentinovi z Lipníka (DD. 23 O 4). Kdežto část duchovní patřívala od r. 1420 stále k Encovanům, počítána vladyčí část l. 1546 k Čakovicům, ale tvrze tu již dávno nebylo.

Ve vsi *Polepích* stála tvrz ve 14. století. Ves se vyskytuje od r. 1228 v držení *kláštera sv. Jiří*, a to asi až do r. 1262. Platí to o části; neb l. 1253 dostaly se Polepy obci sv. Štěpána v Litoměřicích (Reg. I 336, II 132, 306, IV 813). *Oldřich z Polep* prodal ok. l. 1339 nějaký statek. Asi v ty časy koupil *klášter Chotěšovský* tvrz a ves Polepy od Hynka Berky z Dubé (Summa Gerhardi n. 35, 202). Polepy drženy pak Encovanům. Tvrz zanikla za klášterské vlády.

Východně od městečka *Hoštky* na návrší vzdělaném na vinice spatřoval se před stoletím zbytek prastaré okrouhlé věže, která bývala opevněna, t. j. náspem a příkopem obehnána. Lidé si ji tehda vykládali za hlídku (Brantlův seznam v arch. Rychnovském). V pravdě tu bývala tvrz, na níž seděl ok. l. 1350 *Půta z Hoštky*. Týž směnil ten statek s Byčenem za statek v Račiněvsi, ale když Půta zemřel, utiskoval dceru jeho Jitku a nechtěl v smlouvě státi. Za neznačné doby držel Hoštku *Mikuláš Srša*. Patrony kostela zdejšího byli 1358 Mikuláš kanovník Bremský a 1367 nějaký Heník, ale nedlouho potom prodána Hoštka arcibiskupovi a patřila pak k panství Helfenburskému. Zbyněk arcibiskup potvrdil městečku

práva, kteráž mu dal Mikuláš Srša, když městečko vysazoval (Rel. tab. I 69, Lib. conf., Emler, Urbáře 103, Arch. Roudnický). Za husitských válek opanoval Hoštku *Václav Carda z Petrovic*. Když se spojil s Pražany proti Janovi ze Smiřic, přitrhl tento (1428) k Hoštce, a když se obyvatelé v kostele zdí obehnaném a okopaném bránili, ztekl jej, mimo 30 osob vše pobil a kostel vypálil (Z. Theobald, vyd. 1609, str. 346). Později patřila Hoštka k Roudnici a bývalo tu manství.

Ve vsi *Vrbici* nedaleko Hoštky byla tvrz již ve 14. století. Vrbice byla ode dávna zbožím *biskupství* a připomíná se poprvé asi v l. 1319—1331. L. 1340 byl tu purkrabí jakýsi Ješek (Tadra, Canc. Arn. 156, Emler, Urb. 11, 94). Vrbice držena k Roudnici kromě let 1470—1484, kdež patřila Hynkovi knížeti Minstrberskému. Tehda již tu tvrze nebylo. Vrbice patřila pak do r. 1620 Litoměřické obci a odtud k Úštku a Liběšicům.

Kostel v Levíně.

TOLŠTEIN HRAD.

Jako byl život předkův našich prostý, tak byla i jejich obydlí. Srovnávají-li se zbytky těch starých hradův, které nepodlehly důkladným proměnám 16. století, s nynějšími zámky, obsahujícími snad více místností, nežli měli ve 14. století mocní světa, spatří se velký rozdíl nejen v množství světnic, nýbrž i v pohodlí, jak se za staletí vyvíjelo. Srovnejme malá okna potažená bělpuchem olejovaným s našimi velkými a jasnými okny, tak zvané komnaty, v nichž se ohřívali u krbu, s nynějšími vytopenými síněmi, špatné osvětlení lampami a loučemi s nynějším elektrickým světlem, obtížné lezení po žebřících a schodech s nynějšími schody; objevuje se takový rozdíl, že by nikdo po tom netoužil, aby se byl narodil před 600 lety.

Také Tolštein, vypínající se na skalisku nedaleko Jiřetína (Georgental), zachoval nám soustavu takového starověkého hradu, skládaje se ze dvou skalisk, na jichž úpatí se táhne věnec zdí a věží, objímaje severní bok dotčených skalisk.[1]) Stará cesta, kterouž se k Tolšteinu jezdívalo, jest posud patrná, vinouc se na jižním úpatí skalisk, odkudž mohla býti výhodně bráněna, a zatáčí se pak k východnímu boku hradiště. Tu byla *brána*, jak dnešní stav svědčí, jediná, neb kde by druhá bývala, nelze již poznati. Branou bylo obvyklé čtverhranaté stavení s dvěma vraty a průjezdem. Nad předními vraty býval erb Berkův z Dubé, v 15. st. vytesaný, jejž majitel rychty pod hradem vyboural a do svého obydlí zazdil. Oboje vrata byla sklenuta do končitého oblouku a průjezd byl jako obyčejně sklenut. Z brány bývaly vchody do vedlejší čtverhranaté *věže*, která stála vedle brány a k její obraně a obsahovala několik klenutých místností nad sebou. První škodu vzala brána od Švédův, a když potom okolní lidé tu bourali a kámen vybírali, spadla l. 1861 z velké části a ostatek pak pobořen z úředního rozkazu. Za to se však dotčená věž vedlejší, jejíž zdi měly nad 2 m hrubosti, až do výšky 15—18 m udržela, takže tu ještě dvéře a okna viděti. Na její venkovské straně (k cestě) ale v 1. poschodí jest branka podobně sklenutá jako brány a nad tím střílny. V přízemí jejím jsou dva sklepy, nad tím ale všude klenutí spadla. K této věži přiléhá zbytek stavení jdoucího od severu k jihu, jehož venkovská zeď byla velice hrubá, opatřená někdy prsní braní. Přízemí se pokládá za konice. Odtud pak k jihu jest *věž* základu podkovitého, obsahující dva sklepy, jež se mají za vězení. Na veníři dveří oba sklepy spojujících vytesán jest rok, kterýž se vykládá na číslo 1111, buď obsahující setřené již číslo v starých arabských číslicích, aneb byv později vytesán, aby domněnkami nějakého nedouka byli lidé nesoudní klamáni. Také lze zříti na veníříćh těchto dveří dvoje draže, které svědčí, že byly dvoje dřevěné dvéře v této zadní místnosti, jejíž klenutí se již sřítilo. V předním sklepě viděti je zazděné dvéře, jimiž se vcházelo do spodku podzemního vedlejší věže. Blízko severozápadního rohu dotčeného dlouhého stavení konic býval *šnek*, jímž se vstupovalo do horních místností nad nimi.

Od brány táhne se hradba směrem severozápadním až k mohutnému *šestihranatému stavení* na způsob bašty, posud ještě 8 m vysoké, jež obsahovalo kromě přízemí a poschodí ještě sklep, nyní zasutý.

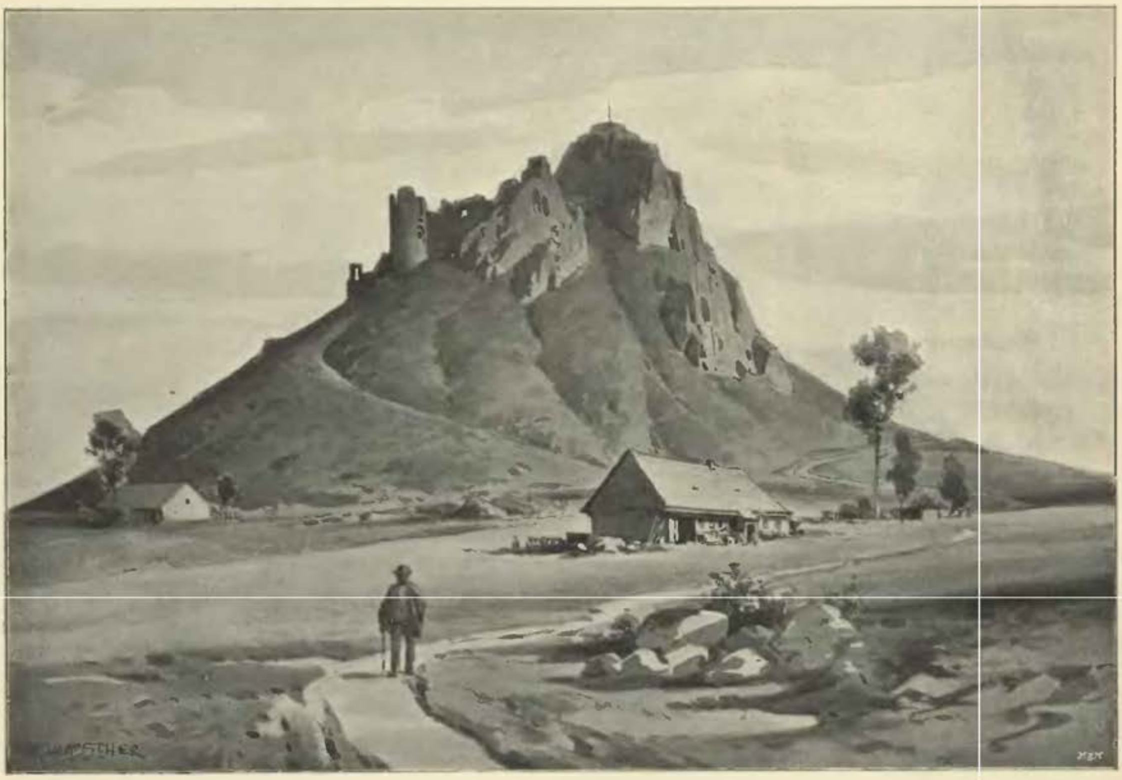
---

[1]) Pomůckou: A. Moschkau, Burg Tollenstein.

Zde prý byla lázeň, což se soudilo odtud, že se ve vykopávkách objevily dlaždice a žlábky. V dolní místnosti jest okno a k pravé ruce výklenek. V poschodí prý byla kaple a spatřuje se tu dvojité okno a po stranách byla dvě okna, z nichž pravé ještě jest a levé se sřítilo. Na venkovské zdi jest erb pánův ze Šlejnic a bývala prý malována, čemuž rozuměti tak, že tu byla rustika snad s postavami, jako bývá na vnějších ozdobách 16. století. Podle starých vyobrazení bývalo nad poschodím ještě druhé poschodí. V přízemí byla l. 1865 restaurace a ve výklenku se vařívalo.

Krátká zeď jde odtud dále ke *čtverhranatému stavení* základu obdélného, jež jako předešlé bylo z hradby povydáno dle obrany. Venkovská zeď dosahuje ještě výšky a má veliké okno, již hodně vylomené, ale vnitřní zeď se již sesula. V poschodí prý bývala síň. V starých dobách sotva bylo venkovské okno; bezpochyby vybouráno teprve za Šlejniců.

Od toho stavení jde zase krátká zeď až k *věži* podkovitého základu, také ven povydané. Jest ještě dosti vysoká. V jejím podzemí byla hladomorna, 2·30 m hluboká, která byla při kopání objevena, při

Tolštein od západu.

čemž se i na kosti lidské přišlo. Z té příčiny nemělo také přízemí vchodu. Ten se nacházel teprve asi 5 m nad zemí a přicházelo se k němu z vedlejší zdi po stupních, jak svědčí známky. Ačkoliv je pak svršek věže roztrhán, přece znáti, že měla tři poschodí.

Od této věže jde hradba jižním směrem a zahýbá se pak ke strmé skále, o niž se opírá. Tím se končí opevňovací věnec, k němuž arci také byla přistavěna dřevěná stavení, jak svědčí známky okna ve výši hradby. Jak se zdá, táhla se méně hrubá hradba než dolní věnec na kraji skály, nad opevnění dříve popsané se vypínající.

Co posud bylo popsáno, byla takořka *dolní ohrada*, co bylo výše, mělo svou důležitost jen ve 14. a 15. století jako horní hrad. Skála totiž, tu se do největší výše vypínající, vybíhá ve dvě skaliska, zděnou hradbou spojená. Místo to mělo pro majitele důležitost jako poslední útulek i jako hlídka, odkudž přehlédl všechen hrad. Na západním z nich stávala *věž* buď celá zděná aneb dřevěná se zděným spodkem, jejíž známky na skalisku bylo vídati. K těmto místům chodívalo se po stupních ve skále vytesaných, jak posud lze viděti.

Zříceniny hradu Tolšteina.

Co se dotýče potřebné vody, byla *nádržka*, do které se dešťová voda sváděla, hned za branou u věže vedle ní se nacházející, jest však již dávno zasypána. Vodovod, o kterém se píše, vznikl bezpochyby buď v 15. neb 16. st. Našly se totiž mezi hradištěm a horou Tannenberg zbytky vodních trub, směřujících k Tolšteinu, ale nevyzpytalo se, do které části hradu ústily.

Tolštein, něm. Tollenstein neb vlastně prý Dolenstein neb Kavčí skála, jak se obyčejně vykládá, buď zdědil to jméno po skále, na níž byl založen, aneb mu to jméno po založení dáno. Jeho nejstarší nám známí držitelé byli páni *z Vartenberka*, a jestli jej založili, mohli býti jeho zakladateli buď pan Beneš (1281 a t. d.) aneb Jan (1304—1316). Možná, že však založen byl za synův Janových. Tito byli *Vaněk*, Jan a Beneš. Mladší dva měli Děčín a Střekov a Vaněk (1325—1363) měl Vartenberk, Děvín, Zákupy a Tolštein a byl nejv. číšníkem. Měl-li Tolštein po otci, upadl l. 1337 v záští s městy v Horní Lužici. V krátké paměti se píše, že městské vojsko vytáhlo a dobylo hradu Tolšteina.[1]) Synové jeho *Jan* a *Václav* drželi spolu otcovská zboží, avšak ke Krásné Lípě podával l. 1367 tento sám, l. 1370 sice oba, ale s nimi také z neznámé příčiny Vilém Zajíc z Hazemburka.[2]) Václav podával l. 1378 kněze do Fojtsdorfu, kostelní vsi, která snad s Varnsdorfem splynula, ač není-li to Václav Bílý z Děčína, jenž kromě Střekova i Tolštein držel.[3]) Ten však spolčil se se syny Janovými v příčině Tolšteina a těm Tolštein l. 1383 po smrti Václavově zůstal.

Zříceniny hradu Tolšteina.
1. Cesta ke hradu a 2. do brány, vedle níž 3. branné věže, 4. ochoz před 5. dlouhým stavením, vedle něhož 6. bašta s vězeními. Za branou 7. plac, jejž zavírají 8. bašta s kaplí, 9 povydané stavení a 10. věž s lidomornou. Na place 11. nádržka vody. 12. Místo snad hradby; 13. šnek a 14. stupně na vrch skály k 15. ke hlídce.

Jan, *Václav* a *Petr* starší, synové Janovi, podávali l. 1390 faráře do Varnsdorfu, když však se potom dělili, dostal Václav Tolštein a Zákupy na svůj díl a připomíná se v l. 1394—1396 jako patron kostelův ve Varnsdorfu a Plasích. Ještě l. 1398 držel Tolštein,[4]) jejž, jak se zdá, prodal. Koupil jej *Hynek Berka z Dubé* a na Honšteině, jenž se od r. 1404 jako patron kostela v Krásné Lípě připomíná a k němu ještě l. 1408 podával.[5]) Maje tehda zrostlé syny, postoupil jednomu z nich, *Jindřichovi*, Tolšteina, avšak s držením do času, totiž tak, kdyby Hynek otec zemřel, že Jindřich bude povinen, Tolštein dáti v rovný díl s bratřími.[6]) Tento Jindřich čte se 1413 a 1414 jako patron kostela v Krásné Lípě a při tom l. 1414 jmenuje se pánem na Tolšteině.

Když Hynek ok. l. 1417 zemřel, rozdělili se synové jeho tak, že Hynek starší dostal Šarfštein, Jindřich Honštein (v Sasku) s polovicí panství, Beneš hrad Ratný (v Sasku), Hynek mladší druhou polovici Honšteinského panství a *Jan mladší* konečně Tolštein a k tomu Frydvald, Falkštein, Kamenici a díl Chlumu, Malešova a Skalice[7]). Tento Jan jest snad týž, jenž se l. 1415 za Husa přimlouval,[8]) avšak jsa obklíčen na všech stranách pány i obyvateli pod jednou, byl nucen držeti s nimi. Podával v l. 1422—1426 katolické faráře ke kostelům na svém díle.[9]) L. 1423 obmýšleli prý bojovníci pod obojí dostati Tolštein do své moci a špihovati potravinami, které by u Kamenice sebrali. Tak strašil vzdálený soused. Když však pod obojí vtrhli do zdejší krajiny, opanoval Jana také strach a poslal svého hejtmana do Lubého, aby se s Lužičany, Děčínskými, Lipskými a Michalovskými o spolek smouvali (1423), avšak Jana nebezpečí minulo. Když však se strana pod obojí v severním Boleslavsku vzmáhala, spojil se Jan s pod obojími aneb se jen s nimi spřátelil; a tak se

---

[1]) Jan v. Guben. Scrp. rer. Lus. I 7, 139. Co jiní pozdější píší, jsou plané domněnky. [2]) Lib. conf. [3]) DD. 13 f. 172. [4]) Lib. conf. Arch. č. III 472. [5]) Lib. conf. [6]) DD. 62 str. 117. [7]) DD. 33 str. 269 [8]) Arch. č. III 185—187. [9]) Lib. conf.

stalo, že když tito (1425) hejtmana Budišínského u Žitavy zajali, že jej vsadili na Tolšteině do vězení, odkudž za nedlouho vyručen.[1])

Jan zemřel tuším l. 1426 nezůstaviv dědicův. Statek po něm ujali bratři jeho, s nimiž se Lužičané l. 1427 smlouvali, chtíce Tolštein buď najíti a osaditi aneb koupiti, aby jej rozmetali, ale nezdá se, že Berkové k tomu přistoupili. Z dotčených bratří ujal Jindřich Kamenici a *Hynek mladší* Tolštein.[2]) Ke své polovici panství Honšteinského držel nový hrad Vildštein a měl tudíž l. 1427 tři hrady ve své moci.[3]) Za purkrabě tu měl Mikše ze Chcebuze, jemuž lidé říkali dobrý Mikeš, za kolik let.[4]) Hynek podával l. 1429 faráře do Krásné Lípy. Pozdějších zápisův o něm není.

Vildštein a Tolštein byly po něm v držení tří bratří *Beneše*, *Hynka* a *Albrechta*, kteří měli mnohé spory i s Lužičany i Sasy. V těchto půtkách byl Beneš (asi l. 1440) zabit a Albrecht zajat. Půtky trvaly dále, mezi tím není o Hynkovi po r. 1442 zmínky a Albrecht sám zůstal pánem na Vildšteině a Tolšteině.[5]) Avšak že mnozí jich sousedé přiznávali se ke tvořící se jednotě Poděbradské, vidělo se Albrechtovi, jenž byl přísně katolického smýšlení, dáti se pod ochranu Saských knížat. Poddal se jim tedy (1446) hrady svými

Tolštein. Dle kresby Hebrovy z r. 1844.

Vildšteinem a Tolšteinem jako man až do doby, kdyby bylo v Čechách korunovaného krále aneb nejdéle do 20 let. Když ale potom při sobě považoval, že jest Saským územím skorem na všech stranách otočen, totiž jižně Perenským, západně Honšteinským a východně Šluknovským (k Honšteinu náležitým), rád tomu povoloval, když na něm žádáno, aby Vildštein knížeti Bedřichovi Saskému prodal (1451). Tedy došlo potom ke smlouvě takové, že Albrecht Vildštein prodal a na splátku obdržel od knížete panství Šluknovské.[6])

Když přijel Král Ladislav do Čech, vyhledávány odúmrti, které měly spadnouti na krále od r. 1439. Albrecht vyprosil si (1457) všechno právo na statky n. Janovy, totiž hrad Tolštein a panství Kamenické s jinými statky, ač toto s nimi již dávno bylo prodáno. Podržel tedy právo to jen v příčině Tolšteina.[7]) Po zvolení krále Jiříka choval se Albrecht nějaký čas pokojně, ale l. 1462, když již byl upomínán, aby nezanedbával poddanost slibovati, rozesílal o něm hanlivé spisy na všechny strany, tak že král Lužičany napomínal, aby jej nepodporovali, nýbrž jej jatého na hrad Pražský dodali. Albrecht oproti jímal a šacoval lidi daleko široko a nestál byv obeslán ke dvorskému soudu jako man zpronevěřilý. Tů nařídil král Janovi z Vartenberka, fojtovi Lužickému, Jindřichovi Berkovi z Dubé a šesti městům, aby sebrali vojsko a obehnali Tolštein (1463, 29 června). K tomu došlo za krátkou dobu. Tolštein dobyt a osazen Lužickým vojskem.

---

[1]) CD. Lus. II 223, Scrpt. rer. Lus. 172. [2]) Tak lze souditi z pozdějšího stavu. [3]) Fr. Bezold. [4]) DD. 33 str. 266, C. D. Lus. II 615. [5]) Podle neurčité paměti byl nějaký Ambrož Burzář z Dobréholuhu sám čtvrtý v zajetí na Tolšteině, ale zmocnil se zámku, vypálil jeho část a ujel do Zhořelce. [6]) Neues Archiv für sächs. Gesch. II 205—220. [7]) DD. 16 f. 318, Arch. český III 565.

Albrecht buď tu nebyl, když obléhán, aneb šťastně ujel. Uchýlil se do Vratislavě, která se králi hned ze začátku protivovala. Papežskému legátovi šlo nyní o to, aby byl Albercht líčen jako mučenník pro svou víru. Fojt Jan jej z toho omylu vyváděl, že se to totiž nestalo pro víru, a že nebyl, jak legát psal, nábožným a poslušným synem Římské stolice, nýbrž zločincem, kterýž se vší spravedlnosti spustil. Když však Albrecht se dovedl u legáta omluviti, nastupoval legát na fojta dosti tuze a dával znáti, že jedině papeži přísluší o tom rozhodovati. Také psal legát o tom papeži, který si zase stěžoval do krále u císaře, předstíraje, že není Albrecht povinen kacíři slibovati. Také Vratislavští podněcovali papeže. Vše to však nevedlo k tomu, co si Albrechtovi přátelé přáli. [1])

Král Jiří prohlásil (1464, 12. června), že Albrecht pro úraz důstojenství královského Tolštein a Šluknov propadl, a daroval ta zboží Jindřichovi Berkovi a *Janovi z Vartemberka*, ale Berka hned potom

Zbytky na Tolšteině.

práva svého postoupil Janovi ponechávaje si Valtynov. Sice ta věc také pořadem práva prováděna a statky manské jako spadlé provolány. Proti tomu se ozval Zbyněk Berka z Dubé, syn Jindřicha, jemuž (ok. l. 1408) Tolštein byl k dočasnému držení puštěn, ale odpor ten zdvižen soudem dvorským, ač teprve l. 1487. [2])

Jan zemřel l. 1464 zůstaviv syny *Zikmunda* a *Kryštofa*, kterým král Jiří darování otci jich učiněné obnovil. Tolštein dostal se při dělení na díl Kryštofův. Tento tu nebydlíval a Tolštein byl obydlím toliko jeho hejtmanovi, Kryštofovi Romberkovi z Hermstorfu. Když pak se ujímal papež jednoty Zelenohorské oproti králi a na tohoto klatbu vyhlásil, odpadla i Lužice, ale Kryštof zachoval králi věrnost. Za takového běhu zdálo se legátovi, že snad pomůže Albrechtovi k tomu, aby zase Tolšteina nabyl, a nařizoval duchovním úřadům v Lužici, aby držitele Tolšteina a jich služebníky klatbou k vydání donucovali, a hrozil nejen držitelům, nýbrž vyhlásil nedlouho potom klatbu na ně a celé panství Tolšteinské (1467). Romberk vpadl pak se spojenci do Lužice a učiniv tu kořist hnal dobytek k Tolšteinu; když však přišli k Široké hoře u Šanova, vypadli na ně Lužičané ze zálohy, pobili jich mnoho a ostatní zahnali (1467, 18. listopadu). Mezi

[1]) N. A. f. s. G II 221. [2]) Rel. tab. II 330, DD. 16 f. 379. Zbyněk postoupil svých práv Vřesovcům a byla proto potom mnohá jednání.

tím nepřestával legát starati se o Albrechta a nabádal ustavičně Lužičany, aby vytáhli k Tolšteinu, nic méně došlo k tomu teprve po druhé výzvě (1469). Protože Lužičanům a jich spojencům nejvíce o to šlo, aby vybavili hrady králem obléhané, poslali proto oddíl k Navarovu, ale tu padl na ně zmatek a vrátili se zase do Lužice. Tu se sebrali jen Lužičané a položili se u Tolšteina, kterýž 3—4 dni obléhali. Avšak dne 6. září vpadlo královské vojsko do Žitavska a zkrušilo Žitavské tak, že obléhající kvapně povolali domů.

Kryštof zadlužil se ustavičnými válkami a proto prodal Tolštein a Šluknov (1471, 3. prosince) *Arnoštovi* a *Albrechtovi knížatům Saským* za 8300 grošův mečových a devět dní potom Romberk opustil Tolštein, postoupiv ho novému správci Tycovi z Miltic. U dvoru králova neradi zvěděli o tomto prodeji, nicméně král Vladislav tomu nepřekážel a nechal knížata při statku koupeném. Když pak tam poslán za hejtmana Oldřich z Rechenberka, shledal, že hrad byl prázdný a že Romberk vše odvezl. Také měl potíže s vesničany, na nichž bezpochyby větší roboty žádal; spíše dopřáli knížata nějaké úlevy poddaným. Knížata usilovali také o to, aby byla klatba s panství sňata, ale legát sídlící ve Vratislavi nechtěl tak učiniti, ano Albrecht zahájil řádnou žalobu na držitele Tolšteina, ale knížata odpírali tomu dělíce duchovní od světského a uznávali jedině krále českého za pravého soudce. Knížata k soudu legátovu nestáli a Albrecht zklamav se v nadějích svých, žebronil u nich potom za pomoc.

Knížata pronajali l. 1475 Tolštein se Šluknovem posavadnímu hejtmanovi Oldřichovi z Rechenberka zůstavujíce si toliko pokuty, rybníky, ovčíny a lesy, a to na šest let. Po uplynutí této doby nezdálo se knížatům ještě Tolštein držeti a proto prodali jej (1485) *Haugoltovi z Šlejnic*. Dne 27. května kázali manům, Šluknovským a vesničanům, aby novému pánu slibovali,[1]) ale že prodával cizinec cizinci, nemohlo panství býti vloženo ve dsky zemské a dvorské, proto dovolil král Vladislav Kryštofovi z Vartemberka, aby vložení vykonal. Tedy vložen (1485, 10. června) hrad Tolštein s 8 vesnicemi Haugoltovi ve dsky dvorské, Šluknov (bezpochyby současně) v zemské.[2])

Nový pán byl rytířského stavu, což bylo manům proti mysli. Ti zajisté měvše nad sebou vždy osobu panského stavu nechtěli Šlejnice za svého pána podniknouti a to, že jim rovný je, a kdyby jej podnikli, že by byli poníženi. Prosili, aby je král buď k sobě přijal, nebo někomu panského řádu dal. Protože pak Haugolt na soudu dvorském pověděl, že ty zámky koupil a draho zaplatil a manové nemohli provésti, aby výsadu měli nikoho nepodnikati, leč by pán byl, rozkázáno jim (1487, 12. června), aby poddáni a poslušni byli, jak jest právo od starodávna.[3])

Haugolt zemřel l. 1490, zůstaviv syna *Jindřicha*, jenž byl velmi bohatý rytíř, maje i velké statky v Sasku. K Tolšteinu přikoupil některé vesnice a snad i nějaká panství. Oslepnuv zemřel l. 1518, dne 14. května, v Míšni. Synové jeho *Volf*, *Arnošt*, *Kryštof*, *Jan* a *Jiřík* učinili ještě t. r. věrnost a poddanost manskou králi Vladislavovi.[4]) Protože pak l. 1520 Jan a l. 1525 a l. 1526 Volf a Kryštof zemřeli, zůstali Arnošt a Jiří samojedinými pány. Arnošt byv již od r. 1504 kanovníkem kostela Pražského, stal se tu 1511 proboštem a 1539 správcem arcibiskupství. Zemřel 1548, 6. února a pohřben v kostele Šluknovském. Jiří bydlíval na Tolšteině a jak se zdá si jej k obydlí přizpůsobil tak, jak se spatřuje. Za hejtmana tu měl 1534—1566 Antonína z Ychtryc. Pro zlepšení hornictví založil l. 1554 městečko řečené po něm Georgentál (vlastně Jürgental). K jeho prosbě král Ferdinand Tolštein s Rumburkem z manství vyňal a jako zpupné (1558) ve dsky vložil. V ty doby jsa již stár opustil vysoký Tolštein a přestěhoval se do Rumburka, kdež byl l. 1545 stavbu nového kostela dokončil. Tu zemřel l. 1565, 27. září. Ačkoliv měl potomstvo, zapsal přece (1560) Tolštein s Rumburkem strýcům svým a synům n. Šimona Judy ze Šlejnic,[5]) snad proto, aby ochraňovali jeho synů, ale dání to pak zrušil.

Jiřík byl pořízením svým l. 1562 sepsaným zboží svá Šluknov, Lovosice a Tolštein s Rumburkem odkázal synům svým *Haugoltovi*, *Janovi*, *Arnoštovi* a *Hendrychovi* na rovný podíl.[6]) Synové dotčení rozdělili se l. 1566, 13. května, čímž povstala tři pozdější panství, Haugolt totiž vzal Lovosice a ostatní rozdělili se o Tolšteinsko. Jan dostal západní část panství Šluknovského s Hanšpachem, Arnošt ostatek téhož panství se Šluknovem, Jindřich vzal Rumburk s vesnicemi od Tolšteina. Tolštein rozdělen mezi tři poslední; neměl zajisté pro ně důležitosti jako obydlí, protože měli sídla svá v Hanšpachu, Šluknově a Rumburce. Hendrych prodav Rumburk s vesnicemi, zůstavil si jedině Tolštein a Varnsdorf, jejž přikoupil.[7]) Podržel pak z dotčených tří bratří svůj díl nejdéle.

Jan prodal l. 1571 všechen svůj díl i s třetím dílem Tolšteina *Kryštofovi*, *Honzhaugoltovi* a *Abrahamovi* bratřím ze Šlejnic, svým strýcům, tak že tito měli Rumburk i Hanšpach s částí Tolšteina. Kryštof pak, jenž Rumburk sám držel, prodal od panství Tolšteinského (1573) vsi Krásnou Lípu, Schönbüchel a Novou vísku.[8]) Arnošt zapsal Jindřichovi bratru svému třetí díl Tolšteina s třetinou krčmy a lesu pod zámkem a podržel si jen Šluknov. Psal se sice ještě později seděním na Tolšteině, ale neměl tu již nic. Jindřich

---

[1]) N. A. f. s. G. II 223—236. [2]) DD. 62 str. 89. [3]) DD. 25 f. 267. [4]) DD. 63 str. 191. V l 1512—1525 byl Bartoloměj Süssmilch hejtmanem na Tolšteině. [5]) DZ. 13 F. 11, K 4. [6]) DZ. 15 K 29 — L 5. [7]) DZ. 60 D 14. [8]) DZ. 61 C 5.

pak postoupil (1579) svých dvou dílův Tolšteina dotčeným Kryštofovi a Hanušovi Haugoltovi,[1]) kteří měli již třetí díl, a tak byl Tolštein zase sloučen pod jednou vládou.[2])

Dotčení bratří prodali (1586, 25. února) zámky »Talensteyn« a Rumburk s příslušenstvím Dr. *Jiříkovi Mehlovi z Střelic*, c. radě a místokancléři kr. Č.[3]) Když Tolštein Mehlovi odevzdáván, aspoň všechna obydlí v dolní ohradě byla v pořádku. V inventáři na to vydaném připomínají se obecná světnice s kancelářemi a komorami, sál neb síň, šnek, zelená světnice, kancelář, druhý sál (tabulnice), světnice s komorou, vedle níž byl vchod do prevítu (heimliches Gemach). Nad tím v podkroví byly komory, světnice (s hodinami? Schlagstube), světnice hlásného. To vše tuším bylo v dlouhém stavení. Ve vedlejším stavení (branné věži) byla kuchyně s komorou, zadní komora a pod tím dva sklepy, jeden tuším pivnice. Pak tu byla na hradě lázeň (v baště). O kapli nějaké není řeči. Na hradě (bezpochyby po baštách a hradbách) byla čtyři děla

Zbytky na Tolšteině.

asi se 4 centnýře a jedno po centnýři, 6 soudkův prachu, 8 kop větších a 6 kop menších koulí železných, několik nabíječův a okovaných kol. Pod branou (bezpochyby komůrka pod průjezdem) byly dva čekany ježaté. Viděti odtud, že část u brány byla sice skrovným, ale dobrým obydlím, ale že Tolštein měl větší důležitost jako pevnost, než jako sídlo.

Mehl učinil dobrodiní svým městům Rumburku a Jiřetínu (Georgentál), jemuž zjednal městská práva a erb, na němž byl zobrazen hrad Tolštein ještě s rozmanitými přídavky.[4]) Pořídiv ještě l. 1588 o své manželce Dorotě z Melhauzu, aby měla své zaopatření, a dovršiv 74 let svého věku, zemřel 1589, 24. ledna a pochován v Rumburce.[5]) Syn jeho *Baltazar* zadlužil se velice, zanedbal také Tolštein, tak že opustl, nicméně však některým nákladem zase obnoven býti mohl. V taxe panství Rumburského l. 1606 píše se: Zámek Tollenssteyn, ačkoliv pro příležitost za 3000 kop koupený jest, však za něj se více neklade, než 2000 k. m.[6]) Když pak 1607 panství Rumburské prodáváno, připomíná se zámek Tolštein pustý, ale přece stojí na prvním místě.

Tolštein byl od té doby příslušenstvím panství Rumburského, ale zdá se, že jej Radslav ze Vchynic aspoň tak obnovil, že zůstal pevností. Aspoň l. 1619 se nazývá zase zámkem.[7]) L. 1642 vydíral

[1]) DZm. 234 C 12. Hicke, Die Freiherren v. Schleinitz, Prag 1889. [2]) DZ. 68 T 12, 23, O 7. [3]) Palme, Denkwürdigkeiten von Warnsdorf 238. [4]) Podle vyobrazení Vidimského je to prostá brána a podle ní dvě věže, což se podobá více všemu jinému než Tolšteinu, ale srovnává se s majestátem l. 1587 daným. [5]) DZ. 24 D 8, Diarium za Rudolfa II. [6]) Chaos rer. mem. v archivu města Prahy. [7]) DZ. 181 B 7.

Vrangel, švédský nejvyšší, potraviny a peníze po okolí. Cís. nejvyšší Mathlohe byl s posádkou na Tolšteině, aby tu ostříhal silnice k Lipému jdoucí, a proto udeřil na Švédy u Varnsdorfu a Lichtenberka. Vrangel se proto rozhněval, přilehl k Tolšteinu, střílel ke hradu z děl a stavení zapálil, až donutil Mathloha, že ustoupil v nouzi do blízkého lesa, odkudž se střelba opakovala. Když byl hrad nadobro vypálen, odtáhl Vrangel.[1]) Od této doby byl Tolštein zřícenina, o níž se bájilo, že je tu mnoho pokladův (po Šlejnicích a Baltazarovi Mehlovi?) a že tu vídali cestující bílou paní, jak se s okna dívala.[2])

[1]) DZ. 192 D 18. Palme, 219—220. [2]) Balbini Miscell. III 191.

Tolštein Dle kresby K. Brantla z r. 1830.
Originál v Umělecko-průmyslovém museu v Praze.

Zbylé stavení zámku v Rumburku.

RUMBURK ZÁMEK.

Prvotní jméno města Rumburka bylo Ronenberg neb Ronberg, což má smysl takový, jako slova Ostrví hora; neb erbovní znamení ostrev nazývalo se německy ron. Prvotně tu bývalo neveliké místo s farním kostelem, jež bylo příslušenstvím hradu Honšteina v Sasích, avšak bylo tu také manství služebné k témuž hradu, jež 1363 *Opec z Naptic* a 1403 *Ota* a *Albert* bratří *z Hrbic* střídavě volíce faráře, s pány svými Berkami z Dubé drželi. L. 1408 bylo zde již městečko, jehož obyvatelé založili zde ranní mši. Tehda tu byl panským hejtmanem Jan z Lutic.[1]) Manství drželi v l. 1414—1427 Ješek a Mikuláš z Gusku a mezi tím také nějaký Daniel (1419) a Tam z Lutic[2]) a 1431 Mikuláš Kyslink. Mezitím bylo městečko v l. 1423 a 1429 vojskem pod obojí ohroženo a tuším na krátkou dobu osazeno.[3])

Honštein byl od r. 1443 v držení knížat Saských; tito byli tedy také vrchními pány městečka. Ale l. 1451, když knížata od Albrechta Berky z Dubé Vildšteinské panství dostali, postoupili mu za to, co jim patřilo v okolí Šluknova, zejména i Rumburk, jejž držel k manství *Kryštof z Hermsdorfu*. Tím způsobem přeneseno vrchní právo na držitele hradu Tolšteina.[4]) Avšak Kryštof, jenž byl později hejtmanem na Tolšteině, prodal Rumburk l. 1478 *Haugoltovi ze Šlejnic*, a když tento l. 1481 Tolštein koupil, Rumburk připojen k němu přímo.[5])

Tvrz stávala snad již za manských držitelův, ale Šlejnicové rozšířili ji v zámek. Ještě l. 1558 nazývá se sídlem a forberkem, ale již l. 1567 zámkem.[6]) Stalo se to totiž tak, že Jiří Šlejnic († 1565) ve svém stáří se z vysokého a drsného Tolšteina do Rumburka přestěhoval a tu si prostranný byt zřídil. Když se

---

[1]) Lib. conf., Lib. erect. XIII 223. [2]) Arch. český, Cod. dipl. Sax., Acta jud. [3]) Cod. dipl. Lus. II. [4]) Neues Archiv f. sächs. Gesch. II 214. [5]) Monachus Pirnensis (Menken II 1599). [6]) DZ. 88 C 4.

tři jeho synové dělili, zanechavše si Tolštein ke společnému držení, dostal se Rumburk (1566) s několika vesnicemi na díl *Jindřichův*.[1]) Tento za nedlouho se zadlužil, tak že udržel jen svůj díl Tolšteina. Varnsdorf prodal dědičně a l. 1570 prodal panství Rumburské *Kryštofovi ze Šlejnic*.[2]) Tento držel Rumburk dlouho a prodal jej teprve l. 1586 *Jiříkovi Mehlovi ze Střelic*, kr. radě a místokancléři.[3])

Jiří zemřel 24. ledna r. 1589. Syn jeho *Baltazar* zavedl se za několik let tak, že nemohl Rumburka udržeti. Přední věřitel byl Jakub v. Hörnig, který požadoval na něm 24.700 tolarův. Právo to postoupil 1597 *Bedřichovi ze Šlejnic* a manželce jeho *Elišce*,[4]) kteří se proto Rumburka ujali Na tyto zase nastupoval Mikuláš Rydl z Najenperku, jemuž Mehl byl dlužen 60 kop služby za 6 let a 50 kop půjčených.[5]) Od nich nabyl téhož práva *Lorenc Štork z Štorkenfelzu* a dal si proto l. 1599 statek Rumburský odhádati.[6]) Lorenc držel Rumburk několik let, ale buď nemohl ostatní věřitele upokojiti anebo ho chuť na něj přešla. Proto (1607) prodali komisaři nařízení od zemského soudu zámek Rumburský s pustým zámkem Tolšteinem a vesnicemi *Radslavovi staršímu ze Vchynic*.[7])

Za Radslavova držení bydlel tu nějaký pan (prý Albrecht?) Vchynský, jenž prý l. 1616 svému služebníku a poddanému uši uřezal a jej donutil, aby je snědl.[8]) Radslav zemřel l. 1619, odkázav Rumburk a Záhořany strýci svému *Oldřichovi ze Vchynic*.[9]) Tento byl velmi účinlivým členem při stavovském povstání, ale zemřel již l. 1620. Statky jeho všechny byly v pokutě zabrány, ale vydány l. 1628 bratru jeho *Vilémovi*. Tento zase se zapletl do spiknutí Valdšteinova, tak že mezi tím o hrdlo přišel a Rumburk zase zabrán. Postoupen byl napřed *Janovi Kryštofovi Löblovi z Krainburka* a pak mu dědičně dán.[10]) Ten k tomu koupil Leukersdorf (1637). Zemřel nedlouho potom, zůstaviv nezletilého syna *Hanuše Bernarta*, za něhož přikoupen Varnsdorf, ale týž zemřel také, než přišlo ke vkladu ve dsky zemské.[11]) Statek přešel tedy na dcery, z nichž jedna byla vdána za *Františka Eusebia* hraběte z *Pöttingu*. Tento koupil l. 1657 čtyři díly dědiček a stal se tak pánem na Rumburce.[12]) Byl osobou u dvoru vídanou a vítanou, o čemž i to svědčí, že obdržel řád zlatého rouna. Zemřel l. 1679, odkázav Rumburk, Šerachov a Milčín strýci svému *Janovi Šebestianovi*.[13]) Tento prodal jej po dvou letech *Antonínovi Flor.* knížeti z *Lichtenšteina* za 270.000 fl. a 1000 fl. klíčného.[14]) Rumburk zůstal od té doby majetkem knížecího rodu a l. 1718 přičten ke statkům nápadním. Bývalý Šlejnicovský zámek po ohni 1724 nově vystavěn.

VARNSDORF TVRZ.

Nynější město Varnsdorf bývalo před časy nevelkou vesnicí a ještě za naší paměti honosilo se, že jest největší vesnicí v Čechách.[15]) Již záhy mělo faru, která i se vsí patřívala ke hradu Tolšteinu. Páni Tolšteinští vysadili tu záhy manství k témuž hradu. Odtud pocházel *Petr*, l. 1377 spoludržitel Heinewaldu v Sasích; potomci jeho pak byli v l. 1398—1409 bratří Mikuláš a Jan. Jestliže tito patřili k potomnímu rodu *Velfů z Varnsdorfu*, jest tento Jan totožný s tím, který držel l. 1409 Brniště a l. 1412 koupil Sloup, avšak Varnsdorfu již nedržel. Po tomto se nazýval také 1391 *Gynter* neznámého rodu.[16]) Po těchto následovala rodina *Knoblochův*.[17]) Asi od r. 1409 vládl tu *Thamo*, jenž první z manův v l. 1411—1433 faráře do Varnsdorfu podával. Syn jeho *Ota* byl od r. 1409 farářem napřed v Brništi a pak v Rumburce. Druhý syn *Mikuláš* řeč. *Mníšek* (1418) byl l. 1425 patronem zdějšího kostela. Třetí syn *Jan* (1418) vládl l. 1428 na Varnsdorfu a tehda si nějaké role s farářem vyměnil.[18]) Později (ještě 1443) byl hejtmanem na Honšteině. Po něm následovali v prostřed téhož století synové *Zikmund* a *Jindřich*.[19]) Tehda to bylo manství k Honšteinu, ale l. 1451 postoupeno zase k Tolšteinu.[20]) Onen žil ještě l. 1478 a s ním seděl tu od r. 1476 *Kryštof* strýc. Poslední Knobloch, který tu seděl, byl 1516—1522 *Jiří*.

O potomních držitelích není nic známo, kromě že držitel manství Thiel zemřel l. 1545, nezůstaviv dědicův. Na dvoře, který stával na místě domův některých (č. 1—3, 174) ve vsi Neufranzenthal, seděl r. 1566 *Hanuš Lejnar z Lejnaru*, jsa službou manskou zavázán k Tolšteinu.[21]) Jindřich ze Šlejnic prodal konečně (1570) ves Varnsdorf s lidmi a podacím *Hanušovi* a *Hanušovi Frydrichovi* strýcům *Lejnarům* ke

---

[1]) DZ. 58 M 3—19. [2]) DZ. 60 D 14. [3]) DZ. 68 T 12. [4]) DZ. 173 C 7. [5]) Reg. kom. soudu. [6]) DZ. 128 Q 20. [7]) DZ. 181 B 7. [8]) Kriesche. [9]) DZ. 192 D 18. [10]) Bílek, Děje konf. 1866. [11]) DZ. 147 H 1. [12]) DZ. 311 J 21. Jména jich v Bílk. Konf. [13]) DZ. 116 C 19. [14]) DZ. 395 D 16. [15]) Pomůcka: Al. Palme, Warnsdorf mit seinen hist. Denkwürdigkeiten (1852). [16]) Lib. conf. DD. 13 f. 41. [17]) Mitth. Exc. Cl. IX 16. [18]) Lib. conf. erect. XIII 234. St. knihy Pražské [19]) Mitth. Exc. Cl. XXII 316. [20]) Neues Arch. für sachs. Gesch. II 214. [21]) Erb jeho má břevno příčné, nad helmou vyniká suk s dvěma větvemi jen po jediné straně.

Tolštein.
(Fot. Bruno Rudolf v Č. Kamenici.)

zpupnému dědictví.[1]) Hanuš Bedřich, jenž byl před tím s Hanušem seděl na vrchním dvoře (ve Floriansdorfu za domem č. 3), měl za manželku Alžbětu z Karlovic. R. 1575 poručil téže choti své všechny děti. Po rozdělení učiněném seděl na dolejším dvoře a hořejší dvůr měl Hanuš. Hanuš starší vystavěl si, jak se zdá, brzo po koupení statku novou tvrz a pivovar.[2]) Tato tvrz stávala jižně u silnice, kudy se chodí do Valtersdorfu; za manželku měl Markétu z Kynykshainu, jíž (1579) věnoval tvrz Varnsdorf s dvorem a vsí.[3])

Zámek v Šluknově.

Jan Bedřich vyskytuje se v následujících letech v držení tvrze zdejší, dvoru poplužného a polovice vsi. Zadluživ se postoupil dědictví toto (1590) *Kryštofovi Berkovi z Dubé*, vyhradiv si toliko právo, dědiny ty vyplatiti, k čemuž později však nepřišlo. V držení tvrze nyní se rozličné osoby velmi rychle střídaly. Kryštof převedl právo své l. 1593 na *Elišku Šlejnicovou z Holiče*, jež tu bývala s manželem svým Bedřichem. Až do r. 1596 užívali zdejší tvrze k odbývání soudův, také jsou na rozličných listinách spolu podepsáni. Potom (1597) přivedla Eliška právo své na *Annu Šlejnicovou* z Leskovce a tato zase postoupila dědin těch r. 1600 *Albrechtovi Šlejnicovi ze Šlejnic*, JMC. komorníku, a *Anně Šlejnicové z Říčan*, oběma společně.[4])

---

[1]) DZ. 16 O 5. [2]) Tvrz tato obdrzela jméno *Gryntal*, jak vysvitá ze zápisuv panství 1590—1609. [3]) DZ. 20 K 13. [4]) DZ. 91 C 13. Mitth. V. f. G d. D. XXVII.

Albrecht prodal r. 1609 tvrz řečenou Varnsdorf jinak Gryntal *Emerencianě Kotvicové* rozené *z Firstenauru.*[1]) Poněvadž táž Emerenciana neměla inkolát, musela se teprv při vkladu ve dsky k zemi přiznati s Kašparem Kryštofem, synem svým, a Eufrosinou, Annou Beatricí, dcerami svými. Zemřela r. 1612, 25. října a pohřbena v zdějším kostele. Po její smrti vládl zdejším statkem *Kašpar Kryštof Kotvic.* Ten pojal za manželku Kateřinu z Nostic a koupil dolejší dvůr od *Krystyana z Nostic*, jehož otec Hertvík jej od p. Alžběty Lejnarové koupil.[2]) Kašpar se přidal r. 1618 na stranu stavův odbojných a po bitvě Bělohorské opustil svou vlast. Zemřel r. 1649 na zboží svém Lešenském u Zhořelce a tam pohřben, jakož posud náhrobek se znakem jeho svědčí.

Komora prodala pak statek »Varnsdorf« se vším příslušenstvím r. 1624 *Juliovi Jindřichovi knížeti Saskému z Engeru a Westfalen.*[3]) Kníže prodal po několika letech statek *Antonínovi Schlifovi z Dresheimu*; trh ten však nebyl potvrzen, poněvadž se Schlif přiznával k evangelickému vyznání; pročež hned prodal Varnsdorf *Hanušovi Kryštofovi Lobelovi* svobodnému pánu *z Graeynburg*, JMC. vojenské radě. Poněvadž tento brzo zemřel, vložil kníže statek ten ve dsky r. 1641 nezletilému jeho synovi *Hanušovi Bernartovi.* [4])

Jako následující držitel znám jest *František Eusebius* hrabě *z Pötting*, jenž si byl k manželství vzal jedinou dceru svob. pána z Graeynburka; s ní dostal též věnem r. 1656 panství Rumburské. Potomek jeho *Šebestian z Pötting* prodal 1681 panství knížeti *Antonínovi Florianovi z Lichtenšteina.* Varnsdorf spojený s Rumburkem zůstal již stále v držení rodiny této. R. 1770 zbořen jest tento starý zámek a místo prázdné zámku i dvora s rolemi a rybníky sousedními rozděleno na staveniště a poddaným rozprodáno, čímž povstala osada Karlsdorf.

O bývalém stavu tvrze podává nám podrobnějších zpráv Palme, dějepisec Varnsdorfu (str. 17). Zámek měl vjezd u nynějšího domu č. 8. v Karlsdorfu, odtud se prostíral dvůr severně (s domy č. 7, 5 a 3); u domu č. 3 bylo viděti sklepy starého zámku; u č. 1, kde se nacházely mléčné sklepy, objevena r. 1842 při kopání základův stavení dvorského šíje a nalezen kus pily a kus železa, 96 liber vážící, tuším nějaké závaží. U čís. 2 byly chlévy a výjezd byl severně proti vodě řeč. Mandau-Wasser. Dvůr byl stavěn ve čtverhranu dlouhém, avšak nepravidelném. Zámek »bez vkusu, souměrnosti a pohodlnosti« vystavěný na způsob starých sídel byla veliká, kamenná, dvě patra vysoká stavba s výklenkem a věží, na které se hodiny nacházely. Pod výklenkem byla brána.

ŠLUKNOV TVRZ.

V městě Šluknově jest zámek, veliké, do čtverhranu postavené, prvotně jako tvrz vysazené stavení, na kterém jest znáti, že bylo prvotně vyzdviženo v ušlechtilém slohu renesančním. Svědčí o tom kuplovaná a vypouklými římsami ozdobená okna, ale, ač tato prvotní úprava jako štukoví v rozích zasazené byla ponechána, přece štíty na příčných stranách velice změněny v 18. st., obdrževše ozdoby závitkovité, čímž se ovšem vkusnému ozbobení neposloužilo. Brána vedle zámku jest z nové doby. Nad vraty jest erb Mansfeldský.

Šluknov stál již l. 1281.[5]) Jeho starší pojmenování Slaukenowe, z něhož vznikalo později Slockenau, Schlacknau, svědčilo by o tom, že má jméno po nějakém Slavkovi. Tvrze tu za starých dob nebývalo, an patříval Šluknov k panství Honšteinskému i s tím celým krajem od něho až k Labi proti Pernu. Když Hynek starší Berka z Dubé Honštein l. 1443 knížeti Saskému prodal, prodal s tím také Šluknovskou krajinu s polovicí městečka; druhá patřila tuším k Vildšteinu, od Honšteina před tím oddělenému. Když pak Albrecht Berka z Dubé l. 1451 Vildštein prodával, nechal si svou polovici a kníže mu dal směnou druhou polovici s třemi vesnicemi a několika many. Šluknov patřil odtud k Tolšteinu.

Za této doby byla tu tvrz, o níž ovšem není známo, kdy vystavěna. Připomíná se v zápise, jímž obnoven vklad Šluknova s 11 vesnicemi, *Haugoltovi ze Šlejnic* učiněný.[6]) Když pak l. 1566 Tolšteinsko děleno, dostal *Arnošt ze Šlejnic* na svůj díl Šluknov s 10 vesnicemi a od té doby byl ten díl samostatným panstvím. Arnošt pak vyzdvihl nový zámek, jak se v starším slohu posud spatřuje.[7]) Na Šluknovské nebyl příliš laskav a tiskl je, přece však l. 1581 povolil a práva jejich vyměřil. Kromě toho byl nedobrým hospodářem, a když zaň manželka Lidmila z Lobkovic dluhův nemálo zaplatila a na to se také dlužila, postoupil jí Šluknova do tří let, v nichž měl platiti,[8]) avšak neplatil zase a Šluknov zůstal zatím Lidmile.

---

[1]) DZ. 183 P 15. [2]) DZ. 67 D 25, 189 D 5. [3]) DZ. 153 M 26 a N 4. [4]) DZ. 147 H 1. [5]) Knothe, Zur ältesten Gesch. der H. Schluckenau (Mitth. Exc. Cl. XI 1). [6]) DZ. 5 B 24. Srovn. Děje Tolšteina a A. Paudler, Ein deutsches Buch aus Böhmen, I 10. Tvrz ta byla na jiném místě mimo nynější zámek; l. 1618 totiž se připom. starý i nový zámek. [7]) Připomíná se jako zámek v pořízení jeho o manželce (DZ. 17 P 23). [8]) DZ. 68 G 7, nový zápis učinil l. 1587 (DZ. 166 P 3).

Strhl ji s sebou do dluhův a prodal k vůli tomu 1598 podací Šluknovské[1]) a přes to byly závady takové, že věřitelé se ve Šluknov uvázali a jej pro sebe spravovali. Konečně prodán z opatření zemského soudu (1607) *Albrechtovi ze Šlejnic.*[2])

Albrecht prodal Šluknov l. 1618 *Otovi ze Staršeldu,*[3]) kterému však pro účastenství jeho ve vzpouře zabrán. Koupil jej 1623 *Volf* hrabě *z Mansfelda.*[4]) Po něm ujal se panství syn jeho *Karel Adam*, jenž se oženil l. 1655 s M. Terezií z Dietrichšteina († 1658). Zemřel l. 1662 30. května bezdětek. V Šluknově jest pověst, že týž hrabě svou manželku z okna podkrovního, které se posud ukazuje, shodil; také jest ve zdejším museu prastará, velmi uměle a dovedně vyřezávaná přeslice, která bývala někde v zámku pohozena a o níž se domnívají, že hraběnka na ní předla.[5])

Po bezdětné smrti hraběte dědily jeho sestra *Žofie Anežka* ovdovělá *Dietrichšteinová* a děti *Krystyny Alžběty* vdané za *Jana Františka Trautsona z Falkenšteina*, jež se l. 1662 v dědictví uvázaly[6]) Následujícího léta 29. října došlo k dělení. Udělány dva díly, Šluknovský a Hanšpašský, onen se dostal Žofii Anežce[7]) a zůstal v držení rodu Dietrichšteinského. Později, a to až do naší paměti, patřil hrabatům *z Harachu.*

BEZEJMENNÉ HRADY.

Nedaleko zámečku Šternberka za vsí Zeidler jest starodávné hradiště, nyní obecně *Loupežný zámek* (Raubschloss[8]) řečené, jež pochází z 15., ne-li 14. století. Jest to ostroh pískových skal, jichž dvě části se jmenují Mann a Kronenstein; ostroh jest třikráte prosekáván, napřed jest příkop vysekaný, pak skalisko, zase tak po druhé, pak třetí příkop a za ním vlastní hradiště nevelké. Toto jest skalka povýšená a do ní vytesán jest uměle čtverhran, jenž byl k tomu, aby se sem klády a podvaly zapustily. (V novější dobu ten čtverhran bohužel z přílišné lásky k pravidelnosti přitesali.) Při zakládání tohoto hrádku užito přirozených rozsedlin, jimž pomáháno uměle. Hradiště bylo by dnes nepřístupné aneb by se mohlo k němu jen s největšími obtížemi, kdyby se spolek Kyjovský (Gebirgsverein) nebyl o cesty, schody a pod. postaral.[9])

Že patřil hrádek tento k Honšteinu a později k Vildšteinskému panství, není pochyby, ale jméno jeho se nedochovalo.

Nedaleko odtud a západně ode vsi Volfsberka jest *Pustý zámek* (Wüstes Schloss), jenž je jen od této vsi přístupný. Hrádek tento byl dvěma příkopy od ostatní planiny oddělen.

TVRZE OKOLO ŠLUKNOVA.

Hanšpach patřil ode dávna ke hradu Honšteinu a, jak se zdá, ještě l. 1418.[10]) Zdali potom patřil k Vildšteinu, není známo, ale lze se domnívati, že jej Albrecht Berka s Vildšteinem neprodal a ke Šluknovu získanému připojil. Při dělení l. 1566 dostal jej *Jan ze Šlejnic*[11]) a vyzdvihl si tu tvrz. Týž statek prodal pak l. 1571 *Kryštofovi ze Šlejnic* a *Hanshaugoltovi* a *Abrahamovi* († 1594), jeho bratřím. Po Kryštofově smrti († 1501) měli jej synové jeho Kryštof a Haugolt s dotčeným již Hanshaugoltem, a protože jej nemohli udržeti, prodán 1602 *Radslavovi ze Vchynic.* Tento věnoval na něm (1618) Alžbětě Trčkovně z Lípy, manželce *Viléma ze Vchynic*, strýce svého, a tomuto také l. 1619 Hanšpach odkázal (DZ. 139 H 11, 192, D 13—18). Vilém sice byl účasten vzpoury, ale dovedl se omluviti a zůstaven při svých statcích. Když však se zapletl do zrady Valdšteinovy a v tom zahynul, zabráno vše jeho jmění (1634) a Hanšpach darován *Volfovi* hraběti *z Mansfelda* (Bílek, Konf. 865). Hanšpach pak držen ke Šluknovu (viz to) až do r. 1662. Tehda jej dostali za díl *M. Markéta* hraběnka *Slavatová* roz. Trautsonova a její bratr *Frant. Euseb. Trautson* (DZ. 72 M 23). Onano držela jej později sama a prodala jej 1696 dceři své *M. Anežce* vdané *Salmové* (DZ. 404, M 28). V držení potomstva zůstal Hanšpach až do 19. století (viz Nauč. Slovn. XXII 551—552).

Ve vsi *Dolním Einsiedlu*, ležící u Hanšpachu, avšak blíže saské Žebnici, viděl Balbín tvrz, v níž se před tím bydlívalo (Miscell. III 1 08). Obě vesnice (Horní a Dolní) patřívaly ke hradu Honšteinu v Sasích, odděleny od něho a patřily až do r. 1451 k Vildšteinu, s nímž zase připojeny k Honšteinu. Od něho postoupeny ke Šluknovu a l. 1566 přiděleny k Hanšpachu. Na témž panství připomíná se (1619) tvrz a sídlo a dvůr popl. Dolejší Enzidl (DZ. 192 D 13); kým vystavěna, není známo.

---

[1]) DZ. 179 C 24. [2]) DZ. 180 K 9. [3]) DZ. 139 D 8, 191 E 8. [4]) DZ. 153 C 29, Bílek, Děje konf. [5]) DZ. 478 A 26, Paudler, Deutsches Buch, I 12–14. [6]) DZ. 113 M 37 N 5. [7]) DZ. 72 M 23, 73 B 29. [8]) Ve zdejším a sousedním kraji Saska vyskytuje se týž název často. [9]) Heber dí, že také tam, kde stojí Šternberk, býval hrádek, ale lze o tom pochybovati. Také celý nemá to, co je psáno M. Exc. Cl. XII 353. [10]) Beiträge zur Geschichte von Dux 85. [11]) Hicke, Die Freiherren v. Schleinitz.

Hasištein. Dle bar. kresby Kandlerovy z r. 1836. — Originál v archivu J. J. kníž. Ferd. Zd. z Lobkovic v Roudnici.

HASIŠTEIN HRAD.

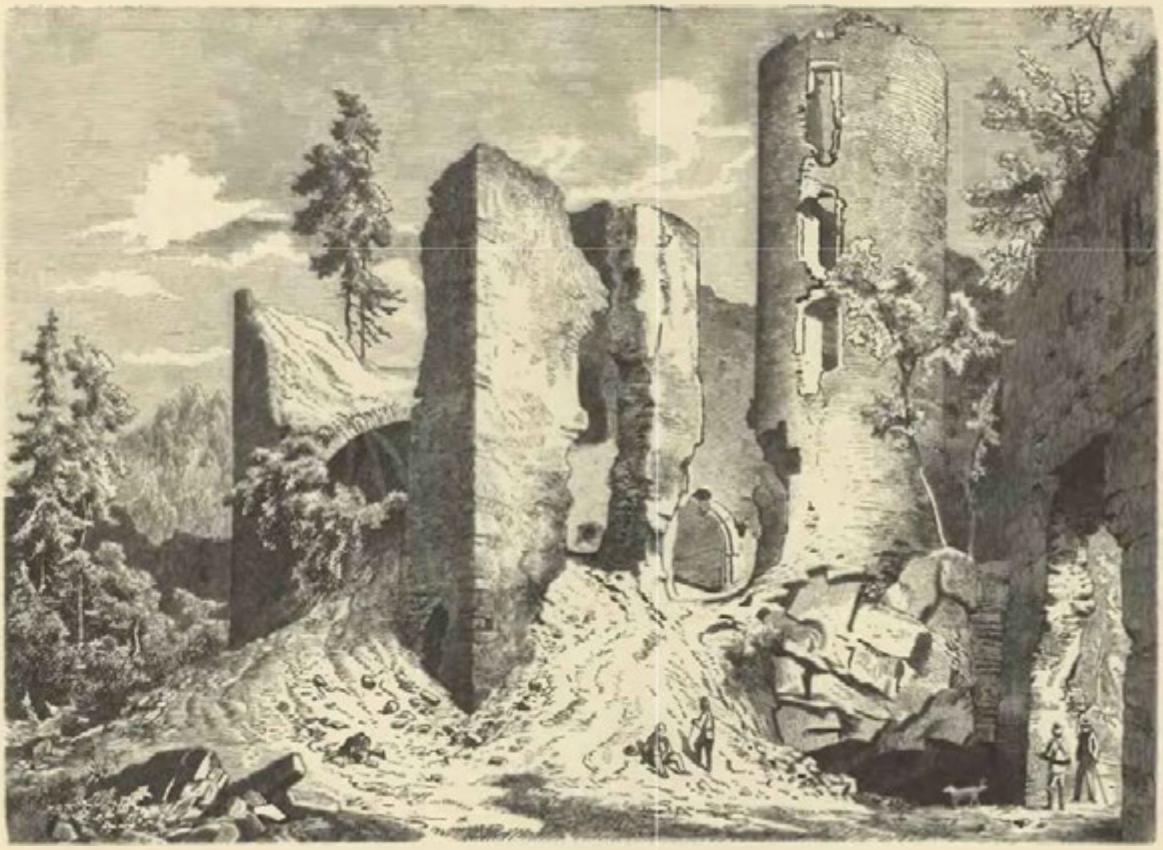
Severně od Prunéřova jest skupenina horská, kterou potok Bystřice obloukem obtéká, dělíc se na několik ostrohů. Na jednom z nich vysoko nad potokem se vypínajícím jsou zříceniny hradu Hasišteina [1]) Hradiště spadá na západní straně strmě k Bystřici, na jeho jižní straně je skalnaté údolí potůčka, který padá do Bystřice. Podle toho potoka bývala dříve pěšina a nyní je řádně zřízený stezník, kterým se přichází k severní a severovýchodní straně hradiště, kde souvisí skrze rovinu s ostatní planí. Tu na nerovném palouku je viděti základní zdi bývalého dvora poplužného. Za nimi k severozápadní straně jest nad Bystřicí zbytek venkovské *bašty*, která měla nepříteli brániti. Jest zakulacená, ale na venkovskou stranu má ostrou hranu. V přízemí jejím byla světnice nepravidelného základu, nad tím bývala také světnice, ku které se přicházelo po žebříku skrze starodávnou branku.

Na severní straně oddělen byl hrad od venkova dvěma příkopy, na východní a jižní straně byl příkop a násep, avšak na západní straně z příčiny již uvedené takového opevnění nebylo. Mezi dotčenými dvěma příkopy jest násep, na němž byla hradba a brána a v severozápadním rohu čtverhranatá bašta. Z toho pramálo již zbylo. Kdo přijel touto přední branou, zatočil se trochu v pravo, kde byl příkop nejužší, a dostal se k *druhé bráně*, která se nacházela ve svahu hradiště. Za touto branou, z níž jen postranná zeď zbyla,

[1]) Pomůckou: F. Bernau, Hassenstein, B.-Leipa 1893. Srovn. i Heber, Burgen VII 117—168 a Mikovcovy Starožitnosti II 2.

následuje *dolejší ohrada*, vlastně široký parkán, který je také založen na svahu hradiště. Poněvadž totiž pro skrovnost místa na hradišti nebylo možno předhradí k němu přičiniti, použito začátku západního svahu, nežli začíná strmý spád, tak, že založena k západu pevná hradba, vyzděny velké sklepy (konice), překlenuty a ostatek zasypán. Jako u větší části severočeských zřícenin vystavěn i tu ke sklonku minulého století dřevěný hostinec, při jehož zřízení několik pěkných stromů zničeno. Ale poněvadž současně také úprava zřícenin provedena, vyklizeny také konice, rum v nich se nacházející vyvezen a do vnitřku udělány od vchodu dřevěné schody.

Horní hrad vypíná se na nejvyšším skalnatém místě jsa na všech stranách kolem parkánem a tudíž také dvojími hradbami zavřen. Kde bývala *poslední brána*, jest nyní pouhý otvor v hradbě a skrze něj vstupuje se do táhlého dvora, v němž jest v pravo (jižně) palác a na levém konci velká věž se svým

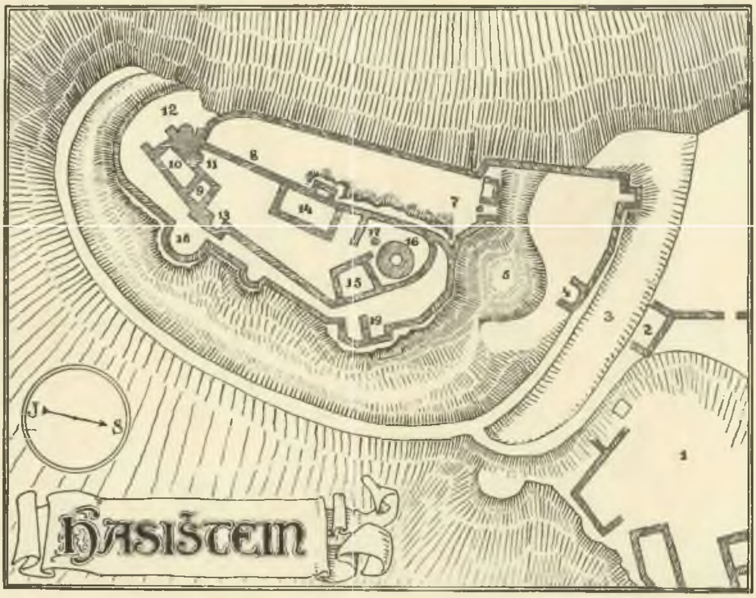

Hasištein. Rytina dle kresby Wachsmannovy (Světozor 1869).

zvláštním zavřením a kromě toho ještě jeden dům při západní hradbě. Proti bráně jest ve čtverhranatém stavení stará kaple, která se již l. 1352 připomíná. Kůr její k východu obrácený jest starodávným způsobem a ozdobně sklenut, také viděti ještě schody, kudy se na kruchtu chodívalo. Blízko kaple a brány jsou vchody do sklepů a nad jižním jest okrouhlé schodiště, v němž jsou dřevěné schody; dříve tu byly kamenné, ale byly sešlé, ač se ještě l. 1800 po nich choditi mohlo. Přístavek tento pochází bezpochyby z 15. neb 16. století; z téže doby pocházejí také dva mohutné opěrací pilíře, které mdlé zdi paláce na jižní straně podpíraly. Zbytky jiného schodiště jsou ve východní hradbě hned za kaplí. Palác jest nyní zasypanou hmotou, na jejíž srovnaný vrch se po dotčených schodech přichází. V jeho spodku jest velký sesutý sklep suchý. Z téhož paláce bývala chodba do kaple a jiná chodba se schody do východního parkánu. Také v levo (severně od brány) býval čtverhranatý dům, z něhož zbyla jen venkovská zeď s krakorcem, jediným zbytkem bývalého námětku. Tento krakorec jest jediná umělecká památka starého Hasišteina, an jest ozdoben vypuklinou muže, který ženskou postavu před ním stojící objímá.

Velká věž do kruhu založená a posud v hlavních částech neporušená stojí na nejvyšším místě hradiště k severní straně tak, že byla posledním útulkem obleženého, ale že při tom také určena byla ostříhati obou předních bran a dorážejícího na ně nepřítele metáním s hůry znepokojovati. Spodek její před věky všude hmotný obsahoval vězení a přízemní její vchod a okénko nad tím prolomeny teprve za naší paměti. Starý vchod neb branka do končitého oblouku sklenutá jest ve výšce druhého poschodí a přístupna byla po mostku od stavení na jihovýchodní straně se nacházejících. Při posledním opravení dány do věže schody a vrch její opatřen ochozem a přikryt střechou. Před věží jest stará *studně* od dlouhých let zasypaná, ale na ten čas zase vyrumcvaná. Dotčený dům u věže se nacházející již docela se sesul a zůstala jen hradba, k níž byl přistavěn.

Na severovýchodní a jihovýchodní straně horního hradu táhne se *parkán* nestejné šířky, jak tomu právě tvar vrchu dovoloval. Protože strana tato hradu byla slabší, sesílena jest třemi baštami, z nichž jedna jest hranatá a dvě, velká a malá, okrouhlé.

Vysvětlení plánu: 1. jest místo bývalého poplužného dvora, při němž byla v 16. st. také krčma, 2. výjezd ze dvora přes 3. přední příkop do 4. přední brány a odtud přes 5. druhý příkop k 6. druhé bráně, při níž vrátnice. V těch místech nyní hostinec. V dolní ohradě jest 7. vchod do konic a sklepův. Odtud se jde 8. poslední branou do horního hradu, v němž 9. kaple, 10. palác s 11. schodištěm a 12. dvěma pilíři, 13. zbytky jiného schodiště, 14. dům, 15. dům, 16. velká věž, 17. studně. V parkánu jest 18. okrouhlá a 19. rohatá bašta. — Plán jest zdělán neb. F. A. Hebrem a ukazuje stav zřícenin, jak byly ok. l. 1840, z nichž mnohé starobylé známky při poslední úpravě zmizely.

Hasištein nepatří k nejstarším hradům, ač tím nechceme upírati, že před založením hradu nebyla hora osazena.[1]) Jeho první jméno *Hassenstein* jest tak záhadné jako všelijaká jiná pojmenování ve zdejší krajině, v nichž se kmen Hass nachází. Není pochyby, že založen Hasištein na království a to v posledních letech krále Jana. Ještě l. 1348 pokládán Hasištein za hrad, kterýž král může zastaviti, a právě téhož roku byl v zástavě *Bedřicha ze Šumburka*.[2]) Zástava často se měnívala v manství a tak se stalo, že Karel IV. l. 1351 Bedřichovi a *Bernartovi ze Šumburka* hrad Hasištein se Slatinou a Přísečnicí v manství udělil. Protože Chrbičtí v zimě ani do kostela jíti nemohli, zřídil faru v Chrbicích odděliv je od Kralup. Jednání o tom zběhlo se na Hasišteině (1361).

Po smrti Bedřichově († ok. 1364) ujal Hasištein *Bernart* jako společný manský držitel a měl jej ve spolku s bratrem *Heřmanem*, který měl za díl Krymičov. S oběma jednal Karel IV. (1367) osobně o postoupení hradu Štolberka jim náležejícího, kterýž od nich za peníze ujal. Za tu ochotu vyňal císař pod-

---

[1]) Dle dr. Kaliny z Jaethenšteina stávalo prý již za časův pohanských na místě hradu Hasišteina stavení, za jehožto zbytky pokládá dvě hmotné zdi, táhnoucí se skoro až k patě vrchu. Zatím zbytky popelnic a jiné známky ukazují k původu starému. Stará pověst vypravuje, že venkovská věž vystavěna byla nad hrobkou za živa zazděného děvčete, padlé dcery prvního pána hradu. Erben uvádí tuto i jiné podobné pověsti o zazdění živých lidí, obzvláště žen a dětí, do základů nových staveb, jak se o tom vypravuje ve všech německých i slovanských zemích a také často stvrzováno bývá vykopávanými kostrami, v pojednání velmi zajímavém jako známky obyčeje původně pohanského, jak u Slovanů tak Němců, obětovati zemi lidský život. (Čas. mus. 1848 I 33.) [2]) Doklady tohoto a následujícího uvádí Bernau.

dané jich na Hasišteinsku z pravomocnosti úřadův krajských a slíbil, že hrad Hasištein vybaví z nárokův synův Bedřichových, t. j., že jim za ně dá náhradu. Když tak se stalo, konečně v prosinci t. r. mladý král Vácslav Bernartovi hrad Hasištein s polovicí Přísečníce v manství a pod léno udělil. L. 1386 podával Bernart kněze ke kostelu Chrbickému a zemřel nějaký čas potom, zůstaviv syny *Frycka*, *Heřmana* a *Bernarta*. Tito nazývají se l. 1394 pány na Slatině, poněvadž král Vácslav z neznámých příčin Hasištein ujal a jej teprv

Vchod na Hasištein.

v prosinci l. 1394 Fryckovi vrátil vymíniv si, že mu bude s 10 kopími sloužiti a hrad Hasištein že k potřebám královým otevřen bude. Jsa také v závislosti Viléma markrabě Míšeňského zavázal se mu hradem svým Hasišteinem k manství tak, aby mu pomáhal proti každému, kromě krále Vácslava. Nacházíme jej ještě l. 1417 jako patrona v Chrbicích. Proč a jakým způsobem Hasišteina *Jindřichovi z Plavna* postoupil, není nám známo. Také neznáme dostatečně příčin, proč se Jindřich králi Vácslavovi protivil. Jen tolik se zdá, když Boršové z Oseka začali svou nechvalnou válku z Přimdy, že se k nim Jindřich přidal. Smírných nabídek

králových nepřijímal. Vypravil tedy král proti Plaveuskému vojsko, jemuž velel hejtman Jaroš. To vytáhlo asi v polovici února r. 1418 a současně nařídil král Chebským, aby také své vojsko k Hasišteinu poslali. Ale hrad, na němž velel Jindřich starší z Plavna, křižovník Pruský, nebylo snadno dostati. Tudíž vedl ještě větší vojsko Mikuláš Chudý z Lobkovic, a to v polovici dubna.[1]) Konečně hrad přece dobyt a mladý

Velká věž na Hasišteině.

Plavenský boje se, aby nepřišel o všechny své statky, přijel do Prahy, poddal se králi na milost a dán Staroměstským do vězení; i byl u vězení tak dlouho, až král zemřel. Pak jest propuštěn od Pražan pode ctí a pod věrou, ale toho jim nic nezdržel, ale byl proti jich straně až do své smrti. A proto korouhev jeho (lvice) visela více než dvě léta na pranéři v Starém městě Pražském.[2])

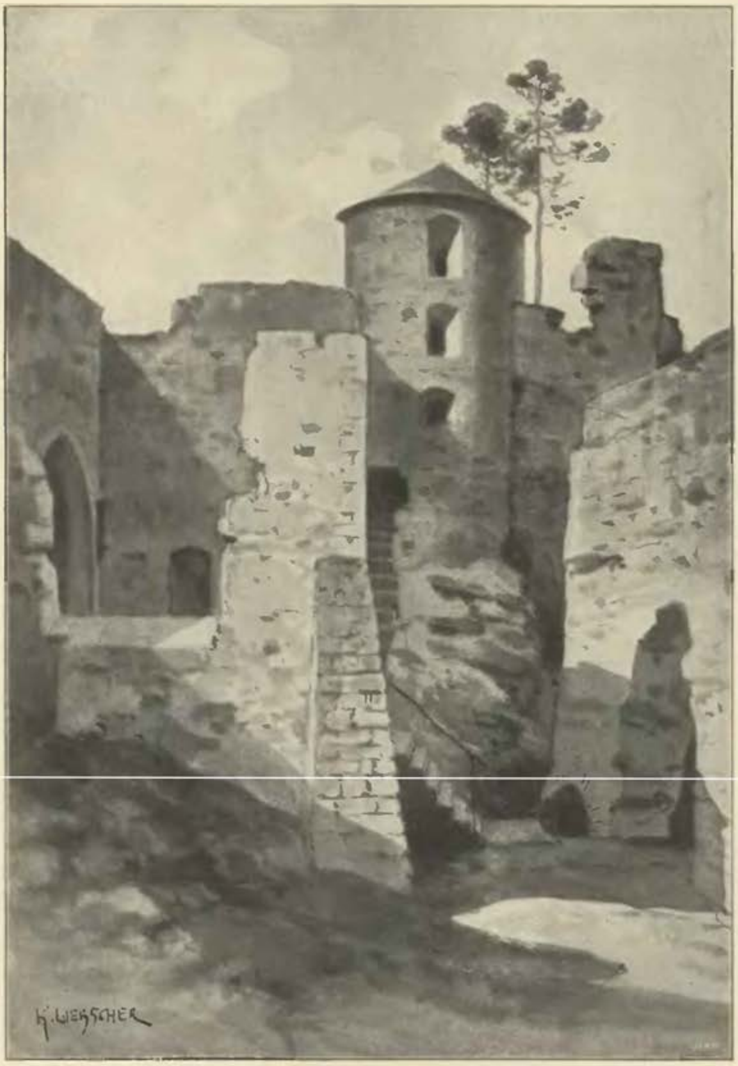
---

[1]) Tomek, D. P. III 620. [2]) Šíře o tom Staří letopisové str. 27.

Hasištein od jihu.

Dobyv král Václav Hasišteina hned potom (1418, 14. května) zastavil hrad se vším příslušenstvím *Mikuláši Chudému z Lobkovic* v 4000 k. gr. Č., jež byl k potřebám královým zapůjčil. Výminky zástavy byly, aby hrad králi a jeho služebníkům otevřen byl, aby mohl býti králem vyplacen, a teprve kdyby král zemřel hradu nevyplativ, aby Mikuláši zůstal jako manství koruny v tom právě, jak toho Bedřich ze Šumburka užíval. Mikuláš zde učinil purkrabí svým Lidéře z Horek, vládyku kraje Čáslavského, jehož dědictví na krále spadlé,

Malá bašta při kapli na Hasišteině.

Horky, daroval král Zikmund našemu Mikuláši.[1]) Mikuláš byv nejprv příznivcem národního a svobodomyslného hnutí přestoupil po smrti Husově k nepřátelům kalicha a bojoval ve vojště Zikmundově proti Kališníkům. Král Zikmund pasovav ho 28. července 1420 mečem sv. Václava na rytířství zapisoval mu, jehož bohatství dávno již v odporu bylo s příjmením Chudý, zástavu za zástavou, jako hrady Přimdu, Most, Nový hrad s městem Šumburkem, vsi Zvíkovské, Blatno, Chomutov, Hlubokou a mnoho peněz na rozdílných klášteřích. Také mu 30. října 1420 zápis krále Václava na Hasištein potvrzen a r. 1421, 3. ledna přijal jej v Litoměřicích v manství a pod léno od Zikmunda jako krále Českého. Nadav kostel Přísečnický vyvolil si

[1]) Arch. č. II 464. Václav z Miletína, purkrabě Hasišteinský, připomíná se l. 1428 (Staré knihy Pražské).

zde svůj budoucí hrob.[1]) Zemřev r. 1435 zůstavil z manželství svého dva syny *Mikuláše* a *Jana Popela*, kteří rozdělivše se o bohaté dědictví otcovo založili dvě hlavní větve, Hasišteinskou a Popelův. Onino žijí posud v Německu, tito v Čechách.

Mikuláš z Lobkovic a *z Hasišteina* stál jako otec jeho při straně královské a jako starší bratr spravoval tuším všechny statky otcovské, dávaje výživu mladšímu bratru. Když ale dorůstal Jan, chtě dílu svého užiti po otci, povstaly mezi bratroma nesnáze, k jichž porovnání mocně přišli na Děpolta z Ryzemberka a Vácslava z Miletína. Podle výpovědi těchto a rodinné smlouvy 1445, 10. července učiněné slíbil Mikuláš

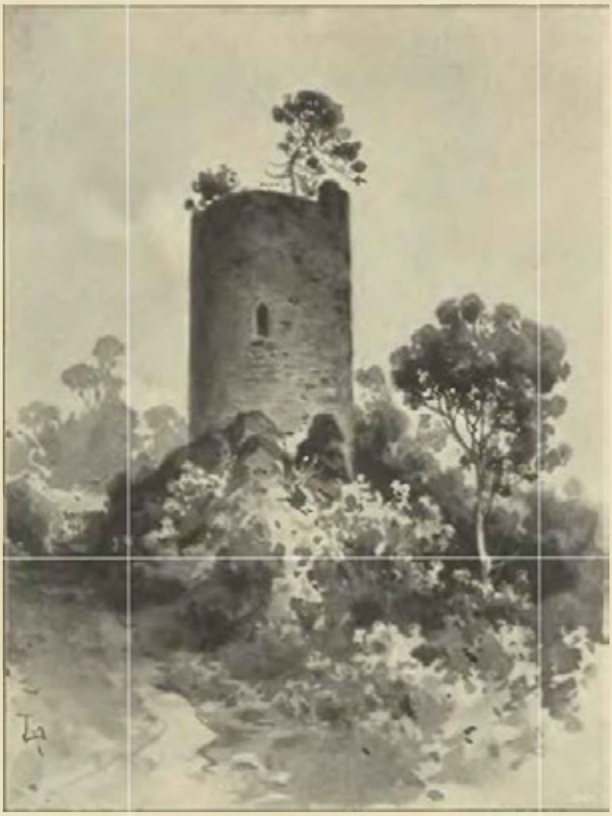

Bohuslav Hasišteinský z Lobkovic. Dle obrazu ze sbírky knížat z Lobkovic v Roudnici kreslil J. Scheiwl.

hradu Hluboké a tvrze Lobkovic bratru svému postoupiti. Jisté věci, na př. knihy, hrubá a malá střelba, prach a jiné vojenské potřeby ponechány ke společnému jmění na Hasišteině, jenž zůstal Mikuláši. Tento byl ženat s Žofií, dcerou Jaroslava ze Žirotína (posledního svého rodu, po němž dědil orlici na štítě), a jí na dvoře a statku Přísečnickém 300 kop pr. věnoval. R. 1445 koupil od Viléma ze Šumburka polovici městečka Přísečnice a ves Prunéřov, pro něž měl veliká zaneprázdnění se sousedy svými Plavenským a Šumburky. Vedle toho nabyl i koupením Údlic statku, a poněvadž zastával též úřad popravce kraje Žateckého, vážnost jeho rostla. Náležev nějaký čas ke spolku Poděbradskému přestoupil potom jako katolík k jednotě Strakonické, s níž účastnil se rozličných bojův. Tím ale uvalil na sebe hněv Poděbradských; Petr Holický ze Šternberka, tehda držitel některých panství v Žatečtě, byl jeho přední nepřítel. Přepadl r. 1449 v září několik Kadaňských

[1]) R. 1428 podával kněze ke kostelu v Kralupech, než r. 1434 byl tu patronem *Mikuláš mladý*, syn jeho.

(tehda Mikuláši Kadaň byla zapsána), šacoval je a do zajetí odvedl; také zbořil velký hamr, jenž k hradu Hasišteinu náležel. Vysílení na obou stranách povstalé přinutilo je k smlouvání a učiněny jsou t. r. 17. listopadu v Chomutově smírné úmluvy, jakož i ustanoven příští sjezd v Žluticích u p. Jakoubka z Vřesovic, aby zde konečný mír byl způsoben.[1]) Ale pokusy ty nezdařily se a půtky opět počaly. Mikuláš počínaje si nyní výhodněji ve spolku s Míšeňskými a Šumburky ztekl na jaře r. 1450 Šternberskou tvrz Permesgryn a rozvaliv ji, chtěl přiraziti k vojsku jednoty Strakonické, když uslyšel o způsobení míru Vildšteinského. Podle znění jeho musil vydati Permesgryn a slibiti, že Vilémovi ze Šumburka, obleženému na Peršteině, pomoci neposkytne. Však i přes úmluvy tyto trvaly půtky okolo Hasišteina. V červenci r. 1450 přepadli Lounští a Žatečtí Údlice, vydrancovali je a obléhali kostel, do něhož byla posádka s obyvateli utekla. Ještě více pro neústupnou svou mysl utrpěl, když t. r. v listopadu se vítězné vojsko Poděbradské z Míšně skrze Žatecký kraj vracelo a nyní se Mikulášovi za jeho zradu mstilo. Stohy a zásoby obilí mimo dvory nahromaděné byly zničeny, dvory vytlučeny a jakási velká ves blíže Hasišteina vypálena. Teprve r. 1451 smířil se s jednotou Poděbradskou a nyní mu svěřeny všelijaké čestné a obtížné úkoly. Rozmnožoval potom statky své kupováním, vyplacováním cizích zástav, jakož i pilným těžením hor; tak na př. mu uděleno 17. května 1459 králem Jiří výhradné právo těžení hor v obvodu tří mil od hradu Hasišteina. Léno na hrad Hasištein přijal teprve r. 1457, 30. června od krále Ladislava. Od císaře Bedřicha povýšen l. 1459 do panského stavu. Zemřel 22. července 1462 na Hasišteině a pohřben v Kadani, kdež byl nový františkánský klášter založil.

Věž před hradem na Hasišteině.

Mikulášovi synové byli *Jan*, *Mikuláš*, *Jaroslav* a *Bohuslav*. Jan nestarší z nich brzy po smrti otce svého 1462 přijal u soudu dvorského léno na hrad Hasištein.[2]) Podle příkladu otce svého držel se vyznání římského, ale neméně věrně i krále svého, pro nějž v letech 1466—1472 často bojoval; nemaje příčiny proti šlechetnému a nestrannému králi bojovati, žádnými výhrůžkami poslův Římských se ve své věrnosti zvrátiti nedal. Naopak škůdce zemské a všelikou zběř do Čech od Římské strany poslanou trestal. Při dobývání Přísečnice, jejíž obyvatelé udatně se bránili z kostela, přikvapil na křižáky Jan (1468) s Benešem z Veitmile a Žateckými; křižáci však to zvěděvše ihned pryč utíkali, mnozí zbroje své tu v městečku zapomínajíce. Přišed do města postihl tu jen »jediného špatného Němečka pachole« a na tom se nechtě mstíti strhl mu kříž červený s suknice a kázal mu jej snísti. Král Jiří za věrnost sobě prokázanou Janovi byl vděčen a zejména r. 1469, 20. ledna ves Březno k panství Hassenšteinskému náležející na městečko povýšil a obyvatelům povolil pivo vařiti, maso prodávati, chléb péci a týdenní trh držeti. I nástupce jeho Vladislav Janovi a bratru jeho Jaroslavovi udělil nadání na dolování v horách Hasišteinských (12. března 1473). Později se Jan zdržoval více na hradě Kadaňském a také se odtud psával.[3])

Bratří se před r. 1478 rozdělili. Co který z nich na díl obdržel, není nám známo, víme jen tolik, že Mikuláš dostal mezi jiným za díl Klobouky, kterých t. r. bratru Janovi postoupil. Oba psali se pány na Hasišteině a měli tu l. 1486 za purkrabě Jiříka Kfelíře ze Zakšova.[4]) Když potom Jaroslav zemřel, nastalo nové dělení (1490). Při tom dostal Jan Obříství a Uherce a některé vesnice od Hasišteina, Mikuláš Údlice

[1]) Mikuláš také Sasům se zapsal l. 1449 službou s hradem Hasišteinem, ale l. 1463 s nimi byl ve válce. [2]) DD. 28 na desce. [3]) Viz Jirečkovu Rukověť I 456. [4]) Arch. Plzeňský a kapitulní.

Erb Hasišteinských z Lobkovic.

a Přísečnici s vesnicemi od Hasišteina a všech lesů okolo Hasišteina a Přísečnice polovici, Bohuslav Březno, Kralupy, vesnice od Hasišteina a druhou polovici lesův, v nichž sice Janovi vymíněno právo, aby tam mohl zvěř honiti a dříví ke své potřebě sekati. O hradě Hasišteině při tom není zmínky, ale protože Mikuláš a Bohuslav měli po polovici lesů, soudíme, že každý z nich dostal po polovici hradu a Jan že s nimi na Hasišteině proto nic neměl, že držel v zástavě hrad Kadaňský.[1])

Z držitelův Hasišteina byl Bohuslav nejznamenitější. Již několikráte o něm bylo psáno, takže tuto pro obmezenost místa nelze opakovati všecko, co o něm na světlo vyneseno.[2]) Doloženo budiž jen, že na Hasišteině bydlíval, pokud nebyl na cestách, a že lze za to míti, že většina spisův jím sepsaných vznik svůj měla na Hasišteině, který v té příčině byl tehda prvním v Čechách. Při tom však nijak nezanedbával řízení svého statku. Maje svůj díl, spravoval jej sám a o jeho výnosnost pečoval; neb maje zalíbení ve studiích a knihách, potřeboval k tomu nemálo peněz. Na Hasišteině založil pěknou a velkou knihovnu, k níž kupoval na cestách svých vzácná díla tištěná i psaná. Že v té příčině nákladu nelitoval, o tom svědčí to, že skvostný rukopis děl Platonových koupil podle jedněch za 1000, podle jiných za 2000 dukátův. Společníkem mu byl Jan Sturn, domácí učitel na Hasišteině, jenž byl obratný veršovec latinský; také tu přebýval mladý Jindřich Hrušovský, jenž uměl z paměti mnoho básní Bohuslavových. Sice Bohuslav, maje nevelké účastenství ve veřejných běžích, žil ponejvíce v soukromí. Vychován byv ve víře pod obojí přestoupil ve Vlaších k římské církvi a stal se jejím vyznavačem nad jiné horlivým. Veleben byv od domácích i cizích jako hvězda první velikosti, zemřel l. 1510 v listopadu a pohřben v Přísečnici. Statky jeho dostaly se bratru Janovi a synům Mikulášovým, tuším onomu polovice Hasišteina, a těmto Kralupy a Březno.

Dějiny Hasišteina rozcházely se potom v dějinách potomstva Janova a Mikulášova. Jan obdržev (1500) od krále pro sebe a bratra Bohuslava prodloužení frystunku na hory, zemřel l. 1517 a pohřben v klášteře Kadaňském. Měl jediného syna *Jaroslava*, jenž byl ženat od r. 1501 s Markétou z Plavna a zemřel ok. l. 1529. Zůstavil syny *Jindřicha* a *Šebestiana*. Onen ujal a spravoval polovici otcovu ještě za jeho živobytí a v té příčině učinil l. 1519 králi povinnost a poddanost manskou.[3]) Již l. 1530 nacházejí se oba bratří v držení Hasišteina a ok. r. 1538 se rozdělili; onen dostal Oběíství, tento polovici Hasišteina.[4]) Oba bratří chválí se jako přátelé věd. Súčastniv se povstání proti Ferdinandovi I. propadl l. 1547 díl svůj na Přísečnických horách, ale později mu zase navrácen. Byl velkým přívržencem Lutherovy víry, kterou na svém panství rozšiřoval. Šebestian býval často v úzkých a proto také všelijaké příležitosti hradu prodával. Naposled prodal l. 1578 veliké kusy lesů k vysekání.[5]) Zemřel l. 1587 a poněvadž synů neměl, spadl jeho manský statek na krále. Císař Rudolf prodal l. 1592 tento statek *Maximilianovi* synu n. Jindřichovu k manství vyminiv si toliko plavbu na Bystřici.[6]) Maximilian užil tohoto zboží jen pět let. Zemřel l. 1597 okolo 1. dne měsíce října. Vdova po něm zůstalá odvážela po pohřbu z hradu prach, salitr, děla (bez 6 falkonetův) a brnění a ze dvora obilí.[7]) Zdali měl syny, není nám známo. Že jich neměl, lze souditi odtud, že císař Rudolf po jeho smrti Hasištein jako odumřelé léno ujal.

Mikuláš, držitel druhé polovice Hasišteina, dostal l. 1490 pro sebe a syny své majestát na pavování hor u Hasišteina.[8]) Zemřel tuším l. 1499 na počátku roku aneb krátce před tím,[9]) zůstaviv sirotky *Václava*, *Mikuláše*, *Zikmunda* a *Viléma*, kteří l. 1514 majestát na vzdělávání hor obdrželi. Václav byl již l. 1504 při letech a koupil statek Pětipsy. L. 1518 dělili se o statky po otci a strýci Bohuslavovi. Každý z nich měl dostati čvrtý díl této polovice, tedy osminu celého hradu a každý obdržel také několik vesnic od toho dílu a mimo to dostal Václav Březno, Mikuláš Údlice a Kralupy, Zikmund Pětipsy a Vilém Přísečnici. A poněvadž těžko bylo polovici hradu na čtyři díly děliti, ujal Václav díl Zikmundův a Vilémův. Byli tedy držitelé hradu Jaroslav z polovice, Václav ze tří osmin a Mikuláš z osminy.

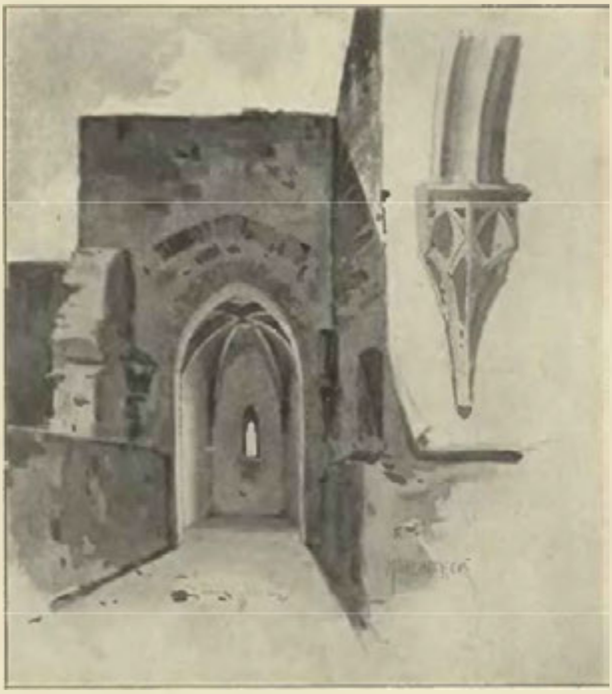
Václav jsa nečackého zdraví prodal svůj díl Hasišteina (kromě několika vesnic) Vilémovi, který s ním sloučil svůj díl Přísečnický.[10]) Tento všechen statek prodal r. 1531 svému tchánovi Hugovi z Leisneka, ale byl to prodej jen na oko. Díl Vilémův octl se přece záhy v cizích rukou. R. 1533 smlouvou učiněnou mezi Vilémem z Lobkovic prodávajícím, *Jeronymem* a *Lorencem* bratřími *Šliky* z Holiče za sebe i co poručníky dětí bratří jejich Štěpána a Jindřicha, totiž Mořice, Kašpara a Jindřicha ještě nezletilých co kupujícími

---

[1]) Nicméně psal se Jan l. 1493 seděním na Hasišteině. (Arch. kapitulní.) Soudím, že se s ním Bohuslav spolčil a proto jsou oba l. 1501 také pány na Kadani. [2]) Podrobně J. Truhlář v díle Humanismus za Vladislava II.: přehled působení v Ottově Slovn. Nauč. XVI 230. [3]) DD. 62 str. 762. [4]) Reg. k. s. DD. 25 f. 151. Bratr jeho Jindřich psal se také l. 1560 na Hasišteině (DZ. 55 E 4), ač mu tu nic nepatřilo. [5]) Arch. c. k. dvorský. [6]) Arch. gub. [7]) Arch. Chomutovský. [8]) Arch. gub. [9]) Arch. č. VI 576. [10]) Václav zemřel l. 1520 a pohřben v Kadani.

prodána těmto polovice hradu Hasišteina s příslušenstvím, městečko Přísečnice s tvrzí a vesnice za 14.000 fl. r.[1]) Co pak činili Šlikové s Hasišteinem, není nám dokonce známo; o Přísečnici sice víme, že ji Šlikové prodali r. 1545 králi Ferdinandovi, ale v dotyčné listině, jakož i jiných o Přísečnici svědčících se Hasištein nepřipomíná. To arci nevylučuje, že by se nebyl mohl díl tento dostati králi Ferdinandovi, ale ačsi se stalo tak nebo jinak, jistě se dostal *Bohuslavovi Felixovi Hasišteinskému z Lobkovic* a na Ličkově. Pán tento, syn Vácslavův, již proto po otci část Hasišteina děditi nemohl, proto že týž otec jeho všechen svůj díl na hradě r. 1519 prodal.

Bohuslav Hasišteinský učinil r. 1543 přísahu králi Ferdinandovi manstvím svým, což na zámku Hasišteině měl s ohradou oborskou, loukou Plac a t. d.[2]) Bylť Bohuslav smělý a vítězný vůdce Ferdinanda I., který, jakkoli sám pod obojí, ve válce Šmalkaldské králi výtečné služby proukázal, tiskna z Čech vojska Saská. Bohuslav dal slavnou knihovnu rodinnou přenésti na zámek Chomutovský. Byla tehdáž již ztenčena, neboť Zikmund z Lobkovic, latinský básník a horlivý luterán, jeho synovec, byv od university Vitemberské zvolen za rektora zapůjčil 700 svazkův z té bibliotheky do Vitemberka a velká část těchto knih shořela r. 1525 po svém navrácení skrze Chomutovského učence Matouše Aurogalla (Goldhahn) v jeho rodišti Chomutově, kdež od něho prozatím byly uloženy. Mělať nehody proslulá knihovna Hasišteinská, která s prodejem Chomutova z r. 1589 dostala se na nějaký čas do rukou Jiříka staršího Popela z Lobkovic a pomalu zůstal z ní jen u srovnání malý, ale drahocenný zbytek, ozdobující nyní knížecí Lobkovskou knihovnu na zámku Roudnickém. Bohuslavův díl dostal se po něm synům jeho a později směnou[3]) *Jiříkovi Popelovi z Lobkovic.* Jisto jest, že díl tento l. 1589 Jiříkovi patřil a že po jeho pádu od císaře *Rudolfa II.* zabrán.

Kaple na Hasišteině.

Mikuláš, syn Mikulášův († 1531), první dědic Hasišteinské knihovny, měl dva syny *Kryštofa* a *Jindřicha Mikuláše.* Onen zemřel asi r. 1564. Mladší Jindřich k svému skrovnému dílu na Hasišteině zdědil později Plavenská panství Toužim, Prohoř, Andělskou horu, Bochov a Hartenštein a tím linii této na nějaký čas na nohy pomohl. Brzy však všecko toto dědictví prodal a ani Údlic dědictví otcovského nepodržel, postoupiv jich Bohuslavovi Šťastnému. L. 1579 skrze nejstaršího syna svého učinil manskou přísahu svým dílem hradu Hasišteina.[4]) Ze synův jeho *Jana Viléma, Jaroslava, Albrechta, Mikuláše* a *Kryštofa* dědili tito tři poslední panství Toužimské. Díl Hasišteina přešel potom na nejmladšího syna *Kryštofa,* kterémuž díl tento l. 1608 od císaře Rudolfa z manství propuštěn. Když pak Kryštof tento díl l. 1609 prodal, nikdo již z té rodiny podílu na Hasišteině neměl. I rodinná knihovna dávno z držení rodu byla vyšla a nacházela se na Chomutově. Jen přičinění Zdenka Vojtěcha z Lobkovic, kancléře, děkovati bylo, že zbytek její uložen v Roudnici.

Císař Rudolf uvázav se ve statek odumřelý n. Maximilianův a díl propadlý Jiříkův měl ve svém držení sedm osmin hradu. Jako vrchní pán Hasišteina propustil některé části z manství, jako 1600 statek Brusy [1606 Henkelhof.[5])]. Ostatek, totiž zámek manský, Hasištein s dvorem popl., městečko horní Plac, též statek Březenský vzatý Jiříkovi Popelovi, prodal l. 1606 *Linhartovi Štampachovi ze Štampachu.* Bývalý hejtman Hasišteinský[6]) měl nyní tolik, ne-li více, jako jeho bývalí páni z rodu Hasišteinských z Lobkovic a ve zdejší krajině Poláky, Libouš, Hořenice, Ahníkov, Hasištein, Egrberk, Felixpurk, Byčice, Boleboř a Březno.

---

[1]) DD. 25 F. 130—133. Vklad učiněn jest 1533 v sobotu po sv Marku (DD. 62 str. 499). Jindřich a Šebestian bratří seděním na Hasišteině, Kryštof a Jindřich, jinak Mikuláš, též bratří seděním v Údlicích, synové n. Mikuláše, odpírali tomu, že se do příslušenství hradu vložila slova »s horami a doly«. [2]) DD 62 str. 805. [3]) Viz děje Chomutova a Ličkova. [4]) DD. 64 str. 438 [5]) DZ. 174 L 25, Arch. gub. [6]) L. 1581 byl Linhart vrchním hejtmanem na Hasišteině (DZ 67 A 13).

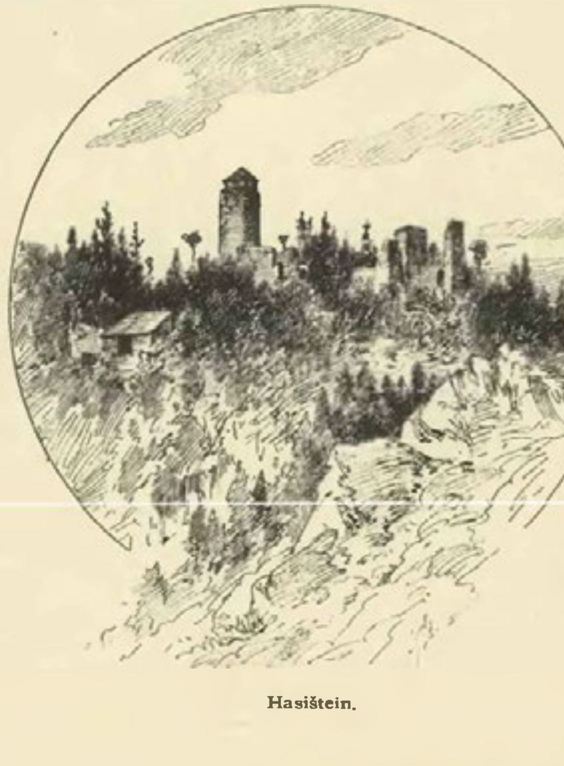
Po smrti Linhartově přikoupen (1609) díl Hasišteina, takže nyní celý hrad patřil do pozůstalosti. Při dělení (t. r. na počátku října) dostal *Jan Rejchart* Poláky, Libouš a Hořenice, *Linhart* Hagenstorf s Hasišteinem, *Matyáš mladší* Felixpurk s Egrberkem a *Jan Jindřich* Byčice, Boleboř a Březno.

O synech Linhartových zůstavil nám Polák Paprocký zajímavé zprávy. Mikuláš, byv několik let v Uhrách, v boji proti Turkům se potřebovati dal, potom jezdil po všelijakých poselstvích, vrátil se do Prahy a zase se na cesty vydal, otce svého jen na krátký čas ponavštíviv. Zachvácen byv morovou ranou zemřel r. 1590 7. srpna v Cařihradě a tam pochován. Dva dni před tím (5. srpna) byl bratr jeho Volf umřel v Karlštatské pevnosti téhož roku. Týž byl v téže pevnosti sloužil chvalitebně proti Turkům bojuje. Třetí bratr Jan Rejchart vládl také nějaký čas Hasišteinskému panství. R. 1609 koupil od Kryštofa Hasišteinského z Lobkovic díl jeho zámku Hasišteina a tak po dlouhé přestávce všechny úděly bývalé spojil.[1]) S větší zálibou nežli na Hasišteině zdržoval se, tuším, na ostatních svých sídlech Felixpurku, Polácích a Libouši. Rok úmrtí jeho není znám, ale za časů stavovské rebelie již nebyl mezi živými. Jiný bratr jejich Jaroslav l. 1589 se do Uher vypravil a zůstav tu několik let pustil se vedle vojska křesťanského do dolních krajin Uherských proti Turkům, v nichžto, zdaliž zahynul čili někam jinam se obrátil, nic se o něm na onen čas věděti nemohlo. Nejmladší bratří dáni jsou na učení totiž Jan Jindřich do Štrasburku a Matyáš a Linhart do Boleslavě.

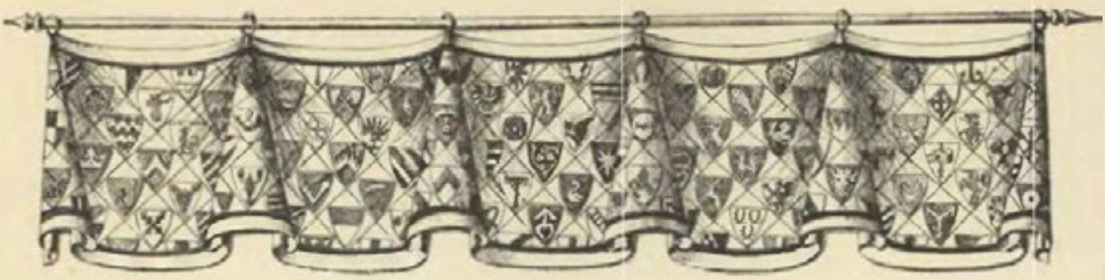
Linhart byl mezi těmi, kteří se roku 1618 zbouřili. Po bitvě Bělohorské odsouzen jest Linhart roku 1622 všeho statku a jen z milosti se mu měla třetina stržených peněz vydati. Komora prodala r. 1623, 30. října statky jemu pobrané, tvrz Hagenstorf i zámek pustý Hasištein řečený s vesnicemi[2]) *Jaroslavovi Bořitovi* hraběti *z Martinic*, pánu na Smečně. U potomků Jaroslavových zůstal hrad, jenž obnoven nebyl, více nad půl druhého sta let. Hasištein měl nyní již jen nějakou znamenitost jako malebná zřícenina aneb místo, kdež sobě úředníci blízkého dvora něco nářadí hospodářského schovati mohli. Tento dvůr přetrval bouře třicítileté války a pobořen jest teprv v novějších dobách. V dílčích cedulích panství Hagenstorfského r. 1678 takto se dí o pustém hradě:

Item pustý zámek Hasištein s dvěma ve skále vytesanými a k chování piva přizpůsobenými sklepy, při tom dvůr poplužný. Tedy k ničemu jinému se již nehodilo nádherné kdysi sídlo Bohuslavovo. Hrad pak velice scházel. Když zdědil panství *Emanuel Karsch* (1889), staral se o zachování zřícenin. Z jeho rozkazu (1891) hojně rumu vyvezeno, pohodlná cesta ke hradu zřízena. Zdi dal podezdíti, vycvikovati, vyčistiti a proti vlivu povětří opatřiti. Obnovil kapli, přikryl věže, vyklidil sklepy a kde bylo potřeba, přidělal schodův. Práce ty l. 1892 ukončeny a stály 12.000 fl. (Bernau, Hassenstein.)

[1]) DZ. 182 E 14. [2]) Bílek, Děje konf. 621–623.

Hasištein.

TVRZE OKOLO HASIŠTEINA.

Ahníkov neb *Hagensdorf* jménem svým ukazuje na zakladatele, a poněvadž název tento křestní oblíben byl u pp. z Maštova, podobá se víře, že jest založen od jednoho z nich. Záhy tu byla tvrz, na níž sedívali manové, ke hradu Hasišteinu sloužící. Od sklonku 15. st. držel ji *Mikuláš Chlup*, pak asi od r. 1523 jeho dcery a l. 1531 prodali ji dva manželové jich *Petrovi Velemyskému z Velemyšlovsi* (DD. 37 p. 223). Z jeho nástupcův známe *Víta z Hertenberka* l. 1567 »sed. v Hogenstorfu« (DZ. 59 B 10). Bohuslav Felix z Lobkovic jako držitel Hasišteina prodal Ahníkov *Linhartovi ze Štampachu*, jemuž jej Rudolf II. l. 1581 z manství propustil (Auersperg, Ob. Ger. II 153). Linhart přestavěl starou tvrz v úhledný zámek v oblíbeném tehda slohu a v něm bydlíval, i když panství Hasišteinské koupil. Když se l. 1609 čtyři jeho synové dělili, dostal syn *Linhart* na svůj díl Ahníkov s Hasišteinem. Jemu l. 1622 zabrán a prodán l. 1623 *Jaroslavovi Bořitovi z Martinic* i s Kralupy a Prunéřovem (Bílek, Konf. 621). L. 1638 daroval týž Jaroslav zámek Hogkensdorf a tvrz Kralupy, zámek v lese pustý, Hasištein řečený, dvory a vesnice staršímu synu svému *Bernartovi Ignaciovi*, však tím že jej »ještě dokonce neodbeyvá a neodděluje, nýbrž jej tak obzvláštně opatřuje«. Po smrti Jaroslavově († 1649 11. listopadu) dědili hlavní statky jeho synové Jiří Adam a Bernart Ignác po sobě, a tudíž se stala změna taková, že třetí syn *Maximilian Valentin hrabě z Martinic* obdržel ostatní rodinné statky, mezi nimi i Hagenstorf s Hasišteinem a Prunéřov. Týž zemřel r. 1677, učiniv poslední vůli svou (1676 4. března) statky své Hagensdorf, Prunéřov, Byčice, Boleboř a Němčice druhým fideikomisem rodu Martinického, jímž nejprv se měli poděliti jeho tři synové *Jaroslav Bernart*, *Jiří Adam* a *Maximilian Guidobalt*. Dostal tedy Jaroslav Prunéřov a Maximilian Ahníkov (1678). Maximilian držel panství až do smrti († 1733) a po něm je převzal nejstarší syn *Jan Jozef Karel*, ale ten již l. 1738 v Ahníkově zemřel. Jediný jeho syn byl *František Karel*, jenž l. 1773 všecky statky Smečenské pošlosti zdědil. S nimi také převzal Prunéřov, který s Ahníkovem sloučil (Pam. arch. I 366—367).

František Karel, poslední hrabě z Martinic, zemřel v Kosmonosích 29. listopadu 1789 a s ním vymřel tento starý a vzácný rod. Zůstala po něm jediná dcera Marie Anna, mimo tu žily ještě dvě paní z hraběcího rodu Martinického, Johanna Terezie provdaná Mirbachová, sestra Františka Karla, a pak teta jeho Marie Anna hraběnka Althanová, dcera hrab. Františka Michala z Martinic († 1773). Smečno se dostalo s Marií Annou rodině Klamovské, Prunéřov a Hagenstorf rodinnou smlouvou přejala hraběnka *Althanová*. Po její smrti 1810 dědila tyto statky dcera její *Marie Anna*, provdaná hraběnka *Firmianová*, která po 30 letech matku svou následujíc zůstavila Prunéřov a Hagensdorf r. 1840 synovci svému Karlu Fridrichovi hrab. *z Volkenšteina* a *Trostburka*. L. 1880 koupil též panství *Frant. Preidl* († 1889) a po něm dědil jeho příbuzný *Eman. Karsch* (Bernau, Hassenstein 199).

V *Prunéřově* stávala tvrz na místě zámku, ale pozdě vznikla. Ves, původně *Brumarsdorf* řečená, připomíná se l. 1261 (Reg. II 128). Ve 14. století byl Prunéřov, tehda farní ves, příslušenstvím Peršteina. L. 1431 rozdělen mezi držitele Peršteina a pozdějšího hradu Šumburka, takže každý měl polovici. Peršteinská strana dostala se l. 1446 k Hasišteinu, Šumburská držena později ke Klášterci. Když se ok. l. 1590 bratří *Fictumové* dělili, dostal *Bohuslav* za díl Pichlberk s polovicí Prunéřova. Teprve tento tu vystavěl tvrz,[1]) která se později nazývá zámkem. Statek tento l. 1623 zabrán a s Ahníkovem prodán *Jaroslavovi Bořitovi z Martinic* (Bílek, Konf. 101). Tento jej daroval l. 1643 *Maximilianovi Valentinovi*, nejmladšímu svému synovi (DZ. 148 C 15). Týž přikoupil l. 1655 Ahníkov a z obojího založil druhé svěřenství. Po jeho smrti († 1677) dostal Prunéřov syn *Jaroslav Bernart* († 1685) a od té doby patřil těm, kteří také drželi Smečno, až do r. 1773, kdež všechny statky pošlosti Smečenské spadly na pošlost Ahníkovskou. Prunéřov pak na dobro k tomuto panství připojen (Pam. arch. I 365—367).

---

[1]) Napřed, tušim, si vystavěl nějaké sídlo v *Pichlberce* (nyní Piegelhof), které se l. 1623 připomíná.

Tvrz *Kralupská* stávala asi na místě hostince řeč. Kellerwirthshaus, severně od města Kralup, kdež se posud staré sklepy nacházejí, a kdež dle pověsti klášter stával. Tvrz zdejší povstala zajisté teprv v 16. století, poněvadž se o ní v starších zápisech zmínka nečiní. Od dávných věkův příslušelo městečko k panství Hasišteinskému. Ke zdejšímu kostelu sv. Jakuba podával kněze r. 1428 *Mikuláš z Lobkovic* jako pán Hasišteinský. Když se r. 1490 synové jeho *Jan*, *Mikuláš* a *Bohuslav* o veškeré dědictví otcovské dělili, obdržel Bohuslav k dílu svému Kralupy městečko s příslušenstvím. (Arch. č. V, 543.) Po smrti Bohuslavově statky jeho připadly ostatním pánům Hasišteinským. R. 1518 se bratří *Václav*, *Mikuláš*, *Vilém* a *Zikmund* znovu dělili, při čemž obdržel Mikuláš Údlice a Kralupy (DD. 63 str. 182—185). Nástupcem jeho v držení Kralup byl *Šebestian Hasišteinský z Lobkovic*. Týž prodal 1541 městečko Kralupy *Jindřichovi Vidpachovi z Vidpachu* (DD. 64 str. 124), jehož předkové snad před tím drželi dvůr zdejší jako nápravu k Hasišteinu. Jiří co horlivý evangelík dal se r. 1546 na stranu Jana Bedřicha knížete Saského a po bitvě Mühlberské ze země ujel, pročež Kralupy na krále co lenního pána připadly. Král Ferdinand, uděliv městečku erb a právo, potřeby své zeleným voskem pečetiti, prodal (vkl. 1548) všelijaké dědiny dílem Vidpachovi, dílem městu Kadani, Žatci a Lounům vzaté a s nimi Kralupy městečko *Šebestianovi z Veitmile* k dědictví zpupnému (Pam. arch. X 467). Šebestian prodal smlouvou r. 1548 12. října učiněnou (a 1549 9. ledna ve dsky vloženou) městečko Kralupy *Brykcímu Šmoháři z Rochova* a na Minicích za 3700 ss. gr. č. (DZ. 47 J 10).

Nyní teprve vystavěna jest tvrz Kralupská, neb dřívější držitelé jí nepotřebovali, sídlíce na hradech svých Hasišteině, Chomutově a jinde. Na tvrzi této, kteráž se ostatně teprv r. 1580 připomíná (DZ. 89. L 20), seděli r. 1564 a 1572 *Jaroslav* a *Job* bratří[1]) a 1580—1582 *Brykcí Šmohářové z Rochova*. Od Jaroslava obdrželo městečko výsady, jež Brykcí potvrdil; oba se o blaho a polepšení stavu svých poddaných starali. Podle sbírek sněmovních seděli na Kralupech Anna Marie Elsnicova z Rochova jako poručnice (1603) a l. 1615 Brykcího syn *Job Šmohář z Rochova*. Ten se poddal stavům odbojným a falckrabí Bedřichovi, pročež jest nálezem komise soudní odsouzen třetiny statku svého. Komora prodala potom 1623 tvrz Kralupy s příslušenstvím a jiné statky okolní *Jaroslavovi Bořitovi z Martinic*. Od těch časův zůstaly Kralupy při panství Ahníkovském a tvrz zanedbaná a snad i Švédy zpustošená potom dokonce zpustla.

Ve vsi *Libouši* východně od Kadaně byla tvrz, o níž jen málo víme. L. 1387 seděl tu *Litolt starší z Porten*. (Arch. Drážďan.) L. 1485 patřila *Vácslavovi Baštínovi z Libouše*, místopisaři, jemuž před tím Mikuláš Šlik ves Libouš vypálil a lidi zjímal a v kládu vsázel. (DD. 19, str. 494.) Statek ten *Karel z Doubravy* vyženil s dcerou Baštínovou a prodal pak Libouš okolo l. 1501 *Felixovi z Fictum*. (Arch. Třeboňský, DD. 25 F 256.) *Hanuš z Fictum* prodal pak Libouš (1528) *Volfovi ze Štampachu*. (DZ. 46. A 17.) Volf, jenž v Libouši tvrz vyzdvihl, zemřel l. 1553 a pohřben v Kralupech. Přečkali jej synové *Linhart* a *Matyáš*, z nichž onen Libouš ujal a tak dobře a šťastně hospodařil, že se stal bohatým člověkem. (Paprocký o st. ryt.) Když se l. 1609 synové jeho dělili, dostal *Jan Rejchart* na díl Poláky a k tomu též statek Libouš. Oboje prodal jeho syn Zdeslav l. 1629 *Hendrychovi* hraběti *Šlikovi z Holiče*. (DZ. 143. P 6.) Později, když již tvrz byla zpustla, připojena Libouš k Ahníkovskému panství.

Ve vsi *Bystřici* u Prunéřova byla také tvrz. Ves byla ode dávna jměním kláštera Grunhainského v Sasích. Král Vácslav IV. zapsal ji l. 1415 *Vlaškovi z Kladna*, ale již l. 1454 držena ke hradu Hasišteinu. (Arch. č. I. 520.) Zdá se, že tu míval klášter tvrz, která za Hasišteinských pánův člověku robotnému prodána. Zboží Bystřické sice zapsáno l. 1537 *Albrechtovi Šlikovi* (Arch. Roudnický), ale l. 1552 zase se dostalo král. zápisem *Bohuslavovi Felixovi z Lobkovic*. Za něho se stalo (1580), že Zacharyáš Salcer prodal tvrz zdejší s dědinami, lukami a vinicemi *Maryaně Doupovcové z Údrče*. L. 1586 byl již vrchním, ač jen zápisným pánem *Linhart ze Štampachu*. (DZ. M. 7.) Tomuto konečně císař Bystřici (1608) dědičně doprodal. (DZ. 133. M 27.) Po jeho smrti zůstal statek Bystřický třem jeho synům, kteří jej okolo l. 1619 postoupili svým dvěma sestrám, ale to l. 1622 vyhlášeno za neplatné. Statek s tvrzí zabrán a prodán *Jaroslavovi Bořitovi z Martinic*, jenž jej k Ahníkovu a Prunéřovu připojil. (Bílek, Konf. 618.)

Město *Březno* jižně od Chomutova nazývalo se také *Německým Breznem*. L. 1281 bylo vesnicí a sídlem tří šlechticův Lideře, Bedřicha a Trojana a l. 1365 a 1375 drželi je Bohuslav a Bedřich bratří z Čachovic. (Reg. II. 530—531. Lib. conf. List přivázaný k ruk. bibl. Pražské.) L. 1375 patřilo *Heřmanovi ze Šumburka* a z Krymičova, po němž je držel od r. 1401 *Aleš z Kolovrat* a po smrti tohoto dcera jeho Dorota l. 1422. (Lib. conf.) *Plichta z Žirotína*, jenž držel ves Březno k Borku, obdařil ji l. 1440 a prodal obyvatelům role panské právem zákupným. (Diplom. Lobkovský v Roudnici.) Jestli stála tvrz za minulých pánův, není sice doloženo, ale víře podobno, jistě je tu, když pak nabyl též vsi *Mikuláš z Lobkovic* a z Hasišteina a na tvrzi, dvoru a vsi Březně Ofce, manželce své, věnoval. (Rel. tab. II. 193.) *Jan z Lobkovic* zjednal u krále Jiříka to, že 1469 20. ledna ves Březno za městečko vyzdvihl. (Arch. gub.) Toto patřilo od r. 1440 ke hradu Hasišteinu a zdá se, že tvrz od pánův opuštěna, protože se potom nepřipomíná. Vždy je jen řeč o městečku. Připomíná se, kdykoliv se Hasišteinsko dělilo. Konečně odprodáno l. 1541, patřilo pak časem k Chomutovu a časem k Ličkovu, a od r. 1583 zase k Chomutovu. Rudolf II. připojil je 1606 zase k Hasišteinu a s ním prodal (DZ. 179, 9), tak že patřilo potom k Ahníkovu, v l. 1609—1670 k Byčicům a v l. 1670—1850 zase k Ahníkovu.

V *Byčicích* (Vidčicích) nad Ohřem jižně od Března vzniklo sídlo teprve po r. 1609, když *Jan Jindřich ze Štampachu* ves tu s Boleboří a Březnem za svůj díl obdržel. Tento prostý dům, který také tvrzí jmenován, propadl l. 1623 konfiskaci a připojen l. 1670 k Ahníkovu. (Bílek, Děje konf. DZ. M 5. A 26.)

V *Boleboři* byl farní kostel již ve 14. st. Ves patřívala ke hradu Borku a bylo tu také k němu služebné manství. Jestli při něm stávala ta tvrz, která se později připomíná, není známo. August z Gerštorfu prodal od Borku l. 1578 dvůr a ves Boleboř *Linhartovi ze Štampachu* (DZ. 64 G 26), jenž ves tu k Ahníkovu připojil. Po jeho smrti dostala se synu jeho *Janovi Jindřichovi* (1609) a držena do r. 1670 k Byčicům a odtud do r. 1850 k Ahníkovu. L. 1623 se připomíná »sídlo a tvrz Gettersdorf« (prvotně bylo Gotfridsdorf).

---

[1]) Tito dva bratří koupili a r. 1564 prodali tvrz a ves Běšice (DZ. 87 L 10) a Jaroslav prodal l. 1571 Chotěnice (DZ. 60 E 23. L. 1574 byli oba mrtvi a statky jich najaty Linhartovi ze Štampachu. (Arch. DZ.)

Hasištein.
(Fot. J. Chromý v Kadani.)

V *Přísečnici* městě stávala tvrz teprve od 16. st.[1]) Za dávných dob přesekán tu les, kudy šla cesta od Loun do Míšně a na té přísečnici povstalo r. 1335 městečko.[2]) V jeho držení dostali se záhy páni *ze Šumburka* a skrze rozdělení dvou z nich stalo se, že polovice jeho patřila okolo l. 1350 k Peršteinu a polovice k Hasišteinu. Tak to trvalo do r. 1446. Když *Aleš ze Šumburka* prodal t. r. svou polovici *Mikuláši* a *Janovi* bratřím *z Lobkovic*,[3]) patřila k Hasišteinu celá Přísečnice. I po dělení Hasišteina l. 1490 a 1518 zůstala Přísečnice při jednom díle téhož hradu.

Jakýsi kaplan Janů z Lobkovic ušed od něho zradil Přísečnici Němcům křižovníkům a oni vpadli (1468) do městečka; ale lidé městští byli ušli na kostel, jenž byl dobrý k bránění a tu leželi. Slyšíce potom Němci, že na ně pan Jan táhne, ihned pryč utíkali zbroje své v městečku zapomínajíce a krav asi na 2 kopy s sebou zajali. Tak teprv nazejtří po nich pan Jan táhna, slíbil, což by jich koli tu zastihl a zjímal, že by je kázal všecky spáliti. I přijevše do městečka nepostihli než »jediného špatného Němečka pachole«, nad nímž se nechtěli mstíti, než toliko strhše mu ten kříž červený s suknice, kázali mu jej snísti. (St. letop. 194.)

Vilém Hasišteinský z Lobkovic, jenž l. 1518 Přísečnici s vesnicemi za svůj díl obdržel, vystavěl tu tvrz. R. 1533 prodal Vilém polovici svou Hasišteina a mimo to »dědiny své manské«, Přísečnici tvrz, městečko s domy, krčmami, lesy a vsi, *Jeronymovi* a *Laurencovi* bratřím *Slikům z Holiče* a hrabatům z Pasounu a Lokte.[4]) Jeronym prodal díl svůj (r. 1540) bratru svému Lorencovi, jenž byl mezi tím sídlo své na hrad Rabštein přenesl.[5]) Také Kašpar a Jindřich, synové zemřelého třetího bratra Jindřicha, díl svůj t. r. Lorencovi za 1200 ss. prodali.[6]) Maje tudíž Lorenc celé panství ve svém držení, prodal (1545) tvrz Přísečnici s městečkem a příslušenstvím, zvláště ale s doly *králi Ferdinandovi I.* za 8500 fl. r.[7]) Avšak již r. 1541 byl zde královským hejtmanem Matěj ze Šarfemberka, po něm se připomíná 1561—1575 Jindřich ze Štensdorfu.

V držení královském zůstala Přísečnice jen několik let a zastavena jest *Bohuslavovi Felixovi z Lobkovic* l. 1555 mimo hory a to za jeho pomoc ve válce r. 1547.[8]) Pán tento, jenž byl r. 1565 udělil výsady Sonberským, potvrdil r. 1577, 5. září svobody rychty Kajšovské a Volynské a r. 1573, 2. prosince listy na Výprty, nazývaje se v těch listech jen na ten čas držitelem Přísečnickým. Za něho se silně v dolech zdejších pracovalo. Po smrti jeho rozdělili se *Jan Valdemar* a *Bohuslav Jáchym*, synové jeho, o veškeré dědictví otcovské (1583). Co se dotýče krajiny zdejší, zůstalo onomu městečko horní Sonnenberg, rychty Volynská, Kajšovská, teprve po r. 1555 od Hasišteina k Přísečnici přivtělené, a Louchovská, než zboží Přísečnické se zámkem zůstalo společné oběma bratřím.[9])

L. 1586 dal císař bratřím věděti, že chce Přísečnici vyplatiti a rok potom k tomu došlo.[10])

Po nešťastném pádu Jiříka z Lobkovic stalo se panství Chomutovské panstvím královským, ale jen na nějaký čas.

Zámek v Ahníkově.

Po prodání panství přidělil císař statek Sonnenberský ke zboží Přísečnickému, jež proto neprodal, aby podržel v přímém držení horní město v této chudé krajině ležící; také k Přísečnici přidal od bývalého panství Chomutovského lesy řeč. Špindelpach 11954 provazců držící, aby se v nich honbou obveselovati a dříví k dolování potřebné z nich bráti mohl. Za to ale prodal r. 1605 vsi Vernsdorf a Šompach od Chomutovska a Louchov a Domašín od panství Přísečnického Eliáši Šmidgrabnerovi z Lusteneku na Brusích.[11])

Po Viktorovi Viklingerovi, jenž v Přísečnici jako hejtman císařský úřadoval, následoval v letech 1605 až 1610 Samson Šindler z Hohenvaldu sed. v Rischhofu; r. 1612 ještě se v privileji krále Matyáše městečku daném hejtman královský připomíná, ale nedlouho potom zastaveno jest panství *Štěpánovi Jiřímu ze Šternberka* a na Postoloprtech, jenž sem dosadil jako hejtmana

---

[1]) Pomůckou: Comotavia 1877 str. 1. [2]) Reg. IV 71. [3]) DD. 61 str. 345. [4]) DD. 25 f. 130—133; 62 p. 499, 63 p. 318. Ve smlouvě trhové německé uvádí se »Flecken Preßnicz und die Behausung daselbst«. [5]) DD. 62 p. 557, 64 p. 83. [6]) DD. 62 p. 558, 64 p. 84. [7]) DD. 62 p. 593. [8]) Arch. gub. [9]) DZ. 67 A 9—10. [10]) Arch. gub. [11]) DZ. 179 L 10.

Vácslava z Libnova a také o povznesení zdejších hor se staral. Po krátké zástavě nacházíme Přísečnici roku 1616 zase v držení koruny a byl tu od 25. července r. 1616 až do 4. července r. 1620 svrchudotčený Samson Šindler JMC. horním radou a hejtmanem panství. Za jeho úřadování se čtvero měst horních na témže panství ležících Přísečnice, Sonnenberg, Sebastiansberg a Výprty z poddanství vykoupilo. Za to však zastaveno bylo panství od r. 1621—1625 *Kryštofovi Gradovi z Grunenberka*, JMC radě a vrchnímu hejtmanu v Jáchymově. Po vyplacení panství asi r. 1625 následovali jako hejtmanové císařští 1626, 7. března až 1627, 1. července Augustin Šmid z Šmidbachu na Soběsucích, 1630, 9. července až 1636, 12. dubna Tomáš Markus z Markfelda, 1638, 9. září až 1649 Jan Chrisian Nadrer z Eppau, 1649, 10. května až 1653, 12. července Jeremiáš Wolgemut z Rozentálu, 1654, 2. května až 1667, 20. května Ota Ihl z Blofelda.

Válečné běhy svírající tehda celou střední Evropu zasáhly také Přísečnici. Zvláště v letech 1630—1648 nejen město, nýbrž i celé okolí mnoho svízelí utrpělo. R. 1634 ležel ve zdejším zámku vojenský hejtman Karel z Echynku s kumpanií pěchoty. R. 1640, 27. března vypáleno jest Švédy město Sonnenberg a ves Sobětice kromě jednoho domu, v týž čas také zámek Přísečnický, jenž potom po 10 let pust zůstával. Teprv r. 1650 byl zase zámek ten obnoven, a r. 1664 kladeny jsou nové roury, aby jimi dostatek vody do zámku veden byl. Sotva dvě desítiletí po skončení krutých válek byla zase Přísečnice zastavena a to okolo r. 1668 hraběti *Michalovi Osvaldovi z Thunu* a na Klášterci. Po několika letech byvši panství vyplaceno (1689) svěřeno jest opatrování správce Jana Arnošta Gotfrieda, ale že komora dvorská nevždy potřebných peněz dosti vykazovala, přikročeno jest r. 1701 k novému zastavení a to tenkráte *Ferdinandovi Vilémovi Popelovi z Lobkovic*, pánu na Eisenberce, po němž v letech 1709 a 1711 bratr jeho *Oldřich Felix* následoval. Když po vyplacení panství (1726) toto nejvyšší mincmistr přejímal a po nějaký čas v nájmu držev r. 1727 koruně české navrátil, přestaly tím veškeré zástavy a panství zůstalo až do r. 1827 v držení císařském. Tehda ale zámek zdejší již valně scházel, poněvadž se při rychlém střídání císařských hejtmanův a držitelův zápisných na opravu jeho dostatečně nehledělo; zůstaly tu za dob tehdejších jen zříceniny a tři okrouhlé věže. Teprv r. 1749 přičiněním a pod dohlídkou vrchního Kryštofa Kaysera zbořeno vše, co tu ještě zůstalo, a během 5 let vystavěn jest nový dům úřední nákladem 10.687 fl. na místě starého zámku.[1])

Podle popisův starých urbářův byl zdejší zámek zespod z kamene vystavěn, ale v prvním patře ze dříví srouben. Ve dvoře vystavěny později klenutá kancelář a několik světnic a komor k obydlí úředníkův. Zámek byl také objat příkopem vodou opuštěným, jenž byl později vysušen proto, aby voda stavení neškodila. Do příkopu tohoto nasazovaly se 4 kopy pstruhův a 3 kopy kaprův. Vedl přes něj most spuštěný. Zámek měl dobrou studničnou vodu ve dvou kašnách nadrženou, jež vyvěrala na polích za zámkem a sem troubami vedena bývala.

[1]) R. 1827 koupil panství od komory kníže *ze Šumburka* a *z Valdenburka*, od něhož je koupila a r. 1832 9. srpna převzala hraběnka *Gabriela z Buquoy*.

Doubravská hora koncem 18. století.
Dle kresby A. Novotného z r. 1798. — Originál v archivu J. J. kníž. Ferd. Zd. z Lobkovic v Roudnici.

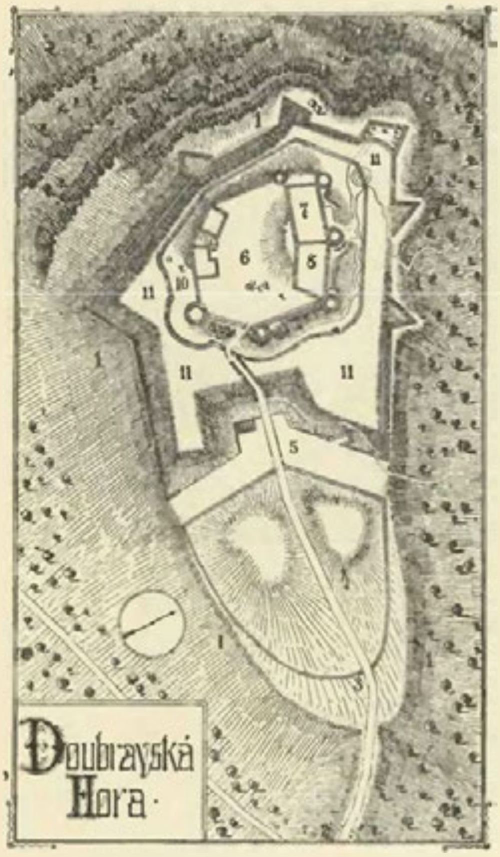
DOUBRAVSKÁ HORA HRAD.

Nedaleko Teplice vypíná se hora vysokým lesem porostlá a na všechny strany strmá. Ode dávných dob slove Doubravská hora a příležitá bývala k opevnění tak, že lze se tomu diviti, proč tu hrad postaven byl teprve v 15. století. Avšak tím není vyloučeno, že se tu Čechové vnikajícím nepřátelům již ode dávna bránili, majíce tu své hradiště, jehož známky při zakládání hradu zničeny.

Na hoře té stával středověký hrad, jenž v 17. stol. v pevnost po způsobu tehdejším přeměněn. Proto také na vrchu jejím spatřujeme památky obou těchto druhů. Zajímavá je *stará cesta* ke hradu. Oddělovala se od silnice Řehlovské na západním úpatí hory, šla po jižním svahu hory až na východní stranu, kdež byla ostrá zatáčka k západu, a pak se volně vstupovalo až ke hradu. Pro strmé její stoupání na jižním boku v posledních letech sem a tam směr cesty pozměněn, aby bylo stoupání volnější. Kromě toho udělána pěšina po severním boku hory tak pohodlná, jak to u takové vysoké hory (392 m nad mořem, asi 190 m nad okolím) jest možné. Kde se silnice nynější neb stará cesta a tato pěšina rozcházejí, viděti jest zbytek brány, kterou se chodívalo do obory zvířecí; neb v 17. stol. všechna hora byla oplocena. Kde je dotčená ostrá zatáčka, spatřují se zbytky *brány*, kterou se postupovati dále zabraňovalo. Bezpochyby od ní vycházely ploty, které se k opevnění předhradí připojovaly. Něco výše jsou zbytky *druhé brány* a tu začínalo předhradí, jež na všech stranách hradbami zavřeno bylo. Nyní je to pěkný zelený trávník asi trojhranu se základem svým podobající; kde předhradí nyní docela prázdné končí, jest hluboký *příkop*, jímž hora od konce ke konci jest překopána. Ten tu býval od založení, ale při zakládání nové pevnosti byl znova upraven a vyzděn tak, že se láme do tupého

úhlu a kromě toho v tu stranu ke hradu jest rozšířen. Kromě toho spatřuje se tu také čtverhranatý kout vyzděný, při němž jde dotčená pěšina. Kde býval zvoditý most, jest nyní násep. V pravo a v levo od něho viděti jest mohutné bašty hranaté, v 17. stol. ze země nasypané; mezi nimi zůstala zděná ulička, která se trochu k jihu láme. Byl to neširoký průjezd, který následoval po bráně zadního hradu a nepřítele měl zdržovati.

Hradiště *zadního hradu* jest nyní více restaurací, nežli zříceninou Jako i jinde v severních Čechách, i tu se opakuje zjev, že se přístup jen hostem t. j. takovým, kteří tu pojedí a popijí, dovoluje. Zdá se, že to není ani tak namířeno proti milovníkům přírody, jako spíše proti nezbedné mládeži. Na severozápadní straně hradu vystavěna jest nová nákladná restaurace, do níž také pojata a vyzdvižena jest věž při ní se nacházející. Při podrobném ohledání ostatního hradiště seznává se, že prvotní hrad jest soustava věží a hradeb a několika stavení k nim přistavěných. Hradby zavírají velké prostranství vejčitého základu a sesíleny jsou okrouhlými věžmi, z nichž jedna je na východní a tři na severní straně; kromě toho je na jižní straně polookrouhlá bašta a na západní straně pátá věž, která se zdá býti původu nového. Věže všechny jsou uvnitř obmítkou obmrštěny a mají velké střílny pro ručnice zřízené. Domy ke hradbě přistavěné jsou dvojího původu. Ten, který býval na jižní straně, zdá se býti z prvotního hradu. Na severní straně bylo kasárnické vysoké stavení o několika odděleních, jež bylo buď v 16. neb 17. stol. vystavěno, část jeho pojata do nového stavení restaurace.

Poloha a rozdělení Doubravské hory.
2. první, 3. druhá brána do 4. předhradí, 5. příkop před 6. zadním hradem, 7. místo nynějšího stavení, 8. místo stavení ze 17. st., 9. zbytky nejstarších stavení a mezi nimi studně, 10. příkop prvotního hradu, 11. bašty 17. století.

Při jižní straně spatřuje se *studně*. Dříve bývaly ještě dvě jiné, totiž nádržka v příkopě za branou a jiná, která byla v příkopě okolo hradu jdoucím. Třetí na jižní straně později objevena. Bylo totiž mnohým s podivením, že na jejím místě i při největším suchu byl okrouhlý zelený trávník. Poněvadž se mnoho o pokladu tuto skrytém bájilo, dala tu vrchnost kopati. Napřed přišli na kostru koně i s sedlem a nádobím, pak se objevilo krytí studně a konečně tato sama ve skále vytesaná. A poněvadž se tu také voda našla (ovšem také jen svrchní), dali ostatní dvě nádržky zasypati. [1])

Okolo věží a hradeb běží příkop z velké části ještě zachovaný a vyzděný, který také z prvotního hradu pochází. Při zakládání nové pevnosti v 17. stol. zřízeny okolo něho hrubé valy ze země nasypané a sesíleny osmi hranatými baštami též nasypanými, které uvnitř i zevnitř byly řádně vyzděny a tak zvanými kasematami opatřeny. Také tu udělány chodby ven na kraj vedoucí a příkop s venkovem spojující. Dobře je viděti takovou chodbu do bašty na severozápadní straně. Na některých místech ještě dobře poznávati, jak toto opevnění bývalo, ale z velké části zdivo se pobořilo a země se sesula. Pevnost totiž v 17. st. zase zrušena a zkažena a od dvou set let také mnohé části povětřím zničeny.

Ve 14. stol. byla pod horou ves Doubravice s farním kostelem a dvorem, jež byla manstvím služebným k Mostskému hradu. Ves časem zanikla a zůstal jediný dvůr. Hora patřila také ke statku Doubravskému a zakoupena s ním od *Jakoubka z Vřesovic*.[2]) Když se vnukové jeho l. 1467 dělili, dostal *Jan Ilburk* na svůj díl Strupčice, Žalany, Chouče, Liběšovice, Roudník a Věšťany,[3]) k nimž ještě jiné vesnice a duchovní získal. Nemaje sídla pevného obdržel l. 1478 majestát a dovolení, aby nade vsí manskou Doubravicí hrad v nově postaviti a vší pevností ohraditi mohl, což také v krátce potom provedeno.[4]) Jan Ilburk

---

[1]) Heber, Burgen I 96. [2]) DD. 19 str. 54. [3]) Arch. DZ. [4]) Arch. DZ. Thomae Mitis Idyllion de thermis Teplicensibus.

psal se již l. 1486 seděním na Doubravské hoře a téhož roku na jaře zemřel. Sirotky nezletilé vychovávala vdova Eliška z Landšteina[1]).

Vilém, syn Janův, ujal l. 1488 Doubravskou horu a Předboř od mateře koupenou. Od krále Vladislava obdržel (1498, 1507) nadání na několik vesnic zápisných,[2]) od téhož krále si vyprosil (1507), že mu byla Doubravská hora z manství propuštěna[3]) a Trnovany a Šanov, tehda ještě vésky, obdržel l. 1511 dědičně.[4]) Za něho byl (1521) Vácslav z Polenska hejtmanem.[5]) Zůstali po něm synové *Volf*, *Bernart*, *Albrecht*, *Jáchym*, *Šebestian* a *Vácslav*, z nichž tito penězi se oddělili.[6]) Volf (1532 atd.) převzav Doubravskou horu tak dobře hospodařil, že získal několik velkých statků v okolí, jako Teplici, Krupku a Kyšperk, a kromě toho také rozličné drobné statky. Nemálo děkoval králi Ferdinandovi, jemuž byl věrně, zvláště l. 1547, oddán a od něhož proto dary obdržel. Avšak dychtiv jsa po jmění, neuvaroval se lakoty. Před r. 1536 přivedl kmetičnu v Třískolupech k tomu bez vůle pána jejího, že mu půl lánu dědiny v Třískolupech odevzdala, kterýž on sice za 170 kop míš. prodal, ale chudé ženě za to nic více nedal, než jednu a půl kopy míš.[7]) Volf měl

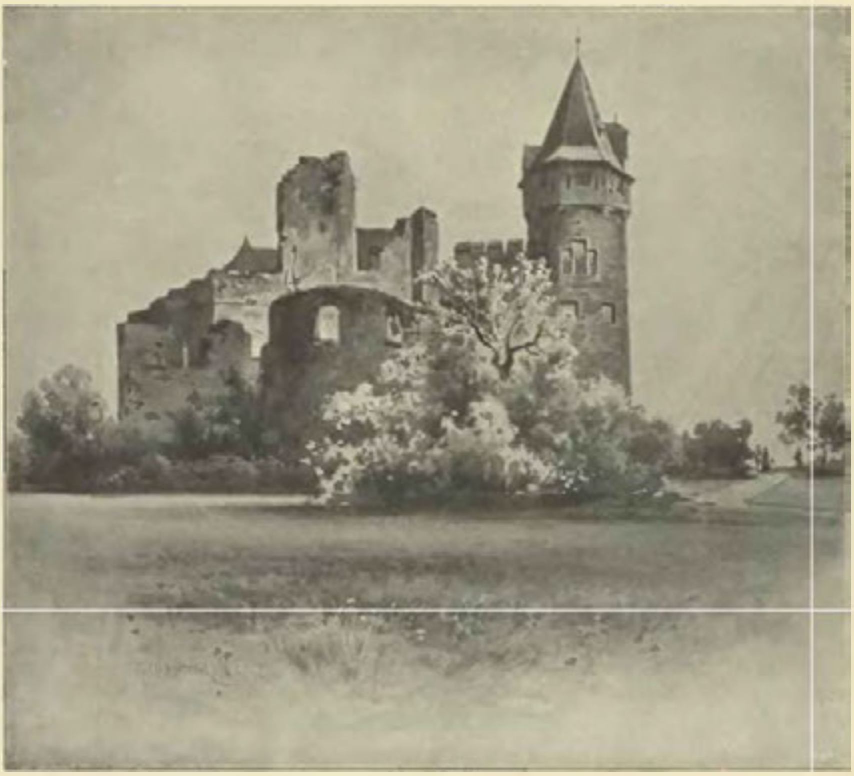
Doubravská hora u Teplic. Nová část.

platné účastenství ve veřejných bězích, zastávaje rozličné úřady, jsa naposled nejv. písařem a presidentem komory. Působil také ve sněmích a komisích a l. 1563 dokonal napravení a doplnění zřízení zemského.[8]) Pod Doubravskou horou a okolo ní založil oboru. Zemřel l. 1569, dne 21. března a pochován v kostele Teplickém, kterýž byl sám založil.[9])

Volf byl posledním svým pořízením odkázal manž. Voršile z Veitmile († 1583) do života jejího statek Malhostický a všechen ostatní statek dcerám svým Anně, Mandaléně a Barboře a bratru Bernartovi a zřídil po nich jisté nápady.[10]) Ale ustanovení jeho pro odpory stran súčastněných nedodržováno. Po smrti Bernartově († 1573) držely všechny statky n. Volfovy Anna a Mandaléna samy a nechtíce se se strýci svými Šebestianem, Vácslavem a Janem, na něž po nich měly nápady jíti, do zbytečných soudů pouštěti, slíbily (1576, 3. listopapu) jim zapsati 17.500 kop gr. č. a kromě toho postoupiti zámku pustého Oltáříka s 4 vesnicemi.[11]) Slib svůj hned vyplnily a dotčené peníze na statcích svých zapsaly.[12]) Ale tím na sebe uvalily nemalou potíž a zapsáním mnohých peněz na všech statcích tyto velice zavedly. Vácslav a Šebestian chtějíce peníze míti uvázali se l. 1577 ve zboží Teplické a pak právo své převedli na Mikuláše z Karlovic

[1]) Arch. DZ. Rel. tab. I 191. [2]) Arch. DZ. [3]) DZ. 2 E 9, DD 67 f. 11. [4]) Arch. c. k. dvorský. [5]) Reg. kom. s. [6]) DZ. 7 A 12. [7]) Reg. kom. s. [8]) Jirečkova Rukovět II 539. [9]) Velesl. kal., Březanův Vilém. [10]) Arch. Třeboňský. [11]) DZ. 63 F 21. [12]) DZ. 89 B 8 a t. d.

na Brandově.[1]) Tento zavázal se sestrám, že peníze zaplatí, a podržel si Teplici v zástavě, ale také nemohl nic svésti. Tu *Kašpar ze Šemberka*, manžel Mandalénin doprosil se Volfa ze Šemberka, že ten dluh na sebe přijal a Mikuláši dluh jeho 20.000 kop míš. na Teplici, Doubravské hoře, Krupce, Kyšperce a Malhosticích zapsán.[2]) Právo to přešlo pak na Jiříka ze Šemberka. Ten zůstal v držení Teplice, a to, tuším, jedině tak, že něco dluhů zaplatil penězi, které dostal od komory při vyplacení Krupky a Kyšperka. O Doubravskou horu přišly sestry neznámým způsobem, ale stalo se to s jejich přivolením. Ujal ji asi l. 1578 *Vilém z Rožmberka* a mnoho důležitých listů dal přenésti na Krumlov. Císař Rudolf přál si od něho míti Doubravskou horu. Chtěl totiž nabyti statku Kyšperského, zastaveného Jindřichovi Brozanskému ze Vřesovic, tím způsobem, že mu mínil za něj dáti Doubravskou horu. Když tedy Vilém statku postoupil (1579 v červenci), dáno poručení Janu Felzárovi z Felzova, hejtmanu, aby svršky a nábytky odvezl a dobytek odehnal na Kyšperk. Felzár[3])

Doubravská hora u Teplic.

u byl celkem čtyři léta hejtmanem i po postoupení a za ta všecka léta nic za službu nedostal, takže měl 200 kop za komorou.[4])

Neznámým způsobem dostala se Doubravská hora *Jiříkovi star. z Lobkovic*. Tento zaplatil l. 1584 Bedřichovi Mašťovskému z Kolovrat peníze, které na témž statku zapsané měl, a tak se stal samostatným držitelem.[5]) Avšak l. 1586 postoupil Doubravské hory *Bohuslavovi Kaplíři ze Sulevic*, od něhož dostal směnou statek Nedvědíč.[6]) Od Bohuslava pak postoupena l. 1590 *Radslavovi staršímu z Vchynic*, jenž měl také Teplici.[7]) Nežli však tento pán v pokojné držení vešel, obětoval ještě 10.250 kop m. na to, aby uspokojil Viléma Vřesovce, jenž si na Doubravskou horu právo pokládal podle kšaftu n. Volfova.[8])

Radslav, velmi bohatý pán, učinil Doubravskou horu na krátký čas hlavou Teplického panství. Od něho snad pocházejí první práce opevňovací venkovských hradeb. Při tom prý užíval holandských umělcův;[9]) zdá se však, že toho díla nedokončil. Radslav sám dětí neměl a proto rozdělil, učiniv poslední pořízení

[1]) DZ. 89 B 8—9. [2]) DZ. 63 K 24, 89, E 13. [3]) Arch. gub. [4]) Tamže. [5]) DZ. 20 J 22—25. [6]) DZ. 23 D 2. [7]) DZ 91 C 16. [8]) DZ. 186 B 3. [9]) Balbín Misc., Beckovský I 1029.

všechen statek svůj na čtyři díly, aby jimi čtyři strýce podělil. *Vilémovi* strýci dal Doubravskou horu se vším panstvím Teplickým a statek Benešovský.[1]) Pořízením ustanovil, aby Vilém se ve všechen statek po smrti jeho uvázal, jej od smrti jeho do 8 neděl držel a po jich vyjití každému dílu jemu patřícího postoupil.[2])

Vilém přidal se l. 1618 ke stavům odbojným, ale nikoliv s upřímnou myslí; avšak i po r. 1620, když poslušenství Ferdinanda II. podstoupil, nebyl mu upřímným poddaným. Obojetné jeho chování jako i vzácné přímluvy byly toho příčinou, že neodsouzen, ačkoliv ke katolictví nepřistoupil. Poněvadž opevnění Doubravské hory strýcem započaté právě dokončil,[3]) to jako i jiná opevnění panských sídel vzbudilo ve Vídni obavy. K vyšetření toho, jaké způsoby nové opevnění jest, nařízeno Jozefovi Raitinovi, staviteli při

Doubravská hora u Teplic.

Pražském hradě, aby se na Doubravskou horu odebral, nová opevnění pozorně prohlédl a na pláně narýsoval, Vilémovi pak (1622, 12. listopadu) poručeno, aby mu všecky příležitosti ukázal.[4]) U Vídeňského dvora šlechtě české nevěřili a chtěli to způsobiti, aby Doubravská hora byla zbořena; jen »velikému úsilí« Vilémovu se podařilo, ji prozatím zachovati. Ano dal i l. 1625 veliké kusy k obraně slévati.[5])

Když pak l. 1626 i nové stavení panské na Doubravské hoře doděláno a jen se tam Vilém odstěhovati chtěl, vypukl ve stavení oheň, kterým stavení i jeho vnitřek zničen, takže pán měl škodu 16.000 tolarův (8. září). Stavení již neobnoveno, nýbrž jen tak tak střechou pokryto. L. 1628 konečně vyšla královská resoluce, jíž Vilém nejen při svých statcích zůstaven, nýbrž mu i povolováno, aby je podržel, byť ke katolické víře nepřistoupil a pro víru se ze země vystěhoval.

Když l. 1630 nebezpečí války vznikalo, položena na Doubravskou horu císařská posádka 100 mužův. Vilém, ač se l. 1628 do Drážďan vystěhoval, zdržoval se tu právě té chvíle, když Sasové do země

[1]) DZ. 192 D 9—13. [2]) DZ. 139 M 21. [3]) Bezpochyby řídil opevňovací práce na mohutných baštách venkovských již za živobytí Radslavova. [4]) Arch. gub. [5]) Nad dveřmi kaple, jejíž místa již nevíme, dal Vilém umístiti nápis vytesaný: Wer nicht zur dür hinein gehet in den schaffstal, sonder steigt anderswo hinein, dr ist ein dib und ein morter. Ich bin die dür zu dn schafen. Johannes 10.

vtrhli a Teplici obsadili. (1631, 6 listopadu.) Po té přilehu Sasové k Doubravské hoře, ale císařští se tu houževnatě bránili. Teprve 27. prosince se pevnost vzdala. Vilém při tom zajat a odvezen do Drážďan, Sasové, kteří pokládali Čechy za svou zásobárnu, odvezli tři největší děla z Doubravské hory do Litoměřic a odtud je plavili do Drážďan. Na Doubravskou horu, Ústí a Děčín dána dohromady kompanie vojska za posádku. Poněvadž pak Sasové s Vilémem nenakládali jako zajatcem, nýbrž jej měli za důvěrníka, nabízel Vilém kurfirstovi, že slabou posádku na hradě rozmnoží svým lidem. Když však kníže Frýdlantský na jaře l. 1632 Sasy vyháněl, Sasové se nedrželi dlouho na Doubravské hoře, nýbrž ji vzdali. Kníže sám bydlel 5 dní v Teplici, vraceje se po porážce ze Sas.[1])

Zdali byl hrad v druhé polovici l. 1632 osazen, není známo. Dne 5. dubna l. 1633 obsadila jej kompanie pluku Morzinovského; na její vyživení platil okolní lid skorem 500 fl. neřkouc nákladův na jiné vojáky. Od 1. srpna velel tu Jan Kryštof z Valdšteina, hejtman pluku Trčkovského, jenž nemilosrdně peníze a potraviny vymáhal. Pak se vystřídala ku konci l. 1633 kompanie pluku Thunovského. Mezitím dal se Vchynský, jenž ještě v květnu l. 1633 v Drážďanech přebýval, v jednání proti císaři, které však ke skutku nikdy nedocházelo, poněvadž se Valdštein v pravý čas rozhodnouti nechtěl. Vilém pak při něm vykrvácel l. 1634 v Chebu. Statky jeho všechny zabaveny a zadarovány císaři věrným. Teplické panství, k němuž nyní Doubravská hora přináležela, dostalo se rodu Aldringenovskému.[2])

Švédové a Sasové zvítězivše u Lehnice (1634, 13. května) vpadli do Čech, kdež bylo jen málo vojska, a obsadili větší část Žateckého a Litoměřického kraje. Dne 29. července vpadli do Teplice, vytloukli kostel a zámek, co se jim líbilo odvezli, a ostatek rozbili. Po té se pokoušeli o Doubravskou horu, která byla před tím kompanií pluku Morzinovského osazena. Ale velitel Michal Glotzeisen bránil se udatně. Švédský velitel zůstal ležeti před hradem, vydíraje okolí všelijakými platy a pleně. To trvalo 12 neděl. Na hradě pak zůstávaly rozmanité posádky i potom.

Druhé obléhání Doubravské hory stalo se r. 1639. Na jaře t. r. Banner táhl se vší mocí proti Kamenici a Freiberku v Sasích, kdež mu nějaký čas lid Saský odpíral; jimž také k pomoci vůdci císařští táhli. Však nic ta pomoc neprospěla. Císařští jsouce poraženi prchali přes hranice, za nimiž Švédové do země vnikše v krátkém čase Teplici, Ústí a Litoměřice osadili. Velká část měšťanstva, zvláště pak veškeří židé Tepličtí se vším, co s sebou vzíti mohli, utekli na Doubravskou horu, mínice tu jistými a bezpečnými býti. Než švédský nejvyšší z Hodic jal se hrad ten obléhati. Velitel vypadl, aby zbořil obléhací přípravy, avšak zajat a jeho hlouček pošavlován. 20. května vzdala se posádka a hrad se všemi poklady tu nahromaděnými upadl v moc Švédův. Nejvyšší švédský se čtyřmi kompaniemi udělal si pod Doubravskou horou silné ležení a na hrad položil 50 mušketýrů. Odtud posílány oddíly po okolí a vymáhány peníze a potrava. Celý rok svízele ty trvaly. Na jaře l. 1640 vypudili císařští Švédy z Čech, takže 1640, 3. dubna toliko Houska, Děčín a Doubravská hora v jich moci zůstávaly. Císařští je najednou všechny oblehli. Před Doubravskou horou velel Ruebland nejvyšší a když poslán k Děčínu nejvyšší Jiří Bedřich hrabě Šlik, Švédové, jichž bylo jen 50, mužně se bránili, majíce udatného velitele Jana Jindřicha Engla a jsouce s dostatek zásobeni, ale hůře bylo Šlikovi, jenž v okolí již vydřeném a vyždímaném potravin si nedovedl opatřiti a také neměl dostatek hrubých kusův. Po dvou nedělích velké práce dostal se až ke vnějšímu příkopu a otýnění. Teprve po opětných čtyřech nedělích, když mu poslána od Litoměřic potřebná potrava a dodány od polního maršálka Colloreda hrubé kusy, rozstřílen hrad a podkopy rozvracován. Dne 17. května vzdala se posádka, poslední v Čechách. Dne 20. května obsadil hrad hejtman Tomáš Opitz. Našlo se tu ještě 284 str. mouky a obilí, 8 kusův hovězího dobytka, 4 ct. kulek, 8 ct. doutnákův. Teplice byla tak zpustošena, že z 156 domů jen 22 obýváno. Na hradě zůstávala pak posádka o 15—50 mužích, až konečně 19. července 1644 odtáhli zanechavše hrad pustý.[3])

Na konci l. 1643 žádal Pavel z Aldringen místodržících v Praze, aby Doubravská hora byla vojenským lidem osazena a potřebnou municí opatřena. Místodržící dávajíce císaři zprávu o tom ukazovali na to, »že ten zámek na Labi leží« a není při žádném přechodu přes hranice, také že by se vložením do něho posádky ubíralo vojsko takovým místům, kde ho je více potřeba. Naléhali proto na to, aby pevnost ta byla zbořena. Již před tím od nich bylo i na to poukázáno, že pevnost tak k ničemu není, že kdykoliv nepřítel o ni stál, posádku vypudil, na ní se usadil a všechen kraj holdoval. U dvora hned se nerozhodli, trvalo půl léta, než místodržícím dáno bylo poručení, aby pevnost byla vyvrácena (1644, 27. června). Mezitím sem přece byla posádka Šifnerovského pluku dána a proto došlo velitele poručení (v červenci), aby posádku vystěhoval tak, aby lidem neublížila, a k armádě hraběte Gallasa přitrhl. Tak 24. července poručeno Maximilianovi z Aldringen, aby Doubravskou horu v šesti nedělích skrze vlastní poddané rozboural a »se zemí srovnal«. Odůvodněno to tak, že nepřítel zase vpádem hrozí a obava jest, že by tuto pevnost opanoval. Hrabě poslechl. Pracovali tu poddaní a také havíři. Ve čtyřech nedělích větší část práce vykonána. Nejvíce bořeno na vý-

[1]) Hallwich, Gesch. von Teplitz, Rezek, Dějiny Saského vpádu 70. [2]) Viz níže o Teplici. [3]) Hallwich, Geschichte von Teplitz.

Doubravská hora u Teplice.

chodní straně, odkudž byl příjezd. Tu zbořeny zdi na třech baštách a při parkánech a dvě hrubé věže a hradby, takže se tu nepřítel držeti nemohl. Na západní straně stavení obydelné vyvráceno dokonce a věže při něm vypáleny.[1]) Na severní straně vybouráno půl věže, veliký kus hradby a probourána venkovská bašta.[2]) Po dokonaném bourání zbyly jen sklepy a kasematy.[3]) Avšak ještě l. 1655 došlo vrchností kraje krajské nařízení, aby poslaly lidi k dokonalému zboření.[4]) Bývalý hrad ztratil všechnu důležitost a jen obora okolo něho měla ještě cenu.

[1]) Na těch dvou stranách také velmi málo zbylo. [2]) Arch. gub. [3]) DZ. 308 B 1. [4]) Hallwich, Geschichte von Teplitz 398—399.

Doubravská hora u Teplice.
(Dle kresby Hebrovy z let 40. min. století.)

Zámek v Teplici v r. 1806.
Dle současné kresby Puchernovy. — Originál v archivu J. J. knīž. Ferd. Zd. z Lobkovic v Roudnici.

TEPLICE ZÁMEK.

Teplický zámek až do r. 1797 od města hradbou oddělený jest veliké stavení, jež pochází z r. 1751, kdež k prvotnímu menšímu větší stavení přiděláno. Východní křídlo jest velké stavení v renesančním slohu od Radslava Vchynského vyzdvižené na způsob loveckého zámku, jehož zevnější výzdoba se zachovala. Při tom stojí zámecký kostel v 16. století vystavěný a v 18. stol. obnovený. Ale nejzajímavější stavení v zámeckém okrsku jsou tak zvané *Kolostojovovy věže*, zvané po onom Kolostojovovi, jehož si Hájek vymyslil jako zakladatele Teplice. Jest to čtverhranaté stavení, vybíhající ve dvě věže, vlastně dvě končité střechy, patrně dnes nejstarší stavení v Teplici, a proto od předkův za sídlo zakladatelovo považované. Veníře dveří, oken, též římsa ukazují na 16. stol. Také ozdoba zdí, zejména oblíbená tehda rustika svědčí o tom. Patřící k tomu zdobený taras svědčí, že tu býval altán neb tak zvaný lusthauz, jako býval u mnohých zámkův.

Teplice byla až do l. 1421 jměním *kláštera panenského*, který tu byl okolo l. 1156 založen. Tvrze tu nebylo, ale klášter, který stál na místě zámku, bezpochyby byl hrazen. Avšak když Pražané, Žatečtí a Lounští v červenci l. 1421 k Teplici přitrhli, neodvážily se panny odporovati a přijaly posádku na klášter. Hůře se chovali Míšňané l. 1426, splácejíce pannám, že zůstávaly pod ochranou Čechův. Purkrabím tu byl l. 1430 Jan z Ohníče, ale není známo, zdali klášterským aneb panským.[1] Jisto však jest, že *Jakoubek ze Vřesovic* měl r. 1435 Teplici v moci[2] a podržel ji potom, poněvadž mu císař Zikmund (1436) všechno klášterství zapsal.[3] Tím také klášter usmrcen.

Již král Václav byl učinil z klášterství *věnný statek* králové Žofie, která měla opravu nad klášterem a brala z něho užitky. Týmž způsobem zapsal i císař Zikmund Teplici manželce své Barboře, ovšem jí ne-

---

[1]) Ruk. kl. Oseckého. [2]) Bartošek, Font. r. B. V 617. [3]) Arch. český II 452.

chávaje na vůli, aby klášterství vyplatila.[1]) Ještě tu panského sídla nebylo, ačkoliv se tu Jakoubek druhdy zdržoval. Král Jiří zase zapsal Teplici věnným právem *králové Johance*, která svobody města a jeho vysazení Litoměřickým právem potvrdila.[2]) Králová vyplatila také Teplici a držela ji přímo, Jan Ilburk Vřesovic, potomek Jakoubkův, byl jejím hejtmanem na Teplici asi l. 1474. Když králová zemřela (1475, 12. listopadu), připovídal se syn její *kníže Hynek z Minstrberka* k dědictví. Ilburk dojel k němu na Poděbrady a tu kníže jej zavazoval, aby se k němu věrně a právě s tím zámkem zachoval, ale potom nechtěl Ilburk lidi slibem zavázati knížeti a jeho bratrovi Jindřichovi, snad proto, že i *Lev z Rožmitála*, bratr n. králové, chtěl děditi. Tu pak se stala mezi oběma l. 1476, 2. února taková úmluva, že Hynek dostal Lichtenburk, Mělník a Teplici a Lev hrad Hlubokou.[3])

Zámek v Teplici.

V tehdejších dobách byla již v Teplici tvrz, bezpochyby z části kláštera zřízená, snad pocházela od králové Johanky. Král Vladislav zastavil l. 1478 tvrz a město knězi Hynkovi,[4]) jenž byl ještě snad l. 1479 v držení Teplice, když se s Ilburkem o nevěru soudil. Ale již l. 1482 byl *Purkart z Fictum* pánem na Teplici, ale nikoliv sám, nýbrž s bratřími svými *Kryštofem* a *Felixem*, kterým dovolil král, aby vyplatili Trnovany, Šanov, Bořislav, Bělou a Kvítkov a drželi je k Teplici zástavně.[5]) Naposled držel Felix sám Teplici a zjednal si to, že mu král na ní 500 kop gr. Č. připsal.[6]) Za něho zřízena (1501) rejstra rychtářská, nejstarší městská kniha musea Teplického. Následujícího roku následoval v držení Teplice *Opl z Fictum*.[7]) Týž učinil l. 1508 směnu s *Albrechtem Libšteinským z Kolovrat* o zboží Teplické a Střekovské, Albrecht pak, jak se stal tu pánem, vyprosil hned (1508, 10. srpna) na králi druhý jarmark pro Teplické.[8]) Zemřel však již l. 1510, 25. května odkázav nemalé své jmění *Anně z Kovaně*, své manželce. Tato však potvrdivši svobody města nenechala si odkázané jmění, nýbrž postoupila Teplice (1511) *Janovi* a *Bernartovi*

[1]) Rkps Roudnický. [2]) Arch. městský. Také se tu králová někdy zdržovala. Hejtmanem jejím byl l. 1471 Hanuš ze Štampachu (Arch. Drážďanský). [3]) Arch. český IV 327, Sommersberg V 1037. [4]) Reg. královská č. 1916. [5]) Arch. desk zemských. Ještě pak l. 1497 i Jiří Fictum pán na Teplici (Arch. Chomutovský). [6]) Arch. český VI 588. [7]) Reg. 2 J kom. soudu C 10. [8]) Arch. městský.

bratřím *z Valdšteina*, synům svým z prvního manželství. Až do té doby tu byl hejtmanem Petr Štensdorf, jenž býval již za Opla, a zůstal v též hodnosti ještě l. 1531.[1])

Zboží Teplické posud zápisné dal král l. 1512, 31. prosince dotčeným bratřím dědičné, totiž zámek a město s předměstím a s podacím klášterním s 35 vesnicemi.[2]) Jan pak sám spravoval Teplici od té doby, co bratr jeho Bernart l. 1517 zemřel, avšak panství bylo nemálo zadluženo (snad již z dob Albrechtových). Ještě l. 1521 byl Jan v jeho držení.[3]) L. 1523 prodal Krupku *Jáchymovi*, *Bernartovi* a *Jiříkovi* bratřím *z Malcánu* a s ní tuším také Teplici, ale část její pro dluhy odhádána *Zikmundovi ze Smiřic*. Tento potvrdil Teplickým svého dílu l. 1524 svobody jim od Valdšteinův dané. Ale kdežto se Jáchym z Malcánu od l. 1526 jako pán na Teplici vyskytuje, nazývají Tepličtí l. 1528 *Hynka Špetle z Janovic* svým pánem dědičným, takže se zdá, že právo Smiřického na sebe převedl. Ale jistě Malcánové to právo na sebe převedli, neb l. 1528, 7. října prodali Jáchym a Jiří Malcánové Krupku a Teplici králi Ferdinandovi za 64.000 fl. r.[4]) a 17. listopadu dal jim král dlužní úpis na tolikéž zlatých.[5])

Co krále k tomu vedlo, není nám známo, ale zadal Teplici velmi brzo; l. 1529 zajisté ji držel *Albrecht z Valdšteina*. Týž sročen od komorního soudu s Mikulášem Pfundšteinem varhaníkem, jehož byl zranil.[6]) V l. 1529 a 1530 poroučel Jáchym Malcán zase na Teplici, ale od 1. září l. 1530 *Zdeněk Lev z Rožmitála*, jenž ustanovil Vácslava z Dobrovítova hejtmanem (1531—1537). Po smrti Zdeňkově následoval syn jeho *Adam*, jenž prodal zámek, dvůr a město Teplici s vesnicemi (1537, 5. listopadu) *Šimonovi Třeštíkovi z Hyršova* za 9000 kop.[7]) Také tento tu dlouho nebyl. Zemřel na jaře l. 1543 odkázav Teplici manželce své Kateřině do jejího života a potom měla přejíti na Jana, bratra jeho. Tento pak pospíchal, aby Teplici zase prodal; koupil ji asi v září t. r. *Volf z Vřesovic*, držitel Doubravské hory, a tak oboje panství sloučeno v jedno.[8])

Teplice na počátku minulého století.
Dle staré rytiny z archivu Musea království Českého.

O tom, co následovalo po Volfově smrti, již psáno, *Bernart z Vřesovic*, dědic Volfův, potvrdil l. 1569 svobody Teplických,[9]) ale zemřel již na jaře l. 1573. Z dědiček zůstalých, *Anny* a *Mandalény*, dcer Volfových, vdala se tato (1575) za *Kašpara ze Šenberka*, rytíře ze Sas. Teplickým dal znamenité svobody. Dědičky měly pro dluhy n. Volfovy nemalé starosti. Něco se jich mínily zbaviti, když strýcům a nápadníkům slíbily kromě Oltaříka 17.500 kop zaplatiti, ale hned prvních 15.000 kop, kteréž zapsaly l. 1576 na Teplici,[10]) nemohly zaplatiti a dlužníci vedli právo na Teplici. Potom následovalo stálé dlužení, takže přišly o Krupku, Kyšperk a Doubravskou horu. *Mikuláši Karlovic* zapsaly l. 1577 13.500 kop dluhu[11]) a nemohouce platiti, odevzdaly mu za několik dní Teplici i s panstvím.[12]) Kdežto pak Kašpar jsa věřiteli honěn se vydal na cesty, převedl *Jiřík ze Šenberka* na sebe právo Mikulášovo a uvázal se l. 1580 v Teplici. Týž měl však jen polovici,[13]) druhá polovice patřila *Hanušovi Volfovi ze Šenberka*. Tento pak postoupil l. 1580 práv svých Jiříkovi, jenž l. 1581 svobody Teplických potvrdil. Od Jiříka a Jetřicha, bratra jeho, koupil pak panství Teplické 1585 *Radslav z Vchynic*. Nezaplatil je najednou, ale zůstal něco dlužen; císař Rudolf pak mu poručil (1586, 20. května), aby zatím peněz nevydával, leč by Šenberkové berně a dluhy platili.[14])

Radslav, rázný a výborný hospodář, žádal krátký čas po nabytí panství obec Teplickou, aby mu dala právo pšeničné pivo vařiti jí od Šenberkův přiznané; když pak se vzpírali, utiskoval je a soudil se s nimi několik let. Svobody Teplických sice potvrdil, ale pivovarství si zůstavil (1590). Získal též Doubravskou horu a některé drobné statky. Město Teplici velice povznesl. Jaké pořízení Radslav († 1619) učinil, jak Teplice nabyl Vilém Vchynský a jak l. 1634 o živobytí přišel, již vypravováno.

Císař Ferdinand daroval panství Teplické (1634, 4. května) *Janovi* hraběti *Aldringen*, svému komorníku, válečné radě a polnímu maršálku, za jeho věrné a stálé služby, a darování to zůstalo v platnosti přes

---

[1]) Reg. 13 F kom. soudu, staré knihy Teplické. [2]) DZ. 7 A 7. Vedle Štensdorfa byl tu 1514 Vácslav Nosalovský hejtmanem, pak 1517—1518 Jakub ze Zavořic, 1518 Volf Belvic. [3]) DZ. 2 A 6. Hejtman 1520 Vácslav ze Vřesovic, týž také 1527 a 1528 (Reg. rycht. a kom. soudu). [4]) Staré knihy Teplické, rkps Roudnický. [5]) Arch. desk zemských. [6]) Reg. 5 F k. s. II A 6. [7]) Knihy Teplické, DZ. 41 A 23. [8]) Hejtmany byli 1545—1560 Jan Borek z Borku, 1552 Kryštof Elbl z Maistorfu, 1553 Jan z Lerperka. [9]) List arch. městského. [10]) DZ. 89 B 8—9. [11]) DZ. 89 E 13. [12]) DZ. 89 E 13. [13]) DZ. 90 D 17. [14]) Arch. gub.

odpor Alžběty, vdovy po Vchynském. Ale hrabě Teplice nikdy nespatřil. Padl t. r. 22. července bráně Landshut proti Švédům. Dědici jeho byli bratří *Pavel*, *Jan Marek*, kteří oba byli duchovního stavu, a sestry Zuzana jeptiška, *Anna* ovdovělá Müllerova, *Kateřina* ovdovělá Kohlova a děti zemřelé sestry *Barbory* Gillesové. Konečně připuštěn k dědictví strýc *Petr Aldringen*. Císař obnovil jim 1635, 22. března darování a protože dva statky zděděné císaři postoupili a 10.000 tolarův zaplatili, přidáno jim panství Benešovské[1]). O toto veškeré dědictví stalo se l. 1636, 14. listopadu rozdělení, takže Pavel a Jan Marek obdrželi panství Teplické, ale novou smlouvou (1637, 3. prosince) učiněnou dostalo se v držení Pavla samotného, ale tuším jen ke správě.

Pavel bral důchody z panství, ale spravovala je sestra jeho Anna, která se vdala 1637 za c. k. nejvyššího *Jeronyma de Clary* a jemu příštího roku syna Jana Jiří Marka, potomního držitele celého Teplického panství, darovala. L. 1644 dne 28. března zemřel biskup Pavel, odkázav vše své jmění jeden díl bratru svému Janovi Markovi, biskupovi Sekovskému, druhý sestře své Anně a jejím dětem, třetí sestře Kateřině ovdov. Kohlové a synovi jejímu Maximinovi svob. p. Aldringen, čtvrtý sirotkům po sestře Barboře, též již řečeným Aldringen.[2])

Na dokonalé vyřízení pozůstalosti za tehdejších běhův válečných nebylo pomyšlení. Panství spravoval Maximin až do své smrti. Zemřel l. 1650 11. června, maje teprve 32 let svého věku. Potomstva neměl a díl jeho Želkovice s Bořislaví spadl na spoludědice. Tito pak obeslali biskupa Sekovského do soudu zemského, aby jim díly vykázal. Jeho jménem zdělal Jeronym, Annin syn, 1652, 27. března dílčí cedule. Znám je nám jeden díl, totiž polovice zámku a panství Teplického.[3]) Ten měl biskup sám a Jeronym dal se naň jako plnomocník jeho zvěsti.[4]) Ale nevytvořeno tím dělením nic stálého, takže nastalo l. 1653, 4. srpna nové dělení, a to jen o polovici panství Teplického, z čehož znáti, že druhá polovice patřila celá biskupovi. Byly 4 díly; na první přišla polovice zámku, díl města a 6 vesnic, na druhý polovice Doubravské hory, panský dům v městě řečený Morava, díl města a 5 vesnic, třetí díl byl Lbínský s 9 vesnicemi, čtvrtý Roudnický není popsán.[5]) Lbínský díl dostal se Anně, druhý díl biskupovi.[6])

L. 1664, 2. února zemřel Jan Marek, biskup Sekovský. Svůj díl odkázal Jeronymovi a manželce jeho Anně do života jen k užívání, ale dědici ustanovil syny Anniny Jana Pavla Aldringen z prvního a Jana Marka Jiří z druhého manželství. Následovalo t. r. druhé dělení. Janovi Pavlovi dostal se zámek s dílem města a 16 vesnicemi a Janovi Markovi Doubravská hora s Moravou dílem města a 19 vesnic.[7]) Jeroným a Anna jeho manželka zvedli se 29. července na celé panství jako uživatelé a Annini synové jako dědici do jich polovice.[8]) Anna pak zemřela l. 1665 a Jan Pavel bezdětek l. 1666 o Novém roce. Jejich všechno jmění padlo na rodinu Clary otce a syna. Onen pak zemřel l. 1671, 17. února a syn stal se samostatným držitelem.

Jan Marek byl nábožný muž, což však nevadilo mu, práva Teplických omezovati. Zemřel l. 1700, 4. dubna zůstaviv čtyři syny. Druhý z nich *František Karel* zařídil svěřenství (1749) a velice se staral o rozkvět města, ale na poddané byl také tvrdý. Zemřel l. 1751. Syn jeho *František Václav* rozšířil Teplický zámek a povýšen l. 1767, 27. ledna do knížecího stavu. Dovršiv 80 let věku svého odevzdal panství (1787) synovi svému *Janovi*, který byl působením té doby pán osvícený a snášelivý, pročež nazýván od poddaných pánem nejdobrotivějším. Jan se velice přičinil o rozkvět města. Zemřel 1826 dne 3. ledna zůstaviv syna *Karla*, jenž dlouho otce nepřečkal, an již l. 1831, 30. května zemřel. Syn jeho *Edmund Mořic* dostal se tudíž mladý ke vládě. Po jeho smrti († 1894) dostal se zámek v držení syna *Karla*.[9])

[1]) Ve dsky vloženo 1636 14. března (DZ. 145 C 24). [2]) DZ. 148 K 21. [3]) DZ. 308 B 1 — D 15. [4]) DZ. 112 E 37. [5]) DZ. 308 N 28, O 27, P 27. [6]) DZ. 113 K 4–5. [7]) DZ. 72 O 4, O 7. [8]) DZ. 113 O 6, O 15. [9]) Pokud doklady nepřiznány, užito Hallwichova spisu o Teplici, pilně sestaveného, ale bez nestrannosti, k níž jest dějepisec mravně vázán.

Teplice v první polovině min. století. (Dle kresby Kandlerovy.)

CHOTĚNY, STOLIČKY.

Nedaleko Rtína jest mlýn Hahnelmühle a nad ním jest hůrka, která slove u lidu okolního »die Kotine«.[1]) Zde se ještě spatřují zbytky hradu, kterýž tu byl r. 1402 založen. Před založením jmenovala se hůrka *Chotěny* a náležela k panství Oseckému, nový hrad pak se měl nazývati *Paradis*. Markrabě Míšeňský Vilém jako držitel Oseka dal hůrku (dne 2. srpna) *Benešovi z Hořovic*, *Jindřichovi Špiglovi* a *Dobešovi z Bran* v manství a dovolil jim tu hrad stavěti, nazejtří se pak dotčení tři zapsali, že přijímají nový hrad v manství, že mají jím sloužiti a jej otevírati, kdykoliv bude potřeba; také nesměli samovolně hrad prodávati a povinností manskou vždy k držitelům hradu Oseka zření míti.[2])

Zdali došlo k vystavění toho hradu, nelze v pamětech zachovaných najíti. V podrobném seznamu manův Oseckých z r. 1454 pocházejícím psán jest Oldřich Cejn, man Rtínský, ale žádný držitel nějakého manství, které by ukazovalo na Chotěny.[3]) Avšak zdá se nám, nebyl-li l. 1402 hrad vystavěn, že tu vznikla později tvrz Stoličky. Tuto měl *Volf Kaplíř Duchcovský ze Sulevic*, dostav ji bezpochyby na díl od strýcův svých Oseckých. Od něho koupil je s Malhostici před r. 1515 *Václav Kyšperský ze Vřesovic*. Ten je asi ok. l. 1527 prodal a oboje statky dostaly se *Mikuláši* a *Václavovi* bratřím *Kostomlatským ze Vřesovic*.[4]) Tito je prodali l. 1532 *Jiříkovi Beřkovskému z Šebířova*, který je měl do r. 1540 a pak je zase synovi svému *Jaroslavovi Beřkovskému ze Šebířova* prodal.[5]) Od toho koupila je 1543 *Kateřina z Maltic*, manželka Volfa ze Vřesovic, ale měla je jen rok a prodala je potom (1544) *Jindřichovi Malticovi z Maltic*, bratru svému.[6]) Konečně prodal je Jindřich l. 1554 *Volfovi z Vřesovic* a na Doubravské hoře,[7]) čímž nastalo připojení k panství Teplickému. Tvrz zdejší potom opuštěna a zůstala na témž statku jediná tvrz Malhostická. Tvrz na Stoličkách se již v posledním pořízení Volfově (1568, 9. října) nepřipomíná, ale ovšem se připomíná mlýn pod Stoličkami.[8]) Název Stoliček se pak vyskytuje naposled l. 1584.[9]) U Velvet stávala ves *Předboř* s tvrzí a se dvorem. Po vsi psal se 1267 *Zbraslav* a syn jeho Častovoj (Reg. II 223). Držitelé byli povinni konati manskou službu ke hradu Mostskému, avšak markrabí Míšenští obrátili tu službu ke hradu Oseku. L. 1404 seděl tu *Oldřich z Řepnic* a pak nějaký jeho potomek (Arch. c. a kr. dvorský, Kopiář arch. Drážďan.). Pak tu seděli dva bratří *Petr* a *Jindřich*, a když tento zemřel, syn jeho *Václav*. Petr a synovec jeho prodali týž statek l. 1487 *Elišce z Landšteina* ovdovělé Vřesovcové. Tato vzdala týž statek (1488) *Vilémovi ze Vřesovic*, jenž jej připojil k panství Doubravské hory (DD 6 str. 92, 107). Hned potom tvrz opuštěna a zůstaly tu v 16. století dvůr a ves, avšak i ty opuštěny, takže l. 1652 se připomíná jedině borový les Předboř (DZ 308. B 1).

---

[1]) Mudrovalo se již v 18. st., že se jmenuje po nějaké Kateřině, proto dí Schaller (Leit 109) Kathinaberg oder Katharinaberg (toto i na mapách), k čemuž pak lid přibájil, že tu stával kostel a klášter. [2]) Kopiář a list arch. Drážďanského, též M. G. d. D. VII 43. [3]) Kopiář 1316 v arch. Drážďanském. Ve Rtíně byli již l. 1398 dva manové, Kunrát a Oldřich, oba Cejnové. [4]) Arch. musejní. Reg. kom. soudu. [5]) DZ. 2 G 10, K 19. [6]) DZ. 4 L 2, 5 F 24. [7]) DZ. 11 H 9. [8]) Arch. Třeboňský. [9]) DZ. 22 J 22. V popise statku Malhostického připomíná se rybník Malhostický pod Stoličkami.

TVRZE NA TEPLICKU.

V *Malhosticích* (nad Bílinou, v osadě Rtínské) byla tvrz, ale sotva ještě l. 1307, když tu seděl *Ctibor* (Reg. II 916). *Prokop* a *Jan* z M. připomínají se l. 1363 (Lib. conf.). Tento byl již l. 1397 mrtev a Malhostice držel tehdáž *Ješek ze Sulevic* (Tadra AJ III 241). Odtud není o Malhosticích pamětí, až teprve v 16. stol., kdež patřily ke Stoličkám (viz na str. 154). Tehda tu byla tvrz. Když *Volf z Vřesovic* Stoličky l. 1554 koupil, opuštěny tyto, ale tvrz v Malhosticích zůstala a postoupena od Volfa (1558) *Václavovi*, bratru jeho (DZ. 54 K 19). Ale Volf ujal je zase a odkázal l. 1568 *Voršile z Veitmile*, manželce své († 1583), za jejíhož života držely je dcery její *Anna* a *Mandaléna* (Arch. Třeboňský, DZ. 63 K 24). Od Teplice sice odloučeny l. 1584, ale zase získány. Tvrz se připomíná ještě l. 1652.

Ves *Lbín* se tuším již l. 1102 připomíná, avšak tvrz teprve v 16. st. Ves se vyskytuje l. 1512 na zboží Teplickém z části; druhou část prodali bratří *Václav Delfín* a *Jan z Polenska Jakubovi Hodkovi ze Želevic* a držel ji po něm l. 1542 syn jeho *Bohuslav* (DZ. 1 G 4). Tento zemřel l. 1547 a vdova Anna ze Hřivic, vdavši se zase za *Zikmunda Velvetského z Nespečova*, přikoupila s ním 1549 tu část Lbína, která posud k Teplici patřívala (Arch. gub., DZ. 9 B 30). Zikmund přikoupil Velvety (1564) a žil ještě l. 1585. Nástupcem jeho byl *Litkýř*, tuším, syn jeho, jenž tu ještě l. 1603 seděl (DZ. 90 T 20, VUS. 1898 I 74). Zůstali po něm čtyři synové. *Zikmund*, nejstarší z nich, prodal na odčinění závad díl statku Velvety, a když i to nepomohlo, prodal tvrz Lbín s vesnicemi (1610) *Radslavovi staršímu ze Vchynic* (DZ. 184 F 6—8). Od té doby patřil Lbín k Teplici.

Ves *Velvety* (jihovýchodně od Teplice nad Bílinou) bývala prvotně příslušenstvím Kostomlat, ale 1333 měli ji v manství *Heník* a *Nykl*, předkové potomních *Býčkův Velvetských z Nezpečova*. Páni Boršové přikázali je pak manskou službou k Oseku a tou byli povinni 1398 *Mikuláš* a *Křišťan*; tento byl 1417 místopurkrabím v Teplici (Reg. III 870, Kopiář arch. Drážďanského, Arch. český III 491). Manové l. 1454 zase se jmenují *Mikuláš* a *Křišťan*; onen žil ještě l. 1472 (Arch. Drážďanský, DD 16 f. 198). Od té doby, co nabyt Osek zase k Čechám, řídili se Býčkové dskami dvorskými. L. 1500 vznikly tu dva manské statky, tím že *Jan Býček*, odděliv se, vzal peníze, *Zikmund*, bratr jeho, měl dvůr hořejší a *Bernart*, jich strýc, dolejší (DD. VI 366, 368). Byly tu pak také dvě tvrze. Jedna pustá patřila asi od r. 1530 k Malhosticům zástavou a doprodána l. 1541 Vaňkem z Vřesovic Kateřině z Maltic (Arch. mus.) a patřila s Malhostici od r. 1554 k Teplici. Druhá tvrz byla l. 1555 v držení *Zikmunda, Václava* a *Jiříka* Býčkův, později (1560) Václava samotného; tu pak prodal 1564 *Jan*, syn Václavův, dotčenému Zikmundovi (DD. 64 str. 256, 325, Arch. Roudnický). Tohoto snad synem byl *Litkýř*; témuž císař Rudolf (1593) statek Velvetský z manství propustil (DD. 53 f. 19). Litkýř držel ještě l. 1601 Velvety a Lbín a dědili po něm synové Zikmund, Jan Litkýř, Jindřich a Jiřík. Od nich koupil Velvety 1607 *Kryštof Rausendorf ze Špremberka*, ale prodal je 1611 *Radslavovi* staršímu *ze Vchynic* (DZ. 179 L 25, 184 F 8, F 14). Od té doby patřily celé Velvety k Teplici. Tvrz stála ještě l. 1652.

V Kostelní vsi *Hradišti*, nad Bílinou řekou jihovýchodně od Teplice ležící, byla tvrz ode dávna. Podací kostelní sice patřilo ke klášteru Teplickému, ale byly tu vladyčí statky, které skoupil před r. 1413 *Sezema*, ale seděl tu také v l. 1413—1417 *Hereš* (Lib. erect., Arch. Drážďanský). Onen žil ještě l. 1418 (DD. 15, 306). Na tvrzi snad seděl l. 1428 *Jan Hrádek z Chodžova* (Arch. Bílinský), jistě však l. 1531 *Jindřich Ledvický z Chanova*, jehož syn *Václav* si tvrz, dvůr a ves Hradiště l. 1550 v obnovené dsky zemské vložil (Reg. k. s., DZ. 250 M 10). Týž prodal dotčený statek (1565) *Žibřidovi Žďárskému ze Žďáru* a na Všechlapích (DZ. 15 T 25). Žibřid zemřel po r. 1580, zůstaviv statek třem synům. Některý rok potom ukázalo se, že nemůže býti udržen pro dluhy a proto odhádán (1588) *Mandaléně Rausendorfové ze Špremberka*, vdově a věřitelce; táž pak zase vzdala právo své, až se dostalo l. 1590 *Radslavovi ze Vchynic*. Avšak tento nepodržel Hradiště, nýbrž je zastavil l. 1603 strýni své *Kateřině* vdané *Štubenberkové*, kteráž to právo převedla l. 1637 na *Jana Octaviana ze Vchynic* (DZ. 24 F 26, 299, P 5). Dědičné právo ovšem patřilo k panství Teplickému a píše se Hradiště v l. 1619—1636 vždy jako jeho příslušenství, skutečným však se stalo teprve po vyplacení.

Ves *Zelechovice*, v osadě Čížkovské ležící, byla ve 14. století statkem o sobě, ale v 15. století patřila část k Sulevicům a část a potom celá ves ke Košťálovu (tak i l. 1576). L. 1615 patřila *Felixovi Častovci Kaplíři ze Sulevic*, jenž tu teprve tvrz vystavěl. Proto se také tu, když Želechovice připojeny k Teplicku, l. 1619 tvrz v nově vystavěná připomíná. (Rozvržení sbírek 67, Bílkovy konf. 864.) L. 1636 dostaly se na díl sester z Aldringen a byly ještě l. 1644 samostatným statkem (DZ. 112 A 3), ale l. 1664 (a pak do r. 1850) patřily zase k Teplici.

MOSTSKÝ HRAD.

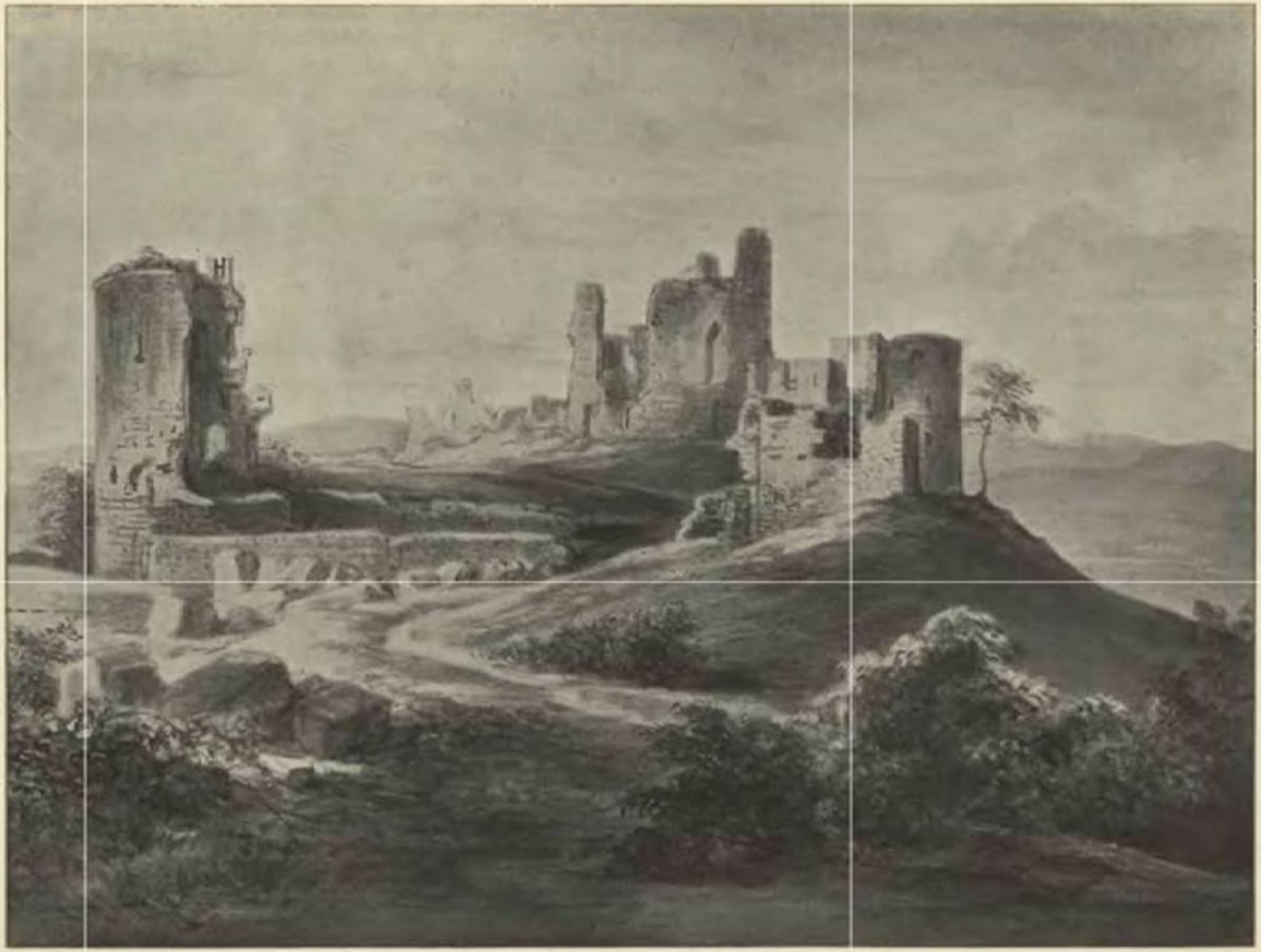
Často se vyskytující nesrovnalost, že má místo bohaté dějiny a dnes že z něho sotva co zbylo, že tedy po chudém popisu následují bohaté dějiny, opakuje se také u Mostského hradu. Týž stával nad městem Mostem na vysoké homolovité hoře. Starý svůj německý název Landeswarte zasluhoval spravedlivě, poněvadž se s hradiště země na několik mil okolo přehlédnouti mohla a odtud snadno bylo až na hranice strahovati. Ač byl chráněn vysokou svou polohou, ana hora k severu, východu a jihu strmě spadá, přece opevněn býval na západní straně hrubým náspem a příkopem. Neb na této straně má hora odstavec nepříliš nízko pod hradem ležící, na němž tuším hospodářská stavení ke hradu náležitá stávala. Tu se mohli lidé mající nepřátelské úmysly snadno usaditi a hradu škoditi. Aby se tak státi nemohlo, zřízena byla na západním konci bašta neb srub, totiž pahrbek ze země nanesený a dřevěnými ploty hrazený. Dokud se na hradě bydlívalo, mohla tu býti zahrádka.

Cesta nahoru k sadům městským se připojující a od obce Mostské, pokud lze, pohodlně upravená jde bezpochyby tudy, kudy se od starodávna ke hradu chodívalo a jezdívalo. Na hradišti samotném jest viděti jen známky násilného spuštění, které tu zůstavilo 17. století. Přehled skrovných zbytkův znesnadněn jest jednak tím, že jest na nejvyšším místě restaurace s rozličnými příležitostmi a místy srovnanými ke sedění, jednak tím, že nové do starého stavěno. Nelze tedy o vnitřním rozdělení ani tolik říci, co se povídá o hradišti lesem zarostlém. Ze starého opevňování (hradeb) zbyly sem a tam kusy rumem a kamením zasypané, jež nic celkového neposkytují. Z obydlí neb paláce zbyly některé zdi, jichž úprava tomu nasvědčuje, že se tu až do zboření bydlívalo. Jsou to svrchní sklepy klenuté a obílené, avšak beze vší zajímavosti.

Krajina okolo Mostu bývala v starých dobách slatinná, močálovitá,[1]) a přes ni bývaly mosty. O takových mluví též arabský spisovatel starověký.[2]) Osadě, která na místě města bývala, říkalo se *Hněvin most* od Hněvy zakladatele. Tato připomíná se poprvé l. 1040, když sem Němci od severu vtrhli. Na počátku 13. století vyskytuje se tu trhová ves, jež byla dědičným majetkem Hrabišicův. Nábožný Kojata Hrabišic daroval ok. l. 1207 viničné desátky u Mostu klášteru Oseckému, bydlíval také v Mostě, odkud se psával, a odkázal posledním pořízením (1227) Hněvin most klášteru Zderazskému.[3]) Krajina patřila tehda k Bílinskému kraji. Za Václava I. opuštěn Bílinský hrad od úřadův krajských a založen pevnější a bezpečnější hrad na Mostecké hoře a ohrazen po římsku kamennou hradbou. Odtud býval zde král. purkrabě a Bílinský kraj nazýval se potom Mostským. Trhová ves vyvaděna od kláštera, jemuž ovšem nějaké požitky ponechány, a zřízena na způsob pozdějších měst. Rychtář tohoto podhradí připomíná se r. 1238. Když deset let potom královic Přemysl se proti otci bouřil, držel hrad *Boreš z Oseka*, tuším jako purkrabě. Přemysl s vojskem svým nemalým položil se před hradem, ale Boreš maje při sobě Čechy a Míšňany udeřil naň v noci a způsobil takový zmatek, že mnozí zabiti a ostatní ani nahoty své nepřikryvše uprchli. To jest první zmínka o hradu.

---

[1]) Pomůckou: J. N. Cori, Geschichte der k. Stadt Brüx Dějiny města pro objemnost svou vynechány námi docela. [2]) ČČM. 1880 str. 294. [3]) Doklady, Schlesinger, Brüxer Stadtbuch. Z darování l. 1227 jde zřejmě na jevo, že tu hradu ještě nebylo. Sice je i možná, že tu v nějakém otýnění Kojata bydlíval.

Zříceniny na Doubravské hoře u Teplice začátkem min. století.
Dle staré kresby v archivu J. J. Ferd. Zd. kníž. z Lobkovic v Roudnici.

Přemysl II. tuším zřídil Most jako svobodné město, od něho tuším také pocházel německý název Landeswarte. Nemýlíme se také, připisujeme-li králi tomuto nová ustanovení, jež měla sloužiti k obraně hradu. Ve vesnicích okolních zřízena služebná manství, jichž držitelé byli povinni na zavolání se na hradě k vojenské službě stavěti. V právních svých věcech byli samostatni a řídili se (tuším od dob Janových) svým manským soudem, jenž býval na hradě svoláván. Manství taková byla v Novém sedle, Želenkách, Rtyni, Záluží, Předboři, Pohlodech, Lukově, Červeném dvoře, Rožmitále, Velvetech a Kopistech.

Za téhož krále byl tu purkrabí l. 1267 *Hynek* panského radu. Po něm následoval l. 1269 *Jetřich Špacman* a byl tu tuším do smrti královy, jistě však ještě l. 1277.[1]) L. 1283 jmenují se hrad a město Most mezi těmi statky, které se měly Otíkovi Braniborskému zastaviti.[2]) Kdysi nedlouho před r. 1297 byl *Ondřej z Dubé* purkrabí na hradě. Jindřich Korutanský učiniv l. 1307 dědičné námluvy s Míšeňskými chtěl jim Most v moc dáti,[3]) ale tuším k tomu nedošlo. Král Jan městu přál, také potvrzoval staré řády králem Přemyslem vysazené. Týž král udělil purkrabství (nedlouho před r. 1340) *Oldřichovi* a *Zbyňkovi* bratřím *Zajícům z Valdeka*. Potřebuje peněz odňal jim jeden rok clo v městě, kteréž 40 kop obnášelo, 20 kop kázal jim prostavěti na hradě a 50 kop jim byl dlužen za koně od nich koupeného. Dluh ten slíbil jim zaplatiti z důchodův

Zbytky Mostského hradu.

berně, sebrané na panství a, pokud by hrad vyplatil, ze zemské berně. Ještě l. 1341 byl Oldřich purkrabí na hradě maje tehda spor s farářem Bílinským pro nadávky.[4])

Nějaký čas byl hrad v zástavě *Henzlina*, syna páně Zbyňkova z *Hazemburka*. Dovídáme se to z pozdějšího zápisu (asi z r. 1350), jímž rada města Mostu z poručení Karla IV. vyšetřila, které důchody ke hradu patří.[5]) Z téhož zápisu dovídáme se také, že předtím poroučel na hradě nějaký pán z *Šumburka*. Císař Karel uznával důležitost Mostu jako pomezné pevnosti a proto ustanovil, že nijakým způsobem nesmí býti zastaven.[6]) Ačkoliv se toto ustanovení nestalo zákonem, přece Karel a syn jeho Václav nikdy Mostu z rukou nepouštěli. Jsou sice z dob panování jich zápisy na Most, ale ty se vždy jen vztahovaly na peněžité důchody. Oba jsouce v přímém držení hradu připomínají se proto jako patronové kostela Holetického.[7]) Když Karel l. 1373 dceru svou Annu Bedřichovi mladému markrabí Míšeňskému zasnuboval, slíbil dáti věno aneb za ně důchod 1000 kop. V tom zavazeny hrad a město Most a Louny, ale nikdy nevydány z moci.[8])

Za Václava IV. byl tu l. 1381 purkrabí *Václav Kabeláč*.[9]) L. 1402, kdy byl Václav zrádně od Zikmunda jat, dovedl tento toho, že některá města mu slíbila poslušenství. Zdá se, že tak Most učinil. Jen tím lze vysvětliti, že markrabě Prokop, jenž se v čelo protivníkův Zikmundových postavil, l. 1402 v dubnu před Mostem ležel. Zdali byl hrad v moci Zikmundově, není nám známo. Na něm velel od r. 1403 *Petr Miličovec*. Zikmund přitáh s vojskem do Čech, byl buď v Mostě neb u něho po hromnicích t. r.,[10]) tuším chtěl opanovati hrad, ale nevedlo se mu. Zdá se, že těch 100 kop, které Václav Miličovci na městě Ústí zapsal, bylo

[1]) Reg. II 214, 251, 459. [2]) Arch. Svatovácslavský. [3]) Reg. II 923. [4]) Jacobi, Cod. ep. 28, Reg. IV 341. [5]) Kopiář Roudnický. [6]) Arch. č. III 85. [7]) Lib. conf. [8]) Ze svatby sešlo a Václav dal 1401 markrabím jen důchody z města. [9]) DD. 13 f. 166. [10]) Rkps v Královci.

odměnou za jeho statečnost.[1]) Milíčovec byl tu ještě l. 1407, maje také ochranu nad Teplickým klášterem.[2]) Král Václav rozmnožil manství hradská, připojiv k nim některá, která před r. 1407 k Bílině patřívala.[3])

Král Václav zapsal l. 1413 Mostský hrad *Martinovi Kladnému z Malešova*, ale jako purkrabí v 800 kopách, dovolil na něm 100 kop na opravení prostavěti, ale vymíniv si, že nesmí hradu cizozemci zastavovati. Zápis ten přešel po r. 1417 na *Mikuláše z Lobkovic*, od něhož jej vyvadil král Zikmund a převedl jej na Hlubokou.[4]) Zikmund sám byl v Mostě ke konci r. 1420 a vida, že by se město samo udržeti nemohlo, učinil tu smlouvu s *Bedřichem starším markrabí Míšenským*, že tento mu bude s 500 koňmi proti

Zbytky Mostského hradu.

kacířům pomáhati. Jak se zdá, již tehda mu zároveň odevzdal hrad i město k obraně. Podle jména měl jej v zástavě Mikuláš Gorenc, tuším míšenský rytíř.

Památné jest obležení hradu l. 1421 skrze pod obojí. Jim se jednalo o to, aby moc strany pod jednou, jež Žatecké a Lounské ohrožovala, byla zlomena. Té doby hrad, jenž byl určen jen za byt purkrabský, byl tak jednoduchý, jak byl založen ve 13. st. Hlavní jeho část byla hrubá, okrouhlá věž, nějaké nevelké stavení, silná hradba s baštami a na náspu zadní strany byl plot t. j. koly pevně zaražené a opletené. Pražané položivše se u Zahražanského kláštera, prvním útokem opanovali odstavec námi popsaný, zasadili tu dva praky a dvě pušky a zdělavše dřevěné stroje pohyblivé, tak zvané kočky, posunovali je k plotu, aby jej rozvrátili, a pak zasypávajíce příkop dostali se ke hradbám. Ač obležených nebylo mnoho, přece se udatně

---

[1]) Čelakovský, Priv. č. 758. Špatně Schlesinger, Br. Stb. č. 143. Rovněž chybné č. 122. Obojím sveden i střízlivý Cori. [2]) Lib. erect. [3]) Arch. Svatováclavský. [4]) Arch. č. I 537. Ještě l. 1417 byl Kladný purkrabí (Lib. conf.).

bránili až do tmy. Nazejtří Pražané obnovili útok a majíce výhodu, že se mohli vystřídati, provalili plot a dostali se k hradbě. Tu mínili podkopati a rozvrátiti, ale pro její hrubost se jim nepodařilo. Však přece se jim povedlo, udělati škodu na hradbě. Na obležené křičeli: Nestarejte se vy kacíři na hradě, jako jsme těm v Bílině učinili i vám učiníme a přivážíce syny purkrabě na oblehací stroje, na vás útok učiníme. Z toho pojal obležené, kteří znali svou nedostatečnost, strach a žádali si učiniti smlouvu. Ale purkrabě nechtěl tak učiniti a ač od svých synův prošen byl, aby se nad nimi smiloval a hrad postoupil, odpověděl: To učiniti nemohu, aniž mi náleží, poněvadž nikomu jinému hrad k obraně nebyl svěřen. Když tedy ke smlouvě přijíti nemohlo, učiněn nový útok a část hradu zapálena. Tedy obležení znovu prosili, aby je pro Boha jen s holými životy propustili, že chtějí hrad vzdáti. To se líbilo pánům a rytířům ve vojště, avšak fanatický kněz Jan zrazoval je řka: Co by vám to platno bylo dovolovati, aby odešli, kdybyste je zase na jiném hradě dobývati měli? Vidíte, že pán Bůh je chce dáti do moci a až se to stane, naložíme s nimi tak, jak se bude starším líbiti. Byla to chyba a nevázanost vojska obléhajícího se vymstila. Pražané zajisté dopouštěli se ohavných výtržností a zejména krutě zacházeli s jatými. Jednoho Němce (byl to prý bratr purkrabě) přivázavše na stroj, s ním útok na hrad činiti chtěli, ale rozvážlivější z nich toho nedopustili. Jiného Němce, ač na kolena padl a prosil za ušetření slibuje vše učiniti, co na něm žádati budou, hodili do ohně a když několikráte vyskočil, cepy jej mlátili. Za to mstili se jim Mostští měšťané tak, že jaté vyváděli z města a za hlaholu trub upalovali. Když obléhání již několik dní trvalo, přitáhlo vojsko Míšenské, k němuž se také někteří páni z severních Čech připojili (5. srpna). V následující bitvě byly ztráty na obou stranách veliké, ale konečně Pražané, když v jich vojště zmatek způsoben, dali se na útěk zanechavše ležení nepřátelům. Žatečtí a Lounští, kteří byli na odstavci hory, byli mezi tím učinili útok na hrad, ale vidouce útěk sestoupili na odstavec a tu se udatně bránili, zabivše mnohé z nepřátel. Seznávajíce dobře stav věcí, v noci, když v městě byl největší jásot, též odtáhli zanechavše, co se nemohlo odvézti, na místě.

Nynější stavení na Mostském hradišti.

Král Zikmund byl by rád zase Most ujal, ale Míšňané usadivše se tu vzpírali se (1422). Aby tedy si udržel jejich pomoc, Most na dobro odevzdal Míšňanům. L. 1423 dne 31. března nakázal purkrabí Mikuláši, aby hrad knížeti odevzdal a dne 15. dubna sepsán majestát, jímž hrad Most s městem a městem Ústím nad Labem knížeti zastaveny. Kníže mohl 1000 kop na hradě prostavěti, avšak s vědomím městské rady. Od Mikuláše převzal všechnu střelbu, za niž mu teprve l. 1432 náhradu dal. Kníže učinil hejtmanem na hradě Jindřicha z Maltic, jenž tu od r. 1425 vrchnostenská práva vykonával. Téhož roku obdržel od knížete 700 zlatých na vydržování hradu. Kníže tu držíval 50 koní, jichž velitelem byl jakýsi Fryč Theimer. Tehda byl pořáde strach, že Čechové zase na Most udeří. V únoru l. 1426 leželi blízko Mostu a vyskakovaly pověsti, že chtějí město zapáliti a útokem vzíti. Možná, že po bitvě Ústské zase útočeno na hrad, ale není o tom dostatečných pamětí. Mostští jsouce nyní Jakoubkem ze Vřesovce více ohroženi, nežli dříve, učinili l. 1429 s Čechy příměří. Tím více však hrad ostříhán.

L. 1428 zemřel kníže Bedřich. I po jeho smrti zůstal Maltic hejtmanem, a to asi až do sklonku r. 1430. Knížata Bedřich a Zikmund poslali sem Hanuše z Maxen, odevzdavše mu Most na tři leta. S ním sem posláni ještě dva rytíři a branný. Hejtmanovi uloženo, aby choval 10 brněných jezdců, 30 střelců, služebnictva, co ho bylo potřebí, v městě 18 drábův a puškaře, začež se mu přes 218 kop ročně vyplácelo.

Nebyl tu ani celá tři leta a odevzdal hrad v květnu l. 1432 Brožovi z Hojnestu. Převzal tu 24 jezdcův, 14 střelcův, kaplana, 8 hlásných, kuchmistra, 2 písaře, 2 kuchaře, pekaře, chasníka nad vínem, tesaře, puškaře, kováře, domovníka, dva branné, hajného a překupníka. Avšak posádka potom zvětšena, takže bylo na hradě 80 střelců, 20 jezdců a v městě 24 drábův. Opatření to bylo nutné pro ustavičné škody, jež Vřesovci činili. I uzdálo se knížatům učiniti l. 1432 příměří s Čechy, jež si 10.000 fl. vykoupili. V letě r. 1435 odevzdal Hanuš hejtmanství knížatům a zúčtovav s nimi, ještě si počítal 105 kop nedoplatku, jež mu na městských platech poukázány.

Zástava knížatům Míšeňským měla mimo jiné i ten následek, že manové se zemi odcizovali. Mívali sice manové hradův své manské soudy, ale vždy odpovídali také před dvorským soudem. Ale l. 1437 manové odvolávali se od půhonův a dvorského soudu a chtěli jen v Mostě souzeni býti. Martínek ze Želenek odpíral t. r. také provolání manství Okořínského, řka, že má býti souzeno v Mostě.[1]) Někteří začali však l. 1440 vkládati manství ve dsky dvorské a po opanování skrze Čechy činívali tak často. Kdo byl hejt-

Most v první polovině minulého století.
(Dle kresby Kandlerovy v archivu J. J. kníž. Ferd. Zd. z Lobkovic v Roudnici.)

manem na Mostě po Brožovi, není známo. L. 1437 o sv. Václslavě odevzdal kníže Bedřich hrad Mostský opět Hanušovi z Maxen, a to na tři leta.[2]) Po bitvě u Želenic (1438 23. září) mnoho zajatých na Most odvedeno. Přes sto jich bylo na hradě (v městě asi 90); z těch 77 se šacovalo (vyplatilo), osm propuštěno na rukojmě, tři zemřeli a deset jich zběhlo. Šacování vyneslo několik set kop.[3]) Zajaté vězel Žibřid ze Šomberka, jenž l. 1439 hejtmanství po Hanušovi převzal. Měl je tušim na tři leta a připomíná se ještě l. 1441. L. 1444 odevzdán hrad Františkovi Rulkovi zase na tři leta. Kromě čeledi choval tu tušim málo vojska.

Když l. 1449 Petr Holický, Gutštein a Calta večer z roku Chomutovského odjížděli, přibrali k sobě drahně lidu a osm vozů s žebříky, chtíce hradby města Mostu slézti. Ale poněvadž Mostští byli vystřeženi, dali stráže na hradby a tak obmýšlený útok zmařen. Druhý útok učiněn l. 1450 na jaře. Protože válka s knížetem a Mostskými trvala, Jiří Poděbradský, Carda, Lounští pokoušeli se o to nočně a nenadále, aby hradby městské slezli, ale zmařeno zase. Hejtman tehdejší Kašpar z Rechemberka žaloval na to pánům v Plzni shromážděným.[4]) Poněvadž se potom kníže se Strakonickou jednotou spojil, poslal na Most posilu

[1]) DD. 2 str. 85, 15 str. 306. [2]) Rejstra knížecí v Drážďanech. [3]) Arch. Drážďanský. [4]) Arch. č. III 543.

a v l. 1450 také nového hejtmana Žibřida ze Šomberka. Ten tu byl jen do jara l. 1451 a následoval po něm zase František Rulek.[1])

Od r. 1450, když v červenci Mostští se stranou pod obojí v příměří vstoupili, byl mír v krajině jen krátkou dobu. Nové války začaly ještě t. r. a trvaly potom po léta, ač bez okázalých činův, protože Mostští od knížete nebyli podporováni. I stalo se, že l. 1455 dne 11. srpna veliká část města vyhořela. Mostští, chtíce se všech útrap zbaviti, poddali se Jiříkovi Poděbradskému, který dne 8. září město obsadil a Albrechta Krčmu z Konipas tu hejtmanem učinil. Hrad zůstal v moci knížete a byli na něm kromě Rulka ještě tři úředníci. Mezi hradem a městem učiněno nazejtří příměří, jež mělo připravovati mír. Za tehdejších dob skorem každé příměří drobnými přehmaty přerušováno, a tak bylo i zde. Konečně došlo k trvalému příměří l. 1456 dne 10. dubna, a to tak, že se kníže zavázal, hrad Mostský do moci *Zbyňka Zajíce z Hazemburka* vydati, aby jej držel jménem koruny České, až by konečnou smlouvou posavadní spory vyřízeny byly; zároveň zavázal se Zajíc, když by Most Saským byl přisouzen, že jej navrátí. Kníže dal všechnu střelbu a zbroj, šaty ložní a svrchky odvézti kromě toliko pušek městských a Zajíc je doprovodil až na Osek. K odvážení zůstali na hradě jen puškař a kuchmistr, kteří jej spravovali, když byl Rulek v prosinci

Nynější stavení na Mostském hradišti.

r. 1455 odstoupil. Asi v ty časy učinil Zajíc s radami Saskými smlouvu o město.[2]) Střelba všechna přece neodvezena. Odvezše ostatní, nechali na hradě velké dělo měděné s kalichem na něm (tuším l. 1421 ukořistěné), jiné měděné dělo, měděnou tarasnici, železné dělo a tarasnici též takovou, pět hákovnic, tolikéž ručnic, dvě a půl tuny prachu neplné, tunu síry, olovo, tyče nasazené a nenasazené a 155 kamenných koulí, avšak kníže si vyhradil, že je po ukončení sporu odveze. Jan Kerunk z Lomu, Zbyňkův purkrabě, přijal 150 korců mouky, 4 polty velké a 8 malých, 24 šrůtův hovězího masa, tunu másla, tunu sýra, 5 korců hrachu, dvě bečky soli, kotel v pekárně, rošty, pánve a cejly, což vše se mělo knížeti po konečné smlouvě nahraditi. Konečná smlouva se stala l. 1459 dne 25. dubna v Chebu a jí Osek a Most na dobro koruně České vydány; knížeti zůstaly zbroj a spíže, jak si to byl vymínil.

Hned potom vybavil král Jiří Mostský hrad od Zajíce, dav mu náhradu,[3]) a ustanovil za purkrabě Jakuba Lankaše z Nepomyšle. Přidav k tomu pak klášterství Postoloprtské a jiná duchovní zboží a manství posud k Oseku náležitá, učinil hejtmanem nad tím vším Heřmana Sirotka ze Zhorce.[4]) Tento tu vládl ještě l. 1462 a toho roku, jsa krajským hejtmanem, psal se hejtmanem Žateckého, Litoměřického, Slanského a Mostského kraje.[5]) L. 1465 zapsal král Jiří Mostský hrad se všemi zbožími k němu patřícími synům svým *knížatům Minstrberským*, kteří již od r. 1462 předměstí u sv. Václava s některými vesnicemi drželi.[6]) Novým hejtmanem se stal Bořita z Martinic, pán, ač katolický, přece králi Jiřímu věrně oddaný.

[1]) Arch. Drážďanský. [2]) Arch. Drážďanský. [3]) Arch. c. k. dvorský. [4]) Arch. mus. DD. 61 str. 460. [5]) Arch. křižovnický. [6]) Rkps Vídeňský, Arch. Olešnický.

Téhož smýšlení byli i Mostští. Věc Jiříkova zde byla tak pevně opatřena, že všechna svůdná psaní Hilaria administrátora byla marná. Bořita zůstával tu hejtmanem ještě l. 1471.[1])

Při dělení knížat l. 1472 ponechán Most v nedílnosti a jen klášterství Postoloprtské dostalo se Bočkovi, ovšem jen podle jména. V skutku měl oboje kníže Jindřich a král Vladislav l. 1475 zápis na oboje převedl na syny jeho Albrechta a Jiřího.[2]) Mostský hrad držel potom (1479) Purkart z Fictumu. Buď tu byl purkrabím Jindřichovým aneb měl hrad od něho v zástavě.[3]) L. 1480 postoupil kníže Mostský hrad s mnohými vesnicemi *Benešovi* a *Ludvíkovi* bratřím z *Veitmile*, což král Vladislav schválil a týž hrad jim do jich a synův jich života zapsal.[4]) Ti sem dosadili za hejtmana Bedřicha Geldrycha z Sigmarshofu.[5]) Oba Veitmilové měli potomstvo, Beneš († 1496) syny *Jana*, *Michala*, *Kryštofa* a *Šebestiana* a Ludvík syny *Václava* (zemřel záhy), *Ladislava* a *Zikmunda*. Životy na Mostě svědčily napřed Ladislavovi, Zikmundovi, Janovi a Michalovi; když však synové Ludvíkovi, vzavše svůj díl, zůstali na Moravě, přidal král Vladislav (1502) životy také Kryštofovi a Šebestianovi a Petrovi, synu Janovu. Některý rok potom zůstali Jan a Šebestian sami, a poněvadž tento byl nezletilý, řídil panství onen sám. Mezi Janem a obcí Mostskou povstaly v podletí l. 1507 spory o všelijaké grunty a vody vedení, v nichž ani jedna ani druhá strana odstoupiti nechtěla. Když pak Pražané na místě městského stavu Janovi hrozili, bude-li dělati Mostským nátisky, že jich budou mocné bránití, schylovalo se k válce. Jan opevnil hrad a svezl naň spíži. Tu se hned postavili na jeho stranu pán z Ilburka a jiní páni, ale Albrecht z Kolovrat, kancléř, dojev do Mostu, vložil se mezi ně.[6]) Přičiněním jeho stala se dne 21. srpna mezi nimi smlouva, tak že směněním vesnic a sporných gruntův a podobnými ustanoveními mír zjednán a králem potvrzen.

Král Vladislav povolil bratřím (1514), aby mohli peníze na hradě Mostském prostavěti (t. j. obydlí tam zříditi), a co by na to a dělání rybníků vynaložili, aby jim bylo připsáno. A protože se rozděliti chtěli, rozdělil sumu zápisnou 12.000 kop na dvé, tak aby byla polovice na hradě Mostském a polovice na zboží Postoloprtském.[7]) Jan si pak vzal Mostský hrad, ponechav Postoloprty a Chomutov Šebestianovi. Jan zemřel nedlouho potom a v držení hradu následoval syn jeho *Petr*. Jak se zdá, byl tento slabého těla. Asi l. 1537 roznemohl se v Slaném a tu kázal napsati poslední pořízení. Statek, pokud pocházel z nedílu (pokud totiž otec při rozdělení dostal), odkázal strýci *Šebestianovi*, statek ostatní a peníze z polovice manželce a z polovice sestrám.[8]) Šebestian, uvázav se v hrad, vymohl si na králi Ferdinandovi milost, že synu jeho *Křížovi* život připsal.[9])

Proč se psal l. 1543 Zikmund Hasišteinský z Lobkovic seděním na Mostském hradě, neumíme vyložiti.[10]) Když nastala válka r. 1547, Mostští sice německým protestantům přáli, avšak Šebestian, osadiv město, z poručení králova zdržoval je ode vší součinnosti. Když Sasové v dubnu do Čech vpadli, sotva se jim Šebestian, nemaje od krále pomoci, ubránil. Na Mostském hradě velel jeho syn, shromáždiv tu sto sedlákův, ale ti by jej nebyli udrželi. Na štěstí pro ně Sasové odtáhli, když byla hlavní bitva u Mühlberka svedena. Šebestian zemřel l. 1549 a správy statkův po něm ujal se syn *Jan*, jemuž král Ferdinand l. 1550 život na Mostském hradě připsal.[11]) L. 1556 v noci na Tři krále strhlo se povětří hrozné téměř po celých Čechách. Udeřilo do hradu a v jednom pokoji čtyři ženy omráčilo.[12]) L. 1559 dělil se Jan se syny Kříže, bratra svého zemřelého, a dal jim za díl klášterství Postoloprtské. Zůstaly mu tedy Mostský hrad a Chomutov s Blatnem.[13]) Z těch prodal l. 1560 Chomutov a nechav si Blatno, přenesl naň (1561) a vesnici pod Mostským hradem věno manželky své Kateřiny z Miliny, jež posud na dvou vesnicích panství Postoloprtského zapsáno bylo.[14]) Zdá se, že nedlouho potom zemřel. Neměl dětí, a proto spadly Most a Blatno na *Mandalénu* a *Annu*, sestry jeho svobodné a nevybyté. Blatno prodaly l. 1564. Ona zemřela l. 1587, tato byla ok. l. 1584 samotna držitelkyní hradu. Poněvadž života na něm zapsaného neměla, mohl hrad býti hned po smrti Janově vyplacen, avšak teprve l. 1584 obeslána jest Anna o jeho výplatu do komorního soudu.[15]) I pospíšil si *Ladislav starší z Lobkovic* vyprosiv majestát (1585, 13. března), aby mohl Mostský hrad od Anny vyplatiti.[16]) Vyplacení šlo tak čerstvě, že Ladislav měl jej brzo v moci a již v máji t. r. mu jako dědičné zboží ve dsky vložen.[17]) S panstvím prodáno mu také vrchní právo na zbožích zastavených a manstvích; z těchto zbyla jen čtyři.

Ladislav daroval Mostský hrad l. 1591 manželce své Majdaléně roz. z Salmu.[18]) Darování to pranic neplatilo, když Ladislav ze země ujel a všechno jeho jmění zabráno. (Viz VI. díl str. 243.) L. 1594 dne 12. února došlo poručení Jana Vinklmana z Hazntálu, aby hrad Mostský pro císaře ujal. Hned potom se *obec Mostská* o to ucházela, aby jí byl hrad prodán. Smlouva o to učiněna l. 1595 dne 12. října.[19]) Obec tím dostala panství v neobmezené držení, s dvorem, pivovarem a ovčínem pod hradem, a v obmezené držení hrad samotný. Neb poněvadž byl hrad pomezní pevností, nesměl s panstvím nikomu jinému býti prodán, než zase králi. Obec byla povinna, držeti na hradě hejtmana, který by se císaři líbil, tak aby s hlásnými a ponocnými hrad opatroval a dobře zavíral. Bez dovolení císařova nesměl nikoho na hrad pouštěti.

---

[1]) DD. 62 str. 14. [2]) Rkps Vídeňský. [3]) Schlesinger, Kum. Sec. [4]) Rkps Vídeňský. [5]) Po něm následoval Jan z Údrče (1492, Arch. Kutnohorský). [6]) Říšský arch. Mnichovský. [7]) Rkps Vídeňský. Purkrabě byli 1510 Václav Jehňátko z Tulejova a 1523 Volf Krynes z Červeného dvoru (Reg. k. s.). [8]) Reg. kom. s. [9]) Kopiář v arch. gub. [10]) DD. 37 str. 203. [11]) Kopiář arch. gub. [12]) Beckovský II 238. Purkrabí tu byl 1557 a 1558 Frydrych z Lenu (Reg. k. s., DZ. 10 F 12). [13]) DZ. 54 B 12. [14]) DZ. 14 D 1. [15]) Reg. kom. soudu. [16]) Kopiář arch. gub. [17]) DZ. 22 T 23. [18]) DZ. 26 C 7. [19]) DZ. 170 K 11.

Hlásní byli povinni, na město a vsi pozor dávati a kdyby uviděli oheň, hned na poplach zvoniti (v městě) aneb zatroubiti (ve vsích). Bez dovolení hejtmanova nesměli z hradu vyjíti, a to jen ve dne, a déle tří hodin nesměli venku zůstati. Brány se zavíraly před večerem, ale do hradu nikdo nebyl vpuštěn kromě konšelů a těch, kteří dostali povolení od rady neb hejtmana. Střelba všechna sice odvezena,[1]) avšak Mostští, co byla potřeba, sami si musili zaopatřiti a kromě toho stavení na hradě na vlastní náklad opravovati; jen co se sřítilo, o tom měl rozhodovati král. stavitel.

Známý pokladač Edvard Kelley, jenž byl l. 1591 vsazen na Křivoklátě, později odtud vyzdvižen a seděl od 7. listopadu 1596 na Mostském hradě. Byl tak přísně ostříhán, že se celou noc u něho svítilo. Za rok se spotřebovalo 13 liber svíček.[2]) Zdá se, že dobrodruh tento tu asi l. 1597 zemřel. Také dobrodruh Jeroným Makovský z Makova, byv dopaden v nevěře, seděl na hradech ve vězení a naposled na Mostském hradě. Tu, opiv strážné, unikl. Udělal Mostským velkou starost, ale dostali ho zase a uvězněn na Křivoklátě.[3])

Důležitost hradu pominula, poněvadž, tuším, nebyl střelbou opatřen. Teprve l. 1632 vyzbrojen a dosazen sem cís. hejtman Kryštof v. Stössel s lejtenantem, fendrychem, 2 kaprály, 6 svobodníky a 54 vojáky. Město na ně denně přes 16 tolarův platívalo. K zimě t. r. ležela tu kompanie pluku Valdšteinova,

Město Most s horou zámeckou.

jejíž hejtmanem byl Jan Krebs z Mejnova, rodák Mostský. Obec to stálo měsíčně 1205 fl. V potomních letech trvaly pořád pochody vojenské pod hradem. Město, jsouc l. 1634 jimi ochuzeno, osvobozeno od povinnosti, hrad vydržovati, a vložena ta povinnost na 134 poddané. Mezi tím se tu také hejtmanové dosti často střídali.

Když Švédové l. 1639 válku obnovili, znova hrad špihován a vším potřebným opatřen. Posádka skládala se z šikovatele, kaprála, bubeníka a 13 mušketýrův. Švédové přitrhli k Mostu konec dubna a pokoušeli se o město, ale odbyti. Avšak když přišli zase 22. září, město ztečeno, vytlučeno a vypáleno. Podobně se dálo l. 1640. T. r. osadili Mostští hrad svým lidem, napřed 8, pak 12 mušketýry. Děla již zchátralá odvezena do Prahy, aby byla přelévána, a zůstalo tu jen 6 kusův. Na jaře l. 1641 mnoho na hradě, hradbách a příkopech opravováno. Od r. 1643 byl tu také důstojník velitelem kromě zámeckého hejtmana, jenž volíván z konšelův. V následujících letech rozmnožována i střelba i posádka. V únoru l. 1645 hrad od Švédův pouze obležen, ale útoku naň neučiněno; tím hůře řádili v městě. Po druhé obležen hrad v lednu 1646. Velitelem Švédův byl Wrangel. Dne 14. ledna zasazovali děla, nazejtří poslal bubeníka na hrad, aby se vzdali, avšak měšťané, kteří se sem uchýlili, odmítli. Týž den přitažena nová děla a stříleno ke hradu tak, že koule padaly na ploty, parkány a bašty kolem hradu. Tím zvrácena posavadní domněnka, že se zámku děly škoditi nemůže. Nicméně byli měšťané ještě odhodláni, hrad brániti, ale Hämmerich, velitel vojenské posádky, již kolísal a ukazoval měšťanům, pro které příčiny hradu udržeti nemohou. Dne 16. ledna

[1]) L. 1602 mnoho střelby přivezeno do Loun (Mikšovic). [2]) Arch. gub. [3]) Březanův Petr Vok 204.

ráno poslal Wrangel trubače na hrad a zakázal se, že udělá s měšťany dobrou smlouvu; nechtějí-li se však poddati, že má dosti děl k dobytí a že pak nebude nikoho šetřeno. K žádosti jich, aby měli do 10 hodin příštího dne lhůtu k rozmyšlení, nepovolil, dávaje věděti, že se mají hned vzdáti. Po té stříleli Švédové s velkou prudkostí, takže některé části hradu rozstříleny a zapáleny. Nad to, když již vybrána všechna voda v obou nádržkách, které byly na hradě, dal Wrangel velký hmoždíř, který nemohlo 83 koní zmoci, skrze 500 mužův přitáhnouti, aby mohl koule 4 ct. těžké vystřelovati. Tu velitel nejen radil ke vzdání, nýbrž i začal vyjednávati. Vyslaný od Wrangla adjutant přišel na hrad a vytýkal měšťanům, proč jsou tak vzdorovití, spoléhajíce se na hrad, který je proti jiným místům jen jako hrouda a hnízdo, že jsou vzdorovitější nežli kde jinde jsou v Čechách, a že by se již Praha dávno byla vzdala, kdyby tam nebylo posádky. Žádal, aby bylo přijato 50 Švédův do hradu a zaujali část hradu, měšťané a posádka že by tu také mohli zůstati na stráži. Po některém otálení svoleno. Nepřišlo však 50, nýbrž 100 mužův, také nešli na své bašty, nýbrž opanovali bránu, obsadili hrad. Ošizení měšťané byli pak docela v moci Švédův, kteří se všeho zmocnili, co bylo na hradě. O smlouvě nebylo již řeči a uloženo Mostským pokuty 30.000 tolarův, ač okamžitě nemohli více sehnati než 2191.

Na hradě zůstavena posádka, která okolí daleko znepokojovala. Cís. velitel Pacsonkay sice přitrhl ke hradu a oblehl jej, ale nejen útoku neučinil, nýbrž i zabrániti nemohl, aby Švédové z hradu vyjížděli. To trvalo skorem půl druhého léta. Než císařští odtáhli, ještě rozbořili hradby a opevnění okolo města, aby se tu nepřítel neusazoval. Švédská posádka opustila hrad teprve 3. října l. 1649. Na hrad dána cís. posádka, jíž velel Karel Přichovský. Ten hrad zase obnovil a opevnil, takže byl ještě do konce r. 1649 v dobrém stavu.

Mostští, pokládajíce hrad za příčinu všech svízelův, které ve válkách snášeli, usilovali o to, aby byl zbořen. Sice vojenská rada nechtěla k tomu svoliti, avšak císař Ferdinand, když mu věc písemně vylíčena, svolil 1650, 30. září, aby byl hrad zbořen a kamení aby se užilo k vystavění města. Mostským pronajato to dílo za 1600 fl. a 5 tun prachu. S bouráním začato 1651, 15. listopadu. Napřed strženy dřevěná stavení a střechy všude, pak bořeny zdi. L. 1652 bourány hradby, zdi v příkopech, hrubá věž, sklepy, kaple, královská síň, l. 1653 pak ještě ostatek. Zbývala ještě čtverhranatá věž. Tu chtěli Mostští jako znamení pro okolní krajinu a vyhlídku zachovati, ale místodržící k tomu nesvolili, aby vůle císařova vyplněna byla. Tedy i ten zbytek od konce srpna až do září rozmetán. Dříví vše, tašky, cihly a kamení svezeno a upotřebeno ke stavbám v městě.[1])

[1]) Jest jen obsah obšírného a zajímavého vylíčení, jež sepsal Cori na str. 259—306.

Zbytky bašty a hradeb v Mostě.

Zámecká hora u Mostu.
(Fot. Kretzschmar & Schatz v Míšni.)

TVRZE V OKOLÍ MOSTSKÉM.

Nedaleko Mostu jest ves *Kopisty*, která se již ve 13. st. připomíná. Nějaký statek vladyčí měli tu l. 1238 Chotibor a l. 1263 Jetřich. Také Zderazský klášter tu měl dědiny, odkázané l. 1227 od Kojaty Hrabišice. L. 1344 koupil klášter v Saské Kamenici Kopisty od Kerunka z Lomu a držel je ještě l. 1366 (Reg. I 332, 434, II 810, IV 602, 816, Lib. conf.). Podacími pány kostela a držiteli části vsi byli l. 1379—1383 *Jan z Haugvic*, l. 1392—1398 *Henslin Schadernicht.*[1]) Po něm následoval v držení této části, na níž se odtud tvrz připomíná, *Václav z Mrzlic*, jenž se připomíná v mnohých pamětech l. 1405—1422 (Lib. conf., Arch. Drážďanský). Kdysi za husitských válek prodal ves Kopisty, v níž tvrz zatím zpustla, *Sezemovi z Kobylník* a tento *Hanušovi Hochauzárovi* Mostskému l. 1439. Tento poddal se králi Ladislavovi v manství (1454), ale jeho synu *Melicharovi* zase to zboží z manství propuštěno. Ok. l. 1510 prodali jeho potomci tvrz a ves Kopisty *Zikmundovi Smolíkovi ze Slanic*. L. 1533 prodali Bedřich a Jiří bratří Smolíkové a Jan a Jiřík, strýci jich, Kopisty *Jiříkovi Sekerkovi z Sedčic*. Synové tohoto Jindřich, Bohuslav a Adam prodali týž statek (1543) k *záduší špitálu sv. Ducha blíž města Mostu* ležícího. Od té doby patřil ke statkům Mostských. (Rel. tab. II 189, Arch. Český III 560, Reg. kom. soudu, DZ. 6 H 1, 43 D 6.)

Nedaleko Mostu jest ves *Konobrže*. Za starých dob tu bylo sedění vladycké; nějaký čas před r. 1394 držel tu statek Péša Mezek. Před r. 1420 seděl tu Šimon, potom l. 1453 Vaněk Kladný. Ku konci 15. st. koupil zde dvůr *Tomáš Behm*, měštěnín Litoměřický, a byv erbem obdařen, odtud si obral příjmení. Seděl tu zejména l. 1491 a od r. 1511 vyskytuje se syn jeho *Václav* až do r. 1522. Současně vyskytuje se rodina Mostská, která se psala *Deutsch z Konobrž*. Z té pocházel Marius, jenž l. 1558 tvrz, dv. a ves Konobrž Baltazarovi *Langovi z Pauzu* prodal. Potomci jeho prodali týž statek. Držela jej l. 1592 Maryje *Lunkvicova z Patokryj* a *Arnošt*, tuším, manžel její, koupil l. 1608 část vsi Konobrže, která posud k Duchcovu patřila. Nástupce jeho *Arnošt* prodal Konobrž *Kašparovi Panvicovi z Kukulovic*. Po něm vystřídalo se ještě drahně držitelů, až statek ten l. 1736 k Mostu přikoupen.

[1]) Kromě toho tu byl manský statek, o němž viz DD. 14 f. 221.

(DD. 13 f. 188, Brüxer Stadtbuch 284, 294, 417, Arch. mus., Reg. kom. soudu, DZ. 13 C 13, 143, C 6, 168, N 30, 183, A 3.)

Tak zvaný *Červený dvůr* (něm. Rotinhof, Rotenhof) ležel pod Červenou horou u Braňan, kdež se posud známky jeho spatřují.[1]) Držitelé jeho a tvrze při něm stojící byli povinni manskou službou ke hradu Mostskému. Držitelem jeho byl l. 1420 *Václav z Moravěvsi* (Kop. Litoměřický v mus.). Když l. 1421 Čechové hrad Mostský oblehli a okolí pleněno, spálili Mostští tento dvůr, patřící bratřím *Hartungovi* a *Jindřichovi z Krynic*, pročež jim (1421 28. srpna) slibili, že jim škodu vynahradí. Synové jednoho z nich byli bratří *Jiří* a *Štěpán Krynysové*, z nichž onen se l. 1450, tento od r. 1456 připomíná. Oba dostali l. 1457 náhradu jim l. 1421 slíbenou (Brüxer Stadtbuch několikráte). Nástupce jich *Jindřich Krynes* věnoval l. 1492 na tvrzi a dvoře Červeném a vsích Louce a Rozentálu manželce své Anně ze Stradonic. L. 1509 postoupil téhož statku synovi svému *Dominikovi*, ale když tento statek otci vrátil (1511), prodal jej ještě t. r. *Albrechtovi*, bratru svému. Avšak i ten tu nezůstal a prodal Červený dvůr *Bartoloměji z Velebudic* (1514). Novým pánem stal se l. 1521 *Opl z Fictum*. Co se s tímto pak dálo, lze se domysliti z dějin Peršteina (DD. 6 str. 195, 63 str. 100, 115, 116, 151, 216). Od těch dob přestával týž statek býti služebným manstvím. Měl jej l. 1534 podle tituláře *Bedřich Sataněř z Drahovic* a od něho jej koupil *Petr Čirn z Čirnu*. Týž pak prodal jej l. 1545 *obci města Mostu* (DZ 7 H 21, J 16, 46, B 29).

Ve vsi *Janově* u Horního Jiřetína byla tvrz ode dávna. Za krále Jana držel tuto ves, která byla manstvím k Oseku, nějaký Petr (Jacobi, Cod. ep. n. 179). L. 1386 koupil ji *Boreš z Oseka*, což králem potvrzeno. L. 1393 držel větší část *Petr Gablenec*, a to tu, na které byla tvrz, tu přijal v l. 1413—1414 od krále Václava v léno (Arch. Drážďanský, Brüxer Stadtbuch, Rkps Vídeňský). Po něm následoval syn *Jindřich*, jenž tu l. 1437 manželce Elišce věnoval a také o to usiloval, dostati druhou část, kterou držel Mik. Rozler (DD. 15 str. 306, 61 str. 256). Eliška, přečkavši man-

[1]) Schlesinger, Brüxer Stadtbuch 209 č. 175 a 417. Mylně býval hledán blíže Markvartic u Benešova.

žela, držela věno své do r. 1470 (DD. 61 str. 494). Po Jindřichovi držel Janov *Jan z Olšovic* ještě l. 1454, ale t. r. dal jej kníže Saský v léno Hanušovi *z Rechenberka* (Arch. Drážďan., Brüxer Stadtbuch). L. 1457 držela jej Veronika Rechenberkova tuším jako vdova a poručnice (DD. 19 str. 248). Nástupce její byli l. 1497 *Mikuláš* a l. 1511 *Volf* odtudž (Arch. Chomutovský a musejní). Tento tvrz všechnu znova vystavěl, takže statek byl l. 1528 při smrti jeho v dobrém stavu (DD. 63 str. 330). Jeho tuším syn byl *Hanuš*, jenž l. 1577 bez dědicův umřel. Česká komora prodala t. r. týž statek odumřelý *Jiříkovi Hartyšovi z Hartyš* a na Záluží, a to dědičně (DZ. 63 H 18). Po Jiříkovi zdědil Janov bratr jeho *Adolf* a držel jej až do své smrti (1610, DZ. 135 C 1). Když se čtyři synové jeho asi l. 1615 dělili, dostal se Janov *Mikuláši*, který jej l. 1623 propadl. Prodán pak *Jakubovi Bruneau*, sekretáři španělského krále, a od toho postoupen (1627) *Janu Jakubovi Bruneau*, jenž byl komisařem pomezných cel (DZ. 154 C 27, Bílek, Konf. 138). Janov později připojen k Hořeticům, od nichž l. 1726 odprodán *obci Mostské* (DZ. 499 E 4).

Vesnice *Kolozruky* u Mostu ležící jmenuje se tak ode dávna, avšak l. 1325, když byla sídlem *Petrovým* (Reg. III), vyskytuje se název *Korožluky*, tuším prvotní. L. 1349 držel ji *Pešek* se synem *Zbramírem* (Arch. kl. Oseckého). Ti patřili k rodu pozdějších Sirotkův ze Zhorce. K témuž rodu patřil také *Hynek*, jenž l. 1378 nějaké role v Kolozrucích prodal (Arch. gub.) a l. 1383 plat pro kostel v Chouči prodal (Arch. gub., Tadra, Acta jud.). Z neznámého rodu pocházel *Ješek z K.*, oltářník v Praze v kostele sv. Mikuláše, jehož sestra Káče činila v l. 1403—1405 nadání duchovním ústavům (Lib. erect.). Boreš z Oseka prodal l. 1396 plat na Kolozrucích a l. 1399 držel je *Petr z Gablence* (Brüxer Stadtbuch, Lib. erect.). V následujících dobách bylo zboží toto rozděleno. Polovici tvrze držel (1408) *Vchyna z Bělušic* a týž prodal l. 1412 dvůr v Kolozrucích s částí vesnice k bratrstvu P. M. a Božího Těla v Mostu (DD. 15 str. 306, Rel. tab. II 88). Tři dvory kmetcí byly tehda v držení *kláštera Oseckého* a o tu část učinil týž l. 1410 smlouvu s Bedřichem a Zbramírem bratřími z Rybňan, potomky tuším starých vladyk (Arch. Osecký). Ostatek Kolozruk dostal se l. 1464 také dotčenému bratrstvu. Část Osecká prodána l. 1576 k Záluží, když v Kolozrucích již dávno tvrze nebylo. V 17. století, když se staly Kolozruky zase statkem o sobě, vystavěn tu zámeček nový.

Ves *Škrle*, severně od Žatce, patřívala ode dávna *klášteru Oseckému*, zejména již l. 1341, kdež tu bývalo městečko a farní kostel. Ještě t. r. povýšeno od krále na město. Císař Zikmund zastavil (1436) Škrle ves s dvorem a jinými vesnicemi *Hanušovi Hengdrovi* (Reg. IV 351, 354, Arch. č. I 542). Možná, že tu byla již tehda tvrz, možná, že ji teprve zápisní držitelé vystavěli. Ještě až do konce 15. st. vládli tu zápisní držitelé. L. 1525 byly Škrle zase v držení *kl. Oseckého* a patřily mu až do r. 1850 (Arch. Osecký). Tvrz se připomíná l. 1620, když správcové zemští zboží to zabrali a prodali (DZ. 192 K 3).

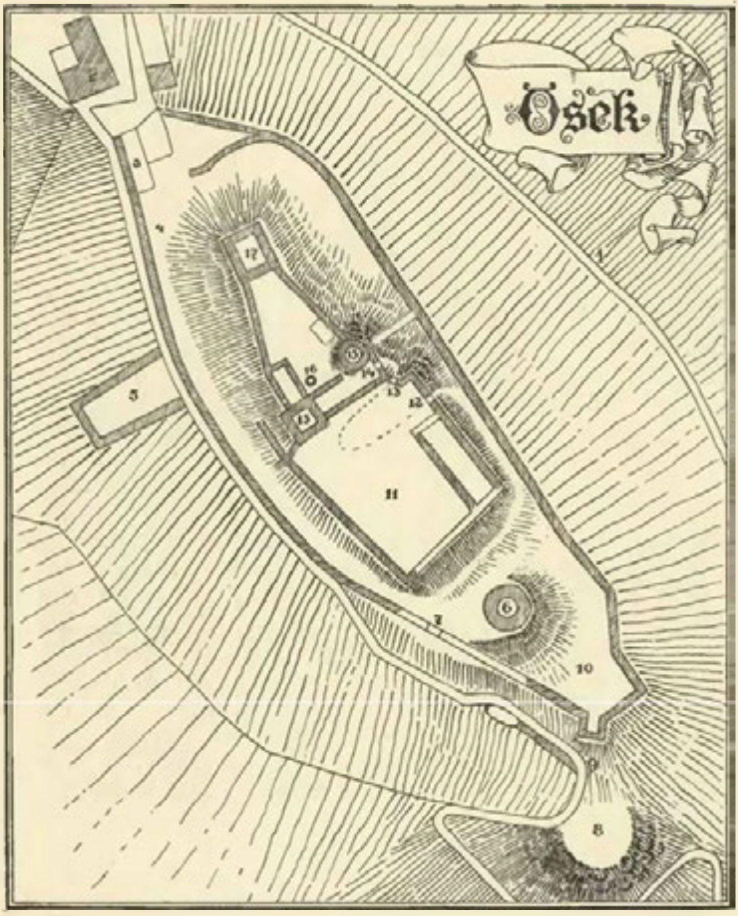
OSEK HRAD A DUCHCOV.

Málo jest hradů, které zachovaly prvotní své rozdělení. Obyčejně jsou to taková sídla, která v 16. století opuštěna, nežli ještě tu vystavovány dlouhé kasárnické domy, a k těm patří Osecký hrad stojící severozápadně od Oseka v úžlabině na úpatí Krušných hor. *Stará cesta* k němu je nyní dobrou silnicí, pokud běží severozápadním směrem. Od ní odbočuje vozová cesta stoupajíc podle chaloupek pod hradištěm rozložených a vedle potoka bublajícího až pod myslivnu při samém hradě položenou. Tento stojí na příkrém skalnatém a táhlém návrší, které vybíhá od severozápadu k jihovýchodu a na třech stranách strmě do údolí spadá. Hrad podle toho byl dlouhý a nepříliš široký.

Za samou myslivnou objevuje se příchozímu hradba, v níž byla první brána, neb již ta kolna, která jest za myslivnou, stojí v rohu bývalého zavření. Odtud se jde nově upravenou cestou vedle hradby, která celou západní stranu hradu zavírá, kdežto v levo jest horní hrad na strmé skále položený. Spousta, která se tu naskytuje, jest veliká; neb celé kusy hradeb se utrhly a padše leží na cestě. Několik kroků za myslivnou objevuje se v pravo rozsáhlé stavení čtverhranaté, k západu ven povydané, v němž lze viděti, jak tu byly dvoje podlahy nad sebou a tudíž troje patro. V druhém či prostředním ještě viděti lze střílny. Zde asi byly byty pro čeleď a obilnice a v přízemí konice; povydání pak tohoto stavení bylo velmi důležité pro obranu. Cesta běží pak dále týmž způsobem, jako prvé, mezi hradbou a horním hradem, jehož vetchá hradba tu na jednom místě jest pilířem, již za starých dob postaveným, podepřena až k místu, kdež hradby horního hradu blízko k venkovské hradbě přistupují. Tu bývala druhá zase prostá brána a tedy příchozí nepřítel po této dosti dlouhé cestě nepřekonával příliš mnoho obtíží, maje levici k hornímu hradu obrácenou krytou štítem. Za druhou branou překážela mu vysoká *okrouhlá věž*, sama o sobě stojící; neb mezi ní a horním hradem, za oněch dob nedostupným (nyní jest hradba provalena), bylo mu procházeti. Věž tato jest průměru takového, jako bývají obyčejně věže. Do jejího vnitřku, hrubou zdí zavřeného, prolomili v přízemí otvor a obroubili veřejemi; také schody na věž se zřídily, ale poněvadž jsou schody pokaženy, jest nyní ustavičně uzavřena. Starý vchod býval na severní straně asi ve výšce druhého poschodí, takže se z hradby horního hradu pro velkou vzdálenost po mostě choditi nemohlo a tedy se k ní jen po vysokém žebříku přestupovati mohlo. Jeden krakorec pode vchodem ještě zbyl. Zvláštností jest, že se venkovská omítka na velké části věže udržela, což se na Osece zřídka spatřuje. Sice položení této věže připomíná podobné položení, které se vidí na Klapém.

Mezi horním hradem a touto věží musilo se tedy dříve projíti a pak se ještě dále šlo po venkovské ohradě. Tato táhne se ještě za věží k jihovýchodu a jest tu o něco nižší, nežli dno věže; jest tu dosti prostranný parkán zavřený hradbami, v nichž se také nacházejí některá okénka. Bezpochyby tu postaveny bývaly praky; neb se odtud mohlo výhodně házeti na cestu již popsanou i na tvrz, o které bude řeč. Pod věží totiž západně byla branka ven do stráně a na *pěšinu* ke hradu. Tato již od počátku hradu založená pěšina začíná se malý kousek nad tím místem, kde stará cesta odbočuje od silnice, vine se klikatě nahoru, zejména okolo srázné skály, jejíž povrch upraven býval srubem za baštu. Hned za tím je hradba a na jejím konci v levo skála uměle přitesaná, jež hradbu nahrazovala. Pěšina tu jde mezi touto hradbou a hradbou dolní ohrady, z níž vystupuje k ní čtverhranná bašta.

Ubíraje se příchozí bývalou cestou mezi horním hradem a okrouhlou věží, přicházel za starých dob (nyní ovšem každý leze po rumu, kdež se mu hodí) za věží ještě do dolní ohrady, a to do její východní části, a šel tu zase ulicí mezi horním hradem a východní venkovskou hradbou. Konečně když obešel, skála mu činila překážku a obrátil se po strmé pěšině ke *třetí bráně*, z níž zbyly jen dva pilíře. I tato brána byla jen prostá ve zdi. Tu vstoupil do *nižšího oddělení horního hradu*. V levo od brány spatřil čtverhranaté stavení, bezpochyby také s konicí. Příchozí přišel, tu koně svého odevzdal, poněvadž dále sotva již s koněm jeti mohl. Jako roztomilý háječek objevuje se nám tato prostora nižšího oddělení, které se bezpochyby plac říkávalo. Snad tu mívali páni nějakou zahrádku ke svému obveselení. Nad tím výše jest *horní oddělení* hradbami a věžemi předobře chráněné, do něhož se přímo odtud přijíti nemohlo. Nyní ovšem jest po zříceninách přístup volný, ale byl v starých dobách obtížnější, poněvadž byl v cestě hluboký příkop. Nyní ovšem přistupujeme volně k *čtvrté* ozdobné bráně, snad nejkrásnějšímu kousku, který se na Osece zachoval, ale čtverhran k zapadání zvoditého mostu, tesným kamenem obložený, a díra pro kladku svědčí o tom, že se tu v staré době jen po mostě chodívalo. Kdo touto končitým obloukem sklenutou brankou prošel, otočil se hned za ní do čtvrtkruhu a octl se před *pátou branou*, která ho vedla teprve do horního oddělení. Brána ta byla prostá, ale okrouhlá věž, nad ní na skále stojící, výborně jí chránila. K věži té se nemůže; jest celá rozrušená, podebraná a kusá.

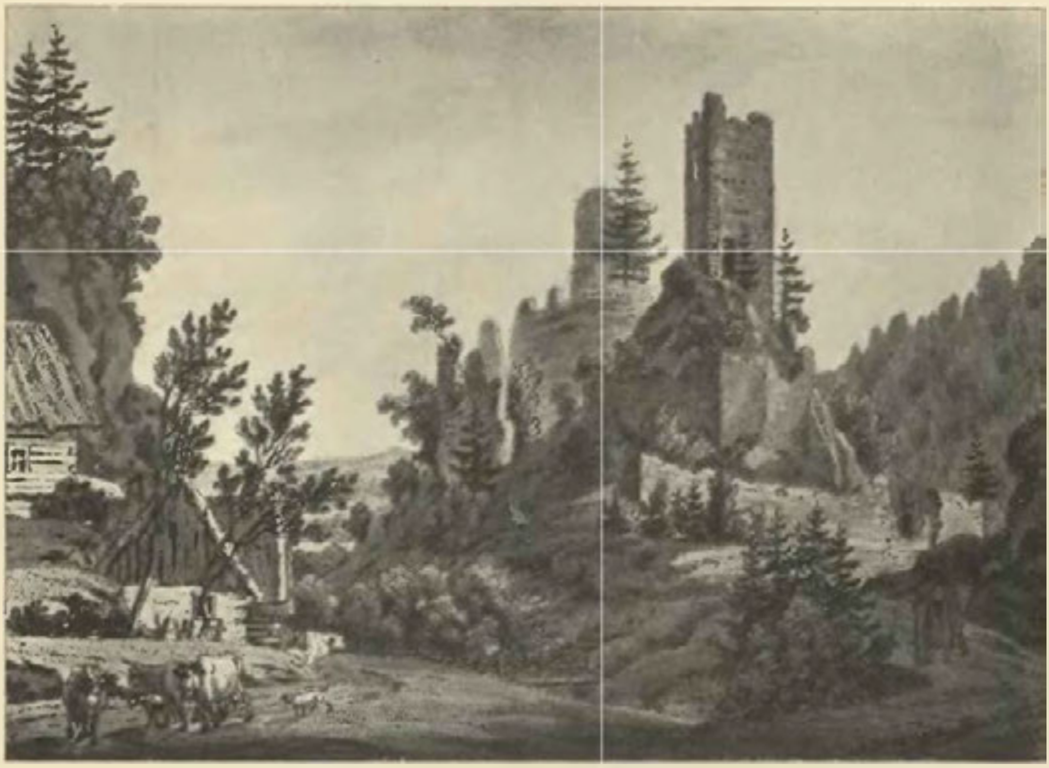

Plán hradu Oseka: 1. stará cesta vozová, zatáčející se k 2. myslivně, u níž 3. kolna ke hradbám přistavěná. Odtud 4. stará cesta mimo 5. povydané stavení až k 6. dolní věži, u níž 7. branka, 8. srub při 9. pěšině, 10. prostranství pro praky, 11. nižší oddělení horního hradu, 12. třetí brána z ulice do něho, 13. čtvrtá brána, 14. pátá brána, 15. věže, 16. nádržka, 17. palác.

Na jihozápadní straně tohoto oddělení jest napřed obdélné stavení a vedle toho *čtverhranatá věž*, jejížto rohy obloženy jsou štukovím. V jejím vnitřku není kromě velikého okna nic pozoruhodného. Před dotčeným stavením jest prohlubeň, bezpochyby bývalá *nádržka vody*, nacházející se v rohu tohoto stavení a jiného obdélného, které se od věže vedle hradby táhlo.

Na nejvyšším místě hradu stojí *palác*, čtverhranaté stavení věžovaté. V přízemí jeho pozoruje se předně vchod, naproti tomu dvéře na nějakou pavlač. Vchod zavíral se hrubou závorou. Východní strana byla bez oken; za to byla na západní straně okénka obložená pěkným tesným kamením a tak ozdobná, že jim málo rovných na hradě nacházíme. První podlaha nad přízemím spočívala na velkých kamenech, které byly ven ze zdi povydány. V prvním poschodí jest jediné okno tak ozdobně pracované, jako v přízemí, ale dvojaté (j. t. dvě okénka podle sebe). Podlaha nad tím byla na trámech do zdi zapuštěných, ale pro lepší pevnost byl v jednom rohu hrubý kámen povydán. V druhém poschodí jest jediné obdélné okno. Starší popisovatel tvrdí, že tu byly známky starých maleb z 15. století; já již nic takového neviděl.

Nynější obojí Osek stojí na vysekaném lese, jak již jméno samé svědčí. Staršího osídlení jest krajina Duchcovská. Tu povstala trhová ves založená od *Hrabiše* (snad toho, který žil l. 1109) a po něm Hrabišín jmenovaná, která asi od r. 1240 toto staročeské jméno opustila nazývajíc se Tokzaw. Potomci zakladatelovi drželi ve zdejší krajině hojné statky. Z jich rodu pocházeli bratří *Hrabiše* (1180–1197) *Slavek* († 1226) a *Boreš* (1188—1207). První z nich měl Most, aspoň jej měli pak synové jeho s okolní krajinou. Slavek držel veliké zboží u Oseka a kromě toho zboží na Loketsku, na nichž založil města Slavkov a Ostrov. Když se nábožnému Milhostovi nepovedlo udržeti klášter v Mašťově, založil Slavek s ním klášter v Osece (prý 1196). Slavek byl v l. 1212–1222 nejv. komorníkem. Synové jeho byli *Hrabiše* (1197–1203) a *Bohuslav* (1201–1240) a tento zase měl syny *Slavka* (1231—1254 opata v Osece a biskupa v Prusích) a *Borše* (1226

Hrad Osek ke konci 18. století.
Dle kresby F. K. Wolfovy z r. 1797. — Originál v archivu Musea království Českého v Praze.

atd.). Tento Boreš poprvé se nazývá z Oseka, a to l. 1255.[1]) Hrad tedy již stál. Prvotní jméno jeho bylo *Riesenburg*, což se jen ujalo v latině a němčině, Češi i páni hradu vždy mu říkali Osek. Podle staršího kronikáře založen prý l. 1220,[2]) což pokládáme za možné, ale ve svých hlavních rysech, jak jej dnes vidíme, vystavěn byl později, ač vždy za panování krále Přemysla. Postavení okrouhlé věže na volné místo v dolní ohradě nachází se u několika hradů (totiž Klapého, Krumlova, Rožmberka) této doby. Založen byl pak Osek na království a to soudíme odtud, že Boreš slove l. 1264 purkrabí na Osece[3]) a domníváme se, že bylo purkrabství to dědičné. L. 1275 založil klášterec na svém panství Třebovském na Moravě, ale list na to vydán na Osece.[4]) Dopustiv se zrady na králi Přemyslovi (1276), zajat jest a tušim v tom vězení zemřel. Od soudu zemského odsouzen jest svého statku, ale vykonání tohoto odsudku tušim pro královu smrt zmařeno.

Boršovi synové byli *Slavek* (1264—1277) a *Bohuslav*. Onen zemřel asi v týž čas, jako otec, tento pak nedlouho po otci. L. 1280 byl již mrtev. Nad sirotkem ujal se poručenství Bedřich ze Šumburka, bratr matčin. Mladý *Boreš*, jinak *Bohuslav* řečený, došel let svých l. 1291[5]), kdež zasedl na soudě zemském. L. 1302 učinil

[1]) Reg. II 32, 1167. [2]) Monachus Pirnensis. [3]) Reg. II 173. Soudím, že mu dovolení ke stavbě hradu jen na tu výminku dáno, že bude dědičným purkrabím. Stavění hradu by pak padalo asi do r. 1260. [4]) Reg. II 413. [5]) Rel. tab. I 3.

smlouvu s opatem Oseckým v ten rozum, kdyby se kdekoliv na obojích panstvích ruda našla, aby každý jí měl polovici.[1]) Klášteru Oseckému učinil hojná obdarování a vzdělávaje svá panství, došel velkého bohatství. Král Jan (1323) jemu a »všem jeho nástupcům, purkrabím hradu Oseka« poručil, aby klášteru Oseckému překážek nečinili.[2]) L. 1326 cítili na hradě veliké zemětřesení. Hlásní, kteří byli na věžích, tak byli roztřeseni

Osek, okrouhlá věž (č. 15. plánu).

a postrašeni, že sběhli s věží a strachovali se, že přišel soudný den.[3]) L. 1333 byl již hodně při letech a se syny svými *Boršem* e *Slavkem* prodal hrad Kostomlaty v manství a zastavil ves svou Ledvice.[4])

V poměru držitelů ke králi stala se l. 1339 změna; Boreš totiž Osek a všechna svá zboží králi Janovi podal v léno; neztratil tím nic, anobrž vyzískal, poněvadž byl i s many svými vyňat z pravomocnosti krajských soudů a podřízen jedině dvorskému soudu. Kromě toho mu král Jan l. 1341 i tu milost učinil, že mohl posavadní cestu do Míšně přeložiti na pohodlnější místa, při ní stráž zříditi a clo vybírati.[5]) Zemřel

[1]) Reg. II 823. [2]) Reg. III 349. [3]) Petr Žitavský. [4]) Reg. III 809–811. Tento Boreš, řečený starší, tuším, umřel, neb později se v listech jmenuje Boreš vždy za Slavkem, byl to tedy Boreš ml., l. 1333 ještě nezletilý. [5]) Reg. IV 252, 394.

nedlouho po r. 1344. Synové jeho byli několik let nedílni. L. 1349 společně se odřekli nějakých statků v Míšeňsku, l. 1350 přijali zboží Zavidovské, při němž stál hrad Boršenštein (od některého předka založený), od Bedřicha markrabě Míšeňského v léno. Od Karla IV. obdrželi svobody, aby ze zlatých a stříbrných dolů, které by se na jich panství Oseckém a Bečovském objevily, po dvanácte let celý užitek brali. Asi l. 1355 se rozdělili. Každý dostal po polovici hradu Oseka a města Duchcova a kromě toho jisté vesnice.[1]

Brána hradu Oseka (č. 13. plánu).

Rozdělení na hradě trvalo do r. 1378. Tehda prodal Slavek polovici hradu Oseka i s horou, polovici městečka pod hradem, ovocný sad, potok bratru svému Boršovi. Podržel si na panství polovici Duchcova s vesnicemi, ale i to vše l. 1385 bratrovi prodal.[2]) Oba zemřeli nedlouho potom.

Oba synové Boršovi jmenovali se *Boršové* a rozeznávali se přídavky starší a mladší (tento též Morávek). Boreš starší založil l. 1392 stálou mši v kapli sv. Kříže mimo hradby města Duchcova,[3]) t. r. podával sám a l. 1395 s bratrem ke kostelu Duchcovskému. Také drželi Bečov. Boreš mladší přepadl v měsíci

[1]) Z pamětí, které jsou po ruce, nelze rozdělení to vystopovati. [2]) Arch. Drážďanský. [3]) Borový, Lib. erect. IV 387.

Zbytek hradeb na Osece.

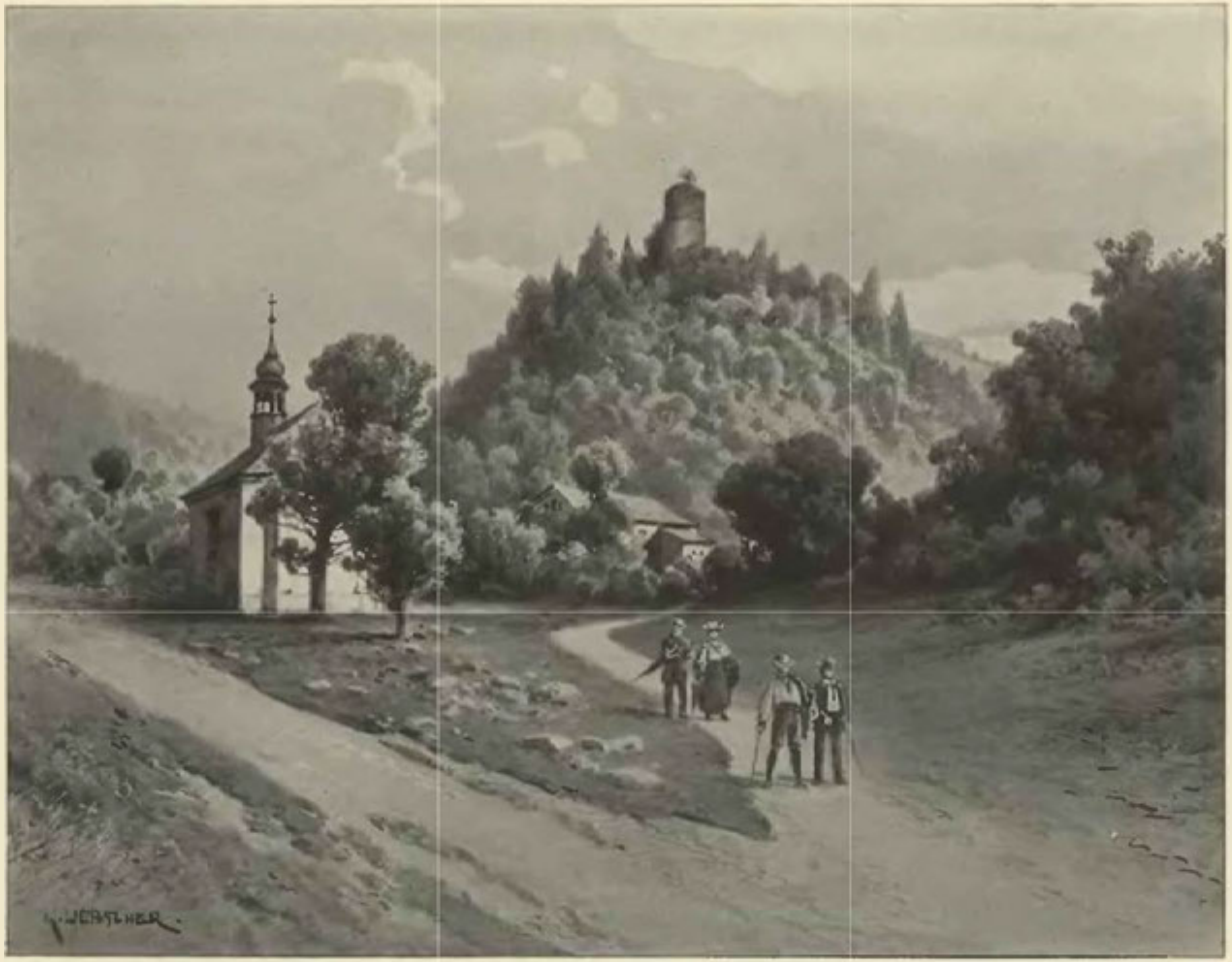
dubnu l. 1394 spojiv se s pány ze Švamberka a několika many hrad a kostel Toužimský, vytloukli jej a probošta jatého zavezli na hrad Osek, kdež jej drželi v krutém vězení.[1]) Nedlouho potom ujal Boreš mladší Osek, ale zadluživ se prodal l. 1398 hrad Osek, klášter Osecký a město Duchcov *Vilémovi, markrabí Míšeňskému*, a *Elišce*, manželce jeho. S těmi zbožími odevzdal mu asi 25 manství, vysazených tuším ke konci 13. století. Markrabě pak zapsal Osecké panství (1399) Elišce, pokud by měl bez dědiců sejíti, protože mu peníze na jeho koupení zapůjčila; avšak Eliška již r. 1400 zemřela. Pobyt na Osece se mu líbil; v l. 1398, 1400, 1402, 1404 se tu zdržoval a rozličná ustanovení o manstvích, zejména věnování na nich, činíval. Fojty jeho tu byli Jindřich z Einsiedlu až ke sklonku srpna 1399, pak Gunter z Bynu od konce srpna t. r. L. 1404 byl hejtmanem Žibřid ze Šomberka, maje tu k ruce Guntera dotčeného a jiné úředníky.[2])

Když markrabě Vilém l. 1407 v únoru zemřel, panovalo v okolí rozčilení, ale nikoliv z války. Jakýsi Petr Ebrhartův z Prahy byl l. 1394 od bratří Boršův koupil 22 lánův v Ledvicích s patřičnými požitky a robotami, což vše syn jeho Jan, klerik, zdědil. Ledvičtí sedláci činili mu v tom překážku, ale po žalobě odsouzeni a odvolání jich v Římě l. 1405 zamítnuto. Protože na svém odporu setrvali, došel l. 1406 dne 4. března rozkaz všem farářům okolním, aby je v kostelích z církve vyobcovali. Sedláci nepovolovali a proto dne 20. dubna vyobcování obnoveno a služba Boží v kostele, kam Ledvičtí chodili, zastavena. Přes celé léto tak vydrželi, takže vyobcování dne 2. října zase opakováno. Okolním třem farářům nařízeno, aby ve dni nedělní stříkali svěcenou vodu k zapuzení zlých duchů, kteří je ve svých řetězích drží, a na znamení zatvrzelosti Ledvických házeli tři kameny v tu stranu k jich obydlím. Ledvických se ujali úředníci Osečtí a sami na sebe vzali vinu tím, že Janovi ve vybírání užitkův překáželi. I oni t. r. dne 26. listopadu dáni v klatbu. Klatba opětována l. 1407, dne 23. dubna a napomínáni opat a klášter Osecký, všichni purkrabí a měšťané okolní, aby se všeho obcování s vyobcovanými zdržovali. Protože to nepomohlo, opakována klatba

Věž hradu Oseka.

[1]) Tadra, kniha protokolů auditorů papežských. Na Osece byl l. 1397 Hanuš fojtem (Arch Drážďan.). [2]) Arch. Drážďanský, Mitt. Exc. Cl. XXIV 80—81.

Osek hrad od jihu, s kaplí.

na Ledvické dne 7. května a farářům nařízeno, kdyby se Ledvičtí v jich kostele objevili, aby ihned službu Boží přerušili, a kdyby zatvrzelost jich měsíc trvala, aby v míli okolo Ledvic všechna služba Boží přestala. L. 1408 byli úředníci poháněni do Říma, ale nestáli a znova vyobcováni. Totéž se opakovalo t. r. ještě jednou i proti nim i proti Ledvickým. Konečně l. 1410 i Bedřich markrabě a Falč z Turgova, jeho purkrabě, dáni do klatby. Konec nám není znám, ale ať si jakkoliv dopadl, to jedno zřejmo jest, jakou práci způsobilo tehda rušení držby, jež nyní vyřídí místní soud, a to pro tu umíněnost, že každý soudcem svého stavu má býti souzen.[1])

Když se l. 1410 knížata Míšeňská o všechny své země a statky dělili, dostal se Osek Bedřichovi mladšímu, synu Vilémovu. Osek byl manstvím a prodán l. 1398 bez svolení králova. Také se opakovaly půtky mezi Čechy a Míšňany od r. 1401. Teprve l. 1411 učinil král Vácslav příměří s Bedřichem a slíbil, že mu v držení Oseka, Duchcova a Litvínova nebude překážeti.[2]) T. r. také odstoupil hejtman Falč. Po něm se vyskytuje hejtman Pasek. Příměří po sedmi měsících vypršelo a válka začala znova. Král Vácslav opanoval

Vnitřek zřícenin Oseka.

Duchcov, na němž učinil hejtmanem Hynce z Kaufunku. Někteří měšťané markrabí věrní odběhli, ale statky jejich za to zabrány a Hyncovi darovány (1412, 16. července); také mu peníze povoleny, aby rybničné hospodářství polepšil.[3]) Konečný mír s Bedřichem i jeho bratranci učiněn l. 1417 a Osek, Duchcov a Litvínov ponechány v jich moci.[4])

S předešlými válkami asi to souviselo, že markrabě Bedřich Hynce Paseka jal a že jej pak Klaus z Utenhofu na Osece ve vězení držel. L. 1418 od markrabí Bedřicha staršího a Viléma propuštěn z vězení a kromě toho zavázali se, že hrad Osek dají v moc Hanušovi Pasekovi, bratru jeho a Hyncovým dědicům, slibujíce k tomu špíži, lidi i vyzbrojení dáti, začež Pasekové povinni byli, jim hrad každé chvíle otvírati.[5]) Císař Zikmund zapsal l. 1422 všem třem markrabím některé statky, vyminiv při tom, aby Osek pokládán byl za zástavu, která však by se musila zlatými rýnskými vyplacovati.[6]) Od r. 1423 vyskytuje se Gelfryd z Trachenfelsu jako purkrabě Osecký. T. r. podával kněze ke kostele Duchcovskému. Týž setrval ještě v úřadě, když Prokop Holý na jaře l. 1426 opanoval Duchcov po těžkém boji. T. r. odevzdán mu Osek od obou Bedřichův znova na rok. Na chování hradu povoleno mu bylo 1500 fl. r., začež měl držeti 90 lidí na hradě. Střelbu a prach byli po-

[1]) Arch. Drážďanský. [2]) Arch. c. k. dvorský. [3]) Tamže. [4]) Arch. Drážďanský. [5]) Arch. Drážďanský. [6]) Palacký, Urkundliche Beiträge.

vinni páni na hrad poslati a také mistra vypraviti, který by na hradě stavěl a opravoval.[1]) Smlouva ta rok co rok prodlužována. Ještě l. 1432 tu byl a postavil se knížatům za rukojmě, když si mír se Sirotky za 10.000 fl. vykoupili.[2])

Po smrti knížete Bedřicha († 1438) drželi synové jeho Bedřich, Zikmund a Vilém hrad Osek společně. L. 1434 postoupil Gelfryd hrad Žibřidovi ze Šomberka a tento zase po roce Kašparovi z Rechenberka.[3]) Kníže Bedřich se tu také l. 1437 zdržoval, když jisté statky v Duchcově v manství udílel. Po bitvě u Želenic mnoho zajatých Čechův zavezeno na hrady, jež byly v moci Míšeňských. Kašpar jich měl 130 a ti se za 961 kop vyručili. Kašpar zůstal hejtmanem až do počátku listopadu r. 1441. Tehda Brož z Hojnestu převzal úřad Osecký na tři léta, ale buď odstoupil anebo zemřel, protože od počátku l. 1442 zase byl Kašpar hejtmanem. Posledním Saským hejtmanem byl Gunter Karas. L. 1454 dal sepsati veškeré příslušenství

Duchcov počátkem min. století.
Dle kresby Puchernovy z r. 1800. — Originál v archivu Musea král. Českého v Praze.

hradu Oseka a všechny many k němu patřící. Od r. 1458 stavěl a opravoval na Osece a stavěl komnatu (topenou světnici). Kupovali cihly, vápno, nářadí. Možná, že jen sváželi a že ani ke stavbě nedošlo.[4])

Jiří Poděbradský již od r. 1449 usiloval o to, aby byl Osek ke koruně vrácen, avšak teprve po desíti letech se mu to povedlo. Smlouvami Chebskými (1459, 25. dubna) postoupeny mu Most a Osek s Duchcovem.[5]) Král Jiří zapsal Osek (1459, 23. května) *Zbyňkovi Zajíci z Hazemburka*[6]) a nazejtří požádal knížete Bedřicha, aby Zbyňkovi hradu i s střelbou a špíží postoupil a lidí v poddanost uvedl. Zbyněk pak hrad a úřad svěřil Hanušovi z Naptic.[7]) Avšak již příštího roku vyvadil král Osek a zastavil jej l. 1460 dne 15. ledna *Prokopovi z Rabšteina* tak, aby hrad zůstal králům otevřen. Při tom mu dovolil prostavěti naň až do 200 kop, pokud by to svědomím opata z Oseka okázal. Když pak si v l. 1464—1465 nové peníze od něho vypůjčil, zase mu je na Osece zapsal. Prokop byl věrným přívržencem královým a do r. 1468 kancléřem. Zemřel l. 1472. Události na Oseku z posledních jeho let nejsou nic vysvětleny. L. 1468 uhnízdili se v Duchcově křižáci, kteří do Čech táhli[8]) a l. 1469 prý hrad Osek od královského vojska obležen.[9]) Jisto jest, že l. 1471 vojsko posíláno k Duchcovu, a že byly velké žaloby na posádku Oseckou pro škody, které

[1]) Arch. Drážďanský. [2]) Palacký, Urk. Beitr. [3]) Arch. Drážďanský. [4]) Arch. Drážďanský. [5]) Palacký IV b. 80. [6]) Arch. c. k. dvorský. [7]) Arch. Drážď., Paprocký o st. pan. 84. [8]) Staří letop. 194. [9]) Palacký str. 528.

v okolí dělala.[1]) Snad toho všeho příčinou byl *Jindřich z Rabšteina*, jenž Osek po Prokopovi držel. Tento zajisté l. 1473 takové škody v Sasích tropil, že knížata Arnošt a Albrecht sebravše vojsko, oblehli hrad Osek a opanovali jej i s Duchcovem. Dobyté zboží odevzdali královně Johance jako ředitelce zemské a ta zase jim slíbila (17. října), že mu Osek nikdy nebude navrácen, že hradby Duchcova budou pobořeny ve 14 dnech a Jindřich, jenž byl zajat, že postaven bude před králem, aby byl souzen a knížatům dosti učinil.[2]) Hned potom donucen Jindřich, aby udělal *Pavlovi Kníževi ze Sulevic* řádný zápis na Osek, ale když pak stál Jindřich l. 1474 na sněmě Svatomatějském, aby knížatům práv byl, tito poslů neposlali.[3])

Král Vladislav zapsal Osek l. 1474 Pavlovi a strýcům jeho Vácslavovi, Buškovi, Purkartovi, Petrovi a Janovi bratřím a připsal mu peníze na Osece (1475), protože mu vrátili zápisy své na Perno a Královský

Zámek v Duchcově. Pohled z parku.

Kámen. Konečně l. 1479 všem připsal životy.[4]) Měl však ustavičné nechuti s Rabšteinem, který o něm roztrušoval, že jej o Osek připravil (1477). Také měli spory o nějaké hory za Osekem.[5]) Ještě l. 1488 psali se Sulevští seděním na Osece, zejména když Bušek zapisoval věno manželce své Brygytě z Leisneka a Pavel, Vácslav, Purkart a Petr se za něho zaručili.[6]) Pavel zemřel nedlouho potom a panství společné řídil Purkart jménem bratří, avšak nepsával se již seděním na Osece, nýbrž na Duchcově. Od krále Vladislava obdrželi (1499) frystunk na horách u Oseka na 15 let a l. 1501 lovy a roboty na duchovenstvích, která k Oseku byla držena.[7]) Naposled držel panství *Jan Kaplíř ze Sulevic* a ten ho postoupil dobrou vůlí *Děpoltovi z Lobkovic*. To se stalo l. 1523 a t. r. Děpolt vyčetl peníze pánům Duchcovským za Osek.[8])

Po smrti Děpoltově dostaly se mnohé jeho statky, jež šetrným hospodařením získal, synům jeho. Byli to *Jiřík*, *Jan*, *Litvín*, *Děpolt*, *Kryštof*, *Petr* a *Vácslav*. Ti si vyprosili u krále Ferdinanda (1530), že jim hrad Osek a město Duchcov k dědičnému držení doprodal. Za to postoupili mu beze všeho úplatku panství

---

[1]) Staré počty Lounské. [2]) Arch. Drážďanský. [3]) Arch. č. IV 281. [4]) Rkps Vídeňský. [5]) Arch. Drážďanský, Arch. č. VI 85. [6]) Arch. Drážďanský. [7]) Arch. č. VI 576, 590. [8]) Arch. Třeboňský.

Dobříšské, jež měli v zástavě. Král si zůstavil vrchnost a užitek hor, ale bez újmy pánův.[1]) Z dotčených bratří zemřeli nejdříve Petr a potom Jiřík. Ostatní rozdělili se l. 1538 o Bílinu, Osek, Pravdu a jiné statky. Zámek Osek s městečkem pod ním, tvrz a město Duchcov s mnohými vesnicemi dostaly se *Václavovi* za díl.[2]) Tento a jeho potomci již stále sídleli v Duchcově.

V Duchcově připomíná se již l. 1385 »tvrz u rybníka«, tedy patrně již na místě nynějšího zámku. Jak již řečeno, býval Duchcov obyčejně příslušenstvím hradu Oseka a jen na krátký čas býval oddělen. V městě bývaly statky svobodné, které bývaly manstvím k Oseku. Asi od r. 1491 bývalo obyčejem, že držitelé Oseka na tvrzi Duchcovské bydlívali. Václav tuším tvrz rozšířil a proto se l. 1544 nazývá zámkem.[3]) Za Václavovy vlády stala se tato příhoda. Asi l. 1561 kázal devatenáctero hovězího dobytka přihnati na horu až k městečku Dol. Jiřetínu, aby se tu pásl na občinách, a žádal toho při poddaných svých, kteří dobytek v obci měli, aby každý jedno k sobě vzal a opatroval vedle svého, což jim také rychtář oznámil. Tu se lidé obávali, dají-li to na své statky připsati, že to tak věčně na nich zůstane. A tak nechtíce toho učiniti, šli k pánu svému a prosili ho, aby toho na ně nedopustil, aby na jich statku připsáno bylo, a pověděli, chce-li to tak míti, že ten dobytek do obce (t. j. ke *společnému pasení*) vezmou, ale že za škody slíbiti nechtí. Tedy řekl pán, že toho nežádá, aby za to slibili, a kde jejich zůstane, aby jeho také ostalo. Pak poručil, aby přece dobytek do obce vehnali, skrze rychtáře (tedy ten jednotlivý dobytek k sobě nebrali). Tu přišli lidé Mikuláše z Hochauzu a na Eisemberce, prosíce, aby sousedé dobytka tam vehnati nedali, že tak dobře právo k té pastvě mají jako oni. Řekl rychtář, že přímo od svého pána poručení má, že je tam vehnati mají. A tak je tam vehnali. Tu přišli zase lidé Hochauzárovi, vzali jim je mocí, vehnali je do městečka a prosili rychtáře, aby psaní pánu učinil, aby jim je pán nevháněl; pakli by se vždy stalo, že je také mocí vyženou. Na to rychtář pánu oznámil a pán zase psal, aby je zase vehnali, a jestli je zase vyženou, aby se s nimi o to nehadrovali, než aby se jich optali, z poručení-li vrchnosti to činí čili o své újmě. Když se obojí potkali, pověděli Hochauzárovi, že pana Václava ještě prosí, aby jim ten dobytek mocí nevháněl, však že ho prvé prosili, že se jim žádný pán v to nevkládal a že mají na to listy zpečetěné. Měli Hochauzárovi zbraně, ale nikomu nic neučinili. Konec není znám; mezi vrchnostmi přišlo ke sporu, o němž na ten čas také není známo, jak rozsouzen.

Zámek v Duchcově.
Dle staré litografie Dr. Raua a syna v archivu J. J. kníž. Ferd. Zd. z Lobkovic v Roudnici n. L.

Václav zemřel l. 1574, zůstaviv několik synů a dcer, avšak z větší části nezletilých. Proto jim sdělal poručníky a poručenství též vložil na manželku svou Bonuši z Veitmile. K témuž pořízení přiložil též seznam, co každému ze svých služebníkův odkazuje.[4]) Synové *Jiří nejmladší*, *Adam Havel*, *Jan Václav* a *Matouš Děpolt* l. 1583 let svých došli (kromě nejmladšího) a hned se potom rozdělili.[5]) Jiří dostal Duchcov s hradem Osekem tuším již opuštěným a několik vesnic, Adam Blatno, Jan Dolní Jiřetín s vesnicemi od Duchcova a Matouš Všechlapy též s vesnicemi od Duchcova.[6])

Jiří držel také Střekov, byl kr. radou a presidentem nad apelacími a udělil l. 1586 Duchcovským prodej vína, soli a smůly. Také jim dovolil, aby mohli pivo vařiti ve společném, obecném pivovaře, ani dříve směli jen po domech vařiti.[7]) Jiří zemřel l. 1590 a pohřben u sv. Víta v Praze. Na důkaz jeho »svatosti« vypravuje jezovita Chanovský, že zvony při jeho smrti beze všeho přičinění lidského a jakoby Božím povzbuzením hrany zvonily. Duchcov a Střekov přišly na bratra jeho *Adama Havla*. Tento držel také Všechlapy a l. 1594 zapsal sestrám svým Barboře a Anně každé po 7500 kopách na zámku Duchcově a několika vesnicích.[8]) S tím souviselo to, že obě panny Duchcov, Všechlapy a Střekov za mnohá léta spravovaly, i když okolo l. 1606 Adam zemřel a strýc jeho Jan Václav byl poručníkem *Václava Viléma*, syna jeho nezletilého.[9]) Přes to, že se v Duchcov zvedl, zůstaly šlechtičny v držení Duchcova a teprve l. 1612 ho Václavovi postoupily. Současně nabyl od Jana Václava statku Jiřetínského s Litvínovem. Na Jiřetíně

[1]) Arch. gub., DZ. VII L 21. [2]) DZ. 45 E 11. [3]) DZ. 171 B 11. [4]) DZ. 18 J 23, Reg. svěd. kom. soudu 1543–1568. [5]) DZ. 83 B 25. [6]) DZ. 66 H 19. [7]) Rodinný arch. Fyrštemberský. [8]) DZ. 91 L 6. [9]) Reg. kom. s.

věnoval manželkám svým l. 1612 první Anně Marii roz. z Fyrštemberka a l. 1616 druhé Markétě Františce roz. z Dietrichšteina.[1]) Vácslav zemřel kdysi okolo l. 1625. Syn jeho *Frant. Jozef* z druhého manželství ujal Duchcov, došed let svých, a l. 1635 městské svobody potvrdil. Zemřel také brzo, odkázav Duchcov manželce své *Polyxeně Marii* roz. *z Talmberka*. Tato se po druhé vdala za *Maximiliana hr. z Valdšteina* a s ním potvrzovala l. 1644 svobody Duchcovských.[2]) Zemřela l. 1651, odkázavši Duchcov z polovice manželovi a z polovice jich obou dětem.[3]) Maximilian zemřel l. 1655 a Duchcov dostal se nejmladšímu jeho synovi *Janovi Bedřichovi*, jenž se stal l. 1668 (vlastně 1674) biskupem Hradeckým a l. 1675 arcibiskupem Pražským. Zemřel l. 1694, zřídiv z Duchcova panství nápadní. To bylo určeno především pro *Jana Jozefa*, mladšího syna Arnošta Jozefa, synovce arcibiskupova. Týž zemřel l. 1733, nezanechav mužských dědicův. Duchcov spadl tedy na *Jozefa Jana Jiřího*, mladšího syna bratrova, jenž vyženil Litomyšl a l. 1771 zemřel. Po něm následoval syn *Jiří Krystyan* († 1792), po tom zase syn *Jiří Jozef* († 1823). Jediný syn tohoto byl *Antonín*, jenž zemřel l. 1848. Syn jeho *Jiří* zemřel již l. 1854, zůstaviv syna *Vladislaoa* († 1877) a tento syna *Jiřího Jana*.

[1]) DZ. 136 H 4, 137, O 20. [2]) Arch. Fyrštemberský. [3]) DZ. 112 E 9.

Hrad Osek. (Dle staré kresby Zinggovy.)

Pavilon (nyní špitál) v parku zámku v Duchcově.

TVRZE OKOLO DUCHCOVA.

Všechlapy blízko Duchcova jest ves stará, po níž se psal ok. l. 1238 Ctibor (Reg. II 1219). Ve 14. století se Všechlapci hodně rozvětvili,[1]) třebas snad nebyli jedné krve. Na Všechlapech seděl asi l. 1390 *Humpolec*, jenž tu dědil po n. Oldřichovi, kustodovi Vyšehradském (Lib. erect. XII 110). *Mikuláš* odvážný (1394) měl také Polerady, učinil 1406 zbožné nadání v klášteře Teplickém (VUSp. 1893, IV 25, arch. Drážďan., Lib. erect.). Snad je to týž, který seděl od r. 1414 na Zabrušanech. Dvůr a část vsi měl l. 1413 Pešík, jenž na ně přijal věno ženy Vítkovy, současně žil i *Jan*, jenž se také l. 1419 připomíná (Rel. tab. II 99, arch. Drážďan.). Jiný *Jan* seděl l. 1453 ve Všechlapech a vyženil statek Lužice (DD VI 234). Žil také 1457 s bratrem Jetřichem (Brüxer Stadtbuch n. 348). Tvrz, dvůr a ves dědili *Jiří Kozelka ze Hřivic* a *Jan Žďárský ze Žďáru* a dostali l. 1515, dělíce se, každý polovici. Po onom dědili jeho díl synové Václav a Vojtěch a tři dcery a ti prodali jej 1552 *Mikuláši Žďárskému*, jenž od r. 1547 díl n. Jana, otce svého, držel (DZ. 250 K 5, 5 F 21, 47 F 29, 10 E 1). Mikuláš věnoval na tvrzi 1553 manželce své Johance z Dobřenic, odprodal pak něco příslušenství a zemřel l. 1565. Jsa hejtmanem hradu Pražského, pohřben u sv. Víta (DZ. 11 E 1, 13 M 7, Schaller, Prag I 199). Všechlapy dědil po něm bratr jeho *Žibřid*, jenž na nich 1566 Kateřině z Sulevic, manželce, věnoval (DZ. 15 G 4, L 23). L. 1580 prodal Všechlapy *Bonuši z Veitmile*, vdově po n. *Václavovi z Lobkovic*, jako poručnici dětí nezletilých. Synové její (jak již psáno v dějinách Oseka) rozdělili se l. 1583 a *Matouši Děpoltovi*, nejmladšímu, vykázány za díl Všechlapy s mnohými vesnicemi od Duchcova (DZ. 20 T 22, 67 E 11). Tento stal se c. k. truksasem a rytířem řádu sv. Jana. Maje před sebou l. 1586 cestu dosti dalekou, postoupil l. 1586 Všechlap své mateři, ujav zase, postoupil 1590 a zase ujal l. 1592. T. r. však prodal tvrz Všechlapy se statkem Adamovi Havlovi, bratru svému (DZ. 68 C 30, 166 O 4, 1084 M 13). Od té doby až do r 1850 patřily Všechlapy k panství Duchcovskému. Tvrz stála ještě l. 1638.

Ves *Zabrušany* jest starodávné sídlo panské. V l. 1207—1209 sídlel tu *Jaroslav*, jenž byl mezi prvními dobrodinci kláštera Oseckého (Reg. I 230, 232, 237). V l. 1336—1337 nacházíme Zabrušany v držení *kláštera Sedleckého*, ale Anežka ovdovělá Noslínova z Kutné Hory brala odtud plat do života (Reg. IV 112, 168). Rodinu Noslínův neb Nösslův nacházíme později v držení Zabrušan. Vrchní právo nade vsí měli páni z Oseka, protože byla manstvím ke hradu Oseku, ale *Hanuš Nössl* držel tu v l. 1377—1398 opevněný dvůr a ves s farním kostelem. Po něm následoval l. 1404 *Jindřich* z téhož rodu, avšak od r. 1414 byl tu pánem *Mikuláš*, předek *Zábruských ze Všechlap* (Lib. conf., Arch. Drážďanský). Potomek jeho *Jetřich* seděl na témž manství l. 1454. Později došlo k rozdělení statku. Jedna polovice připojena k Želenkám, poněvadž jich Zábruští nabyli. Čtvrtina Zabrušan patřila l. 1538 k Oseku a celé Zabrušany později ke Všechlapům, s nimiž koupeny (1592) k Duchcovu.

Želenky nazývaly se v starší době také *Malými Želenicemi*. Bývala tu dvojí léna ke hradu Oseku. Na jednom se dvorem seděli dlouho Vchynští (1397 Stanimír, 1398 Bušek, 1438—1441 Protivec, 1493 zase

[1]) Jedna pošlost byla na Skoroticích, 1363 Ješek, 1368—1375 Oldřich, jiní 1398—1419 Štěpán, 1413 Slajbor na Hořenicích, Jan Olomuc 1407 na Světci, 1415 na Jeníkově, na Zabrušanech Zábruští ze Všechlap (viz to), 1425 Oldřich Šepták na Brti, týž se Zikmundem 1454 na Hořenicích (Lib. conf. a j.)

Protivec). Druhé s tvrzí držel l. 1393 Heřman ze Stupic, l. 1398 nějaký Frycek a od r. 1404—1419 Martin s Petrem, erbu podkovy. Zdá se, že potomky jeho byli *Želenští z Sebuzína*, zejména l. 1470 Jiřík (Arch. Drážďan., Stará kniha Praž., DD. 61 str. 498). Jemu a jeho synu Jiříkovi král Vladislav l. 1492 Želenky z manství propustil (Rel. tab. II 460). Jiří tento seděl tu ještě l. 1511 a po něm l. 1515—1518 *Bernart* (Hallwich, Graupen 94, Reg. k. s.). Ten aneb nástupce jeho *Jan* (1529) přikoupili druhý statek ještě manský (DD. 63 str. 305). Později měl polovici *Zdeněk* a polovici Jiřík a *Gabriel*; onen před r. 1540, tito l. 1545 prodali své statky *Vácslavovi z Lobkovic*, jenž je připojil k Duchcovu (DZ. 7 E 22).

V *Horním Litvínově* býval farní kostel již ve 14. stol. a tvrz také velmi záhy. Protože blízko jest Dolní Litvínov a v starých pamětech se obojí od sebe nerozeznává, nesnadno jest uhodnouti, kdy který komu patřil, zejména nejisté, kterou část l. 1391 Těma z Koldic držel a která patřívala přímo ke hradu Oseku. Tolik je jisté, že na Horním vládli 1357 *Heřman* a *Jetřich* bratří *Gablincové*, 1393—1403 Bedřich z Rysen s dvěma příbuznými a 1409 Rynart *Rabicár*, konajíce odtud manské služby ke hradu Oseku (Lib. conf., arch. Drážďan., Lib. erect.). Z 15. století známe několik držitelů Litvínova, ale nevíme, jestli Horního neb Dolního.

Bezpečné dějiny začínají teprve v 16. st. L. 1505 prodal *Kašpar z Jonu* tvrz Svrchní Litvínov *Zikmundovi z Duban*. Ten jej držel do r. 1532 a prodal potom *Mikuláši Velemyskému z Velemyšlovsi*, od něhož se dostal l. 1534 *Zikmundovi z Knoblshofu*. Prodeje tyto dály se na způsob zástavy, a proto Jonové statek zase vyplatili. Od r. 1542, kdy zemřela Anna Fictumova, manželka *Martina z Jonu* († 1547), vyskytují se v držení Litvínova, kdež se i náhrobky jich spatřují. Po Martinovi zůstali tři synové, z nichž první dva *Jiří* († 1566) a *Abraham* († 1571) Litvínov drželi, ale bez dědiců zemřeli (DD. 63 str. 44, 63, 314, 326, Arch. zemský). Litvínov dostal se potom potomstvu Arnošta, jenž byl bratrem Martinovým. Poručnicí byla Anna roz. ze Šarotinu, vdova po Arnoštovi, v l. 1572—1579 (DD. 64 str. 388, arch. Třeboňský). *Jáchym*, syn její, prodal Litvínov l. 1589 *Janovi Vácslavovi z Lobkovic*, jenž jej připojil k Jiřetínu. L. 1617 oba statky Horní i Dolní Litvínov z manství propuštěny (DD. 64 str. 472, 53 f. 48). S Jiřetínem připojeny byly oba od r. 1608 k Duchcovu.

V *Dolním Litvínově* byla také tvrz, jež se až do 17. st. udržela. L. 1398 tu byl manský statek ke hradu Oseku, který drželi *Petr Grosse* a *Hanuš*, jeho strýc. V 16. století seděli tu *Šénové z Šénu* (von Schönau), totiž 1558 Alexander, l. 1565 Kryštof († 1572). L. 1580 byl statkem *Mikuláše Hyzrle z Chodův*, ale za některý rok potom koupen k Jiřetínu (Arch. Drážďan., Reg. kom. soudu, DZ. 165).

V *Dolním Jiřetíně* také se tvrz až do 17. stol. udržela. Městečko, prvotně trhová ves, připomíná se již l. 1263, kdy obdrželo svobody od Protivy, pána svého. Ze seznamu patronů zdejšího kostela jde na jevo, že Jiřetín obojí patřil k Bílině, ale že v jednom z nich byl také drobný statek zemanský (1354 Jana Kerunka z Lomu, 1394 Petra z Gablence, 1399 Kašpara odtudž). Posledním z Bílinských tu vládl *Těma z Koldic*, jenž na Jiřetíně (1474) manželce Markétě z Vartenberka věnoval. L. 1491 zastavil obojí Jiřetín známému válečníkovi *Vácslavovi Vlčkovi z Čenova*. Zápis Vlčkův přešel pak na jiné držitele a naposled na *Jáchyma z Malcánu* a na Krupce, od něhož *Šebestian z Veitmile* Jiřetín vyplatil. Ok. l. 1562 koupen Jiřetín od Jana z Veitmile a Vácslav z Lobkovic připojil jej k Duchcovu, když jej byl král Ferdinand z manství propustil.

Když se l. 1583 synové po n. Vácslavovi dělili, dostal *Jan Vácslav* na svůj díl městečko Jiřetín a při něm tvrz starou s vesnicemi od Duchcova a přikoupil k tomu statek Litvínovský. Oba ty statky připojeny l. 1612 k panství Duchcovskému (Reg. II 472, IV 815, Lib. conf., Arch. Drážďanský, Brüxer Stadtbuch, Arch. mus., DD. 61 str. 516, 62 str. 167, 465, DZ. 14 H 11, 66 H 19).

Při samém Dolním Litvínově jest ves *Lipětín*, která se l. 1227 klášteru Zderazskému odkazem Kojaty Hrabišice dostala. Po r. 1420 uchvácen od světských držitelů a držen v 15. stol. k Mostskému hradu. V první polovici 16. století dostal se v držení *Kryštofa z Šénu* (Schönau). Buď on aneb jeden z nástupců jeho tu tvrz vyzdvihl. Týž měl syny *Alexandra* a *Opla*, z nichž onen se od bratra penězi oddělil; Oplovi zůstaly pak Litvínov a Lipětín. Týž zemřel před r. 1546 a syn *Kryštof* měl v l. 1565—1567 spory o Lipětín s Alexandrem, jenž jej chtěl pro sebe vyplatiti. Ale po smrti Kryštofově vyplacen jest Lipětín přece k Mostskému hradu (asi 1586). Při něm zůstal až do r. 1598, kdy jej obec Mostská *Janovi Vácslavovi z Lobkovic* prodala. Připojen pak k Jiřetínu a l. 1608 k Duchcovu (Reg. I 332, Reg. kom. soudu, DZ. 173 E 20).

Vesnice *Zaluží* nedaleko Dolního Jiřetína patřila ode dávna ke hradu Oseku. Ves sama připojena l. 1333 ke hradu Kostomlatům a zůstávala při něm až do r. 1512, ale dvůr, při němž povstala tvrz, ponechán jako manství služebné při Osece. Držitelé jeho připomínají se 1393—1394 Ramfolt z Bontensee, 1419 Hanuš z Polenska a 1454 Hanuš Gerhengros (Arch. Drážďanský). Později patřily i tvrz i ves ke hradu Mostskému a od něho 1535 prodány *Jiříkovi z Horče* neb *z Hartyše*, po němž ji synové jeho *Jiřík* a *Adolf* zdědili. Onen koupil l. 1577 Janov, kterýž před smrtí svou († 1585) odkázal bratru Adolfovi. Tento zemřel l. 1610 (DZ. 22 Q 3, 135 C 1) a synům jeho statek manský Zaluží l. 1613 dědičně ve dsky zemské vložen od cís. Rudolfa (DZ. 136 K 3). Když se synové asi l. 1615 dělili, dostalo se Zaluží *Maurycovi Jindřichovi*. Tomuto l. 1623 zabráno a prodáno s Janovem. Při tomto a pak při Hořeticích zůstalo Zaluží do r. 1700 a později připojeno k Duchcovu.

Ves *Svinčice* v osadě Lužické ležící připomíná se poprvé r. 1207 (Reg. I 230). Patřila *klášteru Oseckému* až do r. 1420, kdy se dostala zápisem *Mikuláši ze Všebořic* a později postoupena *Jakubovi ze Vřesovic* (Arch. č. II 453). L. 1460 zavázal se Jakub, že Svinčice a Obrnici klášteru za tři léta vrátí (Arch. Osecký). Klášter odprodal l. 1577 jeden dvorec k dědictví *Hynkovi Rausendorfovi ze Špremberka*, který z něho udělal dvůr poplužný a při něm tvrz vyzdvihl (DZ. 19 N 1). Tu držel pak *Adam starší Štampach ze Štampachu* a synové jeho prodali ji (1610) *Tomáši Tyzlovi z Daltic* (DZ. 185 C 25). Tomuto l. 1623 zabrány a prodány *Brygytě Badeniové z Renten* (Bílek, Děje konf. str. 724). Statek tento připojen pak k Paředlům, kdežto ostatní ves zůstala při klášteře Oseckém.

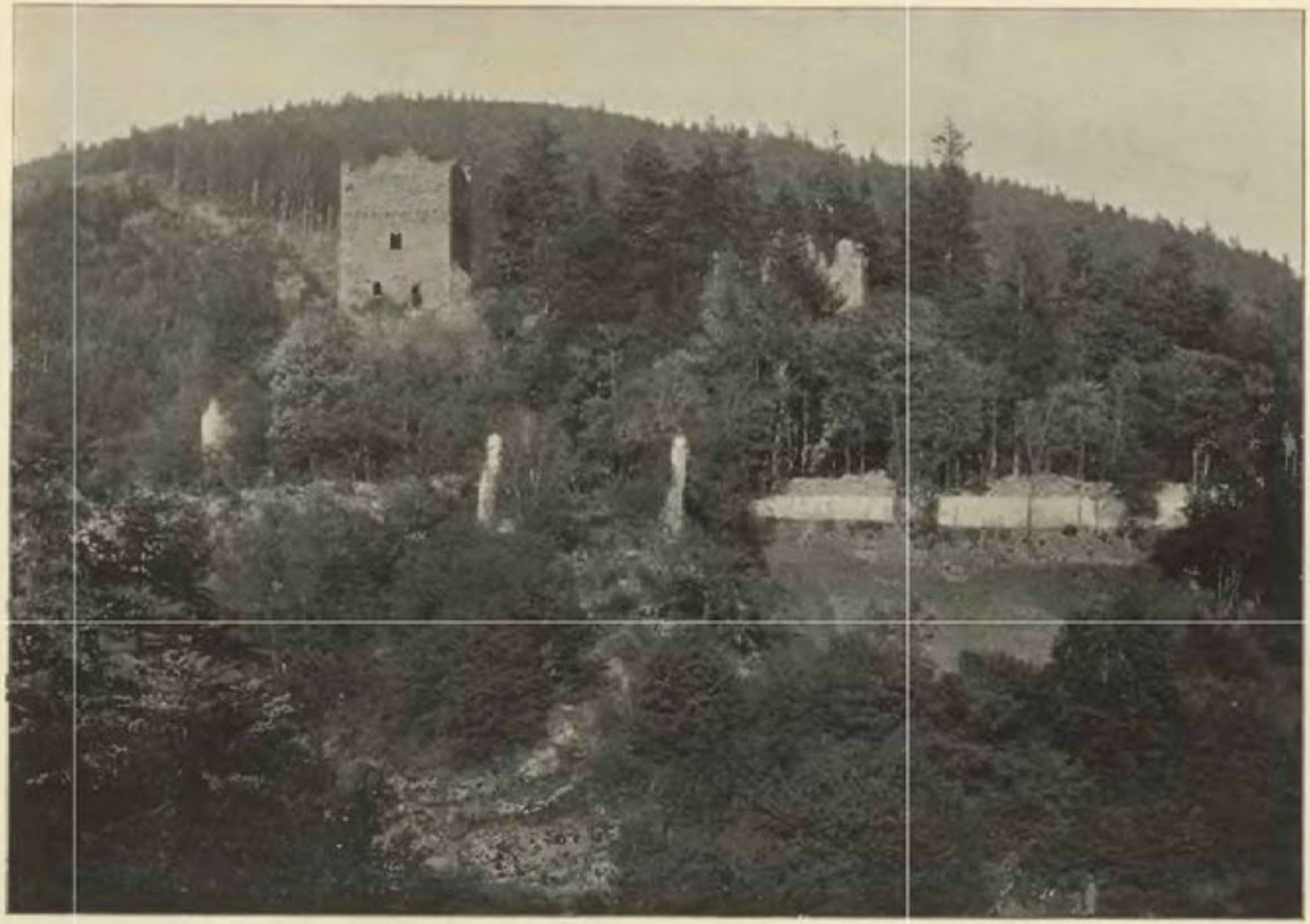

Sloup od severu (v popředí dům Berkovský).

SLOUP HRAD.

Severní Čechy, zvláště Litoměřický a Boleslavský kraj obsahují množství pitvorných hradišť, totiž podnoží, na nichž hradové vystaveni bývali. Od Trosk táhne se tato oblast až k Labi, obsahujíc mnoho zvláštností takových, že jim není nikde rovno. K těmto patří také Sloup, sloupovitá skála u vsi též tak řečené, vypínajíc se v okolí půvabném a majíc také jako středověké sídlo výtečnou polohu.

U paty Svojkovských hor, po jichž bocích se z části ves Sloup rozkládá, otvírá se pěkné údolí na jedné straně různotvarnými skalami a bory, na druhé straně lázy zavřené, v němž se před časy blýskaly hladiny několika rybníkův. Potok, teka z jednoho na druhý, je napájel a občerstvoval. Nyní je jich méně. Uprostřed bývalého rybníka strmí na nevysokém podstavci o sobě silně strhaný balvan pískové skály, na jedné straně svislý, sice pravý sloup, kterýž pokrývaje místo dosti velké, dosahuje výšky asi 40 m. ne-li více (průměr dlouhý 93 m.). Hrany a výstupky jeho podemlety již dávno vodou a tisícileté povětří způsobilo zvláštní barvivost skalních tvarů ze žluta do šeda, která při jasném osvětlení mocně jímá. Dojem ten zvyšuje omšení, stromoví na povrchu, okna, otvory a chodby ve skále vytesané. Vyšší části jsou urovnány tak, že zde velký kus sploštěn a onde zase stupňovitě přitesán jest, jak se právě pro tvar skály mohlo dělati. Štěrbiny a rozsedliny jsou dílem bedlivě zazděny, dílem viděti na dražích a železem vydlabaných děrách, jak tato místa někdy trámy a příčkami byla opatřena. Na patě skály, zvláště na severovýchodní straně jest vytesáno několik sklepův (nových 3), jichž Sloupští užívají.

Hrad Osek.

Fot. K. Pietzner, c. k. dvor. a kom. fotograf v Teplici-Šanově.

Na jižní straně, kdež skála ve vzduchu visí, vystavěny při ní chalupy, v nichž lidé beze strachu obývají; kouř z domkův vycházející stěny skalní začernil. Bohužel tu skála již hodně podebrána, takže se objeví po čase nutnost ji podepříti.

Než přistoupíme k popisu vnitřku, jak totiž jest skála rozvrtána, dlužno zmíniti se o podivném a podivínském způsobu panujícím ku konci 17. a v 18. st. zřizovati poustevny. Když byl svět překonal šťastně blouznění o pastýřích a svrchovaném idyllu, shledávali páni krásu v osamotnělém, prý pobožném rozjímání, na něž se ovšem jen dívali. Byla to doba, kde v Kuksu »svatí na stromích rostli« a hrabě Kokořovec hrad pustý Sloup v poustevnu proměnil, takže lid pak skále jinak neříkal, než Einsiedlerstein (Poustevničí skála). Pověděti sluší, aby se poznávalo, co je od pánův a co od poustevníkův.

Nynější vchod na Sloup jest nový; starý vchod býval nějaký kus dále jdouc k západu, totiž na severní straně, kdežto k nynějšímu vchodu užito rozsedliny od západu k východu se táhnoucí, k níž vchod

Sloup.

ve skále mříží zavřený prolomen. Přístup ten udělán od hraběte Ferdinanda Hroznaty Kokořovce a dřevěné schody v rozsedlině podle potřeby obnovovány.

Vyjdouce na skálu octneme se *v příbytku poustevníkově*, který tu měl světnici, světničku, kuchyni a skrytou komůrku. Jsou to staré místnosti, ale příčky jsou nové z cihel. K tomu bytu přiléhá stará komora skalná, prý bývalé vězení.

Z tohoto příbytku jde se křivolakou chodbou na dvorek skrovný, obdélný, ale na jedné kratší straně obloukem zavřený, který je na třech stranách vysokými útesy zavřen, ale na jednu stranu otevřen, takže lze odtud ven patřiti. V západním rohu této prohlubeniny jest u skály ohromný buk snad třistaletý, do jehož kůry jsou jména vznešených navštěvovatelův vyřezána, mezi jinými císaře Františka a jeho manželky (1804, 18. října). Východně od tohoto dvorku jest komůrka ve skále, majíc okno a dlouhý otvor k založení břevna, neb bývala dříva kryta. Naproti jejímu vchodu jsou dvéře do tak zvané *zbrojnice* o dvou sklepích, ze skály tesaných, do nichž vniká světlo dvěma vysokými, nahoře zakulacenými okny. Spatříme tu na stěnách drážky, ve kterých byly příčky na zavěšování některých předmětův. Hledíc k tomu, že každodenní potřeba více váží než občasná, máme za to, že tu byla komora na zavěšení masa a zvěřiny a ostatní místnosti kuchyní

a spíží.[1]) První sklep podepřen jest šesti hrubými, ze skály vytesanými pilíři, jako vídati v kostelích; ve výklenku po obou stranách okna spatřují se dvě sice neumělé, ale jistě velmi staré povypukliny, totiž na jedné straně ležící lev a skála, skrze niž se vine had, na druhé straně mříže, zdánlivě místnost zavírající a lvice kráčející, u jejíž přední nohy jest žába. Obrazy ty zavdávaly příčiny ke mnohým jalovým a učeným výkladům a rozpravám. Nejméně důvodně vykládáno, že pocházejí ty povypukliny od templářův, ale i jiní vykladači skutečných příčin neuhodli. Neb lev a lvice (nikoliv tygr, jak se někdy vykládá) byly oblíbeným znamením erbovním; nad to ozývají se jako obraz mužnosti a síly ve mnohých písemnostech starých a byly tedy oblíbeným obrazem, takže spíše lze hádati na osobní oblibu zakladatelovu aneb pracujícího, nežli načkoliv jiného a to ještě v místnosti, jejíž pravé určení ani neznáme. V druhém sklepě jest malý pahrbek složený ze škvárův a rozličného kamení, spojeného maltou, kterým poustevníci Kalvarskou (neb Olivetskou?) horu zobraziti chtěli; zde se také před velkou nocí modlívali. Vracejíc se ještě ke *dražím* dlužno se zmíniti, že jsou v prvním sklepě podivuhodné, nacházejíce se nejen pod samým stropem, nýbrž i dvakráte v pilířích, a naproti podstavcům pilířů jsou zase draže ve stěnách, takže byly troje přihrady nad sebou. V druhé místnosti je to podobné.

Z této tak zvané zbrojnice lze přijíti na prostřední pavlač. Vedle totiž těchto sklepů táhnou se po straně skály *troje branné pavlače* nad sebou, dosti pravidelně ve skále vytesané a cimbuřím, či prsní braní (zvýší asi metru) též ve skále vytesanou hrazené. Pavlače byly spojeny schody, takže se z jedněch na druhé a na jiná místa sbíhati mohlo. Nad nimi na skalném vrchu rostou duby a borovice, avšak i pavlače byly ještě ku konci 19. st. oživovány zelenou révou, kterouž tu ještě poustevníci sázeli. Po těchto pavlačích nahoru a dolů a po lávkách dřevěných, které černé propasti pokrývají, přichází se na západní konec hradiště, kdež se všechny pavlače (ovšem skrze schody) sbíhají, ale lze také z tak zvané zbrojnice po 18 stupních na horní pavlač přijíti. V těch místech, kde se pavlač končí, jsou staré schody a nově udělané stezky, jimiž se přichází na západní končinu; tu se ukazoval otvor cihlami vyzděný, jímž se hnůj a všechna nečistota do hluboké propasti shazovala.[2]) Z těchto pavlačí chodívalo se ke sklepům skalním; na nejvyšší z nich jsou místa ve skále jen tolik vytesaná, co by se tu obraz zasaditi mohl, jeden nedaleko druhého, protože tu poustevníci měli křížovou cestu.

Na západní straně jest *vyhlídka*, sklípek, přístupná chodbičkou, zvýší malého člověka, kterýž býval, jak svědčí draže, břevnovím pokryt. Má dvě okna neb vyhlídky, z nichž dobře na severní a západní stranu viděti bylo a proto se i na tyto strany pohodlně střílelo. Rozhlížeti se z nich jest rozkoší. Okno vedle této hlídky jest široká rozsedlina, která dříve, jak ukazují draže, zahrazena byla a to proto, že je to jediné místo na celém Sloupě, kudy by se odvážlivý člověk vydrápati mohl. Snad i tuto Sloup l. 1445 ztečen. Odtud lze minouc rozsedlinu jíti na stranu k okrouhlému místu neb rundelu, odkud lze patřiti na nový zámek a jeho pozadí. Několik kroků odtud k východu jde do hluboké, avšak jen něco přes půl metru široké rozsedliny schod velmi příkrý, obsahující až k ohbí 72 a pak 36 stupňů.[3]) Účel jeho je, aby se sešlo do dolejšího dvorka a konic tu se nacházejících a naopak, který příchozí tu koně odevzdal, stoupal tu nahoru. Na temeni skály (k západní straně) jsou základní zdi nějakého stavení, které jest do polokruhu zakončeno, tuším starého obydlí (snad věžovatého), ke kterému všechny staré schody a chodby směřovaly. Hájek se tu zelená a pod ním bují mech a vřes a kdekoliv se do země zakopne, všude se objevují popel a oharky, také tu vykopali zbraně, kusy cihel a uhlí. V blízkém okolí vykopáno množství spáleného obilí, pšenice, žita a hrachu.

Nedaleko odtud jest otvor okrouhlý, pokrytý dřevěnou mříží, v průměru něco nad metr široký a dlouhý, kudy se největší zločinci do *hladomorny* spouštěli. Dříve se do ní nemohlo, ale při upravování Sloupu prolámala se ze spodku jeho chodba na horní pavlač a k novému vchodu přidělalo se 8 stupňů dosti příkrých. Tehda se odtud vyneslo dosti lidských kostí. Hladomorna či smrtonosné vězení podobá se lahvici, jako všechna taková vězení v pískovci vytesaná, ale Němci mu říkají čbán (Krug). Dole má asi 3 m. v průměru (více a méně, protože není pravý kruh), vysoké jest asi 10 m. Na stěnách, pokud velký muž dosáhnouti může, jsou vyškrabány rozmanité a mnohé obrazy, které vězňové z dlouhé chvíle udělali. Nejhezčí obraz jest pan Ježíš na kříži (na straně severní) maje ruce po starém způsobu vodorovně natažené a nohy nikoliv přes sebe, nýbrž vedle sebe. Od toho kříže na levo jest lipový lupen, ale vyškrabaný jako preclík, v levo jest také jako lupen, ale ostřím dolů obrácený a napříč přeříznutý. Pod lipovým lupenem jest sekera a písmena M I. V levo od levé ruky jest jako štít a na něm dvě paličky vzhůru postavené a dole příčkou spojené. Na západní straně jest také obraz Ukřižovaného a jako v zadu menší obrazy lotrů, na kříži visících. Avšak pod severním křížem jest ještě jednou Ukřižovaný a u něho hvězda o 8 špicích, dosti úhledně vyškrabaná. Na severní straně jest kromě toho několik zajímavých obrazův, především totiž v pravo dole skupina 7 tanečníkův, jeden jde napřed drže se s mužem, do něhož jest žena zavěšena, pak následují dva páry, z nichž přední se drží za ruce a zadní jsou vedle sebe. Všichni muži mají meče a jsou v kroji 15. st. Nad tím jest

---

[1]) Zbrojnice jsou původu pozdějšího. Zbraně ukládaly se do jarmary (armarium), jako měli manové na Karlšteině. Také mívali mnozí bojovníci svou zbroj, a pro těch několik zbrojných pacholkův, kteří byli na Sloupu, stačil nějaký kout. [2]) Nenašel jsem. [3]) Dali mu jméno Knappenstiege.

jezdec na koni a před ním dvě postavy stojící. V pravo od tance mřežování, jako by bylo ozdobné 𝔐 a nad tím koruna, v levo pak velký kalich, a něco výše jest jako na štítě kalich zavřený a v něm kříž, v pravo od něho neurčité znamení s křížem na vrchu a v levo čárkované lemování. Na této straně dole jest žena, která vede dítě, mezi nimi je srdce a odtud v levo muž v kroji 15. věku. Na západní straně blízko vchodu jest kus hebrejského písma, hned u vchodu přesýpací hodiny a dole nejednou čáry, jimiž snad vězňové dni počítali. Na východní straně jest nejméně obrazů a jsou také nejhrubší. Mezi jinými je dole pila a nějaká neznámá znamení. Kromě toho spatřuje se množství hlav, sluncovitých znamení a jiných předmětův. Nikde není zápisu, jako bývá ve vězeních pozdějších dob. Vše jest patrně z 15. století, když ještě umění psáti do všech vrstev lidských neproniklo.

Z toho místa, kde jest otvor vězení, jde se po starých schodech skalních do horní pavlače a z té vedle vrcholu již dotčeného buku ke kapli. Nejen její okolí, nýbrž i celý vrch skály a kde se udělati dalo, jest opatřen pěšinami a na nebezpečná místa dána zábradlí. To vše jest zásluhou hraběte Karla Vchynského.

Kaple na Sloupě.

Do široké rozsedliny uprostřed hradiště sbíhají ze dvou stran proti sobě *schody* ve skále vytesané.[1]) V rozsedlině, kde se rozcházejí a která jest z hořejška velmi hluboká, jest dvorek, na jehož konci se *brána*, starý to vchod nacházela. V této bývalé bráně posud viděti na obou stranách draže pro bývalé trámy, mezi nimiž se vrata nacházela, také viděti díry, do nichž se hrubé klády a závory dávaly, když se brána zavírala. Před touto branou ještě dobře viděti, jak šla *stará cesta*. Šla totiž přes rybník, buď po náspu aneb mostech snad zvoditým mostem přerušených, podle skály pod bývalý příkop až ke přední bráně, kudy se spouštěl zvoditý most, přešla pak pod dřevěnou pavlač, po níž zbyly toliko čtvery draže ve skále, a pak podle dvorku do rozsedliny, kdež se nacházela zadní brána.

Dotčený *dvorek* venkovský jest na všech stranách vysokými skalami zavřen. V prostranném sklepě jest *studně* široká a jindy velmi hluboká. Poněvadž právě v těch místech na patě skály síň vylámána, aby se do dolních (nových) sklepův choditi mohlo a tato síň až za studni zasáhla, přerušena jest studně sama, a pak spodní její část zasypána. Na tomto dvorku jsou ještě dva prostorné sklepy. Jižně jest sklep, k němuž

[1]) Dali jim jméno Ritterstiege.

je jen díra; zde prý byla *konice*, což se se způsobem sklepu srovnává, ana má uvnitř dvoje stání. Zavírala se vraty a závorou. Na západní straně jest krásná branka s končitým obloukem, kterou se vstupuje do velkého sklepu; tu bývala též konice. Z ní se pak přichází do sklepu, vlastně výklenku k východu otevřenému, v němž byla *kovárna*, jak svědčí zbytek výhně. Byly však na dvorku ještě jiné místnosti, zajisté totiž *holomčí světnice*; neb dvorek pokryt byl bezpochyby střechou a stropem, jak svědčí nejen draže pro břevna, nýbrž i šikmý vřez nad sklepem studnice. Malé okrouhlé díry, čtverhranaté otvory a draže k zapuštění prken a břeven jsou skorem v každé štěrbině, rozsedlině a propasti, kde jen zdání bylo, že by se mohl někdo na hrad dostati, a svědčí o tom, že byly na zdejším hradě silné a mnohé dřevěné stavby, kteréž se často obnovovaly.

Z dotčených schodův oboustranných (shora ke bráně jdoucích) má západní 75, východní 35 stupňů (nepočítajíc 15 dolejších). Od 43. stupně západních schodů jde se k nedokonané kruchtě skalní *kaple*. Tato prostranná kaple, několik jeskyň a výklenkův a dva domky, z kterých jeden na bývalé kořenné zahrádce stojí, pocházejí aspoň ve své nynější způsobě z dob hraběte Ferdinanda Hroznaty Kokořovce, zakladatele poustevny a jsou z větší části dílem prvního poustevníka Konstantina, jehož nástupci zahrádky a živé ploty založili. Kaple byla za Kokořovce, jak přitesání svědčí, snad ze staré nějaké komory rozšířena a přetvořena. Její hrubé šedivé stěny v pouhé skále beze všech ozdob, mdlé osvětlení, vyhlídka kulatými okny na těsný dvorek ve skalní rozsedlině dojímá člověka tak, jako by stál v katakombě. Nad oválním otvorem ve stropu kaple klene se zděná báňovitá lucerna, ze které, pokud tu nahoře poustevníci bývali, ráno, v poledne a večer zvonek se ozýval a to týž, který od r. 1785 ve vížce pod hradem visí a jehož elegický hlas třikráte za den údolím zaznívá. Kaple jest prostranství 18 m. zdélí a 5 zšíří osvětlené jedním oválním a dvěma velkými čtverhranatými okny. V jejím pozadí jest oltář či vlastně hrubý pískovec ve čtverec přitesaný, kterýž nechali státi vytesávajíce kapli. Od oltáře v pravo jest ve skále veliký výklenek, v němž se skříň nacházela. Za oltářem jest 7 schodův ke dveřím vedoucím přes chodbu do *zakřiští*, malinkého sklípku. Tato (severní) chodba končí na jedné straně na východním konci jednoho z oboustranných schodův, z druhé strany jde několik stupňů dolů do hlavní chodby, kterouž se jde k nynějšímu východnímu vchodu. V této hlavní chodbě jest několik dveří k malým tmavým sklípkům, které se podobají šatlavám. Osvětlena jest tato chodba oknem na východní straně. Kdo chce se tedy dolů do kaple dostati, buď se béře touto hlavní chodbou, hned ode vchodu aneb skrze dvířka, která jsou za oltářem.

Na skalisku, kteréž jest vysoko nad sklepem studně a odděleno jest rozsedlinou od vedlejší skály, jest domek docela ze skály vytesaný, v němž jest prostranná světnička s 4 okny a síňka. V 18. století bydlívali tu poustevníci, ale za starých dob byla tu prý hauptwache a v posledních letech udělali z něho knappenhaus, k tomu je měla postava oděnce s kopím a mečem, vymalovaná na omítce severní strany, avšak patrně teprve po spuštění hradu malovaná. Dříve tu byl model Velnické sklárny, pak sem postavili tak zvané Theatrum mundi.

Třiadvacet stupňů výše jest na východ na zakulaceném výstupku prostranné místo zábradlím zavřené na způsob nějaké bašty. Pod tím jest podobná místnost, též zavřená, k níž se po schodech schází. Z obou lze se rozhlížeti po krásném okolí. Blízko odtud (nad obydlím poustevníkovým) jest *domek* (letohrádek), vystavěný hrabětem Jozefem Max. Vchynským asi r. 1770, ale r. 1827 obnovený, jenž obsahuje dvě světnice, kuchyni, síňku a spižírnu. Úprava jest nová a co tu je uvnitř, nesouvisí s dějinami hradu. Něco výše a k jihovýchodu od tohoto domku nachází se trup *věže* základu obdélného; zříceniny její pobořeny před časem a zbytků věže užito ke zřízení zahrádky, do níž stavíván býval dřevěný poustevník. Jednu takovou postavu prostříleli (1866) Prušáci domnívajíce se, že tam stojí vyzvědač.

Blízko dotčeného domku stojí v místě prohloubeném mezi skalami zdánlivě *kaplička*, ze štukoví postavená, ale je to vlastně jen kopule kaple pod ní se nacházející. V západní stěně, kteráž tento dvorek zavírá, jsou tři *jeskyně* nového původu; ve dvou jsou zobrazeni poustevníci, jeden se modlé, druhý umírající a na mechu ležící a třetí jest hrob poustevníkův a při tom nápis a báseň, že jest smrt člověku nejlepším přítelem. Za posledního poustevníka Antonína byly tu kaple, v první sv. Antonína a druhé sv. Rozalie. Od dotčené kupole vede cesta na jižní stranu k otvoru vězení již popsaného.[1])

Když důležitost starých hradův mizela, opuštěn Sloup pro nepohodlné bydlení a pro dočasný byt páně, který obyčejně bydlíval v Lipém, zřízen pod Sloupem *dům* (tak slove v l. 1562 – 1620). Přízemí bylo zděné, ale poschodí z břevnoví, ale zůstal asi v téže způsobě do nynějšího dne, ačkoliv již vyhořel; neb jej potom (1733) panský úředník Jozef Hofrichter koupil a k obývání upravil. Přízemí jest ještě staré a po starém způsobu sklenuté, také jsou tu některé sklenomalby, ovšem také umělecké předměty, které sem byly odjinud přeneseny.

U farního kostela jest *nový* zámek v ušlechtilém slohu od Jozefa hraběte Vchynského v l. 1730—1733 vystavěný, čtverhranaté stavení, v předních rozích věžemi sesílené. U vchodu i uvnitř jsou sochy pozoruhodného díla.

---

[1]) K popisu použito děl: V. Ch. Rubesch, Hist. maler. Beschreibung des Einsiedlersteins, Mikovec, Starožitnosti II 157, A. Moschkau, Die Burgen Bürgstein — Schwoika, Paudler, Ein deutsches Buch I 44.

Jak se zdá, nezaložen Sloup před 14. stoletím. Krajina od Lipého až k Žitavě ještě málo zalidněná patřila v l. 1253–1263 *Chvalovi ze Žitavy*, jenž zůstavil dva syny, Jindřicha z Lipého, proslaveného za krále Jana, a *Čenka*, jenž se psal v l. 1290—1306 z Ojvína. Tento sotva asi je týž, který asi do r. 1330 Sloup držel. Zakladatel vyhledl si skálu, které říkal lid od podoby její Stlup neb Sloup (což pak Němci Stolpen vyslovovali), a založil na ní hrad *Berkinstein* neb *Birkenstein*, což později změněno na Pirkštein; než Češi drželi se pořád starého názvu skály. *Čeněk z Berkenšteina* připomíná se od r. 1324 také v německých pamětech[1]) a daroval l. 1330 Dominikánům Litoměřickým desátek ze svého dvora Písečné.[2]) Tehda tedy Sloup držel, ale jak se zdá, jej prohospodařil a živ byl ze statkův své manželky na Moravě. Když pak syn jeho se zase vzmohl, vystavěl si nový Pirkštein v Ratajích.[3])

Vchod na hrad Sloup.

Mezi vladykami okolí Litoměřického připomíná se l. 1340 *Jetřich ze Sloupa* a z Újezdce,[4]) ale sotva byl držitelem hradu. Jeho držitelé v l. 1330—1374 nejsou nám známi, i lze za to míti, že jej koupili Lipští páni. Žili tehda *Hynek Berka z Dubé* na Honšteině a Lipém (1337–1361), jehož synové, oba Hynkové, se rozdělili o dotčené dva statky. Starší Hynek, jenž měl Lípy, připomíná se v l. 1374—1380 jako patron kostela Sloupského, poněvadž pak brzo zemřel, podával do Sloupu bratr jeho Hynek jako poručník (1395).[5]) Mladý dědic *Hynek Berka* jinak Hlaváč prodal (1412) hrad Sloup se dvorem a vesnicí a k tomu jedinou ves Radvanec (1412) *Hanušovi Velflovi z Varnsdorfu*, jenž se v rozličných pamětech do r. 1427 jako pán na Sloupě připomíná.[6]) L. 1424 přikoupil vsi Nedostajov a Janov a pomahal udržovati řády pod jednou způsobou ve zdejší krajině.

Po Velflovi vyskytuje se jako pán na Sloupě *Mikeš Pancéř ze Smojna*, vladyka odvážlivý, jenž zasahoval do mnohých bojův v severních Čechách, když krále v zemi nebylo. Přidav se l. 1443 k Janovi Děčínskému z Vartemberka, opověděl Pražanům, ale tentokráte ještě k válce nedošlo.[7])

Krutější byly boje, jež Mikeš příštího roku začal s městy Lužickými. V srpnu r. 1440 Vilém z Ilburka objevil se s posádkami z hradův a tvrzí Děčína, Kamenice, Sloupa, Jegerdorfu, Brenné a Postřelné před Žitavou. Věc ta měšťany tím spíše překvapila, poněvadž byli měšťané s posádkami těmito v míru žili a poněvadž jim opovědný list zaslán nebyl. Majíce úmysl měšťanům pobrati dobytek, přijeli někteří skrze brány do města vydávajíce se za oděnce Albrechta Berky z Dubé a zajali 20 krav a 10 koní. Měšťané lupiče pronásledovali, aby je v horách pohraničních zaskočili, a táhli až k městu Jablonné. Tu ale vrazili na lidi Albrechtovy, ani lupiči již byli z Jablonné vyšli, a majíce je za své nepřátele, jali se na ně stříleti, až tito se obrátili a k čeledi Ilburkově utekli. Češi bvvše takto zpraveni o Žitavských je pronásledujících, obrátili se proti měšťanům spoléhajíce se na sílu svou, neb měli 16 oděncův, 40 koní a vybraných jezdcův a 24 dobrých drábův. I vytáhli na Žitavské, ale jen asi 40 jich zůstalo, neb ostatní byli utekli a hejtmané a ti, kteříž se chtěli svědomitými ukazovati, zůstali v Jablonném, a tak se bojácně chovali. Naproti tomu Žitavští, kteří jen sukně oblekli a nic více neměli, než jediného oděnce, »s boží pomocí udatně se bránili, a byla

[1]) Oberlaus. Urkdb. I 255, 271, Cod. D. Sil. XVIII n 4352. [2]) Reg. III 654. [3]) Syn se psal ještě v prvních letech ze Sloupa. [4]) Reg. IV 317. [5]) Lib. conf. [6]) Rel. tab. II 92, 191, Lib. conf., Arch. Třeboňský, Cod. D. Lus. II. [7]) Staří letop. 132.

bitva, že o nějaké takové u pěších v dobách těchto slyšáno nebylo.« Vilém s koněm svým obdržel 16 ran sečných i střelných, 2 padli. Žitavští ukořistili a zastřelili mnoho koní, též několik nepřátel zajali »a obdrželi pole s boží pomocí, jenž milosrdně ruku nad nimi držel opatruje je proti nepřátelům vybraným«. Žitavští ztratili jednoho, který padl, a měli několik raněných.[1]) Mikeš z hradu svého Sloupu a Jan z Děčína činili městům pálením a vražděním velké škody. Když pak věc ta se městům nekonečnou býti zdála, uzavřeli na radu Týma z Koldic, správce Horní Lužice, polem se vypraviti proti Děčínskému a jeho pomocníkům. I vytáhli napřed proti Mikšovi, vypálili okolí, vyplenili a rybníky jeho protrhali.[2]) Odtud táhli proti ostatním hradům jako Vrabníku, Ronovu, Kamenici, Děvínu a t. d. Tím sobě zjednali na nějaký čas pokoj a vrátili se domů na počátku října.[3])

Výpravou r. 1444 Děčínský a jeho spojenci dobře byli pokořeni a s lužickými městy mír uzavřeli, jediný Mikeš o své ujmě v záští dále kráčel. Půtky jeho s městy obnovily se, ano i zvýšily, takže dnem i nocí pokoje před ním neměli. Když konečně po mnohém z obou stran dopisování a stížnostech Lužičanův od lupičství upustiti nechtěl a Litoměřického lantfrydu, k němuž se i Lužice Horní byla připojila, sobě nevážil, obě strany se proti němu vypravily a to nejen Zhořelec s jinými městy, nýbrž i města Slezská Vratislav a Svídnice, s české strany se k nim připojili Jan ze Smiřic a Jakoubek z Vřesovic s hotovostí kraje Litoměřického. Lužičané vytáhli r. 1445, 15. srpna, a sešli s hor, načež se tuším s hotovostí Litoměřickou spojili. I oblehli hrad Sloup a rozdělivše se na dva hluky, okolo hradu se okopali těsně jej uzavírajíce. Ale dobyti hrad ten přepevný nebylo tak snadno. Jan ze Smiřic, jenž »s těmi dobrými lidmi z země Šesti měst« před Sloupem ležel, ještě 11. listopadu o dobývání hradu pana Oldřicha z Rosenberka zpravoval, a že »nemíní obleviti, leč to dokonce přivedem k místu.«[4]) Kdyby se byl Pancíř na delší čas zásobil, sotva by byli hradu dobyli; tak ale celé okolí vyplenili a vše špihování mu zamezili, tak že se jim s hradem vzdal. Ihned byl hrad vypálen a zbořen a postoupen v ruce panu Smiřickému.[5]) Pancíř napotom s městy vyjednával v Žitavě a tam s obou stran byl věčný mír uzavřen; Pancíř musil se zápisem zavázati, že hradu nevystaví, dokud v zemi krále nebude, za to však dostal v náhradu něco peněz v hotovosti, kteréžto stavové a města mezi sebou sebrali, při čemž však Žitavští se zdráhali něčím přispěti.[6])

Zdá se, že Mikeš Pancíř slovo dané jen krátký čas zdržel, neb ze zpráv pozdějších na jevo vychází, že hrad zase obnovil. Ve spolku s Litoměřickými s Černým Petříkem a Arnoštem počal půtku s Bedřichem knížetem Saským a s biskupem Míšenským, pře ta ukončena jest r. 1452, 7. července příměřím, které 4 neděle trvati mělo. Poslední zpráva o Mikšovi zachovala se z r. 1455.[7]) Bratří *Jan a Fridman ze Smojna*, jimž hrad po Mikšovi náležel, prodali jej (za časův krále Jiřího?) *Vilémovi* (mladšímu) *z Ilburka*, jenž držel též hrady Helfenburk, Ronov, Lemberk a Oltářík. Ten prodal l. 1471 Sloup hrad, dvůr pop. s pop., ves Sloup řečenou, a pět vsí se clem pod hradem a podacím v Sloupě *Jaroslavovi, Jiříkovi, Janovi a Petrovi bratřím Berkům z Dubé.*[8]) Bratří tito seděli na Lipém a drželi Sloup nedílně kolik let.

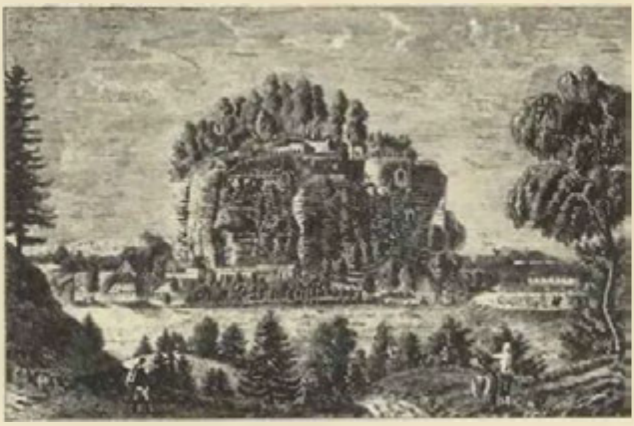
Dotčení Jiřík a Petr, pak Adam a Zdislav, synové n. Jaroslavovi, a Vácslav, syn n. Janův, rozdělili se o zboží svá l. 1502 dne 31. května, takže každý dostal čtvrt Lipého a k tomu jisté statky. Kdo tehda Sloup dostal, není známo, snad to byl Vácslav, jenž měl statky na Moravě. Jisto jest jen, že měl Sloup potom *Zikmund*, syn Janův.[9]) Ani on ani předchůdce jeho nebydleli na hradě Sloupském, jenž zůstaven jen jako pevnost. Zikmund sám bydlíval na Děvíně, jejž vyženil s manželkou Zikůnou Šlikovnou, a na Stranově, jejž koupil. Asi za těch dob vystavěn pod Sloupem dům k obydlí, snad zprvu jen ze dřeva.

Zikmund oženil se podruhé s Kunhutou hrab. z Eberšteina, jíž věnoval (1562) na zámku Sloupu i s tím novým domem k němu přináležejícím, dvoru tudíž a vesnicích.[10]) Poněvadž jeden ze synův jeho Petr byl obdržel Stranov, odkázal kšaftem svým (r. 1565) všechen statek svůj, zvláště pak část Lipého druhému synu svému *Jetřichovi Jiřímu.*[11]) Zemřel r. 1570, 1. srpna a pochován v Lipém v kostele sv. Petra a Pavla.[12]) Vdova po něm zůstalá Kunhuta držela panství Sloupské a mimo to co poručnice syna svého vládla dílem Lipským; až do r. 1572 pomáhali jí v poručnictví Laurenc a Kašpar Šlikové, Jan Bořita z Martinic a Zbyněk Berka. R. 1575, 15. srpna i ona odstoupila a Jetřich Jiří se v samostatnou správu i Lipého i Sloupu uvázal.[13]) Týž Jetřich Jiří měl manželku Evu z Bibršteina, jíž (1579) věnoval na vsi Zvitě a na vsi Velnici.[14]) Zemřel r. 1585, 7. července v městě Zhořelci a pohřben v Lipém v kostele sv. Máří.[15]) Poněvadž syn jeho *Adam*, jehož byl posledním pořízením (1583, 28. září) dědicem svým ustanovil,[16]) ještě plných let neměl, spravovala Kunhuta panství Lipské opět co poručnice a dala si 20. července t. r. poslušenství slibovati. Vdova Eva byla potom jiným způsobem opatřena, proto zápis věnný manžela svého z desk propustila (1587). Za těch dob ujalo se na Sloupsku luteránství. Spravovavši Kunhuta panství Sloupské 24 let, zemřela l. 1594, 11. prosince a pohřbena v kostele sv. Petra a Pavla v Lipém. Dědicem jejím stal se *Adam Berka z Dubé.*

---

[1]) Jan von Guben (Script. rer. Lusat. I 70—71). [2]) Snad také rybník, který byl okolo hradu. [3]) Bereith von Geuterbog (Script. rer. Lus. I 122—223). Co staří letopisové vypravují k tomuto roku, patří k r. 1445. [4]) Arch. český III 32. [5]) Staří letop. 135 (chybně k r. 1444). [6]) Bereith (Script. rer. Lusat. I 223, 260—261). [7]) Palacký, Urkund. Beiträge p. 49. DD. 23 str. 539. [8]) DZ. VI J 8, Arch. č. III 579; V 518—519. [9]) Úředníkem byl 1524 Volf Redar z Kaufunku (Reg. k. s.). [10]) DZ. 14 F 8. [11]) DZ. 17 C 25. [12]) Kriesche, Chronik (v arch. Lipském). [13]) DZ. 18 N 21, 62 D 23, Kriesche. [14]) DZ. 20 K 5. [15]) Kriesche. [16]) DZ. 23 A 29 — B 5.

Adam vystavěl »zámek v Pirkšteině 1596 a dal téhož roku ještě opevniti.« Rozumí se tím kamenné obnovení domu již r. 1565 připomenutého.[1]) Týž Adam oženil se s Annou Berkovnou z Dubé a zapsal jí věno (1598) na zámku Lipém, čtvrté části města i s předměstím a t. d., zámku Sloupu s novým domem a vsích, též městečku Radoušově.[2]) Zápis ten z neznámých příčin propuštěn a r. 1604, 1. dubna novým nahrazen. Statek všechen Adamův měla po něm děditi dcera jeho Anna Marie r. 1598 v Lipském zámku zrozená, a máti její Anna, jakož i páni přidaní měli panství do jejích plných let spravovati.[3]) Toto řízení r. 1604 ve dsky vložené bylo velmi prospěšno, neb Adam zemřel r. 1607, 13. července náhle mrtvicí raněn byv a pohřben v Lipém v kostele sv. Petra a Pavla.

Sloup v r. 1840.
Dle současné kresby Brantlovy. — Originál v Museu král. Českého v Praze.

Pozůstalá vdova *Anna* dlouho netruchlivši provdala se po druhé r. 1609, 3. a 4. prosince za *Jana Abrama ze Solhauzu*,[4]) jemuž také r. 1616, 8. října ve formě zápisu na dluh 100 kop všechno své dědictví po smrti zapsala,[5]) zemřela pak r. 1617, 14. července a pohřbena v Lipém u sv. Petra a Pavla.[6])

Jan Abraham, před tím pán na Markvarticích, kterýž mnoho světa zjezdil, byl velmi učený, mluvil osmi jazyky, ale byl hrubých obyčejův, prudké povahy a k poddaným nelidský. R. 1611 zabil v prudkém hněvu svého písaře Martina Kubu na zámku v Lipém. Anna Maří Berkovna, která se za Rudolfa Zejdlice z Šenfeldu vdala, prodala mateří (r. 1616) panství Sloupské a svůj podíl na Lipém a dědil jej ovšem podle zápisu nápadního Jan Abraham. Týž Jan poslední vůlí svou (danou na zámku Lipém den sv. Havla 1616) odkázal »statek Lipskey a Birkšteinskey« bratru svému *Volfovi Solhauzovi ze Solhauzu* na Markvarticích.[7]) Zemřel r. 1617, 1. dubna a pohřben 26. dubna v kostele sv. Petra a Pavla. Nikdo z poddaných jeho proň slzu neuronil, neb »za čas krátké své vlády mnoho zlých novot v robotách, dědictvích a jiných věcech zavedl.« Vdova po něm zůstalá *Anna* držela panství jen 3 a půl měsíce, neb 14. července také zemřela; ale Volf, určený dědic, dal si již 16. června poslušenství slibovati.[8])

Volf zapletl se do povstání stavův českých r. 1618 dada se se spoludržitelem Lipého Janem Jiřím z Vartemberka v rozličných komisích potřebovati. Po Bělohorské bitvě vyhledávali oba pardon u Jana Jiřího kurfirsta Saského a na tento se spolehajíce (ačkoliv nic jim platen nebyl), ze země neutekli, naopak ještě v únoru 1621 Lipský zámek zásobili a k ochraně přizpůsobili, aby se v něm proti vojákům bavorským, kteří do této krajiny byli vloženi, brániti mohl. Až když Volfovi na konci srpna 1621 manželka Krystina z Bynu umřela, ušel z Čech a usadil se v Drážďanech, kdež 22. listopadu 1642 v 59. roce svého věku umřel a v tamějším chrámě P. Marie pochován byl. Ačkoliv se kurfirst Saský zaň přimlouval listy k místodržiteli Karlovi z Lichtenšteina poslanými na pardon jemu daný se vymlouvaje, nařídil přece Ferdinand II. (1622, 16. září), aby proti oběma (Janovi Jiřímu i Volfovi) přísně nastupováno bylo.[9]) I odsouzeni oba t. r. 3. listopadu všeho všudy a žádná milost jim udělena nebyla. Konfiskovaný »statek Bürgksstein« prodal Ferdinand II. r. 1623, 13. ledna skrze Karla z Lichtenšteina *Zdenkovi Lvovi Libšteinskému z Kolovrat*, JMC., též arciknížete Leopolda radě a komorníku, za 35.000 ss. míš.[10])

Zdeněk byl horlivý katolík a věrný přívrženec domu Rakouského; skoupil též sousední statky Svojkov a Konojedy. V dobách tehdejších vyznamenával se velkou činností a za své zásluhy mnohé milosti, zejména 1624 hrabství obdržel. Nově nabyté panství Sloupské tak se mu zalíbilo, že Berkovský dům pod skalním hradem dal obnoviti. Za něho i konečná zkáza hradu starého Švédy způsobena. Jak krutě Švédové zde r. 1633 řádili, dokazuje psaní Zdenkovo, jež 16. dubna ze Sloupa do Litoměřic psal. I tohoto muže tvrdého srdce dotkly se strasti poddaných. Zdeněk jsa tehda krajským hejtmanem Litoměřickým, již pomýšlel na to, aby se útěkem svízelův svých zbavil.[11]) Často znepokojovali zdejší krajinu, však r. 1639 přišli opět, slezli a zkazili hrad po krátké obraně malého hloučku císařských vojákův, jež hrabě Lev k ochraně svého majetku tam byl vložil.

[1]) Kriesche. [2]) DZ. 128 J 20. [3]) DZ. 132 G 23. [4]) Kriesche. [5]) DZ. menší 237 L 9. [6]) Kriesche. [7]) DZ. 138 N 22, 190 M 20. [8]) Kriesche. [9]) Elvert, Bestrafung der böhm. Rebellen 128, 131, 140, 151, Mitth. ndbm. Exc. Cl. IV 135—136. [10]) DZ. 194 J 24, 141 E 2, Bílek, Konf. 563. Volf, nechtě se s císařem ve víře srovnávati, vystěhoval se do Sas, odkudž se vrátil r. 1631 a jako komisař kraje Litoměřického pro vojsko saské působil (Mittheil. XIV 23). [11]) Lippert, Gesch. von Leitmeritz S. 423.

Hrabě Zdeněk Lev umřel 24. února 1640; jeho jediný syn *Vácslav* byl od otce již z mládí určen, aby vstoupil do tovaryšstva Ježíšova, což také učinil a 6. října 1659 co Jezovita v Římě zemřel. Zůstala však po hraběti Lvovi ještě jeho druhá manželka Kateřina z Vrtby a dcera Polyxena. Pozůstalost byla ve špatném stavu a panství pro mnohé dluhy nedala se zdržeti. Tu Kateřina, jež se zatím byla po druhé provdala za Petra Kokořovce, statek ten velmi dluhy stižený koupila r. 1652, 9. září od komisařův nařízených, totiž: Pirkštein zámek, při něm dvůr pop., ves s podacím, dvůr Bílský (Pihel) a 12 vesnic. [1]) Dobrým hospodařením podařilo se této moudré a nábožné paní, jejížto účinlivost ještě podnes ve Sloupě v dobré paměti se chová, svému synu z druhého lože *Ferdinandovi Hroznatovi z Kokořova* pěkné dědictví zachovati a pozůstaviti.

Tento hrabě, kterému také Žlutice, Štědrá a Nečtiny náležely, přetvořil panský hrad Sloup v duchu svého času v místo poustevnické pobožnosti. Kapli skalní, báni nad ní ze štukoví zdělanou, též východní vchod do skalin, jakož i jiné místnosti dal dílem rozšířiti, jiné k nim přidělati a pro poustevníky zříditi. [2]) Mnoho se mluvilo o této obzvláštnosti a všecko se tomu místu nemálo divilo, tak že pro novou poustevnu jméno starého hradu namnoze v úplné zapomenutí přišlo, jako že tehdejší pokolení vůbec již málo co vědělo o starší historii země a národu a o historické památky nehrubě dbalo. Brzo byl hrabě Kokořovec za jediného a původního tvůrce skalních jeskyň na Sloupském hradě považován, první poustevník pak na bývalém hradě, který se nyní »Einsiedlerstein« jmenoval, byl okolo r. 1690 bratr Konstantin svého řemesla stavitel, kterýž sám stavbu svého rozsáhlého poustevnického obydlí řídil. Bydlel v jeskyni při východním vchodu. Po jeho smrti usadil se zde bratr Vácslav, malíř; od něho pocházejí sluneční hodiny na východní straně skály a obraz (poprsí sv. Kateřiny) v chrámu Sloupském, dílo prostřední ceny. Po smrti tohoto poustevníka nebydlel zde nikdo po celých 9 let, až se zde konečně Jakub Borovanský usadil. Tomu se r. 1720 přidružil Ant. Hölzel a usadil se v jeskyni skalné na severní straně, načež tu oba ve svornosti až do r. 1738 bydleli. Tohoto roku totiž Jakub zemřel. Antonín přestěhoval se do obydlí zemřelého a svoje dřevní obydlí pustil Samuelovi Görnerovi, vyučenému zahradníkovi, který též rozuměl zhotovování brejlí a dalekohledův. Před tím byl tento Görner bydlel na skalisku u Svojkova řečeném Samuelhöhle. Po nějakém čase se týž Samuel odstěhoval na Svatou horu u Příbramě. Po smrti Hölzelově usadil se zde bratr Anton Müller ze Zákupí, vyučený tkadlec. Ten zde žil až do r. 1785, kdež císař Josef II. všemu takovému poustevnickému životu konec učinil a všecky poustevny v Čechách zrušiti kázal. Müller dočkal se ještě vysokého stáří jsa kostelníkem v Sloupském špitále.

Již syn zakladatele poustevny na Sloupu hrabě *Petr František Kokořovec z Kokořova* jménem svým a šesti bratří svých prodal 1710 panství Sloupské *Vácslavovi Norbertovi Oktav. Vchynskému ze Vchynic*, pánu na Chlumu, České Kamenici a Chocni, za 280.000 fl. rh. Od těch dob zůstává až podnes panství Sloupské při potomcích jeho. Syn prvního držitele z tohoto rodu *Jan Josef Max.* vystavěl v letech 1733—1735, když starý Berkovský dům r. 1733 od uhození dílem vyhořel, vkusný zámek Sloupský opodál hradiště. Týž hrabě zůstavil po sobě vděčnou památku, neb on byl tvůrce průmyslu na zdejším panství, odkudž se mnohá novota po celých severních Čechách šířila. Také založil nynější město Haidu. Zemřel v Praze l. 1780, dne 17. dubna maje 75 let věku svého. Sloup dědil po něm synovec *Filip* († 1827), jenž některé své statky prodal, ale za to panství Matzen a Angern v Dolních Rakousích koupil. Jan neměl potomstva a dědil po něm synovec *Karel* († 1832), zakladatel linie Sloupské. [3])

---

[1]) DZ. 307 S 5. [2]) Toto jako i následující čte se ve spise V. Chr. Rubesche, rektora koleje v Haidě: Historisch malerische Beschreibung des Einsiedlersteins, Leitmeritz 1831. [3]) O působení Vchynských podrobně píše Paudler, Ein deutsches Buch I 60—66.

Zámek v Duchcově, pohled z náměstí.

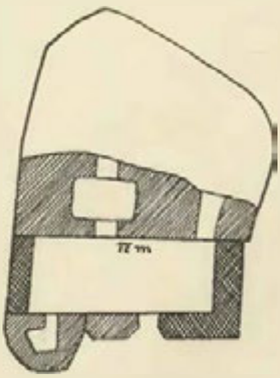

Zámek ve Svojkově; v pozadí v pravo nahoře staré tvrziště Svojkovské.
Fot. Em. Lorenz v České Lípě.

SVOJKOV HRAD.

Od Sloupu k Zákupům leží vesnice Svojkov půvabně mezi lesy položená. Je tu zámek, v nynějším způsobu v 17. st. stavěný, pěkné stavení s věžičkou, v jehož prvním poschodí jest velká tabulnice ozdobená pěknými malbami na stěnách a starými kamny též s úpravou uměleckou. Avšak stavení to ani tak nevábí jako staré tvrziště Svojkovské, několik kroků od předešlého vzdálené, na první pohled skála krychlové podoby, avšak po pozorném ohledání celá soustava světnic, komůrek, chodeb, schodův ve skále vytesaných, jež jest svého způsobu tak jediná jako hrad Sloupský.

V parku zámeckém vypíná se pahrbek asi 25 m. vysoký, jenž má strmé, stromovím porostlé boky, nad nimiž se malebně vypíná skála, ukazující dílem staré otvory, díry a p., dílem nová zábradlí pro bezpečnost příchozích. Vlastní hrad jest k jihozápadní straně; k severovýchodu jest polovice hradiště prázdným místem, k němuž jdou dnes tři cesty; která z nich byla prvotní, nelze již znáti, poněvadž při zakládání parku všechny známky zničeny. Dotčená prostora, asi dříve ohrazená plotem, zabírá jen polovici hradiště; co je za ní, zabírá skalisko asi 3 m. vysoké a dvorek. Tu jsou ve skále v přízemí vytesány dva vchody a při obou byla dřevěná stavení, jak svědčí vruby a draže. Při levém, jenž se má pokládati za *branku*, byl dřevěný přístavek a brána sama byla sem a tam zdivem vyplněna. Při druhém bylo také nějaké stavení, jehož potřeba nám není známa.

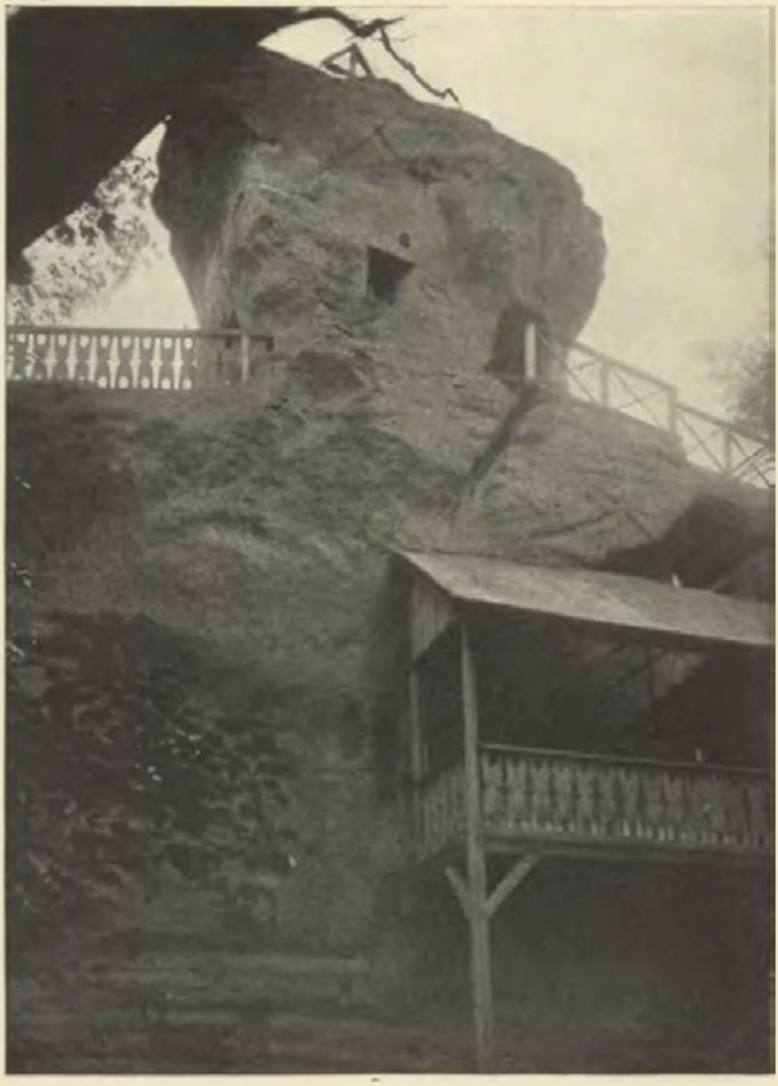

Přízemí hradu Svojkovského.

Brankou přichází se skrze skálu na dvorek obdélný, jenž byl zavřen dílem skalami, dílem zděnými hradbami střílnami opatřenými, z nichž ještě jedna zbyla. V jihozápadním rohu zastupuje *baštu* balvan, uvnitř vyhloubený ve sklípek, k němuž se jde po čtyřech schodech. Uvnitř jest čtverhranatý a má ve skále tři vyhlídky, neb lépe řečeno jen díry. Ještě tu viděti známky, jak byla skála kvapně a hrubě otesávána. Vypadá to jako vrátnice, ale k čemu by byla na konci hradu? Spíše bylo vrátnicí dřevěné stavení před brankou.

Jak již řečeno, jsou ve skalisku dva vchody. Pravým, v němž je díra pro závoru a vedle ní vyhlídka a před nímž bylo také dřevěné stavení, vchází se do *přízemní komory* obdélné a asi 2 m. vysoké. V ní je proti vchodu zase vchod, z něhož lze sestoupiti po 6 stupních do dotčeného dvorku.

Skalisko má *tři poschodí*. Do *prvního* stoupá se po dřevěných schodech vedle hradby a proti baště položených a přichází se k brance zdělané z rudého pískovce, okolo vyzděné a do končitého oblouku ozdobně sklenuté. Skrze ni přijde se do *světnice osmihranaté*, celé ve skále vytesané, kromě jen té strany, ve kteréž

Hrad Svojkov. Fot. Em. Lorenz v České Lípě.

jest branka, neb ta je zděná, také kouty byly vyplněny cihlami. Vedle branky, ale již ve skále, jest jediné okno, nyní zasklené. Zajímavo jest, kterak byla skála před oknem přitesána, aby se mohlo z okna hleděti. Na stěnách jsou zbytky obyčejné omítky Světnice tato jest nahoře zavřena hvězdovitým klenutím, pouhými hranami (a nikoliv pruty), které se v růžici sbíhají. Pod touto světnicí jest tmavá místnost, kterouž lze pozorovati, když se poklop na podlaze zdvihne. Byl to asi sklípek na uschování drahocenných věcí. Druhé dveře naproti brance do této světnice vedoucí dovolují vstoupiti na dřevěnou (ovšem novou) pavlač, s níž se hledí na větší dvůr, ale k tomu tu není, nýbrž proto, aby se odtud vstupovalo do *druhého poschodí*. Jde se napřed po 7 stupních dřevěných, nad nimiž lze viděti draže dřevních stupňů, které se mohly za starých dob vyndá-

vati; pak teprve jsou kamenné stupně, po nichž se jde ke brance a k hořejší komoře. Tato není tak pečlivě a pěkně upravena jako předešlá. Byla z polovice ve skále a z polovice dřevěná. Kromě ní jest v tomto patře jen skála.

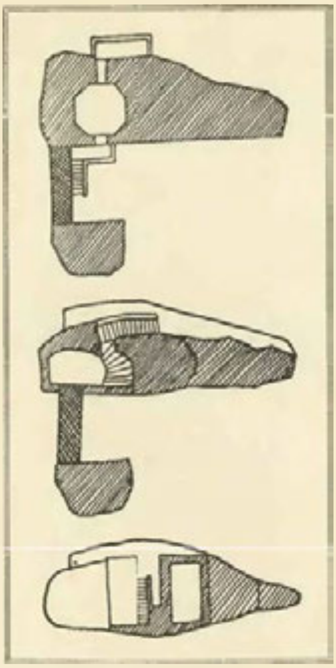
V *třetím poschodí* jde se po dřevěné pavláčce na výstupek skalní, ale zábradlím chráněný; odtud se vkročí do předsíňky ve skále vytesané, v níž jsou dva výklenky. V pravém (k severu) jsou vzadu čtyři malé díry snad proto vytesané, aby se tam železná truhla vrazila. Za tou předsíňkou jest čtverhranatá světnice, docela ve skále vytesaná, která má dvoje dveře a okna proti sobě. Ze dveří k jihu obrácených vystoupí se na výstupek na skále, též nyní zábradlím ohrazený a velmi pěkně zřízený. Na celém skalisku viděti draže, které svědčí o tom, že byly při něm dřevěné přístavky, které snad zřízeny dlouho po založení prvotního hrádku. Jest to toho druhu jediný hrádek. [1])

Hrad Svojkov. Fot. Em. Lorenz v České Lípě.

Nejstarší nám známí držitelé, kteří se po Svojkově psali, byli *Ješek* l. 1371 a *Vnouček* 1371–1388,[2]) skutečným držitelem byl asi od r. 1381 *Henzlín z Chlumu* erbu červeného lva na štítě zhora modrém, zdola

[1]) Dobré popisy psali Bernau, Paudler a Moschkau. [2]) Borový, Lib. erect. I 83, 84, XII 31, podezřelý list v arch. Lipském.

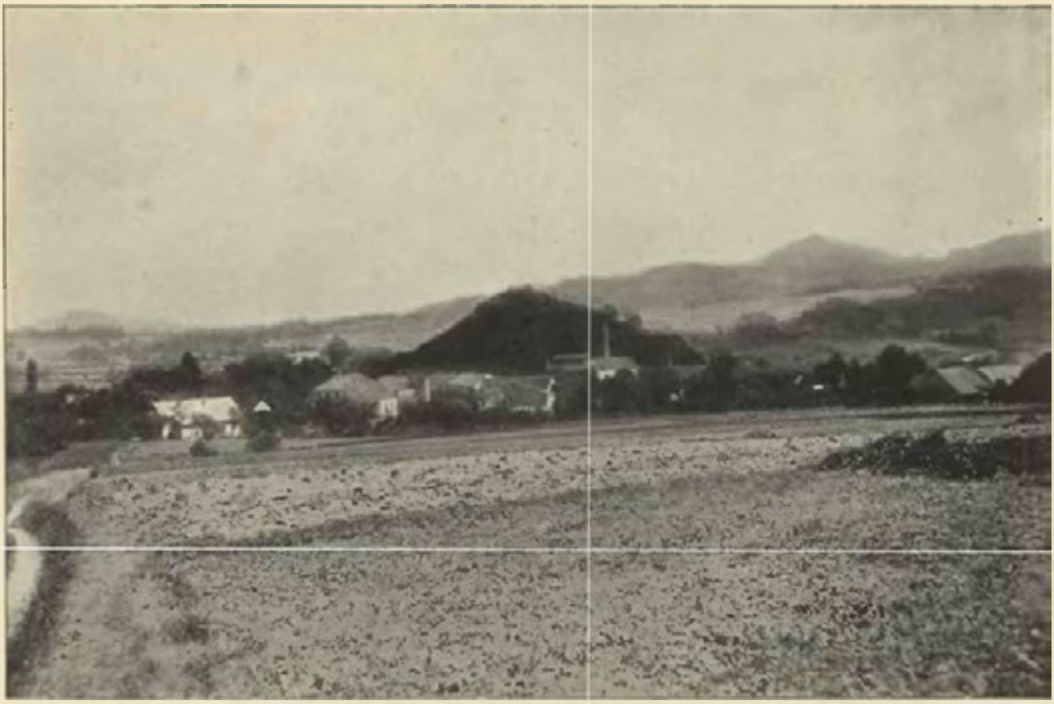
Rozvrh místností na hradě Svojkovském v prvním, druhém a třetím poschodí.

bílém, jenž se několikráte v pamětech současných vyskytuje a naposled l. 1402.[1]) Současně s následujícími připomínají se potomci Vnoučkovi, kteří se jen po Svojkově píší, ale dávno tu již nic neměli.[2]) L. 1402 oddělil se *Jan Kepka* od otce svého Henzlína vzav za díl jistou summu peněz; Svojkov tedy zůstal otci a bratřím, z nichž jeden *Petr* se l. 1416 a druhý později připomíná.[3]) Než z neznámých příčin došlo k tomu, že Jan Svojkov ujal a seděním na Svojkově se psával. Znám jest s dostatek, poněvadž provázel Husa do Kostnice a tu sám šestý vysvědčoval (1415, 9. dubna), že M. Jeroným Pražský se glejtu od císaře a koncilia dožadoval.[4]) Jak se zdá, postoupil Jan Svojkov bratru svému *Vilémovi* a zůstavil si Heřmanice neb Jermanice, na nichž l. 1417 M. Augustinovi z Klatov plat prodal. Plat ten pojistil témuž zase Vilém, jenž snad po smrti Janově († l. 1425) ten statek zdědil. Ale ještě druhý plat Janem prodaný l. 1434 pojistil Kateřině Vysoké z Prahy[5]) a třetí plat, který měl M. Jan z Jesenic, spadl l. 1439 na krále.[6]) Po něm seděl (1457) na Svojkově *Věněk z Chlumu*[7]) a jest poslední nám známý držitel z 15. století.

V 16. st. seděl tu *Bedřich z Elsnic* a to l. 1524[8]) a věnoval na něm (1543) Anně Blektovně z Útěchovic. Zemřel ještě t. r. a zámek Svojkov zdědili *Mikuláš*, *Volf*, *Kastulus*, synové jeho, a tuším i dva vnukové,[9]) od nichž koupil týž statek (1548) *Hendrych Rodvic z Frydrštorfu.* Ten zemřel l. 1578 zůstaviv syny Bedřicha a Petra.[10]) Bedřich ujav Svojkov špatně hospodařil. V »pěkné světničce« a v komorách bývalo veselo a sedal tu také Frumald, farář Dobranovský, jenž Svojkov ještě celý viděl. Na tu veselost padl i Svojkov i vesnice, jež otec přikoupil. Nežli však Svojkov prodal, dal l. 1590 všechno dříví s něho i dřevěnou světnici, v níž se narodil, strhati a spáliti.[11]) Statek koupila od něho brzo potom *Barbora Vartemberská* z Lobkovic.[12]) Ta se vdala po druhé za *Václava star. Berku z Dubé* (1595), jenž po ní tvrz Svojkov zdědil a l. 1612 za statek Loučeň vyměnil.[13]) Paní se stala *Aléna Berkovna z Dubé.* Tato byla od r. 1609 manželkou *Zdenka Lva Libšteinského z Kolovrat* a zemřela *l.* 1632. Manžel její dědil po ní a držel Svojkov do smrti († 1640). Po něm zůstalo tolik dluhův, že Svojkov nemohl býti udržen a prodán proto 1647 *Adamovi Frant. z Knoblochů.*[14]) Tento nemaje kde bydleti, vystavěl si nynější zámek a zemřel l. 1670. Statek dědila po něm sestra jeho Anna Kateřina Puchartova, ale prodala jej za několik měsícův Žofii Kateřině v. Nickell.[15]) Tato (po druhé Fürthova) zůstavila Svojkov synovi Janovi Vilémovi a dceři Mechtele, kteří se asi l. 1687 tak porovnali, že syn převzal dědictví v Nizozemsku a ona Svojkov.[16]) Po Mechtele dědil jej syn *Jan František z Goltze* a prodal jej (1750) *Josefovi Max.* hraběti *Vchynskému*, jenž jej připojil k panství Sloupskému.

---

[1]) Borový, Lib. erect. II 177, III 318, 319, Arch. Lipský. [2]) Pecman, syn Vnoučkův, seděl l. 1392 na Mnichově a obdařil 1400 farní kostel Lipský, kdež jeho otec byl pochován; l. 1418 seděl na Babicích u Prahy, kdež pak byli 1458 jeho synové. Jak souvisí Kapounové se Svojkovem, nevíme. [3]) Rel. tab. I 598, viz i II 124, Arch. Vratislavský. [4]) Staří letopisové v kl. Oseckém. O listech Husových k němu Flajšhans, Literární činnost M. Jana Husi [5]) Knihy Pražské. [6]) DD. 15 f. 85, Rel. tab. II 289. [7]) Rel. tab. II 289, 293. [8]) Reg. kom. soudu »na Ssweykowie« (z toho něm. Schweikau a pak Schwoika). [9]) DZ. 4 D 18, 250, E 19. [10]) DZ. 8 K 3, 20, G 18. [11]) Mitth. ndbm. Exc. Cl. III 77–78. [12]) DZ. 26 B 13. [13]) DZ. 135 Q 13. [14]) DZ. 304 L 29. [15]) DZ. 115 B 3, 393, D 12. [16]) DZ. 499 A 21.

Osada Pihel s horou, na níž stával hrad.
Fot. Em. Lorenz v České Lípě.

PIHEL HRAD.

Ve vsi Pihli vypíná se vysoká kuželovitá hora, jejíž boky na všechny strany srázně spadají, proto také lze na ni přijíti jedině po pěšině, která se na jižním jejím boku vine. Kterak se za starých dob ke hradu jezdívalo, jest hádankou a jedinou možnost lze si mysliti tak, že cesta šla asi tudy, kudy se vine nynější pěšina. Ta vede na první část, malé *předhradí*. Nad ním jest druhé oddělení něco vyšší, kdež se spatřuje kus zdi, jediný zbytek hradu. Sice je tato část mnoho rozkopána. Třetí oddělení jest vlastní hrad, na jehož jihozápadním konci stojí kříž. Zde jest čtverhranatá prohlubeň snad ze starých sklepů a okolo jsou známky malty.

Pihelský hrad obdržel svůj název po německém Bühl. Založen byl tušim ve 14. století od *Hynka Zajíce*, syna Oldřicha ze Žebráka. Hynek zemřel l. 1363.[1]) Nástupcem jeho byl *Vilém Zajíc z Pihle*, jenž se l. 1385 připomíná a ještě l. 1404 na soudě zemském sedal.[2]) Jeho syn Vilém byl napřed proboštem Boleslavským, pak Litoměřickým, ale byl již na počátku l. 1407 mrtev. Druhým snad synem byl *Hynek Zajíc z Pihle*, jenž se vyskytuje od r. 1402 a ještě l. 1408 na zemském soudu[3]) a na některých soukromých jednáních té doby. Od té doby, co se odtud vyprodali, psali se Pihelskými z Hazemburka, ale vymřeli ještě před koncem 15. století.

L. 1421 byl *Jan z Chlumu* pánem na Pihli.[4]) Byl to týž, který provázel Husa do Kostnice a přívrženec strany pod obojí. Zdá se, že téhož roku neb následujícího zapuzen od *Hynka Hlaváče z Dubé* a na Lipém, neb v pozdější paměti je psáno, že Hynek zboží Pihelské k Lipému připojil a není řeč o koupení jeho.[5]) Avšak ke sklonku r. 1422 (a to před 5. prosincem) opanován jest Benešov od pod obojích a v ty časy také dobyt Pihel. Na jaře l. 1423 šly noviny, že se »kacíři« sbírají v Mělníce a chtějí táhnouti na

[1]) Paprocký o st. pan. 72. [2]) Arch. č. II 361. [3]) Arch. č. II 359, 360, 367. [4]) Arch. č. III 227. [5]) DD 23 E 12.

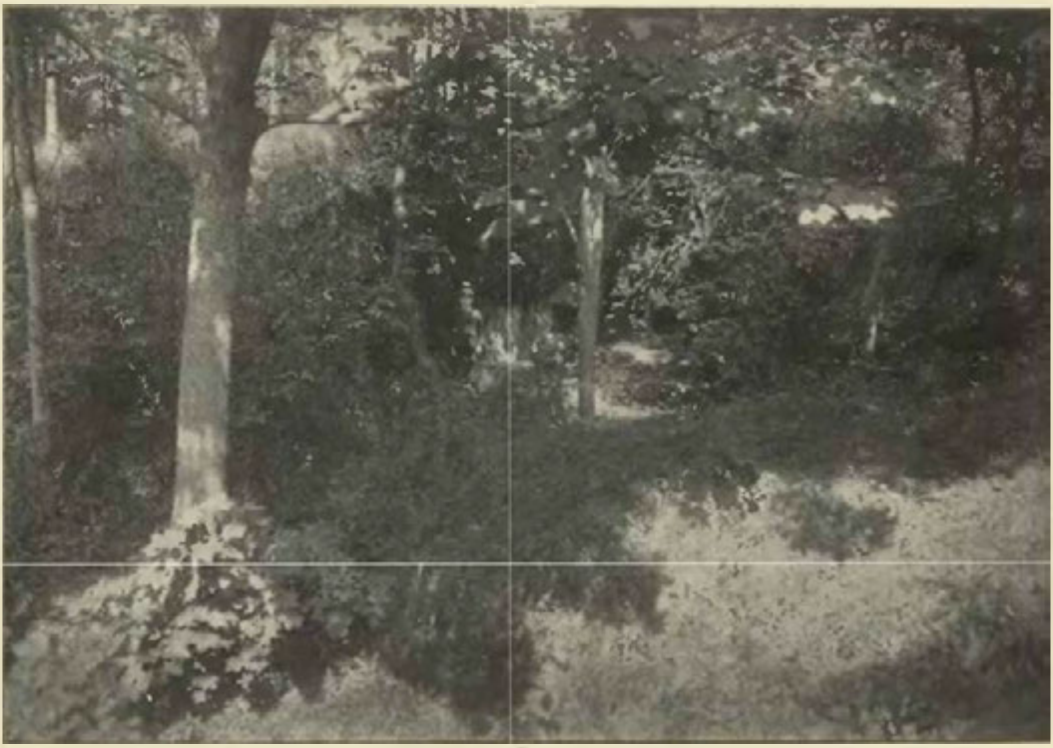
Kamenici; také se povídalo, že jim má býti Pihel postoupen a od nich býti špihován, aby se mohl proti nepřátelům držeti. Pověsti ty rozčilovaly Lužičany, kteří se v brzce o to radili, jak se brániti proti těm, kteří by jim z Pihle škodili.[1]) Pozdějších pamětí o Pihelském hradě se nedostává. Zdá se, že byl v těch válkách zbořen. Zboží Pihelské, k němuž mimo hrad ještě tři vesnice patřily, drženo l. 1455 k Lipému.[2]) L. 1502 přiděleno k Sloupu, k němuž l. 1604 dvůr Pihelský s pivovarem patřil.

VELNICE TVRZ.

U vsi Velnice je ostroh řečený Schlossberg, oddělený od pláně příkopem a náspem. Na tvrzišti, které strmě a hluboko spadá, jsou základní zdi obdélného stavení hned za příkopem a něco dále a níže spodek čtverhranaté věže. Od onoho jde pěšinka na výsadek skalní, na němž stávala snad bašta. Tvrziště jest zarostlé stromovím. Kopajíce tu přišli na hroty střel, podkovy a kotel a také odkryli vchod do šíje.[3])

Velnice měla prvotně kromě tohoto jména druhé jméno, totiž *Strahov*. Tvrz zdejší byla prvotně manstvím k Žitavě a to poukazuje k tomu, že založena byla za doby, kdy páni z Lipého Žitavu drželi. Držena 1399 k Zákupům, statku Pancířův ze Smojna.[4]) Král Vladislav obrátil manství to ke dvoru královskému. Nejstarší známý držitel *Melichar z Kouče* psal se l. 1472 seděním na Strahově.[5]) Týž Melichar prodal l. 1475 dvůr poplužný pustý a ves Velnici *Mikuláši z Lutic*, jenž to vše synu *Hanušovi* zůstavil. Jaroslav, Jiří, Jan a Petr, bratří z Dubé a z Lipého, koupili l. 1479 Velnici jinak Strahov a připojili ji ke Sloupu. L. 1480 propuštěna z manství.[6]) Tehda bezpochyby byla tvrz pustá. V 16. st. seděli ve Velnici zemané, ale tuším na dvorci ve vsi. Ves patřila stále k panství Sloupskému.

[1]) Cod. dipl. Lus. II 99, 133, 163. [2]) DD. 23 E 12. [3]) Mitth. Exc. Cl. XV 244. [4]) Zbytky rejster královských. Ještě l. 1434 drželi je Smojenští (CD L. II 532). [5]) Arch. Třeboňský. [6]) DD. 61 str. 518, 540.

Zbytky hradu Pihle. Fot. Em. Lorenz v České Lípě.

NOVÝ HRAD.

Málo jest hradů, u nichž lze dobu založení přesně určiti. K těm patří také Nový hrad nyní v zámek přeměněný, který leží mezi Louny a Žatcem a u lidu se také »Nový hrada« nazývá. Stojí na ostrohu, který spadá k Jimlínu příkře, na druhou stranu volně. Okolí jeho velice se liší od krajiny okolo Zeměch, která má málo stromoví, an jest Nový hrad v samém stromoví a každé prázdné místečko u něho jest posázeno křovím. Stavení zámku rozsáhlé, dlouhé a nepříliš široké stojí nyní na rovině a lze bez dlouhého zkoumání shledati, že rozděleno bylo na hrad na východní a předhradí na západní straně. Avšak z pamětí dovídáme se, že tu bylo *dvoje předhradí, přední a zadní.* Proto také ještě v 17. století byly troje dvory neb place, přední, prostřední a zadní, a tolikéž vrat. Že byl příkop a násep mezi předhradími, jde na jevo z dílčí cedule l. 1512.

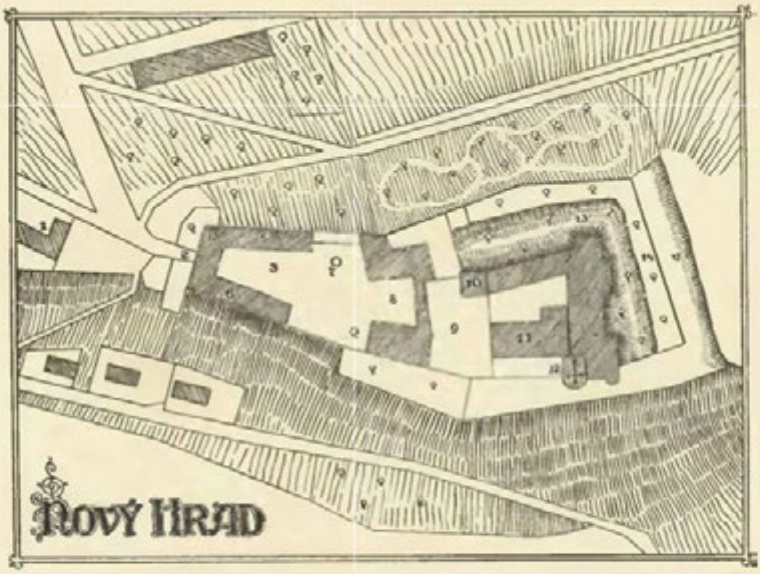
Také před předním předhradím, než se do něho vcházelo, byl příkop, který jest již dávno zasypán. Kde bývala přední brána se vší obranou k tomu náležitou, jest *brána* v pozdním slohu renesančním s trojhranným štítem a výklenky po obou stranách vrat; nad těmito je erb rodu Švarcenberského. Když se vyjde z průjezdu, jsou v pravo stáje a v levo kůlny a byty. Tak to bývalo i za starých dob, jenže u brány bývala také vrátnice. Kde toto stavení přestává, přestávalo také přední předhradí a v místě odtud až zase k nejbližšímu stavení býval příkop. V těch místech je nyní kašna a všude po tom prostranství křoviny, pokud to jest místem dovoleno. V bývalém zadním předhradí stojí napříč úzké stavení, z něhož vybíhají k západu dvě široká křídla zavírajíce bývalý prostřední dvůr. Úprava stavení připomíná doby pozdní renesance. V stavení tomto před dávnými dobami býval byt hejtmanův a purkrabího. Také bývala v těch místech prádelna a pekárna. Nyní jsou tu kanceláře a byt správcův. V prostřed úzkého stavení jest brána v témž slohu jako přední, snad do staré brány stavěná, neb průjezd její nejde rovně, nýbrž zahýbá se v pravo, jak bývalo ve středověku. Vysoko klenutý průjezd má úpravu téhož slohu, který na všem zámku panuje. Za průjezdem jest prázdné místo, kde býval dříve příkop a hned za ním jest *zadní hrad.* V levo vyniká z něho hrubá *věž* čtverhranatá, která stála spodkem svým bezpochyby v příkopě. Zvláštní u ní je, že nejsou rohy ostré, nýbrž usekané tak, že ukazuje vlastně osmihran. Dolejší hrubost těla jde asi do druhého poschodí, pak se o něco zužuje a zase jde nahoru asi do výšky čtvrtého poschodí. Tu následuje široká kamenná římsa a na všech čtyřech stranách ochoz. Zábradlí skládá se z korbelů a sloupů. Ještě výše jest poschodí o to užší, co jest ochoz široký, na němž jsou hodiny. Toto nejvyšší tělo kryla báně, jejíž krov byl povydán tak, aby také kryl ochoz, a spočívala na štíhlých dřevěných sloupech, nad tím byla lucerna a pak malá báň. Nedávno dána na věž končitá střecha. Ve spodku věže jest vězení. Přístup k němu jest zazděn a ponechána jen díra.

Vedle věže jest brána do zadního hradu v témž slohu vystavěná jako předešlé, ale bohatěji ozdobená. Část tato zámku zadní stojí na čtverhranu, takže stavením vyplněny jsou tři strany, na čtvrté západní straně jest prostá zeď, v níž jest brána a uprostřed dvůr. Stavení jest na severní a východní straně o jednom poschodí a na jižní o dvou patrech. Toto dvoupatrové stavení nazývalo se ještě v 16. st. *vysokým domem.* Na východní straně dvoru jest v přízemí chodba. Úprava zámku jest taková jako předešlých částí a vnitřní místnosti upraveny asi na počátku 18. st. V přízemí jsou komory, nad tím všude světnice prázdné a bez nábytku. Světnic se stropy prostými, malovanými (avšak beze všeho umění) je tu drahně; stropy jsou takové, že nahoře jsou prkna a pod nimi trámy, jako jsme vídali na starých vesnických staveních. Malby jsou ve-

skrze ornamentální a květinové, někde je také nějaký ptáček. Jak se zdá, jsou stropy a malby starší než venkovská úprava zámku. Pozoruhodná jest *tabulnice* neb starý palac v jižní části, jejížto klenutí jest štukovým dílem a malbami ozdobeno. V severovýchodním rohu zvenčí jest viděti *baštu* polookrouhlou, ale dole podezděnou. V ní snad bývala prvotní kaple. Blízko odtud jest nová *kaple* v polookrouhlém přístavku, asi okolo l. 1650 založená, ale upravená bez zvláštních ozdob pozdě v 18 st., snad l. 1784, když podezdívána.

Na severní a východní straně zámku jsou posud hluboké *příkopy* a okolo nich silný násep zvenčí vyzděný. Na východní straně jest kromě toho ještě druhý příkop, poněvadž tu byla rovina. Příkopy všechny a okolí zámku posázeny jsou stromovím a křovím.

Nový hrad patří k posledním hradům. V jeho okolí byla prvotně dvě zboží, Opočenské a Jimlínské. Ono dostalo se nedlouho před r. 1410 v držení *Purkarta*, *Alše* a *Jana*, bratří *z Kolovrat a z Bezdružic*, bylo pak dílem Alšovým, jenž byl již l. 1424 mrtev zůstaviv vdovu Kateřinu z Ryžmberka. Opočen dostal se tudíž v držení jeho bratří. Po Purkartovi drželi jej synové *Jan a Albrecht*. Když se dělili, dostal onen Bezdružice a tomuto dostal se Opočen, k němuž tuším i Jimlín a jiná zboží v okolí náležela. Maje na Opočně skrovný příbytek, vyprosil si královské dovolení (1465, 2. května), aby si mohl založiti hrad u tvrze

Plán Nového hradu: 1. Hostinec stojící před zámkem, 2. místo bývalého mostu před přední branou, 3. přední předhradí s 4. vrátnicí, 5. kůlnami a 6. stájemi, 7. kašna v místech příkopu, 8. zadní předhradí, v němž nyní kanceláře a byt správcův, 9. bývalý příkop před zadním hradem, 10. věž, 11. tabulnice, 12. nová kaple, 13. příkop, 14. násep, 15. venkovský příkop.

Jimlína a jej hradbami, věžemi a příkopy zpevniti.[1]) Se stavbou bezpochyby neprodleně začato, ale ještě na podzim téhož roku bydlel Albrecht na Opočně,[2]) ano i l. 1473 psal se ještě seděním na Opočně, avšak l. 1474 poprvé na Novém hradě.[3]) Byla tedy stavba hradu za devět let ukončena. Potomci Albrechtovi nazývali se po něm *Novohradskými z Kolovrat* a vymřeli teprve v 19. století.

Albrecht držel několik vesnic zápisných v okolí, na něž obdržel l. 1475 potvrzení krále Vladislava. Dosáhl vysokého stáří přečkav syna a tři dcery a zemřel l. 1490. Přečkali ho čtyři synové *Jan, Šťastný, Purkart a Petr*, kteří l. 1499 Želenice přikoupili a zboží svá do r. 1511 v nedílu drželi. Když se tehda dělili, dostali Šťastný a Petr nejvyššího domu polovici v tu stranu k Žatci s pivnicí, velkou světnici dolejší i s domem předním, kus u fortny, sklep nad zelenými vraty, polovici dvoru podle kaple a velkou maštal, kdež koně stávali, světnici nad prostředním mostem, v předním předhradí vše po levé ruce. Kromě toho dostali několik vesnic.[4]) Ostatek též s vesnicemi dostal se Janovi a Purkartovi. Kapli, věže, mosty, brány, vrata, studnici, pekárnu, pivovar, čelednici ponechali ve společnosti. Asi l. 1516 rozdělili se Šťastný a Petr. Poněvadž si onen vzal jen některé vesnice, zůstala polovice hradu Petrovi, jenž ji držel do smrti a l. 1552 zemřel. Asi l. 1520 následovalo oddělení Jana a Purkarta. Každý z nich vzal díl Nového hradu (tedy čtvrtinu) a kromě toho některé vesnice aneb díly v nich. Když Jan okolo l. 1535 zemřel, došlo mezi jeho syny *Hynkem a Vác-*

[1]) Arch. Tosk. domu. [2]) Arch. Svatovácslavský. [3]) Paprocký o st. pan. 88, DD. 16 f. 383. [4]) DZ. 45 C 14.

Sloup od jihu.

slavem zase k dělení (asi 1537) a každý z nich měl díl Nového hradu a části ve vesnicích. Po takovém rozkouskování panství zase znenáhla docházelo ke zcelování.

Petr jsa bezdětek odkázal několik dní před svou smrtí všechen statek svůj *Albrechtovi* a *Janovi*, synům n. Purkartovým.[1]) Měli tito tedy větší část hradu. T. r. koupil Jan díl Nového hradu od synův Vácslavových, totiž *Jana* a *Tymy*, kteří tuším měli v držení také díl Hynkův. Došlo ke zcelení tedy r. 1552.[2]) Po obou bratrech zdědil hrad *Volf*, syn Janův. Týž prodal l. 1573 Nový hrad *Janovi staršímu* z Lobkovic.[3]) Tento měl jej jen několik let a prodal jej *Vácslavovi Fraňkovi z Liběchova.* To se stalo r. 1580 neb před tím, neb t. r. již Vácslav vsi Strkovice a Hradiště odprodal. Vklad Nového hradu ve dsky učiněn teprve l. 1588 *Adamovi*, synu Vácslavovu, když jej Adam zase prodal.[4]) Koupil jej tehda *Šebestian Vřesovec ze Vřesovic* a připojil k němu statek svůj Touchovice. L. 1593 oddělil *Viléma*, svého syna nejstaršího, dav mu za díl Nový hrad,[5]) avšak tento nepřečkal otce dlouho živobytím. Zemřel okolo l. 1597 a všechen statek spadl na bratří jeho *Volfa staršího a Jana Ilburka.* Onen držel potom Nový hrad a Touchovice, tento Oboru.

Nový hrad. Fot. V. Dvořák v Lounech.

Volf zemřel l. 1622 odkázav Nový hrad Volfovi Karlovi, synovci svému, a manželce Kateřině Býčkovně z Nezpečova statek Touchovice.[6]) Ačkoliv pak Volf byl tak věkem sešlý, že za povstání nic osobně podnikati nemohl, přece jen z těch příčin, že povstání lidem a penězi podporoval, odsouzen sice třetiny, ale všechen statek jeho zabrán. Touchovice nechány vdově, ale Nový hrad se statky připojenými prodán *Volfovi Ilburkovi ze Vřesovic*, generalvachtmistru kurfirsta Saského.[7]) Týž pán bydlil jednou na Novém hradě tři dni. Když pak přijelo pět jezdcův císařského vojska ke hradu, skočil do příkopu a utekl pěšky do Loun. Jezdci pak mu pobrali koně a šaty.[8]) L. 1630 prodal Nový hrad a přikoupené Touchovice *Janovi z Aldringen.*[9]) Za tohoto vpadli Sasové do Čech. S nimi přišel také Jan Ilburk Kyšperský ze Vřesovic, vystěhovalec, jenž obsadil Nový hrad. Později usadil se v Lounech jsa tu vojenským komisařem.[10]) Aldringen zemřel l. 1634 odkázav Nový hrad *klášteru Strahovskému*, ale tak, aby vyplatil 40.000 fl. čtyřem řádům duchovním sv. Dominika, sv. Augustina a sv. Františka ve Vídni a sv. Benedikta v Luxemburku. Klášter ujal Nový hrad na ty výminky, ale těžce hospodařil pro ustavičné pochody vojáků, kteří všechno vybrali a vyjedli. Také l. 1639 Nový hrad přepaden od sedlákův z 30 vesnic a několika Lounských, při čemž sebráno obilí

1) DZ. 10 F 21. 2) DZ. 50 D 2. 3) DZ. 61 E 2. 4) DZ. 24 G 13, H 7. 5) DZ. 26 O 17. 6) DZ. 140 L 13—26. 7) Bílek, Děje konf. 8) Veselý, Děje Postoloprt 133. 9) DZ. 298 K 8. 10) Mittheil. V. d. G. XIV 23.

a co se dalo od svrchkův odnésti mimo kostelní věci, a pivo a víno vypito. Když se l. 1647 blížili Švédové, uteklo všechno ze zámku. Švédové se do něho sice nedostali, ale císařští vojáci je pronásledující osadili Nový hrad a za čtyřdenního přebývání jej dokonale vybrali.[1])

Po ukončení válek domáhali se dotčení čtyři řádové zaplacení na klášteře Strahovském, ač byl více zubožen než oni. Poněvadž klášter nebyl s to, aby závazkům svým dosti učinil, vedeno právo na Nový hrad a všechno panství dotčeným čtyřem věřitelům l. 1650 odhádáno. S nouzí sehnal klášter 10.000 fl. první splátky a mohl se zase v Nový hrad uvázati. Císař Ferdinand totiž rozhodl, jestliže by klášter čtvrtinu jako první splátku položil, aby mu byl Nový hrad zase postoupen. Nicméně klášter vida, že by 30.000 fl. z hotového zaplatiti nemohl, prodal Nový hrad l. 1651 Krystyanovi Vilémovi, markrabí Braniborskému a Barboře Eusebii, manželce jeho, za 50.000 fl.[2]) Zámek nebyl tehda ve skvělém stavu. Byly tu sice dobré sklepy pod zemí a na ní a také některé pokoje spravené, ale kaple v nově stavěná a klenutá jako i jeden štok začatý byly nedostavěny a věž byla bez krovu. Krystyan Vilém zemřel l. 1665 na nový rok a dědicem byl Bedřich markrabě. Otec tohoto kurfirst Bedřich Vilém prodal Nový hrad l. 1670 *Gustavu Adolfovi z Varrensbachu.*[3]) Tento pán dal l. 1687 s manželkou svou *Marií Sidonií* roz. *Šlikovnou* kapli obnoviti neb vlastně řečeno dostavěti. Zemřel l. 1689 odkázav panství své manželce, ale i ta brzo po něm (1691) zemřela. Dědici jejími byli syn a dcery z prvního manželství; jedna z nich *Anna Marie* roz. hraběnka *z Frydberka,* poprvé vdaná Kautzínova a po druhé Prassova, ujala 1693 Nový hrad.[4]) Táž paní prodala l. 1715 Nový hrad *Anně Barboře z Leveneka* roz. *Tondeur.*[5]) Tato bydlívala pravidelně na Novém hradě vzdálena jsouc od manžela svého obyčejně ve Vídni zůstávajícího. Odtud zapředla si milostné zápletky s Ferdinandem Michnou z Vacinova, které pak způsobily takové pohoršení, že na císařský rozkaz paní odvezena k Voršulinkám v Praze, děti jí vzaty a dány otci k vychování a hraběti Michnovi nařízeno domácí vězení. Později smířila se s manželem a l. 1762 postoupila Nový hrad synu svému *Leopoldovi,* aby se mohl oženiti. Tento tak učinil, ale za nedlouho zemřel. Vdova Marie Jozefa roz. de Echeveria prodala Nový hrad 1767 *Jozefovi* knížeti *ze Švarcenberka,*[6]) od kterých dob zůstal zámek v držení jeho potomstva až na naše časy. L. 1788, 1783, 1784 na zámku opravováno a l. 1788 obdržela věž předešlou způsobu.[7])

---

[1]) Veselý, Děje Posto'oprt. [2]) DZ. 112 E 1', 150 D 9, 307 C 6. [3]) DZ. 318 M 11. [4]) Veselý [5]) DZ. 492 D 1. [6]) Veselý. [7]) Arch. Třeboňský. Popisováno podle stavu, jak byl ke sklonku 19. stol.

Nový hrad před přestavbou zámecké věže.

Netluky. Fot. V. Dvořák v Lounech.

TVRZE V OKOLÍ NOVÉHO HRADU.

OPOČEN.

Není sice nikde zmínka, že bývala tvrz v Opočně, ale protože Opočen býval panským sídlem nechudého rodu, lze tak předpokládati. Starší držitelé a patronové kostela zdejšího byli l. 1358 *Hrzek* a *Jan*, ale již l. 1392 vyskytuje se jako patron *Purkart z Kolovrat*, předek Bezdružických a Novohradských. Z rodu dřevních držiteiů pocházel Jaroslav 1396—1410, jenž seděl v Lipně.[1]) Část vsi patřila ještě l. 1441 Záviši z Jimlína; sice zůstal Opočen v držení Bezdružických, jak již v dějinách Nového hradu vypravováno. Po r. 1473 přestal býti Opočen panským sídlem.

JIMLÍN.

V Jimlíně bývala tvrz na místě selských živností č. 1 a 38 a zbyly z ní části zdí a příkopů. Po vsi nazývali se 1267 *Chotibor* a 1295 *Slavibor* a *Předota*.[2]) V staré písni velebí se *Zdviše z Jimlína*, který l. 1346 u Kreščáku bojoval.[3]) L. 1386 psal se odtud *Diviš*, v l. 1386—1388 *Slach* († 1399), kteří části vsi drželi.[4]) Po nich následoval v l. 1392—1400 *Mareš*, který se psal někdy z Jimlína, někdy z Hrádku, někdy z Lipna a oboje zboží

[1]) Lib. conf. DD. 14 f. 220, Arch. Lounský. [2]) Reg. II 223, 723, IV 748. [3]) Lupáč v děj. cís. Karla. [4]) Arch. Lounský.

držel.[1]) Od leta 1398 připomínají se *Mikeš* a *Jan Skubele* bratří *z Jimlína*, z nichž tento prodal klášteru Lounskému jistý plat, který převedl l. 1404 na Jimlín.[2]) Příbuzným jeho byl l. 1406 *Václav Hříč*, který tehda s Bavory válčil.[3]) L. 1410 připomíná se také *Diviš z Jimlína*, snad týž, co svrchupsaný[4]) Skubele, přestěhoval se před r. 1418 na Zbrašín a *Jan Skubele* mladši, tuším syn jeho, koupil l. 1454 Hořany.[5]) L. 1415 odumřel statek po Záviši Hříči a Jankovi bratřích, jejž král Václav daroval *Alšovi z Pozdně*, Janovi Skubelovi a sirotkům po *Alšovi z Jimlína*, avšak l. 1416 vyprosili si jej také bratří z Kolovrat.[6]) V následujících dobách, a to od r. 1420 připomíná se často *Zdviše z Jimlína*, jenž držel se stranou katolickou a dostal zápisem ves Hřivčice.[7]) L. 1441 seděl v Opočně a připomíná se ještě l. 1443.[8]) V Jimlíně snad již nic neměl. Všichni předešlí byli erbu, kterému se říkalo hříč. Sotva asi byl téhož rodu *Rudolf z Jimlína*, vrstevník Závišův, jehož manželka Katruše měla věno své zapsané na tvrzi Jimlíně. Právo to dostalo se pak Šťastnému z Tuchořic a ten ho postoupil l. 1447 *Zikmundovi z Jimlína*.[9]) Již l. 1465 byl Jimlín v držení pana Alberta z Kolovrat a z Bezdružic a l. 1473 připojen k Novému hradu. O tvrzi se již v pamětech 16. stol. mlčí.

[1]) Lib. erect. XII 75, DD. 18 f. 87, Arch. Lounský. [2]) Tadra, Acta jud. Lib. erect. V 78, X 75. [3]) Arch. říš. Mnichovský. [4]) DD. 14 f. 311. [5]) Arch. Drážďan., Rel. tab. II 253. [6]) DD. 15 f. 286, 287. [7]) Arch. č. II 453, III 254. [8]) Arch. Lounský. [9]) DD. 21 str. 103.

HŘIVICE.

Tvrz ve vsi Hřivicích již dávno zanikla. L. 1316 tu bylo několik zemanských statků. Připomínají se *Petr*, *Přibík* a *Oldřich* a l. 1318 *Jan* odjinud *z Holedče* řečený.[1]) L. 1362, když podáván sem nový farář, patřil jeden statek pp. z Kolovrat, druhý pp. z Vlašimě a třetí a čtvrtý drželi *Slach* a *Chotibor* erbu hříč. Později seděl tu buď týž anebo jiný Slach a podával kněze l. 1397 s Oldřichem a 1407 s Vácslavem.[2]) Část vsi patřila l. 1391 k Hořanům a l. 1403 k Jimlínu.[3]) Ke konci tohoto století již se oddělovaly dvě větve Hříčů. Vedle Slacha, předka *Slachův ze Hřivic*, připomíná se l. 1398 *Jan*, předek *Kozelkův ze Hřivic.*[4]) Slach připomíná se často na počátku 15. st. V l. 1406 a 1407 učinil s *Vácslavem Skršínem* porovnání o podací kostelní ve Hřivicích.[5]) L. 1409 daroval plat k oltáři sv. Andělů v kostele Pražském.[6]) L. 1432 byl již mrtev. Sestra jeho Drahoslava měla po něm plat v Zeměchách, který zapsala (1432) *Litolfovi*, synovci svému, tedy bezpochyby Slachovu synu.[7]) Jak s tímto příbuzen byl *Vaněk*, jenž seděl v l. 1437—1448 v Neprobylicích, není známo.[8]) Do neznámé doby patří *Jan Hříč ze Hřivic*, jenž dal hamfešt Jankovi Varmuškovi na patery hony rolí u Hřivic.[9]) L. 1474 připomíná se *Slach ze Hřivic* a na druhém statku, jak se zdá, seděl l. 1488 *Mikuláš Slatinský z Hořan.*[10])

Potomky Slachovými byli bratří *Vácslav* a *Jan*, z nichž tento tvrz, dvůr a část vsi sám držel. Týž prodal nedlouho po r. 1535 tvrz Hřivice *Kateřině z Chramec* a svou část vsi *Albrechtovi Močidlanskému z Močidlan*, avšak tento nedlouho po tom získal také tvrz od Kateřiny.[11]) Albrecht zapsal Hřivice manželce své Kateřině z Hertenberka, ale tak, aby po ní přišly na *Jana* a *Haška* bratří *z Močidlan*, strýce, a *Adama Sataněře z Drahovic*, vnuka.[12]) V l. 1552—1554 přeli se o týž statek Jan s Cyrilem Sataněřem.[13]) Později patřila jedna část k Selmicům a ta připojena k Postoloprtům (1651). Tvrz s druhou částí dostala se od Kateřiny Horové z Močidlan *Jiříkovi mladšímu Horovi z Ocelovic* a ten ji prodal 1572 *Šebestianovi ze Vřesovic* na Touchovicích.[14]) S Touchovským statkem připojena tato část k Novému hradu.

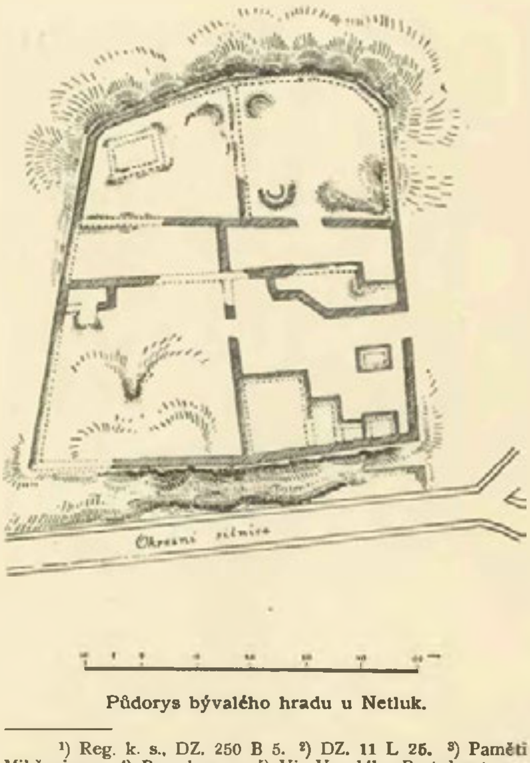
TOUCHOVICE.

Při nynějším dvoře v Touchovicích bývala tvrz, která již dávno zanikla. Z vladyk první je znám *Racek* (1355), po něm 1380—1394 *Vitemil* a současně žil *Přech*, po němž statek l. 1381 odumřel.[15]) Od l. 1405 vládl zde *Protivec z Nehasic* erbu hříče, jenž míval účastenství ve mnohých bězích soukromých.[16]) Žil ještě l. 1443. Jeho snad synem byl *Zdeněk Sladký*, jenž se připomíná l. 1429 mezi válečníky.[17]) *Jan Pitrkauf z Hradiště* a *z Touchovic* (tuším měšťan Žatecký) opsal l. 1447 knihu o štěpování stromoví.[18]) Odtud dlouho nevíme nic o Touchovicích. L. 1533—1540 držel je *Zikmund Berkovský z Šebířova*, jenž byl již l. 1542 mrtev. Poručnící sirotkův byla Ofka ze Rtína, jež Touchovice v obnovené dsky zemské vložila.[1]) Měl jen dvě dcery, z nichž starší Lidmila byla po druhé vdána za Zikmunda z Gerštorfu a l. 1555 svou polovici sestře Esteře prodala.[2]) Tato byla vdána za *Šebastiana Vřesovce ze Vřesovic*, jenž po ní Touchovice zdědil a k nim Veltěže a Počedělice koupil. L. 1595 zámek v Touchovicích do gruntu shořel.[3]) Po smrti Šebastianově, jenž držel také Nový hrad, odděleny sice Touchovice pro syna Viléma,[4]) ale po jeho brzké smrti připojeny zase k Novému hradu. V l. 1622—1629 byly zase samostatným statkem, ale zase koupeny k Novému hradu. L. 1650 byla tvrz pusta a jen na jedné straně trochu přikryta. V této části měl sládek dva pokoje.[5])

NETLUKY.

Ves Netluky nazývala se prvotně Pnětluky (vlastně Pnětluci) a stávala ode dávna. Od Netluk půl hodiny daleko v lese a severozápadně pod Rovinou spatřují se základní zdi bývalého hradu, jenž se zdá pocházeti ze 13. století. Hrad ten založen byl do nepravidelného čtverhranu, rozdělen byl na 4 větší a dvě menší oddělení, v nichž se spatřují základy samostatných domů. Také je tu viděti známky sklepa a studně. Ve vsi bývala také tvrz a ta stávala při kostele.[6])

Praotcem zdejších vladyk byl *Zvěst*, jenž žil v l. 1170—1227 a l. 1237 byl mrtev. Syn jeho *Sulislav* 1230—1256 byl v l. 1234—1239 purkrabě na Lokti a slove l. 1250 ze Pnětluk.[7]) Soudíme, že bydlel

Půdorys bývalého hradu u Netluk.

[1]) Tab. vet. 55, 59, 174. [2]) Lib. conf. Oldřich se píše ještě l. 1404 ze Hřivic. [3]) Lib. erect. V 78, XII 59, cod. Thom. [4]) Tadra, Acta jud. III 339. [5]) Tadra, Acta jud. V 147, VI 148. [6]) Lib. erect. XII. [7]) Arch č. I 416. [8]) DD. XV 405, Arch. č. III 538. [9]) Reg. 16 G k. s. 181. [10]) Arch Tosk. domu, DD 25 f. 255. [11]) DZ. 4 A 3, 83, D 30. [12]) DZ. 7 B 4. [13]) Reg. k. s. [14]) DZ. 19 C 28, 65, Q 28. [15]) Knihy Lounské, Emler, O zbytcích desk 13. [16]) Arch. Lounský, Lib. erect. X 75. [17]) Rel. tab. II 195, Arch. Třeboňský. [18]) Jungmann, hist. lit. III 251.

[1]) Reg. k. s., DZ. 250 B 5. [2]) DZ. 11 L 26. [3]) Paměti Mikšovicovy. [4]) Reg. kom. s. [5]) Viz Veselého Postoloprty na str. 143. [6]) Viz Veselého Postoloprty na str. 155. [7]) Regesta I a II.

na hradě u Netluk. *Sulislava*, *Hroznatu* (1266—1312) a *Milotu* (1312—1323) pokládáme za jeho syny. Sulislav učinil velké škody na biskupských statcích a když pak zemřel a minorité Žatečtí jej přes to ke pohřbu přijali (1313), upadli též v klatbu.[1]) Milota držel l. 1323 hrad Visemburk. *Jan* a *Milota* bratří řečení *Kozíhlava ze Pnětluk* byli l. 1356 pány na Černoci.[2]) Erb rodu toho půl šachovnice a lev spatřuje se v Slavětíně v kostele.

Soudíme, že hrad pro nedostatečnou svou pevnost byl opuštěn záhy a že držitelé 14. století sídleli na tvrzi ve vsi. Jako pány její známe 1377—1380 *Markvarta z Řebříka*.[3]) Od r. 1391 následoval *Bušek ze Žirotína*, jenž práva vrchnostenská druhdy s Maruškou, manželkou, druhdy s *Janem*, synem, vykonával.[4]) Bušek žil ještě l. 1414. Maruška měla nějaké právo na Pnětluky, snad jen věnnou zástavou. O to dělila se pak s Janem a právo své zapsala Herbortovi z Kolovrat a jiným osobám; později se dostalo to právo *Beneši z Kolovrat*, synu Herbortovu. Mezitím zemřela Maruše a někteří zápisníci, tak že l. 1437 povstala pře o tu odúmrť a po dlouhých průtazích právo to králi přisouzeno.[5]) Dědičné právo zůstalo Beneší, protože s manželkou Annou z Ryžemberka právo Elišky a Škonky, dcerek po zemřelém Janovi, skoupil.[6]) Kromě toho vyprosil si jakoukoliv odúmrť (1454) na tvrzi, dvoru a vsi Pnětlucích.[7])

Na zboží tomto vystavěn hrad Pravda, k němuž drženy Netluky. Tvrz tehda zpustla a ves Netluky prodána 1523 Děpoltovi z Lobkovic. Při rozdělení statku jeho přidána ves s pustou tvrzí k Lipenci a s ním přikoupeny l. 1602 k Novému hradu.

LIPENEC.

Lipenec nazýval se prvotně Lipen tak jako Velké Lipno, ale záhy činil se rozdíl mezi Malým a Velkým. Lipenci se říkalo také *Mnichový Lipen*, protože část vsi patřívala *klášteru Postoloprtskému*. Druhá část byla vladyčím statkem a tvrz snad tu stávala ode dávna. Tuto část drželi 1358—1368 *Aleš Lintwurm z Chlumu* s Chotěborem ze Zbrašína (1358) a Jaroslavem z Opočna a l. 1396 patřila k Jimlínu.[8]) Avšak připomínají se také zemané 1409 Svach z Lipence a 1432 Janek z Malého Lipna.[1]) Od r. 1437 patřila i duchovní část k Jimlínu. L. 1528 držela tvrz Lipenec *Anna z Klinšteina* vdaná za *Hynka Veselického z Veselice*.[2]) L. 1532 obdržela mocný list, aby mohla o statku svém říditi.[3]) Zdědil jej po ní *Jan mladší z Lobkovic* na Horšovském Týně a prodal tvrz Lipenec s přísl. *Kateřině z Lobkovic*, své sestře.[4]) Tato zemřela l. 1563, odkázavši Lipenec synu svému Janovi Ludvíkovi Novohradskému z Kolovrat, ještě nezletilému.[5]) Nevíme, z jakých příčin se to stalo, ale poručník mladého pána Jan ml. z Lobkovic prodal Lipenec 1566 *Čeňkovi Mičanovi z Klinšteina*. Ten neměl ten statek dlouho a již následujícího roku prodal jej *Jiříkovi Belvicovi z Nostvic*.[6]) Tento zemřel l. 1570 a statku se ujal bratr jeho Kašpar, aby jej pro sirotky spravoval. Podržel jej do své smrti. Pořízením svým l. 1583 odevzdal Lipenec i s tím, co přikoupil, *Kašparovi* a *Jiříkovi*, synům n. Jiříkovým.[7]) Ujal jej potom Jiřík a držel do smrti. Po jeho smrti statek ten prodán *Janovi Jindřichovi Prolhoferovi z Purkrštorfu*.[8]) Tento prodal l. 1602 Lipenec a Netluky *Volfovi starš. ze Vřesovic*, jenž připojil oboje k Novému hradu.[9]) Ze staré tvrze stály l. 1630 jen holé zdi.

HOŘANY.

Hořany, ves ležící u Nového hradu v osadě Opočenské, byla l. 1316 rozdělena mezi *Mikuláše z Hořan* a *Dalibora z Kozojed*. L. 1318 se psali po ní *Vavřinec* a *Zdeslav*.[10]) V l. 1381—1414 připomíná se *Jan* a vedle něho 1391—1408 Martin řečený *Šram* s bratrem Rudolfem.[11]) Jan z Dražic seděním na Hořanech daroval l. 1406 plat ve Zbrašíně Pražské kapitole.[12]) Později tu seděl na tvrzi *Sulek z Vlastislavě*. Prodal Hořany (1454) *Janovi mladšímu Skubelovi z Jimlína*, jenž t. r. tvrz zavadil manželce své Kateřině z Mečkova a z Uherska; táž pak koupila věno (1461) od Anny vdovy po Sulkovi.[13]) Později patřily Hořany dílem ke Hřivicům, dílem k Touchovicům a konečně k Novému hradu a Postoloprtům.

[1]) Reg. III 29, Palacký Formelb. II 172, Děje III a. str. 20. [2]) Lib. conf. [3]) Arch. mus. a gub. Lib. conf. [4]) Lib. conf. Knihy Lounské. [5]) Arch. č. I 162, 440, III 505, 519. [6]) Rel. tab. II 187. 195. [7]) DD. 16 f. 301. [8]) Lib. conf.

[1]) Knihy Lounské, Arch. č. I 416. [2]) Reg. kom. s. Část vsi zápisná patřila tehda k Postoloprtům. [3]) Reg. král. ve Vídni. [4]) DZ. 7 J 29. [5]) DZ. 14 O 26. [6]) DZ. 58 H 13, K 11. [7]) DZ. 22 B 12. [8]) Teprve l. 1603 vložen skrze Jana Kryštofa, Kašpara a Jindřicha, syny n Jiříkovy (DZ. 236 m. N 12). [9]) DZ. 178 D 13 [10]) Tab. vet. 55, 59, 174. [11]) Knihy Lounské, Lib. erect., Manual v arch. kapit. [12]) Lib. erect. V 105. [13]) Rel. tab. II 253, 309, DD. 21 str. 219.

Kostomlaty. Fot. K. Pietzner, c. k. dvorní a kom. fot. v Teplici-Šanově.

KOSTOMLATY HRAD.

Mezi Bílinou, Teplicí a Milešovem vypíná se na vrchu lesnatého pohoří zřícenina hradu Kostomlat,[1]) kteráž ukazuje vzor pevnosti, jak se bez velkých změn až do 16. století udržela. Ačkoliv tu není nikde uměleckého vyzdobení, přece zbytky se svými věžemi každého k sobě vábí, kdo přijde do zdejší krajiny. Vrch, na kterém hrad stál, jest na dvě strany příkrý, avšak volnější spád má na severozápadní a jihozápadní stranu. V ta místa založen byl příkop a za ním násep k obraně. Co bylo v tomto zavření, rozděleno bylo příkopem na dvě části, které se dolním a horním hradem nazývaly. Stará cesta, kudy se do hradu jezdívalo, zatáčí se k němu od jihovýchodu, avšak nežli došla hrubé hradby, učiněna překážka příční hradbou, která od hradu vycházejíc dobíhala konce hory až k jejímu strmému spádu. Zde byla první prostá brána. Za ní následuje prázdná prostora, která byla ke hradu *předhradím* asi tak, že tu byly obilnice, chlévy a podobné příležitosti, vše jen ze dřeva sroubené. Cesta se tu láme do úhlu a mezi skalnými útesy, v nichž je založena, běží k *bráně dolního* hradu, která byla umístěna v hrubé a vysoké zdi a nyní široce jest vylomena. Protože jsouc prostým vchodem v hradbě ochrany potřebovala, vystavěna byla nad ní na strmé skalce okrouhlá *věž*, která sice od hromobití nejednou navštívena byla, ale přes to vysoko a v plné síle do výšky vyniká. Jako všechny staré věže měla vchod ve výšce asi 1. poschodí, a to na jihozápadní straně, k němuž šel ochoz do hradby. V novější době se chtěli do ní z přízemí prokopati, ale nechali toho. Zvláštností u této věže jest ochoz asi ve 4. poschodí; tu je střílna vedle střílny a zeď trochu ven povydaná.

Vnitřek dolního hradu, jejž dosud na dvou stranách hrubé zdi zavírají, upraven jest od r. 1841, takže tu jsou zřízena sedadla a vystavěn při severozápadní zdi hostinec. Tu se také ukazují starožitnosti, které se při urovnávání a skopávání dolního hradu našly, starý velký klíč, menší klíče, střely, podkovy, ostruhy, tesák, sekera, hrot od oštěpu, srp, řetězy. Ze sklepů, pod tímto hostincem se nacházejících, běží chodba k již popsané věži. Hradby na jihozápadní straně již dávno se sesuly, takže po nich není památky;

[1]) Viz Heber, Burgen VI 267, Mikovcovy Starožitnosti I 69.

také po hradbě, která šla od věže k jihozápadu podle příkopu, není potuchy. Příkop byl hluboký, ale nyní jest zavezen.

Horní hrad měl dvě oddělení, totiž vnitřní zavření a parkán, okolo něho na všechny strany běžící. Venkovské hradby jsou na stranách jihozápadní a jižní hrubé, lámou se ve tři bašty a připojují se k jižnímu rohu zavření. Na ostatních stranách jsou tenčí hradby a parkán na straně severovýchodní úzký. Z této hradby vybíhala *čtverhranatá věž* a vedle ní bývala *brána* (druhá neb třetí). Směrem věže, pod níž samou podle starých pravidel brána bývala, ukazuje se k tomu, že *poslední brána* byla naproti ní, kde jest nyní provalená hradba. Nad tím v 1. poschodí jsou okna, v druhém poschodí též provaleném spatřuje se nahoře okno cihlami vyzděné. Zdá se, že se chodilo ve čtverhranaté věži vzhůru až do jisté výšky a odtud teprve že šel most k poslední bráně, neb dotčený průlom jest hodně vysoko nad čtverhranatou věží.

Vedle průlomu a v západním rohu vnitřního zavření jest *velká věž* do kruhu založená, nejvyšší stavení celého hradu. Spodek její jest nepřístupný; spatřuje se tu v přízemí střílna, která jest rumem zane-

Kostomlaty v r. 1797. Kreslil F. K. Wolf. — Originál v archivu Musea král. Českého v Praze.

sena, z té příčiny také lze za to míti, že tu nebývalo vězení, které sluší hledati ve spodku druhé věže. Asi v prvním poschodí je podobná střílna, sice nic nelze na venkovské straně spatřiti kromě vchodu asi v prvním poschodí se nacházejícího, k němuž jsou dřevěné schody a jenž bývá dřevěnými dveřmi zavřen. Vnitřek tu, kdež se vchází, jest úplně tmavý, protože tu není oken, a vstupuje se po schodech až do jisté výšky, kde zdivo hodně do vnitřku ustupuje. Tak utvořen ochoz okolo celé věže, nyní zábradlím zavřený, na němž bývalo podsebití, jak svědčí zbytky trámů. Uvnitř ještě zdivo věže vyniká zavírajíc bývalou světnici hlásného, a nejvýše jest dřevěná střecha. Ostatek vnitřního zavření jsou velmi hrubé zdi zavírající dvůr i dvě stavení, z nichž jedno se dříve Černým domem nazývalo. Jedno z nich přiléhá k severnímu, druhé k jihovýchodnímu rohu; z onoho ještě jsou vysoké zříceniny.

Kostomlaty jsou starým hradem a náhodou nedostaly německé jméno, jak zvykem bývalo ve 13. a 14. století. Jméno své zdědil hrad po vsi Kostomlatech, pod ním ležící, která tu stávala mnohem dříve, nežli hrad.[1]) Tato s okolím, jak se zdá, bývala starodávným příslušenstvím hradu Oseka a poněvadž statek

[1]) Podle nejapných řečí Hájkových pojmenovali hrad ten Sukoslavem a jméno to přijato i do našich map. Nedůvodné též, co mluveno o pobytu templářů v našem hradě (Graf str. 120).

tento vzdálen byl od Oseka, vystavěli tu páni z Oseka hrad. Jestli se to nestalo ke konci 13., stalo se tak jistě na počátku 15. století. *Boreš z Oseka* a synové jeho *Boreš* a *Slavek* prodali hrad Kostomlaty (1333) *Chotěborovi z Heršteina* a manželce jeho *Ofce* k věčnému manství hradu Oseka. Příslušenství k hradu vykázané bylo malé; kromě vsi Kostomlat jen dvě vísky v blízkém okolí, dvě vsi vzdálené a jediné manství. Chotěborovi se tu nelíbilo a po dvou letech prodal Kostomlaty *kraleviči Karlovi.*[1]) Kostomlaty zůstaly odtud manstvím, jenže královským. Držitelem jeho po čase stal se *Habart starší z Žerotína*, jenž l. 1370 faráře do Kostomlat podával. Týž daroval hrad Kostomlaty *Plichtovi*, *Habartovi* a *Habartovi*, bratřím *z Žirotína*, strýcům svým, vymíniv si při tom, aby držel hrad až do smrti své a teprve potom aby na ně spadlo. Když se toto stalo, král Václav to potvrdil a Kostomlaty dotčeným bratřím v manství udělil. Plichta ujav hrad, sám prodal jej před r. 1388. Prodej se stal skrze Michala Pražského žida a byl z toho potom soud, protože Plichta tvrdil, že mu 700 kop nebylo doplaceno a dědic Michala, ok. l. 1388 zavražděného, se tomu bránil.[2]) Kupcem byl *Jindrich Škopek z Dubé*, ale později neměl Kostomlat, nýbrž *Beneš mladší*, jeho bratr, a to již l. 1401. Ten se zavázal l. 1404 Vilémovi, markrabí Míšenskému a sousedu svému, jako držiteli Oseka, že mu bude sloužiti a že mu má hrad Kostomlaty ve všech válkách (mimo oproti králi Václavovi) otevřen býti, a kdyby on Beneš k němu na službu vyjel, má jej stravou opatřiti. Toto vtírání se Míšenského do vnitřka země České nestalo se zajisté s dobrou vůlí Benešovou, nebo listina na ten konec sepsaná ku konci zřejmě praví, že toto podvolení se k službám stalo se proto, že markrabí lidi Benešovy, které byl uvěznil, na svobodu propustil.[3]) Beneš, jenž byl Kateřině, choti své, 1000 kop na zboží Kostomlatském věnoval, učinil r. 1402 poručníkem dětí svých Herborta z Kolovrat a z Ročova[4]) a potom asi r. 1406 zemřel.

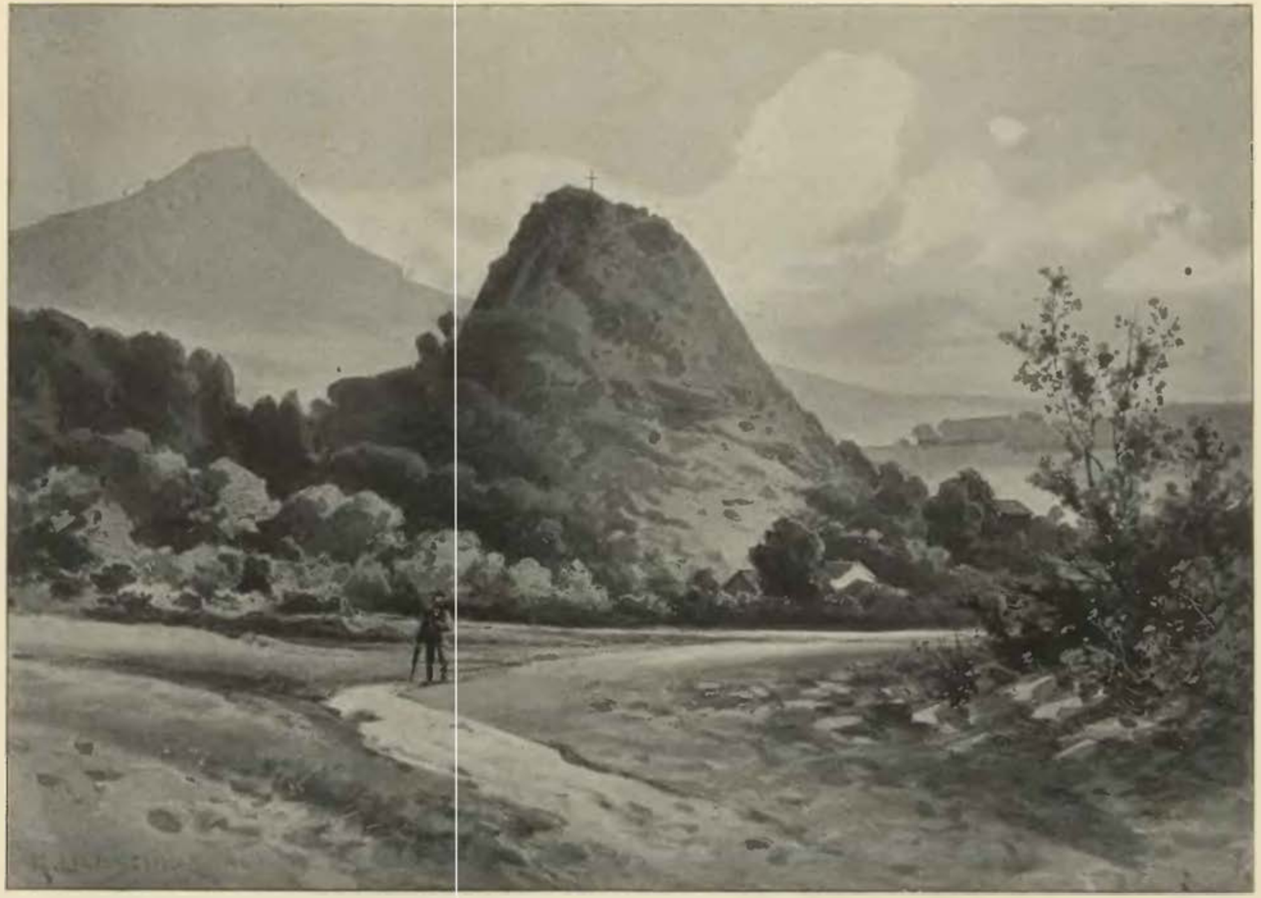
Vysvětlení plánu: 1. cesta ke hradu, 2. venkovská brána do 3. předhradí, 4. úvoz mezi skalami k bráně dolního hradu, 5. dolní hrad, 6. menší věž, 7. hostinec, 8. příkop, 9. věž se vchodem k mostu, 10. brána, 11. horní hrad, 12. parkány, 13. menší dům, 14. větší dům, 15. velká věž.

Herbort se po smrti jeho uvázal v dědictví Kostomlatské a v polovici Liběšicka, než tuto polovici již r. 1407 prodal *Albertovi z Dubé*, bratru Benešovu, a tuším že mu také postoupil hradu Kostomlat, neboť král Václav udělil léno na Kostomlaty témuž Albertovi, na ten čas křižovníku Pruskému, a Kateřině z Dubé, zůstalé po Benešovi z Kostomlat, jakož i o tom r. 1411 relací poslal ke dskám zemským.[5]) Příčina toho asi byla ta: Kateřina z Dubé byla pohnala Herborta do soudu zemského pro nedání věna na Kostomlatech zapsaného a obdržela na ně r. 1408 přísudek, pro který pokládána byla za věnnou držitelku. Zase pro tu příčinu, aby po vymření sirotkův léno nepropadlo, táhl se Albrecht k panství Kostomlatskému a obdržel od krále udělení na ně léna. Již r. 1415, 12. září podával Albert nového faráře ke kostelu zdejšímu. Když l. 1416 napsal dlužní list, svědčil v něm Jetřich z Alamsdorfu, purkrabě na Kostomlatech.[6]) Jaké nároky měl potom Herbort ke Kostomlatům, jakož i sirotci, jichž poručníkem byl, nedá se již jasně vysvětliti. Toliko víme, že Herbort r. 1418 jako poručník jménem těch sirotkův dluh 2000 k. na zboží Liběšickém a na Kostomlatech hradu, dvoru popl. a dvorech km. a vsích s manstvími postupoval Janovi z Ročova, synu svému, Kateřině, manželce své, Bedřichovi Kolovratovi z Libšteina, Alšovi Kolovratovi z Března a Mikuláši z hradu Pražského.[7])

Albrecht z Dubé, od r. 1415 veliký komendor německého řádu v České provincii, neměl potomkův, jimž by byl mohl hrad Kostomlaty zůstaviti. Proto vymohl na císaři Zikmundovi r. 1420 list, v němž král ten hrady Kostomlaty a Vojerce udělil v společné manství *Albrechtovi* a bratru jeho *Jindřichovi* z Dubé a strýci jich *Janovi* potvrdiv při tom i listy, kteréž měli na to zboží od dřívějších králův Českých.[8]) Ale v bouřlivých těchto dobách list ten mohl málo působiti, spíše musil Albert hleděti, aby se na hradě svém Husitům ubránil. R. 1423 přišel na sněm velký Pražský o sv. Havle jako jeden z vůdcův strany katolické a královské, potom k obraně proti Husitům úzce přilnul k Bedřichovi, knížeti Saskému, jemuž se zavázal 1424, že mu má hrad Kostomlaty otevřen býti.[9]) Několik let potom přestály Kostomlaty těžké bouře. V Králo-

---

[1]) Reg. III 809, IV 61. [2]) Arch. c. k. dvorský. [3]) Archiv Drážďanský. [4]) Rel. tab. I 599, II 46. [5]) Rel. tab. II 78
[6]) Lib. conf., Arch. Drážďanský. [7]) DD. 21, 151. Zdali nebyl Herbort druhým manželem Kateřininým? [8]) Archiv český II 196.
[9]) Diplom. mus. R. 1425 týž Albert podával ke kostelu Strupinskému v Sasích.

Pihel.

veckém archivu zachoval se list Albrechtův k velkému mistru křižovníkův německých Pavlu z Russdorfa († 1440), v kterém jej zpravuje, že Táborité četně se shromažďují před Plzní, že v Čechách čekají krále Zikmunda, který na ně zamýšlí s vojskem táhnouti; též že hrad jeho Kostomlatský byl silně od nich porouchán, jmenovitě ale že trpěl nedostatkem potravy, čemuž ale slovutný panoše Hanuš Maxin špihováním pomohl, začež prý mu dlužen jest více než 100 kop. Žádá velkého mistra za radu a pomoc, kterak by hrad Kostomlaty zachoval, a poroučí mu věrného panoše Maxina, prose zároveň, aby mu dluh jeho byl zaplacen. List tento dán jest ve středu před sv. Jiřím a padá do r. 1434.[1]) Dva staré prameny, jeden český (kronika Bartoškova z Drahynic), a lužičtí letopisové Jana z Hubína líčí při roce 1434 boj, který se brzo po bitvě Lipanské (dne 30. května 1434) svedené okolo Kostomlat strhl. Jakoubek Vřesovec z Vřesovic, moravský rytíř, náležející od r. 1426 k vůdcům Táborů, obléhal v tu dobu, když nastalo rozhodné ono sražení, hrad Kostomlaty s válečnými zástupy táborsky smýšlejících měst Žatce, Loun a Slaného. Silný hluk branného lidu, nejvíce z Plzeňského kraje, veden byl od vítězův Lipanských k Litoměřicům. Zikmund Děčínský

Kostomlaty v r. 1841. Dle kresby Hebrovy.

z Vartenberka, který právě tehda byl za prospěšné uznal, postaviti se v čelo strany pokoje žádostivé, vybídl tento vojenský sbor, aby mu pomohl osvoboditi Kostomlaty. Jakoubek vytáhl s obozem svým proti vojsku lantfrydu, u jednoho lesíka, Řevníčova, strhl se tuhý boj; Jakoubek již dostával převahu, ale tu ze zálohy vpadla v bok čerstvá pěchota a zbila mu na tři sta lidí. Zdá se však, že osvobození Kostomlat přece se spojencům nepodařilo a že se boj nerozhodl, neboť nikde nenalézáme zmínky o jeho výsledku a Jan z Hubína dokládá, kdyby pěchota lantfrydu déle byla čekala v záloze své, že by nad zástupy Jakoubkovými byla obdržela plné vítězství.

V tu dobu snad dosáhl Jakoubek hradu Kostomlat, v jehož držení se nacházel již r. 1435.[2]) Albrecht mladší prodal, jak se z pozdějších zápisův dovídáme, hrad Kostomlaty *Jakoubkovi z Vřesovic* a *Janovi*, synu jeho, tedy hlavním protivníkům svým; s ním také choť Jindřichova nějakou spravedlnost svou postupovala. Tento trh, ač císařem Zikmundem po jeho nastoupení potvrzený, měl patrné známky násilí, že se již r. 1454 komisi k přehlížení zápisů zřízené nelíbil.[3]) Skutečně se také páni z Dubé potom za pány dědičné hradu Kostomlat pokládali, ano i páni z Kolovrat po Herbortovi taktéž pohlíželi na panství,

[1]) Palacký, Urkundl. Beiträge II 409. Že nebyl hrad v držení řádu, mimo jiné i dokazují slova v této listině »ich vnd mein Sloss Costomlat«. [2]) Bartoš z Drahenic. [3]) Arch. č. II 475.

z čehož později některé pře vznikly. Než Jakoubek, rovněž chytrý a lstivý jako i neohrožený, udržel se pořád v držení hradu, který se stal pak kolébkou jedné linie potomkův jeho, *Kostomlatských z Vřesovic.*

Nemálo přispělo pomocí Jakoubkovi, že práva v zemi před se nešla; teprve r. 1454, když nastoupením Ladislavovým práva obnovena byla, začali ze dvou stran na Jakoubka dorážeti. Se strany rodu Dubských ukazováno r. 1454 u komise k prohlížení starých zápisův zřízené listinami starými k tomu, že posloupnost Dubských byla přerušena, a zvláště toho se dotýkali, že Jindřich, bratr Albertův, a jeho dědici vyloučeni jsou z posloupnosti. Naproti tomu Jakoubek obránil se trhem Albertovým, ač i tu u komise malé pochybnosti vznikaly. Než vedle toho Jindřich Berka z Dubé na Milšteině přímo udeřil na Jakoubka, pohoně jej před soud dvorský, »že se uvázal svú mocí bez práva a drží jeho dědinu hrad Kostomlaty«, právě, že má k tomu lepší právo po svých strýcích a listův královských a desk se dokládaje. Soud dvorský vynesl potaz Jakoubkovi příznivý (1454), poněvadž Albrecht z Dubé prodal Jakubovi z Vřesovic a Jindřich, bratr jeho, odporu neučinil vedle řádu a teprv po tom trhu on Albrecht v spolek vstoupil s Jindřichem Berkou, dalo se Jakoubkovi za právo.[1])

Se strany Kolovratské jednáno proti němu též právem dvorským. Beneš z Kolovrat na Maštově způsobil to, že bylo 2000 kop na hradu Kostomlatech a polovici tvrze Liběšické, které kdysi byl Herbort jako poručník sirotkův Benešových zapsal, za odúmrť po smrti Herbortově a Kateřiny z Dubé v Litoměřicích provoláno (1457) a právo královské si na králi Ladislavovi vyprosil. Pře tato tak dlouho se protáhla, že se jí ani Jakoubek nedočkal. Neb teprv r. 1465 Beneš, vida, že jsou léta přešla, v nichž nemohl vyprositi, pustil nároky své *Janovi z Vřesovic*, synu Jakoubkovu.[2]) Ještě za živobytí Janova dostalo se zboží Kostomlatské třetímu jeho synovi *Jakubovi*, kterýž, pojav k manželství Kateřinu z Helfenburka, jí r. 1466 o suchých dnech postních na hradě Kostomlatech s dvorem popl. a vsí a na vsi Černčicích 500 kop věnoval.[3]) Než rozdělení statkův mezi všechny syny Janovy událo se teprv r. 1467, při čemž vzal si Jaroš zboží Kyšperské, Předlické a Klíšské, Jan Ilburk vsi Stroupčice, Žalany s dvorem, vrch lesu Kostomlatského slove Dubí, vsi Chouče, Liběšovice, Roudník, Vřeštany a vinici Obruskou, Jakubovi se dostaly hrad Kostomlaty a ves s dvorem popl. a jiné vsi a manství s lesy kromě vrchu Dubí, Jindřich dostal Dlažimsko a Jan, nejmladší, Toužimsko a Bukovinsko.[4]) K tomuto zboží svému přikoupil Jakub r. 1485 ves Lhenice, kteráž manstvím příslušela ke Kostomlatům.[5]) V ty časy s ostatními bratry táhl se k zboží Tolšteinskému, ale včas, shledav tu býti velké obtíže, právo své sstoupil bratru svému Jarošovi Kyšperskému. O jeho domácích věcech jest málo známo; r. 1491 byl mrtev a pozůstalá po něm vdova Kateřina propustila zápis svůj věnný z desk dvorských.[6])

Brána do prvního nádvoří na Kostomlatech.

Synové z tohoto manželství pošlí byli *Jan*, *Mikuláš*, *Vácslav*, *Zikmund*, *Kryštof* a *Jaroslav*, kteří byli mimo Jana při smrti otce svého nezletilí, protož vládl jménem jich nad celým zbožím Jan, nejstarší. Za málo let ale dosáhli let svých a přikročili k dělení dědictví svého, při čemž dostal každý nějaké stavení na hradě (sedmý díl hradu) a k tomu nějaké dědiny. Škoda, že se nám jejich cedule dílčí nezachovaly; nám jest jedině znám díl Janův. Tento pojav k manželství Zuzanu z Lužné, věnoval jí r. 1501 (vkl. 12. června) 400 kop na dílu svém na Kostomlatech na hořejším hradě, který slove Černý dům, a na dvoru popl. ve vsi ležícím řeč. Dvořiště.[7]) Však rozkouskování takové stálosti míti nemohlo a pomalu začaly se

[1]) DD. 19 str. 236. [2]) DD. 16 fol. 321. Jakoubek zemřel tuším 1465 neb brzo před tím, r. 1467 byl mrtev. [3]) DD. 61 str. 482. [4]) Archiv desk zem. fasc. 21. [5]) DD. 62 str. 90. [6]) DD. 61 str. 482. [7]) DD. 62 str. 288 a 63 str. 11.

díly ty srážeti u větší celky. První zajisté z nich Mikuláš vkl. 1508, 6. května díl svůj na Kostomlatech prodal ostatním bratřím svým za 100 k.[1]) Téhož dne odprodal Jan díl svůj a co naň dílu Mikulášova přišlo strýci svému *Jindřichovi z Vřesovic*. Jak se zdá, prodal také Jindřich, nejmladší bratr, svůj díl a koupil si l. 1512 Pajrek.[2]) Jestliže již sedění několika bratří na jednom hradě nepohodlí s sebou přinášelo, tím mrzutější bylo sedění se strýcem, k tomu Jindřich, maje v držení svém zboží Brozanské, hrubě o Kostomlaty nedbal, ač l. 1512 mnoho dědin přikoupil; tedy prodal r. 1513 díl svůj na hradě Kostomlatech tak, jak jej byl koupil, bratřím Václavovi, Zikmundovi, Kryštofovi a Jaroslavovi z Vřesovic též za 800 ss. gr. č.[3]) A poněvadž téhož dne Jaroslav právo své k hradu Kostomlatům postoupil Zikmundovi a Kryštofovi, bratřím svým, nenacházelo se na hradě již více dílů než tři.[4]) Jeden z bývalých držitelův byl přes rok v Daliborce vězněn a roku 1520 na hradě Pražském sťat, poněvadž byl přechovával u sebe odpovědníky a rušitele zemského míru. Byl to Jindřich, jenž ty odpovědníky bezpochyby choval na hradě svém Pajrece.

Ze soukromého života bratří dodáváme: Jednou (ok. l. 1536) jel Mikuláš Kostomlatský ze Vřesovic z Roudnice, jsa připilý, za ním pak po chvíli následovala čeleď. Na cestě přijel ke mlýnu a tu vy-

Kostomlaty od východu.

běhli psi na jeho chrta, chtíce jej urvati. V tom také vyšel tesař čeledín ze mlýna, s nímž se pán pustil do hádky, zle mu laje; i posypal se naň pěstí, ale tesař od něho odstoupil, maje pobíjačku v hrsti a pravil: Nebijte mne, pane, já vinen nic nejsem a Vám se bíti nedám. V tom také čeládka pána dohonila. Tedy ssedl pán s koně i chytil se oštípu Bartoše sluhy svého, ale ten mu ho pustiti nechtěl, řka: Pane, neračtež toho činiti, prosím Vás! I řekl Mikuláš: »Pusť mi, lotře zvy . . . . . ý, oštíp« a dal mu dva pohlavky, až mu zub vypadl z hrdla. Když ten oštíp vydřel, chytil se ho jiný čeledín jménem Boukal a nedal mu jíti na tesaře. I volal Mikuláš na jiného čeledína, aby mu šel do mlýna pro tesák, ale paní Vartovská nedala tesáku, pravíc: Já tesáku nedám, leč můj pán doma bude. Tedy odešli ode mlýna a potkali se za potokem s Matějem Vartovským, jemuž mlýn náležel. Tu sobě dali Vítám, jako na dobré pány záleží, a Mikuláš počal takto mluviti: Jaké máš tu psy nešlechetné, že mi skůro chrta roztrhli, a když já bránil chrta, tvoji lotří pacholci s koně mě srazili a prali mne co lotra a k tomu mi vzali kord, mě loupíce, lotři nešlechetní. I odpověděl pan Matěj: Já žádných lotrů nemám, než mám je za dobré pacholky, všude sem tak dobrý vedlé svého rození, jako jsi ty. A Mikuláš pověděl: Však lžeš, by tak dobrý byl, jako jsem já. Tedy paní

---

[1]) DD. 62 str. 340. [2]) DD. 341 a 63 str. 95. Václav odprodal r. 1509 od svého dílu ves Černčice Václavovi Kyšperskému (DD. 62 str. 347). [3]) DD. 62 str. 375, 63 str. 145—146. [4]) DD. 62 str. 376.

Horní nádvoří s okrouhlou věží na hradišti Kostomlatském.

Vartovská přiběhla k nim, volajíc přes potok: Pane, pojďte domů; a on pověděl: Mlč, co voláš? I podruhovala ona, že jest mlynář raněn. S tím se rozjeli.[1])

Ze třech dílův, kteréž posud byly na hradě, získal Kryštof r. 1523 díl Vácslavův a r. 1524 ještě nějakou jeho spravedlnost.[2]) Zikmund mu bezpochyby také dílu svého postoupil, ač nikde zmínky o tom nenacházíme, a ač se ještě v tituláři r. 1534 seděním na Kostomlatech nazývá.[3]) Vedle toho získal též Kryštof darováním královým (1538) všecku spravedlnost, kteráž králi na zboží Pajreckém po n. Jindřichovi příslušela. Vůbec se zdá dle všeho, že byl Kryštof šetrný a moudrý hospodář; neb skoupiv celé panství Kostomlatské, přikoupil r. 1545 zboží Ohnické. S manželkou svou (neznámého rodu) zplodil syny *Jakuba*, *Vácslava*, *Jaroslava*, *Vojtěcha* a *Oldřicha*, z nichž Jakub r. 1559 již mužského stáří dosáhl, pročež jej otec oddělil od sebe a bratří svých, dada mu za díl zboží Ohnické.[4]) Jsa již Kryštof ve vysokém stáří, toho vyhledával, aby hradu Kostomlat, kterýž posud byl manstvím koruny České, dědičně dosíci mohl; král Ferdinand pak, žádosti jeho přisvědčiv, vložil mu r. 1562 zámek Kostomlaty ve dsky zemské.[5]) Po této události Kryštof zemřel a panství po něm zůstalé ujali synové ještě od sebe neoddělení.

Hrad Kostomlaty ujal syn *Oldřich*, nejmladší, ostatní bratří buď ujali části panství, buď jsou odbyti hotovými penězi. Oldřich pojal pak k manželství Annu ze Vchynic, jíž r. 1569 na zámku Kostomlatech věnoval, ale zemřel záhy, zplodiv nějaké děti s manželkou svou, nad nimiž byl poručníkem starší jeho bratr Jakub. Tomu také vdova Anna r. 1580 zápis svůj věnný z desk propustila.[6]) Sirotci tito byli bezpochyby bratří *Petr Pavel*, *Zikmund Kryštof* a *Oldřich Kostomlatští* z Vřesovic, kteřížto ok. l. 1589 panství zděděné ujali, neb se Petr v tituláři pánem na Kostomlatech nazývá.

Kostomlatské panství bylo dělením po r. 1562 skleslo na malé zboží. Toho času tuším nepatřilo k němu nic více než jediné městečko, kteréž bylo na místě vsi povstalo. Zde na počátku 17. století povstaly dvě tvrze, poněvadž každý z obou bratří (Petr a Oldřich) obdržel za svůj díl polovici městečka[7]) a ve svém dílu vystavěl si nové sídlo; tím však i starožitný hrad ponechán zkáze, poněvadž byl jednak vzdálený od městečka, jednak pro svou vysokou polohu k přebývání méně pohodlný. L. 1606 píše se o něm, že toliko zdi a dvě bašty krovem přikryté stojí, takže tu žádný z lidí bydleti nemůže.

Ve zmatcích r. 1618—1620 přidržovala se jedna část Vřesovcův věrně rodu Rakouského, druhá pak stavů pod obojí, uznávajíc za krále falckrabě Bedřicha. Těchto se přidrželi také naši dva bratří Tedy po bitvě Bělohorské vynesen nad nimi přísný nález. Petr Pavel i Oldřich odsouzeni jsou r. 1623, aby ztratili třetinu zboží a dvě třetiny aby jim z komory České zaplaceny byly. Oldřichův podíl odhádán jest na 23.711 kop, Petrův na 13.307 kop, ale v časích oné velké konfiskace bylo pro množství prodejných statků velmi řídko možná obdržeti sumu odhadní, pročež prodán díl onoho za 17.161 k. 20 gr. míš., toho pak za 9807 k. 54 gr. míš. Plnomocný místodržitel Karel z Lichtenšteina, učiniv smlouvu 1623, vložil ve dsky r. 1624, 31. srpna *Humprechtovi staršímu Černínovi z Chudĕnic*, JMC. radě, purkrabí Karlšteinskému, zboží obou bratří: »dvě tvrze a zámek pustey Kostomlaty s podacím kostelním, též také zboží Čenčické, jež bylo vzato Mikuláši Satanýři z Drahovic«.[8])

---

[1]) Reg. 9 G, k. s. svěd. A 2. [2]) DD. 431, 440. [3]) Též l. 1531 a 1533 v reg. kom. soudu. Tuším brzo po r. 1533 zemřel. [4]) DZ. 13 F 24. [5]) DZ. 14 K 20, též Auersperg von den obersten Gerichtshöfen II 173. [6]) DZ. 16 N 21. [7]) V rozvržení sbírek r. 1615 mají málo poddaných (15 a 20). [8]) Bílek, Konf. 914.

Humprecht, věrný přivrženec Ferdinanda II. a předek dosud kvetoucí linie Černínův, rozšířil panství Kostomlatské, přikoupil statek Velhenice od Arnolfa Šena a statek Bukovický od Lidmily Býčkové z Vřesovic. Jak on tak i manželka Eva Polyxena Voračická z Paběnic pocházeli z jižních Čech a možná dosti, že se jim v zdejší krajině nelíbilo; Humprecht učinil tedy směnu s *Heřmanem Černínem z Chuděnic* na Petršpurce a Kysybli; postoupiv mu Kostomlaty se statky přikoupenými, přijal od něho Mitrovice a Vrchotice a k tomu také 25.000 kop míš. přidaných.[1]) Ale i Heřmanovi se panství brzo znechutilo a prodal je ok. r. 1638 zase *Janovi Černínovi z Chuděnic*. Když r. 1642 Jan zemřel, dostaly se Kostomlaty *Zuzaně z Harasova*, vdově a poručnici synův nezletilých *Humprechta Jana* a *Heřmana Václava*.[2])

Onen později dosáhl velkého bohatství, zděděv statky po svém strýci Heřmanovi; vystavěl také r. 1670 poblíž starého hradu nový zámek, jenž obdržel po něm jméno Humprechtwiese. Ten v předešlém století sídlem byl větví hraběcích a panských rodů Clary-Aldringen, de Fin, Věžníkův a Ledebourův, jmenovitě pak hraběcí rodiny Ledebour-Wicheln. Tímto končíme dějiny slavného kdysi hradu, který již před r. 1606 opuštěn byl, ale za časův Balbínových (1681), znova byv tuším opraven, ještě obýván byl.[3])

TVRZE OKOLO KOSTOMLAT.

V *Bukovici* pod Kostomlaty bývala tvrz a manství ke hradu Mostskému. Na něm seděl l. 1401 *Žibřid ze Šomfelda*, ale l. 1405 držel je Beneš z Dubé ke hradu Kostomlatům (Arch. Drážďanský). L. 1453 držel týž statek *Matouš Dobrman z Vlastislavě* (DD. 25 f. 253) a po něm l. 1475 Dorota, dcera jeho. Ta prodala (1500) Bukovici *Jiříkovi*, *Janovi* a *Vojtěchovi* bratřím *Osterským z Sulevic* (DD. 25 C 7, 62 str. 283). L. 1521 držel týž statek *Zikmund Chlum z Chlumu* a po něm zůstala vdova Anna, purkrabinka z Donína, jež jej l. 1536 deskami dvorskými *Mikuláši Kostomlatskému ze Vřesovic* odevzdala (kniha Teplická, DD. 63 str. 331), ale prodej stal se již dříve, neb od r. 1533 psal se Václav Kostomlatský sed. na Bukovici a tak ještě l. 1544 (Reg. kom. soudu). Později prodána *Hynkovi Rausendorfovi ze Špremberka* a od toho *Kryštofovi* z téhož rodu (DZ. 10 F 19). L. 1562 dělena mezi tři bratry Rausendorfy a dostala se *Šebestianovi* (DZ. 59 C 29, 61 E 29). Po něm drželi týž statek *Hruškové z Března*, napřed Šebestian, pak Bernart a Karel a potom tento sám a ten jej prodal (1594) *Jiříkovi Kaplíři ze Sulevic* (DZ. 27 D 30). Když tento zemřel, prodána Bukovice od jeho synův *Anně Vřesovcové z Miliny* (DZ. 182 K 8). Držena pak ke Křemuži až do r. 1622, pak se dostala za díl Lidmile Vřesovcové (Arch. Hradecký). Od té pak prodána ke Kostomlatům.

Ves *Lhenice* pod Kostomlatským hradem ležící bývala manstvím služebným, které prodal *Jetřich ze Všebořic* 1485 *Jakubovi ze Vřesovic* (DD. 62 f. 90). Patřily od té doby ke Kostomlatům. Při dělení téhož panství po Jakubově smrti drženy k dílu Kostomlat a od bratra bratru prodávány; ale poněvadž je držel l. 1584 *Jakub Kostomlatský ze Vřesovic* (DZ. 90 D 16), lze za to míti, že je zdědil po otci svém Kryštofovi (synu Jakubovu). *Jiřík*, syn jeho, prodal tvrz Lhenice (1609) *Zikmundovi Rausendorfovi ze Špremberka* (DZ. 134 J 30). Po tomto následoval l. 1613 *Arnolf Šen z Šénu* a ten je prodal ok. l. 1630 Humprechtovi Černínovi zase ke Kostomlatům (Arch. Hradecký a DZ. 146 D 19).

Ves *Černčice* neb *Čenčice* u Kostomlat byla od počátku 15. st. přísl. hradu Kostomlatského, od něhož prodána l. 1509 *Václavovi ze Vřesovic* na Kyšperce (DD. 62 str. 346) Později byly zase v držení Kostomlatských ze Vřesovic a prodány l. 1587 k Milešovu, ale ještě tu tvrze nebylo. Tvrz tu byla později a připomíná se teprve l. 1623, když statek zabrán *Mikuláši Šťastnému Sataněři z Drahovic* a zase prodán ke Kostomlatům (DZ. 293 A 6).

Ves *Křemyž* (tak nejčastěji) i Křemuž ano i Křeměž, blíže k Teplici než ke Kostomlatům ležící, byla dávným sídlem vladyckým, neb po ní zvali se 1251 Jeniš a Petraš, 1282 Modliboh, Dobeš a Přibyslav a ok. 1300 Zloman (Arch Lovosický a Osecký, Reg. II 548). Patronů zdejšího farního kostela bývalo několik, z čehož znáti, že tu byly asi 3 statky, ale kromě toho připomínají se ještě někteří, kteří hlasu podacího neměli. Jeden statek, který měli 1389 bratří Dobeš a Petr a 1390 tento sám, byl manstvím ke hradu Oseku (Arch. Drážďanský, Lib. conf.). Ten držel Petr ještě l. 1408 (Rel. tab. II 49). Z jednoho statku pocházel *Chotěbor* 1396—1406 (Rkps kap Praž., Rel. tab. I 590, DD. 15 f. 292). Na jednom statku seděl od r. 1407 *Slavibor*, jenž se ještě l. 1423 připomíná (Rel. tab. II 44, 98, Arch. Drážďan., Lib. conf.), Statek n. Petrův koupili l. 1408 *Jan* a *Dobeš* bratří *ze Vchynic* a *z Ohniče*, kteří se spolu až do r. 1423 připomínají (Rel. tab. II 49, Lib. erect.). Později měl Křemyž Dobeš sám a byl to tuším týž, který žil do r. 1452. Křemyž dědili po něm manželka a syn *Dobešek*, ale dvůr manský dostal se Janovi, synu Janovu (Arch. český III 552). Dobešek připomíná se od r. 1423 (Lib. conf.), ale zemřel tuším brzo po otci.

[1]) DZ. 146 D 19, Arch. Hradecký. [2]) DZ. 148 T 5. [3]) Miscell. III 84 »Kostomlaty Litom. 9. habitatur denuo, vidi«

Protože se sestra Dobeškova vdala (po třetí) za Jana Kozelku ze Hřivic, lze za to míti, že se do Křemyže přiženil Zajisté měl týž statek l. 1509 *Litolt Kozelka* (Reg. kom. s). Po něm držel *Rydkéř* K. ze H. tvrz, dvůr a ves Křemyž v l. 1526—1549 a postoupil pak téhož statku *Janovi* a *Mikuláši*, synům svým (Reg. k. s., DZ. 250 J 18, DZm. 228 J 30). Jan, ujav statek sám, věnoval na něm (1553) Anně z Kamsenšteina, manželce své, která pak Křemyž po jeho smrti držela. Spokojivši se pak l. 1586 dostatečným vychováním, vzdala jej *Václavovi* a *Rydkéři*, synům svým (DZ. 11 D 29, 67, O 22). Ti rozdělili statek (okolo r. 1593) na polovice. Rydkéř prodal svou polovici l. 1595 *Janovi Ilburkovi ze Vřesovic*, jenž držel též Ohníč, ale ve dsky vloženo teprve 1602 po smrti Rydkéřově († 1601). Díl Václavův také se Ilburkovi dostal neznámým způsobem (DZ. 26 M 12, 130, M 7, 132, M 16, DZm. 236 K 4, Q 5). Ilburk zemřel l. 1603 a ze dvou jeho synův držel Křemyž *Volf Karel*. Týž byl činným při povstání, pročež l. 1622 všechen statek propadl. Křemyž a Ohníč prodány 1624 *Václavovi Vydunovi Obyteckému z Obytec*, kr. prokurátorovi (DZ. 140 L 13, Bílek, Konf. 910). Tento zemřel v létě r. 1625, zůstaviv tolik dluhův, že statek jeho nemohl býti udržen a odhádán l. 1630 a dostal se *Janovi Kašparovi Prokovi z Prokštorfu*, hofrychtéři (DZ. 143 L 10). Vyženil jej později *Václav Vojtěch Majdrle z Mansperka* a koupil od něho 1655 *Adam Pecelius*, ale syn tohoto Jan Jakub jej zase l. 1669 prodal (DZ. 309 S 1, 318 B 30). Později koupen ke Kostomlatům.

V *Ohníči* byla tvrz, ale zpustla již před r. 1630. Ohníč byla prvotně manstvím ke hradu Oseku a patřila l. 1398 *Petrovi z Křemyže* (Arch. Drážďan.). Ale již před tím tu seděl *Litolt* (1389), jehož synové *Jan* a *Věnek* prodali l. 1400 nějaké role u Křemyže (Lib. conf., Lib. erect. V 21). Od r. 1404 drželi Ohníč *Dobeš* a *Jan* bratří *ze Vchynic*, kteří se v tehdejších pamětech často připomínají, držíce dědiny i při Křemyži, a to naposled l. 1423 (Lib. conf, erect., Arch. Drážďanský, Rel. tab. II 44, 49). Jan jeden l. 1430 byl purkrabí na Teplici (Rkps kl. Oseckého). Syn Janův, *Bohuslav z Ohniče*, zdědiv po otci Janovi a strýci Dobešovi, prodal tvrz Ohníč (1455) *Janovi Kozelkovi ze Hřivic* (Rel. tab II 267). Z tohoto rodu následoval (1483) *Litolt*, snad Janův syn. Již l. 1512 tu byl pánem *Mikuláš ze Vřesovic* a seděl tu také r. 1519 (DD. 62 str. 110, 360, Kniha Teplická). Pak následoval l. 1532 *Petr z Čirnu*. Ok. l. 1534 převzal *Jan Dlažimský ze Vřesovic* Ohníč po svém otci (DZ. 250 E 29, Reg. kom. soudu). Od něho jej měl na krátký čas *Vojtěch Ledvický z Chanova*, ale prodal jej (1547) *Kryštofovi z Vřesovic* a na Kostomlatech (DZ. 8 H 1, H 2). L. 1559 přijal *Jakub*, nejstarší syn Kryštofův, Ohníč za svůj díl a seděl tu ještě l. 1588 (DZ. 13 F 24, 24 B 9). L. 1593 tu vládl *Jiří*, jeho syn, pak l. 1597 *Rydkéř Kozelka ze Hřivic*, ale již l. 1598 *Volf Vřesovec* z pošlosti Doubravské (Reg. kom. s., DZ. 128 G 12). Již l. 1600 patřila tvrz Ohníč ke Křemyži a l. 1630 byla pusta.

Zámek v Bílině.

BÍLINA HRAD.

Bílina město rozkládá se na horním toku řeky Bíliny, po níž má své jméno, v krajině vlnité, na několika stranách horami zavřené. Zrak poutají zvláště Bořeň, hora skalnatá zvláštního tvaru, Chlum a Hradiště, nižší mnohem než Chlum. Město jest úpravně a pravidelně stavěno a bývalo zavřeno hradbami, z nichž zbyla jen jedna bašta osmihranná. Kostel posvěcení sv. Petra a Pavla je v základech starý, ale přeměňovaný; svatyně jest od Kryštofa z Lobkovic. Zajímavé jsou skulptury všelijakých symbolických znamení, nacházející se na té straně, která hledí k zámku.

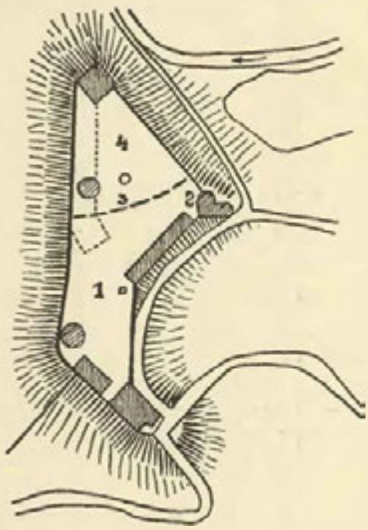
Nynější *zámek* jest dlouhé stavení čtverhranaté, v přízemí ze strany vnitřní s dvěma věžemi po stranách o dvou poschodích, ale tak, že zdi těchto tří stavení rovně nejdou, nýbrž u prostředního stavení od jihu k severu, u věží od jihozápadu k severovýchodu. Venkovská způsoba připomíná úpravu zámku Roudnického, poněvadž oboje jedním stavitelem dostavěno bylo; neboť společné oběma jsou římsy nad okny trojhranné a zaokrouhlené, střídavě vedle sebe položené. Zvláštností tohoto zámku jsou veníře oken z nestejně velkého štukoví, které jsou od městské strany v přízemí, ale na zámeckou stranu bylo by podzemí. Poněvadž jest omítka jeho světlá, svítí zámek mezi staveními Bílinskými již zdaleka.

V zámku jest kaple, jež má moderní úpravu, ale na oltáři jest pěkný zavírací obraz, který sem přišel odjinud. Zobrazeni jsou uprostřed svatí tři králové, v levo narození a v pravo rodina Páně. Obraz jest pěkně malován a asi 300 let stár. Také po straně jest pěkný obraz Matky boží a jiné pěkné obrazy jsou na knížecím oltáři. Severní věž jest ve svém spodku starší než zámek. V prvním poschodí (hledíc od města) jest na čisté skále sklep pěkně sklenutý do dvou hvězd, v nichž jsou svorníky s růžemi, mezi hvězdami pak jest prostý erb Lobkovský, jak býval do 17. století. Okno má ještě starobylé lavice k sedění; to i hrubost zdí (ve výklenku okna 2 m.) svědčí, že věž ta pochází z prvotního paláce. Vedle tohoto sklepu jest jiný sklep sklenutý do dvou křížů; nade dveřmi, když se do něho vejde, malován jest dvojí erb Lobkovský a rok 16—14. Jsou to erby Viléma mladšího z Lobkovic a manželky jeho Benigny vdané i rozené z Lobkovic. Před zámkem jsou tarasy; ty jsou nasypány a dříve šla dolů holá skála.

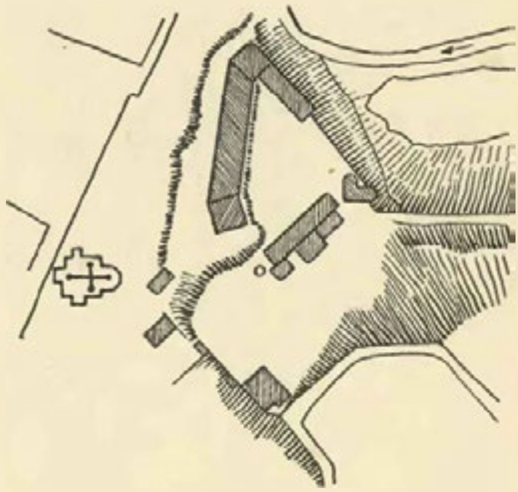
Ze starého hradu zbyla též *bašta* řečená *Manda*. Jest to obdélné stavení, na konci zaokrouhlené, ale vybíhá z něho k severu menší stavení téhož základu. Manda jest vlastně jméno vězení ve spodku věže se nacházejícího (ani omítkou neobvrženého), do něhož se vězňové skrze otvor (nyní zavřený) spouštěli. V minulém století prolomena do toho vězení díra, aby snáze vysychalo. Bašta tato byla asi na poč. 17. st. zbrojnicí, ok. l. 1664 byla nahoře sýpka a dole kolna na vozy. Nyní jest v té baště, do níž jsou starodávné dvéře, byt a nad Mandou jest kuchyně.

Jak to však tam, kde nyní zámek stojí, vyhlíželo čili co v *hradě* bylo před založením zámku, dovídáme se dílem ze starého urbáře z r. 1664 a jiných pamětí, dílem z pozorování dobré paměti J. Pudila, knížecího stavitele. I do předhradí i do zadního hradu šly zvodité mosty přes příkopy. V *předhradí* byly dvoje neb snad troje konice, ke hradbám přistavěné, z nichž jedné se říkalo velká marštal,[1]) pekárna a kovárna (tak 1538). Později se připomíná stavení nedávno před r. 1664 vystavěné, v němž byly dvě hostinice a komora a jež stálo blízko pekárny a kovárny. Kromě toho bylo v předhradí stavení se sklepem dobře opatřeným, v němž bydlíval hejtman neb purkrabě a jiní služebníci hradští; také tu byla vrchnostenská kancelář. Také byla v předhradí v 17. století kašna nedaleko konic, kam se tlačila voda z vrchu Skalky nedaleko šibenice; ta kašna jest posud, ale má nové obložení. Kromě některé bašty patřila k předhradí také velká bašta Manda. Pudil klade do předhradí ještě okrouhlou věž v místě proti arciděkanství, o které z pamětí nic známo není.

V zadním hradě byl l. 1538 velký *Bílý dům* cihelný, před ním kuchyně a ještě jiný dům, kterémuž říkali *Křídelný*. Také tu bylo nově vyzdvižené stavení, jemuž se říkalo *Nové pokoje*. Jeden z oněch dvou domův nazýval se 1642 Starý palác. Také tu stávala kaple posvěcená sv. Martinu, do které se vedla

Středověký hrad v Bílině.
Jaké asi bylo jeho dřevní rozdělení: 1. předhradí, 2. bašta Manda, 3. místo, kudy šel příkop, 4. zadní hrad.

Bývalý středověký hrad v Bílině.
Jak je místo to nyní (zámek, Manda a vedlejší stavení).

o hodu Božího těla procesí (1664); mše svatá se sloužívala tu vždy, kdykoliv vrchnost tu bydlívala. Ozdobou hradu byla *Červená věž*, která stávala na místě nynějšího zámku proti Mandě. L. 1642 měla se znovu přikrývati, ale dělníci z Teplice objednaní odvoláni zase do Teplice, takže byla nějaký čas nepřikryta. Když se měl nový zámek stavěti, zbořena. Jak mohutná byla, svědčí to, že bourána po tři měsíce (1677). Naproti té věži byla hluboká *studně*, jíž se od 17. století neužívalo, nyní je překlenuta a sotva místo znáti.[2])

O Bílině píše Kosmas k r. 1041 a jest to nejstarší zmínka o ní. Avšak tehda tu nebyly hrad a město v našem smyslu, nýbrž hrad, jenž se nacházel východně od nynějšího zámku, po tehdejším způsobu opevněný, jenž svou dolní ohradou až na kraj nynějšího zámku sahal. Pod tím bylo podhradí, v němž založen v 11. století kostel sv. Petra. Na hradě seděl úředník, jenž spravoval tak zvaný kraj Bílinský či Bělsko. Poslední z nich byl l. 1222 Jaroš. Za krále Vácslava I. nezdál se býti hrad Bílinský dosti pevným a opuštěn, a poněvadž později založen nový hrad na Mostské hoře, změnil i kraj svůj název a zván byl Mostským.[3])

Za krále Vácslava přišel do Čech před r. 1238 *Ojíř z Frydberka*, muž statečný, jehož si král velice oblíbil.[4]) Známo jest, jak jednou král byl na sněmě říšském a tu císař na něm žádal, aby mu nějakých hradův postoupil, avšak král toho odepřel. Když pak vycházeli ze dvora, tuť prý opat Fuldský dotekl se lehce

[1]) Tyto konice byly tam, kde je nyní dlouhé stavení, jihozápadně od Mandy se prostírající. [2]) Dílčí cedule l. 1538, urbář z r. 1664 (býval v držení Pudilově), Arch. Roudnický. [3]) O tomto hradě psáno v Pam. arch. X 435, 856. [4]) Reg. I 433 atd. O Ojíři viz Pam. arch. VIII 305.

Nový hrad.

Fot. V. F. Dvořák v Lounech.

králova těla a pravil k němu: Kdybych byl tvým sousedem, chtěl bych tě donutiti, abys byl poslušen Říši a udělati z tebe králíka pokorného. Tu dal Ojíř opatovi políček řka: Mnichu! Neměl jsi dobrého pěstouna, který by tě byl učil, jak máš krále a vrchnosti ve cti míti. Rozhněvaný tím císař chtěl prý krále a jeho družinu zatknouti, ale Ojíř a jeho družina srdnatým odporem donutili ho, že je bez úrazu propustil. Vrátiv se král daroval Ojířovi Bílinu i s těmi užitky, jež ke hradu patřívaly. To se stalo asi r. 1237.[1]) Ojíř zemřel l. 1253, dne 7. února.[2]) Po něm se zase připomíná jiný Ojíř téhož příjmení, jenž vytáhl l. 1260 s králem vojensky[3]) a snad v té válce zahynul. Tomuto neb snad předešlému patřil též újezd Jemnický u Slaného, jenž byl zase l. 1277 v držení královĕ.[4])

Zděný hrad v Bílině vystavěn buď Ojířem neb některým z jeho nástupcův; byl pak i s panstvím s počátku zpupným statkem. Toto měl od r. 1290 (ne-li dříve)[5]) *Albert ze Seberka*. L. 1290 tu bydlel, když

Zámek v Bílině.

obdaroval klášter ve Valdsasích a l. 1302 daroval podací kostelní v Bílině se statkem v Razicích a desátky viničnými, a to se svolením manželky své a syna Alberta.[6]) Když se l. 1316 zaručil za Jindřicha z Lipého a pak se stavěl proti králi, byl již stařec a, jak se zdá, sotva rok 1318 dlouho přečkal.[7])

Pánem na Bílině byl l. 1322 *Ota z Bergova*, jehož rada tehda ve spise vydaném pánem svým nazývá.[8]) V držení Bíliny dostal se totiž tak, že ji s Markétou, dcerou Alberta ze Seberka, vyženil.[9]) Král Jan potvrdil jemu a Otovi, bratrovi jeho, hrad a město Bílinu (1327) a poněvadž se mu i Bílinou i druhým statkem svým Žeberkem v manství poddali, daroval jim ves královskou Bečov.[10]) Nad to je i oboje jich panství ode všech krajských soudův (1334) vysvobodil.[11]) Ota zemřel v l. 1356–1357 a následoval po něm (syn?) *Albert*, jenž se připomíná v l. 1358–1368 jako patron kostela sv. Štěpána u Bíliny.[12]) Císař Karel potvrdil mu l. 1371 osvobození od krajských soudův.[13])

---

[1]) František a Dalimil. Viz Palackého Dějiny I 2, 159. [2]) Reg. I 618, nekrolog sv. Anny. [3]) Reg. II 99. [4]) Reg. II 1183. [5]) Darování 1289, 11. Novb. v arch. Oseckém. [6]) Reg. II 643, 830. Mladý Albert zemřel l. 1307 (Pam. arch. I 32). [7]) Reg. III 122, Petr Žitavský. [8]) Rkps Osecký f. 34 Reg. III 309. [9]) Reg. Vatikánská. [10]) Reg. III 519, 522. [11]) Reg. IV 848. [12]) Lib. conf. [13]) Kr. arch. Vratislavský.

Ota Bergov z Bíliny byl bezpochyby Albertův syn. Vyskytuje se od r. 1374 jako spolupatron kostela v Borku a od r. 1394 byl v jednotě panské.[1]) Mezi tím prodal Bílinu *Jiříkovi z Janovic*, proboštu kostela Pražského, a *Bočkovi z Poděbrad*,[2]) ale tento, jak se zdá, převedl právo své na Jiříka. Jak se zdá, býval Jiří často v závadách. L. 1407 žalovali naň Kříž a Vácslav Pražští, že jim neplatí za krámské věci. Řečník jeho odpíral řka, že pán jeho je duchovní a má jen duchovenské jmění. Když však se původové doptali, že má Bílinu, žádali býti na ni zvedeni.[3]) Avšak asi ten čas vydal Bílinu bratřím a ti ji prodali *Albrechtovi z Koldic*, král pak potvrdiv toho (1407, 28. října) udělil Albrechtovi Bílinu v manství.[4])

Albrecht byl bohatý pán a sedávaje na soudě zemském, býval v důstojenstvích dvorských i zemských, zvláště však byl v přízni krále Zikmunda. Zajav l. 1412 nějakého Petra z Rechelína, propustil jej zase jen na slib, že se buda napomenut postaví na hradě Bílinském v kuchyni. L. 1419 obdařil oltář 10.000 rytířův v kostele sv. Maří za městem platem na městě zapsaným.[5]) L. 1420 přijal od krále Zikmunda za sebe a za strýce svého Jana léno na Bílinu, Krupku a Bečov.[6]) Drže věrně s králem a stranou pod jednou, popudil na sebe ovšem stranu druhou. Když pak l. 1421 strojena nová výprava do Čech k potlačení strany pod obojí, vytáhli Pražané do severních Čech a položivše se před městem Bílinou, jeho po krátkém boji dobyli dne 12. července. Němci, kteří tu byli posádkou, a mnozí panoše a kněží, kteří sem uprchli, spoléhajíce se na pevnost města ke hradu přihrazeného, uprchli na hrad dříve ještě, nežli bylo město v moci nepřátel, avšak nazejtří (13. července) prý zrazeni a když Pražané hrad opanovali, dílem povražděni, dílem upáleni.[7]) Purkrabě Bílinský Rampolt z Gorenz prý vyvázl životem, ale zůstal v moci Pražanův, kterého pak prý oni na taras přivázali, když stříleli ke hradu Mostskému.[8])

Bílina byla tehda a až do 17. stol. českým městem a obyvatelé snad i přáli víře pod obojí. Tato zajisté se tu šířila rychle a ve dvou desítiletích město opanovala. V září l. 1421 vtrhli Míšňané do Čech a podporováni jsouce některými Čechy pokoušeli se o Bílinu, již oblehli. Zvěděvše to Pražané, poslali tam drábу své a mnoho lidu sedlského, což cítíce Míšňané strhli s pole a obrátili se k vojsku říšskému, jež obléhalo Žatec.[9]) Žatec, Louny, Chomutov a Bílina byly l. 1427 v moci *Jakoubka ze Vřesovic* jako hejtmana.[10]) Týž obdařil l. 1428 Bílinské, aby statky odumřelé spadaly na příbuzné až do sedmého kolena, k čemuž i Dobeš ze Vchynic, purkrabě zdejší, pečeť přivěsil[11]) a s jeho přivolením přijali Bílinští do svého města tři židy za sousedy.[12]) Jakoubek držel Bílinu až do r. 1436. Tehda již byl mír učiněn a poněvadž Jakoubek na jiných stranách odměny tolik obdržel, že se stal velice bohatým, z té příčiny zavázal se smlouvou dne 10. prosince učiněnou postoupiti Bíliny *Albrechtovi*, *Hanušovi* a *Těmovi* z Koldic.[13]) Páni ti pak slíbili (1437, 2. února) Bílinským a všemu panství, kteří mají přijímání pod obojí způsobou, že je nemají od drahého těla a krve Páně tisknouti a kněžími jich od kostelův nehýbati, než chtěli-li by se někteří kněží dřevní ke svým kostelům vrátiti, že k nim jen tak puštěni býti mají, jestli by chtěli také pod obojí rozdávati, a i kdyby jiní kněží zjednáni byli, že mají též tak podávati. Tři léta později (1440, 28. června) dovolili tíž páni Bílinským, aby sůl kupovali a prodávali odvádějíce půl věrtele soli s vozu na hrad.[14])

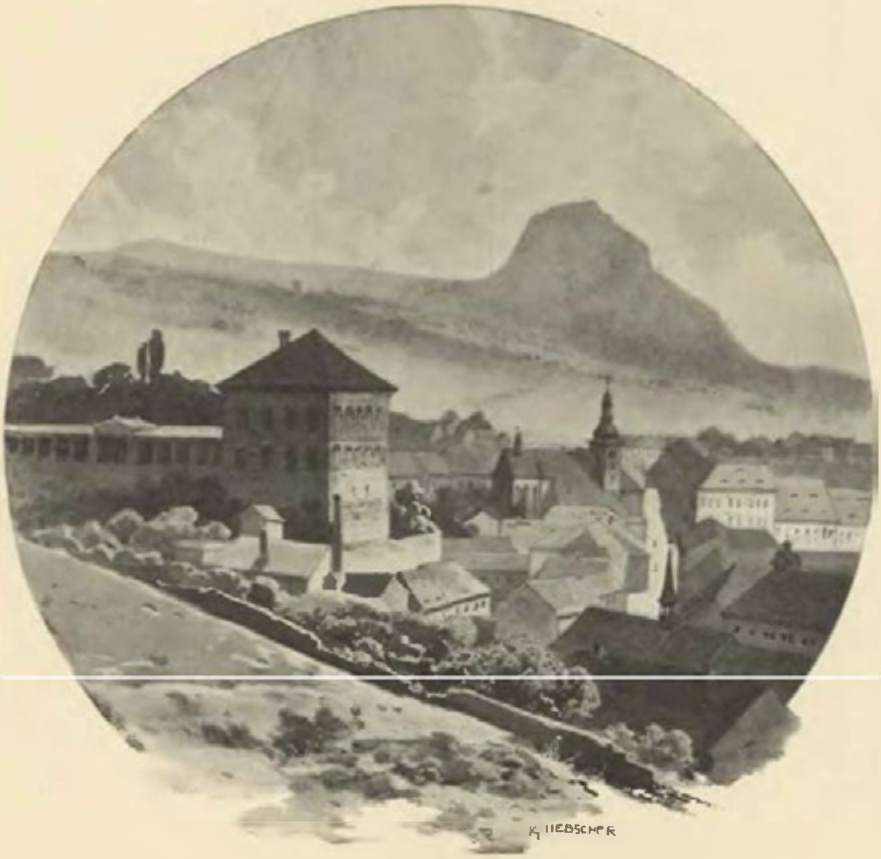
Jan z Koldic, jenž se s Albrechtem, strýcem svým, od r. 1420 jako spoludržitel Bíliny vyskytuje, spravoval ji sám za stáří Albrechtova, jenž jako hejtman kn. Svídnického nepřítomen býval a l. 1448 zemřel.[15]) S Těmou, synem Albrechtovým, zapsal l. 1448 plat na Bílině k oltáři sv. Bartoloměje v Krupce,[16]) ale ještě t. r. Těma také zemřel. Anna, dcera Albrechtova, tehda vdaná za Hynka Krušinu z Lichtenburka, připovídala se l. 1454 k dědictví v Bílině po svém otci a obdržela asi l. 1456 svůj díl.[17]) Purkart Strnad z Janovic postoupil mu l. 1456 všechna práva svá k Bílině, jak mu po otci náležeti mohla.[18]) Tehda držel Hanuš hrady Bílinu a Krupku se svým strýcem *Ješkem* a když tento l. 1458 umíral, odkázal plat na městě Bílině ke kostele v Krupce.[19]) Hanuš pak zjednal l. 1460 při králi Jiřím, že dal Bílinským výroční trh.[20]) Naposled čteme o něm k r. 1461; již l. 1469 spravovala jeho statky vdova Anežka z Landšteina za syny své *Těmu* a *Albrechta* a s těmito přikoupila l. 1470 Radovesice a Štěpánov.[21]) Za těch dob byli tu purkrabě 1471 a 1475 Litolt ze Hřivic a 1473 a 1482 Jan Bechlinský z Soběsuk.[22])

Asi l. 1472 došli Těma a Albrecht let svých a obdrželi (21. června) od krále Vladislava potvrzení na manství Bílinu a Krupku, při čemž učinil Těma obvyklou přísahu a povinnost manskou.[23]) Albrecht připomíná se l. 1473 naposled a Těma byl od té doby samotným pánem na Bílině a Krupce. Oženil se s Markétou Děčínskou z Vartenberka, jíž l. 1474 na Jiřetíně věnoval.[24]) Bílinským dal (1475, 3. května) dvoje obdarování. Jedním obnovil již právo platné, aby statky odumřelé spadaly na krevní přátele do sedmého kolena přidav k tomu podrobné ustanovení, druhým určil, aby statek hospodářův (herbort) spadával po něm na ženu a děti a statek ženin (krůd) aby spadával na muže a děti.[25])

---

[1]) Lib. conf., Arch. český I 52—66. [2]) DD. 18 f. 115, 138. [3]) DD. 18 f. 27. Purkrabí tu byl tehda Vácslav z Kopist (Arch. Drážďanský). [4]) Arch. Svatovácslavský. [5]) Arch. mus., Lib. erect. [6]) Břežan u vývodu pp. z Koldic. [7]) Vavř. z Březové, Chron. Třeboň., Balbini Misc. I 4 p. 148. [8]) Joh. Leonis. Něco podobného vypravují i jiní, ale každý jinak. [9]) Palacký. [10]) Friedr. v. Bezold. [11]) Arch. města Bíliny. [12]) Arch. Drážďanský. Na počátku r. 1432 prý kníže Zikmund Míšeňský vtrhl do Čech, spálil 100 vesnic u Bíliny a Krupky a Bíliny zase dobyl (Mitt. d. V. f. G. d. D. 1865 II 37), ale sotva asi to byla tak pravda, jako je psáno. [13]) Arch. č. XXVI 24—26. [14]) Arch. Bílinský. [15]) Ruk. měst. knih. Vratislavské. [16]) Arch. kap. [17]) Arch. č. III 556, 563. [18]) DD. 61 str. 417. [19]) Palacký, Urk. Beiträge 86, Arch. kapitolní. [20]) Arch. Bílinský. [21]) Arch. Třeboňský a Drážďanský, DD. 61 str. 498. [22]) DD. 62 str. 141, Arch. Drážďanský a Bílinský, Hallwich, Graupen 54. [23]) DD. 5 str. 288, Arch. Třeboňský. [24]) DD. 5 str. 324. [25]) Arch. Bílinský.

Poslední pán Koldický přišel dobrodružnými jízdami a nehospodářstvím zaviněným snad přílišnou dobromyslností o vše své jmění. Když byly závady již tak veliké, že z nich nebylo vybřednutí, zastavil hrad Bílinu s městem a vesnicemi (kromě Bečova) l. 1495 *Jindřichovi z Vřesovic* za 17.000 kop mečový groš (t. j. Míšeňský) počítajíc anebo za tu sumu českých grošův anebo zlatých do 6 let.[1]) Zástava měla minouti l. 1501 a tu se nabídl *Děpolt z Lobkovic*, že mu půjčí 10.000 kop gr. č., ve kterých mu zapsal Krupku. Aby zase Krupku dostal, uvolil se Těma postoupiti Děpoltovi Bílinu, což se mělo státi l. 1502 v pondělí masopustní (22. února). Zdali se tak stalo, není známo, ale ovšem jest známa smlouva učiněná l. 1502, 29. června, kterou Těma Děpoltovi postoupil Bíliny dědičně.[2]) Děpolt nabyv Bíliny potvrdil l. 1504 svobody městské a vymohl l. 1511 majestát na nový trh. Kromě toho propustil mu král Vladislav Bílinu z manství (1513,

Bílinský zámek od východu.

3. dubna), nad to mu propustil (1516, 17. února) z manství i ty statky manské, které k Bílině přikoupil, a téhož dne učinil jinou milost, ač by která manství v Čechách koupil, na ně za 2—3 léta léna přijímati povinen nebyl.[3]) O své moci způsobil to, že Bílinští se zdráhali platiti peníze na kostel a oltáře v Krupce, které páni z Koldic na nich zapsali (1517). Tehdejší administrátor arcibiskupství obeslal je proto před svou osobu, ale Bílinští vyrozuměvše žalobě (1522) nic neodpověděli a odešli. Ještě pak l. 1530 ta věc nebyla vyřízena.[4])

Děpolt († 1527) zůstavil 8 synův, ale když došlo l. 1538, dne 6 prosince k dělení, dělili se toliko *Jan*, *Litvín*, *Děpolt*, *Kryštof* a *Václav*. Jan, Děpolt a Kryštof dělili se o Bílinu tak, že každý dostal třetí díl hradu, třetí díl města, nějakou část a několik vesnic. Ve společnosti zanechány věž vysoká, okrouhlá mezi mostnicí a kuchyní, most zadní a přední, jichž měli všichni užívati otvíráním ve dne i v noci, ale tak, aby bylo bezpečně a beze škody ostatním opatřeno. Společná též byla světnička u vrátného, a vrátnému a hrad-

[1]) DD. 6 str. 382. [2]) Arch. český X 418, DD. 25 f. 125. Že půjčka nebyla spravedliva, lze znáti z Arch. česk. VI 589. [3]) DD. 67 f. 15—16, Arch. Roudnický. [4]) Arch. kapitolní. Hejtmany na Bílině byli 1519 Jan z Jelnic a 1529 Markvart z Baště (Reg. kom. soudu).

skému, který hrad zavíral a klíče choval, platili služné ze spolku a každý pán, který měl bytnost na Bílině (t. j. díl), byl povinen je stravou po pořádku na měsíc opatrovati, aneb jakž by se svolili. A chtěl-li by který pán, aby naň nočně s zámkem čekáno bylo, ten osadil při vratech čeleď svou hodnověrnou a opatřil, aby bylo bezpečně otevřeno a zavřeno a klíče zase odneseny ke hradskému. Studnice byla všem třem dílům svobodna a nakládali společně na kola a řetěz. [1])

Z dotčených bratří zemřel Děpolt, jsa bezdětek, nejdříve (1541). Díl jeho hned mezi ostatní rozdělen, takže dostal každý třetinu třetiny. Tak na př. byl jeden díl: Na předhradí Manda bašta, maršťale podle ní, kůlna u ní, světnice pacholčí nad vraty, 6 lidí osedlých v městě, 8 na předměstí Pražském a na arcipryštství, 5 na předměstí Mostském, Tuchořice a statky po vesnicích. [2]) Václav prodal svůj díl Kyštofovi za 1600 kop gr. č. [3]) Bylo pak rozdělení takové: Jan měl třetinu a čtvrtinu třetiny, Litvin čtvrtinu třetiny, Kryštof třetí díl a dvě čtvrtiny třetiny. Při takovém divném rozdělení potřebí bylo zvláště svornosti. Již léta 1542 shodli se bratři v tom, že má každý nápady odúmrtní buď kšaftované neb připadající druhým dílům v městě i v předměstích propouštěti. [4]) Všichni pak skrze Jana vyprosili na králi Ferdinandovi majestát, jímž erb Bílinských polepšen a dovoleno jim za 1000 kop statkův pozemských koupiti. [5])

O díl Janův rozdělili se l. 1587 synové jeho *Kryštof mladší* a *Vilém*, takže onen dostal díl na Bílině, Pátek a Tachov a tento Týn Horšovský. [6]) Tento díl prodal týž Kryštof zlepšiv jej horami u Nyklšperku a Cínvaldu 1592, 13. června *Oldřichovi Felixovi z Lobkovic.* [7])

Po Litvinovi († 1580) dědil díl Bíliny syn jeho *Jan mladší*, jenž zemřel l. 1583, dne 23. února, zůstaviv jedinkou dcerku Lidmilu. [8]) Ten díl prodal Jiří z Lobkovic, jako poručník Lidmilin, l. 1593, 25. června dotčenému Oldřichovi Felixovi, vlastně vyměnil za Bystřici a Chlumec. [9])

Kryštof, syn Děpoltův, dosáhl znamenitého stáří. L. 1565 a 1590 udělil se spoludržiteli milosti Bílinským, zejména jim obnovil starodávné právo piva vařiti, na což neměli psaného obdarování. L. 1589 věnoval Anně Lobkovské z Hradce, manželce syna svého, na vesnicích panství Kostského. [10]) Kryštofa přečkal kromě několika dcer syn *Oldřich Felix* dědě po otci díl Bíliny, Kost, Běškovice, Novou Bystřici a Blatno. Týž koupil l. 1592 díl Kryštofa mladšího a l. 1593 díl Lidmilin a tak měla Bílina zase jen jednoho pána. L. 1601, 21. září potvrdil Bílinským odúmrtí, prodej soli, platy viničné, propustil nad to něco platův šosovních, avšak piva vařiti dovolil jen vyznavačům pod jednou. [11]) Zemřel l. 1604 odkázav manželce Anně Běškovice do smrti a Bílinu a Kost synům svým *Vilémovi* a *Václavovi.* [12]) Tito učinili l. 1611 s ostatními pány téže krve a téhož příjmení smlouvu a zavázali se, aby žádný z nich i z potomkův, chtíce vstupovati v stav, žádné jiné osoby za manželku sobě nebrali, leč která by z dobrých, poctivých rodičův zplozena a v rodu a stavu jim rovna anebo vzácného, starožitného rodu rytířského byla, pohrozili pak, kdyby se v tom tak nezachoval, aby statek svůj pozemský propadl a více aby ani jména a erbu Lobkovského užívati, ani z Lobkovic se psáti nemohl a žádný z rodu aby se k němu neznal. Zavázali se také, že budou potvrzení toho skrze majestát vyhledávati. [13])

Po smrti Anny Lobkovské z Hradce zboží otcovské rozděleno bylo tak, že měl Vilém Bílinu a Solopisky a Václav Kost a Běškovice, Vilém pak oženiv se s Benignou, strýní svou, věnoval jí (1613) na Bečově a třech jiných vesnicích. [14]) Konfiskací následujících využil tak, že shromáždil veliké jmění. Ač teprve l. 1647 zemřel, přece již l. 1637, 19. srpna syny své podělil. Známe jen díl Patokryjský Kryštofa Ferdinanda obsahující kromě Patokryj ještě veliký kus z panství Bílinského. [15]) Nejstarší syn *Oldřich Adam* dostal Bílinu s ostatkem panství; třetí díl Divický s Ročovskem dostal se Františkovi Vilémovi. Co se dostalo Leopoldovi Ignácovi nejmladšímu a co si otec pro sebe a manželku zůstavil, není známo. Sice Leopold ok. l. 1642 zemřel a lze za to míti, že otec díl jeho zase ujal a že po smrti otcově bylo zase dodatečné dělení, při čemž přidány Patokryje zase k Bílině.

Oldřich Adam byl asi nečackého zdraví, protože dvě neb tři léta po otci zemřel. Z manželky své Anny M. ze Šternberka zůstavil nezletilého syna Františka Ferdinanda, jemuž soud zemský mateř za poručnici ustanovil. Tato zvedena 1650, 13. července na Bílinu. [16]) Táž paní potvrdila z moci poručnické (1652, 8. července) svobody Bílinských. [17]) T. r. dne 8. září vdala se po druhé za *Jana* hrab. *Rottala*, zemského hejtmana na Moravě, sama pak zdědivši Bílinu po svém záhy zemřelém synovi, zemřela málo let potom. Před smrtí odkázala Bílinu svému druhému manželu.

Zdálo se, že je Bílina ztracena pro rod Lobkovský. Zůstaly dluhy po Oldřichovi, které Rottal nerad na sebe bral, proti tomu také *Kryštof Ferdinand Popel z Lobkovic* nepřestával projevovati své nároky na Bílinu. Učiněna tedy mezi oběma smlouva (1656, 7. listopadu), kterouž Rottal Bílinu Popelovi postoupil, avšak tak, aby dluhy Oldřichovy zaplatil. [18]) Uživ Bíliny jen dvě léta, umřel Kryštof l. 1658. Druhá jeho manželka Alžběta Apolona rozená Tilly, byvši jmenována poručnicí nezletilého dědice, uvázala se v hojné

[1]) Známe toliko díl Kryštofův (DZ. 45 E 18), ostatních dílův lze se z pozdějšího tak tak domysliti. [2]) Arch. Roudnický. [3]) DZ. 46 L 5. [4]) Arch. Bílinský. [5]) Reg. král. ve Vídni. [6]) DZ. 69 E 10, F 3 a 20. [7]) DZ. 169 P 9. [8]) DZ. 21 O 12, náhrob. v Bílině. [9]) DZ. 169 B 14. [10]) DZ. 24 L 18. [11]) DZ. 552 N 22. [12]) DZ. 132 G 1. [13]) Arch. gub. [14]) DZ. 136 L 25. Hejtmanem byl 1633 Arndf z Šenu. [15]) Arch. Roudnický. [16]) DZ. 112 D 38. [17]) DZ. 552 N 26. [18]) DZ. 311 C 28.

statky, totiž Bílinu, Patokryje, Libčeves, Měrunice, Chvatěruby, Třebivlice, Borovsko, Hamr, Královský hvozd a dům v Praze.[1]) L. 1660, 2. ledna potvrdila bydlíc v Praze svobody Bílinských. Před svou smrtí († 1665) ustanovila poručníkem svého druhého manžela Viléma Albrechta Krakovského z Kolovrat, jenž se proto dne 5. prosince na dotčené statky zvedl.[2])

Mladý dědic *Václav Ferdinand* byl pečlivě vychován a umínil si vystavěti sobě nové obydlí, odpovídající požadavkům tehdejší doby. S pracemi začato l. 1675 pod dozorem stavitele Ant. Porty, jenž dostal za práci dvouletou 100 kop. Co pak placeno za ta dvě léta palírům, zedníkům, lamačům kamene, tesařům, kolářům, podavačům a za rozličné hmoty, činilo 1798 fl. Mnoho kamenické práce děláno léta 1677. Když pak se zámek vyzdvihoval, překážela Portovi hrubá věž, proto l. 1677 od 25. srpna do 23. října zbořena.[3]) Avšak i l. 1682 mnoho kamenické práce (mistr Jan Petr Toscano) děláno. Nedávno před tím byl tu Bohuslav Balbín, viděl stavbu a velice se mu líbila. Léta 1678 potvrdil Václav řád Bílinských truhlářův.[4]) Jsa ve vyslaneckých službách (naposled ve Španělích), málokdy v novém zámku bydlíval. Když však l. 1697, 8. října zemřel, vdova po něm zůstalá Marie rozená z Dietrichšteina jsouc poručnicí dítek svých *Leopolda* a *Eleonory*, uvázala se v Bílinu a Libčeves (1698, 24. května) a spíše měla kdy tu přebývati.[5]) Paní tato zemřela l. 1711 přečkavši syna svého. Dědicem stala se tedy dcera Eleonora. Tato vdavši se za *Filipa* knížete *z Lobkovic*, zemřela l. 1720 na počátku měsíce března odkázavši manželovi všechen svůj statek. Od té doby byla Bílina stále v držení té knížecí pošlosti, která držela Roudnici.[6])

TVRZE OKOLO BÍLINY.

Bedřichův Světec jest vesnice v osadě Bečovské a dříve tu stávala tvrz. Před tím tu seděli vladyky 1238 *Ahně*, 1240 *Bojslav* a *Vít*, bratří, 1254 *Tomáš* a 1295 *Jan* (Reg. I 434, 471, II 16, 719). Od r. 1355 vyskytují se jako patronové kostela *Bedřich* (po němž se tento Světec nazývá) a bratří jeho *Jan*, oltářník ve velkém kostele Pražském, *Jan* řečený *Buch* a *Přibyslav*, bratří, kteří se do r. 1373 pospolu vyskytují (Lib. conf.). Buch zemřel před r. 1396, zůstaviv vdovu Markétu (Rel. tab. I 563). Od r. 1404 vyskytují se jako držitelé *Bedřich* a *Jan*, bratří, a později tento sám a připomíná se do r. 1432 (Lib. erect. V 74, Arch. Drážďanský, Lib. conf., DD. 61 str. 255, Knihy Pražské). L. 1470 držel *Jan Buben ze Všebořic* zboží Světecké (DD. 61 str. 499), pak následovali *Světečtí z Černčic*, zejména bratří *Jan* a *Mikuláš*, kteří se v l. 1523—1529 v knihách Lounských připomínají. Jan ujav sám Světec prodal jej *Děpoltovi z Lobkovic* (DZ. 7 D 30). Světec patřil pak k Bílině až do r. 1559. Tehda jej prodal Kryštof z Lobkovic *Purkartovi Kaplíři ze Sulevic*, jenž zdejší tvrz obnovil (DZ. 13 J 2). Týž měl čtyři syny, kteří tvrz Světec l. 1576 *Jiříkovi Kaplíři ze Sulevic* a na Tuchořicích prodali (DZ. 19 A 5). Tento konečně prodal (1582) Světec *Janovi mladšímu z Lobkovic* směnou za statek Lipenský (DZ. 67 G 8). Od té doby patřil Světec k Bílině (v l. 1637—1647 k Patokryjům).

Ves *Lukov* ve farnosti Radovesické u Bíliny bývala statkem manským tušim k Mostu s tvrzí. Bratří *Maněk* a *Boreš z Lukova* byli l. 1378—1380 spolupatrony kostela v Mirčšovicích. Od r. 1401 připomíná se často *Ota z Lukova*, jenž seděl napřed v Řetenici a l. 1405 držel hrad Vartu (DD. 18 f. 118, Arch. Drážďan., Lib. conf.). V Lukově samém seděl l. 1414 *Petr* (Arch. Drážďan.). L. 1496 držel tvrz zdejší *Petr Lukovský z Truzenic*, jenž na ní manželce Barboře z Harasova 100 kop věnoval (DD. 6 str. 273). Barbora přečkala muže i syna *Jana*, jenž byl hejtmanem na Soběslavi, a prodala Lukov l. 1510 *Děpoltovi z Lobkovic*, jenž jej připojil k Bílině (DD. 63 str. 106). Již tehda byla tvrz pusta.

Razice ves stojí ode dávna. Ok. l. 1240 psal se odtud vladyka *Jan*, později žil *Frycek* odtudž, jenž měl l. 1322 syny *Valtera*, *Racka* a *Frycka*; také se připomínají l. 1333 bratří *Frycek* a *Mikuláš* (Reg. I 471, III 309, 777). *Vaněk*, jenž měl v l. 1371—1373 spory s farářem Robčickým, pocházel tušim ze Vchynských; výslovně se l. 1377 nazývá *Vaněk ze Vchynic* seděním na Razicích (Reg. Vat., Tadra, Acta jud I 25, DZ. 180 A 20). Vaňkův bratr byl Jindřich Dlask a tohoto snad syn *Protivec Dlask* (1404), jenž l. 1406 slove z Razic (Tadra, Acta jud. V 332, DD. 14 f. 21). Sice tu byl tehda také dvůr komendy Bílinské. Dlask nějaký Razický připomíná se ještě l. 1417, a že to byl Protivec, svědčí zápis l. 1428 (Arch. Drážďan., Arch. č. VI 484). V l. 1437—1465 držel Razice *Jan Dlask* (Rel. tab. II 165, Arch. č. III 362), ale vedle něho připomíná se 1441 *Smil* jako pán na Razicích. Od sklonku 15. st. vyskytují se dvojí potomci této pošlosti, totiž *Razičtí* a *Dlaskové ze Vchynic*. Z oněch připomíná se v l. 1475—1506 *Jan* (Arch. Bílinský, Arch. č. V 317), ale vedle něho na počátku 16. stol. také *Smil*, který žil ještě l. 1530 (Arch. mus., Reg. kom. soudu). S ním současně žil *Zikmund* (1517, Arch. gub.). Po něm zůstal syn Jan (1533) a jiní synové. Razice drželi 1530 bratří *Václav* a *Petr*, z nichž onen před r. 1536 zemřel (Reg. kom. soudu). Tento Petr žil ještě l. 1568 a koupil Patokryje. Oba statky dědili po něm *Erazim*, *Václav*, *Kryštof* a *Bedřich* bratří a rozdělili se před r. 1580, neb tehda již Kryštof Patokryje držel (DZ. 20 R 11, 26 B 16, 88 E 21). Erazim ujal Razice. Z dvojího manželství měl tři dcery, které po jeho smrti Razice dědily. Nejstarší dcera Anna měla maceše *Barboře ze Šampachu* věno a co měla nad věno vyplatiti, ale nemohouc s mladšími sestrami hospodařiti, prodala Barboře svou třetinu Razic

[1]) DZ. 113 L 30. [2]) DZ. 114 J 13. [3]) Arch. Roudnický. [4]) Manual Třeboňský. [5]) DZ. 118 A 20. [6]) Viz VIII. díl na str. 191.

(DZ. 177 B 3). Podobně vyzískala i díly vlastních dcer. Zemřela l. 1611, odkázavši Razice bratru svému *Janovi Rejchartovi* (DZ. 135 G 29). Syn tohoto *Zdeslav* prodal Razice (1630) *Hynkovi Jiřímu Žďárskému ze Žďáru* (DZ. 143 M 12). Po tomto zdědila Razice *Anna Sibyla*, dcera, vdaná *Cukrova* († 1675), a po ní synové její *Václav Ignác* a *Jan František*, kteří Razice l. 1677 ujali (DZ. 478 E 9). Onen, koupiv díl bratrův, prodal Razice (1698) *Marii* ovdovělé *z Lobkovic* pro syna jejího *Leopolda* (DZ. 405 O 2). Tím připraveno spojení s Bílinou.

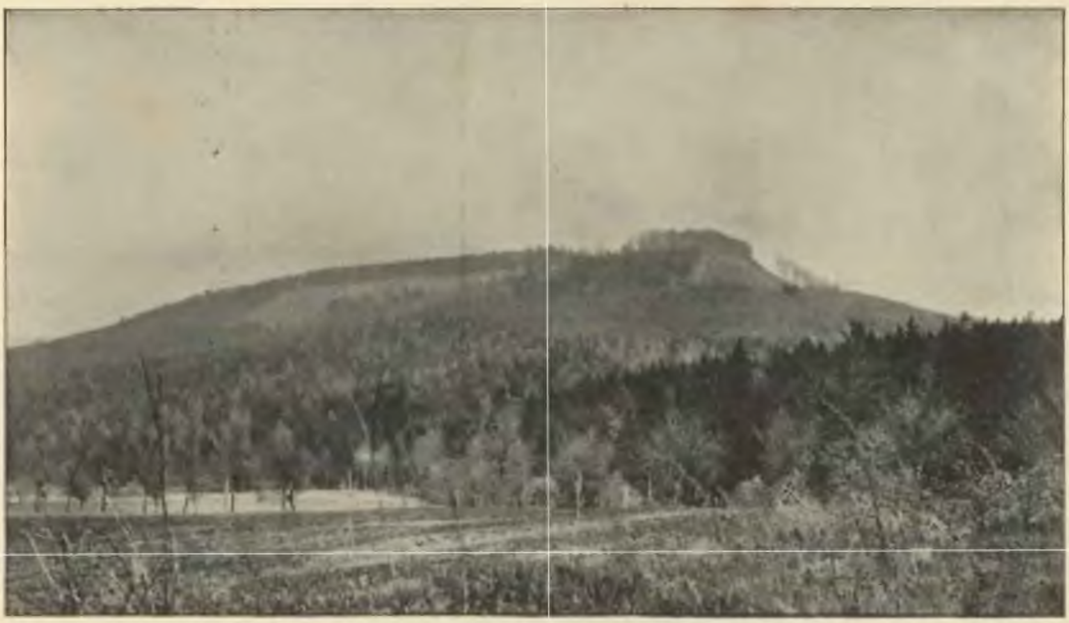
Ve vsi *Hrobčicích* stávala tvrz na místě zvonice (Heber III 205). Hrobčice (dříve obyčejně Robčice) stály již l. 1240 (Reg. I 471). L. 1363 drželi je bratří z Lomu. Před r. 1378 získali ten statek kněz *Valček* a *Berglin*, bratr jeho, původem z Bernšteina v Míšeňsku. Potomci jejich se počeštili a zvali se *Charváty z Baršteina*. Po dotčených bratřích následovali l. 1397 *Vajkl* a *Žibřid* a od r. 1413 tento sám, podávajíce kněze ke zdejšímu kostelu (Lib. conf.). V l. 1471—1483 držel *Žibřid* horní stranu vsi a zapsal ji své manželce Markétě z Byšic; tato se ok. l. 1489 vdala po druhé a l. 1500 zapsala svou část Hanuši z Delen manželu (DD. 6 str. 370, 62 f. 110, 139, 141). Na tvrzi seděl l. 1589 *Hynek Rausendorf ze Špremberka* a l. 1592 synové jeho Kryštof, Jiří, Oldřich a Jindřich. L. 1596 koupil ji *Jan Mirešovský z Mirešovic* a připojil k Mirešovicům (DZ. 166 B 13, DD. 64 str 494, 516). L. 1600 pak týž statek z manství, kterým byl k Mostskému hradu zavázán, propuštěn (DD. 53 f. 26). L. 1650 ještě stála tvrz, ve spodcích od kamene vystavěná, i s střechou cihelnou, hrubě děravou, ve které od mnoha let nikdo nebydlel, hrubě sešlá. Obývali tu tehda šafář a bednář (DZ. 509 C 14).

V *Mirešovicích* (dříve Mirošovicích) stojí zámek na místě bývalé tvrze. V pamětech připomínají se l. 1209 (Reg. I 237). L. 1363 drželi tu ves bratří *Zdeněk* (Zdislav), *Oldřich*, *Valter* a *Kvítek*, kteří po r. 1364 pomírali. Část jejich dědictví přešla na Lukovské z Truzenic a část drželi *Čeněk*, *Valter* a *Martin* (1378), synové Kvítkovi (Lib. conf.). Čeněk daroval l. 1384 role ke zdejšímu kostelu, sám třetí založil l. 1390 oltář v Litoměřicích (Acta jud., Borový, Lib. erect. III 321) a l. 1408 zase prodal zdejšímu kostelu role (Lib. erect. VIII 53). Nástupcem jeho byl *Petr*, jenž (1426) katolického kněze do Mirešovic podával (Lib. conf.). L. 1453 držel týž statek *Jan* (DD. 16 str. 234). Jeho synem byl snad Zikmund, jenž v bouřlivých letech 1467—1468 sloužil pp. ze Šternberka na Vitorazi. L. 1517 žil z téhož rodu *Jan* (Arch. kapit.) a v l. 1503—1536 *Čeněk* (Arch. Roudnický). V tituláři l. 1534 vydaném čte se *Jakub*, jehož potomek *Jan* se l. 1567 ženil (Reg. kom. s.) a l. 1585 na Mirešovicích manželce Kateřině ze Špremberka věnoval (DZ. 22 Q 1). Týž přikoupil l. 1596 statek Hrobčice, ale prodal oba statky l. 1599 *Zdeslavovi Kaplíři ze Sulevic* (DZ. 175 D 20). Tento připojil je k Želenicům, ale po jeho smrti († 1603) staly se Mirešovice předním sídlem syna jeho *Jana Burjana*. Týž prodal l. 1616 všechny tři statky *Štěpánovi Jiřímu ze Šternberka* (Arch. Roudnický). Tento tu l. 1625 zemřel (Dačický I 319). Syn jeho *Jan Rudolf* směnil Mirešovice (1637) za Vodolice (DZ. 302 C 5) a měl je pak *Jan Štefan ze Šternberka*. Tento upadl v dluhy, na něž l. 1645 všecky statky obětoval. Mirešovice přiděleny l. 1650 *Veronice Polyxeně hrab. z Martinic*, roz. *ze Šternberka* (DZ. 509 C 5, D 3). Dědic její Bernart Ignác hr. z Martinic prodal je 1668 *Žofii Anežce kn. Dietrichsteinové* (DZ. 317 H 27). Skrze rod ten dostaly se pak v držení pp. z Lobkovic a k Bílině.

V *Patokryjích* (jihozápadně od Bíliny) byla tvrz ode dávna. Z vladyk zdejších připomínají se l. 1378 *Pešek* a v l. 1394—1404 *Ota*, 1398 Vlach, 1428 Bonuše, vdova po Otíkovi (Arch. gub. Drážďanský, bibl. Pražská, DD. 18 f. 78, Arch. č. VI 7, Knihy Pražské, Mittheil. XX 214). Jiný Otík zemřel ok. l. 1453 a odúmrť po něm na tvrzi a statku darována *Alšovi z Velezic* a na Brocně (DD. 16 f. 288). Tento žil ještě l. 1471, ale l. 1478 byl již mrtev a statek patřil Dorotě, dceři jeho, vdané za *Oldřicha z Duban* (Arch. č. III 579, DD. 5 str. 367). Tato prodala Patokryje *Václavovi Manvici* z města Mostu (1492), jenž od statku nabytého příjmení z Patokryj přijal (Rel. tab. II 450). Jeho tuším synové byli *Hanuš*, Václav, Martin a Zikmund. Když se l. 1521 dělili, dostaly se Patokryje Hanušovi (DZ. 42 J 29), jenž okolo l. 1540 zemřel (DZ. 3 G 20). Když děti jeho v mládí pomřely, dostaly se Patokryje *Jarolímovi Manvici* l. 1543 (DZ. 43 A 27). Tento prodal týž statek l. 1568 *Petrovi Razickému ze Vchynic* (DZ. 88 E 21). Nástupcem tohoto byl *Kryštof Razický*, jenž l. 1580 a 1589 na Patokryjích věnoval (DZ. 20 R 11, 24, M 1), jsa dvakráte ženat. Od něho pochází památný starý kámen, který býval na kostele Zlatnickém a l. 1860 při opravě kostela pohozen a pak zbytečně soukromé osobě zadarován. Neznámým způsobem dostaly se pak Patokryje *Kryštofovi Rausendorfovi ze Spremberka*, po jehož smrti prodány (1613) *Bernartovi Elsnicovi z Elsnic* (DZ. 187 A 18). Tento tu nebydlíval a proto tvrz zpustla. L. 1623 mu statek zabrán a prodán *Vilémovi ml. z Lobkovic*, od něhož připojen k Bílině. Při té kromě krátké přestávky zůstal.

Želenice u Bíliny byly ode dávna vladyčím statkem a služebným manstvím ke hradu Mostu. Na nich seděl v l. 1312—1323 *Kunrát* rodu Haugvicovského (Reg. III). Patrony kostela byli 1357—1363 *Kerunk z Lomu* (l. 1363 s bratrem Kuncem), 1385 *Pešík z Týnce* (Lib. conf.). Synem tohoto byl *M. Kuneš*, jenž učinil l. 1398 darování kostelu zdejšímu (Lib. erect. XIII) a l. 1401 od papeže milost na postavení oltáře obdržel (Reg. Vat.). Sice drželi tvrz zdejší 1403—1407 bratří *Petr* a *Čáslav* (Lib. conf., DD. 18 f. 122). Od r. 1416 seděl tu *Jindřich Stupic* a jeho rod po celé to století. Za nich tu byla l. 1438 bitva. L. 1450 seděl tu *Hanuš* (Brüxer Stadtbuch). Syn jeho *Václav* daroval část svou (1495) *Těmovi z Koldic* a tento, koupiv druhou část od Dominika a Jindřicha Stupiců, prodal Želenice (1499) bratřím *z Kolovrat* (DD. 62 str. 217, 267). Odtud drženy k Novému hradu. V držení Novohradských z Kolovrat zůstaly Želenice až do r. 1575 a mezitím léno promlčeno. Petr Novohradský prodal Želenice l. 1575 *Václavovi Kaplíři ze Sulevic* (DZ. 18 P 15). Nějaký čas drženy k Milešovu a ok. l. 1585 dostaly se za díl *Vilémovi* (DZ. 25 K 7, 178, E 1). Když tento před r. 1590 zemřel, ujal se téhož statku bratr jeho *Zdislav mladší* jako poručník a po jeho smrti zůstal synovi, jenž jej k Mirešovicům připojil. L. 1650 byla tvrz docela pusta, ale stálo blízko nové stavení chatrné (DZ. 509 C 21).

Do *Radovesic* u Bíliny Palacký ve svém Popisu klade tvrz, ale v pamětech nikde se nepřipomíná.

Hrad Pravda. Fot. V. F. Dvořák v Lounech.

PRAVDA HRAD.

Mezi vesnicemi Netluky, Konětopy, Solopisky a Domoušici spatřují se zříceniny starého hradu, který pozdě vznikl, krátce trval a bez bouří zanikl. Nad samými Netluky vypíná se vysoké horské pohoří, lesem porostlé, táhnouc se směrem k jihozápadu, které na všechny strany strmě spadá. Nazývalo se tuším od prastarých dob Pravdou. Z této výšiny vybíhá k západu skalnatá hora, na třech stranách strmá, na níž stával hrad s předhradím. K severovýchodu odtud na rovině byl poplužný dvůr, který byl zavřen náspem a byl venkovským opevněním hradu. Mezi dvorem a předhradím bývaly role a známky bývalého hospodaření dobře se rozeznávaly v minulém století.

Předhradí od roviny odloučeno bylo příkopem a dvěma náspy, jedním za ním a druhým před ním, takže vnikající nepřítel tu měl troje překážky. Sice jest předhradí nevelké místo čtverhranaté, dobře srovnané, na němž není známek hradeb ani stavení. Patrně byly okolo ploty a uvnitř některé dřevěné stavení pro nejnutnější potřeby hospodářství; neb předhradí mělo jen účel zadržeti nepřítele, aby se mohl přiblížiti ke hradu po mnohých překážkách.

Vysvětlení plánu: 1. Rovina, na jejímž severovýchodním konci býval poplužný dvůr, 2. příjezd do 3. předhradí, 4. začátek mostu přes 5. příkop a k 6. bráně, za níž 7. dvůr, 8. dům s velkou síní, 9. oddělení, vedle něho 10. konice, 11. palác, 12. sesuté sklepy, 13. místo studně; 14. hrubý násep.

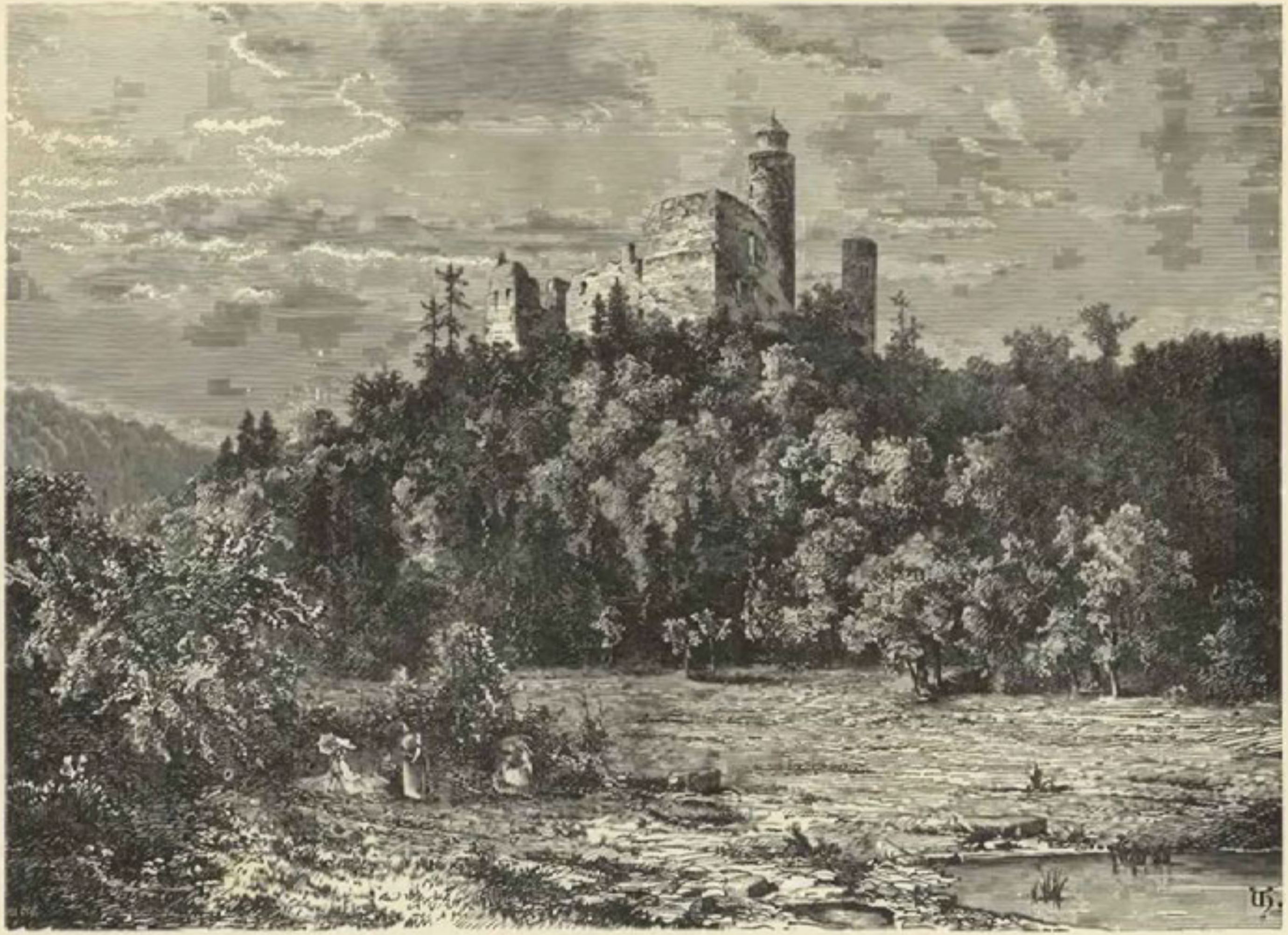
Hrad, založený do trojhranu a něco výše ležící než předhradí, na všech stranách obklopen býval hlubokým, ve skále vytesaným příkopem, jehož vnitřek naházen na mohutný násep, jenž hrad také všude, kromě na tu stranu k předhradí, zavíral. Přes příkop býval zvoditý most a po něm přicházelo se k *bráně*, která se nacházela v přízemí mohutné *věže* čtverhranaté. Tato sice byla v rozích sesílena hrubým štukovím, ale právě snad toto bylo příčinou brzké její zkázy, když násilně vylamováno. Věž totiž se sesula, takže z ní zbyla jen část spodku. Vjezd a průjezd byly do kulata sklenuté; výjezd ještě stojí. U průjezdu měl vrátný světnici got. slohem sklenutou a ze dvou oken mohl hleděti do průjezdu. Dvůr byl pečlivě srovnán, jako se spatřuje u pozdních hradů, kde již nebylo hlavní spojení po pavlačích Od brány přes dvůr na jižní straně

Brána do hradu Pravdy.

přistavěno jest ke hrubé hradbě stavení, dříve snad věžovaté a do nepravidelného čtverhranu založené, které bylo *palácem*. Do přízemí jest branka pečlivě tesaným kamenem vroubená a nevelké okno. Protože je mezi lidem stará pověst, že tu stávala kaple, soudíme, že tu byla pěkně klenutá světnice; neb náš lid každou klenutou světnici má za kapli. Pod tímto stavením jest polosesutý sklep, také známka paláce, a jiné sklepy byly odtud k východu při hradbách, ale nyní je to pouhá díra, jako nějaký příkop. Co nad ní bývalo, nesnadno dnes říci.

Podle západní hradby byla *řada stavení*. Nejblíž ke hradbě bylo stavení o třech odděleních, které docela zaniklo. Vykládá se na bývalé konice, což jest pravdě podobno pro blízkost ke bráně. V části bezpochyby byl čeledník. Vedle toho jest čtverhranaté oddělení, do něhož jsou dvě branky do polokruhu sklenuté. Patrně tu byly dvě místnosti pro potřeby hospodářské, na př. moučnice a p. Vedle toho jest obdélné

Kostomlaty počátkem let sedmdesátých min. století.
Kreslil Hugo Ullik. — »Světozor« 1874.

oddělení, v jehož přízemí byly světničky, ale okna podle starého pravidla jen do dvora. V prvním poschodí byla velká síň, jež měla šest oken pěkně tesným kamenim vroubených a kamennými lavicemi opatřených. Na venkovskou stranu tu byla také okna, ale mnohem menší než okna na druhé straně, že se jich i ke střílení užívati mohlo. Poslední oddělení je v jihozápadním rohu a založeno bylo do čtverce. Vchod má v přízemí a obsahovalo bezpochyby dvě světnice nad sebou.[1])

Pravda nezaložena dříve než v druhé polovici 15. stol. Mimo jiné svědčí o tom české její jméno. Založena mohla býti jen na zboží buď Domoušickém aneb Netluckém. Ono nikdy držitelům Pravdy nepatřilo. Založena byla tedy na zboží Netluckém. Ještě l. 1432 nestála, neb tehda se psal *Beneš z Kolovrat* seděním na Netlucích.[2]) Avšak ihned potom se to nestalo, neb l. 1450 atd. psal se »a z Ročova« a 1457 atd. »a z Mašťova.« Zemřel před r. 1472 a poněvadž jeho syn *Jan* se l. 1469 psal na Mašťově, možná dosti, že statek tento obdržel od otce a starý Beneš že si Pravdu pro bezpečné obydlí vystavěl. Mezi lidem se vypravovala o Pravdě podobná pověst jako o Přimdě a Navarově, že totiž ji založil chudý zeman, který sem utekl s dcerou bohatého pána, již si unesl za manželku. Tři bratři z jeho potomstva drželi tři zámky, Selmice, Pravdu a hrad na Čbáně.

Jan, syn Benešův, jest prvním dokázaným pánem na Pravdě. Týž prodal l. 1523 zámek Pravdu s městečkem Ročovem a několika vesnicemi (zejména i Netluky) *Děpoltovi z Lobkovic* na Bílině za 1350 kop míš. K tomu mu pustil všechny svrchky při dvořích krom koní, krav, ovec a šatův ložních, které paní náležely, také polovici sviní, hus a chmele.[3]) Na koupení toho statku měl Děpolt soudec peněz zapečetěných u Kryštofa ze Švamberka a ten vyzdvihl dvanácte dní po koupi a peníze dal vyčísti Janovi.[4]) Děpolt zemřel l. 1527 zůstaviv sedm synův. Nejstarší z nich Jiří spravoval Pravdu a Ročov a připojené statky Vinařice, Divice, Malikovice a Tuchořice, maje tu l. 1533 úředníka Jana z Mlékovic.[5]) Teprve když Jiří před r. 1538 zemřel, následovalo dělení statku. Bohužel všech dílův neznáme. Toliko z posloupnosti soudíme, že Litvin, jeden ze synův, dostal Pravdu a jak se zdá k tomu také Ročov. Litvin zemřel l. 1580 nechav Pravdu docela zpustnouti. Syn jeho *Jan mladší* zemřel již l. 1583 zůstaviv nezletilou dcerku *Lidmilu*. Poručník její Jiří z Lobkovic prodal l. 1593 díl Bíliny »se zámkem pustým, který slove Pravda« *Oldřichovi Felixovi z Lobkovic.*[6]) Pravda stále zůstávala při panství Bílinském. Když ale Vilém mladší z Lobkovic l. 1614 Divice získal, připojena k těmto. Se statkem tímto přikoupena l. 1681 k Citolibům. V popise panství Divického léta 1637 připomíná se naposled takto: (při Solopiskách) les hora Marušina, při kteréž jest zámek Pravda opuštěný.[7])

---

[1]) Heber, V 254. [2]) Arch. č. III 505. [3]) Arch. Roudnický. [4]) Arch. Třeboňský. [5]) Reg. kom. soudu 7 F. [6]) DZ. 169 B 14. [7]) DZ. 304 A 7.

Ve zříceninách hradu Pravdy. Fot. V. F. Dvořák v Lounech.

Zámek Divický.

DIVICE TVRZ.

Ves Divice leží v hlubokém dolu lesnatými horami aneb lázy zavřeném. Na jednom lázu jest ves a nad ní na návrší stojí poplužný dvůr se zbytky bývalého zámku. Z toho totiž zbyla čtverhranatá věž hmotná, čtyři poschodí vysoká a sedlovitým krovem krytá. Na ní spatřují se ještě zbytky rýsování, jímž ozdobena v 16. století. Jest to prvotní tvrz vladyk Divických, která jsouc nejtvrdší, také všechny části později přistavěné přetrvala. Byvši totiž přístavky v zámek rozšířena, zůstala v něm jako zámecká věž; pro pohodlnější bydlení, nežli bývalá tvrz poskytovala, přistavěno k ní stavení vysokou hřebenovitou střechou kryté, které jsouc sesuté, již dávno rozbořeno. V 18. století přistavěno severozápadně od věže stavení, jež mělo v průčeli 6 oken, které ještě l. 1802 bylo nedokončeno a jen tak tak přikryto. Poněvadž ho nebylo potřeba, ponecháno zkáze.[1]) Z vladyk zdejších připomínají se první l. 1318, totiž *Oneš*, *Jiřík* a *Vratislava.*[2]) Následující vladyky nosili na štítě pupen o třech koncích. Krásné pečetidlo s jejich erbem jest ve sbírkách musea král. Č. Řadu jich začíná l. 1346 *Léva*, jenž přijal l. 1347 od kláštera Roudnického porostliny a na nich zakládal novou ves Větřany.[3]) Tu podržel rychtářství, kteréž však l. 1365 se dvorem v Březí klášteru Roudnickému prodal. *Léva mladší*, syn jeho, připomíná se tehda s otcem, též l. 1373 jest o něm zmínka.[4]) Jeho bratrem snad byl Diviš, jehož syn *Léva* l. 1382 zemřel. Odúmrť po něm vyprosil si *Jiřík.*[5]) Tento byl buď synem Lévy staršího aneb mladšího. Týž prodal l. 1388 nějaký les k poražení, l. 1394 měl při s křižovníky Svatomářskými o nějakou ves.[6]) Žil až do konce 14. století a snad i déle. Okolo l. 1399 prodal plat na Divicích pro kostel Vinařický.[7])

---

[1]) Heber IV 239. K dějinám srovnej tamže, Veselého Citoliby a Method XXVII 11. [2]) Tab. vet. 268, 288—290. [3]) Reg. IV 698, Emler, Diplom. Roudnický. [4]) Arch. Třeboňský, Tadra, Acta jud. I 2. [5]) DD 13 f. 170. [6]) Arch. u sv. Máří, Knihy Lounské. [7]) Lib. erect. XIII a. 103.

Jiříkovi snad synové byli bratří *Václav* řečený *Svině* neb *Skroja* a *Petr* (1397—1408). Tento byv napřed farářem v Kystře a Krušině, přišel l. 1408 za faráře do Dobroměřic. Václav oženil se asi roku 1404 s Annou vdovou po Jeronymovi Halamovi, bohatém měšťanu Lounském, jenž byl l. 1400 pro falše na hrdle trestán. S tou přebýval na Bžanech.[1]) Když pak l. 1410 pozůstalost Halamova dělena, dostal Václav s Annou vše šosovní jmění při Lounech pustiv Bžany dětem Anniným. A poněvadž Anna byla dcerou dědičného rychtáře, jehož rodu podací kláštera panenského v Lounech patřilo, přešlo právo to na jeho potomky.

Zdá se, že Václav, jenž přečkal husitské bouře, Divice prodal. Nacházely se pak v držení *Chotěbora z Brloha*, zejména v l. 1420—1432.[2]) Kdo po něm následoval, není známo. L. 1459 držel je *Vilém z Krásného dvora*, t. r. v lednu vítali jej Lounští se snídaním.[3]) Z pozdější paměti dovídáme se, že koupil

Věž v Divicích.

Divice od *Kerunka* (z Lomu).[4]) Zemřel nedlouho po r. 1480, kdež se ještě nazývá pánem Divickým.[5]) Již l. 1482 držel Divice *Zikmund z Krásného dvora*, snad předešlého syn,[6]) Divice držel ještě l. 1489, ale některý rok potom prodal je a koupil Peruc. L. 1512 byl tu pánem *Jiří Osterský z Sulevic*,[7]) ale hned potom Divice prodal. L. 1513 držel je *Jan z Kouče*.[8]) Nedlouho potom následoval *Jan Hrzek ze Mšena*, jemuž král Vladislav l. 1515 úrok z důchodův Křivoklátských zapsal.[9]) Týž Jan prodal pak (kdysi okolo l. 1530) tvrz, dvůr a ves celou Divice *Jiříkovi z Lobkovic*.[10])

Jiří držel také zámek Vinařický, na němž tuším sídlíval. Tvrz Divická, nevelká a neprostranná, byla za něho příslušenstvím Vinařic. Po jeho smrti († r. 1538) spravovala tyto Eliška z Krajku, vdova, jako poručnice. Synové *Děpolt* a *Jindřich* rozdělili se o otcovské statky, takže onen si vzal Vinařice s připojenými statky a tento Peruc. Možná, že před tím rozdělením bydlívali oba na Peruci a že mezi tím ostatní sídla zpustla. Jindřichovi, jenž měl bydleti na Vinařicích, se tu nelíbilo a proto tvrz Divickou v zámek roz-

[1]) Knihy Lounské. [2]) Knihy Lounské, Arch. č. III 505. [3]) Počty Lounské. [4]) Reg. k. s. svěd. [5]) Arch. Břevnovský. [6]) Knihy Lounské. Anna z Očedělic, vdova po Vilémovi, žila l. 1487 v Lounech. [7]) Arch Lounský, reg. svědomí. [8]) Knihy manské Křivoklátské. [9]) Arch. gub. [10]) DZ. 4 F 16.

šířil. Takto staly se Divice středem zboží. Děpolt (řeč. starší a před smrtí nejstarší) zemřel l. 1594. Syn jeho *Děpolt* mladší, chtě si od dluhů pomoci, prodal hned Malikovice, ale nebylo to platno. Četní věřitelové sáhli na Divice a prodány l. 1596 *Janovi ze Šelmberka* na Mrači a Toužetíně.[1]) Tento tu dlouho nevládl, neb již následujícího roku, jsa posledním tohoto vzácného rodu, zemřel. Poněvadž pořízení posledního neučinil, ujali pěkné jeho jmění nejbližší přátelé *Jan Rudolf* a *Kryštof Jaroslav Trčkové z Lípy*. Protože však Jan Zbyněk Zajíc z Hazenburka na Budyni a Maximilian Lev z Rožmitála, povědomi si jsouce ještě společného původu s pány ze Šelmberka, také nároky na dědictví Janovo činili, povstala z toho mezi stranami pře, jež skončila teprv smlouvou dobrovolnou r. 1598, 19. února učiněnou. Tou ponecháni jsou sice Trčkové v držení statkův po zemřelém zůstalých, museli však odporníkům svým 4500 k. míš. a všechny listiny rodinné vydati. Kryštof Jaroslav po nějakém čase (1601) zemřel a Jan Rudolf jakožto sám živý pozůstalý statek Divický zdědiv postoupil (vkl. 1601, 16. listopadu) *Kryštofovi z Lobkovic* na Tachově a Pátku, nejvyššímu hofmistru, kamrmistru kr. Č. a presidentu nad apellacemi, zámku a vsi Divic se vším panstvím k tomu náležejícím na způsob zápisu na 100 k. gr. č.[2])

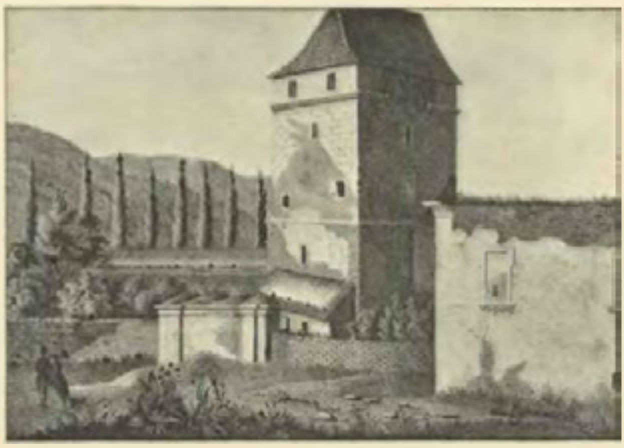
Kryštof, horlivý katolík a mocný svého času pán, zemřel r. 1609 a zboží jeho zdědil syn jeho *Jan Kryštof Popel z Lobkovic*, jenž byl komořím arciknížat Albrechta a Leopolda a r. 1614 bezdětek zemřel. Posledním pořízením (17. července 1613) odkázal manželce své *Benigně Kateřině Lobkovské z Kolovrat* v 15.000 kopách míš., které měla na Divicích zapsané, statek ten přidav k tomu (zbytečnou arci později) klausuli, že má statek ten držeti dotud, pokud by jí od synův zaplaceno nebylo. Pozůstalá po něm vdova již r. 1614, 26. května postoupila panství Divického *Vilémovi mladšímu z Lobkovic* na Bílině a Solopiskách, kterýž tudíž Solopisky k Divicům připojil. Pán tento byl r. 1623—1625 mistrem komory České a vůbec věrným přívržencem domu Rakouského, později dosáhl i jiných všelijakých hodností. Když byli synové jeho *Oldřich Adam*, *Kryštof Ferdinand*, *František Vilém* a *Leopold Ignác* let svých plných dosáhli, rozdělil mezi ně r. 1637, 19. srpna všechno své panství. K dílu třetímu, jenž měl náležeti Františkovi Vilémovi, připadly *zámek Divice* s světnicemi, komorami, s kuchyní klenutou, s sklepy suchými, podzemními, s sladovnou, hvozdem, kovárnou, též s vodou pramenitou, do téhož zámku a pivovaru přivedenou, i s dvorem poplužným, tvrz a dvůr Solopisky, dvůr a městečko Ročov, vsi a jiné příslušenství.[3])

Později však při novém dělení l. 1647 připadly Divice *Kryštofovi Ferdinandovi z Lobkovic* na Libčevsi (bratru Vilémovu), který je zase r. 1652, 6. března sestře své *Marketě Kateřině* hraběnce *z Mansfelda* prodal. Poněvadž však týž Kryštof tolik dluhův zdělal, že naň věřitelé s velkým úsilím naléhali, přišla rodina Lobkovská o tento statek. Neb po smrti Kryštofově první z věřitelův *Jan Vilém Vogt* svob. pán *z Hundlšteina* r. 1662 zveden jest komorníkem od desk zemských na statek Divický. Dotčený Vogt byl cís. generalzeugmeister a prodal Divice s příslušenstvím (4. ledna 1663) *Janovi* svob. p. *von der Cron* za 30.000 fl. rh., jenž je zase pořízením svým posledním (1. prosince 1665) dceři své *Františce Blandině von der Cron* odkázal. Tato se nevdala a bydlela na zámku Divickém více než 15 let. Ale 25. června r. 1681 prodala celé panství bábě své *Margaretě Blandině* ovdovělé paní *v. d. Cron* za 45.000 fl. rh. Konečně panství Divické od této paní koupil hrabě *Ernst Gotfrid Schütz von Leypoldsheim*, jenž držel sousední statek Citolibský.

Zámek Divický až do té doby byl sídlem držitele a úřadu hospodářského. Nyní však držitelé nesídleli na něm, nýbrž na Citolibském zámku a opuštěný starý zámek přenechán úplně osudu svému.

---

[1]) DZ. 127 D 12. [2]) DZ. menší 236 G 7. Bezpochyby byl statek Divický ještě za živobytí Kryšt. Jaroslava prodán. [3]) DZ. 304 A 3—30, Arch. Roudnický.

Tvrz Divice. Dle kresby Brantlovy z let 40. min. století.

VINAŘICE.

Ve Vinařicích býval n. hrad, z něhož nezbylo dnes pranic, takže není ani známky, kde stával. Podle pověstí stál na jižní straně nynějšího farního kostela.

Než hrad tu stával, byl pánem vsi l. 1238 *Jan.*[1]) Na hradě seděl l. 1318 *Byčen* vlastně z Račiněvsi řečený erbu lva. V l. 1321—1324 sedal na zemském soudu.[2]) Vinařice snad koupil od *Jindřicha z Dubé a z Liběšic*, neb tento má na pečeti své (1319) nápis z Vinařic.[3]) Račinští vzdali Vinařice asi okolo l. 1350 a někteří se i potom po nich psali, jako ok. r. 1356 *Václav* a l. 1364 *Jan*, z nichž tento část Račiněvsi držel.[4]) Na Vinařicích neb Vinařcích (jak se tehda říkávalo) usadili se členové z rodu *Podmoklských z Prostiboře*, jichž erb viděti jest v Slavětíně v kostele a tuším byl i erbem buď kláštera Postoloprtského neb některého opata ze 14. století. V l. 1357—1386 připomíná se z nich první *Bedřich*, jenž byl l. 1357 se Závišem Račinským a s dotčeným *Vaňkem* patronem kostela zdejšího. Jednalo se totiž o vyfaření nového kostela v Horním Ročově.[5]) Ale od r. 1358 vyskytuje se Bedřich sám jako patron zdejšího kostela a kromě toho v l. 1371—1383 také jako patron kostela v Úněšově. Do Kroučové podával l. 1361 s Plichtou, jenž se nazývá jeho bratrem,[6]) ale později také sám. Bedřich starý připomíná se l. 1386 naposled.[7]) Syn jeho *Bedřich* oddělil se od otce svého ještě za jeho živobytí a dal l. 1385 kostelu Vinařickému plat, protože držel zádušního člověka sedícího za potokem.[8]) Druhým synem byl snad *Habart*, jméno to snad proto mající, že matka jeho byla rozená ze Žirotína. Tento Habart zemřel ke sklonku téhož století zanechav vdovu Lidmilu, která odkázala peníze kostelu Vinařickému. Za ně byl asi l. 1399 koupen plat v Divicích.[9]) Zboží jeho tuším Bedřich zdědil, jenž se od r. 1397 vyskytuje sám jako podací pán na Vinařicích. Za manželku pojal Ofku z Kolešova, vdovu Hájkovou, jež dala l. 1391 almužnu klášteru sv. Tomáše v Praze a tam také pochována.[10]) Bedřich připomíná se často v současných pamětech. Jsa jednou v tísni zastavil pancíř Lounskému židu a ten l. 1410 nebyv vyplacen dražbou prodán.[11]) Bedřich žil ještě l. 1422.[12]) Jak se zdá, byli synové jeho *Parcifal* a *Lot* jinak i *Alexander* řečený, kteří se od l. 1419 v pamětech připomínají. Poněvadž králi Zikmundovi se 20 koňmi po 26 neděl při obraně Pražského hradu sloužili, zapsal jim Pochvalov, Smolnici a Brloh.[13]) Odvážlivý Parcifal byl l. 1427 mezi těmi, kteří vpadli do Prahy.[14]) L. 1436 obdržel od císaře Zikmunda zápis na Černuc a Kmetiněves. Statky ty a polovici Vinařic měl po něm syn *Habart*, ale ten dlouhého věku neměl. Posledním pořízením odkázal majestát na Černuc a Kmetiněves Alexandrovi, strýci, a Vilémovi Pětipeskému, ujci. L. 1454 byl již mrtev.[15]) Alexander získav podíl Vilémův, postoupil obou vesnic (1460) klášteru Dokzanskému.[16]) Tehda byl ještě pánem na Vinařicích.

L. 1465 jest řeč o *Janovi Vinařickém*, jenž měl manželku Elišku ze Šanova.[17]) Snad je to týž jako *Jeník z Divic*, jenž Vinařice v l. 1470 - 1488 držel.[18]) Od něho je přejal *Jan z Klinšteina*, jenž v létech 1502—1503 zemřel. Zůstali po něm dva synové *Jindřich* a *Jan*. Onen dostal Vinařice za svůj díl a držel je ještě l. 1505.[19]) Když zemřel, dostaly se bratru jeho Janovi, který byl již l. 1519 mrtev. Zboží Vinařické dostalo se po něm *Děpoltovi z Lobkovic* a když tento umřel, bylo dílem *Jiříka*, syna jeho nejstaršího. Týž držel k nim Divice, Malikovice a Korno a na všech těch zbožích věnoval l. 1534 manželce své Elišce z Krajku. Též poručil jí děti své a přidal k radě některé pány.[20]) Eliška z Krajku spravovala pak statky po smrti manželově až do zletilosti synův. Děpolt syn vzav je za díl, vyvolil si za byt Divice a Vinařice staly se jich příslušenstvím. Zámek zdejší byv ponechán svému osudu, nazývá se l. 1596 pustým.[21])

---

[1]) Reg. I 434. [2]) Tab. vet. 38, 41; Rel. tab. I 401. [3]) Arch. bibl. Pražské. [4]) Rel. tab. I 420, Lib. conf. Vaněk byl již l. 1360 mrtev (Glafey, Anecdota). [5]) Lib. erect. X 108. [6]) Lib. conf. [7]) Rel. tab. I 509. [8]) Lib. erect. XIII a. 17. Starý Bedřich slove l. 1385 přítelem pánův Žirotínských. [9]) Lib. erect. XIII a. 103. [10]) Codex Thomaeus. [11]) Knihy Lounské. [12]) Arch. č. III 495. [13]) Arch. kapitolní, Arch. č. II 177. [14]) Bartošek. [15]) Arch. č. II 193. [16]) Paprocký o st. ryt. 242. [17]) Knihy Lounské. [18]) Arch. Lounský, Arch. č. X 548. [19]) Arch. gub., Arch. č. VI 318. [20]) DZ. 2 G 28, 4, K 6. [21]) DZ. 127 D 12.

TVRZE NA CITOLIBSKU.

CITOLIB.

Název vsi Citolibě pochází od vladyky Cetoljuba. Od 17. století tento prvotní a přesný název měněn ve množný Citoliby, jenž se nyní ve spisech vyskytuje. Citolib patřila prvotně ke království, a to ještě léta 1325, kdež král Jan sliboval Lounským, že ji nikomu neprodá, ale jim dovolil, aby se tu zakupovali.[1] Od 14. st. byl tu farní kostel, ves pak se dostala v držení *Těmy z Koldic*, jenž na ní asi l. 1381 plat bratru svému knězi Janovi zapsal.[2] On l. 1383 a *Albert z Koldic* l. 1416 byli patrony zdejšího kostela.[3] Později prodána Citolib. Jan »z Cetolibě« sloužil l. 1470 Zbyňkovi z Kolovrat[4] a pány vsi byli l. 1457 *Kliment z Brloha*, 1462 *Bavor z Třebivlic* a v l. 1474 až 1481 *Bavor ze Žichova.*[5] L. 1519 následoval *Prokop Kuneš z Lukovec.*[6] Synem jeho byl *Mikuláš*, jenž před r. 1543 zemřel zanechav sirotků nezletilých. Tito byli *Jan, Václav, Albrecht, Jiřík, Adam* a *Oldřich.* Poručníci l. 1543 Citolib dvůr poplužný a ves celou a zboží Lukovecké v obnovené dsky zemské vložili.[7] O to zboží a přikoupené Chlumčany a Vlčí rozdělili se kdysi před r. 1557, při čemž Jan obdržel Citolib. Teprve od jeho dob se tu tvrz připomíná. Když pak Jan potom za nedlouho zemřel, ostatních pět bratří rozdělilo se tak, že vzal jeden (tuším Václav) tvrz, ostatní po části vsi a každý pětinu kostelního podací.[8] V osmi letech následujících získal Václav díly svých bratří; avšak jen u Adama a Albrechta událo se postoupení dskami zemskými.[9] Maje Václav celý statek, prodal l. 1569 tvrz, dvůr a ves Citolib *Adamovi Hruškovi z Března.*[10]

Adam zemřel l. 1581 a pochován v Srbči. Zůstali po něm synové *Jan, Adam* a *Karel.* Jan jsa při smrti otcově plnoletý, spravoval potom statky ještě l. 1596. V tom čase koupil Bžany a Smilovice a jiné statky, ale něco také prodali. Asi l. 1596 neb 1597 se rozdělili.

1) Reg. III 424. 2) Arch. kapitolní. 3) Lib. conf. 4) Arch. Chebský. 5) Arch. Tosk., gub., Břevnov. Vunš, D. Loun, Knihy Lounské, orig. v Hořencích u Libčevsi. 6) Reg. k. s. 7) DZ. 250 D 22. 8) DZ. 59 M 11, Q 11. 9) DZm. 233 K 11, L 1. 10) DZ. 60 A 6.

Jan dostal Brodce a Selmice, Adam Bžany a jiné vesnice a Karel Citolib. Když pak Adam zemřel, rozdělili se bratří o jeho díl a Karlovi dostaly se Bžany.[1] K tomu koupil Chlumčany. L. 1603 ženil se s Eliškou Razickou ze Vchynic a když l. 1609 zemřel, zůstal po něm syn *Jan Adam* asi pětiletý. Nastala dlouhá poručnická vláda, která byla pro mladého pána štěstím, protože se protáhla přes rok 1620. Došed let svých, tuším se chtěl pro víru vystěhovati; z té příčiny zapsal Citoliby, Bžany a Smilovice *Adamovi Hendrychovi Hruškovi z Března*, svému bývalému poručníku.[2] Když tento potom zemřel, zůstaly po něm čtyři dcery. Z té příčiny Dorota, vdova Bisingerova, rozdělila statek Citolibský na čtyři díly; sobě nechala Citolib a sestrám se měly dostati Bšany, Smilovice a ještě jeden díl.[3] Ale poněvadž věřitelé otcovi na zaplacení naléhali, prodány druhý a třetí díl a Dorota se sestrám za jejich díly zaručila. Dorota se později smysly pominula. Opatrovníkem jejím byl manžel její Jan Oldřich z Bissingen, c. k. nejvyšší. Ten prodal l. 1651 zámek Citolib s nevelkým statkem *Arnoštovi z Schützen* a *Leupoldsheim* a Markétě Blandině, manželce jeho.[4] Onen padl l. 1661, bojuje s Turky. Polovice jeho dostala se synu *Arnoštovi Bohumírovi*, jenž se však o správu její nestaral, nýbrž ji mateři přenechal. Tato koupila 1664 Brodce a 1681 panství Divické. L. 1665 stavěla v Citolibi nový zámek. Zemřela l. 1687 a statek její dědili syn a dcera. Arnošt stavěl nový kostel v Citolibi, a to na novém místě, avšak nežli stavba dokonána, zemřel l. 1715. Zůstali po něm syn *Arnošt Jaroslav* (zemřel 1720) a vnuk *František Arnošt* († 1716), kteří záhy zemřeli, pročež se dostala Citolib podle posledního pořízení Arnošta Bohumíra *Karlovi Danielovi Pachtovi z Rájova*, avšak i ten již l. 1729 svoboden zemřel. Následoval po něm příbuzný jeho *Arnošt Karel,* nezletilý, jenž let svých l. 1742 dosáhl a l. 1803 zemřel. Týž hospodařiv tu dlouho, prodal Citolib l. 1797 *Jakubovi* sv. p. *Wimmerovi.* Od něho se dostala Citolib l. 1802 *Jozefovi* knížeti *ze Švarcenberka* a patří odtud ke knížecím statkům starší pošlosti.[5]

1) DZ. 174 L 4. 2) DZ. 143 B 25. 3) DZ. 307 A 1 — B 2. 4) DZ. 306 L 28. 5) Veselý, Monografie Citolibě.

CHLUMČANY.

Ve vsi Chlumčanech byl ode dávna farní kostel a tvrz. Snad se odtud jmenoval ten *Albert*, který l. 1320 ves Kolešov zákupným právem vysadil.[1]) *Údolen* odtud byl l. 1380 purkrabí na Křivoklátě a vladařem kraje Rakovnického.[2]) L. 1357 žil *Jetřich z Chlumčan*. Statky tu a ve Vlčím měli l. 1366 *Markvart*, syn jeho *Zvěst* a *Pešek* a spolčili se.[3]) Zvěst byl odtud a až do r. 1400 farářem v Chlumčanech. Když Markvart zemřel, zůstaly po něm 2 lány se dvorem a plat ve Vlčím; na to táhli se 1392 Zvěst a *Pešek*, synové, a *Prochan* z Ch. jménem své manželky.[4]) V létech 1382—1398 připomíná se *Hašek* z Ch., jenž měl statek v Černčicích; bratr jeho byl Ješek.[5]) Pak držel Chlumčany *Jan Jablonec z Vlastislavě*, jenž l. 1404 dvůr svůj s farářem zdejším za jeho dvůr směnil.[6]) Týž měl také dům v Lounech a zemřel asi l. 1415.[7]) Následoval po něm *Jaroslav z Buděhostic*, jemuž byl Jablonec Chlumčany a Kdýčinu zapsal.[8]) Jana z Chl. (1432 a 1433) pokládáme za jeho syna.[9]) *Zikmund*, syn tohoto, zapsal (1437) sebe i Bazatu, bratra svého, k poručenství Anně, mateři své, a Gerunkovi z Sulevic, ale oba synové nedlouho potom zemřeli. Anna pak vdala se asi l. 1442 po druhé za *Jindřicha Mičana z Klinšteina*, jemuž se pak tvrz Chlumčany s přísl., Buděhostice, Dřítovice a jiná zboží dostala, a to dílem darováním Anniným, dílem podle zápisu poručenství.[10])

Po Jindřichovi († l. 1480) dostal Chlumčany syn jeho *Jan* († l. 1503) a po tomto tohoto mladší syn *Jan*, jenž držel Chlumčany, Vrbno a Toužetín. Ty zdědily po něm sestry jeho *Johanka* a *Krystyna*.[11]) Onano dostavši Chlumčany na svůj díl, prodala je 1525 *obci města Loun*.[12]) Za vlády této opuštěna tvrz a neobývána potom, takže dnes není památky po ní, leč lze souditi, že stála při dvoře.[13]) Ves pak, již Lounští léta 1547 propadli, byla po r. 1548 v držení Šebestiana z Veitmile, pak Kunšův z Lukovec, v l. 1557—1606 příslušenstvím Toužetína a odtud Citolib.[14])

BRLOH.

Ve vsi Brloze byla tvrz od starodávna. Pánem ve vsi byl l. 1295 *Chotěbor*, l. 1349 seděli tu *Slach*, *Choteň* a *Ješek*.[15]) Slach se připomíná i l. 1354. Chotěbor a Přech, bratr jeho, podávali sem faráře l. 1363, l. 1378 byl Chotěbor patronem s *Byčenem*.[16]) Chotěbor byl pak l. 1376 purkrabí na Klapém a vyprodav se z Brloha, seděl od r. 1398 na Hřiškově.[17]) Také Byčen měl statek ve Hřiškově a daroval tu l. 1368 plat kostelu Smolnickému. Konečně se tu i l. 1385 Přech usadil.[18]) Kromě Chotěbora vyskytuje se od r. 1368 *Choteč z Brloha*, jenž tu držel popluží. Nějaký malý statek tu měli také bratří Otík a Drahník, kteří od r. 1382 byli v Lounech.[19]) Větší část vesnice s tvrzí patřila *Janovi*, jenž ke svému prvotnímu dědictví některé drobné statky skoupil. Jan dal r. 1380 plat v Újezdci Pražské kapitole.[1]) L. 1386 pak postoupil tvrze i se vším statkem *klášteru Roudnickému*, jenž mu za ně dal směnou zboží Libořické.[2]) Potom tu byl stav takový, že měl klášter dvě popluží a Choteč jedno.[3]) Toto zdědila pak dcera Markéta a prodala je Buškovi rytíři, šafáři kláštera Roudnického, a to snad pro klášter.[4]) Patřil tomuto tedy celý Brloh.

[1]) Reg. III 266. [2]) Arch. bibl. Praž. L. 1316 žil Vykart (Tab. vetust.). [3]) Lib. erect., Rel. tab. I 433. [4]) Lib. conf., DD. 13 f. 185. [5]) Lib. conf., Knihy Lounské, Rel. tab. I 509. [6]) Lib. erect. XIII 124. [7]) Arch. Lounský, DD. XV 92. V ty časy žil *Matěj z Chlumčan*, l. 1416 písař hofmistrův (DD. XV 287). L. 1436 obdržel Smolnici (Arch. č. II 177). Viz k tomu Vunšovy Děje Loun 33 a moje Dějiny Písku [8]) DD 61, 188 a pozn. 6. [9]) Arch. český III 505, Rel. tab. II 243. [10]) Rel. tab. II 183, DD. 16 f. 297, 20 str. 184, 61 f. 403, Paprocký o st. pan. 113. [11]) Reg. 3 J k. s. C 30, 93. [12]) DZ. 3 E 16. [13]) Veselý, Děje Citolibska 29 [14]) Podrobně u Veselého. [15]) Reg. II 723, IV 748, Arch. Tosk. [16]) Lib. conf. Ctibor je psáno omylem. [17]) Arch. Budyňský a Lounský. [18]) Borový, Lib. erect. I 67, Rel. tab. I 502. [19]) Staré knihy Lounské.

Král Zikmund zastavil Brloh (1420) Parcifalovi a Lotovi z Vinařic, avšak ti jej neudrželi. Dostal se totiž v moc *obce Lounské*, která jej držela do r. 1454. Jak se zdá, vybaven z moci Lounských a později jej nacházíme jako přísl. Postoloprt. Mezitím, jak se zdá, tvrz zanikla. *Šebestian z Veitmile* odprodal l. 1546 vsi celé Skupice a Brloh *Jiříkovi Osovskému z Adlaru*.[5]) Ale s toho sešlo a Brloh zastaven 1549 *Janovi Mladotovi ze Solopisk*. Tento žil ještě l. 1579 a po něm zdědila Brloh *Kateřina Landšteinova z Solopisk*, tuším sestra. Dědicem této byl *Vilém z Landšteina*, jenž zemřel léta 1612 odkázav Brloh *Anně Landšteinské z Michnic*, manželce své.[6]) Po ní přišel Brloh na *Kateřinu z Valdšteina*, která jej ještě l. 1624 držela se sestrou a s bratrem. Mezitím tvrz od vojákův na dobro zkažena.[7]) Statek se dostal l. 1648 v držení Harantův z Polžic a koupen 1652 k Citolibi.[8])

BRODEC.

Kde je nyní ves Brodec, bývaly ve 14. a 15. století dvě vsi, totiž Brodec neb *Brodce* a *Nevězenice*, které později v jedno srostly. V Brodci vyvinulo se panské hospodářství s tvrzí. O starších majitelích Brodce není nic známo. L. 1454 vyprosil si jej *Jindřich Mičan z Klinšteina* jako odúmrť.[9]) Patrně pak držen k Vinařicům, a protože se 1524 *Hynek Veselický z Veselice* pánem na Brodci nazývá, dostal se v jeho držení bezpochyby skrze manželku svou Annu z Klinšteina.[10]) Několik let potom dostal se Brodec k Citolibi. Když asi okolo l. 1556 statek Citolibský dělen, dostal se Brodec *Jiříkovi Kunšovi z Lukovec*.[11]) Možná že tu teprve tehda tvrz vyzdvižena. Když Jiřík zemřel, ujali Brodec jeho rukojmě a prodali jej 1580 *Adamovi Hruškovi z Března* a na Citolibi.[12]) Adam zemřel l. 1581 a synové jeho zůstali dlouho v nedílu. Když se asi v l. 1596—1597 dělili, dostal *Jan*, nejstarší z nich, Brodec a Selmice za díl. Týž prodal Brodec l. 1602 *Anežce*, manželce *Kryštofa mladšího Šlika*,[13]) od níž postoupen již l. 1604 *Volfovi Bernartovi Fictumovi z Egrberka* a od toho prodán 1608 *Jáchymovi Hendrychovi ze Štensdorfu*.[14]) Tento stižen pak konfiskací tak krutě, že mu statek zabrán a prodán l. 1624 *Janovi Rynhartovi Hyldebrandovi*, radě nad počty u české komory,[15]) předku nynějších Hildprandtův z Ottenhausen. Po tomto dědil syn *Frant. Emanuel*, jenž prodal Brodec (1651) *Albrechtovi Kryštofovi Hložkovi ze Žampachu*.[16]) Nyní se držitelé rychle střídali. L. 1656 následoval *Karel Šťastný Manerbio* a l. 1659 *Jan Jiří* purkrabě *z Donína*. Od tohoto konečně prodán *Markétě Blandině Lakronové* roz. *ze Soldenhofu* (1664).

[1]) Arch. kapitolní, Rel. tab. I 467. [2]) Rel. tab. I 508. [3]) Emler, Urb. 19. [4]) Lib. erect. XIII a 175. [5]) DZ. 46 C 11. [6]) DZ. 136 B 21. [7]) Arch. Roudnický. [8]) Viz Veselého Dějiny Citolibě. [9]) DZ. 16 f. 297. [10]) Reg. kom. soudu. [11]) L. 1559 píše se na Brodci (Reg. 17 F k. s. R 11). [12]) DZ. 65 O 28. [13]) DZ. 178 P 13 [14]) DZ. 132 M 7, 138, M 12. [15]) Bílek, Děje konf. [16]) DZ. 307 J 1.

ROČOV.

V Horním Ročově bývala tvrz, po níž již není památky. Prvotně byla ves Ročov na místě nynějšího Področova a vedle toho ještě ves Ročovec neb Ročov menší, bezpochyby malá osada při tvrzi ležící. Karel IV. dal *Albrechtovi z Kolovrat* dovolení, aby les Bor, u jeho tvrze Ročova položený, ke svým potřebám sekati a klučiti mohl a městečko založil.[1]) Albrecht založil tuším městečko při tvrzi a lesa vysekal tolik, co bylo potřeba pro pole. Také tu založil do r. 1357 kapli, která náležela farou do Vinařic. Protože chtěl v novém městečku, kterému se říkalo napřed Bor a potom Vysoká neb Dračov, faru založiti, učinil l. 1357 smlouvu s kolátory kostela Vinařického a vykázal tomuto kostelu jistý plat náhradou za desátky a jiné důchody ušlé.[2]) L. 1358 na podzim první farář ustanoven.[3]) Také získal od kláštera Postoloprtského stráně neb porostliny na kraji Boru nade vsí Solopisky[4]) Ok. l. 1365 založil v Področově klášter pro řeholníky zákona sv. Augustina,[5]) kterýž majestátem královským l. 1372 potvrzen.

Albrecht zemřel l. 1391. Zůstalo po něm několik synů již zrostlých. *Herbort*, jeden z mladších, měl za díl Ročov a seděl tu až do r. 1420. Syna měl *Jana*, jenž se v l. 1411 a 1418 připomíná; možná že jej otec přečkal. Druhý syn byl *Beneš* řečený *Svině*, jenž ujal Ročov a získal také Pnětluky. Sídlíval na hradě Držemberce, potom také Pnětlucích a Ročově. Okolo l. 1454 získal Mašťov, jenž byl pak hlavním sídlem jeho potomstva, pročež se i *Mašťovští z Kolovrat* psávali. Beneš, súčastniv se mnohých běhů veřejných i soukromých po r. 1427, byl již l. 1473 mrtev. Ročov přestal býti za něho sídlem; neb novým sídlem pro panství Ročovské byl hrad Pravda. *Jan*, syn Benešův, prodal l. 1523 zámek Pravdu, tvrz Ročov s dvorem a městečko, tvrz Netluky s dvorem a vsí, všechny vesnice dědičné i zápisné *Děpoltovi z Lobkovic*.[6]) Z potomkův Děpoltových žádný na Ročově nebydlíval a proto zdejší tvrz brzy zanikla. Držen tuším k Bílině a l. 1614 připojen Ročov k panství Divickému, s nímž pak získán l. 1687 k panství Citolibskému.

SOLOPISKY.

Ves Solopisky byla ode dávna z části v držení kláštera Postoloprtského, z části byla vladyčím statkem. Oboje se dostaly 1420 a 1475 v držení *Mašťovských z Kolovrat* a drženy pak ke Pravdě.[7]) L. 1523 koupeny s ní od Děpolta z Lobkovic a drženy k Bílině. Za Bílinské vlády vystavěna tu tak zvaná tvrz, vlastně dům čili »štok od kamene vystavěný«, jenž patřil l. 1637 k Divicům. Nicméně i potom Solopisky pokládány za zvláštní statek, protože ležely v Žateckém kraji a Divice v Slanském.

TŘEBOC.

V Třeboci připomíná se tvrz od počátku 15. století. V l. 1405—1416 seděl tu *Petr z Rabšteina*, jenž měl tehda dvoje pře pro škody, které se jeho vinou staly.[8]) Když l. 1416 zemřel, uvázal se v Třeboc příbuzný jeho Hynek starší z Rabšteina a z Prohoře,[1]) ale zboží Třebocké vyhlášeno za odúmrť královskou a dáno výprosníkům, z nichž přední byl *Petr z Kokota*. Tento vykoupil také právo těch, kteří tu měli pohledávky z předešlých pří, a držel pak polovici Třeboce jako manství k Vyšehradu.[2]) Od té doby byla polovice manská a polovice zpupná. Od Petra dostal to zboží *Ondřej Špalek ze Slatiny* a zapsal je 1438 Kateřině, manželce, a *Oldřichovi z Kokota*.[3]) Od tohoto prodána Třeboc *Janovi Jiskrovi z Flotišť*.[4]) Aby Jiskra byl v bezpečném držení, vyprosil si l. 1457 královskou odúmrť a získal (1463) také tu, která dána Oldřichovi z Kokota.[5]) Od té doby se již tvrz Třebocká nepřipomíná. Ves připojena tuším k Olešné. Ok. l. 1520 dostala se na díl *Janovi z Nasile*, prodána od něho *Otíkovi ze Šlovic* a od toho před r. 1525 *Děpoltovi z Lobkovic*.[6]) Třeboc držena pak k Vinařicům, později k Divicům a od r. 1687 k Citolibi.

RYCHVALD.

Jižně od starodávné Dřevíče jest položení Lichvarda, na němž znáti plochu do čtverhranu srovnanou se známky příkopu. Zde stávala tvrz řečená prvotně Lichtenwald a po jejím zpuštění se místo jmenovalo Rychvald. L. 1379 seděl na tvrzi zdejší vladyka Radim, drže k ní lán rolí od kláštera Týneckého. Zdá se tedy, že byl nápravníkem téhož kláštera.[7]) Po r. 1420 držitelé Vinařic opanovali i Rychvald i Dřevíč. Tak se dostaly v držení *Děpolta z Lobkovic*. Toho obsílal (1522) před krále Kašpar z Kouče, chtě vyplatiti od něho Rychvald a Dřevíč, k nimž měl právo na výplatu králem dané.[8]) K výplatě nedošlo a oboje zůstaly přísl. panství Vinařického a pak Divického. Les na Rychvaldě připomíná se ještě l. 1637.[9])

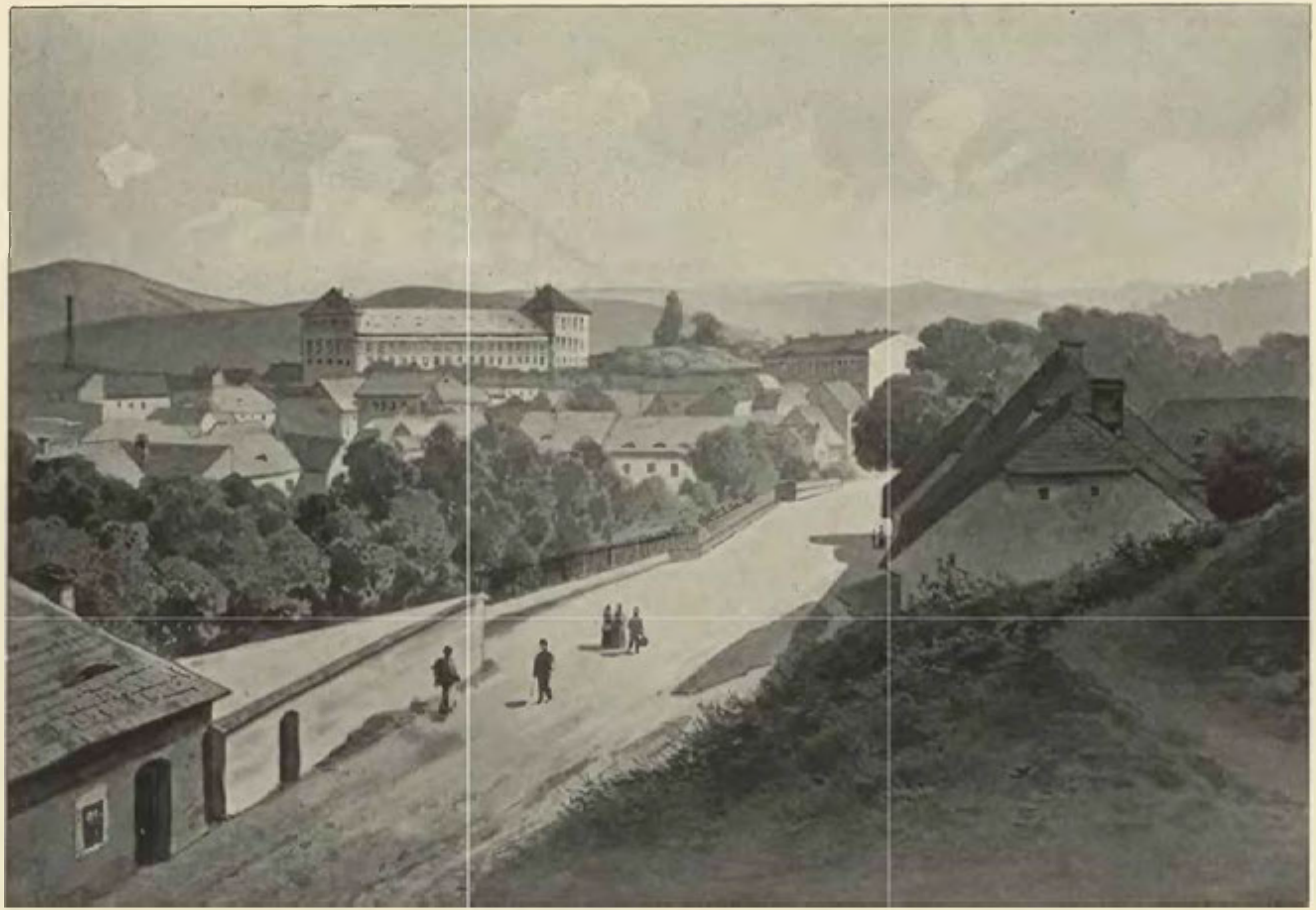
BŽANY.

Ves tato u Loun ležící, jež sloula prvotně Blšany, psána bývala rozmanitě; asi do konce 15. st. Blšany, v 16. Bšany, Pšany, Bžany a v 17. a 18. st. obyčejně Pšany. Tvrz tu vznikla pozdě, a to teprve ze sídla ku konci 16. stol. vystavěného. Ves se připomíná od r. 1226 jako duchovní zboží[10]) a jako vladyčí od r. 1325. Část vsi patřila Berovi, zakladateli kláštera Lounského, a pak jeho potomkům na Lounské rychtě, ale drobné části byly i v držení jiných měšťanů Lounských.[11]) Větší část vsi byla od r. 1450 v držení obce Lounské, jiná část patřila ke Chlumčanům, avšak i tu Lounští l. 1525 koupili. Když pak Lounští tu ves l. 1547 propadli, byla ves v držení rozličných šlechticův a přikoupena l. 1588 k Citolibi.[12]) Když se asi l. 1596 neb 1597 bratří Hruškové dělili, dostal *Adam* Bžany, dvě vesnice a grunty šosovní při Lounech. Tehda tu teprve vzniklo sídlo. Po smrti Adamově rozdělili se zase bratří jeho *Jan* a *Karel mladší* o jeho statek, při čemž dostal tento Bžany sídlo a dům tu v nově vystavěný, dvůr, vinice, chmelnice a ves celou, díly ve Vlčím a Želenicích a zahrádku při Lounech.[13]) Při

---

[1]) Arch. č. II 194. [2]) Lib. erect. X str. 108. [3]) Lib. conf. [4]) Arch. Roudnický. [5]) Rel. tab. I 432. [6]) Arch. Roudnický, DZ. 7 D 15. [7]) Arch. Roudnický, DD. 16 str. 373. [8]) Rel. tab. I 87, 99.

[1]) Arch. bibl. Pražské. [2]) DD. XV 93—95. [3]) DD. 21 str. 172. [4]) Rel. tab. II 277. [5]) DD. 16 f. 105, 321. [6]) Reg. k. s, DZ. 5 A 10. [7]) Lib. visit. [8]) DD. 36 str. 4. [9]) DZ. 304 A 7, Method XXVIII 16. [10]) Reg. I 326, 337, 380, II 241, IV 123. [11]) Reg. IV 392, Rel. tab. I 429, 510, arch. kapitolní, lib. conf., DD 13 f. 165, 167, 187, 287 a podrobně paměti Lounské. [12]) DZ. 57 E 16, 18, 69, H 7, 85, K 1. [13]) DZ. 174 L 4

Bílina.

opětném dělení l. 1635 se měly dostati Bžany a Smilovice za díly dvěma slečnám Hruškovým, než pro dluhy n. otce jich prodány ty díly (1637) *Janovi Karlovi Přichovskému z Přichovic* na Vlčí, hejtmanu hradu Pražského a nařízenému nejvyššímu.[1])

Bžany staly se konečně samostatným zbožím. Po smrti Janově dělili se (1663, 2. února) synové jeho *Leopold František* a *Petr Pavel*, při čemž dostal onen tvrz, dvůr a ves Pšany a tento statek Vlčí.[2]) Ale již l. 1665 zemřel Leopold bezdětek a proto spadl statek Pšanský na Petra, jenž jej prodal (1666, 11. ledna) maceše své *Majdaleně Rozině Přichovské* rozené Žďárské ze Žďáru.[3]) Tato paní měla Pšany až do své smrti. Posledním pořízením svým odkázala všechen svůj statek k *arcibiskupství Pražskému* na zbožné skutky a arcibiskup Jan Bedřich zveden 1690, 25. ledna na týž statek.[1]) Podle pořízení panina zůstalo tak až do této chvíle.

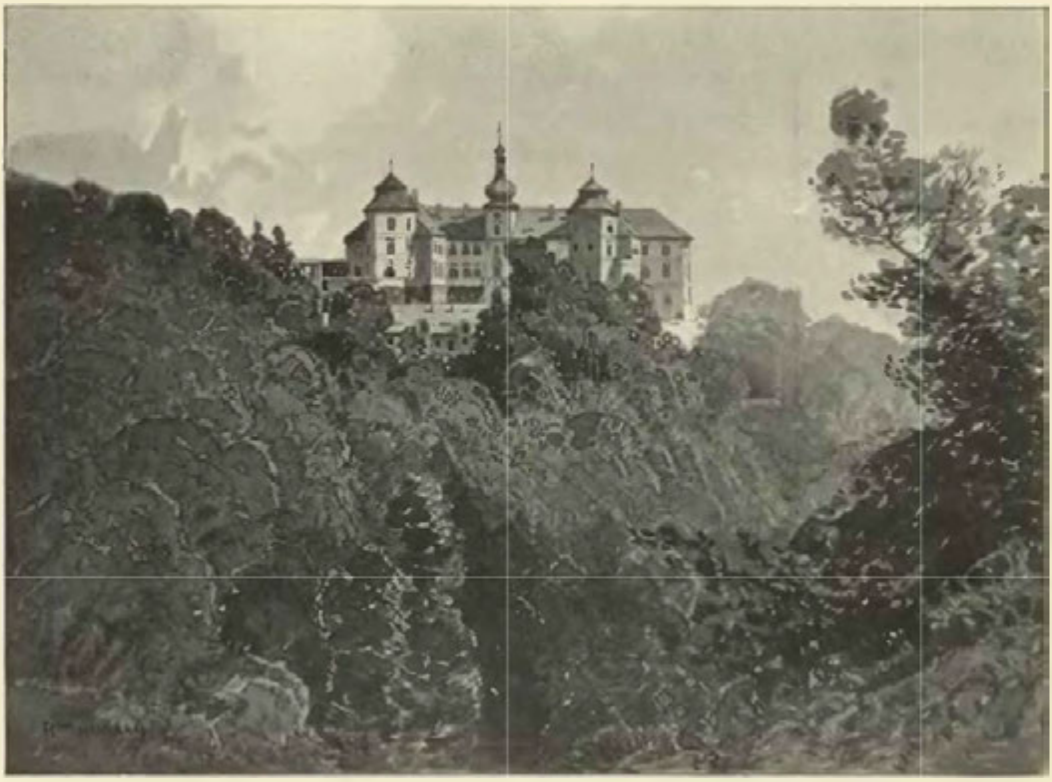
[1]) DZ. 300 F 10. [2]) DZ. 71 O 25 — P 22. [3]) DZ. 114 J 5, 317 G 20.

VÍSKA.

Někde v blízkém okolí Loun byla ves Víska a v ní dvůr s tvrzí. L. 1524—1529 připomíná se tu dvůr, ale Jan Pilát, soused Lounský († 1600), ve svém posledním pořízení zmiňuje se o dvoru s tvrzí, jejž odkázal Dorotě manželce a Kateřině dceři.[2])

[1]) DZ. 117 D 1. [2]) Knihy Lounské.

Eisenberk od západu.

EISENBERK HRAD.

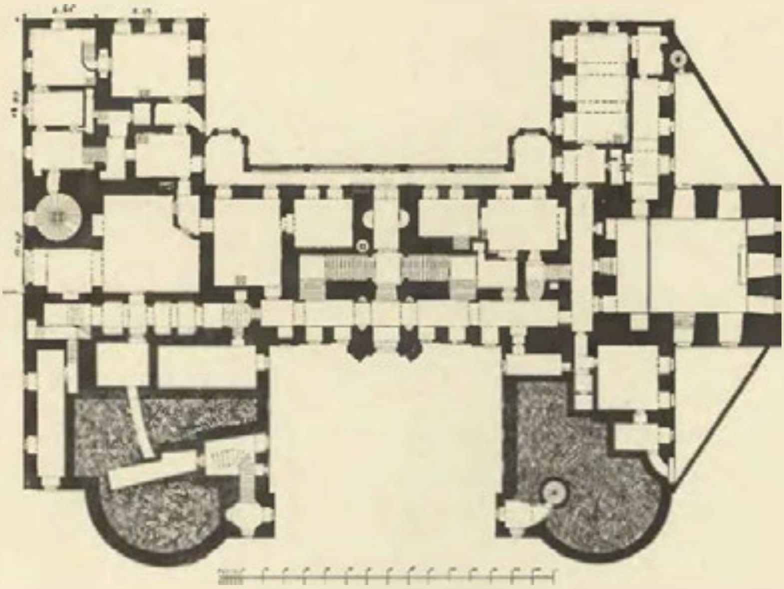
Bývalý hrad Eisenberk, nyní zámek, leží pod samými Krušnými horami severně ode Rvenice, západně od Dolního Jiřetína. Zámek stojí proti horám nízko, ale přece nad rovinou Rvenickou vysoko, zabíraje ostroh z hor vybíhající. Protože okolí jeho je všude stromovím posázeno, odrážejí se bílé jeho zdi od zeleného okolí a tmavého pozadí vysokých smrčin tak, že jest na to milé podívání.

Zámek vystavěn jest v barokovém slohu a má za základ dvojitý kříž tak totiž, že běží od severu k jihu dlouhé stavení, z něhož dvě křídla v pravo i v levo vybíhají. Západní jeho strana stojí na skále, na východní a na jižní straně spodek zavřen jest pevnými tarasy. Stavení vyzdvihuje se z části do druhého, z části do třetího poschodí. Nad vjezdem do předního dvora jest stará deska kamenná, pocházející ze starého zámku, na níž německým nápisem psán jest rok 1549 a čte se jméno Mikuláše z Hochauzu jako i průpověď, že ani pán ani jeho rod se pomíjejícnosti světa neubrání. Pod tím jest vyryt rok 1696. Obě léta ukazují, kdy prvotní hrad přestavován. Na konci západních křídel jsou okrouhlé věže, z nichž jedna se nazývala l. 1713 starou a jedna novou, a nad branou, obry zdobenou, do zámku čtverhranatá věž pokrytá cibulovitou střechou. Věž tato mívala vždy hodiny a zvony. Spodek jiné věže neb věžovatého stavení stojí na jižním konci zámku a soudíc ze hrubých zdí, jest to zbytek prastaré věže.

Vnitřek zámku s knížecí nádherou zřízený jest docela moderní. V zámku jest velká sbírka jeleních rohů pocházejících z dob, kdy Eisenberk byl především loveckým zámkem. Bývalo tu také drahně obrazů a zbraní, které již před dávnými lety odstěhovány do Roudnice a Bíliny. V zámku jest také divadlo, na němž

se na počátku 19. st. za knížete Jozefa Františka často hrávalo. Na východní straně zámku jest kaple, obnovená l. 1805 od kněžny Karoliny Lobkovské roz. ze Švarcenberka. Na oltáři jest krásný obraz Matky boží od K. Škréty malovaný, který pochází ze starší kaple. Také je tu železná truhla, v níž se nacházejí svatosti; podle starobylých ustanovení musí zůstávati na Eisenberce.[1])

Ze starého popisu v 18. st. sdělaného dovídáme se, že *v přízemí* býval sál s kulečníkem, knihovna, zrcadlový pokoj, v němž byla zrcadla i na stropě i na stěnách, v nichž se obrazy a malby několikráte odrážely (při obou altány) a knížecí obydlí s audienční síní. Pod tím bylo několik světnic, v nichž byla soustružnická dílna, prachárna a zbrojnice. V přízemí bývala také stříbrnice, v níž se stříbro, skvosty a důležité písemnosti uschovávaly, tabulnice úředníkův, pokoj kapucínův. V prostředním patře bývala kaple a tři »štoky«, které se podle barev rozeznávaly. V červeném štoku bylo několik světnic, tabulnice a sál ovální, vysoký až po krov, na němž nahoře byl ochoz vroubený ozdobným lupením ze železa. V levo odtud byl černý štok s dvěma pokoji a 2 kabinety. V pravo od sálu byl modrý štok s několika světnicemi. V horním (třetím) patře bylo podobné rozdělení jako v prostředním. Před r. 1713 býval v zámku také zlatý kabinet, místnost veskrze pozlacená.

Půdorys přízemí zámku Eisenberka.

S názvem Železnice a Isenberka setkáváme se ve 12.—14. století, ale nikdy se to nehodí na tento Eisenberk. Hrad Železnici sluší hledati na Plzeňsku a Jeřík z Isenberka, jenž se l. 1343 v pamětech kláštera Křesovského připomíná, jest také pro tento Eisenberk vzdálený. U něho se může i doba založení přibližně určiti a padá do l. 1363—1365. Povstal na zboží pánův ze Rvenice. Krajinu pod hradem držel od l. 1354 *Nevlas*, jenž byl před tím s bratrem Odolenem díl Slavětína prodal, za svůj díl drže Strupčice i Albrechtice. Po těchto psal se ještě, ale léta 1365 slove jako patron kostelů v obou vesnicích z Isemberka. Žil ještě l. 1372.[2]) Synové jeho byli *Bušek* a *Nevlas*, z nichž onen se od r. 1377 často připomíná.[3]) Pospolu se připomínají l. 1384, ale později vládl Bušek sám.[4]) Setkáváme se s ním často v pamětech, zejména dlužních listech Boršův (1393, 1394) ve při o podací kostelní v Březenci,[5]) kdež v l. 1400—1406 kněží podával. Bušek psal se z Eisenberka nějaký čas potom, když Eisenberk prodal, avšak naposled l. 1411. Jan z Eisenberka, komorník krále Vácslava, na jehož požádání Vavřinec z Březové kroniku Římských císařův sepsal, byl bezpochyby jeho syn, totiž onen Jan, jenž seděl l. 1427 na Borku.[6])

Eisenberk držel l. 1407 *Petr z Perče*. Byl tehda sám druhý plnomocníkem abatyše Teplické, když novému oltáři v klášteře Teplickém bylo ustanoveno věno.[7]) V l. 1410—1413 byl *Albrecht starší z Kolovrat* pánem zdejším a podával faráře do Albrechtic.[8]) Jeho nástupcem byl l. 1416 *Jan ze Slavic*, jenž nabyl

[1]) Mikovec, Album 244; Chomutovská Heimatskunde. [2]) Lib. conf. [3]) Arch. mus. [4]) Rel. tab. I 496. [5]) Arch. Drážďanský, Lib. conf. VI 33, Rel. tab. I 563. [6]) Jungmann, H. L. č. 74 [7]) Lib. erect. VII 138. [8]) Lib. conf., Paprocký o st. pan. 290.

i zboží Rvenického a tu l. 1434 faráře podával.[1]) Asi v ty časy Komořanští, kteří patřili ke hradu Mostskému, nebyli od pánů svých dobře opatřeni před nepřáteli; i utekli se na Eisenberk k *Zikmundovi Smolíkovi ze Slavic*, aby je přijal a obhajoval. Za to mu povolili lovy v jezeře. Když potom zase ke hradu byli obráceni, Smolík nechtěl lovův nechati. Tu žalovali hejtmanovi Maxinovi a ten kázal soud obecní osaditi v Komořanech (asi l. 1438). Tu žalovali lidé na Smolíka též k soudu obeslaného, že loví na jezeře a shony dělá, má-li na to právo. Odpověděl hejtmanovi, že měl listy na to, ale že mu je myši snědly. Řekl Maxin: Poněvadž žádného okázání nemáš, zakazuji já tobě, že lidem knížecím více škoditi nebudeš; pakli že by více loviti dal, musil bych to na kníže JM. vznésti. Tu odpověděl Smolík: Milý pane hejtmane! nežli bych já knížete JM. hněvati chtěl, ujal-li bych co těm lidem za (jedno), chtěl bych jim na dvě přidati.[2]) Zikmund byl v držení Eisenberka ještě l. 1451, kdež s pomocníky svými knížeti Saskému odpověděl.[3])

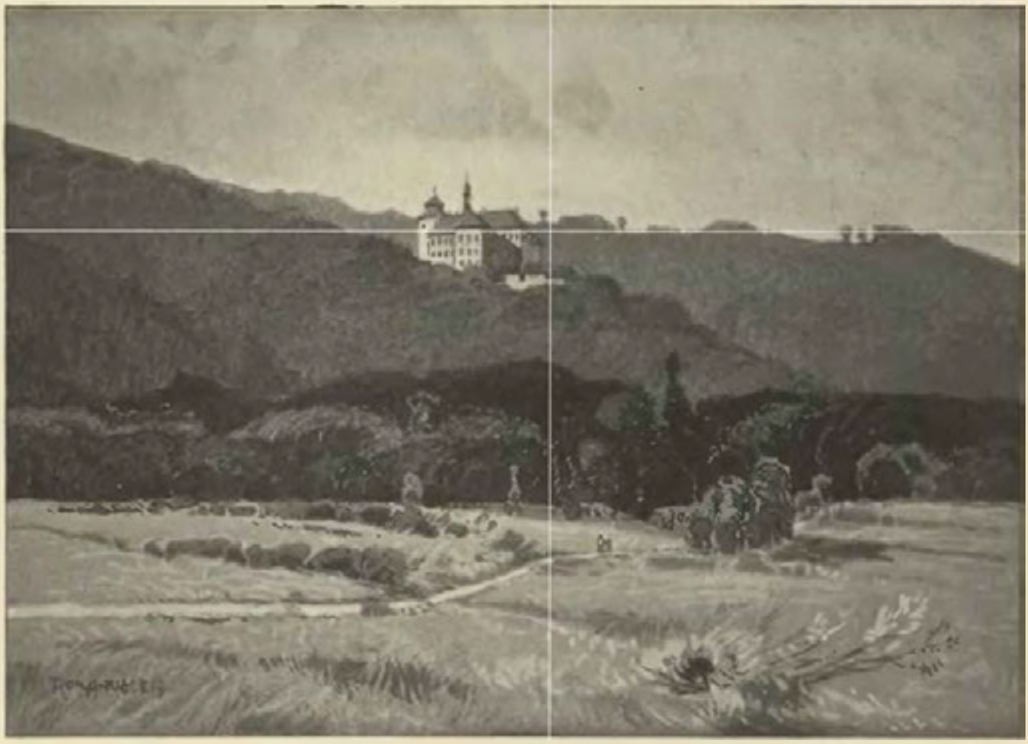
Eisenberk od severu.

Jak se potom Eisenberk v držení *Kafunkův* (v. Kaufungen) dostal, jest věc záhadná. Buď ho kníže dobyl náhlým přepadením a Kafuňkům odevzdal aneb tito ho nabyli zástavou. Jisto jest, že *Kunc* a *Bedřich* bratří *z Kafunku* drželi Eisenberské a Rvenické zboží a městečku Rvenicím nějaké svobody dali.[4]) Také se píše Kunc seděním na Eisenberce ve věnném zápisu (1455, 7. dubna) Bedřicha ze Šumburka.[5]) Známo jest, jak Kunc t. r. dne 7. července s pomocníky mladá knížata Saská s hradu Altenburka unesl. Knížete Arnošta vezl s sebou na Eisenberk, chtě na starém knížeti vynutiti statky, ale v krajině Cvikovské zajat a týden potom odpraven. Král Jiří obávaje se, že by se kníže mohl mstíti na dětech Kuncových, které zůstaly na Eisenberce, kázal svým lidem, aby Eisenberk osadili.[6]) Již l. 1459 byl zase Zikmund v držení Eisenberka.[7])

Synem Zikmundovým snad byl *Petr Smolík*, který l. 1481 Eisenberk držel.[8]) L. 1493 byl již mrtev zůstaviv nezletilé sirotky *Hanuše*, *Jiříka* a jiné. Poručníkem jich byl Smil, jejich strýc. Týž učinil léta 1493 smlouvu s Václavem Vlčkem z Čenova o grunty poplatní u Jiřetína, které Václav novým rybníkem

[1]) Lib. conf., DD. 15 str. 293. [2]) Svědomí z r. 1476, majetek p. stavitele Pudila v Bílině. [3]) Arch. Drážďanský. [4]) List 1500, 13. April. v arch. mus. [5]) J. G. Weller, Altes aus allen Theilen der Geschichte II 20. [6]) Schlesinger, Brüxer Stadtbuch. [7]) Tamže. [8]) Tamže.

zatopil.[1]) Eisenberk ujal později *Zikmund* mladší, bratr dotčených sirotkův, a l. 1505 byl již svéprávným.[2]) Nemaje dědicův a strádaje bezpochyby neduhem, odkázal posledním pořízením (1513) Eisenberk *Mikuláši Hochauzárovi z Hochauzu*, švakru svému.[3]) Rvenické zboží od Eisenberka odtrženo již před r. 1500 snad jako díl bratří Zikmundových. Mikuláš věnoval na Eisenberce (1544) manželce Anně z Rachenberka[4]) a léta 1549 zámek obnovil. Žil ještě l. 1561.[5]) Synové jeho *Jiřík* a *Petr* se před r. 1565 rozdělili; Jiřík dostal tak zvaný dolní díl, pravou polovici všeho statku, na němž si za nedlouho tvrz Alberk vyzdvihl. Petr dostal horní díl a ujav zámek Eisenberk, zavázal se bratrovi za jeho polovici zaplatiti 1800 kop.[6]) Synové Petrovi *Václav mladší* a *Mikuláš* také se ok. l. 1588 rozdělili, ale svorně vedle sebe obývati nedovedli. Po prvních kyselostech došlo k tomu (1588), že Mikuláš na Václava jdoucího ze Rvenice po stezce na Eisenberk kordu dobyl.[7]) Proto Václav, ač před tím byl manželce Marii ze Solhauzu na Eisenberce věnoval, raději svůj díl

Eisenberk od východu.

Mikuláši prodal.[8]) Tento vytáhl l. 1596 do Uher proti Turku, byl při dobytí Hátvánu a vrátiv se do Vacova, táhl pak k Jagru, kdež v nešťastném potkání zahynul. Svého koně pětiletého, srsti z vrana hnědé, s proměnami na nohách toliko na třech dole bílými, poručil k opatrování Tobiáši Bechyni z Lažan, ale ten si jej nechal a nechtěl ho vydati.[9]) Před svou smrtí prodal Eisenberk *Jiříkovi z Hochauzu* na Albrechticích a Velemyšlovsi, strýci svému, témuž Jiříku, jenž se byl ok. l. 1565 od otce jeho odděloval.[10]) Týž jsa letitý zemřel l. 1602. Již l. 1605 seděl tu syn jeho *Jan Mikuláš*.

Jan Mikuláš byl po r. 1620 mezi odsouzenými. Ještě před odsouzením zabrány jeho statky Eisenberk a Hlíňany a Karel z Lichtenšteina jednal s *Vilémem mladším z Lobkovic* (1622, 19. listopadu), aby císaři půjčil peníze na zaplacení lidu vojenského. Ačkoliv Vilém zkázou statkův svých, které v čas rebelie původem »zlých, nepořádných a nešlechetných správcův« od lidu jich pálením a potom i po vítězství průchody vojenskými zkusil, se vymlouval, přece ohlásil se, že 10.000 fl. uh. zapůjčí. Ty mu pojištěny na Eisenberce a Hlíňanech.[11]) Když pak Jan Mikuláš potom odsouzen, prodány oba statky Vilémovi.[12]) Synové odsouzeného

[1]) DD. 25 f. 252. [2]) Arch. č. VI 320. [3]) DZ. 2 J 22–24. [4]) DZ. 5 D 2. [5]) Reg. kom. s. [6]) DZ. 57 C 7—9. [7]) Reg. kom. s. [8]) DZ. 24 B 15, 167 O 3. [9]) Reg. k. s. [10]) DZ. 128 C 29. [11]) Arch. Roudnický. [12]) Bílek, Děje konf. 161.

Jiří a Bernart vystěhovavše se pro víru, vrátili se l. 1631 se Sasy do země, ujali Eisenberk, uvedli lidi v poddanost a vybrali ze statku, co se vytěžiti mohlo.[1])

Vilém připojiv Novosedly, stavěl l. 1627 na Eisenberce a l. 1637 rozdělil všechny své statky mezi své čtyři syny, totiž tři díly na statcích a čtvrtý na penězích Známe jen dva díly, Patokryjský a Divický. Ještě za živobytí Vilémova se stalo, že zámek Eisenberk l. 1646 v únoru vyhořel Shořel celý kromě jediného malého domu a jízdecké konice, klenutí, kromě dvou, popraskala aneb se sesula a pokoje, kde pán bydlíval, ani znáti nebylo. Nezbývalo pak nic jiného, než všechen rum vykliditi a na hlavní zdi znova stavěti.[2]) Oheň stal se snad vinou vojákův, kteří v okolí tak zle řádili, že lidé do lesů utíkali. Vilém zemřel l. 1647, dne 2. ledna a Eisenberk držel po něm syn *František Vilém.* Týž přikoupil l. 1651 statek Zaječický. Týž zemřel l. 1670 zůstaviv syny *Ferdinanda Viléma* a *Oldřicha Šťastného.* Onen byl při živobytí otcově již zletilým a proto se uvázal v Novosedly, Eisenberk a Zaječice.[3]) Ferdinand Vilém stavěl zase na zámku l. 1696, ale co stavěl, není známo. Zdá se, že po ohni l. 1646 staly se jen nejnutnější opravy a že l. 1696 nynější zámek vystavěn. Vrchnost tu zřídka přebývala, poněvadž hlavou panství byl Novosedlský zámek.

Po Ferdinandovi († 1708) následoval bratr jeho Oldřich. Za něho zase Eisenberk vyhořel (1713, 25. září). Oheň byl tak zlý, že zůstaly jen holé zdi. Páčili škodu na 30.398 fl., což by dnes činilo kolikanásobný obnos.[4]) Nemaje Oldřich dětí, obmýšlel zříditi z Eisenberka svěřenství pro Mělnickou pošlost rodu svého, tak i bylo vysloveno v posledním jeho pořízení. Zemřel l. 1722, byv padlým dubem nedaleko Eisenberka smrtelně poraněn. Dědicem jeho byl kníže *Krystyan,* zakladatel Mělnické pošlosti. S Eisenberkem zdědil též rodinné svatosti. Byl mezi nimi trn z koruny Krysta pána ve stříbrné pozlacené kapsli, o kterémž pořídil Vilém († 1647), že má při nejstarším z rodu zůstávati. Vilém tuším jej získal a dal naň nápis: 1595 spina ex corona J. Ch, salv. nri. W. A. L. Jiná svatost byla část svatého kříže, uložená v stříbrné monstranci ozdobené perlami a drahými kameny, na níž byl Lobkovský erb a rok 1540 (později opraveno a psáno 1560). Kromě toho tu byl dvojí pacifikál. Podle starobylých ustanovení žádal l. 1726 kníže Roudnický, aby mu byly vydány jako staršímu z rodu. Tak i nařídil zemský soud, ale na žádost Krystyana přidal výminku, aby ročně voženy byly do Eisenberka k uctění věřících. Odevzdání stalo se teprve r. 1729. L. 1736 odevzdány Krystyanovi jako nejstaršímu z rodu. Týž je sice léta 1741 zavezl do Prahy, ale léta 1743 zase na Eisenberk převezeny.[5])

Krystyan prodal Eisenberk 1752 knížeti *Ferdinandovi Filipovi* a od té doby jest Eisenberk v držení starší pošlosti. Od r. 1722 užíváno Eisenberka jen jako loveckého zámku, ale kníže *Jozef František* umění milovný zřídil tu divadlo (1802), na němž nezřídka herci z Vídně hrávali. Také si zřídil domácí kapelu z osmi vybraných umělcův.[6])

---

[1]) Mittheil. XIV 20. [2]) Arch. Roudnický. [3]) DZ. 115 B 15, 478 C 16. [4]) Arch. Roudnický. [5]) Arch. Roudnický. [6]) O tom Komotauer Heimatskunde str. 682.

Žeberk od severu

ŽEBERK HRAD.

Jihozápadně od Eisenberka na vysokém ostrohu Krušných hor stával někdy hrad Žeberk, jeden z nejvyšších hradů v Čechách. Od Eisenberka kráčí se k němu pohodlně po hezké silnici, která, vinouc se klikatě, volně stoupá a pak pěknou lesní stezkou až k sedlu, které spojuje hradiště Žeberské se sousední výšinou řečenou Johannisfeuer proto, že se tu dříve Svatojanské ohně zapalovaly. Nad tím sedlem vypíná se Žeberk strmě ještě asi do 20—30 m. výšky. Hora končí se tu bradlem, to jest krátkým hřebenem skalnatým. Východní volnější spád tohoto hřebene užit k založení hradu, severní ještě volnější spád překopán a zpevněn příkopem, takže se tu skála pracně přitesávala. Odtud táhne se ostroh k severozápadu; není na něm sice znamení bydlišť, ale z příznivé jeho polohy lze souditi, že tu stávala stavení *předhradská*.

Vlastní hrad založen byl do trojhranu. Jedna jeho strana jest dotčené bradlo, druhou stranu lze více tušiti než viděti a třetí šťastnou náhodou objevena, když se tu les porážel. Tu se přišlo na základy pod zemí skryté a snadno bylo je odkrývati, takže objevil se hezký kus zdi. Zajímavý je otvor v této zdi, totiž branka, lichoběžník, jehož horní nejkratší strana jest přikryta velkým kamenem. Vnitřní stranu lze viděti, avšak venkovská strana jest zasypána. Zříceniny Žeberka tak zmizely, že necvičeným okem se ani nepoznává, kde stával. Že povrch tak důkladně měněn, zavinily velké větry, které na té výšině panují. Nejkrásnější odměnou za dlouhé stoupání jest krásná vyhlídka. V okolí hradiště spatřují se též zbytky cest, kudy se ke hradu jezdívalo.

Zakladatelem hradu byl *Albert ze Seberka* z rodu pánův z Leisneka v Míšeňsku osedlých. L. 1277 byl purkrabím na Kadani.[1]) Zdá se, že málokdy na Žeberce bydlel, maje v držení Kadaň, Tachov a Bílinu. L. 1318 byl již při letech. Jak dlouho Žeberk držel, není známo. Zajímavo je, že on aneb nástupce jeho, nechtě bydleti na vysokém hradě, vystavěl si pod ním nové sídlo (nynější Červený hrádek), takže se od té doby *Starý* a *Nový Žeberk* rozeznával.

Zdá se, že Žeberk měl z počátku společné pány s Bílinou. Tak l. 1327 potvrzen v manství *Otovi* a *Otovi* bratřím *z Bergova* s Bílinou a l. 1334 král Jan týmž bratřím Bílinu a Žeberk z moci všech soudův krajských vyňal.[2]) *Alb. z Bergova* byl l. 1357 patronem kostela Bernovského a *Ota z Bergova* Bílinský v l. 1374—1379 spolupatronem v Borku a samotným patronem v Boleboři a Bernově.[3]) Tato místa patřila vždy k Žeberku. Týž Ota prodal l. 1383 v lednu hrad Nový Žeberk a horu Starý Žeberk, třetí díl městečka Borku, vesnice a několik manství v okolí Borku *Těmovi z Koldic.*[4]) Pojmenování hora Žeberk[5]) svědčí o tom, že byl starý hrad aspoň jako obydlí opuštěn a že snad jedině zůstal jako pevnost, která se mohla v čas potřeby obnoviti. Příslušenství Nového Žeberka dostalo se k Borku, avšak Žeberk, jak se zdá, stále udržován.[6]) Příslušenství jeho zůstavili si páni z Koldic.[7]) Albrecht z Koldic podával l. 1405 do Boleboře; také byl v létech 1407—1411 spolupatronem v Borku. L. 1412 byli patrony v Bernově *Kašpar* a *Jindřich z Gablence*, hejtmané na Žeberce.[8]) Ve všech těch zápisech po r. 1383 jest řeč jen o jednom Žeberce. Nám se zdá, že se tu míní Starý Žeberk a Nový Žeberk že byl mezi tím prodán a patřil k Borku. Jak se zdá, prodal potom Albrecht hrad Žeberk *Vítovi ze Šumburka a z Glouchova*, ale přišel s tímto do nějakých škod, pro něž jej l. 1418 do soudu dvorského poháněl.[9]) Ještě l. 1437 byl Vít v držení Žeberka.[10]) Asi před r. 1454 nabyl Žeberka *Albert z Konipas* a vesnice, které k němu patřívaly, připojil k Borku, zejména vsi Dlouhé a Okrouhlé Kyjice. Také jest l. 1470 řeč o pusté vsi Hrachovci, která byla manstvím k Žeberku.[11])

---

[1]) Reg. II 461. [2]) Reg. III 519, 522, IV 848. [3]) Lib. conf. [4]) Arch. c. k. dvorský. [5]) Der berg, der do der Alde Seeberg genant ist. [6]) Viz dějiny Červeného hrádku. [7]) Že Žeberk ještě v 15. stol. vedle Borku stál, dokazuje seznam manství v DD. 30 na str. 10. [8]) Lib. conf. [9]) DD. 19 str. 15. [10]) DD. 19 str. 175. [11]) DD. 19 str. 47, 61 str. 466, Arch. musejní.

Branka na Žeberce.

Hrad Pravda.

RVENICE TVRZE.

Městečko Rvenice jmenovalo se tak po česku odedávna, ačkoliv ze tvarův ze Rvenice, ve Rvenici zobecnělo nynější pojmenování Ervenice. Německy jmenovalo se již 1278 (jako vesnice) See, později Seestadtl; Rveničtí však věřili již 1677, že se městečko jich jmenovalo dříve Vajda, kdežto ve výsadě l. 1602 je řeč, že Seestadt je staré a Weida pravé jméno.[1]) Rvenice leží na lázu, kostel a fara nejvýše, a odtud se kloní k severu. Z dlouhého rynku přichází se přímo k náhonu a hned za ním k řece Bílině. Tu jsou po obou stranách řeky stará tvrziště. Na konci panské zahrady jest okrouhlé místo neb prostranství pro nemalou tvrz, jež jest vodním příkopem ohrazeno. O tomto místě čte se r. 1571, že je tu městiště k stavení sídla způsobené a příkopem obehnané, a k l. 1586, že tu místo tvrze vodou opuštěné, kdež nyní dva haltéře udělány (totiž příkop a severně odtud louže vysušená). Také v příkopě mělkém již není vody a pahrbek tvrziště jest z polovice rozkopán. Na zdi se tu přišlo. Druhé tvrziště jest v háji za řekou, majíc obyčejné rozměry tvrze, více do čtverhranu než do kruhu, ale vodní příkop (již vysušený) hlubší, než u předešlé a místo jím objaté dosti vysoké. Je tu ještě třetí ostrov takový, ale to není tvrziště, nýbrž malý ostrůvek v rybníčku.

Předkové potomních *Planských ze Žeberka* měli svůj vznik ve Rvenici a sedíce tu při jezeře, nyní vysušeném, obrali si za erbovní znamení tok vody, v němž plovou tři leknové lupeny. Předek jich Načepluk žil ještě l. 1197, syn jeho *Albert* (1237—1253) psal se první ze Rvenice. Současně žil Radim, jenž zůstavil syny Nevlasa (1220—1236) a Bohuslava (1226—1240), kteréžto všecky lze za předky Planských pokládati. *Bohuslav* a *Nevlas*, bratří, drželi Rvenici l. 1281.[2]) Na počátku 14. stol. již se rod ten rozvětvoval. Jednu pošlost založil Albert z Kryr 1320—1348, jenž již ve Rvenicích nic neměl, jeho potomci seděli ve Slavětíně a později na Mšeném, zejména Jindřich Slavatský ze Mšeného. Bratří Odolen a Nevlas 1354 atd. také neměli nic na Rvenici a kromě části Slavětína drželi severní část zboží Rvenického, na němž Nevlas hrad Eisenberk založil. Třetí pošlost tvořili bratří *Bořita*, *Odolen* a *Hynek*, kteří žili l. 1345. Bořita byl léta 1362 spolupatronem na Rvenici, Hynek seděl na Blšanech a zemřel l. 1380.[3])

L. 1362 byli patrony kostela zdejšího *Bedřich* a *Bořita ze Rvenice* a *Heřman z Elsterberka*. Tento koupil bezpochyby část zboží Rvenického, jež ještě l. 1371 držel, a protože bylo již před ním rozděleno, vysvětlíme si obě tvrziště. Bedřich dotčený, o němž nevíme, čí byl syn, žil v l. 1362—1404, ač Rvenice tak dlouho nedržel. S bratrem (?) svým Hynkem prodal léta 1364 Rvenickým odúmrtí na věčné časy, tak aby o statcích svých řídili, a l. 1370 jsa již sám pánem, proměnil jim posavadní ospy na úrok v penězích. Učinil tak německým listem, odkudž lze souditi, že tu bylo již tehda německé obyvatelstvo.[4]) L. 1383 připomíná se naposled jako patron zdejšího kostela.[5]) Již l. 1393 držel Rvenici *Vilém Zajíc z Hazemburka*. Týž obda-

[1]) Listy na radnici, jež mi s velkou ochotou předloženy. [2]) Vše z Regest I a II. [3]) Sestaveno z mnohých pamětí. [4]) Starý seznam svobod na radnici. [5]) Lib. conf.

roval Rvenické se syny svými Oldřichem a Vilémem, takže je osvobodil od robot dříví sekati, seno a otavu hrabati a sušiti a to na plat polouletní 4 kop 26 gr. svedl. Zemřel ještě t. r. a Rvenici měl po něm syn *Vilém*, který Rvenickým (1399) osvobození odúmrtí potvrdil.[1]) Kdo měl Rvenici potom, není známo. Niklín z Ořecha prodal dvory kmecí ve Rvenici, platící 8 kop k oltáři Obětování P. M. v kostele Pražském.[2]) Lucka, manželka Mikuláše Zachka ze Rvenic, rytíře, darovala kostelu zdejšímu mlýn Angermuel blízko Rvenic a učinila o tom l. 1405 přiznání s přivolením vladyky Hanuše a synův po zemřelém Mikuláši Kuchmeistrovi, »pánův nynějších«.[3]) Také se připomínají l. 1411 kněz Albert a Jindřich, bratří ze Rvenice, kteří se zavázali z odkazu Odolena, strýce svého, úročiti klášteru Postoloprtskému ze dvou popluží ve Rvenici.[4]) Byli to patrně potomci prvních pánův, kteří si kus zboží udrželi.

Plán tvrzišť u Rvenice:
1. tvrziště v háji za 2. Bílinou, 3. panská zahrada, 4. tvrziště, 5. rynk městečka. (Měřítko o něco větší než katastrálních map.)

Rvenice se dostaly na počátku 15. stol. *Otovi z Ilburka*, jenž sem l. 1406 kněze podával, avšak prodal je zase po několika letech. Když již pánem nebyl, daroval k faře zdejší louku a role. Na Rvenici věnoval Anežce, manželce své, po jejíž smrti mělo spadnouti (1437) na krále.[5])

V 15. stol. byl stav takový, že tu již jen jedné tvrze bylo. Menší část Rvenice patřila k Borku, větší s kostelním podacím k Eisenberku.[6]) Od bratří z Kaufunka obdrželi jakési výsady.[7]) Tvrz a městečko patřily již l. 1519 k Borku a co ještě patřilo k Eisenberku, koupil Šebestián z Veitmile a připojil k Borku.[8]) Za těch dob vznikla při Rvenicích tak zvaná *Rybářská ulice*, která byla obcí o sobě již l. 1556.[9]) Kryštof z Karlovic odprodal městečko Rvenici s Rybářskou ulicí a městištěm bývalé tvrze (1571) *Bohuslavovi staršímu z Michalovic*.[10])

Nový pán koupil l. 1572 od Matesa Müllera dům na rynku a druhý u potoka s rolemi a kromě toho koupil dvorec kdesi od potoka od Jiljí Schötera, k němuž si ještě dům na jeden z těch l. 1572 koupených vyměnil.[11]) Z těch vystavěl si buď on aneb jeho první nástupce novou tvrz neb štok. Bohuslav zemřel buď l. 1574 neb 75. Z jeho synův byl nejstarší Jan, jenž l. 1572 zemřel; z ostatních oddělil se Daniel l. 1578, Petr pak spravoval v l. 1579—1584 Rvenice.[12]) L. 1586 děleno zboží Rvenické mezi *Bohuslava* a *Jana Jiří*, syny n. Janovy, pak *Diviše* a *Michala*, bratra jeho nerozumného, a ještě dva nejmenované na pět dílů. Bohuslav s Janem dostali za díl tvrz novou, díl městečka a vsi Dřínova.[13]) Ostatní dostali též po dílu městečka a nějakého příslušenství, avšak Bohuslav s Janem prodali svůj díl (1589) Divišovi.[14])

Jan Jiří byl sprostý násilník, jak lze znáti z následujícího. Jeda 1595, 1. května ze Rvenice na koni, zavolal Šebestiána Müllera, školního mistra, a když k němu přišel, chytil ho za bradu a vedl jej s sebou ven vedle koně svého až do pole, bil ho pruty a dobytou dýkou a obrátiv se s týmž koněm nazpátek k městečku, jemu vždy před sebou jíti kázal. Vedl ho pak do obydlí svého řečeného Nový dům, bil jej zase dýkou, probodl mu levé ucho, rozřezal ústa a nos a tak jej na mnoha místech na hlavě a tváři okrvavil, zranil a zdrápal. Nemaje na tom dosti, rozkázal ho do naha svléci, do židle zavříti a žalostivě zmrskati.[15]) Avšak i Diviš byl násilný. Rveničtí musili mu l. 1592 radnici prodati, ale nic za to nedostali, donutil je, že mu 720 kop i jiné peníze půjčili, vzal jim všechny knihy kostelní, soudní a sirotčí, též svobody psané. Ještě l. 1603 byl s Bohuslavem pánem na Rvenici, ale zemřel před r. 1609. Byl hodně zadlužen a proto Bohuslav ujal statek sám a dal 1607, 3. ledna od poddaných slibovati.[16])

[1]) Dotčený starý seznam. [2]) Štědrý, Dodatek II k Poz. desk zem. str. 17. [3]) Lib. erect. [4]) Lib. erect. [5]) DD. 15 f. 306. [6]) Lib. conf. k r. 1434. [7]) Zmínka v listu 1500, 13. dubna v arch. mus. [8]) DZ. 4 L 15. [9]) Schlesinger, Kummerner See 56. [10]) DZ. 60 E 4. [11]) Gruntovní kniha na radnici. [12]) Stará kniha na radnici. Tam l. 1585 Petr Rulín z Lotvic hejtman. [13]) DZ. 160 K 27. [14]) DZ. 166 L 28. [15]) Reg. kom. soudu. L. 1612 byl již mrtev. [16]) VUSp. 1898 I 66. Spisy na radnici. Tím si vysvětlíme snad, že starši svobody na radnici scházejí.

Bohuslav koupil l. 1612 panství Rvenické zadlužené,[1]) ale nevydal přece spisův odňatých a učinil poddaným v l. 1609—1616 mnohé nespravedlnosti. Pro své účastenství v povstání byl jat, odsouzen a sťat; statky jeho pak Rvenice, Novosedly a Strupčice dvě neděle po bitvě Bělohorské od pluku Valdšteinského ujaty.[2]) Po jeho jetí zůstala manželka jeho ve Rvenici, avšak když sem přišli vojáci Vlaši, čeládku jí před očima posekali, pláštík s ní strhli, takže jen s holým životem uprchla. Vojáci pak tu přes půl léta tak hospodařili, že všecko všudy vytloukli.[3]) Statek nanejvýš zpustošený ujali kr. komisaři l. 1621 a odevzdali jej *Vilémovi Popelovi z Lobkovic*, l. 1622 pak mu prodán. Týž učinil tu hejtmanem *Václava z Libnova.*[4]) Nějaký čas mělo panství svou správu, ale později připojeno k Novosedlům.

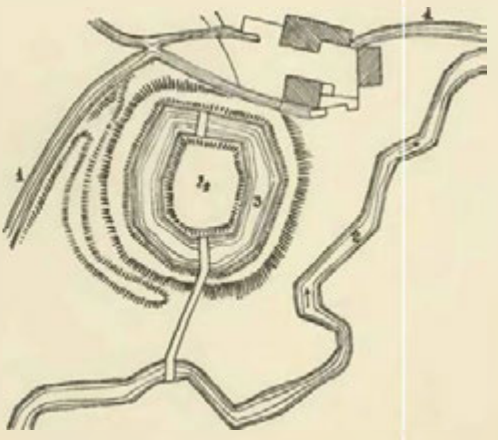
TVRZE V OKOLÍ EISENBERKA.

Ves *Nové sedlo* neb nyní obecně *Novosedly* byla před r. 1850 úředním středem panství Eisenberského. Zde stojí pod pivovarem zámek, prosté čtverhranaté stavení bez okras a bez slohu, jež zabírá místo bývalé tvrze. Od oné doby, co vystavěn nový zámek Eisenberský, bydlívali tu hejtman, písař, důchodní, purkrabě a písař obilný a řídily se tu hospodářské a poddanské věci. Zajímavější než zámek jest kostel, či vlastně, poněvadž má kostel nevkusnou podobu 18. stol., starý portál zazděný. Týž skládá se z rozmanitých sloupků, jichž hlavice mají rozličná znamení: medvěda, orlice, růže a hvězdovitá znamení.

Nové sedlo drželi 1372 Ota z Bergova, 1374 nějaký Henslin a 1377 Jan a Jindřich bratří Gablencové, jsouce patrony zdejšího kostela. Na tvrzi zdejší seděl v l. 1392—1421 *Bavor z Merunic* s počátku se svým bratrem Martinem. Připomíná se často v pamětech i pro rozličná dobrodiní, kteráž učinil kostelům. (Lib. conf. erect. DD 13 f. 184, Arch. Drážďanský). Jeho synem snad byl *Jan Makovec*, jenž již l. 1419 na části vsi Novosedl Zdeně, manželce své, věnoval. (DD 61 str. 237.) Tento měl několik zboží v Čechách, na něž i Nové sedlo bratra svého Jindřicha ze Šprymberka na spolek přijal (Arch. Český III. 499). L. 1444 prodal tvrz v Novém sedle, dvůr s trojím poplužím a ves s podacím, což vše bylo manstvím k Mostskému hradu, *Jindřichovi z Krásného dvora* (DD. 61 str. 331). Když tento zemřel, prodán týž statek (1452) k dobrému sirotkův *Janovi Horovi z Ocelovic* (DD 61 str. 378).

Horové seděli tu dlouho; Jan ještě l. 1479. Bedřich, jenž koupil l. 1470 blízké manství Újezd, byl snad jeho synem (Arch. Drážďanský, DD 61 str. 495). L. 1497 držel Nové sedlo *Václav Hora* (Arch. Chomutovský), pak od r. 1510 *Jan*, jenž dal l. 1526 obci Novosedlské list na svobody a povinnosti. (Reg. kom. s. Komotauer Heimatskunde 605). Jan připomíná se ještě v tituláři l. 1534 vydaném, avšak již l. 1539 měli Novosedly *Bedřich a Jáchym* snad synové a později onen sám; týž pak koupil l. 1553 Kyjice (DD 62, 799, DZ. 10 J 27). L. 1571 byl již mrtev a statek spravoval nejstarší syn *Václav*. L. 1577 učinili všichni přísahu a povinnost manskou (Arch. Třeboňský, DD 64 str. 417). Již l. 1601 zase tu bylo pět bratří, z nichž nejstarší byl Bedřich, ale sám byl pánem l. 1603 *Václav* (DD 64. str. 555. VUSp. 1898 I. 68). Týž prodal Nové sedlo *Bohuslavovi z Michalovic*, jemuž je císař Rudolf (1608) z manství propustil. Týž postoupil Nového sedla ihned manželce své Voršile Benigně z Vrtby; avšak to nevadilo, že statek zabrán (DZ 134 E 21, DZm. 236 Y 10). Statky postoupeny *Vilémovi mladšímu z Lobkovic*, který sem poslal 1621, v říjnu, úředníka na ohledání. Ten našel statek nadobro zpustošený od vojákův; nebylo zoráno ani zaseto. Ve tvrzi nebylo jediného okna, ani dveří, ani kamen a podlahy byly vytrhány (Arch. Roudnický). Trhovou smlouvou (1622, 13. června) prodán týž statek Vilémovi nadobro (DZ 194. A 1) a měl odtud s Eisenberkem jednoho pána.

Nynější *Kyjice* u Novosedla nazývaly se dříve *Okrouhlé Kyjice* neb *Okrouhlá*. Kromě toho byly ještě u Novosedl *Dlouhé Kyjice*. Mezi Okrouhlými a Novosedly na rozhraní obou jest mlýn řečený Pila v sedlaté krajině a u něho je prostranné tvrziště tak, že by se do něho vešel malý hrad. Obehnáno jest příkopem, jenž jest ustavičně naplněn vodou, a okolo něho náspem; na západní straně jest ještě jeden násep. Na tvrzišti jest pastviště, z části křovím obrostlé. Tu bývalo bezpochyby manství služebné k Novému Žeberku a tvrz, již držel 1383 jakýsi Hák (Arch. c. a kr. dvorský). Byla v severních Čechách také rodina, řečená z Kyjic, která snad odtud pocházela. V 15. století patřily Okrouhlé Kyjice přímo k Borku, ač se tu ještě jednou samostatný statek připomíná (Brüxer Stadtbuch 320, DD 16 f. 313).

Tvrziště u pily Kyjické:
1. náhon, 2. potok, 3. vodní příkop, 4. tvrziště.

[1]) DZ. 185 J 25. [2]) Bílek, Děje konf. [3]) Dvorský, Pam. žen na str. 231. [4]) Spis na radnici 1623, 1. února.

V 16. stol. patřily oboje Kyjice k Borku a část Okrouhlých k Novému sedlu.

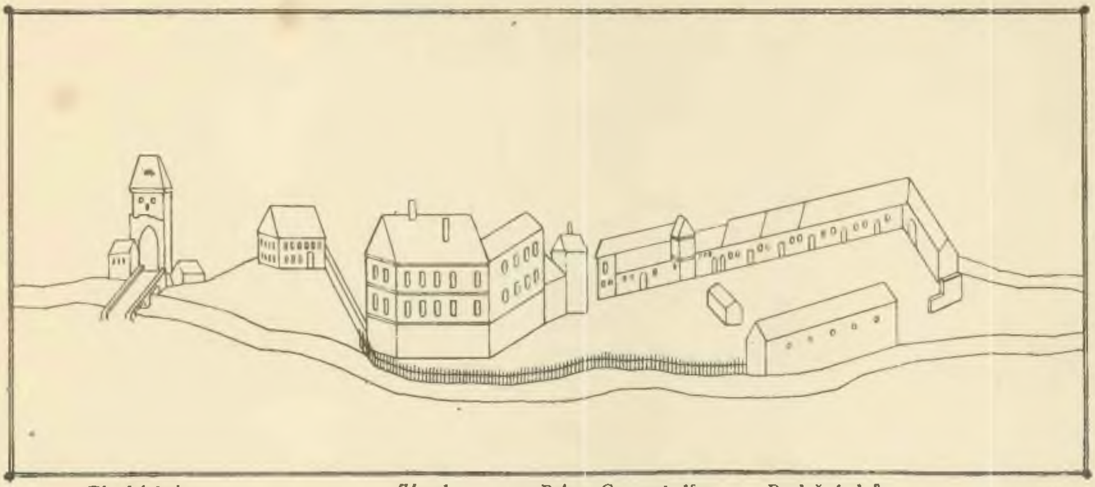
Ves *Újezd* na osadě Jirkovské jmenovávala se obyčejně Újezd pod Kyjici, druhdy i Újezdec dolejší neb Újezd nad Novým sedlem. Stála již 1281 a nazýval se po ní Pogral (Reg. II. 530). Později tu byl manský dvůr a tvrz se službou k Novému Žeberku, na níž seděly l. 1383 děti Šrámovy. V 15. stol. patřil k Novému sedlu. Když je *Jan z Měrunic* l. 1444 prodal, zůstavil si Újezd s pustou tvrzí a zapsal ten statek (1445) Škonce z Hostivice, manželce své, která se v něj ještě t. r. po smrti muže svého uvázala (Arch. český III 533). Prodala jej pak (1446) *Hynkovi Berkovi z Dubé* (DD. 61 str. 347). Tvrz tu již nikdy neobnovena. Manství bylo pak ještě v držení několika vladyk a přikoupeno l. 1470 k Novému sedlu. V 16. st. patřil Újezd k Borku, ale později zase k Novému sedlu.

U *Kunratic* (Kunersdorf) nedaleko Novosedl a u samé dráhy jest rybník Hammerteich a při něm tvrziště obyčejných rozměrův, totiž pastviště obehnané příkopem, jenž se z rybníka nadýmal. Zde bylo manství služebné k Novému Žeberku, jež se l. 1383 připomíná (Arch. c. a k. dvorský). Majitelé Borku dostali je pak přímo ke svému panství, k němuž v 16. st. drženo, ale od 17. st. patřila ves k Novému sedlu.

Zapomenutá a zaniklá tvrz *Alberk* stávala u vsi Černic na místě, kteréž se nyní nazývá Hausberk. Okolí Alberka jako i pozdější zboží jeho patřilo od dávných časův k panství Eisenberskému, také tvrze tu nebylo před 16. stoletím. Před r. 1565 oddělili se od sebe bratří *Jiřík* a *Petr Hochauzárové z Hochauzu*; tento za svůj díl přijal hrad Eisenberk, onen obdržel vsi Albrechtice dolejší polovici, ves Čtrnácte dvorův a Hořejší Jiřetín (DZ. 57 C 4—7). Na tomto dílu na místě k tomu příhodném (kopci, kterýž se tuším po vsi jmenoval Albersberg) vystavěl Jiřík asi r. 1565 novou tvrz, která se poprvé r. 1566 připomíná. Tehda totiž týž Jiřík seděním »na Alberku« obeslal 11 měšťanův Mostských do soudu komorního o výplatu dědin a luk někdy k Eisenberku od Hořejšího Jiřetína náležitých, které byly k Alberku na díl jeho připadly. Jiřík pojal potom k manželství Mandelínu z Miliny a věnoval jí (1574) na »tvrzi Alberku«, dvoru popl. a polovici vsi Alberku (Albersdorf). Co hospodář jsa starostliv, získal potom Truzenice a přikoupil r. 1582 Velemyšloves, takže jmění jeho se stále zvětšovalo; konečně (1599) přikoupil ke zboží svému Alberskému ves Černici celou a ves Nikelstorf, nedávno před tím v nově vystavěnou.

Tehdáž již byl pominul název Alberk, Jiříkem samým tvrzi přikládaný, an se potom napořád na Olbersdorfu neb »na Albrechticích« psával. Došed stáří, spojil se zbožím Alberským panství Eisenberské, jež byl od strýcův svých koupil. Nejen že od těch dob název Alberského zboží a tvrze tudíž pominul, poněvadž jest spojeno zase s Eisenberskem, ale i sídlo téhož zboží tak brzo pokleslo, že i jméno jeho v zapomenutí přišlo (Reg. k. s., DZ. 18 D 11, 63 P 5, 129 D 3).

Zaječice, ves jihovýchodně od města Borku, připomíná se již l. 1281, jsouc sídlem Benkovým a Vokovým (Reg. II 530). Ves pak patřila až do r. 1578 ke hradu Borku. *Augustus z Gerštorfu* prodal ji l. 1578 *Mikuláši Langovi z Langenhartu* bytem v Chomutově (DZ. 64 G 24). Od těch dob tu bývala tvrz. Po Mikuláši následoval *Jan Bedřich*, tuším syn, který tu ještě l. 1603 seděl. On aneb synové jeho prodali Zaječice před r. 1606 *Kašparovi staršímu Belvicovi z Nostvic* (DZ. 180 O 2). Tento zemřel l. 1613 a vdova Kateřina Satanýřka z Drahovic byla pak poručnicí svých dětí. Ze synův zůstal na živě jediný *Jan Krystyan*, jenž l. 1620 Zaječice ujal (Reg. k. s., DZ. 140 B 10). Týž, nemoha ten statek pro dluhy udržeti, prodal jej (1621) *Ladislavovi Juliovi Kurcpachovi z Trachmburku* (DZ. 140 J 22). Když tento l. 1642 zemřel, koupeny Zaječice l. 1651 k Eisenberku (DZ. 147 P 29 a 307).

Dlouhá brána Zámek Brána Červený dům Poplužný dvůr

Zámek Lipý asi roku 1780.

LIPÝ HRAD.

V městě Lipém[1]) stojí bývalý zámek z hradu utvořený. Položen byl tak, že stál na ostrově, který tvořila dvě ramena Ploučnice při samém (bývalém) hrazení města, ale tak, že s městem činil jedinou pevnost, oddělen jsa od města severním ramenem neboli náhonem bývalého Podzámeckého mlýna. Nyní ovšem zůstal jen náhon a druhé rameno jest zasypáno.

Vchod k němu je skrze nevelké jednopatrové stavení, tak zvaný *Červený dum*, kteréhož před časy za barvírnu užíváno (odtud název jeho dřívější kotel) a pak sem hostinec dán. Tu pak sešlo stavení tak, že hrozilo se sesouti, ale tehdejší majitel J. Altschul dal je skrze prof. Ed. Steffena důkladně obnoviti. Stavení toto čtverhranaté vyzdviženo jest z kusův čedičových a něco pískovce a vnitřek i v přízemí i v poschodí, též i s chodbou vše jest sklenuto. Venkovské zdi bývaly zdobeny škrabaným dílem, což přesně obnoveno. Strana k městu má přes 2 m. zvýši od země černou omítku, od níž se liší svou barvou veníře vchodu a rámy oken červené, odkudž snad také název téhož stavení, nad tím jest rustika, ale křiklavá, protože se tu bílá a červená barva střídají. Nad tím jsou dva pásy, totiž prut válcovitý s černým ovitím a prut zubatý, a nejvýše jest římsa ozdobená trojlisty jako srostlými.

Na té straně ke dvoru jest stavení to ještě ozdobnější. V přízemí jsou krátká kolonáda o dvou sloupech, dvoje dveře a čtyři okna obnovená v starém způsobu. Rustika je tu tak jako na druhé straně. Nad tím jest prut válcovitý, ozdobený palmovými lupeny. Výše je široký pás rozdělený na pět polí a na každém jest obraz z venkovského hospodářství, totiž 1. lovec s trubkou, pes a tři psi (braka a dva chrti ženou se za zajícem, sokolář maje na ruce sokola běží s dvěma psy k sokolu, jenž uchvátil zajíce). 2. Dva jeleni a laň běžíce a za nimi 4 psi a lovec s oštěpem. 3. Lovec na koni s dobytým mečem a chrt před ním, psi dorážející na kance, jehož lovec bode oštěpem a jiný jezdec drže meč jemu pomáhá; jiní psi vyhánějí z houští kance. 4. V zadu hrad, od něhož přicházejí dva lovci s chrty a smekajíce klobouky, přibližují se dvěma jezdcům, pánu a paní, oděným krojem 16. stol. Tuto před nimi běží chrt a jiný pes šlakuje v křoví. V trávě sedí koroptve. 5. Pastýř ovčák sedě hraje na dudy. Tu jest dobře zobrazen sedlský kroj 16. století, čepice, kukle, plášť, kabát, nohavice, punčochy a střevíce. Ovečky se pasou, aneb stojí, aneb odpočívají. Lovec maje

---

[1]) Tak se říkalo u nás až do 17. století.

oštěp žene se s chrtem za vlkem, který ovci unáší. Také tento lovec má zvláštní kroj, beranici, kabát a nohavice dole u kotníka provázky zavázané, při pasu mu visí váček. Obrazy ty jsou od sebe děleny páskami a růžicemi. Nad tím jest kolonáda o 9 červených válcovitých sloupech. Mezi oblouky, jimiž se sloupy spojují, jsou zase obrazy, totiž 1. sokolář se sokolem, 2.—3. králové s korunami, 4. oděnec s korunou na hlavě, 5. oděnec s helmou a štítem, 6. hlava s věncem vavřínovým (prý Dante?), 7. hlava s turbanem a čekanem, 8. hlava s helmou a oštěpem, 9. poprsí muže s kloboukem a partizánou, 10. bůh Bakchus, 11. bradáč se sokolem. Na chodbě jsou okna a dvéře, vše v starodávném slohu. Klenutí chodby má v křížích ozdobné pruhy a v polích mezi nimi obrazy ovoce, ozdobného lupení, kvítí a p. Horní římsa nad sloupovím je tak jako v popředí. Z příčních stěn tohoto stavení má východní hrubou omítku, druhá má pilíře, rustiku, pak štít domovní jedné barvy tmavošedé a na něm nahoře tabuli, na níž psáno: Erbaut 1583. Renov. 1883. Nejvýše jest korouhvička a v ní písmeny J. A.

Z vnitřku byla by zajímavá velká síň v poschodí, protože byla také malbami zdobena. Byly tu lidské postavy ve skutečné velikosti, jako by tu bylo nějaké shromáždění. Když se síň ta, příčkou na dvě světnice rozdělená, obnovovala, otloukli zedníci kolikerou omítku na obrazích i s těmito, neučinivše o tom oznámení.[1])

Naproti Červenému domu jest stavení s příbytkem nahoře a dole *branou* do bývalého zámku. Brána má posud výklenek k zapadání zvoditého mostu a nad tím jest tabule, nápisem svým o tom svědčící, že tu císař Jozef II. (1778, 4. března) s generály Laudonem a Lascym poobědval. Na levé straně souvisí s touto branou skrze malý přístavek stavení *starého paláce*, dvě poschodí vysokého, které jest nyní (jako celý zámek) na rafinerii přeměněno. Okna jeho s kamennými veníři, hrubými římsami svědčí o sklonku 17. neb počátku 18. století, když starý palác dostal nynější podobu. V pravo od dotčené brány táhne se kus prvotní hradby. Jde-li se zvenčí podle této hradby, která se do rohů láme, zpozoruje se v ní zazděné okno a přijde se pak ke *druhé* bráně goticky sklenuté, kteráž ke sklonku 19. století odkryta. K této bráně přiléhá dům č. 30 s dvorem. Hned vedle toho jest most přes řeku a vede k ulici zámecké, na jejímž prvním domě jest erb rodu Kounického. Že byly dvě brány, vysvětluje se snadno tím, že býval zámek dlouho rozdělen na čtvrtiny a části, rozličným pánům patřící.

Zakladatelem Lipého byl snad *Chval* (1253—1263), syn Častolovův z Žitavy a předek pánův z Lipého. O něm píše starý letopisec Lužický, že seděl u Lipého maje hory od Žitavy až za Lipý a že založil hrad Ojvín.[2]) Založil asi hrad a podhradí, z něhož vzniklo město. Jeho synem byl bezpochyby *Čeněk z Lipého*, jenž se l. 1277 za krále Přemysla zaručil.[3]) Jest to bezpochyby týž, kterýž se psal l. 1290 z Ojvína a měl bratra *Jindřicha*; oběma zapsal král Václav II. vsi Černilov a Jasennou.[4]) Bratří ti snad měli Lipý společně; jestli se rozdělili, měl Čeněk Sloup a Jindřich († 1329), jenž se nejvíce proslavil za krále Jana, měl Žitavsko. Za Žitavu, Ronov, Ojvín a Schonbuch, kterých králi postoupil, dostal několik panství v Čechách a na Moravě. O Lipém výslovně nikde se nepíše, komu patřil, a také není známo, jak dlouho potomkům Chvalovým náležel.

Berkové z Dubé, pocházející od bratra Chvalova, nabyli Lipého za živobytí Jindřichova. Držitelem jeho nazývá se l. 1327 *Hynek*, purkrabě Pražský.[5]) Ačkoliv tento pro dotčenou hodnost po většině na hradě Pražském aneb při královském dvoře přebýval, také býval někdy v Lipém, ku příkladu léta 1337, když tu město Bělou založil. Tehda tu byl jeho purkrabí Martin z Loun.[6]) Zemřel léta 1348[7]) zůstaviv syny *Hynka* a *Jindřicha*. Těmto dvěma dal král Karel (1348, 20. března) opravu na městečku Radoušově kláštera Dokzanského; opravu tu vykonávali společně ještě l. 1355.[8]) Z pozdějších pamětí jde na jevo, že se rozdělili o rozsáhlé dědictví. Hynek, jenž byl po otci purkrabí Pražským, obdržel velké panství Honšteinské s Lipým a Jindřich Jestřebí, Housku, Mšeno a drobné statky okolní. Hynek zemřel l. 1361.

Poručníkem sirotkův, kteří se oba *Hynek* jmenovali, byl Jindřich dotčený. Došedše let svých, rozdělili se bratří zase, jeden měl Lipý a druhý Honštein. Hynek Lipský podával l. 1380 nového faráře do Lipého a potvrdil l. 1381 radě Lipské platy, které byly dány na nový oltář v kostele sv. Maří blíže města.[9]) L. 1381, dne 23. března vysadil městu právo Žitavské.[10]) Žil pak ještě l. 1385,[11]) avšak zemřel některý rok potom. Jediným jeho synem byl *Hynek Berka* jinak *Hlaváč*, jenž byl při smrti otcově mladičkým.

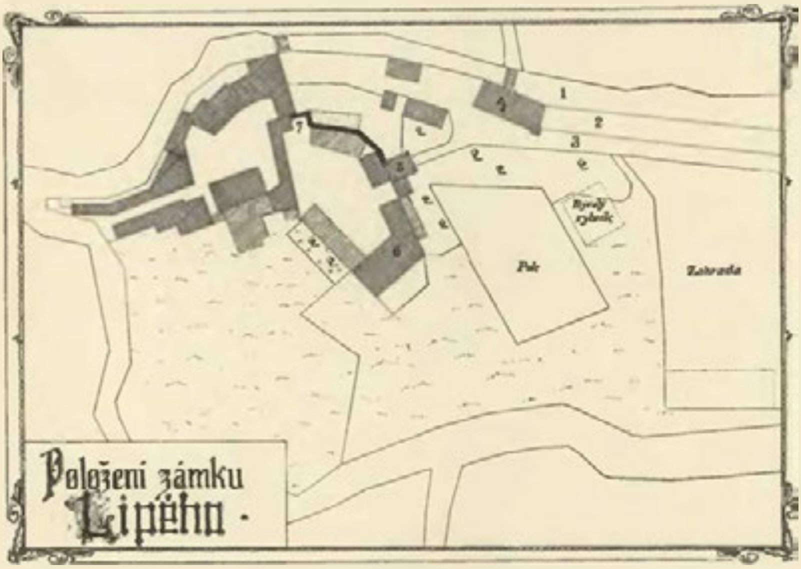
Poručníkem mladého dědice byl Hynek Honšteinský, bratr zemřelého, a to poprvé ke konci roku 1389, když konšelé Lipští koupili od něho platy po vesnicích, jimiž nadali nové oltáře ve dvou kostelích při městě založené.[12]) Hynek sám založil l. 1391 nový oltář ve farním kostele nadav čtyři kněží a zvoníka.[13]) Z l. 1394 snad pochází nějaké nadání městu učiněné na rozvážení piva (po panských vesnicích) a prodej vína.[14]) Purkrabí byl za něho jistý Mikuláš, jenž se do rodu předkův Lobkovských přiženil.[15]) Poslední nám

---

[1]) M. ndb. Exc. Cl. VIII 101, IX 215. [2]) Joh. v. Guben (Script. rer. Lus. I 6). [3]) Reg. II 459. [4]) Reg. II 891. [5]) Reg. III 520. [6]) Reg. IV 169. [7]) Paprocký o st. pan. 150. [8]) Archiv císařských statkův. [9]) Lib. conf., Borový, Lib. erect. II 176. [10]) Arch. Lipský. [11]) Arch. Drážďanský. [12]) Borový, Lib. erect. III 317—319. [13]) Tamže IV 378. [14]) Na radnici Lipské jest list patrně padělaný, jímž Hynek městu ohněm zchudlému potvrzuje list n. Jaroše, pána na Lipém a předka svého, kterým prodal Lipským vozbu piva a prodej vína. List jest dán l. 1304 v ochtáb Na nebe vstoupení Páně, ale »léta osmdesátého« jest připsáno. R. 1384 není možný, protože Hynek ještě nebyl poručníkem, Jaroš pak je vymyšlená osoba. Opsán jest list též ve dskách (DZ. 652 L. 6). [15]) Tadra, Acta jud. VI 260.

známý skutek poručníkův byl, že dovolil (1398) Duchkovi, oltářníku v kostele Lipském, aby si mohl na místě při faře dům postaviti.[1]) Mladý Hlaváč poroučel na panství od r. 1400, kdež podával oltářníka. Přijal l. 1406 plat darovaný Jakubem sedlářem k novému oltáři pod svou opravu a potvrdil l. 1408 jiný oltář od měšťanův jistých založený,[2]) sám pak založil l. 1409 oltář sv. Maří, sv. Mikuláše a sv. Kateřiny v kostele farním.[3]) Jiný oltář založil l. 1418 v kapli sv. Mikuláše.[4]) Poslední toto nadání učinil na záduší manželky své Anežky ze Šternberka, jejíž věno, zapsané na třech vesnicích panství Šternberského, převedl l. 1413 na tři vesnice panství Lipského.[5]) Několik let byl fojtem i Šestiměstí a Lužice. L. 1416 zřídil poručenství takové, že zapsal Předborovi Vilémovi a Janovi, bratřím z Ronova, 2700 kop na hradě a městě Lipém.[6])

Hynek držel věrně s katolickou stranou. Když kanovníci odváželi svatosti z hradu Pražského (1420), doprovázel je Hynek na Ojvín.[7]) Když Čechové po vítězstvích r. 1420 jali se útočiti, dopisoval si s Lužičany o pohybech vojska. Když pak padly Litoměřice a on se bál o Lipý, uchýlil se na pevnější Tolštein a žádal Lužičanův, aby mu poslali 200 střelcův na pomoc. Tentokráte marně se obával a na počátku r. 1422

Položení zámku Lipého:
1. Rameno Ploučnice, 2. místo bývalých stavení poplužného dvora, 3. tak zvaná Dvorská ulice (Meierhofsgasse), 4. Červený dům, 5. stavení s branou, 6. bývalý palác, 7. stará branka (dříve zazděná).

zval do Lipého české pány a Lužičany, aby se radili o společnou obranu. V podletí t. r. měl nové obavy, když slyšel, že je Žižka v Hoštce. Nějaký útok na Lipý snad byl t. r. zamýšlen, neb v září vyslali Zhořelští 32 koní se střelci k Lipému na pomoc Hlaváčovi, ale ti se zase k Žitavě navrátili, že jich snad nebylo potřebí. L. 1423 churavěl Hlaváč a odevzdal Lipý dotčenému *Vilémovi z Ronova* jako hejtmanství. Zemřel pak na podzim[8]) a Vilém uvázav se v panství, jako pán potvrdil l. 1423, 27. listopadu Lipským právo Žitavské.[9]) Avšak nezůstal sám pánem na Lipém, nýbrž uvázal se v ně Jan Tolšteinský z Dubé, bratranec n. Hlaváčův, snad také jako poručník.[10]) Sice oba brzo potom zemřeli. V Lipý uvázali se pak *Jindřich Berka* a jeho bratří, synové dříve psaného Hynka Honšteinského a bratří Janovi.

Na počátku dubna r. 1426 proslýcháno v Žitavě, že byli Lipští poraženi od kacířův, a když ku konci téhož měsíce Bělá padla, vnikli kacíři až k Lipému, v jehož okolí pálili.[11]) Když pak Mimoň padla, přitrhlo vojsko k Lipému, jež oblehlo. Lužičané poslali sice nějakou pomoc, ale ta se tuším boje neodvážila. Dne 19. května dobyto město i s hradem; město pak vypleněno a vypáleno.[12]) Hrad odevzdán *Jindřichovi z Dubé*, pánu na Jestřebí, jenž se byl před tím k husitům přidal a tu byl ještě v létě r. 1427 hejtmanem. Sice byl podřízen *Hynkovi z Valdšteina a z Koldšteina*, jenž l. 1427 byl zabit. Obojetný *Jan ze Smiřic*, jenž

[1]) Lib. erect. X 53. [2]) Lib. erect. VII 72, IX B 8. [3]) Lib. erect. IX D 12. [4]) Lib. erect. XI 157. [5]) Rel. tab. II 97. [6]) DD. 21 str. 187. Souviselo to s tím, že neměl synův, snad byla dcerou jeho Ofka z Dubé, vdaná Donínová, o níž jest řeč níže. [7]) Palackého Děje III 1, 409. [8]) Dne 9. září naposled jako patron oltáře. O ostatním předcházejícím Cod. dipl. Lus. sup. II. [9]) Arch. Lipský. [10]) Rel. tab. II 191. [11]) Odtud tolik pustých vesnic a umoření českých obyvatelů. [12]) CD. L. sup. II, Höfler F. r. H. I 89, II 63, Theobald chybně 1. května.

od svého nezdařeného pokusu u Prahy straně Pražské velice škodil, přepadl l. 1428, 4. června Lipý, jejž opanoval. Sirotci vytáhli proti němu chtíce mu Lipý vzíti, ale že se nepovedlo, odtáhli zase. Co se jim nepovedlo, povedlo se později *Janovi Černínovi z Černína*. Maje Lipý v moci a jsa ve srozumění s posádkami v Litoměřicku a Boleslavsku, udržoval Lužičany v stálých obavách; sám vpadl l. 1433 do Lužice maje více než 400 koní, ale měl z toho více škody než užitku. Na jaře l. 1434 zase se trousily pověsti, že chce vpadnouti do Lužice.[1]) L. 1435 byl Lipý v držení *Zikmunda z Vartenberka*. Tento oženil se po smrti první své manželky s Anežkou ze Šternberka, vdovou Hlaváčovou, která měla tuším mimo věno l. 1413 zapsané ještě větší věno na Lipém, jež s ní Zikmund vyženil. Týž byl tehda ve válkách s Lužičany, v nichž mu pomáhal i Jan Blankštein z Vartenberka. Pobravše l. 1435 v září nějakou kořist, odvezli ji napřed na Grabštein a později do Lipého. Zikmund připomíná se také l. 1436 jako patron kaple sv. Mikuláše v Lipém. Byl sice léta 1437 žádán, aby Lipý pravým dědicům vrátil, ale, ač povídáno, že tak učiní, podržel jej přece do smrti († 1438).[2])

Jindřich a *Jan*, synové Zikmundovi, pokračovali ve válce otcem počaté, sbírajíce se obyčejně v Lipém se svými pomocníky. Když Jindřich učinil l. 1440, 19. července příměří s Lužičany, vymínil si, kdyby je nechtěli držeti, aby je vypověděli po poslu, do Lipého vypraveném. Avšak již následujícího léta dostal se Lipý *Jindřichovi Berkovi z Dubé* na Milšteině, buď že si jej vysoudil aneb mocně se ho ujal. Lužičané mu poslali v květnu 400 drábův na pomoc. Týž pak zde učinil hejtmanem Jaroše Karasa ze Dvorce.[3]) Aleš a Zdeněk ze Šternberka vyprosili si l. 1453 na králi Ladislavovi vše právo odúmrtní po n. Anežce ze Šternberka a věno její na hradě a městě Lipém a třech vesnicích zapsané. Toto své právo prodali l. 1454 Jindřichovi.[4]) Jindřich pak si vyprosil l. 1454 vše právo odúmrtní po Hlaváči, Vilémovi z Ronova a Ofce z Dubé, ovdovělé Donínové.[5]) Na panství bylo asi 12 vesnic a manství pustých a osedlých jen o málo více.

S proboštem Dokzanským učinil Jindřich l. 1457 smlouvu o zboží Radoušovské a vybírání platu tudíž, Lipským pak vyprosil u krále Ladislava majestát, jímž potvrzeny jejich svobody a přidán výroční trh.[6]) Naposled se připomíná v listu d. 1468, 29. listopadu, kdež učinil příměří s Lužičany,[7]) jsa přívržencem krále Jiřího, ač byl katolíkem. Lipý, Jablonný, Milštein a Zákupy dědili po něm synové *Jaroslav*, *Jiřík*, *Jan* a *Petr*. Ti potvrdili (1471, 21. ledna) Lipským staré svobody i s tím, co jim otec zjednal,[8]) od krále Vladislava pak dostali l. 1479 opravu a obranu na újezdě Radoušovském.[9]) Z dotčených bratří zemřel Jaroslav v l. 1490—1493. Ostatní dali l. 1493 Lipským, poněvadž slíbili dávati po řadu let 14 grošův platu z každé várky, že je nebudou obtěžovati cizím pivem.[10]) Nějaký čas potom zemřel Jan († 1501), jenž byl vyženil Šternberk na Moravě, a hned potom přestal nedíl Berkovský na Lipém. Odtud až do r. 1623 nebylo nikdy jednoho pána na Lipém.

L. 1502, dne 31. května zpečetěny dílčí cedule, takže hrad a město děleno na 4 díly (po 4 bratřích) a kromě toho panství Lipské, Jablonské, Sloup a Zákupy také děleny na čtyři díly. Ve společnosti na hradě zůstaly mosty oba (takže společně opravovány a vrátní placeni), dvůr neb plac v zámku, příkop okolo zámku, který také společně nasazován, prázdné místo v předhradí, pivovar a pekárna. Dostal tedy každý čtvrtinu stavení na hradě a k tomu bašty a parkány proti své čtvrti, jež byl povinen sám opravovati.[11]) Co se týče jednotlivých dílův a osudův jich:

1. *Adam* a *Zdislav*, synové Jaroslavovi, dostali asi polovici panství Lipského, k němuž náleželo též městečko Jezvý. Ti potvrdili t. r. 28. července svobody své čtvrti.[12]) Nedlouho potom (1515, 12. dubna) celé město i se zámkem vyhořelo.[13]) Mezitím dostal se ten díl v držení *Jiříka Berky* a prodán od něho *Zikmundovi z Vartenberka*, který l. 1512, 21. října svobody této čtvrti potvrdil.[14]) Po smrti Zikmundově († 1518) dostal se tento díl synovi jeho *Kryštofovi*, jenž se psal v l. 1519—1529 pánem na Lipém.[15]) L. 1532 postoupil všeho toho dílu *Vácslavovi z Vartenberka* na Rybnově, a to směnou za hrad Litýš a panství Býčkovské.[16]) Díl ten držen potom k Rybnovu a Vítkovci.

2. Jiřík dostal ke své čtvrtině Lipého ještě panství Jablonské a zemřel nedlouho po dělení. Synové jeho *Vácslav*, *Jindřich*, *Hynek*, *Albrecht Jaroslav*, *Petr* a *Kryštof* potvrdili l. 1507 své čtvrti města starobylé svobody a Jindřich sám dal l. 1508 plat pro zdejší kostel, jejž poukázal na Janovi Sezemovi z Ústí.[17]) V krátké době prodali svou čtvrtinu Lipého, zanechavše si toliko Jablonný. Jak se zdá, koupil ji *Jan z Vartenberka*, tuším týž, jenž byl potom nejv. purkrabí a l. 1543 zemřel. Ten potvrdil (1509, 11. srpna) své čtvrti svobody doslova tak, jak učinili l. 1507 bratří Berkové. K jeho jakož i Petra a Jiříka Berkův prosbě král Vladislav potvrdil (1509, 2. října) také svobody města a přidal Lipským výroční trh Martinský.[18]) Nějaký čas potom prodal svou část Lipého a měl ji v l. 1519—1529 *Prokop z Vartenberka* (bratr Kryštofův). Týž prodal pak tuto čtvrt, k níž patřilo také 5 vesnic Lipských, *Vácslavovi z Vartenberka* na Rybnově.[19]) Tento pak měl polovici hradu i města.

---

1) CD. L. sup. II. 2) CD. L. II, IV, Lib. conf 3) CD. L. IV, Arch. Drážďanský. 4) DD. 16 f. 286, Rel. tab. II 248. 5) DD. 16 f. 308, 23, E 12. 6) Arch. český VII 657, DZ. 552 L 9. 7) Palacký, Urk. Beitr. 562. 8) Arch. Lipský 9) Kopiář 27 v arch. gub. 10) DZ. 552 L 12. Hanuš z Jílového 1499 úředník na Lipém (Arch. kn. Lichtenst.). 11) DZ. 6 C 14, D 20 a 252, B 7. Zachovaly se totiž díl Adama a Zdislava a »díl druhý pánův Berkův«. 12) Arch. Lipský. 13) Scr. rer. Lus. III 363, St. letop. 385. 14) Arch Lipský. Jiřík Berka, tuším, Kurovodský. Od něho dostali Lipští 1508 český list, aby o statcích svých řídili. 15) Reg. kom. soudu. 16) DZ. 2 F 17, 42, J 12. 17) Arch. Lipský. 18) Arch. Lipský. 19) Reg. kom. soudu, DZ. 5 B 27.

Zámek Eisenberk.

Fot. K. Pietzner, c. a k. dv. a kom. fotograf v Teplici-Šanově.

3. *Vácslav*, syn Jana Šternberského, dostal za díl ke své čtvrtině tuším panství Sloupské, ale prodal celý svůj díl *Petrovi*, poněvadž si zvykl již bydleti na Moravě. Petr by byl měl podle toho polovici hradu a města, protože l. 1502 také čtvrtinu vzal; podržel snad celou polovici do smrti, ale synové jeho *Zikmund* a *Jiljí* prodali l. 1532 čtvrt někdy Vácslavovu *Zdislavovi Berkovi* z Dubé na Zákupí, témuž, který svou dřevní čtvrtinu prodal[1]) a po smrti Petrově vdovu Beatrix z Kolovrat († 1541) za manželku pojal.[2])

4. Petr dostal ke své čtvrtině, jak se zdá, panství Zákupské, jež však l. 1518 dotčenému Zdislavovi prodal. Buď mu při tom také tu čtvrt Lipého prodal aneb tak učinili teprve jeho synové,[3]) avšak zdá se, že měl Zdislav l. 1543 polovici zámku i města. Zikmund ustanoven od mateře Beatrix spolu s otčímem svým za spoluděčice a obdržel hned dům na Malé straně Pražské. Avšak Zdislav postoupil mu k tomu polovice hradu a zámku, čtvrti města a předměstí a kolátorství oltáře sv. Maří, avšak druhou čtvrt města a předměstí prodal 1553 *Kateřině z Hungrkoštu*, vdově po *Vácslavovi z Vartenberka*.[4]) Zdislav, jenž potom nic neměl na Lipém, zemřel t. r. 11. září. Z dílu nabytého prodala Kateřina (1554) devět chalupníkův na

Zbytky hradu v České Lípě.

předměstí Vídeňském témuž Zikmundovi[5]) a ostatek, co měla na Lipém (totiž čtvrt města), zapsala l. 1558 Janovi z Vartenberka, synovi svému.[6]) Byl tedy potom poměr takový, že na straně Vartenberské byly půl zámku a tři čtvrtiny města a asi polovice předměstí, na straně Berkovské půl zámku, čtvrt města a asi polovice předměstí.

Strana Vartenberská patřila Vácslavovi do smrti, ale od r. 1547 jen jako manství. Vácslav zemřel l. 1552.[7]) Syn jeho *Jan*, jak již řečeno, dostal od mateře ještě čtvrt města a držel pak svou stranu k Novému zámku, což vše mu císařem Maximiliánem z manství propuštěno. L. 1591 však prodal své dvě čtvrti zámku Lipého nad mostem kamenným při Dlouhé bráně, tedy severní neb severozápadní polovici, i se všemi kusy a pozemky, které k tomu patřily, *Kunhutě Berkové* roz. *z Ebršteina*.[8]) Od té doby byl již celý zámek na straně Berkovské.

Zikmund Berka, pán strany Berkovské a také na Stranově a Sloupě, byl ženat s Kunhutou hraběnkou z Ebršteina, jíž napřed na Stranově věnoval, ale l. 1565 věno to na Lipý převedl.[9]) Zemřel l. 1570, 1. srpna a pohřben v Lipém u sv. Petra a Pavla.[10]) Syn jeho *Jetřich Jiří* byl luteránem a od r. 1566, pro-

[1]) DZ. 6 J 5, 45 F 14. [2]) O této paní viz M. ndb. Exc. Cl. XV 300. [3]) Ve DZ. 5 B 20 je k r. 1543 opětovaný vklad polovice zámku a čtvrtiny města Zdislavovi. [4]) DZ. 10 K 20. [5]) DZ. 11 F 12. [6]) DZm. 231 F 22. [7]) DD. 64 f. 265. [8]) DZ. 26 B 14. Tři čtvrtiny města zůstaly při Novém zámku. [9]) DZ. 15 K 7. [10]) Kriesche, Chronik (Arch. Lipský).

vázen jsa predykantem, konal cesty po Německu a přišel až do Štrasburka a Tubink, ale pro smrt otcovu tuším se vrátil. Než možná že ještě jednou (1578) do Štrasburka si zajel.[1]) L. 1575, dne 15. srpna ujal panství, maje je odevzdané od své mateře. V potomních letech vyvedl několik nezbedných kousků. L. 1578 uťal poddanému Vartenberskému tři prsty na ruce, l. 1580 uhodil Gabriele Puše z Henkvic, jehož k sobě pozval na zámek Lipý, konvicí tak, že mu nos rozrazil a jej v hlavu zranil. Jiného okrvavil l. 1581 na Stranově, uhodiv ho sklenicí. Konečně, jsa l. 1582 na svatbě v Hlemýždí, tu Vácslava Blektu kordem v ruku zranil.[2]) Je s podivením, že při takové rváčské povaze měl také smysl pro krásu. L. 1583 zřídil při zámku novou zahradu a založil vedle konic dvorských nový zámeček (Červený dům), jenž v roce a ve dni dokonán.[3]) Manželství jeho s Evou z Bibršteina také nebylo šťastné, tuším více jeho než její vinou. Píše ve svém pořízení,[4]) že se jím spravovati nechtěla, nýbrž všelikou protivnost k němu míti hleděla a také jej v jeho těžkostech nenáležitě opustila; kromě věna jí patřícího sice jí něco odkázal, ale chtěl, aby po jeho smrti statku manželova prázdna byla. Zemřel ve Zhořelci 1585, 7. července a pohřben v Lipém. Několik

Zbytky hradu v České Lipě.

dní potom ujala panství máti jeho Kunhuta, jíž byl poručnicí učinil;[5]) l. 1591 pak koupila Vartenberskou polovici zámku, jak již psáno. Paní ta zemřela 1594, 11. prosince.

Mladý dědic *Adam* ujal Lipý a Sloup brzo po smrti své mateře a stavěl 1596 zámeček pod Sloupem. L. 1598 narodila se mu dceruška Anna Maří, avšak teprve l. 1604 věnoval na Lipém a Sloupu manželce své Anně, též rozené Berkovně.[6]) Současně odkázal všechen svůj statek dotčené dcerušce. Po krátké vládě zemřel l. 1607, 13. července náhle.

Ovdovělá paní vdala se l. 1608 za *Jana Abrahama ze Solhauzu*, zlostného muže, jenž l. 1611 ve zdejším zámku svého písaře buzikánem utloukl.[7]) Sice byl prý učený muž, jenž uměl česky, německy, latině, hebrejsky, řecky, španělsky, vlasky a francouzsky (?) a mnoho cestoval. Když Anna, pastorkyně jeho, se vdala, koupila máti její od ní (1616, 1. června) Lipý a Sloup, ale hned potom vzdala oboje svému muži.[8]) V Lipém se vypravovalo, že oboje panství koupil, ale Lipští nedostali hodného pána, protože, mnoho novot zaváděje, je utiskoval. Zemřel l. 1617, 1. dubna, odkázav Lipý a Sloup manželce své Anně do života, tak aby oboje dědil po ní jeho bratr *Volf ze Solhauzu* a na Markvarticích.[9]) Volf sice dal si

---

[1]) Paudler, Deutsches Buch 121. [2]) Reg. kom. soudu 20 F. [3]) Kriesche. [4]) DZ. 23 A 29 — B 5. Ta část o manželce jest inkoustem zamazána. [5]) Kriesche. [6]) DZ. 132 G 23. [7]) Kriesche. [8]) DZ. 190 M 20, DZm. 237 L 9, M. ndb. Exc. Cl. IV 195. [9]) DZ. 138 N 22, Kriesche.

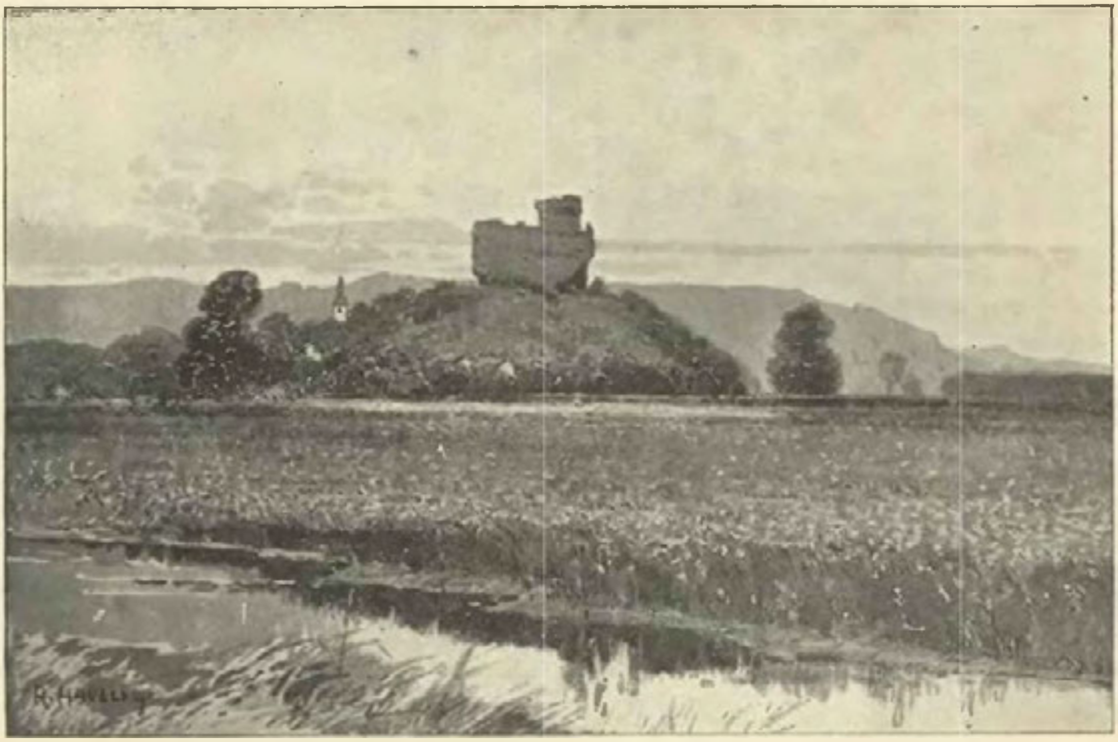
16. června od poddaných slibovati, ale stal se skutečným pánem teprve tehdy, když dne 14. července Anna Solhauzova zemřela.[1])

Za povstání (1618—1620) oba držitelé města Lipého Jan Jiří z Vartenberka a Volf ze Solhauzu drželi se stavy odbojnými skutečně. Oba proto odsouzeni všeho jmění. Statek Volfův zámek Lipý s sídlem a dvorem v nově vystavěným a čtvrt města koupil l. 1622, 19. prosince *Albrecht V. E. z Valdšteina* a témuž prodáno 1623, 7. ledna panství n. Jana Jiřího Novozámecké se třemi čtvrtmi města Lipého.[2]) Císař Ferdinand propustil pak (1624) oboje z práva zemského a přivtěleno ke knížectví Frydlantskému.

Jen na krátký čas (1631) přestalo ještě v Lipém panství knížete; jednak se byli dřevní držitelé Jan Jiří z Vartenberka a Volf ze Solhauzu s vojskem saským do Čech vrátili a zboží svých opět dosíci hleděli, jednak i jiní čeští vystěhovalci do knížectví Frydlantského vtrhli, lid sedlský pobouřili a za přispění jeho Nových zámkův, Mnichova Hradiště, Housky, Dokez a Bělé se zmocnili. Všude dosazeni jsou noví správcové, vybírány od lidu daně a pro celý zabraný kraj jmenováni jsou krajští správcové. Následkem jednání v Kounicích mezi knížetem a vojskem saským všechna tato panství během měsíce prosince do rukou bývalých knížecích správcí se dostala. Komora jičínská hned ve své horlivosti vyslala na Nový zámek sto císařských mušketýrův a vydala jakési patenty veřejné proti Sasíkům. Nepřátelské jednání její překvapilo nemálo saské velitelství a přimělo je k opětnému odeslání několika plukův saských do knížectví. Pět set mužův osadilo Lipý a jiné oddělení saské vytáhlo k Mladé Boleslavi. Události ty přiměly knížete psáti (1. ledna 1632) komoře jičínské a nemilostivě jim tu věc vytýkati. Následkem toho nařizovala komora jičínská (19. ledna), aby se správcové bránili jak mohli, ale k Sasům nechť se šetrněji chovají. Kníže opětně komoře (21. ledna) strany posádky Lipské psal, že zasloužili slušně, »aby vám, kdo ste to koliv nařídili, dal hlavy srážeti«. Po vytlačení Sasův z Čech obnovena jest v Lipém zase vláda knížete.[3])

Od té doby až do r. 1850 byl Lipý celý příslušenstvím Nového zámku. Zámek, byv tak tak udržován, zpustl l. 1643, když švédský nejvyšší Reichvald s plukem svým do Lipého vpadl, zámek vytloukl a mnoho obilí odvezl. Balbín znal Lipý (1681) jen jako pustý hrad.[4]) Na vyobrazeních 18. st. viděti jest, že byl zase obnoven a pod střechou. Po ohni l. 1820 zase jen tak tak přikryt, ale kromě části pronajímané byly tu světnice prázdné a pusté. K obnovení jeho došlo pak, když byl prodán továrníkovi Altschulovi.[5])

[1]) Kriesche. [2]) DZ. 194 C 2, C 18, Bilkovy konf. [3]) Osvěta, ročník 1873, str. 252—253. [4]) Miscell. III 84. [5]) O Lipém podrobně v Pam. arch. VI 41.

Jestřebí od strany východní.

JESTŘEBÍ HRAD.

V prostranném údolí mezi zelenými návršími blíže Nového zámku a nad městečkem Jestřebím spatřuje se na nevysokém podstavci skála zvláštního tvaru, na níž ještě zbytky bývalého hradu viděti. Ze všech stran, ať se odkudkoliv blížíme, vždy poskytuje skála tato sama o sobě stojící neobyčejnou podívanou. Podval skály totiž jest patrně užší než její vrch a zvláště na severovýchodní straně viděti, jak je skála svislá. Avšak za dřívějších dob (ještě l. 1861), když jsem se jeden z posledních nahoru dostal, dokud byla skála celá, pohled ten byl ještě vzácnější. Neb skála pevně stojíc na svém podstavci rozšiřovala se do výšky, což patrně pozoroval ten, který přicházel od Nového zámku a na skálu s její zubatou korunou pohlížel. Proto nejeden srovnával Jestřebí s velikou lodí beze stěžňů. Na blízku mívala tato podoba, když příchozí zřetelně rozeznával vyčnívající úskalí, rozpukliny a nesrovnalosti té ohromné hmoty. Bohužel jest skála pískovec, kterýž zhoubnému působení povětří snadno podléhává. Na počátku 19. století pukla skála, takže se do rozsedliny ruka vložiti mohla.[1]) Nějaký rok potom zase se odlamovaly kusy, poněvadž neopatrní obyvatelé skálu sami podkopávali, dobývajíce tu písku. Nejednou obavy pronášeny, že by se velká část skály na chaloupky pod ní sřítiti mohla; k odlamování velkých kusů došlo l. 1852 a 1868, takže mezi obyvateli byl způsoben nemalý strach. Tehda se ještě na Jestřebí choditi mohlo po schodech ve staré věži umístěných, ano i já sám, když jsem tu byl poprvé l. 1861, dostal jsem se ještě nahoru, ač již obtížně z části po žebříku, z části po hořejších schodech, mezi nimiž tři nad sebou scházely. Ale na ten čas není přístupu, leč nebezpečně po vysokém žebříku a tak se musíme spokojiti s tím, co nám zůstavili staří pamětníci a co jsme za dřívějších let sami viděli.

[1]) »Bohemia« 1848 č. 39.

Všude pod hradem jsou chalupy městečka Jestřebí. Láska k obvyklému rodnému obydlí způsobila to při obyvatelích, že na nebezpečnou blízkost zvětralé skály nepomýšlejí, ačkoliv po prvním ulamování skály l. 1813 a 1825 tři domky se rozebraly a obyvatelé jejich se na jiném místě usadili. *Stará cesta* ke hradu jest ještě dnes zřejmá; chodí se jí ke krchovu, který jest sice na boku hory, ale na rovince. Býval na něm kostelík. Jestli tu býval odedávna a zejména jestli tu býval farní kostel, není známo[1]) Možno jest, že tu prvotně bylo panské hospodářství a že tu zanecháváni koně, jestli se kdo nahoru ubíral. Na severozápadní straně jest hradiště uměle skopáno a na jeho dolním boku byl násep, jehož zbytky se ještě spatřují.

Na hrad nebylo možno nijakým způsobem se dostati, leč jen skrze okrouhlou věž, která byla od hořejška stavěna až na dno skály, která tu byla buď sřícena aneb vylomena. Myslívalo se dříve, že to byla

Jestřebí od severu.

studně, avšak že to bylo schodiště, svědčí malá okénka v ní. Z části je toto schodiště ve skále vytesáno, z části je stavěno. Napřed jsou dvéře s končitým obloukem a vzadu naschvál otvor prolomen. Ti, kdož dříve hrad navštěvovali, dostali se z dotčeného schodiště na přední hrad po 24 ve skále vytesaných a vyšlapaných stupních. Zde jest dosti velké prostranství, na němž mívali Jestřebští několik zahrádek. Něco dále k severozápadu zdvíhá se skála (tak píší pamětníci) o 11 m. výše, jest však nízká, takže mezi ní a hradbou předního hradu chodba asi 4 m široká zůstává. *Zadní hrad*, jihovýchodně odtud na nejvyšší části stojící, býval na všech stranách hrazen hradbou, z níž ještě znamenité kusy zbyly. Zde bylo několik sklepů ve skále vytesaných, z nichž největší byl asi 10 m. zdélí a zšíří a od lidí za konici se pokládá, ač k víře nepodobno, aby obyvatelé hradu dostali koně na tuto skálu. Ostatní sklepy mají za špižírny a komory, což se asi s pravdou shoduje. Kromě toho je tu starodávné *vězení* tvaru džbánovitého, jak se často v hradech na pískových skalách vystavěných spatřuje. Zšíří na dně bylo $3^1/_2$ m. a hluboké (na počátku 19. století, ač již zasypané) asi 8 m.

[1]) Stará fara Jestřebská nazývala se *Krušina* a zdá se, že nebyla pod hradem neb v městečku, nýbrž čtvrt hodiny od Jestřebí, jdouc k severozápadu na kraji rybníka v zatopeném místě, takže není k tomu místu, kteréž slove nyní *Pustý kostel*, jiného přístupu než po loďce. Avšak viděti, že jest to vyvýšenina na kraji rybníka, na níž prý jsou základy a kdež také objeven byl tesaný kámen s nápisem. Zrušení kostela následovalo podle pověsti, když se zdi ssedaly a zdivo praskalo (M. ndb. Exc. Cl. XVII 186). L. 1407 připomíná se mlýn pod Krušinou (Lib. erect. V 148), ale již l. 1405 a 1446 nazývá se městečko pod hradem Krušinou a tak i 1460, z čehož znáti, že fara a s ní i název přeneseny do městečka.

V blízkém sklepě objevili kostru zazděnou. (Viz I. díl na str. 78.) Kromě těchto bývalo snad ještě několik sklepův a komor, ale bez nebezpečenství života se k nim přistoupiti nemohlo.

Po několika úzkých a ve skále vytesaných schodech vstupovalo se na nejvyšší část hradu, nyní znatelnou podle zdi s cimbuřím, která tuto část zavírá. Tu byl *palác s věží*, po nichž však není památky. Jak se zdá, bylo všechno na Jestřebí (kromě skalných komor) ze dřeva stavěno. Místo to nejvyšší měřilo 24 kroků zšíří a 36 kroků zdélí.[1])

Jestřebí založeno ve 13. stol., když v Čechách hrady na vysokých skalách stavěli. Po prvé se připomíná léta 1295 a z pamětí tehdejších jde na jevo, že byl pánem jeho a bezpochyby také zakladatelem *Jindřich ze Žitavy* (1249—1309), jenž se nazýval l. 1295 Hynkem z Dubé a z Jestřebího a l. 1297, když zasedl na soudu zemském, Heimanem z Jestřebího. Když okolo r. 1300 fojtové a rychtáři na Broumovsku nějakých peněz v kostele Polickém se zmocnili, zajal je Jan, písař opata Broumovského, a poslal je Hynkovi na hrad Jestřebí do vězení.[2]) Hynek, který brzo po r. 1309 zemřel, měl syny *Půtu z Frydlantu* (1259—1318), *Hynka Berku* († 1348), *Hynka z Dubé* († 1333) a *Hynáčka z Housky*. Kdo z nich Jestřebí měl, není známo, ale naposled se zajisté dostalo Berkovi. Neb když se synové jeho *Hynek* († 1361) a *Jindřich* dělili, dostal onen Honštein a Lipý, tento Housku, Mšeno a Jestřebí s jinými statky. Týž Jindřich vyskytuje se jako patron farního kostela v Krušině, jak se nazývalo městečko pod hradem. Synové téhož pána jednookého nazývali se Hynek, Jindřich starší, Jindřich Berka, Václav, Jindřich Hlaváč a Jindřich mladší neb Vaněk. Starší syny oddělil l. 1391 Jablonným a Milšteinem a slíbil jim ještě Kuřívody, mladším třem dal l. 1402 Dubou, Hrádek, Vřísek, Lov a Čap.[3]) Otec si tedy zůstavil Jestřebí a Kuřívody. Zdá se, že ještě l. 1403 žil a tehda faráře do Krušiny podával. Avšak l. 1404 byl již mrtev, neb manželka jeho Adla byla již vdovou.[4])

Z pozdějších pamětí jde na jevo, že Jindřich jednooký postoupil Jestřebí, Milčan a Kuřích vod *Jindřichovi Berkovi*, druhému svému synu.[5]) Tento podával l. 1405 faráře do Krušiny, koupil t. r. věno mateře své Adly, které měla zapsané na hradě Jestřebí a městečkách Kuřích vodách, Krušině a Holanech. T. r. také věnoval na vsích Kurovodských Kačně, manželce.[6]) Tato mu darovala dvě děti, Jindřicha a Bonuši. Když Jindřich l. 1406 na podzim již ke smrti pracoval, zapsal Bonuši do života jejího deset kop platu v Pavlovicích.[7]) Po jeho smrti ujal se dětí mladší jeho bratr Jindřich či Hynek Housecký a spravoval pozůstalost sám. Z té příčiny daroval l. 1407 faráři Chlumskému plat na mlýně pod Krušinou.[8]) Mladého Jindřicha měl u sebe na Housce a Bonuši dal do Lipého. Oba sirotci krátce po otci zemřeli. Tedy se potom tři bratří o pozůstalé statky rozdělili; Hynek nejstarší dostal Kuřívody, Jindřich Housecký Milčany a Holany a Jindřich Hlaváč dostal Jestřebí.[9]) Již l. 1408 podával Hlaváč faráře do Krušiny.

Jindřich Hlaváč měl té doby drahně vesnic v okolí, které byl na svůj díl obdržel; jak se zdá, sídlel posud buď v Lovu aneb na Beršteině. Všechny ty vesnice, pokud mu zůstaly, připojil k Jestřebí. L. 1410 učinil poručenství o svých dětech, jež však zrušil,[10]) protože poručník zemřel. Druhé poručenství učinil l. 1415.[11])

Berkové byli tehda rod přísně katolický, avšak Hlaváč od nich odstoupiv přidal se ke straně pod obojí. Jestli to učinil dobrovolně aneb nuceně, není nám známo. Jisto jest, že po dobytí Lipého učiněn tu byl hejtmanem a že tu do leta 1427 zůstával.[12]) Možná že t. r. zemřel, neb na podzim byl již jiný hejtman na Lipém.

Syn jeho byl *Čeněk*. Tomu Jindřich Berka Housecký vše právo své na hradě Jestřebí po otci a mateři zapsal. Do válek, které Vartenberkové s Lužičany vedli, zapletl se také Čeněk. L. 1445 pomáhal Mikšovi Pancíři ze Smojna proti nim. Když pak Lužičané vtrhli do země, spojil se s nimi *Jan ze Smiřic* a zůstali na tom, že oblehnou Jestřebí i Sloup. Ale Jan vida, že jest Jestřebí lepší, rychle se smlouval s Čeňkem, aby mu je prodal. A tak se stalo nedlouho po Všech Svatých, že je Čeněk Janovi postoupil, vzav díl peněz za ně. Když pak na jaře l. 1446 doplaceno, zdělal Čeněk na Jestřebí list s rukojměmi a vložil je Janovi ve dsky zemské.[13]) K tomu přikoupil l. 1450 ves Zahrádky a Maršovice.[14])

Znám jest osud nešťastného Jana, jenž byl l. 1453 mečem odpraven. Předním poručníkem sirotkův po něm byl Zdeněk ze Šternberka, jenž při tom pro sebe hospodařil a asi polovici jejich jmění vyzískal. Zbytek, Housku, Jestřebí a Lipou, vydal r. 1456 mateři Markétě z Michalovic.[15]) O Jestřebí byla před tím pře. L. 1454 provolána odúmrť po Jindřichovi mladším Berkovi a jeho dětech. Vyprosil si ji Aleš Berka z Dubé, avšak vyzískal jen Kuřívody. Aby se neopakovalo něco podobného, vyprosila si Markéta l. 1457 všechen královský nápad na Housce a Jestřebí.[16]) Sirotci byli *Václav* a *Jindřich*. Asi okolo l. 1460 došel Václav let svých a ukončil při o Jestřebí, získav nárok Alšův. Hned potom zveden Václav na hrad Jestřebí s poplužím a městečko Krušinu.[17]) Jak se zdá, oba bratří zůstali v nedílu. Václav zemřel ok. l. 1470 a všecko jmění zůstalo Jindřichovi.[18]) Tento byl l. 1471 členem poselstva stavovského k nově zvolenému

---

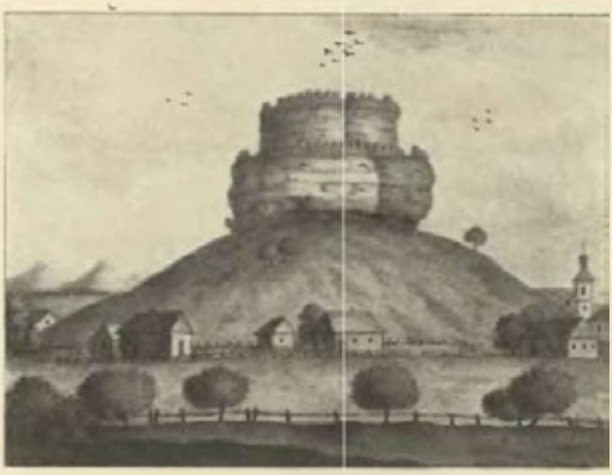
[1]) Tak podle spatření l. 1861 a starších popisův. [2]) Reg. II 719, 1208, Rel. tab. I 4. [3]) Rel. tab. I 536, 596. [4]) Lib. conf. [5]) Arch. č. I 163. [6]) Rel. tab. II 15, 16. [7]) Tadra, Acta jud. V 260. [8]) Lib. erect. V 148. [9]) Arch. č. I 163. [10]) Rel. tab. II 66. [11]) Rel. tab. II 124. [12]) Fr. v. Bezold. [13]) Arch. č. III 32, Rel. tab. II 204. [14]) Arch. Třeboňský. [15]) Arch. Třeboňský. [16]) DD. 16 str. 63, 76. [17]) DD. 23 H 6. [18]) DD. 16 f. 328.

králi Vladislavovi do Krakova, potom býval na službě při císaři Bedřichovi, který jej povýšil za korouhevního pána Římské říše (1475). To potvrzeno králem Vladislavem a Jindřich pak od pánův přijat do panského stavu.[1]) Zemřel ok. l. 1488 a pochován v Lysé. Nedlouho před svou smrtí prodal hrad Jestřebí *Kryštofovi z Vartemberka.*[2]) Tento prodej stal se buď l. 1481 aneb nedlouho před tím. L. 1481 v prosinci měl již Kryštof Jestřebí a bylo tuším jeho předním sídlem.[3]) Tehda prodal Ralsko a l. 1485 Tolštein; oboje mu nebylo tak příležité jako Jestřebí, které mezovalo s jeho velikým zbožím Rybnovským. Ale ač později Jestřebí počítáno k Rybnovsku, přece za živobytí Kryštofova zůstalo jeho sídlem. Tak to bylo i nějaký čas po jeho smrti. L. 1505 nazývá se *Zikmund*, syn jeho, seděním na Jestřábí.[4]) Myslíme totiž vedle (ovšem skrovných a neúplných) dokladův, že Zikmund dostal za díl Jestřebí, Jan, bratr jeho, Vartemberk a Vácslav, třetí bratr, Loukovec a Rybnov. Jisté jest, že Zikmund, který se po r. 1505 nepřipomíná, brzo potom zemřel. Jestřebí spadlo potom na Vácslava a Janovi dostal se (tuším náhradou) statek mateřský Tečeněves.

Zikmund byl posledním pánem, který na Jestřebí bydlel. Bratr jeho Vácslav, připojiv je k Rybnovu, zůstavil hrad zkáze, která jeho dřevěné stavby brzo zachytila. Již l. 1547 nazývá se pustým zámkem. Asi od r. 1560 bylo příslušenstvím Nového zámku. Od druhé polovice 18. st. Jestřebí často popisováno.

---

[1]) Paprocký o st. pan. 316. Rok úmrti u něho (1478) jest chybný, neb Jindřich žil ještě l. 1487. [2]) DZ. 7 G 5. Vklad obnoven l. 1545 Vácslavovi, synu Kryštofovu. [3]) Rel. tab II 389. [4]) Arch. č. VI 319.

Jestřebí od jihu na počátku min. století.
Dle obrazu Pařízkova v archivu Musea království Českého v Praze.

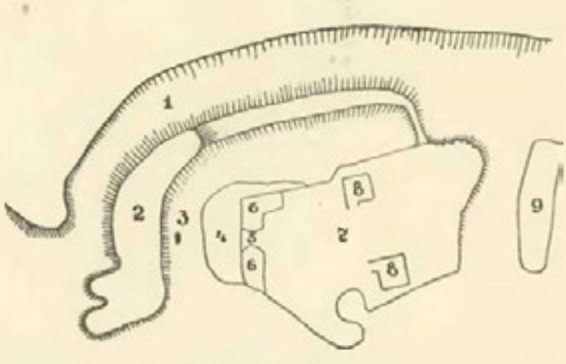

Hradiště Frydlantské od strany jižní.

FRYDLANT HRAD.

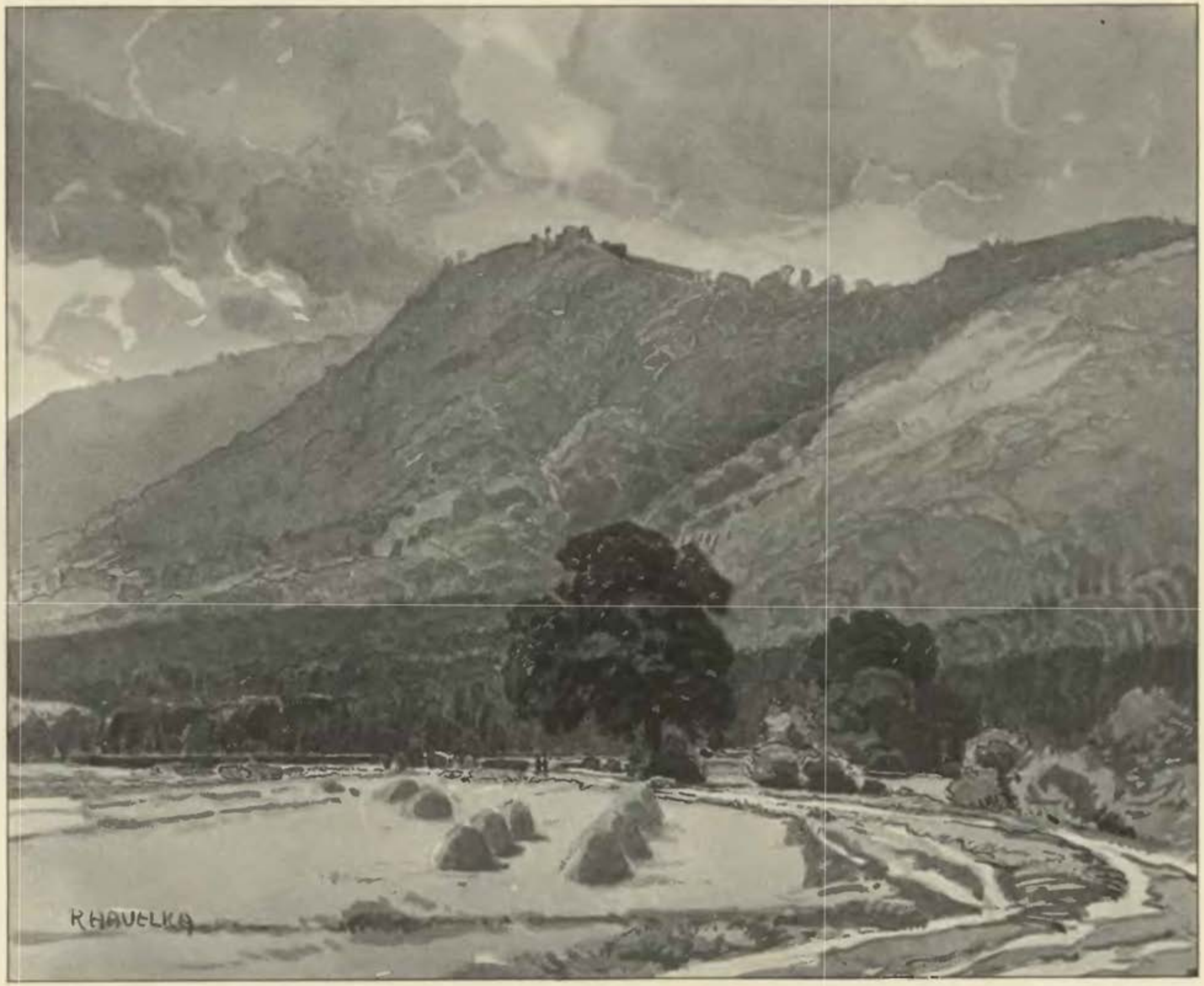
K nejkrásnějším krajinkám okolí Lipského patří důl Peklo, který se táhne podle potoka z velikého rybníka tekoucího a v němž stojí mlýn řečený Karbe. Nad mlýnem přes potok jest strmá skála, na níž stával hrad Frydlant, neobyčejně pevný. Neb na východní a jižní straně jest hluboký důl a k západu, kdež skála s plání souvisela, jsou dva příkopy ve skále vytesané. K pevnosti přispívaly nemálo srázné stěny skály, jako i příkop úzký se strmým náspem, jímž byl volnější svah hradiště k východu překopán.

Ke hradu jezdívalo se ze západní strany a přijíždělo se napřed do *předhradí*, kteréž příkopem širokým a ve skále vytesaným od zadního hradu odděleno bylo. Předhradí jest malé, zužuje se v násep k jižní straně a končí se ve skalnatou baštu. Zadní hrad jest dosud ohrazen proti předhradí a z části na severní straně vysokým náspem, který se utvořil rozpadením vysokých hradeb. Dokladem toho jsou velké kameny, které se odtud vyválely. K vůli cestě jest násep ten prokopán a země vyházena na bývalé mostnice, ze skály vytesané. Na temeni skály spatřují se dvě prohlubně ve skále vytesané, jichž se snad užívalo za sklepy. Obě jsou čtverhranaté a ač jsou zasypány, přece lze spatřiti, kudy se k nim chodívalo. K severu jest i malý výklenek. Jiných známek, zejména takových, které by o zděných staveních svědčily, tu není; snad byla jen dotčená hradba z kamene a vše ostatní ze dřeva. Rokle na jižní straně hradu přechází v úzkou skalnou ulici, která jde

Poloha části Frydlantu.

1. Venkovský příkop, 2. předhradí a také val, 3. vnitřní příkop s mostnicí, 4. sesutá hmota, 5. vchod prokopaný v 6. náspech sesutých hradeb, 7. hrad, 8. vytesané místnosti, 9. zadní příkop.

Žeberk od východu.

až k příkopu. Zavřena byla tu nejen balvanem, skrze nějž a stěnu člověk se protáhnouti musí, ale i dveřmi, jak svědčí draže nacházející se ve skále pod balvanem. To svědčí, že se ulice tato, jíž se pro vodu chodívalo, zavírala.[1])

Okolí Frydlantu, ještě na počátku 13. století hustě lesem zarostlé, patřilo k rodinnému jmění Ronovcův a táhl se tento veliký statek od končin Mělnických až k Žitavě. Když se počítalo do druhé polovice 13. století, došlo k dělení dotčeného jmění a kdysi v l. 1279—1288 založen hrad Frydlant.[2]) Nazýval se po něm *Albert*, nejmladší syn Častolova ze Žitavy (1288), ale i starší jeho bratr *Hynek*, jenž se obyčejně psával z Dubé, nazývá se l. 1289 z Frydlantu.[3]) Tak se i psával v l. 1312—1318 syn jeho *Půta*, jehož potomstvo žilo v Hradeckém kraji na Náchodě, Třebechovicích a Visemburce. Dotčený Albert psával se stále jen z Frydlantu, a to naposled r. 1325, buď léta své smrti aneb nedlouho před ní.[4]) Kromě toho psával se od r. 1319 také z Liběšic. Potomci jeho, kteří se psali *Škopkové z Dubé*, zůstali na Liběšicích a zůstavili si bohatství až do vymření. Ti pak potomci, kteří se psali *z Frydlantu*, seděli v okolí Lounském a na Moravě skorem v chudobě a záhy vymřeli.

Ani Půtovi ani Albertovi potomci Frydlantu nepodrželi. V držení jeho vyskytují se potom potomci Hynka († 1348), bratra Půtova. Hynek měl syny Hynka a *Jindřicha*, z nichž tento měl Frydlant k svému dílu. Když l. 1391 syny své odděloval, zůstavil sobě a mladším synům mezi jiným i Frydlantské zboží.[5]) Když se tito synové l. 1402 oddělovali, Frydlant se nejmenuje; patrně si jej otec zůstavil do smrti (zemřel r. 1404). Po jeho smrti přidán Frydlant k Milčanům a zpustl. Po zpuštění Milčan držen k Rybnovu. Na témž zboží připomíná se 1543 pustý zámek Frydlant[6]) a naposled l. 1575 na panství Novozámeckém.[7])

---

[1]) Srov. Heber, Burgen IV 186. [2]) Reg. II 617, IV 735. [3]) Reg. II 636. [4]) Reg. III 404. [5]) Rel. tab. I 536, Arch. č. II 47. [6]) DZ. 250 E 22. [7]) Naproti hradišti Frydlantu přes potok leží Nový dvůr a za ním prý je návrší, kde bývala hraběcí besídka. Tam prý stál tak zvaný *Oslovský zámek* (Eselsschloss — Mitth. ndb. Exc. Cl. VI 44, Hantschel, Ndb. Touristenführer 301). Snad se tu míní Frydlant? Na panství Nového zámku připomíná se zámek pustý Hodnovoslovec (1575, DZ. 18 M 23), ale takového zámku nikdy nebylo, než má se rozuměti Frydlant, jenž jest vynechán. Hodnovoslovec jest nynější ves Oslovice.

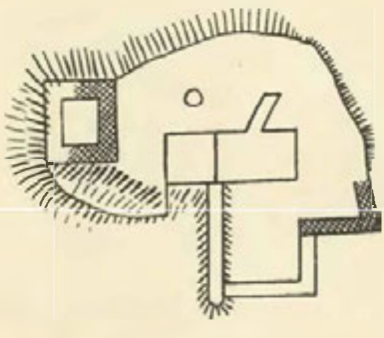
Frydlant, zbytky hradu na straně severní a příkop.

MILČANY, RYBNOV, VÍTKOVEC.

V okolí Nového zámku bývalo za oněch dob mnoho malých hrádkův. Takový hrádek, řečený Milčany, stával jižně od Hostikovic. Tu jest mezi bory údolí lučné a bažinaté, takže se jen pod nohami houpá; z něho vystupuje strmé, několik metrů vysoké skalisko vejčité podoby, zvané »pustý hrad«, na němž rostou doubky a břízy. Dříve bývaly kolem hradiště náspy a příkopy,[1]) ale již je se zemí srovnali, jen podle zrostu trávy znáti, kudy šly. Skála jde od jihovýchodu k severozápadu. Na severozápadní straně byla velmi příkrá, na jihovýchodní otesaná jako stěna. Po kraji bývala hradba, z níž se něco málo zachovalo. Na severozápadním konci jsou zbytky věže, která byla také příbytkem. Na nevelkém dvoře jest čtverhranaté místo vytesané a před lety tu bylo vídati prohlubeň studně.

Nedaleko Holan spatřuje se na širokém skalnatém ostrohu zvolna se zdvíhajícím víska *Rybnov*, jejíž domky na vrchu a bocích ostroha rozesety jsou. Mezi nimi uprostřed pod hrází velikého rybníka stojí mlýn, na nějž se voda rybníka širokým průlomem ve skále vede. Průlom ten, bývalý příkop, odděluje od ostatní výšiny skalisko, na němž stávala tvrz, jsouc na všech stranách vodou otočena, poněvadž se i druhá stoka mlýnská z rybníka jdoucí a s první se spojující vodou nadýmati mohla. Skála dotčená bývala za oněch dob aspoň nahoře širší, ale poněvadž byla nebezpečná, otesali ji. V přízemí skály jest několik sklepův, v nichž prý konice bývaly. Sklepy jdou daleko a snad je jimi celá skála proražena; některé šíje jsou zazděny. Ze dvora mlýnského jdou staré schody a též stará cesta nahoru. V nevelké výšce nad schody jest sklep ve skále vytesaný, ale přední jeho stěna jest již ubrána. Schody samotné jsou zděné, ale cesta potom jde na skále. Sem a tam viděti vřezy a draže ve skále, které nasvědčují, že tu byla dřevěná stavení. Na vrchu skaliska rovném a travou obrostlém jest málo známek základních zdí zasutých; sice tu není po staveních památky. Na východní straně skály, po jejímž obvodu rozličné křoví roste, jsou nová vrata vedoucí k mostu nad širší stokou, odkudž lze přejíti na ves pomalu se sklánějící. Dvůr mlýna byl bezpochyby předhradím; mlýn sám je z části ve skále vytesán a tato se o něj opírá.

Nedaleko odtud a západně od Holan jest samota *Vítkovec* řečená, něm. Kickelsberg. U ní stával v lesíku zámek na ostrohu nevysokém, podle velkého rybníka Holanského se více do dálky než do šířky táhnoucím. Na západní straně byl ostroh překopán a chráněn hrubým valem, poněvadž se tu ostroh volně sklání. Větší část zámčiště jest pokryta prohlubeninami, jamami a nevysokými náspy. Vše to vypadá tak jako známky bývalého lidského sedliště. Na konci jest viděti zbytky nevelikého zámku, před nímž však obyčejný příkop schází. Věc ta nesvědčí o velikém stáří. Z bývalého obydlí stojí ještě roh, jehož spodek jest skála hrubá, na severní straně přitesaná, tak jako by tu bývalo klenutí nebo dvéře do vedlejší místnosti. Ve zdi jest ještě jedna střílna a drahně děr pro trámy.

Milčany. Rozdělení skály, na níž stával hrádek.

Všechna tři sídla bývala na oblasti, která patřívala ode dávna rodu Berkovskému a držena ke hradu Jestřebí. Berkové postavili hrádek v těch místech, na kterých se byli dávno před tím usadili

[1]) Heber IV 189.

Milčané, z Horní Lužice přistěhovalí. Za držení Berkovského stál tu pouhý hrádek, sídlo úředníka. Takovým snad byl 1377 Přibík z Milčan, spoludržitel Mnichova. Když *Jindřich* (starý, jednooký) *Berka z Dubé* l. 1391 starší své syny poděloval, zůstavil sobě a mladším synům i zboží Milčanské.[1]) Později postoupil Jestřebí, Milčan a Kuřichvod druhému svému synovi *Jindřichovi*.[2]) Tento podával v l. 1403—1404 kněží ke kostelům v Chlumě a Pavlovicích[3]) a zemřel l. 1406, zůstaviv sirotky, kteří brzo po něm pomřeli. Po něm se dostaly Milčany a Holany bratru jeho mladšímu *Jindřichovi* neb Hynkovi Houseckému, jenž již l. 1407 tuším jako poručník sirotkův faráře do Holan podával. Ještě l. 1427 byl patronem v Holanech buď on anebo syn téhož jména. Druhý syn *Chval* dědil po otci Kuřívody a Milčany. Týž prodal l. 1437 tvrz a dvůr Milčany a městečko Holany s částí vsi Hostikovic *Zikmundovi z Vartemberka*.[4]) Prodej stal se ovšem dříve, ale teprve t. r. mohl býti ve dsky vložen.

Zikmund sice měl Děčín, na němž sídlíval, a proto potřebí neměl, na Milčanech bydleti. Přes to založil na témže zboží novou tvrz Rybnov.[5]) Patrně tedy Milčanská tvrz buď vyhořela aneb potřebám páně nedostačovala. Avšak i na Rybnově nebylo pohodlného bydlení a tvrz ta hlavně jen byla k ochraně zboží a pro byt úředníka. Na Milčanech a Rybnově zapsáno bylo věno Anežky ze Šternberka, manželky Zikmundovy. Když pak tato zemřela, dal král Ladislav (1453) odúmrť na tvrzi Milčanech a nové tvrzi Rybnově Alšovi a Zdeňkovi ze Šternberka a ti pak postoupili právo své *Janovi mladšímu z Vartemberka*, synu Zikmundovu.[6]) Současně prodělal Jan ještě jednu při s Alšem Berkou z Dubé, který si vyprosil odúmrť po někdy Jindřichovi Berkovi († 1406) a jeho dětech.[7]) Od těch dob zahynul i název zboží Milčanského. Ještě v 16. století připomíná se zámek pustý Milčany a les Milčanský a rybník Milčanský.[8])

Jan z Vartemberka zemřel l. 1464, zůstaviv syny *Kryštofa* a *Zikmunda*. Tomuto se dostal při dělení (asi l. 1477) Děčín a onen obdržel Rybnov a bezpochyby ještě jiná zboží. Rybnov držel zejména l. 1485, když Tolštein prodával.[9]) Kryštof pak zemřel asi okolo l. 1490. Ze tří jeho synů *Václav* obdržel k dílu svému Rybnov, jehož pánem se l. 1509 nazývá.[10]) Úředníka tu měl Alexeje Kyje z Kyjova, jehož jméno čteme v tituláři l. 1534 vydaném. Manželce své Kateřině z Hungrkoštu věnoval l. 1542 na tvrzi Rybnově, polovici dvoru nového, na Holanech a vesnicích[11]) a zboží Rybnovské v starodávném objemu, jak je ještě otec jeho převzal, vložil si l. 1543 v obnovené dsky zemské.[12]) Seděním na Rybnově nazývá se ještě v posledním svém pořízení.

Václav neměl potřebí bydleti na Rybnově, zvláště v posledních letech, an měl také Krupku a část Lipého. Avšak měl po bratru také Jestřebí s vesnicemi, sám přikoupil Chudý hrádek s vesnicemi a ves Karasy, takže bývalé zboží Rybnovské vzrostlo ve veliké panství. Bylo pro ně potřeba sídla prostranného a proto vystavěl Václav na bývalém statku Rybnovském zámek Vítkovec bez obvyklého dříve opevnění[13]) a na něm pak bydlíval. L. 1546 přistoupil ke spolku stavův proti králi Ferdinandovi, začež l. 1547 pokutován. Krupku propadl na dobro a ostatní zboží svá uvedl v manství, zejména polovici Lipého, Vítkovec zámek s dvorem popl. a zbožím Rybnovským, Chudý hrádek, Jestřebí a Karasy.[14]) Zemřel l. 1552, odkázav statek svůj synům *Janovi* a *Kryštofovi*, jichž poručnicí byla matka jich Kateřina.[15]) Tato sídlívala na Vítkovci; zde také platila za část Lipého, kterou l. 1553 koupila.[16]) Kateřina psávala se až do r. 1560 seděním na Lipém a Vítkovci neb německy auf Withinperg.[17]) Avšak právě té doby opuštěn Vítkovec, protože na panství povstalo nové sídlo, Nový zámek.

---

[1]) Lib. conf., Rel. tab. I 536. [2]) Arch. č. I 163. [3]) Lib. conf. Sídlel napřed na Milčanech a potom na Jestřebí. [4]) Rel. tab. II 170. [5]) Že jej Zikmund založil, lze shledati odtud, že na něm měla manželka jeho věno. [6]) DD. 16 f. 286, Rel. tab. II 242. [7]) DD. 16 f. 63. [8]) Tento posud tak slove. Heber spojuje Rybnov se hradem »Reibenick«, od Lužičanův dobytým, ale Němci by tak Rybnovu nebyli říkali, nýbrž spíše Ribenaw. [9]) DD. 62 f. 89. [10]) Arch. Lipský. [11]) DZ. 1 H 7. [12]) DZ. 250 E 22. [13]) Hrabě Auersperg (Ob. Ger. 178) a po něm Heber (III 217) mátli si Vítkovec s Kvítkovem. Palacký v Popisu připomíná Vítkovec, ale polohy jeho nedovedl určiti. A. V. Maloch, dávaje posudek (v »Jičínském Obzoru«, 1861, str. 22) o Památkách arch. (IV odd. I str. 187), píše: Mylné jest tvrzení p. spisovatele (Rybičky), že na místě nynějšího Žižkenschlossu stávala tvrz Vřesek, neboť zde byl vskutku hrad Vítkovec a Vřesek stál jižněji na skále nyní Alteberg řečené. Ale tu se Maloch mýlil a přehlédl, co Palacký v ČČM. 1846 sv. 1 str. 79 o Vřísku napsal. V té příčině třeba srovnati zápis ve DD. 64 str. 216, kdež se připomíná Vítkovec na zboží Rybnovském, s předešlými a pozdějšími zápisy. [14]) DD. 64 str. 200, 216. [15]) DD. 64 str. 265. [16]) DZ. 50 C 1. [17]) DD. 64 str. 265. Pam. kniha Lipská 1524.

Průčelí Nového zámku.

NOVÝ ZÁMEK.

K mladším panským sídlům, totiž takovým, kde již opevňování zjednodušeno a opevňovací prostředky jsou pouhou ozdobou, patří Nový zámek nedaleko České Lípy, v rozkošné krajině mezi stromovím a křovím položený. Z rozličných stran jest naň také rozličné pohledění. Díváme-li se naň od strany severní, strmí velebně na vysoké skále, pod níž teče potok mlýnský a rozkládá se část osady Nové Zahrádky. Od strany jižní jest stromovím a křovím tak zakryt, že viděti jest pouze střechu a nejvyšší části zdiva. Přiblížíme-li se však k zámku a octneme-li se v sadech, které jej na všech stranách obklopují, tuť objeví se nám veliké jeho a hmotné stavení v plné své kráse. Založen jest do čtverhranu, a to tak, že na čtyřech stranách zavírá dvůr. Rohy zámku sesíleny jsou hmotnými věžemi okrouhlými a, co jinde nelze viděti, do rohů dvoru vystupují přístavky baštovité do čtvrtkruhu. Věže přikryty jsou báněmi na způsob dvou zvonův do sebe vražených, ale na vrchu jich scházejí makovice; za to jsou tam vásy na čtverhranatých podstavcích.

Zámek dvě poschodí vysoký má ráz docela takový, jako vyhlížel v 17. věku, zejména l. 1622 a 1675, kdež se praví o něm: »Zámek na témž panství slove Novozámecký, jest od kamene pěkně a nákladně postavený, čtverhranatý, se čtyřmi v rozích vížkami, cihlami pokrytý.«[1]) Nic nám nepřipomíná dobu jeho založení, leč jen ta strmá skála na severovýchodní straně; též nezbylo ani dost malé památky po bývalém opevnění, leč bychom pokládali pahrbek severozápadně při

[1]) Archiv musejní a gub.

zámku za rozvezení kousku náspu. Vrata, okna, římsy na nich, sloupoví mezi okny, římsy pod střechou, to vše svědčí o 17. století, z něhož pochází též krov a střechy na věžích.

Pokoje ve vnitřku jsou prostranné, světlé a veselé. Jako ve všech panských sídlech jest tu množství všelijakých uměleckých a památných drobností. Zpytatele minulosti poutají staré podobizny, z nichž některé vynikají výtečným propracováním drobností. Výborná je podobizna Albrechta z Valdšteina, knížete Frydlantského, a poprsí manželky jeho, Marie Isabelly. Zajímavé jsou také podobizny dcery jich M. Alžběty a manžela jejího Rudolfa hraběte z Kounic. Rod Kounický zastoupen je tu několika podobiznami, mezi nimi i obraz slavného státníka z 18. století. Sice jsou tu také zastoupeny rodiny Ogilvy, Trautmansdorf, Weltz, Althan, Salm. Památná je též *zbrojnice*, která dříve bývala na Vřísku.[1]) Viděti tu bílý plášť knížete z losí kůže, jeho prý maršálskou hůl, několik praporů, z nichž jeden je z r. 1675, meč z l. 1513 (snad katovský), mnohé staré ručnice rozmanité podoby (i k nabíjení od zadu), některé velmi

Nový zámek od východu.

krásné, čekan, starý řemdih (u Housky nalezený), pěkný tesák, stará stříbrná šavle se stříbrnou pochvou, brnění, staré hákovnice. Zvláštností je lustr z bambitek. Vzácností jest velký vývod Kounický na pergameně (l. 1682) psaný a až k báječným předkům 10. století sahající. V zámku je též kaple, která povstala vylámáním skály. Dříve byla jen v prvním poschodí, nyní jde až do přízemí. Znamenitá jest též knihovna.

Nový zámek povstal v 16. století na Rybnovském panství, které vzniklo skoupením několika velkých i drobných statkův. Zdá se, že již l. 1556 stál a že se mu říkalo ze začátku Nový Vítkovec[2]) Jisto jest, že stál l. 1562 a že páni a úředníci mu od té doby Nový zámek říkali. Podle toho se zdá, že stavěn Nový zámek za poručnické vlády Kateřiny z Hungrkoštu, vdovy po Vácslavovi z Vartemberka. Tato paní slove až do r. 1560 paní na Lipém a Vítkovci, ale Kryštof Plot z Konařin, služebník její, psal se l. 1556 úředníkem na Novém Vítkovci. Ze dvou synův této paní zůstal jen *Jan* na živě, ujal zboží svá l. 1560 a když t. r. učinil poddanost manskou vším zbožím, které n. Vácslav, otec jeho, v manství uvedl, doložil také do zápisu Nový zámek.[3]) K jeho prosbě císař Maximilián zboží to l. 1575 z manství propustil a zase ve dsky zemské vložil.[4]) Sice tu Jan měl dvůr jako knížecí.[5]) Hejtmany tu měl 1578 Kryštofa z Maxen

[1]) Mitth. CCM. XIV 73, Paudler, Deutsches Buch II 13. [2]) Neunweithenbergk. Viz Program gymn. Lipského 1878 str. 23. [3]) DD. 64 str. 320. [4]) DD. 52 E 1, DZ. 18 M 23. [5]) Pam. arch. IV a. 188.

a 1590—1600 Bedřicha Rožnovského ze Křtěnova. Jan zemřel l. 1595 3. ledna a několik dní potom jediný jeho syn Adam. Pohřeb jejich konán jehnoho dne a to s velikou okázalostí.[1]) Podle posledního pořízení Janova měl děditi syn jeho Adam; pakli by zemřel, měla máti jeho Barbora z Lobkovic držeti ten statek do smrti neb stavu změnění, pak měl spadnouti na Elišku, dceru jejich, a její syny.[2]) Desítiletý Adam byl podle jména majitelem jen několik dní; podle pořízení Janova spadly statky jeho na ovdovělou Barboru, která je nějaký čas držela; když však se vdala po druhé do Berkovského rodu, přišly Nový zámek a Lipá na *Alžbětu*, dceru Janovu. L. 1601 dne 7. dubna jí poddaní slibovali člověčenství. Tato byla vdána za *Zikmunda z Vartemberka* a držela Nový zámek s Lipým a přikoupeným zbožím Radoušovským až do své smrti. Zemřela l. 1604 v měsíci dubnu.[3]) Dědicem jejím byl syn *Abraham Jan*, ještě nezletilý, pročež se otec poručenství nad ním ujal. Ale mladý pán zemřel ještě téhož roku v prosinci a všechen jeho statek spadl na otce Zikmunda. Týž se oženil po druhé s Euzebií Sezimovnou z Ústí, jíž l. 1606 věnoval na zboží svém Libchavském.[4]) Zikmund zemřel l. 1608, 19. února, zůstaviv z prvního manželství jedině dceru Dorotu. Protože byl *Jan*, bratr jeho, po učiněném rozdílu s ním v nedíl vstoupil, přešel Nový zámek na něho a Dorotu upokojil tak, že jí postoupil statku Libchavy a Euzebii její věno vyplatiti slíbil. Statky jeho byly valně zadluženy, pročež věřitelé sáhli na panství jeho Kamenické a je prodali. Ačkoli pak části svého jmění odprodával, přece i to nebylo nic platno. Věřitelé sahali i na Nový zámek, ale tomu bránili Jan Jiří a Ota Jindřich, bratří z Vartemberka, jako poslední dědicové všech práv Vartemberských. Z těch příčin vzato panství do sekvestru. Jan pak, chtě je zachovati manželce Julianě, odkázal je[5]) téže manželce Julianě a Kateřině roz. Novohradské z Kolovrat, mateři své, aby si je obhájily.[6]) Když Jan l. 1617 dne 31. května zemřel, přijel Jan Jiří do Lipého a dal si tu dne 3. června poddanost slibovati.[7]) Po tom si to u císaře Matyáše zjednal, že Nový zámek s Lipým jemu a bratru jeho postoupeny na ten způsob, aby až do rozeznání toho, zdali by tíž statkové jim čili na placení dluhův n. Jana z Vartemberka přináležely, na nich závad nečinili a tak je v celosti zanechávali. Za to se oba dskami zemskými zaručili.[8]) Avšak k takovému rozeznání nepřišlo až teprve l. 1626.

Jan Jiří provinil se za povstání tak, že l. 1622 odsouzen všeho jmění. Nový zámek, ač byl vlastně v sekvestraci, zabrán a prodán 1623 *Albrechtovi z Valdšteina*,[9]) který jej připojil ke knížectví Frydlantskému. Při vpádu Saském (1631) vrátil se Jan Jiří, jenž se byl tušim hned r. 1621 vystěhoval, zase do země a ujal se Nového zámku, ale vláda jeho jen krátce trvala. Po smrti knížete (1634) zabrán Nový zámek po druhé, ačkoliv jej byl kníže s Lipým a Stolinkami své manželce *Isabele Kateřině z Harachu* věnným právem postoupil. Tato paní činila sice právní námitky, ale vidouc, že více platí moc než právo, dala se na cestu prosebnou. Tím vyzískala aspoň tolik, že jí byl Nový zámek i s Lipým (1636, 1. července) darován.[10]) Po Isabele dostalo se panství to l. 1654 *Marii Elišce*, dceři její, vdané za *Rudolfa z Kounic*,[11]) a od té doby zůstalo v držení Kounicovského rodu. Po Marii Elišce, která l. 1664 zemřela, náledovaly její děti nezletilé[12]) a l. 1668 v lednu ujal *Arnošt František*, nejstarší syn, Nový zámek s Lipým[13]) napřed jako poručník, potom jako samotný držitel. Nemaje dětí, odkázal své jmění *Karlovi Ferdinandovi hrab. z Valdšteina*, příbuznému svému, jenž sice se v držení jeho dostal, ale po dlouhé soudní při jeho odsouzen. Následoval potom *Jan Vilém*, bratr Arnoštův, jenž l. 1721 zemřel. Po něm následovali syn *Jan Jozef* († 1759), bratr tohoto *Jan Adolf*, pak *Michael*, který zámek opravil, l. 1820 hrabě *Vincent Karel*, pán osvícený († 1829), pak hrabě *Michal* († 1852), jenž byl ženat se spanilomyslnou Eleonorou hrab. Voračickou z Paběnic, a konečně *Albrecht*, syn, jenž l. 1897 zemřel.[14])

---

[1]) Kriesche, Paudler, D. B. [2]) DZ. 27 G 28. [3]) Pilat, Kriesche. Úředník její 1603 Petr Plot z Konařin. [4]) DZ. 133 D 21. Jiři starši z Maxu byl tu l. 1610 a 1611 úředníkem. [5]) Pořízení 1617, den Božího Těla (DZ. 139 A 1). [6]) DZ. 139 A 1. [7]) Kriesche. [8]) DZ. 139 B 19. [9]) Bílek, Děje konf. 846. [10]) DZ. 146 D 10. [11]) DZ. 478 A 10. [12]) DZ. 113 N 34. [13]) DZ. 114 L 24. [14]) Paudler, Deutsches Buch II 10.

Chudý Hrádek od západu.

CHUDÝ HRÁDEK HRAD.

Důl potoka, kterýž prameny své u Dřevčic a Drchlavy sbírá, patří pro pitvornost svou k nejkrásnějším částem okolí Novozámeckého. Důl není široký, jest zúžen oboustranně věžovatými skalami strmými, na jichž vrších se stromoví upialo, ale nejen krásný, nýbrž i tichý, takže kromě zpěvu ptactva, klapání mlýna a druhdy kácení dříví není hluku. Na jedné z těchto skal na těch místech, kde se prameny Dřevčický a Drchlavský spojují, a nad samým mlýnem, Gründelmühle řečeným, jsou zříceniny Chudého Hrádku, jimž se nyní Pustý zámek neb Poustka (zkaženě puska ze staroč. pústka) říká.[1])

Chudý Hrádek zdědil svůj název po starém hradišti. Ostroh, který se končí dotčenou skalou, jest objat náspem v polokruhu, ale díl jeho je zorán a zůstala toliko vyvýšenina na poli. Na straně západní jest též kousek náspu, ač ho tu pro příkrou stráň potřeba nebyla. Po založení zděného hradu užito hradiště dosti rozsáhlého za předhradí a dvůr poplužný, který se při hradu připomíná, bezpochyby tu stával.

Vlastní hrad oddělen jest od tohoto místa hlubokým příkopem, jdoucím od stráně ke stráni, takže hrad byl na jedné straně příkopem, na dvou sráznými skalami zpevněn. Za příkopem jest prázdný prostor a za ním spodek bývalého *paláce*, založeného do dlouhého obdélníka. Má dvě oddělení, jedno bylo vyšší a tuším věžovaté a druhé k němu přistavěné bylo nižší. Také se ještě spatřují okna a dvéře; ale tyto jsou bezpochyby v pozdějších dobách vybourány, neb není nikdež známky ani veníře, ani hladké stěny po nějakých prvotních dveřích. Za to jest prvotní branka do nižšího oddělení, k níž se člověk musí skrze křoví propletávati. Otvory v přízemí s výklenky pro střelce jsou střílny, teprve v druhém poschodí byla

[1]) Z toho jest znáti, že se okolí nejpozději v první polovici 16. st. poněmčilo.

pravá okna a tu byl také vchod. Nad trámy, které nesly první podlahu, jsou také otvory, kdež snad byly prostrčeny trámy pro pavlač. Pod tím stavením jsou sklepy; ten, který byl pod nižším oddělením, jest zasypán, k druhému se jde ze dvora skrze široké dvéře, které se zavíraly poklopem, a před tímto vchodem bylo dřevěné stavení, jak svědčí draže ve skále.

Vedle toho stavení na nejvyšším místě hradiště stálo též *čtverhranaté stavení*, z vepřovic a hlíny vystavěné; někdy hořelo, a proto se tu nachází dosti vypálené hlíny. I pod tímto stavením jest sklep ve skále vytesaný, jenž se zavíral závorou; ten má lavici ve skále vytesanou. *Hradby* byly snad jen ze dřeva, neb jsou skály vysoké a rovné jako stěny. Za těmito staveními jest prázdná prostora neveliká a odtud lze přijíti na osamělou skálu, za níž ještě jedna skála. Na obou byly bezpochyby dřevěné hlídky. Dříve tu vídali polozasypanou studni; nyní není po ní známky.

Chudý Hrádek vystavěn na rozsáhlém dědictví Berkovském snad ve 14. století. Když *Jindřich starý Berka z Dubé* odděloval (1391, 1. března) své starší syny, zůstavil si pro sebe a své mladší syny hrad Housku, Hrádecké, Milčanské a Frydlantské zboží i město Dubou. Když však se l. 1402 tito mladší synové dělili, dostal nejmladší z nich *Jindřich*, jinak *Vaněk*, hrad Hrádek s dvorem poplužným, dvůr na Vřísku, městečko Dubou a 4 vesnice.[1]) Vaněk zemřel l. 1413, zůstaviv Hrádek a Pavlovice synům svým *Janovi* a *Jindřichovi*. Za jich nezletilosti spravovala statek Barbora z Kolovrat, vdova po Vaňkovi, majíc tu své věno, a vdala se po r. 1418 za Jana z Cimburka.[2])

Dědici rozdělili se potom tak, že Jindřich si nechal Hrádek a Janovi dostala se ves Pavlovice,[3]) kterou byl otec před svou smrtí získal. Jindřich pak nazývá se v l. 1429 a 1432 pánem na Hrádku[4]) a na Hrádku jest také dán list odpovědný (1450, 19. února), jímž tovaryši Jindřichovi opověděli válku Sasům.[5]) V potomních letech psal se Jindřich po Kostelci, novém svém sídle, a l. 1454 vyprosil si na králi vše právo odúmrtní po mateři Barboře a otčimovi Janovi na Chudém Hrádku a též na vsi Pavlovicích, kterou byl tuším po bratrovi dědil.[6])

Následující držitelé nejsou nám již známi až do počátku 16. století. V l. 1519—1522 slove *Jiřík Kaplíř Osterský ze Sulevic* pánem na Chudém Hrádku.[7]) Kdysi před r. 1532 prodal týž Jiřík Chudý Hrádek zámek, zámek pustý Vřísek, tři vsi osedlé a dvě pusté *Václavovi z Vartemberka*, jenž zboží to ke svému panství Rybnovskému připojil.[8]) V následujících zápisech připomíná se Hrádek, jenž asi od r. 1560 k Novému zámku patřil, jako zámek, poněvadž se vypisuje starý právní a nikoliv skutečný stav, ale není pochyby, že po koupení ihned opuštěn a sídlem býti přestal. Pro držitele Nového zámku bylo nepotřebné, naň nakládati. Po dokonalém spuštění hradu zapomenuto i jméno jeho a obnoveno teprve za našich dob ze starých pamětí.

---

[1]) Rel. tab. I 536, 596. [2]) DD. 21 f. 15, Arch. český I 162. [3]) Cod. dipl. Lus. IV 147. [4]) Arch. český III 505, VI 486. [5]) Arch. Drážďanský. [6]) DD. XVI 299. [7]) Arch. mus. a Reg. kom. soudu. [8]) DZ. 5 B 22.

Chudý Hrádek od severu.

„Červený dům“ v České Lípě.

Vřísek, pohled od severu.

VŘÍSEK HRAD.

V mírné vzdálenosti od Holan k východu stojí uprostřed obory na pískovcové skále zámeček nyní řečený »Žižkenschloss«, zbytek bývalého hradu Vřísku.[1] Pozorováním hradiště lze zjistiti, že tu stával pradávný hrad, ještě dříve, než stavívány zděné hrady. Opevnění zaujímá totiž prostoru, která rozlohu i největšího hradu přesahuje. Na severní a západní straně jsou buď příkré stráně neb skalní stěny, na ostatních stranách obrovské náspy drnem obrostlé. Hradiště to přizpůsobeno v 15. století novému hradu, po němž zbylo několik památek.

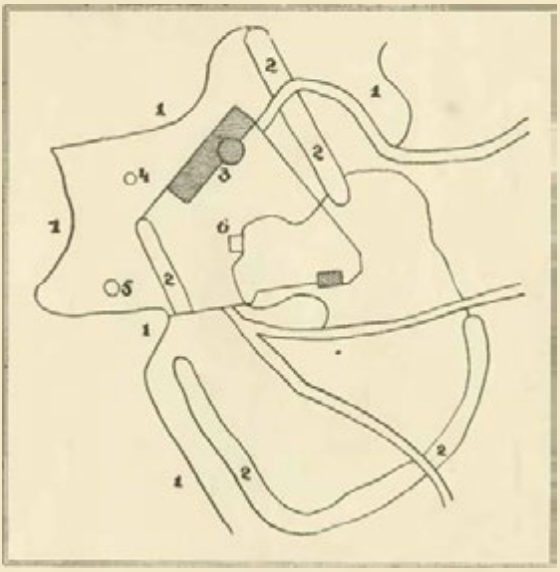
Na západní straně jest *studně* ve skále vytesaná, ale nyní zasypaná. Před více než 100 lety byla asi 57 *m* hluboká a lidé, kteří do ní kamení házeli, mněli slyšeti zvuk, jako by uhodil na železnou truhlici.[2] Však ještě na počátku 19. století byla studně ještě dosti hluboká, ale když jednou do ní jalovice spadla, dal ji zdejší polesný zasypati.

Na jihozápadní straně na samém kraji skály jest starodávné *vězení*, majíc podobu džbánu neb hrušky ve skále vytesané, jemuž se říká od lidu krug. Nad tím býval bezpochyby dřevěný domek. Z pouhého zkaženého názvu Schischkenschloss vytvořila se pověst, že Žižka měl na Vřísku hrad a v tom vězení svého bratra umořil, jak již poznamenal Schaller. Později přidáno k tomu, že týž bratr byl farářem Holanským. Pověst tato zdála se býti věrohodnou, když l. 1884 dva odvážlivci, svázavše žebříky, do džbánu se spustili.

---

[1]) Že skutečně na tomto místě stával hrad Vřísek a žádný jiný hrad, ne z jedněch důvodův se dá pronésti. Takové mínění aspoň první pronesl Palacký ve svém popisu, jeho příkladu následoval Heber (ve IV. dílu, ve III. dílu, popisuje na str. 215 nynější Žižkenschloss, ještě historického názvu neznal); konečně byl téhož mínění také spisovatel článku v Pam. arch. (IV a. 187) »Panství Nový Zámek v Litoměřicku v 16. a 17. století«. Proti tomu ozval se v »Jičínském Obzoru« (1861 p. 22) A. V. M. (Maloch) řka: »Mylné jest tvrzení p. spisovatele, že na místě nynějšího Žižkenschlossu stávala druhdy tvrz »Vřesek«, neboť zde byl vskutku hrad Vítkovec a Vřesek stál jižněji na skále nyní »Alte Berg« rečené.« Naproti tomu se dá velmi dobře provésti, že na místě Žižkenschlossu stával hrad Vřísek. Neb již název posloupný tomu nasvědčuje. Z názvu Vřísek (stč. Vřiesek) utvořili Němci nejprv »Rzischkenschloss«, potom Schischkenschloss. (Palacký v ČČM., 1845, str. 79.)

[2]) Schaller Leut. 248.

Poloha Vřísku.
1. Srázné spády, 2. náspy, 3. zámeček, 4. studně, 5. vězení, 6. sklep.

Dole se jim to líbilo. Zůstali tu několik hodin, obdivujíce tři obrazy ve skále vytesané (snad vyškrabané), dva rytíře a třetí jako kněze a při tom nápisy, kterým však nerozuměli.[1])

Na této straně (za studní a vězením) jsou dva skalnaté výběžky, na nichž bývaly bezpochyby hlídky. Severozápadní má draže pro hrubá břevna. Kromě toho spatřují se na prázdné prostoře hradiště hluboké díry a sklepy ve skále vytesané, jichž bylo několik.

Na severozápadní straně hradiště jest *zámeček*, založený do dlouhého obdélníku, a ozdoben jest do vnitřku hradiště okrouhlou věží, jež jest schodištěm, majíc točité schody z kamene až nahoru. Ta prý bývala ještě o patro vyšší, nežli jest nyní. Úprava tohoto stavení svědčí o tom, že bylo v 16. st. vystavěno, a to tehda, když tu byla obora zvířecí založena. V přízemí, kde jsou samé klenuté místnosti, bydlí polesný, který zdejší revír a oboru spravuje. Světnice prvního poschodí jsou velmi prostranné a všechny jsou kryty stropy, kteréž jsou sbity z pěkně otesaných a ohoblovaných prken. Dvéře z jedné do druhé také jsou starodávného díla. V největší z těch světnic bývala před časy sbírka všelijakých památek a ručnic, jako nějaká zbrojnice, ale to vše odstěhováno do Nového zámku. Jižně od Vřísku jest hluboký důl, řečený Schmettengraben, a za ním jest zase hradiště, řečené *Stará hora*. Jest to výběžek hory, na níž stojí Vřísek, jenž jest oddělen od ostatní výšiny hlubokým příkopem a dvěma hrubými valy, z nichž jeden jest z velké části rozkopán. Náspy ty lomí se pravým úhlem a jsou také po boku ostrohu až k těm místům, kdež začínají skalní stěny. Tu také se dělí ostroh ve dvě k západu vybíhající skály. Tam, kde se rozcházejí, jest sklep čtverhranatý, ve skále vytesaný, tak dobrý, že se ho může každé chvíle užívati. Soudíc, že náspy jsou uvnitř hradiště a nikoliv za příkopem, jak bývá u hradů a tvrzí, lze za to míti, že je to opevněný příbytek neb hrádek z doby před r. 1250 pocházející.

Na Vřísku stál ve 14. století dvůr poplužný, který patřil od r. 1402 k Chudému Hrádku. Buď tu byl hrad zřízen za Jindřicha, jinak Vaňka Berky z Dubé aneb snad po jeho smrti, když se synové jeho byli dělili. Známi jsou z nich Jindřich a Jan, možná však, že byl ještě třetí syn. Vřísek totiž po r. 1413 oddělen od Hrádku a nepatřil k němu zejména r. 1454. Byv později zase ke Hrádku získán, připomíná se okolo r. 1530 jako zámek pustý a tak i v pozdějších zápisech panství Novozámeckého. Jaká přeměna se na něm stala v druhé polovici 16. století, popisuje se v taxe téhož panství l. 1622 psané. Byl tehda na »Žižkově hoře« dům dobře vystavěný, při něm obora, v níž se chovalo pro kratochvíli panstva výše 100 jelenů, daňkův a jiné zvěře, též tu byly štěpnice a dvě bažantnice.[2])

Na území obce Rybnovské blízko Holanského mlýna a samé zdi obory Vřísecké spatřuje se zajímavé tvrziště. V tu stranu k potoku okolo tekoucímu jest podle téhož potoka násep, tuším proto, aby se okolí tvrze nadýmalo vodou, neb okolo tvrze jest mělký sice, ale velmi široký příkop, jenž je nyní chmelnicí. Tvrziště jím otočené, na němž jest též chmelnice, jest nevysokou zdí zavřeno, a v něm spatřuje se skála pěkně přitesaná, ale divné podoby, jako nějaký kostel. Část skály, která vybíhá k východu, obsahuje schody ve skále vytesané na druhou vyšší skálu, která se velice podobá věži. Těchto schodů je třinácte, pak je chodba ve skále a až na věž nahoru jest 22 schodů. Tu se vstoupí do místnosti založené do čtverhranu nepravidelného (nejdelší strana 3, nejkratší 2·5 *m* zdélí). Místnost jest zavřena stěnami ve skále vytesanými, asi 1 *m* vysokými. V jihozápadním rohu jest baštovitý podkovovitý výběžek, o stupeň vyšší než ostatní místnost; ta má v levo dvě, v pravo jednu draž, z čehož souditi, že byla nad tím dřevěná vížka. Na jižní straně věžovaté skály jest výklenek, v něm jest také díra na trám.

Lid říká tomu místu Veilchenburg,[3]) což by dobře souhlasilo s *Liljovem* neb *Jiljovem*, bydlištěm dávno zaniklým a zapomenutým. Odtud se jmenovali *Hrdoň* (1388 z Katusic) ze Všetat, jinak z Jiljova, a Hynek z Dolan, odjinud z Jiljova, kteří měli l. 1391 nějaké jednání.[4]) Když l. 1421 Jindřich Haras postupoval statku svého Bosyně, svědčili *Hynek z Liliova* seděním v Oslovicích a *Vaněk Vyšata z Liliova* seděním

[1]) Mitth. ndb. Exc. Cl. X 136. [2]) Pam. arch. IV. a. 188. [3]) Snad také das wüste Schlössel. (Viz M. ndb. Exc. Cl. IX 255.) [4]) DD. 13 f. 41, Rel. tab. I 516. Z Dolan zbyl jen mlýn a rybník Dolanský u Hostikovic.

v Hostikovicích.[1]) Konečně se připomíná l. 1454 *Hanuš z Jiljova.*[2]) V 16. století žil rod *Holanův z Jiljova.* O této tvrzi nestala se zmínka ani v starých, ani v nových pamětech; domnívati se lze, že tu bydlíval služebný zeman Berkův z Dubé.

Vřísek.

KVÍTKOV TVRZ.

Nade vsí Kvítkovem ke straně severní vypíná se tvrziště, skalisko z pískového kamene, asi 7—8 *m* vysoké, kteréž ze sousední výšiny jako ostroh vybíhá. Poněvadž jsou stěny skály všude rovné, jest skorem nemožností, na ně vylézti; kromě toho byla skála k severu předělena příkopem hlubokým, ve skále vytesaným, a proto byl mimo vůli držitelovou všechen přístup zamezen. Velké balvany, z nichž se skalisko skládá, spojeny byly hradbami, z nichž zůstaly zbytky; kromě toho lze spatřiti sklep ve skále vytesaný, jehož hospodář na chalupě ke tvrzišti přistavěné posud užívá, a nádržku 12 *m* hlubokou, v níž se voda uschraňovala.

První, který se po Kvítkovu psal, byl l. 1295 *Jan.*[3]) *Petr*, jenž se l. 1335 vyskytuje, má na pečeti vlka z lesa vyskakujícího, a jest předek *Vlkův z Kvítkova.*[4]) On měl v držení jen část Kvítkova a na jiné části seděl l. 1345 *Ješek Kopec.*[5]) Patrony kostela zdejšího byli 1361 *Vlk* a jeho synové a 1375 *Jan* a *Ctibor*, snad jeho synové. Ctibor zemřel před r. 1381 a o věno Anny, manželky jeho, byl spor. Statek jeho přisouzen Rynoltovi z Dobětic.[6]) Na této části snad seděl *Jaroslav z Robče*, jenž l. 1392 část Kvítkova držel.[7]) Jeho nástupcem byl *Bohuněk ze Mnichova* l. 1406.[8])

Z rodiny Vlkův žil l. 1406 *Petr*, jenž však s Kvítkovem nic činiti neměl.[9]) Na tomto připomínají se od r. 1408 *Jan* a *Jan* bratří Vlkové, synové Jana, l. 1375 jmenovaného, a l. 1416 Jan mladší sám. Jan starší byl totiž před r. 1410 zemřel a mladší zapsal 1410 za jeho duši plat na podílu svém faráři Kvítkovskému.[10]) Vlkové, jsouce patrony kostela, seděli bezpochyby na tvrzi. Jak dlouho tu pány byli, není známo. L. 1417 nazývá se *Mikuláš z Kolovrat* pánem na Kvítkově.[11]) Není známo, byl-li držitelem po Vlcích neb druhého statku. V l. 1423—1437 připomíná se *Václav Nosek z Kvítkova*, jenž držel zboží v Libochovanech.[12]) Ten se po Kvítkovu psal, ale tuším tu nic neměl. *Jan Žabka z Kvítkova* byl l. 1448 mezi těmi, kteří vpadli do Prahy.[13])

---

[1]) Arch. Třeboňský. [2]) DD. 16 f. 68. [3]) Reg. II 719. [4]) Arch. kl. Teplského. [5]) Arch. města Bělé. [6]) DD. 13 f. 166, Rel. tab. I 489. [7]) Tadra, Acta jud. III 59. [8]) Lib. erect. VII 116. [9]) Tadra, Acta jud. V 241. [10]) DD. 19 str. 263, Lib. conf., Lib. erect. VIII 106. [11]) Lib. conf. [12]) DD. 15 f. 304, Lib. conf., Paprocký o st. ryt. 221. [13]) ČČM. 1827.

Asi ke sklonku 15. století připojen Kvítkov k Ronovu a tvrz zdejší zpustla. Na počátku 17. stol. připojen k Novému zámku.

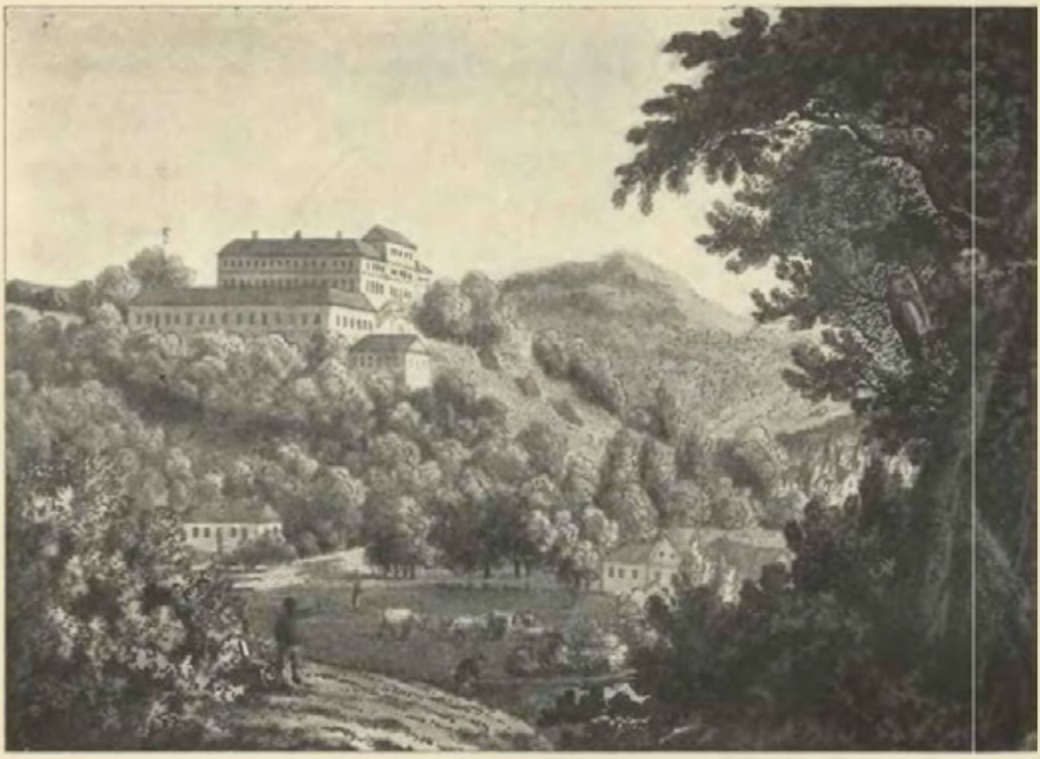
Tvrz Kvítkov v letech 40. min. století. (Dle kresby Hebrovy.)

TVRZE OKOLO NOVÉHO ZÁMKU.

Pode vsí *Drchlavou* jest víska Hradiště, pojmenovaná po bývalém hradu. Na severním konci jejím jest totiž ostroh skalnatý a na tři strany srázný, lesem obrostlý, který byl příkopem překopán. V příkopě, který je nyní mělký a v něm chmelnice patřící k živnosti před ním stojící, spatřují se zbytky staré hradby. Za příkopem jest trojhranné místo a jsou základy čtverhranatého stavení, totiž skalní stěny a prohlubeň vyplněná ssutinami bývalých sklepův. Držitel živnosti č. 8 užívá posud starého sklepu. Od této tvrze (a nikoliv hradu) dostalo položení to jméno hradiště, kteréž přešlo i na ves v nově vystavěnou a s Drchlavou souvisící. Samostatní držitelé Drchlavy byli 1265 *Načepluk*, 1359 *Hrd* a 1363—1373 *Soběhrd z Dřevičic* (Reg. II 191, Rel. tab. I 426, Lib. conf.). V pozdějších dobách patřila Drchlava k Jestřebí. L. 1417 tu prodán toliko plat. (Viz Bernau, Bezirkskunde von Dauba 377—379.)

V *Pavlovicích*, farní vsi, stávalo sídlo, jemuž se říkalo v minulém století starý zámek, a z něhož ještě něco zdí zůstalo. Místo to zaujímá nyní živnost č. 11. Pavlovice patřívaly ke hradu Jestřebí, avšak v l. 1401—1403 k Milčanům, pak r. 1406 zase k Jestřebí. Asi ok. l. 1408 dědil je Jindřich Vaněk Berka, držitel Chudého Hrádku, po jehož smrti dostaly se za díl Janovi, synu jeho; tento slove 1440 seděním na Pavlovicích a snad zdejší tvrz vyzdvihl. Po jeho smrti patřily zase Pavlovice k Chudému Hrádku a pak zase k Jestřebí a asi od r. 1509 k Rybnovu.

Na místě kostela sv. Barbory u Nového zámku stávala farní ves *Mnichov*. Před lety spatřovaly se u kostela zbytky jakési, které by ukazovaly na tvrz (popisuje Heber IV 190), ale nyní odkopáváním vše zmizelo. Nejstarší nám známý držitel (1345) byl *Smil*. Zboží Mnichovské v starších dobách bylo rozděleno. Patrony kostela byli 1367 Jan Žižka, Filip, Dětmar, Tichava a Zdeněk Lala, 1377 Filip, Jan, Soběhrd a Chotun s Přibíkem Milčanským. Vedle nich připomíná se l. 1376 Vítek Mnichovec ze Zahrádek (Lib. conf., Arch. Bělský). Smil žil ještě l. 1377, tuším nic v Mnichově nemaje, a Kliment, syn jeho, l. 1389 byl farářem v Cítově (Borový, Lib. erect. II 145, Reg. Vatik.). Podací kostela bylo rozděleno l. 1392 mezi Hynka z Valkeřic a Pecmana ze Svojkova (syna Vnoučkova). Tento poslední dal l. 1400 deset kop faráři Lipskému na záduší otce svého (Lib. erect.). Hynek zemřel ok. l. 1397 (DD. 14 f. 217). Syn jeho byl *Hynek*, jenž l. 1410 kněze ke kostelu spolupodával. Držitelem s ním byl *Hanuš z Kanic*, jenž ještě l. 1421 ve Mnichově seděl. Oba se l. 1415 spolu připomínají (Rel. tab. II 117). Hynek daroval l. 1406 k faře zdejší plat na svých dvou poplužích, prodav pak okolo l. 1415 svůj statek Mnichov, koupil Oslovice, na něž l. 1418 dotčený plat převedl. Sice seděl tehda na Stroužnici (Lib. erect.). Kromě něho psali se po Mnichově 1400 *Beneš*, 1401 *Jiřík*, potomek Vítka Mnichovce a seděním na Stranném a l. 1406 *Bohuněk*, držitel Kvítkova. (Rel. tab. I 588, 592.) L. 1421 drželi Mnichov dotčený Hanuš a *Beneš z Nyněchova*. Ti měli při s farářem zdejším, jenž rozličné kostelní věci promrhal (Tadra, Acta jud. VII 137). Jan a Beneš (tento i 1437) byli l. 1433 patrony kostela (Lib. conf., Rel. tab. II 171). *Velenští ze Mnichova* pocházeli od Vítka a od 14. století nic ve Mnichově neměli, sedíce na Zahrádkách, Stranném, Nedomicích a Tajné (DD. 22 str. 139). Ves zpustla v 15. století. Zůstal tu jen dvůr s kostelem a onen také zanikl. I jméno zaniklo, jen název Mnichovského rybníka zůstal.

Červený Hrádek v r. 1797. (Dle kresby Wolfovy v archivu Musea král. Českého v Praze.)

ČERVENÝ HRÁDEK (BOREK).

Kdysi pyšný hrad, nyní prostorné, uměleckým vkusem vykrášlené sídlo lze říci o mnohých zámcích, které zaujaly místo branné pevnosti. K těm patří také Červený Hrádek, uprostřed stromoví se vypínající, který vznikl l. 1675, když starý hrad byl zbořen a hradiště pak srovnáno pro nový zámek. Tento jest obdélné čtverhranaté stavení, pravidelné, důkladné a v barokovém slohu 17. st. vyzdvižené. Jako je pravidelný a úhledný zvenčí, tak je i počet, míra a úprava jeho vnitřních místností, v nichž ukryty jsou mnohé umělecké památky. Na samé skále stojí spodek klenutý, nad nímž vypíná se do druhého poschodí. Pohodlnými schody stoupá se k portálu, na jižní straně zřízenému, nad nímž jest latinský nápis na památku zakladatelovu. Skrze ozdobný průjezd přijde se na čtverhranatý dvůr, který kdysi býval arkádami na všech stranách zavřen. V prvním poschodí jest velká síň, až po střechu sahající, ozdobená sochami ve výklencích a nástěnnými malbami. Také strop byl malbami zdoben, ale protože dříví jeho bylo nahnilé, sňat v druhé polovici minulého století a nahrazen novým, nezdobeným. Před zámkem na jižní straně jest čtverhranatá zahrádka, prý to místo, na kterémž vzbouřenci Chomutovští souzeni (1591). Říká se, že má zámek tolik oken, kolik je dní do roka; možná že to až na některé číslo nesouhlasí, ale s pravdou se sotva mine. V pozadí zámku jest rozsáhlý park, jenž patří k nejkrásnějším v Čechách.[1])

Červený Hrádek jmenováván byl dříve Borkem, což bylo starodávným názvem nynějšího města Borku neb Jirkova, ale jak bude níže doloženo, měl ještě jiný název. Město to neb dříve městečko vzniklo na místě, jemuž se říkalo »na borku«, ještě málo obydleném. Jako jeho pán připomíná se l. 1362 Odolen ze Rvenice a po něm 1368—1407 Jindřich, ale právě tehda bylo městečko rozděleno; těmto dvěma patřily

[1]) Časopis »Comotavia« III 12.

dvě třetiny a třetí patřila k panství Žeberskému. Když byl Starý Žeberk nad Eisenberkem ponechán jen za obydlí, vystavěli si majitelé *Nový Žeberk* pod ním a ten nemohl jinde býti než na místě Červeného Hrádku, poněvadž příslušenství jeho bylo hlavně ve zdejší krajině. Tento nový hrad přijali *Ota* a *Ota z Bergova* l. 1327 od krále v manství a drželi jej potom potomci jednoho z nich. Proto je také *Albert z Bergova* l. 1357 patronem v Bernově a nástupce jeho *Ota* (1374—1379) spolupatronem v Borku a patronem v Boleboři a Bernově.[1]) Týž Ota prodal 1383 3. ledna zámek Nový Žeberk, horu Starý Žeberk, třetí díl městečka s platy v některých vesnicích a manství v Kunraticích, Kyjicích, Újezdě, Boleboři a Bernově *Těmovi z Koldic* za 3140 kop.[2])

Jindřich Rvenický zůstal potom pánem na své části městečka, prodal l. 1384 nějaké zboží klášteru Postoloprtskému, podával sem kněze l. 1386 se *Zikmundem z Koldic*, l. 1388 však sám.[3]) Na hradě vládl l. 1392 *Vácslav z Koldic* s bratřími Albrechtem, Těmou a Jiřím[4]) a l. 1395 zastavili tito hrad Žeberk, jejž dosud měl poručený Albrecht z Schauenforstu, jich příbuzný, *Albrechtovi* purkrabí *z Lisnika* a Vyrtovi, jeho synovi. Avšak vyplativše jej po nějakém čase, zastavili tíž bratří (bez Vácslava) l. 1402 hrad Žeberk *Albrechtovi z Dubé*, zemskému Něm. řádu v Čechách a na Moravě, jen na rok.[5]) S tím pak nesnadno sloučiti, že se Jindřich Rvenický, jsa v l. 1399—1407 patronem na Borku, pánem na Žeberce nazývá.[6]) Že skutečně také Žeberk držel, dovodí se tím, že potomci nepsali se ze Rvenice, nýbrž ze Žeberka. Po r. 1407 již se nečiní zmínka o Jindřichovi. Jeho část městečka a právo k Žeberku přešlo před r. 1411 na *Anarga z Valdenberka*[7]) a přímo potom přestalo rozdělení městečka a práva podacího, ač se v l. 1417—1449 ještě pamatovalo, a hrad a městečko dostaly (v českém) společný název Borek, třebas se ještě psávalo později o panství Žeberském.

Celého městečka Borku a hradu nad ním nabyl *Jetřich Kraa*, jenž byl podčeším královým a pro mnohé platné služby (zvláště l. 1400 poselstvím do Frankfurtu) jím odměňován byl. Již l. 1413 byl samotným patronem v Borku. Hrad, jehož manství bylo promlčeno, a svou zpupnou část městečka podal l. 1415 králi pod léno a přijal od něho v ušlechtilé manství, začež byl osvobozen ode všech soudův světských kromě soudu hofmistrova.[8]) Zemřel okolo l. 1417 a Borek pokládán za manství odumřelé,[9]) ale manželka zemřelého, Kateřina, měla na něm 600 kop věna a byl tu dědic, *Hanuš Kraa.* Ti oba prodali l. 1417 hrad Borek se dvěma částmi městečka a vsi *Vácslavovi z Moravěvsi* a *z Kopist.*[10]) Nový pán obdržel hned na začátku l. 1418 potvrzení královské na hrad i svobodu od soudův a věnoval t. r. manželce své Kateřině na vsi Březenci a hradu Borku.[11])

Vácslav stál v následujících bojích na straně katolické, opověděl l. 1419 s mnohými jinými Pražanům, bojoval pak pro krále Zikmunda, jenž mu tuším ani slíbeného žoldu neplatil;[12]) také podával do Borku katolické faráře. Mezitím také hrad opravil a ozdobil červenou barvou (snad novými střechami cihelnými), odkudž se mu říkalo *Červený Hrádek.*[13]) Oženil se pak po druhé s Anežkou ze Rvenice, jíž věnoval na Borku, Březenci a Vrskmani. Po jeho smrti opanovali Borek Markéta, vdova po Buškovi *z Eisenberka, Jan* a *Bohuslav z Moravěvsi* a *Blažimě*, synové její, kteří l. 1427 faráře do Borku podávali, avšak v letě potom nazývá se Jan samotným pánem na Borku.[14]) Avšak za nedlouho nastala zase změna, že opanoval Borek napřed *Vít ze Šumburka* (1428), pak *Bohuslav ze Rvenic*, jenž podával l. 1431 faráře do Březence, a l. 1436 nazývá se *Jan Hrádek z Chodžova* seděním na Červeném Hrádku.[15])

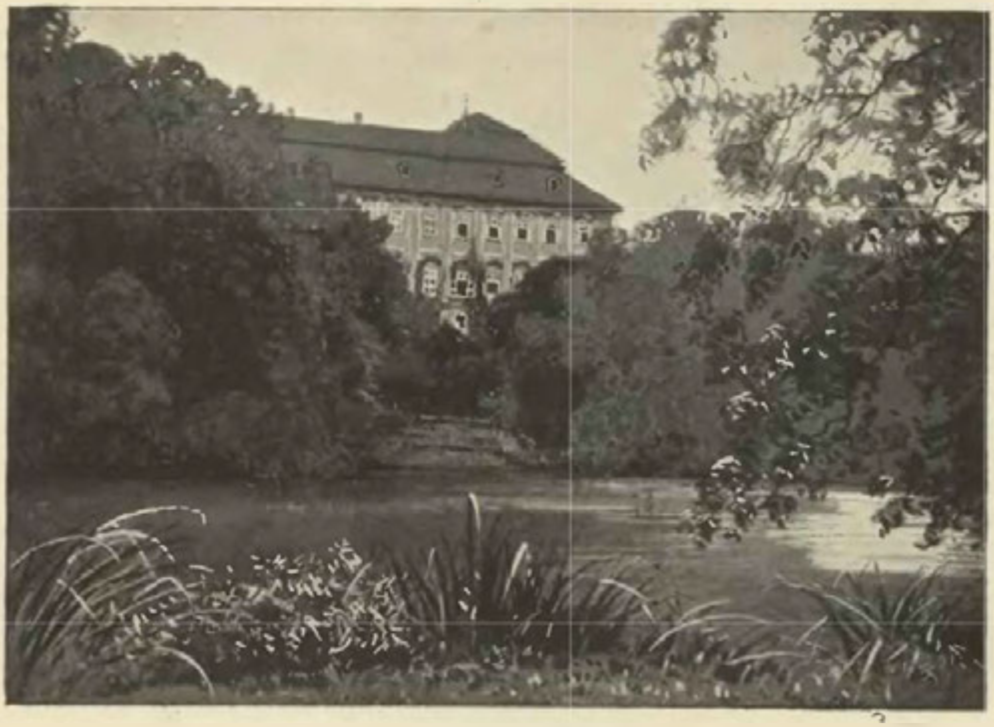
Tito byli mocnými držiteli, ale pravým dědicem po Vácslavovi Kopistském byl Jan Blažimský, který Anežce ze Rvenice, vdově, věno potvrdil; avšak potom prodal Borek *Půtovi z Ilburka.*[16]) Avšak tento nedostal se v držení Borku, jejž měl Hrádek, tak jako i Jan z Litovic, druhý manžel Anežčin, jemuž Anežka s přivolením císaře Zikmunda (1437) věno své vzdala. Císař Zikmund také svolil k tomu, aby byl Borek *Vilémovi z Ilburka*, synovi Půtovu, jenž mezitím zemřel, ve dsky dvorské vložen tak, jako by to Jan Blažimský učinil.[17]) T. r. v srpnu pohnal Vilém Hrádka do soudu dvorského,[18]) ale jak se zdá, ještě se nedostal k držení Borku. Držel jej zajisté l. 1440 *Plichta ze Žirotína*[19]) a zdá se, že od toho teprve Vilém Borku nabyl smlouvou. L. 1443 jej již měl; neb t. r. potvrdil měšťanům staré zvyklosti a dal důležité svobody odúmrtí, platův, vaření piva a volného stěhování.[20]) Po pěti letech prodal Borek s panstvím kromě věna Anežčina *Albertovi z Konipasu*, jenž na něm ihned Kateřině ze Stráže, manželce své, věnoval.[21])

Albert byl pomáhal biskupovi Vesprymskému proti králi Albertovi, ale zjednav si královy milosti (1439), sloužil pak jemu proti Turkům. Z jeho platu válečného pocházely asi peníze, jež dal za Borek. L. 1455 byl hejtmanem v městě Mostě, odkudž s posádkou hradskou válčil. Boreckým zjednal t. r. majestát

---

[1]) Lib. conf. Proti tomu nazývá se Jindřich Rvenický l. 1380 pánem na Borku neb Jirkově. (Rkps bibl. Praž. VIII C 4.) [2]) Arch. c. a k. dvorský. [3]) Rel. tab. I 500, Lib. conf., Arch. Drážďanský (1391). [4]) Je tehda patronem v Boleboři. [5]) Arch. Drážďanský a Svatovácslavský. [6]) Lib. conf. K tomu jest dodati, že je Albert z Koldic l. 1405 patronem v Boleboři a l. 1407—1411 spolupatronem v Borku, ale později nic. Snad se vysvětlí tak, že Albert zůstal v přímém držení starého Žeberka a své části městečka Borku nezastavil. Jindřich mohl býti zástavným držitelem hradu Borku l. 1399 i 1407. [7]) L. 1411 spolupatron v Borku. [8]) DD. 61, 148, Arch. český III 486. [9]) DD. 15, 297. [10]) Arch. český III 490. [11]) DD. 61, 209, 213. [12]) Arch. č. 507, IV 377. [13]) Poprvé l. 1422 (Lib. conf.). [14]) Lib. conf. Fr. Bezold, K. Sigmund. Týž Jan také l. 1427 samotným patronem. [15]) Lib. conf., Arch. Drážďanský. Poprvé české jméno Č. H. [16]) To se stalo asi ok. l. 1431. [17]) DD. 61 str. 252, 264. [18]) DD. 19 str. 589. [19]) Jistec ve výsadě Březenské. [20]) Komotauer Heimatskunde 515. [21]) DD. 61 str. 367.

na trh a potvrzení svobod.[1]) Jeho jméno čte se i v soukromých bězích okolí a naposled l. 1464, kdež znova manželce věnoval.[2]) L. 1470 byl již mrtev a hrad s panstvím převzal syn jeho *Oldřich.*[3]) Ten však s mateří, která tu měla věno, nechtěl Borku držeti a prodal jej 1472 *Bedřichovi Ojíři z Očedělic.*[4]) Tomuto se zde nelíbilo aneb nemohl platiti; i prodal l. 1473 panství Borecké *Janovi* jinak *Hanušovi Glacovi ze Starého dvora.*[5]) S Hanušem vládl později bratr jeho nedílný *Vavřinec*; ten se oženil s Markétou z Minic a věnoval jí r. 1479 na panství Boreckém.[6]) R. 1482 prodali oba bratří hrad Borek s panstvím *Bohuslavovi ze Svinař* a *z Litovic* a *Vlkovi* a *Bohuslavovi* jinak *Buškovi* bratřím *z Minic*, ale s takovými výminkami, kdyby kdo z kupujících zemříti měl, aby díl zemřelého na živé pozůstalé připadl, a kdyby všichni zemřeli, aby dědictví jich spadlo na jich dědice a budoucí.[7]) Z toho již viděti, že to nebyl trh obyčejný, nýbrž jen jakási forma postoupení příbuzným, neb bratří z Minic byli švakry Vavřincovými. Že tomu bylo

Červený Hrádek od jihu.

tak, dokazuje i následující zápis; neb ti tři zápisem trhovým již r. 1482 ve dsky dvorské vloženým bratřím *Hanušovi* a *Vavřincovi Glacům ze Starého dvora* téhož dědictví manského a v téže sumě trhové postoupili.[8])

Po tomto novém trhu jali se bratří o zboží svá děliti. Hanuš, starší bratr, odřekl se r. 1485 všeho práva svého k panství Boreckému a vládl potom na hradě zápisném Střekově. Vavřinec podržel tedy podle tohoto dělení opět r. 1492 obnoveného hrad Borek, pokud toliko víme, a tuším také panství Rvenické;[9]) na tom věnoval l. 1485 manželce své Markétě z Minic.[10]) V listinách na to vydaných posledně se setkáváme s názvem Borku, druhý název Červeného Hrádku stal se od těch dob výhradně panujícím. Konečně se i Vavřinec toho dočkal, že i léno s panství sňato bylo, a to l. 1514.[11]) Panství Rvenické nyní nadobro připojeno jest k Borecku. Veškeré toto dědictví odkázal Vavřinec pořízením l. 1516, 9. února psaným dceři své *Anně* vdané za *Šebastiana z Veitmile,* s tou však výminkou, aby vydala Voršile z Minic (druhé manželce Vavřincově) 200 k. věna, 2 koflíky stříbrné, pozlacené a jinou výsluhu, strýci jeho Bernartovi 2000 kop atd.[12])

---

[1]) Heimatskunde, Brüxer Stadtbuch. [2]) DD. 61 str. 466. [3]) Arch. český III 578. [4]) DD. 61 str. 503. [5]) DD. 61 str. 506. [6]) DD. 5 p. 375. [7]) DD. 5 p. 409; 61 p. 564. [8]) DD. 6 str. 2. [9]) Tamže str. 43, 181; 61 str. 175. Rvenickým tvrdil r. 1500 v pondělí po Květné neděli výsady. [10]) DD. 6 str. 55. [11]) DZ. 3 G 18, DD. 67 f. 4. Borečtí mají od něho svobody z l. 1480 a 1497 a l. 1507 zjednal jim majestát. [12]) DZ. 3 L 25.

Šebastian z Veitmile, manžel Annin, byl pán svého času znamenitý a zámožný, neb vedle Borku držel ještě jiná panství, obzvláště v Žatecku. Skupováním však ustavičným statkův měl někdy i nedostatek peněz, zejména r. 1549, kterého panství Borecké *Jindřichovi z Gerstorfu*, hejtmanu vyššímu kraje horního v Míšni, zastavil.[1])

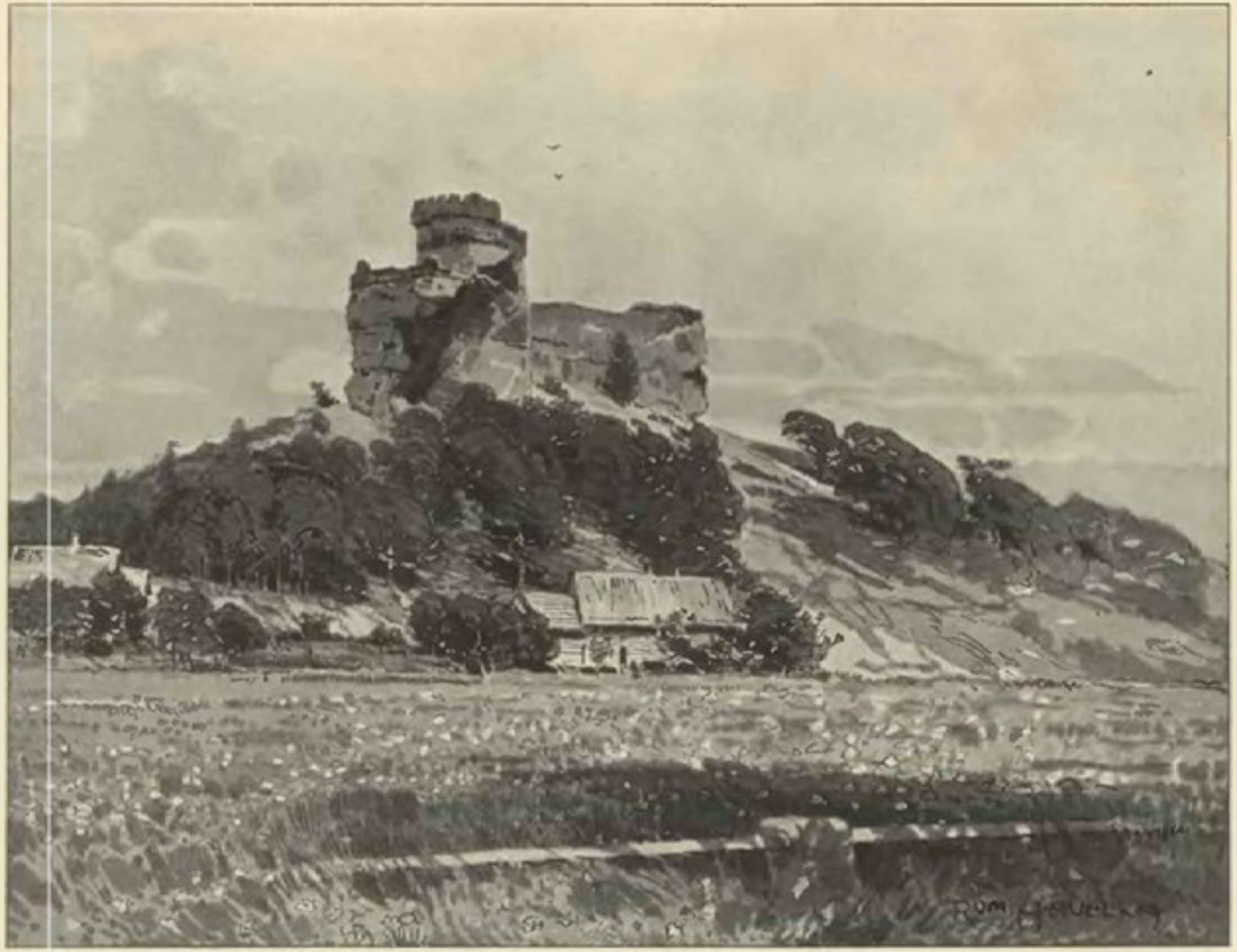
Gerstorf podržel Borek dvě leta, tedy do r. 1551; Šebastian zatím byl umřel a panství všechna se dostala synovi jeho *Janovi z Veitmile* a sirotkům po n. *Křížovi z Veitmile*, jenž byl též synem Šebastianovým. Jan jako starší a leta mající vyplatil panství od Gerstorfa a věnoval na něm (1551) Kateřině z Miliny, manželce své.[2]) Za Jana scházelo bohatství rodu Veitmilarského i jali se panství po panství prodávati. Tak prodal Jan ve spolku se svými strýci nedílnými *Benešem* a *Janem* r. 1554 panství Borecké saskému rytíři *Kryštofovi Karlovicovi z Karlovic* za 27.000 k. gr. č.[3])

Kryštof z Karlovic byl pán v mnohém ohledu znamenitý, jehož se i Daniel Adam z Veleslavína pro jeho učenost, moudrost a zkušenost ve věcech státních velmi pochvalně dotýká. Byv narozen r. 1507, 14. prosince a let svých dosáh, stal se radou volence Saského Mauřice a císařův Karla V., Ferdinanda I., Maximiliana, Rudolfa. Za odměnu věrných služeb prokázaných udělil mu císař Karel důstojnost říšskou dědičnou 4 rytířův, uprázdněnou vymřením rodu ze Štrandeka, pak povolil připojiti erb vymřelé rodiny Ziegelheimské a heslo Karlovicův: Virtuti nulla invia est via (Ctnosti není cesta necestou). R. 1558 přijat jest Karlovic do rytířského stavu království Českého; při korunování Maximilianově na římské království ve Frankfurtu (30. list. 1562) pasován s jinými knížaty a pány na rytířství, potom přidán sám třetí jako císařský komisař volenci Saskému, jenž vytáhl r. 1567 obléhat Gothy a válčit proti vévodě Janovi Fridrichovi II., říšskou klatbou stiženému. Vedle toho zastával nějaký čas úřad Jáchymovského hejtmana. Zemřel r. 1578, 8. ledna na Červeném Hrádku. Rodina rytířův těchto posud kvete v Sasku a Prusku.[4])

Jakkoliv byl muž o obecné dobré zasloužilý a Borecké (1558) vzácnými svobodami obdařil, přece pro panství své málo činil. Doly kamencové u Borku (cech sv. Kryštofa), které se za něho začaly, dílem prodal, dílem vzdal s Drmoly, Štolcenhanem, Horou sv. Kateřiny a Rudelsdorfem bratřím Rudolfovi a Volfovi z Karlovic na Vebelsheimě. Tak prodal i r. 1577, 5. července (v pátek po sv. Prokopu), co ještě z panství bylo zůstalo, totiž: zámek Červený Hrádek s 2 mlýny, městečko Borek a několik vesnic pastorkovi svému *Augustovi Gerstorfovi z Gerstorfu* na Dobrém luhu.[5]) U Gerstorfa také Karlovic, jak již řečeno, zemřel; ledva ale byl pochován, ohlížel se již Gerstorf po kupci téhož zboží; již r. 1579 (vkl. 11. července) prodal panství Červ. Hrádku v témž objemu, jak se shora vypisuje, *Bohuslavovi Felixovi Hasišteinskému z Lobkovic*, nejv. komorníku kr. Č.[6]) Nový tento majitel, zámožností nad jiné vynikaje, obnovil starou rozsáhlost panství Boreckého, přikoupiv části dříve odprodané. Byv radou tří císařův (posledně Rudolfa), zemřel r. 1583, 27. srpna o půlnoci.[7]) Posledním pořízením odkázal (1582 v pátek po neděli Exaudi) statek svůj všechen třem synům svým, k vystříhání se však zmatkův již napřed jim díly všeho statku položil. Za jeden takový díl určen zámek Červený Hrádek s jeho vším příslušenstvím.[8]) Adam, jeden z bratří, tuším záhy zemřel a ostatní dva bratří, beztoho pořízení odpírajíce, rozdělili se r. 1583 o vše zboží, pokud je nedržela u věnné zástavě máti jejich Anna, něco nechávajíce v nedílu (Egrberk, Poláky, Březno, Přísečnici). Mladšímu bratru *Bohuslavovi Jáchymovi* dostaly se za díl zboží Chomutovské, Údlické, Nezabělické, Hrádecké a městečko Hory sv. Kateřiny.[9])

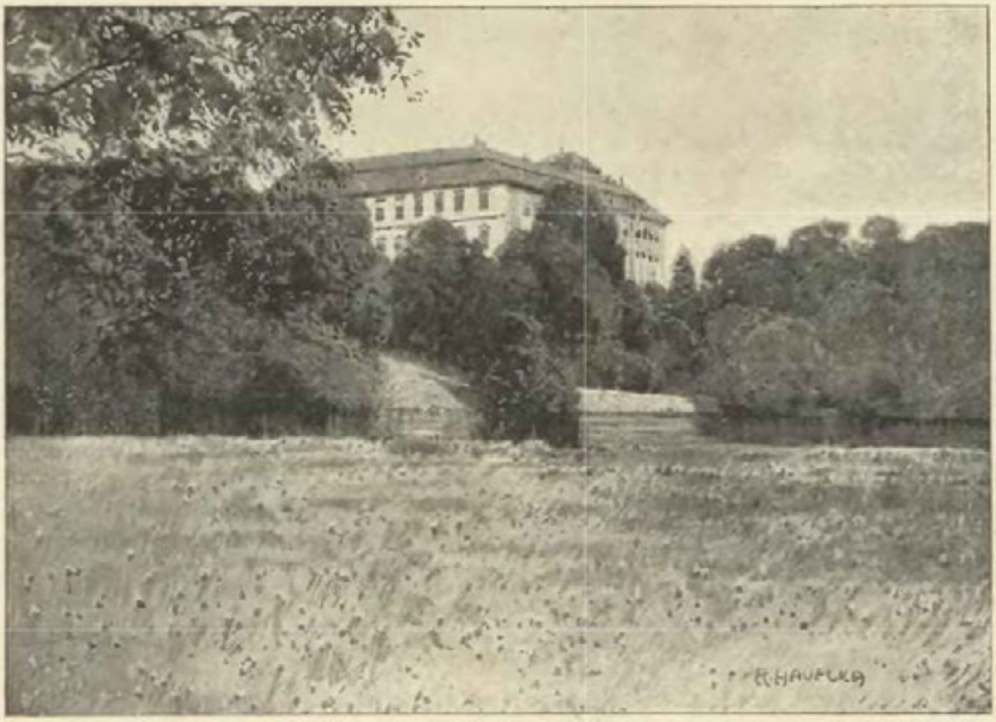
Bohuslav Jáchym, jsa JMC. radou, měl manželku Annu z Redern, vdovu po Zdeňkovi z Valdšteina, se kterouž vyženil Králíky. Chtě ji slušně opatřiti věnem po smrti své, nedal jí zápis věnný, nýbrž jiný zápis učinil (1588), že jí po smrti své v dluhu 30.000 k. gr. č. (avšak teprv po smrti) zámku Červeného Hrádku, městeček Borku a Kateřiny hory a tvrze Nezabělic postupuje.[10]) Než za nedlouho změnil toto. Bohatý pan *Jiřík z Lobkovic*, přísný katolík, nespokojen jsa s poddanými svými Boleslavskými, horlivými kališníky, nabídl Bohuslavovi panství Boleslavské směnou za díl jeho otcovský. I stalo se tak a směnou r. 1588, 1. prosince uzavřenou vzdal Bohuslav Jiříkovi Chomutov, Červený Hrádek s příslušenstvím, k němuž tehda také Údlice patřily, a statek Nezabělický.[11]) Přísný jsa k poddaným svým, byl vedle toho Jiřík i velkým přítelem jezovitův, jimž v Chomutově novou kolej vystavěl. Ale právě jeho snaha, poddané své násilně obraceti na víru katolickou, způsobila v Chomutově velkou bouři.[12]) Bouře tato přísného pána nemálo dojala; v prvním okamžení přísahal, že za to celé město zkazí. Přece však po několika dnech zmírnil se jeho hněv, neb i u Chomutovských první zuřivost vychladla. Ti, kteří se byli jedné chvíle domýšleli, že již všechny okovy rozlámali, brzo se pánu svému pokořili, vysílajíce lkající poselství k němu, ano i císaře samého za přímluvu prosíce. Následoval potom přísný soud v Červeném Hrádku; tam byli pozváni (s povo-

[1]) DZ. 85 G 22. Šebastian byl l. 1547 nejv. hejtmanem král. vojska, jež vytáhlo proti Šmalkadskému spolku. V dubnu t. r. vpadli Sasové do Čech a opanovali Hrádek. Boreckým daroval Šebastian ves Dlouhé Kyjice (1540), jež pak svedena. [2]) DZ. 10 A 5. [3]) DZ. 11 K 16, »Comotavia« III 16. [4]) Beschreibung böhm. Privatmünzen str. 22—23. [5]) DZ. 19 L 18. [6]) DZ. 20 M 13, 64 K 2. [7]) Diarium za Rudolfa II. (rkps bibl. univ. Pražské). [8]) DZ. 22 A 11, 16. [9]) DZ. 67 A 9—10. Mikuláš Lang z Langenhortu l. 1587 hejtman. [10]) DZ. 90 M 25. [11]) DZ. 166 E 28. [12]) O tom jako i následujícím šíře se dočteš v Časop. musea r. 1839, I 71.

Jestřebí od západu.

lením císařským) nejznamenitější páni a úředníci zemští Jiří z Martinic, Jáchym Novohradský z Kolovrat, Jaroslav Libšteinský z Kolovrat, Jan ze Šelmberka, Vácslav z Říčan, Vilém Ostrovec z Královic, Vácslav Ples Heřmanský ze Sloupna, Jindřich Kapoun ze Svojkova, Ladislav ze Vchynic, Gothart Žďárský ze Žďáru, Jan z Vřesovic, Daniel Princ z Pouchova a Jindřich z Pisnice (tito doktoři a rady při apelacích). Dne 19. srpna 1595 dostavili se soudci tito na Červený Hrádek. Před zámkem pod kamennými schody na velkém rovném místě pod širým nebem byly pro obžalované a diváky šranky, pro sudí lehce krytá budova připraveny. Dvě stě dobře ozbrojených jezdců a rovněž tolik pěšího lidu bylo soudcům k ochraně dáno, ano i několik děl se tu postavilo. Radě Chomutovské nařízeno, aby se na Hrádku na druhý den se 100 měšťany a všemi »spuntovníky« dostavila. Ti uposlechli, než vůdci spiknutí skoro všichni se rozptýlili; jen dva měšťané, dva chasníci a jediný pacholek byli v železích přivlečeni. Soudcové až přeháněli zločin Chomutovských, přirovnávajíce sbíhání lidu zradě vlasti; jistilo se, že všichni hrdla svá propadli a že vlastně

Červený Hrádek od západu.

soud celý jest zbytečný. Rovněž i zástupce měšťan sám ohrazoval se proti tomu, aby nebyl pokládán za přímluvčí buřičův. Marně rada a měšťanstvo na zemi padali, an se Jiří v jednom okně zámku ukázal. Byli tedy ti, jichž se týkalo, vyslýcháni; potom soudce šeptem se domluvivše potaz vynesli, aby oba měšťané byli popraveni, oba chasníci vězením ztrestáni; rada aby vydala zbraň a všechny své výsady k libovolnému přehlédnutí dědičného pána, zahnané kněží a úředníky dosadila, jezovitům škodu nahradila a všech buřičův prchlých zjistiti se hleděla. Nenadál se Jiřík, že brzo potom tak úzkostně o milost prositi a před soud přísněji volán býti může. Jiří upadl v nemilost císaře Rudolfa II. a držen u vězení až do smrti své 28. května 1606. Jeho panství všechna byla vzata a nějaký čas ke komoře královské držána, potom pak rozprodána.

Panství Červeného Hrádku s několika statky příležícími zůstalo při komoře královské až k r. 1605 a spravoval je Jan Cetlpergár i s Chomutovem. Mezitím (1600, 10. září) udělil císař městu vzácné svobody. Smlouvou l. 1605, 19. prosince učiněnou prodali rady komory Hrádek se zbožím Údlickým a Nezabylickým a zámek Blatno s příslušenstvím *Adamovi Hrzánovi z Harasova*, pánu na Skalce a Lanškrouně. Nabyv panství, vydal Boreckým zápis, že bude jejich svobod šetřiti (1606), ale nezachoval se tak, nýbrž je v l. 1607—1610 utiskoval.[1])

[1]) DZ. 133 L 4, Kopiář arch. gub., Heimatskunde 521

Gabriela Marie, která se provdala za *Jiří Frant. Augusta Longuevala* hraběte *z Buquoy* a na Nových hradech a Rožemberce. Bohatství její rozmnoženo ještě r. 1832 přikoupením Přísečnického, r. 1837 pak Haunšteinského panství.[1]) Hrabě Jiří zemřel l. 1841. Červený Hrádek držela po mateři (od r. 1863) dcera *Isabella*, ovdovělá hrab. *Trautmannsdorfová*. Skrze její dceru *Gabrielu*, vdanou za knížete Ludvíka Hohenlohe, dostal se Hrádek tomuto knížecímu rodu.

NEUŠTEIN HRAD.

Severně od Březence a východně od Kvinova vybíhá ostroh mezi dvěma bystřinami, který slove Neuštein tak jako hrad, který na něm před 550 lety stával. Hradiště samo jest vysoké skalisko na všech stranách lesy obklopené, na němž jsou ještě skrovné zbytky věže.

Zdá se, že založil Neuštein *Jetřich z Alamstorfu*, jenž se l. 1323 připomíná.[2]) Synové jeho *Jan*, *Jetřich*, *Huk* a *Jindřich* se rozdělili tak, že Jan a Huk měli hrad Neuštein a platy v Krásné Lípě, Domíně, Křinově a Nové vsi, Jetřich vsi Březenec a Čáslav a Jindřich kromě jiných platy v Čáslavi. Tyto drželi po něm od r. 1356 synové *Heník* a Januš.[3]) Jan a Huk založili l. 1363 oltář sv. Erazima v Březeneckém kostele.[4]) Kdo po těch bratřích Neuštein držel, není známo. Poslední toho rodu ve zdejší krajině byl *Frycolt*, jenž prodal Březenec (1381) komendě Chomutovské. Také Neuštein byl připojen k Chomutovu a opuštěn tuším ještě ve 14. století.

BLATNO HRAD.

Severovýchodně od Chomutova jest ves Blatno a v ní zámeček, prosté stavení, v němž bydlí panští myslivci. Ještě na počátku 18. století byl okolo něho příkop a v zámku kromě světnic pěkný sál a kaple.[5])

Křižovníci Pruští nabyli s Chomutovem též krajinu Blatenskou i s Blatnem. Možná, že tu byla již ves, ale jistě již farní kostel ve 14. století. Při něm vystavěna *komenda* tuším opevněná, na níž seděl l. 1344 Oldřich Beištorfár, komtur Blatenský.[6]) Komtuři byli poddáni přímo zemským, kteří tu měli v l. 1377—1397 právo podací.[7]) Z komendy vyvinul se hrad, k jehož obraně tu mívali dvě velké a tři malé pušky; v hradě též stála věž.[8])

R. 1402 poslán jest z Pruska do Čech Oldřich z Ústí, aby převzal říditi provincii Českou, kteráž se tehdáž jednak pro špatnou správu, jednak pro nepříznivé poměry v tak bídném stavu nacházela, že ji sotva bylo možno udržeti. Předešlý komtur zemský Albrecht z Dubé oproti své vůli pro špatné hospodaření jest do Prus povolán, odkud se přímluvy uherského krále Zikmunda dovolával, aby se mohl k svým příbuzným do Čech navrátiti. Žádosti té nepovolil nejvyšší mistr a tak zůstal Albrecht v Prusích celý rok. Teprv když se byly po prodání Miletína poměry řádu polepšily a obávati se nebylo, že by již dlužníci mnoho na Albrechta nastupovali, navrátil se tento v podzimí r. 1403 do Čech s povolením nejvyššího mistra a usadil se na hradě Blatně. Posavadní komtur *Albrecht z Doupova* odevzdal mu okolo 15. srpna dotčené pušky, hrnec s prachem, 15 kusův olova, dvě helmice a 18 kop střel. Netrvalo však dlouho a docházely od Míšeňských markrabí Viléma I., Viléma II., Baltazara a Fridricha naň žaloby u nejv. mistra. Stěžovali si naň, že s hradu Blatna, kde se zdržuje, lidem jejich škodí, poddané napadá a jímá, na silnicích loupí, vraždí a pálí, i měšťany Chomutovské a služebníky komtura tamějšího, kteří těchže účinkův účastni byli, na zboží řádu přechovává. K tomu nejvyšší mistr odpověděl, že ani posud nevěděl, že se Albrecht na Blatně zdržuje a že jest tomu velice nerad, že se takové příkoří děje členem řádu. I vyslovil úmysl svůj, že vyšle posla k zemskému komturovi, aby věc tu vyšetřil. Výsledek té věci byl, že jest Albrecht 17. února r. 1401 z úřadu komturského na Blatně propuštěn a na jeho místo *Petr z Hradce* dosazen.[9])

---

[1]) Ferd. Seidler, Beschreibung der Herrschaft Rothenhaus, »Comotavia« III. [2]) Arch. Drážďanský. [3]) Arch. gub. [4]) Borový, Lib. erect. I 43. [5]) Arch. Roudnický. [6]) Reg. IV 588. [7]) Lib. conf. [8]) Arch. v Královci. [9]) Voigt, Gesch. der Ballei des deutschen Ordens in Böhmen 106, 112, Arch. v Královci.

Adam, jakkoliv byl bohatý, byl přec šetrný člověk. Poněvadž při povstání r. 1618 mnozí ze stavův nad jiné bohatší netoliko nic z pokladův svých k potřebám zemským propůjčovati, ale ani sbírek ochotně odvozovati nechtěli, musili z té příčiny direktorové k takovým nevhodným lidem s příkřejší exekucí vol neb nevol přikročovati. Učinil se začátek na Adamovi z Harasova. Nebo vyslavše z Prahy zvláštní komisaře s některými písaři od úřadu berničního a při nich pro bezpečnost cesty 100 mušketýrův a 100 jezdcův na zámek jeho Červený Hrádek, poručili jim, aby, uvážíce se v panství jakýmkoliv způsobem, co tam koli peněz na hotově složených od něho najdou, ty všecky aby dobře do soudků zabedněné s sebou na hrad Pražský přivézti hleděli. Což když se stalo a dotčení komisaři s jistým obmyslem dostali se nahoru na zámek a předloživše hejtmanu neb úředníku poručení direktorův zemských, jeho k tomu připravili, aby se ničemuž na odpor nestavěl, nýbrž, kde by panské peníze ležely, jim ukázal a proti jich pojištění vydati se nezpěčoval: tedy hejtman rozuměje, že by mu nebylo možné, moci přítomné odolati, vol neb nevol takové peníze jim vykázal, jichž se 118.000 kop míš. sečetlo. A tak komisaři, davše je do soudků zabedniti, odvezli je do Prahy, hejtmanu pak zanechali místo nich jistoty na všechny tři stavy svědčící[1])

Adam zemřel l. 1619 dne 11. ledna a synové jeho *Zdislav*, *Jan* a *Vilém Jiří* rozdělili se l. 1619 tak, že první dostal Skalku a Stolinky, druhý Hrádek a Blatno a třetí Lanškroun.[2]) Že pak i otec i synové povstání přáli, jde na jevo z obžaloby, že Adam půjčil stavům 303.600 kop míš. a synové jeho zavrhli krále Ferdinanda. Synové, z nichž Vilém brzo zemřel, měli propadnouti své statky, ale Zdislav, obětovav na to panství Lanškrounské, dovedl toho, že byli při statcích svých zůstaveni.[3])

Jan zemřel l. 1631 zůstaviv vdovu Sabinu Žofii z Vřesovic a tři syny nezletilé. Vdova spravovala panství, ale provdala se l. 1633 za Rudolfa sv. p. z Morzina, c. k. nejvyššího, jenž ležel v Chomutově. Za těchto válečných dob přicházelo tam nejednou vojsko jako na př. v l. 1619—1620. Hůře bylo, když vpadli Sasové do Čech. Nejvyšší Vlietsing, jenž ležel v Chomutově, vymáhal (1631, v listopadu) výpalné, jež mu posláno. Nedlouho potom obsadili Sasové hrad, usadili tu Jindřicha z Bischofsheimu za velitele, brali svrchky a nábytky a konečně rozbourali i úřední dům, jenž jim překážel. Když pak císařští (1632, 27. února) Žatec opanovali, přitáhli pak ke Hrádku a když obsazován, zapálen, takže shořel.[4]) Podruhé prý vytlučen a vypálen l. 1639, když Švédové do tohoto kraje vpadli.[5]) Zajímavým je, že Švédové obmýšleli Čechy zabrati, o čemž svědčí nížepsaná písemnost.[6]) Královna švédská darovala listem daným ve Štokholmě l. 1647, 31. května (asi podle starého kalendáře) Axellillovi z Leffstadtu, generalmajorovi nad jízdou a veliteli v Pomořanech, panství Červ. Hrádku a k tomu města Borek, Chomutov, Skalkhez (?), Klášterec, Hagensdorf, Poláky, Haunštein, Přísečnici, Březno, Malé Vidčice, Bečov, Horu sv. Kateřiny a Kraslici,

L 1646 ujal Hrádek *Jan Adam* Hrzán (syn Janův), jenž byl let svých dosáhl. Týž byl již r. 1655 soudův dvorského a komorního radou a cís. komorníkem, později se stal ještě cís. radou, místodržícím a nejv. lovčím v království Českém, povýšen jest také se svými potomky do stavu hraběcího (1660). Týž kázal také starý zámek Borecký zbořiti a na jeho místě stavěl r. 1670 nový zámek, jakž se nyní nachází. Také založil, vykonav nebezpečnou cestu, r. 1660 špitál v Údlicích. Zemřel r. 1681, 27. února a pochován jest v Chomutově.[7])

Podle kšaftu zemřelého, l. 1681 sepsaného, mělo panství dvěma synům jeho, *Ferdinandovi Maximilianovi* a *Arnoštovi Karlovi*, říšským hrabatům z Harasova, připadnouti, avšak oběma na rovný díl; avšak ještě téhož roku prodal mladší bratr polovici svou staršímu bratru, avšak týž postoupil Arnoštovi r 1696 celé panství Borecké tak, aby převzal dluhy jeho a jemu 6660 fl. ročně splácel. Hrabě Arnošt Karel prodal pak zboží Údlické bratru svému *Zikmundovi Valentinovi Hrzanovi z Harasova* za 100.000 fl. a ten také po smrti onoho r. 1697 pozůstalost po něm zdědil. Zikmund vystavěl schody k zámku, jak se nyní nacházejí. R. 1707, 18. října prodal týž hrabě panství Borecké knížeti *Jáchymovi Ondřejovi z Lichtenšteina* za 90.300 fl. Po tomto dědila panství napřed manželka jeho rozená hraběnka *z Dietrichšteina* a po ní roku 1720 dcera *Dominika*, neboť kníže byl oba syny své Karla Josefa († 1704) a Františka Antonína († 1711) přečkal a jen dcery zůstavil.

Marie Dominika Magdalena z Lichtenšteina (naroz. 1698) dostala z rozsáhlých zboží otcovských Červený Hrádek s připojenými statky Blatnem a Údlici a Černou horu, provdala se pak za *Jindřicha* knížete *z Auersperka* a zemřela r. 1724. Posledním pořízením (r. 1724, 26. června) odkázala polovici panství manželu svému, tehda vojvodě Minstrberskému a Frankenšteinskému; druhou polovici dceři své *Terezii* a synům *Karlovi*, *Janovi* a *Adamovi*. Děděním po otci a smlouvou rodinnou 1766, 9. dubna uzavřenou stal se *Jan z Auersperka* samotným držitelem panství. V těch dobách přikoupeny též statky Bílenec a Voděrady. Roku 1771 prodal kníže Josef z Auersperka Borek (smlouvou 11. června 1771 uzavřenou) za 1,000.000 fl. *Janovi Alexandrovi z Rotenhanu*, který jej posléze (7. dubna 1777) synu svému *Jindřichovi* odkázal. Ten byl c. k. skut. tajným radou, státním ministrem, presidentem nejvyš. soudního dvoru, dvorské komise pro věci zákonodárné a t. d. a zemřel r. 1809, 14. února nabyv 72 let věku svého. Nyní převzala panství dcera jeho

---

[1]) Pavla Skály H. II 406. [2]) Známe jen díl Janův (DZ. 193 H 28). [3]) Bílek, Děje konf. 194—198. [4]) Arch. Roudnický. [5]) »Comotavia« III 27. [6]) Arch. Roudnický. [7]) Mitth. d. G. d. D. VII. Jahrg. 24.

Blatno. Vchod se zbytkem hradeb.

Krále Vácslava nebylo tajno, že křižovníci by mohli držeti s jeho protivníky v Říši, a proto znenáhla všechny jejich statky zabral. Ten týden před letnicemi l. 1404 rozkázal zemskému, aby odevzdal Blatno purkrabí Mostskému a Hyncovi z Kaufunku. Že k postoupení došlo, dovodí se tím, že l. 1412 purkrabě Chomutovský kněze do Blatna podával;[1]) neb Chomutov byl od r. 1411 také v moci královĕ.

Král Zikmund zapsal sice (1420, 29. června) tvrz Blatno *Vilémovi z Hazemburka*, ale l. 1424 zase s Chomutovem *Mikuláši z Lobkovic*;[2]) zatím ale tuším ani jeden ani druhý ho nedostal. Chomutov opět jinak zapsán (snad i s Blatnem), ale, jak se zdá, nabyl *Mikuláš*, syn Mikulášův, i Chomutova i Blatna a král Ladislav mu oboje (1454, 3. září) potvrdil.[3]) Blatno zůstalo odtud při Chomutovském panství a to jako pustý hrad; z neznámé příčiny před r. 1460 pobořen.[4])

V dědičném postoupení panství Chomutovského l. 1488 připomíná se hrad Blatno; buď tedy byl obnoven aneb tu líčen jen právní stav. Jistě však stál »zámek Blatno« l. 1561, když na něm *Jan z Veitmile* věnoval.[5]) Týž Jan prodav l. 1561 Chomutov, podržel si Blatno a zemřel některý rok potom. Sestry a jeho dědičky Mandalena a Anna prodaly l. 1564 hrad Blatno s 6 vesnicemi *Vácslavovi z Lobkovic* na Duchcově.[6]) Dostal jej po tomto syn jeho *Adam Havel* na svůj díl, ale prodal jej l. 1587 *Bohuslavovi Jáchymovi Hasišteinskému z Lobkovic*.[7]) Tento jej připojil k panství Cerveného Hrádku. V zámku zřídil l. 1773 Ignác J. Ehrenwert, polesný panský, první lesnickou školu.[8])

---

[1]) Arch. v Královci, Lib. conf. [2]) Arch. český I 495, II 192. [3]) Arch. gub. [4]) Arch. Chomutovský. T. r., 10. ledna potvrdil král Chomutovským silnici jdoucí podle zámku zbořeného Blatna. [5]) DZ. 14 C 30. [6]) DZ. 57 D 21. [7]) DZ. 90 K 3. [8]) Heimatskunde.

Zámek v Údlicích.

TVRZE OKOLO BORKU.

Nedaleko Chomutova je městečko *Údlice*, které již l. 1295 stálo. Za starých dob tu bývala tvrz na místě nynějšího zámku. L. 1358 byl Jan Percifal *z Haugvic* jejím držitelem a potomci jeho Pertolt, Bušek a Jan obdařili l. 1370 zdejší kostel. Od nich koupil je Hanuš *z Valdenberka*, jenž r. 1387 zemřel, sirotky zůstaviv. Z téhož rodu následoval pak *Anarg* (1395 atd.) a vedle něho od r. 1403 *Jindřich* (Lib. conf., Lib. erect., DD. 13 f. 179). *Anarg*, syn tohoto, prodal Údlice l. 1446 Mikuláši a Janovi bratřím *z Lobkovic*. Údlice byly od té doby přísl. hradu Hasišteina, ale protože se tu nebydlívalo, tvrz zpustla. Když l. 1499 obšírné to panství děleno, dostal Mikuláš městečko Údlice a vesnice od hradu (Arch. český III 536, Rel. tab. II 443). Když se synové tohoto l. 1518 dělili, dostal *Mikuláš* Údlice ke svému dílu Hasišteina († 1531). Syn jeho Kryštof obdařil s bratřími l. 1539 městečko městskými právy a způsobil to, že mu byly Údlice z manství propuštěny a l. 1562 ve dsky zemské vloženy. Později ujal Údlice bratr jeho *Jindřich Mikuláš*, jenž zdejší tvrz zase vyzdvihl. Týž prodal tvrz a městečko Údlice strýci svému *Bohuslavovi Felixovi*. Týž přivtělil Údlice k Chomutovu, ale od r. 1588 drženy k Borku. Arnošt Karel Hrzan vystavěl tu v l. 1692—1695 nynější zámek (Reg. král. ve Vídni, DZ. 14 K 12, 65 M 2).

V *Hořenicích* na Úzké ve farnosti Údlické také stávala tvrz. Po vsi se psali 1327 Štěpán, František a Bech (Reg. III 548). Část vsi držel Hodislav († j. 1384), po němž zůstal syn Macek (DD. 13 f. 177). Od r. 1388 seděl tu *Štěpán ze Všechlap*, jenž r. 1398 kostel v Minicích obdaroval a ještě l. 1415 s bratrem Slaviborem žil (Lib. conf., Rel. tab. I 519, 520, Lib. erect. XIII a. 84) a tuším l. 1431. L. 1454 Oldřich a Zikmund bratří *Šeptáči ze Všechlap* vyprosili si odumřelou tvrz v Hořenicích (DD. 16 f. 301). Potomci jich bratří *Frydrych* a *Vilém* prodali 1535 tvrz Hořenice *Šťastnému Šmohaři z Rochova*, jemuž je l. 1546 po druhé ve dsky zemské vložili (DZ. 7 K 10). V tituláři l. 1589 vydaném nazývá se *Václav* Šmohař pánem na Hořenicích, avšak již l. 1615 patřily Hořenice ke Kralupům. S nimi připojeny k Ahníkovu a později drženy k Prunéřovu. L. 1651 zase byly samostatným statkem a l. 1714 koupeny k Borku (Komotauer Heimatskunde 798).

Ves *Bílence* (prv. Bílenec) nad říčkou Úzkou ležící měla kostel již l. 1355, ale farní byla od r. 1370. Tehdejší podací pán nazýval se *Jindřich* a podával sem l. 1386 s Jindřichem, farářem Blažimským. Po nich následoval l. 1395 *Bořita z Voděrad*. Nástupce jeho *Vilém Rous* zemřev zůstavil vdovu Markétu, která zřídila a nadala nový oltář ve zdejším kostele l. 1405 (Lib. conf., erect. V f. 106). Zboží však zapsáno bylo *Byčenovi* (předku *Selmických z Citova*) a *Václavovi Rousovi z Moravěvsi*, z nichž však onen se stal samotným pánem. Potomek jeho *Jan* zapsal tvrz, dvůr a ves Bílence *Kateřině z Chramec*, která je zase zapsala l. 1541 *Albrechtovi z Močidlan* (Reg. kom. soudu,

DZ. 83 A 2), ale byla v držení té vsi ještě tehda, když někteří Bílenští s lidmi okolních vesnic židy vybíjeli a ostatní tomu nebránili, nezvoníce na poplach a neučinivše pokřiku (Reg. 12 F k. s.). Albrecht zemřel před r. 1557. Jeho tuším dcerou byla *Kateřina* vdaná *Horová*, jež prodala asi l. 1571 Bílence *Adamovi Štampachovi ze Štampachu*. Od tohoto převzal je asi po roce *Havel Hrobčický z Hrobčice* (Reg. k. s., DZ. 17 K 5, P 13). Týž usadil zde před r. 1597 nejstaršího syna svého *Ladislava*, jenž také podržel Bílence jako svůj díl po smrti otcově (asi l. 1606). Týž prodal Bílence 1618 *Asmanovi ze Štampachu*, jenž je připojil k Hořeticům (viz Bílkovy Konf. 611). Odtud odprodány 1626 *Pavlovi Michnovi z Vacinova* (DZ. 153 K 25) a zůstaly v držení jeho potomstva až do 18. století. L. 1738 zakoupeny od Jindřicha knížete z Auersperka a přivtěleny pak k panství Červeného Hrádku (DZ. 507 F 13)

V *Nezabylicích* ležících při řece Úzké stála tvrz bezpochyby u dvora. Ok. l. 1380 bylo tu několik statků; na jednom seděl *Odolen* († r. 1383), na jiném *Přibík* († r. 1384), na třetím *Štěpán* a čtvrtý koupil *Zvěst Mlynec* od jakéhosi Hány (DD. 13 f. 171, 176, 181, Rel. tab. I 460, 542, Acta jud.). Anna, vdova po Odolenovi, seděla 1394 ve Vejprnicích (Lib. conf.). Tvrz s jedním statkem a jiný statek bývaly manstvím pánů ze Šumburka, napřed k Peršteinu a pak k Novému Šumburku. Vilém ze Šumburka prodal Nezabylice l. 1445 *Jiříkovi z Maštova* (Arch. gub., Rel. tab. II 202). Později je měl *Jan Jiskra z Plotiště*, jehož syn Jan je ok. l. 1488 prodal a mateř Annu s věnem na Běleč převedl (DD. 6 str. 117). Později patřily *Bořnům ze Lhoty* a ok. l. 1540 položeny na díl *Jindřichův* (DZ. 41 B 26). Za něho (1551) již tu bydleli Němci. Později měl Nezabylice (jichž jméno se zapomínalo a psávalo Nezaběhlice) bratr jeho *Petr*, jenž l. 1560 u Klášterce zavražděn (DZm. 10 F 20). Ok. l. 1572 dělena pozůstalost jeho mezi dvě dcery. Nezabylice se dostaly *Benigně* a skrze ni manželu jejímu *Ferdinandu z Renšperka*, jenž je l. 1578 prodal *Bohuslavovi Felixovi z Lobkovic* (DZ. 61 M 11, 63 P 28, DZm. 234 K 6). Nezabylice potom připojeny k Chomutovu, ale od r. 1588 drženy k Borku. Tvrz se naposled l. 1606 připomíná. Nezabylice se staly zase ok. l. 1651 samostatným statkem, ale připojeny pak k Líčkovu. L. 1714 zase koupeny k Borku.

Ve vsi *Okořínč* bývala také tvrz. Po vsi, která bývala manstvím ke hradu Mostu, se psal *Hanuš* 1316 (Tab. vet. 161, 183). *Arnolt* odtudž koupil l. 1368 úroky v Čáslavi a odřekl se 1371 práv svých na statky švakrův svých Alamstorfův (Arch. gub. a Roudnický). L. 1382 prodal s *Alšem* a *Hanušem*, bratřími svými, statek Manovice ke špitálu Chomutovskému (Krahl, Gesch. v. Komotau I 11). Aleš a Arnolt žili ještě l. 1391 (Arch. Teplský). L. 1437 byly pře o odúmrť zdejší po Barboře Strupínové (DD. 15 f. 306). L. 1459 obdržel *Jan z Ročova* král. povolení, aby mohl prodati popluží v Okoříně (Arch. kapitolní). L. 1470 seděl tu *Jan Čech z Kutntálu* (Arch. mus.). L. 1528 držela jej *Anna z Fictum* a vdavši se za Martina z Jonu prodala (1539) tvrz a dvůr Okořín s částí vsi *Šebastianovi z Veitmile* (Reg. k. s., DD. 64 str. 94, 98). Tato část držena pak napřed k Chomutovu a později k Mostu, kdežto ostatek vsi patřil k Borku. Ladislav starší z Lobkovic odprodal od Mostského hradu tvrz pustou Okořín s dvorem a částí vsi *Vácslavovi Strojetickému ze Strojetic*, jenž týž statek k Běšicům připojil (DZ. 23 D 24). Týž držel také druhou část vsi, kterouž manželka jeho l. 1565 od Borku koupila (DZ. 15 H 12). Zdali byla pustá tvrz obnovena, není známo. Ves přikoupena k Borku l. 1662 od Petra Františka Loubského z Lub (DZ. 313 M 1).

U *Voděrad* je znáti ještě místo, kde tvrz stávala. Po vsi psali se 1281 Bohuše a Benek (Reg. II 530—531). Na tvrzi seděl v l. 1362—1372 *Litolt z Moravěvsi* (Mittheil. XX 215, arch. Osecký a Roudnický a bibl. Praž.). Okolo l. 1387 nabyl toho statku *Bořita ze Pšovlk*, jenž Voděrady ještě l. 1401 držel (Lib. conf., Arch. Drážďan.). L. 1412 žil *Albrecht* odtudž a l. 1415 *Kříž* (Rel. tab. II 88, Lib. erect. X 37). Statek pak drželi 1495 *Jindřich z Vřesovic* (Schleiz. Arch.) a l. 1519 *Bedřich Sataněř z Drahovic*, spolu pán na Hymlšteině, ale to s mladšími bratřími. Při rozdělení jich dostal tvrz Voděrady *Pavel* na svůj díl a držel je ještě l. 1544 (DZ. 5 J 9). L. 1579 tu seděl *Ciryl* z téhož rodu a nástupce jeho *Kryštof* prodal Voděrady 1593 *Majdaléně Lobkovské ze Salmu* (Arch. Třeboň., DZ. 169 A 11). Od ní koupil Voděrady (1597) *Vácslav mladší Hochauzár z Hochauzu* (DZ. 172 F 6). Od r. 1601 spravovala Voděrady manželka jeho Maryje jménem syna svého *Jana Vácslava* (Reg. kom. s.). Od tohoto koupila je (1613) *Anna Hruškova z Března*, roz. z Hochauzu (DZ. 136 N 8). Po paní této zdědily dcery její Eva Kelblova, Alžběta Kaplířova a panna Brygyda statek Voděradský a prodaly jej 1629 *Pavlovi Michnovi z Vacinova* (DZ. 143 J 5). Od toho připojeny k Bílencům a s nimi k Borku. L. 1652 byla tvrz docela pusta.

Hrad Ostrý r. 1832. (Dle kresby Preyssovy v archivu Musea král. Českého v Praze.)

OSTRÝ HRAD.

Jihovýchodně od Benešova otáčí se Ploučnice tak, že její tok má podobu kličky, poněvadž se tu vyhýbá ostrohu, který z pláně vybíhá. Ostroh ten jest vysoký, všude strmý, ano na některých místech jako stěna srázný. Konec tohoto ostrohu pro založení středověké pevnosti zvláště způsobilý zvolil si zakladatel 13. věku k založení sídla a vyzdvihl tu hrad, který obdržel jméno Scharfenstein čili Ostrý, snad od ostré končiny ostrohu.

Starou cestu od Benešova posud lze znáti; jde jako silnice na výšinu a tu se zatáčejíc vede k bývalému dvoru Šarfšteinu. Ten sice přetrval hrad, ale jest nyní také zříceninou zarostlou křovím, z níž se jen části užívá za stodolu. Dvořiště stojí při samé stráni a pěšina běží z něho na kraji stráně až k lesu, kdež lze spatřiti zbytky velké věže, stojící na vysoké skále, která k východní straně jako stěna spadá. Před samým hradem uchyluje se pěšina od staré cesty. Tato totiž běžela k překážkám, k příkopům, jimiž bylo hradiště překopáno a jimiž se spouštěly mosty; těm místům ovšem se pěšina vyhne a vede přímo ke hradu nahoru. Po *bráně* není památky, jen vysoká zeď na kraji se nacházející ukazuje, že asi byla v těch místech, kde se ode zdi odlomila. Odtud se přijde do úzkého prostranství; v pravo jsou hradby, v levo vysoký skalnatý hřeben, který býval hradbou i baštou. Za touto skalou rozšiřuje se sice rovný povrch hradiště, ale přes to je prostora ta ještě dosti úzká. Nicméně je tu největší prostranství, které na Ostrém nacházíme, a rozkošné místečko, stromovím a křovím porostlé. Zde býval *dolní hrad*, kteréž pojmenování (ač příchozí stojí vysoko nad Ploučnicí) vysvětluje se snadno, hledíme-li před sebe na horní hrad, vysoko se nad námi na skále vypínající. Tento byl založen tak, jako mnohé hrady 13. věku (Velešín a j.), skládaje se totiž z vejčité ohrady, na jejímž konci stála okrouhlá věž. Přístup k hornímu hradu byl pod samou věží nějakou dřevěnou chodbou; na ten čas se spolkové zdejší o to postarali, aby byl přístup snadný, vedouce pěšinu k samé věži. I vnitřek věže stal se přístupným, když vylámali spodek její skálopevný a hrubý. Věž ovšem byla vězením. Zvláštností u ní je, že mívala při spodu plášť. Zůstal z ní nevysoký spodek; vše ostatní se sřítilo. Také z horního hradu zbylo jen několik zdí, z nichž nelze nic jistého o jeho bývalé úpravě souditi.

V dolním hradě pod samou věží jest prohlubeň, snad bývalá nádržka, do níž voda tekla se střech.

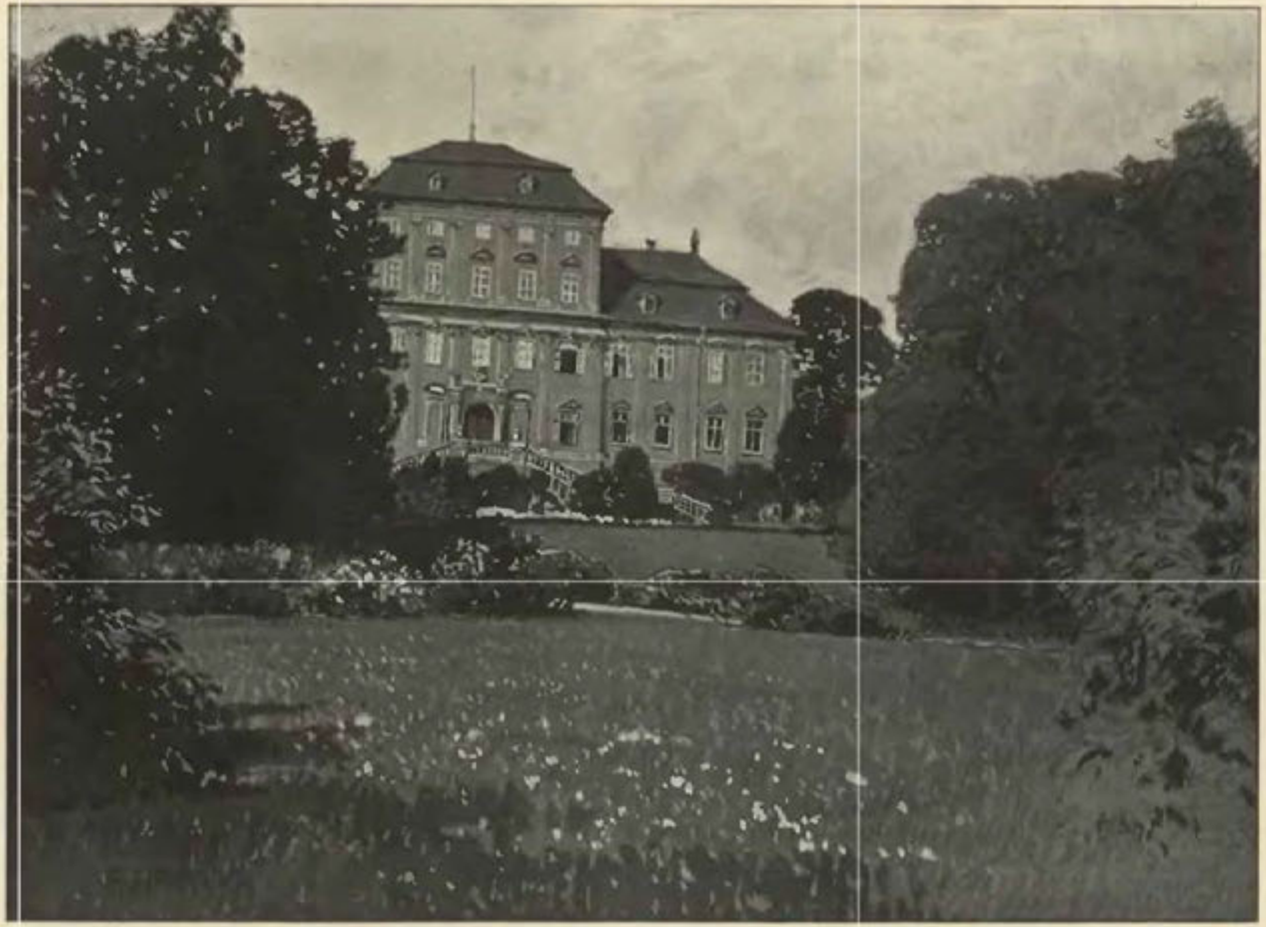
Ostrý založen byl na království. Nějak to souvisí, že Markvart (1197—1228) byl l. 1220 purkrabí Děčínským a syn jeho *Markvart z Března* (1255—1268) psal se l. 1268 z Šarfšteina.[1]) Bezpochyby si založil hrad v krajině lesnaté a málo obydlené, která dosud k Děčínu náležela a kterou si Markvart buď jako dědictví po otci osoboval aneb s přivolením královým držel. Král Přemysl vyvadil Ostrý a byl odtud královským hradem. L. 1283 byl mezi těmi hrady, které nesvědomitému Otíkovi Braniborskému se zastaviti měly; na štěstí císař Rudolf tu úmluvu 23. srpna zrušil.[2]) Pět dní potom daroval král Václav *Janovi z Michalovic* hrad Ostrý a jiná zboží za to, že se nároků svých na Děčín odřekl.[3]) Ke hradu náleželo velké prostranství, ač málo vzdělané, od výšin nad Děčínem až za Chřibskou a Kamenici.

Hrad Ostrý od západu.

Páni z Michalovic, totiž Jan (1283—1294), Beneš (1304—1322), Jan (1327—1354) a Petr (1354—1368), zakládali na tomto rozsáhlém zboží mnohé vesnice, do nichž volali obyvatelstvo z Němec. Obyvatelstvo nečetných českých vesnic záhy se poněmčilo.[4]) Po smrti Janově († 1354) byli páni z Rožemberka poručníky sirotkův jeho i nacházíme je proto v l. 1359—1361 jako patrony kostelův na tomto prostranství. L. 1361 ujal se vlády mladý *Petr* a podával v l. 1363—1367 faráře k týmž kostelům. Po jeho brzké smrti nastala zase poručnická vláda. V l. 1369—1379 byl patronem kostelů Těma z Koldic, ale někdy i purkrabě Osterští právo to vykonávali, jako 1370 *Jan Hurák z Lopuce* v Merbolticích a 1373 *Kunrát Kaplíř ze Sulevic* v Rosendorfu. Jan ujal panství l. 1380. Tehda potvrdil Kamenickým novou knihu městskou, odtud také podával ke kostelům na tomto rozsáhlém panství. Za hejtmana ponechal Kaplíře, po němž v l. 1381 a 1382 Jeniš z Vodic následoval. Protože Jan málokdy sem přicházel, řídili hejtmané jeho panství zcela samostatně. V l. 1387—1401 řídil panství Mikuláš Hokakár, spolu fojt v Kamenici. Nazývá se do r. 1394 purkrabí Osterským, od r. 1395 Falkšteinským, od r. 1397 zase Osterským a l. 1401 Falkšteinským purkrabí. Bylo

[1]) Reg. II 234. [2]) Arch. Svatovácslavský. [3]) Reg. II 560. [4]) Ve Všemilech byli ještě l. 1381 Češi. Většina vesnic na tom prostranství má sice česká jména, ale jsou to samá jména lesů, hor a vod.

Červený Hrádek, hlavní průčelí.

to sice jedno panství, ale dva hrady.[1]) L. 1392 svědčil, když Jan Michalec obdaroval Benešovské. Jako s Hokakárem, tak se má se Zikmundem *ze Šlibovic*, který byl l. 1406 hejtmanem na Fredevaldě a l. 1409 na Ostrém.[2])

Jan prodal l. 1406 Ostrý s Kamenicí a celým panstvím *Hynkovi Berkovi z Dubé* a z Honšteina.[3]) Tento vykázal l. 1409 plat nový faráři Benešovskému. Asi l. 1410 oddělil své nejstarší syny *Hynka* a *Jindřicha*, dada onomu Ostrý, tomuto Vildštein, hrad v Sasích. L. 1410 oba bratří spolu učinili smlouvu o hranice obou panství.[4]) Sice starý Hynek, jsa zemským sudím, žil ještě l. 1417, také, jak se zdá, si ponechal vrchní řízení panství do smrti. Zejména nacházíme, že l. 1416 podával na panství platy pro kostel Benešovský a Kamenický. Když potom zemřel, tedy 5 synův jeho se rozdělilo. Poněvadž nejmladšímu Janovi dostala se Kamenice a Hynek podržel Ostrý, došlo tím k roztržení tohoto panství.[5]) Od r. 1418 vyskytuje se Hynek, syn Hynkův, jako patron kostelů na panství, k nimž do r. 1415 otec jeho podával.

Hynek potvrdil l. 1424 svobody města Benešova, byl l. 1427 jako i před tím oporou katolické strany a žil ještě l. 1428, podávaje faráře do Arnoltic.[6]) Po jeho smrti uvázal se v pozůstalost bratr jeho Hynek, jenž měl půl Honšteina s Vildšteinem a též Kamenici. O tom totiž je známo, že Jitce z Hazemburka, manželce své, věnoval na městě Benešově a vsi Habarticích.[7]) Avšak i on dlouho po bratru nežil a tu »Hynek z Šorfšteina«, nemoha hradu Ostrého a města Benešova dětem Jitčiným zachovati, postoupil jich *Heníkovi* neb *Hynčíkovi z Valdšteina* a ze Skal.[8]) Podával tedy Hynčík l. 1433 do Jedlky a Žofka z Donína, vdova po Hynkovi starším, do Rosendorfu a oba l. 1435 do Benešova.[9]) L. 1437 pohnal jej Hynek, syn Jitčin, do zemského soudu, poněvadž mu zadržoval věno matčino na Benešově, a při svou vyhrál.[10])

Z l. 1451 zachoval se dlužní zápis, jímž se Hanuš Čotr, fojt na Ostrém, zaručil za Mikuláše z Lobkovic a za dluh, který měl býti plněn na hradě Ostrém.[11]) Vypadá to, jako by Ostrý patřil Mikuláši, ale protože *Jan z Vartemberka* l. 1451 svobody města Benešova potvrzoval, nutno tohoto za pána Ostrého pokládati.[12]) Ostrý s Benešovem byl od těch dob statkem pánův z Vartemberka a příslušenstvím hradu Děčína. V této okolnosti lze také shledávati příčinu spousty, poněvadž páni Děčínští tu nebydlívali. Těsný a nepohodlný hrad stačil jen pro purkrabě, jakým byl 1483 Petr ze Šonfelda. Když se ok. l. 1477 bratří *Kryštof* a *Zikmund* dělili, dostal se Ostrý s Děčínem na díl tohoto. Ok. l. 1490 prodal Zikmund dvůr poplužný před hradem.[13]) Když tedy panské hospodářství u hradu rozpuštěno, lze za to míti, že i hrad opuštěn. Zboží se sice i potom (1504) nazývalo Šarfšteinským, ale výslovně je l. 1515 řeč o »Šorfštejnu, hradu pustém«.[14])

Pustý hrad zůstal při panství Benešovském až do r. 1583. Tehda dělena pozůstalost po n. Bedřichovi ze Solhauzu mezi dceru jeho Marii a syna sestry její Majdalény n. vdané Hagenové. Marie dostala za díl pustý zámek Šarfenštein se dvorem, 8 vesnic a 600 tolarů na vystavění potřebného bytu.[15]) Marie si zřídila u pustého hradu nové obydlí. L. 1589, jsouc nemocna, učinila pořízení »na zámku Šarfenšteině«, že všechen svůj statek odkazuje *Hauboltovi ze Staršedlu*, manželu svému.[16]) Tento prodal l. 1596 část; ostatek, totiž pustý zámek Ostrý, při něm obydlí a dvůr i jiný dvůr a 7 vesnic pustil l. 1607 *Jonáši Poustovi z Libštatu*.[17]) Tento († 1615) a syn jeho Haubold († 1659) nebydleli na novém sídle, nýbrž v městě Benešově v domě blíže kostela. Ostrý přešel pak po vymření Poustův v držení Hylebrantův, koupen l. 1706 k panství Benešovskému a odprodán l. 1817 obci Benešovské.

---

[1]) Lib. conf. Stará Kamenická kniha. [2]) Paprocký o st. pan. 266. [3]) Lib. conf. [4]) Gautsch, ält. Gesch. der sächs. Schweiz. [5]) DD. 33 f. 269. [6]) Lib. conf. Fr. Bezold. [7]) List arch. kapitul., 1436, 17. Febr., kdež Jitka postupuje věna svým synům. [8]) Rel. tab. I 106. [9]) Lib. conf. Paprocký o st. pan. 272. [10]) Rel. tab. I 106. [11]) DD. 26 str. 283. [12]) Šleglova kronika. Tam se jmenují hejtmany 1451 Kašpar z Luptic, 1457 Houska, 1465 Petr Künchen (?). [13]) Šleglova kronika. [14]) DZ. 84 C 22, Arch. mus. [15]) DZ. 62 B 1. [16]) DZ. 25 D 3. Zámek Š. v nově vystavěný se přip. l. 1598 (DZ. 92 E 22). [17]) DZ. 181 A 7.

Dolní (Klárovský) zámek v Benešově nad Ploučnicí.

ZÁMKY V BENEŠOVĚ.

Průmyslné město Benešov nad Ploučnicí v půvabné krajině rozložené bývalo ohrazeno a zavřeno příkopy, jak jest ještě dobře viděti za horním zámkem. Do severozápadního rohu opevnění postaven pak jeden zámek, k němu pak v pravém úhlu druhý, oba pak v blízkosti kostela. S tímto stojí na vyvýšeném místě a odtud sklání se dno města volně k Ploučnici. Zámky rozeznávají se tak, že se říká tomu, který je kostelu blíž, *horní* neb *Thunovský*, a druhému *dolní*, jenž se dlouho jmenoval Klárovským (od rodiny Clary).

Na jižní straně *horního zámku* jest hradba, v níž se nachází brána sklenutá do polokruhu; nad tím jest ozdobena renesančním, ostře vyznačeným štítem a dvěma erby Solhauzským a Bynovským a třetím rodiny Hagen, což vše ukazuje k r. 1571. Odtud k pravé (východní) straně jest čtverhranatá *věž* nepravidelného základu a krytá vysokou sedlovitou střechou. Má malá okna, ale jejich veníře jsou velmi pečlivě vypracovány. Nejvýše na věži jest obraz draka z kamene vytesaný, erbovního to zvířete zakladatelův. Z této věže šla nad branou chodba do starého stavení tohoto zámku, které bylo přistavěno ke hradbě a l. 1878 pro svou vetchost vybouráno. Bylo ozdobně vystavěno z břevnoví a cihel.

Na dvoře za hradbou jest vlastní zámek, stavení do obdélníku založené v renesančním slohu. V jeho jihovýchodním rohu jest schodiště, hmotná věž šestihranatá, sesílená v rozích štukovím. Při severovýchodním rohu jest věžovatý přístavek, vybíhající v osmihranatou věžičku. Při rohu severozápadním bývala okrouhlá mohutná věž, v níž prý se nacházela lidomorna; patrně to bylo nejstarší stavení tohoto zámku, které v předešlém století zbouráno. Přízemní stavení není nijak spojeno s horním dvojím poschodím. Do něho se vchází brankou pěkně do končitého oblouku sklenutou a žlábky tesanými ozdobenou. Na konci

chodby, do které se brankou vstoupí, jest starožitná branka mající dvéře pěkného díla zámečnického, v nichž pozoruhodná jest vyhlídka s pevnou železnou mříží. Nad brankou jest otvor s kladkou, po níž se spouštěl most; neb hned za ní jest příkop. Ve světnicích obou poschodí jsou ještě některé zbytky prvotní úpravy, v nejhořejším jest ještě velká síň.

Celou východní stranu dvora zabírá stavení, které obsahuje v přízemí chlévy a skladiště, starým způsobem sklenuté, a nad tím byty pro služebnictvo. Nad dveřmi do chléva jest vytesán rok 1543 a nápis »valten hirsch v. sanneberg«, snad jméno kameníkovo. Stavení to bylo spojeno s vlastním zámkem ozdobným sloupovím a chodbami, avšak toto jest nyní docela zastavěno. Chodba ta šla pak až do kostela,

Průčelí dolního zámku v Benešově.

v němž ještě viděti starou branku. Od tohoto stavení východní stranu zabírajícího dále k východu jest moderní stavení, vystavěné na místě jiného, jež l. 1791 shořelo, pak dole jest jiné stavení, jehož síň při zemi jest ozdobně sklenutá. Zde lze také viděti sloup, na němž jest rok 1552 vytesán.[1])

Co bylo v zámku v 16. stoletı́, o tom nás poučuje inventář l. 1578 sepsaný. Jmenují se tam pokoje hořejší, červený, žlutý, zelený, černý (od sukna černého, okolo stěn přibitého, tuším od pohřbu), pokoj, kde pán býval. V tomto nacházely se stůl, židlička malá, švibčík velký, lůžko pod nebesy, žlutými fyrhaňky obestřené a na něm dva polštáře, kožený a plátěný. Ve zbrojnici, která byla kdesi nahoře, byly kromě jiných drobností zbroje černé na čtyři pacholky. Listy páně byly v hořejším pokoji ve třech truhlicích, malé okované, červené a malované. V jedné komoře bylo v truhle podušek povlečených 25, nepovle-

[1]) Mittheilungen der k. k. CC. XX 66 atd. M. ndb. Exc. Cl. II 11, Paudler, Deutsches Buch III 81.

čených 10, šest loží s půl nebesy, s peřinami a polštáři. V jiné komoře byla postel pod nebesy prázdná. Světnice červená, ve které byly 4 stoly a na třech koberce, čtyři polštáře kobercové a stolice malovaná, suknem obitá, jmenovala se proto, že okolo lavic bylo červené sukno ke zdi přibité. V ostatních světnicích byly stoly, stolice, židle. Některé kusy toho nábytku byly obity suknem, na některých stolech byly koberce, jeden byl obestřen kobercem s bílými a žlutými květy. V zeleném sklepě bylo stříbrné a cínové nádobí, prsteny, 713 tolarův hotových peněz, drahně šatstva, plátna 32 kusy nebíleného a 74 bíleného a j. v.

Benešov založen jest patrně od Beneše z rodu Markvarticův, ale od kterého, jest nesnadno hádati, poněvadž jich bylo několik za sebou. Že však již l. 1283 stál, zdá se; neb Otíkovi Braniborskému měl býti

Portál horního zámku v Benešově.

postoupen hrad Ostrý a město. To patřívalo vždy ke hradu Ostrému až do jeho opuštění; také tu nebylo panského sídla. Teprve když se stalo obývání na Ostrém velkým nepohodlím, vystavěno sídlo v Benešově, kde jest horní zámek. Tomu nasvědčuje též velká okrouhlá věž, která tu bývala. Zde již bezpochyby bydlel Jiří ze Šenfeldu, který slove l. 1510 úředníkem Benešovským. Ale v ten čas bylo opevnění města tak chatrné, že Nikuláš Trčka slevil Benešovským na platech, aby mohli hradby opravovati. Ohromné panství, ke kterému Benešov tehda patřil, bylo od r. 1515 v držení bratří *ze Solhauzu*, kteří se o ně l. 1522, 30. září rozdělili. *Volf* dostal peníze, *Hanuš* podržel Děčín a *Bedřichovi* dány Benešov, Kamenice a Žandov.[1]) Od té doby byl Benešov sídlem panství samostatného.

[1]) Šleglova kronika.

Za Bedřicha stavěn nový kostel, on sám si dosavadní panský byt obnovil a stěhoval se do něho l. 1523. Již za nedílného držení bratří přijati sem luteránští kněží, což pak zůstalo až do reformace.[1]) Jak byl tvrdý na poddané, lze shledati z následujících listův obsílacích:

Uroz. vladyce p. Frydrychovi Zolhauzovi z Zolhauzu a na Benešově p. m.

Službu etc. Věz, že jsou na nás vznesli lidé z Gunderšdorfu, kterak ty je rozličně mimo spravedlivé obtěžuješ, kdež nám taková věc s nemalým podivením jest, poněvadž král JMt. pán náš milostivý času předešlého, kterak by se k týmž lidem zachovati měl, na jich suplikací, jakž zprávu máme, poručiti a oznámiti jest ráčil. A poněvadž toho nepřestáváš, protož poroučíme a na místě krále JMti. přikazujem, aby ty se k těm lidem z Gunderšdorfu všelijak pokojně zachoval a tento pátek po nalezení sv. Kříže najprve příští před námi na hradě Pražském stál a my, pokudž nám a úřadu našemu náležité bude, v tom se k tobě i k těm lidem spravedlivě zachovati chceme a pro lepší vyrozumění, s kterými a s jakými platy a robotami tobě a bratru tvému jsou prodáni, smlúvu trhovou s sebou aby vzal a také ty lidi, kteréž

Horní zámek v Benešově.

u vězení svém máš, aby je z takového vězení pustil, neb ti, kteří zde jsou byli, k tomu se poddávají, že za ně slíbiti chtějí. Protož znaje to, tak se, jakžt píšem, zachovej, jinač to nikoli nečině. D. na hradě Pražském v středu po sv. Marku, evangelistu božím, l. P. 1530 (27. dubna).

Jan z Vartemberka. Vojtěch z Pernšteina.
Radslav Beřkovský. Volfart Planknar.

Uroz. vl. p. Frydrychovi Zolhauzovi z Zolhauzu a na Benešově p. m.

Službu etc. Prvet jsme psali, pokud lidé tvoji z Gundrštorfu vobtížení svá na nás vznesli, kdež si pak úředníka svého k nám vypravil, pokud sme pak úředníku tvému z povinnosti úřaduov našich byli poručili v přítomnosti Hanuše, bratra tvého, to dobře v paměti máme, ale jestli se tak od tebe aneb úředníka tvého zachovalo, to ty sám muožeš u sebe rozvážiti. Protož přísně podle úřaduov našich poroučíme, aby ty vosobně před námi stál ten pondělí po Božím vstoupení najprve příští ve 12 hodin a proč si roz-

[1]) Tamže.

kazu našeho nevyplnil, aby se toho spravil. Protož toho jinače nečině, jakžt píšem, tak se zachovej. D. na hradě Pražském v sobotu po sv. panně Žofii l. 1530 (21. května). Jan z Vartemberka a t. d.

Uroz. vladyce p. Hanušovi Zolhauzovi z Zolhauzu etc. p. m.

Službu etc. Kdež jsme byli bratru tvému psaní učinili, co se vobtížností, kteréž na nás lidé jeho z Gundršdorfu vznesli, kdež pak k správě té věci úředník jeho a ty podlé něho stoje výmluvu na místě Frydrycha ste učinili, ale pokud jsme my z povinnosti a moci uřadu našeho vo té věci byli poručili, to dobře v paměti máme, naději majíce, že ty bratra svého mladšího a jeho úředníka k tomu vést budeš, aby se vuolí krále JMti a rozkázáním naším spravovali, a nerci aby jeho k tomu vedl, než sám proti tomu znamenitě si vystúpil a ty vězně, jmenovitě Jiříka Lezara a Feytle Lezara z Gunderšdorfu na Děčíně zámku u vězení máš. Protož s pilností na místě kr. Mti. a z úřadu našeho poroučíme, aby hned ty lidi, jakž tebe tento list dojde, z vězení propustil a pro tu svévolnost, kterúž jsi proti poručení a úřadu našemu učinil, přikazujem, aby před námi na hradě Pražském v pondělí po Božím vstoupení nejprve příští ve 12 hodin osobně stál, jinače toho nečině. D. na hradě Pražském v sobotu po sv. Žofii l. 1530 (21. května).

Jan z Vartemberka a t. d.[1])

Bedřich věnoval (1543) manželce své Markétě z Endu na Benešově zámku, dvoru popl. a městě s předměstím, Ostrém, zámku pustém, a vesnicích.[2]) Následujícího leta ženil syna svého Hanuše na zdejším zámku, jehož manželce pak na některých vesnicích panství věnoval. Dočkav se vystavění kostela a fary, zemřel l. 1562. Synové jeho *Hanuš*, *Bedřich* a *Jáchym* dělili se ještě téhož roku. První dva dostali po dílu města Benešova a každý několik vesnic. Jaký díl dostal Jáchym, není nám známo; možná také část panství, která se po jeho smrti († 1578) synovcům dostala. Od té doby totiž byl Benešov rozdělen na polovice a tak zůstalo až do r. 1850.[3])

Bedřich dostal k dílu svému starý zámek, z něhož nechal tuším jen věž a branku se zvoditým mostem. Ostatek zbořil a vystavěl stavení horního zámku, což l. 1571 dokonáno. Na svém díle věnoval l. 1564 Majdaléně z Bynu, manželce své. Se svým bratrem starším odevzdal l. 1565 farní dům pastorovi Janovi Šleglovi Míšeňskému, spisovateli kroniky Benešovské.[4]) Bedřich zemřel l. 1575, 5. října, zůstaviv dvě dcery. V dědictví po něm uvázal se bratr Jáchym, jenž na témž díle Anně z Volfersdorfu, manželce své, věnoval,[5]) avšak zemřel již l. 1578, zůstaviv nezletilé dítky, nad nimiž měl poručenství Volf, syn Hanušův. Dítky ty pomřely kromě Anny, která se vdala za Adolfa z Bílé. Pokud známo, nedědila nic na Benešově, nýbrž díl někdy Bedřichův dostal se dcerám jeho *Majdaléně* a *Marii*. Onano byla vdána za Adolfa z Hagen a zemřela l. 1582, Marie vdala se za Haubolta ze Staršedlu. Když tedy došlo l. 1583 k dělení,[6]) dostal *Kryštof*, syn Majdalénin, za díl zámek Benešov, »dobře a poctivě vystavěný«, půl města, dvory u zámku a v Binstorfu a 6 vesnic, Marii se dostal pustý hrad Ostrý se dvorem, 7 vesnic a z prvního dílu 600 tolarův na vystavění potřebného bytu. Z polovice podací kostelního, jež patřila Bedřichovi, dostala každá sestra čtvrtinu.

Mladý dědic Kryštof zemřel asi v ten čas co jeho otec (tento l. 1589). Po jeho smrti uvázal se Antonín, syn Hanušův, v týž statek a chtěl si jej osobovati, ale v to vkročila Marie, dovolávajíc se ochrany císařovy. Tím se stalo, že na něj nastupováno a on se pak (1590, 24. října) ke smlouvě podvolil. Uvedl statek Benešovský v moc Mariinu a obdržel od ní 2000 kop gr. č.[7]) Došlo tedy zase ke spojení dílu n. Bedřichova, který držel Haubolt ze Staršedlu po smrti své manželky († 1594). Od toho prodal týž několik vesnic a lesy u nynějšího Hřenska Antonínovi[8]) a později (1604) i farnost Arnoltickou. *Jonášovi Poustovi z Libšlatu* prodal 1607 statek pustého hradu Ostrého s dvorem a novým obydlím u něho a 6 vesnic, avšak témuž prodal l. 1613 také zámek Benešovský s polovicí města a dvě vesnice.[9]) Tak došlo zase ke spojení tohoto dílu, jejž měl Jonáš do smrti. Zemřel l. 1615, 26. června.[10]) Na štěstí byli synové jeho *Jonáš*, *Haubolt* a *Maximilian* nezletilí a tím ušli konfiskaci. Když došli let, podrželi si Ostrý a prodali zámek Benešovský s příslušenstvím (1628) *Zikmundovi z Volkenšteina*.[11]) Tento neměl týž statek dlouho a prodal jej l. 1631 *Kryštofovi Šimonovi* hraběti *z Thunu*.[12]) Týž statek měl po něm bratr jeho *Jan Zikmund* († 1646) a pak jeho manželka Markéta Anna roz. hraběnka Oettingen. Když tato l. 1684 zemřela, spadl Benešov na její syny. Pozůstalost dělena ještě t. r. na čtyři díly.[13]) Benešov obdržel *Michal Osvald* († 1694). Odtud patřil Benešov k majorátu Kláštereckému a tak zůstalo do té doby.

Dolní zámek pravoúhelně při horním položený skládá se ze tří stavení, z nichž každé je věžovatým přístavkem zdobeno. Největší a nejvýše stojící *stavení*, poschodí vysoké, jest založeno do obdélníku a vystupuje z čelní strany *věž* čtverhranatá, podobná věži, jako je při horním zámku, ale kryta střechou a lucernou, jako bývalo před cibulovými báněmi. Všechno stavení je ze 16. věku. Na jeho západní straně jest veranda moderní, dřevěná, zelením okrášlená. Severní strana by byla jednotvárná fronta, ale tomu se odpomohlo tak, že se nechala zarůsti. Naproti ní k severu jest zeď snad ze staré hradby pocházející. Na

---

[1]) Reg. 5 F kom. soudu hejtmanská II B 10, 15. Pokaždé připsáno, že obeslaný nestál. [2]) DZ. 5 B 17. [3]) Kdy se dělili, je zmínka v inventáři l. 1578 sepsaném, co každý dostal, sestaveno podle pamětí o pozdějším stavu. [4]) DZ. 15 D 12, Mitt. Cent. Com. XX 68. Šleglova kronika vytištěna v Benešově l. 1887. [5]) DZ. 19 A 30. [6]) DZ. 67. [7]) DZ. 167 G 9. [8]) DZ. 127 D 9. [9]) DZ. 186 L 8. [10]) Kriesche. [11]) DZ. 298 F 28. [12]) DZ. 306 G 5. [13]) DZ. 76 M 5, 77 B 12, 478 H 5.

jižní straně jest u dveří pěkné kamenné vroubení do polokruhu sklenuté, žlábky a stuhovitými čarami ozdobené. Ve věži vedle toho jest vchod, ale moderního tvaru. Na východní straně jsou tři řady oken, totiž ve štítu jest okno do podkrovní světnice. Ve vnitřku jsou ozdobná okna, jako jest u horního zámku, a starobylé stropy. Vše nasvědčuje tomu, že jsou obě stavení z jedné doby.

Druhé stavení od předešlého k jihu jest založeno l. 1578 od synův zakladatelových Volfa a Antonína, jak svědčí nápis nade vchodem. Jest to malý čtverhranatý dům o dvou poschodích, jehož čelní strany jsou k západu a východu obráceny, ale k rohu jihozápadnímu přistavěna jest věž čtverhranatá, předešlé se velmi podobající, jejíž kosmá okna svědčí o tom, že jest vystavěna jako schodiště k tomuto domu. U domu samého jsou povšimnutíhodné jeho štíty na příčních stranách pro svou pěknou způsobu. Na straně východní

Věž v horním zámku v Benešově.

jest toto stavení nejhezčí, neb spatřuje se tu arkýř, který spočívá na válcovitém sloupu a hlavici ze štukoví vystavěné a pak jako čtverhranatý výstupek se vynáší. Zdoben (vlastně znešvařen) jest arkýř dvěma erby barokového slohu později přidanými, které nelze rozeznati, protože jsou jako celá tato strana zelením zarostlé. Vedle tohoto arkýře jest do domu pěkná renesanční brána, ozdobou se již popsané brance podobající, ale jest větší a rozmanitější. Nad ní drží ženské postavy štít s hlavou draka, plameny soptícího, a nápis výše položený svědčí o tom, kdo tento dům vystavěli.

Pod tímto stavením dále k jihu jest malé stavení též s čtverhranatou věží, která má také kosmá okna, ale jest z pozdější doby. Rozhodně nové jest lomené stavení, které se táhne odtud k západu. Druhé a třetí stavení spojuje brána l. 1878 vystavěná, nad níž jsou erby Černínský a Morzinovský. Také z tohoto zámku šla chodba k hornímu zámku a jím ke kostelu.

Při dělení bratří l. 1562 dostal *Hanuš*, nejstarší z nich, část města Benešova a několik vesnic. Nemaje sídla, vystavěl si nové sídlo (část dolního zámku) a věnoval l. 1570 manželce své Anežce z Češova na třech vesnicích.[1]) Když l. 1576, dne 25. září zemřel, zdědili jeho statek synové *Volf* a *Antonín* a zůstávajíce v nedílu, vystavěli l. 1578 ještě jeden zámeček, aby měl každý byt o sobě. Volf věnoval l. 1580 manželce své Marii z Boku na vsi Hor. Habarticích[2]) a zemřel l. 1589, zůstaviv dva syny. Bratr jeho Antonín věnoval l. 1584 manželce Barboře z Boku na »tvrzi« Benešově a některém příslušenství.[3]) Poněvadž byli synové Volfovi jiným zbožím odbyti, držel Benešov sám a ještě v l. 1596—1604 kusy od druhé polovice přikupoval. Avšak nedlouho potom zavedl se tak, že věřitelé jeho všechen statek uchvátili. Polovice jeho Benešova a dvě vesnice odhádány (1612) *Janovi z Vartemberka* na Novém zámku.[4]) Avšak i ten se zadlužil a statek jeho Kamenický dán v moc sekvestrátorům, jimž poručena též polovice Benešova. Oboje prodáno l. 1614, 11. června *Radslavovi ze Vchynic.*[5])

Radslav, zúčastniv se povstání, zemřel l. 1619 bezdětek. Své jmění odkázal svým strýcům a také hned mezi ně rozdělil. Statek Benešovský dostal se na díl *Viléma ze Vchynic*, který též se přidržel stavův odbojných, avšak obojetným účastenstvím. Z té příčiny dovedl se z obvinění tak tak omluviti a ponechán při svých statcích. Když pak se zapletl do zrady Valdšteinské a zabit v Chebu (1634), statky jeho všechny zabrány. Benešov darován l. 1635 *Janovi* hraběti *z Aldringen.*[6])

Po smrti Janově dostaly se statky Teplice a Benešov jeho bratřím a sestrám, i stalo se pak mezi nimi 1636, 11. listopadu rozdělení takové, že Benešov a část panství Teplického dostaly sestry *Anna* a *Kateřina* a děti po zemřelé sestře *Barboře*,[7]) ale hned potom přidělen Benešov sám Anně vdané *Clary* a jejím dětem z prvního manželství. Teprve l. 1653 nastalo mezi těmito konečné rozdělení na čtyři díly (zámek jen na dva), při čemž se dostal Anně díl Binsdorfský s dílem Benešova a 5 vesnicemi.[8]) Jeden díl (Benešov) měl *Jan Pavel z Aldringen*, syn Annin († 1665), jenž zemřel nedlouho po ní (v lednu 1666), odkázav jej manželce své *Kateřině Alžbětě z Valdšteina* a *Karlovi Ferdinandovi hraběti z Valdšteina.*[9]) Tito oba se ještě uvázali l. 1669 ve statek n. Annin, takže měli potom celou polovici Benešova se statkem Binsdorfským.[10]) Při porovnání o to, které l. 1676 následovalo, ujal Karel zámek Benešov s dílem města a vesnice až ke Hřensku a vyplatil Kateřině zase vdané Valdšteince peníze.[11]) Ještě t. r. prodal hrabě týž statek *Janovi Jiřímu Markovi* hraběti *Clary-Aldringen*, jenž také jiné díly z dělení r. 1653 pocházející skoupil. Když pak Clary l. 1700 zemřel, následovali jeho synové, z nichž ujal Teplici i Benešov *František Karel.* Od té doby měly Teplice a Benešov společné držitele. Sídlem statku stal se nyní Binsdorf a na Benešovském zámku ponechán myslivec a byt pro pána, když tu honil. Tu bylo ještě l. 1876 na půdě množství tenat. Zámek odtud řečený Klárovský zůstal v držení knížecí rodiny Clary až přes polovici 19. století, pak prodán a vystřídalo se na něm několik držitelův.

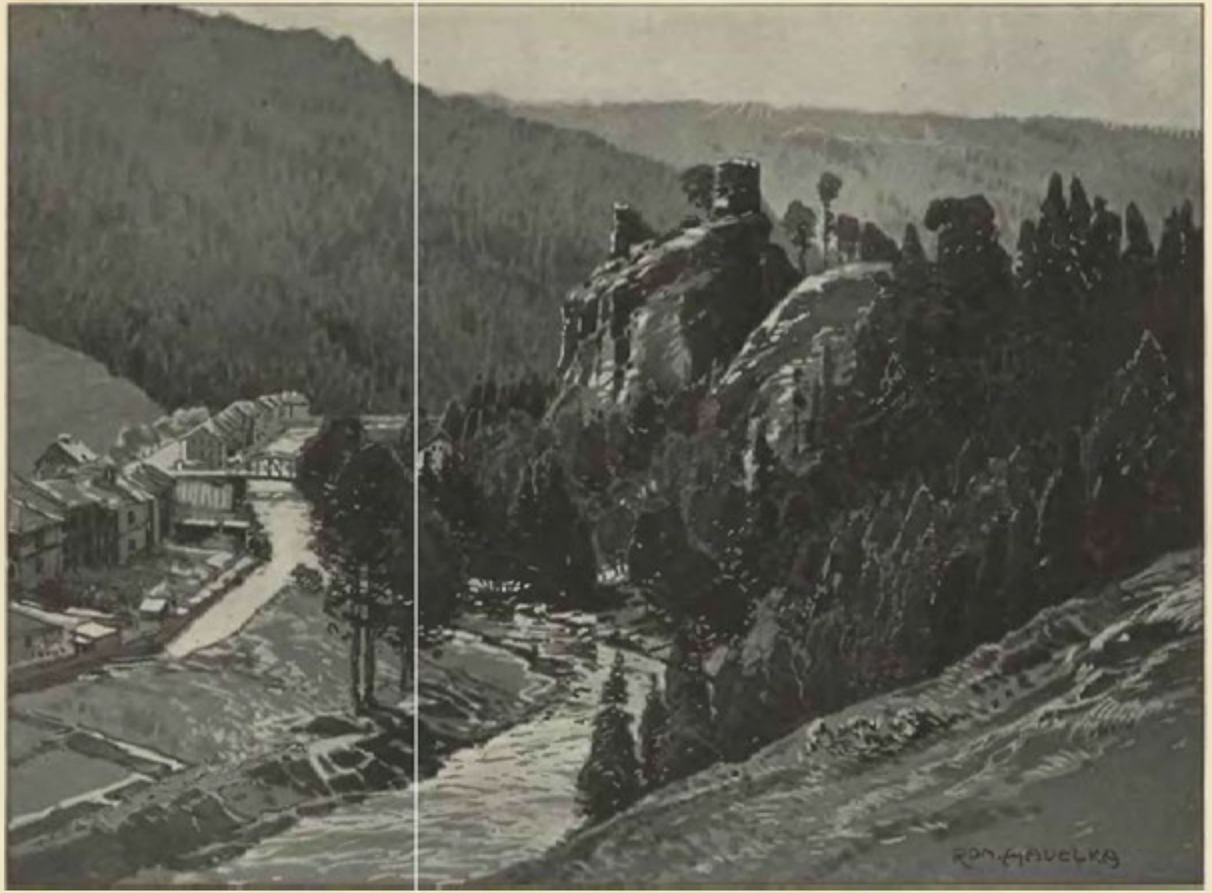
ŠAUNŠTEIN HRAD.

Nedaleko Vysoké Lípy a pod ní v údolí jest skála o sobě stojící, jež slove nyní Raubschloss, t. j. Loupežný zámek, ale ve středověku bývala hradem, který se nazýval Schauenstein nebo »Šaunštein«. V té skále se nacházejí díra 3·10 m. hluboká a nahoře 0·90 m. široká, jež bývala bezpochyby vězením, prohlubeň ve skále vytesaná zdélí skorem 7, zšíří přes 4 m., do níž zapuštěno bylo obydlí buď zděné neb dřevěné, místnost ve skále vytesaná skorem 2 m. hluboká, níže ve skále jiná místnost zdélí přes 4 m., zšíří přes 2 m. (pro zásoby) a nejníže u paty místnost přes 3 m. dlouhá a půl druhého široká, která byla před lety konicí jmenována a jí snad i byla. V této místnosti nejdolejší byla na stěně památka na někoho, který se sem l. 1760 podíval, totiž písmeny I. I. H. a letopočet. V jedné místnosti byla též vyškrabána umrlčí hlava s obvyklými dvěma hnáty a pod tím kříž. Na tomto hradišti našly se hroty střel a střepy nádob.[12])

---

1) DZ. 17 B 23. 2) DZ. 20 P 23, viz i M. ndb. Exc. Cl. II 46. 3) DZ. 22 E 13. 4) DZ. 136 B 28. Jan postoupil toho Sobině Finkové z Pantenova, ale soud zemský vyňal toho (1613) z rukou její (DZm. 225 D 23). 5) DZ. 187 F 16. 6) Bílek, Děje konf. 7) Bílek na str. 864. 8) DZ. 308 Q 27. 9) DZ. 114 J 16. 10) DZ. 115 A 11. 11) DZ. 392 N 4. 12) Heber, Burgen I 222, Mitth. ndbm. Exc. Cl. XVI 138, 268, XXII 188.

Ostrý od východu.

Okolí patřilo od nepamětných dob *Berkům z Dubé* a bylo l. 1410, jak svědčí popis hranic, příslušenstvím hradu Ostrého. Asi v těchto dobách založen tu hrádek, aby správce tu sedící opatroval zdejší krajinu od Ostrého vzdálenou. Jak se to potom mělo, když se po r. 1417 synové Hynka Honšteinského dělili, není sice známo, ale soudíc z toho, že blízké Arnoltice patřily k Ostrému,[1]) lze za to míti, že měl okolí Hynek starší, pán Osterský. Týž postoupil asi l. 1430 téhož panství *Henikovi ze Skal* neb z Valdšteina. Proti tomuto snad vypravováni l. 1413 střelci Drážďanští a z Drážďan a poslán jest vyzvědač, kdyby ti na Šaunšteině vyraziti chtěli. Jak se okolí to potom dostalo k Vildšteinu, není nám známo. Drželi je *Hynek* a *Albrecht Berkové* a zastavili je *Janovi z Vartemberka* a z Blankšteina, jenž potřeboval opory v této krajině ke svým válkám. Albrecht nabízel asi l. 1446 Šaunštein s Vysokou Lípou[2]) a s třemi jinými vesnicemi kurfiřtovi Saskému k výměně, k té však nedošlo. Hrad nedlouho potom opuštěn a okolí patřilo od konce 15. stol. zase k Ostrému a Benešovu.

[1]) Lib. conf. 1424, 1428. [2]) U *Vysoké Lípy* jest tak zvaný Schlossberg neb Zámecká hora, na němž stál zámeček (letní sídlo), jenž shořel. Pod tou horou stál zámeček lovecký, v němž bydlíval polesný, ale který pro svou vetchost rozebrán. Staří lidé vídali oboje ještě na počátku 19. století (Mitth. ndb. Exc. Cl. XVI 142—143).

Vchod na hrad Šaunštein.

TVRZE OKOLO BENEŠOVA.

Ves *Markvartice* mezi Kamenicí a Benešovem dělí se na Velké a Malé Markvartice. V každé z nich bývala tvrz. Odtud slove *Jan z Michalovic* l. 1281 z Markvartic.[1] Pány podací kostelního zde byli l. 1404 *Jan z Šerchova*, l. 1412 *Beneš*, l. 1422 *Vítek ze Mnichova* a Zdena, jeho sestra, l. 1426 táž Zdena a l. 1428 *Jan z Lutic* (Lib. conf.). Potomci tohoto drželi část hořejší, zejména *Zikmund* (1434) a bratří *Filip* a *Zikmund* (1471 atd.), z nichž onen držel Markvartice a tento Gerštorf (DZ. 6 H 9, Lib. erect.). Barbora, dcera po Zikmundovi, prodala l. 1497 ves Gerštorf strýcům svým *Zikmundovi* a *Jindřichovi*, tedy bezpochyby synům Filipovým (Rel. tab. II 496, viz Mitth. ndb. Exc. Cl. IX 207, XXIII 28). L. 1530 seděli tu synové jednoho z nich, totiž bratří *Kryštof*, *Zikmund*, *Hanuš*, *Bedřich* a *Václav* (Reg. k. soudu). Dělením těchto povstaly tři statky.

Statek Hanušův s tvrzí dostal se synu *Adamovi*, jenž na něm l. 1572 manželce věnoval. Týž zemřel před r. 1581, zůstaviv tři dcery. Skrze jednu z nich dostal se tento statek *Rechenbergerům z Opachu* a od nich l. 1668 rodině Thunovské. Část tato patřila pak k Benešovu.

Zikmund měl na svém díle také tvrz, na níž l. 1549 manželce věnoval. Když syn jeho Jáchym zemřel, koupila vdova Eustachie roz. Huvarka z Lobenšteina týž statek od svých strýcův a dědicův manželových (DZ. 7 S 2, 17 K 25, 174 B 36). Po ní dostal se synovci Janovi Jiřímu Huvarovi, jenž jej prodal l. 1636 Veronice Hyršové z Lobenšteina. Po ní dostal se tento statek synovi, a když zemřel, manželu *Gotfrydovi Leopoldovi Hyršovi z Pomyšle* (1661), který jej také k Benešovu prodal.

Bedřich také seděl na tvrzi (třetí), na níž již před r. 1540 manželce Voršile Blektovně z Útěchovic věnoval. Zemřel před r. 1562, zůstaviv čtyři syny. Z nich měl tento statek naposled *Jiří*, který také Volfartice držel a l. 1603 zemřel. Po něm držel tento díl syn *Jáchym*, ale prodal jej. Krátký čas patřil k Novému zámku, ale od r. 1612 *Kašparovi z Maxen*. Po něm držel *Baltazar Knobloch z Varnsdorfu* týž statek, ale byv pro vzpouru k manství odsouzen, prodal jej zase l. 1626. Tehda již tu tvrze nebylo a statek tento, byv často prodáván a pak dlouho v držení rodiny Harachovské, přikoupen l. 1832 k České Kamenici (DZ. 4 D 18, 14 K 23, 94 N 13, 14, Bílkovy konf.).

Kromě té části, která patřila k Tolšteinu a v 16. stol. k Děčínu, byla samostatným statkem dolejší část, kdež také tvrz byla. Na té seděl l. 1423 *Přibík Blekta z Útěchovic* (Arch. kapitolní) a l. 1457 držel jej potomek jeho Jan. Po nějakém čase dostala se tato část v držení *Šenfeldů z Šenfeldu*. Asi od l. 1530 drželi ji bratří *Jiří* a *Zikmund* (Reg. kom. s., DZ. 250 E 5). Onen ujal statek l. 1549, ale zemřel l. 1550. Zůstavil syny *Volfa*, *Ludvíka* a *Hanuše*, z nichž první před r. 1576 zemřel. Ostatní dva prodali l. 1576 tvrz Markvartice *Litoltovi Kelblovi z Gejzinku* a od tohoto koupil je l. 1580 *Volf ze Solhauzu*, jenž je připojil k Benešovu (DZ. 62 L 12, Q 14, 65 D 3). Teprve syn Volfův *Volf* l. 1618 Markvartice s vesnicemi od Benešova odprodal (DZ. 193 H 5). Koupil je *Jan Bedřich z Opršторfu*, ale nežli je doplatil, propadl konfiskaci. Koupil je l. 1623 *Ota Jindřich z Vartemberka*, člověk rozmařilý, který zdejší lid týral, až ho (1625) ubili.[1] Statek Markvartický potom odevzdán *Zikmundovi z Volkenšteina* a l. 1629 ve dsky zemské vložen. Od tohoto koupil jej l. 1631 *Jan Zikmund* hrabě *z Thunu* a připojil jej k Benešovu (DZ. 143 F 1, 307 M 11).

Freudenberg jest ves nad samými Markvarticemi a k nim přímo přiléhající. Když se bratří Luticové asi okolo l. 1540 o Markvartické zboží dělili, dostala se víska tato, ze 6 dvorců se skládající (byvši nedlouho před tím založena), *Kryštofovi*; týž pak, dětí nemaje, zapsal ji l. 1547 bratru svému *Bedřichovi*. Připadl tedy zase k Markvarticům, ale oddělen pro *Jindřicha*, syna jeho. Nástupce jeho *Bedřich* měl tu dvůr, při němž tvrz vyzdvihl, avšak několik poddaných odprodal. Týž statek mu sice l. 1623 zabrán, ale potom zanechán a prodal jej l. 1630 *Janovi Oldřichovi Měděnci z Ratibořic*. Po tomto následovala dcera *Anna Dorota* vdaná *Čejkova* a od té koupila ten statek l. 1657 *Marie Eusebie Larýšova* roz. Preklovna z Bruksdorfu. Tato zemřela ok. l. 1668, zůstavivši nezletilou dceru. Po ní následoval Gotfryd Leopold *Hyrš z Pomyšle*, jenž l. 1672 zemřel. Po něm dědil *Jan Arnošt Rotmberk*

[1] Arch. Drážďanský. (Nápis na pečeti.)

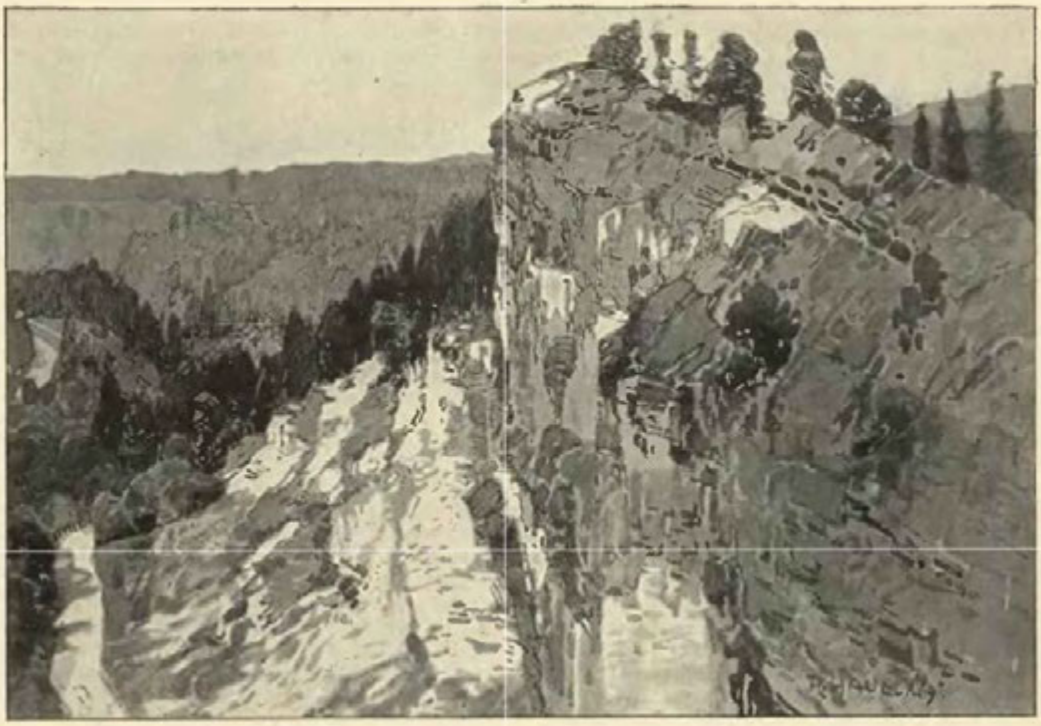
[1] Bílkovy Děje reform. Exc. Cl V 28 Obšírně v Roudnickém arch.

z Ketře. L. 1686 přikoupen týž statek k Velké Bukovině a l. 1705 k Benešovu (Mitth. ndb. Exc. Cl. IX 210, DZm. 228 C 28, Bílkovy konf., DZ. 317 O 6, 114 M 16, 115 D 2).

Konojedy připomínají se již k l. 1057 a 1218 v základním listu Litoměřickém (ČČM. 1836 str. 333). Vladykové z Konojed byli erbu ptáka; z nich se připomínají v l. 1360—1380 *Jan* (jehož bratr byl snad *Kuneš* l. 1360), jenž přikoupil l. 1374 Vysokou a Mukařov (Lib. conf., Arch. bibl. Praž., Rel. tab. I 445), pak *Petr* (1385 atd.), jehož bratr *Kuneš* seděl od r. 1408 na Bousově a později na Zlenicích. Vedle nich připomíná se v l. 1404—1406 *Jan*, snad třetí bratr. Ok. l. 1423 dostaly se Konojedy v držení pod obojí a Petr byl nucen prchnouti do Slezska (Lib. conf.). Snad byl synem jeho *Arnošt z Konojed*, jenž byl l. 1440 na sjezdu v Roudnici (Scr. rer. Lus. I 250). Poněvadž Kunšovi jakési právo na Konojedech patřilo, přešlo po něm na syny Jana, Markvarta a Jana a po jich smrti na Bětu, poslední toho rodu, jež prodala l. 1444 hrad Zlenice a potom (1451) tvrz, dvůr a ves Konojedy s vesnicemi manželu *Ctiborovi z Tloskova* zapsala. Tento získal l. 1452 také právo věnné po Arnoštovi ze Zbudovic a ubránil se l. 1454 proti Vilémovi z Ilburka (DD. 16 f. 292, 20 str. 6, Rel. tab. II 225). Asi od r. 1505 seděl tu *Albrecht*, předek *Konojedských z Pojetic* (Arch. č. VI 318, reg. k. s.) a žil ještě l. 1536 (Arch. Roudnický). Syn jeho *Vilém* vložil si l. 1545 Konojedy a Valkeřice v obnovené dsky zemské (DZ. 250 J 3). Zemřel l. 1558, zůstaviv nezletilého syna *Jindřicha*, jenž l. 1569 v Lipém jednomu zemanu ruku uťal a l. 1579 na Valkeřicích manželce věnoval (Reg. k. s., DZ. 20 H 20). Jindřich zemřel l. 1598 a následoval po něm syn *Albrecht*, jenž l. 1620 zemřel (DZ. 128 L 21, 140 A 23). Po jeho smrti byly Konojedy zabrány a l. 1623 *Adamovi Gotfrydovi Berkovi z Dube* prodány (Bílek, Děje konf. 291). Po něm následoval *Zdeněk Libšteinský z Kolovrat*, jenž se tak zadlužil, že po jeho smrti statek prodán l. 1650 *Janovi* svob. pánu *ze Šporku*. V držení potomstva jeho po meči a po přeslici zůstaly Konojedy až do r. 1746, kdež z bývalé tvrze zřízen klášter Servitův; ten však nepotrval ani půl století, zase zrušen a klášter proměněn na nynější zámek.

Valkeřice byly dříve rozděleny. Část, kde byla tvrz, nazývala se prvotně Erkeřice a část kostelní Pertoltice. Oboje pak splynulo v jedno. Z vladyk zdejších připomínají se 1363 a 1364 *Vilém* a *Jindřich* bratří a v l. 1370—1374 tento sám. Vilém držel pak dům v Praze (1377—1392). Jindřich byl již l. 1382 mrtev a Vilém zemřel 1392 (Lib. conf., Tomek, Zákl. IV 136, DD. 13 f. 167, 170, 185, 18 f. 53). Současně žil *Hanuš*, jehož syn *Hynek* byl 1392 spoludržitelem Mnichova a od r. 1403 držel Stroužnici. Syn jeho Hynek psal se ze Mnichova. (Lib. conf., erect., Rel. tab. I 605. I jinde hojné zprávy.) Také žil tehda *Sulek*, již l. 1409 mrtvý (Lib. erect. VIII 79). Po tomto prvotním rodu vystřídali se *Pojticové*. První z nich, *Václav*, podával l. 1403 kněze do Pertoltic. Jeho synové snad byli bratří *Petr* a *Jan* (1415), z nichž onen ještě l. 1451 Valkeřice držel (Schlegel). Nástupce jeho *Rydkéř* (1448 jednotník Poděbradský) připomíná se po r. 1457 nejednou jako držitel Valkeřic (DD. 46 f. 318, Arch. č. I 442, Arch. gub.) až do r. 1482. On aneb nástupce jeho získali Konojedy, k nimž Valkeřice připojili. V l. 1545—1607 se tu tvrz ještě připomíná.

Ve vsi *Malém Šachově* připomíná se l. 1623 tvrz (Bílek, Děje konf.), která tehda ke Konojedům patřila. O starších jejich dějinách není nic známo a lze jen za to míti, že tu bývalo sídlo a úděl některého z *Konojedských z Pojetic*.

Skála se zbytky hradu Fredevaldu.

FREDEVALD A KAMENICE HRADY.

Blízko Tolšteina na předělu Labe a Odry vzniká Kamenice, poslední přítok Labský, tak od pradávných dob řečený. Jasná její voda ubírá se do tichého lesnatého údolí; v pravo a v levo zavírají je písková skaliska různých tvarův a chvojím obrostlá, súžujíce údolí tak, že tu ledva kousek role neb louky zůstane. Silnice tudy vedoucí jde na Falknov a Hillemühl. Pod touto vsí půl hodiny od města Kamenice súžuje se údolí ještě více a najednou zavírá nám cestu mohutné skalisko na způsob kuželu zkomoleného, proti němuž se na druhé straně podobný balvan zdvihá. Jako stěna sklání se ke břehům Kamenice, stoje tu jako obrovský strážce, a s velkým nasazením sil vylámáno tu tolik, aby mohly silnice a dráha vedle sebe jíti. Kdysi tu také silnice nebylo. Pod skalou chodilo se úzkou stezkou a nad ní byl na skále přilepen hrádek, opatruje údolí pod i nad ním. Málo ssutin a rozvalených zdí mezi lesním stromovím zachovalo nám památku po něm.

Skalisko příchozímu od Kamenice již zdaleka ukazuje, kde stával prvotní hrad Kamenický neb *Fredevald*. Ale skalisko samo bylo jen hlídkou na návrší a pod ním stál hrad, před nímž se sbíhají tři staré cesty. Jedna vede úvozem v lese od Kamenice, druhá od blízké myslivny, třetí s lesnatého návrší před hradištěm. Cesty byly tak položeny, že se k nim s hradeb střileti mohlo. Tam, kde se stýkají, bylo na povýšeném místě předhradí ohrazené plaňkami; táhlo se též na západní straně hradu, a poněvadž je tu svah hory volnější, chráněno bylo venkovským příkopem. Jak byl hrad zavřen zdmi, dosud lze dobře viděti, neb místy ještě vysoké zdi stojí. Hrad byl přepevný, dotýkaje se na jižní straně kolmé stěny; východně zavíralo jej dotčené strmé skalisko, na ostatních stranách pak byly hrubé a pevné hradby. Z bývalého rozdělení a stavení mimo hradby nelze dnes pro nerovnost nádvoří ssutinami pokrytého nic poznati kromě základů paláce, který stával na jižní straně, byl dlouhým obdélníkem a tak postaven, že se odtud dobře na Kame-

nický kostel vidělo. Hlídkou k tomu hradu bylo dotčené skalisko, které se vysoko nad ním (a místy velmi strmě) vypíná a končí se nahoře plochou jen tolik velkou, co by se sem věž vešla, ale věže tu nebylo, poněvadž vrch skály je upraven, uhlazen a cimbuřím ze skály vytesaným zavřen. Hradišti se říká dnes »Pustý zámek«.

Pod »Pustým zámkem« rozšiřuje se údolí. Malé úpravné domy, role vzdělaná a květinaté lučiny vítají cizince a zdálí mu ukazuje cestu věž kostela Kamenického. Cesta jde potom na Hořejší Kamenici, kdež se se silnicí naší ještě jiné dvě silnice spojují. Potom následuje dolec, jehož boky až nahoru k černým lesům o pilnosti obyvatelů svědčí a v němž se rozkládá město Česká Kamenice, v podobě kříže postavené. Obrovské komíny svědčí o tom, že tu má sídlo své nemalý průmysl. K jihu zříti jest na vrchu zbořený hrad. K západu připojuje se k městu podle řeky Dolní Kamenice a pak se údolí zase súžuje. Krajina jest málo úrodná a podnebí drsné, takže vzdělání své nynější jen staleté práci a píli obyvatelův svých děkuje.

Dotčený zbořený hrad jmenoval se Kamenicí jako město. Stojí na homolovité čedičové hoře, která stojí na návrší vysoko nad městem se vypínajícím, ale zvolna se zdvíhajícím. Od města běží k němu

Zbytky hradeb na Fredevaldě.

vozová cesta mezi rolemi znenáhla, ale dlouho do vrchu až k tomu lesu, který strmé stráně hradiště na všech stranách zakrývá. V tomto lese přijde příchozí na starou cestu, kterouž se na hrad jezdívalo, a po ní pozvolna se zatáčí. Při zatáčce býval srub, neb, ač jest hradiště všude strmé, nachází se přece na straně jihovýchodní skalnatý výběžek lidskou rukou urovnaný. Kdo přijde pak k místu, kde bývala první brána do *dolního hradu,* spatří před sebou šedivé zdi starého hradu na příkrých skaliskách a ve svěží zeleni.

První brána bývala tam, kde se cesta nahoře k východu zatáčí a kde se skály hradiště končí. Postavena byla tak, že byla mezi dvěma skalisky, totiž skaliskem hradiště a skalisky, jimiž vrchol hradiště na západní straně končí. S těch skal se brána dobře brániti mohla. Na ten čas není po ní památky. Také dolní hrad, po němž se cesta volně nahoru zatáčí, jest úplně prázdný, takže ani nelze znáti, kde bývaly obilnice a podobná stavení. Bezpochyby tu byla dřevěná stavení. Stojí tu kříž. Na východním kraji zbyly hradby, které dolní a horní hrad objímaly. V severovýchodním rohu dolního hradu, kde se zbytky hradeb počínají, bývala prohlubeň. Když ji vyklidili v posledních letech, odkryli spodek věže s bývalým vězením.

Na vrchu hradiště stojí zříceniny *paláce,* dosud dvě poschodí vysoké. Postaven byl do čtverhranu s lomeným rohem a hrubou zdí příční na dvě části rozdělen. Na ten čas dostalo stavení to, kteréž

Plán Kamenického hradu:
1. První brána, 2. místo druhé brány, 3. spodek věže s lidomornou, 4. dolní hrad, 5. horní hrad, 6. nová vyhlídka, 7. prevít.

jest jediným majetkem knížecím na veškeré hoře, novou úpravu. Příční zeď odstraněna a vnitřek srovnán tak, aby se tu pohodlně choditi mohlo. Okrašlovací spolek Kamenický vystavěl v jihozápadním rohu dřevěnou věž a boudu k sedění. Vchod do paláce jest na severní straně, ale nevedl do přízemí, poněvadž jest jižní strana, na skalách postavená, o poschodí vyšší. Přízemí bylo bez oken a proto tmavé. V 1. poschodí jest několik velkých bývalých oken; u některých je ještě stará omítka a množství jmen příchozích. Z druhého poschodí zachovaly se části zdiva a oken. Z venkovské strany ukazují se okna v menších rozměrech než z vnitřku, protože jest uvnitř viděti i výklenek. Jsou obložena kamennými veníři.

Na hradišti nalezeny rozličné starožitnosti, kachle, klíče atd. a zvláště pěkně a uměle pracovaný visutý zámek.

V městě je také *zámek*, skládající se kromě dvora ze dvojích stavení, hlavního na jižní straně a ze dvou stavení nových na severní straně. Brány jsou dvě, jedna na západní, druhá na východní straně. Tato jest obyčejný průlom, nad nímž jest tabule se dvěma erby, v pravo Vchynský, v levo Trčkovský, mezi nimi jako ozdoba lví hlava a pyramida s písmenami D S. Nahoře jest číslo 1631, dole německý nápis, že to jsou erby Viléma ze Vchynic a manželky jeho Elišky. Druhá brána jest v starém stavení a jest zvenčí štukovím obložena. Hlavní stavení jest dvě poschodí vysoké. Na vedlejším jižním stavení jsou chodby se sloupovím, z části udržené, z části zazděné.[1])

O nejstarších dějinách Kamenice a okolí není skorem nic známo.[2]) Z názvu řek a potokův jako i některých vesnic vychází na jevo, že tu bydleli prvotně Slované (Srbové), mezi nimiž usazeni Němci při založení nynějšího města ve 13. věku vedle starší vesnice Slovanské neb Srbské Kamenice. Ve 14. století rozmnožili se Němci a poněmčili osady posud slovanské. Oleška, Srbská Kamenice a Vysoká Lípa jsou r. 1380 zcela německé, od Němců pak založeny v okolí Hazlov (Hasel), Prysk, Šonov, Gersdorf, Kamenická Nová ves, Jonsbach, Kunnesdorf, Jetřichovice a Kaltenbach. Jen Všemily byly české. Okolí bývalo přímo králům poddáno, ale když se dostal hrad Ostrý pánům Michalovským (1282), stali se tito také pány okolí Kamenického. Za prvních pánův z Michalovic nebylo v Kamenici panského sídla a všechno okolí ovládáno z Ostrého. *Jan Michalec z Michalovic*, ujav panství, potvrdil Kamenickým r. 1380 knihu novou, kterou si byli k zapsání všelijakých právních věcí založili. R. 1383 dne 21. ledna dal jim výsadu, aby o statcích svých volně říditi mohli, dav takto písemné potvrzení obyčeji, který již dříve v městě a ve vsích panoval. Konečně jim prodal r. 1394 dne 22. ledna za 70 kop rozličné platy posud z pánve a lázně dávané, jakož i tržné a jiné platy. Tři dni potom ustanovili konšelé se svým fojtem, že ty platy (celkem 7 kop) na vydržování kněze u oltáře sv. Petra obraceti budou.[3]) V letech 1392—1402 vyskytuje se Jan často jako patron kostelů na panství,[4]) ale v letech 1402—1406 pustil Kamenici a některé své jiné statky okolní. Rodina Hokakárů, která měla fojtství v městě a dozor nad panstvím Osterským, také s ním ustoupila, a k r. 1406 vyskytuje se Zikmund ze Slibovic jako purkrabě na Fredevaldě, kterýž se tu poprvé v pamětech připomíná.

Kamenice s Ostrým nabyl po něm zeť jeho *Hynek Berka z Dubé* sed. na Honšteině. Týž se připomíná častěji 1406—1414 při obsazování far na panství[5]) a prodal r. 1416 dne 12. dubna plat svůj v Jonsbachu a Kamenici hořejší purkmistru Kamenickému a obci, kteráž jej na věčné služby p. Marie obrátila.[6])

---

[1]) Za laskavé provedení po městě a okolí a vědeckou podporu děkuji velice tehdejšímu p. purkmistrovi G. Novákovi. [2]) O Kamenici psali Heber (II 131), Rochlitz (Ill. Chronik I 126), Charwart (Tetschner Bezirkskalender, 1861, 27), ale práce jejich jsou chatrné. Dobré dějiny napsal Karel Linke (Mittheil. XIX 215 atd.), kterých jsme jako pomůcky užili. [3]) Lib. erect. IV f. 69. [4]) Lib. conf. [5]) Lib. conf. [6]) Lib. erect. XI f. 127, orig. v mus.

Naposled se připomíná r. 1417 a buď téhož roku aneb nedlouho potom zemřel. Z pěti synův jeho dostal nejmladší *Jan Berka z Dubé* za svůj díl Tolštein, Kamenici, Fredevald, Falkenštein a Žandov. Týž se připomíná po r. 1422 častěji, sázeje katolické faráře ke svým kostelům.[1]) Jako pán přísně katolický postavil se proti kališníkům, kteří mu ovšem rovnou měrou spláceti obmýšleli. Již dne 2. května r. 1423 vystříhá Jan mladší z Michalovic Viléma z Ronova a na Lipém, vypravuje mu, kterak se lidé u Mělníka sbírají, aby táhli na Kamenici, městečko jeho strýce, majíce při sobě 400 koní a něco pěších. Napomínal jej také, aby o tom na Falkšteině věděti dal. Lid se skutečně sbíral a táhl k Děčínu a donutil hrad ten i okolí ke smlouvě. V Lužici se vypravovalo, že kacíři Kamenici přepadli a vybrali a že chtějí horu nad městem osaditi. Po dobytí Děčína táhli ke Kamenici a k Benešovu. Jaký tehda na Kamenici strach byl, spatřuje se z toho, že se za čtyři léta nic do knih městských nezapisovalo. L. 1425 zase se povídalo, že kacíři obsadili Kamenici a Benešov.[2]) Jan připomíná se naposled v únoru r. 1426, podávaje kněze do Chřibské; téhož roku zemřel, dětí po sobě nepozůstaviv, a ve statky po něm uvázal se bratr jeho *Jindřich Berka z Dubé*, jenž

Kamenický hrad.

posud polovici Honšteina držel. Zaměstnán byl bezpochyby často mimo zemi. Když na počátku r. 1427 farář Kamenický odešel, potvrzen nový dne 3. února na podání paní *Jitky z Hazemburka* seděním *na Fredevaldě*, manželky Jindřichovy; ale od téhož dne až do 17. června r. 1428 podával kněze opět manžel její Jindřich, sídle tehda na hradě Falkšteině.[3]) Ještě téhož roku prodal Jindřich panství Kamenické panu *Zikmundovi z Vartemberka na Děčíně*, a poněvadž mu je ve dsky vložiti nemohl, zaručil se mu s 9 rukojměmi, že tak učiní, až budou dsky otevřeny. V listu tom se uvádí hrad Falkštein, městečko Kamenice s horní a dolní vsí, městečko Chřibská s horní a dolní vsí a několik vesnic. Vynechány jsou hrad Fredevald jako příslušenství Kamenice a 7 vesnic.[4])

Vartemberkové měli ustavičné půtky s Lužičany, o jichž příčinách a průběhu jinde vypravováno. Veliké škody dály se šestiměstí z opevněného městečka Kamenice a z hradu Fredevaldu a trvaly skorem až do smrti Zikmundovy, jenž ve věži hradu Hradeckého bídně zahynul (1438). Zikmundovi synové *Jan mladší* a *Jindřich*, držíce nedílně Děčín a Kamenici, zdědili po otci i zášti k Lužičanům. V květnu r. 1440

---

[1]) Lib. conf. VIII. L. 1419 byl pánem na Kamenici Hynek, tuším Janův bratr, jako poručník. [2]) Cod. dipl. Lus. II 141, 163, 261. [3]) Lib. conf. [4]) DD. 16 fol. 323. Až do 17. června r. 1428 jest pánem na Kamenici Jindřich, ale r. 1429, 8. února podává již Zikmund faráře do Srbské Kamenice (Lib. conf.).

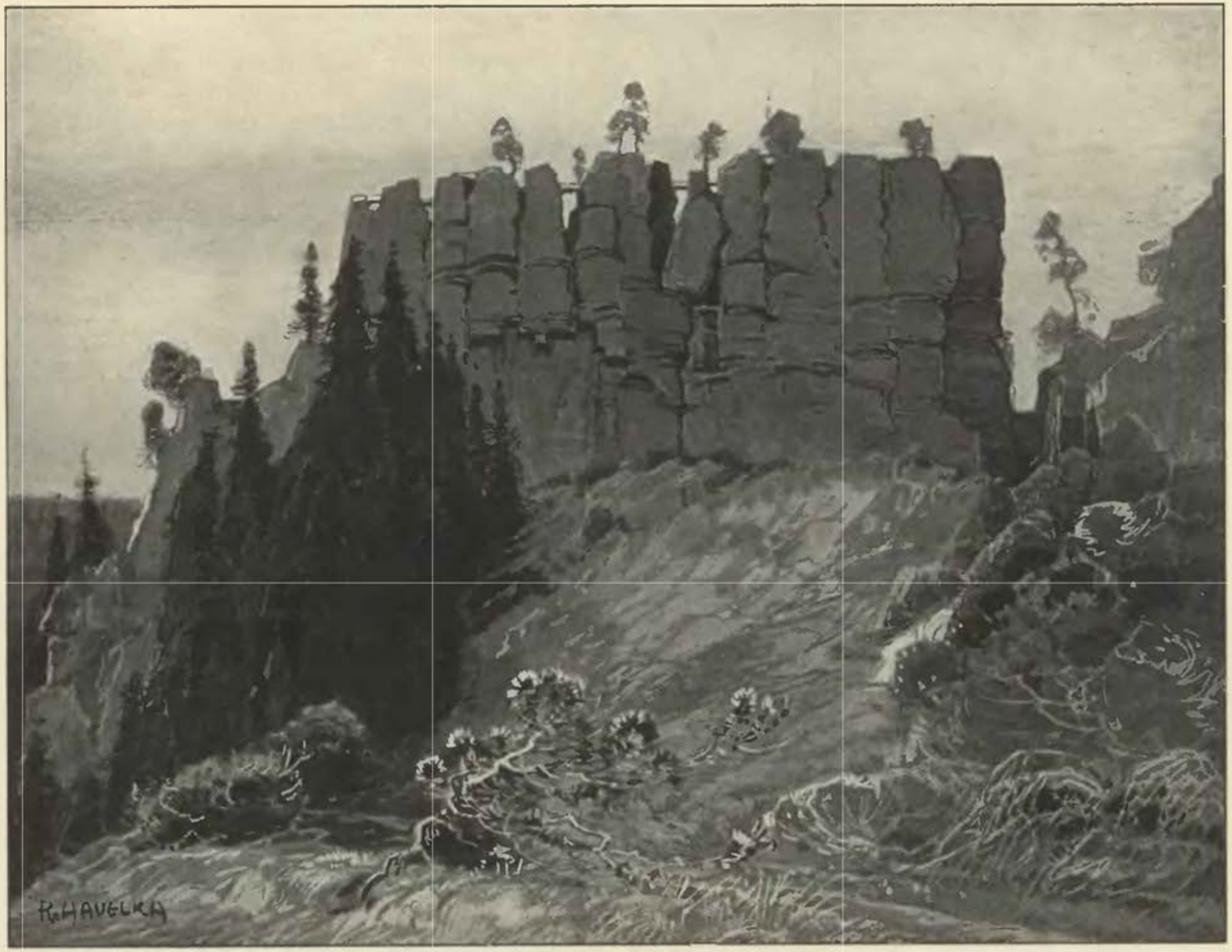
vtrhli se strýci svými do Lužice a spálili ves Heidersdorf. Tu se sebrali Zhořelečtí, majíce 60 koní a 200 drábův pod vedením konšelův Urbana Emericha a Mikuláše Horschila, pustili se za nimi přes hory a vypálili městečko Kamenici.[1]) Následkem toho přišlo ke smíření mezi stranami (v červenci) a bratří zatím se k budoucím půtkám lépe opatřili. Aby městečko lépe chráněno bylo a poněvadž byl starý hrad Fredevald k obývání těsný a nepohodlný, postavili nový hrad na nynější zámecké hoře, kterou již Husité chtěli osaditi a snad osadili. U toho hradu zkoušeli Lužičané sílu svou r. 1442 na počátku měsíce října, když bylo záští opět počalo.[2]) Hnali útokem na pevné sídlo se vším úsilím, ale zdali jim to pomohlo, není známo. Jen to se ví, že tu padlo mnoho synkův Zhořelských, za něž potom od jich krajanův zádušní mše slouženy a k tomu také dostatek voskových svěc obětován. Ačkoliv ještě t. r. znova mír učiněn, přece zase k půtkám po dvou letech přišlo. Lužičané, zřídivše pole tentokráte s velikými přípravami, vydali se do Čech r. 1444 o letnicích. Měli 9000 drábův, troje velké a dostatek malých pušek. Hrad za hradem padl. Konečně i přitrhli ke Kamenici městu, kteréž i s kostelem vypálili. Hejtman bránil se asi na hradě, ale nezamezil, že okolí strašně popleněno a všechna úroda zničena. Dlouhá léta trvalo, nežli se zase Kameničtí a vesničané zotavili. Teprve po šesti letech vybírali opět v Jonsbachu platy, kteréž byli od n. Hynka Berky koupili a ještě r. 1497 byly v Jetřichovicích grunty pusté, na nichž sedláci nebydleli. Ale pokoj zjednán byl a trval kolik let.

R. 1457 provolána jest odúmrť po n. Janovi Berkovi, jehož bývalé statky na ten čas několika pánům patřily. Tuť měl ovšem Jan Děčínský, jenž po smrti Jindřichově sám vládl a většinu statkův n. Janových držel, častá meškání u soudu dvorského až do r. 1460, kdež jmění své ustavičnými odpory ubránil.[3]) Čtyři léta potom zemřel Jan jako fojt svých bývalých nepřátel, zůstaviv statky synům *Kryštofovi* a *Zikmundovi*. Za nich, i když zuřila válka náboženská, měla krajina zdejší pokoj; jedině trápena lidem vojenským, který někdy v městě a po vesnicích rozložen býval. V březnu r. 1470, když se pomýšlelo na výpravu do Lužice, leželo v městě 200 drábův panských. Častými válkami byli páni ve veliké dluhy upadli a proto prodávali nejen některá větší zboží, nýbrž i menší statky. Tak na př. prodal Kryštof r. 1476 dvůr pod hradem i s bokem hory na straně severozápadní Kamenickým sousedům pod plat; on i bratr jeho Zikmund prodávali i jiné panské grunty v letech 1466—1490. Starý hrad Fredevald opuštěn jest již před tím. Zikmund, jenž ok. l. 1477, odděliv se od bratra svého, sám na Kamenici vládl, povolil Kamenickým r. 1492, aby piva svá do krčem vesnických vystavovati mohli, začež od nich 120 kop obdržel. Čím dále tím více upadal do dluhů, až ani starodávné dědictví rodu svého hrad Děčín udržeti nemohl. Prodal panství Děčínské, Vrabinecké, Kamenické a Šarfšteinské r. 1511 *Mikuláši Trčkovi z Lípy a z Lichtemburka.* Tento potvrdil Kamenickým již dne 19. srpna starodávné jich výsady a některé obyčeje při řízení o statcích, začež oni 3 kopy k úroku připláceti připověděli. List na to sepsán jazykem českým, poněvadž Mikuláš německy neuměl a také ve své kanceláři německého písaře neměl. Trčka prodal všechna zboží dotčená r. 1515 *Hanušovi ze Zolhauzu* a s nimi Kamenici hrad s dvorem vysazeným, městečko s předměstím, podměstím a podacím a vesnice.[4])

Hanuš koupil Děčín s Kamenicí pro sebe a bratry své Volfa a Bedřicha. L. 1521 koupil dvůr u Kamenice a daroval jej ke špitálu v podměstí.[5]) Když se l. 1522 s bratřími dělil, dostaly se *Bedřichovi* Benešov, Kamenice a Žandov.[6]) Bedřich prodal Kamenici nedlouho před r. 1535[7]) *Prokopovi z Vartemberka*, ale poněvadž tento již l. 1541 zemřel, vložil je *Anně ze Zolhauzu*, vdově a poručnici.[8]) Za vlády její stal se (1548) tento příběh: Anna Grossová, vdova, měla statek pod Bedřichem Luticem z Lutic na Markvarticích a byla jeho poddaná. A když ten statek prodán byl, měla smlouvu takovou, že mohla třetí díl obilí, dobytka míti a u Vaňka Mikulášů v Markvarticích, který ten statek koupil, do roka zůstati. I prosila jednou pana Bedřicha, řkouc: »Milý pane, kdyby mi se nelíbilo, že mi, prosím Vás, příti budete, abych se mohla k druhému švakru neb příteli stěhovati, kdež bych se nadála svou pomoc míti.« Tu pověděl pán: »Milá Anno! Nelíbilolitby se u jednoho, stěhuj se k druhému i třetímu do domu, chciť rád popříti, ale aby svobodna byla, toho nepropouštím.« I řekla: »Milý pane, však toho nežádám.« Tu se vystěhovala, nic neřekši žádnému, a poněvadž se od pána svého odkradla, nechtěl jí Vaněk toho pustiti, což jí náleželo. Potom, když si pekaře v Kamenici oblíbila, poslala k pánovi Bartla, kováře z Kamenice, podle jiných lidí a dala prositi, aby ji propustil, načež řekl pán: »Ano, chce-li mi koláč dáti, kdo ví, co bych udělati mohl.« Tu když chtěli věděti, co by ten koláč znamenal, pověděl pán: »Milí lidé! povím vám. Když mi 30 tolarů dá, chci ji propustiti.« A při tom zůstalo. Mezitím se vdala Anna za Petra pekaře a usadila se pod Annou ze Solhauzu v Kamenici. Po nějakém čase poslal Bedřich k Anně s cedulí řezanou žádaje, aby mu vdovu jeho osiřelou vydala. Tu pověděla paní: »Nu, milí lidé, poněvadž pán Váš žádá, chci to učiniti,« a poslavši pro rychtáře, řekla k němu: »Dej Petrovou pekařku těmto lidem.« Řekl rychtář: »Milostivá paní! chci tak udělati«

---

[1]) CDL. IV 140. [2]) »vor der neuwen festen bey der Kampcz (Scr. rer. Lus. I 264, CDL. IV 218). Zikmund Jeger byl v l. 1442—1449 hejtmanem. [3]) DD. 16 f. 318, 323, Arch. č. III 565. Hejtmany byli 1471—1474 Zikmund z Lutic, 1474—1484 Petr Kranichen, 1484 Kryštof Ptach (z Haugvic), 1488—1491 Hans Kranichen (Staré knihy Kamenické). [4]) DZ. 84 C 22. [5]) Arch. Kamenický. [6]) Šleglova Kronika. [7]) Reg. k. s. Arch. Roudnický. [8]) DZ. 8 E 1, Reg. kom. soudu svědomí 1543—1568 f. 84.

Šaunštein od jihu.

a k lidem řekl: »Pojďte se mnou, vy lidé.« Tu šel rychtář do domu svého a poslav pro pekařku, pravil k ní: »Nu, Anno, půjdeš s těmito lidmi, jakť se bude líbiti.« Odpověděla: »Milý rychtáři! ve jméno boží mi, rychtáři, popřejte, ať jdu k svému švakru, hned zase přijdu.« Tu přišla zase se svým švakrem, kterýž pověděl k rychtáři takto: »Milý rychtáři! nepospíchej s tou věcí, chci já prvé ku paní jíti a chci o to s paní mluviti.« Tu čekali na ně dobře čtyři hodiny a teprv potom přišel rychtář k poslům, řka: »Milí lidé! povězte tak pánu svému, že mu paní to za odpověď dává, že se naděje, že jest více její nežli jeho.« Po nějakém čase poslal Bedřich k paní Anně zase s cedulí řezanou podle práva a zřízení zemského, aby Annu vydala, ale neudělala toho. Když pak ji pán žádal, aby tu věc na přátele podala, tedy řekla: »Ha, ha, což jest čas tento jinší nežli jindy?« Za poručnické vlády vzmáhalo se luteránství, jemuž paní přála; v té víře tuším také mladí páni *Jindřich*, *Abrahám* a *Jan* vychováváni. Když starší dva panství ujali, stal se l. 1559 tento příběh:

Kamenický hrad od východu.

V sobotu před květnou nedělí z rozkazu pánův nařídil purkmistr Kamenický sousedům, aby šli do lesa, poněvadž se páni dověděli, že tam jsou někteří střelci s ručnicemi. Šli ti lidé s biřicem, válečnou zbrojí, ručnicemi, háky, oštípy a halapartnami k pile, slove Hornsmul, jinak Susíkovu mlýnu. Zde byl domeček se světničkou, ale žádný člověk tu nebydlel než ten, který prkna řezal, a také ne vždycky. Našli oheň ve světničce i obehnali domeček a někteří ze sousedů zatloukli. Ti, kteří tam byli, řekli: Kdo tu? neotevřem! Sousedé: Nechcete-li otevříti, tehdy my otevřem. Tu Volf mladší z Vaispachu, jenž potom říkal, že se tu opozdil a chtěl tu nocleh míti, laje šeredně promluvil: Který nejprv sem vejde, toho zastřelím. Potom sousedé vzali krajinu a vyrazili dvéře v domečku a Volf Bretšneidr rozsvítil. Tu řekl purkmistr: Nezačínejte nic mocí, jste-li právi, dobře, právi zůstanete! Tehdy otevřeli dvírce, ale Vaispach purkmistrovi ručnici k prsům přiměřil a jeho dva pacholci také se ke střílení postavili. V tom dotírali sousedé ke světničce, potom se ho zmocnili, ale pacholci jeho ručnic od sebe dáti nechtěli, leč by se pán jich prve dal. Tehdy řekl purkmistr: Pane Volf, máme rozkaz od svých milých pánův, protož prosím, byste se dobrovolně dali. Tu lál nezbednými slovy a dáti se nechtěl; a sousedé křičeli do okna, nechce-li se dáti, tehdy to musí učiniti. Vyrazili pacholkům ručnice z rány a vzali je a pak po dlouhých řečech dal ji Volf od sebe. Našli tu sedláka s nimi, jenž měl pokrm i nápoj na některý den; našli tu také tenátka a píšťalky, jakž na myslivce náleželo. Nechavše Volfovi poboční zbraň, vzali jej s sebou a ty dva pacholky dali biřici svázati a vedli je. Pacholky dal purkmistr do šatlavy a Volfa ve světnici nechal, přinesl mu huspeninu a vedle své chudoby dobrou vůli mu ukázal. Potom někteří sousedé tu noc zde zůstali a pili až do dne. V pondělí okolo nešporů přišly tři řádné osoby k Volfovi s cedulí od pánův a ji přečetly a jeho z vězení propustily. Ale ti pacholci seděli devět neděl bez dvou dní za jednu nohu. Volf vinil je z toho před komorním soudem, ale nepořídil nic; vinil totiž oba bratry bez jich třetího bratra Jana nedílného, který v zemi nebyl, a proto obeslání zdviženo.[1])

Všichni tři bratří vládli na Kamenici nedílně. L. 1568 společně potvrdili obci Kamenické prodej soli a Jindřich vyprosil Chřibským (1570) majestát na pečeť.[2]) Když potom Jan před jarem l. 1573 zemřel, ostatní dva koupili t. r. Krásnou Lípu s okolními vesnicemi a l. 1575 zjednali Chřibským[3]) obdarování na trhy. L. 1587 zemřel Abrahám, zůstaviv syny *Zikmunda* a *Jana*, kteří se strýcem Zikmundem zase nedílně Kamenici drželi. Společně s ním potvrdili l. 1592 svobody města Kamenice a 1596 pořádek zdejších soukeníkův.[4]) V ta léta a snad brzy po r. 1559 opuštěn hrad pro svou vysokou polohu a založena tvrz při

---

[1]) Reg. kom. soudu. [2]) Arch. v Kamenici a Chřibské. [3]) DZ. 61 C 5. [4]) Arch. Kamenický.

městě, jež se l. 1606 poprvé připomíná.[1]) Po smrti Jindřichově († 1604) rozdělili se Abrahámovi synové. Zikmund dostal za díl Kamenici a Libchavu a Jan Zvířetice.[2]) Statek Kamenický byl dluhy zavaděn, a Jan proto obmýšlel jej prodati. Vzkázal (v letě r. 1607) Kamenickým skrze Bedřicha Rozhovského ze Křtěnova, hejtmana svého, že panství prodati musí, kterak se obává, že by cizí pán jim mohl svobody vzíti, a proto jim navrhoval, aby mu postoupili krčmy; za to jim chtěl postoupiti dskami zemskými právo, o statcích říditi, svobodný trh koňský a vinný šenk, sladování; odpustiti daň ze sladování, daň ze cla a z vína. Ačkoliv nabídka byla dobrá, Kameničtí přece v dlouhé své odpovědi nezachovali se tak, jak si pán přál. V tom Zikmund zemřel bezdětek (1608, 19. února) a panství dědil bratr Jan. Když Kameničtí tohoto žádali za potvrzení svobod, chtěl na nich 800 kop, o čemž zase mu odpovídali, že je jim velice líto, že si jejich svobod neváží, a dokládali se mnohých příčin, proč by je měl potvrditi. Zajímavé jsou přípisky Zikmundovy k této odpovědi. Ke tvrzení jich, že mají svobodu s pečetmi všech Vartemberkův, poznamenal: »Těm do toho nic nebylo a neměli tu škody.« Praví-li rada městská, že dva Vartemberkové měli panství pospolu a přece žili bez obtížení poddaných, »ti že v jiném peří seděli«. K prosbě, aby touto novotou jich neutiskoval, připsal, »aby pilněji dělali svá řemesla a zmírnili chlast a noční pankety«. Konečně přece svobod potvrdil a l. 1609 potvrdil také výsady[3]) Chřibských a Kamenickým vymohl majestát na potvrzení svobod. Jan nezůstal pánem na Kamenici do smrti. Pro velké jeho dluhy ujal ji l. 1613 zemský soud a dal panství čtyřmi pány sekvestrovati.[4]) V letě r. 1614 prodali komisaři statek Kamenický, totiž zámek Kamenici nad městem Kamenicí ležící, který nyní pustý zůstává, tvrz při městě s dvorem, město a vesnice, též statek Benešovský *Radslavovi ze Vchynic* na Doubravské hoře.[5])

Brzy po koupení potvrdil Radslav (1614, 31. října) svobody Kamenických a tak učinili i jeho nástupcové.[6]) Když l. 1619 zemřel, dědil *Vilém ze Vchynic* týž statek.[7]) Znám jest osud tohoto pána, který l. 1631 zámek zdejší přestavěl a štíty svým a manželky své ozdobil. Věrným jsa přívržencem knížete Frydlantského, zavražděn jest s ním v Chebu a všechno jmění jeho zabráno. Panství Kamenické, od lidu vojenského nanejvýš vyhubené, darováno l. 1635 *Janovi Oktavianovi ze Vchynic* jako náhrada za nároky, kteréž si ke statkům Vilémovým pokládal. Vchynští zůstali majiteli zámku a velkostatku do té chvíle. V 17. století městu činili všelijaká příkoří a proto se spory města s vrchností opakovaly, ale v 18. století podporováním průmyslu a obchodu činili krajině velká dobrodiní.

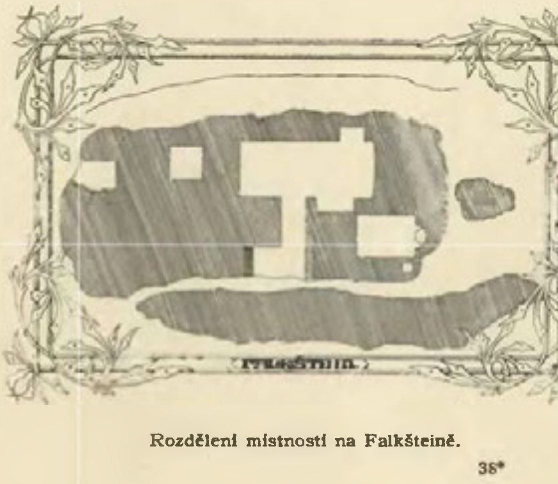
[1]) DZ. 93 L 10. [2]) DZ. 181 D 5. [3]) Arch. Kamenický. [4]) DZm. 225 D 23. [5]) DZ. 187 F 16. [6]) Arch. Kamenický. [7]) DZ. 192 D 13.

FALKŠTEIN HRAD.

Nedaleko Jetřichovic (Dittersbach) stával hrad Falkštein na skalisku (a částečně v něm) z vysoké a strmé hory vynikajícím. Cesta k němu jest nyní tak dobře upravena, že se na horu pohodlně přijíti může. Z vrchu hory jsou na skalisko dřevěné a pohodlné schody, jež udělány ke sklonku minulého století. Že dotčená cesta jde tudy, kudy asi šla stará cesta, dovodí se tím, že, když se přichází před hrad, jest na skalce v levo cestu zůžující draže na zapuštění břevna a dveří.

Přijde-li se nahoru na poslední schod, viděti rozsedlinu, která skalisko na dvé dělí. Draže u posledního schodu ve skále vytesané dávají znáti, že se tento vchod k rozsedlině zavíral. V levo v rozsedlině vystoupí se po třech stupních na druhé oddělení, dlouhé skalisko, na němž nelze nic pozorovati. V pravo v rozsedlině proti dotčeným schodům přijde se na rovné místo a tu pak sestupuje se po schodech skrze chodbu ve skále vytesanou do prostranné síně, též ve skále vytesané, alle stropu nemající, který buď se sesypal aneb byl ze dřeva dělán. V této jest na straně severní výklenek s oknem a dvěma sedadly, vše z kamene. Na straně jižní jest okénko do vedlejší místnosti. V této síni neb *sednici* jsou vyškrabána jména a mnohé letopočty, též léta 1557, 1608, 1668, 1670, 1679, které dávají na jevo, jak brzo a často toto skalní hnízdo vyhledáváno. Vedlejší místnost řečená jest *kaple*. Jest čtverhranatá, kněžský kůr se končí obloukem neb polouválcem ve skále vytesaným a v něm stojí ještě kámen oltáře. Mezi kaplí a rozsedlinou jest čtverhranatá díra, nyní zasypaná, patrně bývalé vězení. Na skále od dotčené síně k západu jest také čtverhranatý otvor vytesaný a něco dále k západu až na kraji skály jest také místo pro dřevěný domek přitesané. Jak se zdá, byl nad síní dřevěný palác a kromě něho ještě dva dřevěné domky; počítá-li se tu, jak asi byly vysoké, objevuje se, že se k bydlení a hospodaření místností nedostávalo, ač tu bydlíval pán rozsáhlého panství. Při panském bytu bývala velmi potřebná *studně*; ta se nacházela asi uprostřed schodů, tvoříc hluboký válec ve skále vytesaný, kamž se sváděla po korytech dešťová voda; neb na pramen tu nelze hádati. Strany *konice* pomáhali si majitelé skalních hradů tak, že je dávali k patě skály, jako bylo na př. pod Sloupem. Zde jest pověst, že konice bývaly na severní straně skály tam, kde jest svislá. Jest tu totiž mezi skaliskem a strmým bokem hory dosti široké prostranství jako cesta. Ovšem namane se otázka, jak dostali sem koně a jak na nich sjeli.

Falkštein (vlastně Falkenstein) obdržel jméno své odtud, že se lepší proň nevědělo a že se často hrady tak jmenují. Patříval vždy ke Kamenici, v starší době vlastně k Ostrému, jsa obydlím jen pro purkrabě. Proto píše se Mikuláš Hokakár v letech 1387—1394 purkrabí na Ostrém,

Rozdělení místností na Falkšteině.

Vchod do hradu Falkšteina.

v letech 1395—1396 na Falkšteině, l. 1397 zase na Ostrém a l. 1401 zase na Falkšteině.[1]) Když se synové Hynka Berky Honšteinského dělili, dostal *Jan* na díl Tolštein a Kamenické zboží od Ostrého oddělené, bydlel ovšem na Tolšteině a měl na Falkšteině purkrabě. Kdysi okolo l. 1420 byly nějakému Pražanu vůz, koně a kupectví na silnici vzato a na Falkštein dodáno. Pražská rada proto dopisovala radě jakéhosi města žádajíc, aby pána hradu k vydání přiměli.[2]) Za náboženských válek mívali Lužičané a katoličtí páni své vyzvědače v Čechách, aby zvěděli, kdy a kam se Čechové strojiti budou. To pak dáno věděti i na Falkštein.[3]) Po smrti Janově držela Jitka Berkova z Hazemburka Kamenici s Frydvaldem a *Jindřich Berka z Dubé* Falkštein, také tu (pokud známo) první pán bydlíval.[4]) L. 1428 prodal vše, Kamenické panství i s Falkšteinem, *Zikmundovi z Vartemberka*,[5]) ten pak, maje časté půtky, měl tu purkrabě Mikše Blejketa, jenž na silnicích loupil.[6]) Tehda se Falkštein naposled připomíná, neb ačkoliv je jmenován l. 1457 v seznamu odumřelých zboží, přece není zřejmo, byl-li ještě obydlen; a poněvadž již tehda prostrannější hrad Kamenický stál, nebylo ho třeba.

HRADIŠTĚ KYJOVSKÉ.

U vsi Kyjova v tu stranu k Zadní Doubici jest staré, zajímavé hradiště, nyní řečené u lidu »das wüste Schloss am neuen Wege« (pustý zámek na nové cestě). Jest to ostroh vybíhající z výšiny, jenž se končí strmým skaliskem a nyní jest přístupný strmou pěšinkou, která jde z údolí potoka řečeného Kirnitschbach[7]) a snad i obyvatelům hradu dobře sloužila, jestliže chtěli bráti vodu z potoka.

Příjezd ke hradu nebyl ovšem tudy, nýbrž po výšině a snad by se mohla cesta ještě podrobným zkoumáním vystopovati. Hrad totiž oddělen byl na své slabé, rovné straně od výšiny sousední dvojím příkopem a tudíž i dvěma mosty, čímž také jest dáno rozdělení na *hrad* a *předhradí*. Toto jest asi 57 metrů dlouhé a asi 16 široké a asi do obdélníku založené. Příkop před ním jest

[1]) Stará kniha Kamenická. [2]) Rkps musejní 23 B 2. [3]) Na př. Cod. dipl. Lus. II 164. [4]) Lib. conf. [5]) DD. 16 f. 323. [6]) Neues Laus. Mag. 77 S. 255. [7]) V knihách se mu dává jméno *Ober-Karlstein*, ale patrně omylně. Na mapě Litoměřického kraje r. 1760 je zámek obydlený Ober-Karlstein blízko hranice na návrší a odtud ke hranici víska Nieder-Karlstein (tedy snad Zadní Doubice?). Není-li tím zámkem (ovšem zmatením) míněna hora Karlshaus nad Vysokou Lipou, též při hranici ležící, na které se vidí na katastrálních mapách cosi čtverhranatého?

užší a mělčí, protože se naplnil kamením, které sem spadlo, když se hradba za ním sřítila, také na boku předhradí jest mnoho štukoví a kamení. Za příkopem jest val, ale to jsou zasuté základy hradby, jíž se tato nejslabší strana bránila; také snad okolo ostatního předhradí bývaly hradby. Prázdné asi předhradí nebývalo, nýbrž byly tu dřevěné domy, snad ke hradbám přistavěné. Uprostřed předhradí jsou známky čtverhranaté *nádržky*; místo to je posud více mokré než okolí.

Od *hradu* odděleno jest předhradí příkopem přes 20 metrů širokým a 19 metrů hlubokým, ve skále vytesaným, do něhož lze nyní sejíti pěšinou v rozsedlině skalní. Jak se dříve chodívalo, svědčí odstavec skalný na straně předhradské, na němž spočívaly mostnice, jimiž se šlo až k zvoditému mostu do brány. Vedle této byla branka, o níž svědčí na levo draže a čtverhranatý hluboký otvor, z něhož se vytahovala závora. Z této branky šly stupně ve skalnaté stěně příkopu vytesané, skládající se ze dvou ramen, jichž úhel a odstavec k odpočinku byl v poloviční hloubce příkopu. Okrašlovací spolek Kyjovský dal tyto schody již zasuté a vyšlapané obnoviti. Schody ty asi nebyly k ničemu jinému, než k tomu, aby se přišlo do údolí po pěšině, kterou se nyní chodívá nahoru. Hradiště samotné jest prázdné, ale na něm v zadu objeven spodek světnice neb komory ve skále vytesané, nad níž byl domek z břevnoví. Poněvadž odtud jde skrze hradiště prohlubeň ve skále vytesaná, lze za to míti, že tu byly světnice nad světnicí, ovšem ze dřeva. Povídá se, že se z té světnice chodívalo také dolů až k vinným sklepům, které však nejsou pravým sklepem, nýbrž přirozenou prohlubní pod skalami, tak chladnou, že se v ní nápoje udržely. Při dotčeném upravování hradiště našly se podkovy, hřbelec, ostruha, přazky, hřebíky a střepy, jež dány do spolkového musea.

Chřibský hrádek.

Rozsáhlost hradu svědčí o tom, že to nebylo jen malé úřednické sídlo, nýbrž buď panské aneb posádkou osazené opevnění. Místo samo a okolí patřívalo ode dávna ke hradu Ostrému a od 15. století ke Kamenici. Láká domněnka, že tu stával *hrad Jivník*, který se připomíná l. 1442, když vytáhli Pražané, chtíce jej oblehnouti.[1])

CHŘIBSKÝ HRÁDEK.

As půl hodiny daleko od Dolní Chřibské a tolikéž od Staré Doubice a na hranicích této obce spatřuje se zajímavé hradiště, které by každý minul, kdyby neviděl okna ve skále vytesaná. Jest to písková skála k jihu, kudy teče Doubický potok, jako stěna, jež však na severní straně ze skalnatých hor jako krátký ostroh vyniká, ale tu od těch hor příkopem oddělena. Na vrchu téhož ostrohu znáti kromě úzkého parkánku na západní straně tolik, že tu stávala dřevěná věž postavená nad čtver-

[1]) Staří letop. 137.

hranatou dutinou,[1]) která bývala podvalím dřevěné stavby. V něm je také výklenek k uschování věcí. Pod tím, jak okno svědčí, jest patrně nějaký sklep, ale přístupu k němu není. Dokud horní dutina byla zasypána, kopáno tu často, též i na jiných místech hledány poklady, ale našly se jen rezavé sekery, ostruhy a hroty.[2])

Místu tomuto se říká u lidu Wüstes Schloss auf der Irichthaide, ale u Hebra se vyskytuje název Karlstein, nadobro vymyšlený. Jak se ovšem v pravdě hrádek tento jmenoval, není známo, jen tolik lze hádati, že okolí patřilo vždy ke Kamenici a že tu snad přebýval panský úředník, jenž fojtství Chřibské spravoval.

TVRZE NA KAMENICKU.

Za Krásnou Lípou jest ves nyní řečená *Schönbüchel* (t. j. Krásná hůrka), v 15. st. Schonbuch a v 16. tak jak nyní řečená. Když se k ní přijde, jest jihovýchodně od ní lesík a v něm na strmém pahrbku tvrziště, k němuž obtížně se přistupuje. Jest základu oválního, příkopem hlubokým, z části ještě mokrým otočeno a obsahuje kromě prázdné prostory, na které se kus zdi objevil, věžiště okrouhlé, totiž spodek věže zasypaný a v něm hlubokou díru vyzděnou (asi $1^1/_2$ m. širokou). O osudech této tvrze není nic známo; zdá se, že tu bydlíval panský úředník, který spravoval okolí Krásné Lípy, jež až do 16. st. ke hradu Tolšteinu patřívalo.[3])

V *Dolní Chřibske* býval nějaký zámeček, jenž v 18. st. zpustl. Ve hlavních zdech se zachoval v selské usedlosti na návrší v pravo od silnice, když se jde z Chřibské po vodě. V tomto velkém stavení jsou ještě okna, starými veníři vykládaná. Že tu zámeček byl, dovodí se tím, že poslední držitelé toho stavení se nazývali Schlösselbauer (Mitth. ndb. Exc. Cl. X 195). Z písemností není nic o tomto zámečku známo.

Ve vsi *Meistersdorf* (jižně od Kamenice), která až asi k r. 1380 k Markvarticům a odtud k Volfarticům patřívala, vystavěna tvrz ke sklonku 16. st. od Hanuše z Veispachu, jenž chtěl ves tuto buď bratru za díl dáti neb své manželce Anně z Volferstorfu odkázati a také l. 1598 odkázal (DZ. 92 F 6). Anna se podle toho l. 1600 v ni uvázala a nad to jí l. 1605 týž statek od Jana Šebestiana, syna jejího, doprodán (DZ. 179 A 5). Po ní dědila (1623) Majdaléna, vdova z Lutic, dcera její, a po této Volf Arnošt z Veispachu, jenž prodal týž statek 1655 *Adamovi Fr. z Knoblochu* (DZ. 317 A 19). Po této rodině vystřídali se držitelé z rodin Jakardovských z Sudic a z Wallbrunnu. L. 1764 koupil statek tento Oldřich hrabě Vchynský ke Kamenici.[4])

[1]) Jest asi 6 m. zdéli a 4 m. zšíří a necelé 2 m. zhloubí; někdy byla zasuta a nyní jest vyčištěna. Na jedné stěně jest r. 1698. [2]) Hebers Burgen IV 191, Mitth. ndb. Exc. Cl. X 193. [3]) Schaller (Leit. 216) a po něm Sommer (Leit. 261) a Heber (I 223) píší, že byla tato tvrz l. 1339 od Lužičanův zbořena, avšak to se týče hradu, který se jmenoval Schönbach. [4]) Řada držitelův podrobně Mitth. ndb. Exc. Cl. IX 48, stará, více zábavná než pravdivá kronika tamže VII 60.

Chřibský hrádek v první polovině min. století. (Dle kresby Brantlovy.)

Ronov od jihozápadu.

RONOV A STOLINKY.

Západně od Lipého nad Stolinkami strmí hora vysoká, lesem porostlá, homolovité podoby a na všech stranách příkrá, jejíž vrch je korunován černými zříceninami starého hradu *Ronova*. Úpatí její, dobře vzdělané, táhne se rolemi a palouky ke Stolinkám, Radoušovu a Blížvedlům, kteréž jsou okolo hory jako rozsety. Dokud byl hrad tento ve své podstatě, říkalo se mu Ronov.[1])

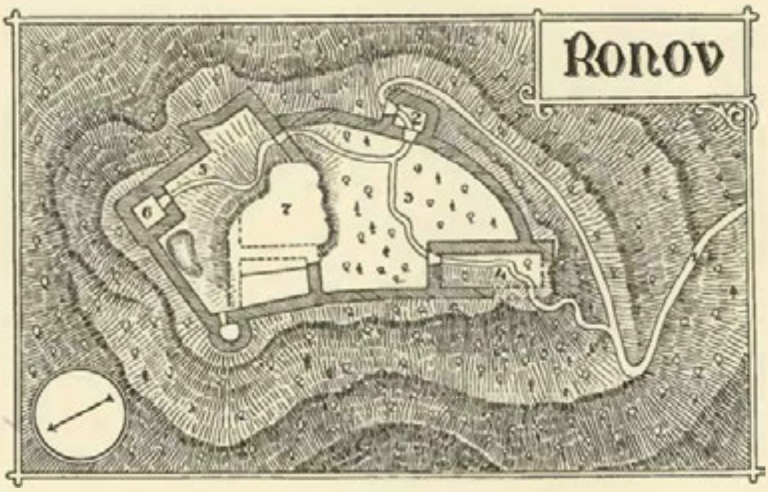
Dobře ještě znáti jest starou cestu, kterou se ke hradu od Stolinek a Blížvedel chodívalo. Od paty asi až do středu kopce stoupá se volněji než v druhé polovici hory, kdež jest cesta strmá tak, že se tu ani s vozy, nýbrž toliko na koních jezdívalo a nyní celé kusy ve schody proměněny jsou. Hora porostlá jest mladým bukovím; každého, kdo touto cestou stoupá, mocně jímá barvitost hory a rozdíl zdí a hory tmavošedých a černých a svěžího zelení. Po dlouhém a pracném putování dojdeš vrchu a uznáš, kterak zříceniny v polokruhu skalnaté temeno objímají. Nevelký byl hrad, ale přepevný, neb ač neměl náspů a příkopův, dodávaly mu pevnosti boky hory na všechny strany příkré a samo o sobě stojící.

Než se přišlo k bráně, zatočila se cesta tak, že šla hodný kus (asi čtvrtinu okolku hradového) pod hradbami až ke *bráně* na způsob bašty povydané a na jihovýchodní straně stojící. Bašta ta má dvéře ven k cestě a též dvéře do dvora, za nimiž v levo viděti díru k zastrčení závory. Jest úplně sesuta. Chodívá se také pěšinou do obdélného čtverhranatého stavení v jihozápadním rohu, kteréž starší badatelé mylně za bránu pokládali, avšak tak nemohlo býti, protože střílny v přízemí obráceny jsou do dvora a nikoliv na venkovskou stranu. Také by se bylo přicházelo k tomuto stavení jen po dřevěných schodech a dnes, kde

[1]) Heber II 49, Bernau, Album I 81.

rum jeho úplně zříceného rohu patu jeho vyplnil, jest cesta k němu velmi příkrá. Jisto jest, že jest toto stavení z té strany ke dvoru docela zavřeno kromě dveří ve zdi vylámáním zvětšených, z nichž však jedna hladká strana zbyla. V stavení tom jest v druhém poschodí okno, proti němu k jihovýchodu dvéře veliké a široké, jimiž se vycházelo na pavlač běžící podle hradeb. Když se vychází do dvora, spatřuje se nade dveřmi střílna zřízená pro ručnice.

Ve vnitřku hradu viděti jest hrubé vysoké hradby, kteréž sesíleny byly dvěma baštami, věží a rohatým opevněním neb hradbou do dvou rohův vybíhající na východní straně. *Věž* na severovýchodním rohu stojící založena je do čtverhranu; vypíná se zdmi svými (1·5 m. hrubými, jejíž venkovské rohy jsou zakulaceny) do výšky 13 m., i lze ji pokládati na ten čas za nejznamenitější zbytek zříceniny. Vchod do přízemí tohoto stavení není teprve v nově prolámán, nýbrž jest již od starodávna a sklenut kamením hned při zakládání tohoto stavení. V přízemí jest k severu okno, výše jsou na všechny strany okna neb dvéře; skrze západní se přišlo na hradbu, skrze jižní na pavlač a tudy se bezpochyby do prvního poschodí chodívalo. Věž tato jest sice ve svých základech nevelká, ale předkům, nezvyklým prostranným světnicím a místnostem, byly prostory její velmi vhodné, poskytujíce jistoty a bezpečnosti. Odtud k západní straně jest *polookrouhlá bašta* ve spodních částech stojící. Do ní jest branka a vedle ní vylámaná střílna. Před ní býval sklep, jehož jícen se v minulém století spatřoval; dnes je již zasypán a místo zde všude rovné.

Plán hradu Ronova.

1. Stará cesta, 2. věž, v jejímž spodku brána, 3. přední hrad, 4. konice, hospodářské místnosti, 5. zadní hrad, 6. věž, 7. palác.

Uprostřed hradiště stával *palác* na temeni hory a skalnaté výšině, která dolní dvůr hodně převyšuje. Posud viděti na svahu drahně kamení a malty. Stolinští založivše při cestě ke hradu křížovou cestu udělali k této výšině schody, postavili tu vysoký kříž na kamenném podstavci, zdi jdoucí odtud k hradbě zarovnali a postavili na ně plechové obrazy Matky Boží a sv. Jana. Ve vedlejším stavení udělali dřevěný domek s lavicí. Že na této výšině pěkně viděti bylo před hradby a přehlédnouti celé okolí, dokazuje posud čarokrásný rozhled, jemuž jest v naší vlasti málo rovných.

Zámek Stolinský jest velké stavení do čtverhranu založené, na jehož některých stranách jsou zbytky příkopu, neb ten zámek kdysi na všech stranách zavíral. V přízemí (od příkopu v prvním poschodí) a v prvním poschodí jsou starožitná okna s kamennými veníři a římsami; v druhém, nižším poschodí bývala též okna, jak ještě viděti, ale zazděna později a na jich místě dána sem a tam okna ovální podoby. Před zámkem jest dvůr, z něhož se jde přes příkop po kamenném mostě ke bráně sice starožitné, ale bez zvláštních ozdob. Ve dvoře čtverhranatém viděti kolonády a arkády, z nichž některé jsou zazděny. V rohovém pokoji, kde biskupové bydlívají, jsou starožitná a krásná kamna jako nějaká prolomená věž. V ostatních pokojích biskupských jest mnoho pěkných obrazův, rovněž tak jsou zajímavé svrchky v ostatních světnicích. Také jest v zámku domácí kaple, nyní obnovená, ale l. 1878 měla ještě svou starou způsobu. Ovšem starý obraz Matky Boží, který dostal l. 1664 první biskup Litoměřický a na oltář pověsil, nebyl tu, nýbrž visel v jednom pokoji, ale byly tu i jiné obrazy rozmanité, které potom přeneseny do Litoměřic. Také lovecké obrazy, které bývaly v postranní místnosti a chodbě, již tu nejsou.[1])

[1]) Obšírněji Paudler, Deutsches Buch I 138—141.

Hrad Kamenice od severu.

Když l. 1197 Hroznata Stolinky Zdeslavovi a jeho bratřím odkazoval, říkalo se té osadě Stvolenec. L. 1226 nazýval se Stvoleník.[1]) Od 14. st. vyskytuje se název Stvolenka vedle německého Drom, Drum neznámého původu.[2]) Ve 14. st. tu byl farní kostel. Patronem jeho byl v l. 1358—1380 *Hynek z Klučova*, jemuž a potomkům pak Kluk říkali. Jeho snad syn byl *Jindřich*, jenž byl l. 1373 na juridické fakultě v Praze bakalářem sv. písma a v l. 1378—1379 rektorem téže fakulty.[3]) *Václav*, vnuk Hynkův, daroval l. 1394 plat kl. sv. Františka v Praze. Žil ještě l. 1401.[4]) Po jeho smrti ujal se sestřenec jeho Zikmund z Nedvědiče statku jako poručník a r. 1419 podával sem faráře sám a l. 1426 s Jindřichem a Alexandrem, sirotky.[5]) Tito byli synové Václavovi a o jejich osudech nemáme paměti kromě jedině toho, že Alexander prodal l. 1440 ves svou Zalužî.[6]) Z ostatku 15. st. o Stolinkách samých není nic známo a zdá se, že připojeny k Ronovu.

Hrad Ronov nepřipomíná se před 15. stol. Byli sice v severních Čechách páni z Ronova, ale ti se psali po hradě Ronově u Žitavy. Hora Ronovská pak stojí tak blízko Radoušova, Stolinek a Blížvedl, že před založením hradu k jednomu z těchto tří zboží (arcibiskupovu, Dokzanskému a Stolinskému) patřívala. Nejspíše se víře podobá, že stála na klášterství Dokzanském. Právo ochranné nad Radoušovem patřilo od r. 1348 Lipským pánům a podobá se víře, že od nich hrad ok. l. 1420 založen a po jich erbu Ronov pojmenován byl. Snad byl zakladatelem *Hynek Hlaváč z Dubé*, jenž l. 1416 Předborovi, Vilémovi a Janovi, bratřím z Ronova, 2700 kop na panství Lipském zapsal.[7]) Dotčený Vilém vyskytuje se po Hlaváči v držení

Ronov, zbytky hradeb na straně severní.

Lipého. Dědictví to se pak dostalo Berkům z pošlosti Milšteinské. *Jaroslav* a *Jindřich*, bratří *Berkové z Dubé* nazývají se l. 1429 pány na Ronově postupujíce hrad svůj Helfenburk.[8]) Jindřich držel Ronov ještě l. 1437 na konci roku a tehda odtud psal Žitavským.[9])

Nějaký čas potom dostal se Ronov *Vilémovi z Ilburka*, který odtud Vartemberkům v bojích jich s Lužičany pomáhal. Tito vystrojili před podzimkem l. 1444 výpravu. Napřed se táhlo před Sloup, jehož okolí zpuštěno, potom vypálen Vrabník a odtud táhli k místu, kteréž jmenuje letopisec Drom.[10]) K němu hnali útokem a stříleli, takže nepřátelé v noci uprchli. Našli tu mnoho zboží a sídlo vypálili. Z popisu jde na jevo, že se tu míní tvrz ve Stolinkách, neb nedokonalou střelbou tehdejší doby nebylo možno vysoko položený Ronov jinak získati, nežli vyležením.

Vilém, byv požehnán na statcích, zemřel l. 1489 dne 11. září a pohřben v Charvatcích na svém statku Mšenském. Následoval po něm syn *Vilém*. Týž byl ženat s Anežkou z Helfenšteina, jíž napřed na Mšeném věnoval, ale l. 1505 věno to na Ronov hrad a tvrz a městečko Stolinky převedl.[11]) Od roku 1517 vyskytuje se jako fojt Horní Lužice, ale zůstal v témž důstojenství jen dvě léta. Zemřel l. 1538 a pohřben v Charvatcích. Posledním svým pořízením (1531, 25. února) odkázal statky své Ronov, Stolinky, Helfenburk, Oltářík a Lemberk Anežce, manželce své, ale jen do života a po' ní Anně, dceři své.[12])

Anežka nebydlela na Ronově, nýbrž ve Stolinkách a žila ještě l. 1550 majíc tu hejtmana Jana z Lungvic.[13]) Zemřela brzo potom a pohřbena ve Stolinkách, kdež se náhrobek její z části nečitelný spatřuje

[1]) Reg. I 194, 326. [2]) Emler, Urbáře 172 mají Drzim jakoby ze staršího Drum. [3]) Arch. univers. Monatsschrift 1827. [4]) Lib. erect. XII 139, Rel. tab. I 589, Lib. conf. [5]) Lib. conf. Arch. č. I 185. [6]) Rel. tab. II 190. [7]) DD. 21 str. 187. [8]) Arch. č. VI 485. [9]) Script. rer. Lusat. I 244. [10]) Tamže 222—223. [11]) DZ. 6 H 21. [12]) DZ. 3 D 15. [13]) DZ. 9 H 5.

Statek přejala po ní dcera *Anna* vdaná v prvním loži za Jindřicha Kurcpacha z Trachenburka, v druhém za Ludvíka Bezdružického z Kolovrat, věno však Anežčino dostalo se vnučce její Anežce Kurcpachové podle zápisu jí l. 1541 učiněného.[1]) Anna zemřela l. 1554 zůstavivši z prvního manželství syny *Viléma* a *Jindřicha*. Tito porovnali se s otčímem svým o všechny náklady, které byl s n. manželkou na panství Stolinské učinil a kromě toho učinili smlouvu mezi sebou, že Jindřich ujal všechen statek a slíbil odtud úrok bratru vydávati.[2])

Jindřich zemřel l. 1589 a pohřben ve Stolinkách. Synův neměl a proto odkázal všechen svůj statek manželce *Evě z Vartemberka*, ale jen do její smrti; po ní se měly dostati vnučce *Evě* (dceři po n. Jindřichovi z Lobkovic a Anně Kurcpachové), manželce *Jáchyma Malcána z Pencelinu*. Tento tvářil se hned od r. 1590 jako pravý pán. Odbyl Jindřicha mladšího Kurcpacha, jenž si práva k Ronovu pokládal již l. 1590, ačkoliv mu manželka teprve l. 1591 práv svých postoupila.[3]) Eva Kurcpachová ani se tuším vlády neujala. Na zaplacení dluhů usnesli se dědici některé vesnice panství Helfenburského prodati,[4]) ale i to nestačilo. Prodal tedy Jáchym l. 1603 zámek Ronov, tvrz Stolinky, městečka a vesnice *Alžbětě Vartemberské z Vartemberka* na Novém zámku a Lipém.[5]) Tato byla manželkou *Zikmunda z Vartemberka*. S ním měla syna, který po její smrti Ronov zdědil.[6]) Po brzké smrti mladého pána dědil otec a po tomto bratr jeho Jan a ten prodal

Zámek ve Stolinkách.

(1608) panství Stolinské *Adamovi Hrzánovi z Harasova*.[7]) Na Ronově se již drahnou dobu nebydlívalo, v poslední době pak dokonce opuštěn. L. 1608 se poprvé nazývá pustým zámkem.

Adam postoupil Stolinek synu svému *Mikuláši*, ale jen jemu samému, a to toliko k užívání. Mikuláš se nachází v l. 1611—1615 v držení téhož statku. Když pak potom umřel otec, zase statek ujal.[8]) L. 1619 zemřel Adam a pozůstalí jeho tři synové se o statky po něm rozdělili. Zdeslav dostal Stolinky a Skalku, Jan Červený hrádek a Vilém Landškroun. Ač byl Zdeslav vinným v povstání, přece v držení statku svého zanechán. Ale protože, stav se evangelickým, chtěl se ze země vystěhovati, prodal Stolinky (1623) manželce *Alžbětě Hrzance* roz. *Haugvicové z Biskupic*.[9]) Když však Zdeslav l. 1631 se Sasy do Čech přišel a svých bývalých statků se ujímal, byl l. 1634 jmění svého odsouzen. Stolinky tehda zabrány, ale po dvou letech Alžbětě zase navráceny.[10]) Alžběta bydlívala s manželem, jemuž l. 1633 statek svůj odkázala, v Drážďanech, ale zemřela l. 1638 v Čechách. Zdeslav držel pak Stolinky až do smrti (1642). Posledním pořízením svým odkázal statek svůj *Anně*, sestře n. manželky své.[11]) Ale po smrti jeho našlo se tolik dluhů, že bylo na statek od věřitelů saženo. Aby k zaplacení přišli, prodán l. 1647 Arnoštovi z Harachu, kardinálu a arcibiskupu.[12]) Tento je koupil z ušetřených solních peněz k nadání biskupství, jež se nově v Litoměřicích zříditi mělo. Velkostatek zůstal v držení biskupství až na naši dobu.

---

[1]) DZ. 83 A 29. [2]) DZ. 292 O 7. [3]) DZ. 25 K 10, 176 K 181. [4]) DZ. 170 M 10. [5]) DZ. 177 H 25. [6]) DZ. 132 H 24. [7]) DZ. 183 F 4. [8]) Reg. kom. soudu, Rozvržení, DZ. [9]) DZ. 292 J 11. [10]) Bílek, Děje konf. [11]) DZ. 147 Q 6. [12]) DZ. 304 H 19.

Hřídelík.

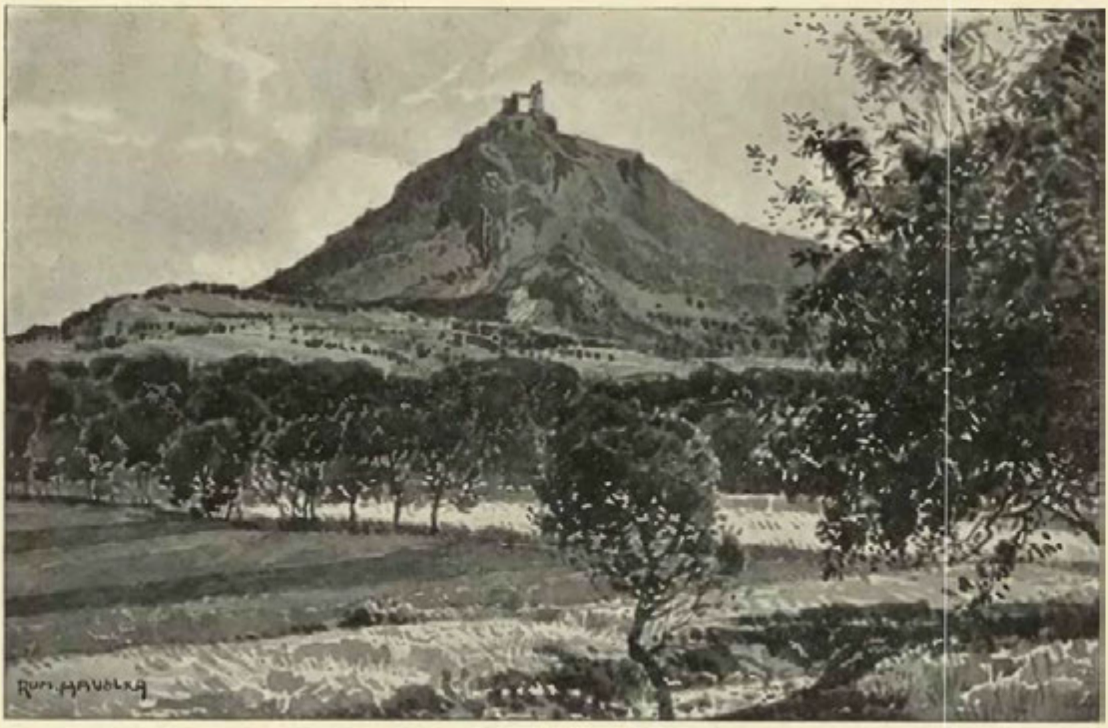
HŘÍDELÍK HRAD.

Jižně od Blížvedl spatřuje se pahrbek a na něm strmá skála písková, řečená obyčejně Starý hrad (altes Haus). K severní a západní straně jsou okolo skaliska náspy a příkopy, na ostatních stranách jsou boky návrší, na němž skalisko stojí strmé a postačily tu asi pouhé zdi k dostatečné pevnosti. Skalisko, jen po žebříku přístupné, jest na svém povrchu prázdné a viděti tu jen základy zdí. Rozsedlina jeho, kde jest skála přetržena, vyplněna zdí, která vyniká nad skálu.[1])

Blížvedly neb Blížebydly byly prvotně královstvím a darovány k *biskupství Pražskému.* Václav král pak je povýšil (1290) na městečko.[2]) Kým a kdy byl Hřídelík vystavěn, není známo. Podle panujícího zvyku nedostal německého pojmenování, nýbrž dědil jméno své po skále, které obyvatelstvo tehda české hřídelík neb sloup říkalo. L. 1334 již stál a byl tu Martin purkrabí biskupovým.[3]) Ačkoliv se pak pokládal za příslušenství panství Helfenburského, přece měl ještě okolo l. 1390 svou správu. Blížvedlští byli povinni svážeti ke Hřídelíku obilí ke mlýnu a mouku, též pivo koupené buď v Ústí n. L. aneb v Radoušově. Asi po r. 1420 hrad opuštěn. Blížvedly patřily později k panství Stolinskému.

---

[1]) Heber III 215. [2]) Rkps arch. kap. XXV 9, Reg. II 1229. [3]) Reg. IV 34.

Hrad Košťálov.

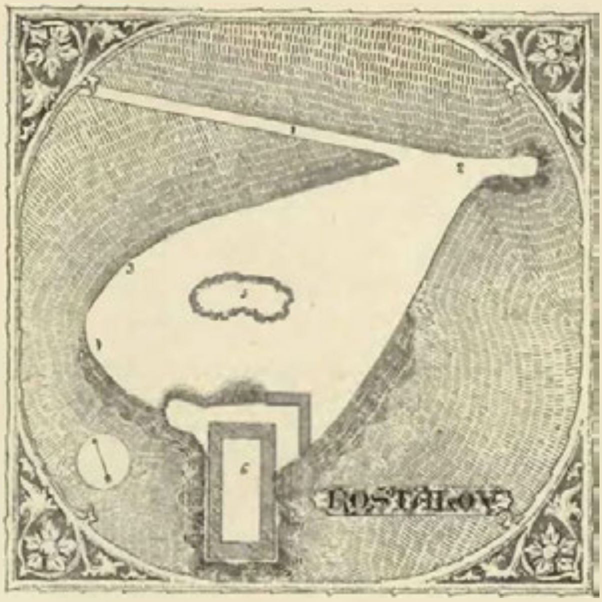
KOŠŤÁLOV HRAD.

Nad Třebenici vypíná se vysoko hora Košťálovská, strmá na tři strany a souvisíc jen východně se hřebenem, který se táhne od Jenčic a blízké vysočiny. Hora tato má vzhled velebný. Boky jsou skalnaté, na patě lada, t. j. pastviny, na nichž skály a stromoví, pod horou též luhy a porostliny a v tu stranu k Jenčicům vinice, na nichž se rodí chvalně známé víno Košťálovské. Na východním úpatí jest rybníček zdělaný k potřebě hradu tak, že počátek rokle zavřen byl náspem a hrází polookrouhlou; v rybníčku drží se posud voda a roste tam velmi mnoho křoví. Stará cesta jde od něho skrze luh až na lada, kde se spatřují známky bývalé studně, již dávno zasypané a ležící v pravo od cesty; lidé, kteří tu kopali, přišli ještě na kamenné vroubení.

Cesta na hrad vede zvolna vedle nepatrného náspu či plotiště (po levé ruce), pak se otáčí do vrchu, takže plotiště zůstane po pravé straně, pak zase zatáčka. Tam, kde byla brána, není ani památky po zdech Nedaleko odtud byla zeď, která se v letě r. 1883 sřítila a poněvadž byla z dolejška podkopávána, dostala pitvorný tvar, jsouc nahoře širší než dole.

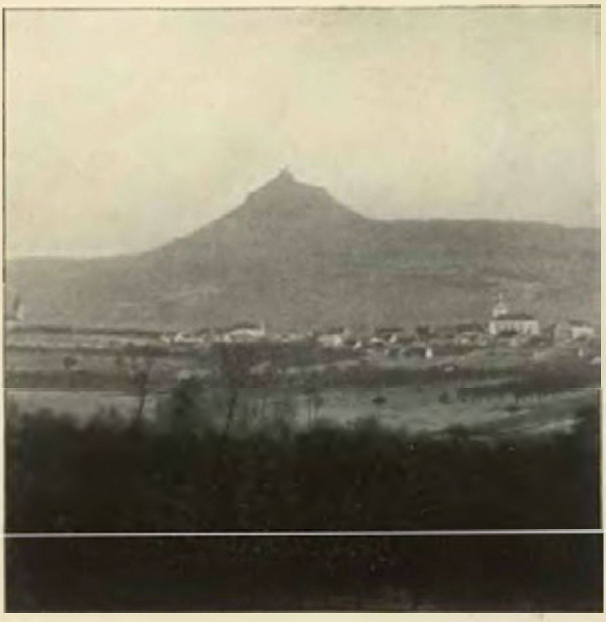
Na vrchu jest prostranné místo docela prázdné. Bývalo kdysi zavřeno hradbami, z nichž viděti základní zdi, ale zbytkův jest pramálo. Na východním konci u brány byla bezpochyby kuchyně. Tak se soudí z nálezů, které tu učinil soused Čejka, jenž více z libosti než z potřeby prokopával každé místečko, kde něco najíti se domníval a nálezy odevzdával do Třebenského musea. Kde ta kuchyně bývala, našel zbytky kachlů starších i mladších, zbytky kuchyňského nádobí, spálené cihly z komína, saze spečené a j. v. Na severozápadním konci přišel na dvě místnosti, kovárnu a sklep na železo. Zde našel veliké množství železa, hřebů a podkov. Nepřikládaje tomu s počátku cenu, prodával železo obchodníkům na libry. Uprostřed toho prázdného místa jest prohlubeň nehluboká, sice prostranná; jsou to zasypané sklepy. Všechno popsané bylo *dolním hradem.*

Horní hrad není velký, ale byl velice pevný, obsahuje jedině palác stojící na strmé skále, hradbu, z níž zbyl kousek na východní straně a hrubý taras, kterým jest vyzděn severovýchodní roh skály, aby se nemohla drobiti. Přístup k němu jest nyní po pěšince dosti pohodlné, protože strmost skály pominula, když bylo spadlo na ni množství rumu a kamení. Palác jest čtverhranaté, obdélné stavení, jež má hrubé zdi. Vchod do něho byl od východu. Bývalé přízemí jest z části zasypáno a bývalo úplně tmavé; jak se zdá, bývalo rozděleno jednou podlahou na dvé a nad podlahou byla na západní straně střílna. V prvním poschodí byla obdélná okna s výklenky. Z druhého poschodí zbylo malé okno; ostatek se sřítil. Nad tím oknem jest zbytek třetího poschodí s oknem velkým, jehož klenutí však schází.[1])

Vysvětlení plánu:
1. Stará cesta, 2. místo kuchyně, 3. místo kovárny, 4. bývalý sklep na železo, 5. prohlubeň z bývalých sklepů, 6. palác.

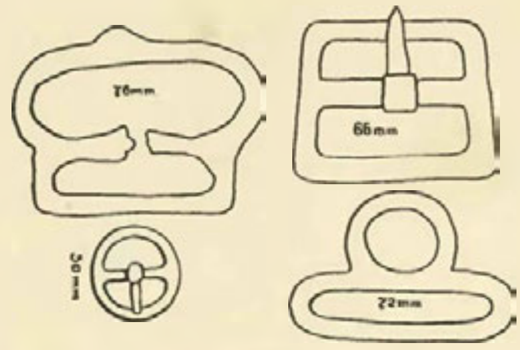
Museum Třebenské obsahuje množství věcí na Košťálově nalezených a jsou ku podivu dobře zachované, protože jim vlhko na suché hoře málo škodilo. Jsou tu rozmanité klíče a zámky až z 15. století, přazky a jiné železné a kovové věci, asi 150 ne-li více střel, ostruhy, hvězdy od nich, třmeny, kusy uzd, podkovy a j. Zajímavé jsou zbytky kachlů. Na jednom z nich viděti jest krk a hlavu gryfa s rozevřenými ústy a vyplazeným jazykem. Jiný kachel má římsu jako cimbuří a pod stínkami střídají se štíty se lvem a orlicí. Na jiném je podobné cimbuří, ale na místě štítků jsou pole a na nich proti sobě medvědi stojící s vyplazenými jazyky, držící v předních drápech větve neb cosi podobného. Na kousku jednom je vytlačena chrpa, na jiných hlavy lidské všelijaké podoby a tvářnosti.

Třebenice s Košťálovem v pozadí.
Dle fot. Jos. Němce v Praze-II.

Košťálov založen ve 14. století, ale není známo kým a také nejsou známi jeho držitelé. L. 1372 byl tu purkrabí *Aleš* mladší *ze Slavětína*, jemuž se stala t. r. zvláštní příhoda. Hrom uhodil do hradu a sjel do světnice, kdež byl Aleš s manželkou, ale nic jiného jim neudělal, než že spálil špice neb nosy jejich na střevících. Tím byli prý tak přestrašeni, že již nechtěli na hradě zůstávati.[2]) Mravokárcům naskytla se z toho příležitost ukazovati na Boží trest za přepiatost v přepychu. Ve při jakési s duchovním, v níž nechtěl ustoupiti, upadl do klatby, z níž l. 1378 propuštěn. Ještě l. 1380 nazývá se seděním na Košťálově.[3]) Odtud zase až do válek náboženských není paměti o Košťálovu, zdá se, že byl v držení nějakého mocného rodu, snad *Zajícův z Hazemburka*. L. 1422 v listopadu leželi Čechové pod obojí polem pod Košťálovem. L. 1423 bydlel tu Martin z Kystry snad jako pur-

[1]) Srovn. Hebers Burgen III 88. [2]) Beneš z Veitmile. L. 1378 zbaven byl klatby a byl purkrabí na Košťálově ještě l. 1380 (Tadra, Acta jud. I 291, list v rkps. VIII C 14 bibl. Pražské). [3]) Tadra, Acta jud. I 291, rkps. bibl. Praž. VIII C 14.

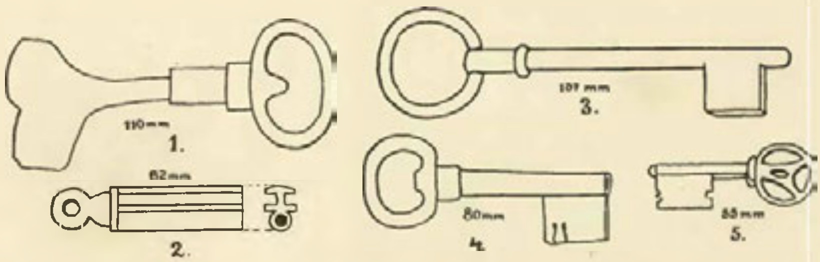
Přazky nalezené na Košťálově. (Museum v Třebenicích.)

krabě.[1]) Asi v ty časy dostal se *Kaplířům ze Sulevic*, kteří jej pak déle než půldruhého století drželi. *Jan* Kaplíř připomíná se v letech 1424—1435 jako patron kostelův v Čížkovicích a Syřevicích a ovšem také jako pán na Košťálově. Již od r. 1423 byl v držení Třebenic s okolními vesnicemi, kteréž mu císař Zikmund zápisem (1436) ponechal.[2]) Můžeme-li věřiti Paprockému, žil ještě l. 1445,[3]) avšak již téhož a pak následujícího roku *Vácslav*, syn jeho, a Mikuláš, purkrabě, řídili některé záležitosti v Třebenicích.[4]) Jak se zdá, dělil se Vácslav l. 1450 s mladším svým bratrem *Buškem* a dostav za díl Čížkovice, převedl sem věno své manželky.[5]) Bušek, jenž podržel Košťálov za díl, byl l. 1452 na sněmě Pražském při volbě správce a ve válkách s jednotou panskou byl na královĕ straně, ač král Třebenice od Kaplířův vyplatil. S bratrem svým (tuším bezdětným) vstoupil na spolek, takže po něm zboží jeho dědil.[6]) Zboží řídili za něho (1459—1462) Hárovník, purkrabě, a Hersa a Fráněk, úředníci.[7]) Bohuslav připomíná se naposled l. 1480, kdež koupil zápisné vsi Bohušovice a Brňany.[8])

Dobeš, *Zdeslav* a *Jan*, bratří, byli synové buď Vácslavovi neb Bohuslavovi, ale snad tohoto. O své mnohé zboží podělili se l. 1486 po hromnicích. Dobeš dostal Sulevice, nejstarší zboží té rodiny, Zdeslav dostal hrad Košťálov s poplužným dvorem, ves a některé blízké vesnice, Jan nejmladší dostal Čížkovice též s blízkými vesnicemi. Bohušovice a Brňany byly společné všem třem. Výminka byla učiněna, že Košťálov má býti otevřen všem bratřím a Sulevický držitel má bydleti jmenovitě na dolním hradě na velikém domě se svou čeledí a Čížkovský má býti též na dolním hradě v dolním domku, a kdyby toho potřeba byla, mají na svrchní hrad puštěni býti, avšak každý s čeledí má se stravou opatřiti. Střelba a hájení hradu zůstalo společným všem bratřím.[9]) Zdeslav potom (1489) na svém díle věnoval.[10])

Zdeslav připomíná se až do r. 1534, tehda koupil lesy Lipolc a Vranici a tuším také Milešov.[11]) Synové jeho byli *Jan*, *Mikuláš*, *Bušek* a *Vácslav*. L. 1545 si zámek Košťálov s vesnicemi v obnovené dsky zemské vložili.[12]) Jsouce do té doby nedílni, nepříliš dobře se srovnávali. L. 1541 žaloval Jan na Mikuláše, že přišed do obydlí jeho, naň zúmyslnou půtku učinil, jej potřel a bíti chtěl.[13]) Když se potom rozdělili, Jan a Mikuláš dostali Košťálov, takže tu každý měl díl. Bušek držel později Libčeves a Vácslav měl Milešov. Jako společní držitelé Košťálova měli také při o popravu při Třebenicích. Dříve prý na Kozích hůrkách byly dvě popravy, jedna Třebenských a druhá ke Košťálovu. L. 1557 Třebenští zkazivše na rozkaz abatyše u sv. Jiří obě popravy, novou šibenici si zřídili, a to na gruntech Kaplířův. Tito vzavše tedy lidi popravu zkazili a šibenici dali posekati.[14])

Ačkoliv měl Jan díl na hradě, nebydlíval tu, nýbrž bydlíval na nové tvrzi při dvoře Košťálovském. Patrně byl příchod na vysokou horu, na kterou se vozem jeti nemohlo, obtížný a snad již Zdeslav tuto novou tvrz vyzdvihl. Kromě toho také bydlíval na statku svém Skalce. Zemřel záhy (již před r. 1563) a také jediný jeho syn *Zdeslav* neměl dlouhého živobytí. Tento zemřel ku konci l. 1565. Z manželky své Evy měl

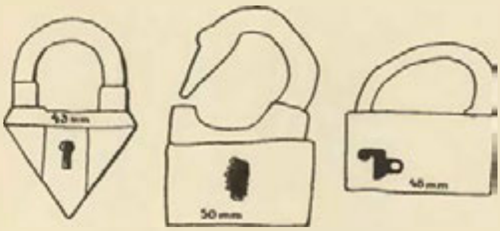

Klíče nalezené na Košťálově. (Museum v Třebenicích.)

[1]) Lib. conf. Palacký, urk. Beitr. I 503. [2]) Lib. conf. Arch. c. k. dvorský. [3]) O st ryt. 99. [4]) Stará kniha Třebenská. Mikuláš ještě 1454 purkrabě. [5]) Rel. tab. II 218. [6]) Arch. č. II 310, Rel. tab. II 275. [7]) Stará kniha Třebenská. [8]) Arch. c. k. dvorský. [9]) Starou kopii dílčích ceduli míval A. P. Schmidt. Otiskl Teige v Arch. č. [10]) Rel. tab. II 439. [11]) DD. 62 str. 501. [12]) DZ. 250 H 27. [13]) Reg. kom. s. [14]) Reg. k. s.

jedinou dceru Annu, kteréž posledním svým pořízením všechen svůj statek odkázal, avšak při tom ustanovil, že manželka, kdyby později s dcerou, až by let došla, býti nechtěla, že se může uvázati v tvrz a dvůr Košťálov a díl hradu a to držeti do smrti anebo stavu svého změnění.[1]) Díl ten každým způsobem měla potom Anna a její dědici ke hradu Skalce.

Mikuláš přečkal i bratra i synovce a žil ještě l. 1567; tehda sebrav velký počet svých poddaných přišel na grunty Čížkovského, řečené »pod prstí«, a tu hráz okolo vinice kázal rozmetati.[2]) Synové jeho byli *Zdeslav* a *Jiří*, z nichž onen již l. 1576 prováděl kousky své bujnosti. O Jiřím po roce 1587 nic nevíme. Zdeslav žil ještě l. 1592. Tehda jeda na silnici od Košťálova ke Vchynicům, ve zlosti vystřelil na člověka jednoho z Libčevsi z ručnice broky nabité a prostřelil ho na jednom místě.[3]) Okolo l. 1603 připomíná se *Jan Kaplíř ze Sulevic* na Košťálově.[4]) Snad byl synem Zdeslavovým, jenž brzy zemřel. Statek Košťálovský zdědily pak Estera Míčanova, Dorota Říčanská a Anna Vchynská, sestry, tuším dcery Zdeslavovy, a od těch postoupen 1609 *Adamovi ze Vchynic a z Tetova.*[5])

Obrazy zámků nalezených na Košťálově.
(Museum v Třebenicích.)

Také Adam na starém hradě nebydlíval. Míval ve vsi dvůr poplužný a při něm tvrz, takže byly dvě tvrze blízko sebe, ale ta hrubě zpustla buď od nebydlení neb vojenské spousty. Starý hrad byv opuštěn zpustl. Když tedy všechen statek Adamův zabrán, připomíná se v jeho částech i Starý hrad Košťálov pustý.[6]) Statek ten měla manželka jeho v držení do r. 1628, ale tehda jí vzat a 1629 prodán *Maří Majdaleně Trčkové z Lobkovic* k rukám syna jejího *Adama Erdmana.*[7]) Vchynský slouže pak nepřátelům, přišel 1634 se Švédy do Litoměřic a sloužil jim při zásobování. Zejména sebral všechno obilí na Košťálově (prý na hradě?) a přivezl je do Litoměřic.[8])

Za Trčků připojen jest tento díl Košťálova k Čížkovicům. Oba statky zase zabrány po zavraždění Adama Trčky. Vedle kr. resoluce 1636, 4. července darovány *Anežce z Varrensbachu*, vdově, potom zase provdané za nejvyššího Vernera Pallanta; ale majestát l. 1638 sepsaný pro rozličné překážky nemohl býti vložen ve dsky zemské a tudíž také odevzdání statku zamezováno. Teprve l. 1655 oboje statky *Gustavovi*, synu Anežčinu, odevzdány.[9]) Gustav zemřel l. 1689 jsa posledním svého rodu. Po něm dědila oba statky napřed manželka Marie Sidonie roz. Šlikovna a když ta zemřela, syn a dvě dcery z prvního manželství s hrabětem ze Friedburka. Ti prodali 1692 Čížkovice a Košťálov *klášteru sv. Jiří.*[10]) Společnými držiteli pustého hradu a hory pod ním byly vrchnost Čížkovská a Skalecká. Boky hory, které v starší době neměly důležitosti, nebyly pořádně odděleny a lovy na nich byly společné. I stalo se l. 1700 mezi abatyší u sv. Jiří a Janem Leopoldem Hrzánem ujednání, že se boky hory rozdělily na tři díly. Jeden díl od rohu starého hradu zůstal klášteru, ostatní dva díly i s pustým hradem ponechány při Skalce.[11])

---

[1]) DZ. 15 K 16. [2]) Reg. kom. s. [3]) Reg. kom. s. [4]) V. U. Sp. 1898 I 73. [5]) DZm. 236 Z 8. [6]) Bílek, Děje konf. 855. Také mezi částmi Skaleckého panství připomíná se l. 1622 vrch pustý zámek, slove Starý Košťálov a pod ním dvůr Mladý Košťálov (DZ. 193 K 25). [7]) Bílek, Děje konf. 855. [8]) Lippert, Leitmeritz 425. [9]) Bílek, Děje konf. 705. [10]) DZ. 401 M 26. [11]) DZ. 407 E 2.

Z kachlíku nalezeného na Košťálově.
(Museum v Třebenicích.)

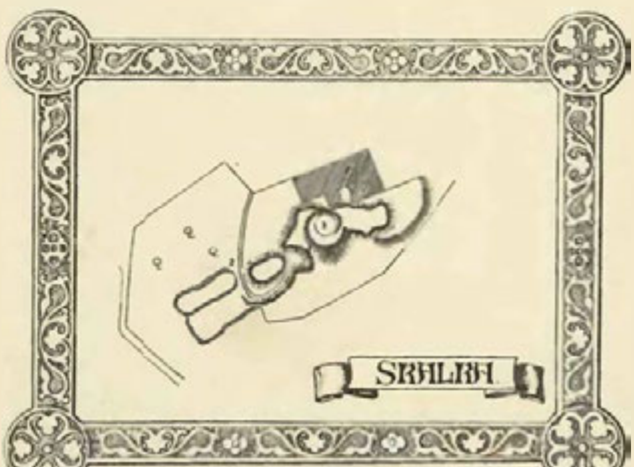
HRAD SKALKA.

Vším právem zasloužil si hrad Skalka své pojmenování, neb stál na samé skalce, jsa na ní takřka přilepen. Jeho zbytek stojí sice na hoře porostlé stromovím, na jejímž úpatí jest starodávná Vlastislav, a v krajině rozkošné a pro svůj půvab známé, ale z té hory vyniká bradlo čili skalnatý hřeben, na jehož nejvyšší části stojí stará věž, již ze zdálí viditelná.

Nový zámek stojí při samém dvoře poplužném na úpatí dotčeného bradla, takže se ho střecha skorem dotýká. Vystavěn byv po opuštění hradu, dostal způsobu jako mívají prostá stavení 18. st. Jest dvě poschodí vysoký a lícem svým obrácen k severozápadu, kdež také má vchod.

Za zámkem jest zahrada, kterouž se přichází do druhé zahrady. V této mezi krajem hory a spádem jejím a mezi skalou, na níž stojí hrad, jest kus zdi, zbytek *brány*, kterou se do hradu vcházelo. Snad byl také přístup od druhé strany, ale nepohodlný po skále. Sice dnes nesnadno říci, jak to bývalo, dnes pak jsou cestičky pěkně upraveny.

Bývalé *předhradí* jest nyní krásná zahrada, kteréž správce zdejší užívá. Jest rovná, ale úzká, jsouc na úpatí vysokého bradla a sahajíc jen na kraj hory zde srázně spadající. Skrze dvířka (obyčejně zamčená) vyjde se ven a kráčí se pak pěšinou a po schůdkách nahoru. Tu se spojuje tato pěšina s jinou pěšinou, která jde od strany dvorské. Dobře urovnaná pěšina vine se pak okolo skal až k příkopu ve skále vytesanému, přes nějž staří kráčeli po zvoditém mostě; nyní však to nejde jinak než sestoupiti dolů a na kraji hory dostati se k *vlastnímu hradu*. Za příkopem jest ještě kousek zdi od bývalé brány. Sice není na této kostrbaté skále žádného zdiva kromě věže a tohoto kousku brány. Snad tu bylo jen dřevěné stavení, ovšem nepříliš velké.

Vysvětlení plánku:
1. Nový zámek, 2. místo brány, 3. příkop, 4. věž.

Na nejvyšším místě skály, jejíž stěny rovně spadají, stojí starobylá věž. Zdá se býti základu okrouhlého, ale není tomu tak; základní její čáry blíží se oválu, avšak nelze to přesně určiti, poněvadž jest spodek její nepřístupný, ano celá věž jest bez vysokého žebříku nepřístupnou a kdo se odváží vstoupati po žebříku, musí překonati velké obtíže, uváží-li se, že skála samotná jest několik sáhův vysoká a vchod do věže zase některý sáh nad skalou. Věž jest prý 19 m. vysoká, stavěna z bílého lomeného kamene, který se od čedičové skály odráží. Branka do ní, asi 4 m. vysoko se nacházející, jest pěkně sklenutá, ale některé veníře jsou vylomeny. Věž jest nekryta a dosti hluboká, poněvadž se nachází v jejím spodku *vězení*.

Bývalý farář Sutomský vypravovával, že viděl ve vězení nápis od vězně z dlouhé chvíle vyškrabaný: Já Anděl jsem seděl sedm neděl, že jsem, ale tak to říkal, jak si to domýšlel. Dr. Václav Pařík dobré paměti dal l. 1899 oba nápisy hrnčířskou hlinou otisknouti a potom sádrou vylíti a otisky fotografovati. Sám četl nápisy na otiscích, kdež zřetelněji se poznávaly než na fotografiích. Jsouť pak takto:

Nápis I. ve vězení na Skalce.

LETA 1605
IAN ANDEL
SEDEL ZE SEM
GEDNOHO
TV NEDEPO SWA WITE
NEDEL 20

totiž: Léta 1605 Jan Anděl seděl, že sem jednoho (zbil? okradl? jest nezřetelné) tu neděli po svatém Vítě neděl 20.

Druhý nápis není tak zřetelně vyškrabán jako první a nelze jej dobře rozluštiti. Poznává se:

ANNO DOMINI LETA 1615
S R DOMI PAWEL PA
NIE SKAL
SKEHO SEDEL
PROKRA

t. j. Anno domini, léta 1615 s. r. domi. Pavel páně Skalského seděl pro krádež.[1])

O Skalce není nic známo před dobou Karla IV. V žádné z hojných pamětí okolí se nepřipomíná a lze za to míti, že tu hrad vyzdvižen teprve ve 14. století. *Petr ze Skalky* byl v l. 1357—1360 spolupatronem v Žimi a měl l. 1359 dva hlasy podacího v Sutomi, třetí hlas měl *Ješek ze Skalky*, syn Fraňkův, jenž byl (zván Jícha) v l. 1369—1378 také spolupatronem v Žimi.[2]) *Kunrát* (snad Petrův syn) byl l. 1363 spolupatronem v Lípě a Měrunicích; tehda připomíná se s bratřími, kteří se nejmenují, ale byli to snad *Rydkéř*, *Petr* a *Erhart*. Rydkéř byl v l. 1368—1375 spolupatronem v Měrunicích,[3]) koupil s bratřími l. 1386 dva dvory kmecí v Žichově a obdařili t. r. faráře Měruňského proto, aby svolil k odštěpení kostela Mokovského a zřízení za farní.[4]) V téže vsi koupili tehda plat v Mokově, připomínají se pak v l. 1386—1400 často jako patronové kostelův v Sutomi, Řehlovicích, Měrunicích a Žimi. Kromě toho připomínají se často v pamětech tehdejších prodávajíce platy pro kostely.[5]) Petr žil ještě l. 1401. Tehda dostal od papeže sám třetí povolení, aby mohl zříditi oltář. I založil s Rydkéřem a Havlem, farářem Chadžovským, oltář Matky Boží, sv. Jiří a Ignáce v kostele Pražském.[6]) Nedlouho potom Petr zemřel a ostatní bratří připomínají se potom nejednou zase prodávajíce platy pro kostely.[7]) Vrchnostenská práva na Skalce vykonávali ještě l. 1407 jako patronové kostela Sutomského a Rydkéř prodal tehda plat na Lhotě.[8]) Po Skalce se psali ještě l. 1411 snad jsouce v jejím držení.[9]) L. 1416 byli již oba, nazývajíce se z Řehlovic, mrtvi.[10]) Erb jejich, na štítě polovičném v pravo půl orlice a v levo pruh na příč, přejali Kaplířové ze Sulevic na svůj štít, snad po nich podědivše.

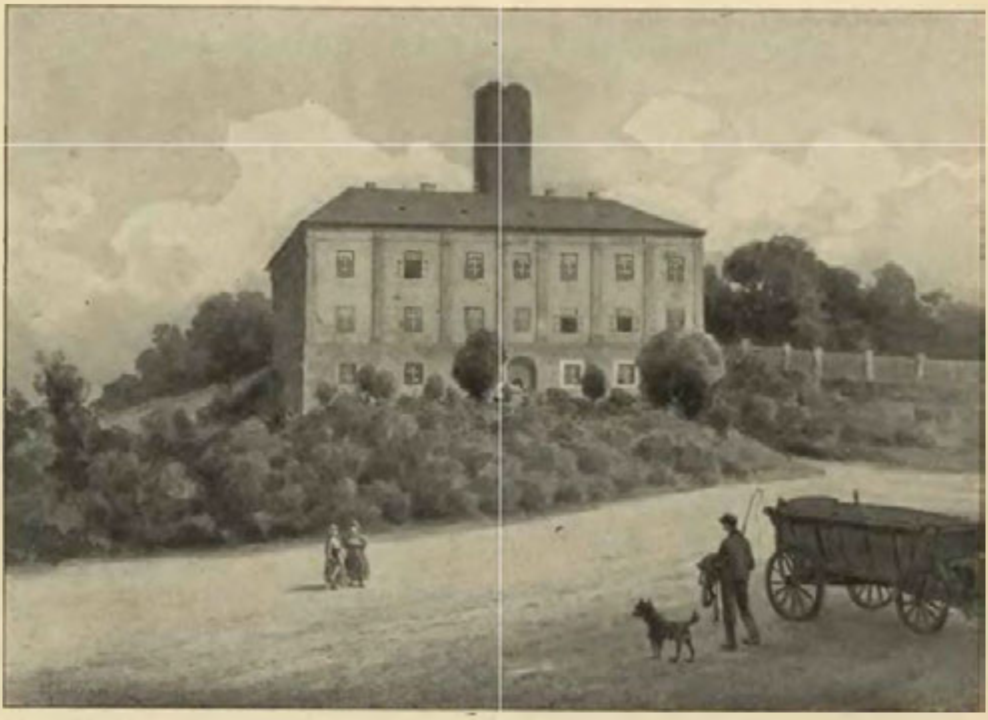
Nápis II. ve vězení na Skalce.

Držitelem Skalky l. 1411 snad byl *Herbort ze Skalky* rodu neznámého, jenž měl tehda při s pánem Brozanským,[11]) avšak již l. 1414 měl Skalku *Hanuš ze Sulevic*[12]) a l. 1417 byl sám druhý patronem kostela v Sutomi a léta 1426 v Lípě. Jako celá okolní krajina stál léta 1420 při straně pod jednou a najal se králi Zikmundovi vojensky, začež obdržel 10. srpna záškodní list, avšak jen list a peněz nic.[13]) L. 1437 byl již

[1]) Popis hradu též u Hebra v III. díle. [2]) Lib. conf. Borový, Lib. erect. I 7. [3]) Spolupatrony v Lípě l. 1378 *Hanuš* a *Petr* bratří *ze Skalky*. [4]) Borový, Lib. erect. II 227, 241, Rel. tab. I 511. [5]) Lib. conf., erect. [6]) Mon. Vat. Lib. erect. VI 176. [7]) Lib. erect. [8]) Lib. conf., erect. V 164. [9]) Lib. erect. VIII 139, Erhart ještě l. 1415 (Lib. conf). [10]) DD. 15 f. 292. [11]) DD. 19 f. 220. [12]) Arch. český I 397. [13]) Tamže 507—508.

mrtev zůstaviv vdovu Annu z Bělušic a z Chadžova,[1]) kteráž byla pak poručnicí nezletilých dětí.[2]) Z těch však známe jen *Hanuše* a *Albrechta*, kteří ukazovali l. 1453 list záškodní otci jich daný. Albrecht se nepřipomíná v pozdějších pamětech (aspoň nikoliv jako pán na Skalce) a zůstal tudíž Hanuš samotným pánem. Našli jsme jej naposled k roku 1460.[3]) Pan *Jindřich* Skalecký, jenž se l. 1465 připomíná, byl bezpochyby jeho syn a vyskytuje se v pamětech až do r. 1489, třebas žil déle.[4]) Synův neměl, než měl jedinou dceru *Markétu*, která po něm Skalku dědila a léta 1496 následovní poručenství o ní učinila. Zapsala mateři své *Markétě ze Vchynic* ale teprve po smrti své hrad a dvůr Skalku a vsi Sutom, Chvalovice, Teplou, Vlastislav, Třtěn, Želevice, ale s tou výminkou, kdyby máti zemřela a o tom zboží jinak nezřídila, aby spadlo na Bohuslava Dlaska ze Vchynic.

Jestli se tak dálo, jak svědčí toto poručenství, není známo; sice se jen ví, že měl Skalku l. 1522 *Jiří Vrš ze Sadlna*, jenž měl manželku Annu ze Sulevic.[5]) Zdělav l. 1536 poslední pořízení, zemřel některý čas potom. Poručníky dětí nedospělých byli Jan a Albrecht strýci ze Sulevic. Ti shledávajíce, že nelze statek udržeti, prodali Skalku před r. 1540 *Janovi ze Vřesovic.*[6]) Tento sice věnoval na Skalce hned, když

Hrad Skalka.

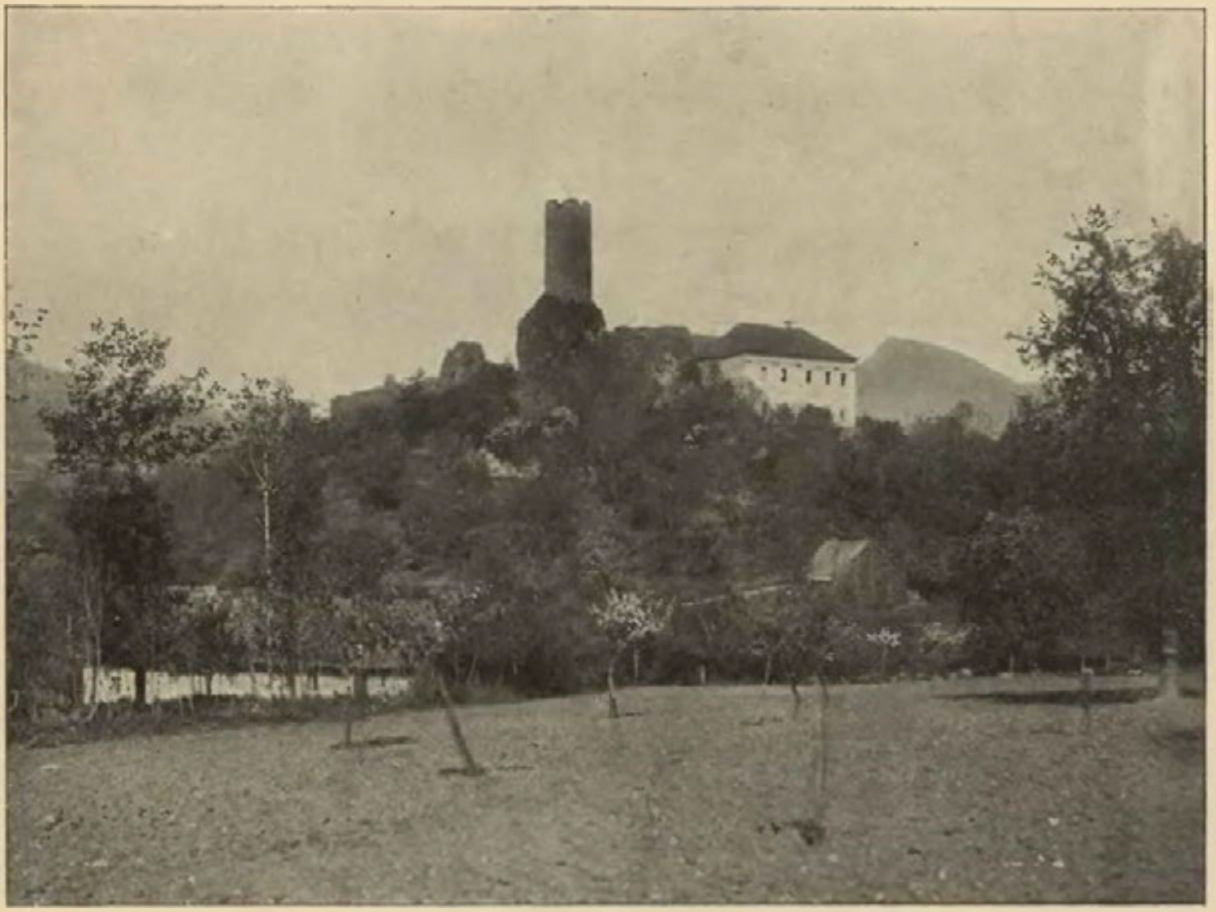
ji koupil, manželce své Anně z Gutšteina, ale nepodržel jí, nýbrž prodal ji l. 1544 *Janovi Kaplíři ze Sulevic* na Košťálově.[7]) Jan žil ještě l. 1558, maje tehda při o šibenici u Třebenic. *Zdeslav*, syn jeho, připomíná se poprvé l. 1564,[8]) ale zemřel již buď 1565 na konci, aneb 1566 na začátku roku. Dědičkami jeho byly vdova Eva Kunšovna z Lukovce a dcera *Anna*. Matka, jsouc poručnicí nad dcerou, měla na vůli, chce-li s ní hospodařiti, aneb nechtěla-li s ní býti, mohla držeti díl Košťálovský n. Zdeslavův.[9]) Ale Eva neodcházela od dcery, nýbrž byla při ní, a proto se psala ještě l. 1574 seděním na Skalce. Hedvika Kaplířova z Doupova mluvila kdesi o ní: »ona na Skalce nic jiného nedělá, než žere a pije a se užírá a dceru svou že též k tomu vede, aby se užírala, drak tlustej; můj pán o to jednal, nikda toho hodna nebyla, aby se do toho rodu dostala.«[10])

Anna vdala se za *Adama Hrzána z Harasova*, jenž se již l. 1578 psal seděním na Skalce,[11]) témuž manželu zapsala l. 1579 všechny své spravedlnosti.[12]) Adam byl pán šetrný a koupil 1588 Landškroun,

[1]) DD. 15 f. 305. [2]) Arch. musejní. [3]) Knihy Lounské, Arch. český VII 673, Paprocký o st. ryt. 99. [4]) DD. XXI 343. [5]) Reg. kom. soudu (nejednou v l. 1522—1532), DZ. 2 L 19. [6]) DZ. 4 H 6. [7]) DZ. 1 G 23, 44, H 23. [8]) Reg. 18 F k. s. Z 3. [9]) DZ. 15 K 16. [10]) DZm. 45 B 39. [11]) Reg. 22 F k. s. D 17. [12]) DZm. 234 Q 2.

l. 1605 Červ. Hrádek s Blatnem, l. 1608 Ronov a Stolinky. Avšak on také, kde nemusil, neplatil. L. 1582 některého dne z prvopočátku postu vypravil služebníka svého s čeládkou, s prázdným kočím vozem a s koňmi zapřaženými do Prahy pro manželku a děti, kterýmž se jeti dostalo král. silnicí skrze ves Mikovice. Tu jsouce ze cla upomínáni, oznámili, kam jedou, a že žádným clem povinni nejsou. Když pak odjeli za ves, honili je čeledínové Mikovští a dohonivše je, vypřáhli jim jednoho koně.[1])

Čím byl otec šetrnější, tím byl nešetrnějším syn jeho *Zdeslav*, jsa povahy lehkomyslné. Utrácel, jsa od r. 1600 u císařského dvora, takže l. 1608 toužil otec na to, že se bez vědomí jeho dluhy k zapla-

Hrad Skalka. Fot. R. Brunner-Dvořák v Praze.

cení nemožnými zavedl.[2]) Otec pracoval proti tomu tak, že dal Zdeslavovi l. 1611 jistou sumu peněz za díl a tím jej od bratří a sester oddělil.[3]) Ale Zdeslav měl více štěstí než zasluhoval. Asi l. 1617 a 1618 toulal se po světě, utrácel a jen toužil po tom, aby starého pána »buď pán Bůh neb sám čert vzal«. Pro jeho potulky věřitelé k němu nemohli. Stal se katolíkem, ale když se stavové bouřili, zase evangelíkem, sloužil jim, ale později se z obvinění vyváděl, že byl jimi nucen.[4]) Když otec l. 1619, 11. ledna zemřel, dělil se s ostatními bratřími, dostav na díl Skalku a Stolinky; když však nejmladší bratr zemřel, ujal po něm Landškroun. Po bitvě Bělohorské byl obžalován a statek jeho měl býti ujat, ale získal si přízeň král. místodržícího, jemuž pustil Landškroun, takže l. 1622, dne 29. listopadu osvobozen[5]) a stal se hejtmanem kraje Litoměřického. Ovšem stavěl se zase katolíkem. Aby se pak ubránil věřitelům, prodal 1622, 22. listo-

[1]) Reg. kom. soudu. [2]) Arch. Třeboňský. [3]) DZ. 135 G 22. [4]) Viz díl II na str. 111. [5]) Bílkovy konf.

padu hrad Skalku manželce své *Alžbětě Hrzánové z Biskupic*[1]) a téže prodal také příštího roku Stolinky. L. 1628 odešel pro náboženství ze země a navrátiv se l. 1631 s lidem Saským, zmocnil se Skalky, ač ji již manželka prodala. Z té příčiny l. 1634 odsouzen všeho jmění, přes to však obdržel zase l. 1635 milost.[2])

Alžběta prodala leta 1628 Skalku s panstvím *Janovi Hrzánovi z Harasova*,[3]) jenž byl bratrem Zdeslavovým. Syn jeho *Jan Adam*, l. 1650 do stavu panského kr. Č. starožitných rodův povýšený a od r. 1666 i říšský hrabě, zemřel l. 1681. Skalku, Koleč s Bučinou a dům v Praze dědil po něm syn *Jan Leopold*[4]) a ten dědil také po posledním Kaplíři. Syn jeho *Ferdinand* oženil se l. 1719 s Marií Annou Putzovou z Adlersthurnu, dědičkou Dlažkovic a Podsedic, čímž připraveno spojení těchto statkův se Skalkou. Zdá se, že hrad na Skalce již dávno před tím byl opuštěn a vrchnost na nově vystavěném zámku pod ním bydlívala. Po nabytí Dlažkovic přestěhovali se sem držitelé a spojené panství dostalo se l. 1730 *Karlovi Ferdinandovi z Hatzfelda*, jehož potomstvo l. 1796 vymřelo. Dědil potom *Hugo Damian Ervín z Schönbornu* († 1817). Za něho zřízeno třetí rodinné svěřenství, k němuž patří Lukavice, Malesice a Dlažkovice, jež posud potomstvu patří.

Skalka od západu.

[1]) DZ. 193 K 25. [2]) Viz děje Ronova a Stolinek. [3]) DZ. 143 A 22. [4]) DZ. 116 E 12.

OLTÁŘÍK HRAD.

Již zdáli vábí k sobě skalnatá homole, na níž se vypíná Oltářík, pravý to oltářík na vysokém božišti položený, v roztomilé krajině, která je kousek ráje a rozkošnou procházkou, ovšem jen za sucha. Od Děkovky, která leží na patě hradiště, jde se k němu nejpohodlněji. Hned na pokraji lesa a několik kroků za posledním stavením spatříme s udiveným zrakem na sáh hrubé zdi, jen nanesené z drobného kamení. Vejdouce do lesa, jsme při samé patě hradiště, které skalnaté své boky velmi příkře sklání; máme z toho strach, domnívajíce se, že jen s velikými obtížemi na hrad nikoliv přijdeme, nýbrž se vyškrabeme, ale není proč se strachovati, když se chvilka vyčká. Dáme se po *staré cestě* a kráčíme pohodlně. Po chvíli se zatočí a povede nás nahoru, volně stoupajíc. Když pak jsme přešli jednu stranu hory, jde cesta mezi skalami a množstvím naházeného kamení, točíc se ke druhé straně hory, a tu již příkřeji, ale vždy ještě dosti pohodlně, po čemž se obchází hora na této jižní straně a cesta se točí zase tak, že jest vysoko nad první zatáčkou. Pod strmými skalami dostaneme se potom ke hradu a napřed ke bráně, jak i předkové jezdívali a chodívali.

Bylť hrad Oltářík jednoduchý svým složením, takže málo známe tak prostých sídel, skládaje se z *jediného stavení* na vysoké jako stěna strmé skále, k němuž jedině byl přístup úzkou cestou mezi touž skalou a strmým krajem hory. Jedině tedy *brána* věžovatá beze zděných hradeb (a toliko prostou zdí, aby někdo nesklouzl) bránila přistoupiti. Z brány této do čtverhranu založené zbyly postranní zdi, neb zdi i klenutí nad průjezdem se zřítily. L. 1846 ještě bylo viděti obě branky na začátku a konci průjezdu; obě byly úzké (tedy jen pro pěší) a zavíraly se kládami. V levo bylo malé okno, jímž vcházelo jen tolik světla, aby nebyla v průjezdu holá tma. Ještě kousek jde cesta pohodlně, pak přestává a jde jen pěšinka přes skálu k dotčenému jedinému stavení či *paláci*. Tento má základ nepravidelného čtverhranu, má ostré rohy na východní straně, kdež byly dvéře, ale zakulacené rohy na druhé straně. Hned za dveřmi lze pozorovati v jižní zdi střílnu, také bývala na té straně okna. Sice není v přízemí oken, ale v prvním poschodí byla okna velká. Býval tu také arkýř. Zdivo na témž paláci svědčí o starém způsobu. Lícní zdi byly pilně vyzděny dobrou maltou, ale vnitřek, zaházený kamením, zalévān špatnou maltou, v níž bylo málo vápna, ale velmi

mnoho žlutého písku. Snad stavěno na spěch a nemohli dosti rychle dostatek vápna přivážeti.[1]) U lidu zapomenuto pojmenování Oltářík a zřícenině říká se nyní Hrádek.

Náhodou je nám známa doba, kdy byl Oltářík založen, a víme také, kdo jej stavěl. *Jakoubek ze Vřesovic*, známý válečník strany pod obojí, získal potem válečným několik zboží duchovních v okolí, jež mu potom zanechány; kromě toho získal vsi Chrašťany a Děkovku. »V ta léta a časy válečné« (tedy 1440—1450) vystavěl se synem svým Janem hrad na skále Oltáříku. Potřebujíce peněz, zastavili Jakub a Jan hrad Oltářík *Janovi z Polenska* a *z Vršovic* ve 300 kop gr. a slíbili mu, kdyby král v zemi byl, potvrzení a majestát na týž hrad a oboje vsi zjednati.[2]) K tomu ale nedošlo a *Mikuláš z Polenska*, dědic Janův, postoupil Oltáříka l. 1468 *Janovi* a *Oldřichovi* bratřím *z Hazemburka* »k upomínání, dobývání a s ním jako svým vlastním učinění«.[3]) S upomínání a dobývání v následujících letech plných bouří válečných sešlo, aniž jest známo, kdo Oltářík potom držel. V 16. století držel jej *Vilém z Ilburka* a na Ronově, jenž posledním svým pořízením (1531, 25. února) odkázal všechny své statky a tedy i »zámek Oltářík« *Anežce* hraběnce *z Helfenšteina*, manželce své, do života a tak, aby po její smrti to vše spadlo na *Annu*, dceru jeho, vdanou za *Jindřicha Kurcpacha z Trachenberka*.[4]) Teprve Anežce dán (1544, 25. července) majestát a potvrzení Oltáříka.[5]) Anežka zemřela okolo l. 1550 a tuším asi v tu dobu dostal se Oltářík v držení *Volfa z Vřesovic* buď skrze výplatu aneb koupí. Volf zemřel l. 1569, odkázav všechen svůj statek dcerám svým Anně, Mandaléně a Barboře a bratru svému Bernartovi.[6]) Tomu činili odpor ostatní Vřesovci, zejména *Šebestian* a *Václav*, bratří, držitelé Touchovic a Byšic, a strýc jejich *Jan* Podsedický. Aby Anna a Mandaléna, již samotné na živu zůstalé, měly pokoj, postoupily dotčeným pánům (1576) zámek pustý Oltářík a vsi Lahovice, Řisuty, Chrašťany a Děkovou a přidaly jim 17.500 kop, na panství Teplickém pojištěných.[7]) Když pak se o nabyté zboží dělili, dostal Jan ty čtyři vesnice s Oltáříkem a připojil je k Podsedicům.

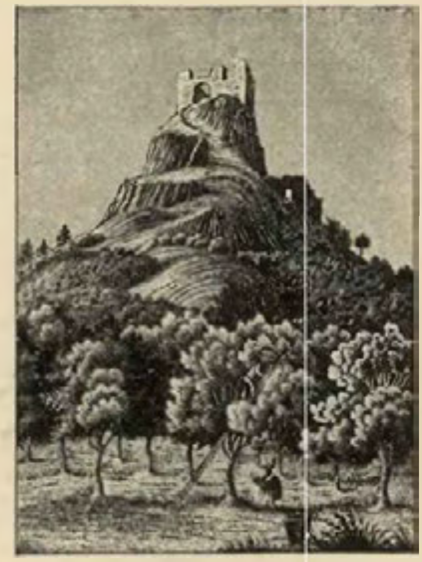

Plán hradu Oltáříka.

1. cesta od sev. strany, 2. první brána a přihrádek, 3. místo druhé brány, 4. podhradí, 5. místo branky, hájící přístup na předhrádek 6, 7. hlavní brána do věžovatého paláce.

Oltářík byl čistě vojenský hrad, na němž pán, zvyklý živobytí v druhé polovici 15. století, bydleti nemohl. Dokud trvaly války, do r. 1479, měl svou důležitost, která však pominula v míru a zvláště v 16. století, kdy se již nechtělo tak vysoko a v těsných místnostech bydleti.

Opuštěn tedy nadobro po roce 1531. Ještě se pak 1612[8]) jako poustka připomíná a v následujících sto letech zapomenulo se i jeho jméno. Když Beckovský spisoval svou Poselkyni, již polohy Oltáříka neznal, tím méně jej znáti mohl Schaller, jenž mu dal jméno po vesnici nejbližší.

Oltářík
na počátku let 40. min. století.
(Dle obrázku Hebrova.)

[1]) Srovn. Hebers Burgen IV 237. [2]) Arch kapitolní [3]) Arch. kapitolní, Arch. český III 576. [4]) DZ. 3 D 15. [5]) Kopiář arch. gub. [6]) Arch. Třeboňský. [7]) DZ. 63 F 21, arch. Třeboňský. [8]) DZ 186 B 3.

TVRZE V OKOLÍ KOŠŤÁLOVA.

U vsi **Čížkovicích** byla prvotně jediná tvrz a v 16. stol. přibyla druhá. Ves jest stará. L. 1276 seděl tu vladyka *Čáslav* a měl také nějaký statek u vsi Veselé, kterou bratr jeho Přeslav z Újezda klášteru Celskému prodal.[1]) K r. 1318 připomínají se odtud tři zemané *Vojta*, *Kubata* a *Mikuláš*.[2]) L 1341 žil *Martin*[3]) a l. 1363 podávali *Prokop* a *Jan z Malhostic* faráře ke zdejšímu kostelu. K r. 1379 nacházíme jako patrony téhož kostela bratří *ze Vchynic* a *Hanuše*, *Jarka* a *Kunata* bratří *Kaplíře ze Sulevic*. Napřed (1389) měl Kunata sám Čížkovice, ale později patřily *Hanušovi*, jenž sem l. 1391 věno manželky své přenesl,[4]) l. 1406 faráře zdejšího rolemi a loukou obdařil.[5]) V pamětech připomíná se do r. 1413. Syn jeho Jan byl od r. 1415 patronem zdejšího kostela a nabyl ok. l. 1424 hrad Košťálov, na něj sídlo své přenesl a Čížkovice ke Košťálovu připojil.

Čížkovice byly příslušenstvím Košťálova až do r. 1486. Tehda při dělení bratří Kaplířů dostala se tvrz Čížkovice s několika vesnicemi *Janovi*, jenž na tom l. 1489 manželce věnoval.[6]) Snad byl synem jeho *Albrecht*, jenž l. 1529 Čížkovice držel. Týž držel Čížkovice s bratřími svými *Jiřím* a *Felixem*. Snad i byli od sebe dílní. I Albrecht i Felix psali se na Čížkovicích. Tím se vyloží, proč tu byly dvě tvrze. Stará tvrz dolejší byla ve vsi, horní tvrz nová vystavěna na Lavičkách a při ní založena Nová ves. Po smrti Albrechtově († 1554) vyskytuje se Felix v držení celých Čížkovic.[7]) L. 1576 se dělili o ně synové jeho *Jan*, *Jaroslav* a *Albrecht*. Jaroslav dostal horní tvrz, ostatní po polovici staré tvrze.[8])

Jan zemřel l. 1598, odkázav díl svůj manželce Anně Kaplířové z Údrče, ale tomu místa nedával bratr Jaroslav, protože to byl statek otcovský. Anna proto proti ujištění 4800 kop m. od téhož odkazu l. 1600 upustila.[9]) Mezi tím sporem koupil Jaroslav statek zadlužený po n. Albrechtovi[10]) a tak se stal pánem celých Čížkovic. Na témž statku Jaroslav teprve l. 1611 manželce Kateřině roz. Myškovně ze Žlunic věnoval.[11]) L. 1615 platil berně z Čížkovic Smil, tuším Jaroslavův syn, jenž držel potom Vrbičany, l. 1604 od otce koupené. Čížkovice držel pak *Adam*, tuším bratr jeho, jenž l. 1623 polovici jmění propadl. Čížkovice prodány *Volfovi Ilburkovi z Vřesovic* (1623), od něhož postoupeny *Maří Majdaléně Trčkové z Lobkovic*.[1]) Osudy Čížkovic odtud splynuly s osudy hradu Košťálova.[2]) Čížkovice staly se sídlem panství, jež od l. 1692 patřilo klášteru sv. Jiří až do jeho zrušení. Z horní tvrze udělána tak zvaná Panská neb Stará hospoda, pod níž několik kroků jsou sklepy. Z dolní tvrze vznikl nynější zámek, jenž měl ještě na počátku 19 století příkopy. Ty jsou nyní překlenuté, poněvadž nebylo kdy, je zasypati.

*

Nedaleko Třebívlic jest ves **Semeč**, v níž byla tvrz, ale tuším teprve v 16. st. L. 1397 držela tu ves Žofka, sestra Diviše z Kostelce, a Zdeněk Kostelec. Oba obdarovali faru Třebívlickou.[3]) Jitka z Semče zapsala Semeč (1418) muži svému Janovi a synům Janovi a Mikulášovi;[4]) tento mladší Jan prodal pak Semeč l. 1437 *Smilovi z Kostelce*.[5]) Tento jej zavadil l. 1449 a dostal se pak v držení *Jana z Byšic*, jenž jej měl v l. 1455 až 1489.[6]) V 16. st. patřila část Semče k Solanům. Jak a kdy zde tvrz povstala, není známo. L. 1611 prodal *Václav mladší Kaplíř ze Sulevic* tvrz a dvůr Semeč s vesnicemi *Janovi Štampachovi ze Štampachu*, jenž je ke Košticům připojil.[7]) V 18. st. patřila k Libčevsi a od r. 1811 k Třebívlicům.

*

Nedaleko Třebenic jest ves **Netluky**, někdy s tvrzí. L. 1376 seděl tu *Bušek z Frydlantu*, jehož dcera t. r. v postě o půlnoci se s Vaňkem Slavatským v Radonickém kostele oddávala.[8]) L. 1415 držela část Netluk Cáslava, vdova po Benešovi, druhou část drželi *Mikšsek* a pastorek jeho *Noreš*.[9]) Když tito ok. l. 1418 zemřeli, vyprosil si *Beneš z Vřbna* odúmrť po nich. L. 1526 patřily Jiříkovi *Stroupeckému ze Stroupce*. Týž prodal tvrz, dvůr a ves Netluky *Volfovi Kaplíři ze Sulevic* asi l. 1532 a ten potom (1532) manželce Voršile z Valdeka věnoval.[10]) Po něm následovali *Albrecht* a jiní sy-

[1]) Arch. Lovosický. [2]) Tab. vet. n. 251, 276. [3]) Reg. IV 378. [4]) Rel. tab. I 540, 555. [5]) Lib. conf., erect. [6]) Dílčí cedule, Rel. tab. II 439. [7]) DZ. 11 H 27, 85, J 4, Reg. k. s. [8]) DZ. 69 G 19. [9]) DZ. 128 F 27, 175, C 6. [10]) DZ. 175 D 17. [11]) DZ. 135 F 27.

[1]) Bílek, Děje konf. 231. [2]) Kromě let 1651–1655. Viz Bílkovy konf. 706. [3]) Lib. erect. XII 170, 185. [4]) Arch. č. III 491. [5]) Rel. tab. II 172. [6]) Arch. č. III 540, Rel. tab. II 268, 439. [7]) DZ. 186 L 22. [8]) Acta jud. [9]) DD. 15 302. Arch. č. I 401. [10]) Reg k. s. DZ. 1 G 4, K 29.

nové, jimž vklad Netluk l. 1542 obnoven. Z těch bratří držel je naposled *Jan*. Když zemřel, prodali synové *Volf*, *Jáchym* a *Zikmund* statek Netluky *Václavovi Kapliři ze Sulevic*.[1]) Ok. l. 1615 nabyl jich *Albrecht Kelbl z Gejzirku*, ale l. 1623 mu zabrány a prodány cizozemci Františkovi de Couriers, nejv. lejtenantu.[2]) Následující posloupnost vypravována v díle I na str. 162. Netluky byly samostatným statkem až do r. 1850.

*

Ves **Třebívlice** (zkráceně Tříblice) jméno má po čeledi, jíž hlavou byl Trebovel. Býválo tu několik zemanských statků a aspoň dvě tvrze. Z vladyk zdejších připomínají se záhy l. 1318 *Mikuláš*, 1322 *Čeněk*, 1333 *Oldřich*.[3]) Současně žil *Purkart*, jehož syn Jan se stal l. 1343 kanovníkem.[4]) Patronové kostela ze zdejších vladyk byli l. 1370 *Pešek ze Zichova*, *Frycek*, *Pureš*, *Ješek*, *Jan* a Vaňka, vdova po Lutoltovi. L. 1380 byl Pešek mrtev, zůstaviv nezletilé sirotky.[5]) L. 1387 připomíná se *Jarek*, snad jeden z nich.[6]) Dotčený Frycek vyskytuje se často v jednáních soukromých do r. 1408.[7]) Současně žil *Bozděch* (1392), jenž ok. l. 1400 zemřel. Vdova Johanka držela po něm dvůr a l. 1400 obdarovala kostel v Třebívlicích a l. 1411 Solanský.[8]) L. 1403 vyvedena z držení dvora skrze Káči, dceru Ješkovu,[9]) sice se Johanka ještě l. 1405 mezi patrony kostela připomíná.

Na počátku 15. st. bylo v Třebívlicích ještě několik statků. Jeden s tvrzí držel l. 1406 *Smil ze Sulevic* a zapsal na něm dluh svým příbuzným.[10]) Jinou část držel *Pureš* (týž co předešlý?), jenž na něm věnoval l. 1413 manželce Markétě. Zemřel nedlouho potom a Markéta, vdavši se ok. l. 1419 za Václava z Němčic, byla již také l. 1422 mrtva a Václav byl ženat se Zuzanou, měšťkou Lounskou, kteréž postoupil statek po Markétě zděděný.[11]) Třetí statek po Jarkovi (1385) drželi synové jeho *Petr*, *Jarek*, *Přech* a *Prokop* (1406) erbu kola, tedy potomci neb příbuzní Peškovi. Petr žil ještě l. 1414, prodávaje plat na dílu svém, Jarek bral plat z Třebívlic a seděl na Marticích († j. 1415). Přech odstěhoval se do Loun, kdež si l. 1422 s Anežkou manželkou dům koupil a zemřel l. 1423. Anežka pak dům ten l. 1424 prodala.[12]) Po dotčeném Fryckovi následoval po r. 1408 syn (?) jeho *Zikmund*, jenž ještě l. 1425 žil.[13]) Jednu z těch čtyř částí držel l. 1414 *Jan Kolo*, jenž se přidal l. 1419 na stranu katolíků.[14])

Z potomních dob jest známo, že jeden díl držel v l. 1439—1441 *Jan Hrádek z Chodžova* a týž anebo jiný l. 1450 jakýsi *Čackovec*.[15]) Z rodu starých Třebívlických žil l. 1462 Bavor, jenž držel statek Citolib.[16]) Od sklonku téhož století byly dva statky v Třebívlicích a dvě tvrze, hořejší a dolejší.

Jednu tvrz držel l. 1470 *Evan z Údrče*, jenž vydán z Litoměřicka ke zřízení pole.[17]) Potomek jeho l. 1510 byl *Václav*[18]) a po tomto následovali l. 1544 *Jiřík starší*, *Evan* jinak *Vaniš*, *Václav*, *Vojtěch*

1) DZ. 23 L 27. 2) Rozvrž. sbírek DZ. 153 H 18. 3) Tab. vet. 227, Reg. III 328, 771. 4) Vatik. reg. Bezpochyby týž co Jan Vycher (Dobner, Mon. III 357, Rel. tab. I 523). 5) Paprocký o st. ryt. 97. 6) DD. 18 f. 61. 7) Rel. tab., Knihy Lounské, Lib. conf. 8) Rel. tab. I 73, Lib. conf., erect. 9) Rel. tab. I 75. 10) DD. 14 f. 218. 11) Rel. tab. II 102, Knihy Lounské. Viz též Arch. č. I 436 a Arch. č. III 492. 12) Acta jud., Lib. erect. X 11, DD. XV 285, Arch. Lounský a Drážďanský, Rel. tab. II 54. 13) DD. 18 f. 103, Lib. erect. X 41, Arch. č. III 252. 14) Lib. erect. XIII a 206, Arch. č. IV 376. 15) Rel. tab. II 189, Arch. Drážďanský. 16) Orig. ve vsi Hořencích u Libčevsi. 17) Arch. č. IV 444. 18) Reg. k. s.

a *Zikmund*. Vojtěch koupil l. 1546 díly svých bratří a věnoval na tom statku manželce Mandaléně Krynesce z Červeného dvoru, která l. 1564 díl vsi přikoupila.[1]) Vojtěch sám přikoupil l. 1560 druhou tvrz. Tuto držel v l. 1510—1530 *Vojtěch Osterský ze Sulevic*[2]) a nějaký díl snad bratří jeho.[3]) Vojtěch měl syny *Jana* a *Pavla*, kteří tuto tvrz před r. 1540 *Albrechtovi Chotomirskému ze Sulevic* prodali.[4]) Když tento zemřel, rozdělili se synové tak, že *Vojtěch* a *Purkart* dostali po polovici Třebívlic a *Petr* statek Loukohořany.[5]) Čtvrtý bratr *Jiřík* dostal jakési manství. Purkart nepodržel svého dílu, nýbrž prodal jej nedlouho po dělení bratřím svým a tito l. 1560 *Vojtěchovi Údrckému* celou tvrz a manželce tohoto Markétě Krynesce z Červeného dvoru prodal Vojtěch l. 1564 díl vsi, který si podržel.[6]) Vojtěch zemřel l. 1564, zůstaviv syny *Jindřicha*, *Zikmunda* a *Jiřího*.[7]) Tito vládli tu nedílně, a když Jindřich před r. 1572 zemřel, *Václav*, syn jeho, chlebil se strýci.[8]) Teprve v lednu l. 1586 se rozdělili. Zikmund dostal tvrz hořejší starou se dvorem, Jiří tvrz dolejší, na větším díle v nově vystavěnou a ohrazenou, s vinným presem; krom toho každý díl vesnic.[9]) Dílu Václavova neznáme.

Na hořejší tvrzi seděl Zikmund do smrti († 1590). Po něm zdědily ji dcery jeho, jsouce pod poručenstvím mateře Anny Údrcké z Bílé ještě okolo l. 1604.[10]) Jedna ze dcer jménem *Alžběta* ujala Třebívlice a vdala se za *Adama Kapliře ze Sulevic*. Z tohoto manželství byl syn Jiřík Ferdinand a dcery Anna Alžběta, Polyxena a Estera. Po smrti otcově a matčině byla Anna poručnicí ještě l. 1630[11]) a se sestrou Esterou bratra a sestru živobytím přečkala. Dotčené dvě paní prodaly statek dotčený *Odolánovi z Věžník*, kr. radě a úředníku podkomořího, tušim manželu Anninu.[12]) Od Odolána pak koupil jej l. 1654 *Kryštof Ferdinand Popel z Lobkovic* a připojil jej k Libčevsi.[13]) Tvrz hořejší pak se na nějaký čas ve zdech udržela, ale pustla rychle, protože byla za minulých vojenských běhů zkažena.[14])

Na dolejší tvrzi seděl Jiřík až do smrti. Protože se zúčastnil povstání, zabrán statek jeho, když mezitím byl umřel, a prodán l. 1623 *Janovi Rycovi z Lichtenfeldu*, nejv. lejtenantu a gubernátoru města Litoměřic, jenž l. 1635 zemřel.[15]) Pro množství dluhů prodán tento statek l. 1651 *Ferdinandovi Brugerovi z Grynburka*.[16]) Několik let potom nabyli Třebívlic páni z Kleblsberka a drželi je až do 19. stol. L. 1812 k tomu také hořejší díl přikoupen. Z této dolejší tvrze povstal zámek.

*

Ves **Dlažkovice** (jak se zdá, vlastně Blažkovice) jmenovala se tak, jak se jí nyní říká, ne-li l. 1057, tedy jistě l. 1218.[17]) Z vladyk zdejších jmenují se první 1237 *Radoslav*, 1276 *Vojek* a l. 1318 *Vilém*.[18]) Později nacházíme Dlažkovice na drobné části rozdělené. Část jedna s polovicí kostel. podací patřila již r. 1365 a potom pořád až do 16. st. ke hradu Klapému. Patronem druhé polovice podací byl l. 1365 *Jan z Mrzkles* a ostatek vsi, pokud nepatřila ke Klapému, drželi l. 1386 *Pešek*, *Václav*, *Jan*, *Jakub* a *Dobrohost*.[19]) Jakub koupil před r. 1389 ně-

1) DZ. 7 J 28, 15 C 14, 250, G 27. 2) Reg. k. s. 3) Díl Třebívlic po n. Janovi držela l. 1532 Ofka z Pacova a táhl se naň Jiřík, bratr jeho (Reg. k. s.). 4) DZ. 1 G 20. 5) DZ. 52 G 2. 6) DZ. 12 H 34, M 18, 15, C 14. 7) DZ. 15 D 27. 8) Reg. k. s. 9) DZ. 68 A 5. 10) DZ. 25 E 3, Arch. Drážďanský. 11) Reg. 49 F k. s. 169. 12) DZ. 305 N 11. 13) DZ. 310 K 18. 14) Arch. Roudnický. 15) Bílek, Konf. 786, DZ. 144 N 14. 16) DZ. 307 R 16. 17) ČČM. 1836 str. 332. 18) Reg. I 427, II 446, Arch. Lovosický, Tab. vet. 19) Lib. conf., Tadra, Acta jud. II 368. L. 1378 přip. se také Kužel (Arch. gub.).

jaké role od Čeňka a Vácslava.[1]) Jakoubek prodal dvůr v Dlažkovicích a část vsi l. 1391 *Ješkovi z Těchlovic*,[2]) ale buď to byl jen prodej k věrným rukám aneb Jakoubek nabyl jiného dvoru; neb l. 1406 prodal syn jeho *Jan* dvůr v Dlažkovicích s částí vsi a několik vesnic u Úště a Děčína *Hynkovi Berkovi z Honšteina* a *Jindřichovi Blektovi z Litvínova*.[3]) Kromě toho dovídáme se, že l. 1413 odumřel dvůr po Buskovi, jejž si vyprosil Kunata ze Sulevic.[4]) L. 1415 byl *Přech z Třebívlic* patronem polovice kostelního podací.[5])

Mezi válkami následujícími odumřel dvůr v Dlažkovicích po Janovi Pizdovi. L. 1437 dědictví to provoláno a při jednání o tom vyskytlo se několik odporníkův, mezi nimiž byli i vladyky z Těchlovic. Jeden z těch odporníkův byl *Kerunk ze Sulevic*, jenž se l. 1454 vyskytuje v držení tohoto statku.[6]) Tento koupil také l. 1445 to právo, které posud rodu Berkovskému náleželo. Od té doby patřila část ke Klapému, část napřed k Milešovu a později ke hradu Ostrému, a když tento zpustl, ke tvrzi Újezdu. Kromě toho tu byl ještě stateček, pustý dvůr, který patřil do r. 1539 Stroupeckým ze Stroupče.[7]) Když pak Jan starší z Valdšteina l. 1543 část Klapskou koupil,[8]) patřily skorem celé Dlažkovice k Újezdu. Vrchnost tu vystavěla nový dvůr. Kdy byla tvrz vystavěna, není známo; v žádném zápise není o ní zmínka, jen v rejstrech l. 1630 nazývá se »starou tvrzí«.[9]) Sice patřily Dlažkovice k Újezdu až do r. 1648. Tehda přisouzeny *Zbynce Polyxeně Bezdružické z Kolovrat* vdané *Vintrfeldové*.[10]) V rodě Vintrfeldovském zůstaly Dlažkovice do r. 1667. Tehda je prodal Kryštof Vácslav z Vintrfeldu *Františkovi Edmundovi Putzovi z Adlersthurnu*.[11]) Když pak tento 1674 zemřel a bratr jeho Jan Ignác Dlažkovice podědil, připojeny k nim Podsedice, k čemuž ještě l. 1719 Skalka přibyla.

[1]) Lib. erect. XII 43. Viz i DD. 13 f. 165. Po Čeňkovi byla 1406 dcera Kateřina (Acta jud.). [2]) Rel. tab. I 538. [3]) Rel. tab. II 21. [4]) DD. 15 f. 280. [5]) Lib. conf. [6]) DD. 15 str. 304, Arch. č. II 203. [7]) DZ. 3 D 19. [8]) DZ. 43 J 29. [9]) Arch. Hradecký. Část patřila k Podsedicům. [10]) DZ. 112 C 38. [11]) DZ. 317 B 29.

Ve vsi **Podsedicích** byla tvrz, jež bezpochyby v poplužném dvoře zanikla. Divno, že se o Podsedicích v starých pamětech zmínka nenachází. Nazýval se po nich l. 1463 *Břetislav*, jenž se psal l. 1462 ze Želce.[1]) Část Podsedic patřila od 16. st. ke Skalce.[2]) Druhá část patřila k Teplici a stala se 1512 dědičným jměním *Jana* a *Bernarta bratří z Valdšteina*. Tito zastavili Podsedice *Volfovi Kapléři ze Sulevic*, jenž se l. 1522 jako pán této části připomíná. *Volf z Vřesovic*, vyplativ toto zboží, prodal l. 1549 tvrz, dvůr a ves Podsedice *Albrechtovi*, svému bratru.[3]) Tento zemřel před r. 1568 a následoval po něm syn *Jan*. Tento pustil králi l. 1591 spravedlnost svou na dvou lidech v Podsedicích, kteří k děkanství sv. Štěpána v Litoměřicích patřívali, a za to obdržel clo u Libčevsi.[4]) Zděliv l. 1599 Vchynice, zemřel r. 1605.[5]) Podsedice a Vchynice ujal po něm mladší jeho syn *Volf Ilburk*, pán katolicky smýšlející, jenž prodal oba statky 1616 manželce své *Alžbětě* rozené *Berkovně z Dubé*[6]) a nedlouho potom znamenitých statkův ve zdejších krajinách nabyl. Oba statky tuším ujal zase po smrti manželčině a zemřev l. 1634, pohřben u sv. Víta v Praze. Protože dětí neměl, dostaly se oba statky napřed bratru *Vilémovi* a pak *Janovi Vejkartovi*. O Vchynicích jest to aspoň jisté. Podsedice dostaly se neznámým způsobem v držení *Františka Oldřicha Libšteinského z Kolovrat*. Týž zemřel l. 1650 a statek Podsedice postoupen vdově *Lucii Otilii z Martinic* na srážku její pohledanosti.[7]) Avšak ještě téhož roku prodala Podsedice *Janovi Putzovi z Adlersthurnu*.[8]) Od té doby statek ten jen jednou prodán. Vyženil jej totiž *Ferdinand Hrzán z Harasova* (1719) s *Marií Annou Putzovou*, vnučkou předešlého, čímž došlo ke spojení Podsedic, Dlažkovic a Skalky, jež sice l. 1730 prodány, ale pak jen děděny.

[1]) DD. 16 f. 108. [2]) Reg. kom. soudu. [3]) DZ. 9 C 5 [4]) Reg. král. ve Vídni. [5]) Reg. kom. soudu. [6]) DZ. 192 B 30 [7]) DZ. 305 H 7. [8]) DZ. 306 L 1.

CHOMUTOV ZÁMEK.

Od počátku 15. st. byl Chomutov hradbami a příkopy zavřen. Na čtyři strany byly věže s branami, horní, dolní, vinohradská a chlebná. Všechno to opevnění l. 1840 až na nepatrné zbytky zničeno. V městě bývala komenda německého řádu, o jejíž bývalé způsobě nemáme tušení, avšak možná dosti, že vyhlížela jako samostatné opevnění. Zápisní držitelé 15. a 16. století udělali z ní zámek neb rozsáhlou tvrz. Na starých obrazech vypadá jako obydlí opevněné náspem, příkopem a okrouhlými věžemi v rozích. Od r. 1607 jest toto obydlí tehda opustlé radnicí. Kámen na východním rohu zazděný, na němž jest vytesán rok 1520 a erb Veitmilárovský, svědčí, že zámek tehda byl přestavován a upravován. Při tom, jak se zdá, zrušena opevnění k městu, jakož i chodba, která spojovala zámek s kostelem, a vznikla nová ulice řečená zámecká. Z té doby, buď totiž z r. 1520 neb po r. 1525, když zámek po ohni opravován, pocházel také krásný *portál* čili vchod od rynku ve slohu renesančním. Týž jevil římské motivy a rozčlánkování trámův, štíhlé dva sloupy měly hlavice složené, mezi ozdobami jejich spatřovaly se motivy akantův a zkroucených listů palmových. Nad obloukem vznášeli se dva troubící andělé a do něho zasahoval shůry podstavec got. námětku dávno již zříceného. Pod obloukem byly vytesány dva erby, v pravo žernov pánův z Veitmile, v levo poprsí anděla Anny Glacovny ze Starého dvora, manželky jeho. Po obou stranách obloukového pole stáli dva svatí rytíři v plném brnění, na pravo sv. Floryan znalý po kbelíku a hořícím stavení, na levo sv. Jiří, patron rytířstva; příznaky této sochy byly otlučeny. Křídlo, ve kterém se tato skvostná památka nacházela, bylo již skorem zříceninou. L. 1846 přes odpor znalců, kteří dovedli oceniti tuto památku, zvítězil bezohledný vandalismus a celé to křídlo zbouráno. Městský úřad sice se zavázal, že portál, jehož všechny části byly bedlivě uschovány, znova bude postaven, ale s toho sešlo, poněvadž nikdo na to nechtěl dáti peníze. Brzo, a to nikoliv ke chvále tehdejšího obecního stavitele, částí portálu upotřebeno do rozličného zdiva.[1])

Vnitřek stavení, jež má hrubé zdi a hmotné klenby a l. 1899 pro potřeby samosprávných úřadův vkusně upraveno bylo, obsahuje ještě mnohé vzácné památky, staré listy, městské knihy na pergameně psané z 15. st., staré obrazy a j., též starodávný zámek, který byl na železných dveřích ke *stříbrnici*. Tato jest na konci kamenných schodů, kterými se chodívalo do druhého poschodí, ale od té doby, co toto zrušeno bylo, jsou přerušeny. Ze stříbrnice udělána listovna a když ji l. 1885 upravovali, přišli na tajné skrýše za zdmi, které jsou zachovány. Z tohoto sklípku lze přijíti na kruchtu *kostela sv. Kateřiny*, který byl asi ve 13. stol. německým řádem vystavěn a nyní je radniční kaplí. Je to pěkná památka dávných věků a v 16. st. bývala pohřbem zdejších pánův.[2])

Nejstarší nám známý držitel Chomutova byl *Bedřich z Chomutova*, syn Načeratův, jenž městečko to r. 1252 řádu Německému daroval.[3]) Křižovníci téhož řádu uvázavše se ve zboží to, jež se až hranic zemských dotýkalo, založili v Chomutově první a nejslavnější komendu řádu svého, v níž se až 11 křižovníkův nacházelo a obydlí zdejší málo obydlené tak brzo poněmčili, že odtud povstalo přísloví české: Všude lidé, v Chomutově Němci. Od Otakara II. obdržel řád soud hrdelní na zboží Chomutovském a Miletínském (1261). K panství Chomutovskému přibyla potom ještě ves Křimov s 7 vesnicemi, jež byl Chotěboř z Řečic řádu r. 1281 zapsal, od Vratislava z Mašťova obdržel dvůr v Turči, r. 1290 ves Běšice a r. 1292 koupili od Jetřicha ze Šumburka ves Utvice. Tím se ukončilo rychlé nabývání statkův okolních, k nimž v 14. století jen něco

---

[1]) Mikovec, Starožitnosti II 119. [2]) Heimatskunde des pol. B. Komotau 732—735. [3]) Na orig. v Kralovci bohužel pečeť schází.

málo statkův přibylo, r. 1325 koupili totiž některé vsi od kláštera Postoloprtského a r. 1368 Březenské zboží od bratří z Alamsdorfu. V těch asi dobách dostoupily moc a bohatství řádu své výše.[1])

Z komthurův zdejších starších známi jsou nám, první 1318—1326 Jan *z Šamforstu*,[2]) 1332 Bedřich ze Salce, 1355—1356 Kunrát ze Cvikova, 1364 Kunrát komthur a farář zároveň, jenž se nazývá r. 1368 jen farářem, 1368 Jindřich, 1371 Jetřich ze Šumburka, 1376 Mikuláš, 1382 Kartuš, 1383 Mikuláš, 1396 Klaus, 1400 Jetřich ze Šumburka, 1403 Klaus z Polznic, 1404 Albrecht z Doupova. Od r. 1404 zemský sám řídil Chomutov. Pak následovali 1405 Jan, 1406 Klaus, pak Jan z Egrberka, 1408 Vácslav. V těchto dobách začalo se to s řádem ke zlému chýliti. V r. 1398 žádal král Vácslav na zemském komthurovi, aby nejen větší berně platil, nýbrž aby mu celé komthurství Chomutovské, tedy největší a nejvýnosnější panství řádu v Čechách, prodal. S velkou rychlostí posláno jest k nejvyššímu mistru do Prus, aby mu zpráva o tom dána byla. Velký mistr k tomu odpověděl, aby králi k jeho žádosti odpověděli, že nemají práva zboží řádu prodávati aniž vzdávati, dokládaje k tomu, aby nepostupovali ničeho, dokud jim mocí vzato nebude. Obávaje se pak moci, nařizoval velký mistr, aby dobře opatřili své hrady a komendy. »Lepší, prý, jest, přijde-li tam nepřítel přes hradbu, než otevře-li se mu brána; potom spíše se může říci, že nám naše hrady mocí odňali.« Na nějaký čas záležitost tato utuchla, brzo se však přidružily jiné svízele.

Přes všechen pořádek a střídmost, jež u téhož řádu v starší době panovaly, začaly v 15. stol. na řád dluhy dotírati. Některé komendy na počátku téhož století ještě dluhův neměly, některé však měly dluhu po 20 až 50 kopách, k čemuž také přispěla mnoho špatná správa zemského komthura Albrechta z Dubé. Týž roku 1402 byv odvolán do Prus, zanechal hospodářství v Chomutově v stavu nejbídnějším, nemoha ani řezníky, ani krejčí, ani jiné řemeslníky zaplatiti. Platy byly vybrány, dobytek byl prodán, vesnice byly zpustošeny. Jen 137 kop bylo dluhu služebníkům za mzdu nečítajíc jiné dluhy zaplatiti. Za tři léta byl musel nejvyšší mistr Pruský komendu tu 630 kopami podporovati, vůbec bylo dluhův na téže komendě r. 1402 900 kop a 374 zlatých, kterýž byl v posledních letech k takové výši vzrostl. Výdeje rostly l. 1403, když byly války a zemský držel v Chomutově jezdce a střelce a když l. 1404 město hrazeno. Jiné svízele připravoval řádu jeden zákonník sám, totiž *Jan z Egrberka*. Téhož byl vzal s sebou do Čech r. 1402 nový komthur zemský Oldřich z Ústí a odevzdal mu později úřad hofmistrovský v Chomutově a dohlídku nad lesy, doufaje v něm správce spolehlivého najíti. Brzo však on sobě peníze přivlastňoval, po zemřelém měšťanu nejlepších věcí se zmocnil a ještě si na svůj malý úřad stěžoval. Dán mu tedy úřad komthurský v Chomutově. Ten však zlehčoval vážnost komthura zemského všemožným způsobem a na Chomutově počal život marnotratný. nestřídmý a lehkomyslný, sedávaje s ženskými až do půlnoci, ani zase zákonníci podřízení nouzi snášeli, Když byla míra těchto účinkův překypěla, kapitula řádu zemským svolaná jej ssadila a dala mu menší úřad, totiž komthurství Hostiradské na Moravě. Vypuzený Jan přímluvy vyhledával na kolika stranách; úřadové měst v Žatci, Kadani a Lounech přimlouvali se zaň r. 1408, 21. prosince u krále Vácslava řkouce, že jest muž »statečný, hodný a smělý« a že byl křivě s úřadu ssazen.[3]) Nicméně Jan přece komthurství v Chomutově nedosáhl, jen hádky a pře po nějaký čas ještě trvaly.

L. 1411, když byla síla řádu v Prusích králem Polským ochromena, počal též úpadek téhož řádu v Čechách. Král Vácslav rozhněvav se, že řád zamítl nabízený jeho mír s Polskem sprostředkovati, ujal pro sebe nyní veškerá panství řádu, jež bylo tak zadluženo, že se nedalo ani udržeti; sám nejvyšší mistr Pruský nepřestával se peněz u krále doprošovati. Také velká mravní nákaza v řádu počínání královo ospravedlňovala. Poručením královým musil Oldřich z Ústí postoupiti 20. září Drobovice dvěma dvořanům královým a příštího dne komendu Chomutovskou, kdež byl do r. 1411 Vácslav z Prahy posledním komthurem, *Štěpánovi Harnušmeistrovi z Kobrshainu*, jakožto purkrabí. Nejvyšší mistr nepřestával krále kolikráte prositi, aby odňatá zboží řádu navrácena byla; prosby ty byly marné, an král r. 1414 všecka zboží řádu v Čechách a na Moravě kromě far toliko zastavil, při čemž se Chomutov *Půtovi z Ilburka* dostal. Tím se dovršil úplný úpadek řádu; týž totiž málo podržel v Čechách, ačkoliv zboží jeho zastavené nepřestávalo se jmenovati zbožím křižovníkův Pruských.[4]) R. 1416 měl král Vácslav Chomutov v přímém držení, podávaje faráře do Droužkovic.

Král Zikmund postoupil (1420) Chomutova a hradu Blatna zástavně *Vilémovi z Hazemburka*.[5]) Ten byl úhlavním nepřítelem kalicha a Chomutovští také. Proto Pražané spojivše se s Žižkou a Tábory, přitáhli k Chomutovu, kterýž dne 15. března obehnali. Němci zdejší, jsouce posilněni bojovnými zemany a kněžími, příliš se bezpečili na pevnost hradeb a popouzeli proto Čechy rouhajíce se po nich. První útok odrazili šťastně, ale nazejtří (16. března) Čechové obnovili útok, Pražané z jedné, Táboři z druhé strany, a brzo opanovali hradby, ačkoliv posádka lejíc z hradeb smůlu a vařící vodu udatně se bránila. Žižka prý vnikl chlebnou branou. Po dobytí města rozkacení vítězi vraždili muže napořád neodpouštějíce než jen některým ženám, dětem a asi 30 mužům, aby zavražděné pochovávali. Tak se tu »okrvavili poprvé a nejvíce«. Potom město

---

[1]) Viz Millauerův spis Der deutsche Ritterorden in Böhmen. [2]) Tab. vetust. 32, Reg. Boh., Arch. Drážďan. [3]) Archiv český III 288—290. [4]) Joh. Voigt, Gesch. der Ballei des deutschen Ordens in Böhmen (Druckschriften der k. k. Akademie der W., XII 87—146) a Archiv v Kralovci. Viz Pubičkovy letopisy VIII 328. [5]) Arch. č. II 192.

všechno vypleněno a sebráno kořisti tolik, že před tím nikdy nebylo od nich takové bohatství vídáno.[1]) Hrůza pojala okolní, takže se šmahem poddávali. V Chomutově zůstala posádka až do počátku měsíce září. Tehda táhlo do zdejších krajin říšské vojsko od Chebu a Míšňané vtrhli od severu. Čechové vidouce, že by jim Pražané pomoci neposkytli, pobořili hradby městské na několika místech a uchýlili se k věrnému Žatci. Po jich odchodu Míšňané a spojení s nimi katoličtí páni z severních Čech Chomutov osadili. Kníže Míšeňský odevzdal dobytý hrad *Anargovi* a *Jindřichovi z Valdenberka*, kteří jej ještě l. 1425 drželi a na jeho uchování své vlastní jmění obětovali.[2])

Král Zikmund učinil l. 1424 nový zápis na Chomutov a Blatno a to tuším *Mikuláši z Lobkovic*.[3]) Ale jestli se Mikuláš v oboje uvázal, aspoň Chomutov neudržel. Vyveden jest z něho *Jakoubkem ze Vřesovic* a tomu jej císař l. 1436 zanechal.[4]) Jakoubek zůstal zde pánem a bezpochyby jemu děkuje město za své obnovení.

Radnice s kaplí sv. Kateřiny v Chomutově.

Jakoubek maje mnoho zboží pozemských a manských, zanechal synům svým velké bohatství. Jeden z nich, *Jan*, stal se již roku 1439 pánem na Chomutově.[5]) Přičiněním jeho udělila královna Alžběta Chomutovu r. 1441 výroční trh.[6]) Jan se jmenuje posledně pánem Chomutovským r. 1452, 27. dubna, jsa tehda v Praze při volení p. Jiříka za správce království.[7]) Vedle těchto zápisných držitelův měl ještě Mikuláš z Lobkovic svá stará práva na Chomutově a to mocí zápisu, který byl král Zikmund r. 1424 otci jeho udělil v 4000 kopách. Listinou krále Ladislavovou (1454, 3. září) potvrzuje se Mikulášovi dřevní zápis a poněvadž on byl králi platné služby prokázal při vyplacení města Kadaně, připsáno mu nových 1000 kop na městě Chomutově a hradu Blatně, takže všech zápisných peněz bylo 5000 kop.[8])

Král Ladislav daroval roku 1455, 13. ledna, *Janovi Caltovi z Kamenné hory*, radě a komorníku svému, »město Chomutov a také hrad Blatnou v Žateckém kraji« i vše právo královské k těmto dědinám, též »s silnicemi, kteréž z Chomutova do Němec a z Němec do Chomutova i okolo Chomutova jdú, a k tomu dvůr Byčkovice s poplužími.«[9]) Calta poprvé roku 1456 v Chomutově radu obnovoval. Král Ladislav byl Caltovi pro mnohé jeho služby velmi nakloněn a proto mu r. 1457 povolil, aby mohl Chomutov a Blatno od Mikuláše z Lobkovic vyplatiti a král Jiří opět r. 1459 Caltovi dědičné dání potvrdil.[10])

Král Jiří vydal městu Chomutovu dva listy (1460). Jedním jim potvrdil trh a silnice, druhým městské knihy nově založené, protože když město Chomutov ve válkách dobyto, vypáleno a spuštěno bylo, i knihy městské i svobody jeho spáleny a lidé toho města někteří pryč se rozběhli a někteří zase se tu osadili, a jiní lidé městiště spuštěná a odběžená osadili a domy vzdělali svými náklady.[11])

---

[1]) Palacký III b. 72—73. [2]) Vavř. z Březové, Chemnitz, Urkdbch. 358. [3]) Arch. č. I 495. [4]) Arch. č. II 452, Rkps Videňský. [5]) Arch. č. III 523. [6]) Krahl etc. str. 19, Pubitschka, Gesch. Böhm. VII 328. [7]) Arch. č. II 310. [8]) Listina celá jest otištěna u Paprockého (o st. pan. str. 126). Orig. v arch. gub. [9]) DZ. III F 10—11. [10]) Arch. gub. [11]) Arch. Chomutovský.

Calta zemřel l. 1465. Mužských potomkův neměl, než jen asi tři dcery. Velkou část jeho jmění uchvátil Burjan z Gutšteina. S Chomutovem a Blatnem se mu to nepovedlo. Ty zajisté dostaly se dceři *Bonuši* jinak *Anně*,[1]) která se brzo po otcově smrti vdala za *Beneše z Veitmile*. Tento pán již leta 1468 vrchnostenská práva v Chomutově vykonával.[2]) Za purkrabě tu měl 1470 Jana Oboječka z Toušic a v letech 1478—1482 Jana Jiskru z Plotišť.[3]) Beneš si držení Chomutova dokonale pojistil. Bonuše sprostila l. 1483 radu, obec a vesnice ze všech slibův poddanosti a všechna svá práva převedla na manžela a německý řád mu Chomutov s Blatnem l. 1488 dědičně ve dsky vložil, odříkaje se všech svých práv.[4])

Beneš získal Chomutovu potvrzení starých výsad králem Vladislavem a zemřel roku 1496 povýšiv rod svůj k veliké slávě a moci. Manželka jeho zemřela r. 1511, 20. ledna.

Po Benešovi dědili panství nejen synové jeho *Jan*, *Michal*, *Kryštof* a *Šebestian*, nýbrž i strýci jich *Ladislav* a *Zikmund*, synové Ludvíka bratra Benešova. Dle staročeského způsobu ti se nerozdělili hned o panství, než zůstali v nedílném jeho držení. Ti všichni (mimo Zikmunda, jenž se v listině neuvádí) prodali městu r. 1497 právo, aby o statcích řídili.[5]) Tíž páni vydali l. 1500 list na role od zámku prodané. Naproti tomu stihlo město r. 1525 velké neštěstí; t. r. ten týden před nalezením sv. Štěpána město i s zámkem všecko vyhořelo.[6])

Majitelé nedílní vymírali a jen dva z nich potomkův zanechali. L. 1513 drželi Chomutov jen *Jan* a *Šebestian* a obdrželi majestát na clo při městě. Když se l. 1514 dělili, přešel Chomutov na díl Šebestianův, ale přes to si l. 1515 společně majestát na clo při městě vyprosili.[7]) Potom byly (1517) dva díly na Chomutově; *Petr*, syn Janův (držitele hradu Mostského), měl třetí díl a Šebestian tušim oba ostatní díly. Konečně i Petr l. 1529 odkázal Šebestianovi Chomutova hradu třetí díl a Blatna hradu třetí díl, a města rovněž třetinu; po jehož smrti se Šebestian v ty dědiny uvázal a tak nabyl celého panství.[8])

Šebestian měl z manželky své Anny Glacovny (s níž byl hrad Borek vyženil) dva syny, *Jana* a *Kříže*. Tento pojal k manželství Veroniku z Holiče, jíž Šebestian 1545 na Chomutově zámku a panství 750 ss. věnoval.[9])

Velice vynikal Šebestian v době stavovského hnutí. Bylť jmenován nejvyšším hejtmanem vojska českého, kteréž se shromážditi mělo u Kadaně, aby táhlo císaři Karlovi V. na pomoc proti spolku Šmalkaldskému. Není naší úlohou vážné příběhy tehdejší vypravovati, připomeneme toliko, že Šebestian s vojskem, kteréž se sešlo, za hranice vytáhl. R. 1547, když katolické vojsko k Labi táhlo, vpadl nejvyšší Thummshürn do Čech, dobyl Lokte a obsadil Chomutov. Město se musilo vyplatiti 8000 zlatými. Šebestian bouřlivé ty události dlouho nepřežil, vymoh Chomutovským (1549, 19. srpna) majestát na potvrzení svobod,[10]) zemřel r. 1549, 13. listopadu a panství jeho všechna zdědili po něm synové jeho *Jan* a *Kříž*; když ale tento byl r. 1550, 23. července, zemřel ve Freiberce, jsa tam na lékařství, byli dědici všech zboží *Jan* a synové Křížovi Beneš a Jan Vavřinec. Ti pak se rozdělili r. 1559, při čemž onino sirotkové dostali Postoloprty, Jan sám zůstal v držení ostatních panství Chomutova, Blatna, Mostu; Borek byl před tím prodán.[11]) Jan byl poslední držitel Chomutova z rodu Veitmilerův. R. 1560, 27. září prodal Jan zámek a město Chomutov s příslušnými many a poddanými *Ferdinandovi arciknížeti*.[12])

Mezi arciknížetem a bratrem jeho králem Maximilianem stala se l. 1561 smlouva taková, že onen má Chomutov po tři leta držeti a kdyby pak ho nechtěl míti, že má bratra přede všemi ke koupi vybídnouti. Také si vyplatil arcikníže Přísečnické panství.[13]) Potvrdil městu svobody a cechům jejich řády. Když zuříval v Praze mor, bydlíval v Chomutově a odebral se 1563 do Tyrolska. Chomutovské panství prodal r. 1571 *Bohuslavovi Felixovi z Lobkovic* a z Hasišteina.[14]) Pán tento, rodem i osobními vlastnostmi vynikající, choval se k poddaným laskavě. Horlivě podporoval Lutherovo učení, které se jeho přičiněním velice vzmohlo. Na hradě zřízena modlitebnice a luthersky kazatel Wolf Wagner první veřejně co kazatel Božího slova vystoupil (1583, 28. října). Před tím totiž kazatelé zjevně nevystupovali, obmezujíce se na hrad, kdež byla 3. září 1575 první hromada lutherských bohoslovcův. Panství rozšířil přikoupiv (1579) Borek. Mimo to koupil roku 1582 k panství Grünthal, Brandau, Kleinhaan a Rudelsdorf. Kšaftem svým (r. 1582 v pátek po neděli Exaudi) odkázal všechna panství svá, jež byl dílem zdědil, dílem co šetrný hospodář skoupil, synům svým *Janovi Valdemarovi*, *Adamovi* a *Bohuslavovi Jáchymovi*, rozděliv všechna svá panství na 3 díly a to: 1. zámek a město Chomutov s příslušenstvím, 2. zámek Červený hrádek a město Borek, 3. Ličkov, tak aby každý z nich jeden díl dostal. Hory stříbrné a jiných kovův, též alaunové a jiná mineralia, též i s lesy k nim měly v nedílu zůstati; taktéž i cla pomezního čtvrtý díl při Chomutově, také 1 bílý peníz tržného z jednoho strychu. Konečně manželce své Anně z Fictum dal do její živnosti panství Egrberské.[15]) Zemřel roku 1583, 27. srpna o půlnoci.[16]) Tuším, že Adam záhy zemřel, a to před smrtí otcovou; r. 1583 hned po otevření zá-

---

[1]) Arch. č. V 527. [2]) Krahl v dějinách Chomutova, ke kterémužto sepsání i při následujícím přihlíženo. [3]) Arch. mus., Drážďanský a Budějovský. [4]) Rel. tab. II 429. Viz i Millauer, D. deut. R. 191. [5]) Dva listy v Chomutově. [6]) Kuthen, Dačický fol. 44. [7]) Arch. gub. [8]) DZ. 84 B 9. Oba dali l. 1517 městu svobodu strany židů. Hejtmany tu byli 1525 Jan Kedor z Lomnice, 1529 Baltazar Libnow z Libnova. (Reg. kom. s.) [9]) DZ. VII G 6. [10]) Reg. král. ve Vídni. Pochován jest v Chomutově. [11]) DZ. 54 B 12. [12]) Arch. gub. [13]) Arch. c. k. dvorský. [14]) Arch. gub., DZ 17 J 6. [15]) DZ. 22. A 11—16. [16]) Diarium za Rudolfa II. (rukopis knih. univers. fol. 75). — Bohuslav byl u tří králův radou a dosáhl stáří 68 let. Manželka jeho Anna z Fictum zemřela 22. března 1587 a pochována v Chomutově (Mittheil. VII. Jahrg. 27).

věti oba ostatní bratří kšaftu odpírali a potom r. 1583 v říjnu sami dva se dělili. Zboží Přísečnické, Egrberské, Polacké a městečko Březno ponechali si v nedílu, Jan, starší bratr, vzal Ličkov s příslušenstvím, též 3 vsi k zámku Kadaňskému patřící, též vsi Hořejní a Drahonice, městečko horní Sonnenberg a tři rychty, mladší bratr Bohuslav dostal Chomutov, Údlice, Nezaběhlice, Červený hrádek a městečko Horu sv. Kateřiny.[1]) Dle starého zvyku potvrdil obci nový majitel výsady její, nepodržel však panství svá zděděná dlouho, nýbrž směnil je smlouvou r. 1588 dne 1. prosince zpečetěnou s *Jiřím starším z Lobkovic* za hrad a město Mladou Boleslav a Kosmonosy.[2]) Jiří Popel byl času svého jeden z nejmocnějších velmožův českých, horlivý katolík a veliký přítel jezovitův. Již před tím se byl v Boleslavi namáhal o zničení Jednoty bratrské, ale bratří tuzeji vzdorovali, nežli Popel očekával. I mínil snahy své spíše v Chomutově uskutečniti a k lepší a jistší pomoci zřídil jezovitskou kolej v Chomutově, kterážto se měla státi základním kamenem katolických missií po celém okolí.[3]) Základní list koleje podepsán jest na hradě Chomutovském roku 1591, základní kámen položen 14. srpna. Tímto zřízením koleje vzbudil Popel v měšťanstvu Chomutovském velké rozhořčení, kteréž tím vzrůstalo, že zapověděl protestantům při pohřbu vyzváněti. U několika pohřbů rozkaz ten plněn, později lid zvonění hlasitě žádal, a když nebylo povoleno, někteří mladíci mocně osadili zvonici a hrany zvonili.

Chomutov kolem roku 1650.

Uslyšev to Popel jal se městu hroziti a úplnou zkázu slibovati, kdyby se věc taková opakovati měla. Hejtman hradský shromáždil 14. července 1591 měšťanstvo a psaní dotyčné přečetl; druhého dne opět byl protestant pohřben a opět pro vyzvánění staly se výtržnosti. Úředníci zámečtí vinili radu městskou z liknavosti a tajného srozumění s buřiči a dali ji na zámku uvězniti. Na rozkaz hejtmanův jsou brány zavřeny a všichni měšťané před zámek povoláni. S počátku bázliví jsouce, množstvím svým a převahou dodávali si srdnatosti a vyhrožujíce žádali vydání uvězněných. Marně úředníci lid chlácholili, konečně hejtman vězně mimo tři měšťany propustil. K osvobození těchto hnal lid útokem k zámku, vylámal vrata a osvobodiv vězně nářadím a knihami pohazoval. Úředníci zachránili se útěkem. Odtud lid se odebral k jezovitské koleji, stavení mocně ztekl, nářadí zlámal a rozmetal. Jezovité zachránili se jen rychlým útěkem. Ale po učiněné věci byli pojati strachem a jali se Popela prositi o milost; a poněvadž i král města se ujal, měl souditi o těchto věcech zvláštní soud sestavený z 11 šlechticův a 2 právníkův. Soud ten držán jest 19. a 20. srpna na Červeném hrádku a Chomutovští jsou krutě potrestáni, hlavní účastníci zemřeli rukou katovou. Po tomto pokárání města, Popelem samým vlastně zaviněném, přijel do Chomutova (21. srpna), ale celým svým chováním jevil tyrana utiskujícího. Úředníci zvedeni jsou opět na zdejší zámek, 22. srpna se také jezovité vrátili. Zámecký hejtman Kryštof Kreuziger z Greifenthalu zanášel se nyní především utiskováním města daněmi; jeho návrh k tomu zvláště vypracovaný tak byl krutý a tyranský, že jej i Popel sám zavrhl. Popel byv před tím osobou velmi váženou, tři léta potom náhle upadl v nemilost u Rudolfa II., načež uvržen do vězení, v němžto viněn byv z velezrády, až do smrti své dne 28. května 1606 držán jest. Zemřel v žaláři. Hejtman Kreuziger také 8. dubna 1594 v noci byl zajat a do Prahy k vyšetřování zavezen. Nikdo se více nedověděl, co se s ním stalo. Dcera Popelova Eva, vynikajíc učeností nevšední, sepsala později obranu otce svého. Po zajetí Popelově rozkazem královským zabrána jsou všechna jeho panství a ihned odevzdána královským úředníkům. K spravování do Chomutova poslán jest nový hejtman (Jan ze Vřesovic na Podsedicích), jenž 2. července 1594 zase obnovil radu. Rudolf II. také ještě téhož roku (6. listopadu) městu všechna privilegia Popelem odňatá vrátil a znova potvrdil. Vřesovec prodal za svého řízení 23 sudův vín bílých a červených na zámku složených (sud po 60 kop míš.), ale peněz neodvedl.[4]) Byl odvolán a poslán sem *Hanuš z Cetl-*

[1]) DZ. 67 A 9—10. [2]) DZ. 166 E 28. [3]) Viz Koubkovy Děje Libochovic na str. 154. [4]) Reg. kom. s.

perka.[1]) Brzo potom stihlo Chomutov nové neštěstí; 24. července r. 1598 mezi 10. a 11. hodinou před polednem v dolním předměstí oheň vyšel, a ač se mu všemožně bránilo, brzo kostel, faru, školu, zámek, radnici, věže brány, masné krámy, 7 pivovarů, 70 sladoven a 260 domův zničil.

V ten čas, když nešťastný Popel z žaláře do žaláře vožen jest, vyjednávali jeho bývalí poddan o zakoupení panství a o vřazení mezi města královská. Při tomto vyjednávání prokázal městu platné služby městský písař Jan Sandel (1601—1621), překladatel kroniky Hájkovy. Koupiti panství to nebylo věcí tak nesnadnou, poněvadž se statky ve zdejším okolí ležící na 3 skupení rozdělily. S ukončením trhu prodléváno proto, že obec žádala míti v trhové smlouvě výminku, aby mohla míti protestantského kazatele. Konečně kr. komora svolila 19. září 1605 a r. 1605, 19. prosince prodala městu zámek a město Chomutov, jakž to v svém okršlku a obmezení aneb obezdění jest, s předměstími při témž městě řečenými: hořejší jmenem Trunken Virtl a Obersand, druhé slove Weingassen, třetí všecek Gottsacker, čtvrté dolejší i s Vydrsandem, páté, jenž Langgassen slove se vším vrchním a dědičným právem s platy z masných a jiných krámův, ospy, robotami při městě a na předměstích, s clem z obilí, sladův, koní, s platem z mláta z každé várky po jedné tuně vycházející s 2 mlýny (v městě a na dol. předměstí), vinici při městě s desátky i jinými platy, s vrchním panstvím trestním na hrdle a jiným vším příslušenstvím za 97.470 kop míš.[2]) Koupí touto bezpochyby přestalo hejtmanování Cetlperkovo, jež trvalo l. 1606 jen dotud, dokud Borek, Březno a jiné části neodprodány.

Starý hrad komorní a potom panský stal se nyní obecným domem. Tuším, že při trhu uzavřeném nebyl ještě opraven od posledního ohně; protestantská obec, kteráž neměla v kostele sv. Ducha dostatečného místa, zřídila v zámku nový kostel. Mimo tento kostel měla táž obec také kostel špitální; katolíci naproti tomu měli farní kostel a kostel sv. Kateřiny. Na onen nový zámecký kostel dána báně 9. srpna 1610 s listinou, kteráž o místnostech před vystavěním kostela tu stávavších takto dí: welche vor dem anno 1598 donnerstags in vigilia sancti Jacobi apostoli über die gantze stadt und dieses Gebewdes rester, so ein Königlich schloss gewesst, ergangenen erschröcklichen brandtschaden, ein grosser sahl und daran stossende zimmer gewesen (ještě posud ta místnost slove »der lutherische boden«). Tedy stál hrad již jen v zbytcích svých od posledního ohně.

K stavovské rebellii Chomutovští s velikou radostí se přidali, zvláště radostně uvítali rozkaz stavovský (1. června 1618), kterýmž jezovité ze země byli vypovězeni a statky jim odňaty. Kolej a jiné jich statky koupila obec r. 1620 za 8020 kop, ale i jinak podporovali vzbouřené stavy. Když bitvou Bělohorskou moc Ferdinandova opět pojištěna byla, byl návrat jezovitův pro Chomutov prvním následkem nabytého vítězství (list o tom dán 7. listopadu 1620). Již 10. listopadu císařští poslové obsadili město, dali si všechny zbraně vydati a vyžádali půjčku peněžitou. Komise k tomu zvláště nařízená odsoudila obec k ztrátě všech zboží, poněvadž občanstvo většinou protestantské jest, direktory penězi podporovala a kolej od vzbouřencův koupila. Statky její stížené dluhem 137.236 ss. 46 gr. dány byly pod správu Ignáce Žďárského ze Žďáru a Heinrichsberka, kr. rychtáře v Žatci. R. 1626 byl hejtmanem panství Augustin Šmíd z Šmidnpachu, JMC. rada, jenž byl koupil 1623 konfiskovaný statek Oploty.[3])

První známku vracející se císařské milosti seznalo město 9. září 1627, když mu byly výsady potvrzeny. Nad to r. 1629 byla nařízena zvláštní komise, aby vyšetřila původ dluhův městských. Ta věc svou dokončivši navrhovala, aby městu z vážných příčin opět panství navráceno bylo. Císař Ferdinand potvrdil návrhy ty a již 26. listopadu t. r. kr. komora označila radě, že jí panství bude navráceno a že jí je odevzdá hejtman Tomáš Markus z Markfeldu. Potom zámek změněn v radnici.

[1]) Ten tu byl l. 1597 (Arch. gub.). [2]) Arch. gub., DZ. 133 B 12. [3]) DZ. 154 A 6.

TVRZE U CHOMUTOVA.

Ves **Hrušovany** připomíná se od 13. století dosti často, ale nikdy se nečiní zmínka o nějaké tvrzi. Ještě v 16. st. patřily k Žatci, Postoloprtům a naposled k Duchcovu. *Adam Havel z Lobkovic* prodal l. 1602 ves Hrušovany *Jiříkovi Hochauzárovi z Hochauzu* (DZ. 131 G 18). Teprve od těch dob se tu vyskytuje tvrz. L. 1623 statek ten zabrán, byl pak v l. 1623—1652 v držení Žďárských ze Žďáru. L. 1652 dostal se darováním *Tomáši Mikuláši Nigrovi z Rýznpachu* (DZ. 141 K 17).

*

Ves **Stroupeč** nad Ohřem byla ve 13. st. majetkem kl. Valdsaského (1291 atd., Gradl, Mon. Egrana), ale již l. 1318 seděl tu vladyka Staš (Tab. vet. 174), ve 14. st. potom byly tu drobné statky. (Viz DD. 14 f. 215, 15 f. 306, 19 f. 266, Rel. tab. II 144.) Dvůr, při němž povstala tvrz, prodán l. 1474 od Pavla Kýhara Lounského *Pavlovi* a *Vaňkovi* bratřím *Čelechovcům z Kralovic* (Knihy Lounské). V 16. st. rozdělena byla tvrz na tři díly. Třetina patřila *Janovi Čelechovci*, jenž koupil třetinu od *Jiříka Čelechovce* a třetinu od Předbora z Radejšina, a to okolo r. 1538 (DZ. 5 F 8, 7 A 21). Komu se potom tento statek dostal, není známo. Možná že tato tvrz byla ve Stroupečku, o němž se nám pamětí nedostává. Velký Stroupeč byl potom z části přísl. Vyntířova a z části do r. 1547 obce Žatecké. Byl pak od r. 1553 statkem o sobě, ale tvrze tu nebylo.

BLANSKO HRAD.

Severovýchodně od města Ústí n. L. vypíná se z Blanských hor vysoká a strmá hora řečená Blansko po hradě, jehož zříceniny vrch její posud pokrývají. U Němců jest obyčejné pojmenování Blankenstein a tak se nazýval po většině i u Čechův.[1])

Atsi přijde příchozí odkudkoliv, vždy musí dlouho stoupati, nežli se octne jen při patě Blanska. Hradiště samo jest skalnatá homole, která se na všechny strany strmě sklání, tak že jest nesnadno přístupné a nejméně schůdné na té straně, kde jest ves Ryjice. Nejschůdnější jest homole na východní straně ke vsi Mírkovu a na té straně nachází se příjezd, kterýž snad zdělán byl skopáním a zase nasypáním země. Tato stará cesta začíná se na jihovýchodní patě a jde příkře do kopce až k místu, kde bývala *první brána* prostá, před níž však byla povydaná ven opevnění. Před lety spatřovaly se na jihovýchodní straně zbytky příkopů a zdí a množství kamene, ale kámen ten roznesen a rozvezen na rozličné stavby.

Za první branou, kterou chránily hradby na vysoké skále stojící pravostranně založené, je příhrádek zavřený na všech stranách hradbami. Cesta se v něm zatáčí k severu, aby příchozí ukazoval obhajci nejen pravou stranu, nýbrž i tvář svou. Před *druhou branou* nachází se hluboký, vyzděný příkop, přes nějž se jedině po zvoditém mostě přecházelo. Když se za nynější doby překážka tato překoná, lze přijíti k druhé bráně, někdy věžovaté, z níž však spatřuje se nyní jen přední pilíř po pravé straně z tesaného kamene postavený s dvěma otvory k zastrkávání klad neb závěr a zadní pilíř levostranný s patníkem.

Vnitřek za tou branou jest les, jako celé hradiště, kromě skalnatých strání, kde se stromek nechytí. Jej zavírají staré hradby na všech stranách asi v pětihranu, jehož severovýchodní kout jest zaokrouhlen. Všude se spatřuje ohavnost spuštění, rum nasypaný, kusy zdí, jámy, které pocházejí od lidí poklady hledajících, sesuté sklepy, kteréž dávaji znáti, že se nacházelo obydlí na severní a východní straně. Dva rohy sesíleny jsou *věžemi.* Jihovýchodní jest v základech svých a ve zdivu okrouhlá; severozápadní jest čtverhranatá a byla snad lidomornou, poněvadž se v ní sesutý sklep spatřuje. Před časy tu viděti bylo patrně, kterak lidé, tu poklady hledající, prorazili klenutí a sklep otevřeli, v němž bylo viděti kosti. Všechno zdivo hradu vystavěno bylo z čedičového kamene.[2])

Hrad Blansko není prastarého původu, nýbrž vznikl na rozhraní 14. a 15. století. To zboží, na němž vznikl, drželi l. 1393 bratří z Lunigvc podávajíce faráře k Nakleřovu a Mojžíři. Ani před tím ani potom až do konce téhož století nepíše se nikde o Blansku, až teprve l. 1401 *Vácslav z Vartenberka* seděním na Blansku se vyskytuje.[3]) Bylť tedy nedlouho před tím založen buď tak, že jej Vácslav koupil aneb teprve na koupeném zboží založil. Vácslav sloužil Zikmundovi, králi Uherskému, jenž mu l. 1402, 19. dubna 500 kop za jeho zasluhování zapsal.[4]) Bylo to nedlouho po známém účinku Zikmundově, jenž krále Vácslava, bratra svého, v Praze zajal. V čelo králi věrných postavil se markrabě Prokop a ležel asi v dubnu t. r. před Mostem.[5]) Tehda snad došlo k tomu, že byl hrad Blansko od strany králi Vácslavovi věrné dobyt a osazen, jak se zdá vysvítati z následujícího.

Zikmund vypraviv se dne 3. června proti Prokopovi, jej ošemetně jal a táhl s ním ke hradům, které se Vácslava přidržely. Když pak přitáhl před Blansko, kázal jej na taras svázati, aby se obhajci báli k němu stříleti a tak toho dosáhl, že mu byl hrad odevzdán.[6]) Dobytý hrad dostal se zase Vácslavovi, jenž l. 1404 a 1405 faráře do Mojzíře a Nakléřova podával. Vilém, markrabě Míšeňský, zjednal si jej l. 1405 za

---

[1]) Též Blankštein i Blanštýn. [2]) Heber, Burgen V 226, Focke II 14. [3]) Arch. Drážďanský. [4]) Arch. český II 185. [5]) Staré počty v Kralovci. [6]) Staří letop. 8. Zde sice je psáno Blaník, ale takového hradu nikdy v Čechách nebylo; neb ty valy, které jsou na Blaníku, jsou mnohem starší. Domnívám se, že v prvotní předloze kroniky psáno bylo castrum Blanſk (tak i 1435, 20. Maj., Lib. conf.), a že opisovač, jenž tomu nerozuměl, znaje snad jen Blankštein, napsal Blanjk.

služebníka, tak že mu měl nejen sloužiti, nýbrž i posádku jeho proti okolním pánům na hrad pouštěti. Byl to dobrý prostředek upokojiti Vácslava, jenž byl posud v nevoli s Vilémem; ano týž půjčil mu několik neděl potom 50 kop, jež tuším nikdy nezaplaceny. L. 1407 byl Vácslav již mrtev a Markéta, vdova po něm pozůstalá, podávala faráře do Nakleřova.[1])

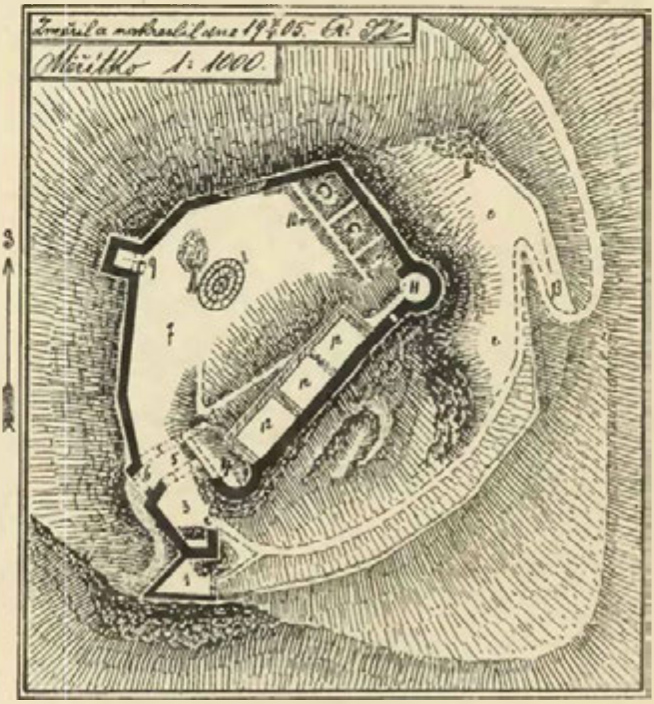
Kdo potom na Blansku vládl, není nám naprosto známo. Protože podávali Kateřina z Mojžíře l. 1412 faráře do Nakléřova a Dobruš z Mojžíře do Komonína (l. 1413), mohlo by se souditi, že seděli na Blansku. Ale asi v ty časy neb nedlouho potom kázal král Vácslav Mikuláši z Lobkovic, aby obehnal hrad Blansko a slíbil mu všechny škody hraditi.[2]) Že se tak stalo a hrad dobyt, není pochyby, neb odtud byl *zbožím královským*.[3]) Král Vácslav zastavil pak Blansko *Bohuši ze Zvěřince*, jihočeskému vladykovi, jenž podával l. 1417 kněze do Komonína a l. 1418 také zboží Svadovské držel.[4]) Než asi r. 1420 vyměnil jej od něho král Zikmund dada mu za ně (zástavou) zboží Řepínské n. německého řádu, o mnohem lepší, nežli bylo horské zboží Blanské.[5])

Král Zikmund měl dar nic nepodržeti a všecko na peníze, jež ihned utraceny, převésti. Zapsal tedy hrad Blansko l. 1421 *Albrechtovi Šenkovi z Landsperka*, cizozemci,[6]) jemuž bylo již od krále Vácslava 100 kop úroku na městě Ústí nad Labem zapsáno. Tento i Blansko zastavil zase Albrecht s povolením královým l. 1424 *knížatům Saským*.[7]) Ihned dali knížata na hrad posádku.

Když po obléhání Ústí Sasové v památné bitvě u Předlic poraženi byli, veleli posádce na Blansku saští rytíři a s nimi Kunrat z Enzidle. Tehda i *Zikmund z Vartenberka*, pán na sousedním Děčíně, držel se ještě Bedřicha knížete Saského, a bojoval na jeho straně proti Husitům. V této bitvě však vida Sasy utíkati přešel k Čechům a smířiv se takto s krajany svými, umínil si z převratu věcí něco pro sebe vytěžiti. Nazejtří totiž po bitvě (17. června) časně ráno k hradu přitáhl a jako by utíkal, do hradu vpuštěn býti žádal, jemuž i co spojenci domnělému tak učiněno. Zde však roušku setřev zajal Kunrata i s posádkou a ty, kteří se bránili, pobil.[8]) Ale i jej (dle svědectví Theobaldova) brzo pomsta zastihla, neb strýc jeho Jan z Vartenberka lstně jej zajal a zavezl jej na svůj vysoký hrad Ralsko. Podání toto, byť i jinde potvrzeno není, přece má stín pravdy, poněvadž jiným svědectvím neodporuje. Jen to sluší připomenouti, že se to zajetí (výslovně) na Blankšteině nestalo a že následek jeho také nebyl tak, že by byl Jan z Ralska hradu Blanska dosáhl.

Skutečně Zikmund v druhé polovici r. 1426 práva panská na panství neprovozoval. Hejtmanem jeho byl na Blansku roku 1426, 31. července *Hynek z Chotěšova*, jenž téhož dne podával kněze ke kostelu v Svadově;[9]) ale zboží samo držel a spravoval tehda Zikmundův bratr *Jan Děčínský z Vartenberka* podávaje r. 1426 nového kněze do Mojžíře. Několik měsíců potom byl Zikmund již na svobodě, neb roku 1427, 27. května oba bratří podávali kněze do kostela Komonínského, t. r. však, 9. září Zikmund sám.

Jak a proč komu hrad Blansko v následujících letech patřil, nelze z pamětí, po ruce jsoucích, dobře vystihnouti. Jan z Vartenberka, pán na Blansku, jenž podával leta 1435 faráře do Mojžíře, byl snad Zikmundův bratr. Avšak vyskytují se potom dva

Plán hradu Blanska.

a) bývalá vozová cesta na hrad, *b*) hromada kamení na podhradí *c*); 1. bašta k hájení obou bran, 2. první brána, 3. mezibraní, 4. polookrouhlá věž nad branou, 5. druhá brána, 6. branka výpadní, 7. horní dvůr, 8. odpočívadla z kamenů zříceniny postavená, 9 čtyřhranná věž a vchod k podzemní studni, 10. budova pro čeleď, 11. polookrouhlá věž nad podhradím, 12. vlastní palác, 13. místo brány do podhradí.

---

[1]) Lib. conf, Arch. Drážďanský. [2]) Arch. český II 460. [3]) Castrum nostrum Blanksstein, dí král Zikmund l. 1426 (DD. 25 f. 229). [4]) Lib. conf. [5]) Tak jde na jevo z listu r. 1426 (DD. 25 f. 229). [6]) Reg. král. č. 927. [7]) Stadtbuch v. Aussig 96. [8]) Zach. Theobald vyd. 1609 str. 324. Bartošek trochu jinak událost tu vypravuje, a to, že Míšňané ze strachu hrad »Plangštein« panu Zikmundovi z Děčína odevzdali, neodvažujíce se déle tu zůstati, ani po mnohé časy (?) jej ve své moci měli. Hořejší zprávu ostatně Theobald, z něhož pochází, mylně vypravuje o Střekově. [9]) Libri conf. Albrechtovi Šenkovi a Hanušovi, bratru jeho, zapsal kníže Bedřich (1426, 10. listopadu) 2257 fl., aby mohli Blansko vyplatiti.

Janové, totiž Jan, bratr Zikmundův, pán na Blansku, a Jan, též pán na Blansku, Zikmundův strýc.[1])

Hrad Blansko.
Dle kresby Zinggovy z 19. století.

Jan měl od r. 1436 mnohé války pro poškození, dílem domnělé, dílem skutečné. T. r. pomáhal Děčínským pánům proti Sasům. Knížata, spolčivše se s Jakoubkem ze Vřesovic, umluvili se s ním (1436, 16. března) ve Freiberce, že si mají společně radni a pomocni býti proti nepřátelům, zejmena že si mají pomáhati proti Janovi, jich obou nepříteli, a kdyby chtěli Blankstein obehnati, že mají jednati podle rady pánův k tomu volených.[2]) K válce došlo, když Jan pomáhal Děčínským; avšak když tito učinili ještě t. r. mír, pojati i v to Janové oba, totiž bratr a strýc, píšíce se oba pány na Blansku. Avšak od té doby byl strýc Janův samotným pánem na Blansku.[3]) S knížaty smlouval se na podzim t. r. o své nároky, ale nešlo to tak zhladka, tak že přišlo k novým ústrkům, v nichž si Děčínští a Blankštein (jak se mu říkávalo) pomáhali. Sotva byl mír l. 1438 učiněn a něco času uplynulo, pomahal Jan strýcům proti Lužičanům a kromě toho pomáhal l. 1440 Berkům proti jich nepříteli Bedřichovi z Elsnic. Od toho zajat a zavlečen na hrad Ratný, kdež dlouho setrvával ve vězení, z něhož propuštěn teprve na počátku r. 1441. Tehda přinucen slibovati, že bude do 6 let spojencem knížat a kromě toho i jiné těžkosti podstupovati.[4]) Přes to míru nebylo. Tu se spolčili kníže Saský s Šestiměstskými a oblehli l. 1441 asi okolo 20. dubna hrad Blansko.[5]) Nedobyvše ho, urovnali se dne 10. června s Vartenberky a Lužičané koupivše od těchto hrady Vintrštein a Nový hrad (Karlsfriede) u Žitavy, rozbořili je docela, aby jim nebylo odtud škoděno.

Se Sasy trvaly ústrky i potom. Mír netrval ani polovici šesti let umluvených. Teprve dne 26. září l. 1442 došlo k smíru, když přišly strany mocně na Jana ze Smiřic a na Roudnici. Tento vypověděl, aby knížata pojali Jana do svého dvorstva, tak aby mu platili 250 kop služby, začež jich měl v čas nebezpečenství odjinud chystaného vystříhati. Zajatí z obou stran propuštěni a umluveno také, kdyby se které straně stala škoda, aby nebyla náhrada vymáhána násilím, než aby bylo dopisováno a přestáváno na mocné výpovědi. Kromě toho se zavázal Jan zvláštním zápisem, že zruší všechny spolky a úmluvy se strýci Děčínskými, s nimiž byl mír učiněn o 5 neděl později.[6]) Odtud byl několik let mír a Jan pomáhal i knížatům lidem svým zbrojným, ovšem za žold.[7])

Po známých událostech l. 1448 přistoupil Jan k jednotě Poděbradské[8]) a držel mír se Sasy do r. 1452. Tehda začaly se loupeže a ústrky z obou stran. Že nebyla vina jen u Jana, seznati lze odtud, že podle mocné výpovědi volených opravců měl kníže Janovi za jeho škody 100 fl. r. hraditi. Sice bylo také ustanoveno, kdyby se od poddaných stala nějaká škoda, že každá strana má právo loupežníky do území druhé strany pronásledovati.[9])

Nové boje nastaly na jaře l. 1453 zase pro nezdržení smluv a škody. Do té doby klade se událost, kterou vypravuje mnich Perenský.[10]) Čechové shromáždivše se na Blansku, pustili se dne 16. března v noci k Pernu, aby hrad slezli, ale když přišli a přiložili žebříky, polekáni tak, že se hned dali na útěk. Vlastní nepřátelství začalo se teprve v dubnu. Mnozí bojovníci vladyckého stavu shromáždivše se na Blansku u Jana a na Hasišteině u Mikuláše z Lobkovic, poslali ok. 11. dubna odpovědné listy do Drážďan. Jan sám odpověděl, protože ač byl mnohokráte s knížetem Bedřichem smlouván, ale ty smlouvy mu nebyly drženy, po smlouvě poslední mu zabit hamerník a rychtář Petrsvaldský dán do vazby. Jan tu píše: A tak mi sě mnohé věci dějí ježto by mi sě od Tvé Milosti dieti neměly a měl bych tak v úmluvách huben býti takměř zjevně. Kníže hleděl je od toho odvracovati, ale marně; jedině dosáhl toho, že povoleno v květnu příměří. Konečně smluven 13. června mír, který měl trvati až do korunování krále Ladislava.[11]) Zajímavé je, že tato drobná válka způsobila rozruch i v Německu. Knížata Brunšvická, arcibiskupi Magdeburský a Bremský a biskupi Halberstatský a Mindenský, někteří hrabata a páni a naposled (25. července) i město Brunšvické poslali Janovi odpovědné listy.[12]) Za krále Ladislava nastal pokoj. V l. 1455—1458 byl Jan v Prusích.[13])

Po roce 1458 není nikde zmínky o Janovi. Zemřel zůstaviv vdovu *Annu z Dubé*, která měla věno na Blansku a Svadově zapsané. K tomu patřilo i právo požívati slupi na Labi, v čemž jí Jiřík z Vartemberka, pán Březenský (1472) překážku činil.[14]) Pravou dědičkou byla sice *Kateřina*, dcera Janova, jež se po-

---

[1]) Že tento Jan nebyl Janovým synem, jde odtud na jevo, že se syn Zikmundův nazývá l. 1454 Janem mladším a Jan, bratr Zikmundův, jenž měl syna též Jana, t. r. Janem starším. Vedle nich připomíná se Jan řečený Blankštein, jehož nemožno vřaditi do vývodu Děčínských, a lze za to míti, že snad byl potomkem Václavovým. [2]) Arch. Drážďanský. [3]) Jistě již l. 1438. [4]) Mitth. Exc. Cl. XII 275 atd. [5]) Staří letop. 124, Palacký IV a. 56. [6]) Arch. Drážďanský. [7]) Mitth. Exc. Cl. XII 278. [8]) Arch. český II 283. [9]) Palacký, Urk. Beitr. 34–36. [10]) Menken II 1593, Mitth. d. V. f. G. d. D. i. B. 1865 II 44. [11]) Arch. Drážďanský, Palacký, Urk. Beitr. [12]) Mitth. Exc. Cl. XII 283—284. [13]) Toeppen, Akten der Ständetage Preussens IV. [14]) Arch. český IV 264.

TVRZE V OKOLÍ BLANSKA.

Březnice tak od pradávna jmenovaná slove l. 1355 německy Brysen a nyní (má býti jen německy) Krásné Březno. Připomíná se snad již k r. 1057 a patřila od sklonku 12. století řádu sv. Jana (CDB I 58, 282, 293, II 360). Když král Jan zastavil Březnici l. 1335 *Jindřichovi z Kyc*, byl tu dvůr, ale potomci jeho vystavěli si tu tvrz. Potomek Jindřichův byl *Martin*, jenž měl l. 1394 spor s opatem Oseckým a *Petr z Kyc* v něm ještě l. 1400 trval (Reg. IV 66, Arch. Osecký). Beneš z Dubé, sudí dvorský, přijal l. 1405 od Petra tvrz Březnici a dal ji v manství *Dobešovi z Bron*. Když po smrti tohoto na krále spadla, dal ji *Vlaškovi z Kladna* v manství. Tento si vyžádal na králi, aby převedl manství na Vyntířov a prodal (1415) Březnici jako zpupné zboží *Mikuláši z Okoře* (DD. 61 str. 111—117). Od té doby patřila Březnice ke Svadovu a s ním připojena ke Blansku, jehož držitelé tvrz opustili a dvůr pod plat obilný rozprodali. Že však tu bylo l. 1568 zase panské hospodářství, znáti se dává odtud, že se nazývá Gynter z Bynu t. r. hejtmanem v Březnici (DZ. 58 R 1. L 1563 slove hejtmanem na Blansku). Rudolf z Bynu vystavěl část nynějšího zámku a při něm v l. 1604—1606 kostel (Mitth. Exc. Cl. XV 70). Od l. 1628 patřil statek Březnický k Děčínu, pak odprodán a Březnice byla zase sídlem samostatného statku a až do r. 1850 politického a soudního okresu.

*

Ve Všebořicích bývaly odedávna farní kostel a tvrz. L. 1355 tu sídleli čtyři zemané *Štěpán*, *Slavata*, *Jan* a *Vaněk*, později se připomínají 1371 *Hanuš*, jenž na tvrzi seděl, od r. 1393 dva Jindřichové a Slavata a l. 1397 Štěpán. Jindřich starší měl Radovesice, na nichž seděl (1401—1418) Petr, snad syn jeho. Od r. 1401 seděli tu bratří *Hanuš*, *Jetřich* a *Oldřich* pod vrchností pánů z Koldic, kteří l. 1429 Hanušovi své právo propustili. Vedle něho držel část vsi 1429—1436 Hynek z Chotěšova. V l. 1428—1453 žil Vácslav, jehož potomci zvali se *Bubnové ze Všebořic*, a Jetřich ze Všebořic byl l. 1448 ve vojště Poděbradském. Potomek Chotěšovského byl Mikeš ze Všebořic, jenž před r. 1485 zemřel. Na počátku 16. století drželi Všebořice *Purkart*, *Hanuš* a *Zikmund* bratří *Glácové ze Starého dvora*; ti prodali před r. 1526 týž statek *Janovi z Lungvic*. Když tento zemřel, dělili se (1546) synové *Jetřich* a *Albrecht*. Onen dostal Všebořice, tento Chuderov. Když Jetřich zemřel, zůstali po něm synové *Jan* a *Petr*, kteří se l. 1573 o zadlužený statek porovnali. Jan, ujav Všebořice, prodal je l. 1580 *Volfovi Žoldánovi ze Štampachu*. Tento zemřel ok. l. 1610 a syn jeho *Jan Albrecht* l. 1616. Jediná dcera tohoto Estera vdaná Rešova prodala Všebořice a Chuderov l. 1628 *Alexandrovi Regniers* svob. p. *z Bleileben*, jehož rod tu vládl až do r. 1665. Tehda totiž zemřela Anna Marie Bleilebenova roz. z Pichlberka, vdova, odkázavši Všebořice Maxim. Valentinovi z Martinic. Týž prodal Všebořice l. 1667 poručníkům *Michala Františka z Althanu*. Tento zemřel po desíti letech, zůstaviv vdovu, která statek po své nezletilé dcerušce zdědila (1680) a vdavši se za hrab. Cavriani, Všebořice na tento rod převedla. L. 1754 připojeno Všeborské panství k Březnici (Lib. conf., Rel. tab. I 440, Lib. erect., Arch. český I 410, Arch. Drážďanský, Třeboňský a Bílinský, Dsky dvorské a zemské).

*

Tvrz v Chuderově již dávno zanikla.[1] Na ní seděl v l. 1375—1400 *Ejvan*, později (1429) *Jan Tlumek*. Část vsi patřila tehda také Janovi Šestákovi. Po Tlumkovi zůstala vdova Anna z Miliny († l. 1454) a dcera (?) Dorota, jež se vdala za *Jana Firšice z Nabdína*. Po smrti Baruše z Chuderova (1474) vznikly spory o odúmrť, které až do r. 1493 trvaly. Chuderov dostal se později ke Všebořicům, od nichž byv l. 1546 oddělen, dostal se za díl *Albrechtovi z Lungvic*. Tento zemřel před r. 1569, zůstaviv dceru Markétu, jež se za *Volfa Žoldána ze Štampachu* vdala (ok. l. 1569) a jemu Chuderov zapsala. Když pak Volf l. 1580 Všebořice koupil, Chuderov k nim připojen (Rel. tab. I 446, Arch. Drážďanský, Arch. český I 182, 410, DD. 6 f. 109, 203).

*

Bukov jest dvojí v krajině Ústské, jeden řečený Český s kostelem a druhý blízko Všebořic. V tomto bývala tvrz, již držel v l. 1401—1414 *Vácslav Sovka z Kelník*. V l. 1418—1426 seděli tu dva zemané *Jan Šesták z Klen* a *Hynek z Chotěšova* (Lib. conf., erect.). V l. 1526—1527 seděl tu *Bernart Kelbl z Gejzinku* a po něm 1529 *Vácslav* (Arch. Ústský, gub., Reg. kom. s.). Zikmund, Heřman, Bernart, Albrecht a Litolt, strýci Kelblové, prodali 1546 tvrz Bukov s mnohými vesnicemi *Janovi Trmickému z Miliny* (DZ. VII K 9). Nástupce tohoto z téhož rodu byl *Petr* († 1587) a po něm následoval jediný syn *Jan Jindřich*. Po jeho smrti byl statek ten zadlužen a proto prodán l. 1615 *Prokopovi Dvoreckému z Olbramovic* (DZ. 23 N 2, 188 J 9). Již l. 1618 prodal Prokop týž statek *Vácslavovi staršímu ze Štampachu*, ale tomuto již l. 1623 zabrán a prodán jeho manželce (DZ. 192 B 2, Bílek, Děje konf.). Když tato zemřela, prodal *Erazim Jaroslav*, syn její, statek Bukov (1640) *Alexandrovi Regniers z Bleileben* (DZ. 301 E 15), jenž jej připojil ke Všebořicům.

*

V Doběticích ode dávna byla tvrz. Zakladatelé její snad byli pp. *z Lungvic*. Za Karla IV. žili bratří

---

[1]) Chuderov připomíná se r. 1348, když jej Ústští vypálili (Urkdb. Aussig N. 47).

zději za Jindřicha jinak Albrechta z Kolovrat a z Krakovce vdala. Ačkoliv pak Svadov (1472) pokládán za odumřelé panství,[1]) udržela si Anna oba statky a s ní je vyženil její druhý muž *Mikuláš Romberk z Hernštorfu*. Naproti tomu postoupila Kateřina (ještě svobodná) l. 1470 práv svých ke Svadovu Mikuláši z Kekeřic a Hanušovi, synovi jeho,[2]) což se dobře shoduje s jinou pamětí, totiž že převedla na ně právo své k Blansku. Tito držitelé dostali též právo královo, ale tak, aby Mikuláši a Anně dopřáli volného bytu na Svadově. Také Mikuláš si vyprosil právo královo, ale k jeho prosbě převedl je král (1478) na *Jindřicha z Rabšteina*.[3]) Tento držel Blansko a Svadov až do r. 1483, kdež jich opět postoupil Mikulášovi. Podle smlouvy o to učiněné měl je Jindřich postoupiti tak, aby na nich závady nezůstalo, ale po převzetí shledal Mikuláš, že Jindřich zůstal dlužen poddaným na těch statcích.[4]) Hned po převzetí zapsal Mikuláš dluh na těch statcích Anně z Dubé a, kdyby zemřela, Kateřině Krakovské, dceři její,[5]) Mikuláš zapsal potom (1487) *Kryštofovi*, bratru svému, Anně, manželce jeho, a Kryštofovi, synu téhož Kryštofa, 190 kop dluhu na Svadově a obdržel také t. r. právo, které měla Kateřina Krakovská k těm statkům.[6]) Byli tedy potom oba bratří pány na Blansku a Svadově a obdrželi l. 1488 od krále Vladislava mocný list, aby mohli o statcích svých říditi.[7])

Mikuláš přečkal, jak se zdá, Annu a sám zemřel bezdětek. Kryštof, jenž je znám z nešťastných válek s Lužičany a l. 1494 Hersfeld a Ronov obci Žitavské prodal, postoupil l. 1495 Blanska a Svadova synu svému *Kryštofovi*.[8]) Obci Litoměřické prodal l. 1497 plat v Komoníně.[9]) L. 1503 prodal Blansko a Svadov *Volfartovi Planknárovi z Kynšperka*, jenž se l. 1515 jako pán na »Planknštejně« připomíná.[10]) Doposud měl jeden pán i Blansko i Svadov, ale Volfart prodal tento 1517 Janovi z Vitence a Blanska postoupil asi v týž čas *Janovi Březenskému z Vartemberka*. Tento zajisté psal se l. 1518 pánem na Blankšteině.[11]) Měl tedy Blansko a Březno a k tomu získal později i Svadov. Ponechav si Březno a Svadov, prodal l. 1526 Blankštein zámek, dvory popl. a vesnice *Hendrychovi z Bynu*, *Rudolfovi* a *Gynterovi*, synům jeho, a jich dědicům mužského pohlaví po meči nejbližším.[12]) Hned po koupi starali se Bynové o to, aby byli za obyvatele království přijati, ani byli posud v Sasích osedlí.

Synové převzali Blansko. Asi l. 1534 zemřel Rudolf a vdova Lidmila z Vartemberka soudila se l. 1535 s Gynterem, že jí pobral svrchky po smrti manželově.[13]) Není nám známo, jak a proč nabyl potom Blanska *Jindřich mladší z Bynu* a proč l. 1546 Rudolfovi statek Blansko ve dsky vložil.[14]) Tento Rudolf zemřel nedlouho potom zůstaviv syny nezletilé, totiž *Rudolfa* a *Gyntera*, kteří l. 1551 toho dosáhli, že jim byla leta doplněna. Postoupili pak Blanska v dluhu 8000 kop zase témuž *Jindřichovi mladšímu* a vložili 28. srpna ve dsky zemské, Jindřich pak prodal (vkl. 1552, 30. srpna) zámek Blankštein s vesnicemi *Jindřichovi staršímu z Bynu* na Děčíně.[15]) L. 1554 pak se dělil Jindřich s bratrem svým o jich jmění společné. Vzav si za díl zámek Planknštejn pustil bratrovi Děčín.[16])

Svrchupsaný Gynter (syn Rudolfův) zchudlý byl na Blansku úředníkem. Lukáš, farář Svadovský, mu mnoho nevěřil a mluvil o něm asi l. 1563 německy: Když já na Gyntera pohlednu, tehdy jest jednu lež udělal anebo udělati úmysl má.[17])

Jindřich učinil l. 1568 z Blanska nápadní statek neb jak říkáme svěřenství. Ustanovil, kdyby on a syn jeho nemajíce dědicův mužských zemřeli, že se má dědictví dostati Gynterovi z Bynu na Děčíně, bratru jeho a jeho dědicům mužského pohlaví, kdyby pak toho nebylo, aby spadlo na Rudolfa a Gyntera, syny n. Rudolfovy, a kdyby i ti zemřeli, na Jindřicha z Bynu na Jílovém a po něm na nejstaršího přítele jeho krevního.[18]) Zemřel l. 1571 a Blansko s Vesenšteinem (v Sasích) ujal po něm syn *Rudolf*, jenž podržel Gyntera již psaného za úředníka.[19]) Léta 1601 učinil Rudolfovi a Gynterovi, dotčeným synům Rudolfovým, zápis takový, že kdyby zemřel bez dědicův mužského pohlaví, aby jim bylo 10.000 kop vyplaceno, kteréž pojistil na Blansku; kdyby však tito věřitelé zemřeli, by byla ta suma vyplacena Děčínským a Jílovským pánům.[20]) Měnil tím tedy ustanovení otcovo. Psal se ještě leta 1615 pánem na Vesenšteině a Plankenšteině, čímž se dává znáti, že hrad byl ještě v dobrém stavu a sídlem panství.[21]) Zdá se však, že již dávno před tím hrad k bydlení nepohodlný opustil a v Březnici na novém sídle se usadil. Blansko dědil po něm *Gynter* z pošlosti Děčínské a Vesenštein dostal se Jindřichovi z pošlosti Jílovské.

Gynter zachoval v l. 1618—1620 Ferdinandovi II. věrnost a proto nebyl pokutován. Podržel sice svůj statek, při němž však zůstati mohl, jestliže se stal katolickým. Protože tak učiniti nechtěl, prodal leta 1628 Blansko *Kryštofovi Šimonovi* sv. p. *z Thunu* a odejel do ciziny. Suma trhová za statek měla býti leta 1632 doplacena, ale že Gynter přišel l. 1631 se Sasy a znovu se ujímal Blanska, měl zbytek trhové sumy propadnouti, avšak přece při ní zachován.[22])

Hrad Blansko sešlý upadával v 17. století tak, že se stal zříceninou. Proto i panství k němu náležité nazývalo se Březnickým a hrad Blanský upadl v zapomenutí.

---

[1]) DD. 16 f. 382. [2]) DD. V str. 350 [3]) DD. V str. 371. [4]) Pře ty trvaly do r. 1486 a Jindřich odsouzen platiti. (Arch. český VIII 430.) [5]) DD. VI 23. [6]) DD. VI 94 a O 2 str. 117—118. [7]) DD. 62 str. 147. [8]) DD. VI 256. [9]) DD. XXV 254. [10]) DD 62 str. 304, Arch. gub. [11]) Arch. Smečanský. [12]) Vklad 1527, 8. ledna. (DZ. 6 A 9.) Část trhové sumy zapsali kupci na Blansku, ale l. 1528 ji zaplatili. [13]) Reg. kom. soudu. Vývod pp. z Bynu není ještě dostatečně zpracován; co má Focke (I 214), nedostačuje. [14]) DZ. 8 A 10. [15]) DZ. 10 H 10, 86 B 3. [16]) DZ. 51 A 19. [17]) Reg. kom. soudu. [18]) DZ. 16 G 12. [19]) Arch. zemský (přiznání k zemi). [20]) Arch. zám. Děčínský. [21]) Tamže. [22]) Bílek, Děje konf.

Vygant, *Hyldan*, *Děpolt* a *Rynolt*. První z nich byl patronem kostela v Žežicích, kdež druhý byl do r. 1375 farářem a pak se stal kanovníkem Karlšteinským. Na kostele Žežickém je posud jejich erb starožitného díla, jistě z prvních dob Karlových. Vygant, Hyldan a Rynolt vyzdvihli l. 1382 nový farní kostel v Nakléřově, jejž obdařili platem v Doběticích (Borový, Er. II 193). Kromě Rynolta vyskytují se ostatní l. 1393 jako páni na Nakléřově a Mojžíři; Rynolt vzal na díl Dobětice a zapsal tu (1388) plat kostelu Žežickému (Lib. erect. XII 16, 20). Žil ještě l. 1397, avšak l. 1404 byl mrtev (Rel. tab. I 572, Lib. conf.). *Jindřich Haugvic*, jenž v l. 1404—1405 na Doběticích seděl, byl bezpochyby poručníkem (Arch. v Kralovci). Od r. 1405 následoval *Rynolt*, tušim syn Rynoltův, jenž se ještě l. 1429 připomíná (Arch. č. I 410). *Rynolt*, jenž později žil, byl bezpochyby synem druhého Rynolta. L. 1473 byl již mrtev a vdova Markéta z Útěchovec zapsala tvrz Dobětice synovi svému *Stanislavovi*. Po její smrti (1478) vyprosil si Těma z Lungvic odúmrť, ale není známo, jestli co provedl (DD. 16 str. 374, DZ. 84 D 4). V Ústských listech připomíná se l. 1526 Rynolt z Lungvic seděním v Doběticích. Tento byl již l. 1539 mrtev. Asi tehda držel tvrz *Václav* a po něm zdědili ji strýci jeho *Jan*, *Bedřich* a *Bernart* bratří *Lungvicové*, kteří týž statek l. 1547 ve dsky vložili (DZ. 250 K 30). Později měl Dobětice Jan sám a prodal je (1568) *Jindřichovi z Bynu*, jenž je připojil ke Blansku (DZ. 16 G 11).

*

Ves **Čermná** povstala na místě, které se tak nazývalo (1169) po červené vodě. Ve 14. století tu byl farní kostel a také tvrz. Držiteli jejími byli 1364—1377 Bernart, 1376 a 1377 také s Petrem knězem, Otou a Janem a Bernartem mladším, 1383—1399 Ota, 1405—1409 Buda Brach a 1418—1427 Jan Puškař z Kozojed (Reg. I 143, Lib. conf.). Čermná patřila již l. 1527 ke hradu Blansku. V jednom zápise l. 1544 připomíná se tu pustá tvrz (DZ. 5 L 4).

*

Ve vsi **Mojžíři** spatřuje se místo, kde tvrz stávala. Ve vsi byl již l. 1364 farní kostel, jehož podací příslušelo l. 1364 *Ješkovi z Vilhartic* a *Petrovi z Vilhartic* a potom bratřím *z Lungvic* a *z Dobětic*. Jeden z nich, *Hyldan*, jenž byl kanovníkem na Karlšteině, dostal Mojžíř na svůj díl (Lib. erect. XII 109) a tu zapsal l. 1390 plat kostelu Nakléřovskému. Z vladyk zdejších, jichž sídlo není známo, připomínají se po r. 1393 Niklík a Ota, 1395 Lipolt, 1397 Děpolt (Manuale kapit., Tadra, Kniha prot. aud. pap.). Dotčený Niklík byl pak l. 1413 pánem na Komoníně, ale Mojžíř patřila asi od počátku 15. st. ke Blansku.

*

Při vsi **Strážkách** nedaleko Březnice a Ústí n. L. jest pahrbek (Zámecká hora), na níž prý tvrz stávala. Asi od r. 1240 až do r. 1367 patřila ves ta *klášteru sv. Jiří* (Arch. Svatomářský a bibl. Praž.). Pak patřily Henslovi *z Turgova*, do r. 1374 k Děčínu a Střekovu a odtud *Jindřichovi z Pokratic* (DZ. 250 F 13). Od r. 1401 vyskytuje se ves jako přísl. Všebořic (Lib. erect. XIII a 101). Nacházíme sice, že »Strážek« prodán 1416 *Albrechtovi z Koldic* (Rel. tab. II 126), ale i později patřil ke Všebořicům. O tvrzi v žádném zápise není zmínka.

*

Ve vsi **Habrovicích** (v osadě Skorotické) povstala tak zvaná tvrz, vlastně prosté panské obydlí, teprve v 16. století. Ves řečená německy dříve Jonasdorf a nyní Jonsdorf byla ode dávna zbožím *řádu sv. Jana* a uchvácena po r. 1420 od držitelův Blanska. L. 1454 zase králi vrácena (Arch. český XIV 377) a držena potom do r. 1559 k Předlicům a pak krátký čas ke Stroužnici. *Heřman Kelbl z Gejzinku* přijal l. 1561 z dědictví po strýci Jarošovi za díl vsi Habrovice a Banov (DZ. 50). Nástupce jeho *Jan Heřman* zemřel v čas vzpoury a statek jeho, byv l. 1623 zabrán, prodán t. r. cizozemci *Janovi Kašparovi z Kerbic*, hofmistru knížete Saského. Od toho prodán l. 1628, poněvadž jako luterán statkův pozemských držeti nemohl, *Alexandrovi* svob. p. *Bleileben* a připojen ke Všebořicům (Bílek, Děj. konf. 261, DZ. 153 G 20, 294 M 28).

*

Ve vsi **Šonvaldě**, pod samými Krušnými horami ležící, bývala tvrz, a to bezpochyby již od těch dob, co tu byl statek o sobě. Statek ten, jenž asi teprve v 15. století povstal, byl dán v manství (1437) *Volfovi Telerovi* od císaře Zikmunda i se vsí Štrekenvaldem, potvrzen pak témuž a Krykovi, bratru jeho, od krále Albrechta (1438 — Arch. Třeboňský). Král Jiří zapsal ves s tvrzí *Heizmanovi* (? — Reg. král. č. 1772). Tento majestát a tušim i statek měl 1503 *Kerunk z Lomu* (Arch. český XIII 21). V l. 1507—1580 patřil Šonvald ke hradu Krupce. Císař Rudolf II. prodal l. 1578 (vkl. 1580) vsi Nakléřov, Petrovice a Šonvald s podacími kostelními ve všech třech *Tamovi z Sebotendorfu*, říšskému pfenigmistrovi (Pam. arch. X 480). Z téhož rodu měl jej pak (1603) *Jan Jiří*, 1615 *Dorota Solhauzova z Hermsdorfu* (tušim vdova po předešlém) a pak *Jan Tam*, syn Dorotin, jenž jej za konfiskace propadl (Věst. uč. spol. 1898 I 73, Rozvržení sbírek 67, Bílek, Konf. 676). Od komory koupil týž statek *František de Couriers*, c. k. nejv. lejtenant. Po jeho smrti postoupen l. 1638 vdově *Jozině* roz. *v. Heiden* za její pretense i se statkem Předlickým a obojím Chvojnem (DZ. 146 F 13. Potomní posloupnost vypravována již v I. díle na str. 162). L. 1701 dostal jej za díl *Jan Rudolf hr. ze Šenfeldu*, po němž byl dlouho v držení *Vratislavův z Mitrovic* (Sommer, Leit. 222).

*

Ves **České Chvojno** leží pod horou, která se nazývala prvotně *Chvojen*, a tak se jmenoval i okolní les jižně od potoka Libouchce a západně od potůčku Čermné. Jest to snad týž les, který prý daroval král Vratislav (1088) *kostelu Vyšehradskému*. Jisto jest, že patřil pak ke komoře knížecí, a že daroval král Vladislav l. 1169 ves Levín i s lesem až do prostředku Chvojna *křižovníkům řádu sv. Jana* (CDB I 217, 386). V lese vznikla ves téhož jména, v níž byl již l. 1354 farní kostel. Tento Chvojen patřil ve 14., 15. a 16. století ke Krupce, ale ač se nazýval Českým, byl záhy poněmčen. Ve 14. st. stál poblízku i Německý Chvojen, jenž patříval ke Střekovu a Děčínu. Chvojenec, též blízko stojící, vznikl snad později a připomíná se teprve l. 1546. Císař Rudolf prodal (vkl. 1580) od panství Krupeckého Český Chvojen s podacím kostelním *Adamovi Kelblovi z Gejzinku* na Předlicích (DZ. 20 R 13). Když tento l. 1591 zemřel, dostal se Chvojen za díl *Rudolfovi*, jednomu ze synův, který si tu obydlí, zvané tvrz, vyzdvihl. Po něm dostal týž statek i s Chvojencem (snad nedávno přikoupeným) *Václav starší Kelbl*, ale propadl jej za konfiskace. Koupil jej l. 1623 *František de Couriers*, jenž jej připojil k Šonvaldu (Bílek, Děje konf. 263).

Bývalý hrad v Kadani.

KADAŇ HRAD.

Město Kadaň leží na lázu, který se sklání k Ohři takovým způsobem, že rynk jest na rovině a ulice od něho sbíhají k řece. Na rynku jest památná radnice s věží l. 1402 od gruntu až do makovice z kamene postavenou, proto má Kadaň věž bez střechy a zámek bez gruntu. Na jižním konci města totiž a blízko řeky Ohře jest bývalý zámek nyní na kasárna přeměněný, čtverhranaté, z venčí velmi vysoké stavení, které jest podepřeno silnými pilíři a kromě některých základních zdí nic ze starého hradu nezachovalo. Zajímavý jest balvan pod zámkem se nacházející. Zámek tento vybíhal z opevňovacího kruhu města, neb tak nás poučuje polookrouhlá bašta vedle zámku stojící a kus hradby k ní z obou stran přiléhající. Měl tedy zajisté svoje hradby, které k dotčenému balvanu přiléhaly. Jak shledati lze ze starých gruntovních knih, oddělen byl zámek od města příkopem, ale teď toho nezbyla nejmenší známka.

Ze starých pamětí jde na jevo, že l. 1183 stavěn v Kadani farní kostel a to skrze řád Svatojanský. Současně zakládáno tu opevnění čili město.[1]) Od té doby patřilo řádu podací po dlouhá léta. Kdy a jak hrad vystavěn, o tom se paměti nedostává; leč lze za to míti, že vznikl zároveň s městem, které k němu přihrazeno jako předhradí. Pevnost tuto předkové pánů z Egrberka (Chyšští) spravovali napřed jako úředníci a pak oparovali dědičně; ale král Přemysl jim ji odňal.[2]) Důležitost Kadaně rostla, když se okolí ve 13. stol. zalidňovalo; a poněvadž z hradu vykonávána poprava, byl tu obyčejně purkrabě panského stavu. První nám známý byl *Albert ze Žeberka* (1277), který purkrabský úřad ještě l. 1292 držel.[3]) Král Václav bydlel na hradě l. 1295 a l. 1297 prodlévali tu kurfirštové, kteří byli nespokojeni s králem Adolfem.[4]) Odtud po kolik let není pamětí, které se přímo hradu dotýkají. Zdali se ho týče následující, není známo.

Král Albrecht chtě získati na svou stranu *Bedřicha ze Šumburka*, udělil mu úřad župy Kadaňské (užitek neznámé rozsáhlosti) s třemi vesnicemi (asi l. 1307). Týž úřad král Jindřich z týchž příčin (1310)

[1]) Reg. I 158, 174. [2]) Neplach. [3]) Reg. II 461, 679. [4]) Reg. IV 750, Palacký.

Bedřichovi a bratřím jeho potvrdil.[1]) Avšak bratří právo své k témuž úřadu odevzdali králi Janovi (1312) a za to obdrželi nový majestát na zboží, která k tomu úřadu patřívala.[2]) Zboží tato podle pozdějšího listu (1352) obsahovala tři vesnice, panství, na nichž stály hrady Perštein a Egrberk a 50 kop důchodu »v městečku« Kadani.[3]) Jestli tedy Šumburkové měli hrad, navrácen l. 1312 zase koruně. V městě utvrzoval se od l. 1319 život městský, jak se byl právě vyvinul. Když král Jan l. 1322 Jitku, dceru svou, Bedřichovi Durynskému zamlouval, dáno mu »městečko Kadaň« zatím v zástavu.[4]) L. 1336 byl tu purkrabí nějaký pan *z Volfšteina*. Král Jan mu nakazoval, aby Žateckým nepřekážel plaviti dříví po řece.[5]) Po něm následoval *Vilém z Egrberka* (1346—1349) a měl ke hradu také popravu kraje Žateckého.[6]) Ke konci l. 1349 byl tu purkrabí *Albert z Kolovrat*.[7]) Hrad byl tedy pořád v držení královĕ, neb Karel IV. smýšlel o Kadani, že nesmí býti nikdy zastavena.[8]) R. 1362 shořelo město i s předměstím, hradem a klášterem a jen kostel byl zachráněn. Karel IV. proto měšťanům udílel rozmanité výsady. L. 1367 přebýval tu po několik dní a po druhé sem zavítal l. 1374.[9]) Král Václav IV. byl Kadaňským také milostivým pánem. Popravu krajskou sice ponechal purkrabím, ale dosazoval sem k témuž úřadu osoby vladyckého řádu. Takovým byl v l. 1399—1408 *Vlastibor* neb *Vlašek z Kladna*.[10])

Když začaly náboženské války, podařilo se Pražanům opanovati Kadaň. Když vojsko křižácké na počátku září l. 1421 do Čech přitáhlo, obořila se strana pod obojí, bojíc se zrady, na katolíky a přední protivníky vypudila z města, při čemž čtvrtina města vyhořela. Za to strana pod jednou se vymstila tak, že město křižákům vydala. Vidouc to posádka ustoupila z města do Žatce a okolních tvrzí, jen Ojíř z Očedělic buď nechtě neb nemoha ustoupiti bránil se na věži, až i s touto spálen.[11])

Držitelem Kadaně stal se potom *Erkinger ze Seinsheimu*, předek rodu Švarcenberského, jenž držel Švarcenberk ve Francích a před tím byl povýšen do stavu říšských svobodných pánův.[12]) již před r. 1422 byl tu královským hejtmanem. Král Zikmund Erkingerovi dal r. 1422, 9. září list na dluh 12.205 kop č. 3726 fl. římských. Do té sumy pojaty byly peníze, v nichž mu zapsány byly Točník, Žebrák a Beroun a odplata za služby, které byl Erkinger s 300 koni po jeden rok císaři činil; dále v to pojat dluh 2490 kop za lidi a oděnce, jež byl Erkinger od masopustu minulého držel a v nichž mu Kadaň byla zapsána. Dále ještě se k tomu počítá 2918 kop a 3726 fl. římských za škody, kteréž utrpěl Erkinger jsa po dvě leta ve službě královĕ a bráně Kadaň o 2 měsíce déle, než král potřeboval a ještě za jiné škody. Místo všech těch jednotlivých zápisův, kteréž se Erkinger zavázal vydati, měl obdržeti jediný zápis na Točník, Žebrák, Beroun, Kadaň, Žatec a na dvůr Libonice pod Horou. Císař všech těch míst Erkingerovi postoupil tak, jak je n. král Václav držel a dovolil, aby ty statky v čas nouze zastaviti mohl osobám mimo nepřátele královy a těm, kteří by na vyplacení těch míst nalehali. Jisto jest, že se potom Erkinger po ten celý čas až do roku 1426 v držení Kadaně nacházel, r. 1424—1425 připomíná se pořád co »nejvyšší hetman na Kadani«, jsa takto nejen zápisným držitelem, nýbrž i královským velitelem v malé válce proti Čechům. Již r. 1425 prodal zápis na Kadaň *Jindřichovi z Plavna* v těch penězích, jakož mu bylo zapsáno. Naproti tomu jemu vydal Jindřich dva zápisy, prvním (1425, 14. prosince) přiznává se k dluhu 1190 kop a slibuje na to dlužní zápis učiniti, druhý jest list s rukojměmi na tolikéž peněz; vedle toho jiným listem zastoupil v 3158 fl. Hanuše a Bedřicha bratří z Kolovrat, jakožto jich první rukojmě za peníze, kteréž byli dlužni Erkingerovi za postoupení panství Točnického. Konečně se zavázal Jindřich ještě jedním listem (15. prosince 1425), že Erkingerovi navrátí všechna děla a zbroj na Kadani zůstavenou, kterouž má půjčenou, kdykoliv za to požádán bude. Děla tato se později vrátila a připomínají se v listinách Švarcenberských r. 1438.

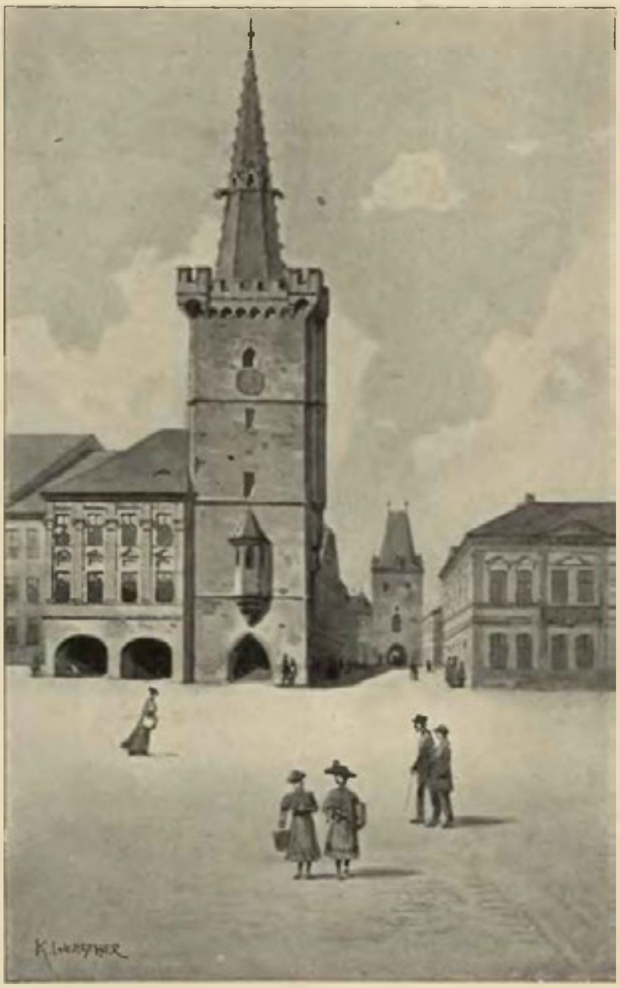
Nějaký čas potom prodal Plavenský zápis svůj na Kadaň v 2490 kopách p. *Mikuláši z Lobkovic*, jenž Kadaň již r. 1449 držel. Konečně ale vrátil zápis svůj na Kadaň králi Ladislavovi, jenž mu roku 1454, 3. září odměnou za to potvrdil zástavu města Chomutova a hradu Blatna, na něž mu připsal všechny peníze, jimiž p. Mikuláši zavázán byl.[13]) Tak zase hrad a město připadlo komoře královské a král Ladislav Kadaňským r. 1457 milost udělil, že nemají nikdy více býti zastaveni, což také král Jiří r. 1463 potvrdil. Musíme se konečně ještě věci dotknouti, která snad s hradem naším v blízkém spojení byla. Jednota Strakonická, strojíc se k válce proti Jiříkovi Poděbradskému, vyhledávala pomoci u Fridricha, vojvody Saského. Mezi nimi utvořena jest a utvrzena jednota válečná, ke které také přistoupili Mikuláš a Jan z Lobkovic a město Kadaňské jakožto zápisníci jednoty Strakonické. Bezpochyby se zápisníci sešli u Mikuláše na hradě Kadaňském a hrad ten uhostil tehda vznešené pány, jako na př. Oldřicha a Jindřicha z Rosenberka, Václava z Michalovic, Hynka Krušinu ze Švamberka, Jana a Oldřicha z Hradce, povĕstné Bedřicha ze Strážnice a Kunše Rozkoše z Dubé.[14])

Když se nespokojenci proti králi Jiřímu bouřili, Kadaňští, ač dobří katolíci, ani po ponoukání své duchovní vrchnosti hned neodpadli, nýbrž váhali. Nežli se odhodlali k rozhodnému činu, obsazeno

---

[1]) Reg. II 1235. [2]) Reg. III 43. [3]) Arch. c. k. dvorský. [4]) Arch. Drážďanský. [5]) Reg. IV 104. [6]) Palacký, Formelb. I 359. [7]) Arch. domu Toskánského. [8]) Maj. Carolina. [9]) Huber, Reg. [10]) DD. 14 f. 46, Knihy Lounské. [11]) Hist. sb. II 364, Font. r. B. V 511. V l. 1418—1421 byl prý purkrabí Kadaňským Mikuláš z Lobkovic. [12]) Mittheil. IX 1—21. [13]) Paprocký o st. pan 126, Arch. Drážďan. [14]) Palacký IV 1, 200.

město skrze kníže Jindřicha, syna králova, který hrad spíží zásobil. Také vylámána branka přímo ze hradu, aby posádka nemusela vybíhati skrze město. Měšťané, kteří k odpadení přemlouvali, trestáni na statcích a penězích a pokuty v l. 1467—1469 odváděny hejtmanovi na hrad. Král Jiří učinil hejtmanem města (1469, 10. srpna) *Jana z Lobkovic* a z Hasišteina a dne 25. října mu je dokonce zastavil.[1]) K tomu koupil Jan od Fictumův zápis na 1500 kop sumy roční komory v městě (1471), což král Vladislav t. r. potvrdil, nové peníze připsal a zástavu také na Mikuláše, bratra Janova, vztáhl. Nové milosti pak přidány r. 1475 a 1478.[2]) Mezitím octl se hrad v zápisném držení *Bedřicha ze Šumburka*, a to, jak se zdá, již od r. 1470. Král Vladislav mu potvrdil (1474) zámek.[3]) Ani s Janem ani s měšťany kadaňskými nežil ve svornosti. S těmito byly v l. 1473—1476 ústrky o platy, které mu měli vydávati, pak měl pře s poddanými kláštera Grunhainského až do r. 1479, an je forováním dříví utiskoval.

Radnice v Kadani.

Maje některé požitky z města dostávati, které ještě z l. 1312 pocházely, bezpochyby měšťany zbytečnými břemeny obtěžoval; brzy povstal spor mezi oběma stranami, an Bedřich z dědin svých městských šosu neplatil a naproti tomu měšťané jemu povinné poplatky vydávati zanedbávali. Přišlo to k zjevnému nepřátelství, a měšťané »u zámku bašty zbořili a grunty zdí podkopali«. Z té příčiny pohnal Bedřich Kadaňské do soudu komorního a vinil tu je ze zboření bašt a nevydávání platův. Nález o tom se stal 1482, dne 17. srpna. Stran první věci nemohlo se nic nalézti, pokud věc blíže ohledána nebyla; co se druhé věci týče, k tomu Kadaňští odpovídali, »že chtí vydávati jedině tak, aby p. Šumburk z těch dědin k městu příslušejících šosy jim vydával«, proti čemuž on odpíral, řka, »že jim toho nenie povinen dávati a že ty dědiny ve dskách má«; nalezeno tudíž, »aby Kadaňští p. Šumburkovi jeho poplatkův nezadržovali, ale vydali bez meškání«; a co se šosův dotýče, aby p. Šumburk na suché dni najprv přištie to před J. M. okázal dskami, kterak to zapsáno má, též také Kadaňští svú spravedlnost.[4])

Bedřichovi znechutilo se na Kadani. Prodal tedy l. 1483 plat svůj po předcích 50 kop *Jindřichovi mladšímu z Plavna* a tento zase l. 1489 Janovi z Lobkovic.[5]) Lze za to míti, že s tím i hrad postupován. Tento zajisté nedlouho potom byl v držení rodu Lobkovského. Jan obdržel l. 1481 od krále opravu na zdejším klášteře[6]) a týž klášter obnovil a rozšířil. Od té doby on a potomci jeho pokládáni za fundátory téhož kláštera. Král Vladislav jemu, Bohuslavovi bratru a sirotkům n. Mikulášovým l. 1499 životy na městě Kadani potvrdil a l. 1501 přičinil milost, aby z města a zámku splacováni nebyli od nikoho leč jen od krále.[7])

Jan zůstavil nám dva spisy obsahem svým zajímavé a jazykem klassické, totiž »Putování l. p. 1493 do Jerusalema vykonané« a »Zpráva a naučení synu Jaroslavovi«. R. 1493 vydal se s p. Jetřichem z Gutšteina z Kadaně na cestu k Božímu hrobu a jiným svatým místům v Palestině, odkudž se potom šťastně navrátil. Ale r. 1498 stihla jej nehoda; zámek Kadaňský téhož roku shořel a stál pust až do r. 1504, takže se v něm bydleti nemohlo, a teprv r. 1504 byl opraven a k obydlí způsoben, čímž arci mnoho starožitného svého rázu ztratil. Ku konci života svého zapleten byl v mrzutosti se zdejšími měšťany. Počátek jich byl

[1]) Arch. c. k. dvorský, Bernau, Hassenstein. [2]) Rkps Vídeňský. [3]) Arch. c. k. dvorský. [4]) Arch. č. VIII. [5]) DD. 6 str. 18, 147. [6]) Arch. gub. a Roudnický. [7]) Arch. č. VI 576, 587—588.

hned po opravě zámku, na nějž obdržel Jan od krále 600 k. příspěvku Staré letopisy o tom takto vypravují: L. 1511 před vánocemi pan Hasišteinský poslal rady sadit Kadaňským a tu, vzav jim pečeť i klíče, podal jim nějakých artykulův nepříjemných a nechtěl jim pečeti vrátiti. Potom regentové psali k němu i sadili jim radu a položili jim stání o suchých dnech postních. I vyhráli Kadaňští proti pánu svému.[1]) Bezpochyby to vše bylo ukončení dřevních usilování o výplatu, k jejíž urychlení měšťané sami chtěli přispěti. Již 11. května l. 1511 obdrželi přípověď královu a ustanoven způsob, jaký má býti po vyplacení.[2]) Poněvadž bylo panství Janovi v 18.000 kopách zastaveno, sebrali to obec a měšťané mezi sebou a peníze poslali do Budína, kdež byl král dvorem, aby je vyplatil K penězům těm nejvíce přispěl Kadaňský měštěnín Šebastian Binder. Jan zemřel r. 1517 na den sv. Anežky a pohřben jest v kostele Františkánském, kdež náhrobek jeho po tu chvíli viděti jest.

S vyplacením hradu nešlo to čerstvě. Jisto jest, že Jan ještě jako pán Kadaňský zemřel a že ještě ku konci následujícího roku hrad a město vyplaceno nebylo. L. 1518, dne 25. prosince psali Kadaňští Kouřimským, že na Pražany a jiné posly z měst vznesli a prosili, aby jim byli pomocni při výplatě, a poněvadž peníze těžce sháněli, prosili Kouřimské, aby jim peníze nějaké půjčili.[3]) K výplatě přece došlo l. 1519 a hned ustanoven za král. hejtmana *Jaroslav Sekerka z Sedčic*.[4]) Podle majestátu l. 1511 daného vybíral hejtman všecky důchody ke hradu náležité, a pokud zbývaly po nákladech na chování zámku, vyplácel je Kadaňským rok co rok na radnici. Z toho sráželi si Kadaňští plat, který do komory vydávati měli, a to tak dlouho, až si vybrali peníze na výplatu půjčené. Přípověď, že má král sám držeti hrad a nikomu nezastavovati, a kdyby to on neb některý z nástupcův učinil, že to již napřed ruší, byla závazkem jen tomu, kdo ji chtěl držeti.

Král Ferdinand zavedl l. 1530 nový způsob, že úřad hejtmanský na hradě zastavil *Šebastianovi z Veitmile* do jeho života, tak že se to od zástavy ničím nelišilo a ještě bylo horší, poněvadž se nemohl hrad vypláceti.[5]) Zdá se, že Šebestian sám se toho vzdal a král zapsal l. 1531 zámek Kadaňský *Vácslavovi doktorovi z Velhartic* za 2500 kop půjčených.[6]) Konečně zastavil týž panovník Kadaňský hrad l. 1534 *Albrechtovi Šlikovi z Holiče* a Jiříkovi, synu jeho, a to na čas svého života.[7]) A poněvadž hrad znamenité opravy potřeboval, připsal mu na stavení 1500 fl.[8]) Albrecht, veliký přívrženec Lutherova učení, věnoval l. 1540 manželce své Elišce Ungnadové ze Suneka 5600 kop na zámku a panství Kadaňském.[9]) Za jeho hejtmanství učiněna jest r. 1534 památná smlouva Kadaňská mezi králem Ferdinandem, Janem Bedřichem a Janem Jiřím, knížaty Saskými, a Albrechtem, kurfirstem Mohuckým.

Albrecht odevzdal panství Kadaňské r. 1547 *Vácslavovi Mašťovskému z Kolovrat* a na Strojeticích, kterýž se potom psával »JMC. hejtmanem na Kadaňském zámku«.[10]) Držel snad Kadaň až do smrti své r. 1555. Král Ferdinand opět zastavil Kadaňský hrad s některými statky městskými, jež byly obci r. 1547 pro vzpouru odňaty, r. 1558 panu *Bohuslavovi Felixovi z Lobkovic* na čas jeho života.

Bohuslav Felix byl by rád hrad Kadaňský s třemi vesnicemi dědičně koupil (1574), ale císař Rudolf toho nedopustil, chtě, aby hrad zůstal při koruně. Po smrti Bohuslavově zase hrad Kadaňský od koruny ujat, ale nevíme, co se s ním dálo. L. 1595 pustil jej císař *obci Kadaňské* k užívání, avšak do své libosti. Obec se při tom zavázala, hrad vždycky císaři otvírati a pokud by potřeba bylo, jej skrze znalce ohledávati a na stavení opravovati.[11]) Vesnice již před tím rozprodány. L. 1615 již panství zámeckého nebylo.

Třicítiletou válkou nastaly pro Kadaň smutné časy. Měšťané, přidrževše se stavův odbojných, pokutováni jsou a vojska tudy procházející, jak císařská tak i nepřátelská, velké škody způsobila. R. 1635, 11. července shořelo celé město se zámkem, všemi obecními staveními a kostely, toliko polovice jedné ulice zůstala. Po vystavění kostela farního ulil Vojtěch Arnold, zvonař Pražský, v nádvoří hradu Kadaňského ze zvonoviny shořelých zvonův nový, 109 ct. těžký zvon (1636). Od 26 prosince 1639 do 26. ledna 1640 byl v Kadani posádkou nejvyšší Hanns Wachtmeister s 1500 jezdci Švédskými a 12 kompaniemi pěších a museli měšťané a okolní vsi 60.267 fl. kontribuce zaplatiti. Švédský generál Königsmark byl v Kadani od 5. do 9. února se štábem a 3 pluky, od 23. do 25. března 1640 nejvyšší Schlang s 2 pluky jízdy. 26. března přibyl sem generál Banner se vší mocí svou a odcházeje 13. dubna, most za sebou zapálil. R. 1643, 17. ledna osadil Kadaň generál Torstenson s 600 Švédy, r. 1646 leželi tu Wrangel, lantkrabě Hesský, generál Wittenberg a Douglas po 20 dní. Konečně r. 1647 v měsíci březnu osadilo Kadaň vojsko císařské, ale v září t. r. zase zde byli Švédští generálové Wrangel a Wittenberg, kteří starý hrad vytloukli a jež potom vypudil císařský generál Holzapfel. Těmito ustavičnými průchody vojenskými, posléze pak r. 1648, 6. dubna vtržením generála Königsmarka starožitný hrad nemálo utrpěl. Konečně r. 1750, 2. května císařovna Maria Teresia povolila, aby se zřídila ze starého hradu kasárna vojenská. Stavba se měla zahraditi

---

[1]) Staří letop. s'r. 331. V zámku byla prý tehda uložena knihovna Bohuslava z Lobkovic (Pam. arch VIII 370). [2]) Arch. Kadaňský. [3]) Arch. mus. [4]) Reg. kom. s. [5]) Kopiář v Roudnici. [6]) Kopiář arch. gub. [7]) Arch. gub., kopiář Roudnický. [8]) Kopiář arch gub. [9]) DZ. I B 9. [10]) O tom soudíme tak: Albrecht r. 1547 koupil od Ferdinanda I. rozsáhlé zboží Vyntířovské s Po'áky a místo peněz postoupil mu panství Kadaňského. S tím souvisí i to, že Albrecht t. r. choť svou Alžbětu Ungnadovu ze Suneka s věnem jejím posud na Kadaňském zámku zapsaným převedl na Vintířov a zboží, jež již déle držel, Háj a Vojnín (DZ. 8 G 22). [11]) Arch. gub.

jistinami (62.334 fl.) a ročními důchody jistými 700 fl. R. 1811, 1. října při posledním ohni bylo stavení kasáren úplně zničeno a potom r. 1816—1818 zcela přestavěno. Tak přestavováním častým víc a víc se hrad od svého původního způsobu uchyloval.

Z pamětí přidáváme ještě tento zábavný příběh: Leta 1591 ten pondělí po Nanebevzetí p. M. kázal Jan Sejfrt ze Sejfenova a v městě Kadani pacholeti svému koně hotoviti. V tom, když boty obouval, přišel Volf Beřkovský ze Šebírova a v Brusích sám druhý s služebníkem svým, i řekl Sejfrt: Vítejte nám, nelíbí-liť se tu, tehda račte jíti se mnou nahoru do mé rystkomory. A když spolu nahoru šli, poslal Sejfrt pachole ke své ženě, aby vína dala. Tedy dala pacholeti půl pinty vína a koflík, aby do něho nalévali. Když víno nahoru doneseno, promluvil Volf k Janovi a připíjel mu na bratrství, čehož se Jan zbraňoval, prose, aby mu to prominul, že by pánu byl malý, aby jeho bratrem býti měl. Na to začal Beřkovský, on nechť jest, kdo chce, aby mu splnil, což Jan učinil. A hned brzo Volf jeho za jednu dlouhou ručnici požádal. I řekl Jan: Ano, můj milý pane bratře, já mám dobře pěkné ručnice. I dal jednu přinésti a jemu ji odevzdal, ale Beřkovský ji nechtěl, že není tažena aneb šroufována, aby mu on něco dobrého dal. Na to začal Jan, že neví mu lepší dáti a že jest dobrá ručnice, jako ještě jedna, kterouž on má, že také není šroufována a ne tak dobrá jako ta. A tak dobrými slovy mluvil. A když mu Beřkovský věřiti nechtěl, řekl Jan, aby si sám vybral mezi všemi jeho ručnicemi, co by se mu líbilo kromě některých hrubě dlouhých ručnic, ty že má od svého otce. Na to řekl Beřkovský: Tehda nech mi tu hladkou přinésti. A hned Jan pro ni poslal a jemu odevzdal. Na to řekl Volf: Chceš-li mi co dáti, tehda dej mi z dobré vůle. Řekl Jan: Já tobě nevím co lepšího dáti, vezmi tu prvnější, kterou jsem tobě dal, já ji tobě dávám s dobrou vůlí. I řekl Volf: Všeckno, cos mi připověděl, to si všeckno v hrdlo selhal a teprve jsi od stavu rytířského přijat a rod můj jest dobře 100 let stáří. Řekl Sejfrt: To já vím prve dobře, ale řekni mi ještě jednou. A když Volf ta slova opakoval, vykřikl Sejfrt: Tehda ty tak chceš na to; i vyběh ven, mrštil dveřma, až zámek zapadl, i popadl dlouhý oštěp. Tu se dal Volf na útěk a Sejfrt, hledaje ho, běhal po náměstí s dobytým rapírem.[1])

---

[1]) Reg. 22 G k. s. f. 287.

OKOLÍ KADANĚ.

Ves **Úhošťany** leží pod horou Úhoští (Purperkem), na kteréž býval hrad obrovského rozměru. Od Úhoště pak lidé pod ním bydlící nazývali se Úhošťané, a to ještě l. 1088, když tu Vyšehradský kostel zemi dostal. Tvrz tu stávala, kde je sedlský statek č. 1, posud řečený Zámecký dvůr. Ve 14. st. byl tu farní kostel. Patrony tvrze byli držitelé tvrze, v l. 1356—1364 Mikuláš a Valter, bratří z Kadaně, v l. 1369—1377 onen sám (Lib. conf.). Císař Karel (1367) ves tu podřídil právu města Kadaně. V l. 1389—1393 patřily Úhošťany *Jindřichovi Škopkovi z Dubé* (Lib. conf.). Po něm († 1395) drželi je synové *Aleš* a *Jindřich* a prodali (1401) *Haimanovi Ordofovi*, měšťanu v Kadani, a Elišce, manželce (Rel. tab. I 592). Haiman zemřel před r. 1415, odkázav polovici manželce. Tato vdala se za *Jana Žehrovského z Kolovrat* a zapsala mu l. 1416 všechen statek Úhošťanský (DD. 15 f. 284, 21 str. 106, Rel. tab. II 129). Přečkavši ho živobytím, prodala tvrziště v Úhošťanech a 20 kop platu ve vsi *Václavovi Minclovi* Kadaňskému a co bylo více i s Dolany a Úhoštěm zapsala synu svému *Mikuláši z Kolovrat* (Rel. tab II 203, DD 21 str. 106). Mincl zemřel již l. 1446 na jaře a vdova Dorota, měvši pustou tvrz od něho zapsanou, postoupila ji t. r. bratřím *Rorenkvarkům* z Kadaně (DD. 21 str. 102, viz i DD. 16 f. 307 a Arch. č. I 443). V držení rodiny té zůstaly Hošťany, jak se jim tehda říkávalo, až asi do r. 1540, přešly pak v držení Strýčkův, rodiny též Kadaňské, dědictvím a koupeny 1607 od *obce Kadaňské*, která ostatek vsi již před r. 1547 držela (Bílek, Děje konf. 1100, DD. 17 str. 379, Rel. tab. I 340).

Kyšperk od severu.

KYŠPERK HRAD.

Na svahu Krušných hor na ostrohu prorytém od bystřin spatřují se zříceniny starého hradu Kyšperka, jež nám ukazují prostotu rozdělení, jak u starých hradů ještě do 15. st. trvala.[1]) Od Šejnova jde na úpatí hor vozová cesta k východu ke vsi Theresienfeldu, odkud mezi sady se zatočí do Mlýnského dolu. Zde v půvabném údolí spojuje se se starou cestou Kyšperskou, která běží ode vsi Unčína podle Kyšperského potoka a vede potom vzhůru, kdež se najednou k severu otočivši a takořka nazpátek vedouc jde do strmé hory k samému hradu. Nahoře při hradu a na hřbetu hradiště probíhá hlubokým úvozem ve skále vytesaným (u lidu die Drehe), odtud jde na východní svah hradiště a otočí se v levo, aby vedla údolím na stranu Saskou.

Kdo vystoupí na tento předěl, spatří v pravo na příkrém skalisku ssutiny hradu Kyšperka a v levo od předělu na kopci základy *hrubé okrouhlé věže*. Často u hradů středověkých zakládali osamotnělé věže, aby jimi cesty a přijezdu ochraňovali.

Mezi předělem a hradem jest hluboký, ve skále vytesaný příkop, přes nějž se jezdívalo po zvoditém mostě. Za ním byla *brána*, z níž zbyly jen chatrné známky, zejména jen hradba, která se od ní k východu táhla. Branou vstupovalo se do *dolní ohrady*, která horní hrad na třech stranách objímala. Z ní naprosto nic nezbylo. Stavení, která tu bývala, byla ze dřeva, a hradbu, která běžela po kraji strmé hory, spíše lze tušiti než viděti. Zdá se, že příchozí na těch třech stranách hrad obcházel, aby se nepříteli z hořejška dlouhý odpor klásti mohl. Tím způsobem nucen byl příchozí ukončiti cestu svou proti samé velké věži a skrze *druhou bránu* dostal se do horního hradu.

Horní hrad základu obdélného, vejčitého měl tři oddělení, jižní část, v níž bylo nějaké stavení a pod ním sklepy, ještě nyní pod zemí se nacházející, severní část a *hrubé věžovaté stavení.* Toto mělo ze všech nejhrubší zdi, založeno bylo do obdélníku, vystavěno z lomeného kamene a na rozích bylo sesíleno

[1]) Pomůckou: Heber V 264, Grueber III 147.

Kyšperk od severozápadu.

hrubým štukovím. Jeho západní strana sesula se úplně, takže ani rumu po ní nezůstalo. Jak se zdá, bylo za obydlí zřízeno, o čemž svědčí okna v horních patrech a zbytky omítky na zdech. Stavení to mělo výhodnou polohu pro obranu hradu, na něm se mohl pán ještě samostatně brániti a bylo-li zle, mohl se dostati ještě do severní části hradu, která snad ještě příkopem od ostatku oddělena byla. Jak sklepy zde svědčí, stávalo tu také nějaké obydlí, snad jen ze dřeva mezi hradbami postavené.

Kyšperk jest zkomolené slovo z německého Geiersberg a střídá se s pojmenováním Krsperk, Kaisperk, Kyersperk v některých starých pamětech.[1]) Vyskytuje se také český překlad Supí hora.[2]) Hrad byl patrně založen na bývalém království, buď na konci 13. neb počátku 14. st. Povolení k tomu dáno jen na ten způsob, aby byl královským manstvím. První držitelé byli páni *z Bergova* a l. 1319 již hrad stál. Tehda dne 28. prosince přišli sem Heřman ze Šumburka a Boreš z Oseka a ve při své mocně přišli na Otu z Bergova, pána hradu samého několikátého.[3]) Ota starší a Ota mladší, bratří z Bergova, a Albert a Ota odtudž prodali Kyšperk biskupovi *Janovi z Dražic*. Šlechetného tohoto pána nově nabytý hrad těšil, a ač nelze v nejmenším pochybovati o jeho lásce k českému jazyku, přece překřtil hrad jménem Bischofsberg (Biskupova hora). Jména tohoto na nějaký čas ve spisech užíváno, ale u lidu se neujalo a z pamětí záhy vymizelo. Část panství s šesti vesnicemi, z nichž přední byla Tuchomyšl, daroval biskup l. 1334 klášteru Roudnickému na polepšení. Avšak po třech letech biskup, shledávaje, že jest Kyšperk pomezný hrad a důležitý pro obranu biskupských statků a že při malém zboží by se nesnadno obraňoval, připojil k němu zase Tuchomyšlské zboží (1337) a za ně dal klášteru jiné vesnice, před tím biskupské.[4])

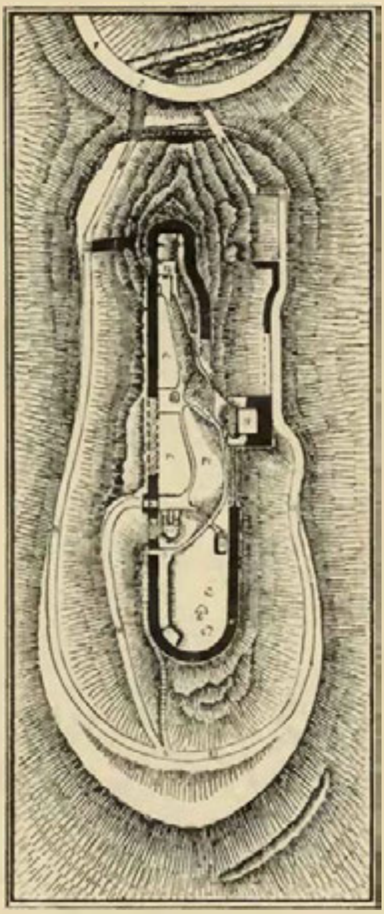
Arnošt arcibiskup měl z neznámé příčiny válku s Menhartem, purkrabí Míšeňským, a jeho pomocníky.[5]) Tu vedl *Bořita ze Rvenice*, purkrabě Kyšperský; když pak l. 1345 mír učiněn, následující purkrabě *Kuník z Hostyně*, strýc arcibiskupův, slíbil (1346) za něho, že bude mír držeti. Konečný mír učiněn teprve v září t. r.

Arnošt podle svědectví současného kanovníka Beneše z Veitmile dal obnoviti všecky arcibiskupské hrady, jež časem velice byly sešly. Tušíme, že hrad Kyšperk tehda opravy nepotřeboval, nebo se nám všechny ty opravy v jiných pamětech v podrobném vytčení zachovaly, však o Kyšperku marně zmínky hledáme. Týkalyť se ty opravy více hradův, kteří byli po staletí v držení biskupství.

Jan z Jenšteina, třetí arcibiskup Pražský, vynaložil mnoho peněz na hrady a statky arcibiskupské, přede všemi však na Kyšperk znamenitou na onen čas sumu 1500 kop, kteráž neukazuje jen na pouhou opravu, nýbrž na úplné přestavění. Obdrželť hrad zajisté od něho novou podobu, byltě přestavěn, nová kaple v něm zřízena a nová, vysoká pevná věž (věžovaté stavení) nad zdí hradskou vyzdvižena. O tomto přestavění Kyšperka obšírně zmiňuje se i nápis pod současným poprsím Janovým z Jenšteina na triforiu Svatovítského chrámu.

Jakkoli důležit byl Kyšperk svou polohou a velkou pevností pro arcibiskupa, byl nicméně obyčejný příbytek Janův hrad Roudnický anebo zamilovaný hrádek Helfenburk. Nicméně byl mu Kyšperk

[1]) Že by se byl prvotně jmenoval Chlumcem, jak Heber a Mikovec (Starožitnosti) dí, již Palacký vyvrátil, ukázav k pravému Chlumci (Děje I b. 413, Popis 55). [2]) Dobner, Mon. II 256, III 39. [3]) Reg. III 270. [4]) Reg. IV 32, 48, 192. [5]) Reg. IV 611, 670, Arch. kapit.

Plán Kyšperka.
Změřil a nakreslil Z. Šimeček.

1. stará silnice; 2. lávka přes příkop; 3. první brána; 4. cesta schodovitá pro pěší; 5. taras s vyhlídkou; 6. propadliny; 7. zasutý vchod do sklepa; 8. schody do velkého klenutého sklepa; 9. veliká věž; 10. zbytky čelní věže; 11. bývalá vozová cesta ke bráně (12.); 13. nynější cesta kolem hradu; 14. sad s cestičkami uvnitř; 15. průkop skalou v ohbí silnice.

r. 1393 vítaným útočištěm, když spor jeho s králem Václavem IV. hrozil mu býti nebezpečným. Osud smutný vikáře jeho, kanovníka Jana z Pomuk, přiměl ho k tomu, že se na svůj pevný pomezný hrad uchýlil, utíkaje sem pět dní a nocí s nemalým strachem. Hněv králův tak rychle se vykouřil, jak byl vyšlehl; nedlouho po útěku arcibiskupově posláni k němu od krále Hynčík Pluh a dva kanovníci na Kyšperk, aby sprostředkovali smíření. Arcibiskup kladl příkré výminky, král mu byl mimo vše nadání povolný. Již po několika dnech vrátil se arcibiskup Jan, obdržev dostatečné rukojemství, do Prahy, kde však brzo povstaly nové různice, skrze něž arcibiskup ještě téhož roku opustil na vždy vlast, aby ukončil dni své v Římě.

Následující arcibiskupové drželi Kyšperk až na *Kunrata z Vechty*, který povznesl se znenáhla od úřadu královského mincmistra až na stolec arcibiskupský, brzo v dosti dobré srozumění s kališníky vešel, ano l. 1421 veřejně a slavně přistoupil ke čtyřem článkům Pražským. Kunrat dílem rozprodal, dílem zastavil veškeré arcibiskupské hrady a statky. Kyšperk zastavil (1418) s povolením prý krále Zikmunda *Rydkéřovi z Polenska*, od r. 1415 purkrabí zdejšímu, s tou výminkou, aby výplata směla se státi jenom od arcibiskupa neb od krále, a to na dvouletou výpověď.[1])

Válka husitská neotřásla zdmi Kyšperskými, ačkoli mnohdy býval nepřítel na blízku. Po porážce u Předlic a Hrbovic blíž Ústí v měsíci červnu 1426 hleděli utíkající Míšňané vyraziti těsninou u Kyšperka, avšak ještě u Krupky a Kyšperka padlo na cestě ke třem stům rytířův z vojska zmužilé Kateřiny Míšeňské, z části ze svých ran, z části umdlením, nesnesitelným parnem a palčivou žízní. Mrtvoly jejich pochovány jsou v Šejnově a z náhrobní kaple Míšňanů povstal tamější kostel poutnický. Rydkéř, zdá se, že ostatně s Míšňany dobře tovaryšil i katolictví ve zdejší krajině pomáhal; r. 1426 a 1430 podával nového faráře ke kostelu v Tuchomyšli.[2]) Po skončení válek postoupil Rydkéř a synové jeho *Jan*, *Aleš* a *Bedřich* asi l. 1440 práva svého ke Kyšperku *Jakubovi Bílinskému z Vřesovic* a synu jeho *Janovi*.[3]) Již r. 1435 Jakoubek se jako pán na Kyšperce připomíná, zmocniv se ho bezpochyby násilím.[4])

Chytrý Jakoubek, který snad nejlépe ze všech tehdejších válečníkův poměrů k svému prospěchu využitkoval, držel zboží to se svým synem ještě několik let. R. 1467 byli již oba mrtvi a rozsáhlá zboží n. Janova zdědili synové jeho *Jaroš*, *Jan Ilburk*, *Jakub*, *Jindřich* a *Jan*. Ti se r. 1467 rozdělili o ta zboží. Jaroš, nejstarší z nich, dostal hrad Kyšperk se vším příslušenstvím, k tomu zboží Předlické a Klíšské, dvůr popl. v Moravěvsi, také dvůr Bohusoudovský, Jan Ilburk dostal některé vsi bez zvláštního sídla, Jakub vzal hrad Kostomlaty a stal se praotcem Kostomlatských z Vřesovic, jako Jindřich Dlažinských, poněvadž byl zboží to za svůj díl přijal; nejmladší bratr Jan obdržel zboží Toužimské s Bukovinou[5]) a držel k tomu též panství Žlutické.

Jaroš z Vřesovic stal se zakladatelem pošlosti *Kyšperských z Vřesovic*. Vynikaje mezi šlechtou okolní jako válečník, vydán jest r. 1470 z kraje Litoměřického ke zřízení pole[6]) a byl věrným přívržencem králův Jiříka a Vladislava. Na odměnu toho mu král Vladislav r. 1478 potvrdil nejen zápis Kunrata, arcibiskupa, a kapitoly Pražské, Rydkéřovi učiněný, jakož i dobrou vůli postoupení panství někdy předkům jeho, nýbrž i učinil mu milost, aby on a bratr jeho Jan mladší z Vřesovic na Žluticích do svých živností z toho zboží splacováni nebyli.[7]) R. 1485 dosáhl od bratří svých práva jich nějaká (domnělá) k manskému hradu Tolšteinu,[8]) nemohl však právo své u soudu dvorského provésti (1487). Jest toto také poslední zpráva, již o jeho životě máme.

Jaroš zůstavil syny *Jakuba* († 1526), *Albrechta* a *Václava*. Jakub se záhy oddělil. Václav seděl na Kyšperce s Albrechtem ještě l. 1509 a pak na Stoličkách. Albrecht konečně ujal Kyšperk. Ten obnovil hrad Kyšperk, odprodal však od něho několik vesnic. Poněvadž on jakož i jeho předkové na prostavění téhož zámku 500 kop gr. č. vynaložili, dovolil král Vladislav Albrechtovi r. 1509, aby oněch 500 kop

[1]) Arch. kapitulní a gub. [2]) Libri conf. [3]) Potvrzovací list r. 1478. [4]) Bartoš z Drahynic. [5]) Archiv desk zemských. [6]) Arch. český IV 444. [7]) Archiv desk zemských. [8]) DD. V 375, VI 47.

k sumě zápisné přiraženo bylo.[1]) Jiným listem r. 1513 daným týž král témuž Albrechtovi povolil, aby na zboží k zámku Kyšperku příslušejícím rybníky dělati a grunty k jich dělání směniti a vody na ně vésti mohl.[2])

Albrecht prodal Kyšperk asi l. 1522, a to *Janovi Glácovi ze Starého dvoru* a snad i bratru jeho *Zikmundovi*. Tento prý neopatrným vystřelením z ručnice hrad Kyšperk zapálil.[3]) Kyšperk vyhořel a neobnoven zase, ačkoliv l. 1531 psal se Jan seděním na Kyšperce;[4]) neb poněvadž vysoký hrad mu nebyl pohodlným, vystavěl si novou tvrz v Soběchlebích. Zde se stalo l. 1539, že se oba bratří zle nepohodli. Zikmund uchytil se za meč, doloživ pod přísahou, aby se pán Bůh nad jeho duší nesmiloval, jestliže téhož Jana nezabije aneb nad ním se nepomstí.[5]) Nedlouho potom prodal Jan Kyšperk a Soběchleby *Volfovi se Solhauzu.*

Král Ferdinand mínil dáti Kyšperk *Volfovi z Vřesovic.* Z té příčiny mu dal l. 1541 výplatu, což l. 1543 novým majestátem potvrzeno. Avšak Volf se vybavení sám nedomáhal, nýbrž Jan Žatecký z Veikerstorfu z poručení krále Ferdinanda obeslal Volfa o výplatu Kyšperka a Volf měl r. 1542 v červnu na soudu zemském státi. Nežli však věc ta vyřízena býti měla, zemřel Volf (1543 na jaře?) bez poslední vůle, zanechav syny *Volfa Abrahama staršího*, *Jetřicha*, *Levina*, *Hanuše* a *Volfa* a ještě jiné děti. Bratří starého Volfa Jan ze Solhauzu na Svádově a Bedřich na Benešově, též Zikmund z Šenfeldu na Markvarticích, Mikuláš z Dešvic a Jindřich z Lindenova ujali se poručnictví nad sirotky a učinili mezi nimi r. 1543, 9. července, smlouvu, jež měla nahraditi poslední pořízení. Zatím se dědici bránili u soudu zemského, ukazujíce majestáty své a dobré vůle. Proti tomu s druhé strany všelijak mluveno, ale Solhauzové nejvíce se hájili prvním zápisem, v němž bylo doloženo, že se jim má dáti 2 leta napřed věděti. Proto soud zemský nalezl r. 1544, poněvadž se z listův a majestátův našlo, kdyby králové čeští to zboží vyplatiti chtěli, že mají držitelům čas napřed věděti dáti, proto se obeslání toto zdvíhá. Potom arci Žatecký jinak věci se chopil a přímo napřed věděti dal, že chce zboží to vyplatiti. Obdržev příznivého nálezu na soudu zemském, podal věc tu na úředníky menších desk zemských, aby v majestáty nahlédli a povážili, jakou mincí kr. komora povinna jest zboží to vyplatiti. Na menším soudu nalezeno pak r. 1546, 6. července, že mají Solhauzové přijmouti sumu zástavnou a tu od Vladislava krále povolenou a pak zámek Kyšperk s listy králi ve 2 nedělích postoupiti.[6])

Branka a zbytek věže na Kyšperku.

Král Ferdinand poručil zboží to r. 1546, 4. srpna, k mocnému spravování a používání *Volfovi z Vřesovic na Doubravské hoře.*[7]) Tento zemřel 21. března 1569, poručiv panství Kyšperské, Teplické, Krupecké, valně zadlužené, dcerám svým *Anně* a *Majdaleně*, z nichž mladší vdána byla za Kašpara z Šenberka. Poněvadž komora zamýšlela Kyšperk prodati, obeslány sestry l. 1574 skrze kr. prokurátora o jeho výplatu, ale zase od toho upuštěno. Sestry, dlužny jsouce 4500 kop *Janovi Vchynskému ze Vchynic*, purkrabí na Karlšteině, postoupily mu l. 1577 práva svého zápisného na Kyšperce. Od Vchynského postoupeno jest panství l. 1578 *Jindřichovi Brozanskému z Vřesovic* a choti jeho *Johance Chotkovně z Vojnína.*

---

[1]) Arch. gub., DZ. menší 31 A 23. [2]) Arch. desk zemských. [3]) Monatsschrift Mus., podle kroniky Chabařovské. [4]) Knihy Teplické. L. 1541 jest řeč o zámku pustém a spáleném Kyšperku. [5]) Reg. kom. soudu. [6]) DZ. menší 31 A 21—23, Arch. gub. [7]) Archiv desk zemských fasc. 20.

V tu dobu zabývali se u komory horlivě vyplácením Kyšperka a dědičným jeho prodáním. Komora chtěla l. 1579 Brozanskému postoupiti Doubravské hory, začež chtěla od něho převzíti Kyšperk. I dáno nařízení (1579, 13. července), aby svršky z Doubravské hory na Kyšperk byly odvezeny a dobytek odehnán.[1]) K postoupení došlo a komisaři zřízení ke prodeji statkův a vesnic od panství Krupeckého a Kyšperského prodali l. 1579, dne 19. října, pustý zámek Kyšperk, tvrz Soběchleby a ještě čtyři vesnice *Hynkovi* a *Albrechtovi* bratřím *Kekulům ze Stradonic*, a to dědičně.[2])

Oba bratří pomřeli před r. 1590, neb potom vladařila tu Lidmila Kekulovna, vdaná Štampachová, jako poručnice.[3]) Později ujal Soběchleby a Kyšperk *Albrecht*, syn Albrechtův. Týž byl ženat s Lidmilou Sekerkovnou ze Sedčic, kteréž (1617) na tvrzi Soběchlebích a na vsích věnoval,[4]) ale zdědiv ještě Nasavrky a maje Stradonice, přirozených dědicův neměl. Posledním pořízením daným r. 1620 odkázal statek svůj tvrz Soběchleby a »starý zámek Kyšperk« se všemi vesnicemi *Vilémovi Divišovi Kekulovi*, strýci svému a synu někdy Viléma Kekule a na dvoře v Kunovicích, nad nímžto poručnicí ustanovil manželku svou Lidmilu, opatřiv tuto také slušnou výživou do smrti. Tato totiž od něho již dříve byla obdržela dvůr v Šejnově, nyní ještě k tomu dostala ves Šejnov a tvrz Jagrhauz.[5]) Kšaft ten však zákonité platnosti nedosáhl. Albrecht byl totiž věrnost slíbil Bedřichovi Falckému, králi v známém povstání proti Ferdinandovi II., pročež naň po Bělohorské bitvě od soudní komise právně nastupováno a odsouzen jest r. 1622, 31. října, polovice svého jmění. Albrecht ani o tom nálezu nezvěděl, byl 21. dne měsíce srpna téhož roku zemřel.[6]) Komora prodala potom r. 1622, 21. prosince, tvrz Soběchleby s 5 vesnicemi *Alexandrovi Regniers z Pleileben*, nejvyššímu vachtmistru a hejtmanu, za 32 335 fl. rh. V listině této se již ani starý hrad nepřipomíná, i panství bylo již tehda měnilo svůj název a slulo prostě jen Soběchlebským.

---

[1]) Arch. gub. [2]) DZ. 65 E 14. [3]) Podle staré knihy Maršovské. [4]) DZ. 139 A 19. [5]) O »*tvrzi Jagrhauzu*« nám se paměti nedostává, toliko z kšaftu víme, že ji počal Albrecht stavěti, ale nedostavěl, ani místo, kde stála, nevíme. Listina toliko dí: »tvrz nedostavenou, slove Jagrhauz, ležící v kopli a ves Šejnov.« Po událostech r. 1620 sotva byla dostavěna. Závět obsahuji DZ. 140 K 13—25. [6]) Pam. arch. IX 855, Mitth. Exc. Cl. XXIV 116.

TVRZE V OKOLÍ KYŠPERKA.

Starý dvůr, blíže Šejnova ležící, v starých dobách opevněn byl tvrzí, totiž věží hmotnou, valem obehnanou a ohrazenou. Stavení tomuto název Starého dvora již v 15. století přikládán a stálo jistě již r. 1426; neb po velké bitvě u Ústí okolo toho dvora největší dav poražených prchal a dvůr, ohněm byv zapálen, až na zdi shořel. Později byla tvrz tato nejvíce v držení rodin městských z Krupky, jako především *rodiny Hengstovské*, která dvůr opět vystavěla. Synové Martina Hengsta asi okolo r. 1450 prodali dvůr tento rodině *Glacův* v témže městě, kteřiž potom se psávali Glacové ze Starého dvora a značného jmění v okolí dosáhli. *Hanuš Glac* obzvláště vynikal co dobrodinec kostelův farního a špitálského v Krupce.

Jestliže tvrz ve dvoře nebyla již dříve vystavěna, zajisté vznikla v těchto dobách, když Glacové dvůr drželi; první o ní zmínka zajisté děje se r. 1505. L. 1529 držel jej Jan Žďárský ze Žďáru, avšak již l. 1537 patřil k zámku Krupce. Z pamětí však Krupeckých dovídáme se, že dvůr ten nepatřil přímo vrchnosti, nýbrž posud Glacům, kteří jej teprve r. 1539 *Kašparovi Anderšovi z Ottendorfu* prodali. Několik let potom přešel dvůr ten v držení *Valtena Ruprechta z Hungrkoštu* a ten prodal Starý dvůr za 850 kop grošův saských r. 1552, 28. března *obci města Krupky*. Po učiněném trhu dvůr s dědinami, lukami a rybníky rozkouskován a rozličným měšťanům v plat vysazen, jako bývalo již r. 1537; stavení pak dvorská ujal jakýsi *Jühre*. V pozdějších letech, zvláště po r. 1584, obec Krupecká, koupivši některé vesnice od komory královské, dluhy byla trápena a proto r. 1586 Starý dvůr panně *Mathildě ze Solhauzu* na šest let zavadila, čímž si arci prozatím pomohla. Když šest let vypršelo, neměli zase peněz, aby dvůr vyplatili, pročež uzavříno, že se má konečně rozděliti a na věčné časy (ne na čas, jako dříve) pod plat vysaditi, aby tudíž dvůr a dědiny zase v držení měšťanů zůstávaly. Vyjednáváno dlouho, přece však vybavení a prodání r. 1594 provedeno. Vedle jiných koupil *Jiří Klippel* stavení Starého dvoru i s příkopem a vodou, která jest kolem obydlí, roli pod pecí vápennou a sad a t. d. za 1530 tolarův a plat roční 2 k. 24 gr. Všichni kupci se zavázali, že neprodají dědiny vysazené nikomu ze šlechty. Klippel prodal stavení potom 1614 s dědinami přikoupenými *Divišovi* řeč. *Kluge*, hejtmanu panství Blankšteinského, za 4500 kop; trh ten se stal s přivolením rady a nový držitel k tomu ještě na žádost svou přijat za měštěnína do Krupky. Radil r. 1620 ke koupení panství Krupeckého od direktorův a správcův zemských. Po bitvě Bělohorské prchl za hranice a po 4 leta dvůr pust ležel a dědiny ladem. Teprv r. 1628 na poručení císařských komisařův, aby statkové emigrantův vzati a k obci obráceni byli, rada městská dvůr ujala, ale přičinila si tím jen novou příčinu k dlouholetým sporům s vrchností, která právo spadení dvoru na sebe sama naříkala. Zatím se Diviš Kluge vrátil a dvůr zase ujal, jakož i jej prodal r. 1638, 7. září za 1000 fl. rh. *Adamovi Peceliovi z Adlersheimu*, kterémuž dvůr ten nejen osvobozen ode vší služby vrchnosti povinné, ale i Adam toho dosáhl, že císařem povýšen jest dvůr na statek zemský a zpupný. Obec teprve potom za nároky své na dvůr co část šosovní odbyta. Konečně prodal Pecelius, který byl syn měšťana Chabařovického Ondřeje Petzelta († 1639) a teprv později pro své služby do

stavu vládyckého povýšen byl, jako i znamenitých úřadův dosáhl, stateček svůj zpupný pod městem Krupkou ležící, Starý dvůr řečený, r. 1651, 8. července za 3200 fl. rh. P. *Kunratovi Stadelhoferovi*, rektoru koleje jezovitské v Chomutově, čímž dvůr ten připojen k statku Šejnovskému. (Hallwich, Gesch. der Bergstadt Graupen, DZ. 41 G 7, Reg. kom. soudu.)

*

V **Soběchlebích** vystavěna tvrz v 16. století, jak již vypravováno v dějinách Kyšperka. Statek Soběchlebský byl v držení rodiny Alexandra Regniers a po něm (1656) manž. jeho Anny Marie roz. Pichlovny z Pichlperka (DZ. 113 K 36). Po smrti této dostaly se jezovitům v Šejnově, kterým patřily až do zrušení řádu (1773) L. 1779 přiřčen statek kostelu Šejnovskému.

*

Ves **Chlumec** pod Kyšperkem jest starodávné místo, památné bitvou l. 1126, jež se již v základním listu kl. Břevnovského připomíná. Hrad Chlumec, který se k l. 1040 připomíná, patří ke prastarým opevněním a zanikl tuším již ve 13. st. Po zaniknutí hradu nebyl Chlumec zeměpanským majetkem a povstal tu vladyčí statek, na němž tvrz založena. Patrony zdejšího kostela sv. Gotharda byli 1358—1359 *Henik z Rybnic*, 1361 Beneš z Vartemberka, 1404—1426 Mikuláš z Rybnic (l. 1426 s Eliškou, sestrou, a Rydkéřem z Pořenska — Lib. conf., erect. V 70). Podle Ústských pamětí patřil Chlumec l. 1486 *Petrovi Kelblovi z Gejzinku*, jenž tu seděl ještě l. 1499 (DD. 62 str. 259). Neznámým způsobem dostal se Chlumec pak *Buškovi Váleckému z Doupova* a po něm jej zdědil asi l. 1536 *Petr Kelbl z Gejzinku* (DZ. 250 F 18). Nástupcem jeho byl syn *Ota*, jenž l. 1559 některé vesnice zdědil (DZ. 172 C 8) a jiné l. 1576 přikoupil. L. 1584 si Chlumec jako dědictví vydržené ve dsky vložil (DZ. 251 D 26). Po něm následoval *Petr* (tuším syn), jenž l. 1619 zemřel. Synům jeho Chlumec a Klíše zabrány a postoupeny l. 1623 *Petrovi Jindřichovi ze Štralendorfu*, říšskému místokancléři (Bílek, Konf. 262). Petr přikoupil Hotovice a Hrbovice. Že byl bezdětek, dědil po něm bratr *Volfgang Leopold*, jenž záhy zemřel. Zanechal vdovu *Annu Kateřinu z Rozdražova* a dva nezletilé syny. Protože tito také brzo po otci zemřeli, spadl statek na mateř (DZ. 151 O 10). L. 1650 na něj zvedena (DZ. 112 D 17). Zatím se byla vdala po druhé za *Viléma Albrechta Krakovského z Kolovrat* a zemřela l. 1652. Dědily tedy po ní děti z druhého manželství (DZ. 112 E 38). L. 1661 dělil otec pozůstalost tu mezi děti Jana Františka, Annu Lidmilu a Kateřinu Barboru, z nichž syn měl dva díly (po mateři a bratru). Díly byly Chlumec, Hotovice, Adršpach (od otce přikoupený) a hotové peníze (DZ. 72 A 1). Zdá se, že dostal Jan František i Chlumec i Hotovice. Ty oba statky držel až do r. 1707, kdež je pustil svým věřitelům (DZ. 37 D 21). Dostaly se pak *Norbertovi Leopoldovi Libšteinskému z Kolovrat*, po jehož smrti dostaly se za díl synu jeho *Norbertovi Vincentovi* (1716). Po Norbertovi († 1727) dědil je syn Jan Vincent († 1750), jehož dcera Marie Anna († 1829) se vdala za Václava Josefa hraběte z Thunu († 1796).

*

Ves **Klíše** nedaleko Ústí n. L. připomíná se l. 1328 (Reg. III 554). Menší její část patřila ode dávna ke zboží Předlickému a od r. 1559 ke Chlumci. Druhou část s Hradešínem a Lovínem držel do r. 1549 Jaroslav Kelbl z Gejzinku a prodal ji *Janovi Glacovi ze Starého dvoru* (DZ. 9 A 8). Teprve potom se tu připomíná tvrz, na níž *Adam Glac*, syn Janův, manželce své (1573) věnoval (DZ. 18 B 5). Týž zemřel l. 1588, odkázav Klíše manželce své Marjáně Valkounce z Adlaru a po její smrti *Petrovi Kelblovi z Gejzinku*, ujci svému. Petr vyplatil l. 1590 týž statek od Marjány a připojil jej ke Chlumci (DZ. 24 F 29). L. 1661 připomíná se tu bývalá tvrz zcela rozvalená, z níž zbyly jen dva sklepy podzemní (DZ. 72 E 14).

*

V **Hotovicích** (v osadě Trmické), které v l. 1337 až 1577 ke Kyšperku a pak až do r. 1580 ke Krupce náležely, povstala tvrz teprve po odprodání od panství Krupeckého. L. 1599 drželi je bratří z Kunče, l. 1603 Mandaléna Kelblová a l. 1613 *Bedřich Hora z Ocelovic*. Tento přikoupil vesnice (DZ. 190 K 28), avšak l. 1623 mu statek zabrán a postoupen (l. 1629 prodán) *Petrovi Jindřichovi* svob. p. *ze Štralendorfu* (Bílek, Děje konf.). Připojeny ke Chlumci, od něhož sice l. 1661 odděleny, ale zase získány. Tvrz zdejší l. 1661 polopustá měla palác a 7 světnic (DZ. 72 C 21).

*

Ves **Hrbovice** nedaleko Chlumce připomíná se již l. 1169. L. 1393 byly statkem *Jindřicha z Miliny* a l. 1419 jakéhosi *Herolta* (Reg. I 143, Borový, Er. IV 407, Arch. č. IV 377). Snad tehda, jistě v 16. st. tu byla tvrz, na níž seděl l. 1512 *Ota Kelbl z Gejzinku* (Hallwich), po něm z téhož rodu *Petr* a pak bratří *Adam* a *Vladislav*, kteří l. 1559 Předlici za díl dostali (Reg. k. s., DZ. 172 C 8). Hrbovice patřily pak synům Adamovým, jimž l. 1596 z manství propuštěny (DZ. 127 D 6). Naposled měl týž statek, o němž jsou rozmanité a obšírné zápisy ve dskách zemských, *Bernart*, jeden z dotčených bratří, kromě toho, co patřilo ke statku Předlickému. Bernart odsouzen l. 1623 k manství a, chtě se pro víru do Míšeňska odstěhovati, prodal statek Hrbovice (1628) *Petrovi Jindřichovi ze Štralendorfu*, jenž jej ke Chlumci připojil (Bílek, Děje konf. 260). L. 1661 ještě tu stála pustá tvrz, příkopem vodním objatá.

*

Habrovany bývaly příslušenstvím okolních statkův, zejména i Teplice, a od r. 1586 objevují se jako příslušenství Dubkovic. Tvrze tu nebývalo. Založena teprve na počátku 17. st. *Kašpar starší Belvic z Nostvic*, držitel Dubkovic, prodal tvrz Habrovany (1610) *Janovi Mikuláši z Hochauzu*, jenž ji připojil ke Hliňanům (DZ. 188 E 30).

MILEŠOV HRAD.

Od Labe zvolna stoupá krajina na levém břehu a dosahuje největší výšky v Milešovce, hoře homolovité a skalnaté, která se náhle, ale velebně vypíná nad okolními homolemi a hůrkami. Pod ní jest zámek a městečko Milešov. U paty Milešovky jest kamenná hora a z ní vybíhá ostroh, stoupaje ve výšce až k tomu místu, kdež stojí vížka, rozhledna, před samým zámkem, odtud pak snižujíc se volně a konečně spadá dolů skalným srazem jako stěna. Konec tohoto ostrohu zabíral hrad, děle se na předhradí a zadní hrad. Že jednou býval ostroh překopán, není pochyby, avšak nyní není památky po příkopě a bývalé jeho místo jako i předhradí a co je před ním, proměněno jest v rozkošnou zahradu s pěknými trávníky a všelijakým kvítím. Na východní straně této zahrady zdvíhá se dno znenáhla a nachází se na nejvyšším místě skalka, na níž stojí dotčená vížka. I za starých dob tu stávala věž. Na západním konci zahrady jest dlouhé stavení s vížkou, v němž se byty nacházejí, v levo za skalkou a k ní jsouc přistavěno stojí krátké stavení ze 17. věku pocházející, jak svědčí štít na jižní jeho straně; v přízemí má sloupoví, na střeše jest vížka s hodinami.

Zámek jest čtverhran, jehož jižní strana se v několika úhlech láme. Příčina toho je ta, že jedině na této straně starší svou tvářnost podržel, kdežto má na ostatních stranách způsobu novější. Strana totiž severní, v níž jest vchod, a východní pocházejí ze sklonku 17. století, a že ji stavěl A. Porta (známý stavitel na Roudnici a Bílině), již odtud lze shledati, že se na Milešově římsy nad okny zaokrouhlené a trojhranaté tak střídají jako na Roudnici a Bílině a krákorce pod střechou velikou podobnost mají s roudnickými. Vchod do zámku není na způsob průjezdu, nýbrž stoupá se po schodech z obou stran až k portálu, povýšenému nad zemí a barokovým dílem ozdobenému. (Snad tu byla stará brána s mostem zvoditým.) Západní strana vystavěna neb dostavěna v 16. věku, jak svědčí obložení oken, a z nepravidelného jich rozdělení lze souditi, že k přední severní polovici zadní či jižní přidělána byla (ovšem povrchně soudíc). Stavení zavírá čtverhranatý dvůr, v němž jest v přízemí sloupoví.

Zadní část jest věžovaté stavení, jež má úpravu 16. věku, okna po způsobu tehdejším a poskytuje z venkovské strany malebného pohledu, protože jest takořka na skále nalepeno. Zajímavý jest u něho výběžek na způsob bašty na skále stojící, dole okrouhlý a nahoře šestihranatý.

Uvnitř jest zámek moderním způsobem upraven. Zajímavé jsou staré obrazy, nacházející se na chodbách do 1. poschodí. Nejstarší jsou podobizny Adama Hrzána z Harasova († 1619) a manželky jeho Anny Kaplířky ze Sulevic v kroji 16. věku, proto jsou chybné poznámky na obrazích, že jsou malovány l. 1485 (bezpochyby má státi 1585). Kromě toho jsou neurčité podobizny bezpochyby z rodu Hrzánův a Kaplířův. Také je tu podobizna Kašpara Zdenka Kaplíře ze Sulevic, která byla l. 1883 ve Vídni vystavována. (Popis její ve spise J. B. Miltnera o Kašparovi Zdenkovi.) Po chodbách a schodech jsou panovníci naši, od Čecha počínajíc. Kromě pěkného nábytku nachází se v zámku mnoho starodávného a pěkného nádobí.

Od počátku 15. století vyskytuje se Milešov jako hrad, a přece tu seděli jen zemané nebohatých rodin. Řadu jich zahajuje 1391 *Petrman.*[1]) Od r. 1396 seděl tu *Jan Hlava z Hoholic.*[2]) L. 1406 sám čtvrtý pohnán do soudu zemského pro škody, jež učinil v Lounkách; proto žalující zveden l. 1407 na hrad a ves

---

[1]) DD. 13 f. 11. [2]) DD. 18 f. 57, 19 f. 210.

Milešov s třemi vesnicemi.[1]) Podržel také nějaké zboží otcovské v okolí Velvar, z něhož daroval l. 1411 kostelu Velvarskému role na Močidlci.[2]) Na počátku válek náboženských odňal nějaký statek Albíkovi, proboštu Vyšehradskému, protož obdržel 1420 královský rozkaz, aby mu byl práv.[3])

Některý rok potom *Kerunk* a *Vácslav* bratří *Kaplíři ze Sulevic* nabyli Milešova, a to před r. 1428, kdež jej již drželi s Velemínem.[4]) L. 1432 psal se Vácslav ještě seděním na Milešově,[5]) ale když se nedlouho potom rozdělili, dostal Vácslav zboží Újezdské, na němž si vystavěl hrad Ostrý, a Milešov zůstal Kerunkovi. Tento byl l. 1437 již hodně při letech, maje syna zrostlého *Buška* a jiné syny,[6]) ale žil ještě l. 1453, kdež dokazoval práva svá na některé duchovní vesnice.[7]) Bušek držel po něm Milešov a bratr jeho Kamarat měl zboží v Újezdě.[8]) L. 1470 vydán z Litoměřicka ke zřízení pole. Milešov držel ještě l. 1482,[9]) ale prodal jej potom a l. 1486 nacházel se v držení Ostrého.

Zámek Milešov.

Kdo měl Milešov po něm, není známo. Na počátku 16. st. a ještě l. 1510 drželi jej *Zbyněk* a *Vácslav* bratří *Pětipeští z Chyš*. Vácslav měl jej potom sám a prodal jej před r. 1515 *Bedřichovi Sekerkovi z Sedčic*.[10]) Tento přikoupil 1521 manské lesy Lipolc a Vranici[11]) a držel Milešov ještě l. 1525. Synové jeho *Zdeněk* a *Jan* i na místě *Ratibora* a *Jana mladšího*, bratří svých nezletilých, prodali l. 1534 Milešov *Zdeslavovi Kaplíři ze Sulevic*.[12]) Tento zemřel nedlouho potom, zůstaviv čtyři syny. Jeden z nich, *Vácslav*, ujal Milešov a opět mu l. 1548 ve dsky vložen. Koupiv statek Želenice, věnoval na něm (1577) manželce své Hedvice Kaplířové z Doupova.[13]) Zemřel l. 1579 dne 20. dubna a manželka ho 1580 dne 24. srpna smrtí následovala. Oba pohřbeni v Nedvědíči, kdež se ještě náhrobky jich spatřují. Synové jeho byli *Zdeslav, Bohuslav, Vilém* a *Jiří*, kteří asi do r. 1583 v nedílu zůstávali.[14]) Když se dělili, dostal Zdeslav Želenice a Jiří Milešov. Vilém měl pak Loukohořany a Želenice snad také z otcovského dědictví a Bohuslav dostal tuším peníze. Jiří již l. 1584 od svého dílu prodával,[15]) ale přikoupil 1588 Čenčice a 1589 statek Nedvědíč. Při tom zavedl se tak, že po jeho smrti Milešov se vším tím, co přikoupil, pro dobré věřitelův

[1]) Rel. tab. I 90. [2]) Lib. erect. XIII a. 184. [3]) Arch. Vyšehradský. [4]) Lib conf. [5]) Paprocký o st. ryt. 266. [6]) DD. 15 f. 312. [7]) Arch. č. I 503. [8]) Arch. DZ Arch. č. VII 259. [9]) Palacký, Děje V 213. [10]) Reg. kom. s. DZ. 8 K 15. [11]) DD. 62 str. 425. [12]) DD. 62 str. 501, DZ. 8 K 15. [13]) DZ. 19 O 3. [14]) Reg. kom. s. [15]) DZ. 22 F 23.

a rukojmí prodán. Koupil jej (1603) *Bohuslav Kaplíř ze Sulevic*, bratr zemřelého.[1]) Tento věnoval na Milešově (1608) manželce své Evě Kaplířové ze Žďáru.[2])

L. 1623 byv odsouzen k manství, učinil l. 1626 povinnost manskou zámkem Milešovem a tvrzí Nedvědicem a zemřel l. 1639 u vysokém stáří. Měl tři syny, *Viléma*, jenž žil v Holandsku, *Adama* a *Jana Václava*, jež tuším všecky přečkal. Václav l. 1638 dne 22. listopadu na požádání Kryštofa Chrta ze Rtína, správce statku Hradištského, přijel k němu na grunty Hradištské, dav tenata přinésti, a když po lovu bylo, zůstali ve vsi Bílce přes noc v chalupě u Jana Kurce, tkadlce. Při posedění dal se Kašpar s ním do hádky a pod tím popad svícen struněný, ním jej v hlavu uhodil a čelo prorazil. Naproti tomu Václav, vzav konvici s vínem na stole, k němu tou konvicí uhodil, však jeho netrefil. Potom šel Kaplíř ze světnice, poručil koně sobě přivésti a chtěl domů jeti na Nedvědíč, ale Chrt za ním vyšel a po něm volal: »Pane otče! co jest? však jsme dobří přátelé.« Když se Kaplíř držeti nedal, tu se Chrt k němu nutkal, avšak čeládka Kaplířova k němu přijíti nedala. Tu pravil Chrt: »Pane otče, má Vás mrzeti, než čtvrt hodiny mine!« V tom šel do krčmy k rychtáři a dal svolati sedláky a sousedy s rozličnými zbraněmi. Kaplíř mezitím šel do domu, kdež jeho lidé tenat po lovu zanechali, a poslal čeládku z téhož domu do krčmy pro světlo. Tu se sedláci do té čeládky dali a je bili. Když pak Kaplíř, uslyšev křik čeládky, z domu vyšel, sedláci na něho se zbraněmi šli a, potkavše se s ním, jej zavraždili.[3])

Jediným dědicem Milešova byl *Karel Kašpar*, avšak zveden na něj a Nedvědíč teprve r. 1640.[4]) Do té doby spravovala jej Kateřina z Nostic, vdova po Janovi Václavovi, zase vdaná Vinklhoferova. Karel obnovil l. 1650 povinnost manskou a protože císaři jako rytmistr sloužil, odpuštěny mu 1656 následky rebelie, statek Milešov pak z manství propuštěn a zase ve dsky zemské vložen. Tohoto posledního se již nedočkal. Zemřel l. 1661, zůstaviv dceru Evu Lidmilu, vdanou Chřepickou, které odkázal statek Nedvědíč. Dědicem Milešova stal se *Kašpar Zdeněk Kaplíř ze Sulevic*, jenž l. 1672 zase statek Nedvědíč přikoupil.

Kašpar oddal se vojenství a dav se dobře potřebovati, postupoval v hodnostech a byl naposled vicepresidentem dvorské válečné rady, generál polním podmaršálkem a nařízeným nejvyšším. Pro své zásluhy povýšen 1676 do říšského hraběcího stavu a povoleno mu kohokoliv za syna přijíti, an sám synův neměl. Nejvíce se vyznamenal 1683 při obraně Vídně proti Turkům.[5]) V Mlýnicích pod zámkem Milešovem vyzdvihl (1680) kostel a l. 1682 dal zámek Milešovský přestavěti tak, jak se nyní spatřuje. Chtěje dávné dědictví Kaplířův rodu svému zachovati, vyzval Zikmunda Kaplíře v cizině zůstávajícího, aby se do Čech vrátil a katolickou víru přijal. Tento vyhověl takovému přání a přestoupil, avšak zůstal bezdětným. Poněvadž tím úmysl jeho mařen, odkázal Milešov a Nedvědíč *Janu Leopoldovi Hrzánovi z Harasova*, vzpomenuv, že předek tohoto dostal Skalku s manželkou svou roz. Kaplířkou. Téhož dědice také zavázal k tomu, že si vymůže královské povolení, aby se psal i Hrzán i Kaplíř. Zemřel l. 1686 dne 6. října a pohřben v kostele pod zámkem.

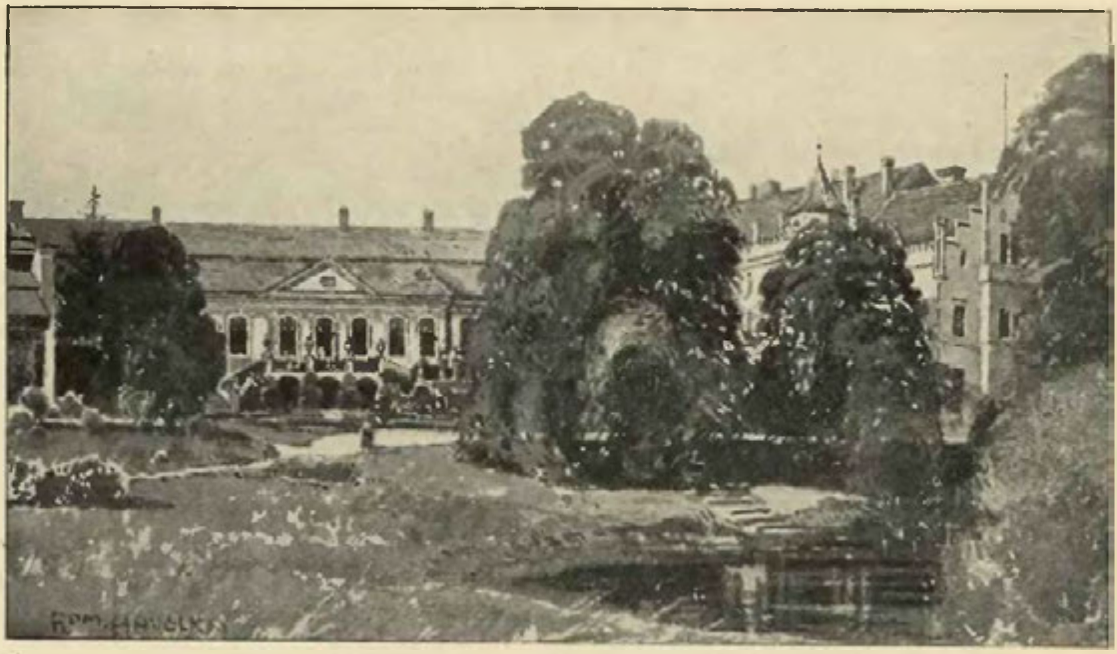
Jan Leopold Hrzán zemřel l. 1711, zůstaviv tři syny. Milešov ujal po něm syn *Zikmund Gustav*, jenž býval hejtmanem Litoměřického kraje a l. 1760 zemřel. Milešov dědil po něm syn *Jan Josef* († 1785, 25. dubna) a po tomto tohoto syn *Karel Bedřich*, jenž byl toho rodu poslední. Od r. 1865 patří zámek hraběcí rodině Ledeburův, jichž hlavní sídlo jest však zámek Křemyžský.

---

1) DZ. 178 D 16. 2) DZ. 134 F 20. 3) DZm. 152 H 5. 4) DD. 58 f. 11. 5) J. B. Miltner, Kašpar Zdeněk hrabě Kaplíř.

OKOLÍ MILEŠOVA.

Nedvědíč (nikoliv Nedvědice), prvotně Medvědíč řečená, jest místo velmi staré. Hora nad ním od pradávna sloula *Medvěz*. Bratří *Lev* a *Drazslav z Nedvědíče* připomínají se l. 1251 a žili ještě l. 1276. V posledním roce se připomíná s nimi jakýsi *Jan* (Arch. Lovosický, Reg. II 446). L. 1307 je zmínka o *Zbromírovi* a synu jeho *Ješkovi* (Reg. II 916). *Protivec ze Vchynic* a *Chotibor* z *Nedvědíče*, bratří, patří mezi předky Vchynských ze Vchynic; tento žil ještě l. 1346 (Reg. III 328, 522, Arch. Drážďanský). Ze seznamu těch, kteří l. 1364 ke kostelu zdejšímu podávali, viděti jest, že tu byly tři statky. Ty drželi *Vácslav* a *Bušek*, bratří, *Prokop z Čížkovic* a *Ješek* a *Blahuta*, bratří; tito oba koupili l. 1364 Želevice (Lib. conf., Borový, lib. erect. I 49). Jan a Bušek žili ještě l. 1398. S nimi tu seděli z rodu Vchynských l. 1393 *Lacek* a l. 1397 *Bohuslav*. Když tento l. 1401 zemřel, připovídal se ke statku jeho bratr *Smil* a připomíná se v seznamu patronův ještě l. 1410 (Lib. conf., Arch. Drážďanský, DD. 14 f. 226). Když Smil ok. l. 1417 zemřel, táhl se na jeho statek strýc Smil Oparenský (DD. 15 f. 296). Tehda již tu byly jen dva statky. Na druhém, při němž byla tvrz, seděli bratří *Janek* a *Zikmund ze Vchynic*. Onen obdaroval l. 1404 zdejší kostel platem ve vsi Staré, oba měli l. 1410 část podací a Zikmund seděl na tvrzi l. 1415 (Lib. conf., Lib. erect. VI 417, X 41). Ještě l. 1420 oba tvrz drželi (DD. 20 str. 24). L. 1427 Zikmund a Hynek, bratří, nazývají se patrony kostela zdejšího; zdá se, že byl Hynek třetím bratrem a poručníkem Janka, syna Jankova, a dcery tohoto. Rodina Jankova do r. 1439 všechna pomřela, také Zikmund a Hynek pomřeli před r. 1437. Po Zikmundovi zůstaly dcery Anežka a Afra a Hynek, který se l. 1437 připomíná, snad byl synem Hynkovým (DD. 15 f. 305, 308, Arch. český I 424, Rel. tab. II 188). Anežka vdala se za *Vácslava z Račiněvsi*, jenž tím způsobem Nedvědíč vyženil. Synové jeho *Zikmund* a *Jan* ještě za živobytí otcova nabyli druhého statku v Nedvědíči, který jim před r. 1465 Smil ze Vchynic zapsal (Arch. český III 362). Synové jednoho z nich byli *Byčen* a *Kryštof*, z nichž tento se v l. 1506—1519 několikráte připomíná (Schlesinger, Brüxer Stadtbuch, Arch. mus., Reg. k. s.), ale lze souditi, že třetím bratrem byl *Balcar*, protože nacházíme potom Nedvědíč na tři díly rozdělenou. Balcar zapsal svou třetinu tvrze, dvoru a vsi *Šebestianovi z Veitmile*, od něhož pak prodána l. 1526 *Smilovi Vlinskému ze Vliněvsi* (DZ. 44 F 20). Tu pak dědil *Jindřich*, syn Smilův, a prodal ji (1545) *Vácslavovi Kaplíři ze Sulevic* (DZ. 46 B 25). Týž Vácslav koupil ostatní dva díly od Jana, Vácslava, Mikuláše, Jindřicha a Kryštofa, bratří Nedvědických z Račiněvsi (DZ. 9 E 28) a zemřel l. 1575 (náhrobek). Nedvědíč dědil po něm syn *Bohuslav* a držel ještě l. 1584 (DZ. 22 F 23). Bohuslav postoupil tvrze Nedvědíče Jiřímu staršímu z Lobkovic směnou za Doubravskou horu. Ves sama dostala se Kateřině, vdově po *Janovi ml. z Lobkovic*, která ji l. 1585 *Jiřímu staršímu z Lobkovic* prodala. Od toho koupil ji l. 1589 *Jiří Kamaryt Kaplíř ze Sulevic* (DZ. 22 Q 18, 23, D 2, 24, L 14). Nedvědíč zůstala odtud při Milešovu, kromě krátké doby po r. 1669, kdež patřila Evě Lidmile Chřepické ze Sulevic, ale l. 1672 koupena zase k Milešovu.

Zámek Petršpurk.

PETRŠPURK HRAD.

Nový zámek Petršpurský, na ten čas přední sídlo rodu Černínského, má pěknou polohu mezi zelením, poskytuje pohodlné a vzdušné obydlí a svou jednoduchostí více se líbí, nežli kdyby byl okrášlen několika tucty věžiček a arkýřků v moderním zámeckém slohu.

Nad ním vysoko vypíná se staré hradiště, již zdaleka viditelné. Stará cesta k němu, z níž jest nyní úhledná pěšina, vede za ovčínem okolo skal, divoce na sebe nakupených, zvolna nahoru až na východní konec hory, která se tu na tři strany strmě sklání. Na samém konci jest spodek někdejší velké věže, do kruhu založené. Jest vybrána a vyčištěna až do dna a novým zábradlím kamenným tak opatřena, že se kolem choditi a do ní hleděti může, Nad touto věží jest na srovnaném místě kaple, ze zřícenin hradu v 17. st. vystavěná. Při ní spatřují se zříceniny starých sklepův, již zapadlých. Nad tím výše stával horní hrad, také na tři strany strmě spadající a jen od východní strany přístupný. Na jeho nejvyšším místě jest umělá zřícenina, vlastně schodiště pro vyhlídku. Nelze o tom pochybovati, že v těch místech stávalo obydlí. Pod tím jsou kusy starých zdí, které zavíraly malý věžovatý dům o dvě skály opřený. Východní z těchto skal jest velký balvan, který hradiště celkem nepříliš široké až do polovice vyplňuje, takže se tu snadno brána do horního hradu umístiti mohla.

Kdo se nyní na hradišti a přeskrovných zbytcích bývalého hradu, lesním stromovím zarostlých, prochází, netušil by, co tu v 16. st. stávalo. Proti velké věži stávalo stavení, v němž byly zelená a královská světnice a jiné světnice a komory. Ve velkém domě byly dvě síně nad sebou (hořejší připomíná se již l. 1404) a kaple a při ní bašta, v níž byly světnice a komora. Nedaleko odtud byly nad sebou dvě obročnice, sklep, v němž byl samotížný mlýn, a jiné síně, světnice a komory. Kromě vězení ve velké věži bylo ještě jedno vězení, jemuž se Žemlička říkalo. Také se mluví o věži, »kudy k zámku jezdí«, tušim tedy o zmíněném stavení o skály opřeném. Pod hradem bývalo *předhradí* (tušim v místech nynějšího zámku); v něm bydleli myslivci a holomci, avšak byla tu také krčma a dvě chalupy. Předhradí bylo hrazeno a mělo bránu a fortnu.[1])

---

[1]) DZ. 52.

Zboží, na němž vznikl Petršpurk, prvotně nevelké, bylo l. 1358 v držení *Petra z Vrtby* a v letech 1358--1371 *Peška* neb *Petra z Janovic.*[1]) Tento založil bezpochyby Petršpurk a po sobě pojmenoval. Petr skoupil okolní statky, jež měli l. 1374 synové jeho *Purkart, Jenec, Jetřich* a *Petr* v nedílu. L. 1375 řídili je první tři sami, podávajíce faráře ke kostelům na panství. Nedlouho potom došlo k dělení, při čemž se dostal Petršpurk *Jencovi*, jenž v l. 1378—1415 faráře podával. Na panství svém prodával platy k rozličným kostelům;[2]) ze svého měšce obdaroval fary ve Stebně a v Jesenici a klášter sv. Klimenta v Praze.[3]) Za něho byl Hrzek z Holetic (1409) purkrabí. Jenec zemřel tuším na podzim l. 1418; od konce téhož roku vládl na Petršpurce syn jeho *Jan* i Jenec řečený, jenž se v rozmanitých pamětech do r. 1450 připomíná. Synem

Hradiště Petršpurské.

jeho byl *Jenec*, jenž se v pamětech od r. 1462 vyskytuje a l. 1503 jako poslední této rodiny zemřel. Týž pán prodal Petršpurk (1483) *Burjanovi z Gutšteina.*[4])

Za nového pána byl tu purkrabí l. 1487 Humprecht Loský z Rabšteina.[5]) Po Burjanovi držel Petršpurk napřed syn Jindřich, a to l. 1495 poprvé a l. 1507, kdež obdařil Jesenické, naposled.[6]) Nedlouho potom byl v držení *Jetřicha*, bratra jeho. Když Gutšteinové l. 1509 a 1510 odsouzeni, přišel i Jetřich o Petršpurk, ale ještě v lednu l. 1510 vrátil jej král *Volfovi*, nejmladšímu z bratří,[7]) a ten hned potom potvrdil svobody městečka Jesenice.[8]) Z doby Volfovy známe tento příběh z okolí: Bylo to l. 1535, když šli dva sedláci z Kletečné, Carda a Vít, do lesa Oltáříka a nalezli tu Jana Hostišovského z Jelenova, an líčí tenátka na řežábky a má ručnici. Carda se ho ptal, odkud má dovolení, a zchytralý Jan řekl, že od pana Vahancova syna v Jesenici i od samého pána. Tu Carda: Jestliže toho není, že tě vemou! On: Nevěříte-li mi toho, jděte tu nahoru, pohledejte si ho. Sedláci šli a pána nenalezli; nebylo ho tu, a chytrý ptáček jen se jich chtěl zbaviti, aby utekl. Ale sedláci se brzo vrátili, takže mohl jen tenátka sebrati a ručnici nabitou na ně položiti. Vida je pravil: Když nevěříte, pojďte se mnou a já ho vám ukáži. A vundal tenátka do mošny a ručnici vundal k pasu a pověděl: Jděte, kde vás Bůh obrátí, a já půjdu do Rakovníka. Než Carda ho chytil, ručnici mu vzal a vedl ho do Jesenice před rychtáře. Jan uvítal se s rychtářem a prosil jej, aby

1) Lib. conf. O kapli sv. Vácslava na hradě Tadra, Canc. Arnesti 288. 2) Lib. conf., Lib. erect V 75, X 99. 3) Lib. erect. V 86, 92, IX F 8, X M 8. 4) Rel. tab. II 399 –401. 5) Zákl. list kl. Chýšského. 6) Kn. arch. Schleiz. a Hradecký. 7) Arch. Třeboňský, DZ. 3 C 23. 8) Arch. Hradecký.

pánu o tom nepravil nic a na sobě to držel. Řekl poctivý rychtář: I milý pane Jene! nesmím toho učiniti, boje se kázně pána svého; i neodcházejte nikam, nebť naň s obědem čekám, že jede z Prahy. Ale chytrák utekl přece.[1])

Volf zemřel l. 1545, zůstaviv tři syny. Nejstarší z nich, Burjan, byl při otcově smrti v tureckém zajetí a sotva se kdy vrátil. Druhý, *Viktoryn*, dědil po otci Petršpurk a nejmladší, Adam, měl míti s mateří hrad Gutštein, ale že brzy zemřel, i toto zboží na Viktoryna spadlo. Avšak i tento se dlouhého věku nedočkal, an již l. 1554 zemřel. Protože po něm jediná dcera *Anežka* zůstala, dostal se statek jí a sestrám zemřelého, které ještě nebyly vybyty, totiž *Marjaně* († 1556), *Maruši*, *Zikuně* a *Kateřině*. Sestry ty, ujavše se poručenství nad sirotkem, zanechaly pro něho Chyše a část panství Petršpurského, totiž Podbořany, Kryry a Lubenec s okolím, tedy asi polovici všeho dědictví, a l. 1555 se o ostatek rozdělily. Každá z nich dostala čtvrtinu hradu a k tomu jisté vesnice.[2])

Zikuna vdala se ještě téhož léta za *Jaroslava Libšteinského z Kolovrat*, jenž takto tuto čtvrtinu vyženil, ač se právně stal pánem teprve l. 1593 po manželčině smrti.[3]) Dvě čtvrtiny koupil l. 1556 od Kateřiny, tehda ještě svobodné, a Maruše, vdané Švihovské.[4]) Zůstala tedy o sobě jen čtvrtina Marjanina. Tato zemřela l. 1556, odkázavši všechen svůj díl sestře své *Anastazii*, vdané za Vojtěcha z Rabšteina na Hostouni.[5]) Díl tento tvořil pak statek Kosobodský a ke čtvrtině hradu, která k němu náležela, žádný se již nehlásil. Bylť totiž hrad Petršpurk náhle opuštěn, buď že shořel anebo že neposkytoval dostatečného obydlí. Sice to bylo také chatrné stavení, jak skrovnost zbytků svědčí.

Jaroslav vystavěl si nové sídlo pod hradem. Se stavbou tuším začato l. 1559, neb v lednu l. 1560 ještě neměl stálého sídla, a proto, když byl tehda k zemskému soudu poháněn, nazýván byl »na Petršpurce i pod Petršpurkem i v Chlumčanech«.[6]) Jaroslav znamenitě rozmnožil moc rodu svého a zemřel l. 1595. Když se téhož l. 1595 synové jeho dělili, dvěma z nich se dostalo dílu z panství Petršpurského; Jaroslav dostal Petršpurk s vesnicemi při něm a Beneš dvůr v Bestně též s vesnicemi.[7]) Ostatní tři se dělili o Rabštein. Jaroslav zemřel l. 1619, zůstaviv Petršpurk a Pšovlky synům a statek Soseň manželce Markétě z Rederu, poněvadž byl dílem za její peníze koupen.[8]) Ale té poslední vůle l. 1621 nic nešetřeno, nýbrž Petršpurk, od vojákův spálený a pobořený, se všemi třemi statky zabrán a prodán l. 1622 *Heřmanovi Černínovi z Chuděnic* a *Marjáně Černínové ze Svárova*, manželům.[9]) Od té doby zůstal Petršpurk nepřetržitě v držení rodu Černínského; následovali totiž po Heřmanovi († 1651) Humprecht Jan († 1682), Heřman Jakub († 1710), Frant. Josef († 1733), Prokop Vojtěch († 1777), Jan Rudolf († 1845), Eugen Karel († 1868) a Jaromír, vždy syn po otci, kromě toliko Humprechta.

Ku konci buďtež připojeny některé příběhy z okolí, jak se zběhly mezi venkovským lidem.[10])

Když jel Jan Toužimský do Černoce s paní Asínou ze Vchynic, pravila k němu: »Jediž, nabereš piva.« I dohlédl do zahrady a v tom uslyší křik, běží a uhlídá, že táhnou nějakou ženu, která žala trávu. Sousedé ji táhli, mluvíce k ní: Pojď na právo! neboj se, však zase puštěna budeš. Tu ona srpem uhodila paní Asínu v ruku. Tu běžel Bárta, člověk z Velké Černoce a manžel téže ženy, domů, potom, když neměl na oštípu dosti, běžel zase domů, připásav k sobě meč, vzal ručnici se dvěma spoušti a hned ve vratech ji sobě natáhl. Po té hned běžel k paní, volaje: »Zvyj, psice, nebudeš mi ženy bráti!« I spustil z ručnice, až zakřesala, ale neudeřila. I jde paní k němu a dí: Aj, zvyjednaný lotře! chceš mne mordovati na mých gruntech? I vskočiv člověk ten do dvora, zavřel po sobě a volal: Jdi! pojdiž, zvyj, tisto, do mého dvoru! I chtěl Jan za ním jíti do dvoru, ale paní nedala, řkouc, že bohdá sobě to jinak napraví.[11])

Když r. 1597 v městečku Podbořanech rada skrze p. Volfa Bernarta z Fictum a z Egrberka obnovena byla, tuť rada pána prosila, aby s nimi do domu Urbana Kestlera šel a s nimi stolil, což pán učiniti neodepřel. U večer přijeli někteří kárníci čili formani a zasedli si za jiný stůl. Nějak se tu nepohodli, neb brzo potom jeden z nich, Michal Hennig, žejdlíkem na stůl pral, hanebně lál a zlořečil, a když ho jeden soused napomínal, aby šetřil pány a nelál, jestliže by to pán uslyšel, že by nebyl dobře spokojen, tu on žejdlík vyzdvihl hroze: Co ti po tom jest! Uslyšev to hospodář, šel ke kárníkům, jim předkládal a podivným způsobem je upokojiti chtěl. Vzal kus masa z mísy, kárníku za stolem na talíř uhodil, po druhé do mísy sáhl, kárníku pečení na talíř udeřil a lžíci na stole trefil, až pánu na prsy za druhý stůl skočila. I vzkázal pán, jenž se proto mrzel, po svém služebníku kárníkům, že páni je při jich jídle s pokojem zanechávají, aby lžíci na pány neházeli. Tedy řekl hospodář ke kárníkům: Vy kárníci! poněvadž ste maso objedli, abyste na pány kostmi neházeli. I vstal, šel k panskému stolu a řekl: »Pane, poc sakrament, kárníci jinak nečiní, račte býti veselí.« Řekl pán: Toliko vy mlčte s tou řečí, já žádnému slova nedím, toliko vy mlčte. Tu si Urban častokráte opakoval: »Poc sakrament, kárníci jinak nečiní,« a šel ještě jednou ke stolu s tou řečí. I řka Volf, tedy musejí oni jinak činiti, udeřil na hospodáře tesákem a v tom i jiní stavu rytířského zbraně své vytrhli a začala ve světnici velká šarvátka, v níž mnoho osob raněno bylo. Ti kárníci a ti lidé všichni

---

[1]) Reg. Žlutá svědomí. [2]) DZ. 52 A 13-26. [3]) DZ. 26 A 26. [4]) DZ. 12 D 30, E 1. [5]) DZ. 12 E 3. [6]) DZm. 10 E 1. [7]) DZ. 171 J 8, Arch. Hradecký. [8]) DZ. 139 L 28. [9]) Arch. Hradecký. [10]) Jsou to svědomí Němcův zdejších, jež současně přeložena. [11]) Reg. svěd. 1554—1557 k. s. f. 304.

ze světnice vyběhli. Po chvíli, když se všechno utišilo a žádný ve světnici nebyl nežli páni, přišel Hennig do světnice s čekanem. I řekl Volf: Hennig, zůstaň vně! zůstaň vně! aby tě boží sakramenta napadla! zůstaň vně! Když neposlechl, udeřil někdo na něho a posekal jej.[1])

Na Drahonicích bylo jednou veselo; přijeli sem hosté a pán je ctil. Po jídle tancovali, pak Jan Vilém ze Vřesovic s Kryštofem Sekerkou ze Sedčic ke stolu sedli a hráli v karty. Tu se nepohodli, takže Vřesovec Sekerkovi dvakráte v hrdlo lži nadal. I řekl Sekerka: »Na lež náleží pohlavek.« V tom, když Sekerka naň udeřil, vytrhl Vřesovec tulych svůj a bodl Sekerkovi ke tváři jeho; trhl Sekerka hlavou a uhodil jej v pravé ucho. Tu bili všichni přítomní s dobytými zbraněmi na Sekerku, jenž, nic po ruce nemaje, popadl stolici při stole a chránil se ní, až ze dveří ven vyskočiti mohl. V tom všichni byli u dveří. Vřesovec křičel na služebníky, aby ručnice natahovali a dvéře obstoupili ručnicemi a rapíry Potom stříleli ve světnici. V tom paní a dívky, již ležíce a to uslyševše, se velice ulekly a vzaly na se rychle noční šaty, neb se domnívaly, že hoří v zámku. Tu přinesl Sekerka také krátkou ručnici a střelil z ní nahoru k nebi, nic zlého tím nemíně. V tom vytrhl Vřesovec celé okno, chtěje vůli svou provozovati, a nic nebylo platno, že ho dívky prosily velice, aby se spokojil; neb nyní je Sekerka pobízel sám. Zatím přiběhl pacholek Sekerkův a vpravili Sekerku do světnice. Jan Vilém a jeho tovaryši, vrátivše se do velké světnice, našli tu měšec, který Sekerka na stole ležeti nechal, i vyprázdnili jej a vložili tam na posměch karty.[2])

Hradiště na návrší »Všech svatých« v Petršpurku.

[1]) Reg. svěd. něm. 1586—1618. [2]) Reg. svěd. něm. z r. 1602.

ŠPRYMBERK HRAD.

Východně od Bílenec nedaleko silnice Pražské jest Vlčí hora, lesem zarostlá a, jsouc oborou, plotem hrazená. Na výběžku, táhnoucím se od východu k západu, jest hradiště, jež je příkopem od ostatní výšiny odděleno. Zde stával hrad Šprymberk, z něhož však nezbylo nic než něco kopečkův a jam. Neb když se stavěla dotčená silnice, dobyli tu kamení, co mohli; při tom přišli na hrubé zdi a staré sklepy.[1])

Zakladatelé dali hradu jméno *Springenberg*, jež si Čechové svému způsobu mluvení připodobnili.[2]) Zakladatelem byl nějaký potomek Bohuslava ze Šanova († j. 1296). Potomek jeho *Bohuněk ze Šprymberka* sídlel již na hradě, ještě l. 1363. Synové jeho byli *Litolt*, *Zaviše*, *Jindřich* a *Petr*. Litolt, oddav se stavu duchovnímu, obdržel l. 1365 od papeže přípověď na obrok duchovní, stal se l. 1367 farářem v Kosově Hoře, ale zemřel, jak se zdá, již před r. 1381. Všichni čtyři byli l. 1370 patrony kostela v Bílencích.[3]) Z neznámé příčiny podávali tu l. 1378 jen Litolt a Kunka, vdova po Bohuňkovi, která měla věno zapsané na témž zboží. Táž Kunka a mladší tři bratří spolčili se l. 1381 zbožím svým hradem Šprymberkem se dvorem, Bílenci vsí a statkem svým v Šanově.[4]) V příčině toho statku měli pak při s farářem Šanovským

[1]) Hebrovy poznámky v arch. Rychnovském. [2]) Tak ještě 1370 (Lib. conf.). [3]) Lib. conf. Mont. Vat., DD. 21 str. 107. [4]) Rel. tab. I 467.

a prohravše byli donuceni mu pustiti lán role s lukami a zahradou beze všech platův.[1]) Zaviše držel pak Bukov a plat v Bílencích; zemřel před r. 1395 zůstaviv vdovu Keruši a sirotky, jichž poručníky byli Jindřich a Petr, kteří byli do r. 1405 nedílnými pány na Šprymberce.[2]) L. 1399 obdařili kostel platem na záduší Bohunkovo a Kunky, manželky jeho. Brzy po r. 1405 zemřel i Petr a zůstal Jindřich sám pánem na Šprymberce, podávaje l. 1408 do Bílenec. Žil ještě l. 1413, čině odpor tomu, když Jan z Bukova (tuším Zavišův syn) prodal statek svůj v Bukově a Bílencích.[3]) I on zemřel ok. l. 1415 a Anna, vdova po něm, zapsala pak věno své svým dětem,[4]) totiž *Jindřichovi* a *Bohunkovi*, synům, a Kunce, dceři.

Synové dostali l. 1420 od krále Zikmunda zápis na vsi Liběšovice, Vrbici a Dětaň, ale nedosáhli jich.[5]) Bohuněk, odděliv se od bratra, byl l. 1425 pánem na Štědrém Hrádku.[6]) Kunka uvázala se podle zápisu matčina, k čemuž Jindřich, bratr její, činil odpor, ale odporu nedostál. Snad se to stalo proto, že byl nějaký čas ve vězení na Rabšteině (bezpochyby v l. 1440—1452). Vězení to bylo mu i škodlivé strany toho, že mu odlouděni poddaní.[7]) L. 1458 ještě žil, ale zemřel nedlouho potom, zapsav díl svůj dědičný pěti vladykám. Kunka a ti, kteří poddané odloudili, prodali své právo *Jencovi mladšímu z Janovic*, takže tento se přel s dotčenými pěti, ale přece obdržel na soudě zemském přísudek. Právo pak odúmrtní, jež náleželo králi, přešlo na Jana z Doupova, ale když mu l. 1463 odhádáno, stálo jen za 70 kop.[8]) Hrad, byv připojen od Jence k panství Petršpurskému, byl pust l. 1483 a jen jméno jeho udržel l. 1555 les Špimberk.

---

[1]) Lib. erect. XIII b. 49. Petr byl v l. 1392–1393 patronem v Šanově. [2]) Lib. conf., erect., Rel. tab I 560. [3]) Lib. conf., erect. DD 21 str. 107, Rel. tab II 86, 99 [4]) Rel tab. II 318. [5]) Arch. český I 509. [6]) Rkps Osecký, Arch. český III 254 (chybně). O Jindřichovi viz Arch. český III 499. [7]) Rel. tab. II 318, DD. 33 str. 253. Z Bukovské pošlosti žili l. 1458 Jan a Jindřich (DD. 21 str. 158). [8]) DD. 16 f. 109, 23, J 12.

TVRZE V OKOLÍ PODBOŘAN A JESENICE.

V městečku **Vroutku** býval od pradávna kostel, jak svědčí jeho starožitná stavba; v pamětech vyskytuje se poprvé l. 1227 (Reg. I 333). Od 14. st. až do r. 1420 patřil Vroutek kl. Postoloprtskému a Bedřich z Dolan, který tu byl l. 1404 pánem, bezpochyby měl Vroutek jen v nájmu (Lib. conf.). Po r. 1420 zmocnili se ho *Žatečtí*, jimž jej sice cís. Zikmund l. 1436 zanechal, ale hned příštím rokem zapsal jej Alšovi ze Šamburka (Arch. č. II 191, Rkps Vídeňský). Ale vskutku měl jej pak *Jakoubek ze Vřesovic*, jsa hejtmanem té strany Žateckých, a když se od Žateckých odtrhl, tito Vroutek (1441) ztekli a posádku pobili (St. letop., Arch. Lounský). Jisto jest, že potom Vroutek zůstával v zástavě. Jak se zdá, chtěli jej potahovati ke hradu Mostskému, ale nikdy se to nezdařilo. Na tvrzi zdejší seděl v l. 1510–1518 *Jiřík Údrcký z Údrče* (Reg. k. s.). Král Ferdinand udělil Vroutek dědičně l. 1535 Šebestianovi z Veitmile, ale ten prodal vše právo své *Jindřichovi mladšímu z Údrče*, tuším Jiříkovu synu (Arch. gub., DZ. 4 J 24). Tento seděl tu ještě l. 1569 (DZ. 252 B 19). Synové jeho *Karel*, *Ludvík* a *Mikuláš*, rozdělivše Vroutek na tři díly, to vše prodali l. 1584 *Janovi Valdemarovi Hasišteinskému z Lobkovic* (DZ. 67 O 14). Pán tento držel Vroutek jen čtyři léta; zadlužil se mnoho a proto Vroutek odhádán *Radslavovi ze Vchynic* (1588), jenž jej za několik neděl prodal *Vladislavovi Hrobčickému z Hrobčice* (DZ. 24 C 18, F 29, L 29). Vroutek měl odtud tytéž držitele jako Pětipsy, a to do r. 1629. Když pak tehda na krále spadl, prodán l. 1631 *Heřmanovi Černínovi z Chuděnic*, jenž jej k Petršpurku připojil (DZ. 298 G 27). Tvrz potom zanikla nadobro.

*

V městečku **Žíhli** stojí na místě bývalé tvrze hostinec, stavení o jednom poschodí, ale pod dvěma krovy. Uprostřed průčelí do rynku obráceného jest brána štukovím obložená. Býval před ní zdvihutý most, jak svědčí známky na bráně. Ze strany dvora ještě jsou zbytky rustiky. Žihel patřívala ode dávna ke komoře a l. 1238 darována *klášteru Plasskému*. Za vlády duchovní stala se trhovou vsí (Reg. I 440, II 239) a l. 1351 znova vysazena. L. 1420 zastavena na čas, ale zase vyplacena. Teprve l. 1448 zastavena Žihel nadobro *Janovi Caltovi z Kamenné hory* a odtud držena k Rabšteinu. (Obsaženo v listu 1548, 9. Novb. v arch. bibl. Praž.) S Rabšteinem dostala se konečně dědičně *Jaroslavovi Libšteinskému z Kolovrat*. Když se l. 1595 synové tohoto dělili, dostal *Mikuláš* Žihel s mnohými vesnicemi na svůj díl a hned tu vyzdvihl stavení a byt, ze kteréhož za nedlouho udělána tvrz (DZ. 128 P 23, 171 K 5). Ještě téhož roku prodal Mikuláš tvrz Žihel s panstvím *Václavovi Chotkovi z Chockova* (DZ. 173 O 14). Zůstali po něm synové *Jiří* a *Karel* (DZm. 61 B 13). L. 1617 se porovnali o dědictví a Žihel dostala se Jiříkovi. Avšak l. 1621 týž statek mu zabrán a prodán l. 1622 *Heřmanovi Černínovi z Chuděnic* na Petršpurce a *Marjaně Karlovně ze Svárova*, manželům. (Arch. Hradecký.) Od té doby patřila Žihel k Petršpurku.

*

Ve vsi **Bukově** u Jesenice bývala tvrz již v 15. st. Před r. 1395 seděl tu *Zaviše ze Šprymberka* a teprve po jeho smrti manželce Keruši věnováno. Synem jeho snad byl onen *Jan*, jenž Bukov (1412) *Bavorovi z Měcholup* prodal (Rel. tab. I 560, II 86, 99). Ok. l. 1424 byla ves rozdělena; část držel *Zbramír z Mrtníka* a část *Aleš Saska*, jenž držel také tvrz. Asi l. 1432 přitrhli sem Plzeňští, zapálili tvrz a všecky lidi na ní zajali a co se vzíti dalo, pobrali. Tvrz zůstala pusta (Arch. gub., DD. 33 str. 309). Aleš žil ještě l. 1452. Odtud pocházeli *Muchkové z Bukova*, z nichž první Jan se l. 1437 připomíná. L. 1483 patřil dvůr pustý v Bukově s vesnicí k Petršpurku (Rel. tab. II 400).

Ves **Přehořov** ode dávna byla vladyčím statkem, zejména v l. 1234—1252 *Miloslava* a bratra jeho *Břetislava* (Reg. I 390, 449, 457, 596). Z potomních znám jest *Hanek* (DD. 18 f. 70). Plat na sedmi dvorcích koupil l. 1410 klášter Plasský (Arch. c. k. dvorský) a l. 1418 koupil *Přibyslav* Ořehledy a *Jindřich* držel 1435 Čívice (Arch. č. III 491, Lib. conf.). Z l. 1454—1477 dovídáme se jen o drobných statcích v Přehořově (Arch. č. II 69, DD. 16 f. 102, 114). Podle tituláře l. 1534 *Jan z Vladořic* seděl v Přehořově. Na tvrzi seděl *Jiří Pšovlcký z Moukoděl*, jenž l. 1571 zemřel. Strýcové a dědici jeho *Jan*, *Jindřich*, *Václav* a *Šebastian* prodali (1572) tvrz pustou Přehořov *Janovi Poměnickému z Poměnic* (DZ. 17 N 23, DZm. 165). Tento seděl tu až do r. 1596, kdež pronazývali se 1410 Jindřich a 1426—1431 Bušek Dlesk (DD. 14 f. 213, Arch. bibl. Praž.). Tvrz držel naposled *Soběslav ze Ptice*, jenž byl l. 1439 hejtmanem na Křivoklátě, ale před r. 1454 zemřel (Arch. Rakovnický, DD. 16 f. 100). Tvrze dosáhl po něm *Jindřich Loučka* a vyprosil si odúmrť na králi. L. 1484 držel Pšovlky *Jindřich Cukr z Tamfelda* (Manské knihy Křivoklátské). V 16. st. žila rodina *Pšovlckých z Moukoděl*, ale odnikud není známo, kdy na Pšovlcích seděli. Tyto koupil *Albrecht z Valdšteina* před r. 1539 od Mikuláše z Velemyšlovsi, ale prodal tvrz Pšovlky (1545) *Jiříkovi Hochauzárovi z Hochauzu* (DZ. 4 E 24, 44, J 29, Reg. kom. s.). Po smrti Jiříkově zůstali tři synové, z nichž *Václav*, nejstarší, v l. 1577—1578 bratry své splatil a Pšovlky podržel (DZ. 19 K 28, 63 D 17, 64 B 7).

Bývalá tvrz v Žihli.

dal tvrz obnovenou *Josefovi Úlickému z Plešnic* († 1602, DZ. 127 B 13). Synové Josefovi prodali Přehořov (1603) *Bohuslavovi* (tuším jinak *Václavovi*) *Bohuši z Otěšic*, jenž l. 1608 zemřel. Vdova Mandaléna z Šenreitu vdala se zase za nějakého Štampacha a ještě l. 1615 Přehořov spravovala (Arch. DZ., DZ. 134 F 16, Rozvržení sbírek). Syn její *Jan Vilém* prodal l. 1628 tvrz starou Přehořov a při ní (nové) sídlo *Heřmanovi Černínovi z Chuděnic* a manželce jeho (Arch. Hradecký). Od té doby patřil Přehořov k Petršpurku.

*

Ves **Pšovlky** připomíná se již l. 1273 (Reg. II 332). L. 1360 *Aleš ze Pšovlk* byl mrtev a žil *Jindřich* odtudž. L. 1370 připomínají se dva zdejší zemané *Kunrát Rus* a *Kunrát Lichý*. Syn jednoho z nich, Purkart, byl od r. 1363 farářem ve Zvíkovci (Lib conf., erect. IV, Arch. Plzeňský). Ok. l. 1380 usadil se tu *Bořita* a část vsi držel 1385 *Janda z Nebřenic* (Rel. tab. I 504, Lib. conf.). Ok. l. 1402 držel jednu část *Jindřich ze Chřiče* a druhou *Hošťálek*, tuším *Jan*, který se tak l. 1409 výslovně jmenuje (Rel. tab. I 598, 599, II 62). Ten tuším držel tvrz, ale po částech vsi L. 1593 mu jistý mlynář ves i s tvrzí vypálil (Štemberův místopis Rakovníka). Václav zemřel po r. 1603, zůstaviv dceru *Johanku*. Tato (vdaná Bezdružická z Kolovrat) prodala Pšovlky (1612) *Jaroslavovi mladšímu Libšteinskému z Kolovrat* (DZ. 186 G 30), jenž je připojil k Petršpurku. L. 1621 byly ve tvrzi ještě čisté pokoje, ale bez oken, zámků a kamen (Arch. Hradecký).

*

Ves **Soseň** se tuším již l. 1273 připomíná (Reg. II 334). Z vladyk, kteří tu seděli, známi jsou *Otík* (1398—1418) a l. 1450 *Jindřich z Mukoděl* (DD. 14 f. 73, Rel. tab. II 140, Arch. gub.). Celá ves však nebyla v držení jediného a ještě ku konci 15. st. tu byly asi dva statky, z nichž jeden se dostal ok. l. 1484 k Petršpurku (DD. 17 f. 99). Část, kde byla tvrz, připojena ke Krakovci a dostala se l. 1530 na díl *Jana Krakovského z Kolovrat*. Týž prodal brzo potom tvrz pustou a dvůr Soseň *Mandaléně z Gutšteina* a tato ji zapsala l. 1542 *Jindřichovi Cukrovi z Tamfeldu*, manželu svému (DZ. 7 E 25, DZm. 226 D 12). *Bernart Cukr*, jenž Soseň ještě l. 1579 držel, byl bezpochyby

jeho synem. Od něho koupil v l. 1584—1588 týž statek *Vilém Sviták z Landšteina* (DZ. 167 F 11, K. 20, DZm. 236 E 7), jenž k němu připojil statek Kosobodský, vyženěný s manž. Barborou z Rabšteina. Vilém byl po druhé ženat s Annou z Michnic, ovdovělou Hradištskou, jež l. 1609 dceru svou Saloménu za Kryštofa Harauta z Polžic vdala. L. 1610 narodil se těm manželům syn, jenž v neděli po sv. Michalu na tvrzi Sosni u své báby pravou vodou Jordánskou, již byl Kryštof z řeky Jordánu přinesl, pokřtěn a jmenován jest Jan Vilém (Mitth. XII 283). Vilém z Landšteina, poslední toho vzácného rodu, prodal Soseň l. 1612 *Jaroslavovi mlad. Libšteinskému z Kolovrat*, jenž ji k Petršpurku připojil (DZ. 185 L 16).

*

U dvoru **Šmikous** (nedaleko Hořovic) tvrz bývala ode dávna. Odtud se psal l. 1383 *Bohuslav* (později držitel Lhoty u Radnice — DD. 18 f. 14, Lib. erect. XII 78). Ves byla rozdělena. Část držel v l. 1395—1399 *Jan Čihák z Dubu* a část ok. l. 1400 jistý *Petřík* (DD. 18 f. 29, 104, 113). L. 1413 psal se odtud *Žibřid* a l. 1415 *Václav Picek*, jenž si odúmrť po Zaviši a Petříkovi, sirotcích po Jaroslavovi tu ve Šmikousích vyprosil a ještě l. 1424 žil (Rel. tab. II 95 DD. 15 f. 91, Arch. gub.). Od r. 1429 stal se známým *Jan Šmikouský ze Žďáru* jako dobrý válečník, zejména v Uhřích (Bartošek). L. 1463 ještě trvalo rozdělení vsi. Dvůr pustý Píčkovský vyprosil si Jenec ml. z Janovic; ostatek držel Jindřich z Děkova (DD. 16 f. 109, 23 K 4). Pak tu seděli 1499 Mik. Penkar z Hejdy a 1525 *Burjan z Vahanče* (Man. kn. Křivoklátské, Reg. k. s.). Od téhož koupil tvrz Šmikousy *Bernart Borman z Laufu* a pak asi l. 1540 *Václav Mašťovský z Kolovrat* (DZ. 1 J 26). Bedřich Mašťovský prodal Šmikousy (1579) *Vladislavovi Hrobčickému z Hrobčice* (DZ. 20 J 27), jenž je pak držel k Pětipsům. Při nich zůstaly až do r. 1629, pak zabrány, nějaký čas zastaveny a konečně prodány l. 1631 *Heřmanovi Černínovi z Chudénic*, jenž je připojil k Petršpurku (viz Bílkovy Konf.).

*

V **Plavči** (Palackého Popis 40) tvrze nebývalo.

*

Ves **Krty** stála již l. 1227 a měla l. 1295 také kostel (CDB. II 301, Reg. II 1201). Sice patřily Krty až do r. 1595 ke hradu Rabšteinu. T. r. připojeny k Běstnu, od něhož však postoupeny l. 1597 *Adamovi Štampachovi ze Štampachu*, jenž si tu vystavěl obydlí (DZ. 129 M 11). Statek ten prodán pak od Jindřicha Štampacha k panství Petršpurskému. L. 1623 bylo toto obydlí neb tvrz od vojáků tak vypáleno, že holé zdi stály (Arch. v Jindř. Hradci).

*

U Křečkovského mlýna pod Chmelištným připomíná se l. 1555 dolejší tvrziště. V těch koncích stávala ves **Smrk**, jež se již l. 1275 připomíná (Reg. II 416). Ves tato patřila dílem k Sadlnu a dílem k Příčině (v 15. st.), ale možná že tu byl také samostatný statek vladyčí.

*

V **Krásném dvoře** bývaly v 16. stol. dvě tvrze, hořejší a dolejší; z této zachovaly se zbytky příkopů u mlýna, onano pak stávala na místě nynějšího zámku na vyvýšeném místě a podle toku potoka hořejším (viz Heber, Burgen VII 153). Starší jest tvrz dolejší a odtud pocházeli *Fremutové z Krásného dvora*, jichž předek snad byl Vilém l. 1295 (Reg. II 723). Rodina ta měla na štítě polovičném v pravé polovici půl orla a v levé tři pruhy pošikem a držela záhy mimo Krásný dvůr Hlubany, Buškovice a Černoc. Ve 14. století žili bratří *Fremut starší* a *Fremut mladší*. Onen se připomíná již l. 1363 a daroval l. 1372 klášteru Plasskému plat ve Studené (Arch. bibl. Praž.). Snad již tehda byli od sebe dílni. Fremut mladší seděl pak až do r. 1392 na Černoci (DD. 13 f. 184) a syn jeho Drslav byl pánem na Černoci a od r. 1413 také na Buškovicích. Fremut starší tuším zůstal na Krásném dvoře. Synové jeho *Oldřich* a *Jan* potvrdili klášteru Plasskému darování svého otce a slíbili plat vydávati z Kletečného (Rkps musejní). Jan byl později pánem na Vítni u Strážova a zemřel ok. l. 1404. Po něm tu vládl l. 1405 zase *Jan*, snad syn Oldřichův. O Krásném dvoře přímo z těch dob nic nevíme. Fremutů jedna pošlost držela Buškovice, druhá byla v l. 1444—1452 na Novém sedle a později v Plzeňsku.

V prostřed 15. st. byl Krásný dvůr rozdělen. Část jedna patřila v l. 1445 a 1448 *Zikmundovi Tosovi z Kysible*, na druhé seděli bratří *Vilém* a *Jiřík*, snad z rodu Fremutův, kteří (1447) lidem svým 12 a půl lánu pod zákup prodali a jim svobody udělili (Arch. Žlutický a Hradecký, Paprocký o st. pan. 113).

Rozdělení vesnice potrvalo do 16. století. Na jedné části seděl l. 1495 *Mikuláš ze Žďáru* (Knihy manské Křivoklátské). Oba díly s dvěma tvrzemi držel pak *Jan Mašťovský z Kolovrat*. Pustiv Mašťov dvěma svým synům, seděl ještě l. 1532 na Krásném dvoře s *Janem mladším*, třetím synem (Reg. kom. soudu).

Hořejší tvrzi říkalo se také Vysoký neb Nový Krásný dvůr a ta zůstala pořád v nepřetržitém držení *Jana mladšího*. Dolejší tvrz čili Starý Krásný dvůr s příkopem, dvorem poplužným, ves celou s mlýnem náchlebním v příkopě a druhým mlýnem kmetcím pode vsí prodal Jan 1572 *Albrechtovi Novohradskému z Kolovrat*. Ten však, dlouho nepodržev statek tento, prodal jej opět r. 1573 dřívějšímu držiteli za sumu trhovou a od těch dob byly obě tvrze spolu spojeny a nikdy již odděleny. Téhož roku Jan od zboží téhož odprodal dvůr Mory se vsí a l. 1577 na tvrzi v Krásném dvoře (totiž dolejší) manželce své Janě Kolovratové roz. Hasišteinské z Lobkovic věnoval (DZ. 17 K 5, P 12, 18, A 24, 19, H 10, Reg. k. s.). Nemaje dědicův, odkázal posledním pořízením d. 10. srpna 1580 »statek svůj Krásný dvůr, tvrz dolejší i hořejší se dvorem a příslušenstvím« příteli svému *Janovi staršímu z Valdšteina* a na Sedčicích s tou výminkou, aby po něm všechny dluhy zaplatil a vdově zůstalé věno její vydal (DZ. 21 D 27). Týž prodal jej r. 1586 *Janovi Valdemarovi Hasišteinskému z Lobkovic*, kterýž všechna zboží svá prohospodařil. Krásný dvůr odhádán jest r. 1591 *Jindřichovi Štampachovi ze Štampachu* na Valči. Štampach nepodržel statek dlouho, nýbrž ho postoupil hned r. 1591 *Bedřichovi Šlikovi z Holiče* na Plané, jenž potom Krásný dvůr s připojenými k němu Vitčicemi a Třebčicemi německými 7. února 1609 manželce své *Marii* rozené paní *z Sumburka* postoupil. Bedřich potvrdil obci Krásnodvorské l. 1611 její svobody (Arch. Hradecký) a zemřel ještě t. r. Vdova Marie postoupila Krásný dvůr potom *Šimonovi Karlovi Údrckému z Údrče*, druhému manželu svému, a to před r. 1615. Připojiv ke Krásnému dvoru zboží Buškovské, provinil se proti rodu Habsburskému 1618—1620, začež odsouzen jest polovice zboží svého a spojené zboží Buškovské a Krásnodvorské prodáno jest manželce odsouzeného *Marii* (Bílek, Děje konf.). Šimon naposled (1634) statek Krásný dvůr nemírně zadlužil; nabyl ho přední věřitel Václav Michna z Vacínova a od tohoto koupil jej *Heřman Černín z Chudénic*, po němž jej rod Černínovský posud drží (Arch. Hradecký). Tvrz

hořejší, ztrativši během 17. století starožitný ráz svůj, udržela se až do sklonku 18. století. R. 1723 vystavěn jest na jejím místě nový nádherný zámek, jehož blízké okolí r. 1783 přičiněním umění milovného hraběte *Jana Rudolfa Černína* nad míru ozdobeno a okrášleno jest.[1])

*

Městečko **Blšany** bylo l. 1238 vesnicí, která patřila klášteru Valdsaskému. Ve 14. st. byl tu farní kostel a bezpochyby i tvrz, po níž není dnes památky.[2]) Statek ten měl l. 1357 jakýsi *Symek* (?), pak v l. 1374—1380 *Hynce* neb *Jindřich ze Rvenice* (Reg. I 433, Lib. conf., Poslední jeho pořízení v arch. c. k. dvorském). Po něm drželi Blšany Lucka, vdova po Jindřichovu bratru, a synové její *Bedřich* a *Aleš* (1380 a 1394). Aleš učinil l. 1398 své poručenství (Rel. tab. I 576), ale byl ještě l. 1403 pánem na Blšanech. Proč sem mezitím Bořita z Voděrad kněze podával (1401), neumíme vysvětliti. Aleš zemřel asi l. 1407. Jeho erb je posud v erbu městečka Blšan. Blšany dostaly se po něm *Vlčkovi z Minic*, jenž se již l. 1407 po nich psal (DD. 14 f. 236, Tadra A. J. VI 294). Týž žil ještě l. 1416, avšak r. 1434 byl již mrtev (Lib. conf., Arch. český XXVIII 201). Potomci jeho drželi Blšany k Ličkovu a udržovali tu tvrz, která ještě l. 1510 stála, ale když odprodány l. 1572 *Bohuslavovi Havlovi z Lobkovic* (DZ. 17 K 30), postoupeno mu jen městečko. Tento, obnoviv tvrz, odkázal Blšany (1590) manželce své *Alžbětě Lobkovské z Kolovrat*, a když tato l. 1597 zemřela, spadly na sestru její Annu Maří, která se potom vdala za *Jiříka ze Vchynic* a tomu l. 1599 polovici statku Blšan odkázala (DZ. 128 A 26, Q 7, 1084, J 9). Druhou polovici koupil Jiří l. 1605 od bratří své zemřelé manželky, na něž ta polovice právem nápadním přišla (DZ. 175 K 15). Odtud měly Blšany s Krakovcem společné držitele. L. 1648 koupila je *Sylvie Kateřina Černínova*, byly pak v držení *Libšteinských z Kolovrat* a koupeny l. 1709 od *Heřmana Jakuba* hraběte *Černína*, po čemž připojeny ke Krásnému dvoru.

*

Na jižní straně městečka **Buškovic** stojí kaplička a nad ní je návrší, na kterémž stávala tvrz (Heber VII 151). První její držitelé byli příbuzní Fremutův, zejména *Vilém*, jenž byl l. 1336 cudařem kraje Žateckého. Podacími pány zdejšího kostela byli l. 1363 *Ješek z Vilhartic*, *Petr*, syn n. Vilémův, a bratří *Vilém* a *Kadolt*. Z těchto dvou se potom jen Kadolt připomíná. Beneš, vyprodav se, stal se ok. l. 1380 pánem na Mořích a zemřel před r. 1404. Petr připomíná se často v pamětech, bývaje svědkem, a naposled r. 1405, kdež učinil darování zdejšímu kostelu (Lib. conf., erect. VII 25, Arch. bibl. Praž.). L. 1408 byl již mrtev, zůstaviv vdovu Skonku, která l. 1412 zdejší kostel obdarovala (Acta jud., Lib. erect. VIII 164). Bušek byl ve spolek vstoupil s *Drslavem z Krásného dvora*, který proto ok. l. 1408 Buškovice zdědil. Od r. 1419 držel s katolickou stranou a l. 1427, kdež se naposled připomíná, vstoupil v příměří s Tábory a Sirotky (Arch. Hradecký, Lib. conf., Arch. gub.). Synem jeho byl bezpochyby *Fremut*, l. 1401 narozený, který se však teprve l. 1452 připomíná (DD. 61 str. 378, DZm. 99). L. 1464 ještě žil, ale l. 1467 byl již mrtev. Syn jeho *Drslav* držel l. 1471 Buškovice se strýcem Jindřichem (Arch. Chebský, Rel. tab. II 350) a zemřel před r. 1487 (DD. 62 str. 120). Synové jeho byli *Jan* a *Oldřich*. Onen řídil od r. 1487 otcovské statky a l. 1501 se s bratrem rozdělil. Jan vzal Hlubany a Oldřich tvrz, dvůr a městečko Buškovice a ves Dverce (DZ. 3 C 20). Oba bratří vyprosili městečku (1535) majestát na trhy a Oldřich obnovil mu 1539 pravé právo české purkrechtní a podací a vyměřil jeho práva (Pam. arch. IX 448). Oldřich zemřel l. 1545, odkázav Buškovice dceři své Markétě, ale tak, kdyby ke vdaní přišla, aby spadly na strýce jeho *Jana staršího* (syna bratra jeho Jana), k čemuž také l. 1550 došlo (DZ. 7 H 10). Jan žil ještě l. 1556, ale nedlouho potom zemřel.

Po Janově smrti rozdělili se synové jeho *Kryštof*, *Bedřich*, *Jiřík* a *Jan* o zboží otcovské, při čemž rozděleny jsou tvrz a městečko na dvě polovice, celý statek však na 4 díly. *Janovi* se dostaly Brody, mimo to 7 chalup za potokem u sv. Jana v Buškovicích, též s příkopem (částí) při tvrzi v Buškovicích, což on vše odprodal paní Uršile Hasišteinské z Šenkenšteinu na Mašťově r. 1575 (DZ. 18 L 7). *Jiřík Fremut* dostal za svůj díl Dverce, kus dědiny Oulehle proti Krásnému dvoru a jiné dědiny, též třetí díl příkopu okolo tvrze tu v Buškovicích s třetinou podací kostelního, což prodal 1581 Vřesovci, avšak kromě Dverec. Ostatní dva bratří obdrželi po polovici tvrze a městečka.[1])

Bedřichův díl obsahoval polovici tvrze Buškovic na levé ruce, když se do též tvrze jde, polovici dvoru popl., městečka, čtvrtý díl podací kostelního, polovici pivovaru a polovici solnice. Díl tento prodal r. 1574 *Jiříkovi Žďárskému ze Žďáru* a na Kladně. Žďárský, nemaje dědicův, odkázal statek svůj bratru svému Janovi a synu jeho Ctiborovi a zemřel r. 1579. *Ctibor Tyburcí Žďárský ze Žďáru* prodal r. 1579 polovici tuto tvrze Buškovic *Vilémovi Pětipeskému z Krásného dvora*. Tak se majitelé rychle po sobě vystřídali. Od Václava koupil polovici tvrze *Vojtěch starší Vřesovec z Vřesovic* a k tomu přikoupil r. 1581, 16. října díl Jiříkův. Vřesovci se lépe líbilo na Buškovicích nežli jeho předchůdcům, r. 1581 věnoval manželce své Voršile z Hřivic na polovici své tvrze Buškovic, a jsa v letech pokročilý, roku následujícího (1582) vložil si ve dsky poslední své pořízení o statku a dětech (DZ. 18 F 3, 20, N 26, 21, F 13, 65, C 25, 89, L 28). Vojtěch zemřel nedlouho potom. Synové *Jaroslav*, *Jan Ilburk*, *Pavel* a *Vojtěch*, bratří *z Vřesovic*, poněvadž statek déle držán býti nemohl, obdrželi doplnění let svých soudem zemským a prodali r. 1585 polovici tvrze Buškovic se dvěma díly příkopu, polovici dvoru popl., s dědinami, třetinu vinice, polovici potoku s tokem vody, háj dubový, slove v Buškově proti Chrtové hoře, rybník Borek, polovici městečka s podacím *Janovi Valdemarovi Hasišteinskému z Lobkovic* a na Ličkově (DZ. 23 A 22). Pán tento nezřízeným hospodářstvím přišel o veškeré jmění své, jež připadlo věřitelům. O dílu Buškovic zejména, jenž mu patřil, strany této věci zápisův nemáme, ale domníváme se, že pro nezaplacení sumy trhové polovici svou dřevním majitelům vrátiti musil. Později zajisté se Vřesovci v držení celého zboží Buškovského nacházeli.

Druhý díl, obsahující polovici městečka Buškovic, polovici tvrze s třetím dílem příkopu, po celý ten čas pokojně držel *Kryštof Fremut z Krásného dvora*. I u toho nastalo brzo nezřízené a špatné hospodářství, dluhy se množily, za kterouž příčinou r. 1591 odhádal místokomorník polovici tuto prvnímu věřiteli *Jiřímu staršímu z Lobkovic* na Ličkově a polovice tato přivtělena k panstvi Ličkovskému (DZ. 26 B 25, C 1). Při nedbalosti dosavadních držitelův nutně následovati musilo, že tvrz pustla. Brzo Jiřík spadl se své výše

[1]) Zajímavější některé zprávy o zámku z doby novější podává Heber na str. 153.

[2]) Bývala na místě krchova (Heber II 225).

[1]) Voršila prodala svůj podíl na Buškovicích l. 1579 a od té doby patřil ke Zlovědicům (DZ. 64 N 14).

a ohromné jeho jmění připadlo komoře královské. R. 1594 prodala komora »díl městečka Buškovic, kterýž jest k zámku Ličkovu náležel, s polovicí pusté tvrze při témž městečku, s dílem stavení před pustou tvrzí a dílem příkopu okolo té tvrze« *Hans Hendrychovi Prolhoferovi z Purkersdorfu* na Lukách. Tento prodal r. 1597 touž polovici příbuznému svému *Hanš Kašparovi Frankengrynerovi z Kynšperka* a ten pak, měv Buškovice jen krátký čas, prodal ještě t. r. vkl. ve středu po sv. Lukáši »díl v tvrzi v Buškovicích« s příslušenstvím *Voršile Vřesovcové z Hřivic, Jaroslavovi mladšímu Vřesovcovi,* synu jejímu, i na místě bratří jeho let nemajících (DZ. 128 D 12, 170, B 30, 172, F 3), čímž se stalo, že obě polovice zase spojeny byly.

Podle sbírek sněmovních r. 1615 byl pánem na Buškovicích *Pavel ze Vřesovic*, jeden z bratří svrchu řečených, ale asi l. 1616 koupeny Buškovice od vrchnosti Krásnodvorské, která tvrz opustila.

*

Ve **Hlubanech** u Podbořan stojí posud stará tvrz (Heber VII 150). *Fremut* a *Bušek ze Hluban*, předkové Fremutův, žili l. 1321 (Reg. III 304). L. 1363 byl *Bušek z Hluban* patronem v Mladějově se syny *Vilémem* a *Jindřichem*, z nichž tito se zase l. 1372 a Jindřich ještě l. 1381 připomíná (Lib. conf., Arch. bibl. Praž. a c. k. dvor., DD. 13 f. 166). V l. 1385—1404 držel Hlubany *Petr z Rabšteina* a s ním tu seděl l. 1398 Vácslav Tyrsa z Hluban (DD. 18 f 16, 116). L. 1409 připomíná se *Jetřich z Hluban* a *Zikmund* odtudž byl l. 1414 pánem na Zlovědicích (Paprocký o st. ryt. 281, Lib. conf.). L. 1422 byl *Jetřich z Kladna* pánem na Hlubanech, ale že stál proti straně pod obojí, Hlubany od bratrstva Žateckého dobyty a tvrz pobořena. Převedl ji na sebe *Pechanec Ojíř z Očedělic* a opraviv tvrz slíbil (1433), že s ní bude státi k městu Žatci (Arch. Drážďan. a mus.).

Pechanec, Mikuláš a *Jan*, řečený *Švamberk*, bratří *Ojířové z Očedělic* dělili se r. 1447 o zboží svá; tu obdržel Mikuláš za svůj díl Hlubany tvrz, dvůr popl., ves celou a Čachovice ves. Pozdější osudy Hluban až do počátku 16. století nejsou známy; ale tehda drželi zboží to spolu se sousedními Buškovicemi *Fremutové z Krásného dvora*. R. 1501 dělili se bratří *Oldřich* a *Jan Fremutové* o dědictví své, při čemž se dostalo onomu zboží Buškovské, tomuto zboží Hlubanské (DZ. 3 C 20). Jan vysadil l. 1507 dědiny některé při Hlubanech (tuším lidem německým — Arch. mus.) a zemřel asi r. 1530 a syn jeho *Jan Fremut starší z Krásného dvora* vložil si v obnovené dsky zemské r. 1545 Hlubany tvrz s přísl. (DZ. 250 J 6). Týž prodal r. 1550 tvrz Hlubany *Janovi Chrtovi ze Rtina* (DZ. 9 F 19). Nový držitel zemřel ok. l. 1560, kdež seděl na Hlubanech *Hynek Chrt*, tuším syn. Asi r. 1575 dělili se o Hlubany bratří *Adam* a *Zikmund*, při čemž dostal onen za díl tvrz s příkopem vodním. Oba prodali díly své (1575) *Jiříkovi Fictumovi z Fictumu* »na Zlovědicích« (Reg. k. s., DZ. 62 P 4—7). Jiřík, rytíř německé národnosti (jenž se psával Jorg Vicztumb von Egerbergk auf Lubau und Lobiedicz) měl manželku Sabinu Údrckou z Údrče, kterou kšaftem svým r. 1587, 31. července († 1590) učinil mocnou poručnicí dětí a statku (DZ. 25 E 12). Synové jeho *Volf Bernart, Jetřich, Jiří* a *Jan Kašpar Fictumové z Egerberka* prodali 1598 Hlubany *Janovi Štampachovi ze Štampachu* na Skytalech (DZ. 178 P 25). Štampach držel Hlubany několik let; l. 1602 směnil je s *Anselmem Štensdorfem ze Štensdorfu* za zboží Koštické (DZ. 178 P 17).

Ve sbírkách sněmovních r. 1615 uvádí se *Anna Maria Štensdorfová* rozená *Štolcovna ze Symsdorfu* seděním na Lubanech, snad vdova Anselmova. Táž prodala l. 1649 statek Hlubany *Heřmanovi Černínovi z Chuděnic* (Arch. Hradecký), jehož potomci je ke Krásnému dvoru připojili.

*

Blízká ves **Brody** bývala až do 16. století příslušenstvím Buškovic a později Hluban. Jan starší Fremut zastavil tu dvůr l. 1552 Mikuláši ze Šertinku, ale zase jej vyplatil. Když se čtyři jeho synové dědili, dostaly se Brody na díl *Jana Fremuta*, jenž tu tvrz vyzdvihl. Týž prodal touž tvrz se statkem (1575) *Voršile Hasišteinské z Lobkovic* roz. *Šenkovně* (Reg. k. s., DZ. 18 L 7). Paní tato připojila Brody ke svému statku Maštovu. K tomu ještě l. 1623 patřily. Později byly zase samostatným statkem.

*

V **Sedčicích** byla tvrz, z níž vyšel rod *Sekerků z Sedčic*. Před nimi tu byli zemané jiného rodu, totiž erbu srpu, zejména *Ratibor* (1295—1305, Reg. II 723, 881, Arch. kapitulní). Také *Rudolf*, jenž l. 1344 s manželkou Kateřinou a synem Budivojem role u Žaboklik právem zákupným prodal, nebyl tuším z rodu Sekerkův a dotčený *Budivoj* byl ještě l. 1360 patronem v Žaboklikách (DD. 21 str. 2, Lib. conf.).

Rodina Sekerkův (nyní hrabat) v Čechách již vymřela, mimo hranice říše však podnes trvá. Od dávných dob až na naše časy oblibovala sobě osobní jméno Ratibor. Původ svůj odvozovali od Vršovcův, o jichž potomcích se již l. 1310 povídalo, že měli bradatici na štítě. O tom si pak v 15. st. zdělali falešné listy (viz DZ. 553 C 25), kteréžto nestvůry v dvorské kanceláři až do r. 1666 potvrzovali. Odtud píší se nyní hrabaty Vršovci. Do Sedčic, jak se zdá, se přiženili. První nám známý předek byl *Beneš*, l. 1372 patron kostela v Žaboklikách. Ten držel tvrz a část vsi, a *Jindřich* též z rodu Sekerkův držel dvůr a část vsi, což si l. 1389 navzájem zapsali (Rel. tab. I 526, 528), takže Beneš své zboží nadobro prodal, ale dvůr jejich do života podržel. Jeho synem snad byl Ratibor, jenž byl l. 1411 purkrabí na Peršteině a pak seděl (1417) v Novosedlkách a měl potomstvo.

Jindřich připomíná se nejednou v pamětech a naposled l. 1413, podávaje kněze do Žaboklik. Zemřel nedlouho potom. Synové jeho byli *Čeněk, Bušek, Bořita* a *Beneš* (Arch. č. I 176, Rel. tab. II 12, 47, Lib. conf). Poslední tři drželi po otci Žaboklíky a Čejkovice, čímž ty vsi od Sedčického zboží odtrženy. Čeněk, řečený Černý (l. 1405 z Libědic řečený), držel l. 1408 jen polovici dvora, na němž Kateřině manželce věnoval. Až do l. 1417 vyskytuje se jako patron kostela v Žaboklikách. Za válek husitských zemřel, zůstaviv dceru *Dorotu*, která tvrz Sedčice (1437) manželu svému *Kryštofovi z Lipna* zapsala (DD. 20 str. 122). Od té doby byly Sedčice rozděleny mezi 2 rody. Jednu část držel l. 1445 *Vilém z Krásného dvora* (Arch. Žlutický). Druhá byla Sekerků. L. 1437 žili *Bušek, Bořita* a *Jindřich*, bratří, vnukové Jindřichovi (Arch. č. III 520). Bušek nabyl statků v jižních Čechách, ale Bořita zůstal na Sedčicích (1441, Arch. Lounský). Poslední Sekerkové, kteří tu seděli, byli l. 1483 *Jindřich* a l. 1523 *Jiřík* (Arch. mus. gub., Reg. k. s.). Nedlouho potom koupeny Sedčice od obce města *Žatce*. Žatečtí přidrželi se l. 1547 stavův odbojných a proto všecky své statky propadli. Ferdinand I. udělil pak Sedčice v manství *Volfovi mladšímu Krajířovi z Krajku*, jemuž byl odňal Švamberk (DZ. 8 H 13, DD 64 str. 211). Volf měl několik synův, z nichž nejstarší Adam od r. 1554 nějaký čas Sedčice spravoval, ale později ujal je syn *Zdeněk*. Když tento l. 1575 zemřel, spadly Sedčice na

krále a prodány *Janovi z Valdšteina* (Arch. gub., DZ. 18 N 2).

Když Jan l. 1597 zemřel, přejal Sedčice syn jeho *Adam starší*, ten pak je prodal l. 1599 *Asmanovi Štampachovi ze Štampachu* na Jeřni (DZ. 173 K 22). Tento držel Sedčice asi do r. 1615, kdež je prodal *Kateřině*, manželce *Kryštofa Kapliře ze Sulevic*, který se proto sed. na Sedčicích psal (Rozvrž. sb. 61, DZ. 139 K 21). Táž paní zůstala v Čechách až do r. 1628; když pak vlast pro víru opustiti měla, prodala Sedčice *Heřmanovi Černínovi z Chuděnic*. Od Černínův připojeny ke Krásnému dvoru (Heber (VII 147).

*

Ves **Čejkovice** bývala ode dávna rozdělena, neb část patřila k Sedčicům a část byla statkem vladyčím, na němž seděl v l. 1391—1437 *Jiří Chlup* (Arch. mus., DD. 15 f. 313). Zdali byl z téhož rodu *Prokop*, který odpověděl l. 1453 Sasům, není známo. Chlupovský statek s tvrzí a dvorem popl. odumřel po smrti Jakuba Chlupa a vyprosil si jej Jenec z Janovic (1463), ale ustal od toho. L. 1464 vyprosil si jej Jan Žehrovský z Kolovrat, a odpor činili Dorota, máti Jakubova, a Matěj (Arch. Drážďanský, DD. 16 f. 329). Statek tento i část k Sedčicům náležitá připojeny později k panství Krásnodvorskému.

*

U vsi **Břežan** jest tak zvaná Vinná hora a nedaleko ní místo, které slove Starý zámek. Zde prý stávala tvrz. Pokud nám známo jest, patřívalo podací kostelní ode dávna k Valdsaskému klášteru, ves pak ve 14. st. k Pětipsům a v 15. st. k Hasišteinu. Tvrz se v pamětech nepřipomíná, ale možná že bývala tu a nějaký Pětipeský měl ji za díl.

*

V **Milčevsi** stávala tvrz na místě zámku. Z vladyk zdejších připomínají se 1318 Ctibor, Držek, Řivin a Tůma (Tab. vet. 174, 305). Později tu seděl *Lev Žatecký*, později Rakovnický řečený, měšťan Pražský, jenž tu l. 1378 plat prodal, a po něm syn jeho *Mikuláš*, jenž l. 1393 zemřel (Rel. tab. I 452, DD. 13 f. 185, Tadra, Acta jud. III 62). L. 1407 patřila Milčeves *Mikuláši Chudému*, předku pp. z Lobkovic (Tadra, Acta jud. VI 152). Později patřila klášteru Postoloprtskému a po r. 1460 byla dílem v držení Žateckých, dílem vladyckých osob. Tato část byla od konce 15 st. v držení *Pechanců z Kralovic*, zejména l. 1559 Matyáše a Burjana (Reg. kom. s.). Matyáš držel polovici svou do smrti († 1568) a dostala se po něm Mikuláši Skalskému z Dubu. Jiná část byla Chmelických ze Chmelic a dostala se l. 1560 *Bohuslavovi z Michalovic*, kr. rychtáři v Žatci (DZ. 13 L 27, 16 H 24). Zdá se, že teprve tento tu tvrz vyzdvihl. Týž zemřel ok. l. 1575, zůstaviv pět synův; šestý Jan († 1572) zemřel před otcem. L. 1586 byli v nedílu ještě *Diviš*, *Michal* a *Kryštof* a synové Janovi, totiž *Bohuslav* a *Jan Jiří*, Mezi ty rozdělen statek jich na pět dílův. Pokud víme, v Milčevsi byly tři díly, a Kryštof dostal tvrz s částí vesnice (DZ. 166 K 11 a t. d.). Když tento zemřel, dostal se statek podle smlouvy 1596 s bratrem Divišem učiněné Petrovi, ale i ten v l. 1598—1603 zemřel (DZ. 128 M 21, 173 M 22, VUSp. 1898 I 66). Zůstala po něm dědička a dcera *Anna Maryna* († j. 1618), jež se vdala za *Maximiliana Krakovského z Kolovrat* a tomuto l. 1611 statek Milčeves zapsala (DZm. 237 C 5). Maximilian prodal Milčeves (1628) *Heřmanovi Černínovi z Chuděnic* (DZ. 295 N 26). Tím připraveno spojení tvrze a části Milčevsi s panstvím Krásnodvorským. Ostatek Milčevsi přišel k Libořicům.

*

Ve **Velké Černoci** bývala tvrz, která již dávno zanikla. Po vsi se nazýval l. 1316 *Sulislav* (Tab. vet. 6). Držiteli vsi byli pak 1356 Jindřich a Ctibor bratří Pluhové z Rabšteina a Jan a Milota Kozihlavové z Pnětluk a 1374 Otrad. Okolo l. 1382 nabyl jí *Fremut*, předek Fremutův z Krásného dvora (Lib. conf., Rel. tab. I 470), jenž tu seděl ještě l. 1392. Syn jeho *Drslav* (1385) seděl za živobytí otcova v Malé Černoci, od r. 1393 vyskytuje se i jako pán na Velké Černoci a později přenesl sídlo své na Buškovice (Arch. č. III 470, Lib. conf.). V 15. st. byla část duchovenstvím kláštera Kartouzského a Svatomářského z Malé Strany, která l. 1437 zastavena. Nějaký statek držel tu *Heřman Sirotek ze Zhorce* († j. 1463) a, jak se zdá, držena pak k Rabšteinu (DD. 16 f. 110). Část dědičnou držel v 16. st. *Vilém Bareš z Kamenice* a prodal ji před r. 1540 *Vácslavovi Dlaskovi ze Vchynic*, jenž byl l. 1548 mrtev, zůstaviv nezletilé sirotky (DZ. 8 K 22.). Později seděli na dědičné části a tvrzi *Myškové ze Žlunic*, zejména l. 1576 *Vácslav* a *Jiřík*, synové n. Janovi, se strýcem *Janem Kryštofem*, držíce též zápisnou část (Reg. k. s.). Později držel Černoc Jan Kryštof sám, získav i kostelní podací s částí vsi dědičně. Tento statek prodal (1595) *Bedřichovi Maštovskému z Kolovrat* a tento po třech letech *Volfovi Beřkovskému z Šebířova* (DZ. 170 K 24, 172 Q 2). Tento zemřel l. 1603 a dědili po něm strýci jeho Jindřich a Vácslav, bratří, a Oldřich. Vácslav pustil svůj díl bratrovi, ten se o ostatek smluvil s Oldřichem (DZ. 178 A 30, B 3) a prodal Černoc l. 1605 *Jáchymovi ml. Horovi z Ocelonic* (DZ. 132 S 21). Tomuto l. 1623 zabrán a prodán, ale poněvadž nový majitel neplatil, prodán l. 1629 *Heřmanovi Černínovi z Chuděnic* (Bílek, Děje konf.). Tento, nezaplativ, postoupil Černoce l. 1636 Mikuláši Bechyni z Lažan, ale zase ji převzal l. 1646 od dcer Mikulášových (DZ 145 L 2). Od Černínův připojena ke Krásnému dvoru.

*

Očihov jest dvojí u Podbořan, Velký a Malý čili Očihov a Očihovec. V onom býval farní kostel a tvrz. *Slavata z Očihova* byl téhož rodu jako Fremutové z Malíkovští a bydlil l. 1307 na Moravě (Arch. arcib. v Kroměříži). Potomní držitelé 1359 *Ota z Chrastu* a 1365 *Albert z Kolovrat* a 1403 *Aleš z Žeberka* a na Blšanech byli i patrony kostela zdejšího (Lib. conf., viz i Reliq. tab. I 543). Na Očihově měla věno Kunka z Ronova od svého prvního muže Jana Calty a zemřela před r. 1472 (DD. 16 f. 382). Nějaký čas potom připojen Očihov k Petršpurku. Na počátku 16. st. prodán a patřil ke Krakovci. Teprve l. 1544 odprodán od něho *Jeronymovi Hrobčickému z Hrobčice* (DZ 46 C 29), který buď tvrz obnovil neb novou vystavěl. Po něm († 1571) následoval syn *Diviš*, jenž l. 1596 zemřel (DZ. 60 D 8, 127 B 1). Synu jeho Kryštofovi Očihov l. 1623 zabrán. Koupil jej *František Clary*, drželi jej pak *Štrasoldové* a od r. 1648 patřil knížatům Saským k Podbořanům.

*

V **Dolankách** u Podbořan povstala tvrz pozdě. Ves patřívala v 15. a 16. st. ke Krásnému dvoru (Rel. tab. II 282, 350, DD. 62 str. 120, DZ. 83 D 27). L. 1560 odprodána ke Zlovědicům. *Jiřík Fictum z Egrberka* prodal 1578 ves Dolanky *Jindřichovi z Polbryc* (DZ. 64 N 13), jenž tu tvrz vyzdvihl. Týž prodal tvrz Dolanky (1582) *Danielovi z Michalovic* (DZ. 21 K 28). Od potomkův jeho koupil Dolanky *Diviš Markolt z Tedražic*, jenž je l. 1615 držel (Rozvržení sbírek). Později byly Dolanky v držení *Údrckých* a v 17. st. koupeny k Podbořanům (viz Sommrovu topografii).

KRUPKA HRAD.

Starožitné horní město Krupka leží na úpatí Krušných hor v debřině neb dolu, kterýž bystřina horská vymlela, ale která se táhne daleko do hor. Na začátku svém se rozštěpuje na dvé, takže mezi oběma doly skalnatý, vysoký a strmý ostroh zůstává. Na tomto stojí starožitný hrad Krupka, který obdržel teprve za posledních dob název Rosenburg. Nynější obyčejná cesta ke zříceninám vede z města v hlubokém dolu podle hradiště položeného nad velkým kostelem pěšinou po kraji ostrohu a přijde se po ní do středu předhradí. Jízdná cesta chodila a běží zatáčkou skrze celé město a pak se zatáčí k příkopu, který dělí hradiště od ostatního ostrohu.

Přirozeným tvarem hradiště způsobeno, že horní hrad a první brána do předhradí jsou vedle sebe, jak to u starých hradů nezřídka bývá; horní hrad ovšem vysoko vyniká nad branou. *První brána* hned za příkopem stojí před spodkem někdy věžovatého stavení a je do polokruhu sklenuta. Od ní v pravo zatáčí se vysoká hradba do oblouku a roh její u brány je pískovcem vypraven. Za vraty spatřují se díry pro závory a v levo hluboký malý výklenek. Několik kroků dále stojí dotčené věžovaté stavení, v němž je průjezd *druhé brány* a v pravo od něho jest zřícený přístavek, v němž bývala holomčí světnice. Těmito dvěma branami utvořen dlouhý průjezd. Druhá brána má svým klenutím starší ráz než první, která snad byla později přistavěna.

Cesta odtud do *předhradí* jde mezi horním hradem a vysokou hradbou venkovskou rovným směrem. Bezpochyby byla ještě jednou přerušena hradbou, v níž byla brána, ale dnes není ani známky po ní, a pouze to tomu nasvědčuje, že by tu bylo vnikajícímu nepříteli málo překážek. Předhradí za tímto místem se nacházející jest rozsáhlá prostora. Hned za tím místem, kde horní hrad přestává, v pravo jest povydané staré čtverhranaté stavení, u něhož jest vkusně vytesaný náhrobek Sabiny Vřesovcové. Větší část předhradí zabírá novověká restaurace, před níž ponechán dosti prostorný dvůr, a za ní pěkná zahrada starožitnými hradbami objatá. Povrch všeho předhradí jest pečlivě urovnán. Ze zahrady jest překrásný rozhled. Na konci zahrady jest spodek velikánské okrouhlé věže. Je to tedy zde tak jako u Klapého a Oseka, že konec předhradí chrání okrouhlá věž. Prázdná prostora okolo věže dobře se hodila k zasazení velkých praků, později též hrubé střelby, na místě nich jsou všude úpravné stoly a stolice. Kde dříve vrzaly a sténaly stroje praků, šustí šaty, a kde oštěp, zavadiv o tesák, zazníval, řinčí se nyní koflíky kávovými a lžičkami.

Horní hrad stojí na druhém severním konci na výšině nad předhradí vynikající. Jest plný rozvalin a tak rozkopaný, že nelze na ten čas vnitřního rozdělení poznati. Pod bujícím stromovím a křovím viděti sem a tam kousek zdi, prohlubně a kopce rumu a kamení; jen to znáti, že byly napřed a v zadu domy. Před lety, když Grueber svůj plán hradu zdělal, bezpochyby byly zbytky znatelné. Z jeho plánu jde na jevo, že byla ve východní hradbě čtverhranatá věž a v jihozápadním rohu čtverhranaté stavení asi o dvou odděleních. Nejzadněji je zřícenina věžovatého paláce, přes poschodí vysoká, ale jen přední zdi stojí. V přízemí jest široký, střízlivě založený vchod a nad ním okénko. Na vnitřních zdech zůstala ještě omítka. Jaký byl za starých dob vchod na hrad, dnes nelze uhodnouti, protože ta strana jest zarostlá; nyní jsou nahoru schody. Pod hradem jsou sklepy, k nimž je vchod z předhradí.

Okolí nynějšího města Krupky[1]) v prastarých časích pokryto bylo pomezným hvozdem, a když tento mýtiti se počal, stalo se statkem a panstvím královským. Na hoře řečené Krupé počalo se v 13. století na cín dolovati a povstala zde s počátku jen malá osada, která patřila pak ke zboží Trmickému. Král Václav II., domnívaje se, že vrch Krupá patří ke království, daroval jej klášteru Zbraslavskému, nově založenému (1297), ale tomu odpíral Zvěst z Trmic, tvrdě, že hora ta jemu patří. K vyzkoumání té věci nařízeni jsou králem učení muži, kteří nárok Zvěstův spravedlivý býti r. 1305 shledali.[2]) Po Zvěstovi nachá-

---

[1]) Pomůcka: H. Hallwich, Geschichte der Bergstadt Graupen 1868. [2]) Reg. II 882.

zíme zase Krupku s celým zbožím v držení komory královské, která je velice zvelebila, nebo nedlouho potom objevuje se nám již město a u něho hrad.

Král Jan dal *Těmovi z Koldic* v manství a pod léno »zámek Krupku a město i také hory, tu kdež se cín dělá a kopá, s sídlem, kteréž Trmice slove, s lidmi, s popravou«, a l. 1330 učinil mu milost, aby to držel právem manův kraje Budišínského.[1]) Těma byl se do Čech za téhož krále z Míšně přistěhoval a krále na jeho mnohých výpravách do Lužice, Litvy, Vlach a Uher doprovázel; podržel však ještě za hranicemi Koldice. Těma před r. 1341 zemřel. Dědici jeho bratří *Jan* a *Těma* prodali Krupku (1344) *králi Janovi*, jenž jim měl 2000 kop platiti; než zdá se, že král nedoplatil,[2]) a že Krupka zůstala Těmovi. Tento se vyskytuje často na dvoře královském a znamenitých důstojností dosáhl. Tak byv napřed mistrem komory císařské, stal se r. 1355 fojtem markrabství Horní Lužice, potom i hejtmanem Vratislavským a tím zemským hejtmanem ve Slezsku. Ženat byl s Annou z Kytlic, která podávala r. 1373 nového faráře ke kostelu v Bečově,[3]) a s tou zplodil 5 synův, jichžto jména byla *Zikmund*, *Václav*, *Albrecht*, *Těma* a *Jiří*. Mladý Těma věnoval se stavu duchovnímu a vyskytuje se r. 1370 jako probošt kláštera Teplického. Starý Těma zatím

Krupka od jihu.

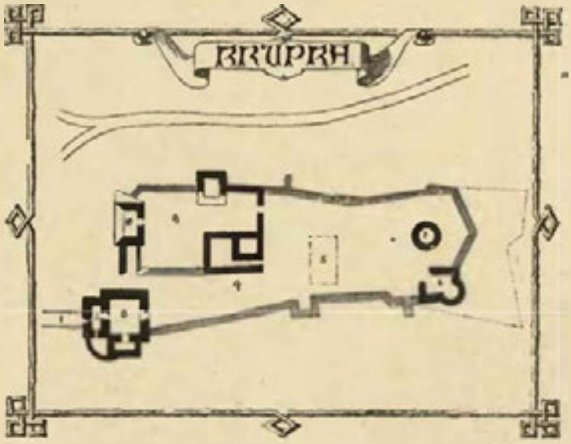
císaře Karla ustavičně doprovázel a ke všem znamenitějším listinám tohoto panovníka jméno své podepsal. Doprovázel císaře r. 1377 na cestě jeho do Francie a tak i mrtvolu panovníka zesnulého provázel do kostela Pražského. Mimo své panství Krupské držel též četná zboží v Sasku, Perno, Královský Kámen, Wehlen, Lilienstein, Winterstein, Burgau, Rauschwitz, platy v Žitavě, Ojercích, Budišíně a Lubani, zejména i velké rodinné panství Koldické s 52 vesnicemi. Zemřel na podzim r. 1383.[4]) Za něho byl purkrabím na Krupce jakýsi *Michal*, který jménem pánovým podával r. 1376 nového faráře do kostela Habartického.[5]) Jest to týž Michal, který obdržel odměnou za platné služby své od pána svého manství Chabařovické.

Synové Těmovi po smrti otce svého se ani nerozdělili; vdově Anně přikázáno za věno panství Koldické. Zikmund, nejstarší syn, píše se pánem na Koldicích a řídil též panství Perenské, přijal potom s bratrem svým Václavem r. 1386 od krále léno na panství Ilburské. Od těch časův jej nacházíme často za hranicemi, život jeho také nebyl dlouhý, neb zemřel okolo r. 1390, zanechav synáčka Hanuše.

Na Krupce vládl též Zikmund jako nejstarší rodu svého a dosazoval zejména r. 1385 faráře do Chabařovic, r. 1386 byl pánem podací kostelního v Krupce,[6]) do Chvojna podávali již oba bratří Zikmund Václav r. 1390 společně.[7]) Po smrti bratra svého píše se též Václav »seděním na Krupce«, jako na př. 1391, 28. října, jsa rukojmí za krále Václava. Týž král také vyplatil od něho a od bratří jeho Perno,

[1]) Tak v listině, již r. 1505 král Vladislav potvrzuje Albrechtovi z Kolovrat (Orig. arch. DZ.). [2]) Rkps. arch. Roudnického. [3]) Lib. conf. Jan a Těma podávali l. 1376 do Habartic. [4]) Ještě r. 1383, 24. května podával starý Těma faráře nového ke kostelu v Krupce (Lib. conf.). [5]) Lib. conf. [6]) Lib. conf. mus. B 2. [7]) Libri conf. V 19.

Kámen a platy v Žitavě a Ojercích, ponechav jim ostatní dědiny zápisné v zástavě. Že byli bratří ti pořáde ještě nedílni, dokazuje se i tím, že r. 1393, 24. dubna všichni, totiž Vácslav, Albert, Těma a Jiří, i na místě strýce svého Hanuše z Koldic potvrdili založení a nadání oltáře Těla Božího v kostele p. Marie na Krupce, kteréž nadání učinil někdejší purkrabí zdejší Michal z Chabařovic. V državách rodiny samotné staly se brzo potom značné změny. Bratří všichni, zastavivše hrad a město Ilburk r. 1394 a prodavše panství Žeberské, přece ještě podrželi Koldice a Krupku a zboží zástavná koruny České, jim ponechaná. Tu se rozdělili o své statky. Vácslav a Těma vzali za díl česká panství a Albrecht a Jiří statky v Míšni a některá dědictví v Čechách.[1]) Král Vácslav I. 1395 učinil jim milost, kdyby se rozdělili, aby díly odumřelé spadaly na živé.[2])

Plán hradu Krupky
podle nákresu Gruebrova (II. 113): 1. most přes příkop, 2. první a 3. druhá brána, 4. cesta předhradím, 5. restaurace, 6. zahrada, 7. zbytek věže, 8. staré opevnění, 9. horní hrad, 10. věžovatý palác.

Dělení to se stalo zajisté před r. 1398, kteréhož se již vyskytují s rozličnými sídly, vzavše si tehda list manský od markrabí Míšeňského na panství svá v Míšni. Ale již dříve, a to r. 1396, 17. února byli Vácslav a Těma sami zobdařili kostel Krupský platem 8 kop, aby si farář držeti mohl vikáře.[3]) Vácslav brzo potom zemřel, po r. 1398 se již nejmenuje a roku 1399 podávala nového faráře ke kostelu Habartickému *Alžběta*, manželka jeho.[4]) Tehda snad ležel Vácslav na smrtelném loži. V ten čas právě (nejpozději roku 1399) stal se Těma biskupem Míšeňským. Zaznamenati musíme tuto především jediný skutek jeho, který se hradu Krupky týče, totiž založení oltáře v kapli hradské ke cti sv. Jiří a ostatních patronův království Českého, kteroužto kapli r. 1400 nadal Těma platem ročním 4 kop ve vsi Harantě, naproti čemuž oltářník povinen byl čtyři mše v témdni sloužiti. Třebať se potom bratří jeho pány na Krupce jmenují, přece práva panská on tu sám provozoval, s tím toliko rozdílem, že ke kostelu Trmickému roku 1402 podával biskup Těma s bratrem svým Jiříkem a s Kerunkem z Miliny.[5]) Politické tehdejší poměry škodily velice rodu tomuto; po králi Vácslavovi, sesazeném v Říši, zvolen za císaře Ruprecht falckrabě, a páni z Koldic, přidrževše se věrně českého krále, proto ztratili panství svá v Míšni, jež musili r. 1404 markrabí Míšeňskému vzdáti. V postoupení těch panství se Jiřík naposled připomíná a ze všech synův Těmových zbyl jediný Albrecht, jenž náhradou za ztracená panství v Míšni obdržel panství Bílinské. Od těch dob skorem stále se píše pánem Bílinským, an Hanuš vládl na Krupce. Ale ještě tehda žila matka Albrechtova Anna, jež vedle starého kostela v Horním Jiřetíně nový kostel založivši, r. 1409 jeho povýšení na kostel farní prosadila a vůbec ještě r. 1412 na živu byla, po čemž bezpochyby brzo zemřela. Biskup Těma tehda, s dostatek jsa v Míšni zaměstnán, málo se staral nejen o Krupku, nýbrž i o biskupství své Míšeňské, zdržuje se pořád jen na českém dvoře neb v cizích zemích. Zdělav mnoho dluhův, zemřel r. 1410, 26. prosince, odkázav vše svoje jmění bratru svému Albrechtovi. Zatím se tomuto (Albrechtovi) z manželky jeho narodila dcera Anna (později manželka Půtova z Častolovic) a syn *Těma* (toho jména IV.).

O obou pánech Albrechtovi a Hanušovi soudíme, že drželi nedílně oboje panství Bílinské i Krupské. Neb onen prodal r. 1416 zboží své manské v Trmicích (jež manstvím ke Krupce slušelo), tento t. r. 20. prosince »co pán na Bílině a Krupce« dal výsadu sousedům na Horní Krupce. Do časův těchto právě padá veliké sesílení se markrabí Míšeňských v pomezním území Českém, skorem vše okolo Krupky přímo neb nepřímo poddáno bylo Míšni. V dobách těch Albrecht věrně se přidržel krále svého, od něhož učiněn byl nejen dvorským sudím, nýbrž i mistrem komory královské. Byl však také mezi předními odpůrci nově povstalého vyznání kališnického a nejednou horlivost svou pro náboženství katolické branným odporem ukazoval.[6])

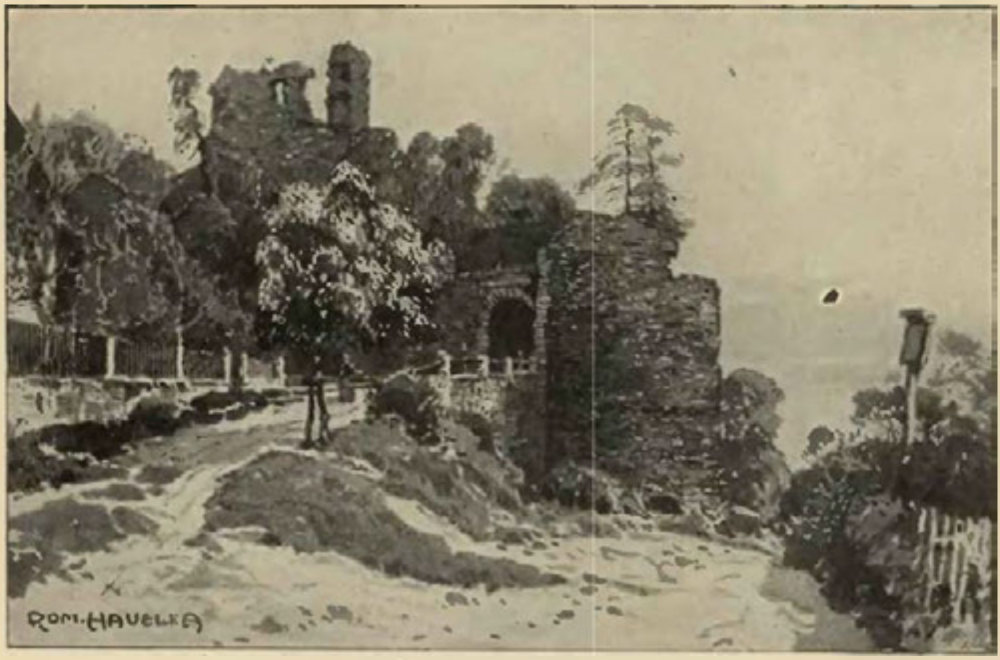
Za to však odplaceno oběma Koldicům r. 1421 v hojné míře; tehda padla Bílina v moc husitskou. L. 1420 Albrecht a Jan Bílinu a Krupku od krále Zikmunda v manství přijali.[7]) V těch dobách byl Albrecht ve vážnosti u krále Zikmunda, jsa napřed hejtmanem Svídnickým a Javorským, potom fojtem Horní Lužice, proto však málo času mu zbylo, starati se o panství svá Česká. Strýc jeho Hanuš a syn

---

[1]) Tak soudíme, poněvadž Albert a Jiří podávali r. 1402 faráře ve Chvojně. [2]) Arch Svatovácslavský. [3]) Libri erect. V p. 434. [4]) Libri conf. A 1. [5]) Ibidem C 9. Snad i za něho byl purkrabím a správci panství Michal z Chabařovic, jenž podával r. 1401 kněze do Chabařovic (Lib. conf.). L. 1402 byl tu purkrabí Hanuš Teufel (Urkdbch v. Dresden). [6]) Kunrát Mansdorf byl l. 1415 purkrabí (Lib. conf.). [7]) Arch. Třeboňský.

Těma zatím jej zastávali v Lužici a na Krupce seděl jakýsi *Ota z Koldic*, jenž se nazývá strýcem Albrechtovým. Však brzo se tu vše změnilo. V měsíci dubnu r. 1426 vojska Táborská a Sirotčí podmanila celé okolí, po Teplici padla také Krupka a Duchcov. V Krupce vyvrácen kostel a klášter; hradu snad se nestala pohroma, snad ani v ruce husitské neupadl a udržel se bezpochyby také po veliké bitvě r. 1426, 16. června u Ústí svedené.

Páni z Koldic, setrvávajíce i v dobách následujících v protivenstvích husitům činěných, musili se ohlížeti po vydatné pomoci, chtěli-li udržeti panství Krupské, naproti tomu i straně katolické pomoc jejich byla vítána. Smluvivše se tedy Albrecht, Hanuš a Těma o to v Lipsku, dali se r. 1429, 27. května v ochranu Bedřicha a Zikmunda, knížat Saských, a Bedřicha, markrabí Míšeňského, na 2 leta, tak aby jim pomáhali hradem svým Krupkou proti »zatraceným kacířům Českým«.[1]) Zejména se zavázali, že budou na hradě chovati nejméně 30 zbrojných koní, jimiž budou chrániti zemi a lid proti komukoliv mimo toliko Zikmunda, začež jim knížata 30 dobrých rýnských zlatých za týden platiti budou; naproti tomu i knížata mohou po-

Hrad Krupka od severu.

slati na hrad hejtmana s posádkou velkou, jak by chtěli, ale mají Koldice chrániti, kdyby byli na hradě obléháni. A kdyby Koldicové se svými 30 koni něco nepřátelům odňali, to jim má zůstati, leč by při tom byl hejtman knížecí s posádkou, tehdy aby se to poměrně rozdělilo. Kdežto ale kořist se již napřed dělila a knížata saská jakéhosi *Hanuše von Nedessen* hejtmanem na Krupce učinila, blížila se již nová pohroma. Veškera moc husitská brala se koncem r. 1429 z Prahy okolo Teplice a Krupky k Pernu a Drážďanům. Tehda již spíše se státi mohlo, že hrad i s městem vítězům podlehl a potom zpustošen jest; zajisté husité, překročivše Krušné hory, v zádech si nepřátelskou posádku nezůstavili.

Za takových okolností páni z Koldic se smířlivěji chovali a smlouvali se se sousedními pány pod obojí, pročež jim i po válce Bílina vrácena. Mírnost tato způsobila Hanušovi nepřátelství a nevoli s markrabím Míšeňským, který r. 1432 více než 100 vsí okolo Bíliny a Krupky spáliti kázal; přes to však již r. 1436 nejen město ale i hrad v Krupce obnoveny byly a téhož roku (1. června) smluven jest také konečný mír mezi Hanušem a knížaty Saskými, při čemž také za svého pána slibovał *Ctibor z Brodu*, hejtman na Krupce. Týž také s několika oděnci provázel knížata na výpravě proti Děčínskému, utrpěv při tom dosti škody, o kterouž se Hanuš teprv r. 1438 (16. ledna) s knížaty smluvil, po čemž se i malé války v zdejším okolí ukončily. Za to však začala nová pře s knížaty Saskými, ani Albrecht v Svídnicku a Javorsku, Těma pak v Horní Lužici pro tehdejší nepokoje příliš zaměstnáni byli. Konečně i pře tato ukončena byla novým mírem r. 1443, 5. června učiněným.

---

[1]) Cod. dipl. Lus. II.

Hanuš čili Ješek přejal od strýcův svých asi r. 1446 držení panství Krupského, jež sám spravoval, zvláště po smrti Albrechtově († 1448). Ješek potvrdil Krupským r. 1446 novou a první knihu městskou nejen za sebe, nýbrž i za strýce své *Hanuše* a *Těmu*, jichž poměr k němu a vůbec rozrození rodu Koldického té doby náležitě udati neumíme. Hanuše (tuším staršího) manželka byla Anežka z Landšteina, jež mu syny dva *Těmu* (V.) a *Albrechta* (II.) porodila. K dědictví však v Bílině a Krupce přihlásila se též v ty časy (1454) Anna z Lichtenburka jako dcera neodbytá někdy Albrechtova z Koldic,[1]) nevíme, zdali i s prospěchem. Hanuš zemřel, jestli ne dříve, nejpozději r. 1470. Když 14. března t. r. sněm český osnovu nové spořádané hotovosti zemské přijal, jmenován jest pán z Koldic mladší mezi těmi, kteří se měli z Litoměřicka do pole vypraviti. Jest to tuším Těma (V.), syn Hanušův, který byl s mateří Anežkou, bratrem Albrechtem a sestrou Johankou, vdanou za Jiří, purkrabí z Leisneka, otce svého přežil; oboje však panství Bílinské i Krupské spravovala od r. 1471 Anežka sama, proto také se syny svými manství Rosentalské u Kotlavy v léno dala Baltazarovi a Mikuláši bratřím z Debšic, aby byli povinni službou manskou k hradu Krupce, ku kterémužto dání i purkrabě na Krupce Jindřich Lukáš Babrassan pečeť svou přivěsil. L. 1472 oba bratří Krupku od krále pod léno přijali.[2]) Když krátce potom Albrecht zemřel a Těma v letech pokročil, stal se samotným pánem panství.

Těma (V.), poslední toho rodu na Krupce, za vlády své rozličný osud, radostný i strastný, zkoušel, sa po ten čas městu svému pánem spravedlivým a milostivým. Zasnoubiv se s Marketou, sestrou pana Děčínského z Vartenberka, marně doufal dědice s ní dostati. Za tou příčinou musíme si veškeré jeho pozdější počínání vykládati. Těma opravil klášter pustý v Krupce, dvůr v Kyrchlicích a konečně r. 1477 sepsati dal a rozšířil svobody města Krupky, pojistiv tím nadvládu měšťanstva nad starými rody patricijskými. V úřadě purkrabském nacházel se potom Litolt Kozelka z Hřivic († 1480) a po něm se již r. 1481 Melichar z Konče vyskytuje. V ty časy se také oddal Těma kratochvílím rytířským, jako kolbám a turnajím, ač málokdy udatenství prokázal a mrháním dědictví své ztenčovati se jal. Hejtman jeho Kašpar Theler nemalou měl práci s věřiteli, a obec zaň kolikráte byla rukojmí. Z té příčiny prodal Těma r. 1486 hrad Krupku a městečko s horami a vším příslušenstvím *Arnestovi z Šumburka na Klouchově*, však s tou výminkou, aby mohl panství to opět vykoupiti.[3])

Nový majitel byl velmi bohatý a při tom činný a rázný; na počátku r. 1487 přišel do Krupky a měšťanům výsady jich potvrdil. Odešed potom odtud, nikdy se více nevrátil; nacházíme jej potom po boku vojvody Saského ve Flandřích a r. 1489 v Brabantsku, obléhajícího pevný hrad Grimbergen, kdež 24. ledna koulí střelnou tak byl poraněn, že tři dni později zemřel. Pochován jest v Antorfu v kapli P. Marie, kdež ještě r. 1750 náhrobek jeho viděti bylo. S chotí svou hraběnkou Annou z Rýneka zplodil, syny *Volfa* a *Arnesta z Šumburka*, kteří po otci v držení Krupky následovali. Listem daným r. 1489, 10. dubna na Klouchově dali plnou moc hraběti Renartovi z Rýneka, bratru Anninu, aby si jménem jejich dal slíbiti člověčenství na panství Krupském. Ještě téhož roku vdova Anna počala vyjednávati s Těmou, aby zase panství to odkoupil. Těma sice rád by to byl učinil, ale peněz nemaje na ten čas pořáde váhal. Anna tedy listem svým r. 1489, 20. listopadu prosila Jiří, kníže v Sasích, aby příští týden plnomocníka do Drážďan poslal, s nímž by se o koupení Krupky smlouvala. Saský zeman Jindřich ze Staršedlu chtěl panství koupiti. Tomu se ale činily překážky. Jak Těma v psaní svém 2. března 1490 Anně psal, nechtěl král Vladislav, aby se panství to dostalo nějakému cizozemci. Podivena jsouc ta paní, odvětila Těmovi 4. března, že slyšela, že by byl Krupku prodati Staršedlovi již knížeti Jiřímu připověděl, čemuž jeho poslední psaní odpírá, zároveň zase kníže o prostřednictví prosila. Byla zde však ještě jiná závada, nám zevrubně neznámá. Král Vladislav totiž zakázal úředníkům dvorským, aby nepřipustili Anně hrad Krupku někomu ve dsky vložiti, pokud by Bedřichovi ze Šumburka na Trutnově »o poručenství« dosti neučinila. Zatím však prostřednictvím knížete Jiřího 24. března konečně smlouva učiněna jest, jíž Anna panství Staršedlovi postoupila. Neboť byl král zatím povolil Těmovi, aby mohl Krupku hrad a panství zastaviti *Volfgangovi ze Staršedlu* (synu Jindřichovu), však vedle nálezu zemského o neodcizování hradův cizozemcům, tak totiž, že týž Volfgang a dědici jeho, držitelé manských dědin v Krupce, žádného jiného pána dědičného míti nemají než krále České, a že z toho hradu žádných válek do království proti králi a poddaným jeho činiti nemají, a konečně, že se Volfgang tak zachovati má s týmž hradem ke králi, jako jiní páni a rytíři se zachovati povinni jsou.[4]) Již 28. dubna se Volfgangův otec Jindřich v držení panství nacházel.

Jindřich měl dosti četná panství v Sasích a znal se zvláště dobře v hornictví. Do Krupky přišel na počátku r. 1491 a potvrdil městu svobody (14. března), načež Čechy opustil, zanechav tu hejtmana na hradě Vavřince Liebenau. Ostatně panství jeho na Krupce dlouho netrvalo; Těma jakožto dědičný pán nacházel se zase r. 1496 v držení Krupky, vydíraje k vyplacení téhož panství velké sumy peněz od obce zdejší, ale ani to nezastavilo později práva vedení na panství Krupku. Vůbec byl stav města a panství za něho neutěšený. Za škodu obci způsobenou dal Těma r. 1502, 9. února městu nové svobody, nemoha půj-

---

[1]) Arch. český III 556. [2]) Arch. Třeboňský, DD. V str. 288. [3]) DD. 6, 77. Aby mohl Arnest panství to koupiti musil si od rady městské v Lipsku 6000 zlatých rýnských vypůjčiti. [4]) DD. 6, 162.

čené peníze zaplatiti. Vždyť se i Jan z Lobkovic ve svém známém naučení synu Jaroslavovi dotýká neobyčejného promrhání Bíliny a Krupky, panství Koldických. Těma zajisté byl zase nucen, panství své »na vidrkauf« *Jindřichovi ze Šlejnic*, vrchnímu maršálku v Míšni, prodati (1504). Šlejnic převzal panství i se všemi dluhy, celkem musil 34.000 fl. rh. za panství zaplatiti, což bylo proti trhové ceně r. 1496 velký peníz. A přece peníze ty byly zaplaceny, poněvadž se kníže Saský velice o to staral, aby bylo panství v rukou držitele, který by zájmům Saským na hranici neškodil, pročež kníže sám převzal zaplacení sumy trhové. Za to byl Šlejnic povinen, ačkoliv peníze později také zaplatiti měl, knížeti sloužiti bez porušení práv krále Českého a hrad Krupku v každé válce, která by nebyla proti Čechám, otvírati. Vlastně tedy panství patřilo knížeti Jiřímu a Šlejnic jen jméno své propůjčil. Pro trh ten povstaly nové zápletky; měšťané měli zápis Těmův, jímž je poddanství zprostil, kdyby jim peníze půjčené zaplaceny nebyly, také byla manželka Těmova na hradě a ani koní svých zapůjčiti nechtěla bratru Jindřichovu Janovi, jenž r. 1504, 24. dubna panství přejímal. Měšťané se zdráhali poddanost slibovati, dokud jim zaplaceno nebude, a potvrzeni jsou v tom ná-

Hrad Krupka od západu.

lezem královým, takže musil Šlejnic 7150 fl. dluhu městského na se přejíti. Také překážky činěny Šlejnicovi od krále, jenž nechtěl v zemi trpěti rozšíření se území Saského; proto se trh tento ani ve dsky dvorské nevložil. To přimělo konečně Šlejnice, že ještě r. 1504 panství Krupecké *Albrechtovi z Kolovrat* na Libšteině, nejv. kancléři kr. Č., postoupil. Trh ten potvrdil král Vladislav l. 1505, 17. ledna a 1507, 20. ledna[1]) a sám také jiným listem, t. r. na den sv. Anežky daným, Albrechtovi k zaplacení panství 8000 kop daroval,[2]) zajisté jen proto, aby se Krupka nedostala v nepřímé držení knížete Saského. Konečně i Piram Kapon ze Svojkova všechno právo své zvedené a opanované na Krupce hradě r. 1507 Alarechtovi prodal.[3]) Tak bylo panství zase nezavadné, až na vidrkauf Těmou vymíněný, an tento se pořád ještě pánem na Bílině a Krupce psal. Poslední svá leta (o. 1508) strávil ve Freiberce.

Brzo po koupení panství přišel Albrecht na hrad a zde (13. prosince 1506) měšťanům všechny výsady potvrdil, měl však pro dluhy na panství přejaté velké nesnáze, které jen zakročením královým porovnány byly. O vidrkaufu není až do r. 1523 řeči, přece však nic o tom ve dsky vloženo nebylo. Porovnav záležitosti panství Krupeckého, zůstavil zde manželku svou Annu z Kovan a hejtmana Albrechta Krynesa z Červeného dvoru a odebral se do Prahy, kamž jej důležité věci zemské volaly. Odtud vrátiv se na hrad Krupku, upadl v těžkou nemoc a zemřel dne 25. května 1510. Neb pryskýř nějaký na noze se mu vyvrhl,

---

[1]) Arch. Třeboňský. Sternberg, Umrisse, Urkundenbuch 145, 146. [2]) Guber. archiv. List na postoupení Krupky psán teprve l. 1506, 7. září (Arch. Třeboňský). [3]) DD 63, 80.

»od něhož se pekelný oheň zapálil, kterýž, žádným lékařským uměním uhašen býti nemoha, bezbožného toho člověka spálil«.[1]) Mrtvola pohřbena v kostele Šejnovském, kterýž byl dal Albrecht vystavěti.

Vdova zůstalá Anna z Kovan opustila po smrti manžela svého hrad a panství zadlužené na nějaký čas, ale vrátivši se sem, zase r. 1510 měšťanům výsady znamenitě rozšířila. Nechtíc však panství to déle držeti, postoupila ho r. 1511 synům svým *Janovi* a *Bernartovi z Valdšteina na Klášteře Hradišti*, kteří měli ještě jiná panství v Boleslavsku, a tedy dluhy velké spíše zaplatiti mohli. Král Vladislav vydal jim na manství listy (1511). Bernart, »pán všech ctností plný«, jak jej Paprocký nazývá, byl v letech 1505—1510 nejv. mincmistrem a tedy hornictví znalý, což panství zdejšímu nemálo prospělo. Hejtmanem hradským učiněn jest 1512 Ota Kelbl z Gejzinku na Hrbovicích. Když byl Bernart r. 1517, 7. září zemřel, syny *Alberta* a *Jana* (mladšího) zanechav, spravoval bratr jeho Jan (od těch časův starší) panství sám.[2]) Konečně i Jan starší prodal (1523) zámek Krupku, dvůr popl. s poplužím, město téhož jména, Chabařovice městečko a vesnice sešvakřeným sobě pánům *Joachymovi*, *Bernartovi* a *Jiřímu*, bratřím *z Maltzanu*. Již 15. května téhož roku Bernart, otec těch bratří, spolu s nimi potvrdil Krupeckým stará privilegia a Joachym r. 1525 manželce své Bernardině z Valdšteina na Krupce věnoval O vidrkaufu vymíněném ještě r. 1506 není tu řeči, teprv 1523 objevil se starý Těma před úředníky dvorskými, prodávaje veškerou svou spravedlnost k panství Krupeckému (t. j. dědické právo) *Šebastianovi z Veitmile*. Tento však na ten čas peněz k vyplacení panství nemaje, raději zase právo své ke Krupce postoupil bratřím Malcánům[3]) Za vlády bratří těchto ztenčeno bylo panství Krupecké odprodáním panství manského nad polovici Trmic r. 1526.

Nedlouho potom pomýšlela kr. komora, panství naše pro krále Ferdinanda koupiti, a měšťané, o tom uslyševše, sami se nabízeli, že ke koupení 2500 fl. zapůjčí. Komora kr. nabízení to ráda přijala a l. 1528 (vkl. 1529) Joachym a Jiřík, bratří Malcanové, zámek Krupku *králi Ferdinandovi I.* za 40 000 fl. rh. prodali.[4]) Již r. 1528 vyskytuje se Volf Knobloch jako »JMK hejtman na Krupce« Ale hornictví tehda právě nekvetlo a králi se bezpochyby panství také nelíbilo. Protož (1530, o sv. Jiří) prodal zámek Krupku *Zdeňkovi Lvovi z Rožmitála a z Blatné*.[5]) Netrvalo to však dlouho (1530) a král Ferdinand panství to Zdeňkovi z manství propustil.

Zdeněk učinil napřed hejtmanem na Krupce Adama Rausendorfa z Plakvic a potvrdiv r. 1532, 26. září městu privilegia, urovnal s Rudolfem z Bynu hranice panství Krupeckého a Lauenšteinského a učinil potom hejtmanem na Krupce a Teplici Vácslava z Dobrovitova. Mimo r. 1532 do Krupky nikdy nepřišel a před svou smrtí († 1535, 14. července) všechna svá panství jako i Krupku a Teplice synu svému *Adamovi* odkázal. Panství ta byla dosti zadlužena a Adam také z dluhův nevybředl. I prodal r. 1537 zámek Krupku, městečka Krupku a Chabařovice a vsi se všemi many *Vácslavovi z Vartemberka na Lipém*. V smlouvě o to uzavřené o svrchcích znamenitě vymíněno, že má Adam Vácslavovi nechati dvě tarasnice velké na kolách a dělo jedno bez lože, jiných tarasnic menších i větších v ložích a bez loží 11 a jednu nad to více roztrženou, 27 hákovnic, truhlu velkou železnou. Děla, tarasnice, hákovnice svrchupsané teprv měly býti na Krupku přivezeny.[6]) Teplické panství, byvši potud s Krupkou spojeno, odtrženo jest nyní a prodáno 1538 Šimonovi z Hyršova. Po shoření desk zemských r. 1541 nelenil též Vácslav, vymoci si na králi Ferdinandovi milost, aby Krupka konečně z desk dvorských vymazána byla (1543), neb chtěl všelikým nesnázím a pletkám při novém vložení Krupky ve dsky zemské ujíti.

Za Vácslava nepřestaly pohraničné spory a vzájemná stížná dopisování mezi vrchností zdejší a dvorem Saským; vyjednávání o to vedl namnoze také Vácslavův hejtman na Krupce Jorg Kanitz von Kandisch. Spory ty náhle přetrhly vážné události let 1546—1547 Vácslav, přidržev se stavův odbojných, odsouzen jest všeho zboží svého (3. srpna 1547) tak, aby některá králi postoupil, jiná od něho v manství přijal. Podle toho, podržev Rybnov a Lipý, postoupil Krupky *králi Ferdinandovi* a Krupka stala se tím panstvím královským.[7])

Král Ferdinand ani nepodržel Krupku pod svým přímým panstvím, nýbrž správu její svěřil *Volfovi z Vřesovic*, nejv. písaři kr. Č., presidentu komory České a pánu na Novém hradě a Teplicích, jehož judíž rada městská pánem svým jmenuje. Byl tedy on zástavným držitelem Krupky, ačkoliv listina, jíž král Ferdinand v dluhu 10.000 tolarův neb kop míšeňských panství Krupecké Volfovi zastavil, teprv r. 1551, 12. prosince psána a dána jest.[8]) Správa Volfova na Krupce byla velmi moudrá a mnohá jeho zřízení až na naše časy blahodárně působila Zasnouben byl s Voršilou z Veitmile, která mu darovala dcery *Sabinu*, *Annu*, *Majdalénu* a *Barboru*, žilit pak ještě bratří Volfovi Bernart, Vácslav a Šebastian a strýc Jan, jenž byl po bratru Albrechtovi nedávno zemřelém zůstal. Před smrtí svou sepsal Volf poslední pořízení, jímž statek svůj všechen odkázal dcerám Anně, Mandaléně a Barboře ve spolku s bratrem Bernartem, Sabina, vdaná Zilvarova, odbyta jest penězi, manželka Voršila obdržela k užívání statek Malhostický. Volf zemřel 21. března r. 1569 a pochován v kostele zámku Teplického, od něho vystavěném.

[1]) Hystorye o těžkém protivenství církve České str. 72. Albrecht pro svou nelásku k bratřím u jednoty ve zlé paměti zůstával. [2]) Hejtmanem tu byl l. 1522 Šimon Zikmund z Rosu (Arch. Třeboň.). [3]) DD. 63 str. 233, 251, 254. [4]) DD 63 str. 287, Arch. DZ. [5]) Kopiář arch. gub. [6]) DZ. I H 12, 41 G 7. [7]) DZ. 8 F 19, Pam. arch. X 462. [8]) Archiv desk zemských. Arch. gub. Porovnej též Poppe's Abhandl. über deutsche Lehen III 279

Ačkoliv panství všem čtyřem osobám náleželo, přece práva vrchnostenská přede všemi Bernart vykonával; on potvrdil ještě téhož roku městské svobody, dlouho však nevládl, poněvadž smrt (o. 1573) působení jeho přetrhla. Podle kšaftu Volfova a podle práva spolku následovaly dcery *Anna* a *Mandaléna*, neb i Barbora zatím zemřela; po krátkém čase vdala se Mandaléna za saského pána Kašpara ze Šemberka, jehož otec byl oběma sestrám asi 90.000 fl. na panství Teplické půjčil; jako manžel byl též na spolek přijat a práva vrchnostenská na Krupce provozoval. Asi l. 1577 královská komora Krupku vyplatila[1]) a od těch časův vládli na hradě zdejším hejtmani královští.

Po vyplacení roztříštěno jest panství a rozprodáno, jako vůbec větší část tehdejších statkův komorních. Napřed prodány některé vsi a potom též lesy[2]) a konečně zůstalo panství jen pět vsí, ale i ty r. 1584 prodány obci Krupecké spolu i se všemi platy a povinnostmi městskými, t. j. Krupečtí sami se vykoupili od jakékoli vrchnosti a přičteni jsou k městům komorním. Aby pak mohli sehnati peníze k trhu potřebné, postoupili zase vsí Cinvaldu, Foitsdorfu, Běhánek a Sobědruh Adamovi Hrzanovi z Harasova. Zámek sám zůstal v přímém držení královské komory a dosazen sem za hejtmana královského Daniel starší z Pelhřimova († 1599); naproti tomu však klášter v městě s podacím P. Marie vydán horlivému katolíku Jiřímu mladšímu z Lobkovic na Duchcově. Ale i nyní ještě kouskování panství nepřestávalo; posléze i král Rudolf r. 1588 hejtmanu zámeckému k jeho kratochvíli zahradu zámeckou odevzdal.

Za několik let se poměry na zdejším panství valně změnily. Král Matyáš daroval r. 1615, 24. listopadu *Adamovi ze Šternberka na Bechyni*, své radě a nejvyššímu purkrabí Pražskému, k dědictví zpupnému zámek a město své řečené Krupka s lidmi v městě a na předměstí se vším, co pro hory stříbrné a cejnové vymíněno jest.[3]) Zpráva o tom do města přinesená způsobila velké pohnutí v měšťanstvu, odpírali darování tomu a žádali u kr. komory, aby se sečkalo s sepsáním listu darovacího, dokud by dvorská komora o jich spravedlnosti nerozhodla (1616 v lednu). Zatím však již 1615, 11. prosince rozkaz přišel od komory české, aby město privilegia svá do Prahy poslalo; přese všechny pak prosby měšťanstva poslána byla kr. komise do Krupky, aby zde pro Adama přijala slib poddanosti, a konečně r. 1616 v úterý po neděli prosebné darování královské ve dsky vloženo. Brzo potom přišel též Adam do Krupky (17. května 1616), aby přijal slib od poddaných svých, ale ač slíbil, že práva jich stará zkrácena nebudou, přece se s nepořízenou vrátil, a slib učiněn teprve o týden později komisařům královským. Vzpurnost měšťanů čím dále tím více rostla a nevole s vrchností trvala po celé 17. století. Prozatím však hádky ty přetrženy, Adam byl příliš zaměstnán v Praze a potom vypukly r. 1618 stavovské bouře, pro něž Adam r. 1619 z Čech uprchnouti musil. Měšťané nyní, vrchnost nemajíce, hned posly do Prahy vyslali, jako by po útěku vrchnosti byli osiřelí, vlastně tím ale jen zisku svého si hleděli a na stranu stavův se dali. Dne 15. září 1619 přišli sem komisaři stavovští a odhádali město, hory, lesy, klášter a starý zámek, vše v 9000 tolařích, a potom odjeli. S největším namaháním sehnali Krupečtí peníze ke koupení panství potřebné, neboť od direktorův zemských dáno jim pokynutí, aby se 9000 tolary vykoupili, jinak že bude město a panství nějakému šlechtici prodáno. Tím jsouce zastrašeni, učinili smlouvu r. 1619, 28. září se stavy a r. 1620 v sobotu v den sv. Prokopa vložili jim Bohuchval Berka z Dubé, nejvyšší purkrabí, Vilém starší z Lobkovic, nejvyšší hofmistr, Prokop Dvořecký, podkomoří, Fridrich z Bílé, hejtman něm. lén, na místě všech nejvyšších úředníkův zemských dle moci sněmu generálního vše to, co někdy král Matyáš Adamovi ze Šternberka daroval, též také klášter pustý bosácký při městě Krupce (kterýž tehda jesuitům kolleje JMC. sv. Klimenta v Starém městě vymíněn byl), »to vše co jsou potomně direktorové, správcové a rady zemské od stavův kr. Č., tělo a krev p. Ježíše Krista pod obojí přijímajících nařízení dle moci od týchž stavův kr. Č. jim dané pro tehdejší přítomnou, důležitou, nevyhnutedlnou a pilnou potřebu zemskou na zaplacení lidu vojenského pro obhájení naší milé vlasti a všech obyvatelův najatého obci města Krupky — — prodali«.[4]) Dne 6. října zpívána slavná mše v kostele, poněvadž se nebyli dostali v moc pánův Teplických a Soběchlebských. Potom jim komisaři zemští panství odevzdali a poddaní purkmistrovi rukou dáním člověčenství slíbili. Měšťané tedy po jeden rok pocítili kratochvíl, že na gruntech svých zajíce a kuroptve honili; koupili též 4. srpna 1620 ves Cinvald od Zdislava z Harasova, a právě poslední zbytek sumy trhové 9000 tolarův zaplatili, když se roznesla zpráva o nešťastné bitvě na Bílé hoře. Panství obecní tím vzalo za své, ačkoliv se až do začetí r. 1621 žádná toho známka neukazovala.

Adam ze Šternberka, ujav zase panství a město, přísně káral Krupecké pro spolek jich se stavy, naproti čemuž se Krupečtí velmi poníženě vymlouvali. Nežli však mohl Adam poddané své ztrestati, zemřel r. 1623, 10. dubna a panství spravovala vdova po něm *Marie Maximiliana* rozená *z Hohenzollern* (již Krupečtí jen purkrabínkou jmenovali) jménem synů svých *Františka Matěje* a *Vojtěcha*. Paní tato vládla v duchu manžela svého; výsady městské potvrditi nechtěla, ale i protireformaci ve smyslu katolickém s největší vytrvalostí prováděla a teprv po obrácení se města na vyznání katolické výsady potvrditi slibovala. Které byly vlastní osudy zámku v době této, není známo. O častém procházení vojska nepřátelského a císařského

---

[1]) R. 1577 obě sestry ještě držely Krupku (DZ. 63 K 24). Hejtmanem tu byl l. 1574 Ondřej Fikar z Oltáříka (DZm. 45 A 34). Po něm následovali 1576 Julius Andersch z Ottendorfu a Hanuš Felzar z Felzova. [2]) Prodání začalo asi ke konci r. 1579; seznam statkův prodaných viz v Pam. arch. X 480—431. [3]) DZ. 138 C 2. [4]) DZ. 140 D 8.

městem Krupkou zachovaly se nám zprávy, zámek se však zřídka jmenuje, ačkoliv se souditi může, že při každém obsazení města i on obsazen byl. Tak r. 1633, 30. prosince 30 mušketýrův pluku Valdšteinského zámek osadilo a zde nějaký čas zůstávali. Tehdejší držitel zámku *Frant. M.* rovněž jako otec a matka privilegia potvrditi se zdráhal a v neblahých hádkách pokračoval; a i teď měšťany za účastenství jich v minulé rebellii trestati se jal, bera jim výsady, důchody a živnosti městské. Záští mezi oběma stranami počalo se r. 1627 ostřiti, v měšťanech dozrála již vůle, vrchnosti se protiviti. Prozatím bylo vítězství na jich straně, poněvadž jim Ferdinand III. r. 1637 všechna privilegia potvrdil. Tím více byl František rozmrzelý; ale válečné příběhy tehdejší nedaly vůli jeho proniknouti. R. 1639 blížil se švédský generál Banner hranicím českým, proti němuž císařští táhnouce, třikráte město Krupku vydrancovali; potom zase Švédové přitáhše, po tři dni město plenili a usadivše se v okolí, měšťany ustrašené vydírali. V Krupce zůstávali od května až do září. Než sotva zima uplynula, opakovalo se vydíračství roku předešlého. Aby se předešlo podobným nájezdům, kázal František r. 1641 cesty zasekati, nicméně přece vojsko císařské r. 1642, před Švédy utíkajíc, v okolí velké škody způsobilo, a Švédové potom opět do krajiny pronikli a plenili tak jako dříve. Když opět potom strasti válečné na krátký čas přestaly, obnovily se sváry mezi měšťanstvem a vrchností, ale ty najednou přetrženy. Když Švédové r. 1648, 26. července Menší město Pražské opanovali, zajata nejen vdova nejv. purkrabí Adama, ale i František sám s ženou a s dětmi. Nežli ale byl zajat, postřelen jest vojínem nepřátelským tak nebezpečně, že 9. srpna zemřel, zůstaviv vdovu *Lidmilu Kavkovnu z Říčan* a 6 nedospělých dětí.

Stav města byl tehda bídný, dvě třetiny domův buď vypáleny buď opuštěny a obyvatelstvo velmi ztenčeno. Ale stav hradu nebyl také lepší. Stavení to, jehož byla obec od r. 1604 (koupivši tehda zahradu zámeckou) užívala, hlavně nedbalostí rady městské bylo zpustlo; po r. 1621 pak z majitelův tu nikdo nebydlel. Ale 1. května r. 1650 přišla do Krupky Lidmila Benigna Šternberská z Říčan, držíc Krupku jako své dědictví po manželu zemřelém. Bylať paní tato znamenitá přítelkyně věd a znala se dobře v starší literatuře české, ale neústupnost měšťanstva zdejšího se jí znelíbila a s hněvem město opustila. Kolikráte panství prodati chtěla a úmysl ten neobaleně zjevovala, míníc, že obec nejspíše se vykoupí. Ta ale ve věcech svých peněžitých bídně si stála a, majíc r. 1659 daně válečné platiti, prodala nejen dolní svůj mlýn a některé vinice, nýbrž i zastavila zahradu v hradbách zámeckých i před hradbami jistému měštěnínu. S tím zároveň i zastaveny jsou zříceniny starého hradu. Právě i staré zdi tyto vpleteny brzo potom do rozepře vrchnosti s obcí. Paní totiž r. 1666 předložila Krupeckým 12 otázek, na které odpověděti měli, mezi jiným i dvanáctý článek toho znění, aby se ospravedlnili »quali titulo et consensu u zámku Krupeckého nejen některé vinohrady prodali, ale i zámek s jeho příslušenstvím ad usum fructuum jednomu měštěnínu zavadili«. Odpověď na to byla, že paní právo k zámku pozná z přípisův k odpovědi přiložených; bohužel se však přílohy ty ztratily. Přílohou tou mohla býti jen smlouva r. 1604, 16. února uzavřená, jíž Judyt Kheková ze Švarcpachu obci »zahradu zámeckou v hradbách i před nimi« prodala. Zámek se tam arci zejména neuvádí, ale přece od těch dob obec jej pokojně držela, ačkoliv se v darovací listině r. 1616 výslovně uvádí. Proto i kázala Lidmila, odpovědí měšťanův upokojena nejsouc, aby byl zámek vrchnosti navrácen a nařízenému perkmistru hraběnčinu odevzdán. Tak se i stalo, ale k opravě vetchého stavení se nijak nehledělo. Od r. 1680 jmenuje se v listech Krupeckých jen pustým zámkem. Jediná změna se zde stala jen potud, že perkmistr hraběcí F. Mathes Plattich na rozkaz hraběte v zříceninách hradu r. 1695 nový dům úřední stavěti počal a jej r. 1697 dokončil, kterýžto dům jest nyní jedinou ještě obydlenou částí starého hradu, nyní Rosenburg řečeného.

Panství Krupecké či statek Krupku Lidmila konečně přece prodala, totiž ne cizímu, nýbrž synu svému *Janovi Norbertovi* říšskému hraběti *ze Šternberka* na Bechyni r. 1672, 20. května; s tím též šestý díl panství Karlšteinského, vše za 18.000 fl. rh.[1]) I za nového tohoto držitele ještě spory s poddanými nepřestaly; bezpochyby jej ustavičné hádky omrzely, a proto postoupil r. 1677 panství Krupeckého *Kláře Bernardině z Malcánu*, choti bratra svého *Václava Adalberta ze Šternberka*. Hrabínka tato chtěla se s obcí po dobrém porovnati, ale i jí se to nezdařilo. Za to ale ještě r. 1677 koupila od tehdejšího držitele zahradu zámeckou za 50 fl. Dlouholetý spor mezi vrchností a městem ukončen teprve r. 1691 v dvorské kanceláři české a obnoven stav ten a poměr obyvatelstva k vrchnosti, který byl r. 1616. R. 1708, 26. ledna zemřel manžel Klářin Václav Vojtěch a pozůstalá vdova, nechtíc Krupku podržeti, prodala r. 1710, 15. března zámek, město horní a panství Krupku za 30.000 fl. rh. a 600 fl. klíčného *Frant. Karlovi hraběti z Clary a Aldringen*, jehož potomkům hradiště náleží.

[1]) DZ. 389 O 19.

OKOLÍ KRUPKY.

Od Krupky severozápadně a jižně od Předního Cinvaldu jest již v horách výšina lesem porostlá, jež slove **Raubschloss**, t. j. Loupežnický zámek. Na holé kupě jest příkop do kruhu založený, maje asi 30 kroků v průměru a jsa náspem otočený. Jak se ta tvrz nazývala, není známo.[1])

[1]) Mitt. V. f. G. d. D. XXXVIII 445.

NEPOMYŠL ZÁMEK.

Městečko Nepomyšl leží na lázu sklánějícím se k východu. Za kostelem jest dvůr zámecký a za ním zámek, bývalá tvrz. Jest to stavení založené do kruhu, ale s 12 rohy, patro vysoké, s dvorem šestihranatým. Dříve býval okolo příkop, ale ten jest již dávno zavezen a jsou tu založeny zahrady. Brána do zámku jest stará, jak asi v 15. st. zřízena byla; také je viděti otvory pro kladky, ač zazděné. Nad branou je viděti dva erby. Zámek, ač ve zdivu starý, jest moderně upraven a na byty a kanceláře úředníkův zřízen.

Z Nepomyšlova dvoru povstala farní ves, kterou drželi 1361—1370 *Petr z Janovic*, 1386 *Jetřich* odtudž, 1409—1414 *Eliška Koldicová z Dubé*, 1414—1417 *Ctibor Čepec z Libiše*, 1418 *Jindřich z Elstrberka*, *Albrecht z Koldic* a *Oldřich z Koněprus*.[1]) Zdali tu již tehda tvrz byla, není známo. Nedostává se o Nepomyšli v 15. st. naprosto zpráv. Vladykové z Nepomyšle se v 15. století připomínají,[2]) ale nezdá se, že tu byli pány. Poněvadž prvním známým držitelem tvrze byli *Jindřich* a *Jan* bratří *z Údrče*, dosti se víře podobá, že oni teprve tu tvrz vyzdvihli.[3]) L. 1510 seděl tu *Alexander* hrabě *z Leisneka*. Po tomto následoval bratr *Huk*, který byl l. 1521 velitelem stavovského vojska[4]) Přečkav jediného syna Jiří, jenž l. 1537 v Nepomyšli zemřel, dokonal běh života svého l. 1538 dne 6. ledna.[5]) Po něm dědily dcery, totiž Amabilie Nepomyšl, Brygyta Doupov a zeť Filip z Lobkovic Valeč.[6]) Amabilie, vdaná za Filipa hrab. z Mansfelda, prodala Nepomyšl l. 1539 švakru svému *Albinovi Šlikovi z Holiče*.[7]) Když však tento zemřel, prodala Brygyta pozůstalá vdova, jménem dítek svých tvrz, dvůr a ves Nepomyšl *Elišce Šlikové* roz. *Berčince z Dubé*.[8]) Po této paní († 1566) dědily děti její z dvojího manželství, syn *Jindřich z Gutšteina* a dcera *Lukrecie Šlikovna* avšak tato onomu l. 1571 svou polovici prodala.[9]) Když Jindřich zemřel, našlo se tolik dluhů, že statek pro jeho čtyři syny udržen býti nemohl. Prodán tedy l 1589 z poručení soudu zemského a koupili jej *Jindřich Václav*, *Jan*, *Asman* a *Adam* bratří *ze Štampachu*.[10]) Když pak došlo k dělení, dostala se Nepomyšl Jindřichovi, jenž na témž statku (1597) manželce Sabině z Solhauzu věnoval.[11]) Zemřel l. 1613, zůstaviv syna *Kryštofa Abrahama*, jenž statky Nepomyšl, Zlovědice a Holetice až do r. 1623 držel. Tehda mu zabrány a prodány *Heřmanovi z Questenberka*[12]) Tento přikoupil Kolešov, Strojetice a Soběchleby a zemřel l. 1651. Dědily po něm manželka Alžběta (1661) a dcera Alžběta. Tato zemřela l. 1686, odkázavši Nepomyšl manželu svému *Gundíkarovi* kn. *z Dytrychšteina*, jehož rodu až do vymření a do naší paměti náležela.[13])

---

[1]) Lib. conf. [2]) Arch. Drážďanský. [3]) Reg. k. s., DZ. 4 G 18. [4]) Palacký str. 391. [5]) Menken. [6]) DZ. 2 A 24. [7]) DZ. 41 H 20. [8]) Arch. kn. Schleiz., DZ. 85 J 30. [9]) DZ. 16 A 20, 60 D 18. [10]) DZ. 166 K 4. [11]) DZ. 128 D 30. [12]) Bílek, Děje konf. [13]) DZ. 112 E 18, 116 K 24.

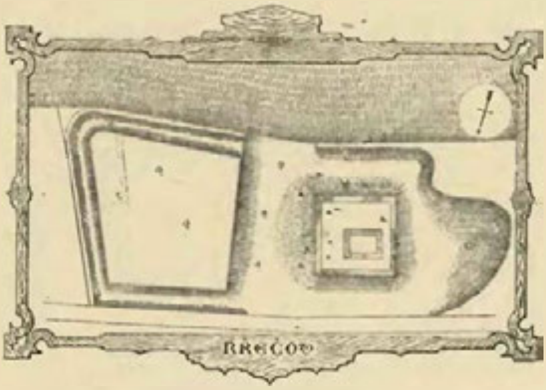
HRÁDEK KŘEČOV.

Nedaleko Nepomyšle, ale již v obci Rohozecké jsou pěkné zříceniny hrádku Křečova, z nichž ovocné stromy a dva duby vynikají, ukazujíce, jak asi takové stavení se do 15. století zachovalo. Od Nepomyšle táhne se k jihozápadu úzké údolí lučné, z obojí strany stráněmi zavřené. Na severní straně jest stráň suchá a mnohými kameny posetá, na jejímž nejvyšším místě nad mlýnem Rohozeckým Křečov stával. Od severní pláně býval oddělen na třech stranách hlubokými příkopy, z nichž se ještě část na západní a východní straně zachovává, kdežto na severní straně, kudy běží vozová cesta, již příkop jest zasypán, takže hrádek jest s polmi v jedné rovině. Příjezd byl od Nepomyšle dotčenou vozovou cestou, která malý kousek od hrádku od silnice k Rohozci běžící vychází. Příchozí zastaví se u *předhradí*, pastviny kamenité, porostlé ovocnými stromy, hložím a šípky. I ono zavřeno bylo příkopy a venkovským náspem, ale ony nebyly hluboké a násep nízký. Také jest tu přístup při cestě zasypán spoustou kamení, jež sem z polí snesli. V jihovýchodním rohu jest znáti, že tu stálo obdélné stavení hospodářské, sice jest ostatek rovný.

Brána do *zadního hradu* bývala na východní jeho straně; bylo to stavení povydané ven do příkopu, ale kus šel také do vnitřku hradu. Ze skrovných zbytků již nelze znáti, jak byla založena. Vlastní

hrádek vystavěn byl do pravidelného čtverhranu, jsa zavřen na všech stranách vysokou a hrubou hradbou. K severozápadnímu rohu blíží se *obydlí*, někdy věžovaté, také pravidelný čtverhran, jehož rohy jsou zakulaceny. Pod ním jest úplně zachovaný sklep přízemní a válcovitě sklenutý, k němuž otvor byl vylámán,[1]) ale někdo smiloval se a dal sem nové kamenné veřeje a mezery vyplnil cihlami. Ve sklepě postaveny jsou dvě zdi z kamení, ale na hlínu, jako by tu chtěli udělati ohniště.[2])

Nejstarším známým držitelem byl *Racek* (1338), jenž asi v l. 1346—1350 odňal věci lidem v Malměřicích, pročež psáno popravci krajskému, aby jej k nápravě přidržoval.[3]) Na počátku 15. st. žili dva *Divišové* bratří, totiž starší a mladší, onen 1404, tento l. 1418, oženiv se před tím s Klárou, vdovou po Hankovi z Krakovce, a koupiv od ní věno v Šanově.[4]) V l. 1420—1422 vytrpěl Diviš starší mnoho od křižákův z Němec, kteří vyhubili jeho zboží a jej samého do Bavor do zajetí zavlékli. Zikmund, kníže Litevský, jako správce zemský daroval mu proto statek Bratkovice.[5]) Diviš starší odkázal l. 1424 polovici svou Křečova dětem svým *Janovi*, Eleně, Anně a Alžbětě tak, kdyby zemřely, aby spadla na mateř jich Annu z Klinšteina.[6]) Do r. 1437 byli oba Divišové mrtvi a potomstvo staršího také. Mínili tedy poručníci sirotkův mladšího, že tito dědili, ale protože byli bratří dílní, nastupováno na pozůstalost staršího právem odúmrtním. Jeden z poručníkův týchž sirotkův, Jan z Nedvídkova, dosáhl s manželkou svou Anežkou z Valdeka Křečova a prodal 1452 Jeneč Janovi z Křečova.[7]) Týž si vyprosil l. 1455 také královský nápad po Divišovi starším. Po těch manželích držel Křečov *Vojtěch Tvoch z Nedvídkova* a vyprosil si l. 1482 nějaký odumřelý plat.[8]) Tehda však již Křečova neměl, ana jej držela *Markéta Údrcká* se sirotky;[9]) jedna pak Údrcká (Kateřina) a vdova po Albrechtovi Novohradském z Kolovrat chlebila tu se svým synem *Janem*.[10]) Když pak Údrčtí nabyli Vroutku (a snad i spíše), opuštěn jest hrádek Křečovský a stal se poustkou. L. 1543 se nazývá pustým zámkem.[11]) Od Údrckých prodán l. 1585 Janovi Valdemárovi Hasišteinskému z Lobkovic, ale po třech letech odhádán pro dluhy Bedřichovi Doupovcovi z Doupova na Vilémově.[12]) Při hrádku byl tehda dvůr, ovčín a chalupa ovčákova. K Vilémovu patřil ještě l. 1621, později připojen k Rozlezlým Třebčicům.

Plán hrádku Křečova.

[1]) Patrně objeven v l. 1765 1789, když se tu Josef Nanihald svob. p. Eben sklepův dokopával. [2]) Heber (II 225) popisuje toto hradiště dvakráte, jednou jako Nepomissl a hned za tím jako Rust. [3]) Lib. erect., Palacký, Formelb. I 358. [4]) DD. 18 f. 72, Rel. tab. II 140, 142, 148. [5]) Arch. český XXVI 43. [6]) DD. XV 313—315. [7]) Rel. tab. II 226. [8]) DD. XVI f. 311, XVII 354. [9]) Arch. český VIII 413. [10]) Arch. český XIX 268. [11]) DZ. 250 E 4. [12]) DZ. 22 P 2, 24 H 21.

KRYRY.

Vysoké návrší od Podbořanské krajiny k severu běžící končí se nad městečkem Kryrami sráznou, strmou a vysokou horou, která patří Kryrské obci. V rohu jejím nad samým kostelem stával hrad sice nevelký, ale velmi pevný, do nepravidelného čtverhranu založený. Na dvou stranách zavřen byl hlubokým příkopem a venkovským náspem; severní a západní strana je strmá stráň. Za těmi příkopy, totiž mezi nimi a hradem byly ještě druhé příkopy, které vlastní hrad od úzkého předhradí odlučovaly. Prostora vlastního hradu byla by pro naše poměry velmi skrovná, ale úplně dostačovala pro dávno minulé časy, kde tu stávalo vysoké stavení. Na hradišti stojí kříž a poslední štace křížové cesty, která sem jde od kostela.

Hrad tento založen tuším od *Albrechta* z rodu pánův Ervenických (pozdějších Planských ze Žeberka), jenž seděl l. 1329 na soudě zemském a v současných pamětech se do r. 1348 připomíná.[1]) Jeho synové byli *Heřman* a *Aleš*, l. 1332 již zrostlí.[2]) O onom později paměti mlčí; tento tuším se stal pánem na Slavětíně, odkudž se v l. 1357—1365 psával. Z potomních pánův jsou nám známi *Beneš*, jenž bydlel v l. 1356—1377 na Moravě, drže tu Děčín, Postoupky a Víckov, *Hynčík* a *Jindřich*, kteří l. 1357 od papeže jisté milosti obdrželi.[3]) Záhy prodány Kryry od některého z nich a již l. 1374 byly v držení pánův z Janovic a patřily k Petršpurku.

Páni z Janovic opustili hrad ne-li hned, jistě v 15. století, a proto je l. 1483 při prodeji Petršpurka řeč o zámku pustém v Kryřích.[4]) L. 1555 odděleny Kryry od Petršpurka a připojeny k Chýšem.

[1]) Rel. tab. I 399—414, Arch. Vyšehradský. [2]) Reg. III 730. [3]) Reg. Vatik., Dsky Olomoucké. L. 1368 žil také nějaký Vilém (Arch. v Litomyšli). [4]) Rel. tab. II 399.

Mikuláš z Lobkovic zastavil l. 1577 zámek pustý Kozihrady a městečko Kryry s několika vesnicemi Jindřichovi Brozanskému ze Vřesovic, ale ještě t. r. je vyplatil.[1]) To jest poslední zmínka o bývalém hradu. Městečko patřilo od r. 1581 k Petršpurku, pak k Hokovu, Kolešovu a konečně k Nepomyšli. Pamětihodné je, že sousedé z městečka l. 1584 již nevěděli, jak se městečko česky jmenuje, svědčíce sice česky, ale říkajíce, že jsou z Grylu.[2])

[1]) DZ. 89 C 17. [2]) Reg. 16 G k. s. f. 289.

TVRZE OKOLO NEPOMYŠLE.

V kostelní vsi **Strojeticích** nedaleko Nepomyšle bývala tvrz ode dávna. Předkové *Strojetických ze Strojetic* (erbu jeleních rohů) byli Bohuslav (1357), Hrzek dlouhý (1357—1373), Hrzek krátký (1364) a Abraham (1364), patronové zdejšího kostela farního. O též právo dělili se Jan Stebňák (1394—1409), Žibřid (1394—1418), Vilém z Pěčkovic (1394—1405) a Jiří (1409). L. 1523 byl pánem podacím Boreš z Oseka. V l. 1430—1453 připomíná se Hrzek, od něhož pocházelo tušim pět bratří. Čtvrtý z nich *Bohuslav* měl Strojetice, jež zapsal l. 1494 bratru Janovi a zemřel nedlouho potom (Lib. conf., erect., Arch. gub., Arch. český III 502, DD 21 str. 363). *Jan* jinak *Ješek ze Strojetic* (1516 atd.) prodal před r. 1540 tvrz Strojetice s přísl. *Václavovi Mašťovskému z Kolovrat*. Tento zemřel l. 1555, odkázav Strojetice svým synům. Syn jeho Bedřich prodal je l. 1588 *Janovi Šlejnicovi*, ale ten, nemoha je zaplatiti, pustil je za měsíc *Ferdinandovi Gaierovi z Osterburka*. Nedlouho potom dostaly se v držení *Adama ze Štampachu*. Když se l. 1608 synové jeho o otcovské statky dělili, dostal *Volf Jaroslav*, syn jeho, Strojetice tvrz s polovicí vsi. L. 1628 statek tento zabrán a prodán *Heřmanovi z Questenberka*, od něhož připojen k Nepomyšli. Druhá polovice vsi, která l. 1608 k Březnici přidána, teprve l. 1653 k Nepomyšli přikoupena (DZ. 1 L 2, 12 A 4, 166 F 1, 167 B 24, Arch. DZ., Bílek, Děje konf.).

*

Ve vísce **Březnici** nedaleko Strojetic bývala tvrz a při ní stávala ves. Tato patřila l. 1275 z polovice Sulislavovi (Reg. II 415). Z držitelův tvrze není znám ani jeden. Jenec z Janovic koupil od bratří Martina a Jíry ze Šimína dvůr poplužný v Březnici a polovici dvoru řečeného Příkop s polovicí tvrziště, což zase prodal l. 1474 *Prokopovi z Děkova*, a ten se pak podvolil králi v manství (DD. V 314). Ves i s tím manstvím patřila pak ke Strojeticům a založen na těch pozemcích dvůr. Ten oddělen l. 1608 a byl pak s polovicí Strojetic statkem o sobě, jenž přikoupen l. 1653 k Nepomyšli (DZ. 308 N 18).

*

V **Zlovědicích** bývala tvrz, kteráž stávala u dvoru poplužného a nyní s povrchu zemského zmizela. Nejstarší nám známý držitel vsi jest *Bužek ze Zlovědic*, jenž r. 1356 nového faráře ke kostelu zdejšímu podával. R. 1370 byl pánem podacím Habart ze Žirotína. R. 1387 podávali ke zdejšímu kostelu dva patroni, *Johanka*, vdova po *Janovi Kladivovi z Chrašťan*, a *Petr z Buškovic*, takže nevíme, komu ves tehda patřila. Zdá se nám však, že to byla Johanka svrchupsaná, jejížto syn (?) *Vaniš z Chrašťan* r. 1395 a 1396 s vládykami Buškovským a Brusským nového faráře Zlovědického volil. R. 1414 seděl na Zlovědicích *Zikmund z Hluban*.

*

V století 15. dostala se ves *Henigarům z Eberka* a ku konci téhož století zboží bylo rozděleno na několik dílův. Dva lány a čtvrt dědin kostelních patřily kostelu zdejšímu, tvrz s dvorem a několik dvorův kmetcích patřilo několika bratřím a konečně podací kostelní s dvory kmetcími, jeden dvůr poplatný a dvůr kmetcí v Neprobylicích patřily *Jiříkovi Henigarovi z Eberka*. Když tento zemřel, spadl jest díl jeho na krále a ten je udělil *Václavovi Čečovi z Nemyčevsi*, jenž jest r. 1499 na jmenované zboží zveden (Lib. conf., erect., Arch. český I 356). Část tato jest bezpochyby onano, již držel v 16. st. *Ruprecht z Haugvic* ke zboží svému Lukovskému, an r. 1546 Mikuláši z Globu prodal ves Zlovědice. Tvrz sama patřila na počátku téhož století *Zábruským ze Všechlap*. *Slavibor Zábruský*, zděditv Zlovědice po otci svém a držev ji mnohá leta, prodal r. 1546 (vkl. v pond. před sv. Janem Křt.) Zlovědice tvrz, dvůr popl. s popl., s příkopem okolo tvrze a podacím *Mikuláši Globnarovi z Globu*, jenž tudíž oba díly Zlovědické spojil. Nástupce jeho *Zikmund Globnar* prodal (1564) tvrz »Lobetice« s dvorem popl., vsí, podacím, krčmou *Jiříkovi Fictumovi z Fictumu* za 1500 kop. Trh tento se stal před r. 1560, nebo tehda Jiřík, píše se seděním »na Zlovoticích«, koupil Dolanky a Vysoké Třebošice celé. Nástupce jeho *Volf Bernart Fictum z Egerberka* prodal r. 1604 »ves celou Lobotice s podacím, krčmou, ves Vysoké Třebošice s krčmou, tvrz Lobotice s příkopem vodou opuštěným, dvůr vystavěný atd.« *Jindřichovi Štampachovi ze Štampachu* a na Nepomyšli, jenž Zlovědice s panstvím svým Nepomyšlským spojil. R. 1623 stála zde ještě »tvrzka«, ale nedostavši později potřebné opravy, spustla (DZ. 7 K 15, L 1, 55, E 4, 132, L 24, 250, J 14, Heber VII 155).

*

Ve **Dvercích** měla vrchnost Nepomyšlská zámeček, jenž, byv opuštěn, předělán na sýpku. Avšak tvrze tu do r. 1620 nebylo.

*

Kolešov jest nyní dvojí, *Velký* v osadě Strojetické, *Malý* u Žlutic. Tento připomíná se již l. 1239; byl sice vladyčím statkem, ale tvrz se tu nepřipomíná. V onom bývala manství ke Křivoklátu a tvrz, jejímž prvním majitelem tušim byl l. 1319 *Albert Lintvurm z Chlumčan* (Reg. III 220, 266). Ten ji l. 1320 zákupným právem vysadil. L. 1410 odumřel tu statek po Bedřichovi z Řepan, k němuž se čtyři zemané z Řepan připovídali (DD. 14 f. 83). L. 1454 vládl tu *Jan z Lipence*, jenž Kolešov (1471) třem bratřím též z Lipence zapsal. Jeden z nich, Jan mladší, vzdal Kolešov (1486) *Zikmundovi Hromadovi z Boršic* a ten pak jej prodal l. 1499 *Jiříkovi Úlickému z Plešnic* (Arch. č. II 476, Arch. mus., Dsky manské Křivoklátské). Nedlouho potom (asi ok. l. 1520) dostal se Kolešov ke Strojeticům a patřil k nim přes půl století. L. 1583 odprodán k Petrovicům, ale l. 1591 koupen od *Zdislava Údrckého z Údrče* (DZ. 21 Q 1, 91 E 22). Tento tu vyzdvihl novou tvrz a prodal Kolešov l. 1601 *Volfovi Běřkovskému z Šebířova*, jenž

brzo potom zemřel. Od dědicův koupil jej *Beneš Libšteinský z Kolovrat* (1603) a připojil k Hokovu. Dostal jej za díl syn jeho *Jaroslav Julius*, ale tomu l. 1623 zabrán a prodán k Nepomyšli (DZ. 153 F 23).

*

Ves **Třebušice** jmenovala se ode dávna tak a teprve ke sklonku 15. st., když si je Němci pletli s Třebečicemi, dostala příjmění Vysoké. Jak se zdá, patřila l. 1226 *klášteru Dokzanskému* (CDB. II 284). Na tvrzi zdejší seděl l. 1388 *Vyšemír z Mašťova*, jenž se s farářem Velkoveským o desátku smluvil (Lib. erect.). *Ctibor z Libiše* a na Mašťově prodal l. 1408 tvrz a ves celou Třebušice (kromě jistého platu) *Martinovi Pitrkaufovi* Žateckému (Rel. tab. II 53). Odtud nám držitelé tvrze, která snad v 15. st. zanikla, nejsou známi. Král Vladislav zapsal l. 1474 ves Třebušice *Vácslavovi Vlčkovi z Čenova* a *Zikmundovi*, bratru jeho, do života (Reg. král. č. 1889). Ves patřila pak v 16. století ke Krásnému dvoru a odprodána l. 1560 ke Zlovědicům (DZ. 55 E 4), od nich pak l. 1595 k Nepomyšli (DZ. 178 P 10).

*

V **Holeticích** (jihozápadně od Nepomyšle u Luk) bývala tvrz, na níž seděl l. 1409 *Hrzek*, purkrabě Petršpurský (Lib. erect.). Později seděl tu *Zvěst z Ejstebna* († j. 1484), na jehož statek jako odúmrť provolaný táhli se příbuzní jeho jménem sirotkův Zvěstových. L. 1540 držel Holetice *Jan Zumr z Herstošic* (DD. XVII 357, Arch. musejní) a po něm dědili synové jeho *Jáchym*, *Mikuláš* a *Jindřich*, kteří si je l. 1581 ve dsky vložili (DZ. 252 C 2). L. 1592 držel je *Jan Jiří* z téhož rodu a týž prodal tvrz »Holotice« l. 1606 *Adamovi ze Štampachu* (DZ. 135 E 24). Jeho nástupce *Asman starší* prodal Holetice, jak se zdá, vrchnosti Nepomyšlské, neb l. 1623 patřila k Nepomyšli »tvrzka v Holeticích«.[1])

*

Tvrz Budiš. Severozápadně od Nové Vísky a jihozápadně od Něm. Rohozce jest samota a myslivna, Schützenhäusel. Pod ní jest široký a mělký úval, ze tří stran lesy zavřený, a v prostřed, však blíže k západnímu konci než k východnímu začátku, jest staré tvrziště porostlé hustým křovím a zavřené příkopem, v němž stojí voda. Místu tomu říká se Rundel, ale ta tvrz, která tu stávala, jmenovala se Budiš, jak svědčí jméno blízkého lesa, vyslovované nyní německy Wottischen. Kromě toho, že patřil ke Křečovu v l. 1424—1454 plat v Budiši a Budišský háj, není o té tvrzi nic známo.

*

V **Lužci** býval podle Schallera starý zámek. Byl-li tam, vznikl bezpochyby v 17. neb 18. století.

*

Ve **Mlýncích** jest zámek, jenž vznikl ze staré tvrze. Odtud pocházeli *Hanuš* a *Oldřich* (1407) a *Hajman* (1422), kteří spolupodávali kněží do Skytal (Lib. konf.) a 1454 *Harant* (Arch. Chebský). Odtud dlouho nic nevíme o Mlýncích. L. 1594 měl je *Vácslav Harant z Kořen*, ale snad z části jako poručník sirotkův po bratru svém Janovi. K ruce týchž sirotkův prodána *tvrz Mlýnce* (1614) *Vácslavovi staršímu ze Štampachu* (DZm 137 N 28, DZ. 188, H 18) a l. 1616 prodán témuž Vácslavovi také díl po Vácslavovi (DZ 190. L 28). Mlýnce drženy odtud k Valši a odděleny teprve l. 1638, když se bratří Štampachové dělili. Tehdá dostal *Ferdinand* Mlýnce a Vrbičku na svůj díl (Arch. ve Mníšku). Potomci jeho měli Mlýnce a Lužec až do vymření. L. 1704 zřízena tu kaple a l. 1733 vystavěn nový zámek.

*

Ves **Ležky** (u Lužce) jest starého původu, neb se čte (1057) již v základním listu Litoměřickém (CDB I 58, 365). K r. 1318 připomíná se zde pět vladyk »ze Lžek«, avšak l. 1395 jediný *Mikeš z Hedčan* (Tab. vet. 178, DD 18 p. 21). On i jeho potomek *Oldříšek* (1428—1447) měli i Ležky i Hedčany (Arch. český II 69, III 499, Arch. v Budějovicích). Oldřich zapsal Hedčany l. 1447 svým strýcům Tistům z Libšteina a zemřel před r. 1454 (Arch. Český III 530). Komu zapsal Ležky, není známo. L. 1474 měl je *Jan Chotek z Chotkova* a koupil tehdá rybník u Lubence. Po něm měl Ležky (1507) *Petr*, snad syn a po něm (1527) *Vácslav*, jenž si tvrz Ležky l. 1543 v obnovené dsky zemské vložil (Rel. tab. II 367, výsady Jesenické v arch. Hradeckém, Arch. Plzeňský, DZ. 250. D2) Synové jeho *Jan*, *Jiří* a *Zikmund* prodali Ležky (1568) *Kateřině Heršteinské z Kolovrat* (DZ. 16. F 27), kteráž se pak zapsala (1572) *Jiříkovi Heršteinskému z Velhartic* manželu svému, avšak ten prodal je již l. 1584 *Kryzeldě Švamberkové z Lobkovic*, která měla blízké Libkovice a od r. 1587 také Chýše (DZ. 17. K 14, 22 K 24). Ležky zůstaly odtud do r. 1651 při panství Chýšském a tvrz šetřena tak, že mohla býti l 1651 přidělena z části panství *Zikmundovi Norbertovi z Vacinova*. Když tento l. 1656 statek svůj prohospodařil a Ležky odhádány byly, vidělo se ještě, že tvrz byla přestavěna z bývalé věže (DZ. 28 B 18, 70, N 29.). Ležky měl pak Petr Cetl z Lilienperku a od r. 1667 rod Wallisovský. Později přikoupeny k Lužci a Mlýncům.

*

U vsi **Vidhostic**, nedaleko Lubence a Valče vypínají se proti sobě s obou stran potoka dva dosti vysoké okrouhlé pahrbky, z nichž pahrbek západní (Starý zámek) objat jest širokým příkopem. Z vladyk první se připomíná l. 1252 *Radim*. Ve 14. století bylo tu několik statečků a proto ve Vidhosticích několik držitelů najednou (Mitth. d. V. D. I 34, Lib. conf. fary Vidhostice, Příběnice a j.). Z těch jeden byl Žák a synové jeho byli Martin, jinak *Aleš*, jenž v l. 1380—1413 na rozličných místech byl farářem a *Jan Kumpanec*, kteří ještě l. 1413 část drželi S nimi tu seděl *Racek* († 1413) a *Martin*. Od Jana Kumpance pocházeli bratří Aleš a *Diviš Kumpanec*, z nichž tento (1437 atd. držel s jednotou Poděbradskou (Lib. erect. DD 61, str. 202 329 Arch. č. V 267, Arch. v Budějovicích), tuším týž, který byl l. 1465 purkrabí na Ryžemberce. Od r. 1473 držel velkou část vsi *Bedřich*, řečený *Aleš z Valče*, tuším s tvrzí a následoval po něm *Jiří Úlický z Plešnic*, jenž se v l. 1499—1509 seděním ve Vidhosticích psával (Rel. tab. II 364, Manské knihy křivoklátské, kopiář kladrubský). Že ale Úličtí drobné statky skoupili, viděti odtud, že si *Jan Ulický* (1543) tvrz, dvůr a ves celou Vidhostice znovu ve dsky vložil. Odtud o Vidhosticích nevíme až k r. 1587, kdež je držel *Jiřík Údrcký z Údrče*. Žil ještě 1604. Po něm drželi Vidhostice l. 1615 *Jan Jindřich* a l. 1624 *Bohuslav Šťastný*. Po tomto zůstala dcera *Alžběta* vdaná *Kocova*, která l. 1646 bez dědicův zemřela. Uvázali se tedy ve Vidhostice nejbližší její příbuzní Jiří Bedřich, Adam Šťastný a Zdislav Ferdinand; ti pak prodali Vidhostice za několik měsíců *Janovi Ludvíkovi Nesslingerovi v. Schelchengraben* (DZ 90 J 24, Vidhostice, 132. H 30, 142. B 5, 250. D 2, 309 Y 15, Rozvr. sbírek). Potomci jeho seděli tu po 17. stol. Od počátku 18. st. patřily pánům ze Štampachu. Držitelé 16. stol. měli tvrz při dvoře, z níž povstal později zámek, ale i ten zanikl.

---

[1]) Jiná ves téhož jména v osadě Stranské jmenovala se česky Vlhostice neb Úhostice a překřtěna od Němcův na Holetice.

LITOMĚŘICE HRAD.

Město Litoměřice bylo samo prvotně hradem, t. j. místem opevněným a podhradím k němu náležejícím.[1]) Asi okolo r. 1230 založeno novověké město s novými právy městskými. Snad hned aneb nějaký čas potom vystavěli králové na severozápadní straně města, kdež bylo třeba pro nepříznivou polohu zvláštního opevnění, malý hrad, jenž se prostě hradem (nyní Rade) nazýval. První zmínka o témž hradě děje se teprve r. 1359, kdež jej král Karel »unser haus« nazývá. Na tomto hradě sídleli bezpochyby Jarek z Valdenberka, purkrabě, a Jan z Sebuzína, sudí kraje Litoměřického.[2])

V městě hrazeném požívali úředníci ochrany, jsouce nyní na místě bezpečném uvnitř hranic městských. Purkrabí svých a služebníkův hradských vzpomíná Karel IV. výslovně r. 1359, přikazuje jim, aby desátek z vína vybírali a na hradě uchovávali, a syn jeho Václav také k r. 1379 a 1384 purkrabí vůbec připomíná. Úřad purkrabský vždy ještě hleděl k dozorství nad hradem a statky králi v kraji patřícími. Čím více těchto ubývalo, tím více také zanikala moc purkrabí. V okolí Litoměřic byly ještě vsi Želetice, Mlékojedy, Prosmyky, Keblice, Tlučeň a Čeřeniště buď cele buď z části zbožím královským. Naproti tomu zůstával úřad sudího u veliké vážnosti. K jeho soudu stáli poddaní kraje, pokud nepatřili ke zboží proboštův Litoměřických, Vyšehradských neb Dokzanských, kteří byli vyňati z moci úřadův. Jak mnoho si duchovní tito na exemcích svých zakládali, dokazuje mimo jiné i to, že za časův Karla IV. někteří poddaní jistého Pražského kanovníka od lidí Želkovských k soudu Litoměřického úřadu pohnáni byli, načež arcibiskup děkanu Všech svatých tamže nařídil, aby sudí pod trestem exkomunikace lidi pohnané před soud kanovníkův postavil. Mimo to již záhy světští pánové práva, poddané své souditi, nabyli, čímž posléze moc sudího až k nepoznání ztenčena byla. Vedle úřadu zachovaly se v Litoměřicích ještě za Václava IV. dsky krajské.

Král Václav zapsal l. 1397, 29. ledna *Alžbětě markrabince Míšeňské*, sestře své, hrad v Litoměřicích k obývání a k tomu komorní platy, totiž 200 hřiven z města Litoměřic, 200 z kláštera Dokzanského a 20 z tvrze a dvoru Lovosic, které se jí měly od sv. Martina t r. do života vypláceti.[3])

Hrad Litoměřický asi posledně choval ve svých zdech hlučné komonstvo r. 1420 a v letech následujících, když přední osoby toho věku město navštívily. Král Zikmund, očekávaje t. r. vojsko křižácké, cestoval sem a tam po severních Čechách, při čemž kolikráte do Litoměřic zavítal.[4]) Příštího roku přestoupily Litoměřice ke spolku měst kališnických a dán jim za hejtmana Hynek Kolšteinský z Valdšteina. Zdali však kdo sobě obydlí na hradě královském zvolil, nikde není podotčeno. Spíše víme, že hrad ten, na němž již purkrabí královští a jiní úředníci neseděli, v 15. století spustl. »Za tou příčinou daroval král Vladislav 1499, 11. listopadu *obci Litoměřické* v témž městě zámek náš pustý, z kteréhož žádného zvláštnieho užitku nemáme,« aby tam k potřebě města stavěti mohli, však s výminkou, »aby nám v tom hradě pustém nějakého místa nechali a je připravili, kde by se vína naše z desátkuov skládati a potom odtud k potřebě naší bráti mohly«.[5]) Častým opravováním a přestavováním obdržely asi stavby na místě hradu stojící svou nynější podobu.

Obec Litoměřická užila starého hradu k účelům hospodářským. V něm se nacházely byty úředníkův hospodářských, konice obecní, sýpky a skladiště slámy. V starých sklepích skládáno jest obecní víno, jež naléval šafář zámecký v prvním patře z mohutných, cínových konví. Na obou stranách hradu, totiž

---

[1]) Pomůckou: Jul. Lippert, Geschichte der Stadt Leitmeritz 1871. [2]) Reg. II 548. [3]) Arch. Drážďanský. [4]) Šíře o tom viz Lippertův spis str. 73—82 a roztroušeně v Dějích Palackého a v archivu českém. [5]) Arch. č. VI 580.

vedle branky a na krajním severozápadním rohu městské hradby zůstaly ještě dvě kamenné bašty a veliká věž okrouhlá, jež zůstavena byla spoustě. Jiné změny stavení to nemělo. Když l. 1665, 10. ledna starý hrad vyhořel, povstala nemalá škoda; neb mnozí měšťané, děkan a lidé biskupovi skládali zde svůj majetek, nemajíce dosti prostranství ve svých příbytcích. Ke sklonku 18. století rozprodávala obec mnohé ze svých dvorův a stavení a tak došlo l. 1779 i k tomu, že hrad prodán veřejnou dražbou Kryštofovi Francovi. L. 1838 prolomena hradba městská a udělána tu brána a l. 1840 zřízeny před hradem procházky.[1])

[1]) S hradem tímto nesmí se másti tak zvaný *Králův Hrádek*, dům č. 12 na náměstí, pocházející ze 16. st. Týž, patřící Šimonovi Aulíkovi z Třebnic, osvobozen skrze majestát (1650, 14. června) od městského práva a vysazen za rytířské sídlo L. 1726 zakoupen od obce (Pam. arch. IX 447, Lippert na str. 404, 419, 423, 458, 470, 511, DZ. 28 B 28, 143 C 27).

TVRZE OKOLO LITOMĚRIC.

Pokratice, velmi stará ves, připomínají se již v základních listech kostela Litoměřického (1057, 1218), který tu míval tři vinaře (ČČM. 1836 str. 331). Ostatek vsi od dávných dob roztříštěn byl na drobné vladyčí statky, jichž bylo v 16. st. pět až šest. Na jednom z nich seděl l. 1330 *Ota z Mimoně*, jenž pamatoval krále Václava II., se synem svým *Jiříkem* (Reg. IV 796). Od druhé polovice 14. st. byly Pokratice v držení vladyk *z Kamýka*, kteří pak se psali *Kamýkové z Pokratic* až do vymření. Snad je koupil *Jindřich*, bratr Jana, probošta Litoměřického; jisto jest, že je drželi pak Jindřichovi synové, totiž *Heník*, *Jindřich*, řečený *Harnušmistr*, *Jan* a *Pešek*. Pešek, odděliv se od bratří, měl statky v Záluží, Židovicích a Písečné, ale okolo l. 1380 i s dětmi svými zemřel (DD. 13 f. 165, 167, Rel. tab. I 487). Ke zboží jeho táhli se ostatní tři bratří, ale uhájili si jen něco z toho; statek Záluží dostali teprve l. 1389. Heník měl vsi Hlinnou, Babiny, podací kostela sv. Vojtěcha u Litoměřic a l. 1387 obdařil oltář v Ústí nad Labem (Borový, Lib. erect. III 293). Jindřich připomíná se od r. 1370 často. L. 1374 koupil vsi Žďár a Strážky (Tomek, Základy IV 145, DZ. 250 F 13). Po smrti bratrově ujal se poručenství nad sirotky, přichází pak v rozličných bězích soukromých a naposled l. 1406. Téhož léta zemřel (Tadra, Acta jud. V 234, 318). Zůstali po něm dvě dcery a syn *Mikuláš* (1408, Lib. erect.), o němž není nic známo. Po Janovi zůstal syn *Jan*, jenž držel l. 1402 Třeboutičky a l. 1408 Záhořany (Arch. kapit., Lib. erect.). Anna, vdova po Heníkovi, a syn její *Jindřich* prodali l. 1399 Hlinnou a Babiny (Lib. erect. XIII a 91) a vyskytují se pak jako patronové kostela sv. Vojtěcha a Jindřich ještě l. 1417 jako pán na Pokraticích (Lib. conf. Arch. Drážďan.). Zprávy o jeho potomcích jsou kusé. K r. 1454 dovídáme se o bratřích *Havlovi*, řeč. *Kamýk*, a *Janovi z Pokratic*, kteří obdrželi řečeného roku od Markety z Kuteřic zápis na její právo na několika vesnicích (Rel. tab. I 104).

Ok. l. 1540 žili bratří *Václav Jaroslav*, *Zikmund* a *Řehoř Kamýkové* a r. 1544 po Václavovi zemřelém dvě dcery *Mandaléna* a *Kateřina*. Ti všichni se r. 1544 o dědictví otcovské rozdělili, při čemž se tvrz hořejní či Henikovská Zikmundovi dostala. Bratr jeho Jaroslav ze svého dědictví r. 1573 prodal dvůr popl. a ves Babiny obci Litoměřické a r. 1576 doprodal jí podíly své v Pokraticích, Tlučni, Čeřeništi a Hlinném (Lippert str. 359), čímž obec řečená zvětšila podíl svůj v Pokraticích, jež před tím již k Píšťanům držela.[1]) Kateřina z Pokratic držela část vsi Pokratic s vinicí řeč. Starou a díl lisův, vinici řečenou Hrádek, čehož všeho r. 1553 sestře své *Mandaléně z Pokratic* postoupila. Od Mandalény pak dostalo se zboží toto Václavovi Rubinovi ze Šprincberka, manželu jejímu (DZm. 229 H 8). Mezitím seděl Zikmund na otcovské tvrzi s manželkou svou Kateřinou, jíž byl r. 1544 na tvrzi věnoval (DZ. 5 L 2). Zemřel r. 1552, 2. května, zůstaviv dceru *Evu* Henikovou, kteráž přikoupila r. 1575 tvrz pustou Hurtovskou a tak obě tvrze ve svém držení spojila. Již pak potom seděl r. 1589 z této rodiny jediný Ondřej Kamýk na svobodném dvoře v Pokraticích, poslední svého rodu.

Eva z Pokratic vdala se v prvním manželství za Matouše Mikulášovic a po druhé za *Víta Flavina z Rotnfeldu*, místosudí dvorského kr. Č., jenž po její smrti zboží Pokratické zdědil. Měl jedině dceru Annu z Rotnfeldu, která se vdala za *Linharta Kechla z Hollenšteina*, registrátora při dskách zemských. Oženiv se po druhé s Annou rodu neznámého, zemřel r. 1595 v dubnu; posledním pořízením odkázal obě tvrze Henichovskou i Hurtovskou vnuku svému *Janovi Kechlovi z Hollenšteina* (DZ. 27 K 3). R. 1618 – 1620, přidržev se stavův vzbouřených, přišel o jmění, ale brzo po odsouzení zemřel.

Císař Ferdinand II odevzdal r. 1620 a 1622 konventu *kláštera Sv. Maří Majdalény v Menším městě Pražském* »statky v rebellii konfiskované Henikovský a Helvikovský[1]) v Pokraticích v 10.000 kop míš., tvrz Malou Bašt a dům po Ondřejovi Rygerovi, rebellu,« a kr. místodržící to klášteru konečně r. 1651, 22. března ve dsky zemské vložili. Zatím však byli Dominikáni část těchto zboží prodali, totiž část zboží Pokratického, jež se tudíž dostalo do rukou Jezovitův. Smlouvou r. 1630, 20. března učiněnou koupil »tvrz a ves Pokratice« po n. Kechlovi od kr. místodržících *P. rektor koleje Soc. Jesu sv. Klimenta v Starém městě Pražském* i na místě všeho bratrstva (DZ. 150 K 8, Lippert S. 469, Bílek, Děje konf.). Hned potom koupili Jezovité několik domův v Litoměřicích s příslušnými statky a zahradami a r. 1631, 21. ledna byli sem první otcové téhož řádu uvedeni. Zboží Pokratické připojeno jest k panství Liběšickému, jež témuž řádu náleželo. Dvorček jeden v Pokraticích drželi Minorité Litoměřičtí a r. 1679 jim shořel.[2]) O posledních osudech tvrze není nám nic známo.

[1]) Jednu část vsi drželi také Stolinští z Kopist.

[1]) Václav Helvík z Velzova, měštěnín Litoměřický, byl mezi těmi, kteří r. 1623 na prvním místě pokutováni byli (Lippert S. 389), Jan Helvík byl ve IV. třídě pokutovaných (tamže 391). Oba byli bratří (tamže 475, kdež jsou členové rodu toho vyčtěni). [2]) Lippert S. 601.

Podle tvrze horní povstala za neznámé doby dolní tvrz. Sem klademe *Alše z Pokratic*, jenž se r. 1452 připomíná a na Jistrbech ještě r. 1456 seděl (Rel. tab. II 239, DD. 16 f. 316). Také i následující zpráva jen k této tvrzi dolejší hleděti může. *Vilém z Konic a z Kamýka* prodal r. 1461 v Pokraticích tvrz pustou, dvůr popl. s přísl. *Martinovi ze Trtice*. Po něm se připomíná l. 1487 nějaký *Mikeš* (Rel. tab. II 309, Arch. č. VIII 461).

Na počátku 16. století držel tvrz tuto, která se po rodině jakési Hurtovskou nazývala, *Jan starší z Vartenberka na Strakonicích*, nejv. mistr, a ještě r. 1535 na ni 200 kop Jakubovi Košťálovi z Litoměřic zapisoval. Potom ale ji prodal (tvrz pustou) *Karlovi z Duban* za 900 kop a vklad téhož zboží po shoření desk r. 1542 synu jeho a dědici Oldřichovi obnovil (DZ. 83 B 3 a 1 F 23). Řečený *Oldřich Dubanský z Duban* potom na Liběšicích a Ploskovicích a nejvyšší písař kr. Č. prodal r. 1570 »tvrz pustou v Pokraticích slove Hurtovská« *Martinovi Mikulášovi*, měštěnínu města Děčína (DZ. 60 B 7). Měštěnín tento pojal k manželství *Evu Kamýkovou Pokratickou z Pokratic* a bydlel s ní bezpochyby na tvrzi Henikovské. Po jeho smrti spadla tvrz Hurtovská odúmrtím na krále, poněvadž týž Martin byl opomenul řádné pořízení o ní učiniti; ale Eva toho dosáhla, že jí byla tvrz Hurtovská r. 1575 prodána (Arch. gub., DZ. 62 E 11) a připojila ji ke tvrzi Henikovské.

*

Do **Sebuzína**, jehož dějiny lze stopovati od r. 1251, klade Palacký (Popis str. 42) tvrz snad omylem, neb ačkoliv jest to věc možná pro 14. a 15. století, přece v pamětech není o tom zmínky, a v 16. století nemohlo tak býti, protože ves byla rozdělena mezi několik pánův.

*

V **Píšťanech** (staroč. *Piešťany*) byla tvrz ode dávna. Starší ovšem byla ves, jež se již v základních listech Litoměřických (1057, 1218) připomíná (ČČM. 1836 str. 332). Ve 13. a 14. století jmenovali se odtud měšťané Litoměřičtí, majíce tu statky (Reg. I 607, J. Lippert, Gesch. v. Leitmeritz 36, 152). Část vsi patřila do r. 1356 kapitole Pražské a odtud pánům z Pardubic (Arch. kapit.). Ke konci 14. st. patřily Píšťany *Anzelmovi z Ronova*, jenž na nich manželce Anežce věnoval. Syn jejich *Vilém* zapsal tvrz Píšťany napřed *Záviši z Klinšteina*, ale pak je prodal jakémusi *Mikulášì*, jenž byl v jich držení l. 1437, ale l. 1455 odsouzen, aby je vydal Bohunkovi, synu Závišovu (DD. 15 str. 309, Rel. tab. I 116). V l. 1487—1495 patřily Píšťany *Mikuláši Mladotovi ze Solopisk* (Arch. č. VIII 461, Paprocký o st. ryt. 242). Po něm následovali bratří *Ješek* a *Zdeněk*, tuším synové jeho, kteří se l. 1509 rozdělili tak, že každý z nich obdržel polovici (DZ. 2 A 39). L. 1526 držel tvrz *Jan Podvinský z Podviní* a obdržel od krále Ludvíka clo na Labi (Arch. c. k. dvorský). Kromě něho měli tu dvorce i jiní šlechtici, zejména 1539 Jan Tym z Pošky (Reg. kom. s.). Jan zapsal Píšťany synu svému *Bernariovi*, jenž se v ně po smrti otcově uvázal (DZ. 83 E 5). Nemoha statek udržeti, prodal jej l. 1543 v lednu *Hynkovi Krabici z Veitmile*, ale i ten tu dlouho neobstál a prodal jej *obci Litoměřické* (DZ. 41 L 8, 43 J 27.).

Litoměřičtí propadli l. 1547 své statky a Píšťany přešly v držení *krále Ferdinanda* (DZ. 8 F 5). Vrátil sice král městu některé statky šosovní a zádušní, jichž bylo potřeba k vydržování kostelův a jiných ústavův, statky pozemské jsou prodány. *Oldřich Dubanský z Duban* a na Liběšicích, podkomoří králové a hejtman hradu Pražského, koupil od krále Píšťany a jiné vsi. Smlouva o to učiněná r. 1550, 8. května, doplněna jest teprv vkladem desk zemských r. 1559, 4. března. Nabytí zase těchto statkův bylo přední tužbou obce Litoměřické. Po několika letech teprv vyplněny jsou tyto snahy a Oldřich Dubanský vyzískal dobrých peněz, když r. 1558, 31. května tvrz Píšťany s příslušenstvím *obci Litoměřické* prodal (DZ. 13 F 14, 20, Lippert 356, 357). Obec Litoměřická zůstala pak v držení Píšťan stále (kromě l. 1621—1628).

*

Ves **Velký Újezd** připomíná se v l. 1233—1281 jako přísl. Byčkovic (Reg. I 377, II 1163, Arch. Kralovecký). Ve 14. st. patřila *klášteru sv. Jiří* (Borový, Lib. erect. I 55) a od r. 1437 držena zase k Byčkovicům (Arch. č. I 505). V 16. st. byl Újezd příslušenstvím Ploskovic již dědičným. Při dělení Ploskovského panství l. 1575 dostal se Újezd s několika vesnicemi *Jaroslavovi Kostomlatskému ze Vřesovic*, jenž tu teprve tvrz vyzdvihl. Týž zemřel před r. 1611 a l. 1612 ujal statek starší syn *Adam Jiří*, splativ bratra mladšího Radslava (DZ. 187 M 8). L. 1623 odsouzen k manství a zemřel l. 1631 v Litoměřicích. V ten čas uvázal se v něj *Jan Habart*, strýc jeho, jenž se Sasy do země přišel. Po vypuzení Sasův odevzdán Újezd (1632) *klášteru sv. Michala* v Litoměřicích, jenž se ho od r. 1630 domáhal. Z tvrze vznikl nynější zámek (Bílek, Děje konf. 911—912).

*

Žitenice připomínají se již v základních listech Litoměřických. Král Vratislav daroval Žitenice *kostelu Vyšehradskému*, totiž ves celou s vinicemi. Až do r. 1285 měl je probošt s kapitolou společně, ale t. r postoupil Petr probošt zboží Žitenického kapitole a dostal za to díl její na Prachatickém cle (Reg. I a II). Kapitola druhdy zboží to na několik let pronajímala. Král Václav zapsal l. 1410 ves Žitenice s jinými vesnicemi *Haškovi z Robče*. Zástava ta přešla později na *Jakoubka ze Vřesovic*, jenž se ještě l. 1454 v držení jejím nacházel (Arch. č. II 453). Avšak i on se jich vzdal a patřily později Roupovským. Král Vladislav potvrdil l. 1401 Žitenice *Janovi z Roupova* a jeho synům (Arch. kapitolní). Po něm je měli jeho synové a potom vnuk *Petr*, jemuž král Ferdinand 1540 na tvrzi Žitenicích peníze připsal (Arch gub.). Stála tu tehda tvrz, bezpochyby již od kapitoly založená. Jak se zdá, zastavil Petr zboží Žitenické *Jindřichovi Brozanskému ze Vřesovic*, jenž se l. 1555 v jeho držení nacházel (Reg. kom. s.). Po smrti Petrově chtěli poručníci Žitenice vyplatiti, ale Jindřich jim v tom dělal těžkosti. Teprve nařízením soudu zemského byl donucen (1556), aby Žitenic sirotkům postoupil (DZ. 51 J 19). Synové ti, *Václav* a *Jan* starší, uvázali se asi l. 1560 v Žitenice, k nimž i část Trnovan připojili. Pak seděl Václav na mlýně a Jan na tvrzi. L. 1576 a 1577 obesíláni od probošta Vyšehradského, jenž chtěl Žitenice vyplatiti (Reg. kom. s.). Václav natropil se drahně výtržností a násilně se choval; není divu, že při jeho smrti (1578) poznamenal městský písař Litoměřický: »Těšte se! Lépe, než aby ještě několik byl zabil« (Lippert, Leitmeritz 516). Jan spravoval pak Žitenice za sebe a děti Václavovy. Zemřel před r. 1589, zůstaviv tři syny, *Petra*, *Jana* († j. 1592) a *Viléma Václava*. Petr byl poručníkem bratří, ale l. 1580 se smyslem pominul (Reg. kom. s.). Zůstal naposled jen Vilém Václav. Tomu konečně král Rudolf II. r. 1611 Žitenice

proti vyčtění 7000 kop míš. v dědictví zpupné uvedl.[1]) Václav Vilém někdy zůstával s chotí svou Alenou Švihovskou z Ryzemberka na Žitenicích, více však za příčinou působení svého v Praze a jinde se zdržoval, neb stavové protestanští měli v něm rázného a odvážlivého vůdce. Mezi osobami r. 1618 působícími stojí on v popředí, a byv direktorem království, stal se za krále Fridricha nejv. kancléřem, pročež po bitvě Bělohorské rychle ze země prchnouti musil. Jméno jeho se čte na třetím místě mezi uprchlými rebelly, kteří r. 1621, 5. dubna hrdla, statkův a cti odsouzeni byli. Václav Vilém jen ještě jednou Žitenice spatřil, když r. 1634 Švédové do Litoměřic vtrhli, ale jen proto, aby, zahalen tmou šílenosti, zde zemřel. Svědek očitý, měštěnín Litoměřický Jan Heliades, ve svých pamětech o něm takto poznamenal: »Dne 10. září upadl vys. ur. p. V. V. z Roupova pro své mnohé praktiky v nemoc a tak se smysly a rozumem pominul, že syrové ptáky jedl a svému služebníku kázal, aby mu vlasy ostříhal, sám si pak vlasy s hlavy se strašným řvaním rval.« Zemřel v Litoměřicích v Kandorském domě (č. 139) a mrtvola jeho zavezena jest do Drážďan.

Zboží Trnovanské Václavovi vzaté koupil od kr. komory Volf ze Vřesovic. O Žitenice hlásil se hned na jaře r. 1621 Jan Chrysostom Kilian, probošt Vyšehradský, a Jan Sixt, probošt Litoměřický, též je nařikal. Rozhodnutím císařským postoupeny Žitenice *proboštství Vyšehradskému*, jemuž posud náleží. Ale v třicítileté válce nejen tvrz, nýbrž i celý statek velice trpěl, že se dlouho nemohl zotaviti. Ještě r. 1657 bylo v Žitenicích 49, ve Lbině 20, ve Skalíci 9 a v Trnovanech 17 rodin, a to nejvíce přistěhovalých neb poněmčených. Na místě spustlé tvrze vystavěna jest sýpka a domek (Lippert).

---

[1]) DZ. 135 G 10. Od r. 1590 kapitola Vyšehradská všelijak o to usilovala, aby jí Žitenice vráceny byly, ale nikdy toho nedovedla (Reg. kom. soudu).

KALICH HRAD.

Nedaleko Třebušína nad koncem téže vsi, jenž slove Kalich, jest hora Kalich, jež se vypíná z podstavce, na všechny strany se volně snižujícího. Na její jihovýchodní straně jest odstavec na role vzdělaný, jenž se však k Třebušínu strmě sklání skrze útesy skalní. Na lesnatém temeni této hory stával *hrad Kalich*, k němuž vedly cesty posud zachované, totiž vozová cesta od Třebušína, která, jdouc podle hory do výšky, náhle se otáčí, jíž lze přijíti až k místu bývalé *první brány*. Hrad stával na strmém, nedostupémn skalisku, kteréž bylo hlubokým sedlem na dvé rozděleno. Tam, kde souviselo skalisko to s výšinou, a to jen šíjí na jedné straně skalní stěnou, na druhé strmou strání utvořenou a zúženou, stála brána, jediný tedy možný přístup ke hradu. Na druhém konci šíje byla *druhá* brána. Od brány k bráně šla na té straně, kde nebyla nedostupná stěna, hradba. Brána tato sesula se a vjezd pohřben v ssutinách, avšak lze v nich spatřiti ještě končitý oblouk vjezdu. Také zdi brány ještě stojí. K ochraně této brány stála na skále *okrouhlá věž*, z níž zbyly jen základy. Z těch lze seznati, že měřila 13 m. v průměru. Staří pamětníci před sto lety vypravovali, že bývala věž ta tehdy dosti vysoká a že mívala tvar kalicha, který docílen byl tak, že kladeny vrstvy povydané na krákorce, a tomu rozuměli tak, že zakladatel tu chtěl míti daleko viditelné znamení své víry, a že odtud také hrad své jméno obdržel.

Od druhé brány a věže vycházely hradby a táhly se až k jihozápadnímu nejvyššímu skalisku, na němž bylo obydlí, a k severovýchodnímu skalisku. Pod nimi jest prostor 95 m. zdéli a 28 m. zšíři, na jehož nejnižším místě byla nádržka pro vodu, jež tu hojně vyvěrala a ještě skalní rozsedlinou prýští. Na jihozápadním skalisku bylo *čtverhranaté*, bezpochyby věžovaté stavení (11 m. zdéli a 9 m. zšíři), z něhož zbyly jen základy a malý kus zdiva. Na druhém skalisku, od předešlého hlubokou rozsedlinou odděleném, není zbytkův, snad tu bylo jen místo k postavení děl.

O *sklepu*, kterýž na hradě býval a již dávno jest zasut, vypravovali pamětníci před dávnými lety toto: Když se tu kopalo (1621) po pokladech, přišli na tři polosbnilé sudy, jež byly rumem zasypány. O tom učiněno oznámení správci Kalfusovi, který bydlel v Třebušíně, a ten dal dubové dužiny sudův rozebrati. První byl prázdný, druhý, mnoho rozbitý, naplněn byl jen vinným kamenem, ano víno vyteklo; třetí byl celý také s vinným kamenem, ale když jej navrtali, vyteklo 5 žejdlíkův vína. Z toho dán žejdlík biskupovi Litoměřickému, žejdlík krajskému hejtmanovi, žejdlík veliteli v Terezíně a dva žejdlíky Františkovi Karlovi Kreslovi z Gvaltenberka, majiteli statku.[1])

Hrad Kalich,
dle obr. Hebrova z 40. let min. století.

Ves Třebušín pod samým Kalichem stála již l. 1169, jsouc statkem *Blehovým*.[2]) Později patřil ona i okolí její *řádu křižovníkův Pruských*, kteří bezpochyby i zdejší kostel a faru založili. Vladyka Matěj ze Zábabčí koupil od nich roli u Třebušína, z níž konal povinnosti jako každý sedlák.[3]) Od řádu založen bezpochyby dřevěný srub na Kalichu na způsob nějaké tvrze.

I stalo se l. 1421, když

---

[1]) Brantlův popis u Hebra (IV 231), Toman v Pelclově almanachu na str. 212 a v Husitském válečnictví 295. [2]) CDB. I 218. [3]) Arch. Drážďanský.

Pražané dobyli Jaroměře dne 15. května a potom domů se vrátili, že Žižka, od nich se odděliv, zaměřil k Litoměřicům; ale nežli k nim přilehl, opanoval dřevěnou tvrz na vysoké hoře, jíž dal jméno Kalich.[1]) Ještě t. r. založen tu nový kamenný hrad, třebas nebyl docela dostavěn.[2]) Žižka jej odtud pokládal za svůj majetek a psal se odtud až do smrti Jan Žižka z Kalicha. Tak se nazýval i jeho bratr Jaroslav, snad proto, že byl nedílným aneb proto, že na témž hradě zůstaven jest s posádkou.[3])

V létě r. 1421 nastrojena jest druhá výprava křižácká proti Čechům, a to v neobyčejné síle. Vojsko Míšeňské, sesíleno lidem pánův domácích, kteří byli pod jednou, opanovalo Chomutov a Kadaň a potom přitrhli k Bílině. Současně vytrhl do pole Zikmund z Vartenberka, držitel Děčína a rozsáhlých zboží, a přilehl ke Kalichu jakožto nejsevernější pevnosti strany pod obojí. Mezitím byly 13. září dvě částky obce vytáhly, aby Bílinu vyprostily. Míšeňští, nedočkavše jich, strhli s pole, aby se spojili s vojskem říšským u Žatce, a Zikmund, ztrativ oporu, upustil též od obléhání Kalicha a vrátil se domů.[4]) Nic mu neprospělo, že mu král Zikmund (1422, 27. listopadu) Kalich s Pannou a Byčkovské zboží zapsal, aby z toho 200 kop úroku vybíral.[5])

Ke konečnému dostavění Kalicha snad došlo l. 1423, když tu Žižka bydlel. O jeho přebývání tu poučeni jsme starou pamětí, totiž že lid obecný v Hradci Králové klonil se k Táborům, ale nemohl to projeviti, protože hrad a vládu v městě měl Diviš Bořek z Miletínka; avšak když odtáhl l. 1423 s jinými pány do Moravy, zůstaviv v Hradci bratra svého Jetřicha, vyslali Hradečtí tajné posly k Žižkovi, meškajícímu tehda na Kalichu, a prosili jej, aby přijda, uvázal se v jich město. To se také stalo.[6]) Kalich zůstal pak v držení strany pod obojí, a zejména strany n. Žižkovy či Sirotkův. Když Mikuláš Dachs byl propuštěn z vězení (1431, 9. prosince), slíbil se stavěti na některých hradech v Boleslavsku, ale tak, kdyby ty hrady obehnány aneb ztraceny byly, aby se stavěl na Kalichu.[7])

Posádka na Kalichu znepokojovala krajinu i po r. 1434 a bezpochyby ještě r. 1436, když mír v zemi nastal. Císař Zikmund proto »koupil« Kalich a ještě jiný hrad, aby byly zbořeny, jednak že byly úkrytem pro loupežníky, též i proto, že nepatřilo k nim dosti důchodův, z nichž mohla se obrana jich platiti.[8]) Císař toto sám povídal a tuším, to vše byl jeho úmysl. Asi současně (1437, 4. března) zapsal *Heníkovi z Valdšteina* zboží Byčkovské, ale není tam Kalich jmenován.[9]) Z jiného zápisu jde na jevo, že byl Heník, ač pod jednou, držitelem Kalicha a s ním, jak se zdá, *Janek Řítka z Bezdědic*, bývalý hejtman strany pod obojí. I zdá se, že Řítka byl posledním hejtmanem strany pod obojí, že vzdal Kalich Heníkovi a byl mu proto soukupem.

Bezpochyby neuposlechli ti rozkazu císařova, aby byl Kalich zbořen, a proto vytrhl Zbyněk Zajíc z Hazemburka, hejtman kraje Litoměřického, s pomocníky a lidem krajským, oblehl a dobýval hradu Kalicha, nedobyl ho však. A protože Heník a Řítka potom kraj plenili a z toho války vzešly, působeno na obě strany, aby přišly na opravce (1438, 4. července). Výpověď opravcův není nám známa.[10])

Kalich držel potom *Vilém z Ilburka*. L. 1444 učinil s posádkami Děčínskou, Sloupskou i jinou vpád do Žitavy, jenž dobře nevypadl a o němž již v dějinách Sloupu vypravováno.[11]) L. 1449 stal se pánem na Novém Šumburce.

V ty doby, jak se zdá, byl již Kalich dědictvím zpupným; v nepokojných těch dobách střídali se držitelé velmi často; po válečnících, kteří mocí hrad opanovali, bezpochyby jiní přicházeli, jimž byl postoupen, a konečně jej měl ku konci 15. století *Ješek Svojanovský z Boskovic*. Jakýsi *Petr* pohnal Ješka r. 1496 do soudu zemského, jako by mu mocí držel hrad, proti čemuž arci se mohl omlouvati Ješek tím, že ten hrad od předešlých držitelův, od nichž mu byl postoupen, za pokojných let bez naříkání držen byl. V ten smysl také vyšel nález soudu zemského, a Ješek zůstaven v držení hradu. Zpráva o tom i tu zajímavost do sebe má, že nám ukazuje, že byl hrad Kalich tehda neporušen.[12]) Ale v následujícím století již byla zde pouhá zřícenina, kterouž ani tehdejší paměti nepřipomínají. Připadl k zboží Ůštskému a s ním se dostal později k Liběšicku. R. 1783, 22. listopadu prodala c. k. administrace komorních panství v Čechách od panství Liběšického horu Kalich Františkovi Karlovi Kreslovi svob. pánu ze Kvaltenberka, jenž ji připojil k statku svému Třebušínskému.[13])

---

[1]) Vavřinec z Březové, Font. r. Boh. V 483. Ačkoliv všichni posavadní badatelé Vavřinci víru dávali, přece tomu odpírali Heber (na str. 230) a Lippert (Gesch. v. Leitmeritz 169—170), že by byl Žižka horu Kalichem pojmenoval, ale vším právem to opravoval Zoubek (Pam. arch. VI 243). Námitky proti zprávě Vavřincově jsou nicotné. [2]) Vavřinec z Březové nazývá jej l. 1421 ke dni 13. září novým hradem Kalichem. [3]) Arch. český I 209, III 247, 301, Toman, Žižkův listář (VUS p. 1893 XVI), K. Čermák, Listy Žižkovy. [4]) Vavřinec z Březové, F. r. B. V 511. [5]) Arch. český I 545. [6]) Palacký III b. 188. [7]) Rukopis XI A 14 bibl. Pražské. [8]) Joh. de Turonis registrum actorum in legationibus a sacro consilio p. 854. [9]) Arch. český I 505. [10]) Arch. český VII 636. [11]) J. v. Guben, Scr. rer. Lus. I 70. [12]) Rel. tab. I 206. [13]) DZ. 605 D 18 L. 1623 patřil Kalich k Ůšti a později k Liběšicům. L. 1669 připomíná se »les a kopec Kalich, kde zámek stával«. Ves *Třebušín* patřila ode dávna k Byčkovicům a s nimi připojena k Ploskovicům. Když tyto 1574 mezi nápadníky rozděleny, dostal se za díl *Oldřichovi Hostakovskému z Arklebic*. Od jeho dědicův dostal se *Smilovi Kapliři ze Sulevic*, jenž jej l. 1623 propadl. Tito držitelé měli tu »tvrzku«, t. j dům k obydlí.

SVADOV HRAD.

Od Ústí nad Labem uhýbá se řeka tato náhle k východu do soutěsky pod Kramolskou skalou a vstupuje do krajiny, kterou lze přičísti k nejkrásnějším krajinám Čech. V této krajině, kde se malebné stráně a zelené úpady střídají, leží dvě vesnice Svadov a Velké Březno, odděleny jsouce horou Hradištkem, jako v zahradě, z níž vyniká věž kostela Svadovského. Ve Svadově pak stával hrad a z něho se vyvinul zámek, nyní pustý. Není malebný, ale jest zasmušilý, protože je v živoucí přírodě a veselém okolí.

Ze starého hradu nezbylo nic kromě toho, co je pod zemí na tom místě povýšeném, které jest skorem v rovnosti s krovy okolních chalup. Co ještě hrad připomíná, jest příkop na východní straně, přes nějž je most; příkop jest již ode dávna zanesen a proto mělký. Branou prostou, která má na sobě patrný ráz 17. století, přichází se do bývalého nádvoří, nyní v pole a zahrady proměněného. Ve zdi severní, která zbyla z bývalého stavení, jsou výklenky, ale též asi ze 17. věku. V severozápadním rohu jest zřícenina stavení do čtverhranu založeného, které mělo jedno poschodí. Střechy není a stavení s omítkou a okny stojí skorem do rovnosti. Na zadní straně byla kaple, k níž byla přistavěna věž. Jižně od tohoto stavení stála hrubá věž okrouhlá, jak svědčí staré plány. Spodek její je jistě pod zemí. Podle starých plánů byl všechen zámek zdéli asi 55 m. a zšíři asi 42 m.

Svadov[1]) jako ves připomíná se od sklonku 12. st. nejednou.[2]) Byv dlouho v držení *řádu sv. Jana*, odňat jemu od některého krále, aby byl opevněn. Vystavěn tu hrad, který však od Kunhuty, vdovy po Přemyslovi II., zase řádu navrácen.[3]) Když však Otík Braniborský žádal, aby mu za vydání kraleviče Václava byly zastaveny některé hrady, byl mezi nimi i Svadov; avšak k zástavě nedošlo, poněvadž ji císař Rudolf (1283, 23. srpna) zrušil.[4])

V držení pánův *z Vartenberka* dostal se Svadov buď s Děčínem aneb o sobě, a to tak, že dán v manství; měli jej pak *Jan* a *Beneš*, synové Jana, l. 1316 zemřelého. Když se ok. l. 1350 dělili, dostal se Benešovi kromě dílu Děčína hrad Střekov se Svadovem a byl pak Svadov příslušenstvím téhož hradu.[5]) Proto také potvrzen Benešovi l. 1370 s panstvím Střekovským i »dvůr Svadov«.[6]) Příslušenstvím jeho zůstal až do počátku 15. století; ale kdežto ves s podacím se dostala se Střekovem v držení krále Václava a připojena ke Blansku,[7]) Zikmund z Vartenberka, podržev ze všeho panství Střekovského jen dvůr »Svadov«, prodal jej *Mikuláši z Okoře*, nejv. písaři, což král (1414, 6. června) potvrdil, přidav milost, aby po Mikuláši i dcery děditi mohly.[8]) Ze dcer Mikulášových, jenž v l. 1415—1416 zemřel, dědila Svadov *Dorota*, tuším starší. L. 1442 přijala Kláru, dceru Otlína, zlatníka v Praze, tetku svou, na spolek manství Svadovského a obě pak přijaly na spolek Pavla Ebrzvína z Nekmíře a Ctibora ze Zhudovic, místokomorníka.[9]) Právo to přešlo pak z části na Elišku, jinou dceru Otlínovu, která pak zase právo své jiným osobám

Plán Svadova z r. 1720,
upravený podle nákresu a přídavku k Tscherneyovým Dějinám Svadova.

Vysvětlení: 1. Příjezd k bráně. 2. Přední dvůr. 3. Vrátnice. 4. Pivovar s kašnou. 5. Dvůr, obsahující chodbu a 4 světnice. 6. Hradní dvůr. 7. Velká věž s přístavkem. 8. Palác, obsahující žlutý pokoj a tabulnici. 9. Přístavek s kuchyní a prádelnou. 10. Zahrádka kdysi stavení

---

[1]) Pomůckou: T. A. Tscherney, Geschichte v. Schwaden, nejdůkladnější monografie ze severních Čech. [2]) CDB. I 293, II 360, Reg. II 122[4]. [3]) Formulář Dobešův č. 248. [4]) Arch. Svatováclavský. [5]) Tak jde na jevo z dřevního a potomního stavu. L. 1363 byl tu Beneš patronem. [6]) Z toho lze souditi, že pozdější zámek byl opevněný dvůr s hrubou věží a palácem, avšak l. 1383 slove zase munitio a l. 1400 vorberg. [7]) Proto jsou Bohuše ze Zvěřince l. 1418 a Hynek z Chotěšova, purkrabě, l. 1426 patrony ve Svadově. [8]) DD. 61 str. 305. [9]) Tamže a Arch. český III 526.

zapisovala. Zdali tu zapisováno jen holé právo aneb zdali Dorota zůstala ve skutečném držení Svadova, není známo, avšak lze o tom pochybovati. Spíše se zdá, že i hradiště Svadovské držiteli hradu Blanska zabráno, aspoň Jan z Vartenberka měl »tvrz Svadov« do smrti a po něm jeho dědici. Změny následující vypravovány již při dějinách Blanska (na str. 321). K rozdělení obou přišlo teprve l. 1517, když *Volfart Planknár z Kynšperka* Svadov *Janovi z Vitence* prodal; od toho pak jej koupili l. 1522 *Jindřich* a *Jaroslav bratří Vranovští z Valdeka.*[1]) Potom se dostal Svadov v držení *Viléma z Vartenberka* a léno buď promlčeno neb králem zrušeno.

Od Viléma koupili Svadov (1532) *Hanuš* a *Mikulás* bratří *z Techvic,* kteří se před několika lety ze Sas přistěhovali. Hanuš zemřel nedlouho před r. 1548 a pochován ve Svadově, kdež posud zříti jeho náhrobek. Mikuláš prodal potom (1548) Svadov *Hanušovi z Solhauzu,* jenž měl také Veliké Březno. Ten zemřel nedlouho potom, zůstaviv 7 synův, kteří se o dědictví l. 1550 tak porovnali, že tři je ke společnému spravování podrželi a dva nejstarší vybavili. Když se ostatních pět l. 1568 podělilo, podržel Jindřich Abraham Březno, jemu již dříve dané, *Jiří Rudolf* dostal Svadov se čtyřmi, Bedřich Tasov s šesti vesnicemi a ostatní dva odbyti penězi. Jiří Rudolf, jenž l. 1568 Sibyle z Šumburka, manželce své, na Svadově věnoval, zemřel l. 1577 a pohřben ve Zbudově. Po jeho smrti ujal jej *Jindřich Abraham,* jenž zemřel l. 1582, zůstaviv syna téhož jména. Tento prodal Svadov l. 1591 strýci svému *Bedřichovi z Solhauzu* a na Benešově.

Bedřich věnoval na Svadově manželce své Elišce z Boku. Zúčastniv se povstání, zemřel l. 1619, zůstaviv 11 dětí. V pokutě měl propadnouti vše své jmění, ale z milosti zanechán dětem v manství. Nejstarší syn *Jáchym Abraham* přijal za sebe a jménem bratří svých l. 1626 léno, kteréž pak l. 1638 mladší jeho bratří obnovili. Na prosbu Gotfryda Konstantina, jednoho z nich, jenž byl hejtmanem kraje Litoměřického, týž statek l. 1659 z manství vyňat. Pro velké závady prodán týž statek l. 1676 *Juliovi Františkovi knížeti Saskému* v Engern a Vestfálsku.

Zámek zdejší byl bezpochyby vystavěn od Bedřicha († 1619) tak, že kromě věže a hradeb starý hrad zmizel. Vším právem tedy poznamenal Balbín, že ze starého hradu jsou jen zříceniny. Poslední Solhauz opravil stavení a pivovar, jež oba dvory zavíraly. Protože Svadov měl od dob knížete Saského tytéž majitele jako Ploskovice, udržován sice v 18. st. tak tak v dobrém stavu, ale mnoho na něm neměněno. Jen ještě dodati jest, že sem l. 1801 škola přeložena, a že když l. 1814 zámek shořel, již neobnovován, ano potom veliká část stavení vybořena.[2])

PANNA HRAD.

V vsi Řepčice vypíná se vysoká hora, na všecky strany strmě spadající. Stará cesta, vycházejíc od jižní paty, vine se několikráte okolo hory, a proto se tu může ještě nyní jezditi. Pod vrchem jejím jsou vysoké skály, hluboké propasti a mezi nimi pěšinka, jíž se přichází k jeskyni, jíž používáno jako sklepu; vchod ovšem není velký. Několik kroků dále jsou dvě skaliska, oddělená toliko tak úzkou uličkou, že se jen jedna osoba protáhne. Na vrch skalnatý vstupuje se po dřevěných schodech. Zbytkův hradu tu není, ač se říkalo před lety, že tu zbyly zdi.[3])

Není pochyby, že vznikl hrad na Panně na statku, který patřil řádu *křižovníkův Pruských,* a jehož středem byly Byčkovice. Avšak zdali tu již křižovníci měli hrad, není známo; ovšem lze pochybovati, protože by mu byli dali německé jméno. Kalicha zmocnil se Žižka l. 1421 a potom tu kamenný hrad stavěn, jejž Zikmund z Vartenberka marně na podzim t. r. obléhal. Lze tedy za to míti, že Zikmundovi záleželo na okolí a že měl panství Byčkovské v moci. Zdá se, že Zikmund založil opevnění na Panně, a tomu by nasvědčoval dopis Žitavských (1422, 13. června), že se Žižka s ostatními nepřáteli královými sebral a Nový hrad Zikmundův obléhal.[4]) Že pak hrad na Panně již stával, viděti odtud, že král Zikmund (1422, 27. Novbr.) Litoměřice, Kalich, Pannu a Byčkovice zapsal, aby z nich úroky bral.[5]) Rozumí se, že zápis byl, když nikoliv cele, tedy z části jalový.

Zdali Panna od Žižky dobyta, není známo. Buď se to stalo l. 1422 neb l. 1423, když Bohuslav ze Švamberka od Panny ku Praze jel.[6]) Stalo-li se to tehda neb později, že Jan, křižovník na Panně uvězněný, ze zajetí a na postavení vyručen byl, není známo. Při tom vyručení byl *Hašek Čelechovec z Kralovic* snad hejtmanem na Panně.[7])

V držení strany pod obojí zůstala Panna až do r. 1437, déle tedy než mnohé pevnosti, jež se l. 1436 zemskému právu vzdaly. Zřejmo jest, když se posádka nevzdala, že se činy její pokládaly za lou-

[1]) DD. 62 str. 393, 426. [2]) Posloupnost držitelův až na posledního Habsburka vypsána v X. díle na str. 317—319. [3]) Mitt. ndb. Exc. Cl. XII 350. [4]) Vztahujeme na Pannu, protože Žižkovi na ní více nežli kterémkoliv jiném hradu Zikmundově záležeti muselo. [5]) Arch. český I 545. [6]) Chron. Třeboň. (Häfler I 53), St. letop. 56. [7]) Arch. český XXVI 191.

peže. V lednu t. r. svolána hotovost kraje Litoměřického, aby oblehla Pannu, a velel jí Zikmund z Vartenberka, snad jako hejtman krajský. Dne 15. ledna již tu ležel a vyzýval hejtmany na Královském Kameni, aby z rozkazu císařova lidi své z kraje též vyslali k obléhání.[1]) Práce ta protáhla se na několik neděl. I stalo se, že když hejtman hradu Panny vyjel odtud, aby se bral na Hradec Králové a tu pomoci vyhledával,[2]) jezdil asi míli daleko od Prahy, tu byl náhodou postižen a dovezen do Prahy. Tu byl donucen, aby Pannu císaři vzdal a ihned poručeno, aby byl hrad zbořen i s jinými dvěma, odkud bylo ještě válčeno.[3]) To se také potom stalo. Řepčice se odtud nazývaly buď pod Pannou neb horou Panenskou.

LITÝŠ HRAD.

Pod horou Sedlem, nade vsí Kotelicí, od níž jest sedlem oddělena, vypíná se vysoká homole, na níž stával hrad Litýš, druhdy i Litýšek řečený. Hora jest k jihu a západu velmi strmá, méně pak k východu, kdež souvisí se Sedlem. Stará cesta vine se od jižní strany až k severní, odkudž se zase zatáčí až k severovýchodu a končí pod skalnatým vrchem, jenž jest zpevněn hlubokým příkopem a hradbou jej objímající, tedy dvojí hradbou, vnitřní a venkovskou, ovšem kromě severovýchodní strany, kde jsou skalní stěny. Na povrchu nerovném, utvořeném spadlým zdivem, není již památky po hradě, avšak z hradeb zbyly kusy na jihozápadní straně, kdež se také před lety sesutý sklep spatřoval. Též je tu díra zavřená stěnami skalními, bezpochyby bývalá nádržka na dešťovou vodu.[4])

Litýš založen teprve v 15. století. Ves Kotelice pod ním bývala až do r. 1337 v držení *křižovníkův Pruských*, od nichž prodána l. 1337 dvěma pannám kláštera Chotěšovského tak, aby po nich řádu téhož kláštera patřila. *Zikmund z Vartenberka*, jak se zdá, uchvátil po r. 1420 toto zboží a vystavěl hrad na hoře Litýši, již před tím tak zvané, aby tu měl posádku proti Kalichu. Purkrabě jeho tu byl (1432) Mikuláš ze Lhoty.[5])

Zikmund byl kdysi po roce 1427 druhé své manželce Anežce ze Šternberka věnoval na svých zbožích a zejména i na Litýši. Paní nepřečkala ho dlouho a bezpochyby se, uslyševši o jeho smrti, asi r. 1438 neb 1439 utrápila. Odúmrť po ní vyprosili si l. 1453 Aleš a Zdeněk ze Šternberka, ale prodali »hrad Litýšek s horou« (1454) *Janovi mladšímu z Vartenberka.*[6]) Litýš nezůstal dlouho při Děčíně. Již l. 1459 byl v jeho držení *Jan z Čečelic* a *z Tečeněvsi.* Ten t. r. dal prohlášení, že ves Vedlice má po jeho a manželky Machny smrti spadnouti na děkanství u sv. Štěpána v Litoměřicích.[7]) Jak se zdá, vyženil Litýš *Kryštof z Vartenberka* (1465—1489) s Elénou z Čečelic a měl jej potom syn jejich *Vácslav.* Ten postoupil l. 1532 zámek Litýš, městečko Verneřice a Byčkovské zboží s mnohými vesnicemi *Kryštofovi z Vartenberka* směnou za čtvrt Lipého.[8]) Nový pán opustil Litýš a seděl na tvrzi Byčkovicích. Litýš zůstal pak při témž panství od r. 1544 jako zámek pustý.

Co se týče městečka Verneřic, které patřilo l. 1532 k Litýši a pak k Byčkovicům, zachovala se tato zábavná paměť:

R. 1577 po sv. Prokopě zdvihli se purkmistr, konšelé i všecka obec městečka Verneřic zbrojně s ručnicemi, oštípy a kordy, jako by měli na vojnu táhnouti, a přišli do Příbramě na dvůr rychtáře, kterýž tu pivo šenkoval. Tu kázali sobě otevříti sklep, kde pivo bylo, avšak krčmář jim nechtěl otevříti, řka, že nemá poručení od svého pána. Tedy otevřeli sami, odlomivše dvéře, vystrčili pivo na dvůr a chtěli ještě na krčmáři, aby jim konve půjčil, aby z nich pili. Když pak jim nechtěl býti po vůli, běželi k jiným sousedům vzali tu, co chtěli, a chutě pili. Dopivše, zaházeli nádoby a sešedše do vsi, stříleli z ručnic, že se ženy bály a dobytek běhal po vsi. I byl té chvíle veliký hlomoz a křik ve vsi od střílení a výskání a křičení sedlákův, kteří, za dobytkem běhajíce, jej chytali.[9])

---

[1]) Mitt. ndb. Exc. Cl. XV 344—345. [2]) Jestli se Hradec vzdal, ovšem věděti nemohl. [3]) Johannes de Turonia, Monumenta conciliorum I 854. [4]) Heber III 214, Mitt. ndb. Exc. Cl. XIII 264. Zřícenina slove Litaisch (ze staroč. Litayš). [5]) Rel. tab. II 283. [6]) DD. 16 f. 286, Rel. tab. II 243. [7]) Arch. český III 568. [8]) DZ. 42 J 12. [9]) Reg. 15 G k. s. f. 137.

TVRZE NA PLOSKOVSKU.

V Ploskovicích stávala tvrz na místě zámku, avšak z ní již nic nezbylo. Ploskovice připomínají se již v základním listu Litoměřickém a od nábožného Hroznaty darovány v l. 1174 až 1179 *křižovníkům Svatomářským* (Reg I 181, ČČM. 1836 str. 334). Tito si zde zřídili komendu, jež se poprvé l. 1298 připomíná, a tuším také tvrz (Reg. IV 820). Z komendatorův jest znám Ctirad ze Zvířetic. Císař Zikmund zastavil Ploskovice (436) *Jakubovi ze Vřesovic*, jenž jich postoupil *Rydkeři z Polensk* a *Janovi* a *Alšovi*, synům jeho, když od nich Kyšperka nabyl (Rkps Vídeňský, Arch. č. II 452). To se stalo před r. 1440, neb tehda byl Jan pánem na Ploskovicích (Scr. rer. Lus. I 250).

Křižovníci, majíce Ploskovice dle listu Zikmundova vyplatiti, tak sice učinili, ale potom Ploskovice zastavovali. Známý Jošt, biskup Vratislavský, mistr křižovníkův, zastavil Ploskovice s povolením krále Jiřího *Mikuláši ze Sulevic*, kterýž kdyby zemřel, mohl konvent zboží to vyplatiti, dada rok napřed věděti. Vladislav II. připsal *Petrovi ze Sulevic* na témž zboží a potvrdil list Joštův i krále Jiřího bratřím *Pavlovi* a *Buškovi*, aby od nikoho splacováni nebyli než od křižovníkův. Jan ze Švamberka, mistr Strakonický, povolil panu *Jindřichovi z Rabšteina* k opravě Ploskovic do 200 k. gr. (Pam. arch. VIII 386). Vláda Jindřichova padá do l. 1475—1477 (Mitth. Exc. Cl. XIII 319, Arch. č. VI 85). Za koho zde byl purkrabí Jindřich Loučka ze Zábrušan r. 1483 (Pam. arch. VIII 386, Arch bibl. Praž.), nemůžeme udati. O Ploskovicích mluvilo se mnoho za následujícího držitele *Adama Ploskovského z Drahonic*, jenž na poddané své roboty nepravé a vymyšlené uvaloval. Pro tuto krutost poddaní Adamovi pozdvihli se brannou rukou proti němu, jali se obléhati jej na tvrzi Ploskovicích, kdež on, bráně se, raněn jest a dobyt i s tvrzí (1496). Sedláci donutili ho, že zápisem slavným a slibem na čest a víru propustil je z moci své a zavázal se nevésti nářku proti nim, načež oni dobrovolně se poddali *Daliborovi z Kozojed*, kterýž i přijal je a statek od Adama postoupený ve svou moc a ochranu. Hejtmané však zemští, nemohše pychu takového nechati bez trestu, zjednali dostatečnou moc do kraje Litoměřického, aby zkrotila pobouřené sedláky a navrátila věci ve stav předešlý. Oba rytíři přišli k zemskému soudu a Dalibor uvězněn ve věži hradu Pražského, r. 1497 nově dostavěné, kteráž po něm až podnes Daliborkou se nazývá. U soudu zemského Adam žaloval na Dalibora (1498), že statek jeho, kterýž jemu od jeho lidí mocí vzat, tvrz Ploskovice, k sobě přijal v této mírné a pokojné zemi proti řádu a právu. Proti tomu Dalibor odmlouvaje, pravil, že on moci žádné neukázal, ani jemu Adamovi co mocí vzal, než že on Adam s lidmi svými prvé smlouvu udělal, při kteréž smlouvě on Dalibor nebyl; »než potom on Dalibor, jsa v Litoměřicích, že (Adam) s lidmi svými dobrovolnou smlouvu dokonal a jim se zapsal; a oni dobrovolně jsouce od něho listem prázdni, že se jemu i se vším zbožím tím poddali, a on Adam že tu jsa, nic tomu neodpíral.« Tomu Adam dále odmlouvaje tak dal odpověď, že z té příčiny tomu neodmlouval, že se byl pod pečetí a pod věrou zavázal a zapsal, aby proti tomu nemluvil, i z té příčiny že proti tomu na ten čas pro svou čest nic neodmlouval; než nyní, poněvadž ten list a zápis má sobě zase vrácený, že proti tomu spravedlivě mluví a t. d. Nález soudu zemského r. 1496 zní takto: Poněvadž Adamovi od lidí jeho tvrz Ploskovice mocí vzata jest a jsa raněn a chtě hrdlo své zachovati, musel se jim proti právu a řádu podle jich vůle zapisovati, kterážto věc stala se jemu neslušně, nepravě, neřádně; o čemž Dalibor dobře věda, statek jeho nepravě vzatý k sobě přijal a v tom statku byl a jeho užíval: že jest v tom nepravě a nešlechetně učinil proti právu a řádu. A pro takový jeho účinek zlý páni a vladyky jej ve svou kázeň berou a hrdlo ztratil, kteréhož na hrdle trestati ráčí. Osudy Daliborovy vypravuje Beckovský takto: »V té věži když dlouhý čas on Dalibor seděl a velmi bídný život vedl, housle sobě koupil a pro vyražení své tesknosti (ačkoliv hudbu žádnou neuměl a v svých rukou žádné housle nikda před tím neměl) téměř vždycky na nich hrál i tak v tom svém vězení se vycvičil, že mu žádný v Praze toho času roveň se nenalézal, který by lépe na housle hráti uměl. Každodenně mnoho lidí k té věži se scházívalo, aby ho jenom na housle hráti slyšeli, od nichž když on almužnu žádal, tak hojně mu ji udělovali, že pro všechen ostatní čas žádné nouze v svém zavření neměl, však posledně pro své výstupky sťat byl« (Palacký V a. 393, Poselkyně 971).

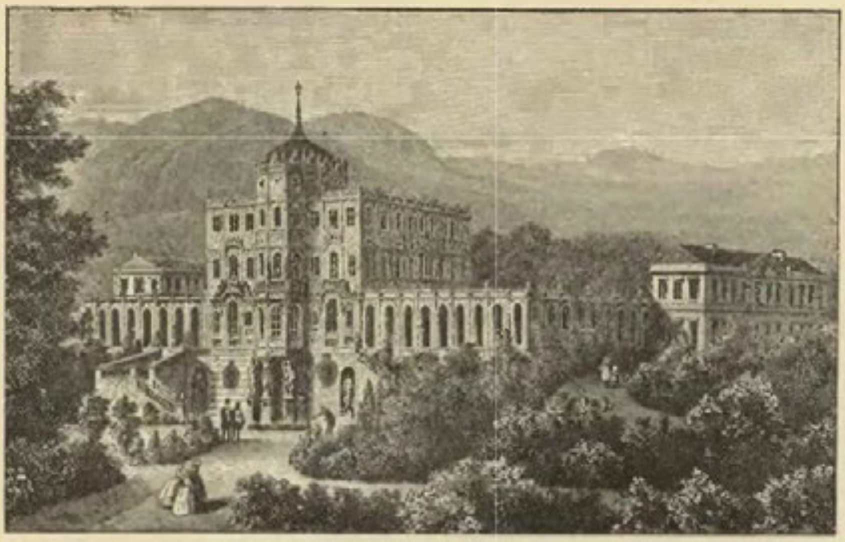
Adam Ploskovský odkázal (1508) a l. 1514 odevzdal Ploskovice kšaftem *Zdeňkovi Lvovi z Rožmitála* (Arch. Třeboň. a Protivín.), který dal dobrou vůli na všecky majestáty *Vácslavovi Trčkovi z Vitence.*[1]) Purkrabí tu byli 1514 Ondřej Čachovský z Jinočan, r. 1526 Martin Střítězský. R. 1539 se stalo, že král Ferdinand peněz byl potřebný. Jeho kázáním učinil Jan starší z Vartenberka na Strakonicích, nejv. mistr převorství

[1]) Odevzdání stalo se před r. 1533; l. 1529 měl velký převor Ploskovice v přímém držení.

Českého, spolu s zákonem a konventem svým smlouvu s *obcí města Litoměřic* a jim pro potřebu královskou tvrz Ploskovice v 4250 k. gr. do 10 let zastavil. Odevzdání tomu měla předcházeti napřed výplata; s tou to dobře nevypadlo a *Kateřina z Chvatliny*, vdova po Vácslavovi Trčkovi,[1]) ukázavši r. 1540 před soudem komorním veškeré majestáty a dobré vůle, zůstala v držení Ploskovic. Chtě pak Zbyněk Berka z Dubé, nejv. mistr převorství, těm a takovým přem ujíti, r. 1545 s konventem Matky Boží na Malé straně blíž mostu zboží Ploskovské *Janovi*, *Adamovi*, *Jaroslavovi* a *Jáchymovi* bratřím *z Vitence* k dědictví zpupnému prodal (DZ. 2 L 22, 7 B 7).

Bratří drželi potom zboží to nějaký čas a postoupili ho asi r. 1566 *Oldřichovi Dubanskému z Duban* na Liběšicích, králové české podkomořímu, ale vklad dostaly se po něm zase Vácslavovi, jenž l. 1592 zemřel. Zůstavil syna Jana Habarta a dcery. Poručníci sirotkovi prodali Ploskovice *Petrovi staršímu Kostomlatskému ze Vřesovic*, jenž k nim Byčkovice a Sovenice připojil (DZ. 66 L 12, 170 C 26, reg. k. s.).

Petr držel již od řečeného dělení r. 1575 Byčkovice a přichází r. 1598 na sněmu zemském. Kšaftem svým daným r. 1603 v úterý po Všech svatých zřídil z Ploskovic a Byčkovic svěřenství pro rodinu Kostomlatskou, ačkoliv měl sám dceru Esteru. Podle toho odkázal všechen statek svůj sestře své *Esteře Vchynské z Tetova* roz. *z Vřesovic* na Doubravské hoře a zřídil ji též poručnicí nad Esterou dcerou, kteráž měla z pozůstalosti otcovy 25.000 k. míš. obdržeti; potom měla Estera Ploskovice a Byčkovice do rodu Kostomlatského zadati. Estera, drževši statek ten několik let, rozdělila

Ploskovský zámek.
Podle obrazu Jos. Navrátila kreslil Fr. Chalupa. (Světozor 1879.)

se stal teprv r. 1568, 5. května (DZ. 16 F 35, Lippert, Gesch. v. L. 517).

Po Oldřichovi dědila napřed obě panství vdova po něm zůstalá *Anna z Vřesovic*; že ale ta tuším stavu svého změnila, dostala se oboje panství dědicům, jež byl n. Oldřich listem svým nařídil. První z nich byl *Oldřich Hostakovský z Arklebic*, jenž se na Ploskovicích psal s bratrem svým *Ctiborem*, pak *Karel*, *Jaroslav*, *Oldřich*, *Petr*, *Vojtěch* i *Vácslav*, též *Manda Krajířová*, *Estera Vchynská*, *Anna Roupovská* a *Lida Kaplířová*, bratří a sestry *Kostomlatští z Vřesovic*. Ti všichni odbyli Žichovce z Duban Liběšicemi a Drahobuzí a r. 1575 v sobotu po svátku Jana z Husince o panství se rozdělili (DZ. 166 G 19). Dílů bylo 12 a na ně rozděleno Ploskovské a Byčkovské panství. Na Ploskovicích samých byly tři díly. Pokud víme, měli tu díly *Karel* a *Vácslav*. Tento prodal díl svůj l. 1579 Karlovi. Ten převedl na sebe i třetí díl neznámého držitele a zemřel před r. 1588 bezdětek. Ploskovice jej r. 1612 mezi nejbližší nápadníky *Jana Viléma*, spolupána na Libčevsi a Nehasicích, a svrchu řečeného *Jana Habarta*, spoluseděním na Dlažimi, onomu se dostaly Byčkovice, tomuto Ploskovice (DZm. 53 a DZ. 139 D 10). Jan Vilém zemřel 1617—1618, a tudíž Byčkovice i Nehasice a Libčeves spadly na Jana Habarta. Ačkoliv byl evangelíkem, stál přece v letech těchto věrně ke straně císaře Ferdinanda II. Po bitvě Bělohorské nebyl tudíž Habart obviněn. Jak jde na jevo z událostí pozdějších, přestoupil Habart ke katolictví, ale jen na oko; bylť sice také vojenským komisařem, když r. 1623 císařská komise vyšetřovala vinu Litoměřických, a pomáhal při tom Litoměřické tak úsilně obraceti, že oni zase r. 1628 evangelické sedláky u Ploskovic na katolictví násilně obraceti pomáhali (Lippert 386, 401); ale v srdci svém zůstal evangelictví nakloněn. Jan Habart naposled se r. 1628 vystěhoval, přestoupiv zase, a přidal se zjevně na stranu nepřátel císařských. V průvodě Švédův přišel r. 1634 do Litoměřic, tam se však roznemohl a dal se 31. srpna ke své choti do Perna převézti, kdež brzo potom zemřel (Lippert 425). Zatím spojenci jeho zboží Ploskovské strašně poplenili a zpustošili. Statky všechny Habar-

[1]) Vácslav byl již r. 1535 mrtev a zůstalá po něm vdova Kateřina přiznala se t. r., že dluh po n. manželu svém 10 kop gr. odkázaný od kohosi na dláždění v kostele sv. Benedikta na Hradčanech bude platiti (Archiv kapitulní).

tovy, zejména Ploskovice s Byčkovicemi a Soběnicemi v pokutě zabrány (Bílek, Konf.).

Ferdinand II. prodal panství Ploskovské (1637) známému válečníkovi *Jindřichovi Šlikovi z Holiče* (DZ. 146 B 28). Pán tento, byv vyznamenán mnohými důstojnostmi, zemřel 5. ledna 1650. S manželkou svou Annou Marií hraběnkou ze Salmu zplodil jediného syna Františka Arnošta, kterýž dědil po něm všechna panství, a dceru *Marii Sidonii*, jež dědila Ploskovice a přikoupeny k nim Horní Chobolice a Záhořany. Tato se vdala nejprve za Otu Truchsesa z Valdburka a Fridberka, za jehož nepřítomnosti se na zámku zdejším s jistým Gust. Adolfem hrab. z Varrensbachu takové prostopášnosti oddávala, že jí biskup Litoměřický kolikráte tresty církevními hrozil (Lippert, Leitmeritz 581, 627). Marie Sidonie pak panství neudržela. R. 1663, 6. dubna prodala ves a zámek Ploskovice s příslušnými vesnicemi *Juliovi Jindřichovi knížeti Saskému* (DZ. 314 F 17). Na místě bývalé tvrze na začátku minulého století vystavěn jest od *Marie Antonie Františky* vévodkyně *Toskánské* zámek nynější v nevelkých sice rozměrech, ale v nejbohatším slohu italském a podobal se villám italským. R. 1853 přestavěn a rozšířen jest zámek tento, čímž nabyl nynější podoby (Pam. arch. I 140). Posloupnost držitelův od r. 1660 shoduje se s posloupností držitelův c. k. panství nápadních.

*

V **Byčkovicích** stávala ode dávna tvrz při komendě a rozsáhlém hospodářství, po němž se l. 1887 všelijaké zbytky našly (Mitth. Exc. Cl. XI 32). Nábožný Hroznata daroval Byčkovice 1197 *klášteru Teplskému*, jenž je pro vzdálenost l. 1233 německému řádu najal (Reg. I 195, 284, 377). Po konečné úmluvě l. 1282 učiněné zůstaly Byčkovice řádu dědičně (Reg II 317). Řád zde založil opevněnou komendu na způsob hradu. Z komendatorů jsou známi l. 1326 Havel, 1332 Mikuláš Pusser, 1337 Kunrát ze Cvikova (Reg. III 455, 737, IV 187), 1361—1364 Jakub, ok. l. 1380 Václav Srša, 1388—1391 Jetřich ze Šumburka. Po tomto následoval Petr (z Jindřichova Hradce, Neuhaus, 1402), jenž r. 1404 tvrz a hospodářství zemskému postoupil, a ten pak statek sám spravoval. Nějaký čas byly ten rok zastaveny jakémusi Ctiborovi, jehož žena tu měla věno. Po vyvadění toho dosazen tu Albrecht z Dubé za komendatora (před r. 1406. Arch. v Kralovci).

Na počátku 15. století byli křižovníci Němečtí velkými dluhy stiženi, ku kterýmž se více a více břemen množilo, jako platy papežské, královské, války a j. v., nejvíce pak špatná správa statkův. Na některých statcích vycházelo tak málo důchodův, že se ani čeládka pravidelně platiti nemohla, což zvláště o Byčkovicích platilo. Tudíž zastavil tehdejší zemský Oldřich z Ústí r. 1409 dne 4. dubna tvrz Byčkovskou se vším zbožím, s nápravníky a poddanými *Heršovi ze Vrutic* za roční plat 70 kop gr.[1]) na 6 let pořád prošlých. Při tom uvolil se Hereš, kdyby nemohl nájem splniti, že může Byčkovic jen bratru svému Hupíkovi postoupiti, dále se zavázal, že bude chovati na tvrzi kaplana. Král Václav potvrdil nájmu toho t. r., poněvadž prý dvůr Byčkovský válkami předešlými velice zkažen byl. Nájem Heršův netrval dlouho. Již l. 1412 seděl tu Bohuněk z Volovic (Arch. mus.). Nežli vypršela doba nájmu, opanoval král Václav všechna panství Německého řádu, poněvadž byl řád prostřednictvím královým v předešlé válce s králem Polským (1411) pohrdal. Přese všechny pokusy řádu, znovu ztracených panství nabýti, zastavil král Byčkovice r. 1414 nějakému panu *Jiříkovi* (Arch. v Kralovci).

Král Zikmund zastavil Byčkovice napřed (1422) *Zikmundovi z Vartenberka*, ale později (1437) *Henikovi z Valdšteina* (Arch. č. I 505, 545), avšak tento nevešel v držení jich, protože Zikmund jich nechtěl vydati. Král Vladislav zapsal Byčkovice (1456) *Václavovi Cardovi* a *Janovi z Čečelic* (Reg. král. č. 1687) a tento, stav se samotným pánem, připojil Byčkovské vesnice ke hradu Litýši. Tvrz Byčkovice byla ještě l. 1532 příslušenstvím Litýše, když *Václav z Vartenberka* zboží to *Kryštofovi z Vartenberka* postupoval (DZ. 42 J 12). Po Kryštofovi († 1537) následoval bratr *Prokop*. Za těch dob Litýš zpustl a Byčkovice zase se staly hlavou panství. Statek ten prodal Prokop kdysi ok. l. 1539 *Karlovi z Duban* (DZ. 5 H 18). Odtud měly Byčkovice stejné držitele s Ploskovicemi a Liběšicemi až do rozdělení l. 1575. Tehda tu dostal jeden díl *Petr Kostomlatský ze Vřesovic* a kromě toho tu byl ještě jeden díl neb dva (DZ. 69 H 2). Petr, získav ty díly, koupil l. 1592 Ploskovice, a odtud měly oba statky společné držitele až do r. 1612, ale již po šesti letech Byčkovice nadobro připojeny k Ploskovicům.

*

Ves **Vinná** u Ploskovic připomíná se již l. 1115 a 1186 v listech Kladrubských (Arch. bibl. Praž., Reg. I 177). Na tvrzi seděl l. 1403 a 1404 *Bušek z Vinné* (Arch. č. VI 9, rkps Roudnický). Později se tu usadil *Křišťan z Žernosek*, jenž tu prodal l. 1409 plat klášteru sv. Jakuba v Litoměřicích (Lib. erect.). Týž vyskytuje se potom v několika zápisech, při čemž se i tvrz jeho ve Vinné připomíná (Rel. tab. II 104, 138). Asi v ty časy seděl *Petr*, potomek dřevních vladyk, v Litoměřicích (1419) a měl část Libenek (Arch. č. I 342). *Křišťánek*, syn Křišťanův, vykoupil l. 1431 od Vchynských plat, který jim byl l. 1413 na Vinné prodán, a držel Vinnou ještě l. 1456 (Rel. tab. II 233, DD. 16 f. 74), ale zemřel buď téhož neb následujícího roku. V 16. st. patřila již Vinná k Ploskovicům.

*

V **Podviní**, jež se v pamětech 1057 a 1218 připomíná, byla tvrz v 16. st. Odtud pocházeli 1469 Václav a Vít a l. 1510 držel je *Jindřich z Podviní* (Reg. I 52, Arch. Třeb., Reg. kom. soudu). Potomek jeho *Bernart* prodal tvrz Podviní (1535) *Jiříkovi Stolinskému z Kopist* (DZ. 3 G 8). Tento držel týž statek do r. 1560 a pak jej prodal *Jindřichovi Koučovi z Kouče* na Trmicích (DZ. 3 K 22). Později patřilo k Trnovanům a s nimi připojeno k Ploskovicům.

*

V **Trnovanech** vznikla tvrz teprve v 16. století. Ves se připomíná již v listech litoměřických (1057, 1218). V 16. století patřila část k Ploskovicům a část k Podviní. Teprve když Trnovany odděleny od Ploskovic a dány za díl *Anně Roupovské ze Vřesovic*, vyzdvižena tu tvrz. Tu drželi páni z Roupova k Žitenicům, totiž napřed Jan a potom synové jeho až na nejmladšího *Viléma*. Tomuto zabrány Trnovany hned l. 1621 a l. 1622 darovány *Volfovi Ilburkovi ze Vřesovic*. Tento je držel až do r. 1633, kdež je pustil Albrechtovi z Valdšteina na místě peněz, které mu měl dopláceti. Avšak l. 1634 propadly Trnovany po druhé konfiskaci a zadarovány 1637 *Adamovi z Valdšteina* (Bílek, Děje konf.). Tehda byla tvrz pustá a popálená, ale *Dorota Alžběta Lhotská ze Ptení*, která Trnovany l. 1647 od *Karla Ferdinanda* hrab. *z Valdšteina* koupila (DZ. 311 O 25), zase ji obnovila a držela do smrti († 1668). Dědici jejími byli *Václav Milota Hrušovský z Hrušova*, druhý manžel, a *Ferdinand Lhotský*, syn, kteří dali statek pro rozdělení odhad-

[1]) Obšírné české spisy o tom v Kralovci.

nouti (DZ. 509 J J). Nějaký čas potom patřily Trnovany *Litoměřické kapitole*, ale l. 1690 prodány k Ploskovicům (DZ. 401 J J). Bývalý zámeček zbořen na počátku 19. století.

*

U vsi **Zábabče** neb Zábabčí slove niva »u zámečku«, i zdá se, že tu stávala tvrz, ač o ní není zmínky. *Ješek Kamenec z Čakovic* prodal statek ten před r. 1390. L. 1391 jej držel nějaký *Matěj* a l. 1412 *Zvěst z Lovečkovic*, farář v Malešově, jenž jej zapsal dskami zemskými Vácslavovi z Dědic, ujci svému (Lib. erect., Arch. Drážďanský). V 15. st. zpustla celá ves a držena na poč. 16. st. k Ploskovicům. L. 1532 patřila k Litýši, později k Byčkovicům a v l. 1575—1850 k Záhořanům. Od Záhořanské vrchnosti založena nová ves.

*

V **Záhořanech** (nedaleko Ploskovic) stojí zámek na místě bývalé tvrze. Ves držel l. 1318 nějaký *Petr* (Tab. vet. n. 222, 225), bezpochyby s jinými; neb potom tu nacházíme drobné statky Ze vladyk zdejších připomínají se *Jaroslav* a *Mikuláš*, l. 1384 již mrtví (DD. 13 f. 175), *Jan Kroupa*, l. 1400 též mrtvý (Rel. tab. I 588) a l. 1406 Jan Kamýk z Pokratic, který tu byl poručníkem a nadání faráři v Byčkovicích učinil. ale že tomu se zdálo za to mnoho práce, *Hynek*, dědic, mu platu přidal (Lib. erect. V 110, 133). Týž prodal statek v Záhořanech (1414) Rackovi a Heřmanovi, bratřím (Lib. erect XIII a 206). Jiný statek měl *Jan*, jenž na něm zapsal 1413 plat sestře Dorotě a t. r. zemřel, zůstaviv sirotky (Arch. č. I 397, DD. 15 str. 28). Na jednom statku odumřelo dědictví po Markétě, manželce Vítkově (1417), o které pak byly spory (DD. 15 str. 297). Šest dvorův kmetcích patřilo ke kapitole v Litoměřicích; ty pak drženy k Byčkovicům a později tuším k Vartě. L. 1454 zase navráceny kapitole. V l. 1456 a 1459 držel vladyckou část *Petr z Lisovic* (Arch mus., Stará kn. Třebenská). L. 1456 prodal lidem ve vsi díl svého popluží. L. 1488 je řeč o platu v Záhořanech, který páni z Vartenberka před tím prodali (DD. 25 f. 255). Vladycká část patřila pak *obci Litoměřické*, která ji l. 1547 propadla. Prodána l. 1559 *Oldřichovi z Duban* a držena odtud k Ploskovicům (Pam. arch. X 474). Když Ploskovské panství l. 1575 děleno, dostaly se Záhořany s jistými vesnicemi na díl *Radslava ze Vchynic*. Zdá se, že Radslav vystavěl tvrz v Záhořanech, v jichž držení se l. 1578 vyskytuje (Reg. k. s.). Týž odkázal Rumburk s vesnicemi od Kamenice a tvrz Záhořany s rozsáhlým panstvím (1619) *Oldřichovi ze Vchynic* (DZ. 192 D 18), ale později je držel bratr jeho *Vilém*. Když l. 1634 Vilém zavražděn byl, zabrány všechny jeho statky a Záhořany postoupeny napřed *Vácslavovi Zahrádeckému ze Zahrádek*, cís. nejvyššímu (1635), od něhož se dostaly *Jindřichovi Šlikovi z Holiče* (Bílek, Děje konf.). Syn tohoto *Frant. Arnošt* prodal velkou část statků otcovských; nejdříve pustil Záhořany *Janovi* svob. p. *de la Cron* (DZ. 307 G 20). Tento vystavěl nynější zámek, kostel sv. Trojice a založil faru i školu. Po jeho smrti uvázala se ve statky po něm vdova Markéta Blandina, majíc užívání jich do smrti odkázané (DZ. 114 J 12). Protože dlouho žila, přečkala vlastní dědice; Záhořany se dostaly přímo vnučce její *Františce* vdané *Kaiseršteinové* (687) a po ní (1701) jejím dcerám. Později, a to do r. 1781, byly v držení rodiny Ogilvy, pak byly nějaký čas komorním statkem a nějaký čas příslušenstvím Ploskovic. Od polovice minulého století sdílí zámek zdejší držitele s pány velkostatku Březenského.

*

Ve vsi **Tasově** (od Ploskovic k Proboštovu) tvrze před 16. st. nebylo. Ves připomíná se již l. 1179; byla ve 14. st. přísl. Střekova. O jeho potomních osudech málo víme. Zdá se, že patřil k Březnu a byl od něho oddělen ke Svadovu. Když Svadovské zboží l. 1568 děleno, dostal *Bedřich ze Solhauzu* na svůj díl ves Tasov s 7 vesnicemi (DZ. 58 R 4). Zdá se, že on tu vyzdvihl tvrz. Tasov měla po něm l. 1603 *Eliška Solhauzová z Vřesovic* (V. U. Sp. 1898 I 72), avšak již l. 1619 patřily tvrz, dvůr a ves k Záhořanskému panství, a to do r. 1850. Tvrz stála ještě l. 1636.

MAŠŤOV HRAD.

Západně od Žatce a jižně od Kadaně leží v údolí zavřeném strmými stráněmi městečko Mašťov, jehož staré památky (ovšem pro několikeré požáry) se snadno sečtou. Je tu bývalý farní kostel ze 14. st. pocházející, ale též přestavovaný, jenž je nyní pohřební kapli, a starý zámek ze 16. století pocházející. Tento stojí severně od městečka na zámecké hoře, stromovím a křovím obrostlé. Východně před zámkem je bývalé *předhradí* s hospodářskými staveními, nyní pivovar v minulém století rozšířený. Za ním je zámek objatý zdí a na všech stranách prázdným prostranstvím, které povstalo zasypáním příkopův. Stavení zámku asi do čtverhranu avšak s lomenými stranami severní a jižní založené, čtverhranatý dvůr zabírající, pochází, jak již řečeno, ze 16. století, ale bylo v potomních dobách přestavováno a opravováno[1]) a zvláště (což úkaz častý) ve vnitřku přeměňováno. Nad východním průčelím vypíná se čtverhranatá věž, snad zbytek ze starého hradu. Z téhož hradu zbyly také dvě bašty na západní straně ven povydané[2]).

Držitelem Mašťova r. 1193 byl *Milhost Milhostic,* jenž tu založil klášter a osadil Waldsaskými mnichy, kteří odtud utekli pro loupežníky[3]). Měl bratra *Petra* a potomstvo jich nosíc na štítě tři obrněné nohy, psalo se buď z Mašťova aneb z Rabšteina. Za Milhosta a jeho synův ovšem hradu v Mašťově nebylo, ten povstal asi nejdříve v polovici 13. století. Jako jeho první držitelé jsou nám známi *Vratislav* a *Purkart* (1281). Onen darovav Chomutovské komendě ves Tureč, přijat od bratří do spolubratrstva[4]). Po nich seděl tu *Rubin*, jenž l. 1324 na třetím díle Mašťova manželce své Elišce věnoval[5]). Z toho jde na jevo, že byli ještě dva spoludržitelé, jichž jména nejsou známa Byl pak tu asi tehdá držitelem jednoho dílu *Purkart*, pro jehož syna Jana vyprošováno (1365) kanovnictví v Bamberce[6]). Později žil *Petr*, jenž si l. 1384 vyprosil odúmrt ve vsi Dolanech po příbuzném svém Chřenovi z Mašťova, také získal (1385) statek po Janovi, synovi Chřenovu, jenž asi současně s otcem zemřel[7]). Pak Petr, jak se zdá, byl držitelem Mašťova, ne-li celého aspoň z části. To lze znáti odtud, že l. 1391 daroval ke zdejšímu kostelu plat, tři louky, horu s lesem a půl kamene loje z masného krámu, aby farář mohl chovati třetího střídníka, který by sloužil ranní mši.[8]) Bezpochyby držel Mašťov jako poslední z potomkův bratří l. 1281 připomenutých. Mašťovci pak seděli na okolních statcích i potom a žili do konce 15. století mirno sourodé Loské a Martické z Rabšteina.[9])

Nedlouho po r. 1391 nabyl Mašťova *Aleš z Dubé*, jenž podával faráře l. 1395 do Mladějova a l. 1396 do Mašťova. Od něho převzal Mašťov bratr jeho *Jindřich Škopek*, jenž podával l. 1403 do Pšova a l. 1404 do Mladějova a l. 1408 do Podlesic[10]). Asi v ty doby prodal Mašťov *Ctiborovi z Libiše.* Tento prodal l. 1408 Vysoké Třebušice a jako pán na Mašťově připomíná se l. 1409 (neb 1408?) ve výsadě, která dána Jesenickým.[11]) Nástupce jeho *Jan Hájek z Hodětína* obdaroval kostel Mašťovský l. 1409 platem ve vsi Bratřenci[12]). Asi l. 1410 koupil Mašťov *Habart z Hertenberka* a měl tu purkrabě Jindřicha z Mašťova, potomka dřevních držitelův[13]). Týž daroval l. 1417 plat v blízké vsi Hlohové na stavbu a ozdobu kostela Mašťovského[14]).

---

[1]) Není divu, neb ku konci 17. st. byl pustý. [2]) Bernau, Album I 45. [3]) Viz podrobněji CDB I 316, 319, II 63, 375, 394. [4]) Reg. II 630. [5]) Tab. vet. 202. [6]) Reg. Vaticana. [7]) DD. 13 f. 176, 177 Petrův syn Chřen byl l. 1386 na fakultě právnické v Praze, tam i 1395 Petr, snad jeho bratr. (Rkps. univers. arch.) [8]) Lib erect. XII. [9]) Vyšemír měl l. 1388 Třebušice a žil 1409, Mikuláš vyženil před r. 1393 statek Ujezd v Boleslavsku, Milhost žil l. 1396, Petr soudem dotčený měl l. 1403 část podaci ve Vyntířově a žil l. 1406 v Jičíně, Hanuš (erb tři brněné nohy) obdařil l. 1409 bratrstvo na Arlberce, Bohuslav Gerlichův (měšťan?) měl l. 1411 plat v Českém Rohozci, po Oldřichovi odumřel l. 1415 plat v Radechově, Krbové a Obrovici a Purkart držel l. 1420 se stranou pod jednou. [10]) Lib. conf. Purkrabí byl Jindřich z Radonic, jenž asi l. 1404 zemřel. (DD. XIV 228.) [11]) Rel. tab. II 53, arch. v Jindř. Hradci. [12]) Lib. erect. VIII 68. [13]) Arch. Český I 175. [14]) Lib. erect. XI 139.

Války vzniklé l. 1419 ublížily zdejšímu hradu velice. Když v březnu l. 1421 Chomutov padl, poddal se Habart vítězným Pražanům a Táborům. Avšak hůře bylo v září t. r., když se kurfirstové s vojskem do Čech přivalili a Kadaň mocně obsadili. Dne 2. září přilehli k Mašťovu, doufajíce, že se vzdá. Když se tak nestalo, poslal falckrabě, vrchní velitel, k vojsku Normberskému pro pušky a obléhací stroje, sám pak ukázal místo před branou a věží, kde je měli zasaditi. Když se strojili nazejtří ke střílení, křičeli obležení, že se vzdají. Tedy umlouváno, ale na těžké výminky. Hejtman a osm jiných darováni životem a vzati do vězení, ostatních 84 přivázaných na provaz utlučeno a spáleno. Prohledavše Němci pak palác, našli tu ještě kněze a tři jiné schované; ty hodili přes hradbu a pak spálili. Vojsko pak v okolí daleko široko pobíjelo a pálilo vše, co neumělo německy neb se jen Čechu podobalo[1]). Krajina proměněna v poušť řídce obydlenou, kterou zaujali ještě v témž století sousední Němci. Čtyry vesnice u Mašťova zprahly úplně.

Hrad sám tuším obsazen. Mezitím byl Habart zemřel, zůstaviv Dorotu sirotka. K prosbě Beneše a Bohuslava Tauta dal jim král Zikmund l. 1423 poručenství nad Dorotou a spolek s ní[2]). Pak byli držiteli Mašťova l. 1431 *Bušek z Tachlovic* a l. 1436 *Petr Vrš ze Sadlna*[3]). Od r. 1444 vyskytuje se držitel *Vilém z Nečtin* odjinud *ze Žlutic*, jež zemřel před r. 1446, odkázav Burjanovi z Gutšteina 1400 kop na Mašťově mimo věno své manželky, což i Bedřich, král Římský, jako poručník potvrdil[4]). Brzo potom nabyl Mašťova *Beneš z Kolovrat a z Ročova*, předek Mašťovských z Kolovrat. Týž si vyprosil l. 1454 na králi všechno právo odumřelé po n. Vilémovi[5]) a držel Mašťov ještě l. 1465. Syn jeho *Jan* býval hejtmanem kraje Litoměřického a prodal l. 1553 Pravdu s Ročovem. Zemřel okolo l. 1530, zůstaviv tři syny. Když se tito (1531, 12. ledna) dělili, dostal první *Jan* za díl Mašťov, druhý Beneš Poláky; díl třetího Václava není znám, ale měl později Strojetice[6]). Po několika letech prodal Jan Mašťov *Janovi ml. z Lobkovic*, jenž k tomu nabyl též několik vesnic okolních, které Benešovi patřívaly. To vše pak prodal 1512 *Jeronýmovi Šlikovi z Holiče*[7]). Když tento l. 1546 a 1547 byl činným při povstání, zavázal se l. 1547, že panství Mašťovské, které dal synu *Jáchymovi*, v manství promění, ale otáleli s tím, až se konečně Jáchym l. 1555 tak z toho vyvedl, že mu odpuštěno[8]). Ovšem jsa přetížen dluhy, prodal Mašťov ještě t. r. *Bohuslavovi Felixovi Hasišteinskému z Lobkovic*[9]).

Když se Bohuslavův syn *Jan Valdemar* oženil s Voršilou z Šenkenšteinu, věnoval jí otec na Mašťově (1557), ale l. 1560 jí panství Mašťovského prý v dluhu 7500 kop gr. č. postoupil[10]). Manželé tito přestavěli l. 1571 starý hrad v zámek asi tak, jak se nyní spatřuje a tabule na zámku zasazená svědčí. Jan Valdemar přišel špatným hospodářstvím o vše své jmění a ujel ze země. Voršila zemřela l. 1592, odkázavši Mašťov vnukům svým *Janovi Bartoloměji* a *Jiřímu Ernreichovi ze Švamberka* (synům po dceři Evě) a vyměřivši manželovi plat do života.[11])

Když dědici let svých dosáhli, porovnali se l. 1600 o svršky své na Mašťově a Boru a postoupili l. 1601 dne 6. prosince (vlastně předběžnou smlouvou 1600, 8. dubna) Mašťova strýci svému *Janovi Jiřímu*, za nějž dostali čtvrtinu Borského panství.[12]) Nový pán nevládl tu dlouho a prodal Mašťov l. 1603 *Prokopovi Dvořeckému z Olbramovic*.[13]) Prokop držel jej několik let a prodal jej (1612) *Matyáši staršímu ze Štampachu*, jenž l. 1615 zemřel, odkázav Mašťov *Janovi Rejchartovi*, synovi svému, tak aby šly nápady v potomstvu vždy na nejstaršího.[14]) Zdá se, že tento zemřel nějaký čas potom a že se *Jan Jindřich*, bratr jeho, v Mašťov uvázal. Ten nejen Bedřicha Falckrabě, jedoucího do Prahy, na svém zámku přijal a tím se chlubil, že jej u sebe častoval, nýbrž i jinak byl činným při povstání. Z těch příčin propadl polovici svého jmění a Mašťov zabraný prodán l. 1623 cizozemci *Vilémovi Verdugovi*, krále španělského naříz. nejvyššímu.[15])

Nový pán, maje i jiné statky v okolí, odkázal vše jmění své bratřím svým *Janovi* a *Františkovi*, kteří se o ně l. 1631 1. února dělili.[16]) Jan dostal Mašťov a František Doupov. Onen zemřel bezdětek a proto se *Ferdinand Jan*, syn Františkův, v Mašťov uvázal.[17]) Týž prodal pak Mašťov (1661) *Janovi z Goltze* kr. Č. dvor. sekretáři, dvorské a apelační radě.[18])

Goltzové vládli dlouho na Mašťově, přečkali také sedlské povstání l. 1682, kterým však zámku neublíženo, poněvadž se sedláci ostýchali jej mocně vzíti. Goltzové, od r. 1745 hrabata, zřídili z Mašťova svěřenství, jež do r. 1792 trvalo; neb tehdá se Arnošt Jan, poslední držitel na zdejším zámku zastřelil. Mašťov dostal se potom Vojtěchovi Mladotovi ze Solopisk, jenž přikoupil Libědice. Od jeho potomků koupila jej (1838) hraběnka Gabriela Dietrichsteinova, roz. Vratislavka, po níž následoval (1845) hrabě Eugen Černín z Chuděnic.

---

[1]) Palacký UB. I 145. [2]) Arch. Český II 195. [3]) Arch. gub. Arch. Č. III 514. [4]) DD. 61 str. 449, Reg. Bedřichova. [5]) DD. 16. list 294. [6]) DZ. 45 B 26. [7]) DZ. 1. H 2, J 11. [8]) Arch. gub. a hradecký, Sněmy II. [9]) DZ. 12 B 24. [10]) DZ. 12 J 26 87. D 1 Hanuš z Bílé byl tu l. 1580 hejtmanem (Arch. univ.) [11]) DZ. 26 B 8. [12]) Arch. Třeboňský. [13]) DZ. 178 G 28 [14]) DZ. 137 H 26. [15]) Bílek Děje konf. 615. [16]) DZ. 298 D 20. Nic nebylo platno Janovi Jindřichovi Štampachovi, že l. 1631 zase Mašťov opanoval. (ČČM. 1881, str. 57. [17]) DZ. 113 M 6. [18]) DZ. 313 H 17.

TVRZE V OKOLÍ MAŠŤOVA.

Bukovina připomíná se již ve 12. století. Ve 14. st. byl tu farní kostel, jehož patronem byl od r. 1365 *Hroch*. L 1391—1393 tu vládla Janoféta, vdova po Hrochovi, se Hrochem synem svým, od r. 1404 *Vilém*, jiný její syn, tuším týž, jako Vilém ze Pnětluk (Reg. I 177, 178, Lib. conf.). Vilém sloužil proti kališníkům, začež (1421 atd.) rozličné milosti obdržel. (Viz Arch. č. I 529.) Vilém Bukovina, jenž držel Štědrý Hrádek a k němu Bukovinu připojil, byl tuším jeho synem. Se Štědrým dostala se Bukovina *Vřesovcům* a dána l. 1467 na díl *Jana ze Vřesovic* (Arch. DZ.), jenž ji ke Žluticům připojil. L. 1487 věnoval na ní manželce Johance z Kolovrat, ale l. 1494 věno to převedl na Žlutice (DD. VI 231). Až do té doby se tu tvrz připomíná, ale zanikla nedlouho potom.

*

Farní ves **Libědice** připomíná se již l. 1226 a byla ve 14. st. na drobné statky rozdělena. Proto tu také tvrz nepovstala a připomíná se teprve v 16. st. Část vsi patřila *Doupovcům* již od 14. st. V první polovici 16. st. byly Libědice rozděleny mezi Libnaury a Doupovce; na obou dílech byly jen dvory poplužné; několik dvorů kmecích mimo to patřilo do r. 1548 Kadaňským (DZ. 250 G 10 J 17). Po Janovi a Vilémovi, bratřích Doupovcích (1545) zdědilo dvůr deset synův Vilémových a od těch jej koupila (1572) *Anna purkrabinka z Leisneku*, *Dorota* a *Johanka*, sestry *Hasišteinské z Lobkovic* (DZ. 17. P 5). Na tomto díle povstala tvrz. Snad byla založena od *Jana Novohradského z Kolovrat*, který potom tento statek držel. Po jeho smrti spadla tvrz Libědice na čtyři jeho dcery, z nichž jedna, *Voršila*, vdaná *Hasišteinská*, ji l. 1599 od spoluděd̈iček ujala (DZ. 174 E 3), ale hned potom ji manželu svému *Kryštofovi z Lobkovic* zapsala. (DZ. 236 D 8) Ale l. 1606 prodala Voršila tvrz Libědickou *Otilii Doupovcové ze Žďáru*, která již před tím část Libědic držela (DZ. 180 D 12). Po ní zdědili Libědice Vilém Vojtěch syn s šesti spoluděd̈ici. Když se dcery ze země vystěhovaly, zabrán l. 1633 týž statek a postoupen M. Dr. Justovi Stoperiovi z Marsfeldu, po němž odevzdán (1641) vdově Marii Zuzaně zase provdané Zmyslovské (Bílek, konf. 87). Tato odkázala je konventu karmelitánů na Malé Straně, který se v ně l. 1679 uvázal a až do svého zrušení (1786) držel. L. 1808 připojeny k Mašťovu.

*

Ves **Tureč**, západně od Mašťova ležící, patřila l. 1196 hraběti Milhostovi a tudíž k Mašťovu, avšak Purkart z Mašťova daroval ji před r. 1281 komendě Chomutovské, od níž postoupena l. 1281 Smilovi z Liběšovic (CDB. I 320, Reg. II 530). Držitelé vsi a patronové kostela byli 1361 *Petr z Nejdeka* a 1370—1418 *Jindřich Plik* odtudž. (Lib. conf.) Sice není potom nic známo o Turči. *Jan Žďárský ze Žďáru* prodal 1521 tvrz, dvůr a ves Tureč *Volfovi ze Štampachu*, avšak později (před r. 1554) dostal se týž statek *Mikuláši ze Širntynku* (DZ. 1 J 3, 10 A 19). Když tento zemřel, dělili se l. 1570 synové jeho a Tureč dostal se na díl *Vojtěchův*, jenž zemřel ok. l. 1595, odkázav Tureč Hanušovi a Volfovi, bratřím svým (DZ. 27 H 12, 62 N 9). Každý z nich měl půl tvrze, jeden ves Tureč, druhý Obrovici. Nějaký čas rozdělení to trvalo, ale *Jan Bartoloměj Širntyngár* († 1623) měl zase celý statek. Tento však ještě za jeho živobytí zabrán a prodán (1623) *Gotfrydovi Hübnerovi*, nejv. hejtmanovi. (DZ. 153 F 10.) Ten jej prodal *Baltazarovi Cicogna* a tento zase l. 1631 *Floryanovi Jetřichovi ze Žďáru* (DZ. 252 D 10, 318 B 4). Téhož statku nabyla ještě l. 1659 *Zuzana Zmyslovská* (DZ. 318 P 12), ale již r. 1679 patřil k Libědicům, s nimiž připojen l. 1808 k Mašťovu.

*

Zboží okolo **Vilémova** patřilo původně k panství oněch pánův, jichž potomci se psali *Pětipeskými z Egerberka*. Oddělením se od zboží Pětipeského dostalo se bratřím *Vilémovi staršímu a Vilémovi* mladšímu z Egerberka, od nichž bezpochyby pochází nejen založení, nýbrž i pojmenování městečka Vilémova, jinak Vilemic. Bratří tito obdrželi r. 1342 od krále Karla nadání, aby městečko jich Vilémov mohlo míti trhy téhodní a aby měli popravu a svobodu šibenice založiti. Jiným listem téhož panovníka r. 1347 Vilémovi vysazení Vilémova potvrzeno a dáno udělení téhodního trhu (Reg. IV 467, rkps. Roudnic.). Nástupce jejich ke sklonku téhož století byl *Racek z Vilémova*, jenž l. 1384 kostel zdejší obdařil (Lib. erect. XIII a 6), k jehož prosbám král Václav výsady městečka r. 1396 potvrdil. Na počátku 15. století drželi Vilémov *Ondřej Paldra* a *Zikmund*, bratří z Vařin, kteří v l. 1406—1411 podávali faráře ke kostelům ve Vilémově a Velichově. L. 1419 drželi Vilémov *Petr* a *Erhart Alendorfové* (DD. 21 str. 1). Nástupce jejich byl *Jan Mladý*, jeden z válečníků husitských, jemuž Zikmund král potvrdil r. 1437 všechny výsady městečka Vilémova se týkající.

Ke konci 15. století nacházeli se v držení Vilémova vládyky *Doupovcové z Doupova*. *Vilím z Doupova*, podržev si tvrz a dvůr, prodal městečko Vilémov *Bohuslavovi*, bratru svému, jenž zde nějaký čas vládnuv, zůstavil syna *Václava*. Vilím skrze Opla z Fictum zapleten byl do nesnází a tuším narčen ze spoluviny ve

falši. Ale poněvadž byl nevinen, odpověděl králi a zemi. Proto s ním l. 1532 smlouva učiněna, že se mu navracuje statek Vilémov, který mu byl vzat a poněvadž pro ty různice, které měl s Oplem, polovici téhož statku odprodal, slibeno jej zase vyplatiti. Prozatím mu zastaveny vsi Vinary a Vlovy a nějaký čas potom (ok. l. 1535) mu Václav městečko Vilémov ve dsky vložil (Arch. mus. Reg. k. s. DZ. 4 E 18, 7 D 4). Že na poddané své laskav nebyl, o tom svědčí nížepsané obeslání z rejster komorního soudu vzaté.

Robotným lidem Vilémovským poddaným pana Viléma Doupovce mně milým!

Zdislav Berka (nejv. hofmistr). Robotní mně milí! Vězte, že JM. K. mně poroučeti ráčí, abych Vás s Vilémem Doupovcem, pánem Vaším, sročil, kdež sobě stížení některé, vznášejíce to na JM. K. suplikacími svými do něho pokládáte, on také proti vám jest suplikací podal i protož pokládám vám den v pátek po svatém Valentinu nejprv příští, abyste přede mnú, pány a vladykami krále JMti radami na hradě Pražském stáli, neb i na týž den pán váš také státi má a tu na ten čas to vyslyšíce, v té věci k vám se spravedlivě zachovati chceme. Actum f. V post Dorotheae (1544).

Vilém, jenž také Blovské krutě soužil, zemřel l. 1568 a pohřben ve Vilímově, kdež mu syn *Bedřich* nádherný pomník postavil. Tento Bedřich držel Vilímov s bratrem *Jindřichem mladším*, tuším každý z nich polovici. Jindřich vyprosil Vilémovským l. 1586 obnovení za městečko a erb (Pam. arch. IX 728) a zemřel, synův nepozůstaviv. Po něm dostaly se Vilémov, Vraní a Žerotín bratru Bedřichovi. Tento měl k manželství Barboru Pětipeskou z Chýš a z Egerberka, jež mu porodila syny *Bedřicha* a *Viléma Vojtěcha*, z nichž tento později statky bratra svého získal. (Viz díl VIII na str. 223.) Vilémov měl odtud stejné majitele s Žirotínem. Spojené statky Vilímov a Žirotín odtrženy teprv 1662, když Zdenkova dcera *Alžběta Anna Františka*, provdaná za Jana Karla Hložka ze Žampachu, prodala Vilímov *Polyxeně Marii* sv. paní z *Račína*. V rodě Račínův zůstal Vilémov až do konce 17. st. a pak přikoupen k Mašťovu.

Nynější starožitný zámek Vilímovský posud upomíná na starodávné časy, kde ještě tvrzí býval a zván jest.

*

Ve vsi **Morách** stávala tvrz ode dávna. Patrony kostela zdejšího byli l. 1363 *Bušek* a v l. 1365—1393 *Beneš z Buškovic*, jenž byl spolupatronem v Lukách a Valči. Po smrti tohoto byl opatrovníkem sirotkův Petr z Buškovic, jenž l. 1404 statek řídil; syn pak Benešův *Petr* seděl l. 1414 na Chrašťanech (Lib. conf.). Kdo pak na Mořích následoval, není známo. V 15. st. byla v Lounech rodina *Sokolův z Mor*, kteří měli na štítě železný hrot háku. Známi jsou z toho rodu Vaněk (1435—1471), syn jeho Jan (1466—1496), tohoto synové Vácslav a Jiří a Jan (1507—1535), syn Vácslavův, kteří bezpochyby byli pány na Morech. V 16. století patřily Mory ke Krásnému dvoru. Teprve l. 1573 odprodal je Jan Mašťovský z Kolovrat a patřily pak až do r. 1583 k Petršpurku (DZ. 61 C 3, 66 E 1). L. 1583 odprodány tvrz, dvůr a ves Mory *Kryštofovi* a *Bohuslavovi Felixovi, bratřím z Fictum*. Když se tito asi ok. l. 1590 dělili, dostal Bohuslav Pichlberk, Pruneřov, Mory a jiné přísl. a přikoupil k tomu část vsi a podání kostelní, což posud Štensdorfům patřilo (DZ. 182 G 13). Mory patřily odtud k Pruneřovu. Hrabě *Maximilian z Martinic* prodal l. 1655 Mory a Kněžice *Sylvii Kateřině Černínové*, skrze kterouž se pak v državení rodu Badenského dostaly. Od tohoto přešly l. 1783 v držení knížecího rodu Švarcenberského. (Heber VII 149, Veselý, Děj. panství Postoloprtského.)

*

V **Kněžicích** posud lze viděti tvrziště u dvoru. Po vsi psal se l. 1295 vladyka *Bohuslav* (Reg. II 723). L. 1358—1393 seděl Přech na jednom dvoře, jsa také l. 1358 patronem kostela zdejšího a zemřel ok. l. 1393 (Lib. conf. DD. 13 f. 185). Od téhož obdržel kostel zdejší několik darů a *Oldřich*, rychtář žatecký, držitel vsi a kostela, jal se l. 1392 dřevěný kostel v kamenný přestavovati a l. 1393 učinil s farářem smlouvu o desátky (Lib. erect. V f. 38, XII 125). L. 1409 připomíná se *Zachař z Kněžic*. Zboží Kněžické držel později *Ota z Ilburka*, po němž vdova již l. 1437 také byla mrtva. (Rel. tab. II 62, DD 15 f. 306.) L. 1474 odumřel zdejší statek po *Jindřichovi z Sedčic* a *Jiříkovi Vršovi ze Sadlna*. Vyprosil si jej Beneš z Veitmile, ale konečně jej přece *Beneš z Sadlna* obdržel. Ke statku patřily tvrz s příkopem, dvůr, ves a kostel (DD 16 f. 384 23. M 9). Týž pak tu seděl ještě l. 1483. (Arch. mus.) Asi ok. l. 1530 prodal *Vácslav Pětipeský z Chyš* tvrz Kněžice *Brykcímu ze Štampachu* (DZ. 4 K 26). Tento se l. 1564 v tůni u Kněžic utopil a když se pak synové dělili, měl Adam Oploty a *Brykcí* (1587—1615) Kněžice. (DZ. 90 J 22, Rozvrž. sb.) *Vilémovi*, nástupci jeho Kněžice zabrány a prodány *Františkovi de Couriers*, nařízenému nejvyššímu leitenantovi. Tento je držel do smrti a pak se dostaly synům (1633). R. 1652, 11. listopadu, prodaly se Kněžice co statek sirotčí hraběti *Maximilianovi z Martinic* a od těch časův spojeny jsou se statkem Morským.

*

V **Pětipsech** byla tvrz, z níž povstal nynější zámek. Ves se dostala l. 1226 darováním *klášteru Dokzanskému*, ale později dostala se zase ke kr. komoře. Král Jan ji l. 1332 v Paříži *Fryckovi z Egerberka* ještě s 3 vesnicemi v manství propůjčil (Reg. I 326, III 764). Ten tu bezpochyby teprve tvrz vyzdvihl a potomci jeho psali se *Pětipeskými z Chyš a z Egerberka*. Jak se zdá, jmenoval se syn jeho také *Frycek*. Tomu císař Karel l. 1360 nejen Pětipeské zboží potvrdil, nýbrž i dovolil, aby odtud mohl úroky vykázati čtyřem svým sestrám, prodlévajícím v klášteřích; také Frycek l. 1361 tím zbožím, na němž bylo 5 vesnic, povinnost manskou učinil (Glafey I 452, 454, Arch. c. k. dvorský); syn tohoto, také *Bedřich* řečený, studoval l. 1381 s právníky na vysokém učení Pražském a připomíná se v Lounských knihách až do r. 1399. V Lomazicích byli Frycek a Odolen l. 1387 patrony a není zřejmo, rozumí-li se tu starý aneb mladý Frycek. Také není úplně zřejmo příbuzenství *Odolena staršího* a *mladšího*, kteří l. 1388 až 1390 faráře do Lomazic podávali. Odolen mladší měl od r. 1403 mnohé pře s okolními zemany, kteří mu činili škodu na Pětipsech; jednoho z nich Vlada z Polak zajal a tři leta držel v zajetí na zdejší tvrzi. (Lib. conf. DD 14 f. 312 18 f 105—106.) Naposled se připomíná l. 1408 (Arch. gub). Synové jeho byli *Jan* (nikoli týž jako křižovník Jan, jenž býval komturem v Chomutově; viz Arch. č. III 288) a *Hynce* (Kopiář Přemyslovský). Poručník jich Hynce z Kaufunku l. 1412 povinnostem n. Odolenovým dosti činil (Lib. erect. VIII 164). Když pak Jankovi (1415) léta skrze krále doplněna, zapsal (1417) mateři své Dorotě plat do života a seděl nejen l. 1437 na Pětipsech, kdež mu zboží to, na němž manželce Barboře věnoval, císařem potvrzeno (DD 61 str. 270), nýbrž i l. 1447, kdež svědčil Krásnodvorským

při jich obdarování (Arch. Hradecký). Nástupcem jeho byl *Vilém*, tuším syn, jenž přítomen byl l. 1449 na sněmu Jihlavském, l. 1466 ještě užitky z Pětipes bral, ale l. 1486 již byl mrtev (DD 25 C 19, 61 str. 484). Zůstali po něm vdova Anna ze Vřešovic, synové *Jan*, *Zbyněk*, *Václav* a *Jindřich* a tři dcery. Synové, ujavše Pětipsy, prodali je l. 1564 *Václavovi z Lobkovic a z Hasišteina* a bratřím jeho (DD 25 C 19, 63 str. 41). Pětipsy patřily nyní k Hasišteinu, ale odděleny zase l. 1518, ale jen se dostaly za díl *Zikmundovi z Lobkovic*, prodal je tento (1519) *Oplovi z Fictum* (DD 63 str. 182, 210). Tento měl také Vyntířov a držel s ním Pětipsy až do té chvíle, kde boje se trestu za své zločiny ze země ujel (1530). Král Ferdinand zabrav všechny jeho statky zastavil Pětipsy, Vyntířov a Radomice *Jeronymovi Šlikovi*, který je však se strýcem svým *Albrechtem* za jiné statky vyměnil, přidav ještě peníze (Arch. gub.). Albrechtovi týž král (1545) Pětipsy a Vyntířov dědičně prodal a ve dsky vložil. Albrecht pak prodal Pětipsy l. 1550 *Elišce Šlikové z Dubé* (Dz. 9 C 15, H 11). Po její smrti spadly Pětipsy zase na držitele Vyntířovské a *Ondřej Šlik z Holiče*, pán na Vyntířově, postoupil r. 1559 Pětipes *Jeronymovi Hrobčickému z Hrobčice* a *Bernartovi*, doktorovi *Koštickému z Koštic*, jinak od stříbrné růže, měštěnínu Starého města Pražského, tak že potom každý polovici zboží držel. Bernart postoupil r. 1560 polovice tvrze pusté Pětipes Jeronymovi[8]) a od těch časův seděli na Pětipsech páni Hrobčičtí.

Jeronym Hrobčický držel mimo Pětipsy ještě Kolešovice, Manětinu, Slatinu a Koštice a měl manželku Annu z Hungerkoštu, kteráž mu darovala 4 syny a tolikéž dcer. Když otec r. 1567 syny své poděloval, obdržel Vladislav Pětipsy zámek s popravou. Při sepsání dílčích cedul ještě t. r. učiněném zůstala *Vladislavovi* »tvrz neb zámeček Pětipsy« a zavázal se z toho jistý díl peněz vydati. Po Vladislavovi následoval v držení Pětipes syn jeho *Oldřich Hrobčický z Hrobčice* (asi 1608), jenž se oženil s Annou Boryňovnou ze Lhoty a jí r. 1610 na tvrzi Pětipsech s příslušenstvím věnoval (DZ 135 D 18). Oldřich přidržel se potom 1618—1620 odbojných stavův Českých, začež po bitvě Bělohorské měl pokutován býti. Že ale na statku tomto veiké věno zapsáno bylo a že Oldřich dědicův neměl a tudíž nápad po něm očekávati se mohl, ponechán mu statek, ale tak, aby byl z dědictví vyňat a v manství královské uveden. Podle toho Oldřich r. 1628 učinil přísahu manskou a když l. 1629 zemřel, statky jeho tedy všechny spadly na komoru královskou. Tato prodala r. 1630 15. června Pětipsy *Kryštofovi Simeonovi* hraběti *z Thunu* dědičně. Vymazání z desk dvorských stalo se ale teprv r. 1652, když toho na Ferdinandovi III. *Marketou Annou*, hrabínkou *z Thunu*, vdovou po *Guidobaldovi z Thunu*, žádáno bylo (DD 68 f. 28, Bílek konf.). V držení Thunovského rodu zůstaly až do naší paměti.

*

Kostelní ves **Minice** leží od Pětipes k Žatci. Na zdejší tvrzi sídleli *Vlčkové z Minic*, erbu kola, jichž předek *Vlk* se l. 1281 připomíná. Jeho potomky byli 1327 Petr a Mikuláš, bratří a Štěpán a l. 1362 *Vlček* a *Pešek*, bratří, patronové v Želkovicích (Reg. III 530, III 548, Lib. conf.). V Minicích podávali l. 1363 Sezema s Peškem a Jiříkem, farářem na Louži a l. 1379 Pešík, Jiří, Vlček a týž Jiří, farář v Přečaplích a l. 1388 Vlček sám. Pešík byl podkomořím, oddělil se Libčevsí a vyskytuje se často v pamětech (1363—1401, † j. 1408). Asi tak dlouho žil i Vlček. Týž Vlček dostal se v držení Blšan asi l. 1407 a tam své sídlo přenesl a poněvadž synové jeho drželi Ličkov, staly se Minice příslušenstvím Ličkova a později hradu Borku. *Lorenc Glac ze Starého dvora* prodal Minice (asi l. 1514) *Janovi Šmohaři z Rochova*. Tento zemřel před r. 1525, zůstaviv pět synův, z nichž *Brykcí* nejdéle žil a proto naposled Minice držel. Týž prodal (1551) tvrz, dvůr a ves Minice *Kryštofovi Arnoštovi ze Štokova*. (DZ. 4 G 20, 10 B 4, Reg. k. s.) Od tohoto synův koupil je (1577) *Bohuslav Doupovec z Doupova* (DZ. 19 H 15). Jak se potom dostaly Jáchymovi ml. *Horovi z Ocelovic*, není známo. Týž je prodal l. 1604 *Brykcímu ze Štampachu* na Kněžicích. Tento zemřel před povstáním a syn (?) jeho *Jan Jiří* prodal Minice *Arnoštovi Šénovi z Šénu* (DZ. 309 A 27, A 30). Potomstvo tohoto drželo Minice asi do r. 1660 a pak přikoupeny k Pětipsům.

*

V **Polacích** stála stará tvrz ještě ke konci 18 st. Ves se připomíná již l. 1318 a seděli tu *Vlk* a *Bavor* (Tab. vet. 305). V 15. st. byly tu dva statky; na jednom seděl *Václav*, jenž byl l. 1400 pokládán za mrtvého, ale žil. Synové jeho Mikuláš a Aleš záhy zemřeli, ale třetí syn *Václav* žil ještě l. 1411, kdež na spásu duší otcovy a Alšovy učinil nadání kostelům v Lomazicích a Dolanech (DD 14 f. 221, lib. erect. VIII 127 143, 165). Na druhém statku seděl *Vlád*, jenž byl l. 1404 od Pětipeských zajat a po tři léta na tvrzi Pětipeské vězněn (DD 14 str. 227). Žil ještě l. 1413, S ním se připomíná také *Odolen z Polak* l. 1404 (Rel. tab. II 11). V prostřed 15. století žila *Markéta z Polak*, jež se soudila l. 1455 s Chotkem z Vojnína o své věno ve Vidolicích (Rel. tab. I 130). Z *Polackých z Polak* seděli tu poslední *Václav* (1485) a pak jiný *Václav*, jenž tuším Polaky prodal a l. 1549 ve Zderazi seděl. (Rel. tab. I 215, Reg. k. s.) Polaky koupil buď tehdá neb později *Jan Mašťovský z Kolovrat*. Když se l. 1531 synové jeho *Beneš* a *Václav* dělili, dostal onen Polaky a k tomu vesnice od Mašťova (DZ. 45 D 8). Tento svůj díl rozprodal všechen a naposled pustil Polaky (1546 *Janovi Žďárskému ze Žďáru* (DZ. 7 L 25). Nový pán zemřel hned potom a synové jeho Mikuláš a *Žibřid* se l. 1547 rozdělili tak, že onen podržel Všechlapy a tento Polaky. (DZ. 47 F 29). Zboží to prodal Žibřid l 1552 *Felixovi Hasišteinskému z Lobkovic* (DZ. 10 G 4). Tento pán také jen krátký čas na Polacích seděl a když zemřel, zdědily statek po něm zůstalý sestry jeho (panny) *Barbora* a *Marjana z Lobkovic*. Onano obdrževši na rozdílu od sestry své Polaky, postoupila jich l. 1557 *Václavovi z Lobkovic na Duchcově*. Ale i vláda tohoto dlouho netrvala; r. 1560 prodal Polaky *Bohuslavovi Stafelíkovi Hasištejnskému z Lobkovic a na Ličkově*, jenž Polaky v dluhu 1500 kop manželce své *Anně z Fictum* zavadil; táž se r. 1584 po smrti Bohuslavově v Polaky uvázala a je v svrchupsaných penězích držela. Bratr a dědic její Jiřík Fictum z Egerberka a na Hlubanech právo to zástavné, jemu odkázané, postoupil 1587 Kryštofovi z Fictum a na Klášterci, od něhož týmž způsobem r. 1587 přešlo na Bohuslava Jáchyma Hasišteinskéko z Lobkovic na Chomutově (DZ. 86 N 6, 88 M 6). Tento pán učinil s Janem Valdemarem, bratrem svým, 1583 dvoje smlouvy o Polaky a zůstaly pak tomuto, jenž všechny své statky zadlužil.

Polaky byly r. 1589 *Janovi staršímu z Lobkovic* na Točnice a Nové Bystřici odhádány. Po tomto velkou část panství jeho zděděv bratr jeho *Ladislav z Lobkovic* a na Zbiroze upadl v nemilost císaře Rudolfa a utekl ze země. Mezi statky jemu odňatými nacházely se též Polaky, které však císař i s panstvím Felixpurským

manželce Ladislavově hrabínce *Magdaleně ze Salmu* navrátil, poněvadž jí před tím zapsány byly. Paní tato prodala potom Felixpurk a Polaky r. 1598 *Linhartovi Štampachovi ze Štampachu* a po něm zdědil Libouš a Polaky (1609) za svůj díl syn jeho *Jan Rejchart ze Štampachu.*

Nový tento držitel patřil k nejznamenitějším mužům svého rodu. »Snaže se vedle obyčeje předkův svých o jméno slavné a spatření krajů cizích« za času mladosti své nejprvé leta páně 1591 s p. Fridrichem z Krekvic do Cařihradu se vypravil s mnohými jinými. Obrátil se potom spátkem s předešlým vyslancem Bartolomějem Petrem, nařízením sultanovým sám šestý oděv zlatohlavový obdržel. Spolu s 15 jinými pány téhož poselství do pokoje sultanova vpuštěn a tu jeden každý z nich po jednom od dvou čaušův za ruce veden až k sultanovi a když padl před ním na kolena, oděv jeho políbil a pravý rukáv k zubům přičinil, a tu hned zase nazpět jeden každý vyveden. Vypraviv se potom s p. Petrem a pobyv malý čas v Rakousích, k otci svému Linhartovi se navrátil. L. 1593 s legatem císařským Mikulášem Varkočem z Nobšic a jinými mnohými do Moskvy jel; tam byli od velikého kněze Moskevského vlídně přijati a rozličnými dary darováni; Jan Reichart obdržel kofllk z rybí kosti nákladně spůsobený a navrátil se zas šťastně v letu 1594 5. března. Potom se ženil s Annou Kaplířovnou ze Sulevic, jíž r. 1616 15.000 kop věnoval, dceři pak Anně 20.000 kop věna a 1500 kop na výpravu zapsal. Když potom zemřel, následoval syn z tohoto manželsví pošlý *Zdeslav ze Štampachu,* jenž, ač evangelickému učení příchylný, přece rodu Habsburskému věrnost zachoval. Z té příčiny sice statky své neztratil, ale když se potom ze země vystěhovati měl, prodal (1628) tvrz Polaky s vesnicemi *Jindřichovi Štikovi z Holiče* a na Plané (Arch. gub.). Tento pán odkázal panství Polacké dceři své *Marii Sidonii,* vdané hrabínce z *Fridberka* a z *Tranchburka,* kteráž užívání statku postoupila manželu svému *Otě,* hrabí z *Fridberka,* později však se s ním tak urputně soudila, že oba císař Leopold porovnati musil. Nálezem císařským 27. prosincc 1662 odsouzen jest Ota, aby ihned Polakův manželce své postoupil a jí mimo to všechny škody a náklady nahradil. Polaky byly samostatným statkem do r. 1850. (Pozdější držitelé v Sommerově topografii.)

*

V **Hořenicích** nedaleko Polak ve farnosti Dolanské stávala tvrz, která teprve v 16. neb 17. st. vznikla. Založena bezpochyby od *Šanovcův ze Šanova,* kteří Hořenice v 16. st. drželi. V l. 1589—1605 držel je Jan Šanovec a po něm 1612 Kryštof a Jáchym, bratří, kteří l. 1612 Novou ves prodali (DZ. 185 C 23). Tvrz se připomíná teprve v l. 1628 a 1629, jsouc tehdá příslušenstvím zboží Polackého.

*

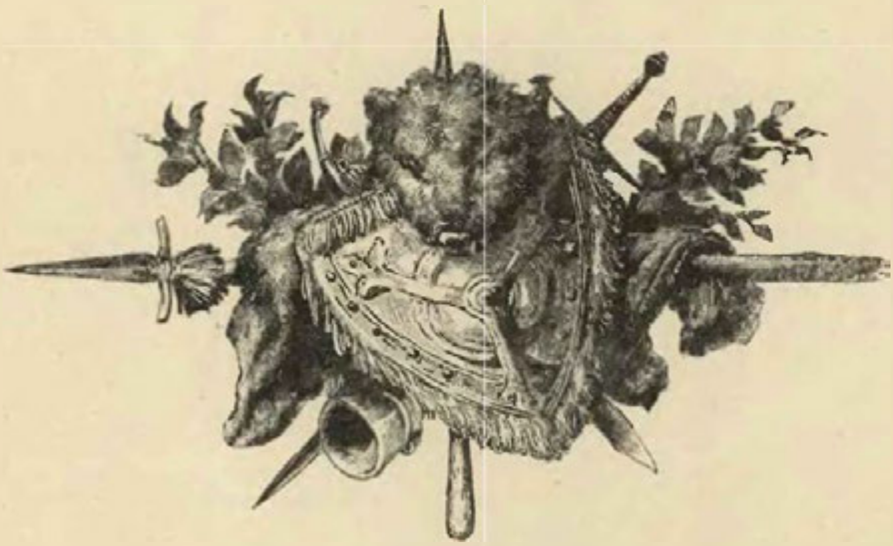
V **Drahonicích** (Palackého popis na str. 35) tvrze nebylo, nýbrž tvrz bývala v druhých Drahonicích u Chyš.

*

V **Novém sedle** tvrz stávala na místě nynějšího zámečku, avšak to byl prostý dům, teprve nedlouho před r. 1620 založený.

*

I v **Přívlacích** bylo takové stavení, jež na počátku 17. století vzniklo.

LOVOSICE ZÁMEK.

Zámek Lovosický mezi těmi mnohými domy, které vznikly za nové doby v Lovosicích, snadno lze rozeznati (ač i on má veselou způsobu) a to proto, že jsou nad jeho okny hrubé ven vyčnívající římsy. Tyto římsy a hlavní zdi stavení jeho čtverhranatého, které má dvě krátká křídla a blízko kostela v pěkné zahradě stojí, jsou jediné zbytky ze starších a nikoli velmi starých dob, neb i bývalé příkopy již před dávnými dobami zasypány.

Krajina okolo Lovosic obývána byla již v prastarých dobách, jak svědčí památky v hrobech nalezené, poprvé se však ves připomíná l. 1143 a to mezi statky klášteru strahovskému darovanými. Později patřily *Jindřichovi ze Žitavy* purkrabí Budišínskému a předku pp. z Lichtenburka a to již l. 1237, kdež se jeho vladař Dražek připomíná[1]). Týž Jindřich l. 1248 ves Lovosice znova vysadil. Syn jeho *Smil* prodal Lovosice *kláteru Celskému* v Míšeňsku (1251), ale tuším jen polovici; neb týž klášter koupil polovici (rozuměj druhou) teprve po Smilově smrti (1269) od syna jeho *Jindřicha*, což l. 1272 od Jana Pražského biskupa potvrzeno[2]). Od kláštera přikoupena l. 1276 ves Veselí a kromě toho několik vesnic k Lovosicům drženo. Zdá se, že tvrz postavena již za panování mnišského, které do válek l. 1420 trvalo, a to k ochraně zboží.

Karel IV. potvrdil klášteru všecky svobody na Lovosice a zboží, řemesla a plavbu (1348), což také králem Václavem l. 1395 stvrzeno. Týž král zapsal l. 1397 platy komorní v Lovosicích sestře své Elišce markrabínce míšeňské[3]). Jak se zdá, klášter Celský krále Václava za následujících nechutí s Míšeňskem ozhněval. Václav proto zabral Lovosice a zastavil je *Vlaškovi z Kladna*[4]). Ale poněvadž bratří ze Vchynic měli již od dob Karla IV. opravu nad zbožím Lovosickým i s lovy a pastvami na něm, pospíšil si Smil e Vchynic a vymohl si (1418) u krále potvrzení[5]). A opět markrabí Míšeňští stáli o Lovosice a vymohli si l. 1422 zápis na ně u krále Zikmunda, ale tím na skutečných poměrech nic nezměněno[6]). Vlašek podržel Lovosice a protože králi 80 koní do roka k válkám držel, připsal na nich *císař* Zikmund 1436 *Jetřichovi*, bratru a dědici Václava 1100 kop[7]). L. 1454 drželi je *Václav* a *Vlach* synové Jetřichovi a později onen sám. Týž nabyl Lhoty a Malých Žernosek od Pavla z Řehlovic[8]). Týž seděl na Lovosicích ještě l. 1486[9]). Podle svědectví později vydaného držela je po něm manželka Markéta do své smrti a pak panna Anežka, se Zbyňkem Milešovským. Podle jiných svědkův následoval také *Václav Pětipeský*[10]).

L. 1507 dostal se v držení Lovosic *Albrecht z Kolovrat*, nejv. kancléř, jemuž dovolil Celský opat zboží to vyplatiti[11]). Pan Albrecht držel dvoje toto zboží zápisné až do své smrti († 1510); l. 1509 však učinil zápis na 10.000 fl. rh. *Jindřichovi ze Šlejnic*, jímž mu povolil po své smrti v statek Lovosický a všechny vsi, jež k Ostrému náležely, se uvázati[12]). Přes tento zápis nacházíme přece v držení Lovosic vdovu Albrechtovu

---

1) Reg. I 427, II 1155. 2) Reg. I 502, Arch. Český XVIII 291. 3) Arch. Drážďanský. 4) Arch. Č. I 520. 5) Rodinný arch. Chlumecký. 6) Schlesinger, Brüxer Stadtbuch. 7) Rkp. Videňský, Arch. č. I 521. 8) Reg. G. G. k. s. 9) Dílčí cedule Kaplířův. 10) Reg. kom. s. 11) Arch. Lovosický. Potvrzeno králem l. 1509, Arch. Č. XVIII. 12) DZ 84 C 18. Avšak t. r. ustanovil, že mají Lovosice po jeho smrti na klášter (jenž však peněz na vyplacení neměl) přijíti. Od krále obdrželi on a Šlejnic opravu nad zbožím Lovosickým. (Arch. Lovosický)

Annu z Kovaně, kteráž od okolních sousedův vůbec »starou paní« zvána byla. Za ní začaly spory s Litoměřickými. Vladyka Vácslav z Řepnic byl ještě za živobytí Albrechtova a potom na nějaký čas v službách Kolovratských na Krupce a Lovosicích, potom však chtěl touž službu opustiti. Nemoha dosíci odpuštění od vrchnosti, ukončil počty důchodenské a uchýlil se do Litoměřic, kdež se ho obec ujala a tu co měštěnín zůstával. Pro tu věc obrátila se nenávist vůkolní šlechty na Vácslava jakožto odpadlíka, a Litoměřické, již ho u sebe chovali; neb byly tehdá ustavičné spory mezi šlechtou a městy. Paní Anna žádala, aby jí Vácslav vydán byl a žádost tu opětovali také synové její z prvního manželství *Jan a Bernard z Valdšteina*, kteří s ní na Lovosicích seděli. Přičiněním Jiříka vévody Saského stala se konečně r. 1516 úmluva, načež ta věc pomalu utuchla[1]), Anna se ještě r. 1523 seděním na Lovosicích připomíná,[2]) její synové drželi potom nějaký čas ještě Lovosice, vyhledávajíce s Litoměřickými ustavičně spory[3]).

L. 1511 obdržel výplatu *Jindřich ze Šlejnic.* Ten chtěl vypláceti, ale bratří z Valdštejna nechtěli postupovati, pravíce, že mají od krále obdarování. Tehdy vymohl si opět od krále majestát (1513, 13. září),

Zámek v Lovosicích od severovýchodu. (Fot. B. Vavroušek.)

jestliže by »z nepaměti a z omylu« něco komuž kolvěk na Lovosicku zapsal, že to zdvihá[4]). Po smrti Jindřichově († 1518) nastupovali na vyplacení synové jeho *Arnošt* administrátor Pražského arcibiskupství a probošt kostela Míšenského a *Jiří* a konečně toho dosáhli, že jim byly Lovosice postoupeny. S opatem a klášterem učinili o ně smlouvu l. 1535, takže klášter se vší výplaty za jich a synův Jiříkových životův zřekl[5]). Naproti tomu dal si Albrecht ze Vřesovic, držitel Vchynic, potvrditi starodávné svobody na hony a pastvy na Lovosicku (1534) a Šlejnicové prohráli (1543) při, když v tom odpor činili synu téhož Janovi[6]). Kromě toho měli Šlejnicové spor s rybáři Litoměřickými (1533), jimž též překážky činili.

Klášter Celský nemaje naději na vyplacení, r. 1540 ve čtvrtek po sv. Kateřině celé panství, totiž Lovosice tvrz, s dvorem poplužním a ves, Žernosečky dvůr popl. a ves, Lhotku ves a Veselí ves pustou s podacím v Lovosicích a řekou Labem držiteli k dědictví zpupnému za 1500 fl. rh. prodal. Listina na to dána byla německy, ale vklad zboží jmenem konventu česky vykonán r. 1545[7]).

Jiřík ze Šlejnic po smrti bratra svého Arnošta († 1548) byl samostatným držitelem Lovosic, jež držel vedle širých panství svých Tolšteina, Šluknova a Rumburka. Týž odkázal před svou smrtí († 1560)

---

[1]) Lippert, Gesch. v. Leitmeritz 227—260. [2]) Reg. půh. kom soudu. [3]) Vácslav Želenský z Sebuzína byl l. 1520 hejtmanem na Lovosicích (Arch. v Ústí n. L.). [4]) Arch. Český XVIII 305. [5]) Arch. Lovosický. Potvrzeno majestátem 1537, 30. srpna. [6]) Reg. král. ve Vídni, Reg. kom. s. [7]) Arch. Lovosický. Králi se opat (1542) omlouval, že jinak nemohl učiniti (Arch. gub.). L. 1560 byl Jáchym z Ichtryc úředníkem.

zboží svá všechna (též Lovosice dvůr popl. se vším příslušenstvím) synům svým *Haugoltovi, Janovi, Arnoštovi a Jindřichovi*[1]), kteřížto bratří se ihned r. 1566 o všechna zboží svá rozdělili, Haugolt obdržel Lovosice a vsi příslušné, Jan Hanšpach, ostatní pak díly na druhých panstvích otcovských[2]). Po otci svém zdědili bratří ti staré spory s rybáři Litoměřickými. Zemský soud byl 1559 nalezl, že tíž rybáři mají nad jezem první lov v roce učiniti, však r. 1568 královský rychtář v Litoměřicích s některými šlechtici zprostředkoval novou smlouvu mezi rybáři a svrchu psanými bratřími, jížto zachováno jest rybářům staré právo loviti v Labi až pod Lovosice, naproti tomu však Lovosickým pánům zůstaven starodávný »panský lov« jakož i oprava břehů a jezů[3]). Tím však pře ty přece ještě nepřestaly.

Svrchu řečený Haugolt byl potud držitelem Lovosic, pokud vůbec právo na ně po otci svém zdědil; avšak to se netýkalo práv matčiných a také nikoliv domu na skládání obilí (šithouzu). Dlouho však Šlejnicové Lovosice nedrželi, neb jich l. 1574 *Jan z Valdšteina* nabyl v dluhu[4]). Týž jsa spolu pánem na Hrádku nad Sázavou a ve vysokých úřadech postaven zemřel r. 1576. Poručnicí dětí jeho *Adamů a Karla* a dcer Anny, Kateřiny a Magdaleny s Mandalenou z Vartemberka zplozených, byla matka sama, jež byla ochrany poskytla knězi Janovi Okurkovi Úpickému. *Adam z Valdšteina* syn starší došed let svých uvázal se v držení statků otcovských a postupoval potom ve vysokých důstojnostech až na nejvyššího purkrabí království. Zajímavá jest pře jeho s Litoměřickými v příčině Lovosic[5]).

Pan Adam podal r. 1600 22. června žádost k císaři Rudolfovi, prose o vyzdvižení Lovosic za městečko. V té žádosti bylo doloženo, že jsou Lovosice ves veliká, tak že v ní do sta osob usedlých se nalezá a že od okolních sousedův na větším díle městečkem se jmenuje, však že to výsadou stvrzeno nemá; prošeno při tom, aby novému městečku trh na pátek ustanoven byl, což prý okolním městům a městečkům neškodí, an trh u nich na jiný den připadá. Žádost ta vyřízena pod tají a rychle již 4. července pod pečetí císařskou; císař Rudolf přihlížeje k platným službám Adamovým Lovosice za městečko vysadil a trhem týdenním dne pátečného obdařil, tolikéž pečeť novému městečku udělil. Podobá se pravdě, že Adam k rychlému vyřízení své žádosti vážností svou při dvoře přispěl, i nepochyboval zajisté o tom, že celá ta věc snadně dokonána bude. Avšak tu se potkal s náhlým a vytrvalým odporem Litoměřických, kteřížto v nově vysazeném městečku viděli nebezpečného soka trhových svých výsad, zejmena však porušení starodávného práva míle. Pročež Litoměřičtí jakmile zaslechli o novém vysazení, vypravili své vyslané do Prahy, kteřížto sobě opis majestátu zjednali a důtklivou žádost císaři Rudolfovi podali. Adam nelenil k tomu také odpovídati a tak kolikaletá ona pře začala. Prozatím zastaven jest svrchupsaný majestát, až by komisaři císařem nařízení spravedlnost obou stran vyšetřili, čehož však Adam málo šetřil, anobrž trhy v Lovosicích před se jíti nechal. Potazem nejv. úředníkův zemských nalezeno jest, aby Litoměřičtí s Adamem k soudu komornímu sročeni a právem rozeznáni byli. Než však rozsouzení došlo, zrušil císař Rudolf vznešení pře na komorní soud, obnovil svůj dřevní zákaz a novou komisi k vyšetření sporných věcí nařídil, tak že se věc celá zase k svému počátku vrátila. Adam o nařízení tomto nic věděti nechtěl. Všeliké překážky vymyšlené i pravé toho byly příčinou, že se komise dlouho sejíti nemohla, k tomu Adam úsilovně pracoval, aby se celá věc zase na komorní soud vznesla; i vymohl na císaři půhon na obec Litoměřickou, aby se r. 1602, 6. července k soudu komornímu postavila. Ale ani k tomuto stání ani k sejití komise nepřišlo, anobrž vše, co před se bráno bylo, se zamezovalo. Tak se pře ta až do r. 1608 protáhla, tu teprve ke dni všech svatých t. r. komisaři obě strany sročili, hotovi jsouce je náležitě vyslechnouti. Ale že se Adam opět s Litoměřickými v žádné slyšení dáti nechtěl, taková komise rozejíti se musila (r. 1609). Na relaci komisařův vyšel dekret císařský dne 28. srpna r. 1610, v němž oběma stranám na pořad práva ukázáno. Komorní soud r. 1615 dal konečně Adamovi za právo.

Jsa katolík, držel se Adam r. 1618 sice strany císařské, ale od počátku povstání snažil se při každé příležitosti smířiti stavy s císařem, také nic nepodnikal proti stavům, jak to jiní přívrženci císařovi činili. R. 1619 ačkoliv na závazek byl vzat, za příkladem Bořity a Slavaty ze země ujel a sobě stanoviště do času v Drážďanech oblíbil, jsa po ten celý čas v nemalé vážnosti při dvoře kurfirsta Saského. Manželka jeho v těžké nemoci jsouc postavena na Lovosicích zůstávala[6]). Po bitvě Bělohorské skoupil Adam několik statkův evangelíkům pobraných, r. 1627 také sousední statek Sulevský, jejž zdržitelé pro dluhy zdržeti nemohli, a připojil jej k Lovosicům; skrze sestru svou Kateřinu prv Osovskou potom Žerotínskou přišel k panství Třebíčskému na Moravě. Z prvního jeho manželství s Alžbětou Brtnickou z Valdšteina pošli synové *Rudolf, Maxmilian a Pertolt* († 1632 v bitvě u Lützenu), z druhého manželství s Johankou Emilií z Žerotína *Jan Viktorin* a *Karel Ferdinand*, jimž dal za poručnici matku jejich, pro kterou musil vymoci dovolení královské, aby mohla právní pořízení učiniti a zápisy do desk klásti, jako kdyby katolička byla, ana vyznání evangelickému věrnou zůstala. Zemřel Adam r. 1638.

---

[1]) DZ 15 K 29 — L 5. [2]) DZ 58 D 9 — 16. [3]) Lippert, Gesch. v. Leitmeritz 487. [4]) Veselý, mon. Lovosic. L. 1575 se tu císař Maximilian se dvorem přes noc zdržoval (Arch. Třeboňský). [5]) Pam. arch. V 201, Lippert 362—376. [6]) Skála III, 308.

Hned po smrti otcově nejstarší syn Rudolf (r. 1638, 25. listopadu) statek otcovský mezi bratry své rozdělil. Při tom připadl *Karlovi Ferdinandovi* II. díl a zámek Lovosický a vsí 13, tvrze v Sulevicích a Březině s vesnicemi, tvrz Chotomiř s 6 vesnicemi, Trnovany s 5 vesnicemi, panství Rožďalovské a Dětenské v Boleslavsku a dům ve Velvařích[1]). Také Karel po příkladu otce svého práva městečka Lovosic zvětšiti se snažil a proto časté rozepře s Litoměřickými míval. Týž stav se potom J. M. C. skutečným komorníkem a získav Chroustovice a Zaječice prodal r. 1655 »panství Lovosice a statek Sulevice« *Sylvii Kateřině* hrabínce *Černínové* roz. Caretto z Millesimo, která k němu statky Kamýk, Újezd, Dubkovice a Chotiměř připojila[2]).

Sylvia vdala se podruhé za *Leopolda Viléma, markrabě Badenského*, jemuž umírajíc, († 1664, 29. února) panství Lovosické odkázala. Po jeho smrti († 1671) následoval syn jeho *Leopold* němý, ale při rozumu se nacházející. Po jeho smrti (1716) následoval *Ludvík Jiří Badenský* († 1761), jenž bydlíval v Raštatě. Za něho byla v okolí značná bitva. Dcera jeho *Alžběta Augusta* postoupila (1783) panství Lovosického svému příbuznému *Janovi* knížeti *ze Švarcenberka*. Od té doby zůstal velkostatek Lovosický v držení prvorozenstva knížecího rodu[3]).

---

[1]) DZ 301 F 30 — G 9. [2]) DZ 310 — J 16. [3]) Veselý, Monogr. Lovosic.

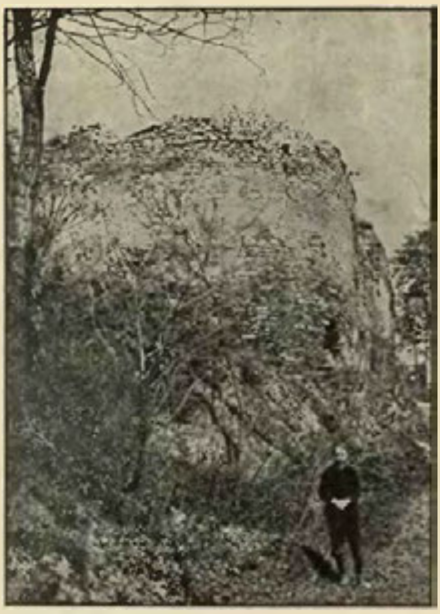

Zámek v Lovosicích od severozápadu.

(Fot. B. Vavroušek.)

Opárno v letech čtyřicátých min. století.
(Heber, Burgen IV.)

Opárno (od jihovýchodu) r. 1923.
(Fot. B. Vavroušek.)

OPÁRNO HRAD.

Od Lovosic k severozápadu jest pod Lovošem překrásné údolí zavřené dílem skalnatými stěnami, dílem stráněmi holými aneb lesnatými, jímž teče Milešovský potok. Ač jsou ještě jiné cesty a to kratší k Opárnu, přece radno jíti údolím potoka cestou stinnou a zelenou, zvláště okolo Císařského mlýna; neb jest velmi příjemná za suchého počasí, ovšem tím nepříjemnější a nepohodlnější po dešti. Dojdouce cíle spatříme zříceniny hradu Opárna na vysokém a skalnatém ostrohu, který z Lovoše vybíhá a pro strmé své boky jest jen z jihozápadní strany, kdež s horou souvisí, přístupný. Od vesnice Opárna, která leží na úpatí Lovoše, lze sledovati starou cestu vozovou, dosud tak pohodlnou, že by se po ní kočárem vyjeti mohlo. Ta jde po úzkém hřebenu hradského ostrohu až k příkopu, kterým jest hora z přístupné strany překopána. Zde bývala brána, kterou se přicházelo na *předhradí.* Vedle ní bývala věž a táhla se pak hradba až na konec předhradí. V minulém století byly toho všeho základy, ale nyní to vše zmizelo, poněvadž se povrch skopáním nových cest změnil. Předhradí je teď holá skála a pastvina a viděti jen trochu zasutého zdiva.

Za předhradím jest příkop ještě hlubší než první, z jehožto dna se hradiště vysoko a strmě vypíná. Hrad objímala hradba mocná, někdy cimbuřím (jak posud dobře viděti) opatřená na všech stranách v podobě obdélníka, jehož rohy jsou na polední straně zaokrouhleny. Byla velmi hrubá, tak že vedle cimbuří zbýval ochoz. Ze stínek ještě tři zbývají. Hradba není stejně vysoká, k polední straně vyšší, vzadu nižší. V severním rohu hradby jest branka, kterou se postoupí do čtverhranatého dvorku. Zde stávalo obydlí, jež mělo v hradbě tři veliká okna. Obydlí mělo čtyři světnice, které příčkami od sebe odděleny byly. První světnice měla na tu stranu ke dvorku malé okno, druhá byla bez oken, ostatní měly po jednom oknu. Pod tímto obydlím byly troje sklepy, jeden přední na jichovýchodní straně a dva jiné hluboké. Rozdělení to dnes není již zřetelné, poněvadž vystavěli do hradu dřevěný barák, který nahrazuje občas místnosti hostinské. Tímto nehezkým přístavkem zřícenina také zohavena.

Pod hradbou na severní straně spatřuje se příkop ve skále vytesaný. Zde jest umístěn kuželník. Na severním konci ostrohu bývaly zbytky věže, která se pokládala za bývalou studni, a kus od základů stavení tvarem podkovité, jež si lid vykládá na pivovar[1]).

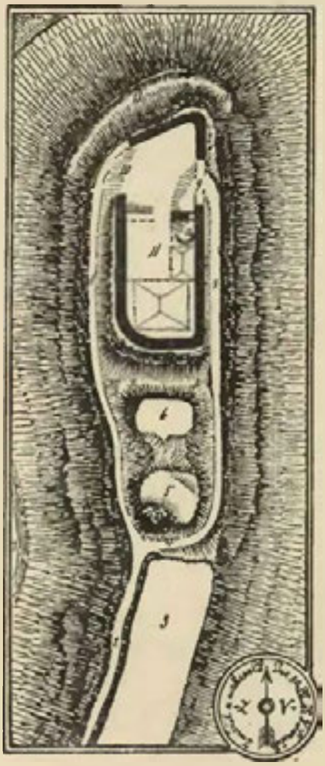
Opárno (prvotně Opáren) bylo jméno vesnice již l. 1270 pusté, která snad stávala na místě nynější vesnice. Když Přeslav z Újezda l. 1276 ves Veselí (nade vsí Opárnem pod Lovošem) klášteru Celskému postupoval, vymezoval zde hranice »po výmolu potoka až k místu, kdež byla ves, kteráž sloula Opáren a dále, k potůčku tekoucímu týmž místem až k potoku řečenému Stepelin, tekoucím pod horou Hrádek«[2]). Tento Hrádek jest naše hradiště a jeho tehdejší pojmenování svědčí o tom, že tu bylo pevné obydlí ode dávna. Hrad bezpochyby založen od *Smila ze Vchynic*, jenž slove l. 1354 seděním na Opárně[3]) a to na zboží Vchynském. Smil zůstavil syny *Mikuláše*, *Martínka*, *Jana*, *Smila*, *Habarta* a *Bohuslava*, kteří od r. 1378 na drobných statcích sídleli. Smil ujal zboží Vchynské s Opárnem. Všichni bratři byli dílni, ale Smil vešel ve spolek s Martínkem všemi jich dědinami, zejména i hradem Opárnem[4]). Deset let potom zemřel Smil. Bratr jeho Martínek byl tehdá již mrtev a zboží jeho Měrunické přešlo na syna jeho *Smila* (mladšího), který se také l. 1417 v Opárno uvázal. Zboží Vchynské a Medvědické sice po starším Smilovi a bratru jeho Bohuslavovi vyhlášeno za odúmrť, ale Smil dokázal lepší právo[5]). Král Václav potvrdil mu (1418) starodávné právo předkův jeho na opravu a ochranu zboží Lovosického i s pastvami a lovy na něm[6]).

Smil jinak Smilek vyskytuje se v l. 1430—1455 často v soukromých jednáních a jak se zdá zemřel bez potomkův. Dědicem jeho stal se *Jan Dlask ze Vchynic*, jenž měl l. 1464 jakási jednání o dědictví po Buškovi z Želenek[7]). Týž také po zřízení válečné hotovosti (1470) vydán ke zřízení pole Litoměřického kraje a vyskytuje se ještě r. 1472. Po něm držel Opárno *Bohuslav Dlask ze Vchynic*; ten se připomíná poprvé r. 1486 jako svědek v dílčích cedulích Sulevických[8]) a posledně r. 1515 jako svědek dělení Brozanských z Vřesovic. S ním se ale tamže vyskytuje *Bohuslav z Žeberka a na Opárně*, z čehož uzavíráme, že již tehdá zboží to tak, jak ještě v 16. stol., rozděleno bylo na dvě polovice[9]).

Synové (?) Bohuslavovi *Jaroslav*, *Adam*, *Sigmund a Vilém* bratří *Dlaskové ze Vchynic* prodali totiž před shořením desk polovici zámku pustého Opárna, též Vchynic tvrze a zboží příslušného *Albrechtovi Kyšperskému z Vřesovic*[10]). Polovice tato zůstala pak při Vchynicích a připojena s nimi k Lovosicům.

Druhá polovice zboží tohoto, totiž ta, kterou držel Bohuslav ze Žeberka, způsobem nám neznámým dostala se *Bořitům z Martinic*; když se r. 1536 strýcové *Volf* a *Jan* z Martinic dělili, dostaly se onomu za díl i s jinými dědinami »Voporen zámek pustý se vším k tomu náležícím i vším panstvím«, též Vchynice[11]) a vesnice příslušné k tomuto statku, na kterých Volf potom manželce své Elišce z Vartenberka věnoval. Tato polovice zůstala nějaký čas v držení Bořitův a přešla konečně na Leskovce, Opárno od těch dob pořád patřilo k panství Vchynskému.

R. 1502 ještě hrad podle dějin svrchu dotčených stál neporušen, brzo po tom zpustl bezpochyby následkem zanedbané péče a pust zůstal až na naše věky.

Plán hradu Opárna.

1. potok Milešovský, 2. cesta do hradu, 3. pole, 4. I. příkop, 5.-6. vršky sloužívší za bašty, 7. hluboký příkop ve skále, 8. cesty po obou stranách hradu, 9-10. místo bývalých bran do hradu, 11. vlastní hrad, 12. klenutý vchod do sklepa, 13. příkop a val v severní stráni.

[1]) Heber Burgen IV 233. [2]) Arch. Lovosický. [3]) Palacký, Formelb. I. 365. [4]) Rel. tab. II 32. [5]) DD 15 F. 296. [6]) Arch. Chlumecký. [7]) Arch. Drážďanský, Rel. tab. II. 165 DD 16 f. 299. [8]) Rkp. A. P. Schmidta. [9]) Archiv musejní. Roku 1496 slove Bohuslav výslovně Dlask ze Vchynic (DD 21, 343.) [10]) DZ 4 K 17 vklad 1543, 12. června. Prodej se stal ok. l. 1530 [11]) DZ 46 D 4.

Kamýk v r. 1836.
Podle kresby Kühnlovy. (Heber, Burgen IV.)

KAMÝK HRAD.

Údolí labské od Litoměřic až ke Hřensku patří k nejkrásnějším krajinám Čech. Některé části jeho jsouce zúženy stráněmi neposkytují rozhledu. Nejvíce rozhledu lze užíti v Libochovanské kotlině opatřené vší krásou malebné krajiny horské. Zvláštního půvabu jí poskytuje zřícenina Kamýku sice vysoko se vypínajícího, ale přece od východních hor převýšeného. Na konci skalnatého ostrohu k jihozápadu se táhnoucího strmí kuželovité skalisko čedičové, na jehož temenech strmí věž rozvrácená, jako obrovská výheň již vypálená. Věž tato založena byla do čtverhranu obdélného až nepravidelného, tak že byla i překlenuta přes rozsedlinu, která skalisko na dvě dělila. Vchod této věže, jejíž jihozápadní strana se docela sesula, byl na západní straně a přístup k němu byl asi týmž způsobem jako u Trosk. Pata skaliska tmavobarevného objata jest hradbou zdělanou ze světlého vápence, která prvotně jen ohradou byla, pro obydlí ve věži se nacházející, avšak pro nepohodlné bydlení přistavěno obydlí ke hradbě a v ní i okna vylomena na venkovskou stranu, což odporuje středověkým pravidlům opevňovacím. Na třech stranách byl hrádek tento objat příkopem místy ještě dobře zřejmým. Po opuštění hradu užito ho k vystavění chalup a některé z nich i ke hradbám přistavěny. Na severovýchodní straně mezi hradbou a skaliskem věže jest skalnatý odstavec, jenž dříve snad nějaké dřevěné stavení nesl. Bývalé sklepy na skále posud se potřebují. Pod hradem jest vesnice Kamýk, panský dvůr a zámeček, v okolí vinice a ovocné sady. Čtvrt hodiny daleko jest kaplička sv. Jana Křtitele a nedaleko ní pověstné místo, kdež se pod skalami i v létě led nachází[1]).

Název Kamýka není u nás vzácný, ale nikde nepřipomíná tak kamene, jako zde. Komu okolní krajina ve 13. století patřila, není známo. Zakladatel hradu byl *Jindřich* předek *Kamýkův z Pokratic* erbu jednorožce a tedy strýc tehdejších Běškovců. Král Jan mu povolil vystavěti Kamýk, začež Jindřich jej

[1]) Heber, Burgen IV 176, Mikovcovy Starožitnosti II 121. Dějiny kromě toho psali Veselý v Dějinách Lovosicka a J. E. Chadt v Českém Severu VI.

a ves Čahostice od něho přijal v manství a l 1319 dne 9. ledna přísahu a povinnost manskou učinil[1]). Povinnost manská byla (aspoň v 15. století) »klobůček nebo čepici před králem neb před ciesařem pokloniece sě smeknúti«[2]). Jindřich vyskytuje se potom několikráte v pamětech. L. 1322 pojal pod opravu a obranu ves Mířejovice od opata Milevského, l. 1338 činil těžkosti Roudnickému klášteru pro jistou horu u Babiny a jako svědek připomíná se do r. 1347[3]).

Jindřich měl několik synův, z nichž dva dal k stavu duchovnímu. Jeden, Jan (1353 a t. d.) byl do r. 1360 farářem u Všech Svatých v Litoměřicích a l. 1362 stal se proboštem zdejší kapitoly. Po odstoupení jeho z fary u Všech Svatých následoval bratr jeho *Haiman*, ale zemřel již l. 1363[4]). Třetí syn byl *Jindřich*, jenž tuším statky bratrovy spravoval[5]). Čtvrtým snad synem byl Litolt, jenž byl v l. 1375—1377 pánem na Petrovicích u Děčína. Ani o jednom z nich, ač se všichni psali z Kamýka, nelze říci, že Kamýk drželi. Tento zajisté byl koupen od Karla IV. buď ještě za Jindřicha aneb jeho synův; Karel pak jsa dlužen peníze *Zbyňkovi Zajíci z Hazemburka* dal mu l. 1352 hrad Kamýk v manství[6]).

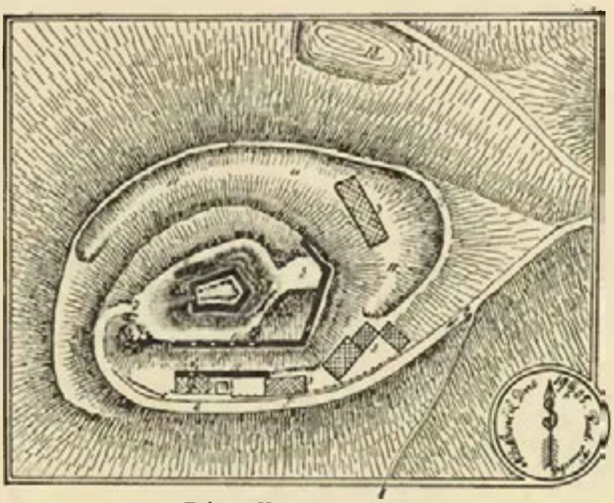

Kamýk podle kresby Brechlerovy ve Světozoru 1880.

Zbyněk zemřel l. 1368. Zboží jeho dědili mladší syn Vilém a vnuk *Mikuláš* syn n. Janův, jenž l. 1395 zemřel. Zůstavil syny *Jana a Mikuláše*, kteří vládli několik let nedílně. Za té vlády byl Kamýk buď zastaven anebo vládě zvláštní odevzdán. Připomíná se l. 1402 *Jetřich z Blaholic* seděním na Kamýce[7]) a l. 1407 byl tu purkrabí Racek ze Studeněvsi[8]). Okolo l. 1410 nastalo dělení. Jan dostal hrad Kamýk s vesnicemi, vsi Žabovřesky a Břežany a mlýn v Mileticích a Mikuláš hrad a město Budyni s vesnicemi[9]). Jan se psal odtud seděním na Kamýce[10]). Za těch dob bývalo zvykem, že farář v Zásadě u Litoměřic aneb jeho střídníci přicházeli na hrad Kamýk a tu mši svatou sloužili[11]. Není nám známo, jak to přišlo, že *Mikuláš* Zajíc bratr Janův držel po něm Kamýk. L. 1425 jej prodával, ale tuším jej již ve své moci neměl[12]). Strana pod obojí zajisté jej opanovala a *Hynek z Valdšteina a Kaldšteina* držel jej l. 1427 s městem Lipým[13]).

---

[1]) Reg. III 198. Známý spisovatel díla »Sagen der Vorzeit« Veit Weber (Leonhard Wachter) učinil Kamýk jevištěm pověsti A. E. Dietricha znova ohřáté o rytířích Orlího brloha (Aarhorst) a mlýně v Černém údolí. Jest to pouhý nejapný výmysl Webrův, že Kamýk za křížových válek náležel Dětřichovi z Aarhorstu, a zmiňujeme se o tom jen proto, že nesmysl ten i v novějších popisech strašil. Také udatný Kamyk, jenž padl l. 1310 při vypuzení Korytancův z Prahy, sem nepatří. [2]) DD 61 str. 397. [3]) Reg III 328, Emler Urb. 9, Borový Lib. erect. I 60, Arch. Drážďan. Kopiář Roudnický. [4]) Lib. conf. [5]) Reg. Vatic. Lib. conf. [6]) Roudnický rukopis zemských svobod. [7]) Arch. kapitolní. [8]) Tadra Acta jud. V 336 [9]) Rel. tab. II 100. [10]) Tak 1414 v listu Budynském. [11]) Lib. erect. IX H 1. [12]) Paprocký o st. pan. 83. [13]) F. v. Bezold K. Siegmund 167.

Plánek Kamýka z r. 1905.

1. pěšina ze silnice na 2. cestu do hradu, 3. domky chalupníků na hradišti, 4. vchod do hradních sklepů skrze poslední domek, 5. místo I. brány, 6. místo II. brány, 7. místo III. brány, 8. stanoviště hrubé střelby, 9. opěrná zeď asi před 30 lety postavená, 10. zbytky zdí paláce, 11. hluboký příkop a 12. val kolem severní a východní části hradu, 13. rybníček v severní stráni.

Téhož léta zavražděn Hynek, když se s jinými o města Pražská pokoušel. Kdo potom Kamýk měl, není nám známo; tolik víme, že Jan Smiřický, Zikmund Děčínský z Vartemberka a tuším Zbyněk Zajíc z Hazmburka v červenci l. 1428 lstivě opanovali hrad Kamýk[1]), asi dvacet vesnic vypálili, 100 sedláků zajali a 1000 kusů dobytka ukořistili. Dobytý hrad tuším odevzdán Mikuláši a ten jej prodal po druhé (1431, 23. prosince) *Vilémovi z Konic*[2]).

Vilém obdržel od císaře Zikmunda rozmanité duchovní statky, byl l. 1440 na krajském sjezdu v Roudnici[3]) a od krále Ladislava obdržel l. 1454 nejen léno na hrad Kamýk, nýbrž i Pátek s vesnicemi v zástavu[4]). Také držel Pokratice až do r. 1461. Obdržev od krále (1457) mocný list odkázal (1468) hrad Kamýk s dvorem poplužným pod hradem a vesnice, které k němu držel, *Petrovi ze Lstiboře*, bratru svému tetěnému. Také mu dal všecky nábytky ve forberce, koně a krávy a na hradě pušky, víno, spíži a se 2 loží peřin a přípravy k tomu[5]). Nicméně seděl na Kamýce ještě přes 10 let. Zboží Pátecké postoupil také l. 1478, ale nechal si vesnice zápisné u Litoměřic, jež mu král Vladislav l. 1478 potvrdil[6]), ano i l. 1479 na vsích Brňanech a Bohušovicích peníze připsal[7]). Ty pak postoupil (1480) Bohuslavovi Kaplíři ze Sulevic[8]). Aby Petr měl dědictví jisté, vzdal zboží Kamýcké králi (1478) a nemoha osobně pro svou nemoc jako starý člověk před králem státi prosil skrze prokurátora, aby je Petrovi udělil v manství, což se i stalo[9]). Zemřel l. 1481[10]).

Petrem Klučovským ze Lstiboře počíná se řada vladyk *Kamýtských ze Lstiboře*, jak se potomci jeho jmenovali. Také Petr dosáhl toho, že mu král Vladislav hrad Kamýk s vesnicemi a příslušenstvím z manství propustil. Petr zemřel před r. 1493[11]), zůstaviv sirotky *Jana a Viléma*. Onen držel potom (1507) Klučov, tento Kamýk. Buď se na propuštění z manství zapomělo, aneb Vilém o vymazání Kamýka z desk dvorských se nestaral, proto mu vznikla r. 1504 nepříjemná zaměstnání u soudu dvorského. Poněvadž všichni manové, když z toho panství pánům svým vrchním ve dni a v roce povinnosti a slibu manského neučiní, tehdá právo své pánu vrchnímu tratili, poslali úředníci dvorští jmenem královým listy do měst královských napomínajíce ty many, kteří ještě králi povinnosti neučinili, aby konečně do sv. Jiří (r. 1503) povinnost svou učinili Vilémovi z Peršnteina na místě královĕ. Vilém přidal ještě lhůty do sv. Martina (r. 1503) a když se držitel hradu Kamýka potom prý o léno nepřihlásil, prohlášen statek r. 1504 v lednu za propadený a královo právo dáno Albrechtovi z Kolovrat a na Libšteině[12]). Vilém proto se soudil u soudu dvorského, arci že při svou vyhrál, ale přece měl proto mnohá zaneprázdnění.

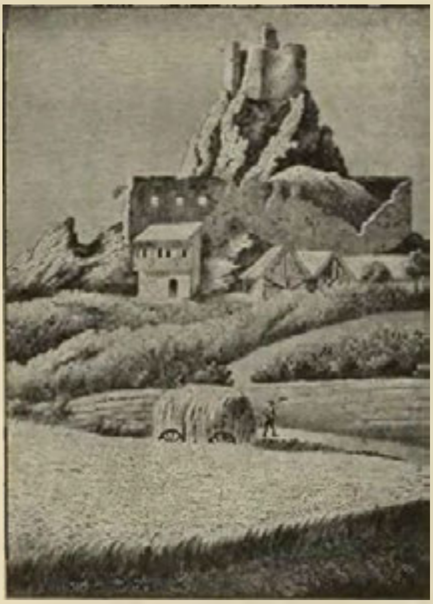
Vilém Kamýtský ze Lstiboře ženil se s Lidmilou ze Sedčic a jí 500 kop na zboží svém Žernoseckém věnoval. Když byly l. 1541 desky zemské shořely, učinil si Vilém nový vklad zboží svých sám a udal u úřadu desk r. 1543: Kamayk hrad, dvůr pop. a popl. ves celou Kamayk, Žernoseky tvrz, dvůr pop., ves celou a jiné vesnice[13]). Avšak hrad byl tehdá trochu sešlý, pročež jej dal dotčený Vilém r. 1547 zdmi ohraditi a vytesati nade dveřmi zámeckými erb svůj kamenný, který ještě Paprocký okolo r. 1600 viděl. Avšak zdá se, že v posledních letech života svého sídlíval v Žernosekách. Byv před tím radou komorního a potom zemského soudu, zemřel r. 1551 (5. května) zůstaviv syny *Albrechta a Jana Všebora*. Posledním pořízením (1548) statek svůj poručil manželce své Lidmile ze Sedčic až do stavu změnění, učiniv ji též poručnicí dětí svých, jí pak k radě přidal Fabiána Sekerku ze Sedčic na Lobkovicích svaka svého, Ladislava Ostrovce z Královic ujce svého a Pavla Kapleře ze Sulevic na Běškovicích. Zároveň jí také zapsaných již dříve 1000 kop míš. znovu pojistil[14]). Poručnická vláda trvala potom až do r. 1554, kteréhož Lidmila zemřela.

Synové byli již l. 1555 svéprávní a nedílní píšíce se na Žernosecích a Obřiství[15]). Avšak před r. 1566 rozdělili se tak, že onen dostal Obřiství a tento Žernoseky ovšem s Kamýkem[16]). Jan, jinak Všebor, věnoval l. 1585 na zámku Kamýku manželce své Lidmile ze Sulevic[17]) a psával se seděním na Kamýku

[1]) Z. Theobald str. 348. [2]) DD 61 str. 397. [3]) Script. rez. Lux. I 250. [4]) DD 21 str. 17, Arch. gub. [5]) DD 61 str. 557. [6]) Arch. gub. [7]) Arch. c. k. dvorský. [8]) DD V str. 370 [9]) T r. totiž kšaft jeho v DD vložen. [10]) DD 67 fol. 30 a 62 pag. 536. [11]) Rel. tab I 211. Anna ze Sulevic vdova po Petrovi zemřela l. 1525 a pohřbena v Žernosekách. [12]) DD 25, 268. [13]) DZ 250 E 9 Lippert (Gesch. v. Leitmeritz S. 445) vypravuje o našem Vilémovi, že pronásledoval velice Litoměřické, osoboval si honbu v jejich lesích a škůdce proti nim podporoval. [14]) DZ 10 C 12. [15]) DZ 12 A 23. [16]) DZ 15 N 10. [17]) DZ 23 B 5.

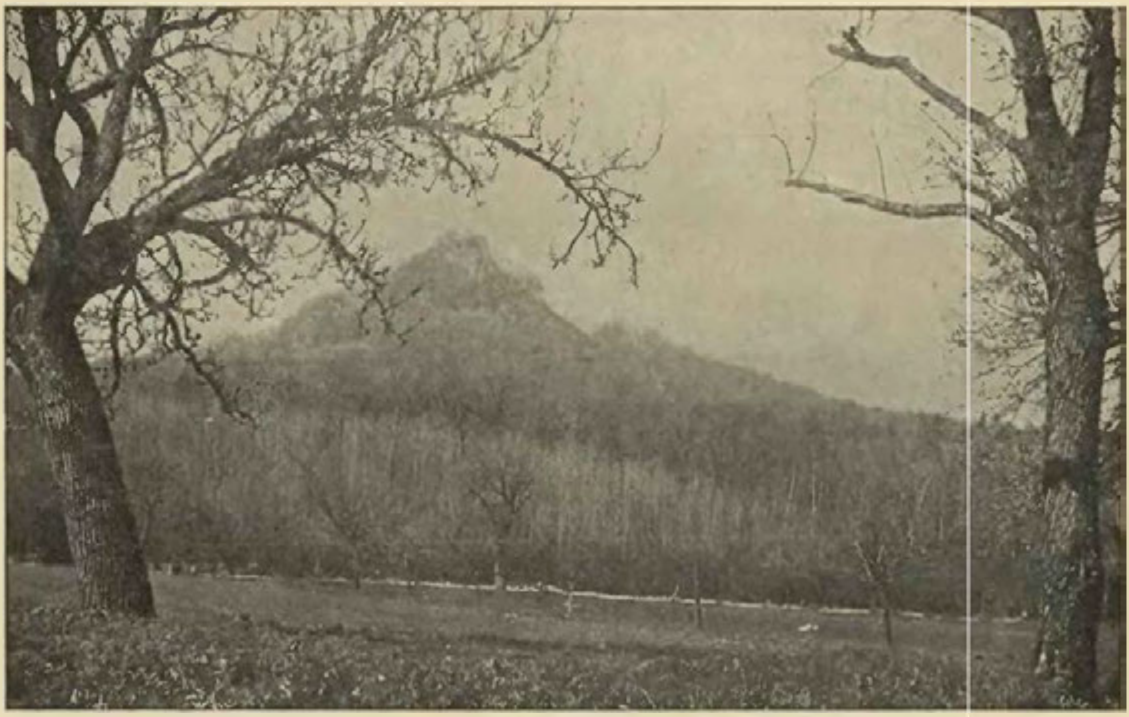
a Žernosecích. Že byl hrad Kamýk v dobrém stavu, shledává se z toho, že Jan ustanovil, aby po smrti jeho dcery s manželkou na Kamýce bydlely. Zemřel l. 1589 a synové jeho *Vilém a Mikuláš* se rozdělili brzce po jeho smrti. Onen vzal Žernoseky, tento Kamýk[1]). Mikuláš pojal k manželství Majdalenu Robmhapovnu ze Suché a věnoval jí (1592) 7500 kop míš. na zboží svém. Nemaje s manželkou touto plodu[2]) domníval se, že nebude míti kromě ní dědice, pročež jí r. 1594 ve formě zápisu na 10.000 k. míš. postoupil panství Kamýtského, totiž zámku se dvorem a vsí. Když mu ale manželka jeho zemřela, pojal v druhém loži Polyxenu Vřesovcovnu a na Brozanech, kteráž mu potomky porodila.

Poměry se byly v době tehdejší již změnily. Přetvořené válečnictví a jiné změny posledních století nepotřebovaly již vysokých a tvrdých sídel, šlechta pak libovala si více v takových sídlech, která měla pohodlnou polohu v nížině, tak že se odtud též na práce hospodářské dohlížeti mohlo. Tak i soudíce držitelé Kamýka vystavěli si na úpatí vrchu u dvoru novou tvrz, ve kteréžto bydlili. Hrad Kamýk nebyl potom opravován, nějaký čas sice ještě vytrval, ale potom pomalu v rumy klesal. Mikulášův syn *Jan Jiří* byl při vypuknutí povstání stavovského r. 1618 velmi mlád, to bylo ale také příčinou, proč se v tehdejší bouře nezapletl a v pokutu neupadl. Poručenství nad ním dal plnomocný místodržitel Karel z Lichtenšteina r. 1623 strýci jeho Janovi Všeborovi Kamýtskému ze Lstiboře a na Libochovanech[3]), ale ten s mladšími bratry svými sám upadl v pokutu a všechny statky jich zabaveny jsou. Jan Jiří chtě se pro náboženství ze země vystěhovati, prodal 1628 panství své »starý zámek Kameyk řečený a pod ním tvrz též Kameyk« se staveními, sklepy, starým pivovárem, ovčínem, dvorem poplužným a vsi *Heřmanovi Černínovi* hraběti *z Chudenic* a manželce jeho *Anně Salomeně* rozené *Hradištské z Hořovic* za 29.000 kop míš.[4]) Jan Jiří vrátil se l. 1631 na krátko na Kamýk a jeho se ujal. Za něho začalo zpustošení našeho hradu. Saské vojsko, jež bylo 1631 až 1632 v Litoměřicích a okolí zůstávalo, na svém zpátečním pochodu zteklo hrad Kamýk, jej vyplenilo a bohatou kořist s sebou na Labi odvezlo, jak psaní Hermana Černína r. 1633, 11. ledna dané, svědčí. Včas přikvapil pluk Valdšteinský a odňal jim kořist, kteráž nyní v Litoměřicích uložena byla, až zase p. Černín prostředkováním Baltazara de Maradas k svému jmění přišel. I řádění Švédů v okolí zajisté k zpustošení hradu pomáhalo. Vrchnost tu více bydleti nemohla, ano 1664 již jen v zříceninách zůstával chudý sedlák[5]). Anna Hradištská zůstavila později polovici svou manželu svému Heřmanovi. Po smrti toho pána (1651) dostal se statek vdově zůstalé Sylvii Kateřině, roz. hrabínce z Karetta a Millesima, kteráž Kamýk k panství svému Lovosickému připojila. Statek Kamýk patřil k Lovosicům až do r. 1863, kdež odprodán a od té doby jest samostatným statkem.

Kamýk podle rytiny Rothovy z r. 1846.
(Heber, Burgen IV.)

[1]) Dílčí cedule Žernosecká je v arch. gub. Paprocký (str. 222) plete si zprávy o Kamýtských. Na př. Lidmila ještě r. 1589 žila. [2]) Paprocký ost. ryt. 223. [3]) DZ 141 C 12. [4]) Bílek, Děje konf. [5]) Lippert Gesch. von Leitmeritz S. 421, 628.

Hrad Ostrý od severovýchodu r. 1923. (Fot. B. Vavroušek.)

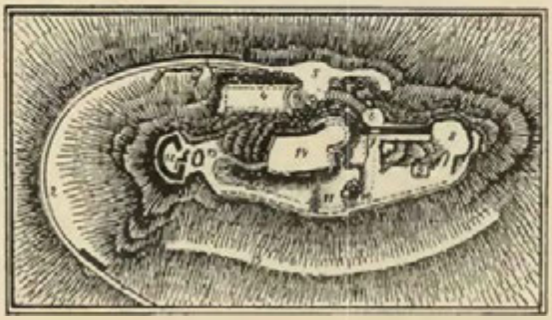
OSTRÝ HRAD.

Nad údolím Milešovským k jihu rozkládá se výšina, z níž vyniká homole skalnatá, doubím porostlá, ostrým hřebenem se končící, pročež odtud i své jmeno obdržela. Homole ta, na níž v minulých věcích hrad stával, neukazuje ze zdálí ani dost málo zříceninu, ano podobá se spíše hoře skalisky poseté; zříceniny stávají se patrnějšími teprve když přicházíme k patě hory starou cestou. Ode vsi Mlýnec souvisící s Milešovskem odděluje je při hostinci »U koruny« polní cesta kamenitá a vede zvolna na výšinu až za Ostrý, odkud odděluje se stezka čili *stará cesta*, kterou se ještě do lesa jezdí, a vede doubím až pod hrad. Jdouce po ní uvidíme spousty kamení, které však zakladatelé hradu tam, kde se vine cesta do vrchu, odklidili, ano sem a tam nejen cestu jím podezdili, nýbrž i, jak se zdá, z kamení nasypali. Tak dojdeme skorem hřebene hory. Tam se vyskytuje mezi skalami, na nichž hrad stojí, a srázem hory nevelké místo ven k cestě zdí jen z kamene (a jak se zdá) na hlínu vyzděnou zavřené. Až sem se mohlo pohodlně koněm přijeti. Další cesta jest srázná a stupněmi opatřená, tak že se po ní s koněm jeti nemohlo. Přichází se pak ke bráně, která se nachází ve zdi dobré, na maltu vystavěné. Tato brána byla jednoduchá (totiž bez průjezdu) končitým obloukem sklenutá; v ní se spatřuje ještě díra pro závoru. Při zdi u brány byla světnice, z níž zbylo okno vylomené, snad vrátnice. Příchod potom velmi těsný šel dílem mezi sprostými zdmi na nízké a dlouhé nádvoří.

Hrad obsahoval dolní a horní hrad. V *dolním hradě* jest na skále vyvýšenina, kam se přicházelo od brány. Pod vyvýšeninou jest čtverhranaté místo jako věžiště; potom přes příč až k průjezdu nejedna zeď. Všechny jsou stavby prosté, pocházející z 18. století, když to byl nahoře pivní šenk. Od konce průjezdu jde se na *horní hrad* po několika stupních a z tohoto trochu povýšeného místa zase po stupních dolů a mezi dvěma dobrými zdmi až na konec hradu, kdež jest věžovité stavení nepravidelných základův dobře vyzděné a bez oken. Zde jsou ze všeho nejpatrnější zříceniny. Mezi tímto stavením a branou jest na nejvyšším skalisku ohrada, základu obdélného, avšak zakulacená, bývalý *palác*. Ze starého hradu zbyly jen

dobré zdi; vše ostatní pochází z pivního šenku, který tu byl v 18. století a jímž zřícenina v nejedné příčině znešvařena.

Hrad Ostrý založen byl asi ok. r. 1433. Před tím nikde v pamětech se o něm zmínka nečiní a holá hora patřila bezpochyby k panství Milešovskému. Asi ok. r. 1433 oddělil se *Václav ze Sulevic* od bratra svého Gerunka a vystavěl si hrad Ostrý. Po prvé se nazývá l. 1436 seděním na Ostrém,[1]) kterému Němci také Scharfenstein říkali. Vaněk žil ještě l. 1463[2]). Potomci jeho psali se *Osterskými ze Sulevic. Zikmund ze Sulevic*, jenž se psal l. 1475 na Ostrém, byl bezpochyby jeho syn[3]). Jiný jeho syn byl *Albrecht*, který se před r. 1478 do Berouna přiženil[4]). Jak se zdá, nedlouho potom Ostrý prodán, poněvadž nebyl potom v držení nikoho z Osterských, nýbrž l. 1486 *Buška Milešovského ze Sulevic*[5]). Asi současně (totiž 1474—1486) seděl *Kamaret ze Sulevic* v Újezdě, kterýž statek, jak se zdá, k Ostrému připojil, když ho od Buška nabyl; neb l. 1498 nazývá se seděním na Ostrém[6]). Týž prodal l. 1505 hrad Ostrý s mnohými připojenými statky a pustými tvrzemi *Jindřichovi Vemelíkovi z Vrchovišt* a od toho se dostalo to panství l. 1508 *Albrechtovi z Kolovrat a z Libšteina*[7]) Tento zapsal l. 1509 Lovosice a vesnice, které k Ostrému patřívaly, Jindřichovi z Šlejnic v dluhu 10.000 fl.[8]), nezdá se však, že by se tím byla nějaká ves od Ostrého odtrhla. Po smrti Albrechtově zdědili všechny jeho statky pastorkové jeho *Jan a Bernart* bratří z *Valdšteina*. Tento (l. 1517) měl za díl Ostrý a po něm jej zdědili synové jeho *Albrecht* a *Jan*. Tito se l. 1528 o statek Osterský dělili. Albrecht dostal hrad Ostrý a některé vesnice, Jan tvrz Újezd též s vesnicemi[9]). Albrecht odprodav většinu toho zboží s Chotoměří, prodal l. 1535 zámek Ostrý, dvůr a ves Dlažkovice svému bratru Janovi[10]), jenž toto zboží k Újezdu připojil. Osterský hrad od něho opuštěn a páni bydleli ve tvrzi Újezdě pod Ostrým. Když l. 1548 Jan řečený starší zemřel, následoval po něm syn *Jan mladší*. Ten prodal l. 1565 tvrz Újezd se dvorem, »zámek pustey Vostrey« řečený s vesnicemi *Janovi Černínovi z Chudenic*[11]). Pustý hrad se v zápisech statku Újezdského ještě l. 1601 připomíná. Asi před r. 1784 zdálo se jakémusi zedníkovi v blízké vsi, že nalezl na Ostrém peníze. To jej mělo k tomu, aby zažádal u knížete za dovolení, aby tu mohl založiti pivní šenk, což mu nejen dovoleno, nýbrž i stavivo k tomu dáno. Zřídil tu boudu k sedění a místo k tancení. Zedník kopal a rozkopával, avšak nalezl jen staré ostruhy a jiné železné věci, které prodal knížeti. Potom přišla bouřka s vichřicí a smetala vše, co bylo na Ostrém ode dřeva.

Plánek hradu Ostrého z r. 1905.
(Rud. Šimeček.)

1. zbytky I. brány, 2. podhradí, 3. místo II. brány, 4. klenutý částečně zasypaný sklep, 5. místo před sklepem, z něhož vedou mezi skalisky schody před 6. III. bránu, 7. III. brána, 8. strmé kuželovité skalisko, 9. bouda pro návštěvníky hradu v nepohodě, 10, schody na místo 11., kde snad stávala IV. brána, 12. zděná bašta polookrouhlá, 13. schody na vlastní palác.

[1]) Arch. č. III 514. O Vaňkovi též DD 15 f. 75 a l. 1442 v archivu Drážďanském. [2]) Rel. tab. II 323. [3]) DD 5 str. 338. [4]) Arch. č. III 579. [5]) Dílčí cedule Kaplířů. [6]) Lib. erect. XIII b. 119. [7]) DZ 6. C 30, D 1. [8]) DZ 84. C 18. [9]) DZ 42. B 24, K 18, 43. H 28. Datum 1533 vig. sv. Tomáše jest čas vkladu v dsky. [10]) DZ 4. H 8. [11]) DZ 58. F 3.

TVRZE OKOLO LOVOSIC.

V Sulevicích stávala tvrz v místech nynějšího cukrovaru.[1]) Od dávných dob tu bylo vladyčí sedění. L. 1251 připomíná se *Pavlík ze Sulevic* se svým bratrem Štěpánem.[2]) Od 14. st. býval tu dvůr, který patříval klášteru Celskému v Sasích. Ostatek byl vladyčím statkem, kterýž drželi *Pešek* (1341 atd.) a *Kunat ze Sulejovic*[3]). jak se prvotně říkávalo. Onomu říkávalo se Kaplíř z neznámé příčiny. Oba byli předky rodiny vladycké *Kaplířův ze Sulevic*. Hájek a Balbín podle způsobu svého nekritického učinili praotcem rodu tohoto Kroka, a vymyslili si báječná jména jako Mileš, Košťál. Že vše to, co o těchto dvou vypravují, smyšleno jest, netřeba dovoditi. V 14. st. nacházíme sídla Kaplířův mimo Sulevice, také v Syřevicích, Skalce, Solanech, Třebivlicích, Želkovicích, Měrunicích, Újezdě, Malhosticích, Šachově, Velemíně, Žimi, Mukově a j.; záhy se rozplodivše na mnohé větve nazývali se od sídel svých Košťálovskými, Milešovskými, Osterskými, Chotoměřskými, Duchcovskými a j. v. Ke sklonku 14. století byli potomci jejich takového počtu a tak velice rozvětveni, že není možno podati souvislý vývod.[4]) Za Václava IV. žili bratří *Hanuš* (1379—1413), *Jarek* († r. 1400) a *Kunat* († r. 1397). Hanuš držel Sulevice a Čížkovice a od krále Václava dostal v manství hrad Vimberk, který po něm drželi potomci Jarkovi. Syn jeho *Jan* (1400—1445) držel se krále Zikmunda za tehdejších válek a obdržel od něho rozmanitá duchovenství. Opanoval také dvůr Celských a na ubezpečení držení tušim padělal majestát Zikmundův naň.[5]) Získav i hrad Košťálov, učinil jej svým předním sídlem, k němuž Sulevice a Čížkovice jako vedlejší statky drženy. Syn jeho *Václav* (1450—1474) převedl věno ze Sulevic na Čížkovice,[6]) ale držel oba statky a Košťálov s bratrem *Buškem*, jenž slove 1454 seděním na Sulevicích. Bušek držel konečně všechny tři statky sám.

Když se l. 1486 Buškovi synové dělili, dostal *Tobiáš* tvrz, dvůr a ves Sulevice ještě s několika vesnicemi.[7]) Tobiáš držel Sulevice až přes počátek 16. století. L. 1529 byl již mrtev a následovali po něm synové *Jan* († r. 1535) a *Václav* († r. 1545). Oba s Dorotou z Komárova, manželkou Václavovou vyobrazeni jsou klečíce na starém votivním obraze.[8]) Jan byl tušim neženat a statek dědil po něm Václav. Po smrti tohoto Jan Kaplíř Košťálovský a Dorota jako poručníci Sulevice v obnovené dsky zemské (1545) vložili.[9]) Poručenství to trvalo ještě l. 1557; neb teprve l. 1558 bratří *Jan* a *Tobiáš* let svých dosáhli.[1]) Tušim, že za nich vystavěna druhá tvrz v Březně, když se o statek rozdělili; avšak později držel Tobiáš oboje sám. Zemřel l. 1599. Jediný jeho syn *Václav* nazýván *Báše*, poněvadž snad býval v tureckém zajetí, aneb aspoň ve válce a o tom vypravovával.

Václav zemřel l. 1616 zůstaviv nezletilého syna *Jana Tobiáše*, ale i ten hned po otci zemřel. Statku ujala se tedy *Zidonie* sestra Václavova napřed jen jako poručnice a pak jako dědička. Ale i ta zemřela l. 1616 několik dní před koncem roku. Statek svůj odkázala z polovice manželu *Vladislavovi Abelonovi Bezdružickému z Kolovrat* a dceři Zbynce a z polovice *Václavovi Protivovi Černínovi z Chuděnic* synu z prvního manželství.[2]) Proti tomu učinil odpor Kašpar Kaplíř ze Sulevic. Avšak z osob jmenovaných žádná toho statku, aspoň ne na dlouho nedosáhla. Věřitelé sáhli naň pro dluhy posledních Kaplířů a l. 1627 prodán *Adamovi z Valdšteina*.[3]) Od té doby patřily Sulevice k Lovosicům. Stará tvrz stála ještě l. 1638, avšak l. 1646 byla již pustá a zanikla pak na dobro. Z tvrze udělána sýpka, která ještě l. 1784 stála. Byly pod ní dobré sklepy. (Popis podrobný v arch. Třeboňském.)

*

Ve vsi **Březně** povstala tvrz teprve v 16. století. Ves patřívala ode dávna k Sulevicům a stala se zvláštním statkem při dělení dvou Kaplířův, ale jen na krátko. L. 1638 byla tu ještě malá tvrz, ale velice spustlá.

*

Ve **Hrušovce** bývala tvrz od starodávna. L. 1396 držel ji *Jan Larva z Dubkovic* a zapsal tu dluh. L. 1401 byl již mrtev. Po něm následoval l. 1407 jakýsi *Matěj* (DD 14 p. 226, Lib. erect. V. f. 163). V 15. století patřila část vsi k Bílince, ostatek přivtělen záhy ke hradu Ostrému. Při něm se připomíná l. 1505 tvrz pustá v Hrušovce. Ok. l. 1530 přidána k Chotomíři a l. 1653 přip. k Lovosicům. Tvrz stávala na poli u staré myslivny (Veselý, Děje panství Lovosického).

*

V **Dubkovicích** neb **Dobkovicích** bývaly dvě tvrze, jedna u hajnice a druhá u nynějšího poplužního dvoru. Z vladyk zdejších připomínají se l. 1276 *Chotibor* a l. 1318 *Ješek* (Reg. II. 446, tab. vet. n. 222). *Jan Larva* držel l. 1396 část Dubkovic ke Hrušovce, l. 1400 koupil tu dvůr a část vsi od *Křišťana z Žernosek* a zemřel ok. l. 1401 (DD. 14. f. 227, Rel.

---

1) Veselý, Mon. Lovosic na str. 45. 2) Arch. Lovosický. 3) Arch. Drážďanský. 4) Obmezujeme se při množství látky jen na krátké vytčení těch, kteří Sulevice drželi. 5) Viz Arch. č. I 502. 6) Rel. tab. II 218. 7) Kopie ze 17. stol., kterou míval A. P. Schmidt. 8) Vyobrazeni v Dějinách Lovosic od J. Veselého na str. 42. 9) DZ. 250 H 27.

---

1) Reg. k. s. DZ. 13. D 22 2) DZ. 138. J 16, DZm. 59. A 8. 3) DZ. 294. J. 27.

tab. I. 586). Po něm zůstala část Dubkovic při Hrušovce, ostatek držel *Mikuláš* bratr Janův a podal tudíž (1407) plat ke kostelu v Ústí n. L. (Lib. erect. V. 193, XIII. f. 153). Za některý čas koupeny oba statky ke hradu Ostrému, pročež se na jeho panství l. 1505—1508 dvě pusté tvrze v Dubkovicích připomínají. Ok. l. 1530 prodány s Chotomiří a dostaly se *Jakubovi z Klence*. Tento prodav l. 1537 Chotomíř, ponechal si Dubkovice a jednu z tvrzí (u nynějšího dvoru) obnovil. Synové jeho *Jindřich* a *Václav* vzali při dělení každý polovici.

Jindřich Valatka prodal svůj díl s tvrzí l. 1565 *Jiříkovi Horovi z Ocelovic* a tento l. 1508 *Janovi Rausendorfovi* (DZ. 15. J 11, 16. F 2). Po tomto následoval bratr *Šebestián* a týž prodal l. 1578 Dubkovice *Hynkovi* a *Albrechtovi* bratřím *Kekulům ze Stradonic* (DZ. 89. 97). Později držel Dubkovice *Jan ze Šlejnic* a věnoval na nich manželce Anně z Bibršteina (DZ. 22. F. 12), ale již l. 1586 prodal je bratru svému *Arnoštovi* (DZ. 68. G 14). Tento jsa v závadách zastavil týž statek l. 1592 Bedřichovi z Bílé na tři léta (DZ. 172. O 29), ale nepomohl si tím. Upadl ve dluhy a Dubkovice odhádány *Kryštofovi Šlovskému ze Šlovic*, který je l. 1608 *Kašpárkovi staršímu Belvícovi z Nostivic* prodal (DZ. 182. C. 6). Tento koupil také druhý díl, který byl až do té doby v držení rodu Valatkovského (DZ. 137. E 12). Kašpar zemřel l. 1612 zůstaviv sirotky nezletilé. Máti jich Kateřina roz. Satanéřka koupila díl nejstaršího syna a prodala l. 1628 Dubkovice *Heřmanovi Černínovi z Chuděnic* a manželce jeho Anně Saloméně. Později se dostaly druhé jeho manželce a připojeny l. 1653 k Lovosicům (Veselý, Lovosicko 70—74).

*

Z tvrze **Bílého Újezda**, která stávala na místě myslivny, nezbylo nic jiného než starý kámen s erbem, jenž jest zasazen do zahradní zdi. (Vyobr. u Veselého na str. 63.) Ve vsi seděli l. 1276 *Přeslav* a *Bojslav*. Onen dal klášteru Celskému ves Veselou směnou za dědiny u Lovosic (Arch. Lovosický). V l. 1397—1408 seděl na tvrzi *Bušek z Sulevic* (Lib. conf. erect. Arch. Drážďan.) L. 1414 byl již mrtev zůstaviv vdovu Kateřinu a děti (Arch. č. I. 397). Bezpochyby byli jeho potomci Kaplířové, kteří seděli na Milešově, a Újezd tedy děděn v té pošlosti až na *Kamareta*, který byl l. 1474—1486 seděním v Újezdě (Arch. č. VII. 673. Dílčí cedule Kaplířů). Týž připojil Újezd k Ostrému a patřil k němu až do r. 1528. Jak byl oddělen a jak k němu Ostrý l. 1535 přikoupen a jak l. 1565 oboje od *Jana Černína z Chuděnic* koupeno, již vypravováno. Jan Černín byv dvakráte ženat zemřel l. 1595. Statek Újezd pod Ostrým, jak se od té doby říkávalo, odkázal synům svým *Drslavovi* řeč. staršímu, *Davidovi*, *Vilémovi* a *Jiří Děpoltovi* (DZ. 27. M. 2). Drslav obdržel sice Újezd na svůj díl, ale prodal jej l. 1601 Jiříkovi. Tento zemřel l. 1611 zůstaviv syny *Jana Tobiáše* a *Václava Protivu* (DZ. 130. D 11, 135. J. 7). Václav držel Újezd naposled a prodal jej l. 1630 *Heřmanovi Černínovi z Chuděnic* (DZ. 304. C. 14). Tento dal týž statek dvojí smlouvou 1644 a 1650 druhé své manželce Sylvii Kateřině, která jej k Lovosicům připojila (Arch. Hradecký, DZ. 306. K. 6, Veselý, děje Lovosic 63—65).

*

Vchynice (prv. Vchynici) mají své jméno po čeledi Vchynově a známy jsou jako původiště *Vchynských ze Vchynic*. K předkům jich patří 1209 Martin z Nedvědíče a 1226 Smil syn Protivův. Ještě ve 13. st. jest jich hlavním sídlem Nedvědíč. L. 1282 seděl na Žernosekách *Bohuslav*, jenž měl baziliška v erbu. Synové jeho se jmenují *Protivec*, *Bohuslav*, *Zdeslav* a *Vícemil*, z nichž prvý a čtvrtý psali se r. 1307 ze Vchynic. Podle erbu by neměli náležeti ke Vchynským, ale možná je, že znamení na pečeti Bohuslavově jest jejich klenot, neb na štítě nosívali tři zuby. L. 1322 připomínají se *Protivec* a *Chotibor* bratří *ze Vchynic* a *z Nedvědíče*; tento také l. 1327 se *Zdenkem ze Vchynic*[1]). *Smil ze Vchynic*, jenž učinil l. 1341 smlouvu s klášterem Celským[2]), pečetil třemi zuby. Jeho tuším potomky byli bratří *Mikuláš*, *Martin*, *Jan*, *Maxin*, *Smil*, *Habart* a *Bohuslav* (1378 a t. d.). Vládli na Nedvědíči, Měrunicích a jiných statcích. Nejmladší Bohuslav měl popluží ve Vchynicích a platy v Libochovanech a Nedvědíči, když pak asi l. 1401 zemřel, daroval král Václav to vše Smilovi[3]). Tento držel Vchynice, ale nesídlel na nich, nýbrž na hradě Opárně. Když asi l. 1417 zemřel, následoval v držení obou *Smil* syn Martinův. Vchynice drženy pak k Opárnu až do jeho opuštění.

Dělením mezi Vchynskými došlo pak k tomu, že ve Vchynicích byly dva statky a dvě tvrze. Jednu držel l. 1515 *Mikuláš ze Vřesovic* a 1520 *Bohuslav Plánský ze Žeberka*[4]) Jedna tvrze byla ok. l. 1530 v držení pánů *z Martinic* a když se l. 1536 strýci Volf a Jan dělili, dostala se na díl Volfův.[5]) Tento zemřel před r. 1561 zůstaviv Vchynice synu *Janovi mladšímu*, jenž na nich l. 1569 manželce Anně z Vartemberka takovým způsobem věnoval, aby se v ně po smrti jeho uvázala.[6]) Jan zemřel l. 1590, po němž Anna se ve Vchynice uvázala a po druhé za *Kryštofa Leskovce z Leskovce* a na Božejově vdala. Témuž manželu umírajíc († 1594 brzo po sv. Kateřině) statky své Opárno a Vchynice odkázala.[7]) Kryštof podržel týž statek přes odpory, které činila Alžběta z Vartemberka do smrti. Když však zemřel, statek týž zpravován od sekvestrátorů, kteří jej 1609 *Adamovi z Valdšteina* prodali.[8]) Od té doby patřil tento díl k Lovosicům.

Druhá tvrz s dílem zboží dostala se v držení *Dlasků ze Vchynic*. Na počátku 16. století držel ji Jan a jeho nejmenovaný bratr. Tohoto synové *Jaroslav*, *Adam*, *Zikmund* a *Vilém* prodali tvrz Vchynice s »starým dvorem« a vesnice k tomu náležející *Albrechtovi Kyšperskému ze Vřesovic*[9]) To se stalo před r. 1532; neb tehdá byl již Albrecht pánem na Vchynicích a l. 1534 obdržel majestát na potvrzení všech svobod, které měli držitelé Vchynic na Lovosicku pasením a honbou.[10]) Po Albrechtovi následoval syn jeho *Jan* napřed řečený mladší, a při smrti nejstarší. Týž zemřel l. 1591 odkázav zboží Vchynské *Jetřichovi mladšímu ze Vřesovic* synu svého bratrance,[11]) avšak protože Jaroslav starší ze Vřesovic odpory témuž pořízení činil, zůstal Jetřich v pokojném držení statku teprve potom (1592), když Jaroslavovi 15.000 kop míš zaplatil.[12])

Jetřich zemřel l. 1599. Dědicem stal se *Jan ze Vřesovic* a na Podsedicích.[13]) Vchynice připojeny pak k Podsedicům. V prostředku 17. století zase došlo k rozdělení obou statkův. Vchynice byly naposled v držení *Jana Vejkarta ze Vřesovic*, jenž je tak zadlužil, že již l. 1652 třem osobám k užívání odevzdány.[14]) Konečně odhádány pro dluh *Janovi Maria* hraběti *Testa Piccolomini* a to l. 1656.[15]) Za těch dob byla tvrz, v níž se od l. 1599 nebydlívalo, tak sešla, že stály jen zdi a v nich byly některé trámy. Nový držitel zemřel asi l. 1664 a vdova po něm Genovefa Regina jsouc poručnicí nad svým nezletilým synem prodala

---

[1]) Reg. I—III díl. [2]) Arch. Drážďanský. [3]) Kopiář Přemyšlovský. [4]) Reg. kom. soudu. [5]) DZ. 46. D. 4. [6]) DZ. 16. L. 11. [7]) DZ. 27. G 14. [8]) DZ. 183. E 26. [9]) DZ. 4. K 17. [10]) Reg. kom. s. a královská. [11]) DZ. 26 A 1. [12]) DZ. 168. M 7. [13]) DZ. 128. Q 2—6. [14]) DZ. 112. E 26. [15]) DZ. 28. C 2.

Vchynice (1665) Dorotě Františce hrab. *Rivarové* roz. *Belvičče z Nostvic.*[1]) Od této koupen tento statek (1673) k Lovosicům. Od té doby patřily k nim celé Vchynice, které v l. 1718—1802 zase byly samostatným statkem a opět koupeny k Lovosicům.[2])

*

V **Chotomíři** bývaly dvě tvrze. Dva statky tu byly již na počátku 15. století, kdežto na jednom seděl *Smil* (1404), na druhém napřed *Zdeněk ze Vchynic* a l. 1406 *Mikuláš Skřička* (Lib. erect. Rel. tab. II 21). L. 1492 seděli na jednom z nich bratří *Jan* a *Vácslav Osteršti z Sulevic*, synové n. Vaňkovi (DD VI 185). Statek tento s tvrzí dostal se od Vácslava a Albrechta bratří Osterských *Rynoltovi z Lunkvic* a od toho prodán ok. l. 1531 *Zikmundovi z Geršlorfu* (DZ. 5. E 23, reg. kom. soudu). Druhá tvrz připojena ku konci 15 století ke hradu Ostrému, spustla pak a odprodána ok. l. 1530 *Jakubovi z Klenče* (DZ. 4. H 8.); tento pak prodal týž statek l. 1537 dotčenému Zikmundovi (DZ. 83, D 6), který potom celou Chotomíř držel. Od té doby byla tu jen jedna tvrz a druhá spustla. Zikmund žil ještě l. 1564, avšak l. 1571 byl mrtev. Přečkali ho synové Hanuš a Zikmund, z nichž onen Chotomíř ujal bratra splativ (DZ. 56. L 12, 60. C 5). Hanuš zemřel záhy. Statek jeho spadl na dceru Lidmilu a sestry nevybyté Barboru Panvicovou a Magdalénu Rausendorfovou. Barbora l. 1585 skoupila díly ostatních a prodala pak l. 1580 celý statek *Bohuslavovi Kaplíři ze Sulevic* (DZ. 67. P 3' 166. O 10). Tento pojal za manželku Kateřinu Hofmanovou, děvečku ze dvora Roudníka, již l. 1601 na statku Chotomířském věnoval (DZ. 130 H 18, reg. k. s.) Asi ok. l. 1615 nabyl *Bedřich z Bílé* statku Chotomíře. Když l. 1621 smutně na Staroměstském rynku skonal, zabrán statek Chotomířský a prodán 1622 *Adamovi z Valdšteina*. Chotomíř patřila odtud k Lovosicům; l. 1646 sice odprodána, ale l. 1653 zase připojena. (Bílkovy děje konf. Veselého děje Lovosic.)

*

Ve **Velemíně** byla tvrz pod kostelem vedle chalupy č. 58. Část vsi s kostelem patřila ode dávna *klášteru sv. Jiří*, zejména již l. 1228 a třeba zase po r. 1420 odcizena, později zase od kláštera nabyta a k Čížkovicům připojena. Na tvrzi seděl l. 1397 *Kunat ze Sulevic*, který před r. 1407 zemřel. Vdova Maruška obdarovala na jeho záduší klášter sv. Michala Litoměřický a kostely ve Velemíně a Čečelicích. Nástupcem Kunatovým byl *Petrman ze Sulevic* zejména v letech 1414—1418 (Lib. erect. Arch. č. I 397, Staré knihy Pražské). Později byl týž statek v držení Kaplířů Milešovských. *Kamaret Kerunk ze Sulevic* pronajal tvrz zdejší l. 1474 robotnému člověku (Arch. č. VII 673) a sídlel pak v Újezdě a naposled na Ostrém. Tvrz pustá Velemín patřila v l. 1505 — 1528 k Ostrému, pak k Újezdu a od r. 1653 k Lovosicům.

*

Ves **Řepnice** severně od Lovosic připomíná se již l. 1186 (Reg. I 177). V seznamu manství k Oseku l. 1398 připomíná se Řepnice, ale je to tuším, příjmení *Oldřicha Řepnice z Předboře*, jenž držel t. r. Bžany a Černidlky, manství k Oseku. Ovšem měl týž také Řepnici, po níž se nazýval. Potomci jeho psali se z Řepnice a drželi Předbor a Mníšek. (Arch. Drážďanský.) L. 1406 držel tvrz zdejší *Filip Laut z Kostelce* lovčí lesů královských a podal ji králi Vácslavovi v manství. Držitelé byli povinni o hodu Svátosti poslati pěšího střelce na Pražský hrad, aby tu svátosti po dva dni ostřihával (DD 22 str. 156, ač netýká-li se zpráva ta Řepnic v býv. Kouřimsku). V 16. století patřila Řepnice ke Kamýku a od r. 1655 k Lovosicům.

*

Ves **Lukovce** připomíná se poprvé r. 1057 v zakládací listině kostela Litoměřického, jenž tu jednoho člověka obdržel. Na počátku 15. století patřila polovice Lukovec k Syřevicům (Arch. č. I 178 Rel. tab. I 91, II 218). Pak patřily do r. 1480 ke Košťálovu a k Čížkovicům. Vladykové *Kunšové z Lukovec*, kteří na zdejší tvrzi seděli, užívali v erbu svém zvířete jednorožce. Předkové jejich snad byli rodu městského a usedli v Litoměřicích, kteříž když dosáhli koupením Lukovec, teprv podle vladyckého způsobu se psáti počali. Poslední měštěnín a první vladyka byl *Valentin Kuneš z Lukovec*, jenž jak se zdá r. 1508 zároveň s Mikulášem Táborem z Lukovec od krále Vladislava erbem a názvem nadán byl. (Paprocký o st. ryt.) 1513 jsa v městské radě v Litoměřicích měl při s bohatou paní městskou Lidmilou, jež se za pana Hanuše z Polenska byla vdala. Svatba ta se udála právě, když byl městský úřad Lidmilu odsoudil a Kuneš se na její veškeré zboží zvésti dal. Ale i tu odporovala a po svatbě manžel její dokazoval, že již co svobodná paní nepodléhá právu městskému. Pře ta se tudíž dostala před komorní soud a způsobila mnoho hořkosti mezi Hanušem a obcí Litoměřickou. Zemřel Valentin r. 1532 v pondělí po sv. Duchu a pohřben jest v kostele Litoměřickém (Všech Svatých), kdež se obyčejně Kunšové kladli. (Lippert Leitm. 235, Paprocký.)

Mikuláš Kuneš z Lukovec neseděl již v městě nýbrž ustavičně na venkově. Držel Citoliby v Žatecku, Lukovce a jiné vsi; když pak zemřel, poručníci sirotkův všechny tyto dědiny r. 1543 znovu ve desky vložili (DZ 250. D 21). V Lukovcích se sice jen dvůr popl. připomíná, než tvrz nestála-li již tehdá, zajisté brzo po r. 1543 byla vystavěna. Statky svrchupsané drželi potom synové Mikulášovi *Jan*, *Vácslav*, *Albert*, *Jiří*, *Adam*, a *Oldřich*, kteří l. 1549 koupili Chlumčany a Vlčí. Asi ok. let 1556 se dělili, všechny ale jich díly nejsou známy. Zejména se neví, kdo dostal Lukovce; později je ovšem měl Albert, jenž nabyl také statku Boreckého. Bratr jeho Adam záhy zemřel, zůstaviv vdovu Elišku Oplovnu z Velikého Feltnu, kteroužto Albrecht r. 1584 opatřil tak, že jí 600 k. gr. na Borci a Lukovcích zapsal. (DZ. 90. E 15.) Tvrz naše dočkala asi jen třicetileté války; zboží Lukovecké připomíná se ještě nějaký čas vedle Boreckého, až pak s ním splynulo docela. Oboje se dostalo k Lovosicům. Kunšové mimo tvrz drželi v Lukovcích jen malou část; jedna část se dostala ke zboží Týnce Německého, jež odpočátku 16. století děkanu Litoměřickému patřilo; jinou část koupila obec Litoměřická r. 1721 od svob. pána Chotka a držela ji až do r. 1850.

*

Ves **Boreč** západně od Lovosic ležící patřila ve 13. st. *klášteru sv. Jiří* na hradě Pražském (CDB. II. 422), ale byla ke konci téhož věku vladyckým statkem *Chvalovým* (Archiv Lovosický). L. 1390 seděl tu *Ješek Kočička*, jenž byl již l. 1403 mrtev. (Borový, Lib. Er. III. 321, Mannal v arch. kapit. Rel. tab. I. 75.) *Jan Skřeka z Borče* zapsal l. 1483 Boreč tvrz *Vácslavovi ze Vliněvsi*, po němž tu seděl z téhož rodu (1502-1525) *Smil* (Arch. C XII. 496; DZ. 44. F 20, 84. G 30 Reg. kom. s.). Týž statek držel po něm syn *Jindřich*, jenž jej prodal l. 1346 *Kryštofovi z Berbistorfu* (DZ. 5 K 11, 47 F 25, 250. E 3). Od toho koupil jej (1564) *Jindřich*

[1]) DZ. 316. 34. [2]) Viz Veselého děje Lovosic na str. 54.

Berka z Dubé, ale vzdal jej již l. 1565 *Zdeslavovi Kaplíři ze Sulevic*. Již l. 1571 držel jej *Adam Kuneš z Lukovec* koupiv jej od Anny dcery Zdeslavovy (DZ. 17 J 30, 88. J 13); když Adam (l. 1584) zemřel, dědil po něm bratr jeho *Albrecht*, jenž však již l. 1585 také zemřel přečkav své syny. Borče nabyl pak *Jan Růt z Dárného* a prodal jej (1588) *Anně Růtové ze Sulevic*. V držení téhož rodu zůstal do r. 1629, kdež jej prodal *Bohuslav starší Apoleně ze Solhauzu*. V držení Solhauzů zůstal Boreč do r. 1642, pak se tu vystřídalo několik rodin (l. 1668-1802 Rajští z Dubnic.) L. 1802 připojen k Lovosicům. (Podrobně ve Veselého dějinách Lovosického panství na str. 51-56.)

Žernoseky sluší k prastarým osadám okolí Litoměřického a obdržely zajisté jméno své od zaměstnání obyvatel žernovy sekati. Kostel sv. Štěpána měl tu r. 1057 popluží. Záhy povstaly dvě osady Malé a Velké Žernoseky, z nichž onano patřila Klášteru *Cistercienskému* v Staré Celle v Sasku, tato pak s tvrzí stala se sídlem vladyk z *Žernosek*. Vladyky tyto, jak souditi z křestných jmen jejich, patřily k rodu vladyk ze Vchynic. Předek jejich *Bohuslav ze Žernosek* prodal r. 1282 klášteru Doksanskému ves svou Johansdorf ležící blíže Radoušova. V listině na to vydané svědčili také Bohuslavovi synové *Protivec, Bohuslav, Zdislav a Vícemil.* Ačkoliv pak tito zvláštni své sídlo měli, přece později původ svůj z rodiny Vchynské prozrazují, ani se dva z nich Protivec a Vícemil v jiné listině r. 1307 dané výslovně ze Vchynic píší. (Reg. I. a II.)

Zámek ve Velkých Žernosecích od jv.
(Fot. B. Vavroušek.)

Po těchto vladykách vyskytují se na Žernosecích jiné vladyky, kteřížto sobě oblíbili křestné jméno Křišťan. První z té rodiny *Křišťan ze Žernosek* svědčil r 1341, sám pak r. 1346 zavázal se klášteru Celskému jistou povinností. (Reg. IV. 378, Arch. Drážďan.) Ke kostelu zdejšímu podávala r. 1375 mimo Bohuslava ze Sulevic jakási paní Hanička a synové její, bylať to bezpochyby vdova po Křišťanovi zůstalá.

Křišťanovi synové byli *Jindřich*, farář v Lounech (1388, † 1391), *Jan* a *Křišťan*, kteří měli nějaké dědictví v Lounech. Ke konci téhož století všichni pomřeli. Jmění jejich dědil Křišťan, syn Křišťanův, jenž prodal l. 1406 Dubkovice a l. 1402 jmění své v Lounech (Rel. tab. I.586, knihy Lounské). Od r. 1409 seděl na Vinné a zde tušim také rodina ta vymřela. Žernoseky od ni prodány ještě před koncem 15. st. Již v letech 1398-1402 byl *Zbyněk Berka Honštainský z Dubé* patronem zdejšího kostela (Lib. conf.). Později držel Žernoseky *Vilém z Ronova* (1419), jenž bojoval jako stranník pod jednou. (Arch. Český IV. 376.) Později nacházíme Žernoseky jako příslušenství hradu Kamýka, což se státi mohlo jen tak, že je páni z Hasenburka přikoupili, avšak za tohoto společného držení sídleli páni přece raději v Žernosecích než na Kamýce.

L. 1589 dostaly se Žernoseky samotné na díl *Viléma Kamýtského ze Lstiboře*. Týž oženil se s Evou Voděradskou z Hrušova, kteréž r. 1592 na tvrzi Žernosekách a přísl. věnoval. (DZ. 26. D 28.) Z manželství toho pošli synové *Jan Všebor* (nar. 1590), *Jiřík Albrecht* (nar. 1596), *Mikuláš Kryštof a Václav*, pak dvě dcery Anna a Ludmila. Vilém byl pán šetrný a hospodářský, pročež mohl r. 1596 statek Libochovanský přikoupiti. Zemřel r. 1614. Při smrti otcově byl *Jan Všebor Kamýtský ze Lstiboře* již zletilý a ujal vládu nad Libochovany a Žernoseky; v zámku Libochovanském, jak se zdá, raději přebýval. Kryštof zemřel l. 1620 Ačkoliv jen ten jediný l. 1622 třetiny pozbyl a Jan k manství odsouzen a ostatní pokuty osvobozeni, přece všechen jich statek zabrán a prodán (1626) *Vilémovi z Vřesovic a z Doubravské hory*, presidentu komory České a nejv. mincmistru (Bílek konf.). Václav a Jiří nechtíce se s císařem ve víře srovnávati opustili zemi, vrátili se ale ještě jednou (1631) se Sasy a opanovali Žernoseky a Libochovany, lidi na týchž zbožích v poslušenství uvedše a obilí a víno odtuď do Sas vyvážejíce. Václav byl potom ve službách švédských (Mitth. XIV 20). Vilém přikoupiv ještě Ploskovice, na svých statcích reformaci katolickou tak úsilovně prováděl, že již r. 1629 katolická strana opanovala. Chtě Vilém manželku svou *Annu Lidmilu hrabinku ze Salmu* slušně opatřiti, když s ní zasnouben byl, zapsal jí při svatbě 75.000 kop míš. na Pečkách statku svém, později však (1636, 16. července) jí místo věna odevzdal statek svůj zámek Libochovany, tvrz a ves Velké Žernoseky. Z manželství tohoto pošel jediný syn *Jan Vejkart z Vřesovic*, jenž po smrti otcově (1640) všecky statky otcovské zdědil, a když potom matka jeho zemřela, připadly mu také Libochovany a Žernoseky. Ten si pojal k manželství *Marii Františku* rozenou *z Vrtby*, kterážto mu přinesla 40.000 fl. věna; peníze ty jsou dskami na panství Žernoseckém pojištěny. R. 1656 byl manžel její pryč a poněvadž se pro případ smrti jeho ujistiti chtěla, žádala, aby jí panství to oblatione odhádáno bylo, což se také roku řečeného stalo (DZ 509 F 2). Řečená hraběnka vdala se po smrti manžela svého za hraběte *Heissensteina* a drževši potom Žernoseky ještě deset let, prodala vkl. 1667 7. listopadu oba statky Žernoseky a Libochovany *Janovi Hertvikovi z Nostic* za 75.000 fl. n. a 1000 fl. klíčného (DZ 318. B 2). Od toho času zůstaly Žernoseky rodině této spolu s Trmicemi, Předlicemi a Průhonicemi až do naší paměti.

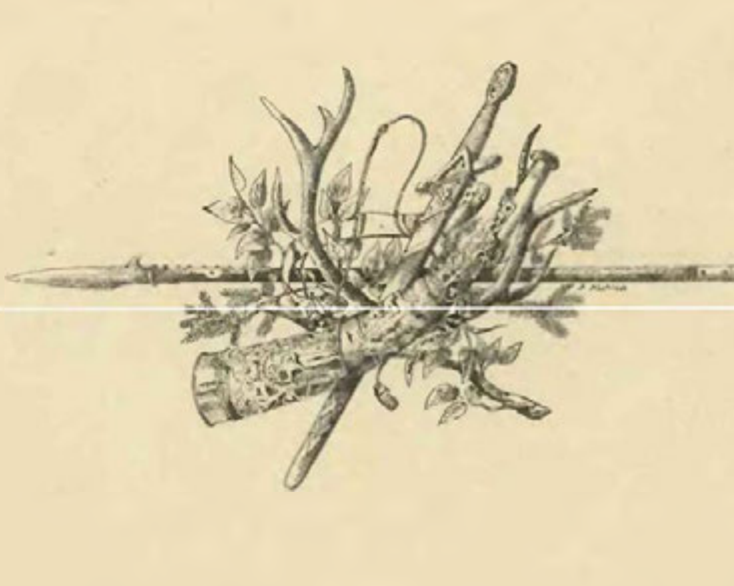
Ves **Libochovany** má znamenité stáří a od r. 1057 několikráte se připomíná v listech kostela Li-

toměřického a Kladrubského, kterým tu patřily drobné statky. Také klášter Dokzanský koupil tu před r. 1226 nějaký statek. Řadu zemanův zdejších začíná 1251 Vlk neb *Vlček*, který ještě l. 1276 žil, odtud pak a l. 1282 připomíná se *Předslav* (Přibyslav? Reg. II 548, IV 811 Arch. Lovosický). Patrony zdejšího farního kostela byli 1363 bratří *Hynce, Jan, Jindřich, Halman a Jindřich.* L. 1380 žili Jan řečený Chrapa, Jindřich a Eliška, vdova po některém a s těmito připomíná se l. 1385 třetí bratr Sylvestr. Jindřich psal se l. 1395 z Sebuzína a sed. v Libochovanech (Lib. conf.). Ves byla již tehdá rozkouskována. Část byla v l. 1401—1417 v držení vladyk ze Vchynic. Ostatek byl rozdělen na tři statky vladyk ze Sebuzína. *Jan Štyrsa ze Sebuzína* jinak z Libochovan držel jeden; druhou měli bratří *Jan Černý* a *Zikmund ze Sebuzína*, třetí držel *Jan Mléčko z Libochovan.* Bratří Jan Černý, Zikmund a Mléčko podali r. 1411 kostelu sv. Štěpána v Litoměřicích platy; Jan podržel pak díl svůj Sebuzína a Libochovan a Zikmund stal se držitelem nějakého dvora v Chotěšově v podružství kláštera Dokzanského. Jan Černý opět r. 1412 dal almužnu jakýmsi člověkem z Čahostic odkázanou kostelu sv. Jiří na předměstí Litoměřickém, při čemž bratr jeho Zikmund a Jan Štyrsa Mléčko svědčili (Lib. erect. VIII 131, 158). Všichni tři Jan Černý, Jan Štyrsa a Jan Mléčko r. 1415 nového faráře ke kostelu zdejšímu podávali. *Jan Mléčko*, jenž se brzo ze Sebuzína, brzo z Libochovan psával, měl ještě r. 1423 třetí hlas podací v Libochovanech a vedle Jana Černého držitele druhého hlasu (Rel. tab. II 100, Arch. č. I. 516) seděl po válkách husitských »v Devnicech« a zdržoval se tehdá, jak se zdá, více ve Slansku. Konečně se musíme zmíniti o *Drlíkovi z Libochovan*, jenž r. 1420, 24. dubna Pražanům opověděl.

Během válek husitských opanoval Libochovany částečně *Vaněk Nos neb Nosek z Kvítkova* a z Libochovan, jenž sem r. 1423 sám třetí faráře podával; týž r. 1427 odporoval provolání dědin nějakých v Dlažkovicích. Z konce téhož století známe *Mikuláše ze Sebuzína*, jenž bez přirozených dědicův zemřel. Král Vladislav tedy dav zboží jeho v Litoměřicích provolati, daroval odumřelé ty statky r. 1496 *Buškovi Milešovskému ze Sulevic* a Bohuslavovi z Újezdce, hejtmanu hradu Pražského, kteřížto nedůvěřujíce sobě práva svého proti Tvochovi, držiteli Libochovan provésti, práva svého se zřekli. Potom si vyprosil to odúmrtí na králi r. 1498 *Václav Bezdružický z Kolovrat*, ale i ten nemoha nic provésti, postoupil práva svého r. 1499, 12. října *Vojtěchovi Tvochovi z Nedvídkova.* Tedy jest tento t. r. 14. října úředníky dvorskými na zboží Libochovanské zveden (DD 17 str. 372—377, Arch. č. I 356). Několik let po tom přešly Libochovany v držení *Kaplířův z Sulevic.* Dva bratří Kaplířové *Jan Kunat a Fridrich* dělili se před r. 1541 o zboží otcovské, při čemž obdržel Jan Libochovany tvrz s dvorem popl. a vesnicemi, bratr jeho dostal dvory km. v Libochovanech s podacím, dvory km. v Sebuzíně, Němčím, Podole, na čemž choti své Anně z Jablonné 75 n. věnoval, však r. 1548 prodal podíl svůj, na němž si byl tušim dvůr a tvrz založil, Václavovi Kapléři ze Sulevic na Milešově a tento l. 1550 Vilémovi Kamýtskému k Žernosekám (DZ 9 H 17, 47 H 14.)

Jan Kunat pojal k manželství Johanku z Hřivic, jíž na zboží svém věnoval. Po dvakráte Libochovany zapisoval, a vždy zase ten zápis byl z desk propuštěn (DZ 83. K 1. DZ m. 226. F 17, 229. K 17). Nějaký čas po tom Jan zemřel a poručník sirotka zůstalého z jeho statku prodal r. 1569 tvrz Libochovany s dvorem a částí vsi *Frycalovi Klusákovi z Kostelce* (DZ 13 L 20).

Buď skrze nějaké dělení, buď dědictvím neb nápadem obdržel potom Libochovany bratr Frycalův *Ondřej Klusák z Kostelce.* Týž prodal r. 1563 tvrz Libochovany s příslušenstvím *Zdislavovi Abdonovi Bezdružickému z Kolovrat* (DZ 56. L 6). Seděl tu až do r. 1578, kteréhož tvrze Libochovan *Janovi Šlejnicovi ze Šlejnic* postoupil (DZ 89 E 17). Tento držel s bratry svými Lovosice, držel též nějaký čas Dubkovice a na obou tvrzích Libochovanech a Dubkovicích r. 1584 manželce své Anně z Bibršteina věnoval. R. 1587 postoupil tvrze Libochovan *Kryštofovi z Roupova na Vildšteině a Poříčí* (DZ 90 K 23). Kryštof zemřel v Praze r. 1590, 24. listopadu a z jeho synů dědil druhorozený Jiřík Planou, nejstarší pak *Jan Štěpán* dostal s nejmladšími (ještě let nemajícími) *Kryštofem Albrechtem a Volfem Adamem* ostatní statky otcovské, s nimi i Libochovany; však r. 1596 odprodali Libochovany *Vilémovi Kamýtskému ze Lstiboře* na Velkých Žernosekách (DZ 171. E 17). Tím se stalo, že byly oba statky spojeny; nicméně však v letech 1596 až asi 1640 držitelé na Libochovanech bydleli a tvrz Libochovanskou okrášlili a opravili, pročež se v tehdejších pamětech zámkem nazývá a před Žernoseky na prvním místě klade. Ještě l. 1656 stál tu pěkný zámek.

Zámek Ličkov od jihovýchodu. (Fot. B. Vavroušek.)

LIČKOV ZÁMEK.

Staří rodové hynou a tak i hynou bývalá jich sídla. Ba naší paměti toho není lepšího dokladu, nežli Ličkovský zámek. Kdysi to bývalo sídlo s vysokou věží, později to byl nádherný zámek a dnes je to prostranné čtverhranaté stavení, čtverhranatý dvůr zavírající. Že býval Ličkov pevným hradem, dosud jest viděti z polohy jeho na ostrohu, který k severozápadu vybíhá. Dobře také znáti jest, jak bylo přehradí na východní straně ostroha zabírající větší prostranství než vlastní zámek, jenž ve svých zdech jest starý. Asi okolo r. 1770 zámek, který ve třech poschodích 28 světnic obsahoval, s velikým nákladem obnoven. Podlahy některých byly nejkrásnějšího díla truhlářského, stěny vyzdobeny byly skvostnými zrcadly, stropy byly štukového díla a hojně zlaceny. V hostinicích byly Drážďanské a Lipské špalery a podlahy vykládané. Do horních pokojů byly schody z hlazeného mramoru; vchod do zámku zavřen byl mříží výtečného díla zámečnického. Skvostná byla obrazárna obsahující asi 150 obrazů. Zastoupeni tu byli mistři Rubens, Škréta (v předloze Schreda), Brandl a j. Také tu bývala kaple sv. Anny nákladem 6000 fl. založená. V 19. st. došlo k tomu, že svob. p. Zesner proměnil zámek v cukrovar a lihovar. Když koupil Ličkov A. E. Dreher, obmýšlel jej pořádně opraviti a dal jej znalcem Vídenským prohlédnouti. Tu se ukázalo, že oprava není možná a proto vše, co mělo uměleckou cenu, vybráno a odvezeno. Vysoká věž, která při zámku stávala, již před několika léty na jedné straně se sřítila a proto ostatek až dolů ke střeše zbourán.

Zdá se, že byl Ličkov prvotně malým nevelkým sídlem. L. 1359 tu panoval Jan syn Martina Chebského, který tehdá kostel Ličkovský obdařil.[1]) V druhé polovici 14. st. již tu byla větší sídla; soudíme to odtud, že byl *Těma z Koldic* l. 1379 patronem v Libišicích a po něm r. 1391 *Vácslav* odtud. Okolo l. 1397 koupil jej *Henzlin Šadrnicht* (Schadmirnicht[2]), před tím držitel Kopist. Nacházíme jej ještě ke sklonku l. 1406 jako pána na Ličkově, ale před tím na jaře tu poroučel *Vlášek z Kladna* maje snad Ličkov v zá-

[1]) Borový, Lib. erect. I 14. [2]) Lib. conf. L. 1380 žila Mara vdova po Joklinovi z Černomic odjinde z Ličkova.

stavě[1]). Nástupcem jich byl *Rydkeř z Polenska*, jenž nechtěl faráři Libišickému platiti desátky a proto s ním měl spory až do nového roku 1411[2]). Již r. 1417 byl Ličkov v držení Ilburků a zejména l. 1434 *Viléma z Ilburka*, jenž byl také pánem na Hymlšteině. Avšak asi v ty časy koupil Ličkov *Jan Vlček z Minic*, posud držitel statku Minického. Týž zapsal tvrze Ličkov a Minice s vesnicemi (1437) bratru svému *Vaňkovi* a mateři své Markétě.[3]) Jan žil ještě l. 1443 a zemřel nějaký rok po tom. Ličkov dědil po něm bratr Václav a aby mu nebylo překáženo, vyprosil si i odúmrt na králi Ladislavovi[4]). Ličkov se tu již hradem nazývá. *Vlk* a *Bušek* bratří byli bezpochyby jeho synové a zemřeli před r. 1485 bezdětci. Jmění jich dostalo se sestře[5]) *Mandaleně* z Ličkova jí postoupil purkrabě Jan Kunat ze Sulevic.[6]) Mandaléna byla vdána za Mikuláše z Lobkovic a z Hasišteina († j. 1499), po druhé byla manželkou Jindřicha z Gery. Posledním pořízením (1510, 24. října) odkázala Ličkov manželu svému do života aneb kdyby jej nechtěl držeti a po půl létě se rozhodl, aby se dostal dětem jejím z prvního manželství a ti mu 10000 fl. vyplatili.[7]) Ať si to tak nebo tak dopadlo, konečně přišel Ličkov na *Václava Hasišteinského z Lobkovic*, jenž l. 1520 na samém konci roku zemřel odkázav vše své jmění synu *Bohuslavu Felixovi* teprve tříletému[8]). Tento došed let svých ujal Ličkov a jej ok. l. 1548 v obnovené dsky zemské vložil.[9]) V mládí svém bojoval se všelijakými závadami peněžitými, z nichž se pak vybral, a jsa dobrý hospodář a slouže věrně Ferdinandovi I. stal se brzo bohatým pánem. Ličkov, přední jeho sídlo, stal se středem velikého panství. Za hejtmany tu měl Matesa z Pintic (1554), člověka nepokojného a Matěje ze Štampachu (1581)[10]).

Bohuslav zemřel l. 1583 dne 27. srpna. Několik neděl potom rozdělili se synové jeho *Jan Valdemar* a *Bohuslav Jáchym*. Onen si vzal Ličkov s mnohými vesnicemi, tento Chomutov, Údlice, Nezabyliče a Borek. Ostatní zboží po otci prozatím nedělena.[11]) Již v roce byl Jan Valdemar v závadách a proto některé vsi zastavoval[12]). Za pět let byl s Ličkovským panstvím hotov. Odhádáno l. 1588 *Jiřímu staršímu z Lobkovic*, jemuž byl Jan Valdemar 14.500 kop. dlužen.[13]) Znám jest osud tohoto nešťastného pána, který chtěl býti nespokojené šlechtě vůdcem proti císaři, ale od ní nejsa náviděn opuštěn byl. Svou věc neprovedl a pád si připravil. Přišel o všechno své jmění a odsouzen k věčnému vězení a dne 14. dubna r. 1594 nařízeno Chomutovské radě, aby z obyvatel a řemeslníků 24 střelců vybrala a v neděli na Ličkov poslala. Současně o tom učiněno oznámení Adamovi Hozlaurovi z Hozlau hejtmanu na Ličkově. Dne 15. dubna převezen Jiří z domu svého na Hradčanech na Ličkov, kamž jej obě dcery jeho Eva Eusebia a Marie Anna provázeti měly. Zde pak zůstával v panském vězení necelý rok. Poněvadž se totiž panství Ličkovské rozprodávati mělo, nařízeno hejtmanu Ličkovskému Václavu Počepickému z Počepic samému druhému (26. prosince), aby Jiříka přes Velvary, Hradec a Náchod do Kladska odvezl. Že i tu jen do r. 1606 seděl a pro špatné hlídání na Loket odvezen byl, již vypravováno[14]).

V druhé polovici l. 1594 začato s rozprodáváním panství. Napřed prodáváno po vesnici, po dvou i několika vsích. Zbytek, totiž zámek s předhradím, oborou a devíti vesnicemi prodali komisaři k tomu zřízení (1594) *Divišovi Hrobčickému z Hrobčice.*[15])

Diviš zemřel, jak se zdá, na jaře l. 1596. Pozůstali po něm synové *Rudolf*, *Bohuslav*, *Kryštof*, *Jaroslav* a *Otmar*, kteří se t. r. dělili. Díl Bohuslavův Želeč známe. Kryštof dostal Dobříčany. Jak se zdá, přidělen Rudolfovi Oříhov a nejmladším bratřím dostal se Ličkov. Jaroslav zemřel ihned potom a Rudolf a Otmar zemřeli do r. 1600[16]). Všechny otcovské statky byly potom v držení Bohuslava a Kryštofa a měli Ličkov asi do r. 1602 pospolu. L. 1603 byli již odděleni.[17]) Onen měl Ličkov a Zeleč, tento Oříhov a Dobříčany. Bohuslav odsouzen l. 1623 třetiny svého statku, kterýž všechen zabrán. Ličkov prodán t. r. *Hertvíkovi Vratislavovi z Mitrovic* a to velmi lacino[18]). Vratislav zapsal týž statek ihned *Anně Máří ze Žďáru*, manželce své a zemřel před r. 1625. Vdova prodala pak Ličkov[19]) (1628) *Jáchymovi Abrahamovi* a *Jáchymovi Krystianovi* bratřím z *Válu* (Wahl) rytířům z Bavor neb Francka pocházejícím.[20]) Po Krystyanovi zůstala vdova Estera Juliana roz. Hrzánka z Harasova, jež se ok. l. 1650 zase za Jaroslava Zajíce z Hazemburku vdala. Táž odevzdala Ličkov synu svému *Ferd. Františkovi* z prvního manželství, a kromě toho mu dala l. 1663 své skvosty a statek proto, aby byla osvobozena vydávati počty[21]). Ferdinand za válek o španělské dědictví držel s Francouzi a Bavory, pročež l. 1703 všecky jeho statky od kr. prokuratora ujaty. Válové polovici zámku znovu vystavěli, ale ponechali starou jednu stranu, která byla l. 1764 na upadení. Když nedlouho potom Josef Vonibald z Eben Ličkov ujal, dal zámek nejen opraviti, nýbrž i tak skvostně ozdobiti, že se mu málokteré sídlo vyrovnávalo. Za Zesnerův ze Špicenberka, kteří jej od r. 1835 drželi, udržován jest dosud jen, pokud sloužiti mohl k praktickým potřebám. Ostatek pověděno již z hora.

Zadáváme ještě paměť z okolí Žateckého o *únosu a námluvách svatebních.*

Hynek Očehour, švarný synek Žatecký, oblíbil si Zuzanu Bludovic a ona mu také přála. Jindřich Chmelický z Chmelic, ujec její, nepřál tomu a byl by ji raději dal člověku rytířského stavu. Pravil proto

---

[1]) Lib. conf. [2]) Arch. kapitolní, Lib. erect. VIII. [3]) DD 21 str. 192. [4]) Arch. c. k. dvorský, Arch. Č. III 527. 545. [5]) Arch. kapitolní. [6]) Reg. kom. soudu. [7]) Arch. knížecí ve Schleizi. [8]) DZ — 2 — D 6. [9]) DZ — 250. L 7. [10]) Reg. kom. soudu Arch. Třeboňský. [11]) DZ 67. A 9. [12]) DZ 67 D 22. [13]) DZ 24 C 5. [14]) Arch. gub. Hist. sbor III 322. [15]) DZ 170 A 30. [16]) DZ 171 A 30, 172, G 10, Reg. k. s. [17]) DZ 131 . O 12. [18]) Bílek, Děje konf. 181, 1267. [19]) Reg. kom. soudu. [20]) DZ 296 B 2. [21]) Koubek, Děje Libochovic.

l. 1557 k manželce své: »Markyto! pojedeš do Žatce a přivezeš mi Zuzanu, a nepřivezešli mi ji, žeť utnu ruku neb nohy«; Jindřich zůstal ve Štěticích u paní báby, poslal s Markétou do Žatce dva jízdné. Paní Markéta Chmelická z Nemyště jela ve čtvrtek před sv. Matějem v krytém voze červeném, přijela k panně Zuzaně a pravila k ní, že paní bába hrubě stůně, aby s ní k též paní bábě jela. I pověděla panna: „Milá paní ujcová! Já nemohu k ní tak brzo jeti, až jí prvé něco nachystám, neb nemám mezi rukama nic připraveno." I řekla Markéta: „Pojeďte přece, ba pojeďte přece s námi. Já nevím, co byste jí přinesli, však jsem jí prvé přinesla maso a víno." I pověděla Zuzana: „Proto já také k ní nechci s prázdnýma rukama jíti, přijdu ale za Vámi, až vyperem;" kuchařka právě prala se Zuzanou a podruhyní šaty. I řekla Markéta: „Nu prej, když nechcete, půjdu já, ale sama přece." I šla a Zuzana ji až před dům k vozu provodila. A když paní na vůz sedla, zavolala ji k sobě, aby k ní šla, že jí má něco pověděti. A když Zuzana přistoupila k vozu, popadl ji rychtář z Hořetic v půli a nějaký malíř též ji popadl za nohy a Marketa ji popadla za vrkoče a pak ji vhodili na vůz, až se na ní pás na tři kusy přetrhl a váček odpadl. Ona sice křičela, ale oni jeli přece.

Vůz jel úprkem z města, i okna v něm byla zakryta. I zastavili se na malém mostečku, ani se srazili koně, tak úprkem běželi. A Zuzana křičela na tom voze: „Pomoz, pomoz Hynku pro pána Boha"! A Hynek Očehourovic přiskočiv k vozu, všecek zmrtvěl. Nějaký malíř při tom voze obíhal okolo něho s dobytým kordem a druhý byl Jindřich z Chmelic na koni též s dobytým kordem. Hynek nic nedbaje vskočil do bláta, koně přední chytil a vyrazil je na stranu; forman, který seděl na zadních koních, třel na Hynka, dobyl kordu a několikráte mu k boku píchal.

Zámek Ličkov od jz.
(Fot. B. Vavroušek.)

Mezi tím stál poblízku soused Jan Král. Ten malíř chtěl na něho s kordem, ale Král mu řekl: „Jestli mne udeříš, dámť tou motykou, až v tobě po uši uvázne; jakoby bylo zle, kdyby nás bylo více." I přiskočil Jan Krynýř, soused Žatecký k předním koním a chytil je za uzdu. Tu řekl Hynek: „Držte ty koně, pane Jene" a sám se obrátil chtě k podsednímu koni, ale ten forman nedal a vždy píchal kordem. I řekl Jan: „Hynku, pamatuj se!" neb se bál, aby mu škody neudělali, ale Hynek nedbaje běžel k vozu a vstoupiv na třmen (stupátko) naklonil se do okna a chtěl Zuzanu vzíti, která na voze křičela, ale ten jeden „posýpal" se naň. Proto odběhl od vozu křiče k Janovi: „Držte ty koně a já půjdu a svolám sousedy!" Zeptal se Jan jaká toho příčina a Hynek odpověděl, že mu Zuzanu vzali. V tom přiběhl Herauf, rychtář z Hořetic; i bál se Jan nemaje nic v ruce a odskočil do domu a ty koně do dveří téhož domu obrátil. A v tom, než se čacky ohlédl, rychtář kázal pacholku vyndati zákolník za roubím, kdosi svrhl řemení s předních koní, paní křikla na pacholka, aby jel; i nechali tu předních a zadními jeli co mohli, až bláto přes vůz skákalo

Když přijeli ke Štěticům, tu vyšli sedláci z domu paní báby a obskočili vůz. Tu křičela Zuzana na paní bábu, aby ji bránila, a když přece jeli, ona vždy křičela. „Můj milý pane ujče! co se mnou děláte a co myslíte?" „Nestarej se," řekl Jindřich, „má milá Zuzanko; však já tobě dám jiného pěknějšího, nežli ten Hynek."

Byvše pak o masopustě Havel Horažďovský a Jindřich Sládkovic sousedé města Žatce k tomu dožádáni od Jana Očehoura a syna jeho šli k Jindřichovi na Hořetice, aby řekli o Zuzanu, jako přítelkyni jeho. Když tam přijeli, tu promluvil Havel: „Pane Jindřiše milý! jsme k Vám posláni od pana Vočoura a Hynka syna jeho, předkem žádají na Vás přátelského spříznění a podle toho panny Zuzany Bludovic přítelkyně Vaší ke stavu svatého manželství Hynkovi synu téhož Vočoura." I dal Jindřich tu odpověď, že k tomu povoliti nemůže, poněvadž jest ona panna Zuzana prve sobě jiného zvolila, nějakého pana Váleckého mladého. A paní Markéta manželka Jindřichova doložila, že s ním řeč má a že jemu chce. On pak Jindřich pověděl, že jemu o tom psaní učinil a toho že jináče učiniti nemůže. Tak ti námluvcové s nepořízenou se do Žatce navrátili.[24])

[24]) Svědomí 1554–1557 kom. soudu.

TVRZE OKOLO ŽATCE.

V **Bezděkově** stávala tvrz, po níž není dnes ani památky. Tvrz tu měl okolo l. 1350 jakýsi *Jindřich* po svém otci Albertovi (Jireček CJB II, 2. 303, Rel. tab. I. 422). Usadiv se na Deštnici, prodal lidi své okolo kostela sv. Jakuba na předměstí Žateckém a tuším také Bezděkov (1368) *Albertovi z Kolovrat* (Borový, Lib. erect. II 150). Kdo ho měl potom ze synů jeho, není známo; l. 1416 zde seděl *Jan*, předek nynějších hrabat z Kolovrat, drže i Kolešovice, ale zemřel nedlouho potom. Plichta a Jaroslav ze Žirotina, švakrové Janovi, obsadili l. 1420 Bezděkov a drželi jej pro krále Zikmunda. Protože se odtud dály škody Žateckým, poslali sem Pražané zástup lidu dosti velký, kteří pak na překot Bezděkova útokem dobyli (Arch. kapit. St. letop. 38). Když však l. 1421 Němci vtrhli zase k Žatci, Bezděkov od nich dobyt, obořen a zkažen. (DD 33, str. 319.) *Albert z Kolovrat*, syn Janův držel Bezděkov ještě l. 1443 (Arch. Český III 528), ale prodav jej sídlil pak na Krakovci. Měl jej pak *Kliment Varmužka* ze Žatce, ale postoupil ho l. 1448 synu svému Janovi avšak jen s polovicí tvrze; Jan pak zadluživ se, zastavil též zboží zase svému otci, jenž je ještě l. 1456 držel (Rel. tab. II 214, 276, Arch. Český III 564). L. 1464 držela Bezděkov *Elena* vdova *Varmužkova* (tuším po Janovi) s *Čečkem*, tuším druhým manželem svým (DD 33 str. 319—321). Ke sklonku téhož století patřil Bezděkov *Ceňkovi z Sedčic* (zejména 1483). Z téhož rodu následovali pak synové, potom *Jaroslav Sekerka*. Týž prodal l. 1539 zámek zbořený Bezděkov *obci Žatecké*, která tu byla do r. 1850 vrchností. (DZ II K 1, reg. Kom. soudu.)

*

Holědeč jest dvojí; Velký a Holedeček. V onom byla tvrz, v tomto je kostel. L. 1318 připomíná se několik vladyk zdejších (Tab. vet. 172, 174, 305). V obojích vsích měla také kapitola Vyšehradská své statky. Z vladyk zdejších připomíná se mezi patrony 1362 šest vladyk, pak *Přech* 1382—1404, jenž se pak do Plzenska odstěhoval a po něm od r. 1410—1418 *Oldřich* na jednom statku. Na druhém seděl v l. 1399—1407 *Odolen* a kromě něho se připomínají 1401 *Hašek* a 1404 *Velislav* (Lit. conf. Rel. tab. I 488, Arch. Plzenský a Vyšehradský). L. 1420 připomíná se *Prokop* (Oldřichův bratr), jehož vdova Kateřina byla již l. 1437 mrtva; věno své měla v Holedečku a zůstavila dceru (DD 15 f. 304, Knihy Lounské). Příbuzný jeho byl *Jan*, jenž se l. 1441 připomíná a l. 1454 s bratrem svým *Hlaváčem* si všechnu odúmrť po Prokopovi vyprosil (Arch. Lounský, DD XVI 302). Hlaváč žil ještě l. 1405 (Arch. mus.). Z těch, kteří se po Holedči psali, poslední tu byl *Oldřich* l. 1487—1497 (Arch. kapit. DZ 17 f. 103, 105). Již před tím (1470) seděl na druhém statku nějaký *Smohař z Rochova*, zkušený válečník (Arch. č. IV 444). Jeden statek (1516 Jana Borně ze Lhoty) získán potom od obce Žatecké, druhý s tvrzí držel 1503 *Radslav z Tuchořic* (DZ 3 Z 20). Ten patřil pak *Zikmundovi Čelechovci z Kralovic*, jenž před r. 1527 zemřel. Dědil po něm Strachota starší, avšak pro dluhy odháděn *Mikuláši* Hysrlovi z Chodův, jenž pak statek ten (1530) *Jindřichovi staršímu z Údrče* postoupil. (DZ 6 J. 23, 83.417.) Tento žil ještě l. 1571, kdež manželce věnoval. L. 1579 byl již mrtev, zůstaviv syny Jindřicha, Viléma a Václava. Jindřich jménem jich prodal Holedeč (1579) obci *města Žatce* (DZ 17. H. 14, 64 M. 29.)

*

Zaniklá tvrz a ves **Chmelice** stávaly u Stankovic, tam, kde se nyní říká na zámečku. V l. 1385—1392 seděl na té tvrzi *Oldřich* syn Cachborův. L. 1409 jmenoval se odtud *Jan* heslem svým vlastně z *Vlčihory* zvaný a tuším syn předešlého. S bratrem svým Václavem měl také Neprobylice, kteréž prodali, a proto také plat, kterýž odtud byl k faře Kněžické dáván, převeden jest od Jana na zboží Chmelické (Mith. V. d. G. XXIX 13, 18, DD 19 f. 260, Arch. Drážďanský, Lit. erect. X 110). Potomci jeho psali se *Chmelickými z Vlčihory* a měli rychtářství v Žatci. To prodali Žateckým a tuším ku konci 15. st. prodali také Chmelice (Arch. č. VIII 445). V l. 1510—1512 držel je *Bedřich ze Sedčic* a tehdá se tvrz výslovně připomíná (Reg. kom. s.). V 16. st. jest nejednou řeč o gruntech pod Chmelicí, ale osudy samotného zboží nejsou známy.

*

V **Měcholupích**, které se již l. 1295 připomínají, v starší době tuším tvrze nebylo. Od 15. století tu byly asi dva statky. Větší s podacím patřil až do r. 1577 k Veleticům. Když se tehdá *Kryštof a Baltazar* bratří *Sekerkové z Sedčic* dělili, dostal onen Měcholupy za svůj díl a tu zámeček vyzdvihl. Od r. 1607 vládli *Bedřich a Jetřich* bratří na Veleticích i na Měcholupech a v l. 1613—1615 se rozdělili (Arch. Drážďan.). Onen měl pak Měcholupy a Deštnici. A ty mu zabrány a s Veleticí prodány 1627 *Janovi Kryštofovi z Paaru* (Bílek konf.). Následoval pak z téhož rodu *Julius*, jenž zapsal oba statky 1657 manželce své Marii. Tato prodala oboje (1662) *Frant. Arnoštovi z Paaru* bratru, ale zase je 1672 po něm zdědila (DZ 115, D 7, 313. S 18). Později byly v držení Michnův a Janinalův. (Držitelé v Sommerově topografii.)

*

V **Deštnici** bývala tvrz již od starých dob. Deštnice byla l. 1368 statkem *Jindřicha z Bezděkova* (Borový Lib. erect. III 150). Z pozdějších připomínají se *Mikeš* z D. 1391 a v l. 1401—1413 *Hrzek* z D. neb z *Nedvídkova* (DD 13 f. 122, 15 f. 279, Lib. conf. Rel. tab. II 590), *Hlaváč* z D. padl l. 1424 u Malešova (Bartošek). L. 1443 prodali *Jan Bepták* a *Pavel*

bratří z *Nedvídkova* zboží Deštnické *Šťastnému z Tuchořic* (Rel. tab. II 195). L. 1496 seděl tu *Žibřid ze Strojetic* a po něm 1519—1533 *Kašpar* téhož rodu. (DD 17 f. 103, Reg. k. s.) Hned po tom koupil ji *Jan Maštovský z Kolovrat*, ale hned ji prodal *Jeronymovi Šlikovi* (DZ 7. A 24). Brzo po tom následoval *Šebestian z Veitmile*, od něhož prodána (1549) *Jindřichovi Všetatskému ze Všebořic* (DZ 8. P 26). Po tomto dědila sestra *Dorota*, vdaná Loská z Rabšteina a od ní dostala se Deštnice (1552) *Bohuslavovi Felixovi z Lobkovic* (DZ 10. G 5). Od té doby patřila k Ličkovu až do r. 1595. Mezi tím tu tvrz zpustla. Deštnice patřila od r. 1595 ke zboží Sedčickému a po l. 1615 k Měcholupům.

*

Nedaleko **Lhoty** byla za Schallerových dob pustá tvrz a posud se povídá o takovém pustém zámku v okolí Sádku a Deštnice. Tušíme, že tu stával **Nedvídkov**. Ve 14. století žili tři bratří, kteří se odtud psali, *Vojtěch* († j 1385), jenž držel Řepík, *Hrzek*, jenž seděl později na Deštnici a *Habart*, jenž seděl l. 1404 na Roudné, pak na Malém Přítočně a 1417 na Hostouni. Hrzek připojil Nedvídkov k Deštnickému zboží, jehož příslušenstvím se l. 1443 výslovně nazývá (Rel. tab. II 195).

*

Na místě zámku v **Dobříčanech** stávala tvrz, která však pozdě vznikla. Dobříčany sice se již l. 1318 připomínají, ale byly ve 14. st. i s farním kostelem příslušenstvím blízkých statků a naposled v 16. st. Ličkova. L. 1595 prodán Ličkov *Divišovi Hrobčickému z Hrobčice*. Když se synové tohoto dělili, dostaly se Dobříčany na díl *Kryštofovi*, a ten je držel již l. 1603 (DZ 131 O 12, V U Sp. 1898). Kryštof tu vyzdvihl zámeček, který l. 1620 od lidu vojenského vypálen. Statek mu pak zabrán a prodán 1623 *Františkovi Clary de Riva* (Bílek, Děje konf.). Potomci tohoto drželi Dobříčany do r. 1804.

*

Ves **Libišice** u Ličkova patřila l. 1281 *Zdislavovi*. Ve 14. st. byl tu farní kostel a tvrz na způsob věže, zdá se však, že ves s kostelem byla jedním statkem (k Ličkovu) a věž se dvorem druhým. Tento měl *Matěj z Újezda* a když l. 1405 zakládal kaplanství při zdejším kostele s Otíkem a Janem z Tuchořic bratřími svými, oddal k němu platy ve Stroupečku a Libišicích (Lib. erect.) Od 16. století patřila celá ves k Ličkovu.

*

Veletice jest ves západně od Dobříčan a byla tu tvrz, která se v 16. st. připomíná. Ze starších vladyk jsou známi 1340 Bohuněk a Ojíř; po tomto žila okolo l. 1350 vdova Zbynka (Emler Urb. 11, Palacký Formelb. I 359). *Nadslav* z V. od r. 1399 se vyskytuje jako spolupatron kostela v Holedečku, l. 1401 obdařil faru tamže zkrátiv ji na desátcích a asi r. 1406 učinil nadání minoritům v Žatci (Lib. conf. erect. VI 161, DD 15 F 299). Žil ještě l. 1414, ale l. 1416 již tu seděl *Vilém* (Lib. erect. X 10, conf.). Tento žil ještě l. 1438 a bratrem jeho byl bezpochyby *Hrzek*, který se současně připomíná (Arch. č. II 59. III 499, 510 Brüxer Stadtbuch). Mezi bojovníky l. 1453 připomíná se *Jan* z V. a l. 1466 žil *Vilém* odtud, buď předešlý, anebo jeho syn (Arch. Drážďanský a orig. v Hořencích). V l. 1510—1525 seděl tu *Burjan Sekerka z Sedčic* (Reg. k. s.). Po tomto následovali ok. l. 1539 *Jan* a *Čeněk* bratří, tuším jeho synové. Jan brzo zemřel a Čeněk držel l. 1543 Veletice s Burjanem strýcem svým nezletilým (Pam. arch. VIII 345, DZ 250 E 7). Podle starých vývodův zemřel Čeněk l. 1565 a pohřben v Měcholupech. Synem jeho se nazývá *Kryštof*, jenž držel pak Měcholupy. Veletice patřily l. 1581 jeho bratru *Baltazarovi* (Arch. Třeboň. DZ 22. K 3). Oba se tuším l. 1577 o ty statky dělili. Po tomto následoval *Bedřich* (1615), jemuž Veletice zabrány. Prodány l. 1627 s Měcholupy *Janovi Kryštofovi* svob. p. z *Paaru* (Bílek konf.). Od té doby patřily Veletice drahná leta k Měcholupům a mezi tím tvrz zanikla.

*

Tuchořice jest ves v okolí Žateckém, která byla již l. 1239 sídlem Adamovým a ok. l. 1300 Přibyslavovým (Reg. I 449, Arch. Osecký). L. 1316 Mikuláš z Tuchořic dosáhl vsi Svinova (Reg. III 126). Ku konci 14. st. žili tři bratří *Matěj z Újezda*, *Otík a Jan Žděk z Tuchořic*. Otík se připomíná již l. 1388. Všichni tři založili l. 1405 nové kaplanství v Libišicích (Formulář, Lib. erect.) Po Otíkovi zůstala vdova Jitka a syn *Jan*, jenž l. 1409 na Tuchořicích manželce věnoval. Ale l. 1414 prodali matka i syn Tuchořice *Janovi* odtudž (Rel. tab. II 57, 114, 148). V potomních dobách připomínají se *Vaněk* (1432—) a *Janek* (1437), z nichž tento držel část Tuchořic k Sýrovicům (Arch. český I 416, Rel. tab. II 167, 203, 220) a onen byl od r. 1445 držitelem Keblan a Hořan. *Šťastný z T.* koupil l. 1443 Deštnici (Rel. tab. II 195). Tvrz Tuchořickou držel v ty doby *Petr*, jenž před r. 1455 zemřel. Ke zboží po něm připovídali se *Mikuláš z Tuchořic* se sirotky bratří svých *Jana a Šťastného* a ti právo své uhájili l. 1463 (DD 16 f. 307). Poslední z rodu Tuchorských zde sedící byl *Radslav*. Týž prodal před r. 1519 Tuchořice tvrz *Zikmundovi Baršovi z Kamenice*. Ale po smrti tohoto (v l. 1520—1530) prodány Tuchořice pánům z Lobkovic a drženy nějaký čas k Bílině (Reg. k. s. Arch. kapit. DZ 7 D 17). Dostaly se za díl *Děpoltovi*, a když tento umřel, dědil je bratr jeho *Litvín*, jenž je prodal (1547) *Jaroslavovi Dlaskovi ze Vchynic* (DZ 8 G 8). Po tomto následoval Jiřík starší Dlask, jenž l. 1562 pořízení o Tuchořicích učinil. Podle toho následovali Vojtěch Kaplíř a Jan Dlask a ti prodali Tuchořice l. 1565 *Jiříkovi Kaplíři ze Sulevic* (DZ 14 L 27, 15. G 24). Po Jiříkovi následoval *Adam*, tuším syn, jenž tu ok. l. 1603 seděl. Když Adam l. 1623 odsouzen, proměněny Tuchořice v manství, jež po jeho vystěhování a umření uděleno l. 1629 Janovi svob. p. z Aldringen. Ale císař Ferdinand II je zase od jeho dědicův vyměnil a daroval je l. 1635 *Achylovi svob. p. z Soye* (Bílek, Děje konf.). Tento zemřel později, zůstaviv dva syny; od nich se dostaly Tuchořice (1649) *Martinovi de Pachonhay* DZ 257, B 26). Když tento ok. l. 1668 zemřel, dostaly se Tuchořice dvěma jeho dcerám, z nichž mladší *Anna Terezie* vdaná za *Ferd. Ludvíka z Vopinku* je ujala (DZ 317, O 22). Když tato r. 1686 zemřela, dědil manžel její polovici a druhá se dostala třem jeho dcerám (DZ 116, K 27). Dcery ty, zdědivše i polovici otcovu, dělily se l. 1696 o Tuchořice a Strkovice, při čemž tyto statky na tři díly rozděleny (DZ 79 P 13, 80 A 25). Díly ty později spojeny a v 18. st. koupeny k Dobříčanům.

*

Ves nyní **Stekník** (vých. od Žatce) jmenovaná jmenovala se prvotně Vzteklník neb i Vzteklinec (Rel. tab. I. 525, II 61). v 16 století také Steklník. Avšak tvrze tu za starých dob nebylo. Stekník byv ve 14. a 15. století statkem o sobě, patřil v 16. st. k Ličkovu. Císař Rudolf prodal ji l. 1595 *Jiřímu nejstaršímu Kaplíři ze Sulevic* (DZ 27 L 17), jenž ji držel

k Tuchořicům. Po něm pak oddělena a byla zase statkem o sobě s obydlím panským či tvrzí. Tato byla pak v 17. st. pusta až do vystavění nového zámku. (Bílek, Děj. konf. a DZ.)

*

V **Hořeticích** (sz. od Žatce) byla tvrz ode dávna. Ve vsi seděli l. 1357 *Petr a Vlad*, jiný Vlad žil l. 1364 (Reg. III 549, Arch. Osecký). Podací právo kostela měli 1356—1370 *Jarohněv*, *Petr* a kněz *Vácslav*, bratří. Potomci *Vlada*, který se l. 1364 připomíná (Arch. Osecký), seděli na Soběchlebích, ač se z Hořetic psáti nepřestávali. Později tu byly tři statky; jeden z nich byl *Jana a Smila*, bratří (1386), druhý *Pešíka* (1386—1396) a *Nachvala* 1386 † j. 1404), třetí byl *Ctiborův* († j. 1386), po němž následoval *Jan* (1390, 1396) jeho syn. Na počátku 15. st. měl největší statek *Pešík z Vlčic* a to s tvrzí. Ten jej zapsal l. 1419 třem poručníkům, ač před tím (1408) se byl spolčil se sirotky Zdeňka Kostelce z Tatinného. Syn tohoto *Jan* podával l. 1430 faráře ke kostelu zdejšímu (dokladů hojně) a byl již l. 1437 mrtev. Ke zboží jeho táhlo se několik osob (DD 15, str. 304). L. 1441 držel Hořetice *Jindřich z Doupova* (Arch. Lounský). Ok. l. 1530 seděl tu *Martin ze Stranec*, jenž na tvrzi Hořeticích manželce své Lidmile (s níž je tuším vyženil) věnoval. Po jeho smrti uvázal se *Jakub ze Chmelic* v Hořetice a měl proto pře s Lidmilou, v nichž této dáno za právo (Rel. tab. I 326). Avšak Lidmila dopustila se výstupku, pro nějž spadl statek její na krále. Ten jej odevzdal (1540) a pak prodal (1542) *Hynkovi Krabicovi z Veitmile* (Arch. gub. DZ 83 B 8). Později dosáhl Hořetic přece *Jindřich Chmelický* syn Jakubův, jenž l. 1568 zemřel, odkázav Hořetice manželce své *Markétě Kfelířce ze Zakšova* (DZ 16 F 5). Tato zapsala Hořetice (1570) druhému manželi svému *Bohuslavovi z Doupova* (DZ 17 L 6). Tohoto potomci Vilém a Kryštof prodali Hořetice (před r. 1603) *Kašparovi star. Belvicovi z Nostvic* (DZ m. 237 B 5). Brzo po tom měl je *Jan Bedřich Lang z Langenhartu* († r. 1613), jenž je docela prohospodařil (Arch. DZ). Po jeho smrti uchváceny od věřitelův a koupeny l. 1614 od *Asmana ze Stampachu*, jenž k nim Žiželice a Bílence připojil. Statky ty mu potom při konfiskaci zabrány a prodány (1623) *Františkovi Clary de Riva* (DZ 153 K 17). Od nového pána přešly Hořetice v držení Michnů a *Vácslav hrabě z Vacinova* prodal je l. 1638 *Martinovi Michnovi*, c. k. nejv. leitenantu (DZ 303 H 23). V držení Michnův byly Hořetice až do smrti Barbory Michnové z Kolovrat (1772) a dostaly se pak v držení pp. z Kolovrat.

*

Ve vsi **Žiželicích** (východně od Hořetic) nachází se místo okrouhlé, objem obyčejného tvrziště převyšující, jest pak na straně západní širokým příkopem vodním, jenž býval také na druhé straně, objato. Byla-li tu tvrz, jistě ji měl l. 1318 *Beneš* (Tab. vet. n. 174). Z pozdějších dob se dovídáme jen o platech tu zapsaných a že ves rozdělena mezi několik držitelův. Když pak v 16. století se utvořil statek Žiželický, sotva kdo tu na tom tvrzišti bydlel. *Jáchym ml. Hora z Ocelovic* prodal l. 1615 dva dvory v Žiželicích s pustým mlýnem *Asmanovi ze Stampachu*. V ty časy vzniklo tu prosté obydlí také tvrz řečené, jež se připomíná l. 1623 jako příslušenství statku Hořetického (DZ 192 E 8, Bílek konf. 611).

*

V **Soběsucích** vystavěn zámeček teprve v první čtvrti 17. století. Později tu byl úhledný vysoký zámek.

Ves **Želeč** (východně od Podbořan) byla farní ve 14. st., ale nikdy tu tvrze nebylo a ještě ani l. 1551 a 1575, když týž statek prodáván. L. 1578 koupen od *Diviše Hrobčického z Hrobčice* a na Očehově, jenž tu tvrz vyzdvihl a na ní l. 1587 manželce své Markétě z Kouče věnoval (DZ 23 J 23, 62 B 26). Když se l. 1596 synové jeho dělili, dostal se Želeč na díl *Bohuslavovi* (DZ 171 F 30). Ten měl později Libkov, k němuž Želeč připojil (Bílek, Konf. 181). Později odprodán a byl zase statkem o sobě.

*

Ves **Libořice** dostala se l. 1333 klášteru Roudnickému, kterýž tu tvrz vyzdvihl. (Reg. Emler Urb.) L. 1386 postoupil klášter Libořic *Janovi z Brloha* směnou za statek Brloh (Rel. tab. I 508). Jan zemřel před r. 1393 a na tvrzi seděla po něm vdova Anna. Nedlouho po tom vládl tu *Zdislav*, který byl již l. 1400 mrtev, zůstaviv dvě dcery. Nástupcem jeho byl 1404 *Vácslav Valkoun z Solopisk*, jenž daroval l. 1407 zdejší faře luh a l. 1413 nového faráře podával (Lib. conf. erect. DD 18 f 141). Ofka vdova po něm zapsala Libořice (1414) *Janovi z Holedče* (DD 20, str. 15)-Z téhož rodu tu vládl v l. 1423—1434 *Odolen Polák* (DD 15 f 306, Arch. č. III 509). L. 1437 držel Libořice *Zikmund z Řepan*, ale kromě toho byl tu plat, který si vyprosili bratří z Rabšteina a drželi pak k Sychrovu (DD 15 f 309). *Longin* opověděl l. 1441 obci města Budějovic, ale l. 1453 byl již mrtev (Arch. města Budějovic, DD XVI 292). Ke zboží po něm táhl se Jan Calta z Kamenné hory, ale udržela je Katruše, máti Longinova a bratr její Pavel ze Lhoty. Ok. l. 1467 patřila větší část Libořic s kostelem ke hrádku Sychrovu, jiná část pak byla až do r. 1850 obce Žatecké. Sychrovská část patřila pak k Rabšteinu. Zástavou odcizeny zase a patřily i s tvrzí *Janovi z Údrče*, jenž před r. 1563 zemřel (DZ 56, H 23). V l. 1572—1575 držel je *Jindřich Doupovec z Doupova* (Reg. k. s. Arch. gub.) Později nabyl jich *Jaroslav Libšteinský z Kolovrat*, jenž měl i Petršpurk i Rabštein (DZ 22 C 20). Po jeho smrti († 1595) měl je syn *Karel* († 1606), pak tohoto syn *Vilém Bedřich*, jemuž sice l. 1631 zabrány, ale l. 1637 zase navráceny (Viz Bílkovy konf. 289). Po jeho smrti dostaly se l. 1658 za díl synu *Jaroslavovi Juliovi* († l. 1686) a po něm zase synu *Ferdinandovi Linhartovi*, jenž l. 1709 v dluhy upadl. Ujala je tedy sestra Marie Eliška, vdaná Janinalova a po její smrti († 1714) dostaly se zase Ferdinandovi a bratru jeho Maximilianovi a ti je prodali 1718 *Frant. Jozefovi hraběti Šlikovi* (DZ 494 A 17). V 18 st. patřily k Milčevsi, od r. 1739 hrabatům z Klebelsberka.

*

V **Železné** za starších dob tvrze nebylo. Ves připomíná se poprvé l. 1380. Později byla část obce Žatecké do r. 1547 a ta pak prodána 1548 k Chomutovu. Druhá část patřila Bludům v Žatci, dostala se pak v držení Kaplířův a od r. 1563 patřila *Erhartovi ze Stampachu*. Po smrti Erhartově převzal ji (1573) syn jeho *Volf Žaldán*, ale vyměnil si ji (1580) s *Janem z Lungvic* za statek Všebořice. Teprve od té doby se tu vyskytuje tvrz, která po jeho smrti prodána (1584) *Jaroslavovi Libšteinskému z Kolovrat*. Od té doby držena k Petršpurku a po smrti Jaroslavově přidělena k Libořicům. L. 1638 sice od nich oddělena, ale později zase připojena (Rkps. bibl. Praž. VIII C 14, Dsky zemské, Reg. kom soudu, Bílek, Děje konf. 290).

*

V **Oplotech** (mezi Žatcem a Podbořany) připomíná se tvrz teprve od 16. stol., ač se o vsi od r.

1287 dosti pamětí dostává (Reg. II 604. Glafey, Anecdota). L. 1392 patřila ves z části ke Kněžicům. Tuto část měl pak Matěj, jenž ok. l. 1396 zemřel. L. 1437 odumřel tu statek po Hrzkovi (DD 13 f. 185, 14 f. 216, 15 f. 308). *Brykcí ze Štampachu* ves skoupil. L. 1535 koupil větší díl vsi od Doroty Bohuchvalové ze Skuhrova a l. 1550 dvůr kmecí od Mandalény Fictumové (DZ. 5. G. 24, P. G. 29) a držel pak celou ves ke Kněžicům. Když l. 1564 zemřel a došlo k dělení, dostal *Adam* syn nejstarší Oploty a vyzdvihl tu tvrz. Seděl tu ještě ok. l. 1603 (V U. Sp. 1898. l. 66), ale jak se zdá sešel bez dědicův a Oploty dostaly se Brykcímu bratru jeho ke Kněžicům. (Rozvrž. sb. 59). Tvrz spustla a dostala se pak na díl *Adama Gotharta* staršího syna. L. 1623 mu statek, jehož české jméno se již neznalo, zabrán a s pustou tvrzí prodán *Augustinovi Šmidovi ze Šmidpachu* (Bílek konf. 611). Pozdější držitele vypisuje Sommer (str. 294).

*

Také v **Neprobylicích** nedaleko předešlé povstala tvrz teprve v 16. stol. Ves patřila od r. 1260 klášteru Plasskému (Reg. II 104), ve 14. st. byla rozkouskována a část patřila ke Kněžicům. Větší díl drželi ok. l. 1419 *Chmeličtí z Vlčihory* (Lib. erect. X 110). *Jan Kouč z Kouče* koupil větší díl vsi l. 1549 od *Jaroslava Kelble z Kejzinku* (DZ. 9. A 8). Jan vystavěl tu tvrz, kterou měl po něm syn *Vilém Jindřich.* Týž prodal l. 1606 tvrz Neprobylice *Jáchymovi z Jonu,* od jehož vdovy Otilie prodány (1612) *Janovi Albinovi Šlikovi z Holiče* (DZ. 182. K 26, 187. B 30). Pán ten připojil Neprobylice k Doupovu; s ním též zabrány (1622) a prodány. Později připojeny k Oplotům.

*

Ze starých držitelů vsi **Rybňan** jsou známi jedině *Bedřich* a *Zbramír* bratří z *Želkovic* (1410), synové Kladnovi (Arch. Osecký). L. 1510 držel je *Aleš z Kopořče* a l. 1519 *Jakub Šmohař z Rochova*, *Jan Ježek ze Strojetic* a *Kryštof Pivce z Vrtiněvsi* (Reg. kom. s.). Později patřila část vsi obci žatecké (až do r. 1547), ale tvrz s části vsi patřila *Oplovi z Fictum.* Tento ji propadl pro faleš a král Ferdinand zastavil to zboží (1533) *Janovi Žateckému z Vejkrštorfu* (DZ. 6. G. 16, Arch. gub.). Syn tohoto *Vojtěch* právo to prodal a pak postupováno, až přešlo na *Bohuslava Felixe Hasišteinského z Lobkovic*, jenž koupil i druhou část Rybňan a vše k Ličkovu připojil. (DZ. 59. M. 15, 187, E 7—8.) Mezi tím tvrz na dobro zanikla. Ves byla l. 1584 zase samostatným statkem a vystřídalo se v ní potom drahně držitelův. Asi v 17. st. tu postaveno prosté obydlí, l. 1748 skorem na upadení.

Brána zámku Ličkova.
(Fot. B. Vavroušek.)

Zbytky hradu Varty (»na starém zámku«) od severozápadu. (Fot. B. Vavroušek.)

VARTA A BŘEZNO.

Jihozápadně od Velkého Března a jihovýchodně od Svadova jest vesnička Varta, u níž starý hrad stával. Od vysočiny, na níž stojí tato vesnička, vybíhá k severozápadu ostroh spadaje na konci velmi srázně k potůčku, kterýž spěje ke vsi Olešnici (Waldschnitz). Na konci jeho stával hrad, jehož chatrným zbytkům se říká posud »na starém zámku«. Hradiště jeho jest mezi lesnatými stráněmi tak schováno, že jej nelze snadno nalézti a je křovím a stromy tak hustě porostlé, že je lze jen s obtížemi prohlédnouti. K severozápadu a západu chráněn byl hrad strmou strání hory dosti vysoké, na jihovýchodu souvisel s plání a na severovýchodu oddělen byl roklí, nepříliš hlubokou, od sousední vyšší hory. Na těchto dvou slabších stranách byl proto uměle zpevněn. Na tu stranu k vesničce byl příkop, jehož se nyní za louku užívá. Severovýchodní strana, na níž jsou pole a louky, zpevněna tak, že vrch hradiště byl skopán, aby byl příkřejší, skopaná země narovnána tak, aby zůstal úzký parkán, na jehož kraji šla hradba. Nyní jde tu cesta ke kamennému domu, který byl na konci hradiště založen a poněvadž tu původní svah sebrán, uděláno tu dosti volné místo.

Hrad se skládal ze dvou částí. Na jihovýchodní straně bylo *předhradí* skorem do čtverhranu založené, jež bylo od pláně nejen dotčeným příkopem, nýbrž i druhým příkopem a náspem mohutným, který se táhne mezi oběma příkopy, odloučeno. Na něm spatřuje se velká a hluboká prohlubeň, snad od nějaké studně neb nádržky, a kousek zdi skopáním svahu odkryté.

Horní hrad byl nad předhradím tak vysoko, že do něho přijeti nemožno koněm, tím méně pak vozem. Podoby jest vejčité a na všechny strany srázný. Na tu stranu k předhradí jest otvor, hranaté oddělení, v němž stála tušim ohrouhlá věž, hradbami na všech stranách zavřená; neb v prostřed toho oddělení jest kopec okrouhlý přes 5 m. v průměru mající. Za ním bývalo, soudíc dle vyvýšenin a prohlubin, několik oddělení, jichž základní zdi jsou zemí pokryty a travou zarostlé. V posledním oddělení, které jest do polokruhu založeno, jest hluboká prohlubeň na důkaz, že se tu klenutí propadlo a sklep podzemní zasypalo.

Jihovýchodně od Velikého Března na vysokém návrší jest tak zvaný *Pustý zámek*. Byl to hrádek nad cestou, která od silnice mezi Březnem a Březencem vybíhá, položený; táž vozová cesta také byla jediným příjezdem k němu, nyní se mu ovšem trochu vyhýbá. Cestou tam přicházelo se k šíji, na níž bylo malé *předhradí*, z něhož ještě zbyl kus hradby na východní straně; za ním byl příkop, který odděloval *vlastní hrádek*. Tento byl z počátku úzký, ale asi v polovici cesty, než se přijde ke konci, rozšiřoval se k východu

Starý zámek ve Velkém Březně. (Fot. B. Vavroušek.)

tak, že místo bylo asi do podkovy založeno, Tam, kde přestávala užší část, jsou základy čtverhranatého stavení a lze za to míti, že pod ním byla ještě jedna brána. Dále až skoro u konce jsou základy čtverhranatého stavení věžovatého, do pravidelného čtverce založeného. Podkovovité místo objímá na venkovskou stranu široký a hluboký příkop[1])

Varta i Březno vznikly na jednom statku. Když pak oba hrady popsané dávno zanikly, vystavěna ve Velkém Březně tvrz, z níž vznikl nynější *zámek.*

Březno jest stará vesnice. Před r. 1167 daroval Milota Zdislavic klášteru Litomyšlskému[2]) Blehov a na Březně. Komu pak patřilo, není známo. Snad měli držitelé 14. století hrádek popsaný nad Březnem. ale že jej opustili, když založili Vartu. Podle domnění byli to páni z Vartemberka, z nichž Jan Děčínský l. 1364 faráře do Valtířova podával. Hrad na Vartě stál již l. 1378[3]) a z jiného poznamenání dovídáme se, že pánem jeho byl l. 1383 pan Beneš. Je to *Beneš Škopek z Dubé* jinak *z Liběšic* Lužičanům dobře známý, protože býval hostem v Budišíně. K němu přicházeli poslové ze Zhořelce a l. 1390 hledali marně knížete svého Jana v Praze, poněvadž byl na Vartě[4]) Starý Beneš vykázal l. 1397 synu svému za jeho díl hrad Vartu s dvorem pod ním, ves celou Březno s dvěma dvory poplužními a 11 jiných vesnic[5]). Týž se psal pak z Liběšic a z Varty, když vstupoval l. 1399 v příměří se stranou královou[6]). Beneš nabyl později Kostomlat, ale l. 1407 již byl mrtev.

Beneš prodal Vartu asi l. 1400 neb 1401 *Janovi z Vartemberka* na Děčíně tuším směnou za Syřevice, když pak Jan Syřevice nemohl spraviti (t. j. vyvaditi ze všech právních nárokův), nechtěl mu Beneš Varty postoupiti, ale postoupil pak přece a Jan měl l. 1401, v červenci a v srpnu rozličná jednání strany Střekova[7]). L. 1402 pak věnoval na Březně a čtyřech jiných vesnicích 500 kop Marketě manželce Zdimírově ze Sedlce[8]). Zdá se, že Jan zastavil potom Vartu *Otovi z Lukova* a že o to vznikla pře, která trvala až do konce r. 1405[9]). Ota však neměl celé zboží, některé vsi si Jan podržel a na nich faráři Ústkému plat prodal (1408). Také si podržel Jan oboje Březno, neb na ně vedeno l. 1408 právo[10]). Varta pak šla z ruky do ruky. L. 1413 drželi ji *Hanuš Hunger z Lysých* a *Petr* bratr jeho, farář v Nemyčevsi; oba podávali tehdá faráře do Valtířova[11]). Avšak l. 1415 byla Varta zase vyplacena a *Zikmund z Vartemberka* psal se pánem na Děčíně a Vartě, a v l. 1415 — 1434 nacházíme jej jako patrona kostela ve Valtířově[12]). Snad postaven v tu dobu, když byly Varta a Březno odděleny, hrádek popsaný nad Březnem.

L. 1464 provolána jakási odůmrť na hradech Děčíně a Vartici[13]); odpíral tomu *Jan, starší* bratr n. Zikmundův, který snad obdržel za díl Vartu a několik dříve duchovních vesnic; ale jsa již věkem sešlý

[1]) Mezi tímto hrádkem, Bynovem a Vartou je hora Kočičí hlava a blízkému položení se říká *Vraž* (Die frasche). Jest to dlouhý hřeben, na němž se táhne zeď. [2]) CDB. I. 415. Pověst o templářích má Graf na str. 113. [3]) CD. Lut. III. 34, 102. Však možno, že hrádek nad Březnem vystavěn teprve v 15 st. [4]) CD. Lus. III 156. [5]) Rel. tab. I 570. [6]) Arch. Český I 61. [7]) Viz děje Střekova na str. [8]) Rel. tab. I 599. [9]) Arch. Drážďanský. [10]) Rel. tab. I 91. [11]) Lib. conf. Rel. tab. II 103. [12]) Lib. erect. conf. [13]) DD. 16 f. 308. »Vartice« napsal písař slyše pojmenování zboží Vartické. (Viz Arch. Český I 182).

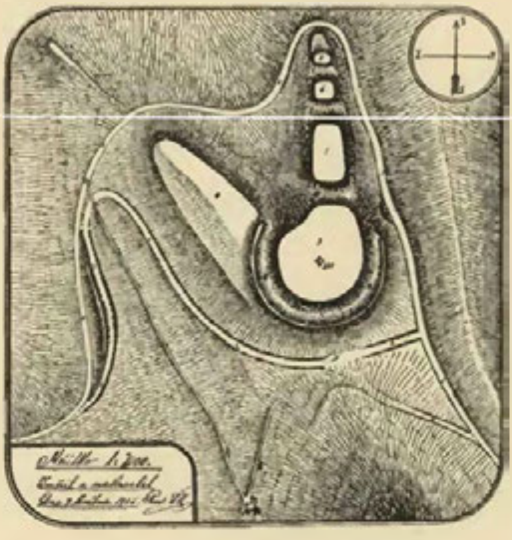

Nový zámek ve Velkém Březně. (Fot. B. Vavroušek.)

jmenoval k tomu na svém místě syna svého *Jana* (mladšího). Hrad Varta připomíná se naposled l. 1465 také při provolání jakési odúmrti[1]).

Vartemberkové vystavěli si k pohodlnějšímu bydlení tvrz novou ve Velkém Březně. *Jiřík* syn dotčeného Jana mladšího psal se již na Březně, syn jeho *Jan* dostal l. 1509 majestát na clo v Březně[2]) a byl tu pánem ještě l. 1528[3]). Asi v ty doby prodal Březno pánům ze *Solhauzu*. *Bedřich* Solhauz dostal za díl všecky vesnice příslušné k Březnu od bratra svého Hanuše, ale prodal je ok. l. 1534 *Hanušovi z Techvic*, jenž zde zaváděl luteránskou bohoslužbu[4]). Nebyl tu však dlouho a prodal týž statek dotčenému *Hanušovi ze Solhauzu.*

Když Hanuš okolo l. 1550 zemřel, zdědilo sedm synův jeho Svadov a Březno. Z těch dva nejstarší přestali na díle v penězích, od ostatních oddělil se l. 1554 *Jindřich Abraham*, vzav za díl tvrz, dvůr a ves Veliké Březno s polovicí podací ve Valtířově a ostatní všechny vsi někdy k Březnu náležité a Svadov nechal bratřím [5]). Brzy zemřel l. 1582 a Březno s Svadovem dědil syn jeho *Jindřich Abrahám*. Ten připojil k Březnu šest vesnic od Svadova a prodal týž statek (1594) *Bedřichovi ze Solhauzu*, jemuž byl před tím i Svadov prodal[6]). Bedřich pak prodal Březno s dotčenými vesnicemi l. 1597 *Antonínovi ze Solhauzu* na Benešově a Markvarticích[7]). Prodej šel nyní za prodejem. Od Bedřicha koupil Březno (1606) *Abraham starší Bok z Boku*, rada kurfirsta Saského[8]). Od r. 1628 držel je *Karel Glich z Miltic*[9]), jenž l. 1669 zemřel. Od jeho dcery Isabely ovdovělé Solhauzové koupila je l. 1676 *Žofie Anežka*, ovdovělá *Dietrichsteinová* roz. z Mansfelda. Skrze tuto paní dostalo se Březno v držení rodu *Harachovského*, který tu byl vrchností do r. 1832. Tehdá přikoupeno k sousednímu panství Kamenickému. Od roku 1841 bylo v držení hraběcí rodiny *Chotkovské.*

Plánek zbytků hradiště u Velkého Března.

1. Nynější cesta, 2. původní cesta, nyní polozasypaný úvoz. 3 přední hrad ohražený valem a hlukokým příkopem, 4. levý břeh ostrohu, přiléhající k valu, 5. vlastní hrad na pravém hřbetu ostrohu, 6. a 7. vyvýšeniny, na nichž stály obranné věže, 8., 9., 10. a 11. příkopy, 12. pěšina ku 13. lesní studánce.

[1]) DD. 16 f. 379. [2]) Arch. velkého převorství. [3]) Reg. kom. soudu. [4]) Arch. kapitulní, DZ. 7, E 6. [5]) DZ. 11. J 24. [6]) DZ. 177. T 7. [7]) DZ. 172. M 16. [8]) Dz. 133. E 12. [9]) DZ. 143. A 30.

LEŠTINA HRÁDEK.

Nade vsí Leštinou (od ní jihozápadně) jest táhlý ostroh naproti hoře, která se jmenuje Wesselberg, na jejímž konci stával neznámý hrádek. Než se přijde ke hradišti (asi 15·2 m před ním), jest hrubý kopec nasypaný (podobně jako u Ostroměře), který byl *baštou* jsa zpevněn toliko dřevěnou branou. Za ním dále ale blíže ke hrádku, přejde-li se pole tu se nacházející, jest zeď z kamení nasypaná, která bývala prsní braní t. j. pod pás vysokou, ale nyní jest zasypaná a zarostlá. Táž se táhne také po stráních hory na obou stranách. Za ní jest nevelký příkop. Za příkopem jest malé hradiště něco přes 20 m. dlouhé. Uprostřed jsou základy *čtverhranaté věže,* která se do hlubokých sklepův propadla. Stavení to jest k západu otevřeno. Brána byla pod ním u příkopu, neb viděti, jak šla cesta jižně od dotčené věže. Výše nad tím stavením a na konci ostrohu jest polookrouhlý pahrbek bez známek zdí, tedy opevnění takové, jež bylo k postavení praku. Co je za příkopem, jest již v lese.

Není pochyby, že hrádek založen byl na statku *probošta Litoměřického*, neb výšina, z níž jeho ostroh vybíhá, slove posud »na proboštví« (Probstei). Na témž statku byla i farní ves Zubrnice, k níž podávali l. 1365 Jan kaplan Jana probošta, *Jindřich* z Kamýka a Jakub Kotnauer. A poněvadž rok před tím stal se týž Jan, bratr Jindřichův proboštem, zdá se, že Jindřich na našem hrádku, jenž byl k ochraně proboštví, seděl. Jest i možná, že vystavěn týž hrádek skrze pány *z Vartemberka*, kteří se statku Zubrnického zmocnili[2]).

[1]) Lib. conf. Reg. Vaticana. [2]) Viz Arch. Český I 505, XIV 377.

Zámek v Postoloprtech od jihozápadu. (Fot. B. Vavroušek.)

POSTOLOPRTY ZÁMEK.

V městě Postoloprtech stojí úpravný zámek, hlavní sídlo rozsáhlého panství, které jest přes 200 let v držení rodu Švarcenberského. Jest to velké stavení o třech křídlech dvě poschodí vysoké, jež čtverhranatý dvůr zavírá, kryté mansardovou střechou. Úprava v hezkém barokovém slohu jako i psané paměti svědčí o 18. století. V přízemí je z části kolonáda; je to jižní část, jejížto hlavní zdi ze starého zámku, jak stál před r. 1692, pocházejí. Před tím tu byl zámek s dvěma dvory, vysokými hradbami, náspy a příkopy. Stavení bylo velké, čtverhranaté, dvě poschodí s věží. (Tuším byl malý konvent přeměněný.)

Nedaleko města v rovině při Ohři jest místo starodávného hradu Drahouše, který byl podle pověsti od knížete Neklana založen. Hrad ten již dávno zanikl a zbyly z něho valy. Nedaleko něho v okolí nynějšího zámku založen byl neznámým zakladatelem klášter benediktinský. L. 1692 ještě z něho zbývalo staré stavení, v němž byla škola a kostel sv. Františka. L. 1420 týž klášter od Žateckých, Lounských a Slanských vypálen a bohaté klášterství od vítězův rozebráno. Lounským dostalo se za díl městečko Postoloprty s několika vesnicemi. Nicméně připomíná se l. 1449 Otík Šanovec ze Šanova seděním na Postoloprtech.[1])

Lounští donuceni l. 1454, aby Postoloprty, na něž neměli zápisův, králi vydali.[2]) Král Jiří připojil všechno klášterství ke hradu Mostskému, kterýž přešel zástavně ok. l. 1480 na pány z Veitmile a naposled patřilo oboje *Janovi* a *Šebestianovi* bratřím *z Veitmile.* Ti si napřed (1514, 26. března) vymohli královské obdarování, aby mohli býti vyplacováni jen od těch duchovních osob, kterým by výplata náležela[5]). A poněvadž se tehdá o všechna svá zboží rozdělili, dostali t. r. 6. prosince majestát, kterým jim zápisná suma na Most a Postoloprty rozdělena na oboje; neb posud byly společně zastaveny.[4]) Nicméně jednali potom tak, jakoby drželi klášterství společně. Proto si i společně potvrzení od krále Ludvíka vymohli. Šebestian zřídil si v Postoloprtech tvrz snad z bývalého opatství, jíž potomci jeho v zámek rozšířili. K panství připojil několik vesnic a některé z nich dostal dědičně. L. 1542 zemřel jeho synovec Petr, jenž naň všechna svá práva na Mostském hradě převedl; za to postoupil Šebestian (1542) *Anně ze Šternberka*, vdově po Petrovi

[1]) Arch. č. III 541. [2]) Rkps. kapitolní. [3]) Kopiář 27 v arch. gub. [4]) Arch. gub. [5]) Obsaženo v dobrých volích l. 1600.

tvrze a dvory v Postoloprtech a platů z městečka do její živnosti.[1]) Šebestian zemřel l. 1549 byv králi Ferdinandovi nad jiné věrným služebníkem. Zůstavil syny *Jana* a *Kříže*, kteří otcovské statky pospolu drželi; když pak Kříž l. 1550 zemřel, spravoval Jan všechny statky i Postoloprty, které odumřely, po tetě sám. L. 1559 rozdělil se se synovci svými *Benešem* a *Janem Lorencem*. Podržev si Most, Chomutov a Blatno dal jim tvrz, dvůr a městečko Postoloprty a drahně vesnic[2]). Po smrti Benešově († 1569) vládl Jan Lorenc na Postoloprtech sám maje tu l. 1576 hejtmana Hanuše Buchloveckého[3]). Zemřel v Padově l. 1594 zůstaviv z manželky Elišky z Žerotína syny *Karla Kříže*, *Jana Beneše*, *Šebestiana Lorence* a dceru *Veroniku*, všechny nezletilé[4]). Poněvadž zůstaly po zemřelém některé závady, prodala Eliška, která jako poručnice statek spravovala, vsi Brzvany a Lenešice. Eliška zemřela l. 1591. Při její smrti byl již Karel mrtev, neb v pořízení jejím se již nepřipomíná[5]). Poněvadž ostatní synové byli ještě nezletilí, převzala Anna z Veitmile, teta jejich poručenství. Táž vyprosila Postoloprtským (1595) majestát na potvrzení všech svobod a vdavši Veroniku zemřela l. 1600[6]). Mezi tím byl i Beneš zemřel a Šebestian jsa ve Vlaších na cestách dokonal běh života svého l. 1600 dne 16. května v městě Padově. Statek všechen dostal se tedy Veronice, avšak ta nemohouc pro velké závady a opravy jej udržeti postoupila l. 1600 statek zápisný klášter Postoloprtský *Štěpánovi Jiří ze Šternberka* na Oticích a Smilkově manželu svému.[7]) Při tom mu zdělala dobré vůle na všechny majestáty, které měla po předcích na to zboží[8]) a Štěpán vymohl t. r. také toho, že mu bylo panství Postoloprtské dědičně prodáno a ve dsky zemské vloženo[9]). Městečku vyjednal (1604) majestát na potvrzení svobod a nové trhy[10]). Štěpán vystavěl na místě tvrze nový zámek do čtverhranu založený. Manželku svou opatřil l. 1613 tak, že jí zapsal zámek Postoloprty a tvrze Vodolice a Koporeč do stavu změnění.[11])

Nedlouho před Bělohorskou bitvou ujel Štěpán s manželkou a čeledí z Postoloprt. Hned po jeho odjezdu srotili se sedláci a přepadše zámek tak jej vytloukli, že tam celých dveří, oken a kamen nezůstalo. Také mnoho písemností zničeno. Štěpán přestoupiv na katolickou víru udržel si tak své statky a zemřel l. 1625. Pohřben v zámeckém kostele. Vdova měla nyní Postoloprty držeti, ale nechtíc víru měniti vystěhovala se ze země a žila ještě l. 1637. Synové *Jan Rudolf* a *Adam Jan* ujali statky otcovské, o něž se ok. l. 1630 rozdělili. Onen dostal Mirešovice a tento Vodolici. Zámek Postoloprtský rozdělen tak, že ta strana, kde byla kuchyně, přidělena k jednomu dílu a druhé dvě strany, totiž strana k městečku nad branou a druhá strana, kde byl palác, nechala se k druhému dílu[12]). Městečko a část vesnic dostaly se Janovi. Když pak Adam l. 1633 zemřel, tuť Jan synovi jeho postoupil Mirešovice a vzal si Vodolici (1637, 1. května) tak, že měl celé panství Postoloprtské. Panství toto postoupil t. r. před vánocemi směnou za Zásmuky *Vácslavovi Michnovi z Vacinova.*[13])

Michna držel v okolí Toužetín s několika drobnými statky, které nyní k Postoloprtům připojil. Zemřel l. 1667 odkázav statky své synům strýce svého Viléma, totiž *Zikmundovi Norbertovi* Postoloprty, Toužetín, Selmice a Knovíz jako i Konopiště s blízkými statky a *Vilémovi Bedřichovi* Bítozeves a drahně drobných statkův k nim připojených. Ale nový dědic zemřel ještě téhož roku, zůstaviv nezletilého syna *Jiří Karla*. Poněvadž pak tíha dluhů byla tak veliká, že nebylo možno všechny statky udržeti, prodány Postoloprty s připojenými statky *Jiřímu Ludvíkovi* hraběti *ze Sinzendorfu*[14]). Když pak tento l. 1671 Bítozeves a Dlažim přikoupil, dosáhlo panství téhož obvodu, jako mělo do r. 1850.

Za Jiří Ludvíka řídil panství Martin Flad z Frydburka jako vrchní hejtman. Týž dal vystavěti při zámku vysokou čtverhranatou věž. Stavitelem byl Jiří Pach z Vizentálu. Do makovice dán 1680 14. srpna pamětní spis o tehdejším sedlském povstání, moru ve Vídni a Praze a neobyčejně suchém létu[15]). Věž ta nestála ani století, neb l. 1770 při přestavování zámku rozbořena. Jiří Ludvík zemřel l. 1682 zůstaviv dvěma svým synům nemalé jmění. Protože oba byli nezletilí, měla nad nimi poručenství máti jich Dorota Alžběta rozená kněžna Šlesvická s Karlem Ludvíkem ze Sinzendorfu; když však se po druhé vdala, byl tento poručníkem sám[16]). Při dělení dostal Postoloprty starší syn *Krystyan Ludvík*. Když ale tento l. 1691 od Turkův v Uhřích zabit nezůstaviv potomků, dostaly se Postoloprty mladšímu bratrovi *Filipovi Ludvíkovi.*[17]) Tento prodal je l. 1692 *Ferdinandovi* knížeti *ze Švarcenberka*[18]). Když nový pán panství koupil, byl zámek na stavení sešlý, pokoje malé a špatné a v nich nic jiného než 40 židlí červenou koží potažených, malý černý psací stůl a několik sprostých postelí prázdných. Po prázdných prostorách se všude sušil chmel. Hned při zámku bylo staré stavení školy, které bylo zbytkem kláštera a při něm kostelík. Za nedlouho bylo třeba důkladné opravy když skrze zlou střechu do světnic pršelo. Knížata ze Švarcenberka od l. 1768 kus po kusu zbořili a nové základy hlouběji položili, nežli byly staré a tak v l. 1772—1790 skorem celé stavení přejinačeno[19]). Zámek s panstvím patří posud ke svěřenskému jmění Švarcenberského rodu.[20])

---

[1]) DZ. 41. C 15. Zápis po smrti panině přetržen. [2]) DZ. 54. B 12—16. [3]) Arch. v Lounech. [4]) DZ. 22 E 17—18. [5]) DZ. 26 L 21, Mikšovicovy paměti. [6]) Reg. královská, Arch. Třeboňský. [7]) DZ. 174. G 12. [8]) Arch. gub. [9]) DZ. 129. O 6. [10]) DZ. Reg. královská. [11]) DZ. 136. M. 3. [12]) Arch. Roudnický. [13]) DZ. 302. C 5. [14]) Šíře Veselý v dějinách Postoloprt. [15]) Arch. Třeboňský. L. 1740 makovice větrem svržena, i dána sem nová s novým pamětním spisem. [16]) DZ. 116. G 1 [17]) DZ. 117. P 5. [18]) DZ. 401. P 5. [19]) Arch. Třeboňský. [20]) Šíře v dějinách panství od Veselého. (V Praze 1893.)

TVRZE V OKOLÍ POSTOLOPRT.

Severně od Postoloprt leží ves **Brzvany**, jež byla ode dávna příslušenstvím kláštera Postoloprtského a jeho proboštstvím (Cella Januae vitae). Možná, že již tehdy tu byla tvrz, na níž probošt bydlíval a jež stávala na místě nynější fary. Císař Zikmund zapsal Brzvany 1436 Benešovi z Kolovrat, ale ten jich nedostal, poněvadž je Lounští měli od r. 1420 ve své moci. Drželi je pak až do začátku r. 1454, kdež je musili vydati nemajíce na ně zápisů. Před r. 1444 držel je od nich *Mikuláš Mnich z Kařeza* za svou službu. Když Lounští ves postupovali, držel tu tvrz nějaký *Charvát*; i ponechána mu do královy vůle. (Arch. č. I. 495, Arch. kapit. a Lounský). L. 1459 připojeny ke hradu Mostskému a patřily k němu až do r. 1514. Tehdá odděleny s Postoloprty a drženy k nim až do r. 1588. L. 1535 uděleny Šebestianovi z Veitmile dědičně. (Arch. gub.) Alžběta ze Žerotína, vdova po Janovi Lorencovi z Veitmile prodala l. 1588 pro mnohé závady a dluhy n. manželovy vsi Brzvany a Lenešice *Janovi nejstaršímu Černínovi z Chudènic* (DZ. 69. D. 15). Tento zemřel l. 1594 obnoviv zdejší tvrz. Když se t. r. synové jeho dělili, dostal *Drslav starší* Újezd, *David Vilém* Brzvany a *Jiří Děpolt* Lenešice. (DZ. 27. G. 3.) Jiří nepodržel Lenešic, nýbrž je prodal l. 1600 k Postoloprtům. David držel Brzvany do smrti. Zemřel brzo, neb l. 1613 byl *Jan Petr* syn jeho po poručenství již zletilý a porovnával se s mateří *Annou Černínovou z Přichovic* o otcovské dědictví. Poněvadž Anna koupivši pro něho Nemilkov, dluhy na sebe zdělala, postoupil jí Jan Brzvany, ona však nemohouc je přece zdržeti prodala je l. 1614 *Štěpánovi Jiřímu ze Šternberka*, jenž je připojil k Postoloprtům. (DZ. 187 - K 23, O 19.) L. 1670 zbyly z tvrze ještě některé sklepy a komory.

*

V **Lenešicích** v starší době nikdy tvrze nebývalo. Teprve asi v prostřed 17. st. vystavěn tu panský dům, který v pozdějších dobách v neopevněný zámek rozšířen.

*

Ves **Levonice** patřívala ode dávna ke klášteru a potom zámku Postoloprtskému, avšak byla tu tvrz v 15. století. Stalo se to totiž tak, že král Jiří zastavil Levonice ves (1469) *Albrechtovi z Hořešovic* a Ofce z Tuchořic manželce jeho, a poněvadž se tu tvrz l. 1474 připomíná, snadno lze poznati, že byla od Albrechta založena. (Arch. gub.) Zanikla však zase, když Levonice od pánů z Veitmile vyplaceny a k Postoloprtům připojeny.

*

V **Bítozevsi** byla tvrz ode dávna. Ves s kostelem držel l. 1318 *Dalibor* a po něm synové *Dalibor* († 1382), *Záviše* († 1382) a *Jindřich*. Po Daliborovi byl v l. 1361—1386 syn *Záviše*. (Lib. conf. DD.) Před r. 1405 koupena od křižovníkův Svatomářských a najata l. 1417 s tvrzí *Elišce Koldicove z Dubé*. Císař Zikmund zastavil Bítozeves (1436) *Jindřichovi Buzkovi z Hluban* a po něm ji měl *Heřman Sirotek ze Zhorce*, od něhož l. 1464 zase psaným křižovníkům postoupena. (Arch. Svatomářský.) Za nedlouho prodána na dobro. Měl ji *Tomáš Pehm z Konobrž*, pak jeho zeť *Vácslav z Nemyčevsi* a Čéč tohoto syn prodal ji (1506) *Janovi Hruškovi z Března*. (DZ 2. L.) Synové tohoto *Mikuláš* a *Jakub* měli každý polovici tvrze a statku, ale Jakub získal l. 1532 díl bratrův, jenž l. 1539 na mezech zabit. (DZ. 84. D 13. ČČM. 1858 str. 173.) Jakub byl dobrý hospodář a přikoupil drahně dědin v okolí. Statky ty dědili po něm synové *Šebestián*, *Karel a Bernart*. (DZm. 100. G 19.) Když se potom dělili, dostala se Bítozeves na díl Bernartův. Když tento zemřel, spravoval statek bratr jeho Karel jako poručník. Když synové Bernartovi dorostli, rozdělili se ok. l. 1607. *Jakub a Tobiáš* dostali po polovici Bítozevsi, Karel Nečemice a Adam Semenkovice. Oběma držitelům Bítozevsi statky jejich zabrány a s Toužetínem prodány. Při něm zůstaly až do r. 1637, kdež připojeny k Postoloprtům. Vilém Michna odkázal je sice sice strýci Vilémovi Bedřichovi, jenž se v ně l. 1667 uvázal, ale l. 1671 je zase hraběti ze Sinzendorfu k Postoloprtům prodal. (Viz Veselého dějiny Postoloprt.)

*

Ve vsi **Březně** (vých. od Postoloprt) připomíná se tvrz r. 1491. Po vsi se nazýval l. 1238 *Mikuláš* (Reg. I. 443.) Ve 14. století patřilo Březno ke *klášteru Postoloprtskému*. Po roce 1420 zmocnili se ho *Lounští*. Císař Zikmund sice je zapsal (1436) *Parcifálovi z Prostiboře*, ale zase je (1437) Lounským vrátil. (Reg. král. Arch. Lounský.) Ti je drželi do konce 15. století a snad i déle, avšak před r. 1549 patřilo k Postoloprtům. (DZ. 48. C 13. — U Veselého na str. 64.)

*

Ve vsi **Hradišti** (již. od Postoloprt), kterou držel l. 1238 *Zdata*, vyskytuje se tvrz v 15. století. Patronem kostela byl l. 1392 *Albert starší z Kolovrat*. Tvrz tu držel *Vilém z Luk* a zapsal ji l. 1413 *Mikulášovi z Okoře*, proto také oba sem l. 1414 faráře podávali. Po smrti Vilémově uvázal se Mikuláš se spoluzápisníky v Hradiště. (Reg. I. 443, Lib. conf. DD. XV 301.) L. 1408 držel je *Martin Pitrkauf* ze Žatce s Janem ze Chříče. (Lib. conf.) *Jan* potomek Martinův opsal l. 1447 rukopis o štěpování stromoví. (Jungman HL III. 251) L. 1453 byla ves (kromě jisté odúmrti) v držení *Beneše z Kolovrat*, ale již l. 1511 patřilo Hradiště k Novému hradu (DD. 16. p. 290, Arch. Český I. 428, DZ. 45, C. 14). Mezi tím zanikla tvrz. Ves patřila pak do r. 1580 k Novému hradu, 1580—1594 k Ličkovu, odtud k Tatinné a k Toužetínu a od r. 1630 k Postoloprtům. (U Veselého na str. 90.)

*

Ves **Semenkovice** bývala ode dávna (zejm. 1417) příslušenstvím Bítozevsi a to asi do r. 1607, kdež ji

dostal na díl *Adam Hruška z Března*. Od té doby tu byla tvrz, která l. 1623 připojena k Toužetínu a 1630 k Postoloprtům.

*

V **Lišanech** povstala tvrz teprve pozdě. Ves stála již l. 1351. Sice patřily Lišany, pokud lze stopovati, k Novému hradu. Jedna část zůstala při něm až do r. 1850. Druhá část byla v držení Novohradských z Kolovrat až do r. 1556 a pak koupena k Bitozevsi. Jeden dvůr kmecí koupen l. 1581 od Jana Novohradského k Postoloprtům. Část jedna připomíná se při Bitozevsi ještě ok. r. 1607, avšak část s nově vystavěnou tvrzí byla tehdá v držení *Jiříka Hrušky z Března*. Tento byl synem Karlovým a bezpochyby dostal Lišany jako díl jmění Tatinského. L. 1623 odsouzen třetího dílu ze statku a l. 1625 prodány Lišany *Sejfrydovi Kryštofovi Breunerovi* svob. pánu ze *Štarcu*, od něhož prodány l. 1628 *Adamovi* hrab. z *Herbrštorfu* a připojeny k Toužetínu. (Bílek D. konf. 193). S ním pak připojeny k Postoloprtům. V l. 1667—1671 patřily k Bitozevsi. Tvrz zanikla již v 17. století. (Viz Veselého dějiny Postoloprt na str. 67.)

*

Ve vsi **Vidovli** která, ve starších dobách k Tatinné a Bitozevsi patřívala, po nějakém dělení v rodě Hrušků z Března povstala tvrz. L. 1618 patřila k Lišanům a l. 1625 byla pobořena. (Viz Bílkovy konf. na str. 193). Sice byly její potomní osudy jako osudy Lišan.

*

V **Tatinné**, vsi záp. od Postoloprt, byla tvrz ode dávna, ale ve vsi také několik drobných statků. Z vladyk se připomínají 1378 Přech, v ty doby *Jetřich* († l. 1385), *Ješek Bradáč* († j. 1387), který prodal dva dvory km. ve Vidovli. Dvůr poplužní tu měla l. 1396 *Markéta* vdova po *Ješkovi Buchovi ze Světce* a *Petr z Radhoště* prodal tu dvůr *Ješkovi z Truzenic*. asi od r. 1404 měl Tatinnou *Zdeněk Kostelec*, jenž zemřel před. r. 1408. Sirotka a statku po něm ujal se Pešík Šatka z Hořetic tchán jeho a ještě l. 1418 vykonával práva panská na jich zbožích. *Jan Kostelec* syn Zdenkův byl asi od r. 1422 svéprávným drže také Hořetice a Nehasice. L. 1434 byl již mrtev a dědicem jeho byl Smil z Kostelce, jenž se oženil s Rejnou vdovou zemřelého, avšak i ta před r. 1437 zemřela. (DD. Rel, tab. Lib. conf.) Podle Lounských pamětí patřila Tatinná 1441—1444 *Jakoubkovi z Kola*. L. 1477 prodali *Jindřich a Bedřich* bratři ze *Stroupče* tvrz, dvůr a ves Tatinnou *Janovi Bubnovi ze Všebořic* a ten příštího roku *Tomáši Pehmovi z Konobrž*. (Rel. Tab.) Tento koupil také Nehasice a oboje odkázal *Zikmundovi Čéčovi z Nemyčevsi*, od něhož se dostaly (1510) *Kateřině Touchovské z Hradiště* manželce někdy *Petra Beřkovského z Šebířova*. (DZ. 6. D 3.)

Zdá se, že jejím nejstarším synem byl *Zikmund*, jenž l. 1521 Tatinnou spravoval, ale před r. 1529 dostala se za díl *Jindřichovi*, jenž ji prodal (1533) *Mikuláši Hruškovi z Března* (Reg. kom. s. DZ. 2 L 1). Tento zemřel kdysi okolo l. 1550 a syn jeho *Hynek* došed let svých prodal Tatinnou strýci svému Jakubovi (1555), jenž ji držel k Bitozevsi. (DZ. 11. L 14.) Ze synův jeho dostal *Karel* za díl Tatinnou, kterou do smrti (1602) držel. (DZ. 131. A 18.) *Vilém*, který potom následoval, byl nejmladší jeho syn. L. 1623 mu pustá tvrz Tatinná a statek Tvršice zabrány a prodány *Markétě Popelové z Lobkovic* roz. z *Molartu*. (DZ. 293. J. 30). Tato se vdala po druhé za Seifryda Kryštofa sv. p. Breunera a prodala s ním Tatinnou a Lišany *Adamovi* hrab. z *Herberstorfu*. Tento připojil Tatinnou k Toužetínu, s nímž koupena l. 1630 k Postoloprtům. Patřila sice potom nějaký čas k Bitozevsi, ale l. 1671 připojena k Postoloprtům. (Viz Veselého dějiny Postoloprt str. 87—89.) Tvrz tuším změněna na sýpku.

*

Ve vsi **Dlažimi** (sz. od Postoloprt) byla také tvrz, po níž zbyly základy a sklepy, avšak pod zemí blíže kostela. Ves slula prvotně a až do r. 1427 *Blažim*, ale l. 1467 se již říkalo Dlažim. Po ní se nazýval l. 1390 *Jindřich*, avšak ves s kostelem držel tehdá *Litolt z Moravěvsi* (do r. 1396, mrtev již 1408). Část vsi měli 1397 *Václav a Hynek* bratří ze *Všehrd*, a po nich *Bušek ze Rvenic*, avšak ostatek měl v l. 1417—1434 *Jan z Moravěvsi* (Rel. tab. I. 77. II 128 Lib conf. Lib erect. Tadra Acta Jud. III. 257, Arch. Český III. 486, 510). Při dělení l. 1467 dostala se Dlažim na díl *Jindřicha ze Vřesovic* (Arch. DZ.) Tento měl ji ještě l. 1481 (Arch. Český VII 527, 559), ale dostala se potom bratřím *Kostomlatským ze Vřesovic*. *Zikmund* jeden z nich, dostav ji za díl, prodal l. 1514 plat *Kateřině Dřelské z Janovic* (Arch. Český XXVIII 698). Po něm měl Dlažim v l. 1523—1530 bratr jeho *Jaroslav* (DZ. 62. str. 437, Reg.-kom. soudu). Syn jeho *Jan* (1534—1569) vložil si tvrz, dvůr a ves Dlažim v obnovené desky zemské (DZ. 250. D. 21). Z četných jeho synův dědil týž statek *Vilém*, ale zemřel l. 1599 bezdětek. V Dlažim uvázal se pak bratr jeho *Petr* (VUSp. 1898 I. 68), ale l. 1615 měl ji *Jan Habart* synovec jeho (Rozvržení sbírek 60), když prodal l. 1629 statky Dlažim a Nehasice *Pavlovi Michnovi z Vacinova*. (Ves Dlažim pak patřila do r. 1671 k Bitozevsi a odtud k Postoloprtům. Tvrz byla v letech 1667—1691 sešlá, protože byla špatně stavěná, tak že se rychle rozpadávala. (Arch. Třebcňský. U Veselého na str. 84.)

*

Po vsi **Koporči** (sev. od Postoloprt) nazýval se l. 1350 *Jindřich* syn n. Bartolomějův (Mon. Vatic. I. n. 1266, 1268). L. 1450 dělili se *Kunat* a *Jan* odtudž, při čemž dostal onen v Koporči dvůr a část vsi; ostatek byl kláštera Zderazského (Rel. tab. II. 217, Arch. Vratislavský). Po Benešovi a Jiříkovi synech n. Zikmunda z Koporče zdědil *Bartoloměj Křen* (vlastně Křtěn) z *Velebudič* tvrz, dvůr a díl vsi Koporče a to před r. 1516 a věnoval tu své manželce. Po něm držel týž statek syn jeho *Filip* (†1564), po němž se v něj uvázal synovec *Zikmund*, avšak zemřel brzo po něm (1568). Pak se uvázala v Koporeč vdova Dorota z Reicenšteina; s ní jej držel druhý manžel její *Oldřich Kostomlatský ze Vřesovic* (†1584). Pak postoupila Koporeč synovi svému pohrobnému Janovi Zikmundovi, když však ten l. 1589 ve Voděradech proboden, dědila po něm a držela Koporeč s třetím manželem *Zikmundem Šmolcem ze Šmolcu*, jenž l. 1594 zavražděn (Arch. mus. a Třeboňský, Reg. kom. soudu, Pam. Arch. VII. 226). Potom držela Dorota Koporeč do smrti (†1605). Po ní držel jej *Jan Prog z Velnic* a byly také spory o ten statek. Před r. 1613 koupen k Postoloprtům a připomíná se t. r. ještě tvrz, o níž se v pozdějších zápisech mlčí.

*

Kde jest tak zvaný Schmalzhof u Polirad, stávala ves řečená **Vlkanice**, vlastně *Lkanice*, kdež byl manský statek k Mostu; l. 1404 žil tu *Jan Kácovec ze Lkanic*. L. 1455 prodal Jan z Perče též manství Jeníkovi z Divic a ten *Jakubovi ze Vřesovic* (DD. 14 f, 227) Při dělení jeho synům dostaly se Lkanice *Jindřichovi*. (DD. 14. f. 227. 61 str. 412—415, Arch. DZ.) Týž prodal l. 1495 »Vlkanice« *Jiříkovi Oplovi z Fictumu* a ten prodal před r. 1529 tvrz, dvůr a ves Vlkanice *Bartoloměji z Velebudic*. (Rel. tab. II. 468, DZ. 7. K. 26, Reg. kom. soudu.) Od těch dob patřily ke Koporči.

Selmice farní ves s tvrzí stávaly tam, kde je myslivna nedaleko Zbrašína. *Smil* odtud l. (1349) byl služebníkem Albrechta z Kolovrat. Patrony zdejšího kostela byli 1363 Bořita, 1369 týž s bratřími z Unhoště, 1368 *Albrecht z Kolovrat* a 1389 syn jeho Mikuláš. (Arch. domu Tosk. Lib. conf.) Pak patřily v l. 1405 — 1407 sirotkům *Jakoubkovým*, za něž spravovali statek poručníci, jeden z nich Otík ze Studeněvsi psal se ještě l. 1413 seděním na Selmicích. L. 1414 držel je *Jan Kolo* a l. 1417 *Mikuláš Šmohař z Rochova.* (Lib. conf. Arch. kapit. knihy Lounské.) Tohoto snad syn byl *Jan* (1432. Arch. Český I 416, III 505. XXVIII 207). Později byly v držení *Selmických z Citova* a to l. 1542 *Otíka*, jenž zemřel l. 1545 (DZ. 7 D 12, 250. B 22). Dědicem jeho byl *Petr* synovec. Když tento zemřel, dědily Selmice dcery jeho již vdané a prodaly je (1573) *Adamovi Hruškovi z Března.* Když se synové tohoto dělili, dostal *Jan* Brodce a Selmice a držel je ještě l. 1610. Synovi jeho *Adamovi Jindřichovi* zabrány (1623) a drženy nějaký čas k Toužetínu. V l. 1636 — 1650 držel je *Jan Začal*, ale pro dluhy odhádány l. 1654 držiteli Postoloprt. (DZ. 151. G 17.) Tehda byla tvrz větším dílem zbořena a ze dvora jen něco zdí. Později z části obnovena, ale zanikla potom na dobro. (Arch. Třeboňský. U Veselého na str. 98.)

*

Ves **Zbrašín** byla l. 1358 statkem *Chotěbora Bažanta.* (Rel. tab. I, 419, Lib. conf.) Ves byla však rozdělena. Část daroval Albert z Kolovrat klášteru Ročovskému, na části seděl *Přech*, jenž asi l. 1354 zemřel. (Rel. tab. II. 490) *Stach* (1383) a *Hynek* (1403) a *Jan Skubele z Jimlína* (1418) byli erbu hříče. (Knihy Lounské. Tadra Acta jud. IV. 203. Arch. Drážďanský.) Statek připojen pak ke statku Selmickému, při němž se l. 1542 tvrz pustá Zbrašín připomíná.

*

Ves **Lipno** (Velké L., prvotně Lipen) byla vladyčím statkem kromě části, která patřila ke klášteru Postoloprtskému. Na místě zámečku bývala tvrz. Po vsi zvali se 1266 *Chotibor* a 1279 *Hrzek Předota.* Kromě toho dovídáme se k r. 1325 aspoň o dvou zbožích. (Reg. II. 202, 502, Tab. vet. n. 393.) *Bech* (1355) byl buď odtud neb z Lipence, rovněž tak 1368—1371 *Mikuláš Slanský z Lipna.* (Lib. conf. Kn. Lounské.) *Mikuláš Bradatý z Většího Lipna* prodal ok. l. 1388 zboží v Radičevsi. Tvrz v Lipně držel l. 1393 *Jaroslav z Opočna*, jenž tu ještě l. 1410 seděl. (Rel. tab. I. 523, 550, DD. XIV 220. Arch Lounský.) Alžběta, vdova po něm a *Jan* syn její drželi l. 1413 Dobříčany, na nichž seděl l. 1434 a 1437 Kryštofor z Velkého Lipna, držel také Sedčice. (Lib. conf. Arch Třeboňský, Rel tab. II 167, DD. XX 122) Na Lipně seděl l. 1411 *Ondřej ze Solopisk.* (Kn. Lounské.) Připomínají se pak 1418 a 1420 *Hynek z L.* a 1434 Chotibor z Většího L. (Lib. conf. Arch. Drážďansky, Arch. Český III 509.) *Mikulás Ojíř* vzdal l. 1454 králi 7 lidí duchovních v Lipně (Arch. Český XIV. 374). Kromě *Jaroslava z Lipna* (1457—1490) připomíná se l. 1462 i *Plichta z Žerotína* jako pán Lipenský. (Rel. tab. I 127. Knihy Lounské.) V 16. st. bylo Lipno ještě rozděleno. Část patřila k Pravdě a pak k *Bílině*, část l. 1559 k Postoloprtům. Bílinské části nabyl l. 1582 *Jiřík Kaplíř ze Sulevic* (DZ. 67 G 8) a odtud zase tu byla tvrz, kterou držel pak (syn?) *Matyáš* († 1609). Vdova po něm Kateřina koupila l. 1610 podíl kláštera sv. Anny a odevzdala Lipno (1613) synu svému *Alexandrovi.* Tomuto l. 1623 tvrze Velké Lipno a Stekník zabrány a prodány *Janovi z Aldringen* nejv. lejtenantovi. Dědici jeho vrátili Lipno císaři (1636) a dáno pak *Janovi Oldřichovi* sv. p. *Bissingen.* Po jeho potomcích následovali pp. ze *Sinzendorfu* a l. 1692 přikoupen týž statek s tvrzí hrubě spustlou k Postoloprtům. (U Veselého na str. 103—106.)

*

Ves **Hořany** byla l. 1316 rozdělena mezi *Mikuláše* odtudž, *Dalibora z Kozojed* a též (1318) *Vavřince a Zdeslava.* Na drobných zbožích seděli 1381 *Ješek*, 1391—1408 *Martin Šram*, 1406 *Jan z Dražic*, 1408—1414 *Jan.* (Tab. vet. Kn. Lounské, Lib. erect.) *Jetřich a Jindřich* opověděli l. 1450 Sasům. *Sulek z Vlastislavě* prodal zdejší tvrz l. 1454 *Janovi ml. Skubelovi z Jimlína*, jenž na ní Kateřině z Mečkova manželce zapisoval. (Arch. Drážďanský, Rel. tab. II 253 DD. XXI 219.) Táž Kateřina koupila l. 1461 věno Anny vdovy po Sulkovi. (Rel. tab. II 309.) V 16. století tu již tvrze nebylo. Dvůr a část drželi rytíři z Dražovic a to ještě l. 1603, část patřila ke Hřivicům, část l. 1555 k Touchovicům a ta pak náležela k Novému hradu. Jiná část náležela (1573) k Selmicům a připojena pak k Postoloprtům.

*

Ves **Nečemice** sloula prvotně Nečamici (odtud přídavné jméno Nečamský). Vladyka Čada daroval tu ve 12. st. popluží klášteru Kladrubskému. (CDB I 400, 433). Ke kostelu farnímu podávalo v l. 1355—1373 několik vladyk a l. 1387 Přibyslav ze Sádku sám. *Pašek* (1393—1417) skoupil některé díly a snad tu měl také tvrz; jistě tu držel manství k Oseku. (Lib. conf. DD. XVIII, Arch. Drážďanský a j. Syn jeho byl (1415, 1417) *Michek.* (DD. XV 92. a 61 f. 139 a 189.) *Jan Hurt* se jmenoval odtud, ale seděl l. 1427 na Boru. (Arch. Třeboňský). Tvrz Nečamská s dvorem a vsí patřila asi od r. 1535 *Bohuslavovi Felixovi z Lobkovic* a držena k Ličkovu až do r. 1601, pročež i tvrz zpustla (DZ. 252. B 10). L. 1601 odprodány Nečemice *Karlovi Hruškovi z Března* a dostal je pak na díl syn jeho *Karel*, který tu tvrz obnovil. L. 1614 prodal je Karel zase k Ličkovu, k němuž i díl Viléma Hrušky koupen. Statek Nečamský teprve asi l. 1800 od Ličkova oddělený přikoupen l. 1812 k Postoloprtům. (U Veselého na str. 107.)

*

Ves **Velemyšloves** severně od Žatce založena od vladyky Velemysla. Ve 14. st. byla vladyčím statkem. Zejména se připomínají l. 1316 Boheš, l. 1320 Vyntíř, 1327 Ondřej, 1398 Arnolt, 1403 Janek, 1407 Jíra. Anna vdova po Janovi prodala 1415 věno své na tvrzi Velemyšlovsi Pešíkovi Šatkovi, jenž do r. 1437 umřel. L. 1437 žil Ješek syn Renoltův, který se r. 1452 připomíná. Potomci jeho nazývali se *Velemyskými z Velemyšlovsi.* L. 1543 vložil si Mikuláš tvrz, dvůr a ves ve desky zemské. Zemřel po r. 1557. Statek dědili po něm synové Adam a Mikuláš a vnukové Bernart a Jindřich, (Tab. vet. Lib. erect. Arch. c. a k. dvorský, DD. 14 f. 232, 15 f. 311, Rel. tab. II 119, Arch. Drážďanský, D7. 63. P. 4. 250. Č. 27.) Adam se oddělil a ostatní prodali před r. 1579 statek Velemyšloves *Jiříkovi Hochauzdrovi z Hochauzu.* Nástupce tohoto *Jan Mikuláš* l. 1623 pro vzpouru odsouzen a statek Velemyšloves prodán t. r. *Humprechtovi Černínovi z Chuděnic.* Tento postoupil téhož statku za několik neděl *jezovitské koleji v Chomutově*, které až do zrušení řádu (1773) patřil. Jezovité postavili zámek na místě tvrze (DZ. 21. J. 24, Arch. Třeboňský, Bílek, Děje konf. Heber VI 240.)

Nedaleko Velemyšlovsi jest ves **Truzenice** n. s tvrzí. Byli tu dva rodové. Z jednoho připomínají se 1396 Jindřich, 1401 Štěpán, 1404—1415 Jan, 1406—1413 Radim. Z druhého žili l. 1397 starý Šmohař a

l. 1407 Jiří a l. 1411—1419 Jan *Smohařové*. L. 1510 seděl tu *Mikuláš Šmohař z Rockova*. Nedlouho potom došlo k rozdělení tvrze na polovici. Jednu držel *Jakub Šmohař* l. 1524 a druhou koupil od *Jindřicha* tuším synovce (Arch. kapit. Drážďanský, Mnichovský, Žatecký, Gub. a bibl. Praž. Lib. erect. Reg. kom. soudu, Rel. tab. II 359.) V držení obou byli l. 1546 *Jan a Jiřík* synové Jakubovi. Později prodali týž statek *Jindřichovi ze Štampachu*. *Jiřík* syn toho prodal Truzenice *Václavovi Trmickému z Mšiny*. Kryštof a Karel Jáchym synové tohoto prodali Truzenice *Jiříkovi z Hochauzu*, který je několik let potom k Ve'emyšlovsi připojil. (DZ 4, H. 9, 17. K 28, M 3, 62. K 13, 250. K 1.)

*

Nehasice byly l. 1314 sídlem Předotovým. Asi od 14. stol. byla tu tvrz. Patrony zdejšího kostela byli 1369 *Jan a Přech z Touchovic*, 1378 týž Přech a Přech *z Tatinné*, 1388 *Jindřich Skopek z Dubé* a *Vilém z Touchovic* (Lib. conf.). Byly tu tedy dva statky, které na počátku 15. st. skoupeny. Potomci starého rodu *Jan* (1409 manžel Benuše Halamovny z Loun), *Protivec* (1410, držitel Touchovic) a *Přech Hřič* (1418—1438) psali se po Nehasicích, ale nic tu neměli. (Kn. Lounské, DD. 61 str. 218, 282). Držitelem celé vsi l. 1408—1421 byl *Pešík Šatka z Hořetic*, jenž přijal na ně na spolek sirotky Zdenka Kostelce z Tatinného a dceru svou Markétu vdanou za Bohuši z Peruce. (Rel. tab. II 46.) Následoval po něm tedy napřed *Jan Kostelec* (1422—1427 patron zdejšího kostela) a pak dotčená Markéta. (Lib. conf.) Když pak Markéta zemřela, dala Kateřina dcera její vše právo své Bohuši, otci. (Rel. tab. II 172.) Ke konci téhož století koupeny Nehasice k Tatinné a drženy k ní asi až do r. 1530. Tehdá se dostala ves *Jaroslavovi Beřkovskému z Šebířova* a od toho prodána nedlouho potom *Jaroslavovi Kostomlatskému ze Vřesovic*. (DZ. 4. L. 9.) Tento připojil Nehasice ke Dlažimi a oboje držel syn jeho Jan, jenž okolo roku 1570 zemřel zanechav po sobě osm synův. Jeden z nich *Vojtěch* obdržel Nehasice za díl, a zase tu tvrz vystavěl. Týž zemřel l. 1591 a pohřben v Nehasickém kostele (Epitaf. vyobr. od Veselého při str. 81), zanechav nezletilého syna *Jana Viléma*, jehož poručnicí byla matka Kateřina z Doupova zase vdaná Údrcká a to ještě l. 1593 (DZ. 171 D. 2) Ok l. 1603 Jan již platil berně. Oženil se pak s Krystynou z Doupova, jíž l. 1617 na tvrzi Nehasicích věnoval. (DZ. 138. M 4.) Zemřel již l. 1618. Dědicem byl bratranec jeho Jan Habart, jenž držel Dlažim a k ní Nehasice připojil. S ní připojeny k Postoloprtům. Z tvrze povstal statek č. 1. (Viz popis u Veselého, v dějinách Postoloprt.)

*

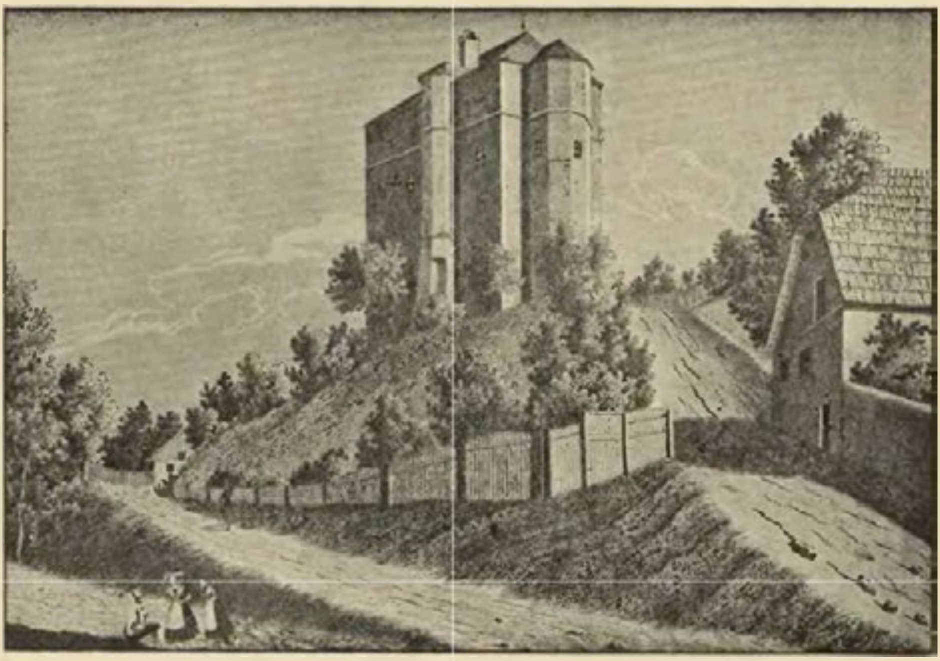
Ves **Běšice** držel l. 1385 *Bedřich* z Čachovic buď z části aneb celou. *Jan z Běšic* držel l. 1427 se stranou pod jednou, byl l. 1431 purkrabí na Peršteině a žil ještě l. 1468. (DD 18 f. 16. Arch. gub. a kapit.) L. 1439 připomíná se *Zdislav* z *Běšic*. (Rel. tab. II 189.) Část vsi držel l. 1499 *Jan Knobloch* z *Varnsdorfu*, celou ves s tvrzí *Jan Žďárský ze Žďáru* (†1530), po němž následoval syn Oldřich. (Arch. kapit. Reg. kom. soudu. Paprocký.) V l. 1533—1540 prodal Oldřich tvrz, dvůr a ves Běšice *Jindřichovi ze Štampachu*. (DZ. 4. L 3.) Jindřichovi pak synové *Jiří a Jáchym Petrovi Čirnovi z Čirnu*, kterýžto zase jich postoupil *Jobovi* a *Jaroslavovi Šmohařům* z *Rochova*. Oboje stalo se před r. 1564. (DZ. 15. E 3, 87 L 10.) Asi r. 1564 koupil Běšice *Václav Strojetický ze Strojetic*. L. 1615 byl tu pánem potomek jeho *Jan Jindřich*. (Rozvržení sbírek.) Týž zemřel l. 1619 a statek měl se dostati dcerám Kateřině Doupovcové a Rozině, že však držel se stavy odbojnými, zabrány l. 1623 jeho statky a Běšice daroval císař Ferdinand t. r. *koleji jezovitské v Chomutově*. (Bílek, Děje konf.) Běšice byly potom připojeny ke zboží Velemyskému, ale tvrz udržela se pokud možno v nynějším zámečku. (Viz u Hebra VII 146.)

*

Ve vsi **Brusich** bývala tvrz, která stávala na ostrově rybníku návesského. *Rudolf* z *Brusův* (syn Rudolfův) připomíná se l. 1378, l. 1384 daroval ke kostelu Stebenskému plat ve Zlovědicích, kdež měl l. 1395 *Petr* z *Brus* také zboží a do r. 1409 plat v Libědicích. (Arch. gub. Lib. erect. conf. Rel. tab. II 62) L. 1416 držel Brusy *Frycek ze Šumburka* Hasištejnský (DD 19 f. 222) a od té doby byly Brusy manstvím ke hradu Hasišteinu. L. 1490 patřilo již to manství k Hasišteinu, ale splynulo snad s ostatkem. To zaujímalo část vsí. Ostatek s tvrzí byl zpupný statek l. 1456 *Erharta Doupovce* (Arch. kapitolní) a l. 1523 *Bohuslava Váleckého z Doupova*. Synem jeho byl bezpochyby *Václav*, jenž Brusy l. 1529 držel a l. 1545 Hanušovi *Vilémovi ze Smiřic* prodal. (Reg. kom. soudu, DZ. l. 9, 24, diplomatář Strahovský.) Hanuš prodal tvrz Brusy l. 1547 *Žibřidovi Portnerovi z Kuglhofu* (Dipl. Strah.). L. 1563 držel Brusy *Vilém Beřkovský z Šebířova*, jenž před r. 1567 zemřel (DZ. 56, F 12, 59, B 10.) L. 1579 až 1598 držel Brusy *Ludvík Arnošt ze Štokova*. (Arch. mus. a c. k. dvorský.) Když byl výběrčím posudného zvoleného v kraji Žateckém a vybrav ho několik tisíc kop, těch za sebou zanechal a dlužen zůstal. Císař Rudolf zabral proto Brusy po jeho smrti a prodal je (1600) *Eliášovi Šmidgrabnerovi* z *Lusteneku* rentmistrovi v kr. Č. (DZ. 174. L 25.) Týž měl syna Jana, jenž se oženil ok. l. 1613 s *Annou Najmanovou z Vintrberka*. Téže prodal Eliáš l. 1620 tvrz Brusy (DZ. 136, L 18, 193 E 14), ale prodej ten zrušen a Eliáš propadl l. 1622 svůj statek. Brusy zastaveny od komory *koleji jezovitské v Chomutově* (1623) a l. 1628 doprodány. (Bílek, Děje konf. — Heber VII 157.)

Jižní průčelí zámku v Postoloprtech.

Tvrz Brozany podle kresby Hebrovy z r. 1844.

BROZANY TVRZ.

V rovině, jejíž pozadí velebné Středohoří zavírá a kterou rozmanité stromoví oživuje, rozkládá se městys Brozany, úpravně vystavěný a stromovím tak zakrytý, že jej (z jedné strany) teprve tehdá spatřiti lze, když se přijde za humna. Jeho přední památností jest kostel starožitný, druhou tvrz na ostrohu návrší, které se nad městečkem táhne. Dvojí cestou se k ní přichází. Jednou se jde ke mlýnu, jehož starodávná rustika ze 16. st. se posud zachovala, nahoru po dlouhých schodech; druhá jde po výšině. Zde lze pozorovati široký příkop, který kdysi tvrz od výšiny dělil a přes nějž je nyní kamenný most. Zvláštní jest podívání na příkop, posetý chudobnými chalupami, jichž doškové střechy o tom svědčí, že se v nejchudší části městečka nacházíme. Prostora bývalé tvrze nevelká skládá se z polovice ze dvora, v němž jest zahrádka s malým stavením (kolny a chlévy), z polovice ze stavení a obydlí bývalých pánův. Proto podobalo se kdysi nějaké kapli, pročež posud panuje pověst, že tu bývala kaple, neb k jejímu čtverhranatému stavení přistavěny jsou na třech stranách šestihranaté výstupky. Jeden z nich zastavěn jest nevkusným přístavkem proto, aby se docílila potřebná prostora pro knížecí úředníky, kteří tu přebývají. Tvrz měla prý dříve rustiku a ve vnitřku bývaly malby, jež dal Zikmund Brozanský ze Vřesovic (1563) vymalovati.

Malby ty, vlastně sgrafita, ovšem zanikly, ale zachovaly se nám z dob, když ještě části jich viděti bylo, popisy. Viděti tu bylo: Narození Páně s latinským nápisem »Já jsem život 1563«, Ukřižování Páně (a pod tím latinsky Pravda), z mrtvých vstání (s nápisem tuším Já jsem pán smrti a života, ale zbylo jen to poslední slovo) a konečně Nanebevstoupení (s nápisem »Ze země povznesen«). Za ním byly postavy Samsona a Davida[1]). Pak tu byly tři erby a nad jedním bylo psáno, že to jsou erby Zikmundovy, tedy bezpochyby trojkoutní jeho vývod snad s erby manželky a mateře jeho. Na západní straně byl nápis latinský, a český téhož smyslu, totiž »Lstivá milost marná jest, krása žena bohabojná«, a postavy znázorňující Víru, Naději a Lásku s nápisy k tomu se vztahujícími[2]). Na tvrzišti jest také stará studně hluboká. Něco dále od

[1]) Podle jednoho popisu byl tu nápis Pallas, ale nejde mi na rozum, jak by přešla tato bohyně do čistě křesťanských maleb. [2]) Soupis Roudnicka na str. 18–19. Heber III 240. Více srov. Pam. arch. V 337 a VII 70. Nápisy nebyly popisujícím již zřetelny a kusé.

tvrze na východním kraji návrší, které se k městečku příkře sklání, jest pahrbek z části skopaný, o sobě stojící, t. j. od ostatní výšiny sedlem (snad zaneseným příkopem) oddělený, kdež snad *věž* stávala. Podobný pahrbek nachází se jihozápadně od tvrze před roklí.

Brozany mají jméno své odtud, že první obyvatelé brozané seděli při brodu. Nade všechnu pamět lidskou patřívaly k *proboštství Mělnickému*. Budislav probošt učinil l. 1276 smlouvu s klášterem dokzanským o meze mezi klášterstvím a Brozany[1]). Proboštové mívali Brozany v přímém držení dlouho a mívali tu tvrz k ochraně zboží. L. 1410 byl tu purkrabě *Beneš Slaboně*[2]). L. 1411 měl tu *Jan z Doupova* jakási práva a psal se z Brozan; Oldřich Sochor z Valdeka měl do r. 1418 rychtářství zdejší v nájmu[3]). Když vítězní Pražané okolí opanovali, odevzdali Litoměřice, Dokzany a Brozany *Hynkovi z Valdšteina a Koldšteina*[4]). Tomuto sice odňaty (buď od Táborů nebo Sirotkův), ale l. 1425 zase navráceny[5]). Komu císař Zikmund Brozany zapsal, není nám známo. V l. 1452—1456 držel je *Boreš z Oseka*[6]).

Brozany od jihozápadu r. 1923. (Fot. B. Vavroušek.)

Král Vladislav domáhal se výplaty (1480) na *Mikuláši z Rechenberka*; vyplativ pak Brozany, zastavil je 1482 *Litvínovi z Klinšteina*.[7]) Litvín postoupil 1486 tvrze a vsi Brozan s vesnicemi *Vojtěchovi Tvochovi z Nedvídkova*, jemuž dal král l. 1487 a 1493 majestáty na to zboží; jedním mu to zboží potvrdil a připsal 100 kop a jiným dovolil, aby mohl na opravu tvrze do 100 kop naložiti. Tvoch pustil Brozany l. 1500 *Zdenkovi z Valdeka*, *Bohuslavovi Žlebovi ze Střížkova*, *Purkartovi* a *Oldřichovi* bratrům *Čichalovcum z Čichalova*. Tito je měli jen dvě léta a pustili je *Jindřichovi z Vřesovic*.

Jindřich dosáhl l. 1509 potvrzení Brozan od krále Vladislava a odevzdal l. 1515 všechen svůj statek synům *Jaroslavovi* a *Jiříkovi*; hned je také oddělil tak, že onomu dal Brozany, tomuto Libčeves.[8]) Jaroslav držel Brozany ještě l. 1580; tehdá je řeč o něm v následujícím jednání: Kněz Izaiáš, farář v Hostouni vzat byl do vězení od Jaroslava ze Vřesovic z neznámé nám příčiny a tu musil se zapsati, aby se jemu stavěl na Brozanech, kdyby mu dal týden napřed věděti. To Izaiáš když učinil, kázal mu Jaroš dolů sjíti s rychtářem i s konšely a s Hanzlem písařem, vše své jmění dobré na hromadu snésti a když to učinil, tehdá řekli mu, že to všecko spíší, aby se nic neztratilo. Přehledavše jej všudy i po nahém životě, kázali mu z rozkázání páně na vůz jíti, aby jej do Prahy vezli před administrátora. Tu byl dán do vězení a seděl na rathauze 36 neděli, byv prve na Brozanech od neděle až do pátku bez jídla a pití. I obeslal kněz Izaiáš Jaroslava z moci (t. j. z mocného bezprávního nakládání) k soudu hejtmanskému a to také proto, že mu jmění pobral, o zdraví a o peníze připravil. Hejtmané vzavše naučení od soudu zemského (1530), vypověděli, že kněz Izaiáš obsílaje Jaroslava z moci jeho se tím na cti jeho vysoce dotekl a jsa původem k té při ani nestál, a potom byv od hejtmanův obeslán, že Jaroslava zhanil, že jest povinen Jaroslavovi nápravu učiniti a potom že v trestání vzat bude. Potom přečtěno knězi Izaiášovi následující, aby to opakoval: Jakož sem Vás pane Jaroslave z moci obeslal před soud hejtmanský království českého, kterýmžto obesláním sem Vás na Vaši poctivosti dotekl a nyní stojeci Vás sem nařekl na poctivosti Vaší tím, že ste nade mnú učinili

[1]) Reg. II 445. [2]) Arch. Lounský. [3]) DD 19 f. 220. Arch. c. k. dvorský. [4]) Formulář musejní. [5]) Rkps. kl. Oseckého. [6]) Paprocký o st. pan. 92, ryt. 122. Arch. č. I 186. [7]) Arch. č. VIII 554, DZ. 63. H 9. [8]) Arch. mus. Arch. DZ. XVI.

hůře než který zločinec anebo loupežník, toho učiniti nemaje, protož prosím Vás pro Buoh, pro matku boží, abyste mi to odpustili, neb sem Vám na tom svým obesláním i svú řečí křivdu učinil. Hned potom učinili hejtmané, páni a vladyky na soudu shromáždění přímluvu k Jaroslavovi o téhož kněze, aby s ním milostivě a laskavě učinil a jemu pokutu odpustil. Tu dal Jaroslav za odpověď, že sobě tu výminku pozůstavuje, bude-li se k němu kněz Izaiáš přátelsky chovati, že mu dá přímluvy dotčené užíti, pakli by se k němu přátelsky nechoval, že chce strany pokuty k němu hleděti.[1])

Jaroslav zemřel před r. 1539. Dědici jeho nazývali se *Brozanskými ze Vřesovic*. První se tak psali Jiříkovi synové *Jindřich*, *Jan*, *Bohuslav*, *Zikmund* a *Jakub*.[2]) Když se asi l. 1543 dělili, vykázány na Brozanech díly jen třem (jak ostatní byli odbyti, není známo) a to tak, že Jindřich dostal Hostimice s Rochovem a Zikmund a Jakub po polovici Brozan a každý z nich třetinu kostelního podací. Jakub prodal polovinu svou hned Jindřichovi[3]) a tento pak oba své díly *Janovi Zajíci z Hazemburka* a *na Budyni* Odtud zůstaly Brozany dlouho rozděleny na polovice. Jan zastavil l. 1549 svou polovici *Jaroslavovi Beřkovskému z Šebířova*.[4]) Z pozdějších pamětí lze shledati, že Brozany zase vyplaceny, držel je *Kryštof z Hazemburka*. Týž zemřel l. 1572 odkázav statek svůj Hostimice manželce *Anně ze Šlejnic*.[5]) Anna vdala se po druhé za pána z rodu Sezimův z Ústí, držela polovic Brozan do smrti a zemřela l. 1578, když Zikmund, držitel druhé polovice, tuto chtěl vyplatiti.[6]) Jak lze shledati z pozdějších událostí, dostala se také polovice po ní v držení Zikmundovo; neb jisto jest, že syn jeho držel l. 1601 celé Brozany.[7])

Zikmund, držitel druhé polovice, koupil l. 1566 část vsi Syřevic.[8]) L. 1587 věnoval na své polovici Markétě Vřesovcové z Řehnic, manželce Jiříka syna svého.[9]) Tento Jiřík v mladých letech vyjel z vlasti, aby spatřil místo božího hrobu, tu kdež odpočívalo svaté tělo spasitele jeho. Zkusiv na té cestě mnoho těžkostí vrátil se do vlasti a tu Bůh »pojal jej v dobrém pokoji do svého Jerusaléma«. Pohřben v Brozanech.[10]) L. 1588 při smrti otcově již nebyl mezi živými; Zikmund zemřel l. 1598 dne 5. září zůstaviv vdovu Lidmilu Myškovou ze Žlunic a kromě tří dcer nezletilého syna *Jana Václava*.[11]) Tento měl převzíti statek Brozanský po smrti mateře své († 1598), ale zastaven byl sestře jeho *Elišce Solhauzové*. Nežli byl vyplacen, prodal Jan Václav všechen statek Brozanský *Janovi Zbyňkovi Zajíci z Hazemburka*.[12])

Jan Zbyněk bohat jsa celý zámek Brozanský a Budyňský od základův s velkým nákladem vystavěti dal. Podporoval podnik šlechetný, ale láska jeho k alchymii jej i celý rod jeho přivedla na mizinu. Četní dlužníci naléhali konečně na zaplacení dluhu, a statek po statku jim odhádán. Tu i r. 1613 odhádány vsi Brozany, Hostimice a Rochov toliko do sumy 17.500 kop *Janovi* z *Klenového* a *z Janovic* na Žinkovech, a to k jmění právem zápisným.[13]) Krátký čas po tom Jan Klenovský byv odbyt penězi postoupil všechna práva svá manželce Zajícově *Polyxeně z Hazemburka* rozené *z Minkvic*. Tehdá i ztratil Zajíc poslední své panství Budyni, kteréž nestačilo ani na zapravení dluhův. Koupil je Adam ze Šternberka, jenž měl od věřitelů znamenitou část dluhův postoupenou.

Zboží Brozanské bylo posud ještě zápisné, ale král Matyáš (vkl. 1614, 18. března) je Polyxeně jako zpupné zboží v desky zemské vložiti kázal. Dokud žila, nemohli věřitelové na Brozany sáhnouti; neboť ti byli dle výpovědi úředníkův menších desk zemských r. 1615, poněvadž Budyně k zapravení dluhů nestačila, na ostatní jmění Jana Zbyňka odkázáni Před smrtí svou († 1616) odkázala Polyxena všechen statek svůj pozemský, Brozany i dům u Pelikána v Praze synům svým *Janovi*, *Mikuláši* a *Jaroslavovi*. Poručníkem učinila manžela svého a jemu vlásti na čas dovolila. Kdyby však synové její v nedospělosti zemřeli, měly dítky sestry Zykuny Salmovy z Minkvic následovati. Jan Zbyněk úplného úpadku rodu svého se nedočkav zemřel r. 1616.

Ale zboží Brozanské bylo tak zadluženo, že mladí pánové ničeho na něm svým nazývati nemohli. Tedy prodali poručníci jich Zdeněk z Lobkovic, Vilém Slavata z Chlumu a Pavel Michna z Vacinova Brozany 12. srpna 1617 paní *Polyxeně Lobkovské z Pernšteina* na *Roudnici* za 50.000 kop na 4 leta.[14]) Peníze ty všechny se musily dáti dlužníkům, mladým Zajícům dostaly se v dědictví toliko zbraně, zbroje, knihy a šatstvo rozličné, kteréž jim do Prahy dovezeno bylo. Jan dav se za sprostého vojína k vojsku, přivedl to udatností svou až na podplukovníka a padl v bitvě s Švédy u Vratislavě 1631. Jaroslav podržev hodnost rodu svého nejvyšší truksasství, stal se dvořeninem u Ferdinanda III. a zemřel r. 1663 marně se namahav, aby starou slávu rodu svému vrátil. S ním rod jeho vymřel. L. 1637 25. června dostaly se všecky statky Polyxeniny synovi jejímu Václavovi knížeti z Lobkovic a od té doby zůstaly v držení jeho potomstva až do naší paměti.

---

1) Reg. hejtmanská 2 JJ 1528. 2) Reg. kom. s. DD 15 f. 151. 3) DZ. 5. C 16—17. 4) DZ. 48. L 19. 5) DZ. 17. L. 15. 6) Reg. kom. s. 7) Viz Koubkovy Libochovice 110. 8) DZ. 58. E 6. 9) DZ. 23. J 9. 10) Pam. arch. V 342. 11) DZ. 24. G 16. 12) DZ. 178. R 22. 13) DZ. 136, K 29. L. 3. Jan Zbyněk byl si roku 1611 vypůjčil 12.000 kop míšen. od Lukrecie Elsnicové rozené Rodvicové z Feindrsdorfu, kteréž právo l. 1613 syn její a dědic Jindřich Pencik z Penciku Janovi z Klenového postoupil (Koubek děje Libochovic str. 116). Zároveň Janovi také od Budynska za 7.500 kop odhádáno. 14) DZ. 293, N. 16. Z těch peněz měla Polyxena 40.000 k. dluhu zaplatiti Anně Landšteinové z Michnic, pak 10,000 k. věřitelce Johance Švihovské ze Sloupna; po čtyřech letech mohli sirotci svrchupsanými penězi Brozany vyplatiti, což se ale nestalo.

TVRZE V OKOLÍ BROZAN.

Ves **Hostimice** neb Hostinice byla od 12. stol. v držení *Dokzanského kláštera*[1]). Někdy ves ta byla pronajímána zemanům a to tuším s tvrzí, která tu byla postavena. L. 1402 seděl tu *Oldřich z Homberka.*[2]) Po něm následoval v l. 1412 až 1434 *Oldřich z Valdeka*[3]). Později připojeny ke Brozanům a v 16. st. již zapomenuto komu prvotně patřívaly. Tvrz se připomíná l. 1549 a 1572, a byla tehdá příslušenstvím té polovice Brozan, která patřívala pánům z Hazemburka. V pozdějších zápisech Brozanských není o ní řeči.

*

Ves **Vetlá** patřila na počátku 14. st. potomkům těch vladyk erbu lví nohy, kteří ve 13 st. na Mšeném seděli. První po ní se psal l. 1333 *Půta z Vetlé.*[4]) Synové jeho byli *Vaněk*, *Jaroslav*, *Půta a Ješek Kožka.* Ješek a Jaroslav připomínají se l. 1334.[5]) Všichni čtyři prodali l. 1340 tvrz, dvůr a ves Vetlou biskupu Janovi a klášteru Roudnickému[6]). Potomci jich sedíce v Plzeňsku psali se Židové z Vetlé a ti, kteří žili v 16. století, Purkartové. Užitky z Vetlé vycházející dávány dílem do kláštera dílem do Roudnického špitálu. L. 1420 zapsána Vetlá *Kerunkovi ze Sulevic*[1]), avšak l. 1436 dostala se novým zápisem Janovi *ze Smiřic*[2]). Od té doby držena k Roudnici a od 17. stol. k Brozanům.

*

Ves **Lounky** t. j. Malé Louny nazývá se tak na rozeznání od města Loun. Pod prvotním názvem Louny připomíná se poprvé v základním listě Vyšehradském (1088) a odtud nejednou[3]). Okolo l. 1240 měl je Zbraslav z Miletína[4]). Ve 14 st. byla tu tvrz, která patřila klášteru bosákův řádu sv. Augustina v Kladsku.[5]) Ostatek patřil arcibiskupovi a pražskému proboštovi. Od r. 1420 bylo to vše světskými pány uchváceno a drženo k Roudnici. Král Vladislav sice svolil (1504), aby Lounky byly navráceny ke klášteru,[6]) ale nedošlo k tomu. Od 17. st. drženy Lounky k Brozanům.

[1]) Reg. I 325. [2]) Rukopis Pulkavy v kl. Rejhrad. [3]) Arch. u sv. Tomáše v Budyni, gub. DD 61 str. 396, Paprocký o st. pan. 83. [4]) Arch c. k. dvorský. [5]) Kniha Novoměstská 331 str. 126. [6]) Emler Urb 11, Font. r. B. IV 386.

[1]) Arch. č. I 503. [2]) Rkps. Vídeňský. [3]) Reg. I 79, 90, 177. [4]) Reg. III 1219. [5]) Glatzer Geschichtsquellen I 239. [6]) Arch. fary Kladské.

SLAVĚTÍN HRAD A TVRZ.

V Slavětíně jest starožitný kostel, překrásná památka a jediná toho druhu. Od dávných dob byl také v Slavětíně hrad, ale z toho nezbylo pranic; jen název Hrádek v panské zahradě u dvoru poplužního svědčí, že tu stával. Kromě této tvrze bývala v Slavětíně také horní tvrz; snad stojí farní stodola, před níž se našly hrubé základy nějakého stavení, na jejím místě. Sice nalezeny také základy nějaké věže na poli severovýchodně od Slavětína.

Slavětín byl ve 13. století trhovou vsí a král Přemysl postoupil ho l. 1268 k biskupství pražskému[1]). Za nějaký čas potom prodán a založen tu hrad. Okolo l. 1340 byl rozdělen na dvě polovice. Jednu měl *Albert ze Rvenice starší* a prodal ji *Zbyňkovi z Hazemburka* a *Janovi* synu jeho[2]). Druhá polovice bezpochyby zůstala v držení Rvenických, snad bratra Albertova. Po Slavětíně pak se psali *Albert starší* a *Albert mladší.* Tento psal se tak ještě l. 1365, ale l. 1376 již starším, jen na pečeti, které z dřívějších let užíval, nazývá se mladším,[3]) avšak tehdá již seděl na Mšeném a lze za to míti, že Slavětín prodal. Jeho bratr Jindřich píše se *Slavatským ze Mšeného.* Mezi tím bylo se podací kostela dostalo klášteru Postoloprtskému.

Od »bratří z Slavětína« koupili *Jan* a *Václav* bratří *z Vartemberka* městečko Slavětín s tvrzí a dvorem poplužním a ti prodali je (1376) *Vilémovi Zajíci z Hazemburka* a Mikuláši synovi jeho[4]). Jestli zůstala polovice v držení potomků Zbyňkových, patřila nyní těmto dvěma pánům, ale ať si bylo tak neb onak, drželi l. 1376 Slavětín celý. Mikuláš vložil l. 1379 všechen svůj díl na rodinných statcích Vilémovi ve dsky zemské[5]). Byl to zápis k věrným rukám na způsob poručenství. A poněvadž Mikuláš i potom Budyni podržel (†1395), lze za to míti, že i Slavětín držel a že dal l. 1385 kostel nádherným na ty časy způsobem vymalovati. Ale jest možno, že provedením konečného rozdělení dostal se Slavětín Vilémovi. Jisto jest, že byl l. 1405 v držení *Anny* vdovy jeho, která se psávala z Libochovic neb z Slavětína. Anna žila ještě l. 1408 podávajíc oltářníka do Libochovic. Po její smrti spadl Slavětín na její syny.

Oldřich z Hazemburka, po arcibiskupovi Zbyňkovi nejstarší syn, zapsal se před r. 1415 *Jaroslavovi z Hazemburka* bratru svému, že mu Slavětín vloží ve dsky zemské. Jaroslav vyskytuje se v držení jeho od l. 1416. Jak se zdá, vstoupil na úmluvu se stranou pod obojí, aby se udržel v Slavětíně. Jisto jest, že tu zavládly řády pro obojí a probošt katolický či farář l. 1429 byl ve vyhnanství v Saské Kamenici.[6]) L. 1434 zapsal manželce své Markétě věno s přivolením bratra svého Mikuláše. O Slavětíně učinil buď tehdá neb před tím poručenství a odkázal jej sestře své *Anně Mülheimové.* List na to a prvý list bratra svého Oldřicha svěřil Výškovi

---

[1]) Reg. II 241. Pomůckou Method XXIV 97. [2]) Tadra Summa Gerhardi 197. Ostatní v listě jmenovaní jsou rukojmě. [3]) Arch. Budyňský. [4]) Rel. tab. I 449. [5]) Rel. tab. I 457. [6] Lib. conf.

Poláčkovi Račínskému k věrné ruce tak, aby jich nikomu nedával, leč jen Anně neb komu by poručila. Ale když Jaroslav zemřel, ti listové na Výškovi vyklamáni a vymluveni, jak sám seznal na Pražské radnici Staroměstské maje na smrt jíti[1]). Kdo ty listy na něm vylákal, není známo, ale možná, že to byl Jan Zajíc Budyňský, jenž se l. 1451 v držení Slavětína nacházel[2]). Po něm dostal se Slavětín buď přímo aneb skrze strýce Zbyňka († 1463) potomstvu Mikuláše bratra Jaroslavova. Dostal jej ke svému držení *Jan*, syn Mikulášův. Týž byl také mezi těmi nespokojenci, kteří se protivili Jiříkovi Poděbradskému. Když jej pak král válkou káral, přišel hned o Slavětín. Obec *města Loun* zabrala jej a král Jiří jej Lounským v 700 fl. zapsal.[3]). Na sněmu Benešovském l. 1474 uloženo bylo Lounským, aby Slavětín Janovi navrátili[4]). Po Janovi (†1495) následovali synové jeho *Mikuláš* (†1496) a *Jan* (†1497) a potom *Jan* nezletilý syn Mikulášův. Když tento let svých došel, prodal Slavětín zámek, dvůr popl. a městečko *Vácslavovi Sokolovi z Mor*[5]). Zdá se, že byl Slavětín před r. 1525 v zástavě *Prokopa z Hořešovic* a po smrti jeho sirotkův po něm zůstalých[6]).

Vácslav Sokol držel od r. 1517 Vršovice, které byly jeho sídlem, a k nim Slavětín připojil. Po Vácslavovi (†1531) zemřel brzo syn Jan a zůstali po tomto čtyři synové Albrecht (†1552), Jiřík (†1565), Vácslav a Adam. Bratří ti drželi společně Vršovice a Slavětín. Později drželi je společně *Jan mladší, Zikmund a Albrecht*, synové Vácslavovi. Jan mladší oženiv se s Johankou Kokovskou z Hertenberka věnoval jí (1585) na svém díle Vršovic a Slavětína, pokudž se mu totiž dostati měl[7]). L. 1586 zastavili všichni tři městečko Slavětín s tvrzí *Jindřichovi mladšímu Doupovci z Doupova* a to na půl léta v 2500 kopách míšenských[8]). Vyplativše jej drželi jej společně do r. 1591. Tehdá Zikmund a Albrecht postoupili Janovi tvrze, polovice městečka a všeho jeho příslušenství[9]). Díl Janův byly Vršovice, které l. 1589 prodal, Slavětín tedy bezpochyby od bratří koupil. Avšak Jan užil tohoto statku jen několik dní, an již l. 1591 dne 20. března v Praze zemřel[10]).

Slavětín asi v ty časy vyhořel. N. Jan již byl prosil u komory za dříví z lesů Křivoklátských, protože statek jeho Slavětín původem zlých lidí téměř do gruntu shořel. Prosbu tu opakoval (1592) bratr jeho Zikmund, jenž s Albrechtem byl poručníkem nad *Vácslávem* synem Janovým nezletilým. Avšak dne 20. července 1595 Slavětín zase vyhořel. Tu císař Rudolf na prosbu obou bratří povolil (1597), aby k vystavění zase městečka jim za sto kop míš. dříví z lesů Křivoklátských prodáno bylo[11]). L. 1600 docházel Vácslav let svých a postoupil statek svůj, tvrz celou s dvorem a půl městečka strýcům svým Zikmundovi a Albrechtovi[12]), kteří měvše před tím polovici městečka nyní drželi celé městečko. L. 1601 zdělány mezi nimi dílčí cedule. Zikmund dostal díl, který měli Jan a Vácslav, Albrecht dostav druhou polovici městečka vystavěl si dům podle fary a tomu se říkalo později hořejší tvrz.

Zikmund zemřel l. 1608 zůstaviv syna *Jana* ještě nezletilého. Statek jeho byl dluhy tak obtížen, že nemohl býti zdržen. Tudíž prodán (1612) nařízením soudu zemského Albrechtovi[13]). Tento věnoval l. 1614 na svém prvotním dílu manželce své Anně Sokolové z Doupova 2000 kop míš.[14]) a zemřel l. 1619 a asi v ty časy neb nedlouho potom (tuším 1620). Jan byl té rodiny poslední. Slavětín spadl potom na *Annu Holanovou z Hoštic*, tuším druhou manželku Karla Holana z Jiljova, jenž se byl oženil v prvním loži se vdovou Janovou matkou Vácslavovou. Ta prodala Slavětín (1623) *Alžbětě Kaplířové* rozené *z Bílé*[15]) a od té postoupen (1628) *Matyáši Arnoldinovi z Karlšteina* a *Anně z Hyršova* manželce jeho[16]). Tento přijal za své dcery manželky své z prvního jejího manželství s c. k. generálem Zahrádkou z Průchodu a jedné z nich jménem Kateřině postoupil l. 1644 statku Slavětína. Manžel této byl *Jan Papazoni z Mirandoly*. Oba tuším bydlívali v nynější panské sýpce, postavené na východ k nynějšímu zámku, která tuším po spuštění starého hradu zřízena a od r. 1601 se dolejší tvrzí nazývala. Tak svědčí ještě dnes skrovné zbytky bývalé nádhery. Syn dotčených manželův *Vilém Vácslav* kanovník Vyšehradský (†1711) postoupil (1700) Slavětína svému příbuznému *Matiášovi Maximilianovi* rytíři z *Veinberka*, jež byl sice cizí rodem, ale pravým otcem svých poddaných. Po něm následovali synové *Antonín* († 1788) a *František* († 1791). Po tomto dostal se Slavětín dědictvím do rodu Zesnerův a od r. 1810 patřil k Peruci.

---

[1]) Koubek Děje Libochovic str. 71. [2]) Rel. tab. II. 221. [3]) Reg. král. č. 1801, Počty Lounské. [4]) Arch. Č. IV 474. [5]) DZ. 8. A 6. [6]) Reg. kom. soudu. [7]) DZ. 22. O 15. [8]) DZ. 68. M 7. [9]) DZ. 1084. J. 27. [10]) Paměti Kněžoveského. [11]) Mikšovič, Arch. gub. [12]) DZm. 236. D. 3. [13]) DZ. 185. L. 9. [14]) DZ. 136. T 27. [15]) DZ. 194. M 20. [16]) DZ. 295. L. 29.

TVRZE V OKOLÍ SLAVĚTÍNA.

Ves **Smolnice**[1]) bývala do r. 1337 jměním biskupským a pak kláštera Roudnického[2]). V jeho držení byla až do náboženských válek[3]). Král Zikmund zapsal Smolnici (1420) *Parcifalovi* a *Lotovi* bratřím *z Prostiboře* a z Vinařic[4]), prvá pak část vsi, která byla kláštera Oseckého, zapsána l. 1421 ke Střekovu a Lovosicům. Snad nikdo ze zápisníkův jí nedostal, ale uchvátili ji *Lounští*. Když byl císař Zikmund uznán za krále v Čechách, vyslali Lounští k němu posly poddávajíce se mu, aby jim držení toho, co ve válkách opanovali, potvrdil a on prý odpověděl: Nemějte o to péči; slibujiť vám, že bez vašeho svolení nedám, ani zápisy toho, což držíte nikomu; pak-li bych nevědomě komu co zapsal a beze svolení vašeho, nebudu jim toho držeti. Mezi tím uprosil si *Matyáš z Chlumčan* majestát (1436, 29. října), jímž mu Smolnice zastavena. I žaloval pak na Lounské i u císaře a podkomořího, že mu nechtějí Smolnice vydati, i soudili se s Matyášem a paní Plichtovou, která měla prvnější zápis, ale sám zdvižen proto, že se Lounští vymlouvali slibem císařovým a tak podány strany, aby stály před císařem. Lounští dostali za některá vzatá zboží náhradu[5]) a smluvili se s Matyášem tak, že mají ves Smolnici spolu držeti a o užitky se děliti, berouce po polovici[6]). Lounští pokládali odtud Smolnici za svou, vydávali z toho úroky Matyáši a platili Plichtovi za zápis r. 1420 učiněný. Matyáš zemřel 1460. Král Jiří daroval Lounským za jich věrnost celou ves Smolnici (1467) a asi r. 1473 připsal jim král Vladislav na téže vsi 500 kop[7]). L. 1547 přišli Lounští o Smolnici, kterou prodal král Ferdinand l. 1548 *Šebestiánovi z Veitmile*[8]). Smolnice, v níž potom tvrze nebylo, připojena l. 1692 k Toužetínu[9]).

*

Zdali ve **Vlčí** byla tvrz ve starší době, není známo. V l. 1318—1319 připomíná se *Bohuslav z Vlčí*[10]). Později jsou psáni v pamětech 1381 *Benešek* se synem *Jakubem* a 1425 *Bohuslav*[11]). Část vsi patřívala od 14. st. ke Chlumčanům a s nimi koupena 1527 k obci Lounské. Tato část zanechána po r. 1547 při Chlumčanech a l. 1549 koupena k Citolibi. Jiná část patřívala ke hradu Pravdě a držena asi od r. 1538 k Bilině. L. 1580 pak se dostala v držení Adama Hrušky z Března. *Jan* a *Adam* bratří *Sataněřové z Drahovic* koupili l. 1565 tu část, která patřívala k Citolibi[12]) a teprve potom tu vyzdvižena tvrz. Adam zemřel neženat. Jan zůstavil z manž. Anny ze Chcebuze dva syny a dvě dcery[13]). Jeden z těch synův byl bezpochyby *Mikuláš Šťastný*, jenž se od počátku 17. st. jako pán na Vlčí vyskytuje. Asi l. 1620 tvrz Vlčí od vojákův tak vytlučena, že byla pusta. Nad to majiteli všecek jeho statek zabrán a prodán 1623 *Vilémovi ml. z Lobkovic* na Bilině[14]). Avšak ten zpustlého statku nepodržel, nýbrž jej postoupil l. 1624 *Markvartovi* mladšímu *z Přichovic*[15]). Po Markvartovi dědil *Jan Karel* téhož rodu, jenž koupil l. 1637 Pšany a s nimi tu část Vlčí, která do té doby Hruškům náležela. Po smrti tohoto pána l. 1651 do panského stavu povýšeného dědili synové jeho *Leopold a Petr* statek Pšanský a l. 1663 jej rozdělili. Při tom dostal Petr spálenou tvrz Vlčí s třemi vesnicemi[1]). Petr zemřel již na jaře l. 1670, zůstaviv vdovu Polyxenu Rozinu roz. Elpognárku a nezletilé dítky. Těmto byla máti poručnicí až do své smrti (1673) a pak se poručenství střídalo až do r. 1686, kdež starší syn *Karel Maximilian* let svých došel a poručenství nad mladším bratrem Frant. Antonínem se ujal. Avšak tento poloviční dědic zemřel již l. 1608 a Karlovi náleželo potom celé Vlčí[2]), ale jen na krátko. Ještě toho r. prodal Vlčí a Střížkov knížeti *Ferdinandovi ze Švarcenberka*[3]). Tvrz byla chatrná a již na spadení a v roce se i s dvorem rozpadávala. Stávala na místě stodoly, patřící k č. 12.[4])

*

Ve vísce Starých **Smilovicích** (v osadě Minařické) vznikla tvrz teprve v 16. století. Ves držel asi l. 1356 *Ješek ze Smilovic* v l. 1363—1372 pán na Kopanině[5]). Snad tu držel také zboží l. 1384 Frycek. L. 1401 držel Smilovice *Jan* Sádek, jenž dal l. 1404 plat ve Smilovicích k faře Nečamské. Manželka jeho Markéta žila ještě r. 1418. O držitelích za válek náboženských není nic známo. *Byčen ze Sádku*, jak se zdá potomek Janův, prodal dvůr v Smilovicích *Zichanovi z Vlkové*, *Václavovi ze Všehrd* a *Mikuláši z Černic* a od těch postoupen l. 1479 *obci Lounské*. Nešťastný rok 1547 připravil Lounské i o tento statek. Byv zabrán byl od r. 1549 v držení *Mikuláše Miřkovského z Stropčic* a od r. 1556 *Jana Žateckého z Vejkrštorfu*. Jeho dcera Anežka, manželka Žibřida ze Žďáru držela Smilovice l. 1572[6]). Tehdá tu postavena tvrz, kterou vyženil *Kryštof Doupovec z Doupova*, avšak prodal tvrz l. 1586 k Cibolibi. Když panství toto l. 1635 mezi dědičky Adama Jindřicha Hrušky děleno, položen dvůr poplužný Smilovice na III. díl[7]). Díl ten prodán l. 1637 *Janovi Karlovi Přichovskému* a držen pak k Vlčí až do r. 1698, kdež koupen k Toužetínu[8]).

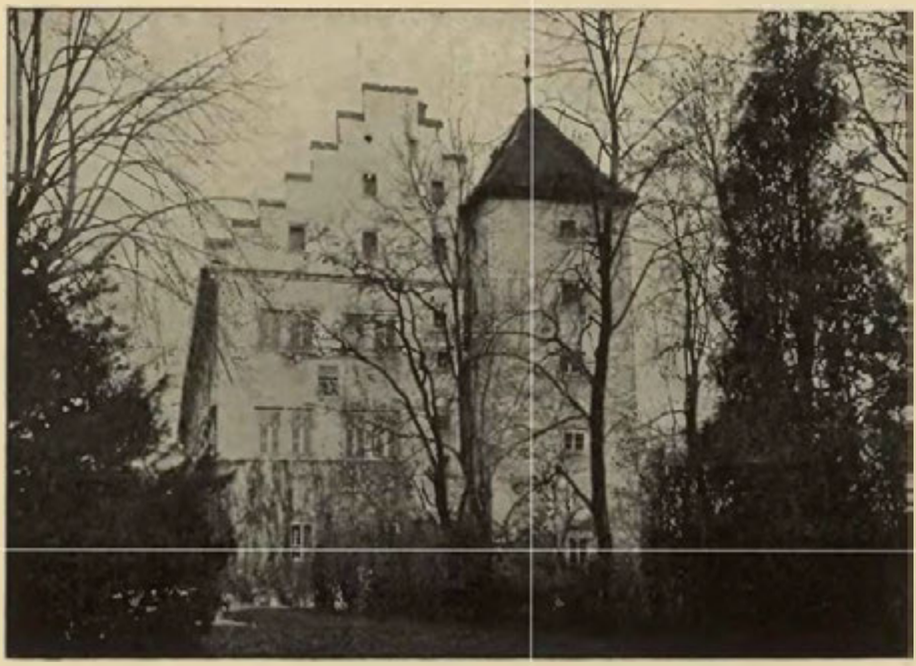
*

Ves **Vrbičany** u Peruce ležící byla l. 1318 statkem *Hynkovým a Předborovým*[9]), avšak později získána od Jana biskupa, jenž ji daroval l. 1333 *klášteru Roudnickému*[10]). L. 1338 stála tu tvrz z kamene vystavěná, na na níž sídlíval purkrabě[11]). Co se s Vrbičany dálo po r. 1420, o tom nejsme zpraveni. Tolik je jisto, že byly v zápisném držení světských pánův a že císař Rudolf je 1581 dědičně prodal *Volfovi Bernartovi Kryštofovi* a *Karlovi* bratřím z *Elsnic*[12]). Později je držel *Vilém Trmal z Toušic*. Buď on aneb předchůdce jeho tvrz zdejší mezi tím snad zaniklou obnovili. Trmal měv tvrz Vrbičany mnoho let, prodal ji (1603) *Barboře Doupovcové z Chyš*, vdově po Bedřichovi z Doupova pro její nezletilé dítky[13]). Z těch držela Vrbičany potom dcera její *Krystyna* vdaná za Jana Zdenka Vratislava z Mitrovic ještě l. 1636. L. 1655 koupeny Vrbičany od Bernarta Ignáce hrab. z Martinic a připojeny ke Smečnu, od toho teprv l. 1817 prodány a připojeny k Peruci.

---

[1]) Podrobně F. Štědrý, Farní osada Smolnická. (Method XXVII 92.) [2]) Reg. IV 193. [3]) Emler, Urbáře 5, 17. [4]) Arch. Český II 177. [5]) Vzato ze starého kopiáře, který měl n. A. Merz v Lounech. [6]) Orig. v arch. arcibiskupském, sice opisy v Lounech. V orig. je výslovně řeč o tvrzi. [7]) Reg. král. č. 1869. [8]) DZ. 8. P. 21. [9]) Podrobně Fr. Štědrý v Methodu XXVII 92. [10]) Tab. vet. 102, 282. [11]) Knihy Lounské, Arch. Č. III 253. [12]) DZ. 58. B 19. [13]) DZ. 65. P 6. [14]) DZ. 293 A 25. [15]) DZ. 71 P 7.

[1]) DZ. 115 na několika místech a 118 B 12. [2]) DZ. 406 B 9. [3]) Arch. Třeboňský. [4]) Viz Veselého Dějiny Citolibské a Method XXVII 17. [5]) Lib. conf. Rel. tab. I 420. [6]) Arch. Třeboňský. [7]) DZ. 307. A 16. [8]) Viz Fr. Štědrého Vinařice (Method XXVII 16), kdež jsou i doklady. [9]) Tab. vet. 155, 214—220. [10]) Reg. III 781, 793, IV 32. [11]) Emler, Urbáře 5, 17. [12]) Kopiář v arch. gub. [13]) DZ. 188. J. 25.

Zámek (stará tvrz) v Horní Libchavě od jihozápadu r. 1923.
(Fot. B. Vavroušek.)

KLINŠTEIN A LIBCHAVA.

Na počátku Horní Libchavy jest stará tvrz, stavení starožitné, sloh 16. věku prozrazující. Jest to čtverhranatý dům sesílený severně a jižně dvěma čtverhranatými věžemi, které nad stavení dvoupatrové o jedno poschodí výše vynikají. Okna umístěna jsou dosti pravidelně a viděti na jich rozložení, jak stavení kus po kuse rozšiřováno. Některá okna jsou kuplovaná. Západní strana jest spůsoby novější asi z 17. věku a má v prostřední části dvoje chodby nad sebou prosté, z nich hořejší jest zasklená. Věže mají až nahoře malá okna. Na jižní věži jest nějaký erb s maltézským křížem. K severní věži přistavěna jsou stavení. Obnovení své děkuje tento zámek nejv. mistru Lichnovskému, jehož erb se na jižní straně spatřuje.

Nedaleko Horní Libchavy vyniká nad Klinšteinským mlýnem homole, jejíž povrch vejčitého základu se od jihu k severu táhne. Říká se jí Weinberg, tedy to, co naše vinice vyznamenává. Boky její jsou strmé skorem na všechny strany, jen v tu stranu k Lipému mohl býti pohodlný příjezd. Na této straně viděti také starodávnou jízdnou cestu, která se odbočuje od silnice kousek před Libchavou; stopovati ji lze až po samé hradiště. Tu ovšem se s ní míchá klikatá pěšina patrně v nové době založená, když bylo hradiště za vyhlídku upraveno. Na vrchu viděti dobře, jak byla dolní ohrada a horní hrad, na jehož temeni stojí vyhlídka. Po zdech není památky, také schází násep a příkop u hradu obyčejný.

Předek pánů z Klinšteina byl Záviše ze Stružnice 1281—1291. Asi v l. 1300—1339 postaven hrad Klinštein. Nejstarší jeho známí držitelé jsou Bohuněk (1341—1363), Půta (1339 atd.), Čeněk, Vilém, Hynek a Protiva jinak také ze Žandova řečení. Ti l. 1341 kromě Bohunka obdarovali kostel Žandovský[1]). Bratři Záviše († r. 1372), Hynek (1372—1380), Jindřich († 1377), Buzek (1372), Čeněk (1372—1387), Henzlin (1372) a Frydman (1372—1380) a kromě nich strýc Půta drželi Skalici, Libchavu a Volfartice. Protože se rozdělili, povstalo v těch vesnicích několik drobných statků, které se dostaly záhy v držení cizích rodin. Jeden takový statek, část Skalice a dvorec v Libchavě zůstaly v držení potomkův až do počátku 16. stol.[3]) Hrad Klinštein připomíná se výslovně l. 1375[4]), ale tuším záhy zanikl.

---

[1]) Borový Lib. erect. I 49. [2]) Lib. conf. [3]) DZ. 7, F 6. [4]) Borový Lib. erect. I. 110.

Horní Libchava byla ještě l. 1372 celá v držení Klinšteinův, avšak l. 1377 patřil již díl také vladykám z Konojed a 1386 druhý díl také bratřím ze Skalky. Tehdá patřil jeden díl Čeňkovi z Klinšteina, druhý bratřím ze Skalky a třetí Konojedským. Platy v této vsi, která se také Chotohošť jmenovala, měli l. 1368 bratří z Veitmile a oddali je k oltáři v Lipém[1]) a l. 1381 obec Lipská koupila plat od Hynka Berky z Honšteina[2]). Když i synové po Jindřichovi Klinšteinském okolo l. 1381 vymřeli, vyprosil si odúmrť po nich *Petr ze Skalky*[3]) a dostal se tím v držení dvoru a pěti sedlských usedlostí kromě toho, co k tomu ve Skalici patřilo. Kuneš z Konojed koupiv tu část od téhož Berky (1417) prodal ji Mikuláši ze Špitála, jenž před rokem 1454 zemřel. Statek jeho potom připadl zase Konojedským[4].) Ostatek a to s tvrzí koupil ok. l. 1410 *Jan Althaus z Gousku* od Hynka Hlaváče z Dubé a vyskytuje se od r. 1419 jako samojediný patron. Žil ještě l. 1426[5]).

Uprostřed 15. st. patřil dvůr s částí vsi ke Konojedům, jeden úročník k Lipému a ostatek *Janovi Kuskovi z Libchavy* synu Althausovu a Ofky z Klinšteina[6]). Jak se zdá, nestála ta tvrz, kterou měl Kousek v Horní, nýbrž stála v Dolní Libchavě. Známo jest totiž, že tato patřila s částí Horní Libchavy *Koučům z Kouče* a od posledního z nich Melichara prodána *Smilovi Vlinskému ze Vlinětvsi* a to již před r. 1523[7]). Týž statek zdědil po něm syn Jindřich a prodal l. 1544 tvrz Dolní Libchavu *Anně z Solhauzu* vdově a poručnici dětí po n. *Prokopovi z Vartemberka*[8]). Podací a část Dolní Libchavy patřila tehdá ke Stroužnici.

Od r. 1544 držena Libchava ke Kamenici. Je-li pravda, že Jindřich syn Prokopův tu nynější zámek založil, pak se to mohlo státi tak, že měl Libchavu za svůj díl. L. 1593 zase na zámku přistavováno[9]). Všechen statek po Abrahamovi (l. 1587) a Janovi († 1573) synech Prokopových podědil Jindřich se Zikmundem a *Janem* syny Abrahamovými. Když pak Jindřich l. 1604 zemřel, podělili se bratří l. 1605 tak, že onen dostal Kamenici s Libchavou, tento Zvířetice. Když Zikmund l. 1608 zemřel, dostala se Libchava bratru jeho Janovi, ale ten ji postoupil l. 1611 *Dorotě* vdané *Berkové* dceři Zikmundově[10]). Tato prodala Libchavu l. 1614 *Jindřichovi Pencíkovi z Pencíku*[11]). Ale tomuto zabrána l. 1623 a hned prodána *Vilémovi Vratislavovi z Mitrovic* řádu sv. Jana Jeruzal.[12]) a pozdějšímu nejv. mistrovi. Týž zapsal statek Libchavský l. 1633 bratru svému *Zdeňkovi*[13]). Proti tomu zdvižen odpor od řádu sv. Jana. Tuším proto, že týž statek z peněz u řádu vysloužených byl koupen. Statek sice se dostal po smrti Zdenkově synům Jana Zdeňka, ale řádu l. 1653 přisouzen a zůstal mu až na nynější časy[14]).

Nelze pominouti mlčením příhodu, která se stala nedlouho před r. 1507 u Libchavy. Jel z Libchavy Markus žid z Lipého. Tu mu přišli vstříc tři zemané s Kryštofem z Lutice jedouce z Lipého, potkali se na silnici, běželi na žida. Tento křičel: »O pro pána Boha, pomalu, nečiňte mi škodu.« Když k němu dojeli, žid pořád křičel a oni též křičeli, aby dal peníze. Řekl, že dá rád, ale dával jim kostky. Když na něho dotírali, dal jim peníze a Oldřich z Karpic je vzal řka: »Musíš se lépe potiti žide.« Řekl, že nemá více peněz, ale Oldřich sáhl mu k váčku a chtěl mu jej od boku utrhnouti. Ze strachu tedy žid odpásal pas a pustil váček. Tu mu jej jeden otloukal o hubu a druhý jej ručnicí v hlavu udeřil, až spadl s koně. Zdvihl se a běžel přes vrch k poli, kdež sedlák pšenici sekal a dychtil, že žádného slova promluviti nemohl. Sedlka se ho ptala: »Co je Vám?« Odpověděl: »Ti zemané mne s koně srazili a vzali mi váček.« Sedlka: »Znáte-li ty zemany?« A on, že zná. Ptala se: »Mnoholi ste peněz v něm měli? nepřijedou dlouho za Vámi, když váček mají!« Odpověděl: »Mám v něm 8 kop, prsteny a své šulpryfy, to mi všecko pobrali.« V tom přijel za ním Oldřich křiče: »Kde je? kde je?« Tedy žid zase běžel, ale on volal za ním: »Neutíkej! neudělám ti nic, šelmo! Co chceš utéci od koně a co jest tvého?« I bral ho zpátkem, žid musel koně voditi a potom mu kázal vsedati a pustil ho. Ale když byl na koni, běželi za ním druzí dva, kteří byli vzádu zůstali a když jeden ho chtěl koněm potříti, chytil ho žid za uzdu, avšak on ho ručnicí uhodil, že skorem upadl[15]).

TVRZE V OKOLÍ LIBCHAVY.

Ves **Stružnice** jest nedaleko Libchavy po obou stranách Ploučnice. Bývaly tu dvě tvrze. Jedna z nich stála při domě č. 102 a posud známky po ní viděti. Nejstarší držitel byl *Zdviše ze Stružnice* (1281-1291) předek pánů z Klinšteina. *Jindřich Berka z Dubé* prodal l. 1403 tvrz a dv. Stružnici s částí vsi *Hynkovi z Valkeřic*. Tento zemřel před r. 1418 a následoval po něm syn *Hynek ze Mnichova*. L. 1437 a 1440 seděl tu potomek jeho *Jan z Valkeřic*. Druhý díl Stružnice byl mezi tím v držení vladyk z Těchlovic (l. 1423 Petra a l. 1440 Jana) a část třetí patřila k Lipému. L. 1471 seděli tu *Jan Těchlovec*

---

[1]) Borový Er. I 42. [2]) Tamže II. 176. [3]) DD 13 f. 167, 170. [4]) Rel. tab. II 134, DD 16 f. 292. [5]) Cod. dipl. Lus. II. 327. [6]) DD 16 f. 318, 412. [7]) Reg. kom. s. Srov. DZ. 5. G 4. [8]) DZ. 5. H. 18. [9]) Pandler, Deutsches Buch I 80. [10]) DZ. 184. H 10. [11]) DZ. 188. C 11. [12]) Bílek, Děje konf. 419. [13]) DZ. 144. K 26. [14]) DZ. 118, K 8, 147. K 27. [15]) Reg. kom. soudu.

a *Jan z Gerštorfu* (Rel. tab. I. 605, lib. erect. XI. 136, Scr. rer. Lusat. I. 249, rel. tab. I. 110, Arch. Lipský).

V 16 st. tu byly dvě tvrze. Na jedné tvrzi seděl v l. 1502-1519 *Lajtr z Penciku*. L. 1543 zemřel *Lejtolt*, s nímž tu seděl současně *Baltazar* snad bratr jeho. Ten prodal tvrz tu a ves Stružnici l. 1539 *Hanušovi Knoblochovi z Varnsdorfu*. (Arch. Lipský. Reg. kom. soudu, Arch. mus. DZ 4 F 27, 43. E 2.) Tento zemřel l. 1570 a nástupcem jeho byl syn *Baltazar*, který se v pamětech 16 st. často připomíná a l. 1602 dolejší statek přikoupil.

Na druhé tvrzi seděl *Litolt Kelbl z Gejzinku* a pak z téhož rodu (1531) Vácslav tuším syn. L. 1546 drželi čtyři vnukové Litoltovi tento dvůr. L. 1561 přijal jej za díl Lipolt, nejmladší z nich, ale prodal (1564) tvrz Stružnici s 2 dvory Mikuláši *Pencikovi z Penciku* a na Žandově. Po tomto následoval *Karel*, jenž před r. 1592 zemřel. Syn jeho *Jindřich* došed let svých prodal tento statek l. 1600 *Janovi Hovorovi Berkovi z Dubé*. Od tohoto koupil statek ten (1602) Baltazar Knobloch a držel celou Stružnici kromě toho, co k Novému Zámku náleželo. Maje tři dvory svedl je v jeden a jednu tvrz opustil. L. 1620 prodal Stružnici *Jindřichovi ze Solhauzu*, ale prodej ten byl za neplatný prohlášen, statek Stružnický zabrán a prodán l. 1629 *Vilémovi Vratislavovi z Mitrovic*, jenž jej připojil k Libchavě. (Arch. mus. DZ. 15. C 30, 56. O 15, 174. A 1, 178. H 16, 193. K 2. Reg. kom. s. Bílek, Děje konf. 269.)

*

V městečku **Žandově** bývala tvrz, která již dávno zanikla. Městečko stálo již l. 1282, byvši před tím (jak smýšlím) Němci založeno a od nich pojmenováno. Zdá se, že bývalo přísl. hradu Klinšteina, kde proto někteří ze spoludržitelů bydlívali. Proto jeden Půta l. 1340 slove ze Žandova a l. 1343 s Bohunkem Klinšteinským sem faráře podával. L. 1341 Půta s bratřími svými obdaroval kostel zdejší (týž neb jiný Půta připomíná se do r. 1372). Z potomních pamětí dovídáme se, že Žandov byl rozdělen, na dva díly a jeden díl s tvrzí že držel *Rameš z Mimoně*. Jisto jest, že celý Žandov se dostal před r. 1384 *Anzelmovi* a *Předborovi* bratřím *z Ronova*, kteří se odtud jako patronové zdejšího kostela vyskytují. (Rel. Tab. I. 410, lib. conf. Borový. Lib. erect. DD 18 p, 53-56.) Předbor držel Žandov ještě l. 1405, ale byl l. 1416 již mrtev. V držení Žandova následoval v l. 1413—1415 *Hynek Hlaváč z Dubé a z Lipého*, ale zastavil jej ok. l. 1416 *Mikuláši z Kolovrat*, jenž sem l. 1417 kněze podával. Později dostal se Žandov ke statkům Jana Berky z Dubé, držen ke hradu Tolšteinu a l. 1444 od Lužičanů pro loupeže vypálen. Bylť tehdá v držení Jana mladšího z Vartemberka, jenž jej připojil k Děčínu. (DD 16. f. 318, 21. str. 187, Lib. conf.) Teprve l. 1533 odprodal jej Bedřich ze Solhauzu. Koupil jej tehdá *Martin z Manšvic*. ale jeho dcery prodaly jej l. 1536 *Petrovi a Přibíkovi* bratřím *Týnům z Týna*. Tito ponechavše si polovici podací k Bukovině prodali Žandov l. 1539 *Balzarovi Pencikovi z Penciku*. Po tomto následoval (syn?) *Mikuláš*, jenž l. 1558 městečku trhy vyprosil. (DZ. 43. E 12, 84. B 9, Reg. Královská.) Týž s Adamem Týnem podporoval tu luteránství. Po něm následovali bratří *Karel* a *Baltazar*, z nichž onen již před r. 1577 zemřel, zůstaviv syny nezletilé. Poslední z Penciků byl *Albrecht*, který se l. 1628 pro víru vystěhoval; když však se s nepřítelem vrátil (1631), statek jeho Žandov zabrán a darován Melicharovi z *Wahlu* (1632). Po jeho smrti zůstal vdově Anně Marii opět provdané *Schelhartové z Hartenfelzu*. Dědici této Janovi Antonínovi Schelhartovi teprve l. 1675 ve dsky vložen. Týž prodal Žandov (1684) *Janovi Kašparovi Proyovi z Geisselberka*, který jej sice l. 1688 ke statku Bukovině prodal, ale l. 1692 zase koupil. Týž zemřel r. 1694 zůstaviv děti z dvojího manželství. V 18. st. týž statek přikoupen k Paliči. (DZ. 64. B5, 395. E 29, 400. H 27, 401. Q 27, Bílek Děj. Koup. 418.)

*

Ves **Volfartice** dělí se na horní a dolní ves. V obou bývaly tvrze. (Ves se přip. již l. 1281.) Již ve 14 st. byly Volfartice rozděleny. Podací kostelní a část vsi patřily ke Klinšteinu a Žandovu. L. 1384 tuto část držel Anzelm z Ronova, koupiv ji od Čeňka strýce svého a nějaký statek držel Ješek Manek. Krátký čas potom patřila část k Žandovu, část ke Konojedům a část držel l. 1387 Rydkéř ze Skalky. Dvůr s vladyčím statkem držel l. 1409 *Jindřich Blekta z Útěchovic* a l. 1487 potomek jeho *Tomáš*. Ok l. 1502 prodal *Vilém z Ilburka* tvrz Volfartice Zikmundovi *z Vajsempachu* (DD 18. f. 53, Lib. conf. erect. VIII 74 Arch. Lipský DZ 2 F 30). Tento seděl tu ještě l. 1519; l. 1529 držel tvrz z téhož rodu *Šebestian*, l. 1541 *Volf mladší* a okolo l. 1549 také *Hanuš* a *Zikmund* bratří. Volf řečený starší držel pak týž statek sám a před smrtí svou († 1567) odkázal jej Voršile Blektovně z Útěchovic manželce syna svého Volfa; tato byla v prvním loži vdána za pana Lutice, a synům s ním splozenými, z nichž *Jiřík* jej l. 1576 ujal. Týž zemřel l. 1603 odkázav Volfartice synu svému *Jáchymovi*. Tento tvrz znova vystavěl, ale pro účastenství ve vzpouře mu statek tento zabrán a prodán l. 1623 *Vilémovi Vratislavovi z Mitrovic*, jenž jej připojil k Libchavě. (Reg. kom. soudu, Arch. mus DZ 10. B 24, 15. G 2, 48. D 6, 62. R 18, 132. A 18, Bílek, Děje konf.)

Vedle této tvrze dolejší povstala v 16 st. tvrz v hořejší vsi. Bezpochyby ji založil *Šebestian z Veispachu*, bratr Volfa svrchu psaného. L. 1581 převzal ji syn jeho *Hanuš*. Týž zemřel po r. 1598 a syn jeho *Hanuš Šebestian* prodal Volfartice (1613) *Zikmundovi Rausendorfovi ze Špremberka*. Tomuto týž statek l. 1622 zabrán a l. 1623 prodán cizozemci *Františkovi de Couriers*, jehož potomci tu až do vymření seděli. Část tato přikoupena k Paliči. (DZ. 66. D 10, 128. L 25, 188. G 5, Bílek, Děje konf.)

*

Nedaleko Žandova jest ves **Velká Bukovina**, v níž stojí zbytky bývalé tvrze. Bylo to stavení o dvou poschodích, skládající se ze dvou domů do pravého úhlu sražených. Okolo byly hradby a příkopy. V 15. st. a snad již před tím patřila Bukovina ke statku Žandovskému. Když se Žandov dostal v držení Přibíka a Petra bratří *Týnův z Týna* (1536), ponechali si Bukovinu prodavše Žandov a vystavěli si tu tvrz. V držení jejím následoval l. 1563 *Adam Týn*, jenž l. 1595 zemřel. (DZ. 14. P 7 27. N 17.) Synové jeho *Adam Gotfryd a Heřman Volf* se rozdělili tak, že onen vzal Bukovinu, tento Poštovice. Adam Gotfryd byl rozumu nedostatečného a proto manželka jeho Dorota Týnova z Doupova statek zpravovala. Táž prodala Bukovinu l. 1603 *Vilémovi Trmalovi z Toušic* a tento l. 1605 *Jonášovi Poustovi z Libštatu*, který l. 1607 hrad Ostrý koupil a k Bukovině připojil. Když syn jeho Haubold zemřel (1659), dostala Bukovinu dcera jeho Anna Polyxena za podíl. V druhém manželství byla vdána za Benedikta Prašenfeldera z Prašenfeldu, jenž po její smrti (1702) statky Bukovinu a Freudenberg dědil. Jeho dcera Anna vdova hr. Millesimova prodala Bukovinu l. 1732 vévodkyni Toskánské, po čemž k Paliči připojena. Vrchnost prodala l. 1798 zámek s celým hospodářstvím (nyní č. 146, 147, 6 a 7) soukromníkům. Ze zámku povstaly dva domy, příkopy zasypány a hradby rozbořeny. (Arch. DZ., DZ. 179. K 6, Mit. ndb. Exo. Cl. III 127, IV 36—39, XIV 330.)

VRŠOVICE ZÁMEK.

Vršovický zámek stojí mezi zelením u samé řeky Ohře. Jest založen do čtverhranu objímaje čtverhranatý pravidelný dvůr. Před časy býval zavřen příkopy, které se z Ohře vodou nadýmaly, avšak na ten čas jsou zasypány a v sady proměněny. Nad branou, která je stavěna asi na počátku 17. věku a do polokruhu sklenuta, jsou vytesány dva erby, které sem Volf Ilburk ze Vřesovic s manželkou svou Eliškou Berkovnou z Dubé (1629) zasaditi dal. Nad tím výše jest vymalován erb Švarcenberský a nejvýše jest vížka. V průjezdu posud lze znáti v pravo bývalou vrátnici a šatlavu. Na dvoře na severní a západní straně dvora jest klenutá chodba. Sice celé stavení i s malou kaplí, která jest ve východním křídle, nemá nejmenší umělecké výzdoby.

Vršovice mají své jméno od vladyky Vrše, ač proto nemusejí souviseti s dějinami Vršovcův, poněvadž i v jiných rodinách si jméno Vrš dávali. Vršovice patřívaly Něprovi Borutici, byly mu pro jeho zlé účinky odňaty a dostaly se l. 1268 k Pražskému biskupství.[1]) Teprve l. 1331, když Jan biskup potřeboval peněz na koupení hradu Heršteina, prodány *Zdeslavovi z Kyšic.*[2]) L. 1367 držel *Jan Koryto* statek Vršovice, jež po něm měl vnuk Jan; tento zemřel ok. l. 1381 v mládí a statek jeho spadl na krále. Rovněž spadlo na krále (1383) věno Žofky a Dobrotivé, jimž byl Koryto na Vršovicích věnoval. Tomu se bránili bratří *Jan* a *Přech* koupivše před tím Vršovice.[3]) Přech seděl tu ještě l. 1386, maje jednání v městě Lounech.[4]) Nástupcem jeho stal se *Aleš ze Slavětína*, jenž l. 1389 vykoupil plat, který byl dáván na Černčickou faru.[5]) Po Alšovi, který tu ještě l. 1391 seděl, následoval nějaký *Petr* neznámého rodu a od r. 1396 vyskytuje se jako pán *Rydkéř z Polenska.*[6]) Týž prodal na svém zboží Vršovském (1409) plat, který pak byl odkázán klášterům v Litoměřicích a Lounech.[7]) L. 1416 prodal Telce a od Kunráta arcibiskupa obdržel (asi r. 1418) zápisem vsi Počedělice, Oboru, Veltěže a Vtelen.[8]) Již l. 1437 měl zrostlého syna *Jana*, sice seděl na Vršovicích ještě l. 1443.[9]) Dotčený Jan držel věrně se stranou Poděbradskou, s níž l. 1448 vpadl do Prahy a l. 1450 obdržel zástavou hrad Oltářík.[10]) Jeho syn *Mikuláš* prodal l. 1468 Oltářík a jsa toho rodu v Čechách poslední, zapsal všecko zboží své (1474) *Albrechtovi z Kolovrat* na Novém hradě a Janovi synu jeho. Jim postoupil své zápisné vesměs a jak se zdá i Vršovice.[11]) Jak se zdá, Mikuláš a Eliška ještě téhož roku zemřeli. Odúmrt po nich vyprosili si Sulevští, ale zřekli se práva svého pustivše je Albrechtovi, který potom (1475) skrze úředníky dvorské na Vršovice zveden.[12])

Páni Novohradští nepodrželi si Vršovice dlouho. Prodali je a *Ofka z Miloňovic*, manželka *Purkarta Kaplíře ze Sulevic* prodala tvrz Vršovice (1517) *Václavovi Sokolovi z Mor*,[13]) jehož rod tu drahně let seděl. Václav seděl tu až do r. 1532, kteréhož zemřel.[14]) Ač prvotně z městského stavu pocházel, přece v rozepřích, které byly mezi šlechtou a městy, stál na straně oněch, ovšem jako držitel pozemského statku. Lounští mu proto dvůr jeho na malém předměstí docela vyplenili.[15]) Přečkal jej jediný syn *Jan*, jenž již l. 1535 zemřel. Synové jeho byli *Albrecht*, *Jiřík*, *Václav* a *Adam.* Ti přikoupili l. 1537 ves Černčice a vládli na Vršovicích nedílně. Albrecht († 1551) a Adam zemřeli před r. 1557, Jiří zemřel l. 1565 a pohřben v kostele Slavětínském.[16]) Václav přečkav je, držel Vršovice se synovcem svým *Janem starším.* Zemřel l. 1569 zůstaviv syny *Zikmunda*, *Albrechta* a *Jana mladšího*[17]) (čtvrtý syn Mikuláš zemřel před otcem). Zikmund a Albrecht (ok. r. 1586) oddělili se a tak zůstali na Vršovicích oba Janové, z nichž Jan mladší l. 1585 na Vršovicích a Slavětíně manželce Johance z Hertenberka věnoval.[18]) Celých Vršovic nabyl Jan mladší, když mu je Jan starší

---

[1]) Reg. II 241, 727. [2]) Reg. III 721. [3]) Codex Thomaeus, DD 13 f. 167—171. [4]) Knihy Lounské. [5]) Lib. erect. XII 49. [6]) Knihy Lounské. [7]) Lib. erect. VIII 59. [8]) Arch. č. III 489, arch. domu Toskan. Viz i Rel. tab. I 105. [9]) DD 15 f 306, Arch. arcibisk. [10]) Arch. Třeboňský a kapitulní. [11]) Arch. domu Toskan. [12]) DD 16 str. 383, 23. str. 342. [13]) DZ. 6. D 7. [14]) Reg. 4 J ks. D 17. [15]) Veselý, Dějiny Citolibského panství. [16]) Reg. kom. soudu. Mikšovicovy Paměti. [17]) Podle podrobného vývodu zdělaného od P. Fr. Štědrého, faráře ve Slavětíně. [18]) DZ. 22, O 15.

zapsal.[1]) Avšak l. 1589 prodal Jan statek Vršovice *Jakubovi Zákostelskému z Bílejova*, měštěnínu v Lounech.[2]) Tento zemřel l. 1597 odkázav Vršovice posledním pořízením krátce před smrtí zdělaným *Bohuslavovi*, vnuku svému, synu po Janovi, synu Jakubovu, v Starém městě Pražském osedlém, ale tak, aby Kateřina Srnovcova, dcera Jakubova, byla poručnicí do let dědicových.[3]) Kateřina přikoupila l. 1600 ves Třtěno a seděla na Vršovicích ještě l. 1603.[4]) Bohuslav ujav statek prodal jej r. 1615 *Prokopovi Dvořeckému z Olbramovic.*[5]) Tento byl předním účastníkem povstání l. 1618, proto odsouzen hrdla a statku a l. 1621 sťat. Statky jeho Vršovice a Kystra zabrány a prodány l. 1622 *Volfovi Ilburkovi ze Vřesovic*, generalvachtmistru v Saské armádě.[6])

Zámek ve Vršovicích u Loun od východu.

(Fot. B. Vavroušek.)

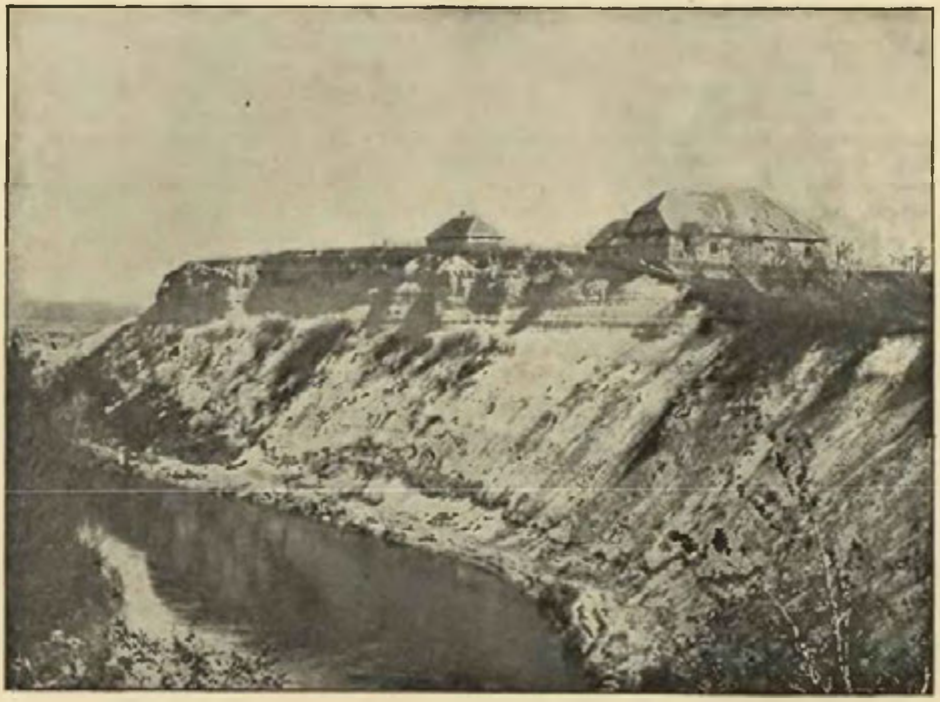
Vilém Ilburk byl ženat s Eliškou Berkovnou z Dubé a zámek Vršovský l. 1629 znova vystavěl, jak svědčí erby manželů nad branou zazděné. Zemřel l. 1634 a manželka jeho dvě leta po něm. Zůstalo po něm drahně dluhův. Přední věřitelkou byla *Benigna Kateřina z Lobkovic*, jež se proto ve Vršovice uvázala a je jaksi v zástavě držela. Táž odkázala toto své právo z polovice vnuku svému Volfovi Adamovi hraběti z Pappenheimu a z polovice jiným osobám. Volf zemřel l. 1647 a právo jeho přešlo na vdovu *Marii Esteru Hušínovou z Gerau*. Ta konečně v právní držení Vršovic uvedena, když jí l. 1663 týž statek pro dluh 13189 kop a zadržené úroky odhádán.[7]) Ještě t. r. prodala Vršovice *Silvii Kateřině* markraběnce *Badenské* a *Hockberské*.[8]) Rod Badenský vládl na Vršovicích až do r. 1782. Po Sylvii následoval totiž manžel její Leopold

[1]) DZ. 91. B 7, v desky teprve l. 1590 vloženo. [2]) DZ. 169. H 26. [3]) DZ. 127. M 3. [4]) DZ. 176 A 28, VÚSp. 1898 I 73. [5]) DZ. 188. P. 20. [6]) Bílek konf. 90. [7]) Veselý, DZ. 29. B 17. [8]) DZ. 315. A 10.

(1664—1671), po něm druhá jeho manželka M. Františka roz. z Fyrštemberka († 1702), pak syn jeho Leopold († 1716). Po něm následoval Ludvík Jiří, jenž l. 1735 starý palác v zámku na světnice rozdělil a všechen zámek opravil. Po něm († 1761) následovala dcera Alžběta Augusta a od této koupil je (1783) Jan kníže ze Švarcenberka, jehož potomstvu zámek posud náleží.

TVRZE V OKOLÍ VRŠOVIC.

Ve vsi **Oboře**, ležící nedaleko Vršovic vznikla tvrz teprve pozdě. Ves byla l. 1268 postoupena od krále k *Pražskému biskupství* a patřila k arcibiskupství asi až do r. 1419[1]). Zápisem dostala se k Vršovicům a od r. 1474 k Novému hradu. Při dělení téhož panství dostala se *Šťastnému Novohradskému z Kolovrat* († ok. 1552) a držena ke Kystře[2]). Synové jeho drželi ji napřed společně, ale l. 1566 měl ji *Petr* sám[3]). Týž prodal asi l. 1567 ves celou Oboru s dvorem popl. *Šebestiánovi ze Vřesovic*[4]) a to kromě části vsi, která patřila ještě Novohradským. Buď Šebestián aneb jeho nástupce vyzdvihli tu tvrz[5]). Šebestián zemřel asi l. 1593 a Oboru držel po něm syn *Jan Ilburk*[6]); když pak tento l. 1604 zavražděn, měl ji syn jeho *Volf Karel*, jenž ji zastavil l. 1622 strýci svému *Volfovi staršímu ze Vřesovic*[7]). Volf Karel zúčastniv se povstání a pro jiná provinění vsazen do Bílé věže na hradě Pražském, s níž se spustil, z Čech ujel a k nepříteli se připojil. Z též příčiny tvrz a ves Obora a ves Veltěže držené posud k Vršovicům potaženy l. 1654 ke král. fisku[1]). Statky ty postoupeny l. 1658 *Adamovi a Vilémovi Václavovi Linhartům z Najenperka* bratřím, od nichž prodány l. 1660 Sylvii Kateřině markraběnce Badenské a ta je připojila k Vršovicům[2]). Z tvrze, která byla dobře opevněna, zbyly l. 1654 holé zdi, z nichž něco zůstalo v nynější hajnici.

Hradiště v Kystře od jihu. (Fot. B. Vavroušek.)

*

Také ve **Veltěžích** vznikla tvrz pozdě. Ve 13. století patřily k *biskupství*[3]) a pak k *arcibiskupství*. Kunrát arcibiskup zastavil je Rydkéřovi z Polenska a drženy odtud k Vršovicům a od r. 1474 k Novému hradu. Po rozdělení téhož panství zůstaly při Novohradských z Kolovrat a získáno od nich i dědičné právo, jež dal král Ferdinand l. 1564 Bohuslavovi Felixovi

---

[1]) Reg. II 241. Jen od r. 1347 držena k Počedělicům, pak ji měli 1386 Jindřich a 1403 Aleš Škopkové z Dubé, ale l. 1415 již zase arcibiskup. [2]) DZ 41. A l. [3]) Reg. kom. soudu, DZ 88 A 17. [4]) DZ. 16. H 2. [5]) Stála již za Jana Ilburka. [6]) VUSp. 1898 I 67. [7]) DZ. 193. J 16. Bílek konf. 911.

---

[1]) DZ. 113. K 63. Volf zastřelen l. 1623 u Liberce. [2]) Bílek, Děje konf. 911. Šíře Veselý v Dějinách Citolibska. [3]) Form. Dobešův č. 255.

z Lobkovic. *Jan Novohradský* prodal l. 1571 svou část Veltěž *Šebestiánovi ze Vřesovic*[1]) a patřila pak k Novému hradu. Později patřila k Oboře a s ní připojena k Vršovicům. Kdy a kým tvrz vystavěna, není známo, že tu ale byla, dovodí se tímto příběhem: L. 1790 našel čtyřletý hoch ve zdi starého pustého zámku hrneček, v němž bylo 57 kusův starých peněz. Když to knížeti oznámeno, nařídil, aby se nalezené poslaly do Vídně, aby se tu poznalo, jaká odměna se má chlapci dáti[2]).

*

Tvrz v **Kystře** byla při řece Ohři, jejíž jedno rameno ji obtékalo. Známky její bylo viděti ještě na počátku 19. stol. a tehdá také se starý sklep na tvrzišti propadl[3]). Pány podacími zdejšího kostela byli v l. 1363—1366 *Věnek* a *Bořita* napřed s *Ojířem* a potom s *Klimšem*. Věnek byl již l. 1383 mrtev[4]). L. 1391 byl patronem Petr a s ním *Martin* a *Diviš* bratří, tito pak pospolu až do r. 1412. Diviš stal se na universitě mistrem, byl do r. 1404 farářem v Zahrádce, pak od r. 1404 v Hovorčevsi, od r. 1410 v Strašecím, kdež tuším zemřel[5]). S bratrem založil ok. l. 1409 oltář v Kystře[6]). Martin držel od r. 1419 s katolickou stranou a byl l. 1433 na sněmu Svatomartinském v Praze.

L. 1441 držel Kystru *Matěj z Hořešovic*[7]). Po něm následoval *Jan* snad syn jeho, jenž zapsal tvrz Kystru strýci svému *Prokopovi*. Tento se od r. 1450 jako pán na Kystře[8]) připomíná, držev ji snad společně s Janem a l. 1487 měl o ni soud s Buškem z Hořešovic, který se táhl na statek po n. Janovi. Prokop tu seděl ještě l. 1495[9]). Po smrti Prokopově prodali poručníci jeho dětí tvrz Kystru asi l. 1516 *Šťastnému Novohradskému z Kolovrat*[10]). Týž pronajal l. 1547 Kystru Purkartovi z Sulevic na tři leta. Synové jeho *Albrecht*, *Petr*, *Václav a Jan* prodali Kystru l. 1552 *Šebestiánovi z Vřesovic*[11]). Po tomto následovali synové jeho, zejména pak ujal Kystru *Volf*. Týž postoupil týž statek l. 1603 *Janovi Ilburkovi Osterskému z Sulevic* a *Žofii Kaplířové z Vřesovic* manželce jeho[12]). Oba manželé prodali Kystru l. 1652 *Bohuslavovi Zákostelskému z Bílejova*, jenž ji k Vršovicům připojil[13]). Tvrz Kysterská byla již l. 1622 pusta a v následujících desítiletích dokonce zanikla.

*

V kostelní vsi **Počedělicích** byla za starodávna tvrz, po níž již není památky.[14]) Ves bývala ode dávna majetkem *biskupství* a biskup Ondřej zastavil ji l. 1219 klášteru Valdsaskému.[15]) Biskup Jan se tu l. 1274 zdržoval.[16]) Když l. 1347 *Sezema z Rožmitála* zboží své arcibiskupovi prodal, dal mu tento za ně kromě peněz Počedělice a tři blízké vesnice do jeho, manž. Skonky a přítele Plichty ze Mšeného života.[17]) Sezema sídlíval tu na tvrzi a žil ještě l. 1381. Po jeho smrti obdržel l. 1383 *Jindřich Škopek z Dubé* Počedělice do života a měl tu správce Haška Po něm měl zboží to *Aleš Škopek* již l. 1403. L. 1415 byl tu purkrabí jakýsi Mikeš. L. 1419 zastaveny Rydkéři z Polenska a od té doby drženy k Vršovicům až do r. 1474. Tehdá totiž přešlo to zboží na pány z Kolovrat a Počedělice drženy odtud k Novému hradu. Skrze dělení panství Novohradského stalo se, že i Počedělice rozděleny, takže tu byly dva díly. Od r. 1564 byly sice dědičným statkem *Bohuslava Felixa Hasišteinského z Lobkovic*,[1]) ale ten dal jednu část, kterou měli *Jáchym* a *Zdeněk*, vnukové n. Jana Novohradského z Kolovrat, těmto dědičně (1570). Ve vkladu na to učiněném připomíná se i třetina poplužl od tvrze pusté.[2]) Jiná část držena tehdá ještě k Novému hradu. Tento díl měl od r. 1573 *Jan starší z Lobkovic* a prodal jej 1575 *Šebestiánovi z Vřesovic*.[3]) Počedělice drženy odtud ke Kystře a od r. 1642 k Vršovicům.

[1]) DZ 60. J 6—7. Šíře Veselý na str. 91. [2]) Arch. Třeboňský. [3]) Viz Veselého Děje panství Citolibského na str 93 až 95. [4]) Lib. conf. DD 13 f 174 Jan z Kystry l. 1381 na Chramcích (Knihy Lounské). [5]) Lib. conf. [6]) Lib. erect. IX F 11. [7]) Arch. Lounský. Od vdovy jeho mají Hořeničtí listy. [8]) Arch. kapitulní [9]) Rel. tab. I. 148. Paprocký o st.ryt. 242. [10]) DZ. 250 K 1. [11]) DZ 86. D 23. [12]) DZm. 236. L. 1. [13]) DZ. 189. J 18. [14]) Pomůckou: Článek F. Štědrého v Methodu XXIII 29. [15]) Gradl Mon. Egrana n. 148. [16]) Reg. IV 362. [17]) Arch. kapitolní.

*

Ve vsi **Chodžově** bývala tvrz ode dávna.[4]) Ves jest starodávná a připomíná se již l. 1057 v základním listu Litoměřickém. Ve 14. st. byl tu farní kostel. Tehdá byla ves rozdělena na dva statky, na nichž seděli *Jan* (1370—1394) a *Záviše* (1370—1379), oba erbu orlice. Tento měl také Bělušice. Jestli nebyli bratří, byli blízce příbuzní. Po Závišì dědili synové *Jindřich* a *Bozděch*. Když Jan zemřel, byl Jindřich poručníkem jeho dětí, ale protože konal loupeže na silnicích, král Václav jej odstavil a dal poručenství Bozděchovi. Když Bozděch zemřel, učinil Jindřich darování klášteru Lounskému za duši jeho, dada mu 1397 plat v Chodžově.[5])

Synové Janovi prodali svůj díl Chodžova; neb s Jindřichem tu seděl l. 1408 *Jindřich Kovář ze Strhař*.[6]) Jindřich Bělušický připomíná se naposled l. 1416 jako patron kostela zdejšího. L. 1418 byl již mrtev. Na jeho zboží chtělo se sáhnouti právem odúmrtím, ale nedokonáno pro následující bouře,[7]) strýci jeho drželi pak Hrádek a jiná zboží.

L. 1437 tvrz v Chodžově zase provolána jako odumřelé zboží po Jindřichovi. Držela ji *Anna* dcera Jindřichova a vdova po Hanuši ze Skalky a ta si statek ten odporem svým zachovala.[8]) Od té doby patřila tato část s tvrzí ke hradu Skalce až do konce 15. století, Tvrz mezi tím zanikla. Na počátku 16. století držel Chodžov *Mikuláš Žehrovský z Kolovrat*. Týž zastavil l. 1504 část úroku z Chodžova vycházejícího Václavovi ze Svinař a Kateřině Zachrašťanské z Brus, od nichž pak dále postupováno. Ostatek podržel do smrti. Po jeho smrti prodán týž statek k dobrému sirotka *Janovi Křineckému z Ronova* (1514). Tento prodal Chodžov zase l. 1519 a pak postupován, až se dostal l. 1521 *Děpoltovi z Lobkovic*, ovšem mimo ten plat l. 1501 prodaný. Držen napřed k Bílině, později k Duchcovu a Dolnímu Jiřetínu a konečně k Vršovicům.

*

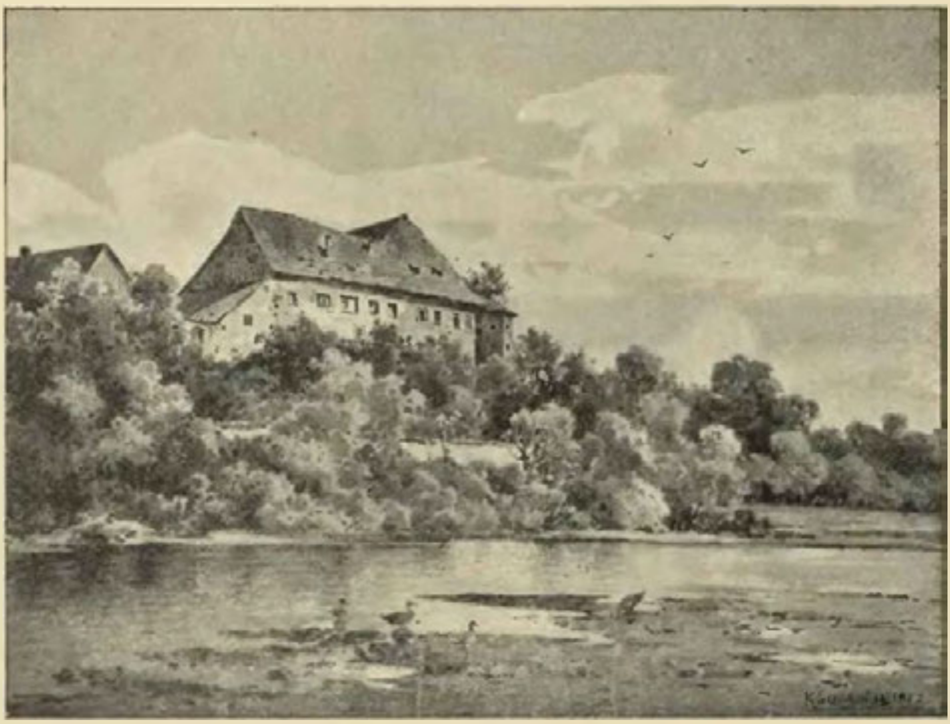
Ve vsi **Bělušicích** ležících pod Běloušem byla tvrz ode dávna. Ves má znamenité stáří. Po ní psal se 1231—1254 *Vít* a kdysi okolo l. 1240 *Bohuslav*[9]). Ve 14. století seděli na Bělušicích a Chodžově páni erbu orlice, na oněch zejména *Jindřich* a *Bozděch* bratří (1377), kterým přisouzena l. 1380 polovice podací v Kozlech.[10]) Král Václav odňal (1395) Jindřichovi poručenství nad sirotky po Janovi z Chodžova, protože činil loupeže na silnicích, a dal je Bozděchovi,[11]) avšak tento ještě téhož leta zemřel.[12]) Statek dědil po něm snad *Jindřich z Chodžova* syn n. Závišův a dal na jeho duši almužnu klášteru v Lounech.[13]) Jindřich psal se pak seděním na Bělušicích aneb i z Bělušic. Vedle něho vyskytuje se v l. 1404 *Jan z Bělušic*.[14]) Jindřich činil v l. následujících darování duchovním ústavům a seděl

[1]) DZ. K XII. N. 8. [2]) DZ 17 D 16. [3]) DZ. 18. M 13 [4]) Method XXVII. 30. [5]) Lib. er. XII 171. [6]) Arch. Drážďanský. [7]) DD 15 f. 300. [8]) DD 15 f. 305. [9]) Reg. I 363, 434, 449, 471, II 16 [10]) Tadra Acta jud. I 226, II 71, 193. [11]) Rel. tab. I 556. [12]) DD 14 str. 215, 216. [13]) Lib. erect. [14]) Lib. erect. V.

asi od r. 1408 na Chodžově.[1]) Tvrz Bělušickou držel asi od r. 1408 *Vchyna* a to ještě l. 1421[2]). Za válek potomních zemřel a není známo, komu se jeho statek dostal.

L. 1454 psal se po Bělušicích *Jiří Hlava* a jakýsi *Pavel* byl tehdá již mrtev.[3]) Bělušice držel l. 1465 *Jiřík z Truzenic.*[4]) Jako jejich držitel vyskytuje se l. 1523 *Jan Charvát z Beršteina*, jenž je měl tušim s bratrem svým *Jiříkem*, jenž poděđiv po bratrovi l. 1545 celé Bělušice držel.[5]) Jiřík zemřel ok. r. 1547 zůstaviv nezletilé sirotky. Jeden z nich Jan prodal Bělušice l. 1566 *Janovi z Bílé*, ale zase je od něho l. 1570 přejal.[6]) Je-li to týž Jan, jenž teprve l. 1625 zemřel, připomínají se *Jakub Hes* (1399—1412) a *Radim z Truzenic* (1399—1427) jako držitelé této části.[1]) Později byl dědičným držitelem *Přech z Žichova*, jenž sem l. 1430 faráře podával,[2]) ale jakési právo věnné patřilo Pavlovi z Bělušic. Po smrti obou spadlo na krále a král Ladislav daroval je 1454 *Jakubovi Lankdšovi z Nepomyšle.*[3])

L. 1517 seděl na tvrzi *Kunes z Tloskova*, [4]) jenž držel také ves Jablonec a ji před r. 1524 zastavil. Po něm držel Kozly Vilém tušim syn. Týž zemřel před r. 1531 zůstaviv vdovu a nezletilé dítky. Vdova chtěla míti poručenství, ale v tom jí bránila Alžběta z Tloskova uvázavši se v Kozly. Zase pak Anna dcera Kunšova bránila Kunšovi z Hokova, když se v polovici Kozel

Tvrz v Košticích.

dosáhl věku velmi vzácného; ačkoliv kupoval l. 1620 statky duchovní, přece nebyl pokutován a zůstal v držení Bělušic do smrti.[7]) Statek jeho dostal se dceři *Alžbětě* vdané za *Karla Chotka z Chotkova.* Tento zemřel asi l. 1642 a statek Bělušický zůstal jeho potomkům až do naší paměti.[8])

*

Kostelní ves **Kozly** byla od dávných dob rozdělena. Jedna část patřila již l. 1375 *kapitole u sv. Apolináře* a to do r. 1420. Odtud do r. 1498 byla v zápisném držení *Vlčkův z Minic* a pak patřila zase dotčené kapitole.[9]) Na druhé části vladycké stávala tvrz. Nejstarši známý držitel je *Přech* l. 1382.[10]) V potomních dobách

[1]) Arch. Drážďanský. [2]) DD 15 str. 306, kn. Lounské. Arch. Drážďanský. [3]) DD 15 str. 305, 16 str. 297. [4]) List v Hořenicích u Libčevsi. [5]) Reg. kom. soudu. DZ. 1 B 7, 250 H 16. [6]) DZ. 7. L 24, 15, O 24, 88, H 27. [7]) DZ. 142, C 29, Bílek, Děje konf. [8]) Ledr, Hrabata Chotkové z Ch. [9]) Borový Lib. erect. I 100 a listy v arch. kapitolním a křižovnickém. [10]) Knihy Lounské.

uvázal.[5]) Tvrz a díl vsi Kozel prodány tehdá *kapitole Pražské* (prý od Viléma), ale dskami ji odevzdal teprve Jan Kuneš syn Vilémův.[6]) Od té doby náležela ta část kapitole a podací k Bělušicům. Onano část přikoupena k Bělušicům teprve l. 1750.

*

V Libčevsi je nevelký zámek stojící na starém tvrzišti totiž pahrbku na všechny strany spadajícím. Stavení jest základův nepravidelných a skládá se ze tří domův, které dvůr čtverhranatý zavírají. Největší dům jde po dvou stranách dvora a v něm jest také průjezd a dveře ve výstupku. Na každé z obou ostatních stran jest malé stavení.

První známý držitel Libčevsi byl *Smil* l. 1295, jenž sloužil Boršovi z Oseka.[7]) Z pozdějších pamětí jde

[1]) Manual kapitolní, Lib. conf. DD 15 str. 306. Rel. tab. II 88, Arch. Drážďan. [2]) Lib. conf. [3]) DD 16 f. 297. [4]) Arch. kapitolní [5]) Reg. kom. soudu. [6]) DZ. 9 C 7. [7]) Reg. II 723, 724, IV 748.

na jevo, že potom páni ze Žirotína část Libčevsi drželi, že se pak klášteru v Týnci dostati měla, ale ok. l. 1385 prodána.[1]) *Pešík z Minic* byl l. 1390 držitelem tvrze a patronem kostela zdejšího a l. 1390 pro lepší vychování farářovo přidal role, les a desátky.[2]) L. 1401 byl již mrtev a nástupcem jeho byl syn *Kryštofor*, jenž l. 1408 jisté dobrodiní faráři v Želkovicích učinil a l. 1414 faráři v Libčevsi přilepšil.[3]) V potomních bojích držel se stranou pod jednou a l. 1433 sem katolického faráře podával. Anna vdova po něm se syny Pešíkem, Martinem a Bohuslavem prodala tvrz Libčeves s přísl. *Vácslavovi Cardovi z Petrovic.*[4]) Tento přečkav syna dal většinu svých statků vnuce Kateřině, avšak Libčeves dal dceři své Ofce, jež byla vdána za *Zikmunda z Vartemberka a z Beršteina* († j. 1481). Paní ta postoupila Libčevsi synu svému *Vácslavovi*; když ale ten před r. 1483 zemřel, spadl statek jeho na krále a od něho zadarován. Byly o něj spory, aniž známo, kdo jej držel.[5])

Jindřich z Vřesovic držel Libčeves a Brozany na počátku 16. stol. Děle l. 1515 své syny dal Jaroslavovi Brozany a *Jiříkovi* Libčeves[6]) a tento žil ještě l. 1521.[7]) Synové jeho *Jindřich, Zikmund* a *Jakub* prodali Libčeves r. 1543 *Jaroslavovi Beřkovskému z Šebířova* a tento l. 1548 *Buškovi Kaplíři ze Sulevic.*[8]) Od tohoto pochází zvon l. 1557 slitý. V držení jeho potomstva zůstala Libčeves až do r. 1588. Tehdá prodaly tři sestry Kaplířky tvrz Libčeves *Janovi ze Vřesovic* na Podsedicích.[9]) Od tohoto koupila ji (1596) Kateřina vdaná Údrcká roz. z Doupova pro syna svého *Jana Viléma Kostomlatského z Vřesovic.*[10]) Od těchto obou obnoven zámek v hrubém tak jak nyní stojí (1607) a o tom svědčí posud kámen nade dveřmi do zámku vsazený. V mládí býval velmi bujný. L. 1601 na Kryštofa Sekerku tulichu dobyl a jej v pravé ucho ranil. L. 1602 sám druhý s chasou učinil útok na dvůr Voděradský, vyrazil dvéře a střílel do dvoru na Marii Hochauzárovou.[11]) Jan Vilém zemřel ok. l. 1620 a statek dědil po něm *Jan Habart* strýc. Týž chtěje se l. 1628 pro víru vystěhovati prodal Libčeves strýci svému *Volfovi Ilburkovi ze Vřesovic.*[12]) Tento nedržel později Libčevsi, nýbrž bratr jeho *Vilém*, jenž l. 1640 zemřel. Po jeho smrti našlo se drahně dluhů, pro něž týž statek l. 1642 prodán. Koupil jej *Kryštof Ferdinand z Lobkovic.*[13]) Týž připojil k Libčevsi statek Měrunice a l. 1656 získal i Bílinu. Po jeho smrti uvázala se v Libčeves manželka Alžběta Apolena z Tilly majíc na ní věno své zapsané,[14]) ale přišla o ně, když se l. 1661 zase vdala. Libčeves zůstala odtud v držení Bílinské pošlosti rodu Lobkovského a s Bílinou přešla na Roudnickou pošlost.

Z urbáře r. 1664 dovídáme se, že zámek měl šindelnou střechu a pod ní 6 světnic, 3 komory, 4 suché, 2 podzemní sklepy, ale vše bylo opustlé. Při staré hradbě stálo o sobě stavení, v němž byly dva žaláře na neposlušné poddané. Od první osoby, která tu byla l. 1585 zavřena, říkalo se mu Pečenka. Pod střechou pověšen zvonec, kterým se lidé na roboty svolávali. Před zámkem leželo velké koryto z dubového dříví.[15])

*

Ve vsi **Košticích** nad Ohří postavena tvrz teprve v 16. století. Patřily totiž na poč. 16. stol. Litvínovi z Klinšteina a pak dceři jeho Vracce. Volf z Vřesovic prodal pak ves Koštice (1545) *Jindřichovi z Hrobčice.*[1]) Od toho se dostala polovice Dr. Bernartovi od Stříbr. růže, jenž tu tvrz vystavěl, a polovice Lidmile z Police[2]) *Jeronym Hrobčický* l. 1548 tuto a l. 1569 onu polovici koupil[3]). Nástupce jeho též *Jeronym* prodal Koštice (1589) *Anzelmovi Štensdorfovi ze Štensdorfu.*[4]) Tento postoupil Koštic (1602) *Janovi ze Štampachu* směnou za Hlubany.[5]) Tomuto l. 1623 zabrány a postoupeny l. 1625 Janovi z *Aldringen*, c. k. nejvyššímu.[6]) Od jeho potomstva prodány a koupil je l. 1652 c. k. nejvyšší Jan Tomáš svob. p. *Brissigel* († 1652). Jeho potomstvo drželo Koštice až do konce téhož století. L. 1690 koupil je *Kašpar Proy z Geiselberka.*[7])

*

Ves **Vodolice** patřila *klášteru Oseckému* skorem od jeho založení; ve 13. st. byl tu poplužný dvůr a sídlo hospodářství. Ves l. 1341 německým právem vysazena. L. 1421 odtržena od kláštera a držena ke Střekovu[8]). Král Jiří zastavil Vodolice *Vácslavovi z Černčic* (1469), jehož potomstvu zápis ten potvrzován až do r. 1504.[9]) Od nich bezpochyby tu tvrz vystavěna. Okolo l. 1588 nabyl Vodolic *Jan mladší Vinklman z Hazentálu*, jenž l. 1596 zemřel.[10]) Statek zdědila po něm manželka Anna roz. Zákostelská z Bílejova a ta prodala tvrz, dvůr a ves Vodolice (1599) *Janovi Vácslavovi z Lobkovic*,[11]) tento však nepodržev téhož statku dlouho prodal jej l. 1601 *Štěpánovi Jiří ze Šternberka*[12] Odtud držena k Postoloprtům kromě krátké doby do r. 1637[13]) a prodána později k Libčevsi. L. 1664 stála tu tvrz se zvoditým mostem a několika světnicemi, ale byla všechna pusta.[14])

*

Severně ode vsi **Žichova**, kde se sbíhají Žichovský a Měrunický potok, vypíná se ostroh, na jehož konci jsou zbytky náspů. Místo to slove Starý zámek. Až do r. 1879 bylo tvrziště pastvištěm, ale když je majitel tehdá na roli přeorával, našel tu pečetidlo Habarta z Vraního, které je v Roudnickém zámku uschováno. Zdá se, že tu stávalo sídlo vladyk Žichovských, kteří měli později také tvrz ve vsi. Po vsi psával se v l. 1239 – 1251 *Jindřich.*[15]) L. 1341 žil *Ješek.*[16]) Jeho snad synem byl *Stup*, jenž byl v l. 1358 – 1360 purkrabí Normberským.[17]) L. 1365 měl syna *Mikuláše*, jiný syn byl l. 1386 *Kunat*[18]) Avšak současně připomínají se i jiní zemané, kteří snad nebyli téhož rodu, jako *Pešek* (1370 – 1380), *Ješek* (1378 – 1380), *Jarek* (1372 na Solanech) a synové jeho *Petr, Jarek, Přech* a *Prokop* (1406 atd.), kteří seděli v Třebivlicích.[19]) Erbu kola byl *Jan Kolo ze Žichova*, jenž seděl l. 1414 v Třebivlicích a l. 1419 na Vinařicích.[20]) Dotčený Kunat, potomek těch, kteří byli erbu vola, zemřel před r. 1407 zůstaviv vdovu Johanku a syny *Přecha, Smila* a *Stupka*, kteří v Žichově dvůr s částí vsi drželi.[21]) Přech žil ještě l. 1420,[22]) avšak l. 1437 byl mrtev a nezůstalo po něm jiných přátel, než jedině sestry.[23]) Záhy usadili se v Žichově také předkové *Žichovcův z Duban*. Patřil k nim tuším *Pavel*, který se od r. 1398[24]) a potom v pamětech nejednou připomíná, nazývaje se od r. 1405 starším. Vácslav, který l. 1426 zemřel, byl bezpochyby jeho

---

[1]) Lib. erect. IX H 10, Rel. tab. I 509. [2]) Borový Er. IV 444, Lib. conf. [3]) Lib. erect. IX C 7, X 28. [4]) Rel. tab. II 165. [5]) DD 17 str. 357, 361. [6]) Arch. mus. [7]) DD 62 str. 425. [8]) DZ. 5 G 11, 47. C 15, Arch. domu Tosk. [9]) DZ. 166. C 26. [10]) DZ. 171, G 26. [11]) Reg. k. soudu. [12]) DZ. 295. N 1, Bilek konf. 912 [13]) DZ. 312 T 19. [14]) DZ. 113, L 31. [15]) Arch. Roudnický.

[1]) DZ. 7. H 4. [2]) DZ. 7. K 14, DZm. 228 H 1. [3]) DZ. 59. A 9. [4]) DZ. 166. G 8. [5]) DZ. 178. P 17. [6]) Bílek, Děje konf. 613. [7]) DZ. 400. P 2. [8]) Reg. I—IV, Arch. č. I 521. [9]) Listy v arch. gub. [10]) DZ. 24. H 25, Mikšovicova kronika. [11]) DZ 173. L. 11. [12]) DZ. 130, K 10. [13]) DZ. 302, C 5. [14]) Arch. Roudnický. [15]) Reg. I 449, Arch. Lovosický. [16]) Borový Er. I 50. [17]) Program Lipského gymnasia 1878 str. 28. [18]) Reg. Vat. Borový Er. II 241. [19]) Doklady hojné. [20]) Lib. erect. XIII, arch. bibl. Praž. Potomci seděli na Citolibech. [21]) Lib. erect Rel. tab. II 53. [22]) Arch. Drážďanský DD 15 f. 292. [23]) DD 15 f. 305. L. 1430 byl patronem v Kožlích. [24]) Arch. bibl. Praž.

syn;[1]) jiným synem snad byl *Pavel,* jenž se l. 1431 a 1432 připomíná.[2]) Od některého z těchto aneb následujících vystavěna ve vsi tvrz; nad jejím mostem nad vraty byl erb jejich vytesán, což ještě l. 1573 se vídalo.[3]) L. 1454 žili Jan a Pavel sirotci po Žichovcovi.[4]) Nějaký Jan zemřel l. 1465. Pavel připomíná se zase l. 1488 a též l. 1510. Statek Žichovský prodal *Děpoltovi z Lobkovic,* jenž jej připojil k Bílině.[5]) L. 1642 připojen k Libčevsi.

*

Měrunice byly starým sídlem; po nich se psali l. 1295 Jan a v l. 1318—1325 Mikuláš.[6]) Ve 14. stol. byly tu asi tři statky. Jedna část s polovicí podací patřila ke hradu Skalce. Na druhé části seděli l. 1302 Litold a Frycek z Moravěvsi a v l. 1363—1375 Frycek sám.[7]) Tu pak koupili *Vchynšti* a měli ji 1384—1408 Martin, 1410 Smil a l. 1415 dva Smilové starší a mladší. Ti také měli druhou polovici podací.[8]) Třetí statek držel l. 1383 *Bavor z Měrunic* erbu podkovy, který týž statek ještě l. 1404 držel; sice bylo jeho sídlo na Novém sedle.[9])

———

[1]) Pam. arch. VII 226. [2]) Arch č. III 502, 504. [3]) Pam. arch. VII 225. [4]) Arch. č. III 560. [5]) DD 23 f. 5, 63, Reg. k. s. DZ. 45 E 19. [6]) Reg. II, Tab. vet. [7]) Mittheil. XX 215, Lib. conf. Acta jud. Borový Lib. erect. II 241. [8]) Lib. conf. Rel. tab. II. 32, Lib. erect. VIII 47. Rel. tab. II 47. [9]) Mittheil. XI 195, DD 18 f. 20.

Na poč. 15. st. oddělena část, která patřívala ke Skalce a byla samostatným statkem *Erharta ze Sulevic.* Tak se psal l. 1415 a nedlouho potom zemřel.[1]) Synem jeho bezpochyby byl *Vaněk,* jenž sem l. 1435 katolického faráře podával. Týž připomíná se v rozličných zápisech až do r. 1470.[2]) Po něm následoval *Heralt* neb Erhart ze Sulevic, jenž tu na sklonku 15. st. seděl. Ves koupena v první čtvrti 16. st. k Bílině. L. 1538 dostaly se na díl Kryštofa z Lobkovic tvrz, dvůr a ves »Mironice«.[3]) Co pak ještě do r. 1547 Lounským patřilo, to přikoupeno[4]). Stará tvrz stála ještě l. 1664 a byla tu sýpka.[5])

*

Nedaleko **Lužic** na pohrbku stávala tvrz. Ves stála již ve 13. st. a byla vladyčím sídlem. (Reg. I. 327, 449, 592.) *Jan* z L. (1333) snad již seděl na tvrzi. Patrony kostela byli l. 1363 Ota a Jindřich sedíce na dvou statcích. Po tomto následovali pp. z Bergova a pak Heřman Stupic († j. 1401). Otík žil ještě l. 1401. (Lib. conf. DD 18 f. 94. 96.) Na jednom statku seděl od roku 1406 *Mikuláš Čečvic,* jenž l. 1411 klášter Teplický obdařil (Lib. erect., VIII 141). Až do r. 1453 připomíná se Mikuláš, tuším otec a syn. Tento zapsal Lužice l. 1453 *Janovi ze Všechlap* švakru svému (DD 6 str. 234), jehož potomci tu do konce 15. st. seděli. V 16. st. patřily Lužice k Bílině.

———

[1]) Lib conf. [2]) DD 61, str. 498. [3]) DZ. 45, E 18. [4]) DZ. 8, E 30, P 19. [5]) Archiv Roudnický.

Zbytek věže v Košticích.

Zámek v Liběchově od jihozápadu. (Fot. B. Vavroušek.)

LIBĚCHOV TVRZ.

Od Dolních Beřkovic nedaleko jen přes vodu jest Liběchov ves na úpatí strání, na nichž mnohé a dobré vinice jsou, se dvěma kostely, jedním nahoře nad vinicemi, kterýž jest z daleka viděti, a druhým ve vsi, kterýž soudíc ze slohu ke konci 17. století vystavěn byl. Stará tvrz Liběchovská proměněna v nynější zámek uprostřed pěkné zahrady položený. Základ zámku dílem do čtverhranu dílem do kruhu stavěného připomíná starou tvrz, od níž také hlavní zdi pocházejí; avšak úprava venkovská jest z konce 17. věku. Vchod jest na severovýchodní straně, kdež se pak v tu stranu ke dvoru vížka nachází.

Ve vnitřku jest pamětihodná *velká síň*, jejíž strop býval ozdoben obrovskými postavami účastníkův svatby v Olympu, jež maloval v první polovici 18 st. domácí umělec Rainer, sice byla úprava síně z rozhraní 17. a 18. století. Když se trámy stropu (1855) lámaly a strop byl snesen, síň ta upravena skrze stavitele Hallu z Prahy. Tak zvaná sala terrena zdobena jest malířem Navrátilem z Prahy a obsahuje výjevy z Vlasty Karla Egona Eberta, jež se velice chválí. Před tím tu bývaly malby Rainerovy z l. 1732. Vedle toho jest tak zvaný japonský sál, zvaný po své úpravě.[1])

Liběchov jest staré zemanské sídlo, ale byl prvotně rozdělen. L. 1316 připomínají se zdejší zemané Domin, Lipolt a Vojslav a l. 1318 Ota [2]) Něco později žil *Vítek*, jehož syn Petr byl r. 1330 kanovníkem Boleslavským.[3]) *Nachval* a *Zdislav* byli l. 1354 patrony zdejšího kostela, onen prodal zde l. 1363 nějaký plat;[4]) tento připomíná se také l. 1360 a držel ještě l. 1377 část Liběchova.[5]) *Oldřich* zadržoval faráři ve Vliněvsi jisté důchody, ale l. 1385 odsouzen je dávati.[6]) Později tu seděl *Vácslav*, po němž byli l. 1395 sirotci Marek a Dorota. Onen mizí brzo a tato prodala s Petrem Liběchovským (1403) statek Liběchov *Janovi Prudotovi z Veitmile.*[7]) Tento je tušim totožný s Janem Kalivodem z Liběchova, jenž se již l. 1396 připomíná a seděl tu ještě l. 1410.[8]) Od l. 1414 byl Liběchov příslušenstvím hradu Úště a páni podávali sem faráře ještě l. 1423. Nedlouho potom prodán a měl jej l. 1440 *Girgl*, jenž byl přítomen na sjezdu krajském v Nymburce.[9])

[1]) Bernau Bez. Dauba. [2]) Tab. vetust. [3]) Reg. III 648. [4]) Lib. conf. Rel. tab. I 430. [5]) Emler Urb. 282, Borový lib. erect. II. 145. [6]) Lib. erect. XIII a. 12. [7]) DD 14 f. 37 Er. XIII a. 115. [8]) Arch. c. k. dvorský, Lib. erect. IX J 7. [9]) Arch č. I. 250.

Rod vladyk *Liběchovských z Liběchova* erbu půl jelena začíná se *Zikmundem*, jenž se od r. 1455 vyskytuje a l. 1476 manželce své Dorotě z Kvítkova věnoval.[1]) Později držel Liběchov *Mikuláš Skalík ze Chcebuze* a po něm *Jan ze Vchynic*. Tento prodal tvrz Liběchov l. 1513 *Radslavovi Beřkovskému z Šebířova*, nejv. písaři, jenž nabyl l. 1521 také vrchnosti na klášteře pod Mělníkem.[2]) Radslav žil ještě l. 1535[3]), ale l. 1538 držel Liběchov již jeho syn *Vilém*.[4]) Tento jsa nečackého zdraví, zapsal Liběchov a vše své jmění (1543) *Jaroslavovi Beřkovskému*.[5]) Tento se uvázal v Liběchov po smrti strýcově a prodal jej l. 1547 *Kašparovi Belvicovi z Nostvic*.[6]) Tento držel Liběchov do smrti. Učiniv l. 1583 pořízení o statku svém, zemřel l. 1583.[7]) Zůstal po něm nezletilý syn *Kašpar Melichar*, jenž v mládí svém zemřel. Statek Liběchov dostal. se proto *Kašparovi staršímu* a *Jiřímu* bratřím Belvicům, synům z bratra Kašparova. Když tito se l. 1599 o zboží zděděné[8]) porovnali, zůstal Liběchov Jiřímu, jenž připověděl bratru 38.000 kop míš. z něho vydati. Nežli mohl Kašpar svou polovici položiti Jiříkovi ve dsky zemské, zemřel tento a tak to učinil l. 1601 *Anně Belvicové ze Štampachu*, vdově a poručnici.[9])

Anna vdavši se l. 1606 za Jana Lorence ze Žerotína, zemřela asi r. 1615. Tehdá dorostl nejstarší *Jan Kryštof* a rozdělil se t. r. s bratřími. Sám obdržel Kostelec, bratr jeho *Kašpar Cítov* a *Jindřichovi* nezletilému zanechán Liběchov ovšem již s třetinou příslušenství. Jindřich došed let oženil se s Annou Žichovcovou z Duban a na Drahobuzi, jíž l. 1620 na tvrzi Liběchově věnoval.[10]) Ale již l. 1621 prodal Liběchov sestře své *Mandaléně Malovcové* z Nostvic[11]) a odstěhoval se na Drahobuz. Paní tato získala Újezd a Sukorady, jež k Liběchovu připojila. Všechny ty tři statky zapsala l. 1629 *Jiřímu Malovci z Chýnova*.[12]) Tento přečkav manželku zemřel l. 1647 zůstaviv nezletilého syna Frant. Volfganga, ale ten brzy zemřel. Tu se uvázala (1648) Lidmila Františka vdaná Vratislavova dcera Jiřího v Liběchov a připojené statky.[13]) Avšak jakousi smlouvou dostal se Liběchov *Dorotě Františce Belvičce* napřed vdané Malovcové a potom manželce *Hyacinta Karla de Villani* c. k. nejvyššího. Tomuto zapsala Liběchov a v držení následoval l. 1657 syn *Karel Ludvík* přes odpory mateře.[14]) Od tohoto prodán Liběchov se Sukorady (1664) *Františkovi ze Scheidleru* podkomořímu.[15]) Odkud měl Liběchov až do r. 1698 stejné držitele s Běškovicemi.

Po smrti Ferdinanda Kryštofa ze Scheidleru († 1696) dělilo se o statky jeho pět dcer. Díly byly Běškovice, Jeviněves a Cítov. Panství Liběchovské děleno mezi *Františku Eusebii* vdanou *Hartmanovou z Klaršteina* a *Antonii Eusebii*. Onano dostala Sukorady, které teprve l. 1802 k Liběchovu přikoupeny, tato Liběchov.[16]) Antonie vdala se za *Jáchyma Pachtu z Rájova* (1709), při jehož potomcích Liběchov do r. 1801 zůstával. Následovali totiž po Jáchymovi († 1742) *Hubert Karel* a syn tohoto *Jan Jozef*, který Liběchov (1801) prodal. Koupil jej *Jakub Veith* člověk neobyčejně pilný a podnikavý a při tom tak šťastný, že se stal z tkalcovského tovaryše milionářem. Povznesl velice průmysl ve zdejší krajině a zemřel l. 1833. Syn jeho *Antonín* byl ze všech držitelův Liběchova nejznamenitější, jsa pán dobrotivý a osvícený. U něho se zdržovali na Liběchově někteří učenci a umělci této doby, zejména malíř Navrátil, který v Liběchovském zámku vytvořil překrásné malby.

KOSTELEC TVRZ.

Od Liběchova vine se údolím pohodlná cesta na Želizy mezi lesními stráněmi až ke vsi Tupadlům, jejíž domky jsou rozloženy po dvou údolích. Mezi obě vybíhá vysoký, strmý a skalnatý ostroh, který jest kromě jedné části, kde jsou domky vesnice, lesem obrostlý a na svém vrchu několik stavení nese. Nejvyšší z nich jest věž v l. 1846—1847 v nově vystavěná se stavením k ní přiléhajícím, začatým, ale nedostavěným. Kromě toho je tu lovecký zámeček, v němž nikdo nebydlí a dvě stará a dvě nová hospodářská stavení. Býval tu také dvůr, z něhož zbyla posud jedna strana, které se říká Ratejna a v níž polesný bydlí. Naproti tomuto stavení stojí dotčená věž se zdmi, z nichž měl Slavín postaven býti. Starodávná cesta ze vsi nahoru jde skorem v okruhu a jest místy hluboko ve skále vytesána.

Byl-li tu kdy kostel, není známo, ano lze o tom pochybovati; ale jistě tu bylo nějaké pradávné opevnění, pro něž hoře dáno jméno Kostelec. Svědčí o tom cesta ve skále vytesaná. Také tu stávala tvrz, po níž není památky. Divnou náhodou o osudech jejích před r. 1542 není nic známo. Tehdá přiznali se *Jan, Václav* a *Jindřich Holanové z Jiljova* i na místě *Šebestiana* a *Jiříka* bratří mladších, že drží tvrz Kostelec po otci Zikmundovi a předcích svých nade všechnu paměť lidskou[17]). Zboží to ujali (1543) Václav a

---

[1]) Arch. gub. Rel. tab. II 371. [2]) Arch. Toskánský, DZ. 2. K 17. [3]) Reg. královská ve Vídni. [4]) Reg. kom. soudu. [5]) DZ. 4 D 30. [6]) DZ. 8. H 9. [7]) DZ. 22. B 12. [8]) DZ. 175. N. 21. [9]) DZ. 130. L 3. [10]) DZ. 140. G 6. [11]) DZ. 292. G 7. [12]) DZ. 143. G 24. [13]) DZ. 112. C 38. [14]) DZ. 113 L 11, N 21. [15]) DZ. 317 H 12. [16]) Mitth. Exc. Cl. IX 2. [17]) DZ. 250 A 28.

Jindřich, ale nemohouce je udržeti, prodali je l. 1547 *Alšovi Knoblochovi z Pirnstorfu.*[1]) Ale i ten nepodržev toho statku dlouho, prodal Kostelec (1549) *Kašparovi* a *Jiříkovi* bratřím *Belvicům z Nostvic.*[2])

Tvrz Kostelecká byvši k Liběchovu připojena udržela se až do sklonku 16. století a pak opustla. Na samém kopci téhož století byl tu pouhý dvůr. Když se l. 1615 synové n. Jiříkovi dělili, dostal se Kostelec na díl *Jana Kryštofa.* Tento odsouzen l. 1623 k manství a přijal léno na statek Kostelec.[3]) Když zemřel, našlo se drahně dluhů, pro kteroužto věc statek z manství propuštěn a l. 1630 *Jiřímu Malovci z Chýnova* prodán.[4]) Od těch dob patříval k Liběchovu aneb druhdy k Citovu. L. 1650 tu ještě stála stará tvrz a při ní dvůr.[5]) Umění milovný Antonín Veith (+ 1853) zakládal na Kostelci Slavín, v němž chtěl postaviti sochy (24) všech znamenitých Čechův. Na provedení této své zamilované myšlenky obětoval velké peníze. Když již

Veithův »Slavín« u Liběchova od jihozápadu.

Veithův »Slavín« u Liběchova od jihozápadu.

několik soch překrásného díla bylo v Mnichově ulito, nastal rok 1848, kdež se podařilo některým nepříznivcům Českého národa vštípiti nemocnému Veithovi nedůvěru ke snahám českých národovcův. Veith sice pokračoval ve stavbě, ale protože na něj padly nenadálé závady, zastavil stavbu, jež pak smrtí jeho (1853) náhle a na dobro přerušena. Skvostné sochy pro Slavín určené dostaly se do Musea, zejména Dívčí válka a Libušin soud. Na Kostelci zakládal Slavín, k jehož dokončení bohužel nedošlo.

TVRZE V OKOLÍ LIBĚCHOVA.

Ves **Medonosy** ležící na silnici z Liběchova k Dubé byla ve stol. XIV. farní ves a také tu bývala tvrz již za starých dob. *Bušek, Ješek* a *Dětmar* byli l. 1360 patrony zdejšího kostela, tito dva také l. 1370 a l. 1381 učinili dar zdejšímu kostelu. Ješek žil ještě l. 1390 (Lib. conf. Borový, Lib. erect. II 176 DD 13 F. 38). Po jednom z nich snad byli sirotci Dětleb, Adleta a Anna l. 1394. *Římek* od r. 1370 spolupatron vyskytuje se kolikráte v bězích soukromých až do r. 1407. R. 1401 obdaroval také zdejší kostel (Lib. conf. DD 13 f. 51, Lib. erect. Tadra Acta. jud. VI 99). Lze souditi že držel tvrz; nějaké statky tu měli 1402—1407 *Smil* (DD 18 f. 128, Rel. tab. II 41) *Otík Krabice* (asi 1407) a 1409 *Václav*, snad týž, který byl l. 1417 kanovníkem v Olbramě kostele a měl hlas podací v Medonosích. (Lib. conf. erect.) Římkovy dcery byly Kateřina a Anna, kteréž koupily l. 1415 platy v Chlumě a Nezlovicích. (Rel. tab. II 116.) Bratří *Procek, Přibík a Beneš z Mnichova*, odjinud z *Nyněchova*, kteří byli od r. 1415 patrony

[1]) DZ. 8. H 10, 46 G 29. [2]) DZ. 48. C 16. [3]) Bílek Děje konf. 7. [4]) DZ. 143. L 27. [5]) DZ. 143. L 27.

zdejšího kostela, snad byli synové Římkovi. S nimi podával l. 1417 a 1418 *Křišťan* duchovní, jenž se v l. 1406—1417 stěhoval z fary na faru.

Janek z Medonos prodal l. 1437 za sebe a svého mladšího bratra dvůr Medonosy a část vsi *Vácslavovi Vrbovi z Oslovic*, po jehož smrti opanoval týž statek *Jan Harvač* bratranec jeho a prodal l. 1446 tvrz Medonosy *Jindřichovi Hrzánovi z Harasova*. (Rel. tab. II 170, 204.) O odúmrt po Vácslavovi byl l. 1455 spor. (DD 16 f 72, Arch. Český I 433.) Medonosy patřily v 16 st. ke Chcebuzi a l. 1597 rozděleny na tři díly. Od r. 1683 patřily k Liběchovu. (Viz Bernau, Bezirk Dauba 468.)

*

Veležice leží severozápadně od Štětí. Na místě její tvrze stojí nyní stodola. L. 1320 *Hynek Berka z Dubé* dvůr a ves Veležice *Jindřichovi z Osměchova* postoupil. L. 1339 držel tu *Petr z Blahotic* nějaké dědiny. L. 1426 seděli tu *Hynek* a *Chotibor z Vetly*. Uprostřed téhož století byla ves rozdělena; část držel v l. 1440-1456 *Jan Polštář*, část l. 1453 *Vácslav* a l. 1454 *Jan Cikán* a *Aleš z Veležic* seděl l. 1452 na Brocně. L. 1487 připomínají se dva Mikulášové a Hašek potomci některého z předešlých. Jeden statek napsala l. 1512 Kateřina Brocenská z Veležic dceři své Elišce z Sulevic. Této syn byl *Petr Veležský z Nechanic*, jenž držel tvrz, ale nějak jí blízký byl *Petr Kaplíř ze Sulevic*, jenž před r. 1531 ves Veležice od Hynka Vrabského koupil. Část ta byla pak při Brocně, ač od r. 1540 Jiřímu Hrzkovi zastavena byla. Tvrz Veležickou prodal dotčený Petr l. 1545. (Bernau, Bezirk Dauba 504. Rel. tab. I 125, 348, 399, Emler Urb. 10, DD 3 str. 375, Arch. Drážďanský. Arch. Český II 310, III 563, 579, DZ 249. C 17, Reg. kom. soudu.)

*

Ves **Čakovice** s bývalou tvrzí leží u Hoštky. Po vsi se psali *Mikuš* (1276—1295) a synové jeho *Mikuš* a *Jan*. (Reg. II 446, 548, 719) L. 1352 připomínají se bratří *Pavel* a *Mikuláš z Čakovic* odjinud *ze Smědovic* synové Vojtíkovi. (Arch. Vyšehradský.) Později měl Čakovice *Jan*, jenž je prodal *Zvěstovi z Těchlovic* a po tomto je drželi l. 1385 synové jeho *Zvěst* a *Vácslav* (Rel. tab. I 521). Nástupcem jich byl *Jašek Kamenec*, jenž obdařil klášter minoritův v Litoměřicích platem a l. 1390 týž plat na Horní Týnec převedl. (Lit. erect. XII 55.) Když *Petr Kamenec* jeho syn hradu Frydšteina nabyl, převedl věno ženy své z Čakovic na Hodkovice. (Jireček Cod. j. B. II. 2. 349) Později tu seděli *Vlkové z Kvítkova* totiž l. 1471 *Jan* a l. 1510 *Jindřich*. Snad tohoto dcerami byly sestry Kateřina, Barbora, Johanka a Mandalena, které tvrz Čakovice s vesnicemi prodaly *Janovi Vlkovi* a l. 1546 opět vložily *Vácslavovi* synu jeho. (DZ. 7 J. 10.) Nástupcem jeho (1578) byl *Jiřík* a pak *Bedřich*, jenž l. 1597 zemřel. Po něm zpravovala Čakovice Dorota ze Sulevic vdova po jeho bratru Janovi jako poručnice. (Reg. k. s. DZ. 128. C 19.) Potom držel oba *Jan Albrecht* tuším Janův *syn*. Tento l. 1623 odsouzen k manství, ale nikdy léna nepřijal. Statek Čakovice dostal se od něho a také královským darováním (1634) *Vilémovi* a *Volfovi Bernartovi* bratřím z *Gerštorfu*. (Bílek Děje konf.) Později nabyl Čakovic Ferdinand Ernst Hyserle z Chodův, připojil je k Drahobuzi a l. 1662 mu z manství propustěny. (DZ. 152. S 24.)

*

Ves **Smědovice** leží půl druhé hodiny daleko od Štětí. Na místě zámku bývala tvrz, na které seděli l. 1392—1402 *Petr* a l. 1401 *Hrzek ze Smědovic*, avšak celé vsi nedržel. Zemský mír v Roudnici spečetili l. 1440 Pechanec a Hrzek bratří a l. 1456 připomíná se Vaněk Hrzek odtud. (Bernau, Bezirk Dauba 505. Arch. Drážďan. Acta. jud. Lib. erect. Scr. rer. Lus. I 250 Paprocký o st. pan. 312.) Od l. 1519 vyskytuje se *Jan Vlk z Kvítkova* jako pán na Smědovicích a žil ještě l. 1529. L. 1544 byl již mrtev a *Vácslav*, syn jeho držel statek po něm. Týž byl ženat s Mandalenou z Hrušova a s ní stavěl l. 1555 mlýn Smědovský, jak posud kámen zachovaný svědčí. Zemřel l. 1568 zůstaviv pět synův, kteří statek otcovský mezi sebou rozdělili. Tvrz Smědovskou, jak se zdá, dostal *Jan*, jehož manželka, Aléna z Močidlan některé díly svých švakrů přikoupila. Jan pak několik vesnic od Helfenburka získal. Týž zemřel l. 1598, zůstaviv syna *Jana Albrechta*. Tento zúčastniv se vzpoury, odsouzen jest l. 1623 k manství, ale odevzdal týž statek *Volfovi Bernartovi* a *Janovi Vilémovi z Gerštorfu*, bratřím své manželky, jimž l. 1628 z manství propuštěn. Ti jej sice odevzdali l. 1639 Polyxeně Lobkovické, ale později ujala je přece Alžběta Vlkova, sestra dotčených bratří. Zůstaly po ní děti; dcera *Lidmila* vd. Jeníkovská, *Aléna Eusebie* vd. Mermanova a *Ferdinand Zdeněk*, kteří se l. 1647 dělili; každý dostal třetinu. Každá z těchto třetin dělena a prodávána. Sloučil je v jedno *Jan Baltazar* hrabě *Klary*, jehož syn Jan Vratislav l. 1720 od poddaných u Liběchova zavražděn. Skrze hrab. Marii Eleonoru Klary dostaly se Smědovice v držení *Jana Václava* svob. p. *z Oprštorfu*, v jehož rodě do r. 1784 zůstávaly. L. 1802 přikoupeny k Liběchovu. (Reg. kom. soudu DZ 2. J 25, 62, J 3, 7 l. M 6, 128, H 4, 143, E 1, 250. J 28.)

*

Severně od Štětí jest ves **Křešov**. Po její tvrzi není ani památky. L. 1318 seděli tu vladyky *Petr* a *Stanislav*. *Kuneš* připomíná se od r. 1401 a byl od r. 1405 spoludržitelem Račiněvši. Protože l. 1412 odboj učinil, vzat mu statek jeho, tvrz, dvůr a ves Křešov a dán *Vácslavovi z Račiněvsi*. V 15. st. připojen Křešov ke Smědovicům. L. 1546 ještě tvrz stála. (Tab. vet. 222, Lib. conf. Act. jud. DD XV. 278, Rel. tab. II. 141, Bernau, Bezirk Dauba 486.)

*

Na místě zámku v **Sukoradech** stojícího v starší době stávala tvrz. Část vsi prodána l. 1353 od Čeňka z Rochova ke kostelu v Křešicích. Ve vsi seděl l. 1394 *Vítek ze Vtelna*, který se ještě l. 1411 připomíná. Po něm tu seděl l. 1413 *Vácslav*, snad týž, který l. 1450 Sasům opověděl. Potom se dostaly Sukorady k Čakovicům a drženy k nim až do r. 1578. Když se tehdá synové *Vácslava Vlka z Kvítkova* rozdělili, dostaly se Sukorady na díl *Adamův*, jenž tu buď novou tvrz vyzdvihl aneb starou obnovil. Když zemřel okolo l. 1592, Sukorady dostaly se potom bratru jeho *Janovi*, jenž držel Smědovice. Když pak tento zemřel, uznali poručníci sirotka za dobré Sukorady prodati. Koupil je (1605) *Jindřich Abraham ze Solhauzu* s manželkou svou Annou z Gejzinku. Po smrti Jindřichově našlo se na statku tolik dluhů, že sirotkům zdržen býti nemohl. Prodán tedy (1623) *Mandaléně Malovcové z Nostic* a spojen se zbožím Liběchovským. Po té tvrz zanikla a teprve po r. 1698, když Sukorady od Liběchova odděleny, na tvrzišti nový zámek vyzdvižen. (Act. admin. Lib. erect. Rel. tab. I. 100. Arch. Drážďanský a Třeboňský. DZ 168. K 5, 181. C 23, 292. J 18, Mit. ndb. Ex. Cl. IX. 1.)

*

Nade vsí **Drahobuzí** stával asi do r. 1879 zámek, jednoduché, čtverhranaté stavení beze všech ozdob kromě, že k severu byla chodba se sloupy a trojím

obloukem. V zámku byl pěkný strop tabulový s malovanými zvířaty a kaple. Na dvoře byla hluboká studně a okolo zámku dvoje hradby. To vše je uklizeno a na zámčišti jsou vinice. (Mit. ndb. Ex. Cl. VII 40, XV 262.)

Na tvrzi zdejší seděl v l. 1374—1378 *Petr Srša z Drahobuze*, jenž držel také Vernéřice a sem taráře podával. Potomci jeho přestěhovali se do Plzenska a psali se *Nebílovskými z Drahobuze*. Po nich následoval l. 1410 *Petr* syn Jiříka z Roztok a s ním také držitel Krakovce. Petr připomínal se v pamětech ještě l. 1437 a také se po Drahobuzi psal. (DD 2 str. 43, Rel. tab. I 104, Arch. Český III 517.) Na krajském sjezdu v Roudnici (1440) byl držitel Drahobuze, jenž se nazýval *Jan Bělobožka*. Od r. 1483 patřil Drahobuz *Jindřichovi* jinak *Čeňkovi Berkovi z Dubé*. Týž žil ještě l. 1488 a zůstavil z dvojího manželství syny *Jindřicha* a *Jana*, z nichž onen držel po r. 1523 Drahobuz sám. Ten prodal týž statek *Karlovi Dubanskému z Duban* (Scr. rer. Lusat. I 250, Arch. bibl. Praž. DD VI 112 a 62 f. 116. Reg. Kom. soudu, DZ. 7. 27), jenž l. 1542 zemřel. Od té doby měly Liběšice a Drahobuz společného držitele až do smrti Oldřicha, syna Karlova.

Po smrti Oldřichově dostali *Albrecht*, *Kunrát* a *Lvík* bratří *Žichovci z Duban* jako strýci zemřelého podle smlouvy s ostatními nápadníky 1574 učiněné statek za 55.900 kop míš. Když pak se l. 1575 rozdělili, dostal Albrecht na svůj díl zámek Drahobuz s třemi vesnicemi a držel jej do smrti (1593). V držení následovali synové jeho *Oldřich* a *Habart (též Jan Habart řečený)*; ale později tu vládl tento samoten a věnoval tu v l. 1600 a 1605 svým manželkám. (DZ. 57 A 14, 63 A 12, 65. C 7, 120, G 25, 132, S 17.) Přečkav obě své manželky, zemřel buď l. 1607 neb 1608. Poněvadž dcerka Anna byla nezletilá, ujala se poručenství Anna Bořanovská z Duban, tuším zemřelého sestra a ještě l. 1615 tu vládla. Anna vdala se za *Jindřicha Belvice z Nostvic*, jemuž l. 1629 statek svůj Drahobuz zapsala. Ale později ustanovila jinak a prodala Drahobuz (1635) *Jiřímu Malovci z Chýnova* a *Mandaleně z Nostic* manželce jeho. Po těchto dědily dcery jejich *Eusebie Alžběta* vdaná *Hysrlova* a *Eva Marie*. Tato koupila od oné díl její na Drahobuzi (1649) a držela týž statek ještě l. 1669. (Mit. ndb. Ex. Cl. XXII 13. Rozvržení sbírek, Bílek konf. DZ. 32. A 14, 143, G 25, Arch. Hradecký.)

*

V Libenkách byla tvrz, která již v 16. století zahynula. O držitelích je málo známo. Když l. 1437 projednávána odúmrť po Petrovi Krávovi, ukazován list Petra ze Svinné pána v Libenkách. Později tu seděli *Libenští z Blatna*[1]) erbu dvou medvědích noh, zejména v letech 1515—1536 *Jindřich* a vedle něho l. 1528 *Vácslav*[2]). Později seděl tu z téhož rodu *Burjan*. Když tento před r. 1539 zemřel, uvázala se v Libenky Anna, tuším sestra jeho a držela je s manželem svým *Mikulášem Světeckým z Černčic*[3]) a to přes překážky, které jí činili mužští potomci Libenských. Po smrti prvního muže vdala se Anna za *Vácslava Novohradského z Kolovrat*, jenž byl v l. 1550—1553 pánem na Libenkách. Libenky dostaly se pak k panství Liběšickému, od něhož odděleny leta 1575 k Drahobuzi, když tu již tvrze nebylo. (DD 15 F. 305, Reg. kom. soudu DZm. 41. Q 10, 96, G 7.)

*

Chcebuz (prv. Chocebuz, Chotěbuz t. j. Chotěbudův dvůr) připomíná se již leta 993 v základním *listě Břevnovském*, kterýž tu měl toliko kostel. Ve vsi seděl l. 1295 *Martin* a syn jeho *Vítek*. Ve 14. a 15. století vyskytují se tu manské dvory, z nichž se služba ke hradu Mělníku konala. Na jednom odumřel l. 1406 Jan a táhl se naň Zdon. L. 1414 držel *Vojslav* jeden dvůr a druhý *Jan*. Mezi many hradu Mělnického l. 1418 na Mělníce shromážděnými čtou se Zdon, Janek, Vojslav a Jíra (Reg. I 34, II 719, 737, DD 14 f. 64, 61, str. 108, Arch. Český III 487, 491.) což by nejméně troje manství předpokládalo. Zdonův neb Zdochův syn byl Jindřich, jenž l. 1441 koupil manský dvůr od *Jana Vrška* sestřence n. Janova. V ty časy vyskytují se nejednou *Mikeš* a *Jan ze Chcebuze*. Onen v l. 1451—1455 bojoval v Poděbradské jednotě a byl l. 1466 hejtmanem král. vojska; tento držel dvůr ve Chcebuzi do r. 1456 a nabyv Ratiboře stal se předkem *Ratiborských ze Chcebuze*. Po něm se stal pánem téhož dvora *Beneš z Klenče* a drželi jej pak *Vít* a po něm l. 1483 syn *Vácslav*. (Arch. Drážďan. Arch. Č IV 126 DD 6, str. 28, 61 str. 301, 416.) L. 1485 držel jeden dvůr a 1497 tuším dva dvory Albrecht ze Sulevic a ty mu z manství propuštěny. Ty patřily pak ke Brocnu. Jiný (třetí) dvůr držel r. 1496 aneb před tím *Jan Dovole ze Chcebuze*. L. 1497 držel jeden dvůr *Jan Vlk z Kvítkova* a prodal jej (1526) *Elišce ze Sulevic*, po níž jej držel l. 1544 syn její *Petr Veležský z Velkanic*. (Rel. tab. II 494, Arch. Třeboňský, DZ. 5. F 14.) Avšak kromě toho připomínal se l. 1528 *Jan Dolský z Dolanek* seděním ve Chcebuzi. (Reg. kom. soudu.)

Větší část vsi patřila ke Brocnu až do r. 1546. Když se tehdá *Albrecht* a *Šťastný* bratří *Osteršti ze Sulevic* dělili, dostala se Chcebuz na díl Albrechtův. Od té doby se tu tvrz vyskytuje. Dědici Albrechtovými byli *Oldřich* vnuk (ze syna Jana), *Albrecht Šťastný* a *Adam* synové. Mezi těmi došlo k dělení; Šťastný dostal tvrz s dolejším dvorem a část vsi s polovicí podací a díly vesnic; Adamovi dostaly se Veležice s vesnicemi, dvůr hořejší ve Chcebuzi s dílem vsi a podací a Oldřichovi statek Radujenský. (DZ. 46. G 10, 173 A 1.) Šťastný držel Chcebuz do smrti a po něm tu byly čtyři jeho sestry. Když ale jednou v Praze byly, tu Oldřich se téhož statku zmocnil a již ho nevydal. Teprve l. 1619 uvolil se sestrám vyplatiti peníze a popřáti jim pobytu ve Chcebuzi buď do jich vůle neb rozevdání. L. 1623 odsouzen Oldřich k manství, ale statek Chcebuz mu k dědictví ponechán proti složení 4000 kop míš. Pořízením svým l. 1628 odkázal týž statek *Kašparovi Belvicovi z Nostvic* švakru svému. Tento jej prodal 1635 *Adamovi Vácslavovi Boryni ze Lhoty*, ale k dokončení toho prodeje nedošlo, poněvadž zatím věřitelé na statek Chcebuzský sáhli. A tak se stalo, že prodán byl l. 1643 *Jakubovi Vilemovi Knoblochovi z Knoblochu*. Ale i ten v dluhů nevybředl a proto prodán l. 1650 *Dorotě Kunšové* roz. Osterské z Sulevic. (DZ. 142. Q 22, 192. M 7, 303. C 12, 305, K 17, Bílek, Konf. 240, Kopiář Svatojirský v arch. gub.) Tato jej držela až do smrti a po ní syn *Jan Šťastný Kuneš z Lukovec*. Když tento l. 1682 zemřel, dědila po něm manželka Kateřina Viktorie z Lissau. Tato se provdala po druhé za Arnošta svob. pána z Nostic a prodala Chcebuz l. 1683 Matyldě hrab. Pachtové. Po té následoval syn *Karel* Daniel († ok. 1729) a po něm bratr *Jáchym*, jenž Chcebuz k Liběchovu připojil. (DZ. 116. F 23, 478. F 4, W. Preiss, Aufzeichnungen Zebus.)

*

Brocno bylo prvotně ves, pak městečko a potom zase ves. Tvrz tu byla asi od 15. st. *Epík z Hrádku* prodal Brocno l. 1357 *Pražské universitě*, která je do r. 1376 držela. Tehdá jeho postoupila *Jindřichovi Škop-*

[1]) DD. 15 F 305. [2]) Reg. kom. s. [3]) DZm. 41. Q 10. Reg. k. s.

kovi z Dubé. Za potomních válek opanoval je *Zikmund z Vartemberka*, ale císař Zikmund mu l. 1436 rozkázal, aby jeho postoupil *Mikuláši z Tuhance*. (Rel. tab. I 424, Borový, Lib. erect. II 136. Rkps. kapitoly Pražské.) Na tvrzi seděl od r. 1452 *Aleš z Veležic*. Tento zemřel l. 1478 zůstaviv dvě dcery, které jeho zboží podědily. Brocno dostalo se druhé dceři jeho Kateřině vdané za *Albrechta Osterského z Sulevic*. Tento žil ještě l. 1489 a ona l. 1492. (Arch. Český II 310, III 563, 579, DD 16 f. 288, 62, str. 168, Reg. kom. s.) Po nich vyskytují se jako držitelé *Petr* a *Ladislav* bratří *ze Sulevic* s mateří svou Dorotou. Ti obdrželi l. 1502 majestát na duchovní vesnice a drželi Brocno pospolu ještě l. 1528. Petr zemřel před r. 1532 zůstaviv syny *Albrechta* a *Šťastného*, kteří Brocno po něm dědili a asi je l. 1544 v obnovené desky zemské vložili. Když se l. 1546 rozdělili, dostal onen Chcebuz, tento Brocno. Šťastný žil ještě l. 1576, kdež zapsal manželce své Anně z Nové vsi dvůr kmecí v Brocně, avšak l. 1578 byl již mrtev. (Arch. Č. VI 591, Reg. kom. soudu, DZ. 19. A 20—23, 46. G 19, 250, F 28.) Syn jeho *Jiřík* zemřel ke sklonku téhož století zůstaviv vdovu Mandalénu. Tato se vdala po druhé za *Alexandra Kyje z Hyršfeldu*. Umírajíc (zemřela leta 1603) zůstavila Brocno *Vojtěchovi Vladislavovi*, synu svému z prvního manželství, avšak manželu svému a dcerám odkázala tolik peněz, že je dědic snadno zaplatiti nemohl. Prodal tedy Brocno (1604) *Alexandrovi*, jenž je toliko čtyři leta držel. Po jeho smrti (r. 1608) mělo se dostati dceři jeho Lidmile Sabině nezletilé, ale statek byl tak zadlužen, že jej nebylo možno udržeti. Koupil jej tedy (1609) *Václav* bratr n. Alexandrův. Aby tento závady lépe odčiniti mohl, prodal polovici městečka Brocna se dvorem Jaršlovským *Petrovi Koučovi z Kouče* (1612) a tento l. 1615 *Oldřichovi Osterskému z Sulevic* na Radujni a Chcebuzi a Lidmile manželce jeho. (DZ. 132. A 11, 178. F 3, 183. C 12, 190 M 9.) Od té doby patřila tato polovice ke Chcebuzi až k jejímu připojení k Liběchovu (1683). Polovice Václavova s tvrzí zabrána mu byla l. 1623 a prodána kněžně Polyxeně Lobkovické, která však ten statek pro jeho nesmírnou spustlost nepřijala, nýbrž jej ponechala *Dorotě ze Sulevic* manželce Václavově. Komora ji při tom zanechala. L. 1636 postoupila Dorota téhož statku dceři své *Esteře Juditě* vdané *Racenbergrové*. Dětem jejím l. 1669 od komory dědičně ve dsky vložen a syn její *Bohumír Konstantin* prodal jej l. 1687 *klášteru Dokzanskému*. V držení téhož kláštera zůstala tato polovice Brocna až do jeho zrušení a na počátku 19. století přikoupena k Liběchovu. (Bílek, děje konf. Arch. Roudnický. DZ. 310. D 9, 399, H 21, 466, E 28.)

*

Ves **Radujen** připomíná se již v listech Litoměřických (1057, 1218) ale vladyckého sídla tu nebývalo. Část patřívala v 16 stol. ke Smědovicům a většina ke Brocnu. Onano okolo l. 1578 přidělena *Jiřímu Vlkovi z Kvítkova*, ale později zase připojena ke Smědovicům. Brocenská část přidělena l. 1546 ke Chcebuzi a když tento statek leta 1597 dělen, dostaly se oba dvory v Radujni hořejší a dolejší *Oldřichovi Osterskému ze Sulevic*. Tento tu vyzdvihl tvrz, na níž l. 1605 Lidmile Osterské z Nostvic manželce své věnoval. Později nabyl též Chcebuze, ale byv l. 1623 odsouzen k manství, přijal léno na tvrz Radouně »s příslušenstvím«. (DZ. 132. R 26, 173. A 15—21, Bílek, Děje konf.) Po smrti jeho spadla Radujen na krále a udělena Albrechtovi z Valdšteina ke knížectví Frýdlantskému, ale tento nepodržev Radujně, postoupil ji leta 1629 *Adamovi z Valdšteina* a tento zase leta 1630 dcerám n. *Václava Mladoty z Solopisk*. Z těchto Lidmila l. 1638 díl svůj sestrám vzdala a zůstaly tři díly, o které se dělily l. 1662. Radouň rozdělena na dva díly, Počeplice byly třetím dílem. Radouň pak byla v držení *Jiří Bořivoje Údrckého z Údrče* manžela jedné z nich. Týž zemřel l. 1691 zůstaviv Radujen sirotkům. V 18. století připojena k Liběchovu. (DZ. 72. J 21, 79. M 19, 143. K 17.)

Zámek v Liběchově od severovýchodu.

(Fot. B. Vavroušek.)

Zámek v Pátku u Loun od jihovýchodu. (Fot. B. Vavroušek.)

PÁTEK TVRZ.

Zámek v Pátku jest rozsáhlé stavení střízlivé způsoby založené na počátku 18. století. Přední jeho stavení, skrze něž je průjezd, je starý pivovar, za ním přes dvůr jest vlastní stavení do obdélníku založené, v jehož prvním patře jsou arkády s balustrádami, dělené dvěma hrubými pilíři a výklenky v rozích. Střed téhož stavení vypíná se věžovitě o půl patra nad střechu. Uvnitř jest velká síň, kaple a světnice. Také jsou tu podobizny Ferdinanda II., Leopolda a několika opatů Strahovských. Hezčí než zámek jest mlýn, mohutné stavení v renesančním slohu a z venčí po způsobu 16. století ozdobený. [1])

Pátek jest od starodávna jměním *kláštera Strahovského.* L. 1196 sice byla trhová ves Pátek ještě jměním hraběte Milhosta [2]), ale klášter měl hned od založení vesnice v okolí. Později získal i Pátek, který v l. 1374 až 1377 obyvatelům znova vysadil. [3]) Také tu měl klášter hospodářství a k ochraně statku vystavěl tvrz. Král Zikmund sice zapsal Pátek r. 1420 *Janovi z Vartemberka* a z *Ralska* [4]), ale r. 1436 jej zapsal *Jakoubkovi ze Vřesovic.* [5]) Od krále Ladislava zastaven Pátek (1454) s vesnicemi *Vilémovi z Konic*, jenž ho postoupil r. 1478 *Jindřichovi staršímu z Klinšteina* a na Toužetíně. [6]) Tento zemřel před r. 1480 zůstaviv syny *Jana*, *Jindřicha* a *Čeňka.* [7]) Jan ujav Pátek držel jej v l. 1488 a 1492 a zemřel kdysi na rozhraní obou století. Synové jeho *Jindřich* a *Jan* dědili Pátek, kterýž král Vladislav r. 1504 jim a strýcům jich, ještě živým do života jich potvrdil. [8]) Od r. 1510 vyskytuje se Jan samotný jako držitel a král *Ludvík* mu l. 1523 dovolil, aby tvrz, dvory a mlýny na stavení opraviti mohl. Žil ještě l. 1533. [9]) Od Mandalény dcery jeho Pátek vyplacen. Napřed (1543, 12. prosince) poručen k opatrování *Janovi z Lobkovic*, pak mu l. 1544 dne 9. ledna

---

[1]) Soupis Lounska na str. 47. [2]) Reg. I. 192. [3]) Emler, Urb. 251. [4]) Arch. Svatovácslavský. [5]) Arch. č. II. 453. [6]) Arch. gub. [7]) Arch. Břevnovský. [8]) DD 25 f. 255. 62 str. 167, 206, Arch. gub. [9]) Arch. gub. Reg. k. s.

do živnosti jeho a dvou synů neb dcer zapsán [1]) a konečně mu l. 1545 na věky vložen. [2]) Avšak toto dědičné prodání platilo jen pro něho a dvě z jeho dětí [3]) Jak se to stalo, že potom (1557—1560) *Bedřich Mičan z Klinšteina* byl pánem na Pátku, neumíme vyložiti. [4])

Jan zemřel l. 1570. Při dělení jeho pozůstalosti dostal se Pátek (1587) *Kryštofovi mladšímu z Lobkovic.* [5]) T. r. mu císař Rudolf 13.000 tolarů na panství Páteckém připsal. [6]) Po jeho smrti měl Pátek k výplatě náležeti, ale naděje nyní byly i pro korunu i pro Strahovský klášter skrovné. Proti tomu si to předešel Kryštof u císaře, že mu byl Pátek l. 1594 dědičně v desky zemské vložen. [7]) Mocný tento pán zemřel l. 1609 [8]) a syn *Jan Kryštof* držel po něm Pátek a Divice. Týž zemřel již l. 1614 bezdětek. Dědici jeho byli Alžběta z Lobkovic, Jan Libšteinský z Kolovrat, Vilém mladší z Lobkovic, co se týče Pátku a manželka Benigna Kateřina Lobkovská z Kolovrat, co se týče Divic. Dotčení dědici prodali Pátek l. 1614 *Štěpánovi Jiřímu ze Šternberka* na Postoloprtech. [9]) Tento sídlíval v Postoloprtech a zemřel l. 1625. Zůstali po něm synové Jan Rudolf a *Adam.* Onen dostal Postoloprty, tento Pátek. Tento zemřel již l. 1633. [10])

Zámek v Pátku u Loun od sz.
(Fot. B Vavroušek.)

Adam zůstavil syna *Jana Štěpána*, jenž byl l. 1637 ještě nezletilým. Došed let svých oženil se s Annou Františkou, ale zemřel již okolo l. 1657. Vdova oželivši jej záhy, vdala se zase za *Jana Karla Hložka ze Žampachu* a zvedena l. 1657 na Pátek, který jí byl soudem zemským k užívání na způsob sekvestrací svěřen. [11]) Bylyť totiž na statku Páteckém dluhy, pro něž l. 1658 odhádán ke jmění *Janovi Hanušovi Nosticovi z Nostic* a na Kounově. Ten pak postoupil l. 1603 práva svého dotčenému Hložkovi, jenž Pátek pro sebe vyplatil. [12]) Několik neděl potom učinil Hložek poslední pořízení, jímž panství Pátecké a Žerotínské odkázal dotčené své manželce. [13]) Když pak Hložek v podletí l. 1679 zemřel, zvedena vdova na oba statky, ale prodala Pátek několik neděl po smrti manželově a ještě před zvodem *Lidmile Benigně,* hraběnce *Šternberkové*, roz. Kavkovně z Říčan. [14]) Dlouho paní tato Pátku neužila. Když zemřela, prodal dědic její *Václav Vojtěch* hr. *ze Šternberka* (1676) panství Budyňské a Libochovské *Gundakárovi*, říšskému hraběti *z Dietrichšteina.* Pátek byl nyní příslušenstvím panství Libochovského až do r. 1710, Pátek byl dosud statkem zápisným a *klášter Strahovský* vymohl si toho na držiteli (1650), že uznal právo jeho, týž statek za 50.000 fl., v nichž byl zapsán, vyplatiti. Když tedy klášter sumu tu vypověděl a císařem potvrzena byla, nepomohly žádné vytáčky a klášter l. 1710, 5. září na týž statek zveden a drží jej posud. [15])

VYNTÍŘOV ZÁMEK.

Při vsi Vyntířově nedaleko Radonic stojí zámek v zeleni skládaje se ze dvou stavení, starého a nového. Onen jest zámek v 16. století ze staré tvrze vystavěný, čtverhranatý dům, jenž jest na třech stranách okrouhlými baštami sesílen a který před časy příkopem vodním obklíčen byl. Ten tu byl ještě l. 1816 a chodilo se přes něj po dřevěném mostě. Na západní straně jsou erby Albrechta Šlika a manželky jeho Alžběty Ungnadovny, pěkně z kamene vytesané, které se dříve na bráně do poplužného dvora nacházely. Nový zámek, jednopatrové obdélné stavení, spojen jest s předešlým chodbou zasklenou a vystavěn jest v l. 1817—1823 a l. 1868 přestavován. [16])

Po Vyntířově psal se l. 1295 vladyka *Vlk.* [17]) L. 1360 žil potomek jeho též *Vlk* řečený, jemuž a dceři jeho Elišce Karel IV. dluh zapsal. Vlk žil ještě l. 1363 a zemřel nějaký čas potom zanechav vdovu

---

[1]) Reg. k. s. Kopiáře gub. arch. [2]) DZ. 7. C 7. [3]) Arch. o. k. dvorský. [4]) DZm. 129. D. 30, Reg. královská. [5]) DZ. 69 F 3—10, 20—30. [6]) Kopiář arch. gub. [7]) DZ. 27. C 20. [8]) Jirečkova Rukověť II. 217. [9]) DZ. 188. J 19. [10]) Veselý. Mikuláš Albrecht z Malečova byl l. 1631 hejtmanem na Pátku. (Kopiář v arch. gub.). [11]) DZ 113. L 20. [12]) DZ. 28. T5 12. [13]) DZ. 264. K 22. [14]) DZ. 115. C 12, 390. K 6. [15]) Věž Koubkovy Děje Libochovic. [16]) Bernau Album I 341. [17]) Reg. II 723.

Ofku, ale i ta byla již l. 1389 mrtva.[1]) Zdá se, že byl *Vlček*, jenž sem l. 1403 s mateří Eliškou faráře podával, jeho synovec neb vnuk. Od této doby nacházíme, že byl Vyntířov na dva statky rozdělen a na každém z nich stála tvrz.

L. 1403 při podávání faráře stáli *Arnošt ze Šumburka* a Vlček proti sobě.[2]) Statek Vlčkův dostal se potom *Vlaškovi z Kladna*, jenž nabyl l. 1411 zboží Kojetínského. L. 1415 tvrz Vyntířovskou s dvorem a částí vsi podal v manství králi Vácslavovi, aby za to zboží Březnické od léna osvobodil, ale král mu Vyntířov l. 1418 zase z manství vyprostil.[3]) Nabyv statků jinde, prodal pak Vyntířov bratřím *Pechanci a Mikuláši Ojířům z Očedělic*, z nichž onen l. 1433 zboží Hlubanské přikoupil. Když se l. 1447 dělili, dostal onen Vyntířov tvrz s vesnicemi, tento Hlubany a Čachovice.[4]) Jak se zdá Pechanec zboží to záhy prodal, protože za nedlouho se v Praze usadil. Držel pak tuto část l. 1461 *Heřman ze Zhorce.*[5]) Po něm nám není držitel této tvrze a části znám a lze za to míti, že přikoupena k druhé části.

Druhou tvrz držel po Arnoštovi syn *Vilém ze Šumburka* a daroval na ní l. 1417 úrok klášteru v Gerungsvaldu[6]) a podržel Vyntířov po rozdělení (1431) se svým strýcem. L. 1448 prodal Vyntířov[7]) tuším Alšovi, neb syn tohoto *Bedřich starší* nazývá se l. 1483 pánem na Vyntířově.[8]) Po jeho smrti zpravoval *Jan* syn jeho nejstarší Šumburk a to ještě l. 1505,[9]) kdež vypravil pěší na vojnu Loketskou. Ale asi v ten čas prodal Vyntířov *Albrechtovi z Kolovrat* a na Libšteině, jenž jej dlouho nepodržel a zase r. 1508 *Oplovi z Fictum* na Novém Šumburce postoupil.[10])

Opl získal Pětipsy a Radonice, z nichž tyto jeho přičiněním na městečko vyzdviženy. Stav se podkomořím dopustil se falše, která l. 1530 na jevo přišla. Opl ujel po té ze země a statky jeho všechny zabrány. Král Ferdinand učinil tu úředníkem Jana Vlkovského z Dalkovic[11]) a zastavil Vyntířov a Pětipsy l. 1532 *Jeronýmovi Šlikovi z Holiče*, který však ihned o ně směnu učinil s *Albrechtem* strýcem svým o jiné statky. Tedy tomuto zápis na něj udělán, aby do živnosti královy nebyl splacován. L. 1535 připsáno mu 1000 kop m. na stavení a opravu dvorů a hospodářství. Konečně mu udělil l. 1544 Vyntířov dědičně tak, aby vesnice od něho zastavené vyplacoval. Vklad ve dsky zemské stal se l. 1545, ale není nám známo proč Albrecht ihned potom králi Vyntířov vrátil a jej ze všech dluhů propustil.[12]) Snad se to stalo pro nějakou směnu ve zboží aneb z jiné příčiny. Ale Albrecht zase dostal Vyntířov dědičně. Stalo se to tuším l. 1547, když Albrecht věno manželky své Alžběty Ungnadovny ze Suneku převedl na Vyntířov,[13]) ale vklad ve dsky zemské následoval teprve l. 1549 v listopadu.[14]) K Vyntířovu připojil přikoupené statky Vojnín a Háj a zemřel l. 1556. Dědicem jeho stal se syn *Ondřej*, ale podle poslední vůle zemřelého vdově vyhražen byl byt na Vyntířově. Poněvadž kromě toho měla na témž panství pěkné věno, z té příčiny Ondřej l. 1556 učinil smlouvu s mateří svou o věno její a spravedlnost, kterou na panství Vyntířovském pravila míti podle zápisu věnného a kšaftu n. manželova, což vše k 10.000 k. míš. obnášelo. Místo těchto peněz jí postoupil tvrze Vyntířova s přísl.[15]) Po smrti mateře své bezpochyby Ondřej zase panství Vyntířovské převzal a až do smrti své držel. Jediný syn jeho *Albrecht* oženil se s Kateřinou dcerou Šebestiana Šlika z Holiče a na Ostrově. Zemřel před r. 1598 bez potomkův odkázav před tím statky své manželce své *Kateřině z Holiče.*

Kateřina zůstala v držení Vyntířova déle než desítiletí; po ní zdědil 1611 Vyntířov bratr její *Joachym Šlik z Holiče*, jenž se zdržovav v Branibořích byl kurfirstovým komořím, nejv. štolbou i lovčím. Týž však jen rok zde seděv zemřel 1612 bezdětek jmenovav dědicem *Jindřicha Matesa* hraběte *z Thurnu.*[16]) Jindřich byl r. 1618 jeden z »úhlavních rebelův« a mocnou pákou v tehdejším povstání. Za tou příčinou po jeho útěku ze země ihned Vyntířov vzat a komoře královské přivlastněn. Nicméně se manželka jeho připovídala k věnu svému a jistým sumám, jež jí na statcích Jindřichových náležely. Místodržitel Karel z Lichtenšteina (1622, 3. června) navrhoval, aby jí v těch penězích panství Vyntířovské a dům v Praze postoupeny byly. Než psaním císařským (6. července) odpověděno bylo, aby se hraběnce statek nedal, nýbrž aby penězi odbyta byla.[17]) Nicméně přece zboží Vyntířovské r. 1622, 28. července téže hraběnce *Zuzaně Alžbětě z Tiefenbachu* s domem ležícím na Újezdě v Praze z císařské milosti puštěno bylo. Paní tato chtíc snad za manželem ze země ujíti prodala r. 1623 dům v Praze Pavlovi Michnovi z Vacinova, panství Vyntířovské hned potom hraběti *Ferdinandovi z Nagarolu.*

Od hraběte tohoto převzal Vyntířov r. 1625 hrabě *Vilém Verdugo*, nejvyšší armády císařské, jenž si byl v bitvě Bělohorské udatně a zmužile počínal, takže byl i dobrou příčinou téhož vítězství.[18]) Týž jej 1650 pastorku svému *Janovi Šebestianovi* hraběti *z Petynku* pustil. Tento prodal r. 1664 zámek a ves Vyntířov *Janovi Antoninovi Losy* hrab. *z Losyntálu.* Týž učinil z Vyntířova svěřenství, jež v držení potomkův jeho až do vymření zůstávalo. Dostal se pak kníž. rodině *Windischgrätz* a po ní přešel v držení kníž. rodu *Lobkovského.*

---

[1]) Glafey Anecd. Lib. conf. erect. XII 48, [2]) Lib. conf., [3]) DD 61. str. 4—5, [4]) Rel. tab. II 212, [5]) Arch. Svatomářský, [6]) Lib. erect. XI. 144, [7]) DD 25 p. 18, [8]) DD 6 str. 18, [9]) Arch. č. VI 321, [10]) DZ. 2. B 20. [11]) Bernau Album I. 343. Byl tu úředníkem ještě l. 1533 (Reg. k. s.) [12]) Arch. gub, [13]) DZ. 8. G 22, [14]) DZ 9 C 15, [15]) DZ 52, D 20, [16]) Bílek konf. Bruschins (p. 29) připomíná, že i mladší jeho bratr Kašpar, jenž r. 1587 na hranicích polských zahynul, byl držitelem Vyntířova, aneb aspoň tak se psal, [17]) Elvert, Bestrafung der böhm. Rebellen 121, 124, [18]) Šíře o něm hledej v historii Pavla Skály ze Zhoře IV, 349—350.

TVRZE V OKOLÍ VYNTÍŘOVA.

Vojnín ves u Vyntířova, prvotně byl dvorem, jejž si vyzdvihl Vojna (Vojislav), později ves s tvrzí, jejíž místo se ještě spatřuje. Okolo r. 1403 tu ještě byla prostá ves, kterou držel *Jan z Nahořečic* (Jireček Cod. jur. Boh. (II b. 411). L. 1407 žil *Jindřich z Vojnína* (DD 14 f. 232). Praotcem pozdějších *Chotkův z Vojnína*, kteří však kromě jména nemají nic společného s nynějšími Chotky, byl *Chotek*, jenž věnoval ok. l. 1420 manželce své na polovici Vojnína a ještě l. 1455 žil. Jeho synem byl *Jindřich*, jenž l. 1455 Sasům opověděl. (Rel. tab. I. 130, Arch. Drážďanský.) Po něm se připomíná z téhož rodu *Jiří* (1482, 1493) a později *Bohuslav* (tuším bratří). Tento žil ještě na poč. 16. století a zemřel před r. 1516. Synem jeho byl Petr (nar. 1495, †1571) Týž učinil l. 1535 s *Albrechtem Šlikem* směnu, dada mu Vojnín za Budenice (Reg. kom. soudu, DZ. 85 A 9) a Albrecht připojil Vojnín později k Vyntířovu. Z tvrze zbyl zpodek věžovatého stavení, které z 15 st. pochází (Pam. arch. X 843).

*

V **Háji** u Vyntířova byla tvrz, po níž není již známky. Ves držel l. 1281 jakýsi *Petr* (Reg. II 530). Později není zmínky o Háji a zdá se, že náležel ke Žďáru. Rozdělením Žďárských zase stal se statkem a na tvrzi seděl *Mikuláš ze Žďáru*, jenž se v l. 1488—1498 v knihách Kadaňských připomíná. Po něm následoval *Bedřich* tuším syn a pak tohoto synové Stanislav, Jiří, Žibřid, Vácslav a Kryštof, kteří tu ještě l. 1537 seděli. Nedlouho potom prodali tvrz Háj s vesnicemi *Albrechtovi Šlikovi z Holiče* (Reg. k. s. DZ. 5 K 25). L. 1547 zboží to připojeno k Vyntířovu.

*

Několik set kroků východně ode vsi **Blov** stávala tvrz, jejíž zbytky do nedávna viděti bylo. (Pam. arch. X 843.) Ves připomíná se již l. 1336 a patřila l. 1367 k Hasišteinu (Neplach Arch. c. k. dvorský). V 15. st. byly Blovy samostatným statkem, po němž se psal l. 1455 *Zikmund Tos ze Vlov* (Rel. tab. I 133), ale v 16. st. patřily k Vyntířovu.

*

V **Záhořanech** stávala tvrz severně od kostela mezi rybníky, ale tvrziště již rozvezeno (Pam. arch. X 842). Ve 14 st. byla při kostele fara a ves. Ke kostelu podávali l. 1367 *Matěj* a *Chotek* zemané. Ok. l. 1405 drželi je *Přisnak z Kozmic*, Markéta jeho manželka a Mikuláš ze Mnichu sestřenec (Lib. conf. kopiář Přemyšlovský). *Bedřich Robar z Brus* držel tu (1544) tvrz, dvůr a ves a polovici podací kostelního (DZ. 250 G. 12.). L. 1589 držel týž statek potomek *Hanuš*, jenž dal do kostela oltář vytesati (Pam. arch. X 842). Po něm tu seděl l. 1615 *Volf Erhart*, jenž l. 1623 týž statek propadl. Prodán ihned *Ferdinandovi* hrab. *z Nagarolu* a připojen k Vyntířovu (Bílek Děje konf. 447). Tvrz potom zanikla.

SEZNAM ČLÁNKŮ.

SEZNAM VYOBRAZENÍ V TEXTU.

SEZNAM VYOBRAZENÍ MIMO TEXT.

REJSTŘÍK MÍST, RODŮV A VĚCÍ.

(Zprávy z tištěných děl, při nichž rejstříkové jsou, sem nepojaty.)

Ch.

I.

J.

K.

L.

M.

Q.

R.

S.

Š.

T.

Y.

Z.

Ž.